Hain 13101

very rare edition
J.E.

C.PLINII SECVNDI NATVRAE HISTORIARVM LIBRI.XXXVII. E CASTIGATIONIBVS HERMOLAI BARBARI QVAM EMENDATISSIME EDITI,

Nobilissimo Iuueni Conssalo Ruitio Delauega & Mendoza: Laurentii Suaris de Figueroa & Mendoza Hispaniarum Regis ad principem & Senatum Venetum Legati filio: Io. Baptista Palmarius.

n ON QVIA Magnum aliquid operosum ue: aut propriũ a nobis factũ sit Conssale Ruiti: Si. C. Plinii auctoris celebratissimi: de Naturæ historiis uolumina: ex Annotationibus Hermolai Barbari uiri unius omnium: qui ætate nostra fuere doctissimi castigata: opificibus imprimenda tradidimus: Vt per nos etiamnum q̃ emendatissima publicum caperẽt: Sed quoniam quicquid in litteris præstatur: q̃uis pusillum: in admiratione: uenerationeq; priscis etiam sæculis semper sit habitum: Ideo hanc in alieno opere diligentiam ueluti iure nostro nominatim tibi per epistolam dicauimus. Ad hæc te nuper uidimus: cum scriptorum numerosi æris omnium tum huius nostri maxime studiosum: curamq; non mediocrem in ipso ad eandem: qua nos usi sumus: limam expoliendo impendere. Partim itaq; ut hoc te onere leuaremus: Partim ne penitus innominati hi nostri: Qualescũq; labores progrederentur: Plinium ipsum ad hunc quem dixi modum in quingenta uolumina formis expressum: Tibi honoris causa attitulatum emitti uoluimus. Ecquis profecto te uno huius operis reuerentior benigniorq; attestator futurus est? Quis præterea potior: aut mihi conuenientior patronus? Adulescens enim adhuc æqualem tibi defensurus es: Doctus haud illiterati causæ adfuturus: Nibilissimus ingenuum protecturus. Nescioq; an & tam peritum: simul & tam generosum aduocatum alium inuenire potuerim: Quippe qui a duabus Regiis gentibus Figueroa & Mendoza in Hispania celeberrimis: innumerumq; honorum insignibus: ac titulis decoratis originem ducas: in quibus semper uiri omni laudũ genere cumulati extiterunt: ac in totius prouinciæ luce positi: Alii consilio & sapiẽtia: Alii corporis uiribus excelluerunt: In scientiis doctissimi: in re militari strenuissimi: Adeo ut ex hoc stẽmate: ueluti ex equo Troiano meri Duces semper exierint. Quin in primis hodieq; q̃plurimi tum opibus: tum animi præstantia: corporis robore: summaq; apud Hispaniarum Reges gratia pollent. E quibus certo patrem tuum optimum Laurentium Suarem uirum omni laude dignissimum hic uidimus in Veneta Ciuitate: ubi non pridem rerum summa uertitur: tertium iam annum legatum ab iisdem Regibus maxima cum sua dignitate gerentem. Et enim quis ex exteris: Italicis ue nationibus orator unq̃ Venetis Ducibus: Reliquisq; grauissimis patribus gratior fuit: q̃ hic sapientissimo ac fœlicissimo Principi Augustino Barbadico: ac toti Senatui est? Quis per deum immortalem in consilio maturior aut præsentior inuentus? Quis in exponendis postulatis facundior auditus? Agendis rebus promptior: atq; pro dignitate cõstantior: & in arcanis fidelior aut taciturnior compertus? Cætera: ut tantorum Regum Legatum decuit & amplitudo domus postulat: Victu splendidus: Vestitu luculentus: Familia copiosus: & quod ad animi spectat generositatem: Liberalitate munificus: Religione pius: Moribus comis: Affatu blandus: Litterarum studiosus: Studiosorũq; hominum amantissimus. Cuius tu uestigiorum imitator optimus: Laborum pientissimus adiutor: Secretorum fidissimus particeps: Quantum a sacris occupationibus subsiciui temporis adimere potes: totum id doctrinæ studiis impendis. Quibus adhuc tantum profecisti: ut præter morum uariorum cognitionem: rerumq; plurimarum usum: litteras quoq; bene litteratas ex Italia terra in Hispaniam tecum asportaturus sis: ubi eas honestissime cum armis: unde maior te manet gloria coniungere poteris. Sed iam me bona tua cum uenia ad lectorem optimum quemq; uertam: Is enim quoq; hac parte mihi appellandus est: Quem præcipue huius nostri præpositi rationem: ac totius emendationis seriem nosse uelim.

HERMOLAI BARBARI Patriarchæ Aquileiensis in Plinium Adnotationes eæ sunt: Quibus opinatissimum scriptorem satis commode restitui posse nemo inficiatur: immo de quibus ipse pronunciare non dubitauerim: quod Hircium de Dictatoris Cæsaris commentariis dictitare Suetonius Tranquillus memoriæ prodidit: ut illis historicis: sic his grammaticis non exhibitam: sed sublatam Plinium cõmentandi occasionem. Adeo omnium iudicio eruditorum comprobari uidentur. Quo adparet Angelum Politianum uirum in utraq; facundia eminentissimum: cum primum eas cõmentationes attigisset: haud iniuria dixisse: Solum Barbarum æuo nostro latina lingua loqui. Is quoq; qui in profitẽdo iam primas facile obtinet (Nomine abstineo: quia nõ satis honorifice pro pietate mea: & ipsius dignitate in præsentia nuncupatim a me dici posset:) hic ut doctissimus: ita omnium magnorũ ingeniorum Candidissimus arbitrator: nonne iure & merito: Quoties interenarrandum illius uiri uiuentis adhuc mentio incideret: frequentissimis auditoriis Thesaurum plinianæ eruditionis appellabat? Ex huius itaq; mihi castigationibus auctorem approbatissimum: sed ætatis uitio locis nõ paucis deprauatum: quoniam ut ipse ait: Transcribentium sors uaria multum degenerat: Antonius Moretus Bybliopola primarius: homo industrie litteratus: ac uir probus sæpius rogando iniunxit publici cõmodi causa ut corrigerem: Quod feci

equidem

equidem haud inuitus:utraq; ipse lectione admodum delectatus:Sedulamq; nauaui operam : ut oppido q̃ emaculatum exemplar impressoribus darem:ubi ne syllaba quidem una aut littera perperã posita subsiliret. Acerrime deĩde omneis iudicioli mei neruos intendi:Ne id accideret qđ in proxima eorũdem uoluminum editione ad eandem quidem regulam:sed præcise correcta usu uenisse animaduerti: In qua ubi minime oportuit aliquando immutata est lectio:ubi dubia asserta: Quibusdã in locis(quod ridiculum est)pro Plinii Hermolai uerba intempestiue posita. Præcise dixi:quoniam illi non nisi primam Barbari nostri adierunt editionem. Nos & prima & altera:& lustris omnibus perscrutatis:Nec non uoluminibus complusculis collatis a Venetis tamen secundæ impressionis exemplaribus Filum ad Hermolai normam dirigentes ne ungue quidem latius discessimus:eo præscripto diligenter obseruato : ut quando manifestario constabat priorem lectionem plane falsam esse:& uera in medium ex locupletissimis testimoniis adducebatur:eam sine controuersia adsereremus : Quod non nisi locis indubitatis & non nimiũ multis fecimus:Sed cum aut uaria:aut dubia : aut multiplex deprædendebatur scriptio: Vulgata intus prorsis uersibus ut erat relicta:Reliquas in paginarum marginibus adnotauimus: ut liberum sit legenti quã magis probet capere: Et unde illa aduentitia sumeretur lectio aliquando subsignauimus : quemadmodum & cæterorum scriptorum a Plinio uariãtias interdum cum ipsis auctoribus eodem in loco tibi apposuimus. A censoriis tantum uirgulis:ueluti nefas esset:manus abstinuimus: Cum uix semel atq; iterum tam magnus liber obelisco notari posse a Censore uisus sit. Et hæc nostra fuit opera:quæ q̃uis haud parum negociosa fuerit:uicaria tamen nimis:& uilis: & uix in Adonidis hortos (quod aiunt) admittenda fuisset:nisi illa secuta esset utilitas:ut dum exemplaria conferimus supra quadringenta & amplius loca præter omnium hactenus castigationes adhuc in Plinio emendanda notauerimus. Ea est in animo aliquando inuulgare: Nunc nõ tam audaculi fuimus:ut Sciolo℞ ritu quidpiam temere immutari uoluerimus. Tantum libro.x.ubi de pauonibus agitur:pro geminãtes multorum eruditorum consensu : gemmantes ad colores inibi referendo posuimus:& enim in codice nõ malo gẽmatos legimus : At si locũ illũ totum tibi emũdari cupis:eos accusandi casus formam scilicet intellectum & gloriam in septimos uertas Ita nãq; liber ille præferre uidebatur & loquendi ratio exposcere. Alio in loco.xix.uidelicet libro totã Carduorum conditurã:quæ in tritis deest uoluminibus:addidimus:ita tamen ut pro conduntur:condiuntur legendum potius putemus: Poteramus etiam uerba illa si placet paulo supra illic scripta:ita ut erant relinquere: Sed quoniã si Diis placet bona habent exemplaria:familiarissima historicis indignatione:supprimere noluimus:& præterea nihil est de nobis restitutum:quod testari magnopere intersit. Verum ne tibi de emendandis adhuc in Plinio mendis:uerba data putes : Libet quædam sparsim legentium oculis subiicere:alia uindicando:& indicando alia in medio destituere: Quod quã breuissime: ueluti in transcursu faciam. Eodem.xix.uolumine de horto irriguo passim ita legitur:tollendo nõ haustu rigando: Nos in probatæ fidei exemplari tolenonum haustu scriptum repperimus:sunt aũt Tolenones seu mauis tollõnes quoniã a tollẽdo dicti uidentur:ut docet Pompeius Festus: Machina℞ genera qbus trahitur aqua:alteram partem prægrauãte pondere:ut sup puteis multis est uidere:utitur ea uoce:pro machina quidem sed nõ ad hauriendas aquas. T. Liuius lib.viii. de bello Mac. Vegetium tibi Barbarus in suo lexico citauit:& Plauti locum obiter correxit: Nobis quoq; hoc plinianũ alteri præceptori nostro indicantib. ei inq̃ qui grãmatico℞ classem ducere creditur:ab ipso statim in hortis Collumellæ uersiculus hic est repurgatus: Ne grauis hausturis tollonibus ilia uellat:cũ ubiq; prius tollentib. legeretur. Libro uero.xx.cap.vii. Quid sit contra longiã ne oedipus qdem solueret: Sicut calce.xiiii.quid sibi illa uelit supstitio ab alienis datur nõ intellego. Semel præterea(quod eqdem meminerim)Matricem pro muliebri utero ĩ uniuerso uolumine legi: Sed longe aliter noster ille codex habet. Quid libro.xxxi.nõ ne lacer ac plane mutilus Plinius est his uerbis: ut protinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate. At profecto iniurius non solum Plinio: Sed uenerandis ipsius Ciceronis manibus essem : nisi hunc locum statim ut inuentum debeo redderem: legendũ itaq; est:ut protinus noscatur etiã ministro℞ eius haustus ex illa maiestate ingenii. Libro uero.xx.cap.xxi. quid pro cubitali fœmina℞ reponi deberet in præsentia dicere nolebamus: nisi cubili legere: quia lectionem eam libri aliqui retinent: longe melius esse uidissemus: q̃ ut quidam sola diuinatiõe ĩnixi ueluti hariolantes genitali. Porro eodem uolumine cap.viii. Quonam alio nomine e latinis qdam Erraticum Intubum appellauerint nõ subticere decreuimus:ut pariter duobus luculentissimis scriptoribus suam(ut opinor)restituamus lectionem Cor. inq̃ Celso & Plinio: Nam pro ambugia ambulam scriptum ĩ exemplaribus inuenimus: quod & placet & cum erratico mire conuenit: Et si non multũ uis a Celso discedere ĩ eo non ambulam: sed ambuleiã legere poteris: quia ipsius codices ĩ ambubeiam unius litteræ puersione deflexisse uidentur. Quis præterea non uideat lib.xxxiii.cap.ii. ad custodiendas suffragio℞ cistas scribendum:& nõ scita: ut passim legitur. Infra cap.iiii. eiusdem lib. quam pa℞ mehercule scitum dictũ Veterani illius super Hospitali Bononiæ Augusti Cæsaris Coena fuisset: nisi de

Anæitidis Numinis crure: ut hodie quoq; uulgo ioculariter dici solet: non autem cruore: quod ubiq; fal so est scriptum: tunc maxime imperatorem coenitare: facete dixisset. Libro.xxviii.cap.iii.ophiogenes: nõ autem oblongenes: scribendum esse nomen ipsum a serpentibus quibus genus illud hominũ in insula Cypro inoffensum erat: ut in Italia Marsi: in Aphrica Psylli: declinatũ indicat. Omen quasi osmen extrito s. grãmatici dictũ interpretantur: turpi apud ueteres sæpius significatu: ut testis est ille Martii uersus. Obscæni interpres funestiq; ominis auctor: Inde fit uerbum abominari: intellectu quæcunq; horreamus amoliendi: De his: similibusq; caput est luculentum intus uolumine libri superius dicti: ordine secundũ: ubi ita legitur Incendio inter epulas nominato aquã sub mensam profundi abominatur: adumbrata mehercules & corrupta lectione: Quanto liquidior hæc & castior? Incẽdia inter epulas nominata aquis sub mensam profusis abominamur. Vnum adhuc: quod penitus indubitatum: nec omittendum ad præsens uidetur: & uerbum non amplius addam: e lib.xxii.cap.vi.sumptum: ibi hæc uerba ita leguntur: excogitauit natura herbas aliquas aspectu hispidas: tactu truces ut cantũ non uocem ipsius exaudire uideamur: Quid est ꝙ cantum non uocem naturæ inaudiamus? Vnica medius fidius litterula in aliam deformata nitidissimum intellectum offuscat: Lego igitur tantum non uocem & nõ cantum: Qua elocutione satis creber est Valerius Max. Et Comicum illud Phormione fabula in ore omnium fere assolet esse: Modo non montes auri pollicens. Donatus Terentianus interpres prouerbialem hyperbolen hanc esse ait. Græci μονονου: siue ut Attici: μονονουχι dicunt. Qui quidem Atticismus Demostheni perquã familiaris est. In hunc sensum illum Tibulli uersiculum accipiendum putat quidam ex litteratissimis amicus noster Iam modo non possum contentus uiuere paruo.

Potuissemus & alia non minus scitu digna his subtexere: Sed mihi publicis officiis districto non licuit in his diutius ĩmorari: Neq; illa apposuimus: ut tanq̃ nostra iactaremus: &enim nouimus fortunæ non eruditiõis esse. Cæteꝝ & nos quoq; pro uirili parte studiosis prodesse uoluimus. Reliqua q̃ depræhendimus: plusculum otii nacti alias fortasse tractabimus: Multaq; adhuc in Plinio manantia ulcera obducta cicatrice sanabimus. Nũc uero lector & cognitoris intelligẽtia: & impressoris diligentia Pliniũ castigatiorem longe q̃ unq̃ antea exquo reuiuiscere cœpit: Lecturus es: & quicqd Hermolaus uariæ lectiõis tribus cõmentationibus collegit: sub uno intuitu suis locis cõspicaberis. Nolim tamẽ ut nostri fiducia securus ĩ utrãq; aurem: ut uetus est uerbum: quod græci pressuis επαμφω dicũt: dormias. Sæpius tibi censor adeundus: ubi latius ea: quæ nos angustiis marginum coarctati indicare non potuimus inuenies: indeq; semper (mihi crede) aliquam bonam frugem tecum domum reportabis. Et nos alicubi non potuisse halucinari haud diffitemur. Quippe qui hæc ueluti aliud agẽtes curauerimus. Tantum abest ut opificũ quoq; quãuis diligentium errata: si in aliqua offẽdes: tibi præstare uelimus.

AD LECTOREM.

Qui Cœlum: Terras: Aequor: Genus omne animantum:
 Omne Exors Animæ: quid ferat omnis Ager:
Inuentus rerum uarios: Arteisq;: Metalla:
 Marmora cum gemmis: quid iuuet: aut noceat:
Deniq; naturæ qui cuncta adoperta reuelat
 Plynion integrum candide lector habes.
Atq; ita ꝙ priscum præseruat fronte Nitorem
 Lima uiri docti præstitit Hermoleo:
Cui fere te tantum (dicam) debere fatendum:
 Auctori quantum sæcula debuerunt.

OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRATIAE. MIID. EIDIB. FEBRVARI. AVGVSTINI BARBADICI PRINCIPATVS ANNO.XII.

C. PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO SALVTEM.

P Ergratum est mihi q tam diligenter libros auunculi mei lectitas: ut habere oẽs uelis: quærasq; qui sint oẽs. Fungar indicis partibus. Atq; ẽt quo sint ordine scripti: notum tibi faciã. Est. n. hæc quoq; studiosis nõ iniucunda cognitio. De iaculatione equestri unus. Hunc cum præfectus alæ militaret: pari ingenio curaq; composuit. De uita Pomponii Secũdi duo: a quo singulariter amatus hoc memoriæ amici: quasi debitum munus exoluit. Bellorum germaniæ. xx. quibus omnia quæ cũ germanis gessimus bella collegit. Inchoauit cũ in germania militaret: somnio monitus. Adstitit. n. ei quiescẽti Drusi Neronis effigies: qui germaniæ latissime uictor ibi periit. Cõmendabat memoriã suam: orabatq; ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres: quos in sex uolumina propter amplitudinem diuisit: quibus oratorem ab incunabulis instituit & pfecit. Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis ãnis: cũ omne genus studiorum paulo liberius & erectius periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidi Bassi. xxxi. Naturæ historiaꝝ. xxxvii. opus diffusum: eruditum: nec minus uarium q̃ ipsa natura. Miraris q tot uolumina: multaq; in his tam scrupulosa hõ occupatus absoluerit? Magis miraberis: si scieris illum aliquãdiu causas actitasse. Decessisse anno sexto & quinquagesimo. Medium tempus distentum impeditumq; qua officiis maximis: qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium: incredibile studium: summa uigilantia. Lucubrare a uulcanalibus incipiebat: nõ auspicandi causa: sed studẽdi statim a nocte multa. Hyeme uero ab hora septima: uel cum tardissime octaua: sæpe sexta. Erat sane somni parcissimi. Non nunquã etiam inter ipsa studia instantis & differentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem. Nam ille quoq; noctibus utebatur. Inde ad delegatum sibi officium. Reuersus domum quod reliquum temporis studiis reddebat. Post cibum sæpe quem interdiu leuem & facilem ueterũ more sumebat: æstate si quid otii iacebat in sole: liber legebatur: ãnotabat: excerpebatq;. Nihil enim unq̃ legit: quod nõ excerperet. Dicere etiam solebat nullum esse librum tam malum: ut nõ aliqua parte prodesset. Post solem plerunq; frigida aqua lauabatur. Deinde gustabat: dormiebatq; minimum. Mox quasi alio die studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur: annotabatur & quidem cursim. Memini quendam ex amicis cum lector quædam pronuntiasset perperam reuocasse: & repeti coegisse. Huic auunculum meum dixisse: intellexeras? Nempe cum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? Decem amplius uersus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate a luce. Cœna hyeme intra primã noctis: & tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbisq; fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cum dico balinei de interioribus loquor. Nam dum districtingitur: tergiturq;: audiebat aliquid aut dictabat. In itinere quasi solutus cæteris curis: huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebãtur: ut ne cœli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet. Qua ex causa romæ quoq; sella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularem. Poteras inquit has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur: q̃d studiis nõ impẽtiretur. Hac intẽtione tot ista uolumina pegit: electorũq; cõmentarios. clx. mihi reliquit. Opisthographos qdem minutissimis scriptos. Qua rõne multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se cum procuraret: uẽdere in hispania hos cõmentarios Lartio Licinio. cccc. milibus nũmũ: & tũc aliquãto pauciores erãt. Nonne uidet tibi recordãti quãtum legerit: quãtum scripserit: nec in officiis ullis: nec i amicitia principũ fuisse? Rursus cũ audis: qd officioꝝ studiis laboris impẽderit: nec scripsisse satis: nec legisse? Quid est. n. quod nõ ille aut occupationes impedire: aut hæc instãtia non possit efficere? Itaq; soleo ridere cũ me qdam studiosum uocãt: qui si comparer illi: sim desidiosissimus. Ego aũt tñ quem partim publica: ptim officia amicoꝝ distringũt. Quis ex istis qui tota uita litteris assident collatus illi non quasi somno & inertiæ deditus erubescat? Extẽdi epistolã cũ hoc solũ q̃d reqrebas scribere destinassem: quos scilicet libros reliquisset. Confido hæc tñ quoq; tibi nõ minus grata q̃ ipsos libros futura: quæ te non tñ ad legẽdos eos: ueꝝ etiã ad simile aliquid elaborandũ possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

SVETONII TRANQVILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

P Lynius Secundus Nouocomensis equestribus militiis industrie functus: procurationes quoq; splendidissimas: atq; continuas summa integritate administrauit. Et tñ liberalibus studiis tantam opam dedit: ut nõ temere quis plura i otio scripserit. Itaq; bella oĩa quæ unq̃ cũ germanis gesta sunt xx. uoluminibus comprædendit: itẽ naturalis historiæ. xxxvii. libros absoluit. Periit Clade campaniæ. Nã cum missenensi classi præesset: & flagrante uesuuio ad explorandas propius causas liburnicas prætendisset: neq; aduersantibus uẽtis remeare posset: ui pulueris ac fauillæ oppressus est. Vel ut qdam existimãt a seruo suo occisus: quem deficiens æstu: ut necem sibi maturaret: orauerat. Hic i his libris. xx. milia rerũ dignarum ex lectione uoluminum circiter duum milium complexus est. Primus autem liber quasi idex xxxvi. librorum sequentium consumationem totius operis: & species continet titulorum. Gaudis

C.PLINIVS TACITO SVO.

P Etis ut tibi auũculi mei exitũ scribã:quo uerius tradere posteris possis.Gratias ago. Nã uideo morti eius:si celebretur a te:ĩmortalẽ gloriã esse ꝓpositam.Quãuis.n.pulcherrimarũ clade terrarũ:ut populi:ut urbes:memorabili casu quasi semp uicturus occiderit: q̃uis ipse plurima scripserit:plura tamen ꝑpetuitati eius scriptorũ tuorũ æternitas addet.Equidẽ beatos puto quibus deorũ munere datũ est:aut facere scribẽda:aut scribere legẽda.Beatissimos uero q̃bus utrũq;.Horũ in numero auũculus meus & suis libris & tuis erit.Quo libentius suscipio deposco etiã quod iniungis.Erat misseni:classemq; ĩpio præsens regebat.ix.Kal.hora fere.vii.mater mea indicat ei:apparere nubẽ inusitata & magnitudine & specie.Vsus ille sole:mox frigida:gustauerat iacens:studebatq;:Poposcit soleas:Ascẽditq; locũ ex quo maxime miraculũ illud conspici poterat.Nubes incertũ procul intuẽtibus ex quo monte:uesuuiũ postea fuisse cognitũ est:oriebatur.Cuius similitudinẽ & formam nõ alia res magis q̃ pinus expresserit. Nã longissimo uelut trunco flata ĩ altum quibusdã ramis diffundebat̃. Credo & recenti spiritu euecta:dein senescente eo destituta:aut etiã pondere suo uicta in latitudinẽ uanescebat:candida interdũ:interdũ sordida & maculosa:ꝓut terrã cinerẽue sustulerat.Magnũ id propiusq; noscendũ ut eruditissimo uiro uisum.Iubet liburnicã aptari.Mihi si uenire una uellẽ facit copiã.Respondi studere me malle: & forte ipse quod scriberẽ dederat.Egrediebatur domo:accepit codicillos:retinæ encasti imminente periculo exterritæ:Nã uilla eius subiacebat:nec ulla nisi nauibus fuga:ut se tãto discrimini eriperet:orabat. Vertit ille cõsilium: & quod studioso aĩo inchoauerat:obit maximo.Deducit quadriremes:ascendit ipse:non retinæ mõ.Sed multis(erat.n.freq̃ues amœnitas oræ)Laturus auxiliũ properat.Alii territi fugiũt.Rectũ ipse cursum rectaq; gubernacula in ꝑiculũ tenet.Adeo solutus metu:ut oẽs illius mali motus:oĩs figuras:ut deprehenderat oculis:dictaret:enotaret.Iã nauibus cinis inciderat:quo ꝓpius accederet:calidior & densior.Iã pumices ẽt nigri ambustiq; & fracti igne lapides.Iam uadũ subitũ ruinaq; montis:littora obstantia. Cunctãti paulũ:an retro flecteret:mox gubernatori ut ita faceret monẽti.Fortes inq̃t fortuna iuuat. Pomponianũ pete:stabiis erat:dirimit sinu medio. Nãcẽsim circũactis turbatisq; littoribus maxima re infundit̃.Ibi q̃q̃ nondum ꝑiculo appropinquante cõspicuo tamẽ:& cũ cresceret ꝓximo sarcinas cõtulerat in nauis artus fugæ:si cõtrarius uẽtus resedisset. Quo tũc auũculus me9 secũdissimo ĩuectus cõplectit̃ trepidantẽ:consolat̃:hortat̃:utq; timorẽ eius sua securitate leniret:deferri in balneũ iubet:lotus accubat: cœnat atq; hilaris:aut quod est æque magnum similis hilari: interim e uesuuio monte pluribus locis latissime flãmæ atq; incendia relucebant: quorũ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat.Ille agrestium trepidatiõe ignis relictos desertasq; uillas p solitudinẽ ardere in remediũ formidinis dictabat.Tũc se q̃eti dedit. & quieuit uerissimo equidẽ somno.Nã meatus aĩæ qui illi pp amplitudinẽ corporis grauior & sonantior erat:ab iis qui limini obuersabant̃:audiebat̃.Sed area ex qua diæta adibat̃: ita iã cinere mixtisq; pumicib9 oppleta surrexerat:ut si lõgior ĩ cubiculo mora eẽt:exitus negaret̃.Excitatus ꝓcedit:seq; Pomponiano cæterisq; qui puigilarãt reddit:in cõe consultãt:intra tecta ne subsistãt:an ĩ aperto uagent̃: Nã crebris uastisq; tremoribus tecta nutabãt:& quasi emota sedibus suis:nũc huc:nũc illuc abire:aut referri uidebant̃.Sub dio rursus:q̃q̃ leuiũ exesorũq; pumicũ casus metuebat̃:quod tñ malorũ collatio elegit.Et apud illũ quidẽ ratio rõnem:apud alios timorẽ timor uicit.Ceruicalia capitibus ĩposita linteis constringunt̃.Id munimẽtũ aduersus incidẽtia fuit.Iã dies alibi illic nox oĩbus noctib9 nigrior:densiorq;:quã tñ faces multæ uariaq; lumĩa soluebãt.Placuit egredi ĩ littus:& ex ꝓximo aspicere & q̃d iã mare admitteret q̃d adhuc uastũ & aduersum ꝑmanebat:ibi sup abiectũ linteũ recubans semel atq; iterũ frigidã aquã poposcit:hausitq;:Deĩde flãmæ:flãmarũq; prænũcius odor sulphuris alios ĩ fugã uertunt:excitant illũ.Innixus seruis duob9 assurrexit:& stati cõcidit. Vt ego cõiecto crassiore caligĩe spiritu obstructo:clausoq; stomacho:q̃ illi natura ĩualidus & angustus & freq̃uẽter interæstuans erat. Vbi dies redditus is ab eo q̃uẽ nouissime uiderat tertius:corpus inuẽtũ integrũ:illæsum:opertũq; ut fuerat indutus. Habitus corporis q̃escenti similior q̃ defuncto.Interim misseni ego & mater.Sed nihil ad historiã. Nec tu aliud q̃ de exitu eius scire uoluisti.Finẽ ergo faciã.Vnũ adiiciã:oĩa ea q̃bus interfuerã:quæq; stati:cũ maxĩe uera memorant̃:audierã uera ꝑsecutũ:tu potissimũ excerpes.Aliud est.n.epistolã:aliud historiã:aliud amico:aliud oĩbus scribere. Vale.

Deuenit s.m. Curuatisq; l.mare inf.

Item Tertulliani In Apologetico.

P Linius Secundus cũ quandã prouinciã regeret:& ĩ magistratu plurimos christianorũ interficeret multitudine eorũ pterritus quæsiuit de Traiano q̃d facto opus esset:nũcians ṗter obstinationem sacrificandi & antelucanos cœtus ad canendum cuidam christo ut deo:nihil apud eos reperiri. Præterea ad confœderandam disciplinã uetari ab his homicidia:furta:adulteria:latrocinia:& his similia. Ad quæ cõmotus Traianus rescribit:hos q̃dem inquirendos non esse:oblatos uero puniri oportere.

Item ex Libris de temporibus Eusebii Cæsariensis.

P Linius Secundus Nouocomensis Orator & historicus insignis habetur: Cuius plurima ingenii opera extant.Periit dum inuisit Vesuuium.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo Salutem.

PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HISTORIAE NOVITIVM CAmœnis quiritium tuorꝫ opus natum apud me proxima fœtura: licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator. Sit.n. hæc tui
I præfatio uerissima: dum maximi cõsenescit in patre. Nãqꝫ tu solebas putare esse aliquid meas nugas. Vt obiicere moliar Catullum conterraneũ meũ. Agnoscis & hoc castrense uerbũ. Ille enim (ut scis) ꝑmutatis prioribus syllabis duriusculũ se fecit: q̃ uolebat existimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulantia fiat: quod ꝓxime nõ fieri questus es in alia procaci epistola nostra: ut ĩ quædam acta exeam. Sciatqꝫ oẽs q̃ ex æquo tecũ uiuat imperiũ. Triumphalis & cẽsorius tu: Sextũqꝫ consul: ac tribuniciæ potestatis particeps: Et quod iis nobilius fecisti: dum illud patri pariter & equestri ordini præstas: præfectus prætorii eius omniaqꝫ hæc reipu. Et nobis quidem qualis in castrensi contubernio? Nec quicq̃ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis: nisi ut prodesse tantũdem posses: ut uelles. Itaqꝫ cum cæteris in uenerationẽ tui pateant omnia illa: nobis ad colendum te familiarius audacia sola supest. Hanc igitur tibi imputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciem: nec tamen profeci. Quando alia uia occurris ingens. Et longius etiam submouens ingenii facibus. Fulgurat in nullo unquã uerius dicta uis eloquentiæ tribunitiæ potestatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? Quanto fratris amas? Quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi. Quemadmodum fratrem quoqꝫ imitareris excogitasti. Sed hæc quis posset intrepidus extimare subiturus ingenii tui iudicium præsertim lacessitum? Neqꝫ enim similis est conditio publicantium: & nominatim tibi dicantium. Tum possem dicere: qd ista legis imperator? Humili uulgo scripta sunt: agricolarum opificum turbæ: deniqꝫ studiorum ociosis. Quid te iudicem facis. Cum hanc operam condicerem: non eras in hoc albo. Maiorem te sciebam: q̃ ut descensurum huc putarem. Præterea est quædam publica etiã eruditorꝫ reiectio. Vtitur illa &. M. Tullius extra omnem ingenii aleam positus. Et quod miremur per aduocatum defenditur? Hæc doctissimũ oĩum Persium legere nolo. Lelium Decimum uolo. Quod si hoc Lucilius: qui primus condidit stili nasum: dicendum sibi putauit. Si Cicero mutuandũ præsertim cũ de re pub. scriberet: quãto nos causatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quãplurimum refert sortiatur aliquis iudicem: an eligat. Multumqꝫ apparatus interest apud inuitatũ hospitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hostem: & repulsis tanquã honoribus ineptis gaudentem: flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc se facere pro innocentia: quod in rebus humanis summũ esset profitebantur: inde illa nobilis. M. Ciceronis suspiratio. O te fœlicem. M. Porci: a quo rem improbã petere nemo audet. Cũ tribunos appellaret. L. Scipio Asiaticus: inter quos erat Gracchus: hoc attestabatur: uel inimico iudici se approbare posse. Adeo summũ quisqꝫ causæ suæ iudicem facit: quemcunqꝫ eligit: Vnde prouocatio appellatur. Te qdem in excelsissimo humani generis fastigio positũ: summa eloquentia: summa eruditione præditum: religiose adiri etiam a salutãtibus scio. Et ideo imensa præter cæteras subit cura: ut quæ tibi dicantur condigna sint. Verꝫ & diis lacte rustici multæqꝫ gentes supplicant: & mola tñ salsa litant: qui nõ habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomõ posset. Meæ qdem temeritati accessit hoc quoqꝫ: ꝙ leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii sunt capaces: quod alioquin nobis perq̃ mediocre erat. Nec admittũt excessus aut oratiões: sermones ue: aut casus mirabiles uel euentus uarios: non alia iucunda dictu ac legentibus blanda. Sterili materia rerꝫ natura hoc est uita narratur. Et hæc sordidissima sui parte: ut plurimarꝫ rerꝫ aut rusticis uocabulis aut externis: imo barbaris cũ honoris præfatione ponendis. Præterea interest non trita auctoribus uia: nec qua pegrinari aius expectet. Nemo apud nos quidem qui attẽtauerit. Nemo apud græcos qui unus omnia ea tractauerit inuenitur. Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicũtur imensæ subtilitatis obscuris rerum tenebris premuntur: iam omnia attingenda: quæ græci Tas Encyclopædias uocant: & tamẽ ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero ita multis prodita: ut ĩ fastidium sint adducta. Res ardua: uetustis nouitatem dare: nouis auctoritatem: obsoletis nitorem: obscuris lucem: fastiditis gratiam: dubiis fidem: oĩbus uero naturam: & naturæ suæ oĩa: itaqꝫ etiã non assecutis uoluisse: abunde pulchrum atqꝫ magnificum est. Equidem ita sentio peculiarem ĩ studiis causam eorum esse: qui difficultatibus uicti utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi: idqꝫ & in aliis operibus ipse feci: & profiteor me mirari Liuium auctorem celeberrimum in historiarum suarꝫ: quas repetit ab origine urbis:

maxime
obiter mol
liam
uolebam

Hoc Lucilij apud Ci: est qui neq; a doctissimis, neq; ab in

Manium
Iuniũ cõgiũ uel
Leliũ congrum
antiqui codices.
indeptis

2ta apud Vir: 12 Æn: Dant fruge

quodam uolumine sic orsum: Iam sibi satis gloriæ quæsitum: & potuisse se desinere: ni animus inqes pasceretur ope. Profecto.n.populi gentiũ uictoris: & Romãi nois gloriæ nõ sibi cõposuisse illa decuit. Maius meritũ eẽt opis amore: nõ animi cã perseuerasse: & hoc populo Ro. præstitisse nõ sibi. xx. milia reꝝ dignaꝝ cura (Qm̃ ut ait Domitius Piso Thesauros oportet eẽ nõ libros) lectiõe uoluminũ circiter duum miliũ: quoꝝ pauca admodũ studiosi attingunt pp secretũ materiæ: ex exqsitis auctoribus centũ: inclusimus. xxxvi. uoluminibus: adiectis rebus plurimis: quas aut ignorauerãt priores: aut postea inuenerat uita. Nec dubitamus multa esse quæ & nos pterierint. Hoĩes.n.sumus: & occupati officiis: subsiciuisq; tpibus ista curamus: idest nocturnis. Ne qs nostris putes cessatũ horis. Dies uobis ĩpendimus. Cũ somno ualetudinẽ cõputamus: uel hoc solo præmio contẽti: ꝙ dũ ista (ut ait. M. Varro) mussitamus: pluribus horis uiuimus. Profecto.n.uita uigilia est. Quibus de causis atq; difficultatibus nihil auso promittere. Hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Hæc fiducia operis est: hæc indicatura. Multa ualde preciosa ideo uidentur: quia sunt tẽplis dicata. Nos qdem oẽs: patrẽ: te: fratrẽq; diximus ope iusto temporꝝ nostroꝝ historiã orsi a fine Aufidii Bassi. Vbi sit ea quæres iampridẽ pacta sancitur. Et alioqn statutũ erat hæredi mãdare: nequid ambitioni dedisse uita iudicaretur. Proinde occupantibus locũ faueo: ego uero & posteris: quos scio nobiscũ decertaturos: sicut ipsi fecimus cũ prioribus. Argumẽtũ huius stomachi mei habebis: ꝙ in his uoluminibus auctoꝝ nomina prætexui. Est.n.benignũ (ut arbitror) & plenũ ingenui pudoris fateri p quos ꝓfeceris: nõ ut pleriq; ex his quos attigi fecerũt. Scito.n.conferentem me auctores deprænhendisse adiuratissimis & proximis ueteres transcriptos ad uerbũ: neq; nominatos. Nõ illa Virgiliana uirtute ut certarent. Nõ Ciceroniana simplicitate: qui in libris de repu. Platonis se comitẽ profitet᷑. In consolatõe filiæ Crãtorem inqt sequor. Itẽ Panætiũ de officiis. Quæ uolumina eius ediscẽda: non mõ in manibus habẽda quottidie nosti. Obnoxii profecto animi & infœlicis ingenii est depræhendi in furto malle: q̃ mutuum reddere. Cũ præsertim sors fiat ex usura. Inscriptionis apud græcos mira fœlicitas. Cærion inscripsere: quod uolebãt intelligi fauũ. Alii cæras amaltheas: qđ copiæ cornu: uelut lactis gallinacei sperare possis in uolumine haustũ. Iã iam mosæ: pãdectæ. Enchiridia: limon: Pinacidion: inscriptiões propter quas uadimoniũ deseri possit. At cũ intraueris dii deæq; q̃ nihil in medio inuenies. Nostri crassiores: antiquitatum: exemploꝝ artiũq;: q̃ facetissimi lucubrationũ: Vt qui ait Bibaculus eram & uocabar Paulo nimis asserit. Varro in satyris suis sustulit & flexibula. Apud græcos desiit nugari Diodorus: & bibliotheces historiã suã inscripsit. Appion qdem grãmaticus hic: quem Tyberius Cæsar cymbalũ mundi uocabat: quoniam publicæ famæ tympanum potius uideri posset: ĩmortalitate donari a se scripsit: ad quos aliqua componebat. Me uero non pœnitet nullum festiuiorem excogitasse titulum. Et ne in totum uidear græcos insectari: ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus: quos in libellis his inuenies absoluta opera: & illa quoq; quæ mirando non satiamur: pendenti titulo inscripsisse: Vt Apelles faciebat: aut Polycletus: tanquã inchoata semper arte & imperfecta ut contra iudicioꝝ uarietates superesset artifici regressus ad ueniam: uelut emendaturo quicqd desideraret᷑ si non eẽt interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud est: ꝙ oĩa opa tanquã nouissima inscripsere: & tanq̃ aliqd singulis fato sit ademptũ. Tria nõ amplius (ut opinor) absolute quæ tradũtur inscripta ille fecit: quæ suis locis reddam: quo apparuit summã artis securitatem auctori placuisse. Et ob id magna inuidia fuere oĩa ea. Ego plane meis adiici posse multa confiteor. Nec his solis: sed & oĩbus quæ edidi. Vt obiter caueam istos homeromasticas. Ita eñi uerius dixerim: q̃ audio stoicos & dialecticos & epicureos quoq;. Nam de grãmaticis sẽp expectaui parturiri aduersus libellos: quos de grãmatica edidi. Et subinde abortus fecere iam decem ãnis: cũ celerius etiã elephanti pariant. Ceu uero nesciam aduersus Theophrastũ hoĩem in eloquẽtia tantũ: ut nomen diuinũ inde inuenerit: scripsisse etiã fœminã: & prouerbium inde natũ: suspendio arborem eligendã. Non queo mihi temperare quo minus ad hoc pertinentia ipsa cẽsorii Catonis uerba ponam. Vt inde appareat: etiã Catoni de militari disciplina cõmentanti: qui sub Africano: imo uero sub Hãnibale didicisset militare. Et ne africanũ quidem ferre potuisset: qui impator triumphũ reportasset: paratos fuisse istos qui obtrectatione alienæ scientiæ famã sibi aucupantur. Quid eñi ad te in meo uolumine? Scio ego quæ scripta sunt. Hæc si palam proferantur: multos fore qui uitilitigent. Sed ii potissimum qui ueræ laudis exptes sunt. Eorum ego orationes sino præterfluere. Nec plancus illepide: qui cum diceretur Asinius Pollio oratiões in eum parare: quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederẽtur ne respondere posset. Cum mortuis non nisi laruas luctari. Quo dicto sic repercussit illas: ut apud eruditos nihil impudentius iudicet᷑. Ergo securi etiam contra uitilitigatores quos Cato eleganter ex uitiis & litigatoribus composuit. Quid eñi illi aliud q̃ litigant: aut litem quærunt? Exequemur reliqua propositi. Quia uero occupationibus tuis publico bono parcendum erat: quid singulis contineatur libris: huic epistolæ subiunxi. Summaq; cura ne plegendos eos haberes operam dedi. Tu per hoc & aliis præstabis: ne perlegant. Sed ut quisq; desiderauerit aliquid id tantum quærat: & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in litteris nostris Valerius Soranus in libris quos epopteidon scripsit. Vale.

sit illud unũ candelabrũ Cice: Ac: 5a Verrina. sic igne habebit domi sue cã: tinui maximi e gẽmis auriq; fulgore collucere atq; illus: Max: templũ oportebat: etc.

puto q ait Pantomimus sesculixem

C. Plinii

C. PLINII SECVNDI HITSORIARVM MVNDI ELENCHOS LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS.

Summatim Hæc Inſunt Libris Singulis.

Ex auctoribus

M.Varrone:Sulpitio Gallo: Tiberio Cæsare imperatore.Q.Tuberone.Tul. Tirone.L.Pisone.T.Liuio: Cor.Nepote: Statio Seboso: Celio Antipatro:Fabiano:Antiate: Mutiano: Cecina: q de hetrusca disciplina scripsit. Tarquitio.L.Aquila:qui item:Sergio.

Externis.

Platone:Hipparcho:Timarcho: Sosigene Petosiri:Necepso:Pythagoricis:Posidoio: Casimãdro:Epigene:Gnomóico:Euclide:Cerano philosopho:

philosopho: Eudoxo: Democrito: Critodēo: Trasillo: Serapione: Dicearcho: Archimede: Onesicrito: Eratosthene: Pythea: Herodoto: Aristotele: Ctesia: Arthemidoro: Ephesio: Isidoro: Caraceno: Theopompo:

I Ibro Tertio continentur situs: gentes: maria: oppida: portus: montes: flumina: mensuræ: populi qui sunt aut fuerunt.

Insulaꝝ ionii & Adriatici summa. Oppida gentes.xxvi. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ insulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gētes. Summa res & hystoriæ & obseruationes.ccc.xxvi.

Ex auctoribus

Turanio Graccula: Corn. Nepote. T. Liuio: Catone Censorio. M. Agrippa. M. Varrone: Diuo Augusto: Varrone Attacino: Antiate: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela. Curione patre: Cælio Aruntio: Seboso: Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco. L. pisone: C. Eliano. Valeriano.

Externis.

Artemidoro: Alexādro Polyhistore: Thucydide: Theophrasto: Isidoro Theopōpo: Metrodoro Scepsio: Callicrate: Xenophōte Lampsaceno: Diodoro Siracusano: Nymphodoro: Caliphane: Timagene.

I Ibro quarto cōtinentur situs: gentes maria: oppida: portus: montes: flumina: mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

Summa oppida & gentes: Summa flumina clara: Summa montium clara: Summa insulæ quæ intercidere oppida & gentes: Summa res historiæ & obseruationes.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone Censorio. M. Agrippa diuo Augusto: Varrone Attacio: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco: Ateio Capitone: Ateio philologo.

Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico damaste Eudoxo: dicearcho: Timosthene: Ephoro: Cratere grāmatico: Serapione Antiochēse: Calliacho: Artemidoro: Apollodoro: Agathocle: Eumacho siculo musico: Alexandro polyhistore: Thucydide: dosiade: Anaximādro: Philistide: Malote: dionysio: Aristide: Callidemo: Menæchmo: Aedosthene: Anticlide. Heraclide: Philemōe: Menephōte: Pythea: Isidoro: Philenide: Xenagora: astymonio: Staphyllo: aristocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

I Ibro Quinto continentur situs: gentes: maria: oppida: portus: montes: flumina: mensuræ: populi qui sunt aut fuerūt.

Sũma oppida & gẽtes:summa flumina clara: sũma mõtiũ clara:summa isulæ.cxviii.summa quæ intercidere oppida:summa res historiæ & obseruationes

Ex auctoribus.

Agrippa:Suetonio:Paulino:Varrone Attacino : Cor.Nepote:Higino.L.Vetere.Mela: Domitio Corbulone:Licinio:Mutiano: Claudio Cæsare: Arũtio:Liuio filio: Seboso i actis triumphorum.

EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaste : Dicearcho:Bione:Timosthene:Philenide:Xenagora:Astymõio: Staphylo:Dionysio:Aristotele : Aristocrito:Ephoro:Eratosthene: Hipparcho:Panætio:Serapione:Antiocheno: Callimacho:Agatocle: Polybio:Timeo.Machania:Herodoto: Myrsilo : Alexãdro polyhistore.Metrodoro:Posidonio qui periplun: aut perihegesim :Sotade: Periandro: Arctare Sycionio.Eudoxo:Antigene:Callicrate: Xenophõte Lãpsaceno: Diodoro Syracusano: Hannone: Himilcõe:Nymphodoro: Calliphone: Artemidoro:Megasthene:Isidoro:Cleobulo : Aristocreonte.

Ibro sexto continentur situs : gentes maria:oppida:portus:flumina: mensuræ:populi qui sunt aut fuerunt.

Sũma oppida.c.lxxxxv. Sũma gẽtes.d.lxvi. Sũma fluminum clara.c.lxxxx. Summa montes clari.xxxviii. Summa insulæ.c.viii. Summa quæ intercidere oppida aut gentes.lxxxxv. Sũma res

no:Ephodoro:Epigene:Beroso:Petosiri:Neocepso:Alexandro polyhistore: Xenophonte: Callimacho:Democrito:Diulio:Polyhistore hystoricho:Stratone:q contra Ephori theoremata scripsit. Heraclide pontico: Asclepiade: qui tragodumena philosopho:Stephão:Egesia:Archimacho:Thucydide: Mnestygitione:Xenagora:Metrodoro:Scepsio :Anticlide:Critodemo

Libro Octauo continentur animaliũ terrestrium naturæ peditantum.

Sũma res & historiæ & obsuatiões.dcc.lxxxviii.

Ex auctoribus.

Mutiano:Procilio: Verrio Flacco. L. Pisone: Cor. Valeriano:Catone censorio:Fenestella: Trogo:Actio:Columella:Virgilio: Varrone L. Metello: Scipione : Cor . Celso : Nigidio: Trebio nigro:Põponio Mela:Manilio: Sura.

Externis.

Iuba rege:Polybio:Onesicrito:Isidoro:Antipatro:Aristotele:Demetrio physico:Democrito:Theophrasto: Euante:Apocha q olympionica:Hierone rege : Attalo rege : Philometere rege:Ctesia:Duride:Philisto:Archita : Philarcho:Amphiloco:Ateneo:Anaxipoli Thasio: Apollodoro lemnio : Aristophane milesio: Antigono cymæo:Agathocle chio: Apollõio pgameno: Aristãdro ateneo:Bachio millesio: Bıõe solẽse:Cherea ateneo : Diodoro prienẽo: Dıõe colophõio : Epigene Rhodio : Euagone Thasio:Euphrõio:Athẽeo:Hegesia:Marõeo

Menandro

Menandro priennio: Heracleote: Menecrate poeta: Androcione q̃ de agricultura scripsit: Escrione qui item: Dionysio qui magonē transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Archelao rege: Nicandro.

Ibro Nono cōtinent animaliũ aquaticorum hystoriæ & naturæ.

Ex auctoribus

Turranio: Graccula: Trogo: Mœcenate: Albino flauio: Corn. Nepote: Valerio mimographo: Fabiano: Fenestella Mutiano: Helio Stilone: Statio seboso: Melisso. Seneca: Cicerone Macro: Aemilio: Messalla Coruino: Trebonio Nigro: Nigidio.

Externis

Aristotele: Archelao rege: Callimacho: Democrito: Theophrasto: Trasillo: Aegesidemo Cydnio: Alexandro polyhistore.

Ibro Decimo continentur naturæ & historiæ animalium uolatilium.

Ex auctoribus.

Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore: Massurio: Sabino: Antistio Labeone: Trogo: Cremutio. M. Varrõe: Macro: Aemilio: Emissio: Mutião Nepote: Fabião pictore. T. Lucretio: Cor. Celso: Oratio Delusone: Higino: Sarsenis: Nigidio: Manilio Sura.

Externis.

Homero: Phœmonoe: Philemone: Boeto: qui ornytogonia: Hyla qui de auguriis: Aristotele: Theophrasto: Callimacho: Eschilo: Hierone rege:

Iolla uel illapsas

Hierone rege: Philometere rege: Archita: Amphilocho atheniense: Anaxipoli thasio: Apollodoro lemnio: Aristophane millesio: Antigono cymęo: Agathocle chio: Apollonio pergameno Aristandro atheneo: Bachio millesio: Bione Solense: Cherea atheniense: Diodoro prięnio: Dione colophonio: Democrito: Diophane nicęse: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio atheneo: Iuba Androtione qui de agricultura: Aeschrione qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Nicandro: Onesicrito: Philarcho: Hesiodo.

Libro Vndecimo continentur historiæ & naturæ paruorum animalium & reptilium.

Summa res & historiæ & obseruationes .ii.ꝫm.cc.lxx.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Higino: Seropha: Sarsena: Celso Corn. Aemilio Macro: Virgilio: Columella: Iulio Aquila qui de hetrusca disciplina scripsit: Tarquitio qui item: Vmbritio qui item: Catone Censorio: Domitio caluino: Trogo: Melisso: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Manilio: Opio.

Externis.

Aristotele: Democrito: Neoptolemo: qui melliturgia: Aristomacho qui item: Philisto qui item: Nicandro: Menecrate: Dionysio qui magonem transtulit: Empedocle: Callimacho: Attalo rege: Apollodoro qui de bestiis uene-

natis: Hippocrate: Eriphilo: Erasystrato: Asclepio: Themisone: Posidonio stoico: Menandro prienense: Heraclide: Euphronio atheneo: Theophrasto: Hesiodo: Philometere rege.

Libro Duodecimo continetur de arboribus.

Summa res & historiæ et obseruationes. cccc. lxxviii.

Ex auctoribusr

M. Varrone. Muciano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Flauio Proculo: Trogo. Higino: Claudio Cæsare: Corn. Nepote: Sex. Nigro qui græce de medicina scripsit: Cassio Hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isigono: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito: Olympiadoro: Diogneto: Nigibulo: Anticlide: Carete Cydonio: Menæchmo: Dorotheo: Xenia athenæo Lyco: Anteo: Epidodo: Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Item Democrito: Amphilocho: Aristomacho: Alexandro polyhistore: Iuba: Apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Archidemo: Item Dionysio: Item Democle: Item Euphrone: Itẽ Opsenide: Item Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarentino: Zenocrate ephesio.

Libro Tertiodecimo continetur de unguentis & arboribus maritimis.

De scapo

Ex auctoribus.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: Claudio Cæsare: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui græce de medicina scripsit: Cassio hemina. L. pisone: Tuditano: Antiate.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isodoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodoro: Diogneto: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitileno: Menæchmodoro Thebano: Dorotheo atheniense: Lyco: Anteo: Epipodo: Dione: Adimantho: Ptolomæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo. Itẽ Democrito: amphilocho: alexandro polyhistore: aristomacho: Iuba rege: apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Botrye medico: archidemo: Item Dionysio: Item Democlide: Item Euphrone. Item Mneside: item Diagora item iolla: item Heraclide Tarentino: Xenocrate ephesio.

Libro quartodecimo continetur de uitibus & uineis

Ex auctoribus.

Cor. Valeriano: Virgilio: Celso: Catone Censorio: sarsenis patre & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Græcino: Iulio Actico: Columella: Massurio: Sabino: Fenestella: Tergilla: Mactio Planco: Flauio Dorsinio: Scęuola: Aelio: Atteio Capitone: Cotto Messalino. L. Pisone: Pompeio Leneo: Fabiano. Sex. Nigro: Vibio Ruffino.

Externis.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophõte: Amphiloco: Athenæo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lemnio: Aristophane milesio: antigono Cymæo: Agatone: Apollonio pergameno: Aristãdro Athenæo: Botrye: Item Bacchio milesio: Bione: Solense: Cherea atheniense: Cheristo: item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thasio: Euphrone ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschirione qui itẽ: Lysimacho qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Asclepiade medico: Onesicrito: Erasistrato qui item: Iuba rege.

Libro Quintodecimo cõtinetur de natura frugiferaꝝ arborum & cultarũ.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Corn. Nepote: Higino: Massurio: Catone: Mutiano. L. Pisone: Trogo: Calfurnio: Basso: Cremutio: Sex. Nigro: Cor. Boccho: Vitruuio: Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto: Democrito: Homero: Timeo: Mathematico.

Libro Decimoseptimo continentur satiuaꝝ ac cultarum arborum naturæ

Ex auctoribus.

Cor. Nepote: Catone Censorio. M. Varrone Celso: Virgilio: Higino: Sarsenis patre & filio Scropha: Calsurnio: Basso: Trogo: Aemilio: Macro: Græcino: Columella: Attico Iulio: Fabiano: Sura: Manlio: Doseno Mundo. C. Epidico. L. Pisone.

Externis.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito Theopompo: Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophōte: Amphilocho atheniense: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lēnio: Aristophane Millesio: Antigono Cymeo: Agathocle chio: Apollonio pergameno: Bacchio Millesio: Bione: Cherea atheniense: Cherecto: Item Diodoro priēnio: Dione Colo

phonio: Epigene rhodio: Euagone Thasio: Euphronio: Ateneo: Androtione: qui de agricultura scripsit: Aschryone qui item: Lysimacho qui item: Dionysio qui magonem transtulit. Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Aristandro qui de portentis.

Libro Decimooctauo continetur de agricultura.

Summa res et historiæ & obseruationes.ii. m.lx.

Ex auctoribus.

Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Verrio Flacco. L. pysone: Cor. Celso: Thuranio Graccula. D. Syllano. M. Varrone. Catone Censorio: Scropha: sarsenis patre & filio: Domicio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Græcino: Columella: Tuberone. L. Aruntio qui græce de astris scripsit: Cæsare dictatore qui item: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano. M. Cicerone: Calsurnio Basso: Atteio Capitone: Manilio: Surra: Actio: qui praxidica.

Externis.

Hesiodo: Teophrasto: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita: Xenophonte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli thasio: Aristophane milesio: Appollodoro Lẽnio: Antigene Micenæo: Agatocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo: Bacchio millesio: Bione solense: Cherea atheniense: Cheresto: Item Dioddoro priẽnio: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: androcione qui de agricultura scripsit: Eschryone qui item. Lysimacho qui item: Dionysio q magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo: Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: Zenone: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Sosigene: Hipparcho: Arato: Zoroastre archibio.

Libro decimonono continentur lini natura: & mirabilia.

De sparti

Ex auctoribus.

M. Actio: Planco. M. Varrõe. D. Syllano: Catone Censorio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso: Columella: Calfurnio Basso Manilio: Sura: Sabino: Tyrone: Licinio: Macro. Q. Hirtio: Vibio Ruffino: Cesenneo: q cepurica scripsit: Castritio: Itẽ Firmio: Item Peritio.

Externis.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Menandro qui biochresta scripsit: Anaxilao.

Libro Vicesimo continentur medicinæ ex his quæ in hortis seruantur.

Ex auctoribus.

Catone censorio. M. Varrone. Pompeio: Leneo: Gallione: Higino: Sex. Nigro: qui grece scripsit: Iulio basso qui item: Celso: Antonio Castore.

Externis.

Democrito: Theophrasto: Orpheo: Menãdro qui biochresta scripsit: Pythagora: Nicandro.

Medicis.

Nicandro: Hippocrate:Chrysippo: Diocle: Opione:Heraclide Hiseri:Dionysio:Apollo doro Tarētino:Apollodoro Citiense: Praxa gora:Phistōico medo: Dieuce:Cleopāte:Phili stiōe:Asclepiade:Grateia:petronio:diodoro: Iolla:Erasistrato:diagora: andrea: Mnesicle: Epicarmo:damione:dalione:Sosimene.Hye polo: metrodoro: Solone: Lycio: Olympia de Thebana: Phyllino: Petridio: Mictione: Glaucia:Xenocrate.

Libro Vigesimoprimo continent florꝝ & coronamentoꝝ naturæ.

Summa medicinæ historiæ & obseruationes d.cc.xxx.

Ex auctoribus.

Catone Censorio.M.Varrone Massurio:Antiate.C.Helio Vestino:Vibio Ruffino:Higino:Pomponio mela:Pompeio lenate: Corn. Celso:Calfurnio Basso.P.Largio: Licinio macro:Sestio: qui græce scripsit:Iulio Basso : qui item:Antonio Castore.

Externis.

Theophrasto:Democrito : Orpheo:Pythagora:Magone:Menandro:qui biochresta scripsit Nicandro:Homero:Hesiodo:Museo:Sophocle:Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo qui de coronis:Callimacho qui item: Phania physico:Simo:Timaristo:Hippocrate:Chrysippo:Diocle: Opione:Heraclide:Nicesio: Dionysio:Apollodoro Citiense: Apollodoro Tarentino:Praxagora:Plistonico medico Dieuche: Cleophanto: Philistine : Asclepiade: Cartecia:Petronio:Diodoro:Iolla: Erasistrato Diagora:Andrea : Mnesicle : Epicarmo : Damione: Dalione:Sosimene:Theopolemo:Metrodoro : Solone Lycio: Olympiade thebana Phillio:Petreio:Myctiōe:Glaucia:Xenocrate.

Libro Vicesimosecundo continetur de auctoritate hærbarum.

Quod

Ex auctoribus.

Iisdem quibus priore libro: & præter eos Chrysermo: Eratosthene: Alceo.

Libro Vigesimotertio continetur de cultis arboribus.

Ex auctoribus.

C. Valgio: Pompeio Leneo: Sestio Nigro: qui græce scripsit: Iul. Basso: qui item: Antonio Castore. M. Varrone. Cor. Celso: Fabiano.

Externis.

Theophrasto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro: qui biochresta scripsit: Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Simo Timaristo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiẽse: Apollodoro: Tarentino: Praxagora: Plistonico medico: Dieuche: Cleophanto: Philistione: Asclepiade: Crateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Onorca: Mnesicle: Epicarmo Demione: Dationе: Cosimene Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Petrino: Myctione: Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigesimoquarto continent medicinæ ex arboribus siluestribus.

Ex auctoribus.

C. Valgio. Pompeio Leneo: Sex. Nigro: qui græce scripsit: Iulio basso: qui item: Antonio Castore. M. Varrone. Cor. Celso: Fabiano.

Externis.

Theophrasto: Apollodoro: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro: qui biochresta scripsit: Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Simo: Timaristo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiense: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Plistonico medico: Dieuche: Cleophanto: Philistone: Asclepiade: Crateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora Andrea: Enorta: Mnesicle: Epicarmo: Demione: Sosimene: Theopolemo: Solone Lycio: Metrodoro: Olympiade thebana: Phillino: Petreio Mictone: Glaucia: Xenocrate.

Ex auctoribus.

Sex. Gallico. Pompeio Leneo: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio Baſſo qui item: Antonio Caſtore: Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto: Apollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro: qui biochreſta ſcripſit: Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Xantho: Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo: Callimacho: Phania phyſico: Timariſto: Simo: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hiceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Pliſtonico medico: Dieuche: Cleophanto: Phyliſtione: Aſclepiade: Crateia: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicharmo: Demione: Soſimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade thebana: Phillino: Petreio: Mictione: Glaucia: Xenocrate.

Ex auctoribus.

M. Varrone. C. Valgio. Pompeio Leneo: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio baſſo: qui item: Antonio Caſtore. Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto: Apollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro qui biochreſta ſcripſit: Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle. Xanto. Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo. Callimacho. Phania phyſico. Timarcho. Simo. Hippocrate. Chryſippo. Diocle. Opione. Heraclide. Hiceſio. Dionyſio. Apollodoro Citienſe. Apollodoro Tarentino. Praxagora. Pliſtonico medico. Dieuche Chlephanto. Philiſtione. Aſclepiade. Crateia. Iolla. Eraſiſtrato. Diagora. Andrea. Mneſicle. Epicharmo. Demione. Theopolemo. Metrodoro. Solone Lycio: Thebana Olympiade. Phylino. Petreio Myctione. Glaucia. Xenocrate.

Libro Vigesimoseptimo continentur reliqua hærbarum genera.

Ex auctoribus.

Pompeio Leneo:Sestio Nigro:qui græce scripsit: Iulio basso:qui item: Antonio Castore: Cor.Celso.

Externis.

Theophrasto:Apollodoro qui item:Democrito:Aristogitone:Orpheo:Pythagora:Magone:Menandro q biochresta scripsit: Nicandro.

Medicis.

Mnesteo:Callimacho:Timaristo:Simo: Hippocrate:Chrysippo:Diocle:Opione: Heraclide:Hicesio:Dionysio : Apollodoro Citiense: Apollodoro tarentino:Praxagora : Plistonico medico : Dieuche : Cleophanto : Philistione : Asclepiade:Crateia:Iolla:Erasistrato : Diagora:Andrea:Mnesicle:Epicarmo:Demione:Sosimene:Theopolemo:Metrodoro:Solone Lycio : Olympiade Thebana : Phylio : Petreio : Myctione:Glaucia:Xenocrate.

Libro Vigesimooctauo continentur medicinæ ex animalibus.

Ex auctoribus.

M.Varrone.L.Pisone:Fabiano:Verre:Antiate: Verrio Flacco : Catone Censorio : Sergio: Sulpitio:Licinio Macro:Celso:Massurio:Sestio Nigro:qui græce scripsit:Bytho Dinrhaceno:Ophilio:Medico:Granio medicis.

Externis.

Democrito:Apollonio qui et mirsin : Mileto Artemone:Sextilio:Homero: Theophrasto: Lysimacho: Attalo : Xenocrate : Orpheo qui diophios:Archelao qui item: Demetrio : Sotira:laide:Elephātide:Salpe: Olympiade thebana:Diotio:Iolla:mictiōe: Smirneo : Aeschine medico:Hippocrate: Aristotele: Metrodoro: Icacida medico : Hesiodo : Dialcone:Cecilio: Bione:qui peridinameon:Anaxilao:Iuba rege.

Libro Vigesimonono continentur medicinæ ex animalibus.

Ex auctoribus.

M.Varrone.L.pisone.Verrio Flacco.Antiate.Nigidio.Cassio Hemina.Cicerone.Plauto.Celso.Sestio Nigro qui græce scripsit: Cecilio medico.Metello.Scipione.Ouidio poeta.Licinio macro.

Externis.

Philopatore.Homero.Aristotele.Orpheo Democrito.Anaxilao.

Medicis.

Botrye: Apollodoro: Archidemo: Anaxilao: Aristone.Xenocrate.Democrate.Diodoro.Chrysippo philosopho.Horo.Nicādro: Apollonio Tyaneo.

Libro Tricesimo continent̄ medicinæ ex animalibus reliquæ prioris libri.

Ex auctoribus.

M.Varrone: Nigidio.M.Cicerone.Sestio Nigro: qui græce scripsit.Licinio macro.

Externis.

Eudoxo: Aristotele: Hermippo: Homero: Apione: Orpheo: Democrito: Anaxilao.

Medicis.

Botrye horo: Apollodoro: Menandro: Archimede: Aristōe.Xenocrate: diodoro: Chrysippo Horo: Nicandro: Apollonio Tyaneo.

Libro Trecesimoprimo continent̄ medicinæ ex aquatilibus: & aquarum mirabilia.

Ex auctoribus.

M.Varrone: Cassio Parmense: Cicerone: Mutio: Corn.Celso: Trogo: Ouidio: Polybio: Sornatio.

Externis.

Callimacho: Cecilio: Ctesia: Lyndo: Theophrasto: Eudoxo: Theopōpo: Polyclito: Iuba Lyco: Appione.Epigene: Pelope: Apelle: Democrito: Thrasillo: Nicandro Menādro comœdo: Attalo: Salustio: Dionysio: Andrea: Nicerato: Hippocrate: Anaxilao.

Libro Tricesimosecundo continent̄ reliquæ medicinæ ex aquatilibus.

Ex auctoribus.

Licinio macro. Trebonio Nigro. Sestio Nigro qui græce scripsit. Ouidio poeta. Cassio Hemina. Mœcenate. L. Ateio.

Externis.

Iuba. Andrea. Salpe. Appione. Pelope. Apelle Thasio. Thrasillo. Nicandro.

Ex auctoribus.

L. Pisone. Antiate: Verrio. M. Varrone: Corn. Nepote: Messala russo: Marso poeta Butho: Iulio basso: qui de medicinis græce scripsit: Sestio nigro qui item: Fabio Vestale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Scepsio: Menæchmo qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui item: Antigono qui item: Heliodoro qui de atheniēsium anathematis: Pasitele qui admirabilia opera scripsit: Nymphodoro: Timeo qui de medicina metallica scripsit: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botryense: Archimede: Dionysio: Aristogene: Democrito: Mnesicle: Attalo medico: Xenocrate Zenonis: Theomnesto.

De plumbi

Ex auctoribus.

L. Pisone: Antiate. Verrio. M. Varrone: Messalla: Ruffo: Marso poeta: Butho: Iulio basso qui de medicina græce scripsit: Sex. Nigro: item Fabio Vestale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menæchmo qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui item: Antigono qui item: Duride qui item: Heliodoro qui de atheniensium anathemate scripsit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botryense: Iolla: Apollodoro: Archimede: Dionysio: Aristogene: Diomede: Mnesicle: Xenocrate Zenonis T: heomnesto.

Libro Tricesimoquinto continetur honos picturæ.

Ex auctoribus.

Messala oratore: Messala sene: Fenestella attico. Verrio. M. Varrone: Cor. Nepote: Decio Eculeone: Mutiano: Melisso: Vitruuio Cassio seuero: Longulano: fabio uestale qui de pictura scripsit.

Externis.

Prasitele: Apelle: Melanthio: Asclepiodoro: Euphranore. Parrhasio: Heliodoro q anathematha scripsit athenis: Metrodoro qui de architectõice scripsit: democrito: Theophrasto: Appione grammatico qui de metallica medicina scripsit. Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Iolla: apollodoro: Diagora: Botryense. Archidemo: Dionysio: Aristogene: Demade: Mnesicle: Xenocrate Zenonis: Theomnesto.

Libro Tricesimosexto continent natura lapidum & luxuriæ marmorum.

Ex auctoribus.

M, Varrone: Celio: Galba. C. Icto: Mutiano: Nepote Cor. L. Pisone: Tuberone: Seneca Fabio Vestale: Ammo Fœciale: Fabiano: Catone Censorio: Vitruuio.

Externis.

Theophrasto: Praxitele: Iuba rege: Nicandro Sotaco: Sudine: Alexandro polyhistore: Apione: Plistonico: Duride: Herodoto: Eumero: Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucorida: Anthistene: Democrito: demotele: Lycea.

Libro Tricesimoseptimo cõtinetur origo gemmarum.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Actis triumphi: Mœcenate: Iaccho: Cor. Boccho.

Externis.

Iuba rege: Xenocrate Zenonis: Sudine: Eschylo: Philoxene: Euripide: Nicandro: Satyro: Theophrasto: Carete: Philomene: Democrate: Xenotino: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Sicło: Nicea: Theocresto: Asaruba: Mnasea: Theomene: Ctesia: Mithridate: Sophocle: Archelao rege: Callistrato: Democrito: Ismenio: Olympico: Alexandro polyhistore: Appione: Horo: Zoroastre: Zactalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus. Et An Vnus. Cap. i.

m VNDVM, ET HOC, QVOD NOMINE ALIO, CAELVM appellari libuit; cuius circũflexu teguntur cuncta: numẽ esse; credi par est; æternum: immensum: neq; genitum: neq; interitu℞ unq̃. Huius extera indagare: nec interest hominũ: nec capit humanæ cõiectura mẽtis. Sacer est: æternus: imẽsus: totus in toto: imo uero ipse: totũ: finitus: & infinito similis. Omnium re℞ certus: & similis incerto. Extra, intra, cuncta complexus in se: idemq; rerum naturæ opus: & re℞ ipsa natura. Furor est mẽsuram eius animo quosdã agitasse: atq; prodere ausos. Alios rursus occasiõe hinc sumpta: aut his data innumerabiles tradidisse mũdos: ut totidem re℞ naturas credi oporteret. Aut si ũna omnes incubarent: totidem tamen soles: totidemq; lunas: & cætera etiã in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi nõ eadem quæstione: semper in termino cogitationis occursura desyderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit assignari: nõ illud idem in uno facilius sit intelligi tanto præsertim opere. Furor ẽ ꝓfecto: furor: egredi ex eo: & tanq̃ interna eius cũcta plané iam sint nota: ita scrutari extera: quasi uero mensurã ullius rei possit agere qui sui nesciat: aut mẽs hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

" codex manu sc. degunt
"m.s. ex rerum ipsa na
" m.s. unam.

De Forma Eius. Cap. ii.

f Ormam eius: in speciem orbis absoluti globatam esse: nomen in primis: & cõsensus in eo mortalium orbem appellantium: Sed & argumenta rerum docent: nõ solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese: ac sibi ipsa toleranda est: seq; includit & continet nulla℞ egens compaginum: nec finem aut initium ullis sui partibus sentiẽs: nec quia ad motum quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est: Sed oculorum quoq; probatione: q̃ conuexus medius quacũq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

De Motu Eius. Cap. iii.

h Anc ergo formam eius: æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. horarum spatio circumagi solis exortus & occasus haud dubium reliquere: an sit immẽsus; & ideo sensum aurium facile excedens, tantæ molis rotatæ uertigine assidua, sonitus non equidem facile dixerim: non hercle magis q̃ circũactorum simul tinnitus syde℞: suosq; uoluentium orbes. An dulci quidem & incredibili suauitate concentus nobis: qui intus agimus iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus: esse innumeras ei effigies aïalium rerumq; cuncta℞ impressas: Nec ut in uolucrum notamus ouis læuitate continua lubricum corpus: quod clarissimi auctores dixere tenerum: argumentis indicat quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus innumera, in mari præcipué: ac plerũq; confusis mõstrificæ digenerantur effigies. Præterea uisus probatione. alibi plaustri: alibi ursi: tauri alibi: alibi litteræ figura candidiore medio super uerticem circulo.

"Deltoton fortasse intelligi

Cur Mundus Dicatur. Cap. iiii.

e Quidem & consensu gentium moueor: Nam quem κοσμον cosmon græci nomine ornamẽti appellauerunt: eum & nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiuuat rerum ordo descripto circulo qui signifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursu cõgruens tot sæculis ratio.

κόσμον

De Quattuor Elementis. Cap. v.

n Ec de elementis uideo dubitari quattuor ea esse. Ignium summo: inde tot stellarum collucentium illos oculos. Proximum spiritus: quem græci nostriq; eodem uocabulo aera appellant. Vitalem hunc: & per cuncta rerum meabilem: totoq; cõsertum. Cuius ui suspensam cũ quarto aquarum elemento librari medio spatii tellurẽ. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum: & leuia ponderibus inhiberi: quo minus euolent. Contraq; grauia ne ruant suspendi leuibus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nisu ui sua quæq; consistere irrequieto mundi ipsius cõstricta circuitu: quo semper in se currente imã atq; mediam in toto terram eandemq; uniuerso cardine stare pendentẽ librantem per quæ pendeat. ita solam immobilem circa eam uolubili uniuersitate: eandemq; ex omnibus necti: eidemq; omnia inniti.

" codex manu scr. ignitum.
" Sic Metamorphoseωs primo. librata suis.

De Septem Planetis. Cap. vi.

i Nter hanc cælumq; eodem spiritu pendent certis discreta spatiis. vii. sydera: quæ ab incessu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modò terrarumq;: sed syderum etiam ipsorum cæliq; rector. Hunc mundi esse totius animum: ac planius mentem. Hunc principale naturæ regimen ac numẽ credere decet opera eius extimantes. Hic lucẽ rebus ministrat: aufertq; tenebras. Hic reliqua sydera oc-

"πλανῆ gr.
" liber m.s. æstimantes
"æstimantes.

cultat. Hic uices temporum: annumq; semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic cæli tristitiam discutit: atq; etiam nubila humani animi serenat. hic suum lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat: præclarus: eximius: omnia intuens omnia etiã exaudiẽs: ut principi litterarũ Homero placuisse in eo uideo.

De Deo. Cap. vii.

q Vapropter effigiem dei: formãq; quærere imbecillitatis humanę reor: quisquis est deus (si modo est alius) & quacũq; in parte: totus est sensus: Totus est uisus: totus auditus. totus animæ totus animi: totus sui. Innumeros quidem credere: atq; etiã ex uirtutibus: uitiisq; hoĩum: ut Pudicitiam: Concordiam: Mentem: Spem: Honorem: Clæmentiã: Fidem: aut (ut Democrito placuit) duos oĩno: Pœnam & Beneficiũ: maiorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit: infirmitatis suæ memor: ut portiõibus coleret quisq;: quo maxime indigeret. Itaq; noĩa alia aliis gentibus: & numina in iisdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in genera descriptis: Morbisq; & multis etiam pestibus dum eẽ placata trepido metu cupimus. Ideoq; ẽt publice: Febri fanũ in palatio dicatũ est. Orbonæ ad ædem lariũ: ara. Et malæ Fortunæ esquiliis. Quãobrem maior cælitũ populus: etiã q̃ hoĩum intelligi põt: cũ singuli quoq; ex semetipsis totdiem deos faciãt: Iunones Geniosq; adaptãdo sibi. Gentes uero quædam animalia ẽt aliqua: & obscęna pro diis habẽt: ac multa dictu magis pudenda: p fętidos cibos: & alia similia iurãtes. Matrimonia qdem inter deos credi: Tãtoq; æuo ex his neminẽ nasci: & alios esse grãdæuos: sempq; canos: Alios iuuenes: atq; pueros: Atri coloris: Aligeros: Claudos: Ouo editos: & alternis diebus uiuentes moriẽtesq;: puerilium prope delirametorũ est. Sed sup oẽm impudentiã: adulteria inter ipsos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiam furtorũ esse: & scelerũ numina. Deus est mortali iuuare mortalem: & hæc ad æternã gloriam uia: Hac pceres iere romani: Hac nuuc cælesti passu cũ liberis suis uadit maximus omnis æui rector: Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi benemerentibus gratiã mos: ut tales numinibus ascribãt. Quippe & omniũ aliorũ noĩa deorũ & quæ supra syderũ retuli: ex hoĩum nata sunt meritis. Iouem quidẽ: aut Mercuriũ: aliterue alios inter se uocari: & eẽ cælestis nomẽ culturæ: quis nõ interpretatione naturæ fateatur? Irridẽdum uero agere curam rerũ humanarũ illud: quicquid est summũ. An ne tam tristi atq; multiplici ministerio nõ pollui credamus: dubitemusue? Vix prope est iudicare: Vtrũ magis cõducat generi humano: quando aliis nullus est deorum respectus: Aliis pudendus: Externis famulantur sacris: Ac digytis deos gestant: & monstra quoq;: quæ colunt damnãt: & excogitãt cibos: Imperia dira in ipsos: ne somno quidem quieto irrogant. Non matrimonia: Nõ liberos: Non deniq; quicq̃ aliud: nisi iubentibus sacris deligunt. Alii in ipso capitolio fallunt: ac Fulminantẽ peierant Iouẽ: & hos iuuant scelera: Illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utrasq; sententias medium sibi ipsa mortalitas Numen: quo minus etiã plana de Deo cõiectatio esset. Toto quippe mũdo: & locis oĩbus: oĩbusq; horis: oĩum uocibus fortuna sola inuocatur: & una noĩatur: Vna accusatur: Vna agitur rea: Vna cogitatur: Sola laudatur: sola arguitur: & cũ conuitiis colitur: Volubilisq; a plerisq; uero & cæca etiã existimata: Vaga: Incõstans: Incerta: Varia: Indignorũq; fautrix: Huic oĩa expensa: Huic oĩa ferunt accepta: & in tota ratione mortaliũ sola utrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ sumus Sortis: ut Sors ipsa pro deo sit: qua deus probat incertus. Pars alia & hanc pellit: Astroq; suo euẽtus assignat: & nascendi legibus: Semelq; in oẽs futuros unq̃ Deo decretũ. In reliquum uero ociũ datur. Sedere cœpit sentẽtia hæc: pariterq; & eruditũ Vulgus: & rude in eam cursu uadit. Ecce fulgurũ monitus: Oraculorũ præscita Haurispicum prędicta: atq; etiã parua dictu in auguriis sternutamenta: & offensiones pedum. Diuus Augustus leuum prodidit sibi calceum præpostere inductum: quo die seditione militari prope afflictus est. Quæ singula improuidam mortalitatem inuoluunt: solũ ut iter ista uel certum sit: nihil esse certi: nec miserius quicq̃ homine: aut supbius. Cæteris quippe animantiũ sola uictus cura ẽ. In quo sponte naturæ benignitas sufficit: Vno quidem uel præferenda cunctis bonis: q, de gloria: de pecunia. Ambitione: superq; de morte non cogitant. Verum in his deos agere curam rerũ humanarũ credi ex usu uitæ est: Pœnasq; maleficiis aliquãdo seras occupato deo in tanta mole: nunq̃ autem irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hominem: ut uilitate iuxta beluas esset. Imperfectæ uero in homine naturæ: præcipua solatia: ne deum quidem posse omnia. Nãq; nec sibi potest mortem consciscere: si uelit quod homini dedit: optimum in tantis uitæ pœnis: Nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos: Nec facere ut qui uixit non uixerit. Qui honores gessit non gesserit. Nullumq; habere in præterita ius præterq̃ obliuionis. Atq; (ut facetis quoq; argumentis societas hęc cum deo copuletur) ut bis dena: uiginti non sint: ac multa similiter efficere non posse. Per quæ declaratur: haud dubie Naturæ potentiam id quoq; esse: quod deum uocamus. In hæc diuertisse nõ fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Syderum Errantium. Cap. viii.

h Inc redeamus ad reliqua naturæ sydera: quæ affixa diximus mundo: non illa ut existimat uulgus: singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperibus: obscura defectis: & pro sorte

pro sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Quia nec cum suo quæq; homine orta moriũtur: nec aliquem extingui decidua significant. Nõ tanta cælo societas nobiscum est: ut nostro fato mortalis sit il le quoq; syderum fulgor. Illa nimio alimẽto tracti humoris igneam uim abundantia reddunt. cum decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accensis: liquore olei notamus accidere. Cæterũ æterna est cælestibus natura intexentibus mundum intextuq; concretis. Potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens: quæ propter effectus claritatemq; & magnitudinem in tanta subtilitate nosci potuerunt: Sicut suo demonstrabimus loco. Circulorũ quoq; cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur: quando ad eam pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse: hoc est rerum fores aperuisse Anaximander milesius traditur primus: olympiade. lviii. Signa deinde in eo Cleostratus: & primum Arietis: ac Sagittarii. Sphæram ipsam ante multo atlas. Nunc relicto ipsius mundi corpore reliqua inter cælum terrasq; tractentur. Summum esse quod uocant Saturni sydus: ideoq; minimum uideri: & maximo ambire circulo: ac. xxx. anno ad breuissima: sedis sue principia regredi certum est. Omnium autem errantium syderum meatus interq; ea solis & lunæ contrarium mundo agere cursum: id est læuum: semper illo indextram præcipiti: & q̃uis assidua conuersione immense celeritatis attollantur ab eo: rapiantur in occasum: aduerso tamẽ ire motu: per snos quæq; passus ita ferri: ne cõuolutus aer eandem in partem æterna mundi uertigine ignauo globo torpeat: Sed findatur aduerso syderum uerbere discretus: & digestus. Saturni autem sydus gelidæ: ac rigentis esse naturæ: multoq; ex eo inferiorem Iouis circulum: & ideo motu celeriori duodenis circũagi annis. Tertium Martis: quod quidam Herculis uocant: ignea ardentis solis uicinitate binis fere annis conuerti. Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni: interiectum ambobus ex utroq; temperari Iouem: salutaremq; fieri deum. Inde solis meatum esse partium: quidem trecẽtarum. lx. Sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas quinos annis dies adiici: superq; quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur: ut tempoꝝ ratio facilius solis itineri congruat. Infra solem ambit ingens sydus appellatum Veneris: alterno meatu uagum: ipsisq; cognominibus æmulum solis & lunæ: præueniens quippe & ante matutinum exoriens: Luciferi nomen accipit. ut Sol alter: diemq; maturans. Cõtra ab occasu refulgens nuncupatur Vesper: ut prorogans lucem: uicemq; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehẽdit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus. cxlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidem tantæ: ut unius huius stellæ radiis umbræ reddantur. Itaq; & in magno nominum ambitu est: Alii enim Iunonis: alii Isidis: alii Matris deum appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nanq; in alterutro exortu genitali rore conspergens non terræ modo conceptus implet: uerum animantium quoq; omnium stimulat. Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duo de quinquagenis diebus: ab sole nunq̃ absistens partibus sex atq; quadraginta longius (ut Timeo placet) Simili ratione: sed nequaq̃ magnitudine scilicet: aut ui proximum illi Mercurii sydus a qbusdã appellatũ Apollinis: inferiore circulo fertur. ix. diebus ociore ambitu modo ante solis exortum: modo post occasum splendens: nunq̃ ab eo. xxii. partibus remotior: ut Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris hoꝝ syderum statio est: neq; cõis cum supradictis. Nãq; ea & quarta parte cæli a sole abesse & tertia: & aduersa soli sæpe cernuntur: maioresq; alios habent cuncta plenæ conuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De lunæ natura. Cap. ix.

SEd omnium admirationem uicit nouissimum sydus terrisq; familiarissimum: & in tenebrarum remedium ab natura repertum lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplãtium: & proximum ignorari sydus maxime indignantium: crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua: modo æqua proportione diuisa: modo situata in orbem: Maculosa eodemq; subito prænitens: Immensa orbe pleno: ac repente nulla: Alias pernox: Alias sera: & parte diei solis lucem adiuuans: Deficiens: & in defectu tamen conspicua. Quæ mensis exitu latet: cum laborare non creditur. Iam uero humilis & excelsa: & ne id quidem uno modo: sed alias admota cælo: Alias contigua montibus: Nunc in aquilonem elata: nunc in austros deiecta. Quæ singula in eam deprehendit hominum primus Endymion. & ob id amore eius captus fama traditur. Nõ sumus profecto grati erga eos qui labore: curaq; lucem nobis aperuere. In hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinem & cædes condere annalibus iuuat: ut scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spacia eadem: quæ Saturni sydus altissimum. xxx. ut dictum est annis. dein remorata in coitu solis biduo cum tardissime a tricesima luce rursus ad easdem uices exit. Haud scio an omnium quæ in cælo prænosci potuerunt magistra in. xii spatia mensium oportere diuidi annum: quando ipsum toties solem redeundo ad principia cõsequitur. Solis fulgore eam ut reliqua sydera tegi: siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere: qualem in repercussu aquæ uolitare conspicimus. Ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humorem

atq; etiam augere. quem solis radii absumãt. Ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum plena reliquis diebus tantum ex se Terris ostendat: quantũ ex sole ipsa concipiat. In coitu quidem non cerni: quoniam haustum omnem lucis auersa illo regerat: unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno pasci: quia orbe dimidio nonnunq̃ maculosa cernatur: scilicet nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui. Maculas enim non aliud esse q̃ terræ raptas cum humore sordes.

De Defectu Solis Et Lunæ & De Nocte. Cap. x.

d Efectus aũt suos & solis rem in tota cõtemplatione noturæ maximæ miram & ostento similẽ eorũ magnitudinũ umbræq; indices existere. Quippe manifestum est solem interuentu lunæ occultari: lunamq; terræ obiectu: ac uices reddi: eosdem solis radias luna interpositu suo auferente terræ: terraq; lunæ. Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras: rursumq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctem q̃ terræ umbrã. Figurã aũt umbræ similẽ metæ ac turbini inuerso. quãdo mucrone tantum ingruat: neq; lunæ excedat altitudinẽ: quoniã nullum aliud Sydus eodem modo obscuretur: & talis figura semper in mucronem deficiat. Spatio quidem consumi umbras indicio sunt uolucrum præalti uolatus. Ergo confiniũ illis est aeris terminus initiũq; ætheris. Supra lunã pura oia ac diuturnæ lucis plena. A nobis aũt per noctem cernuntur sydera ut reliqua lumina e tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atq; menstrui non sunt utriq; defectus propter obliquitatem signiferi: lunæq; multiuagos (ut dictũ est) flexus: non semper in scrupulis partiũ congruente syderum motu.

De Syderum Magnitudine. Cap. xi.

h Aec rõ mortales animos subducit in cælum: Ac uelut inde cõtemplantibus trium maximarũ rerum Naturæ partium magnitudinem detegit. Non posset quippe totus sol adimi terris intercedente luna: si terra maior esset q̃ luna. Tertia ex utraq; uastitas solis aperitur: ut non sit necesse amplitudinem eius oculorum argumentis atq; coniectura animi scrutari. Immensum esse constat: quia arbo℞ in limitidus porrecta℞ in quotlibet passuum milia umbras paribus iaciat interuallis: tãq̃ toto spatio medius. Et quia p̃ æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus simul fiat a uertice. Item quia circa solstitialem circulum habitantium meridie ad septẽtrionem umbræ cadant: Ortu uero ad occasum: quæ fieri nullo modo possent: nisi multo esset maior q̃ terra. & ꝗ montem idam exoriens latitudine exuperat dextra læuaq; large amplectens: præsertim discretus tanto interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: sicut terræ paruitatem ipsa deficiens. Nãq; cum sint tres umbrarum figuræ: constetq;: si par lumini sit materia: quæ iactat umbram: columnæ effigie iaci: nec habere finem. Si uero maior materia q̃ lumen: turbinis recti: ut sit imum eius angustissimum: & simili modo infinita longitudo. Si minor materia q̃ lux: Mætæ existere effigiem in cacuminis fine desinentem: talemq; cerni umbram deficiente lunapalam fit: Vt nulla amplius relinquatur dubitatio superari magnitudine terram. Id quidem & tacitis ipsius naturæ indiciis. Cur enim partitis uicibus anni brumalis abscendit? ut noctium opacitate terras reficiat: exusturus haud dubie: & sic quoq; exurens quadam in parte tanta magnitudo eius est.

Quæ Quis Inuenerit In Obseruatione Cælesti. Cap. xii.

e T rationem quidem defectus utriusq; primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus: qui Cons. cum. M. Marcello fuit. Sed tum Tribunus militum sollicitudine exercitu liberato: pridie q̃ Perses rex superatus a Paulo est: in concionem ab imperatore productus ad præcinendam eclipsim: mox & composito uolumine. Apud græcos autem inuestigauit primus omniũ Thales Milesius olympiadis. xlviii. anno quarto: predicto solis defectu qui sub Halyate rege factus est urbis conditæ anno. clxx. Post eos utriusq; syderis cursum in sexcentos annos præcinuit Hipparchus menses gentium: diesq;: & horas. Ac situs locorum: & uicos populorum complexus æuo teste haud alio modo q̃ consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes: supraq; mortalium naturam: tantorum numinum lege deprehensa: & misera hominum mente absoluta: in defectibus stellarum. Scelera aut mortem aliquam syderum pauente. Quo in metu fuisse Stersicori & Pindari uatum sublimia ora palam est deliquio solis: & in luna ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias atheniensium imperator ueritus classem portu educere: opes eorum afflixit. Macti ingenio: & cæli interpretes. Rerumq; naturæ capaces argumenti imperatores: quo deos hominesq; uicistis Quis enim hæc cernens. & statos syderum (quoniam ita placuit appellare) labores non suæ necessitati mortalis gemitus ignoscat. Nunc confessa de iidem breuiter atq; capitulatim attingam: ratione admodum necessariis locis strictimq; reddita. Nam neq; instituti operis talis argumentatio est: neq; omniũ rerum afferri posse causas minus mirum est: q̃ constare in aliquibus.

De Defectibus. Cap. xiii.

d Efectus. cc. xxii. mensibus redire in suos orbes certum est. Solisq; defectum non nisi nouissima primaue fieri luna: quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena: semperq; citra q̃ proxime fuerit

proxime fueris. Omnibus autē annis fieri utriusq; syderis defectus statis diebus: horisq; sub terra: Nec tamen cum fiant superne ubiq; cerni: aliquando ꝓpter nubila: sæpius globo terre obstāte cōuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est & lunæ defectum aliquādo quinto mense a priore fieri: Solis uero septimo. Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari: sed ab aliis atq; aliis hoc cerni. quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira: cū conueniat umbra terræ lunam hebetari: Nunc ab occasus parte hoc ei accidere: Nunc ab exortus. Et qua nam ratione: cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat: semel iam acciderit: ut in occasu luna deficeret utroq; sup terram conspicuo sydere. Nam ut ī duodecim diebus utrunq; sydus quæreretur: & nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis: Patre. iii. Filio iterum Conf.

De Lunæ Motu. Cap. xiiii.

l Vnam semper a uersis a sole cornibus: si crescat: ortus spectare: Si minuatur occasus: haud dubium est. Lucere dodrantis semuncias horarum ab secunda adiicientē: usq; ad plenum orbem detrahentemq; in diminutionem. Intra. xiiii. aūt partes solis semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum q̄ lunæ magnitudo colligitur: quando illæ & a septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri: sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni cū æque die ac noctu luceant: idq; manifestum fiat defectibus solis: & præaltis puteis.

Errantium Motus Et luminum Canonica. Cap. xv.

e Rrantium aūt tres quas supra solem diximus sitas occultantur meantes cum eo. Exoriuntur uero matutino: discedentes partibus nunq̄ amplius undenis. Postea radiorum eius contactu teguntur: & in triquetro a partibus. c. xx. stationes matutinas faciunt: quæ & primæ uocantur Mox in aduerso a partibus. c. lxxx. exortus uespertinos. Iterum in. c. xx. ab alio latere appropinquante: stationes uerpertinas: quas & Secundas uocant: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas: q̄ uespertini occasus appellantur. Martis stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios. ab. lxxxx. partibus: unde & nomen accepit. Is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadē stationalis senis mensibus cōmoratur in signis: alioquin bimestris: cum cæteræ utraq; statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino: simili modo: relictoq; sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atq; a longissimis distantiæ suæ metis Solem insequuntur: adeptæq; occasum matutino conduntur: ac prætereunt. Mox eodem interuallo uesperi exoriuntur: usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad solem: & occasu uespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas matutinam uespertinamq; ab utroq; exortu facit a longissimis distantiæ suæ finibus. Mercurii stationes breuiore momento: q̄ ut deprehēdi possit. Hæc est luminum occultationumq; ratio: perplexiore motu: multisq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas: & colores mutant: & eadem ad septentrionem: accedunt. abeuntq; ad austrum: terrisq; propiores: aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa q̄ priores tradituri fatemur: Ea quoq; illorum esse muneris: qui primi quærendi uias demonstrauerunt. Modo nequis desperet sæcula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circulorum est: quos græci absidas in stellis uocant: eteni græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuiq; earum: aliiq; q̄ mundo. quoniam terra a uerticibus duobus: quos appellauerunt polos: centrum cæli: nec non signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constat ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro absides suæ exurgunt. Ideoq; diuersos habent orbes: motusq; dissimiles: quoniam interiores absidias necesse est breuiores esse.

Quare Eadem Alias Altiora: Alias Inferiora uideantur. Cap. xvi.

i Gitur a terræ centro absides altissimæ sunt: Saturno in scorpione: Ioui in uirgine: Marti in leone: Soli in geminis: Veneri in sagittario: Mercurio in capricorno: Mediis omnium partibus.

Et econtrario ad terræ centrum humillimæ: atq; proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideant: cum altissimo ambitu feruntur. Non quia accelerent: tardentue naturales motus: q̄ certi: ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas: coarctari ad centrum necesse est: sicut in rotis radios. Idemq; motus alias maior: alias minor: quod centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa quoniam a suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima. Iupiter cancri. xv. Mars capricorni. xxxviii. Sol arietis. xix. Venus pisciū. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri iii. Tertia altitudinū ratio cæli mensura non circuli intelligitur: subire eas: aut descēdere per profundum aeris: oculis existimantibus. Huic cōnexa latitudinum signiferi: obliquitatisq; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes feruntur. Nec aliud habitat in terris: q̄ quod illi subiacet. Reliqua a polis squallent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus Quæ causa intelligitur efficere ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur: sed omnino nō excedens eum. Ab iis Mercurii stella laxissime: ut tamen e duodenis partibus (tot enim sunt latitudines) non amplius octonas perret: neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & supra. iiii. infra duas. Sol

Tardius mouen[tur] planete altiore altiori ambit[u]

Motus alias maior minor centri prop[inqui]tate sentitur du[m] ex situ sublimiori et hu[miliori]

deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor me dias. Iouis mediam & super eam duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinũ rõ: ad austrũ descenden tium: aut aquilonem subeuntium: Hac constare & tertiam illam a terra subeuntium in cælum. Et pariter scandi eam quoq; existimauere pleriq; falso. Qui: ut coarguantur: aperienda est subtilitas immensa: & oĩs eas cõplexa causas. Cõuenit stellas in occasu uespertino ꝓximas eẽ terræ: & latitudine: & altitudĩe: Exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes in mediis latitudinum articulis: que uocant ecleptica: perinde confessum est motum augeri: q̃diu in uicino sint terræ: cum abscedant in altitudinem: minui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxime approbatur. Aeque non est dubium: in exortibus matutinis etiam numerum augeri: atq; a stationibus primis tres superiores diminui usq; ad stationes secũdas. Quæ cum ita sint: manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi: quoniã in eo primũ abitu incipiant partius addiici motus. In stationibus uero primis & altitudine subire: quoniam tum primũ incipiant detrahi numeri: stellæq; retroire. Cuius rei rõ priuatim reddenda est. Percussæ ĩ qua diximus parte: & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere cursum: & ignea ui leuantur in sublime. Hoc non protinus intelligi potest uisu nostro: ideoq; existimantur stare: unde & nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radii uiolentia: & retroire cogit uapor repercussas: Multo id magis in uespertino earum exortu: toto sole aduerso: cum in summas absidas expelluntur: minimeq; cernuntur: quoniam altissime absunt: & minimo feruntur motu. Tanto minore: cum hoc in altissimis absidum euenit signis. ab exortu uespertino latitudo descendit partius iã se minuente motu: non tamẽ ante stationes secũdas augente cũ & altitudo descenditur: superueniente ab alio latere radio: eadẽq; ui rursus ad terras deprimente: quæ sustulerit in cælũ ex priore triquetro. Tantũ interest subeãt ne radii: an superueniant. Multoq; eadẽ magis ĩ uespertino occasu accidunt. Hæc ẽ superioꝝ stellaꝝ ratio. Difficilior reliquaꝝ: & a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum Errantium. Cap. xvii.

PRimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nunq̃ longius. xlvii. partibus Mercurius. xx. a sole abscedant? Sæpe circa eas ad solem reciprocent. Cõuersas habent utræq; absidas: ut infra solem sitæ: tantumq; circulis earum sub terra est: quantum superne prædictarum. & ideo non possunt abesse amplius: quoniam curuatura absidum ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili ratione modum statuunt absidum suarum margines: ac spatia longitudinis latitudinum euagatione pensant. At enim cur non semper ad. xlvi. & ad partes. xx. perueniunt? imo uero. Sed ratio canonica fallit. Nãq; apparet absidas quoq; earum moueri: q nunq̃ transeant solem. Itaq; cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere: tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem partibus: & ipsæ ocius redire creduntur: cũ sit illa sempr utriq; extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersã intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occasu uespertino: hæ tardissime. Illæ a terra altissime absunt: cum tardissime mouentur: hæ cum ocissime: Quia sicut in illis propinquitas centri accellerat: ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt: hæ uero augere. Illæ retro cursum agunt a statione matutina: usq; ad uespertinam. Veneris a uespertina: usq; ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere. Altitudinem uero: ac solem insequi a statione matutina: ocissima in occasu matutino: & altissima. Digredi autẽ latitudine: motũq; minuere ab exortu matutino. Retro quidẽ ire: simulq; altitudine digredi a statione uespertina. Mercurii rursus stella utroq; modo scandere ab exortu matutino: Digredi uero latitudine a uespertino: consecutoq; sole ad. xv. partiũ interuallum consistit. quadriduo prope ĩmobilis. Mox ab altitudine descendit: retroq; graditur ab occasu uespertino: usq; ad exortum matutinum. Tantũq; hæc & luna totidem diebus: quot subire: descendunt. Veneris quindecies & pluribus subit. Rursus Saturni: & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas. Sed ratio euidens. Nam quæ in uaporem solis nituntur: etiam descendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesq;: quibus ipsa seruiat: exempli gratia. In Martis sydere: cuius est maxime inobseruabilis cursus: nunq̃ id stationẽ facere. Iouis sydere triquetro raro admodum sexaginta partibus discreto Qui. numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus: nisi in duobus signis tantum cancri: & leonis simul edere. Mercurii uero sydus in piscibus exortus uespertinos raros facere: creberrime in uirgine. In libra matutinos. item matutinos in aquario. Rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero non circa. xxv. partem. Lunã bis coitum cum sole in nullo alio signo facere: q̃ geminis. Non coire aliquando in sagittario tantum Nouissimam uero primamq; eadem die uel nocte nullo alio in signo: q̃ ariete conspici. id quoq; paucis mortalium contingit. Et inde fabula cernendi lynceo. Non comparere in cælo Saturni sydus & Martis cum plurimum diebus. clxx. Iouis. xxxvi. aut: cum minimum: denis detractis diebus. Veneris. lxxix. aut cum: minimum. lii. Mercurii. xiii. aut cum plurimum. xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet. Cap. xviii.

colores ratio

subter

Olores ratio altitudinum temperat: siquidem earum similitudinem trahunt: in quarum aera
c uenere subeundo: tingitqꝫ appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pal-
lorem Ardentior in ruborem. Ventosus in horrorem. Sol atqꝫ commissuræ absidū extremeqꝫ
orbite a terra in obscuritatem. Suus quidem cuiqꝫ color est. Saturno candidus. Ioui clarus. Marti ig ne
us: Lucifero candens: Vesperi refulgens. Mercurio radians. Lunæ blandus. Soli cum oritur ardens po-
stea radians. His causis connexo uisu: & earum: quæ cælo continentur. Namqꝫ modo multitudo con-
ferta inest circa dimidios orbes lunæ: placida nocte leniter illustrante eas. Modo raritas: ut fugisse mire
mur: plenilunio abscondente: aut cum solis: supra ue dictarum radii uisus perstringente nostros. Et ipsa
autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit: hebetante cætera inflexos mun-
di conuexitate eos: præterq̄ ubi recti angulorum competunt ictus. Itaqꝫ in quadrato solis diuidua est:
in triquetro semi ambitur orbe: impletur autem in aduerso: rursusqꝫ minuens easdem effigies: paribus
edit interuallis: simili rōne qua supra solem tria sydera.

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio. Cap. xix.

Ol aūt ipse quattuor differentias habet bis æquata nocte diei: uerno: & autūno: & in centrū i
f cidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis ꝑmutatis spatiis: In auctū diei Bruma oc-
taua i parte capricorni: Noctis uero Solstitio: totidē in partibus cācri: Inæqualitatis causa ob
liquitas est signiferi: cū pars æqua mūdi super subterqꝫ terras oībus fiat momētis. Sed quæ recta in exor
tu suo consurgunt signa longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua sciore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. Cap. xx.

Atet plerosqꝫ magna cæli affectione compertū a principibus doctrinæ Viris supernorum triū
p syderum ignes esse: qui decidui ad terras fulminum nomen habeant. Sed maxime ex iis me-
dio loco siti: fortassis quoniam contagium nimii humoris ex superiore circulo: atqꝫ ardoris ex
subiecto per hunc modum egerat. Ideoqꝫ dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrante ligno car
bo cum crepitu: sic a sydere cælestis ignis expuitur: præscita secum afferens: ne abdicata quidem sui par
te in diuinis cessante operibus. Idqꝫ maxime turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam sti-
mulat: ut quia turbatur quodam ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum. Cap. xxi.

Nteualla quoqꝫ syderum a terra multi indagare tentauerunt. Et solem abesse a luna unde ui-
i ginti partes: quantum lunam ipsam a terra prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a
terra ad lunam. cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea usqꝫ ad solem duplum. Inde ad duo-
decim signa triplicatum. In qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. Cap. xxii.

Ed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum: quantum absit a terra luna. Ab
s ea ad Mercurium spatii eius dimidium. & ab eo ad Venerem. A qua ad solem sesquiplum. A
sole ad Martem tonum. i. quantum ad lunam a terra. Ab eo ad Iouem dimidium. & ab eo ad
Saturnum dimidium. & inde sesquiplum ad signiferum. ita septem tonos effici. quam Diapason har-
moniam uocant: hoc est uniuersitatem concentus. in ea Saturnum Dorio moueri. Mercurium Phton-
go. Iouem phrygio. & in reliquis similia: Iocunda magis q̄ necessaria subtilitate.

De mundi geometria. Cap. xxiii.

Tadium. cxxv. nostros efficit passus. hoc est pedes sexcentos. xxv. Possidonius non minus. xl.
f stadiorum a terra altitudinem esse. in qua nubila ac uenti nubesqꝫ perueniant. Inde purum li-
quidumqꝫ: & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunam uicies centum stadiorum.
Inde ad solem quinquies milies. Eo spatio fieri: ut tam immensa eius magnitudo non exurat terras.
Plures autem: nubes nongentis stadiis in altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc & inextri-
cabilia: sed tā prodenda q̄ sunt prodita. in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̄ fallacis
possit non repudiari: si cui libeat altius ista prosequi. Nec ut mensura id enim uelle pene dementis ocii
est) sed ut tantum coniectanti animo constet extimatio. Nam cum trecentis. lx. & fere sex partibus or-
bis solis: ex circuitu eius patere appareat circulum: per quem meat: semperqꝫ dimetiens tertiam partem
ambitus: & tertiæ paulominus septimam colligat: apparet dempta eius dimidia: quoniam terra centra
lis interueniat. Sextam uero partem huius immensi spatii: quod circa terram circuli solaris animo com
prehenditur in esse altitudinis spatio. Lunæ uero duodecimam: quoniam tanto breuiore q̄ sol ambitu
currit: ita ferri eam in medio solis: ac terræ. Mirum quo procedat improbitas cordis humani: paruulo
aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasionem impudentiæ ratio largitur: ausiqꝫ diuinare So
lis ad terram spatia. Eadem ad cælum agunt: quoniam sit medius sol: ut protinus mundi quoqꝫ ipsius
mensura ueniat ad digitos. Quantas enim dimentiens habeat septimas: tantas habere circulum duo &
uicesimas, tanq̄ plane a perpendiculo mensura cæli cōstet. Aegyptia ratio quam Petosiris & Necepsos

ostendere.singulas partes:in lunari circulo(ut dictum est)minimo.xxxiii.stadiis paulo amplius pate-
re colligit.In Saturni amplissimo duplum.In solis:quem medium esse diximus:utriusq; mensuræ dimi
dium.Quæ computatio plurimum habet pudoris:quoniam ad Saturni circulum addito signiferi ipsi
us interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. Cap.xxiiii.

Estant pauca de mundo. Nāq; & in ipso cælo stellæ repente nascuntur:plura eaꝝ genera.

t De cometis & cælestibus prodigiis:natura:& situ:& generibus eorum. Cap.xxv.

Ometas græci uocant:nostri Crinitas:horrentes crine sanguineo:& comarum modo in uertice
c hispidas.Iidem pogonias:quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba.
Acontiæ iaculi modo uibrantur ocissimo significatu.Hæc fuit:de qua quinto consulatu suo
Tyberius imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit:ad hunc diem nouissime uisam. Easdem bre-
uiores & in mucronem fastigiatas Xiphias uocauere:quæ sunt omnium pallidissimæ:& quodam gla-
dii nitore:ac sine ullis radiis:quos Chryseus auro:nomine similis:colore autem electro:raros e margi
ne emittit.Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis.Ceratias cornus speciem habet:
qualis fuit:cum græcia apud salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces.Hippeus equi
nas iubas celerrimi motus: atq; in orbem circa se euntis.Fit & candidus cometes:argenteo crine ita re-
fulgens:ut uix contueri liceat:specieq; humana dei effigiem in se ostendens.Fiunt & hirti uillorum spe-
cie:& iuba aliqua circūdati.Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta est:olympiade centesima octa-
ua:urbis anno.ccclxxxviii.Breuissimum:quo cernerentur:spatium septem dierum annotatum est:lon
gissimum octoginta.Mouentur autem alii errantium modo:alii immobiles hærent.Omnes ferme sub
ipso septētrione aliqua eius parte non certa:sed maxime in candidam:quæ lactei circuli nomen accepit.
Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini compertum alteri:quod equidem sciam. Ventos autem
ab iis graues:æstusq; significari.Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo.sed ibi citra ullum iu-
bar. Diraq; comperta æthiopum : & ægypti populis: cui nomē æui eius rex dedit Typon: ignea spe-
cie:ac spiræ modo intorta:uisu quoq; toruo:nec stella uerius:q̄ quidam igneus nodus.Sparguntur ali-
quando & errantibus stellis:cæterisq; crines. Sed cometes nunq̄ in occasura parte cæli est. Terrificum
magna ex parte sydus:ac non leuiter piatum:ut ciuili motu Octauio consule.Iterumq; Pompeii & Cæ
saris bello.In nostro uero æuo:circa ueneficium:quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Ne
roni:ac deinde principatū eius assiduum prope ac sæuum.Referre arbitrantur in quas partes sese iacu-
letur:aut cuius stellæ uires accipiat:quasq; similitudines reddat:& quibus in locis emicet.Tibiarum spe
cie:Arti musicæ portendere.Obscenis autem moribus:In uerendis partibus.Signorum ingeniis & eru
ditioni si triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium stellarū situs edant.
Venena fundere in capite septentrionalis: austrinæue serpentis.Cometes in uno totius orbis loco coli-
tur in templo:Rhomæ admodum faustus Diuo Augusto:iudicatus ab ipso:qui incipiente eo apparu
it ludis:quos faciebat Veneris genitricis:non multo post obitum patris Cæsaris:in Collegio ab eo in-
stituto. Nanq; his uerbis id gaudium prodidit.Iis ipsis ludorum meorum diebus sydus crinitum per
septem dies in regione cæli:sub septentrionibus est conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam
diei:clarumq; & omnibus terris conspicuum fuit.Eo signo significari uulgus credidit:Cæsaris animam
inter deorum immortalium numina receptam.quo nomine id īsigne simulacro capitis eius:quod mox
in foro consecrauimus adiectum est.Hæc ille in publicum:Interiore gaudio:sibi illum natum:seseq; in
eo nasci interpretatus est. & ut uerum fateamur:salutare id terris fuit.Sunt qui & hæc sydera perpetua
esse credant:suoq; ambitu ire:sed non nisi relicta a sole cerni. Alii uero : qui nasci humore fortuito: &
ignea ui:ideoq; solui.

Hipparchus de syderibus per exempla historica:faces:
lampades:trabes:bolides:& casma cæli. Cap.xxvi.

Dem Hipparchus nunq̄ satis laudatus:ut quo nemo magis approbauerit cognationem cum
i homine syderum : animasq; nostras partem esse cæli : nouam stellam & aliam in æuo suo
genitam deprehendit : eiusq; motu : qua die fulsit ad dubitationem est adductus: an ne hoc
sæpius fieret:mouerenturq; & eæ:quas putamus affixas.Idemq; ausus rem:etiam deo improbam:an-
numerare posteris stellas:ac sydera ad normam expangere organis excogitatis:per quæ singularum lo
ca atq; magnitudines signaret:ut facile discerni posset ex eo:non modo an obirent:nascerēturq;: sed om
nino aliqua transirent mouerenturue.item an crescerent minuerenturq;:Cælo in hæreditate cunctis re-
licto:si quisq̄:qui rationem eam caperet:inuentus esset.Emicant & faces non nisi cum decidunt uisæ.
Qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum edente præter ora populi meridiano transcur-
rit.Duo genera earum.Lampades uocant plane faces.Alterum bolidas.quale mutinensibus malis ui-
sum est.Distant:q; faces uestigia longa faciunt priore ardente parte. Bolis uero perpetua ardens lon-
giorem trahit

giorem trahit limitem. Emicant & trabes simili modo: quas Docos uocant: quales cũ lacedemonii classe uicti imperium graeciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus quem uocant chasma.

De cæli coloribus. Cap.xxvii.

f It & sanguinea spẽ: quo nihil terribilius mortalium timori est. Incendium ad terras cadens inde. Sicut olympiadis centesimæseptimæ anno tertio: cum rex Philippus græciam quateret. At qui hæc ego ratis temporibus naturæ: ut cætera arbitror existere: nõ ut pleriq; uariis de causis: quas ingeniorum acumen excogitat. Quippe ingentium malorum fuere prænũtia. Sed ea accidisse: nõ quia hæc facta sunt arbitror: uerum hæc ideo facta: quia incasura erant i'la: raritate autem occultam eorum cẽrationem: ideoq; nõ sicut exortus supradictes: defectusq;: & multa alia nosci.

De flamma cæli. Cap.xxviii.

e Ernuntur & stellæ cum sole totis diebus: plerũq; & circa solis orbem ceu spem coronæ & uersi coloris circuli. Qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem intrãte: post obitum patris ad nomen ingens capessendum.

De coronis cælestibus. Cap.xxix.

e Xistunt eædem coronæ circa lunam & circa nubilia astra cælo quoq; inhærentia. Circa solẽ arcus apparuit. L. Opimio. iii. Q. Fabio. ii. coss. orbis. L. portio. M. Acilio.

De circulis repentinis. Cap.xxx.

c Irculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutilio coss. Fiũt prodigidiosi & lõgiores solis defectus: quales occiso dictatore Cæsare: & antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

Plures soles. Cap.xxxi.

e T rursus plures soles cernuntur: nec supra ipsum nec infra: sed ex obliquo nunq̃ iuxta: nec contra terram: nec noctu: sed aut oriente aut occidente. Semel in meridie conspecti in bosporo ꝓduntur: qui a matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos soles antiqui sæpius uidere. Sicut. Sp. Posthumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella & M. Lepido. L. Plãco coss. & nostra ætas uidit: Diuo Claudio principe cõsulatu eius Cornelio Orfito collega. Plures simul q̃ tres uisi ad hoc æui nunq̃ produntur.

Plures lunæ. Cap.xxxii.

l Vnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio coss. apparuere: quos pleriq; appellauerunt soles nocturnos.

Dierum lux nocte. Cap.xxxiii.

l Vmen de cælo noctu uisum est. C. Cecilio. Cn. Papyrio coss. & sæpe alias: ut diei species noctu luceret.

Clypei ardentes. Cap.xxxiiii.

c Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasum. L. Valerio. Cn. Mario coss.

Ostentum cæli. Cap.xxxv.

s Cintillam e stella cadere: & augeri terræ appropinquantem: ac postquã in lunæ magnitudinẽ facta sit illuxisse ceu nubilo die. Dein cum in cęlum se reciperet: lãpadẽ factam: semel unquam proditur. Cn. Octauio. C. Scribonio coss. Vidit hoc Licinius Syllanus proconsul cum comitatu suo.

De discursu stellarum. Cap.xxxvi.

f Ieri uidentur & discursus stellarum nunquam temere: ut non ex ea parte truces uenti coorianť & ex iis tunc procellæ in mari terrisq;.

De stellis castoribus. Cap.xxxvii.

u Idi in nocturnis Militum uigiliis inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies: & eæ & antennis nauigantium aliisq; nauium partibus ceu uocali quodam sono insistunt: ut uolucres: sedem ex sede mutantes. Graues cum solitariæ uenere: mergentesq; nauigia: & si in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ autem salutares: & prosperi cursus prænuntiæ: quarum aduentu fugari diram illam ac minacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant: eosq; in mari deos inuocant. Hominum quoq; capita uespertinis horis: magno præsagio circũfulgẽt. Omnia incerta ratione & in naturæ maiestate abdita.

De aere. Cap.xxxviii.

h Actenus de mundo ipso syderibusq;. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanq; & hoc cælum appellauere maiores: quod alio nomine aera: omne qnod inani simile: uitalem hunc spiritum fundit. Infra lunam hæc sedes: multoq; inferior. Vt animaduerto propemodum constare: infinitum ex supiore natura aeris: & terreni halitus miscens utraq; sorte confunditur. Hinc nubila: tonitrua & alia fulmina. Hinc grandines: & pruinæ: hymbres: procellæ: turbines. Hinc plurima mortalium mala: & rerum naturæ pugna secum. Terrena i cælum tendentia deprimit syderum uis. Eademq;: quæ spõte nõ subeãt: ad se trahũt. Decidũt hymbres. Nebulæ subeũt. Siccanť amnes. Ruunt grandines. Torrẽt radii: & terrã i mediũ undiq; ipellũt. Iidẽ ifracti resiliũt: & q̃ potuere: auferũt secũ. Vapor ex alto cadit: rursũq; i altũ redit. Vẽti igruũt ianes. Iidẽq; cũ rapia remeãt. Tot aĩaliũ haustꝰ spm̃ e sublimi trahit

At ille contra nititur. Tellusq́ꝫ ut inani cælo: spiritum infundit. Sic ultro citro cõmeante natura: ut tormento aliquo: mũdi celeritate: discordia accendatur: nec stare pugnæ licet: sed assidue rapta conuoluit. Et circa terram ĩmenso reꝝ quasi globo tẽdit: subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventoꝝ hoc regnumq́ꝫ. Itaq́ꝫ præcipua eoꝝ natura ibi: & ferme reliquas cõplexa causas: quoniam & tonitruu m & fulminum iactus horũ uiolentiæ pleriq́ꝫ assignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim: ꝙ uento sint rapti: & multa similiter. Quamobrem plura simul dicenda sunt.

De æstatis tempestatibus. Cap. xxxix.

Empestatum rerumq́ꝫ quasdam statas esse causas: quasdã uero fortuitas: aut adhuc rõnis icõ
t pertæ manifestum est. Quis. n. æstates & hyemes: quæq́ꝫ in temporibus annua uice intelligũtur syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura tẽperando intelligitur ãno: sic reliquorũ quoq́ꝫ syderũ propria est quibusq́ꝫ uis: & ad suã cuiq́ꝫ naturã fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fœcunda. Alia concreti in pruinas: aut coacti in niues: aut glaciati in grãdines: Alia flatus temporis: Alia uaporis: Alia roris: Alia rigoris: Nec uero hæc tanta debent existimari quanta cernuntur: cum esse eorum nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæq́ꝫ motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus hymbribus faciunt. Nec meantium modo syderum hæc uis est: sed multorum etiam adhærentium cælo quotiens errãtium accessu impulsa aut cõiectu radiorum existimusata sunt: qualiter in suculis sentimus accidere: quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quædam statisq́ꝫ temporibus ut hædoꝝ exortus. Arcturi uero sydus non ferme sine procellosa grandine emergit.

De caniculæ exortu. Cap. xl.

Am caniculæ exortu accendi solis uapores quis ignorat? Cuius syderis effectus amplissimi in
n terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo. Fluctuant in cellis uina. Mouentur stagna. Origẽ appellat ægyptus feram: quam in exortu eius contrastare & contueri: tradit ac uelut adorare: cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi: non est dubium.

Vis temporum anni statuta. Cap. xli.

Vin in partibus quoq́ꝫ signorum quorundam sua uis inest: ut autumnali Aequinoctio: Bru
q maq́ꝫ: cum tempestatibus confici sydus intelligimus.

De incertis tempestatibus. Cap. xlii.

Ec hymbribus tantum tẽpestatibusq́ꝫ: sed multis: & corporum: & ruris experimentis. Afflant
n alii sydere: Alii cõmouentur statis tẽporibus: aluo: neruis: capite: mẽte: Olea & populus alba & salices folia solstitio circũagunt. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis hærba pulegii. Rumpunt intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc: qui non obseruet quotidiano experimento: herbã unam: quæ uocat heliotropium abeuntẽ solem intueri semper: oĩbusq́ꝫ horis cum eo uerti: uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostreaꝝ: conchyliorumq́ꝫ: & conchaꝝ oĩum corpora augeri: & rursus minui. Quin & soricũ fibras respondere numero lunæ exqsiuere diligentiores. Minimũq́ꝫ animal formicam sentire uires syderis: interluno semper cessantẽ. Quo turpior homini inscitia ẽ fatẽti præcipue iumentoꝝ. quorũdã in oculis morbos cũ luna increscere ac minui. Patrocinat uastitas cæli ĩmẽsa discreta altitudine in duo atq́ꝫ septuaginta signa. Hæ sunt reꝝ aut animantium effigies: ĩ quas digessere cælum periti. In his quidam mille sexcentas annotauere stellas: insignes uidelicet effectu uisuue Exempli gratia in cauda tauri septem quas appellauere Vergilias. In fronte suculas. Bœtem: quæ sequitur septentriones.

De hymbribus. Cap. xliii.

Xtra has causas non negauerim existere hymbres uẽtosq́ꝫ: quoniam humidam a terra alias ue
e ro propter uapores fumidam exhalare caliginem certũ ẽ. Nubesq́ꝫ liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni. Densitas earum corpusq́ꝫ haud dubie coniectatur argumento cum solem obumbret Perspicuum alias etiam urinantibus in qualibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluant. Cap. xliiii.

Git non eã inficias: posse in has & ignes superne stellarum decidere: quales sereno sæpe cerni
i mus: quoꝝ ictu cõcuti aera ueꝝ ẽ: qñ & tæla uibrata stridũt. Cũ uero in nubẽ puenerint: uaporẽ dissonũ gigni: ut cãdente ferro ĩ aquã demerso: & fumidũ uorticẽ uolui. Hinc nasci ꝓcellas.

De tonitruis & fulguribus. Cap. xlv.

T si in nube luctetur flatus aut uapor tonitrua edi: si erumpat ardẽs: fulmina. Si longiore tra
e ctu nitatur fulgetra. His findi nubem: illis perrumpi. Et esse tonitrua impactoꝝ ignium plagas ideoq́ꝫ protinus corruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu syderum depressum: qui a terra meauerit: spiritum nube cohibitum tonare: natura strangulante sonitum. dum rixetur. Edito fragore cum erumpat: Vt in membrana spiritu intenta. Posse & attritum dum in præceps feratur: illum: quisquis est: spiritum accendi. Posse & afflictu nubium eligi: ut duorum lapidũ scintillantibus

dũ scintillantibus fulgetris. Sed hæc oia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana: ut quæ nulla ueniãt rõne naturæ. Iis percuti montes: iis maria: oésq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto statisq; de causis: & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu terræ gigni non negauerim. Posse & aquis aera expirantibus qui neq; in nebulam desẽtur: nec crassescat in nubes. Posse & solis impulsu agi: quoniã uentus non aliud intelligatur: q̃ fluctus aeris: pluribusq; et modis. Namq; & fluminibus & niuibus & e mari uidemus etiam tranquillo: & alios quos uocant Altanos e terra consurgere. Qui quidem cum e mari redeunt Tropei uocantur: si pergunt apogei.

Qua ratione echo reddatur. Cap. xlvi.

m Ontiũ uero flexus crebriq; uertices & cõflexa Cubito: aut cõfracta i humeros iuga cõcaui uallitũ sinus scindũt inæqualr: inde resultãtẽ aera q̃ cã etiam uoces multis i locis reciprocas facit.

De uentis. Cap. xlvii.

s Ine fine uentos generant iam quidam etiam specus: qualis in dalmatiæ ora: uasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere quãuis trãqillo die turbini similis emicat procella. nomẽ loco est sentaquin. Et in cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra: quam ꝓfanum sit attrectari hominis manu: confestim austro inuoluente harenas. In domibus etiam multis manufacta inclusa opacitate conceptacula auras suas habent: adeo cã non deest. Sed plurimum iterest flatus sit an uentus: illos status atq; perspirantes: quos non tractus aliquis uerum terræ sentiunt: qui non aura: non procella maris: sed appellatione quoq; ipsa: uenti sunt. Qui siue assiduo mundi in incitu & cõtrario syderum occursu nascuntur. siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus: huc: illucq; tanquã in utero aliquo uagus: siue disparili errantium syderum ictu: radiorumq; multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis syderibus exeunt his propioribus: siue ab illis cælo affixis cadunt: palam est illos quoq; legem habere naturæ non ignotam etiam si nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorum. Cap. xlviii.

u Iginti & amplius auctores græci ueteres prodidere de his obseruationes: quo magis miror orbe tam discordi: & in regna hoc est in membra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua inuẽtu ꝑquirere inter bella præsertim: & infida hospitia. Piratis etiam omnium mortalium hostibus trãsitus fame tenentibus: ut hodie quædam in suo quisq; tractu ex eoꝝ cõmentariis: qui nunquam eo accessere uerius noscant q̃ indigenarum scientia. Nunc uero pace tam festa: tam gaudente prouentu rerũ artiumq; principe omnino nihil adisci noua inquisitiõe: imo ne ueterum quidem inuenta perdisci. Nõ erãt maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio q̃ posteros iuuandi eruerunt. Namq; mores hominum senuere: non fructus. Et immensa multitudo apertum quodcunq; est mare: hospitaliq; littorum omnium appulsu nauigat: sed lucri nõ scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intenta: idipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius q̃ instituto fortassis conueniat operi: tractabo uentos tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. Cap. xlix.

u Eteres quatuor omnino seruare per totidẽ mũdi ptes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum est id: secuta ætas octo addidit ratione nimis subtili & conscissa. Proximis inter utraq; media placuit: ad breue numerum additis quatuor. Sunt ergo bini i quattuor cæli partibus. Ab oriẽte æquinoctiali Subsolanus. Ab oriẽte brumali Vulturnus. Illum apelioten. hũc græci eurum appellant. A meridie auster. Et ab occasu brumali africus: Noton & liba nominãt. Ab occasu æquinoctiali Fauonius. Ab occasu solstitiali Corus: zephyron & Argesten uocãt. A septẽtrionibus septentrio. Interq; eum & exortum solstitialem Aquilo. A parctias dicti: & Boreas. Numerosior ratio quattuor iis interiecerat Traciam media regione. inter septentriõem & occasum solstitialem. Itemq; cæciam: media inter aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali phœnica media regione: inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton Compositum ex utroq; medium inter meridiem & hybernum occidentem: libanoton. Nec finis. Alii quippe mesen nomine etiãnum addidere iter boream & cætiam. Et inter eurum & noton euronoton. Sunt etiam quidam peculiares quibusq; gẽtibus uenti non ultra certum procedentes tractum: ut Atheniensibus scyron: paulo ab argeste deflexus reliquę græciæ ignotus. Alibi elatior idem Olympias uocatur. Consuetudo his oíbus nominibus argesten intelligit & cætiam. Aliqui uocant hellespontion. Et eosdem alibi aliter. Item in narbonensi prouintia clarissimus uentorum est circius: nec ulli uiolẽtia inferior. Ostiam plerũq; recto ligustico mari ꝑferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus est: sed ne Viennam quidem eiusdẽ prouintiæ urbem attingens: paucis ante limitibus iugi modici occursu: tantus ille uentorum est coercitus. Et austros in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in principio fauonii hybernum molliunt cælum sole aquarii. xxv. obtinente partem. Is dies sextus est ante februarias idus. Competit ferme & hoc

concisa

omnibus:quos deinde ponam p singulas itercalationes:uno die anticipantibus:rursumq; lustro sequenti ordinē seruātibus. Fauoniū qdā ad.vii.cal.martii chelidoniam uocāt:ab hirūdinis uisu: Nōnulli uero ornithiā uno & septuagesimo die post brumam:ab aduētu auiū flātē p dies nouē. Fauonio contrarius est:quem Subsolanum appellauimus. Datus est aūt huic exortus uergiliarum in totidē partibus tauri: sex diebus ante maias idus:quod tempus austrinum est:huic uēto septentrione cōtrario. Ardētissimo aūt æstatis tempore exoritur caniculæ sydus sole primam partem leonis ingrediente. Qui dies.xv. ante augusti chalēd.est. Huius exhortum diebus octo ferme aquilones antecedūt:quos pdromos appellāt. Post biduum autem exortus iidem aquilones constantius perflant diebus.xl.quos ethesias uocant. Mollire eos creditur solis uapor geminatus ardore syderis. Nec ulli uentorum magis stati sunt. Post eos rursus austri frequentes usq; ad sydus arcturi:quod exoritur.xi.diebus ante æquinoctium autumni. Cum hoc corus incipit. Corus autumnat huic est Contrarius Vulturnus. Post id æquinoctium diebus fere quatuor &.xl.uergiliarum occasus hyemem incohat. Quod tempus in tertio idus nouembris incidere consueuit. hoc est aquilonis hyberni:multumq; æstiuo illi dissimilis:cuius ex aduerso est afric9. Ante brumam autem septem diebus totidemq; postea sternitur mare halcyonum fœturæ: & inde nomen iis dies traxere. Reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatum concludit mare. Piratæ primum coegere mortis periculo in mortem ruere: & hyberna experiri maria. Nunc idem auaritia cogit. Ventorum etiam frigidissimi sunt quos a septentrione diximus spirare. Vicinus his corus. Ii & reliquos compescunt: & nubes abigunt. Humidi auster Africus: & præcipue auster italiæ. Narrant & in ponto cæcian in se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus:præterq̄ desinentes. Niuales aquilo & septentrio. Grandines septentrio importat & corus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem subsolano sicciores: & in totum omnes a septentrione & occidente sicciores:q̄ meridie & oriente. Saluberrimus autem omnium aquilo. Noxius auster & magis siccus. fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinunt flare: & a tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum. In ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirant autem & a bruma qui uocantur ornithiæ:sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster africæ serenus. Aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis expirant maiore ex parte. Aut ut contrarius desinenti incipiat:cum proxime cadentibus surgunt A leuo latere in dextrum: trum:ut sol ambiunt. De ratione eorum menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdem autem uentis in contrarium nauigatur:prolitas pedibus:ut noctu plerumq; aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur q̄ aquilone:quoniam ille infernus ex imo maris spirat. hic summo. Ideoq; post Austros noxii præcipue terremotus. Noctu auster:interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt:ab occasu flantibus. Septentriones in pari fere desinunt numero. Quæ obseruatio etiam in aliis multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaq; existimantur impares numeri. Sol & auget & comprimit flatus. Auget exoriens occidensq;. Comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaq; medio diei:aut noctis plerūq; sopiuntur:quia aut nimio frigore aut æstu soluuntur. Et hymbribus uenti sopiūtur. Expectātur autem maxime:unde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus redire easdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat non uentorum modo uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc.

De repentinis flatibus. Cap.I.

in terram n Vnc de repentinis flatibus qui exhalante terra:ut dictū ē:coorti rursusq; deiecti:interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo: ut aliquibus placere ostendimus:tonitrua & fulgura edunt. Maiore uero illati pondere icursusq; si late siccā ruperint nubem:procellam gignunt quæ uocatur a græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctiuis rotati effregerint sine igne hoc est sine fulmine uorticē faciunt:qui typhon uocatur idest uibratus. Ecnephias defert. Hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uersansq;: & ruinam suam illo pondere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine:præcipua nauigantiū pestis:non antennas modo:uerum ipsa nauigia contorta frangens:tenui remedio aceti in aduenientem effusi:cui frigidissima est natura. Idem illisu ipso repercussus correpta secum in cælū refert:sorbetq; in excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu:sed minus alto q̄ procella:nec sine fragore turbinē uocāt:proxima quæq; prosternentem. Idem ardentior accensusq; dum fuerit Præster uocatur amburens contracta pariter & pterens.

Alia prodigrosa genera tempestatum. Cap.Ii.

n On fit autem aquilonibus typhon nec niualis:aut niue iacente ecnephias. Quod si simul rupit nubem:exarsitq;: & ignē habuit:aut postea concepit fulmen est. Distat a præstere:quo flāma ab igne. Hic late funditur flatu. Illud conglobatur impetu. Vortex autem hic meando distat a turbine quo

bine quo stridor a fragore. Procella latitudie ab utroq; disiecta nube: uerius q̃ rupta. Fit & caligo bellue similis nube dira nauigantibus. Vocatur & colũna cum spissatus humor rigensq; ipse se sustinet. Ex eodem genere: & in longam ueluti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Cap. lii.

h Yeme & æstate rara fulmina contrariis de causis: quoniam hyeme dẽsatus aer nubium crassiore corio spissatur: omnisq; terrarum exhalatio rigens: ac gelida quicquid accepit ignei uaporis extinguit. Quæ ratio ĩmunẽ scythiam & circa rigẽtia a fulminum casu præstat: & e diuerso: nimius ardor ægyptum. Si quidem calidi sicciq; halitus terræ raras admodum tenuesq; & infirmas densatur in nubes. Vere aũt & autumno crebriora fulmina corruptis ĩ utroq; tempore æstatis hyemisq; causis. Qua rõne crebra in italia fulmina: quia mobilior aer mitiore hyeme & æstate nimbosa: semper quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoq; partibus iis: quæ a septentrione descẽdunt ad tẽpore: qualis est urbis campaniæ tractus iuxta hyeme & æstate fulgurat: quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula. Cap. liii.

f Vlminum ipsorum plura genera tradunt. Quæ sicca ueniunt non adurũt: sed dissipant. Quę humida non urunt: sed infuscant. Tertium est quod clarum uocant mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus: sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps romanorum icta grauida: partu exanimato: ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus. Cap. liiii.

t Huscorũ litteræ nouẽ deos emittere fulmina existimant: eaq; esse undecim generum. Iouẽ eim trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attribuentes Ioui: nocturna Summão. Rariora sane eadem de causa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoq; arbitratur quæ ĩfera appellat: brumali tempore facta sæua maxime & execrabilia: cum sint omnia quæ terrena existimant: non illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxima atq; turbidiore natura. Argumentum euidens est: q; oĩa a superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem: quæ uocant terrena: rectos. Sed quia ex propriore materia cadunt: ideo credũt e terra exire: quoniam ex repulsu nulla uestigia edant: cum sit illa ratio non inferni ictus sed aduersi. Saturni ea a sydere proficisci subtiliter ista consectati putant: sicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulsinii oppidum thuscorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica: quæ prima fiunt familiam suam cuiq; indepto. Cæterum existimant non ultra decem annos portendere priuata: preterq̃ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum: præterq̃ in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. Cap. lv.

e Xtat ãnalium memoria sacris qbusdã & precationibus: uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama est hetruriæ impetratum uulsinis & urbe & agris depopulatis: subeunte monstro quod uocauere Oltam: euocatum & a Porsena suo rege & ante eum a Numa sæpius hoc factitatum in primo annalium suorum tradit. L. Piso grauis auctor. Quod imitatum parum rite Tullum Hostilium ictum fulmine. Lucosq; & aras & sacra habemus: inter quæstatores & Tonantes & Feretrios Elicium quoq; accepimus Iouem. Varia in hoc uitæ sentẽtia & pro cuiuslibet animo. Imperari naturæ audacis est credere: nec minus habetis beneficiis abrogare uires: quando in fulgurum quoq; interpretatiõe eo profecit scientia: ut uentura alia finito die præcinat: & an peremptura sint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilius ĩ utroq; publicis priuatisq; experimentis. Quãobrẽ sint ista (ut rerum naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis dãnanda. Nos cætera quæ sunt in his memorabilia non omittemus.

Catholica fulgurum. Cap. lvi.

f Vlgetrum prius cerni q̃ tonitrum audiri cum simul fiant certũ est. Nec mirũ quoniam lux sonitu uelocior. Ictum aũt & sonitum cõgruere ita modulante natura. Sed sonitũ profecti eẽ fulminis: non illati: etiãnum spiritum ociorem fulmine: ideo quati prius omne & afflari q̃ pcuti: nec queq̃ tangi qui prior uideri fulmen: aut tonitrua audierit. Leua pspera existimãtur: qm̃ leua pte mũdi ortus est. Nec tam aduentus spectat q̃ reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere confecto aut igne consumpto spiritus remeet. In. xvi. partes cælum in eo respectu diuisere tusci. Prima est a septentrionib9 ad æquinoctialem exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad æquinoctialem occasum. Quarta obtinet: quod reliquum est: ab occasu ad septentriones. Has in quaternas iterum diuisere partes. ex quibus octo ab exortu sinistras: totidem e contrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira quæ per septentriones occasum attingunt. Itaq; per plurimum refert unde uenerint fulmina: & quo

concesserint. Optimum est in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima cæli parte uenerint: & in eandem concesserint summa fœlicitas portenditur. Quale Syllæ dictatori ostētum datum accipimus Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas: nec audire: præterq̄ si hospiti indicentur: aut parenti. Magna obseruatiōis huius uanitas tacta Iunonis æde: rome: deprehensa est Scauro consule qui mox princeps fuit. Noctu magis q̄ iterdiu sine tonitribus fulgurant. Vnum animal hominem non semper extinguit: cætero illico: hunc uidelicet natura tribuēte honorem: cum tot beluæ uiribus præstent. Omnia contrarias incubant partes. Homo nisi cōuertatur ui percussus non expirat. Superne icti concidunt. Vigilans ictus conuiuentibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal nisi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine. Cap. lvii.

e X iis quæ terra gignūtur lauri fruticē nō icit. Nec unq̄ altius quinq; pedibus descendit in terrā. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluarum quas uitulos marinos appellant: quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius cæli fingitur in italia inter terracinam & ædem Feroniæ turres bellicis temporibus desiere fieri: quia nonnulle earum sunt fulmine dirutæ.

De prodigiosis pluuiis lacte & sanguine carne ferro lana lateribus coctis. Cap. lviii.

p Ræter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est lacte & sanguiue pluuisse. M. Acilio. C. Portio coss. Et sæpe alias carne. sicut. L. Volūnio Seruio Sulpitio coss. Exq; ea non perputruisse quod non diripuissent aues. Item ferro in lucanis anno ante q̄. M. Crassus a parthis iteremptus est: omnesq; cum eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies: que pluerat: spongiarum fere similis fuit. Aruspices cauenda præmouerūt superna uulnera. L. autem Paulo. C. Marcello coss. lana pluit circa castellum carissanū: iuxta quod post annum. T. Annus Milo occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. Cap. lix.

a Rmorum crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & postea. Tertio uero consulatu Martii ab amerinis & tudertib9 spectata arma cælestia ab ortu occasuq; iter se concurrentia pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cælum minime mirum est. Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadentibus. Cap. lx.

c Elebrant græci Anaxagoram clazomeniū olympiadis septuagesimæoctauę secundo anno prędixisse cælestium litterarum scientia quibus diebus saxum casuų esset e sole. Idq; factum interdiu in thraciæ parte ad ęgos flumen: qui etiam lapis nunc ostenditur magnitudine uehiculi colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrāte. Quod si quis prędictum credat: simul fateatur necesse ē: maioris miraculi diuinitatem fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerum naturæ intellectum: & cōfundi oīa: si aut ipse sol lapis esse: aut unquam lapidem in eo fuisse credatur. Decidere tamen crebro non erit dubium. In abidi gymnasio ex ea causa colitur hodieq; modicus quidam: sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prędixisse narratur. Colitur & Casandriæ: quæ potidea uocitata est ob id deducta. Ego ipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatum.

De arcu cælesti. Cap. lxi.

a Rcus notamus extra miraculum frequentes: & extra ostentum. Nam nec pluuios quidē aut serenos dies cum fide portendunt. Manifestum est radium solis immissum cauæ nubi repulsa acie in solē refringi: colorūq; uarietatem mixtura nubiū aeris igniūq; fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt: nec unq̄ nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Aristoteles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur idem non nisi tricesima luna posse. Fiūt autem hyeme maxime ab æquinoctio autumnali: die decrescente. Quo rursus crescente: ab ęquinoctio uerno non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma uero hoc est breuissimis diebus frequenter. Idem sublimes humili sole: humilesq; sublimi: & minores occidente uel oriente: sed in latitudinem diffusi. meridie exiles: uerum ambitus maioris. Aestate uero per meridiem non cernuntur. Post autumni æqnoctium quacūq; hora. Nec unq̄ plures simul q̄ duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore. Cap. lxii.

g Randinem coglaciato hymbre gigni. & niuem eodem humore mollius coacto. pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere non grandines: ipsasq; grandines interdiu sæpius q̄ noctu: & multo celerius resolui q̄ niues. Nebulam nec æstate nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; uentis: nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui: solutaq; glacie non eundem inueniri modum.

De Nubium

De Nubium Imaginibus. Cap.lxiii.

u Arietates colorum figurarumq; in nubibus cerni prout admixtus ignis superet aut uincatur.

De Proprietatibus Cæli In locis. Cap.lxiiii.

p Ræterea quasdam proprietates cæli quibusdam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus. Rhodi & syracusis nunq̃ tanta nubi la obduci: ut non aliqua hora sol cernatur: qualia aptius suis referentur in locis. Hæc sint dicta de aere.

De Natura Terræ. Cap.lxv.

s Equitur terra cui uni rerum naturæ partium: eximia propter merita cognomẽ indidimus maternæ uenerationis. Sic hoim illa: ut cælum dei: quæ nos nascentes excipit: natos alit: semelq; editos sustinet semper: nouissime complexa gremio iam a reliqua natura abdicatos: tum maxime ut mater operiens: nullo magis sacramento: q̃ quo nos quoq; sacros facit: etiam monumenta ac titulos gerens: nomenq; prorogans nostrum: & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numẽ ultimum iam nullis imprecamur rati graue: tanquã nesciamus hanc esse solam: quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in hymbres: rigescunt in grandines: tumescunt in fluctus: præcipitantur in torrentes. Aer densatur nubibus: furit procellis. At hæc benigna mitis: indulgẽs: ususq; mortalium semper ancilla: quæ coacta generat: quæ spõte funditur: quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditum reddit fœnus? quæ nostri causa alit? Pestifera enim animantia uitali spiritu habente culpam necesse est illi seminata excipere: & genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Illa serpentem homine percusso non recipit amplius: pœnasq; etiam inertium nomine exigit. Illa medicas fundit hærbas: & semper homini parturit. Quin & uenena nostri miserta instituisse credi potest: ne in tedio uitæ diræ famis mors: terræ meritis alienissima: lenta nos consumeret tabe: ne lacerum corpus abrupta despgerent: ne laquei torqueret pœna præpostera: incluso spiritu cui quæreretur exitus: ne in pfundo quæsita morte sepultura sabulo fieret: ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita ẽ: miserta genuit id: cuius facillimo haustu illibato corpore & cum toto sanguine extingueremur: nullo labore sitientibus similes. Quo taliter defunctos non uolucres nõ feræ attingerent: terræq; seruaretur: qui sibi ipse perisset. Et ut uerum fateamur: terra nobis malorum remedium genuit: nos illud uitæ fecimus uenenũ. Nos.n. & ferro quo carere non possumus simili modo utimur. Nec tamen quereremur merito: etiam si maleficii causa attulisset. Aduersus unã quippe naturæ partem igrati sumus: quasi quæ nõ ad delitias quasq; nõ ad cõtumelias seruiat homini. In materia iacitur: ut freta admittamus eluitur aqs: ferro: ligno: igne: lapide: fruge: omnibus cruciatur horis: multoq; plus ut delitiis q̃ ut alimentis nostris famuletur. Illa tamen quæ summa patiatur: atq; extrema cute tolerabilia uideanẽ. Penetramus in uiscera auri argẽtiq; uenas: & æris ac plombi metalla fodientes. Gemmas etiam & quosdam paruulos quęrimus lapides: scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus: ut digyto gestetur gemma: quam petimus. Quot manus atteruntur: ut unus niteat articulus. Si ulli essent inferi: iam profecto illos auaritie atq; luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam: arcentq; sacrilegas manus. Nonne inter serpentes fodimus? Et uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: q̃ omnes hi opulentiæ exitus ad scelera cędesq; & bella tendunt: quæq; sanguine nostro irrigamus: insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobrato furore tandem ipsa se obducit: & scelera quoq; mortalium occultat: inter crimina ingrati animi: & hoc dixerim: q̃ naturam eius ignoramus.

eruitur
eroditur

De Forma Terræ. Cap.lxvi.

e St autem figura prima de qua consensus iudicat. Orbem certe dicimus terræ globum: quem uerticibus includi fatemur. Neq; enim absoluti orbis est forma in tanta montium excelsitate: tanta camporum planicie: sed cuius amplexus si cuncta linearum comprehendantur ambitu: figuram asoluti orbis efficiat. id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio: non eisdem causis quas attulimus in cælo. Namq; in illo caua in se conuexitas uergit: & cardini suo: hoc est: terræ undiq; incumbit. Hæc ut solida atq; conferta assurgit intumescenti similis: extraq; protenditur. Mundus incentrum uergit. At terra exit a centro: immensum eius globum in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De Antipodibus An Sint. Cap.lxvii.

i Ngens hinc pugna litterarum: cõtraq; uulgi opinionem: circũfundi terræ homines undiq; conuersisq; inter se pedibus stare: & cunctis similem esse cæli uerticem: ac simili modo ex quacunque parte mediam calcari. Illo quærente cur non decidant contra siti: tanquam non & ratio pręsto sit: ut nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia quis indocili probabilis turbæ: Inæquali globo: & si sit figura pineæ nucis: nihilominus terram undiq; incoli. Sed quid hoc refert alio miracu,

lo exoriente? Pendere ipsam ac non cadere nobiscum ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi dubium sit: an possit cadere natura repugnante & quo cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus: aquaꝝ nisi in aquis: spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcentibus cunctis: nisi in se locus non est. Globum tamen effici mirũ est in tanta planitie maris: cãpoꝝ. Cui sententiæ adest Dicæarchus: uir in primis eruditus: regum cura permensus montes: ex quibus altissimũ prodidit Pelion. M.ccl. passuum ratiõe p pendiculi nullã esse eam portionẽ uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc cõiectatio uidetur. Haud ignoro quosdã alpium uertices: longo tractu: nec breuiore quinquaginta milibus passuum assurgere. Sed uulgo maxima hæc pugna est: si coactam in uerticem aquaꝝ quoq; figurã credere cogatᷣ. Atq; non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Nãq; dependẽtes ubiq; guttæ paruis globantᷣ orbibus. Et pulueri illatæ: frondiumq; lanugini impositæ: absoluta rotunditate cernuntur. Et in poculis repletis media maxime tumẽt. Quapropter subtilitate humoris: mollitiaq; in se residente: ratione facilius q̃ uisu deprehenduntur. Idq; etiam magis miꝝ in poculis repletis addito humore minimo circunfluere: quod supersit. Contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios. Scilicet quia intus recepta liquorem in uerticem attollant: ut cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa propter quã e nauibus terra nõ cernatur: e nauium malis conspicua. At procul recedente nauigio: si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine: paulatim descendere uideatur: & postremo occultetur. Deniq; occeanus quem fatemur ultimum: qua non alia figura cohæreret: atq; nõ decideretᷣ nullo ultra margine includente: ipsum id ad miraculum redit: quo nam modo: etiam si globetur: extremum nõ decidat mare. Cõtra quod ut sint plana maria: & qua uidentur figura: non posse id accidere magno sui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent subtilitate geometrica. Namq; cum e sublimi in inferiora aquæ ferãtur: & sit hæc natura earum confessa: nec quisquã dubitet in littore ullo accessisse eas: q̃ longissime deuexitas passa sit: proculdubio apparere: quo quid humilius sit: propius centro esse terræ: omnesq; lineas quæ emittãtur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri: q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas: omniq; ex parte aquas uergere in centrum: ideoq; nõ decidere: quoniam in interiora nitantur. Quod quidem & ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset: nec rursus stare aqua: nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerentur: hac sinus pandente: illa uero permeante totam: intra: extra: supra: uenis ut uinculis discurrẽtibus: atq; etiã in summis iugis erumpente. quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tantũq; a periculo decidendi abest: ut in summa quæq; & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo Aqua Sit Terræ Innexa. Cap. lxviii.

e St igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circunfluo mari: nec argumentis hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

De Nauigatione Maris & fluminum. Cap. lxix.

Gadibus colũnisq; Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigatur occidens.

a Septentrionalis uero occeanus: maiore ex parte nauigatus est: auspiciis Diui Augusti germaniam classe circũuecta ad cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto: aut fama cognito: ad scythicam plagam: & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est: illic maria deficere: ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari: sub eodem sydere pars tota uergens in caspium mare pernauigata est macedonum armis: Seleucho atq; Antiocho regnantibus: quæ seleuchida atq; anthiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa caspium quoq; multa occeani littora explorata: paruoq; breuius q̃ totus hinc: aut illinc septemtrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sit quoq; non relinquam ingens argumentum paludiis mæoticæ: siue ea illius occeani sinus est: ut multos aduerto credidisse: siue angusto sinu discreti restagnatio. Alio latere Gadium ab eodẽ occidente magna pars meridiani sinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem & oriẽtis uictoriæ Magni Alexandri lustrauere usq; in arabicum sinum. In quo res gerente. C. Cæsare Augusti filio signa nauiũ ex hispaniẽsibus naufragiis ferũtur agnita. Et Hãno Carthaginis potentia florẽte circũuectus a gadibus ad finem arabiæ nauigationem eã prodidit scripto: Sicut ad extera europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor est: Eudoxum quendam sua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades usq; peruectum. Multoq; ante eum Cælius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in æthiopiam commercii gratia. Idem Nepos de septẽtrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Africani in consulatu collegæ: sed tum galliæ proconsuli indos a rege sueuorum dono datos: qui ex india cõmercii causa nauigantes tempestatibus essent in germaniam abrepti. Sic maria circunfusa undiq; diuiduo globo partem orbis auferunt nobis: nec inde huc: nec hinc illo peruio tractu. Que contemplatio apta detegende mortalium uanitati poscere uidetur: ut totum hoc quicquid est: in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quæ Portio Terræ Habitetur. Cap.lxx.

i Am primum in dimidio computari mihi uidetur:tanq̃ nulla portio ipsi decedat oceano: qui toto circundatus medio & omnes cæteras fundẽs recipiensq; aquas:& quicquid exit in nubes ac sydera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens. Quo tandem amplitudinis spatio terra creditur habitari. Improba & infinita debet esse tam uastæ molis possessio. Adde ꝙ ex relicto spatio plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinq; partes:quas uocant zonas:īfesto rigore:& æterno premitur gelu omne:quicquid est subiectum duabus extremis. Vtrinq; circa uertices:hunc:qui septẽtrion uocaꝰ eumq;:qui aduersus illi austrinus appellatur:Perpetua caligo utrobiq;: & aliena molliorum siderum aspectu maligna:ac pruina tantum albicans: Lux uero media terrarum qua solis orbita est exusta flammis & cremata:quo minus uapore torretur. Circa quam duæ tantum inter exustam & rigentes temperantur. Hæq; ipsæ inter se non peruiæ propter incendium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cælum Occeani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio:haud scio:an etiam in maiore damno sit Idem siquidem occeanus infusus in multos (ut dicemus) sinus:adeo uicino accessu interna maria allatrat:ut cẽtum quindecim milibus passuũ arabicus sinus distet ab ægyptio mari. Caspius uero.ccclxxv. milibus a pontico. Idem interfusus intrat per tot maria:quibus africam europã asiamq; dispertit. Quãtum terrarum occupet cõputetur etiam nunc mensura tot fluminum:tantarũ paludũ. Addantur & lacus & stagna. Iam elata in cælum:& ardua aspectu quoq; iuga. Iam siluæ uallesq; præruptæ & solitudines & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ:immo uero:ut plures tradidere:mundi punctus:neq; enĩ est aliud terra uniuersa. hæc est materia gloriæ nostræ:hæc sedes:hic honores gerimus hic exercemus imperia:hic opes cupimus:hic tumultuatur humanũ genus:hic instauramus bella etiã ciuilia:mutuis cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam hæc:in qua conterminos pellimus:furtoq; uicini cespitem nostro solo affodimus:ut qui latissime rura metatus fuerit:ultraq; famam exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat: uel cum ad mensuram auaritiæ suæ fines propagauerit:quam tandem portionem defunctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram. Cap.lxxi.

m Ediam esse mundi totius terram haud dubiis constat argumẽtis:sed clarissime æquinoctii paribus horis. Nam nisi in medio esset:æquales dies noctesq; habere non posse deprehenderunt. & Dioptræ:quæ uel maxime id confirmant:cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusq; cernatur:& solstitialis exortus per suam lineam brumalisq; occasus. Quæ accidere nullo modo possent:nisi in centro sita esset.

De syderum inæqualitate:& de eclipsi. & ubi & quare. Cap.lxxii.

t Res autem circuli supradictis zonis īplexi inæqualitates temporum distinguunt. Solstitialis a parte signiferi excelsissima nobis ad septẽtrionalẽ plagam uersus. Contraq; ad alium polũ brumalis. Item medio ambitu signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum quæ miramur causa in ipsius terræ figura est:quam globo similem. & cum ea aquas iisdem intelligitur argumẽtis. Sic enim fit haud dubie:ut nobis septẽtrionalis plagæ sydera nunq̃ occidant:contra meridianæ nunq̃ oriantur. Rursusq; hæc ab illis non cernanꝰ attollente se contra medios uisus terrarũ globo. Septẽtriones nõ cernit troglodytice & confinis ægyptus. Nec canopum italia. & quã uocant berenices crinem. Item quã sub Diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronon. insignis ibi stella:adeoq; manifesto assurgens fastigio incuruaꝰ:ut canopus quartã fere partem signi unius supra terrã eminere alexandriæ intuentibus uideaꝰ. Eadem a rhodo terram quodãmodo ipsam stringere. In ponto omnino non cernaꝰ: ubi maxīe sublimis septẽtrio. Idem a rhodo absconditꝰ:magisq; alexandriæ. In arabia nouẽbri mense prima uigilia occultus. secũda se ostendit. In meroe solstitio uesperi paulisper apparet. paucisq; ante exortum arcturi diebus pariter cũ die cernitꝰ. Nauigantium hæc maxime cursus deprehendunt in alia aduerso:in alia ꝓno mari. subitoq; conspicuis atq; ut e freto emergentibus:quæ in anfractu pilæ latuere. syderibus. Neq; enim (ut dixere aliqui) mundus hic polo excelsiore se attollitur: undiq; non cernantur hæc sydera. Veꝝ hæc eadem quibusq; proximis sublimiora creduntur:eademq; demersa longinquis. Vtq; nunc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex:sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attollunt residentibus:quæ hic excelsa fuerant:quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespertinos orientis incolæ non sentiunt:nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos uero sæpius. Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda hora prodita est. Eademq; in sicilia exoriens. Solis defectum Vipsano & Fonteio coss. qui fuere ante paucos annos factum pridie calend. maias: Campania hora diei inter septimam & octauam sensit. Corbulo dux in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisum circuitu globi alia aliis detegente & occultante. Quod si plana esset terra:simul omnia apparerent cunctis:noctesq; non fierent inæquales:neq; aliis q̃ in medio sitis paria duodecim horarum interualla cernerentur:quæ nunc non in omni parte simili

modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Cap.lxxiii.

Deo nec nox diesq; q̄uis eadem toto orbi simul est opposítu globi noctem: aut ambitu diem af
i ferente. Multis hoc cognitum experimentis. In africa hispaniaq; turrium Hannibalis. In asia uero propter piraticos terrores: simili specularum præsidio excitato: in quis prænunciatos ignes sexta hora diei accensos: sæpe compertum est: tertia noctis a tergo ultimis uisos. Eiusdem Alexandri cursor Philonides ex sicyone ad elin: mille & ducenta stadia nouem diei confecit horis: Indeq; q̄uis decliui itinere tertia noctis hora remensus est sæpius. Causa q; eunti cum sole iter erat: eundemq; remeans obuium contrario præuertebat occursu. Qua de causa ad occasum nauigantes: q̄uis breuissimo die uincunt spatia nocturnæ nauigationis ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. Cap.lxxiiii.

Asaq; horoscopa non ubiq; eidem sunt usui: trecentis stadiis aut longissime etiam quingentis
u mutantibus semet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellant umbra in ægypto meridiano tempore: æquinoctii die paulo plus q̄ dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe roma nona pars gnomonis deest umbræ. In oppido ancona superest quinta.xxx. In parte italiæ: quæ Venetia appellatur: eisdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. Cap.lxxv.

Imili modo tradunt in syene oppido: quod est supra alexandriam quinq; milibus stadiorum:
s solstitii die medio nullam umbram iaci: Puteumq; eius experimenti gratia factum: totum illuminari. Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem esse: quod etiam in india supra flumen hyspasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Constatq; in berenice urbe troglodytarum: & inde stadiis quattuor milibus octingentis.xx. eadem gente in ptolemaide oppido: quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum est: Hoc idem ante solstitium quadrigenis quinis diebus totidemq; postea fieri: & per eos nonaginta dies in meridiem umbras iaci. Rursus in meroe insula quæ est caput gentis æthiopum quinq; milibus stadiorum: & syene in amne nilo habitatur bis anno absumi umbras sole duodeuicesimam tauri partem & quartamdecimam leonis obtinente. In india gente oretum mons est Maleus nomine: iuxta quem umbræ æstate in austrum: hyeme ad septētrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet septētrio. In eadem india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt. Septētrionem ibi Alexandro morante annotatum prima tantum noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit. Quibus in locis in die umbræ non sint septētrionem non conspici: & ea loca appellari ascia: nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrarium. Cap.lxxvi.

T in tota troglodytice umbras bisquadragintaquinq; diebus in anno Eratosthenes in contra
e rium cadere prodidit.

Vbi longissimus dies: & ubi breuissimus. Cap.lxxvii.

Ic fit ut uario lucis incremento in meroe longissimus dies.xii.horas æquinoctiales & octo par
s tes unius horæ colligat. Alexandriæ uero.xiiii.horas. In italia.xv. In britannia.xvii.upi æstat lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: quod cogit ratio credi. Solstitialibus diebus accedē te sole propius uerticem mundi angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus: noctesq; e diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula tyle Pythias massiliensis scripsit: sex dierum nauigatione in septētrionem a britānia distante. Quidam uero in noma: quæ distat a Camalduno britāniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

subiectæ uel subiecta terra

Item de horologio. Cap.lxxviii.

Mbrarum hanc rationem: & quam uocant gnomonicē inuenit Anaximenes milesius Anaxi
u mandri: de quo diximus: & Thaletis discipulus: primusq; horologium quod appellant scioteri con lacædemone ostendit.

Quomodo dies obseruentur. Cap.lxxix.

Psum diem alii aliter obseruauere. Babyllonii inter duos solis exortus. Athenienses inter duos
i occasus. Vmbri a meridie in meridiem. Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes romani & qui diem diffiniere ciuilem: item ægyptii: & Hipparchus a media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia q̄ æquinoctia apparet. quia positio signiferi circa media sui obliquior est: iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. Cap.lxxx.

Ontexenda sunt his cælestibus nexa causis. Nanq; æthiopas uicini syderis uapore torreri: adu
c stisq; similes gigni: barba & capillo uibrato non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glaciali candida cute esse gentes flauis promissas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipsorumq; crinium argumento illis in supera succum' reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias effigies animalium prouenire: & maxime alitum: & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatē utrobiq;

bicq;:illic ignium nisu:hic humoris alimento. Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura:fertilis ad omnia tractus:modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles:sensus liquidus:ingenia fœcunda:totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia quæ nunq̃ extimis gentibus fuerint: sicut ne illę quidem his paruerit auulsæ ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitariæ.

De motu terræ. Cap.lxxxi.

Abyloniorum placita motus terræ:hiatusq;:& cætera omnia:ut syderũ existimant fieri. Sed
b illorum trium quibus fulmina assignant. Fieri autem hæc meantium cum sole:aut congruenti
um:& maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & imortalis in eo (si credimus) diuinitas ꝑhibetur Anaximãdro milesio physico:quẽ ferunt lacędemoniis prædixisse:ut urbẽ ac tecta cu stodirent. Instare enim motum terræ. Et tum urbs tota eorum corruit. Et taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta cladem insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio:sed & illa diuina:Haustu aquæ e puteo præsensisse ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt:quantum a deo tandẽ uideri possunt tales distare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusq; exstimanda relinquantur. Ventos in causa esse non dubium reor. Neq; enĩ unq̃ intremiscunt terræ:nisi sopito mari:cæloq; adeo tranquillo:ut uolatus auium non pendeant subtracto omni spiritu qui uehit:nec unq̃ nisi post uentos conditos.s.in uenas:& cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud est in terra tremor q̃ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud q̃ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctante:& ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. Cap.lxxxii.

Arie itaq; quatitur:& mira eduntur opera:alibi prostratis mœnibus:alibi hiatu profundo hau
u stis:alibi egestis molibus:alibi emissis amnibus:nõnunq̃ etiam ignibus calidis ue fontibus:
alibi aduerso fluminum cursu. Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus:alias murmur similius mugitibus:aut clamori humano:armorum ue pulsantium fragori:pro qualitate materiæ excipientis formaq; uel cauernarum uel cuniculi:per quem meat exilius grassante in angusto eodem rauco:in recuruis resultante:in duris feruente:in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruente contra solida. Itaq; & sine motu sæpe editur sonus:nec simplici modo quatitur unq̃: sed tremit uibratq;. Hiatus uero alias remanet:ostendens quæ sorbuit:alias occultat ore compresso. Rursusq; ita inducto solo: ut nulla uestigia extent:urbibus plerunq; deuoratis:agrorumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatiuntur. nec montosa tali modo carent. Exploratum est mihi alpes apenninas sæpius tremuisse. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur:sicut fiunt fulmina. Ideo galliæ:& ægyptus minime quatiuntur:quoniam hic æstatis causa obstat:illic hyemis. Item noctu sæpius:q̃ interdiu. Maximi autem futuri signa motus existunt hi matutini uespertiniq;:sed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt:& solis lunæq; defectu:quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue uero cum sequitur hymbrem æstus hymbresue æstum.

Signa motus futuri. Cap.lxxxiii.

Auigantes uero sentiunt non dubia coniectura:siue flatu intumescente fluctu subito:aut qua
n tiente icti. Intremunt uero & in nauibus posita æque q̃ in ædificiis:crepituq; prænuntiant.
Quin & uolucres nõ ĩpauideæ sedent:Est & in cœlo signum:præceditq; motu futuro:aut interdiu:aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua:nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. Cap.lxxxiiii.

Icut & iisdem est remedium:quale cloacæ:& crebri specus præbent. Præconceptum enim spiri
s tum exhalant. quod in certis notatur oppidis:quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam
eluuiem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut neapoli in italia intelligitur parte eius:quæ solida est ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices: anguli quoq; parietum:pontesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus. Pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est cum uibrat crispante ædificiorum crepitu:& cum intumescit assurgens: alternoq; motu residet innoxium:& cum concurrentia tecta contrario ictu arietant:quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio: & fluctus more quædam uolutatio infesta est:aut cum in unam partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores cum uentus emersit. Sin uero durauere:non ante quadraginta dies sistuntur. Plerũq; & tardius:utpote cum quidam annuo & biennii spatio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa. Cap.lxxxv.

Actum est & hoc semel: quod equidem in hetruscæ disciplinæ uoluminibus inueni: ingens
f terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio coss. in agro mutinensi. Nanq; montes duo in
ter se concurrerunt:crepitu maximo assultantes recedentesq;: inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte interdiu spectante e uia æmilia magna equitum romanorum familiarum & uiatorum

multitudine. Eo concursu uillæ omnes elisæ. Animalia permulta quæ intra fuerant exanimata sunt anno ante sociale bellum: quod haud scio: an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̃ ciuile. Non minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas: anno Neronis principis supremo: sicut ĩ rebus eius exposuimus pratis oleisq; intercedente uia publica: in contrarias sedes transgressis in agro marrucino prædiis Vectii Marcelli equitis ro. res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. Cap. lxxxvi.

f Iunt simul cum terræmotu & inundationes maris eodem uidelicet spiritu infusi: aut residentis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus Tyberii Cæsaris principatu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Creberrimus punico bello intra eundem annum septies atq; quinquagies nunciatus romam. Quo quidem anno ad thrasimenum lacum dimicantes maximum motum neq; pœni sensere nec romani. Nec uero simplex malum: aut in ipso tantum motu periculum est. Sed par aut maius ostentum: nunq̃ urbs roma tremuit ut non futuri euentus alicuius id præ nuncium esset.

Quibus locis maria recesserint. Cap. lxxxvii.

e Adem nascentium causa terrarum est cum idem ille spiritus attollendo potens solo non ualet erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum tantum inuectu: sicut echinades insulæ ab acheloo amne conuectæ: miroq; pars ægypti a nilo. In quam a pharo isula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus. Nec recessu maris: sicut eidem: circeis. Quod accidisse & in ambraciæ portu decem milium pas. interuallo: & atheniensium quinq; milium ad pyræeũ memoratur. Et ephesi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem si credimus mare fuit supra mẽphi: usq; ad æthiopum mõtes. Itemq; a planis arabiæ mare circa ilium: & tota teuthrania quaq; campos intulerit mæander.

Ratio insularum enascentium. Cap. lxxxviii.

n Ascuntur & alio modo terræ. ac repente in aliquo mari emergunt: uelut paria secum faciente natura: quæq; hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ sunt. Cap. lxxxix.

c Laræ iampridem insulæ: delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe: inter lennum: & hellespontum nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto: thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eadem q; automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. in nostro æuo. M. Iunio Syllano &. L. Balbo coss. ad. viii. idus iulii Thia.

Quas terras interruperint maria. Cap. lxxxx.

a Nte nos & iuxta italiam inter æolias insulas: item iuxta cretam emersit e mari mille quingentum passuum una. Cum calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio: in thusco sinu: flagrans hæc uiolento cum flatu. Proditur quoq; memoriæ magnam circa illam multitudinẽ

a piscium fluitantem confestim expirasse: quibus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecusas in campano sinu ferunt ortas. Mox in iis montem Epopon cũ repente flamma ex eo emicuisset campestri æquatum planitie. In eadem & oppidum haustum profundo: alioq; motu terræ statinam emersisse. Et alio ꝓuolutis mõtib9 ĩsulã extitisse prochitã. Nãq; & hoc mõ ĩsulas reꝶ natura fecit. Auellit siciliã italiæ: Cyprũ syriæ: Euboeã. boetiæ: euboece Atalantem & macriam: belbicum bithyniæ: leucosiã syrenum promontorio.

Quæ insulæ continenti adiunctæ. Cap. xci.

priene r Vrsus abstulit insulas mari: iunxitq; terris. Antissam lesbo: zephyrium halycarnaso: ethusam mindo: domiston & pernen mileto: arthemisiam parthenio promontorio: hybanda quondam insula ioniæ. cc. nunc a mari abest stadiis. Syriten ephesus in mediterranea habet. Derasidas & sophoniam uicinam ei. Magnesia Epidaurus & oricon insulæ esse desierunt.

Quæ terræmotu mari permutatæ. Cap. xcii.

i N totum abstulit terras primum omnium ubi atlanticum mare est (si Platoni credimus) in medio spatio. Mox interno: quæ uidemus hodie: mersam acarnaniam ambracio sinu: achaiam corinthio: europam asiamq; propontide & ponto. Ad hoc perrupit mare leucada: antirrhium hellespontum: bosporos duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. Cap. xciii.

a Tq; ut sinus & stagna prætercam: ipsa se condens terra deuorauit. Cybotum altissimum montem cum oppido curite: sipylum in magnesia. Et prius in eodem loco clarissimam urbem quę

Gammades tantalis uocabatur. Galanis & Gam̃ales urbium in phœnice agros & cum ipsis phegiũ æthiopiæ iugum excelsissimum: tanq̃ non infida grassarentur & littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari. Cap. xciiii.

p Yrrham & antistam circa meotin pontus abstulit. Elicen & buram sinus corinthius: quarum in alto uestigia apparent. Ex insula cea amplius. xxx. milia passuum abrupta subito cum plurimis mortalium rapuit. Et in sicilia dimidiam tyndarida urbem ac quicquid ab italia deest. Similiter in bœotia & eleusina.

De Piaculis. Cap. xcv.

motus enim uero

m Otus eniuero terræ sileantur & quicquid est:ubi saltẽ busta urbium extant. Simul ut terræ miracula potius dicamus q̃ scelera naturæ. Et hercule nõ cælestia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria: tam diues: tam fœcunda: tot sæculis suboriens: cum tantũ quotidie orbe toto populentur ignes: ruinæ: naufragia: bella: fraudes: tantum uero luxuria & tot mortales conterant. Gemmarum pictura tam multiplex. Lapidum tam discolores maculæ. Interqꝫ eos cãdor alicuius præter lucem omnia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicantium perpetua tot sæculis incendia. Spiritus lœtales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipso loci situ mortiferi. Alibi uolucribus tantum: ut soracte uicino urbi tractu. Alibi preter hominem cæteris animantibus: nõnũquã & homini: ut in sinuessano agro & puteolano sunt. quæ Spiracula alii uocant: alii charoneas scrobes: mortiferum spiritum exhalantes. Item in hirpinis ansancti ac mephtiis eundem locum: quẽ qui intrauere moriuntur. Simili modo hierapoli in asia matris magnæ tãtũ sacerdoti Innoxium. Alibi fatidici specus: quorum exhalatione temulenti futura præcinunt: ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferræ mortalium quispiam: q̃ diffusæ per omne naturæ subinde aliter atqꝫ aliter numen erumpens.

De terris semper trementibus. Cap. xcvi.

q Vædam uero terre ad ingressus tremunt: sicut in gabinensi agro non procul urbe roma iugera ferme ducenta equitantium cursu.

De insulis semper fluctuantibus. Cap. xcvii.

s Imiliter in reatino quædam insulæ semper fluctuant: sicut ĩ agro cecubo: & eodem reatino mutinensi: statoniensi: in Vadimonis lacu. & ad Cutylias aquas opaca silua: quæ nunquam die ac noctu eodem loco uisitur. In lydia que uocantur calaminæ: non uentis solum: sed etiam contis uel quolibet impulsu: multorum ciuium mithridatico bello salus. Sunt & in nympheo paruæ saltuares dictæ: quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In tarquinensi lacu magno italiæ duo nemora circunferuntur nunc triquetram figuram edentes: nunc rotundam complexu uentis: impellentibus quadratam nunquam. quo libe- at impul- sæ

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarum miracula & ceteroꝝ elementoꝝ. Cap. xcviii.

c Elebre fanum habet Veneris paphos: in cuius quãdam aream nõ impluit. Item in ea oppido troadis circa simulachrum Mineruæ. In eodem relicta sacrificia nõ putrescunt. Iuxta harpasa oppidum asiæ cautes stat horrenda: uno digito mobilis. Eadem si toto corpore impellatur resistens. In taurorũ peninsula in ciuitate parasino: terra est: qua sanantur omnia uulnera. At circa asson troadis lapis nascitur: quo consumuntur omnia corpora. Sarcophagus uocatur. Sarcophagus. Duo sunt mõtes iuxta flumen indum: alteri natura est ut ferrum omne teneat. alteri: ut respuat. Itaqꝫ sint claui ĩ calciamento: uestigia auelli in altero non posse: in altero sisti. Locris & crotone pestilentiam nunq̃ fuisse: nec ullo terræ motu laboratum annotatum est. In lycia uero semper a terræmotu. xl. dies serenos esse. In agro harpano frumentum satu non nascitur. Ad aras mutias in ueiente & apud tusculanum: & in silua ciminia: loca sunt: in quibus in terram depacta non extrahuntur. In crustumino natum fœnum ibi noxium: extra salubræ est. Et de aquarum natura complura dicta sunt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Cap. xcix.

s Ed æstus maris accedere & reciprocare maxime mirum est. Pluribus quidem modis accidit. Verũ causa in sole lunaqꝫ. Bis inter duos exortus lunæ affluunt: bisqꝫ remeant uicenis quaternisqꝫ semper horis. Et primum attolente secum ea mundo intumescentes. Mox a meridiano cæli fastigio uergente in occasum residentes. Rursusqꝫ ab occasu subter cæli ima & meridiano contraria accedente inundantes. Hic donec iterum exoriantur se sorbentes. Nec nunquam eodem tempore quo pridie refluit: ut ancillante sydere trahenteqꝫ secum auido haustu maria: & assidue aliunde q̃ pridie exoriente paribus tamen interuallis reciproci: senisqꝫ semper horis: non cuiusqꝫ diei: aut noctis: aut loci: sed æquinoctialibus: ideoqꝫ inæquales uulgarium horarum spatio: utcunqꝫ plures in eas: aut diei: aut noctis illarum mensuræ cadunt: & æquinoctio tantum pares ubiqꝫ. Ingens argumentum plerumqꝫ lucis ac uicis etiam diurnæ hebetes esse qui negent subtermeare sydera: ac rursus eadem resurgere: similemqꝫ terris: imo uero uniuersæ naturæ: & inde faciem in iisdem ortus occasusqꝫ operibus non aliter sub terra manifesto syderis cursu alio ue effectu: q̃ cum præter oculos nostros feratur. Multiplex etiam num lunaris differentia: primumqꝫ septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æstus. Pleniore ab ea exundant: plenaqꝫ maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumqꝫ alio latere diuidua augentur. In coitu solis pares. plane eadem aquilonia: & a terris longius recedente mitiores q̃ cum in austros digressa propiore nisu uim suam exercet. Per octonos quoqꝫ annos ad principia motus & paria incrementa centesimo lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta. Solis annuis causis: duobus æquinoctiis maxime tumentes: & autumnali amplius q̃ uerno. Inanes uero bruma: & magis solstitio. Nec tamen in ipsis: quod dixi: temporum articulis: sed paucis post diebus: sicuti neqꝫ in plena: aut nouissima: sed postea: nec statim ut lunam mundus ostendat: occultet ue: aut media plaga de-

clinet: uerum fere duabus horis æquinoctialibus serius: tardiore semper ad terras omnium: quæ geruntur in cælo effectu cadente q̃ uisu: sicuti fulguris & tonitrui & fulminum. Omnes enim æstus in oceano maiora integunt spatia inundant: q̃ in reliquo mari: siue quia totum in uniuersitate animosius est: q̃ in parte: siue quia magnitudo aperta: syderis uim laxe grassantis efficatius sentit: eandem angustiis arcentibus. Qua de causa nec lacus: nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra britanniam intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est. Interiora autem maria claudũtur ut portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas dicioni patet: utpote cum plura exempla sunt: in tranquillo mari: nulloque uelorum impulsu tertio die ex italia peruectorum uticam æstu feruente. Circa littora autem magis q̃ in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum: id est spiritus: magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem. Cap. c.

i N plerisq; tamen æstuariis propter dispares syderum in quoq; tractu exortus diuersi existunt æstus: tempore non ratione discordes: sicut in syrtibus. Ex quorundam tamen priuata natura est: uelut taurominitani erupi. Sæpius & in euboea septies die ac nocte reciprocantes. Aestus idem triduo in mense consistit septima. Octaua: nonaq; luna. Gadibus: qui est delubro Herculis proximus: fons inclusus ad putei modum: alias simul cum oceano augetur: minuiturq;: alias uero utrunq; cõtrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani motibus consentit. In ripa bethys oppidum est: cuius putei crescente æstu minuuntur. augescunt decedente mediis temporum immobiles. Eadem natura ĩ hispali oppido uni puteo: cæteris uulgaris. Et pontus semper extra meat in propontidem: introrsus in pontũ nunquam refluo mari.

Miracula maris. Cap. ci.

o Mnia plenilunio maria purgantur quædam & stato tempore. Circa Messanam & Mylas fimo similia expuuntur in littus purgamenta: unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil: quod equidem nouerim. preteream: Aristoteles nullum animal nisi æstu recedente expirare affirmat. Obseruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

Quæ potestas lunæ & terrena & marina. Cap. cii.

q Vo uera coniectatio existit haud frustra: spiritum sydus lunæ existimari. Et hoc esse quod terras saturet: accendensque corpora impleat. abscedensq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia: & maxime spiritum sentire quibus sanguis nõ sit. Sed & sanguinem hominum etiam cum lumine eius augeri ac minui. Frondes quoq; ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire: in omnia eandem penitrante ui.

Quæ solis & quare salsum mare. Cap. ciii.

i Taq; solis ardore siccatur liquor: & hoc esse masculum sydus accepimus torrens cuncta sorbesq;. Sic mari late patenti saporem incoqui Salis: aut quia exhausto inde dulci tenuiq;: quod facillime trahat uis ignea: omne asperius crassiusq; linquatur. Ideo summam æquorum aquã dulciorẽ ꝓfunda. Hanc esse ueriorem causam asperi saporis: q̃ ꝙ mare terræ sudor sit æternus: aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore: aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exẽplis Dionysio siciliæ tyranno: cũ pulsus ẽ ea potentia: accidisse prodigium: ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ. Cap. ciiii.

c Ontrario ferunt lunæ fœmineum ac molle sydus atq; nocturnum soluere humorem: & trahere: non auferre. Id manifestum est ꝙ ferarum occisa corpora in tabem uisu suo resoluat: somnoq; sopitis torporem contractum in caput reuocet. Glaciem refundat cunctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices: semperq; sufficere aliis syderum elementa cogentibus: aliis uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse: sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare. Cap. cv.

a Ltissimum mare. xv. stadiorum Fabianus tradit. Alii in põto ex aduerso coraxorum gentis uocant bathea ponti. tricentis fere a continenti stadiis immensam altitudinem maris tradunt uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum fontium & fluminum. Cap. cvi.

m Irabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura a miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ quarum natura grauior magis inuecta sustinent. Quædam uero & dulces inter se supermeant alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis: in lario addua in uerbano ticinus. in benato mintius: in seuinno ollius: in lemanno rhodanus. Hi trans alpes. Superiores ĩ italiam multorum milium transitu hospitales suas tantum nec largiores q̃ intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in oronte amne syriæ multisq; aliis. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada: sicut Aretusa fons syracusanus in quo redduntur iacta in alpheum; qui per olympiam fluens peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras rursusque redduntur. Lycus in asia. Erasinus in argolica. Tigris in mesopotamia. Et quæ in Aesculapii fonte athenis immersa sunt in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius mersus post. xx. milia passuum exit. Et in aquileiensi

exit. Et in aquileiensi timauus. Nihil in asphaltite iudeæ lacu qui bitumen gignit mergi potest. Nec in armeniæ maioris Aritissam. is quidem introrsus pisces alit. In salentino iuxta oppidum manduriam lacus ad margines plenus: neq; exaustis aquis minuitur: neq; infusis augetur. In ciconum flumine: & in piceno: lacu uelino lignum deiectum lapideo cortice obducitur. Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidem plerũq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silari ultra surrentum non uirgulta modo imersa: uerum & folia lapidescunt. alias salubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ saxum crescit. Et in rubro mari oleæ: uirentesq; frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium ipsoq; in mari: & inter italiam & enariam ut in baiano sinu: & in liri fluuio multisq; aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis ut ad chelidonias insulas & arabũ: & in gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis hærbæ uirentes innascuntur: pisanorum ranæ. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari pisces. In casinate fluuius appellatur scatebra frigidus abundantior æstate. In eo: ut in arcadiæ stymphali: enascuntur aquatiles musculi. In dodone Iouis fons cũ sit gelidus: & immersas faces extinguat: si extincte admouantur accendit. idem meridie semper deficit qua de causa anapauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. in illyriis supra fontem frigidum expansæ uestes accenduntur. iouis Hammonis fons interdiu frigidus: noctibus feruet. in troglodytis fons solis appellatur dulcis: & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepescens ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus æstiuis uelut interquiescens semper aret. in tenedo insula fons semper a tertia noctis hora ĩ sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in delo insula inopus fons eodem quo nilus modo: ac pariter cum eo decrescit augeturq;. Contra timauũ amnẽ insula parua in mari ẽ cum fontibus calidis: qui pariter cũ æstu maris crescunt minuunturq;. in agro pitinate trans apenninum fluuius nouanus omnibus solstitiis torrens bruma siccatur. in falisco clitũni amnis aqua potata candidos boues facit. in bœotia amnis melas oues nigras. Cephisus ex eodem lacu ꝓfluens albas: Rursus nigras penitus: ruffasq; iuxta ilium: Xantus: unde & nomẽ amni. in ponto fluuius Astaces irrigat cãpos: in quibus pastę oues nigro lacte æque gentes alunt. in reatino fons Neminia appellatus alio atq; alio loco exoritur: annonæ mutationẽ significans. Brundusii in portu fons incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia & in agro caleno. In andro insula: templo Liberi patris fontem nonis ianuariis semper uini sapore fluere Mutianus ter coss. credit. Dios tecosia uocat. Iuxta nonacrin arcadiæ Styx nec odore differens nec colore epota illico necat. Item in beroso taurorũ colle tres fontes sine remedio: sine dolore mortiferi. In carrinensi hispaniæ agro duo fontes iuxta fluũt: alter omnia respuens: alter absorbens. In eadem gente alius aurei coloris omnes ostendit pisces nihil extra illam aquam cæteris differentes. In commensi iuxta larium lacum fons largus horis singulis semp intumescit ac residet: in cynonia insula ante lesbum fons calidus uere tantũ fluit. Lacus sannaus in asia circũnascente absynthio inficitur. Colophone in Appollinis clarii specu lacuna est: cuius potu mira redduntur oracula bibentium breuiore uita. Amnes retrofluere & nostra uidit ætas. Neronis principis annis supremis sicut in rebus eius retulimus. iam omnes fontes æstate q̃ hyeme gelidiores esse quem fallit: Sicut illa permira naturæ opera: æs & plumbum in massa mergi: dilatata fluitare. Eiusdemq; ponderis alia sedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem q̃uis grandem innatare. eundemq; cõminutum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi: intumescẽtia attolli: inania uasa haud facilius q̃ plena extrahi. Pluuia salinas aqua dulciores esse q̃ reliqua. Nec fieri salem nisi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare: & celerius accendi. Hyeme mare calidius esse: autũno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucemq; deportet. Niues in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum feratur exilire fontes: atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum ut quinquagena & centena milia passuum harenas flãmarũ globus eructet.

pene: uel Rursusq; nigras peneus

sinnaus

pluuias salinis aq̃s utiliores esse q̃ reliquas

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Cap. cvii.

i Anq; & ignium quod est naturæ quartum elementum reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. in comagene urbe samosata stagnum est emittens limum: maltham uocant: flagrantem. cum quid attingit solidi: adhæret Præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

De naptha. Cap. cviii.

s Imilis est naturæ naptha: ita appellatur circa babyloniam: & in austagenis parthiæ profluens bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium: transiliuntq; protinus in eam undecunq; uisam. ita ferunt a Media pellicem crematam. postq̃ sacrificature ad aras accesserat: corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. Cap. cix

u Erum in montium miraculis ardet ætna noctibus semper: tantoq; æuo ignium materia suffi- cit. Niualis hybernis temporibus: egestumq; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura sæuit exustionem terris denuntians. Flagrat in Phaselide mons chimæra: & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias tradit. Eadem in lycia ephesti montes tæda flammante tacti flagrant: adeo: ut lapides quoq; riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturq; ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos: riuos ignium sequi narrant. Flagrat i bactris cophanti noctibus uertex. Flagrat i mediis & cestia gente confinio persidis. Susis quidem ad turrim albam. xv. caminis maximo eorum. Et iterdiu campus babyloniæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine. Item æthiopum iuxta hesperium montē stellarum modo campi nocte nitent. Similiter i megalipolitanorum agro tametsi internus sit ille iucūdus: frondemq; densi supra se nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem semper ardēs. Nymphei crater dira apolloniatis suis portēdit ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritq; bitumen temperandum fonte illo ingustabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello: & donec legatio senatus piauit: Maximo tamen ardet incendio: theonochema dictum: æthiopum iugū. Torrentesq; solis ardoribus flammas egerit. Tot locis: tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula. Cap. cx.

p Ræterea cum sit huius unius elementi ratio fœcunda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat scintillis: quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem auidissimam in toto mundo sine damno sui pascit? Addantur iis sydera innumera: ingensq; sol. Addantur humani ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: attrita inter se ligna: iam nubium & origines fulminum. Excedit profecto omnia miracula ullum diem fuisse: quo non cuncta conflagrarent: cum specula quoq; concaua aduersa solis radiis facilius etiam accendantur: q̄ ullus alius ignis. Quid q; innumerabiles partus sed naturales scatent? In nympheo exit e petra flamma: quæ aqua accenditur. Exit & ad aquas scantias. Hæc quidem inualida cum transit: nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit i mutinensi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud auctores subiectis ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidicino unctum flagrare lapidem. In salentino oppido. Inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum protinus flammam existere. In laciniæ iunonis ara sub diuo sita cinerem immobilem esse perflantibus undiq; pcellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuisse. Trasimenum lacum arsisse totum. Seruio Tulio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. L. Martium in hispania interemptis Scipionibus concionantem & milites ad ultionem exhortantem arsisse simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ: festinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

egnatia si ue ignatia

Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo. Cap. cxi.

p Ars nostra terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum est) oceano uelut innatans longissime ab ortu & ab occasu patet: hoc est ab india ad Herculis colūnas gadibus sacratas octuagies quinquies centena septuagintaocto milia passuum ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Isidoro nonagies octies & decem & octo milia Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium Artabrum: quo longissime frons procurrit hispaniæ octingenta milia nonagintaunum. Id mensuræ duplici currit uia. A gange amne hostioq; eius quo se in eoum oceanum effundit per indiam parthienenq; ad myriādrum urbem syriæ in issico sinu positam quinquagies bis quindecim milia passuum. Inde proxima nauigatione cyprum insulam pataram lyciæ rhodū astypalæam in carpathio mari i insulas laconicæ tænarum. Lylibeum siciliæ calarim sardiniæ tricies quater quinquaginta milia. Deinde gades quadragies bis quinquaginta milia. Quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies septuagintaoctomilia passuum. Alia uia quæ certior itinere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena milia passuum & .xxi. Inde cappadociæ in mazaca .cc. milia .xliiii. inde per phrygiam: cariā: ephesum: quadringenta milia passuum .xcviii. Ab epheso per ægeum pelagus delum ducenta milia. isthmum ducenta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrās peloponnesi ducenta duo milia quīgēti. Leucadem octingenta sex milia quingenti. Corcyrā totidem Acroceraunia centū triginta duo milia quingenti. Brundusiū octingenta sex milia quingenti. Romā .ccc. milia sexaginta. Ad alpes usq; calcincoma cum uicū quingēta decē & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes liberim quingenta qnquaginta sex milia. Ad oceanum & hispaniæ orā trecenta trigintaduo milia. Traiectu gadis septem milia qngenti. Quæ mēsura (Artemidoro attestāte) nonagita efficit sexagita nouē. Latitudo aūt terræ a meridiano situ ad septētrionē

nongenta nonaginta unum milia quatuor decies centena & qnquaginta milia passuum

milia octuagies sexies cētena octogita quinq;

situ ad septentrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor miliũ sexaginta duo. Quo
palam fit quantum & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neq̃.n. deesse arbitror terris: aut nõ esse glo
bi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incompta esse. Hæc mensura currit a littore æthiopici oceani: qua
modo habitatur ad mereon quingẽta quinquaginta milia. Inde alexandriam duodecim milia quinqua-
ginta. Rhodum quingenta octogintaria. Gnidum octogintaquattuor milia quingẽti cum.xxv.M. Sa
mum.c.M. Chium octogintaquattuor.M. Mitilenen.lxv.M. Tenedon.xxviii.M. Sigæum promõto
rium.xii.M.quingẽti. Os ponti.cccxii.M.d. Garãbin.promontorium.cccl. Os mæotidis.cccxii.M.d.
Ostium tanais.cclxv.M. Qui cursus compendiis maris breuior fieri potest.lxxxix.M. Ab ostio tanais
nihil modicum diligẽtissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cũ circa ta
nain sarmatarum gentes degere fateretur ad septẽtriones uersas. Isidorus adiecit.xii.M.l.usq; ad tulen:
quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore q̃ proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intel-
ligo. Et alioquin quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat: Vn-
de ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nam & germania immen-
sas insulas non pridem compertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt quæ digna
memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarũ sub-
tilitate: & in hac utiq; præter cæteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta
duorum milium stadium prodidit. Quæ mensura romana computatione efficit trecenties quindecies
centena milia passuum. Improbum ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum ut pude-
at non credere. Hipparchus & in coarguendo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit stadiorum
paulominus.xxv.milia.

quiquagies quater centena sexaginta duo milia duodecies cẽtena milia qnquaginta milia sexcenta septuagintaocto duodecies cẽtena quinquaginta milia,

Harmonica mundi ratio. Cap.cxii.

Lia Dionysiodoro fides: neq; enim subtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Meli-
a us hic fuit geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propin-
quæ: ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse dicuntur
in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad infi-
mam terram: esseq; eo stadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ qui interprætarentur
significare epistolam a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimũ esse spatium:
& idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse.cc.quinquagintaquinq; milia
stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quæ cogit rerum naturam sibi ipsam cõgruere: addit huic men
suræ stadia septem milia: terramq; nonagesimam sextam millesimam totius mundi partem facit.

Cydnius

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS PROHOEMIVM.

ACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE AQVA-
rumq; ac syderum & ratione uniuersitatis atq; mensura. Nunc de partibus
q̃q̃ infinitum id quoq; existimatur: nec temere sine aliqua reprensione tracta
tum. Haud ullo in genere uenia iustior est: si modo minime mirum est ho-
h minem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter auctorem ne-
minem unum sequar: Sed ut quẽq; uerissimum in quaq; parte arbitrabor.
Quoniam commune ferme omnibus fuit: ut eos quisq; diligentissime situs
disceret: in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo aut coarguam quemq̃ lo
corum nuda nomina: & quanta dabitur breuitate: ponentur claritate cau-
sisq; dilatis in suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim: ut sicut uidua fama sua
nomina: qualia fuere primordio ante ullas res gestas nuncupentur: & sic quædam in his nomen datura
quidem: sed mũdi rerũq; naturæ. Terraq; orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europã: asiam: africã.
Origo ab occasu solis & gaditano freto: qua irrumpens oceanus atlanticus in maria interiora diffundi-
tur. Hinc intranti dextra africa est: leua: europa: inter has asia est. Termini amnes Tanais & Nilus.xv.
milia passuum in longitudinem: quas diximus Fauces oceani patent: quinq; milium in latitudine a uico
mellaria hispaniæ ad promontorium africæ album: auctore Turamnio Grachula iuxta genito. T. Li-
uius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt ubi minus.vii.M.passuum. Vbi uero plurimum.x.
M. Tam modico ore tam immensa ęquorum uastitas proditur. Nec profunda altitudo miraculum mi
nuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis uadi carinas territant. Qua de causa limẽ interni maris mul-
ti eum locum appellauere. Proxima autem faucibus utrinq; impositi montes coercent claustra: abila
africæ: europæ calpe: laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas eius dei uocant:
creduntq; perfossas exclusa antea admisisse maria: & rerum naturæ mutasse faciem.

De europa. Cap.i.

P Rimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi: longeq; terrarum pulcherrima: quã pleriq; merito non tertiam portionem fecere: uerum æquam: in duas partes ab amne tanai ad gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanns hoc: quod dictum est: spatio atlanticum mare infundens: & auido meatu terras quæcunq; uenientem expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso littorum anfractu lambit: europam uel maxime recessibus crebris excauans: sed in quattuor præcipue sinus. Quorum primus a calpe hispaniæ extimo (ut dictum est) monte locobrutinũ usq; promontorium immenso ambitu flectitur. In eo prima hispania terrarum est ulterior appellata.
uigitano Eadem bætica. Mox a fine uirgitano citerior eademq; tarraconensis ad pyrenæa iuga. Vlterior in
urcitano duas per longitudinem prouintias diuiditur. Siquidem bæticæ latere septentrionali protenditur lusitania amne Ana discreta. Ortus hic laminitano agro citerioris hispaniæ: & modo se in stagna fundens modo in angustias resorbens: aut in totum cuniculis condens: & sæpius nasci gaudens in atlanticum oceanum effunditur. Tarraconensis autem hinc affixa pyreneo: totoq; eius a latere decurrens & simul ad gallicum oceanum hibero mari tranuersa se pandens solorio monte & oretanis iugis carpetanisq; & asterum a bætica atq; lusitania distinguitur. Bætica a flumine eam mediam secante cognominata cunctas prouintiarum diuiti cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quattuor. Gaditanus: Cordubensis. Astigitanus: Hispalensis. Oppida omnia numero. clxxv. In iis coloniæ. ix. Municipia. viii. latio antiquitus donata. xxix. libertate. vi. Fœder. iii. Stipendiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latiari sermone dictu facilia. A flumine ana littora oceani oppidum onoba lusturia cognominatum. Interfluentes luxia & urium mariani montes. Bethys fluuius. Litus curense inflexo sinu. Cuius ex aduerso gadeis inter insulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus Bæsippo. Oppida belõmellaria. Fretũ ex atlantico mari. Cartheia tartesos a græcis dicta. Mõs calpe. Deinde littore interno oppido berbesula cũ fluuio. Itẽ salduba oppidũ suel malaca cũ fluuio fœderatoꝝ. Dein menoba cũ fluuio. Sextifirmiũ cognomĩe iuliũ. Sexi & abdera. Murgis Bethycæ finis. Orã eã uniuersam originis pœnoꝝ existimauit. M. Agrippa. Ab ana ãt atlãtico oceano obuersa bastuloꝝ turdulorũq; est. In uniuersam hispaniã. M. Varro peruenisse hiberas & psas & pœnicas celtasq; & pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris ac lysam cũ eo bacchantẽ nomẽ dedisse lusitaniæ & Pana præfectum eius. Vniuersa autem quæ de Herculeac pyrene uel Saturno traduntur: fabulosa in primis ut arbitror. Bethys in tarraconnesi prouintia non ut aliqui dixere mentesa oppido sed tygensi exoriens saltu: iuxta quem trader fluuius qui carthaginensem agrum rigat: ille ocior refugit Scipionis rogum: uersusq; in occasum oceanum atlanticum prouinciam adoptans petit modicus primo: sed multorum fluminum capax: quibus ipse famam aquasq; aufert. Bethycæ primum ab ossigetania infusus amœno blandus alueo: crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo segeda:
eliberi quæ augurina cognominatur. iulia quæ fidentia. Virgao quæ alba. Ebura quæ cerialis. Iliberi quod liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienses. Vesci quod fauentia: singilia: hegua: auia: ebdanum:
uinaria agla minor: hebura: castra: uaria: episibrium: ipho noua: illurco: & osca: escua: succabo: nuditanum:
esbua tuati uetus: Obuia bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis circa flumen ipsum os-
Omnia sigi quod cognominatur laconium. Illiturgi quod forum iulium: ipasturgi quod triumphale. Sitia & xiiii. M. pas. remotum in mediterraneo. Obulco quod botificense appellatur. Mox ripepora fœderatorum. Sacili martialium onobam. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primum na-
detunda uigabili bethye. Oppida carbulo detuma fluuius singulis eodem bethys latere incedens. Oppida hispa
magna lensis conuentus: celtiaca: uacamana: acria: ilipa cognomine ilpa italica. Et aleua hispali colonia co-
italica gnomine romulensis. Ex aduerso oppidum osset: quod cognominatur iulia constantia. Virgentium quod iulii genitor. Hippo caurasiarum fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus. Ac inter æstuaria bethys oppidum nebrissa cognomine ueneria: & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida: quæ cæsariana. Singulis fluuius in bethyn quo dictum est ordine irrumpens astigitanam coloniam alluit cognomine augustam firmam: ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominantur augusta gemella. ituci: quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrso quæ genua urbanorum interquæ fuit Munda cum Pompeii filio capta.
Oppida libera astygie uetus ostippo. Stipendiaria callet: calucula: castragemina: ilipula minor: merucra: sucrana: obucula: oningis. Ab ora uenti prope monobam amnem & ipsum nauigabilem haud procul accolunt alontigiceli: alostigi. Quæ autem regio a bethye ad fluuium anam tendit: extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa partes: totidemq; gentes. Celticos qui lusitaniam attingunt: hispalensis conuentus. Et Turdulos qui lusitaniã & terraconensem accolunt iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestum est sacris lingua oppidorum uocabulis: quæ cognominibus in bethyca

m inibus in bethyca distinguntur. Seria quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restituta iulia: contributa iulia. Vcultuniacum: quæ & turiga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Teresibus fortunales: & callensibus emanici. Præter hæc in celtica acimbro: arunda arunci turobrica: lastigi: alpesa: sisepone serippo. Altera beturia quam diximus turdulorum & conuentus: cordubensis habent oppida non ignobilia. Arsam: mellariam: mirobicam regiones osintiadis siseponem. Gaditani conuentus ciuium romanorum. Regina latinorum regia. Carisa comine aurelia. Vrigia cognominata castrũ iulium. Item Cæsaris salutariensis. Stipendiaria basaro: belippo barbesula: lacippo Besippo callet: cappagum: oleastro: icocio: brana: sarguntia: andorise. Ac inippo Vria oleatro

Bæticæ longitudo & latitudo. Cap.ii.

p Orro longitudinem uniuersam eius prodidit. M. Agrippa. ccccl xv. M.p. latitudinem. cclvii. M. Sed cum termini carthaginem usq; procederent: quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouintiarum modo: alibi itinerum auctis aut diminutis passibus: incubuere maria tam longo æuo: alibi processere littora. Torsere se & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliud aliunde exordium mensura est & alia meatus: ita fit ut nulli duo concinant. Bæticæ longitudo nunc a castulonis oppidi fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritima ora. xxii. M.p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxiiii. M.p. Agrippam quidem in tanta uiri diligentia præterq; in hoc opere cura: cum orbem terrarum urbi spectandum proponeret: cæce errasse quis credat? & cum eo Diuum Augustum? Is nãq; complexam ea porticum ex destinatione & cõmentariis. M. Agrippæ a sorore eius inchoatam peregit

Hispania citerior. Cap.iii.

c Iterioris hispaniæ sicut complurium prouintiarum aliquantum uetus forma mutata est: ut pote cum Pompeius Magnus tropæis suis: quæ statuebat in pyreneo. d. cccxlvi. oppida ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris in dicionem a se redacta testatus sit. Nunc uniuersa prouintia diuiditur in conuentus septem. Carthaginensem: Tarroconensem: Cæsaraugustanum: Cluniensem: Asturum: Lucrensem: Bracatum. Accedunt insule quarum mentione seposita præter ciuitates contributas aliis prouintia ipsa. ccxciii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuium romanorum. xiii. Latinorum ueterum. xviii. Fœderatorum unum. Stipendiaria. cxxxii. Primi in ora bastuli: post eos quo dicitur ordine intus recedentes metesani: oretani: & ad tugum carpentani: iuxta eos uaccei: uectones: & celtiberi: atreba ni. Oppida oræ proxima urci. Ad scriprumq; bethicæ barea regio mauitania: mox deitania. Dein contestania: carthago noua: colonia. cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæsaream mauritaniæ urbem. clxxxvii. M. pas. traiectus. Reliqua in ora flumen tader colonia immuni. Ilici unde ilicitanus sinus: in eam contribuuntur icositania: mox latinorum lucentium: dianium stipendiarium: sucro fluuius: & quondam oppidum. Contestaniæ finis regio edetana amœno prætendente se stagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia. iii. M. pas. a mari remota. Flumen durias: tantundem a mari Sagũtum ciuium romanorum oppidum fide nobile: flumen idubeda regio ilergoanum. Iberus amnis nauigabili commercio diues ortus in cantabris. haud procul oppido iuliobrica. ccccl. M. pass. fluens: nauium. p ccl x. M. a uaria oppido capax: quem propter uniuersam hispaniam græci appellauere iberiã. Regio cosse tania: flumen subi: colonia Tarraco. Scipionum opus sicut carthago pænorum. Regio ilergetum: oppidum subur: flumen rubricatum: a quo laletani & indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus recedentes rãdicæ pyrenei ausetani: itani: lacetani. Perq; pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autem colonia barcine cognomine fauentia. Oppida ciuium romanorum beturo illuro. Flumen larnum blande flumen alba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum: & græcorum: qui phocentium fuere soboles. Flumen tichis. Ab eo pyrenea uenus in latere promontorii altero. xl. M. nunc per singulos conuentus reddentur ĩsignia præter supradicta tarracone disceptãt. populi. xliiii. quorum celeberrimi ciuium romanorum dertusani: bisgargitani. Latinorum ausetani: cerretani: qui iuliani cognominantur: & qui augustani: esteta ni: geru denses: gessorienses: teari qui iulienses. Stipendiariorum aquicaldenses: onenses: betulonenses: Cæsaraaugustana colonia immunis amne ibero affusa: ubi oppidum antea uocabatur saldyba: regionis idetaniæ recipit populos. lii. Ex his ciuium romanorum bellitanos: celsenses. Ex colonia calatu rianos: qui nascici cognominantur. Ilerdenses surdaonum gentis iuxta quos sicoris fluuius: oscenses regionis. bassetaniæ: turiassonenses. Latinorum ueterum cascantenses. ergauicenses: gracchuritanos leonicenses: ossigerdenses. Fœderatos tarragenses. Stipendiarios arcobrienses: andologenses: arcocelitanos: bursaonenses: calaguritanos: qui fabularenses cognominantur. Complutenses: carcenses: cinnenses: cortenses: damanitanos: larnenses: ilursenses: spalenses: ilumberitanos: lacetanos:

Lucensem turia cositania acetani earnum ticher editaniæ earnenses Illurenses

Iubienses iubienses:pompælonenses:segisenses.Carthaginem conueniunt populi.lxii.exceptis insularum incolis.
libisosca Ex colonia accitania gemellesenses & libosoca cognomine fero augustana : quibus duabus ius Italiæ da tum. Ex colonia salariense oppidani latii ueteris castuonenses: qui cæsariuenales appellantur. Setabi
alabenses tani qui augustani ualerienses. Stipendiariorum autem hi celeberrimi:labanenses:bastiani:consaburen
ilorcutitani ses:dianenses:Egelestani:ilorcitani:laminitani:mensani:qui & oritani:mente sani:qui & bastuli:oretani: qui & germani cognominantur:caputq; celtiberiæ Segobrigenses : carpentani: & toletani tago flumini impositi. Dein uicienses:uirgilienses. In conuentum cluniensem uarduli ducunt populos.xiiii.ex quibus labanenses tantum nominare libeat.Turmodigi quattuor : in quibus segisamonenses : segisamaiulienses. In eundem conuentum carietes & uennenses quinq; ciuitatibus uadunt : quarum sunt uelienses:eodem peledeones celtiberorum quattuor populis : quorum numantini fuere clari : sicut in uacceorum.xviii.ciuitatibus inter catinienses: pallantini:lacobricenses:caucenses. Nam in cantabris quattuor
uiridouesta uixama populis iuliobrica sola memoratur.In autrigonum decem ciuitatibus tritium & uirouesca.Areuacis nomen dedit fluuius areua.Horum sex oppida saguntia & ibi uxama:que nomina crebro aliis in locis usurpantur. Preterea segouia & noua augusta termes:ipsaque clunia celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt uarduliq; ex prædictis & cantabri.Iunguntur iis asturum.xii.populi diuisi in augusta nos astu rica urbe magnifica.In his sunt girri:pesici:lancienses zoelæ.Numerus omnis multitudinis.ad.cclx.M. liberorum capitum.Lucensis conuentus populorum est.xvi.præter celticos & lebunos ignominiosæ ac barbaræ appellationis. Sed liberorum capitum ferme.clxvi.Simili modo bracarum.xxiiii.ciuitates.cc
Bibali lxxv.capitum:ex quibus præter ipsos bracaros Vibali:celerini:galleci:equesilici:querquerni : citra fastidium nominētur.Longitudo citerioris hispanie est ad finem castulonis a pyreneo. Sexcenta septem.M. p.& ora paulo amplius.Latitudo a tarracone ad littus olarsonis.ccevii. E radicibus pyrenei ubi cuneatur augustiis inter duo maria:paulatim deinde se pandens:qua contingit ulteriorem hispaniam: tantūdem:& amplius:latitudinem adiicit.Metallis:plumbi:ferri:æris argēti: auri tota ferme hispania scatet. Citerior & specularibus lapidibus.Bethyca & minio.Sunt & marmorum lapidicinæ uniuersæ hispaniæ Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis reipu.latii ius tribuit. Pyrenei montes hispanias galliasq; disterminant promontoriis in duo diuersa maria proiecti.

Narbonensis prouintia.Cap.iiii.

n Arbonensis prouintia appellatur pars galliarum:quæ iterno mari alluitur:bracchata ante di cta : amne uaro ab italia discreta alpiumq; saluberrimis Romano imperio iugis A reliqua
Iura uerō gallia latere septentrionali montibus gehenna & iuribus agrorum cultu uirorum morumque dignatione:amplitudine opum nulli prouintiarum postferenda:breuiterq; italia uerius q̄ pro
tichim uincia.In ora regio sardonum:intusque consuaranorum.Flumina Thelin & obrin.Oppida illiberis ma
rubresum gnæ quondam urbis tenue uestigium. Ruscino latinorum flumen ataxe pyreneo rubrensem permeans lacum.Narbo Martius decumanorum colonia.xii.M.passuum a mari distans.Flumina araris lyria. Oppida decætero rara præiacentibus stagnis agatha quondam massiliensium & regio uolcarum tecto sagum:atq; ubi rhoda rhodiorum fuit. Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiens per lemānum:lacum segnemq; deferens ararim:nec minus seipso torrentem isaram & druentiam.Libyca appellantur duo eius ora modica.Ex his alterum hispaniēse:alterum metapinum tertium idemq; amplissimum massalioticum. Sunt auctores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse ultra fossam ex rhodano.c. passibus. Marii opere & nomine insigne stagnum. Astromela oppidum maritima auaticorum : superq; campi lapidei Herculis præliorum memoria. Regio anataliorum & intus desuuiatium canarumque. Rursus a mari tricorium & intus tricollorum.Vocontiorum & segouellaunorum mox allogobrum : ac in ora massilia græcorum phocensium Fœderata: promontorium nomine citarista : portusregio clamatulicorum.Dein suelteri supraq; uerucini.In ora autem hac athenopolis massiliensium forum:iulii octauianorum colonia:quæ pacensis appellatur : & classica:amnis in ea argenteus. Regio oxybiorum:ligaunōrumq;:super quos suebri quariates adunicantes. At in
cema ora oppidum latinum antipolis.Regio deciatium.Amnis uarus ex alpium monte cemeno profusus.
baeleræ In mediterraneo colonia arelate sextanorum:bliteræ septumannorum:arausio secundanorum. In agro
salyorum cauarum ualentia:uienna allobrogum. Oppida latina aquæsextiæ salubirum : auenio cauarum: aptaiulia uulgientium alebeceriorum apollinarium:alba heluorum:augusta tricastinorū : anatilia area bor
cabellio. mannico macina bellio carcasum uolcarum tectosagum cessero carpenthoracthe:meminorum:cenicenses:cambo,lectri:qui atlantici cognominantur.Forum Voconi.glanum Liui Leuteuani: qui & foronetonienses.Nemausum arecomicorum.Piscenæ ruteni sanagenses tolosani tectosagii aquitaniæ contermini tascodunitarii cononienses umbranici. Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uasio & lucus. Augusti. Oppida uero ignobilia.xix. sicut.xxiiii.nemausensibus attributa. Adiecit formulæ Gal ba imperator

ba imperator ex inalpinis auanticos atq; ebrodiuntios: quorum oppidum dinia. Longitudinem prouinciæ narbonensis. cccclxx. M. pass. Agrippa tradit: latitudinem. ccxlviii. ebroduuenses

Italia Tyberis Roma Campania. Cap. v.

i Talia dehic: primiq; eius ligures: mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina hostia: & Roma terrarum caput. xvi. M. p. interuallo a mari. Volscorum postea litrus: & campaniæ: picentium inde: ac lucanum brutiumq;: quo longissime in meridiem ab alpium pene lunatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox salentini: peduculi: apuli: peligni: ferentani: marrucini: uestini: sabini: picentes: galli: umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse merito: si breuiter atq; in transcursu in hunc modum dicatur terra omnium terrarum alumna: eadem & parens: numine deum electa: quæ cælum ipsum clarius faceret: sparsa congregaret imperia: ritusq; molliret: & tot populorum discordes ferasq; linguas sermonis commercio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini daret: breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum: quos quis attigerit? tanta rerum singularum populorumq; claritas tenet. Vrbs roma uel sola in ea & digna etiam festa ceruice facies quo tandem narrari debet opere? Et qualiter Campaniæ ora per se fœlixq; illa ac beata amœnitas: ut palam sit: uno in loco gaudētis opus esse naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perēnis salubritatis cæli temperies est: tam fertiles campi: tam aprici colles: tam innoxii saltus: tam opaca nemora: tam munifica siluarum genera: tot montium afflatus: tanta frugum & uitium olearumq; fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amnium fontiumq; ubertas totam eam perfundens: tot maria: portus: gremiumq; terrarum commercio patens undiq;: & tanquam ad iuuandos mortales ipsa auida in mare procurrens. Neq; ingenia: ritusq;: ac uiros & lingua manuq; superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere græci: genus in gloriam suam effusissimum quotam partem ex ea appellando græciam magnam. Nimirum id quod in mētione cæli fecimus hac quoq; in parte faciendum est: ut quasdam notas ac pauca sydera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo folio maxime querno assimulata: multo proceritate amplior q̄ latitudine: in leuo se flectens cacumine: & amazonicæ figura desinens parmæ: ubi a medio excursu cirtos uocatur per sinus lunatos duo cornua emittens: leucopetram dextra: lacinium sinistra. Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ augustæ per urbem capuam æq; cursu meante rhegium oppidum in humero eius situm: a quo ueluti ceruicis incipit flexus: decies centena & uiginti milia passuum multoq; amplior mensura fieret lacinium usq;: ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria est. ccccx. milium inter duo maria inferum & superum: amnesq; uarum atq; arsiam: mediæ atq; ferme circa urbem romam ab hostio aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberina hostia. cxxxvi. & paulo minus a castronouo adriatici maris alsium ad thuscum æquor. Haud ullo in loco. cc. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus a uaro ad arsiam. xxx. M. passuum. lviii. efficit. Abest a circūdatis terris histria ac liburnia quibusdam locis. c. M. passuum. Ab epiro & illyrico. l. Ab africa minus. cc. ut auctor affirmat Varro. Ab sardinia. cxx. milia. A sicilia. M. d. A corsica min9 lxx. Ab issa. l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem. Sed si quis diligenti subtilitate id exigat: inter sextam horam primamq; brumalem. Nunc ambitum eius urbesq; enumerabimus. cocinthos

Qua in re præfari necessarium est auctorem nos Diuum Augustum secuturos: descriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiones. xi. Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq; præpropera seruari non posse: itaq; interiori in parte digestionem in litteras eiusdem nos secuturos coloniarum mētione signata: quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesq; persequi facile est. In gaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditum. Fluuius pado. Alpes populiq; inalpini multis nominibus: sed maxime capillati oppido uēdiatiorum: ciuitatis Cemenelion. Portus herculis. monœchi. Ligustica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes salyi deceates: oxybii: citra ueneni & caturgis orti uagenni: statyelli: uibelli magelli: euburiates: casmonates: ueliates: & quorum oppida in ora proxima dicemus.

Flumen rutuba: oppidum albium: intemelium: flumen merula: oppidum albingaunum: portus uadum sabatium: flumen porcifera: oppidum genua: fluuius feritor: portus delphini. Tigulia intus segesta tigulorium. Flumen macra liguriæ finis. A tergo autem supradictorum omnium Apenninus mōs italiæ amplissimus: perpetuis iugis: ab alpibus tendens ad siculum fretum. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditissimum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna dertona colonia: trira: bardecatæ: industria: polentia: carrea: quod potentia cognominatur. Forofului quod ualentinum. Augusta uaciennorum: Alba pompeia: asta: aquæ statyellorum. Hæc regio ex descriptione Augusti nona est.

Patet ora liguriæ inter amnes uarum & macram. ccxi. M. pas. Adnectitur septimæ in qua hetruria

est ab amne macra : & ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus pelasgi. Hos lydi: a quorum rege tyrrheni: mox a sacrifico ritu lingua græcorum thusci sunt cognominati. Primũ he
Aesarem truriæ oppidum luna portu nobile. Colonia luca a mari recedens: propiorq; ipsa inter amnes Auserem & Arnum orta a Pelope pisisq;: siue a tenucanis græca gente. Vada uolateranea: fluuius cecina: populonium hetruscorum quondam hoc tantum in littore. Hinc amnes prille: mox umbro nauigiorum capax: & ab eo tractus umbriæ portusq; telamon: cossa uolcientium a populo Ro. deducta: grauiscæ: castrum nouum: pyrgi: cæretanus amnis: & ipsum cære: Intus mil. passibus quattuor agylla a pelasgis cõditoribus dictum: Alsium: phregene. Tyberis amnis a macra. cclxxxiiii. M. pass. Intus coloniæ falisca argis orta (ut auctor est Cato) quæ cognominatur hetruscorum lucus. Coloniæ rusellana : senensis:
utricina cirtona: decætero aretini ueteres: aretini fidentiores: aretini iulienses: amitinenses : aquenses cognomine
uel sutria taurini : blerani : cortonenses : capinates : clusini noui : clusini ueteres: fluentini præfluenti arno ap-
aqualenses positu: fesulæ: ferentinum: fescẽnia: hortanum: herbanum: nepeta. Nouem pagi præfecturæ claudiæ. Foro Clodii: pistorium: perusia: suanenses: saturnini qui ante aurinini uocabantur: sudertani: statones tarquinienses : thuscanienses : uetulonienses : ueretani : uesentini : uoleterrani cognomine hetrusci : uolscinienses in eadem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri crustuminus caletranus. Tyberis antea thybris appellatus: & prius albula e media fere longitudine apennini finibus aretinorum ꝓfluit: tenuis primo nec nisi piscinis corriuatus: emissusq; nauigabilis: sicuti tinia & glanis influentes in eũ nouenorum ita conceptu dierum : si non adiuuent hymbres : sed tyberis propter aspera & confragosa. Ne sic quidem præterquam trabibus uerius q̃ ratibus longe meabilis fertur. p. c. l. M. d. non ꝓcul tiferno perusia & otriculo : hetruriam ab umbris ac sabinis : mox citra. xiii. M. pass. urbis ueientem agrum a crustumino : dein fidenate : latinumq; a uaticano dirimens. Sed intra tiniam & glanim duobus & .xl. fluuiis auctus : præcipuis autem nare & aniene : qui & ipse nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quamlibet magnarum nauium ex italo mari capax : rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus. Pluribus prope solus q̃ cæteri in omnibus terris amnes accolitur aspiciturq; uillis. Nulliq; fluuiorum minus licet inclusis utrinq; lateribus : nec tamen ipse pugnat quanq̃ creber ac subitis incrementis : & nusquam magis aquis q̃ in ipsa urbe stagnantibus. Quinimmo uates intelligitur potius ac monitor auctu semper religiosus uerius q̃ sæuus. Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est. M. passuum .l. longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis sæpe mutatis tenuere alii aliis tẽporibus. Aborigines pelasgi: arcades: siculi: aurunci: rutyli. Et ultra circeos uolsci: osci: ausones unde nomen modo latii processit ad lirin amnem. In principio est hostia colonia a romano rege deducta. Oppi
Iouis dum laurentum lucus solis indigetis. Amnis numicius. Ardea a Danae Persei matre cõdita. Dein quõdam aphrodisium antium colonia. Astura flumen & insula. Fluuius nympheus : clostra romana. Circeii quondam insula immenso quidem mari circundata (si creditur Homero) & nunc plane. Mirum est quod hac de re tradere hominum notitiæ possumus. Theophrastus qui primo externorum aliqua de romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus ante quem nemo mentionem habuit urbem dũtaxat a gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum missam. Hic iam plusquam & fama circeiorum insulæ & mensuram posuit stadia. lxxx. in eo uolumine : quod scripsit Nicodoro atheniensium magistratui: qui fuit urbis nostræ. cccclx. anno. Quicquid est ergo terrarum propter. x. M. pas. prope ambitus adnexum insulæ. Post eum annum accessit italiæ aliud miraculum. A circeis palus pontina est quem locum. xxiii. urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit. Dein flumen ufens supra quod teracina oppidum lingua uolscorum anxur dictum. Ibi fuere amyclæ a serpentibus deletæ. Dein lacus fundanus: caieta portus. Oppidum formiæ antiqua læstrigonum sedes. Vltra fuit oppidum: pyræ: colonia minturnæ: lyri amne diuisa glanico appellato. Sinuessa extremum in adiecto latio: quam quidam dixere sinopem uocitatam. Hinc fælix illa campania est. Ab hoc sinu incipiunt uitiferi colles: & temulentia nobilis succo per omnis terras inclyto: atq; (ut ueteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc setini & cecubi obtenduntur agri. Iis iungun-
laberini tur falerni: caleni. Dein consurgunt massici : gaurani : surrentiniq; montes. Ibi laborini campi ster-
poliũtur nuntur : & in delicias halicæ politur messis. Hæc littora fontibus calidis rigantur : præterq; cætera in to-
mensis to mari conchylio & pisce nobili annotantur. Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoq; certamen humanæ uoluptatis tenuere osci: græci: umbri : thusci: campani. In ora sauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne. liternum cumae chalcidensium: misenum: portus baiarum: bauli: lacus lucrinus & auernus. Iuxta quem cimerium oppidum quondam : dein puteoli colonia dicæarchia dicti postq; phlegræi campi. Acherusia palus cumis uicina. Littore autem hoc neapolis chalcidensium: & ipsa parthenope a tumulo syrenis appellata. Herculanium Pompeii haud procul expectante

monte

monte uesuuio. Alluente uero sarno amne ager nucerinus ē: &.ix. M. passibus a mari ipsa nuceria. Surrentum cum ꝓmontorio Mineruæ sirenū quondā sede: nauigatione a circeis duo de.lxxx.M.p. patet. Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex descriptiōe Augusti. Intus coloniæ capua a.xi. campo dicta: aquinum: suessa: uenafrum: sora: teanum sidicinum cognomine: nola. Oppida abellinum: aritia: alba lōga: acerani: allifani: atinates: aletrinates: anagnini: atellani. Aesulani. arpinates: auxiniates: auxellani: alfaterni. Et qui ex agro latino. Item hernico. Item labicano cognominati. Bouillæ: calatiæ: casinum: calenum: capitulum: cernetum: cernetani qui mariani cognominantur. Corani a dardano troiano orti. Cubulterini: castrimonienses cingulani. Fabienses. In mōte albano foropopuliēses. Ex falerno frusinates: ferentinates: freginates: frabaterni ueteres: frabaterni noui: ficolenses: fregellani: foroappi: forentani: gabini: interannates: fuccasani qui & lirinates uocantur. Ilionenses: lauinii: norbani: nomētani: prænestini urbe quondam stephane dicta. Priuernates: setini: signini: suessulani: telini: trebulani cognomine balimenses. Trebani: thusculani: uerulani: ueliterni: ulubrenses: uluarnates: superq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimaq; & salutari fide abolitum annuntiauit Valerius Solanus: luitq; mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplū religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ. Namq; Diua Angerona: cui sacrificatur ad diem.xii. Kalendas ianuarii: ore obligato obsignatoq;: simulacrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit: aut (ut plurimis tradentibus credamus) quattuor. Mœnia eius collegere ambitu imperatoribus censoribusq; Vespasianus anno conditæ.d.cccxviii. Mil. pas.xiii.M.cc. Complexa montes.vii. Ipsa diuiditur in regiones.xiiii. Compita earum.cclxv. pas. eiusdem spatii mensura currente a miliario in capite romani fori statuto ad singulas portas: quæ sunt hodie numero.xxxvii. ita ut.xxii. portæ semel numerētur: prætereanturq; ex ueteribus.vii. quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum.xxx.M.d.v.lxii. Ad extrema uero tectorum cum castris prætoriis ab eodem miliario per uicos omnium uiarum mensura colligit paulo amplius.lxx.M. passuum. Quod si quis altitudinem tectorum addat: dignam profecto extimationem concipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari.

cabienses

succusani

erratum

laniuini

Clauditur ab oriente aggere Tarquini Superbi: inter prima opere mirabili. Nanq; eum muris æquauit: qua maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelsis muris: aut abruptis montibus: nisi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes in prima regione. Præterea fuere in latio clara oppida: satricum: pometia: scaptia: pitulum: politorium: tellene: tifata: cenina ficulnea: crustumeriū: a meriola: medullia: corniculum: saturnia ubi nunc Roma est. Antipolis quod nunc ianiculum in parte romæ: antēna: camerium: collatia: amiternum: norbe: fulmo: & cum his carnem in monte albano soliti accipere populi albenses. Albani: Aesolani: accienses abolani: bubetani: bolani: cusuetani: coriolani: fidenates: foretii: hortenses: latinienses: longulā: menates: macrales: mutucumenses: olliculani: octulani: pedani: pollustini: querquetulani: sicani: sisolenses: tolerienses: tutienses: uimiteraliuelienses: uentulani: uicellenses. Ita ex antiquo latio.liii. populi interiere sine uestigiis. In campano autem agro stabie oppidum fuit usq; ad Cn. Pompeium. &. L. carbonem coss. a pridie Kalend. maii: quo die Sylla legatus bello sociali id deleuit: quod nunc in uillas abiit. Intercidit ibi & taurania. Sunt & morientis scalini reliquiæ.

Aemeipolis

Præterea auctor est Antias oppidum latinorum apiolas captum a. L. Tarquino rege: ex cuius præda capitolium is in fine inchoauerit: A surrentino ad silarum amnem.xxx.M. passus ager picentinus fuit: thuscorum templo iunonis argiuæ ab Iaso ne condito insignis. Intus oppidum salerni: picentia. A silaro regio tertia & ager lucanus brutiusq; incipit: nec ibi rara incolarum mutatio. Tenuerunt eas pelasgi: œnotrii: itali: morgetes: siculi: græciæ maxime populi: nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio. Oppida pestum a græcis posidonia appellatum sinus pestanus: oppidum helea: quæ nunc uelia. Promontorium palinurum a quo sinu recedente traiectus ad columnam rhegiam.c.M. passus. Proximum autem huic flumen melphes. Oppidum buxentum græcæ pyxus laus amnis: fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo brutium littus: oppidum blanda: flumē baletum: portus parthenius: & phocentium sinus uibonensis locus clampetiæ. Oppidum tempsa a græcis temese dictum: & crotoniensium terina: sinusq; ingens terinus. Oppidum consentia. Intus in penisula fluuius acheron: a quo oppidani acherontini. Hippo quod nunc uibonem ualentiam appellamus. Portus Herculis: Metaurus amnis. Tauranum oppidum: portus orestis & medma. Oppidum scylleum: Cratis fluuis pater (ut dixere) scyllæ. Dein columna rhegia. Siculum fretum: ac duo aduersa promontoria ex italia cænys. Ex sicilia pelorum.xii. stadiorū interuallo. Vnde rhegium.xii.M.d.p. inde apennini silua. Promontorium leucopetra.xii. Mil. passibus. Ab ea locri: cognominati a promontorio zephyrio absunt a silaro.ccc.iii. M. Et includitur europæ sinus primus in eoq; maria nuncupant: Vnde irrupit atlanticum: ab aliis magnū: qua intrat porthmos a græcis: a nobis gaditanū fretum: cū intrauit Hispanū quatenus hispanias abluit: Ab aliis ibericum: aut balearicum: Mox gallicum: ante narbonensem prouinciam: hinc ligusticum. Ab eo ad siciliam insulā: thuscū quod ex græcis

Tauranum

alii notium: alii tyrrhenū: e nostris plurimi inferum uocant. Vltra siciliam: quod est ad salentinos ausonium Polybius appellat. Eratosthenes autem inter hostium oceani & sardiniam quicquid est sardoū. Inde ad siciliam tyrrhenū. Ab hac cretam usq; siculum. Ab ea creticū. Insulæ per hæc maria primæ omnium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo: nunc ebusus uocatur: utraq; ciuitate fœderata angusto freto interfluente: patent. xlii. M. passibus absunt a dianio septingentis stad. totidem dianium per continētem a carthagine noua. Tantūdem a pityusis in altum baleares duæ: & sucronem uersus colubraria. Baleares funda bellicosas græci gymnesias dixere. Maior. c. M. p. est longitudine: circuitu uero. cccclxxx. M. Oppida habet ciuium romanorum palmam & pollentiam: latina cinium: & cunici: quod fœderatum bochorum fuit: ab ea. xxx. M. p. distat minor: longitudine. lx. M. circuitu. cl. M. passuum. Ciuitates habet Iamnonem: & magonem: a maiore. xii. passuum in altum abest capraria: insidiosa naufragiis:
triquadra & e regione palmæ urbis meraria ac tiquadra parua Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat: colubrariȩ
patria parit. Ideo infesta omnibus nisi ebusitanam terrā inferētibus. græci ophiusam dixere. nec cuniculos Ebusus gignit populātes balearium messes. Sunt aliæ. xx. ferme paruæ mari uadoso. Galliæ autem hinc ora in rhodani hostio metina: mox quæ blascon uocatur: tres stæchades a uicinis massiliensibus dictæ propter ordinem: quas item nominant singulis uocabulis: prote: & mese: quæ & pomponiana uocatur: tertia hype. Ab iis sturium: phœnice: phila: lero: & lerina aduersum antipolim: in quā uergoani oppidi memoria.

De Corsica. Cap. vi.

i N ligustico mari est corsica: quā græci cyrnon appellauere: sed thusco propior a septentrione in meridiem proiecta: lōga passuum. cl. M. lata maiore ex parte. l. Circuitu. cccxxii. M. Abest a uadis uolateranis. lxii. M. p. Ciuitates habet. xxxiii. & colonias marianam a Mario deductā aleriā a dictatore Sylla. Citra est oglasa. Intra uero. lx. M. passibus a corsica planaria specie dicta æqualis freto: ideoq; nauigiis fallax: amplior urgo & capraria: quam græci ægilon dixere. Item igilium & dianium: quam artemisiam: ambæ contra cosanum littus: & barpona: meneria: colubraria: uenaria ilua: cū ferri metallis circuitu. c. p. a populonia. x. M. a græcis ætalia dicta. ab ea planasia. xxxviiii. M. Ab iis
astura ultra tyberina hostia in antiano stura: mox palmaria sinonia: aduersum formias pontiæ. In puteolano autem sinu pandataria: prochyta non ab Aeneæ nutrice: sed quia profusa ab ænaria erat. Aenaria ipsa a statione nauium Aeneæ: Homero inarimæ dicta: græcis pithecusa: non a simiarum multitudine (ut ali qui existimauere) sed a figulinis doliariorum. Inter pausilpiū & neapolim megaris: mox a surrento. viii. M. passibus distantes Tyberii principis arce nobiles capreæ circuitu. xl. M. pas. cx. leucothea. Extra quē conspectum pelagus africam attingens. Sardinia minus ix. mil. passibus a corsicæ extremis etiamnum angustias eas arcentibus insulis paruis: quæ cuniculariæ appellātur. Itemq; phitonis fossæ a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

De Sardinia. Cap. vii.

s Ardinia ab oriente patens. clxxxviii. M. passuum. ab occidente. clxx. milia a meridie. lxxiiii. milia. a septentrione. cxxii. Circuitu. d. lxii. milia. abest ab africa calaritano promontorio ducenta milia. a gadibus quatuordeciescentena: habet & a gorditano promontorio duas isulas quæ uocantur Herculis: a sulchensi enosin: a calaritano ficariam. Quidam haud procul ab ea etiā beleridas po
balari nunt & collodem: & quā uocant heras lutra. Celeberrimi i ea populorū Iliēses Salari: corsi. Oppidorū xiiii. sulchitani: ualentini: neapolitani: bocenses: calaritani ciuium romanorum: & norenses. Colonia aūt una: quæ uocatur ad turrim libysonis. Sardiniam ipsam Timæus sandaliotin appellauit ab effigie soleȩ Myrsilius ichnusam a similitudine uestigii. Contra pestanum sinum leucasia est a syrene ibi sepulta appellata. Contra ueliam pontia & isacia: utræq; uno nomine œnotrides: argumentum possessæ ab œnotriis italiæ: & contra uibonem paruæ: quæ uocantur ithacesiæ ulyxis specula.

De Sicilia. Cap. viii.

u Erum ante omnes claritate Sicilia: Sicania a Thucydide dicta: Triacria a pluribus: aut triquetra a triangula specie. Circuitu patens ut auctor est Agrippa. d. cxviii. M. passibus: quōdā brutio agro cohærens: mox interfuso mari auulsa. xii. M. in longitudinem freto. In latitudinē aūt mille quingentis. Iuxta columnam rhegiam: ab hoc dehiscēdi argumento rhegiū græci nomē dedere oppido in margine italiæ sito. In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis. Mare uorticosum. Ambo clara sæuitia. Ipsius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiā Pachynū in græciā. cxliiii. M. ab eo distante pelopōneso. Lilybeū in africam. clxxx. M. iteruallo a Mercurini promontorio: & a calaritano sardiniæ centū uiginti. M. Inter se āt hæc ꝓmontoria late distāt his spatiis. Terreno itinere a peloro pachynum. clxvi. M. passus. Inde lilybeum. cc. M. Inde pelorum. clxx. M. coloniæ

M.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro mare ionium ora spectante oppidum Messana ciuiū romanorum:qui mamertini uocantur.Promontorium drepanum:colonia taurominiū:quæ antea naxos.Flumen asines.Mons ætna nocturnis mirus incendiis.Crater eius patet ambitu stadia.xx.Fauilla taurominium & catinam usq; peruenit feruens.Fragor uero ad maronem & gemellos colles. Scopuli Catanā
tres cyclopū :Portus ulixis.Bolonia:catina:Flumina symethū:terias.Intus lestrigoni cāpi. Oppida leontini:megaris:amnis pāthagies.Colonia syracusæ cū fonte arethusa.Quamq̄ & temenitis:& acchide misa:& margea:& cyane milichiæ fontes i syracusano potant͛ agro portus naustachmus:flumen elorus:ꝑmontoriū pachynū: a qua fronte siciliæ flumē hirminiū.oppidū camarina:fluui⁹ gelas: oppidū Miline
agragas:qd͛ agrigentū nostri dixere.Thermæ colonia:atys:& hypsa & selinus. Oppidū lilybeū: abeo Acis
ꝑmontoriū drepana:mons eryx.Oppida panhormum:selinus hymera cū fluuio cephalædis: aleuntinum.agathyrsum:tyndaris colonia:oppidū myle.Et unde cœpimus pelorus.Intus latinæ cōditionis cēturipini:nepini:Segestani.Stipēdiarii assorini:ætnēses:agyrini:acestei:acrenses:bidini:citarii & caciri ni:drepanitani:ergetini:ecestiēses:erycini:entellini:netini:edini:enguini:gelani:galateni:halesini:hennē Chanēses
ses:hybleēses:herbitēses herbessenses:heubulēses:halicyēses:hadranitani:Imacarēses:hypanēses: Ietenses:mutustratini:magellini:murgētini:motyēses:menanini:naxinoæi:petrini:paropini:teraphitiēses:semellitani:scherini:selinūtii:symæthii.Tallariēses:tissinēses:triocalini:triraciēses.zāclæi messenioꝝ.Horū i siculo freto sunt isulæ in africā uersæ gaurlos melita a camerina.lxxxiiii.M.passibus. Lilybeo.cxiii. Moticenses Phintrenses
Cosyra.hieronesos.Cæne galatha.lopadusa.æthusa quā alii ægusam scripserūt.Bucinona ætnæ. & a solunte.lxxv.M.osteodes.cōtraq; paropinos ustica.Citra uero siciliā ex aduerso metauri amnis.xxii. ferme passuū ab italia.vii.æoliæ appellatæ.Eædē lipareorū & ephestiades a grecis:a nostris uulcani.Aeoliæ:q; Aeolus iliacis temporibus ibi regnabat. Tissenses Bucinna

De lipara. Cap.viii.

Lipara cum ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege.Qui successit Aeolos: antea longonis uel meligunis uocitata abest.xii.M.p.ab italia:ipsa circuitu paulo minori. Inter hanc & siciliam altera antea therasia appellata nunc hiera:quia sacra uulcano est. Colle in ea nocturnas euomente flammas.Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortum solis uergens:in qua regnauit Aeolus:quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt.Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti in triduum prædicere incolæ traduntur. Vnde Aeolo uentos paruisse existimatum. Quarta didyme minor q̄ lipara.Quinta ericusa.Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta Nouissima eademq; minima euonymus.Hactenus de primo europæ sinu. Quoi successit Aeolus

De locris italiæ fronte. Cap.ix.

a Locris italiæ frons incipit:magna græcia appellata in tres sinus incedens ausonii maris: quoniam ausones tenuere primi.patet.lxxxii.M.passuum ut auctor est Varro. Pleriq;.lxxii.M.fecere.In ea ora flumina innumera:sed memoratu digna loconus:sagra:& uestigia oppidi caulonis:mystia consilinum castrum cocinthum:quod esse longissimum italiæ promontorium aliqui existimant.Dein sinus & scyllatium scylletium atheniensibus cum conderent dictum:quem locum occurrens therineus sinus peninsulam efficit:& in ea portus qui uocatur castra Hannibalis:nusq̄ angustiore italia.xx.M.passuum latitudo est.Itaq; Dionysius maior intercisam eo loco adiicere siciliæ uoluit.Amnes ibi nauigabiles cæcinos:crotalus:semirus:arocha:targines.Oppidum incus petilia:mons clibanus promontorium lacinium:cuius ante oram insula.x.M.passuum.a terra dioscoron.altera calypsus quā ogygiam appellasse Homerus existimatur.Præterea tres sirenussæ Meloessa:Ipsum a caulone abesse. lxx.M.passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. Cap.x.

a Lacinio promontorio secundus europæ sinus incipit:magno ambitu flexus: & acroceraunio epyri finitur promōtorio:a quo abest.lxxv.M.passibus. Oppidū cotro:amnis næthus.Oppidum thuriū inter duos amnes crathin.& sybarin:ubi fuit urbs eodē nomine.Similiter est iter Acalan-
syrin & acirin heraclea aliquādo syris uocitata.Flumina thalādrū:casuentū.Oppidū metapōtum:quo drum
tertia italiæ regio finit͛.Mediterranei brutioꝝ aprustani tantū.Lucanoꝝ aūt hinc atinates: buxentini: eburini:grumentini:potētini:sontini:syrini.tergilani:ursentini:uolsentani:qbus numestrani iungūtur. Pandosi
Præterea interisse thebas lucanas Cato auctor est.Et mardoniā lucanoꝝ urbē fuisse Theopōpus:in qua am
Alexander epirotes occubuit.Cōnectit͛ secunda regio amplexa hirpinos: calabriam: apuliam: salentinos.ccl.M.sinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconū in recessu hoc intimo sito cōtributa ꝯo maritima colonia quæ ibi fuerat.Abest.cxxxvi.M.p.a lacinio ꝑmontorio aduersam ei calabriā in peniusulam emitēs.Græci messapiā a duce appellauere.Et ante peucetiā a Peucetio Oenotri fratre. In salentino agro iter ꝑmontoria.c.M.passuū intersunt.Latitudo peninsulæ a tarento brundusiū terreno itinere xxxii.M.passibus patet:multoq; breuius a portu sasina.Oppida p cōtinentē a tarēto uaria. cui cognomen apule:messapia:aletiū.In ora uero senonū gallipolis:quæ nūc est anxa.lxii.M.passibus a tarento.

Inde.xxxiii.M.promontorium quod acran iapygiã uocant:quo longissime in maria excurrit italia Ab eo hasta oppidum & hydruntium.x.M.ac.ix.M.passuum:ad discrimen ionii & adriatici maris:qua in graeciam breuissimus transitus Ex aduerso apollonia oppido latitudine intercurrentis freti.Centum milia non amplius passuum.Hoc interuallum pedestri cõtinuare transitu pontibus iactis primũ Pyrrhus epiri rex cogitauit.Post eum.M.Varro cum classibus Põpeii pyratico bello praeesset. Vtrunq; aliae impediere curae.Ab hydrunte soletum desertum.Dein fratuertium:portus tarẽtinus:statio militum Lupia:balesium:celium:Brũdusiũ.l.in.passuũ.Ab hydrunte:in primis italiae portu nobile ac uelut certiore transitu:sicuti lõgiore excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M.traiectu brũdusio cõterminus pediculoꝝ ager nouẽ adolescentes totidẽq; uirgines ab illyriis.xiii.populos genuere.Pediculoꝝ oppida rhudia:egnatia barion:ante iapix a Dedali filio a quo & iapygia:amita pactius:aufidus ex hirpinis montibus canusiũ praefluens.Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Diomedis socero.In qua oppidũ salapia Hãnibalis meretricio amore inclytũ.Sipontũ. uria amnis cerbalus Daunioꝝ finis. Portus agasus Promontoriũ mõtis gargani a salentino siue iapygio.c.xxxiiii.Milibus passibus ambitu gargani porus garnae lacus pantanus flumẽ portuosum frento teanũ apulorũ.Itẽq; larinũ.Cliternia tiernus amnis.Inde regio frentana.Ita apuloꝝ genera tria.Teani a duce Gares.Lucani qui subacti a calcãte tenuere loca quae nunc tenent etinates.Daunioꝝ praeter supradicta coloniae luceria:uenusia.Oppida canusium:harpi aliquando argos hippium Diomede condente.mox hargirippa dictum.Diomedes ibi deleuit gẽtes monadoꝝ dardorũq; & urbes duas:quae in ꝓuerbii ludricũ uertere apinã & Tricã.Caetera intus.In secunda regione hirpinoꝝ colonia una beneuentum auspicatius mutato noĩe quae quõdam appellata maleuentum ausculani aquiloni abellinates cognoĩe ꝓtropi cõpsani caudini ligures qui cognominant̃ cornelani & qui bebiani uescellani deculani aletrini abellinates cognoĩati marsi atrani ecani alfellani aitinates arpani borcani collatini corinenses & nobiles clade romana cannenses dirini forentani genusini herdorienses. Hyrini larinaces cognomine frentani etinates ex gargano mateolani nerecini matini tubusti-

Vibarnates ni siluini strapellini turmantini uibinates uenusini ulurtini Calabrorum mediterranei egetini apamestini argentini butuntinenses deciani brumbestini narbonenses sturnini tutini.Salentinoꝝ aletini basterbini neretini ualentini ueretini.

Regio italiae quarta. Cap.xi.

s Equitur regio quarta gentium uel fortissimarum italiae in ora frẽtanoꝝ a tiferno flumen trinium portuosum.Oppida histonium:buca ortona aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani carentini supernates:& infernates lãuenses.Murricinorum teatini.Pelignoꝝ corfinienses:supequani sulmonẽses.Marsoꝝ anxantini:atinates sucentes lucẽtes marruii.Albensiũ alba ad fucinum lacum.Aequiculanorũ cliternini:carsicolani.Vestinorum angulani:pinnenses peltuinates:quibus iunguntur aufinates:cismontani.Sãnitium quos sabellos & graeci saunitas dixere. Colonia bouianum uetus & alterum cognomine undecumanorum.aufidenates esernini fagi fugali ficolenses sepinates treuentinates.Sabinorum amiternini curenses.foꝝ Decii:forum nouum fidenates interamnates. nursini:nomentani.reatini:trebulani qui cognominantur mutustaei & qui suffenates:tyburtes tarinates. In hoc situ exaquiculis interiere cominii:tadiates acedici alfaterni.Gelianus auctor est lacu fucino haustũ marsorum oppidum alchippe conditum a Marsya duce lydorum. Item urticinorum in piceno deletum a romanis Valerianus Sabini(ut quidam existimauere)a religione & deorum cultu seuini appellati uelinos accolunt lacus roscidis collibus.Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis.Tyberin ex his petens replete monte fiscello labens iuxta uacunae nemora & reate in eosdem conditus.At ex alia parte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amoenitate nobiles:qui nomen dedere sublaqueo defert in tyberin. In agro reatino cutyliae lacum:in quo fluctuet insula italiae umbilicum esse.M.Varro tradit.Infra sabinos latium est:a latere picenum:a tergo umbria apeninis iugis sabinos utrinq; uallantibus.

Quinta regio. Cap.xii.

q Vinta regio piceni est quondam uberrimae multitudinis.ccclx.M.picentium in fidem Ro.populi uenere.Orti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aterno amne:ubi nunc ager hadrianus:& hadria colonia a mari.vii.M.passuum flumen uomanum: ager praetutianus palmensisq;. Item castrum nouum: flumen batinum truentum cum amne: quod solum liburnorum in italia reliquum est. Flumina albulates suinum heluinum quo finitur praetuciana regio & picentium incipit. Cupra oppidum castellum firmanorum & super id colonia asculum piceni nobilissima. Intus nobana. In ora cluana potentia numana a siculis condita. Ab iisdem colonia ancon apposita promontorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gargano. clxxxiii.M. passibus. Intus auximates ueregrani:cingulani cuprenses cognomine montani, fallarienses pausulani plynienses ricinenses septempedani tollentinates triacenses cum urbe saluia polentini.

Sexta regio. Cap.xiii.

i Vngitur hic sexta regio umbriã cõplexa:agrumq; gallicũ circa ariminum.Ab ancone gallica ora incipit

ora incipit togata gallia cognomine ſiculi & liburni plurimi eius tractum tenuere in primis palmēſem:
prætutianum adrianumq; agrum. Vmbri eos expullere: hos hetruria: hanc galli. Vmbroꝝ gens antiqſ
ſima italiæ exiſtimat᷑: ut quos umbrios a græcis putent dictos: ꝗ inundatione terraꝝ hymbribus ſup-
fuiſſent. Trecenta eoꝝ oppida thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumē æſis: ſenogallia metau-
rus fluuius: colonia fanū fortunæ: piſauꝝ cum amne. Et intus hiſpellū tuder. Decætero amerini: attidia
tes aſirinates arnates æſinates camertes caſuentini carſulanidoiates cognoīe ſalentini fulginates foroflā
minienſes foroiulienſes cognoīe cōcubienſes forobremitiani foroſempronienſes iginini iterānates cogno
mine nartes. meuanates meuanionēſes mattilicates narnienſes: quod oppidum nequinū antea uocitatū
eſt: nucerini cognoīe fauonienſes & camellani otriculani oſtrani pitulani cognoīe piſuertes: & alii mer-
gentini peſtini ſetinates ſarſinates ſpolentini ſuareani ſeſtinates ſuillates ſadinates trebiates tuſſicani ti-
bernates: cognomine tyburini: & alii metaurenſes ueſionicates urbinates cognomine metaurēſes: & alii
hortenſes: uettionenſes uindinates uiuentani. In hoc ſitu interiere feliginates: & qui cluſiolum tenuere:
ſupra interrānani: & ſaranates cum oppidis acerris quæ uafriæ cognoīabātur. Turocelo quod uettiolū.
Item ſollinates: ſuriates: fallienates. Apiennates interiere & arienates cum crinouolo: & uſcidicani: &
plangenſes: piſiates cælaſtini: Ameriam ſupraſcriptam Cato ante Perſei bellum conditam annis. d. cccc-
lxiiii. prodidit.

Octaua regio. Cap. xiiii.

Ctaua regio determinatur arimino: pado: apennino. In ora fluuius cruſtumium: ariminum co
o lonia cum amnibus arimino & apruſa. Fluuius hinc rubico quondam finis italiæ. Ab eo ſapis:
& uitis: & anemo. Reuēna ſabinorum oppidum cum amne beſede ab ancone. cii. M. paſſibus.
nec procul a mari umbrorum butrium. Intus colonia Bononia felſina uocitata cum princeps hetruriæ
eſſet. Brixillum mutina parma placentia. Oppida ceſena claterna forumclodii liuii. Pompilii truentino
rum cornelii licini fauentini fidentini oteſini padinates regienſes a Lepido ſolonates: ſaltuſq; galliani qui
cognominantur aquinates tanitani ueliates cognomine ueteti regiates urbinates. In hoc tractu interie-
runt boii: quorum tribus. cxii. fuiſſe auctor eſt Cato. Item ſenones qui cœperant romam.

De pado flumine. Cap. xv.

Adus e gremio ueſuli montis celſiſſimum in cacumen elati finibus ligurum gabiēnorum uiſen
p do fonte profluens condenſq; ſeſe cuniculo: & in forouibienſium agro iterum exoriens: nulli
amnium claritate inferior: a græcis dictus eridanus: ac pœna Phætontis illuſtratus. Augetur
ad canis ortus liquatis niuibus: agris ꝗ̄ nauigiis torrentior: nil tamen ex rapto ſibi uendicans. Atq; ubi
liquit agros: ubertate largior. ccc. M. paſſibus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec amnes tan-
tum apēninos alpinoſq; nauigabiles capiens: ſed lacus quoq; īmenſos in eum ſeſe exonerantes omni nu
mero. xxx. flumina in mare adriaticum defert Celeberrima ex iis apennini latere iactum: tanarum tre-
biā placentinum taꝝ. niciam gabellum ſculternā. rhenum. Alpium uero ſturam morgum durias duas
ſeſſiten ticinum lambrum abduam olium mintium. Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris incre
menti eſt. Vrgetur quippe aquarum mole: & in profundum agitur. Grauis terræ ꝗ̄ꝗ̄ deductus in flu-
mina: & foſſas inter rauēnam altinumq; paſſuum. cxx. M. tamen quia largius uomit ſeptem maria di-
ctus facere. Auguſta foſſa rauennam trahitur: ubi paduſa uocatur: quondam meſſanicius appellatus.
Proximum inde hoſtium magnitudinem portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Claudius Cęſar e bri-
tannia triūphans prægrandi illa domo uerius ꝗ̄ naue intrauit adriā. Hoc ante eridanum hoſtiū dictū eſt
ab aliis ſpineticum ab urbe ſpina: que fuit iuxta: præualens & delphicis creditū eſt theſauris condita a
Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocornelienſi agro. Priximū ide hoſtiū capraſiæ: dein
ſagis: dein uolane: qđ ante olane uocabatur. Omnia ea foſſas fluminaq; primi aſagi fecere thuſci egeſto
amnis impetu p tranſuerſum in hadrianorum paludes: quæ ſeptē maria appellantur: nobili portu oppi
di thuſcoꝝ atriæ a quo atriaticū mare ante appellatū: qđ nunc hadriaticum. Inde hoſtia plena carbona
ria ac foſſiones philiſtinæ. quod alii tartaꝝ uocant. Omnia ex philiſtinæ foſſæ ab undatione naſcentia ac
cedentibus ateſi ex tridentinis alpibus & uigiſono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximū por-
tum facit brundulum ſicut edronem Medoaci duo: ac foſſa clodia. His ſe padus miſcet: ac per hæc ef-
funditur plerunq;: ut in egypto nilus quod uocant delta: triquetrāq; figuram in alpes atq; oram maris
facere proditur ſtad. ii. M. circuitu. pudet a græcis italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scep-
tius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa ſit picea quæ pades gallicæ uocetur padum hoc nomen
accepiſſe. Ligurum quidem lingua amnē ipſum bodincum uocari: quod ſignificet fundo carentē. Cui
argumento adeſt oppidū iuxta induſtria uetuſto noīe bondicomagum: ubi præcipua altitudo incipit.

De italia trāſpadana regio nona. Cap. xvi.

Rāſpadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo: cui maria cuncta fluctuoſo al-
t ueo important. Oppida uibiforum: ſeguſio. Coloniæ ab alpium radicibus auguſta taurinorū
antiqua ligurum ſtirpe: inde nauigabili pado. Dein ſalaſorum auguſta prætoria iuxta gemi-

nas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos: graiis Herculem transisse memorant. Oppidum eporedia sybillinis libris a po.ro.condi iussum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ libiciorum ex Salys ortæ: nouaria ex uertaco macoris uocontiorum hodieq; pago. Non (ut Cato existimat ligurum: ex quibus leui & marici condidere ticinum non procul a pado. Sicut boii transalpes profecti laudem pompeiam. Insubres mediolanum. Orobiorum stirpis esse comum atq; bergomum & liciniforum: & aliquos circa populos auctor ē Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur quam docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiā nōis uitam in mōtibus degentibus. In hoc situ interiit oppidū orobioꝝ barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiānū prodente se altius q̄ fortunatius siti. Interiere & Caturiges insubrum exules: & spina supradicta. Item melpum opulētia præcipuū: quod ab insubribus & boiis & senonibus deletū est eo die quo Camillus ueios cœpit: ut Nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. Cap.xvii.

s Equitur decima regio italiæ hadriatico mari apposita Venetia: cuius Fluuius Silix ex montibus taurisanis. Oppidum altinū: flumen liquentia ex montibus opiterginis: & portus eodem nomine: colonia concordia: flumen & portus romatinum: tiliauentū maius minusq;: anassum: quo uaramus defluit: alsa: natiso cū turro ꝓfluente aquileiā coloniā.xii.M.passibus a mari sitā. Carnorū hæc regio iunctaq; regioni iapidū: amnis timauus: castellum nobile uino pucinum. Tergestinus sinus colonia tergeste.xxiii.M.p.ab aquileia: ultra quā sex milia passuū formio amnis. Ab rauenna.clxxxix.passibus: antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc uero istriæ quā cognominatam tradunt a flumine istro in hadriam effluente e danubio amne eodemq; istro ex aduerso padi fauces contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente pleriq; dixere falso & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus.n. ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur. Deceptos credo quoniam argo nauis flumine in mare hadriaticum descendit: nec procul tergeste. Nec iam constat quo flumine. Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem histro: dein sao: dein Nauporto: cui nomen ex ea causa est inter æmonam alpesq; exorienti.

De istria. Cap.xviii.

i Stria ut peninsula excurrit. Latitudinem eius.xl.M.passuum: circuitum uero.cxxii.M.prodidere quidā. Item adherentis liburniæ & phanatici sinus Alii liburniæ.clxxx.M. Nōnulli i phanaticum sinum iapidiā promouere: a tergo istriæ.cxxx.M.passuum. Dein liburniam.cl.M.fecere. Tuditanus qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquileia ad titium flumen stad.cc.M. Oppida istriæ ciuiū romanorū agida: parentiū. Colonia pola: quæ nunc iulia pietas quondā a colchis condita. Abest a tergeste.c.M.n.p.mox oppidum nesactium: & nunc finis italiæ fluuius arsia. Polam ab ancona traiectus.cxx.M.passibus est. In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona: brixia cenomannoꝝ agro. Venetoꝝ aūt Natri: atestæ & oppida acelū: patauiū: opitergium: belunium: uicentia: mantua thuscoꝝ trans padum sola reliqua. Venetos troiana stirpe ortos auctor est Cato. Cenomānos iuxta massiliā habitasse. In uolscis feini: & tridētini: & beruenses. Rhetica oppida rhetoꝝ: & euganeorū ueronam: iulienses carnoꝝ Dein quos scrupulose dicere non attineat: alutraēses: asseriates: flamoniēses uanienses: & alii cognomine culici: foroiulenses cognomine trāspadani: forētani: nenidates: quarqueni: taurisani: togienses: uaruani. In hoc situ iteriere p oram iraminæ: pellaon: pasitium: ex uenetis atina: & cælina: carnos: segeste: & ocra. Tauriscis noreia. Et ab aquileia ad duodecimū lapidē deletum oppidū etiam inuito senatu a.M.claudio.L.Marcello.L.Piso auctor est: In hac regione &.xi.lacus inclyti sunt amnesq; eoꝝ partus aut alumni si mō acceptos reddunt: ut abduam larius: ticinum uerbanus: mintium benacus: ollium sebinus: lābrum eupilis: oēs incolas padi. Alpes in longitudinem.x.M.passuum patere a supero mari ad inferū Cælius tradit. Timagenes.xxii.M.passuum deductis in latitudinem. Cornelius Nepos.c.M.T.Liuius tria.M.stadioꝝ: uterq; diuersis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando ibi germaniam ab italia submouent.nec.lxx.M.explent: reliqua sui parte gratilis ueluti naturæ prouidentiam. Latitudo italiæ subter radices eaꝝ a uaro per uada sabacia taurinos: comum: brixiam: ueronam: uicentiam: opitergium.aquileiam: tergestæ: polam: arsiam.d.ccxlii.M.p.colligit.

De alpibus & gentibus alpinis. Cap.xix.

i Ncolæ alpium multi populi: sed illustres a pola ad tergestis regionem secusses: subocrini: atali menocaleni: iuxtaq; carnos quōdam taurisci appellati: nūc norici. His cōtermini rheti & uindelici oēs in multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscorum prolem arbitrant a gallis pulsos duce Rheto. Verso deinde italiam pectore. alpium latini iuris euganeæ gentes: quarum oppida.xxxiii.enumerat Cato. Ex iis triumpilini uenalis cum agris suis populus. Dein canuni: compluresq; similes: finitimis attributi municipiis. Lepontios: & salasos tauriscæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credunt: præustis intra sinus alpium niue membris: eiusdem & graios fuisse positos in transitu. Graiarum alpium incolas præstantesq; genere euganeos inde tracto nomine. Caput eorum stonos: rhetorum uennones: saruntesq; ortus rheti

Flanatici

Vicetia

Tautisci

tus rheni amnis accolunt. Lepontiorum qui uiberi uocantur fontem rhodani eodem alpium tractu.
Sunt præterea latio donati incolæ:ut octodurenſes & finitimi centrones:cottianæ ciuitates. Caturiges Ceutro
& caturigibus orti:uageni:ligures:& qui montani uocantur. Capillatorumq; plura genera ad confiniū nes
liguſtici maris. Non alienum uidetur hoc loco ſubiicere inſcriptionem e trophæo alpium:quæ talis eſt.
Imperatori Cæſari Diui filio Augu. pontifici maximo imper. xiiii. tribunitiæ poteſtatis Senatus popu-
luſq; Ro. q eius ductu auſpiciiſq; gentes alpinæ omnes quæ a mari ſupero ad inferum pertinebant ſub
imperium po. ro. ſunt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ:triumpilini:camuni:uēnotes:uenonetes:hiſarci
breuni:naunes:focunates uindelicorum gentes quattuor conſuanetes:uirucinates:licates:cattenates:
abiſontes:ruguſci:ſuanetes:collucones:brixentes:lepontii:iuberi nautuates ſeduni uaragri ſalaſſi acita
uones medulli ucenni caturiges brigiani ſontiontii brodiuntii: nemaloni edemnates eſubiani ueamini Ebrodun
gallicæ triulatti ectini uergūni eguituri nemeturi oratelli ueruſi uelauni ſuetri. Non ſunt adiectæ cotia- tii
næ ciuitates. xii. quæ non fuerant hoſtiles:ſed item attributæ municipiis lege pompeia. Hæc eſt italia
diis ſacra:hæ gentes eius:hæc oppida populorum. Super hæc italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio
Regulo coſs. nuntiato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis:atq; etiam tunc ſine traſpadanis
equitum. lxxx. M. peditum. d. cc. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed
interdictum id uetere conſultu patrum italiæ parci iubentium.

Illyricum. Cap. xx.

Rſiæ gens liburnorum iungitur uſq; ad flumen titium. pars eius fuere mentores:hymani: en
a cheleæ:dudini:& quos Callimachus peucecias appellat:nunc totum uno nomine illyricum
uocatur:generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina:Conuentum ſcardo-
nitanum petunt iapides:& liburnorum ciuitates. xiiii. e quibus laciniēſes:ſcultinos:burniſtas: albonen-
ſes:nominare non pigeat. Ius italicum habent eo conuentu alutæ:phlanates:a quibus ſinus nominatur
Lopſi uarubarini:īmuneſq; aſſeriates:& ex inſulis fulſinates curictæ. Ceterum per orā oppida aneſactio
aluona flauona tarſatica ſenia ioſpica ortopula Vegium argirūtum corninium enona ciuitas pauſinus
flumē tedanium quo finitur iapida. Inſulæ i eo ſinu. abſyrtiū. arba traguriū iſſapharos paros ante crexa
giſſa portunata. Rurſus in continente colonia iadera:quæ a pola. clx. M. p. abeſt inde. xxx. Mecolentū
inſula. xviii. hoſtium titii fluminis.

Liburnia. Cap. xxi.

Iburnia finis & initium dalmatiæ ſcardona in amne ea. lxii. M. paſſuum a mari. Dein tario-
l tarum antiqua regio:& caſtellum tariona. Promontorium Diomedis: uel ut alii peninſula
Hilis circuitu. c. M. paſſuum tragurium ciuium romanorum marmore notum: Sicum. In
quem locum Diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. ccxxii. M. paſſuum. Petunt
in ea iura iuribus deſcriptis in decurias. ccclxxii. dalmatæ. xxii. decuni. ccxxxix. ditiones. lxix. mæzæi. lii.
ſardiates. In hoc tractu ſunt burnum:mandetrium:tribulium. Nobilitata prœliis caſtella petunt ex in-
ſulis Stæi:colentini:ſepari:epetini. Ab his caſtella piguntiæ:rataneum:narona colonia. Terrii conuen-
tus a ſalona. lxxii. M. paſſuum appoſita cognominis ſui fluuio a mari. xx. M. p. M. Varro. lxxxix. ciui
tates eo uentitaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli noſcuntur Cerauni decuriis. xxiiii. daurſi. xvii. deſitiates. Daurizi
ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. deremiſtæ. xxx. dindari. xxxiii. glinditiones. xliiii. melcomani. xxiiii. na Dereni
reſii. cii. ſcirtari. lxxii. ſiculotæ. xxiiii. Populatoreſq; quondam italiæ uardei non amplius q̄. xx. decuriis. ſtæ
Præter hos tenuere tractum eum œnei:partheni:hemaſi: marſthitæ:armiſthæ. A narone amne. c. M.
p. abeſt epidaurum colonia. Oppida ciuium romanorum rhizinium: aſcriuium: butua: olchinium:
quod antea colchinum dictum eſt a colchis conditum:annis dirino: ſuperq; eum oppidum ciuium ro- Dirilo
manorum ſcodra a mari. xviiii. M. paſſuum. Præterea multorum græciæ oppidorum deficiens memo
ria:necnon & ciuitatum ualidarum. Eo nanq; tractu fuere labeates:enederudini ſaſſei grabei proprieq;
dicti illyrii:& taulanti:& pyrei. Retinet nomen in ora nympheum promontorium. Lyſſum oppidum
ciuium ro. ab epidauro. c. M. paſſuum.

Macedonia Cap. xxii.

Lyſſo macedonia prouincia:gentes parthini:& a tergo eorum diſſaretæ. Montes candauiæ a
a dyrrachio. lxxix. m. paſſuum. In ora uero ciuium ro. epidamnum colonia propter inauſpica
tum nomē a romanis dyrrachium appellata. Flumen aous a quibuſdam eas nominatū. Apol
lonia quondam corinthiorum colonia. vii. M. paſſuum a mari recedens. Cuius in finibus celebre nym-
pheum accolunt barbari amantes & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis conditum. Inde
initium epiri. Montes acroceraunii:quibus hunc europæ determinauimus ſinum. Oricum a ſalentino
italiæ promontorio diſtat. lxxxv. m. paſſus a tergo carnorum & iapidum qua ſe offert magnus iſter.

Norici. Cap. xxiii.

Hetis iunguntur norici. Oppida eorum uirunum: celeia: teurnia aguntum uiana. Aemonia
r claudia flauium ſoluenſe. Noricis iunguntur lacus peiſo deſerta boiorum. Iam tamen colo-
nia Diui Claudii ſabaria:& oppida ſacarbantia iulia.

Pannonia. Cap. xxiiii.

h Abitantur inde glandifera pannoniæ:qua mitescentia alpium iuga per medium illyricum a septemtrione ad meridiem uersa molli in dextera ac leua deuexitate cōsidunt.Quæ pars admare hadriaticum spectat appellatur dalmatia & illirycum supradictum.Ad septētriones pannonia uergit:finitur inde danubio.In ea coloniæ Aemona:siscia. Amnes clari & nauigabiles in dannubium fluunt dranus & noricis uiolentior.Saus ex alpibus carnicis placidior.cxv.M.p.iteruallo.Drauus per serretes:serrapillos:iasos:sandrizetes.Sauus per colapianos breucosq;.Populorum hæc capita.Præterea aruates:azali amantes:belgites:carthari: cornacates : erauisci:hercuniates:latouici:oseriates : uarciani:mōsclaudius:cuius in fronte scordisci:intergo taurisci.Insula in sauo metubarris amnicaꝶ maxima.Præterea amnes memorandi colapis in sauum influens iuxta sisciam gemino alueo insulam ibi efficiens:quæ segestica appellatur.Alter amnis bacuntius in saum sirmio oppido influit:ubi ciuitas sirmiensium & amantinoꝶ.Inde.xlv.M.passuum taurunum ubi danubio miscetur saus. Supra influunt ualdanus urpanus:& ipsi non ignobiles.

Mesia.Cap.xxv.

p Annonia iungitur prouincia quæ mesia appellatur ad pontum usq; cum danubio decurrens: Incipit a confluente supradicto.In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi:mœsi:thraces:pōtoq; contermini scythæ.Flumina clara dardanus:margis:pingius:timachus ex rhodope: œscus ex hemo:utus:escamus:ieterus.illyrici latitudo qua maxima est.cccxxv.M.p.colligit Longitudo a flumine arsia ad flumen drinium.d.ccc.M.a drinio ad promontorium acroceraunium .clxxii.M. Agrippa prodidit uniuersum hunc sinum italiæ & illyrici ambitus.xiii.M.in eo duo maria quo distinximus siue infeꝶ siue ionium in prima parte.interius hadriaticum:quod superum uocant.insulæ in ausonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ.in ionio paucæ calabro littore ante brundusium:quarū obiectu portus efficitur.Contra apulum littus diomedea conspicua monumento Diomedis.Et altera eodem nomine a quibusdam teuthria appellata.illyrici ora mille amplius insulis frequentatur natura uadosi maris æstuariisq; tenui alueo intercasantibus.Clare ante hostia timaui calidoꝶ fontium cum æstu maris crescentium iuxta istrorū agrum.Cissa pullariæ & absyrtides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto:nomine absyrto iuxta eas electridas uocauere:in quibus proueniret sucinum:quod illi electrū appellant uanitatis græcę certissimum documentum.Adeo ut iis quas earum designent:haud unq̄ cōstiterit.Contra iader est lissa.Quæq; appellatæ contra liburnos creteæ aliquot.Nec pauciores Truco-

Ticanæ nes liburnicæ celadusæ:cōtra surium bubus & capris laudata Brattia issa ciuium ro.reliqua:& cum oppido pharia.Ab his corcyra melana cognominata cū gnidorum oppido distat.xxii.M.passuum.inter quā & illyricū melita.Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor ē.xxii. M.p.Ab ea.iii.M. elaphites.in ionio autem mari ab orico.M.M.p.Sasonis piratica statione nota.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.IIII.

Sinus Claritatis Litterarum Et Omnis Fabulositatis.

t ERTIVS EVROPAE SINVS ACROGERAVNIIS INCIpit montibus:finitur hellesponto:amplectitur præter minores sinus.xix. xxii.M.passuum.In eo epirus:acarnania:ætolia:phocis:locris:achaia: messenia: laconia:argolis:megaris:attica:bœotia.iterumq; ab alio mari eadem phocis:& locris:doris:phthiotis:thessalia: magnesia: macedonia: thracia. Omnis græciæ fabulositas:sicut & litterarum claritas ex hoc primum sinu effulsit.Quapropter in eo paululum cōmorabimur. Epiros in uniuersum appellata: acrocearauniis incipit montibus. in ea primi chaones a quibus chaonia.Dein thesproti:antigonenses : locus aornos:& pestifera auibus exhalatio . Cestrini : perhebi : quorum mons pindus :cassopei :driopes : sellæ :hellopes :molossi apud quos dodonei iouis templum oraculo illustre .Tomarus mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Epirus. Cap.i.

e Pirus ipsa ad magnesiam macedoniamq; tendens a tergo suo dassaretas supradictos liberam gentem mox feram dardanos habet.Dardanis leuo triballi prætenduntur latere. Et mœsicæ gentes a fronte iunguntur:mædi:ac penselate:quibus thraces ad pontum usq; ptinētes.ita suc cincta rhodopes:mox & hemi uallatur excelsitas.in epiri ora castellū in acrocerauniis chimera : sub eo aquæ regiæ fons. Oppida:meandria Cestria:flumen thesprotiæ:Thyamis:colonia butrotū:maximeq; nobilitatus ambracius sinus faucibus spatiosum æquor accipiēs.Longitudinis.xxxviiii.M.passuū. Latitudinis.xv.M.in eū defert amnis acheron e lacu thesprotiæ:acherusia ꝓfluēs.xxxv.M.passuū:ide & mille pedū ponte mirabilis oīa sua mirantibuh.in sinu oppidū ambracia.Molossorū flumina aphas: & arachthus

Denthelatæ

& arachthus. Ciuitas anactoria. Lacus pandosia. Acarnania quæ antea curetis uocabatur. Oppida he- Locus
raclea: echinus. & in ore ipso colonia Augusti actium cum templo Apollinis nobili: ac ciuitate libera ni
copolitana. Egressos sinu ambracio in ionium excipit leucadium littus. promontorium leucates: dein si
nus: ac leucadia ipsa peninsula quõdam neritis appellata opere accolarum abscisa a continenti ac reddi-
ta uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium: qui locus uocatur dioryctos stadiorum longi-
tudine triũ. Oppidum in ea leucas quõdam neritum dictum. Deinde acarnanũ urbes halyzia: astacus Hazilia
argos. amphilochicũ cognominatũ. Amnis achelous e pindo fluens atq; acarnaniã ab ætholia dirimẽs: Halyzea
& artemitam insulam assiduo terræ inuectu continenti annectens. Aetolia. Cap. ii. Stratos

Etolorum populi athamanes. tymphei: ephyri ænienses: perrhebi: dolopes: magares: atraces: a
a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum calidon est septem milium quin-
gentorum passuum a mari iuxta euentum amnem. Dein macynia molycria: cuius a tergo
chalcis & mons est taphiassus. At in ora promontorium antirium: ubi hostium corithiaci sinus minus
mille passuum latitudine influentis: ætolosq; dirimentis a peloponneso. Promontorium quod contra
procedit appellatur rhion: sed in corinthiaco sinu. Oppida ætoliæ naupactum: pylene: & in mediterra- Cranos
neo pleuron: halycarna. Montes clari in dodone tomarus: in ambracia crania: ĩ acarnania aracynthus:
in ætolia acanthon: panetolium: medion. Locri. Cap. iii.

Roximi ætolis locri qui cognominant̃ ozolæ ĩmunes. Oppidũ œanthe. Portus apollinis phæ
p stii. Sinus crisæus. Intus oppida argõ: eupolea: phæstũ: calamisus. Vltra cirrhei phocidis cam
pi: oppidũ cirrha: portus chaleon: a quo septẽ milia pa. introrsus liberum oppidum delphi sub
monte parnaso clarissimi in terris oraculi Apollonis. Fons castalius. Amnis cephisus præfluẽs delphos
ortus in lilea quondã urbe. Præterea oppidũ crisa & cũ bulensibus anticra: naulocũ: pyrrha. amphissa
immunis: trichone tritea ambrysus drymæa regio daulis appellata. Dein in ĩtimo sinu angulus bœo-
tiæ alluitur cũ oppidis gymnis: thebis quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem. Tertiũ ab hoc
mari bœotiæ oppidum pagæ: unde pelopõnesi prosilit ceruix. Pelopõnesus. Cap. iiii.

Elopõnesus apie ante appellata pelasgia & peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda in-
p ter duo maria ægeum & ionium: platani folio similis propter angulosos incessus: circuitu qn-
gentorum sexagintatrium milium passuum colligit auctore Isidoro. Eadem per sinus pene tã
tumdem adiicit. Angustiæ unde procedit isthmos appellatur. In eo loco irrumpentia e diuerso quæ di-
cta sunt maria a septẽtrione exortus eius omnem ibi latitudinem uorando: donec contrario in cursu
æquorum tantorum in quinq; milium passuum interuallo exesis utrinq; lateribus angusta ceruice pelo
põnesum contingat hellas. Corinthiacus hinc: illinc saronicus appellatus sinus. Lecheæ hinc: cenchreæ
illinc angustiarum termini longo & ancipiti nauium ambitu: quas magnitudo plaustris transuehi pro-
hibet. Quam ob causam perfodere nauigabili alueo angustias tentauere Demetrius rex: dictator Cæ-
sar. C. priuceps: Domitius Nero infausto: ut omnium patuit exitu: incœpto. Medio hoc interuallo qd
isthmi appellauimus applicata colli habitatur colonia corithus: antea ephyra dicta sexagenis ab utroq;
littore stadiis e summa sua arce quæ uocatur acrocorinthus. In qua fons pyrene diuersa duo maria pro
spectans. lxxxvii. M. passuum ad corinthiacum sinum traiectus est patras a leucade. Patræ colonia in
longissimo promontorio pelopõnesi condita ex aduerso ætoliæ & fluminis eueni minus mille passuũ
ut dictum est interuallo. In ipsis faucibus sinum corinthiacum. lxxxv. M. p. in longitudinem usq; ad
isthmon tramittunt. Achaia. Cap. v.

Chaiæ nomen prouinciæ ab isthmo incipit: ante aegialos uocabatur propter urbes in littore p
a ordinem dispositas. Primæ ibi quas diximus lecheæ corinthiorum portus. Mox oluros pelle-
neorum castellum. Oppida helice: bura. In quæ refugere haustis prioribus sytion: ægira ægiõ
erineos. Intus cleone hysiæ: panormus portus. Demonstratumq; iam rhium: a quo ꝓmontorio quinq;
milium passuum absunt patræ: quas supra memorauimus. Locus pheræ in achaia nouẽ mõtium scio-
esse. Notissimus fons cymothoe. Vltra patræ: oppidum olenum: colonia dyme: loca buprasum hyr-
mine: promontoriũ araxũ cylene sinus: ꝓmontorium chelonathes. Inde cyllenen duoꝝ miliũ passuum
castellũ phlius. Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta postea asophis: inde eliorũ ager: q antea epeæ
uocabatur. Ipsa helis in mediterraneo: & a pyo. xii. milibus passibus. Intus delubrũ olympii iouis ludo
rũ claritate fastus græciæ cõplexũ. Pisa eoꝝ quondam oppidum præfluente alpheo amne. at in ora pro Fastos
montorium ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope sex oppida. Aulon: leprium: promontorium
planistus. Omnia hæc ad occasum uersa. Ad meridiem autem cyparissius sinus cum urbæ cyparissa.
lxxii. milium passuum circuitu. Oppida pylos: methone: locus helos: promontorium acritas: sinus asi- thamyrc
neus ab oppido asinæ: coroneus a corona. Finiuntur tænaro promontorio. Ibi regio messenia duodeui Vatis
ginti montium. amnis pamisus. Intus autem ipsa messene: ithome: œchalia: arenæ: ptelcon: thryon: Clara
dorion: zancle uariis clara tpibus. Huius sinus circuitus. lxxx. milia pas. Traiectus uero. xxx. milia. Tpibus

Dehic a tænaro ager laconicus liberæ gentis. Et sinus circuitu ducentasex milia: traiectu trigita nouem milia. Oppida tænaꝝ: amyclæ. phare: leuctra & intus sparta: therãne. atq; ubi fuere Cardamyle pitane: anthane: locus thyre gerania. Mons taygetus: amnis eurotas: sinus ægilodes. Oppidum psammathus Sinus gytheates ab oppido. Ex quo ad cretam isulã certissimus cursus. Omnia autẽ maleo promontorio includuntur. Qui sequitur sinus ad scyleum argolicus appellatur traiectu quinquaginta milia passuum. Idem ambitu centum septuagintaduo milia. Oppida boea: epidaurus limera cognomie. Zarax cyphanta portus. Amnes inachus: erasinus: inter quos argos hyppium cognominatum. Supra lacum lernem a mari quadrigentis milibus nouẽq; additis milibus mycenæ: & ubi fuisse tyrintha tradũt: & locus mantinea: montes artemius: Apesas: antes: asterion: parparus: aliiq; undecim numero. Fontes niobe: amymone: psammate. A scylleo ad isthmum. c. lxxvii. mili. passibus oppida hermione: trœzene coriphasium appellatum: quæ alias inachium alias dypsium argos. portus cænites: sinus. saronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei nomen ita græcia antiqua appellante quercũ. In eo epidauꝝ oppidum Aesculapii delubro celebre. Pireum ꝓmõtorium: portus anthedon: & bucephalon: & quas supra dixeramus cẽchreæ. Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquẽnalibus inclyto ludis. Tot sinus peloponnensem oram lancinãt: tot maria allatrant. Siquidem a septẽtrione ionium irrumpit: ab occidẽte siculo pulsatur: a meridie cretico urgetur: ab oriente brumali ægeo: ab oriẽte solstitiali myrtoo quod a megarico incipiens sinu totam atticam alluit.

De arcadia. Cap. vi.

m Editerranea eius arcadia maxime tenet undiq; a mari remota: initio drymodis: mox pelasgis appellata. Oppida eius psophis: mantinea: stymphalũ: tegea: antigonea: orchomenũ: pheneũ pallatiũ: unde palatium romæ. Megalepolis: eatina: bocalium: crãnõ: parrhasiæ: thelpusa: melanæa heræa: pyle: pellana: agræ epium cynæthe: lepsteon: arcaliæ: parthenium: alea: methydrium. enispe: macistum: lampea: clitorium: cleone. inter quæ duo oppida regio nemea bembinadia uocitata. Montes in archadia pholoe cum oppido. Item cyllene: lyceus. in quo lycei iouis delubrum. Menalus: arthemisius: parthenius: lampeus: nonacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus: pheneus & erimãthus e monte eiusdẽ nominis i alpheũ defluens. Reliquæ ciuitates i achaia dicẽdæ: aliphiræi: abeatæ pyrgenses: perethes: paregenitæ: tortuni typania Thriasii: attricenses. Vniuersæ achaiæ libertatẽ Domitius Nero dedit. Peloponnesus in latitndine a promõtorio maleæ ad oppidum Lechæum corinthiaci sinus. clx. milibus passibus patet. Et in transuersum abhelidæ epidaurũ. cxxv. milibus. Ab olympia argos ꝑ archadiam. lxxiii. milibus. Ab eodem loco ad philiunta dicta mensura est. cl. milium passuũ Vniuersa aũt uelut pensante equoꝝ incursus natura in montes sex atq; septuaginta attollitur.

Græcia & attica. Cap. vii.

a B isthmi angustiis hellas incipit: a nostris græcia appellata. In ea prima attica: antiquitus acte uocata. Attingit isthmum parte sui: quæ appellatur megaris a colonia megara e regione pagarum. Duo hæc oppida excurrente pelopõneso sita sunt utraq; ex parte uelut in hũeris helladis pagei. clii. M. p. & amplius ægosthenenses contributi megarẽsibus. In ora aũt hac portus schænus. Oppida duo cremyon & scironia saxa septẽ milia longitudine: geranea: megara: eleusin. Fuere & oenoa & ꝓbalinthos: quæ nunc non sunt. Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliũ passuũ pyrreus & phalera portus duoꝝ milium passuũ muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec indiga ullius præconii amplius: tanta claritas supfluit. In attica fontes cephisia: larine: calliroe enneacrunos Montes brilessus. ægelialus: icarius: hymcrus: lycabettus: lacus selinos. A pyrræo quadragintaduobus milibus passibus suniũ ꝓmõtoriũ doriscum ꝓmontoriũ. Polypostere: brauron: ion quõdã oppida. Rhãnos pagus. Marathon cãpus Thriasius oppidũ miletũ & oropus in confinio boeotiæ. Cuius anthedõ onchestos: thespiæ liberꝝ oppidũ: lebedea. Nec cedẽtes athenis claritate: quæ cognominat̃ boeotiæ Thebæ duoꝝ numinũ Liberi atq; Herculis (ut uolũt) patria. Et musis natale in nemore helicone assignãt. Datur & his thebis saltus citheron: amnis ismenius. Præterea fontes in boeotia œdipodia: sammate: dirce: epigranea aretusa: hippocrene: aganippe: gargaphie. Mõtes extra prædictos micalesus: adilisius: acõtius. Reliqua oppida inter megaram & thebas eleutheræ: haliartus: platee pheræ aspledon hylæ thisbe erithre glissas cope. Iuxta cephisum amnem lamia & anichia: medeon phligone: grephis: coronea chæronia. In ora aũt intra thebas ocale: eteon: scolos schænos: peteon: hyrie: mycalessus: hyreseon: pteleon: olyros. Tanagra liber populus. Et in ipsis faucibus euripi: quem facit obiectu insulæ euboeæ Aulis capaci nobilis portu: boeotos hyantas antiquitus dixere: locri deinde. epicnemidii cognominantur olim leleges appellati: per quos amnis cephisus defertur in mare. Oppida opuns: unde opontinuus cynus: phocidis in littore unum daphnus. Introrsus autem larisse: elatea: & in ripa cephisi (ut diximus) lilea delphosq;. uersenemis & hyampolis. Rursus in locrorum ora: in qua larymna: thronium: iuxta quod boagrius amnis defertur in mare. Oppida narycion: alope: scarphia. Postca maliacus sinus ab incolis dictus in quo oppida halcyone: econia: phalara. Doris deinde in qua sperchios erineon: boion: pindus: cythinũ.

Manthyrea
Gortis
buphagiũ
Carnion
Telphusa
phialia
Lampia
Allantei
Paroræatæ
Theutranii
Tentani
Trittẽses
Legæum
cromyon
Potamos
Sterta
Melita
Larymna & anchoa
Hyettũ & niceã
Creusis & eleon
Bessa
cnemis
Halalcomene
Itonia

Doridis a tergo

Doridis a tergo mons est œtha. Sequitur mutatis sępe nominibus hemonia. Eadem pelasgicum argos. Hellas eadem thessalia: & driopis semper a regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine græcus a quo græcia. Ibi Hellen a quo hellenis. hos eosdem Homerus tribus nominibus appellauit myrmidonas & hellenas & acheos. Ex iis pthiothæ nominantur dorica accolentes. Eorum oppida echinus in faucibus sperchii fluminis. Thermopylarum angustiæ: quo argumento quattuor milia passuum inde heraclea trachin dicta est: mons ibi calidromus. Oppida celebria hellas: halos: lamia: phthia: arne.

Thessalia. Cap. viii.

i N thessalia autem amnis orcomeus minyius antea dictus. Et oppidum alimō ab aliis elmon: atrax: palamna fons hyperia. Oppida pheræ: quarum a tergo pierus ad macedoniā protenditur: larissa: gomphi: thebæ thessaliæ nemus: pteleō: sinus pagasicus. Oppidū pagasa: idem postea demetrias dictū tricca. Pharsalici campi cū ciuitate libera: crannon iletia. Montes phthiotidis nympheus quondā topiario naturæ ope spectabilis. Buzigeus: donacesa: bermius: daphissa chimerion: athamas stephane. In thessalia sunt quattuor atque triginta montes: quorum nobilissimi cerceti: olympus: pierus ossa cuius ex aduerso pindus & othris lapytharum sedes ad occasum uergētes. Ad ortus pelios omnes theatrali modo inflexi caueatis ante eos septuagintaquinque urbibus. Flumina thessalia apidanus: phœnix enipheus: onochonus: laminisius. Fons messeis. Lacus bebeis: & ante cunctos claritate peneus ortus iuxta gomphos: interque ossam & olympum nemorosa conualle defluens quingentis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu tempe uocantur quinque milium passuum longitudine & ferme sex latitudine ultra uisum hoīs attolentibus se dextera leuaque leniter conuexis iugis. Intus sua luce uiridante allabitur peneus uiridis calculo: amœnus circa ripas gramine: canorus auium cōcentu. Accipit amnem Euroton: nec recipit: sed olei modo supnatantem (ut dictum est ab Homero) breui spacio portatum abdicat. Pœnales aquas dirisque genitas argenteis suis misceri recusat.

Almon
Salmon
Pelinnia
Pānissus

Magnesia. Cap. ix.

t Hessaliæ annexa magnesia est: cuius fons libetra. Oppida Iolcus hormenium: pyrrha methone olizon. Promontorium sepias: Oppida castana spalathra. Promontorium æantium. Oppida meliboea rhizus erymne: hostium penei: oppidum homolium: orthei: thesiæ: pelinnathocum thaumaciæ: cyrton: cranō: acarne: dorion: mesite: philace ponie. Epiri. achaie. Atticæ thessaliæ ī porrectum longitudo quadringentorum octoginta miliū passuum traditur. Latitudo. cclxxxvii. milium.

Orthe
Thespie
Phalāna
Thome

Macedonia. Cap. x.

m Acedonia postea. cl. populorum duobus inclyta regibus quādoque terrarum imperio: emathia antea dicta. Hæc ad epiroticas gentes in solis occasum recedens post terga magnesiæ atque thessaliæ infestatur a dardanis. Partem eius septentrionalem pæonia ac pelagonia ꝓtegunt a triballis. Oppida aegæ: in quo mos sepelire reges. Beroea & in regione quę pieria appellatur a nemore ęgidiū: In ora heraclea. flumen apilas: oppida phina oloros. Amnis haliacmō. Intus haloritæ: uallei: phylacei: cyrrei tyrissei. Pella collonia. Oppidum stobi ciuium ro. Mox antigone europus ad axium amnem: eodemque nomine amnis per quod rhedias fluit: scydra phordea emiona gorgidone. Mox in ora ichnę fluuius axius. Ad hunc finem dardani treres pieres macedonia accolunt. Ab hoc amne peoniæ gentes: paroecei: heordenses: almopii: pelagones: mygdones. Montes rhodope scopius orobellus. Dein præiacente græmio terrarum arethusii antiochenses: idomenenses: doberienses: trienses allatenses: abdaristenses: moryllii gareci: lyncestæ othryonei: & amanthini liberi atque orestæ colonia bullidenses ediēses: xylopolitæ scotussæi liberi heraclea sintica timphei coronei. In ora sinus macedonici oppidum chalastra: & intus phileros lete. Medioque flexu littoris thessalonicæ liberæ condictionis. Ad hanc a dyrrachio. cxiiii. milium passuum thermæ. In thermaico sinu oppida: dicæa: pydna: derra: scione. Promontorium chanastreum. Oppida palene phlegra. Qua in regione montes hypsizorus: epitus alchione leuomne. Oppida nissos: phryx: eleon: mēdæ: & hippalēses: isthmo quondā potidea: nūc cassandria colonia: anthemus holophyxos singus: mecyberna. Oppida physcella: ampelos: torone: soggostedes: fretum quo Montem athon Xerxes rex persarum continenti abscidit in longitudine passuum mille quingētorum. Mons ipse a planicie excurrit in mare. lxxv. milia passuum. Ambitus radicis. cl. M. colligit. Oppidum ī cacumine fuit acrothon. Nunc sunt uranopolis: paleotrum thyssus cleone: apollonia: cuius incolæ macrobii cognominātur. Oppidum cassera: faucesque alteræ isthmi. Acantus istria grastonia heraclea. Regio mygdoniæ subiacens. In qua recedentes a mari apollonia: arethusa. In ora rursus posidium: & sinus cum oppido cermoro amphipolis. Libera gens bysaltæ. Dein macedoniæ terminus. Amnis strimon ortus ī emo. Memorandum in septem lacus eum fundi priusq̄ dirigat cursum. Hæc est macedonia terrarum imperio potita quōdam. Hæc asiam: armeniam: iberiam: albaniam: capadociam: syriam ægyptum: taurum caucasiū transgressa. hæc in bactris: mediis persis dominata toto oriēte possesso. hæc etiā indiæ uictrix ꝑ uestigia liberi patris atque Herculis uagata. hæc eadē est macedonia: cuius uno die Paulus Aemilius impa

Dotion
Melitea
Phylace
æginium
Phila
Eloros
Alius
Phorbæ
Meza
Gordone
Orbelus
Doberes
Estriēses
allatēses
Dienses
Piloros
Nipsos
nei Nyse
Phrygiō
Hyppatenses

tor noster.lxxii.urbes direptas uendidit.tantam differentiam sortis præstitere duo homines.

Thracia. Cap.xi.

Denthe-letæ T Hracia sequitur inter ualidissimas europæ gentes in strategeas quinquaginta diuisa. Populorum eius quos nominare non pigeat. Amnem strimonem accolunt dextero latere denselethæ & medi bysalthas usq; supradictos. Leuo digeri.Bessorũq; multa nomina ad nestum amnem pangei orbeliæ montis ima ambientẽ:inter eletos:diobesos carbilesos inde brysas sapæos. Odomantes odrysaq; gens infundit hebrum accolentibus:carbiletis pyrogeris drugeiis cęnicis hypsaltis benis corpillis botieis edonis. Eodem sunt in tractu syaletæ:priantæ dobangæ:thynicæ laletæ maiores hæmo:minores rhodope subditi. Inter quos hebrus amnis. Oppidum sub rhodope peneropolis antea: mox a conditore philippopolis:nunc a situ trimontiũ dicta hæmi excelsitas sex.M.p.subitur. Auersa eius & in istrũ deuexa mesi.getæ:aoti:gaugdæ clariæq;.Sub iis carrei sarmatæ: quos areates uocant. Scytæq; & circa ponti littora morisenæ:sithoniiq; Orphei uatis genitores optinent. Ita finit ister a septentrione. Ab ortu pontus ac ꝓpontis. A meridie ęgeum mare:cuius ĩ ora astrymone:apollonia:oesyma:neapolis pastos Intus Philippi colonia. Absunt a dyrrachio.cccxxv.scotusa topiris Nesti amnis hostium. Mons pangeus:heraclea olynthos. Abdera libera ciuitas. Stagnum bistonum & gens. Oppidum fuit tinda Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt diceæ:ismaron:locus parthenion:phalesina maronea prius ortagurea dicta. Mons serrium & zone:tum locus doriscus centum uiginti milia hominũ capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitũ. Os hebri. Portus stẽtoris. Oppidum ænos liberum cum Polydori tumulo. Ciconum quondam regio. A dorisco incuruatur ora ad macrontichos centũ uigintiduorũ milia passuum. Circa quem locũ fluuius melas:a quo sinus appellatur. Oppida cypsella bisanthe macrontichos dictũ quia a ꝓpontide ad meleã sinum inter duo maria porrectis muris procurrentẽ excludit cheronnesum. Nãq; thracię altero latere a pontico littore incipiens ubi ister amnis ĩmergitur:uel pulcherrimas in ea parte urbes habet istropolin milesioꝝ: tomos calatinq; quæ antea aceruetis uocabatur. heracleam habuit & bizonẽ terræ hiatu raptã. Nunc habet dionysiopolin crunos antea dictã. Alluit ziras amnis. Totum eum tractum scythæ aroteres dicti tenuere. Eoꝝ oppida aphrodisias:libistos: zigere brocobe: eumeneda:partenopolis:gerania:ubi pygmeoꝝ gens fuisse proditur:quos catizos barbari uocãt.credũtq; a gruibus fugatos. In ora a dionysiopoli est odessus milesiorum. Flumen pamisus. Oppidum terta nau lochus. Mons hæmus uasto iugo procumbens in pontũ. Oppidum habuit in uertice aristeum. Nũc in ora mensebriã:anchialum ubi mensebria fuerat. Asticæ regio habuit oppidum anthium nunc est apollonia. Flumina panissa:rira Tearus:orosines. Oppida thynnias:halmidessos:deuelton cum stagno quod nunc deultum uocant. Veteranorum phinopolis iuxta quã hosporus. Ab isti ostio ad os ponti passuũ quingentorum.lv.M.alii fecere. Agrippa diecit quadraginta. Inde ad murum supradictũ.cl.ab eo cherronesus.cxxvi.M. Sed a bosphoro sinus casthenes. Portus senũ:& alter qui mulierum cognominatur. Promontorium chrysocera:in quo oppidũ bizantium liberæ condictionis:antea lygos dictum. Abest a dyrrachio.d.cc.xi.M.passuum. Tantum patet longitudo terraꝝ inter hadriaticũ mare & ꝓpontidem. Amnes bathynias:pidaras siue atyras. Oppida selymbria perinthus latitudine ducentorum pedum cõtinenti annexa: Intus bizya arx regum thraciæ a Terei nefasto crimine inuisa hurundinibus regio : cænica:colonia flauiopolis:ubi antea zela oppidum uocabatur. Et a binzie quinquaginta.M.passuum apros colonia:quæ a philippis abest.clxxxviii.M.pas. At in ora amnis erginus. Oppidum ganos fuisse fertur & lysimachia. Iam in cheronneso.alius nãq; ibi isthmos angustia simili est eodem nomine & pari latitudine:illustrãt duæ urbes utrinq; littora:quæ haud dissimili modo tenuere. Pactyæ a propontide: cardia a melãne sinu:hæc ex facie loci nomine accepto utræq; comprehensæ. Postea lysimachia quinq;. mil.passuum a longis muri. Cheronnesos a propontide habuit tyristasin:crithotem:scissam flumini ęgos apposita. Nunc habet a colonia Apro.xxxii.M.resiston ex aduerso coloniæ parianæ. Et hellespontus septem(ut diximus)stadiis europam ab asia diuidens illic inter se contrarias urbes habet: in europa callipolin & seston. In asia lampsacum & abydon. Dein promontorium cheronnesi mastusia aduersum sigæo cuius in fronte obliqua cynossema:ita appellatur Hecubę tumulus:statio achæorum. Turris & delubrum Protesilai. Et in extrema cherõnesi fronte quæ uocatur aeolium oppidum elæus. Dein petẽti melanem sinum portus cælos:& panhormus & supradicta cardia. Tertius europæ sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos thraciæ edonus: gygemoros:meritus melampillus. Flumina in hebrum cadentia bargus:suemus. Macedoniæ thraciæ hellesponti lõgitudo supradicta. Quidam.d.ccxx.M.faciunt. Latitudo.ccclxxxiii.M.est. Aegeo mari nomen dedit scopulus inter tenũ & chium uerius q̃ insula Aex noĩe a specie capræ:quæ ita a græcis appellatur repente in medio mari exiliens. Cernunt eũ a dextera parte andrũ nauigãtes ab achaia dirũ ac pestiferꝝ. Aegei pars myrtoo datur appellatur ab insula parua q̃ cernitur macedoniã a geresto petẽtibus haud ꝓcul euboeę caristo. Romãi oĩa hęc maria duob9 nominibus appellant.

Marginal notes: Denthe-letæ; Selletæ celetæ; Briantæ; Doloncę; Rhocole; Eumenia; Cattuzos; Panisus zitas; Leosthe-nes; Gonos; Sycam; Melam-phyllon

nominibus appellant. Macedonicum quodcũq; macedoniam: aut thraciam attingit. Græcienſe qua græciam alluit. Nam græci & ionium diuidunt in ſiculum ac creticum ab inſulis. Item icarium quod eſt inter ſamum & myconem. Cætera nomina ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem genteſq; in tertio europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

Inſulæ inter eas terras inter quas creta euboea: cyclades: ſporades: mæotis. hellespontus: ponti: mæotidis: daciæ: ſalmatiæ: ſcythiæ. Cap. xii.

I Nſulæ aũt ex aduerſo theſprotiæ a butroto. xii. M. paſſibus eadem ab acroceraunis q̃nquaginta. M. cum urbe eiuſdem nominis corcyra liberæ ciuitatis: & oppido caſſiope: temploq; caſſii iouis paſſuum. lxxxxvii. M. in longitudine patens. Homero dicta ſchæra & phæacia. Callimacho etiam drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiam uergens thoronos: ad leucadiam paxœ duæ q̃nq; M. diſcretæ a corcyra nec procul ab iis: Ante corcyram ericuſa: marathe elaphuſa malthace trachie: pytionia: ptychia: taracie: Et a phalacrio corcyræ promontorio ſcopulus in quem mutatã Vlyxis nauem a ſimili ſpecie fabula eſt. Ante leucadiam ſybota. Inter leucadiam autem & achaiam permultæ: quarum teleboides eædem quæ taphiæ ab incolis ante leucadiam appellantur: taphias arnoxie primeſſa. Et ante ætholiam echinades: ægialia cotonis thyatira geoaris dionyſia cirnus: chalcis pinara myſtu s. Ante eas in alto cephalenia: zacynthus: utræq; liberæ: Itacha: dulichium ſamos crocilea paxos: Cephalenia quondam melæna dicta. xi. M. paſſuum abeſt: circuitn patet. xliiii. M. Same diruta a romanis adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua zacynthus aliquãdo appellata hyrie cephalanie a meridiana parte. xxii. M. abeſt: mons elatus ibi nobilis: ipſa circuitu colligit. xxxvi. M. Ab ea ithaca. xii. mil. diſtat: ĩ qua mons neritus: Tota uero circuitu patet. xxv. mil. paſſuum. Ab eo araxum peloponneſi promontorium. xii. mil. paſ. Ante hanc in alto aſteris: Prothe ante zacynthum. xxxv. mil. paſſuum. in eurum uentum ſtrophades duæ: ab aliis plotæ dictæ: Ante cephaleniã letoia: Ante pylum. iii. ſphagia & totidem in latere ſeptentrionali dextra in meſſenẽ: œnuſſa in ſinu aſineo threſtirides: in laconico theganuſa: cothon. Cythera cum oppido antea porphyris appellata: Hæc ſita eſt a maleæ promontorio. v. mil. paſſuum ancipiti propter anguſtias ibi nauium ambitu: in argolica pityuſa: irine: ephire contra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis: ariſtera contra trœzenniũ calauria quinquaginta mil. paſ. diſtans a plateis: belbina: laſia baucidias: Contra epidaurum cetiphalos: ſytioneſos. vi. mil. paſſuum abeſt a continente: ab hac ægina liberæ condictionis. xvii. mil. paſſuum. cuius. xx. mil. paſſuum nauigatio eſt. Eadem aũt a pireo athenienſium portu. xii. mil. paſſuum abeſt ante oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent eleuſa: dendros: graugiæ duæ: ceciæ duæ ſelacoſa: dacẽchris: ſaſpis: ſeptẽ. Et in megario ſinu ethrurides quattuor. Aegyla aũt. xv. M. paſſib9 a cythera. Eadẽq; a cretæ phalaſarna oppido. xxv. mil. paſſuum. Ipſa creta altero latere ad auſtrum: altero ad ſeptentrionẽ inter ortum & occaſum quæ porrigitur centũ urbium clara fama. Doſiades eam a creta nympha heſperidis filia. Anaximãder a rege curetum. Philiſtides. Malotes Crates primũ aeriã dictam: deinde poſteri curetin appellauere. Et macaron nõnulli a temperie cæli appellatam exiſtimauere. Latitudine nuſq̃ quinquaginta mil. paſſuum excedens: & circa mediam ſui partẽ maxime patens. Longitudine implet. cclxx. mil. paſſuum. Circuitu. d. lxxxix. flectenſq; ſe ĩ creticum pelagus ab ea dictũ. qua longiſſime ẽ ad orientem ſammoniũ ꝓmontorium aduerſum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uerſus expellit. Oppida eius inſignia phalaſarne elea ciſamũ pergamũ cydon: minoum: apteron: pantomatriũ amphimalla: Rhithymna: parnomiũ: cyteum: apollonia matiũ heraclia miletos ampela hierapytna lebena hierapolis: Et in mediterraneo cortyna: phæſtum: gnoſum polyrhenium: myrina: lacaſtus rhamdus lictus: dium aſium: philoros rhytion: elatos pharæ holopyxos laſpha eleuterne therapne manathuſa githinos & aliorum circiter. lx. oppidoꝝ memoria extat. Montes cadiſcus idęus dictinæus: crocus. Ipſa abeſt ꝓmõtorio ſuo qđ uocatur criu metopon: ut ꝓdit Agrippa a cyrenaꝝ ꝓmontorio phicũte. cxxv. M. p. Item cadiſto a malea pelopõneſi. lxxx. A carpato inſula ꝓmontorio ſammonio. lx. mil. in fauoniũ uentũ. Hæc inter eam & rhodũ interiacet. Reliqua circa eam ante pelopõneſum duæ coricæ totidẽ milæ & a latere ſeptẽtrionali dextera cretam habẽt. Cõtra cydoniã leuce & duæ budræ. Cõtra matiũ dria. Cõtra itanum ꝓmontorium oniſa leuce: cõtra hyerapynnã chryſa gaudos tEodẽ tractu ophiuſa buto: aranus: circũueſtiſq; criu metopon: tres a cauſagores appellatæ. Hæ ante ſammoniũ ꝓmontorium phocæ plachiæ ſirindes naulocos armedon zephyre. Ac in hellade etiãnum in aegeo lycades ſcarphia coreſa: phocaſia compluresq; aliç ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles: Sed cõtra eleuſina clara ſalamis ante eam pſytalia a ſunio uero helene. v. mil. paſſuum diſtãs. Dein Cos ab ea totidẽ: quã noſtri quidem dixere ceam. Græci & drybuſam auulſam euboeæ quinquẽtis longa ſtadiis fuit quondã: mox quattuor fere partibus quę ad bœotiã uergebãt eodẽ mari deuoratis. Oppida hẽt reliqua iulida cartheia intercidere coreſſa. pœceſſa. Ex hac ꝓfectũ delectatiõi fœminis ueſtẽ auctor ẽ Varro. Euboea & ipſa auulſa

Oxiæ
Tres thyrides
Apiropia
Cecryphalos
Selachuſa
Aſpis
Lappa
Marathuſa
Cytinos
Dictæus
Coricus
Muſagoros
Naumachos

bœotiæ & a modico interfluente euripo ut ponte iungatur ad meridiem promontoriis duobus gerasto
ad atticam uergente: & ad hellespontum caphareo insignis: a septẽtrione ceneo. nusq̃ latitudine ultra. xl.
M. passuum extendit nusq̃ infra. xx. mil. contrahit. Sed in longitudinem uniuersæ bœotie: ab attica thes-
saliam usq; prætentã in. cl. mil. passuũ. Circuitu uero. ccclxv. abest ab hellesponto parte capharei. ccxxv.
Nesio urbibus clara quondam pyrrha: porthmo: nesso: cerintho oreo: dio: ædepso: ocha: œchalia: nunc chalci-
de. Cuius ex aduerso icõtinenti aulis est gerasto: cretria: caristos: orostane: oritano: artemisia: cũ fonte
aretusa flumine lelanto aquisq; calidis: quæ hellopiæ uocantur. Carystus nobilis notiorq; tamẽ marmo-
re carystio ante uocitata est chalcodotis: aut macris ut Dionysius & Ephorus tradũt: Vt Aristides ma-
cra: Vt Callidemus calcis: ære ibi primum reperto: Vt Menechmus ambatias: Vt pœtæ uulgo asopis:
extra eam ĩ myrtoo multæ: sed maxime illustres glaucõnesos: & begilia: & a promontorio geresto circa
delum in orbem sitæ: unde & nomen traxere cyclades. Prima earum andrus cum oppido abest a gere-
sto. x. mil. passuum: a ceo. xxxix. mil. Ipsam Myrsilus cauron deinde antandron cognominatam tradit.
Callimachus lassiam: alii nonagriam: hydrusam epagrin. Patet circuitu. xciii. mil. pas. ab ea dem an-
dro passus mille: & a delo. xvii. mil. Tenos cum oppido. xv. mil. passuum porrecta: Quã ꝓpter aquarũ
abundantiam Aristoteles hydrusam appellatam ait: aliqui ophiusam. Cæterę myconos cũ monte dima
sto a delo. xvii. mil. passuum. Scyros syphnus ante meropia & acis appellata circuitu. xxviii. mil. pas. seri
phus. xii. præpesinthus citanos: Ipsaq; longe clarissima cycladum media a templo Apollinis & merca-
tu celebrata delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) sola motum terræ non sensit ad. M. Varronis æta-
tem. Mutianus prodidit bis concussam: Hanc Aristoteles ita appellatam prodidit: quoniã repente ap-
Pelasgiã paruerit enata: ęglosthenes cynthiam: alii ortygiam: asteriã: lagiã: cerhã: mydiam: cynethum: pyrpylen
Clamy- igne ibi primum reperto. Cingitur quinq; mil. passuum: assurgit cyntho monte. Proxima ei rhene: quã
diam Anticlides celadusam uocat. Item arthemitem Helladius. Scyros quã circuitu patere. xx. mil. passuum
prodidere ueteres. Mutianus. clx. Oliarus: paros cũ oppido ab delo. xxxviii. mil. marmore nobilis quã
Pactiam primo plateã postea minoida uocarunt. Ab ea septem. M. quingentis naxus a delo. xviii. mil. cũ oppido
quã strogylen: dein dian: mox dionysiada a uineaꝶ fertilitate: alii Siciliã minorẽ aut callipolin appella-
runt: Patet circuitu. lxxv. mil. passuum: dimidioq; maior est q̃ paros. Et hactenus quidem cycladas ser-
uant: Cæteras quæ sequũtur sporades. Sũt aũt hellena: phocusa: hecaria: schinusa: pholegãdros: & a na
xo decem & septem mil. passuum icaros: quæ nomẽ mari dedit: tantũdem ipsa in longitudinem patens
cum oppidis duobus tertio amisso ante uocata doliche: & macris. & ichthyoessa. Sita est ab exortu sol-
stitiali delo quinquaginta mil. passuum. Eadem a samo. xxxv. mil. Inter euboeam & andrum. x. mil. pas-
suum freto: Ab ea gerestum. cxii. mil. quinquaginta passuum: Nec deinde seruari potest ordo. Acer-
uatim ergo ponentur reliquæ. Ios a naxo. xiiii. mil. passuum Homeri sepulchro ueneranda. Longitudi-
nis. xxv. mil. antea phœnice appellata. O dia letandro gyaros cum oppido circuitu. xii. mil. passuum ꝓ-
pe. Abest ab andro sexaginta duorum mil. passuum. Ab ea syrnos. lxxx. mil. pas. Cynethus a telos un-
guento nobilis a Callimacho agathusa appellata. Donysa: pathmos circuitu. xxx. mil. passuum. Coras-
Heraclia siæ lebinthus leros cynara: sicynus quæ antea œnoe: heratia quæ onus: casos quæ astrabe: cimolus quæ
echinusa. Melos cum oppido quam aristides Byblida appellat. Aristoteles zephyriã. Callimachus mi-
Acyton mallida. Heraclides siphnum & acitiam. Hæc insularum rutundissima est: Post machia: hipere quon
dam patage: ut alii platage: nunc amorgos polyægos: Phile thera cum primum emersit calliste dicta:
ex ea aulsa postea therasia atq; inter duas enata. Mox automate: eadem hiera & in nostro æuo thia iuxta
Hippu- eãdẽ hierã nata. Distat ios a thera. xxv. mil. p. Sequunt̃ lea: ascania: anaphe: hippuris hippurtusa: astipa
rissusa lea liberæ ciuitatis circuitu. lxxxviii. mil. p. Abest a cadisto crete: cxxv. mil. ab ea platea. lx. mil. Vñ cami
Calydna nia. xxxviii. mil. Azibinta: lanise: tragia: pharmacusa: techedia chalcia: calymna: in qua oppidũ co. olom-
ĩ qua op nos. A qua carpathũ: quæ nomẽ carpathio mari dedit. xxv. mil. pas. Inde rhodũ africo uento. l. mil. pas.
pida. iii. A carpatho ad cason. vii. mil. A caso sammoniũ cretæ ꝓmontoriũ. xxx. mil. In euripo aũt euboico prio
fere introitu petaliæ. iiii. insulæ & in exitu athlante cyclades: & sporades: ab oriẽte littoribus icariis asiæ:
ab occidente myrtois atticæ: a septẽtrione ægeo mari: a meridie cretico & carpathio inclusæ. cc. mil. pas.
in lõgitudinem: & per. cc. mil. in latitudinem iacent. Pegasicus sinus ante se habet eutychiam cicynetũ &
Elymniã scyrum supra dictã. Sed cycladum & sporadum extimã gerontiã: scadirã thermeusim irhesiã: solymni-
Eudepnã am: eudemiã: neam: quæ mineruæ sacra est. Athos ante se quattuor peparethum cum oppido quon-
dam euonum dictã nouem mil. passuum sciathum. xv. mil. imbrum cum oppido. lxxxviii. mil. p. Eadem
abest a matusia cherõnesi. lxxv. mil. pas. ipsa circuitu. lxxii. mil. p. Perfunditur amne ilisso. Ab ea lemnos
xxii. mil. quæ ab atho. lxxxvii. mil. Circuitu patet. xxii. d. pas. Oppida habet ephestiã & myrinam: ĩ cuius
forum solstitio athos eiaculatur umbram. Ab ea thasos libera. v. mil. passuum: olim Aeria uel æthria
dicta: inde abdera continentis. xx. mil. pas. Athos. lxii. mil. tantumdem ad insulam samothracem:
quæ libera

quæ libera ante hebrum ab imbro.xxxii.mil.a lemno.xxii.mil.d.attollitur monte saoce.x.mil.passuum portuosissima omnium Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat: inter cheronnesum & samothracen utrinq; fere quindecim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpeconnesus haud procul a cælo Cheronnesi portu & quædam ignobiles: desertis quoq; reddantur in hoc sinu quarum modo inueniri potuerunt nomina. Desticos iarnos: cyssiros: carbrusa: calathusa: scylla: dialeon: dicta melantia: draconō: arconesus: diethusa: scapos: capheris: mesatea: eantiron: phaterunesos: pateria: calete: neriphus: polendos. Quartus e magnis europæ sinus ab hellesponto incipiens mæotis hostio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda est: ut facilius partes noscantur. Vastum mare præiacens asiæ & ab europa porrecto cheronnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad. ut dictum est interuallo europam auferens asiæ. primas angustias hellespontum uocant. Hac Xerxes persarum rex constrato in nauibus ponte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus.lxxxvi.mil.pas. spatio ad urbem priapum asiæ: qua magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor: rursusq; in actum coit laxitas. Propontis appellatur. Angustię thracius bosphorus latitudine.d.passuum: qua Darius pater Xerxis copias ponte transuexit. Tota ab hellesponto longitudo.cc.mil.xxxix.mil.passuum. Dein uastum mare: pontus axenus qui quondam annexus longe refugiẽtes occupat terras: magnoq; littorꝝ flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinq; porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma. Medio flexu iungitur hostio mæotici lacus cimerus bosphoros: id os uocatur.iii.mil.d.passuum latitudine. At inter duos bosphoros thracium & cimerium directo cursu ut auctor est Polybius.d.M.passus intersunt. Circuitu uero totius pōti uicies semel.l.milia ut auctor est Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius.ccc. mil.l.adiicit. Artemidorus uicies nouies decē nouē milia facit. Agrippa.xxiii.lx.mil. Mutianus.xxviii. lxv.mil. Simili modo europæ latere mensurā alii quattuordecies.lxxviii.mil.pas.determinauere. Alii undecies.lxx.mil.M. Varro ad hunc modū metitur. Ab hostio ponti apolloniā.cxxxlviii.mil.d.pas. Calatin tantūdem. Ad ostiū istri.cxxv. Ad borysthene.ccl.mil. Cheronēsum heracleatarꝝ oppidū.ccclxxv.mil. pas. Ad panticapeū quod aliqui bosphorꝝ uocāt: extremū in europæ ora.cc.mil.xxii.d.quæ summa efficit.xiii.mil.xxxvi.mil.d. Agrippa a bizantio ad flumen istrum.d.lx. Inde panticapeum.d.cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnē ex ripheis mōtibus defluentē accipiens nouissimū inter europā asiamq; finē xiiii.mil.vi.mil.circuitu pateꝛ traditur. ab aliis.xi.mil.xxv. Ab hostio eius tanais ortū directo cursu.ccc. lxxv.mil.passus esse constat. Accolæ sinus eius in mētione thraciæ dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in germaniæ iugis montis arnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per innumeras lapsus gentes danubii nomine immenso aquarꝝ auctu & unde primum illyricum alluit ister appellatur: sexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorꝝ nauigabili in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primum hostium peuces: mox ispa peuce insula: in qua proximus alueus appellatus.xix.mil.pas.magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & sup istropolin lacus gignitur.lxiii. mil.pas.ambitu: halmirim uocant. Secundū hostium naracustoma appellatur. Tertiū calostoma iuxta insulā sarmaticā. Quartū pseudostoma & insula conopondiabasis: postea boreostoma & spireostoma. Singula aūt ora tanta sunt ut ꝓdatur in.xl.mil.pas.longitudinis uinci mare: dulcēq; intelligi haustum. Ab eo in plenum qdem oēs scytarꝝ sunt gentes: uarie tamē littori appositæ tenuere alias gethæ daci a romanis dicti: alias sarmatæ a græcis sauromatæ: eorūq; hamaxobii aut aorsi: alias scythæ degeneres & a seruis orti: aut troglodytæ: mox alani & toxalani. Supiora aūt inter danubium & hycinum saltum usq; ad pānonica hyberna carnunti germanorūq; ibi confiniū: Campos & plana iazyges: sarmatæ uero montes & saltus. Pulsi ab his daci ad pathissum amnem: amoris siue duria est a sueuis: regnoq; uanniano dirimens eos: Ex aduerso basternæ tenent: haliq; inde germani: Agrippa totum eum tractum ab istro ad oceanum bis ad decies centum milia passus: in longitudine quattuor milibus quadringentis: In latitudine ad flumen uistulam a desertis sarmatiæ prodidit: Scytarum nomen usq; quaq; transit in sarmatas atq; germanos:. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: q̄ qui extremi gentium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt: Verum ab istro oppida crene scepolium: Montes macrocrēnius clarus Amnis tyra oppido nomen imponens: ubi antea ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt tyragetæ: Abest a pseudostomo istri hostio.cxxx.mil. Mox axiacæ cognomines flumini: ultra quos crobyzi: flumen rhode: sinus saggaricus: portus ordesus: Et a tyra.cxx.mil.passuum flumen boristenes: lacusq; & gens eodem nomine: & oppidum a mari recedens.xv.M.passuum: Olbiopolis & miletopolis antiquis nominibus: Rursus in littore portus achæorum: Insula achillis tumulo eius uiri clara: Et ab ea.cxxv.mil.pas.peninsula ad formam gladii in transuersum porrecta exercitatione eiusdem cognominata dromos achileos: Cuius longitudinem.lxxx.mil.passuum tradidit Agrippa. Totum eum tractum Taurici Scythæ & Sarmatæ tenent: Inde siluestris regio: hyleum mare: quo alluitur cognominauit: Enæcadloæ uocanꝰ incolæ. Vltra panticapes amnis qui nomadas & georgos disterminat: mox acesinus: Quidā panticapem confluere intra olbiam cum borysthene tradunt: Diligentiores hypanin tan

Saio uel Sao

Drecanō

Abnobæ

Stenostoma

Sindi

Troxalani ul' rhoxalani

Batarnæ, Coralli,

Cremense & obolium

Asagaricus

to errore eorum qui illum in asiæ parte prodidere. Mare subit uasto recessu donec quinq; mil. paſ. inter-
uallo absit a mæotide uasta ambiens spatia multasq; gentes. Sinus carcinites appellatur: flumen pacy-
Carocto ris. Oppida naubarũ carcine. A tergo lacus buges fossa missus i mare. Ipse buges a coreto mæotis lacus
sinu petroso discluditur dorso. Recipit amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerso uenientes tractu.
Nam gerrhus basilidas & nomadas separat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo
in bugẽ: naturali in coretum. Regio scythiæ sendica noiatur. Sed a carcinite taurica incipit: quõdam ma
Arselachi ri circũfusa & ipsa: quaq; nunc iacent campi: Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorũ populi. Ex
tæ iis mediterranei. xxvii. Sex oppida orgocyni: caraseni: assyrani: tractari: arcissalite caliordi. Iugũ ipsum
Satar- scythorauti tenẽt. Clauduntur ab occidente cherõneso. Nea ab ortu scythisa utacis. In ora a carcinite op
chis pida taphrœ in ipsis angustiis peninsulæ: Mox heraclea cheronnesus libertate a romanis donatum. Me
garice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu custoditis græciæ moribus: quinq; Mil. paſ-
Symbo- suum ambiente muro. Inde parthenium promontorium taurorum ciuitas pelacia. Symbolũ portus.
lon Promontorium criu metopon aduersum carambico asiæ promontorio per medium euxinum pcurrens
clxx. mil. passuum interuallo: quæ maxime ratio scythici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus
multi & lacus. Oppidum theodosia a criu metopo. cxxii. mil. paſ. A cheronneso. cxlv. mil. Vltra fuere
oppida cyte: zephyrium: acre: nympheũ: dia. Restat longe ualidissimum in ipso bosphori introitu pan
ticapeum milesiorum a theodosia mille. xxxv. passuum: a cimero uero oppido trans fretũ sito mille. d.
ut diximus spatium. Hæc ibi latitudo asiam ab europa separat: eaq; ipsa pedibus plerunq; peruia glacia
to freto bosphori cimmerii. Latitudo. xii. d. passuum. Oppida habet hermisium: myrmecium: & intus
insulam alopecẽ. Per mæotin autẽ ab extremo isthmo: qui locus taphrœ uocatur: ab ore bosphori du-
centa sexaginta milia passuum longitudo colligitur. A taphris per cõtinentem introrsus tenent auchetæ
apud quos hypanis oritur. Neuræ apud quos borysthenes: geloni: Thussagetæ: budini: basylidæ & ce-
ruleo capillo agathyrsi. Super eos nomades. Deinde anthropophagi. A bute super meotin sauromatæ
& hessedones. At per oram ad tanain usq; mæote a quibus lacus nomẽ accepit. Vltimiq; a tergo eorum
arimaspi. Mox riphei montes & assiduo niuis casu pinnarum similitudine pterophoros appellata regio
pars mundi damnata a natura rerum: & densa mersa caligine: neq; in alio q̃ rigoris opere gelidisq; aqui-
lonis conceptaculi. Pone eos montes ultraq; aquilonem gens fœlix (si credimus) quos hyperboreos ap
pellauere annoso degit æuo: fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi: extremiq;
syderum ambitus: semestri luce & una die solis auersi: non ut imperiti dixere ab equinoctio uerno in au
tumnum. Semel in anno solstitio oriuntur iis soles: brumaq; semel occidunt. Regio aprica: fœlici tem-
perie: omni aflatu noxio carens. Domus iis nemora luciq; & deorum cultus. Viritim gregatimq; discor
dia ignota: & ægritudo omnis. Mors nõ nisi satietate uitæ: epulatis delibutisq; senibus luxu ex quadam
rupe in mare salientium. Hoc genus sepulturæ beatissimum. Quidam eos in prima parte asiæ littorum
posuere: non in europa: qui sunt ibi similitudine & situ attacori nomine. Alii medios fecere eos inter
utrũq; solem antipodum occasum exorientemq; nostrum: quod fieri nullo modo potest constare tam
uasto mari interueniente. Qui alibi q̃ in semestri luce constituere eos serere matutinis: meridie mete-
re: occidente sole fœtus arborum decerpere: noctibus in specus condi tradiderunt. Nec libet dubitari
de gente in ea cum tot auctores prodant: frugum primitias solitos delon mittere Apollini: quem præ
cipue colunt. Virgines ferebant eas hospitiis gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fi-
de in proximis accolarum finibus deponere sacra ea instituere. Hiq; ad conterminos deferre: atq; ita
delum usq;. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ: scytiæ: taucicæ: omnisq; a borysthene amne: tra-
ctus longitudo. d. cccclxxx. mil. Latitudo. d. ccxvii. M. Agrippa tradita est. Ego incertam hac terrarum
par mensuram arbitror. Verum instituto ordine reliqua huius sinus dicantur: & maria quidem eius
nuncupabimus.

Insulæ ponti. Cap. xiii.

Ellespontus insulas nõ habet in europa dicẽdas. In ponto duæ. M. d. passibus ab europa. xiiii.
h mil. ab hostio cyaneæ: ab aliis symplegades appellatæ: traditæq; fabulis inter se concurrisse:
quoniam paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur: paulumq; de
flexa acie coeunciũ spẽm pbebant: Circa istrũ appolloniatarũ una. lxxx. mil. a bospboro thracio. Ex qua
M. Lucullus capitolinũ Apollinẽ aduexit. Inter hostia istri quę eẽnt diximus. Ante borysthenẽ achillea
est supradicta: eadẽ leuce & macaron appellata. Hanc temporũ horũ demõstratio a borysthene. c. xxxx.
mil. ponit: a tyra. cxx. mil. a peuce insula. l. mil. Cingitur circiter. x. mil. paſ. Reliquæ in carcinitis sinu ce
Cepha- phallones: rhosphodus: amacra. Non est omittenda multorũ opinio priusq̃ digrediamur a ponto: qui
lõnesos maria omnia iteriora illo capite nasci nõ gaditano freto existimauere: haud improbabili argumẽto: quo
niam æstus semper e ponto profluens nunq̃ reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extera europæ dican
tur: transgressisq; in ripheos mõtes littus oceani septentrionalis in leua donec pueniatur gades legendũ.
Insulæ

Insulæ complures sine noībus eo situ traduntur. ex quibus ante scythiā quæ appellatur: bānonia: unam abesse a scythia diei cursu: in quā ueris temperie fluctibus electrum eiiciatur. Timæus ꝓdidit. Reliqua littora incerta signata fama. Septētrionalis oceanus: amalchiū eū hecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit. quod nomen eius gentis lingua significat congelatum. Philemon morimarusam a cimbris uocari: hoc est mortuum mare. Inde usq; ad promontorium rubeas. Vltra deinde cronium. Xenophon lampsacenus a littore scytarum tridui nauigatiōe insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit. Eandem Pythias basiliam nominat. Feruntur & oonæ: in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus homines nascantur. hippopodes appellati. Fanesiorum aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota integant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum: quæ est prima. Inde germaniæ seuo mons ibi immensus: nec ripheis iugis minor immanem ad cimbrorum usq; promontorium efficit sinum: qui codanus uocatur refertus insulis: quarum clarissima scādiauia est incompertæ magnitudinis. Portione tantum eius quod sit notum. hilleuionum gente qngentis incolente pagis: quæ alterꝫ orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione eningia. Quidā hæc habitari ad Vistulā usq; fluuiū a sarmatis benedis: scyris: hyrris tradūt. Sinum clylipenum uocari: & in hostio eius insulā latrin. Mox alterꝫ sinum lagnum cōterminū cimbris. Promontorium cimbrorum excurrens in maria longe peninsulam efficit: quæ haustisus appellatur. xxiii. mil. passuum. Inde insulæ romanis armis cognitæ. Earꝫ nobilissime burchana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte prouenientis. Item glessaria a succino militiæ appellata a barbaris austerania: prętereq; actania. Toto aūt hoc mari ad scaldin usq; fluuium germaniæ accolunt gentes haud explicabili mensura: tam immodica prudētium discordia est. Græci & quidam nostri. xxv. mil. passuum oram germaniæ tradiderunt. Agrippa cum rhetia & norico longitudinem. cc. mil. lxxxvi. mil. pas. Latitudinem ducenta. xlviii. milia. Austrania

Germaniæ. Cap. xiiii.

r Hetiæ prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactæ. Nam germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur haud multū ore deerit græcorum opinioni & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera germanorum quinq;. Vindelici: quorum pars burgundiones: uarrinnæ: charini: guttones. Alterum genus ingeuones: quorum pars cimbri: teutoni a cauchorum gente. Proximi autem rheno isteuones: quorū pars cimbri mediterranei: hermiones: quorum sueui hermūduri: chatti: cherusci. Quinta pars peucini: basternæ supradictis cōtermini dacis. Amnes clari in oceanum defluunt: gutallus iustillus siue uistulla: albis uisurgis amissuis. rhenus: mosa. Introrsus uero nulli inferius nobilitate hercynium iugum prætenditur.

Insulæ in gallico oceano. Cap. xv.

i N rheno autem ipso prope cētum mil. passuum in longitudinē nobilissima batauorꝫ insula & cannenefatum & aliæ frisiorꝫ: caucorū: frisiabonum: sturiorū: morsatiorū: quæ sternuntur inter helinum ac fleuum. Ita appellantur hostia in quæ effesus rhenus ab septentrione in lacus ab occidēte in amnem mosam se spargit. medio inter hæc chore modicum nomini suo custodiens alueum.

Britannia hibernia. Cap. xvi.

e X aduerso huius situs britānia insula clara græcis nostrisq; monumētis inter septentrionem & occidentem iacet: germaniæ galliæ hispaniæ multo maximis europæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit: cū britāniæ uocarentur oēs de qbus mox paulo dicemus. Hæc abest a gesoriaco morinorꝫ gentis littore ꝓxime traiecto qnquaginta milia minimū. Circuitu uero patere trigintaocto mil. passus. lxxv. mil. Pythias & Isidorus tradūt. Triginta prope iam amnis noticiā eius romanis armis nō ultra uicinitatē silue calidoniæ ꝓpagantibus. Agrippa longitudinē octingentorꝫ milium passuum credit esse. Latitudinem trecētorꝫ milium credit. Et eādem hiberniæ latitudinem. Sed longitudinem ducentorum mil. p. minorem. Super eam hæc sita abest breuissimo trāsitu a silurꝫ gente xx. mil. passuum. Reliquarꝫ mella. cxxv. mil. circuitu amplior proditur. Sūt autem. xl. orcades modicis inter se discretæ spatiis. Septem acmodæ: & triginta hebudes: & inter hiberniā & britāniam. mona: menapia: ricnea uectis: silimnus: andros. Infra uero siambis: & axantos. Et ab aduerso in germanicū mare sparsæ glessariæ: quas electridas græci recentiores appellauere: q̄ ibi electrum nasceretur. Vltima oīum quæ memorātur Thyle in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cancri signū sole transeunte: nullosq; cōtra per brumā dies. Hæc quidam senis mensibus cōtinuis fieri arbitrantur. Timæus hystoricus a britānia introrsus sex dierum nauigatione abesse dicit insulam mitterin. in qua candidum plumbū proueniat. Ad eam britānos uitilibus nauigiis corio circunsutis nauigare. Sunt & qui alias prodant scadiā: dumnā: bergos: maximāq; oīum nerigon: ex qua in thylen nauigetur. A thyle unius diei nauigatiōe mare concretum a nōnullis cronium appellatur.

Iuuernæ
Nulla
Ricma
Limnus
Edros
Samnis
Cattiterim

Gallia. Cap. xvii.

g Allia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibus maxime distincta. A scalde ad sequanam belgica. Ab eo ad garūnam celtica. Eademq;

lugdunensis. Inde ad pyrenei montis excursum aquitania aremorica antedicta. Agrippa uniuersarum galliaꝝ inter rhenum & pyreneum atqꝫ oceanũ ac montes gebẽnam & iurã: quibus narbonẽsem galliã toxiandri excludit: longitudinem. ccccxx. mil. passuum. Latitudinem. cccxiii. cõputauit. A scaldi incolũt: exerni: texandri pluribus noĩbus. Deinde menapii: morini: oromãsaci iuncti pago qui gesoriacus uocatur. Britãni: ambiani: bellouaci: bassi. Introrsus castologi: attrebates: neruii: liberi uero mãdui: sueucõi: suessiones: Frisiabones ueruni liberi: ulbanectens liberi: tungri: rinuci: frisi: auones: betasi: leuci: liberi: treueri liberi antea: & lingones fœderati: rhemi fœderati: medio matrici: sequani: rauraci: heluetii. Colonia equestris & rauriaca. Rhenum autem ac colentes germaniæ gentium in eadẽ prouincia menetes: triboci: uãgiones: hinc ubii: colonia agrippinensis guberni: bataui: & quos in insulis diximus rheni.

Lugdunensis gallia. Cap. xviii.

L Vgdunensis gallia habet lexouios: uellocasses: galletos: uenetos: abrincatuos: osisinios: flumen claꝝ ligerin. Sed peninsulam spectatiorẽ excurrentẽ in oceanũ a fine ossisoꝝ circuitu. d. c. xxv. mil. passuum longitudine. In latitudine. cxxv. mil. Vltra eã uãnetes. Intus aũt hedui fœderati: cauratani fœderati: boii: senones. Aulerci qui cognominantur eburones: & qui cenomani: meldi liberi: parisii: trecasses: andegaui: uidugasses: uadicasses: uenelli: cariosuelites: diablindi: rhedones: turones: itesui: secusii: albii liberi: in quoꝝ agro colonia lugdunũ. Diablitæ Secusiani Lugudunum

Aquitania. Cap. xix.

A Quitanicæ sunt ambulatri: anagnutes: pictones: sanctones liberi: bituriges liberi cognomine ubisci: aquitani unde nomen prouinciæ: sediboniates. Moxi oppidum contributi conuenæ: bergebi: tarbeli quattuor: signani: cocossates: sexagnani: uenami: enobrisates: belendi: saltus pyreneus. Infraqꝫ nemeosi: osquidates montani sybillates: camponi: bercorcates: pipedimui: sassumini: uellates: tornates: consorãni: ausci: elusates: sottiates: osquidates campestres: succasses: latusates: basabocates uassei: sennates: cãbolestri: agesinates: pictonibus iuncti. Hinc bituriges liberi q cubi appellantur. Dein lemouices: atuerni liberi: gabales. Rursus narbonensis prouinciæ contermini ruteni: cadurci: antobroges. Tarnæqꝫ amne discreti a tolosanis petrogori Maria circa oram ac rhenum septentrionalis oceanus: inter rhenum & sequanam britãnicus: inter rhenum & pyreneum gallicus. Insulæ complures uenetorũ: & quæ uenetiæ appellantur: & inter aquitanicum sinum. agẽnates

Citerior hispania. Cap. xx.

A Pyrenei promontorio hispania incipit angustior non gallia modo: ueꝝ etiã semetipsa (ut diximus) imensum quãtum hinc oceano: illinc hiberico mari cõprimẽtibus. Ipsa pyrenei iuga ab exortu æquinoctiali in occasum brumalem breuiores latere septẽtrionali q̃ meridiano hispanias faciunt. Proxima ora citerioris est eiusdẽ tarraconẽsis situs a pyreneo ꝑ oceanũ uasconum saltus olarso uarduloꝝ oppida morosgi: menosca: uesperies: amanũ portus. ubi nunc obrica flaui colonia ciuitatũ nouẽ. Regio cãtabroꝝ. flumẽ sanga: portus uictoriȩ iuliobricensiũ. Ab eo loco fontes hiberi quadraginta mil. passuũ. portus biendiũ: origeni mixtis cãtabris. Portus eoꝝ uesei: ueca. Regio astuꝝ neoga oppidum in peninsula pisci. Et deinde cõuentus lucensis a flumine nauia Albiones: cibarci: egouarri cognoĩe namarini iadoni arrotrebæ: promontoriũ celticũ Amnes. florius: nelo celtici cognoĩe neriæ: supqꝫ tamarici: quoꝝ in peninsula tresaræ festianæ Augusto dicatæ & Cæpori oppidum noela. Celtici cognoĩe præsamarci: cileni. Ex insulis noiandæ corticata: & aunios acilensis. cõuentus bracaꝝ: heleni: gronii: castellũ tide. græcoꝝ sobolis oĩa. Insulæ cicæ. Insigne oppidũ abobrica. Minius amnis quattuor mil. pas. ore spatiosus: leuni: seurbi: brachaꝝ oppidũ augusta: quos sup galecia: Flumẽ limia. Durius amnis & maximis hispaniæ ortus in pelõdonibus: & iuxta numantiã. Lapsus dein per areuacos uacceosqꝫ disterminatis ab asturia uectonibus a lusitania gallecis. Ibi quoqꝫ turdulos a bracharis arcẽs. oĩsqꝫ dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri plumbi nigri albiqꝫ. Haulubiones Læbuni

Lusitania. Cap. xxi.

A Durio lusitania incipit. Turduli. ueteres. pesuri. Flumen uagia. Oppidum talabrica. Oppidũ & flumen eumenium. Oppida conibrica. colippo. eburo. britium. Excurrit deinde in aliud uasto cornu promontorium quod alii artabrum appellauere. alii magnum. multi ulysipponense ab oppido: terras maria cȩlum disterminans. Illo finitur hispaniȩ latus. Et a circuitu eius incipit frons septentrionis. Vaca ȩminium eburo

Insulæ in oceano. Cap. xxii.

H Inc oceanus qui & gallicus occasus: illinc oceanus atlanticus promontorii excursum. xl. mil. prodidere. Alii. xc. mil. pas. ad pyreneum. Inde non pauci duodequinquaginta milia. & ibi gentem artabrum quæ nunquam fuit manifesto errore. Arrotebras enim quos ante celticum diximus promontorium hoc in loco posuere litteris permutatis. Erratum & in amnibus inclytis ab minio quem supra diximus. cc. mil. passuum ut auctor est Varro abest æminius: quem alibi quidam intelligunt: & limæam uocant: obliuionis antiquis dictus: multumqꝫ fabulosus. Ab durio tagus. cc. milium passuum interueniente munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo. clx. mil. passuum promontoriũ sacrum e media prope hispaniæ fronte prosilit. xiiii. milia passuũ. Inde & pyreneum medinm colligitur

colligitur Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniã a betica discreuimus.cexxvi.mil.passuum. A gadibus.cii.mil.pas.additis gentes celticæ turduli: & circa tagum uetones. Ab ana ad sacrum lusitani oppida memorabilia a tago in ora: olysippo equarum & fauonio uẽto conceptu nobile salatia cognomiata. Vrbs imperatoria merobrica: promontoriũ sacrũ: & alterum cuneus. Oppida ossonoba bassa myrtili. Vniuersa prouintia diuiditur in conuentus tres emericensem: pacẽsem: scolabitanum. Tota populorũ xlvi. in quibus coloniæ sunt quinq;: municipiũ ciuium romanorum latii antiqui quattuor. Stipendiaria xxxvi. Colonia augusta emerita anæ fluuio apposita: mertallinensis: pacensis: norbensis cæsariana cognomine. Contributa sunt in eam castra iulia: castra cæcilia. Quinta est scalabis: quæ præsidium iulium uocatur. Municipium ciuium romanorum olysippo fœlicitas iulia cognominatum. Oppida ueteris latii ebora: quod idẽ liberalitas iulia & myrtilis & salatia quæ diximus stipendiariorum. quos nominare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus: augustobrigenses: ãmienses: aranitani: taxabritenses blaxenses: cæsarobricenses: caperenses: caurenses: colarni Cibilitani: concordienses. Qui & bocori: interausenses: lãcienses: mirobrigẽses: qui celtici cognominant: madrubricẽses: qui plũbarii: ocelẽses: lancienses: turduli qui barduli: & tapori. Lusitaniam cum asturia & galecia patere longitudine.xl.m.p. Latitudine.d.xxxvi.m. Agripda prodidit: omnes autem hispaniæ a duobus pyrenei promontoriis p maria totius oræ circuitu.xxxix.m.xii.colligere existimantur ab aliis.xxvi.mil. Ex aduerso celtiberiæ complures sunt insulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plumbi: & e regione arrotrebarum promontorio deorum sex: quas aliqui fortunatas appellauere. In ipso uero capite mox beticæ ab hostio freti passus.lxxv. mil. gadis longa & (ut Polibyus scripsit).xii.mil.lata.iii.mil.passuum abest a continente. Proxima parte minus pedes.d.cc. Reliqua plus septẽ mil. ipsius spatiũ.xv.mil.pas.est. Habet oppidum ciuiũ romanorum qđ appellat augustana urbs iulia. Gaditani ab eo latere quo hispaniã spectat passibus fere.c. Altera insula ẽ in longũ.cc.miliũ passuũ.xl.mil.lata. In qua prius oppidũ gadiũ fuit. Vocat ab Epboro & philistide: erythia a Timæo & Syleo ophrodisias: ab indigenis Iunonis. Maiorẽ Timæus continusam apud eos uocitatã ait. Nostri tarteron appellant: pœni gadiritam gadiruta punica lingua sepem significante. Erythia dicta est: quoniã tyrii ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur. In hac Geriones habitasse a quibusdã existimantur: quorum armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam: & cõtra lusitaniam arbitrarentur: eodemq; nomine quondam ibi appellant.

Vniuersæ europæ mensura. Cap.xxiii.

p Eracto ambitu europæ reddenda consumatio est: ne quid in expedito non sit noscere uolentibus. Longitudinẽ eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades.lxxxiiii.mil.xiiii.passuum prodiderunt. Polybius latitudinem europæ ab italia ad oceanum scribit.xi.mil.l.esse etiã tum i comperta magnitudine huius. Est autem ipsius italiæ (ut diximus).xii.mil.xx.ad alpes. Vnde lugdunũ ad portum morinorum britannicum: qua uidetur mensuram agere Polybius.xiii.mil.xviii. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstiui hostiumq; rheni per castra legionum germaniæ ab iisdem dirigitur alpibus.xii.mil.xliii.pas. Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.V.

Africæ Descriptio.

a FRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE QVA MARE ante eam libycum incipiens ægypto finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus longe ab occidente littorum obliquo spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina uel maxime sunt ineffabilia: præterq̃ ipsorum linguis & alias castella ferme inhabitant.

Mauritania. Cap.i.

p Rincipio terrarum mauritaniæ appellantur usq; ad.C.Cæsarem Germanici filium regna. Seuitia eius in duas diuisa est prouincias. Promontorium oceani extimum ãpelusia nominatur a græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra columnas Herculis: nunc est tingi quondam ab Anteo conditum: postea a Claudio Cæsare cum coloniam faceret appellatum traducta iulia. Abest a belone oppido beticæ proximo traiectu.xxx.mil.pas. Ab eo.xxv.mil.in ora oceani colonia Augusti iulia constantia zili regum ditioni exempta: & iura in beticam petere iussa: & ab eo.xxxii.mil.passuum colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei: certamenq; cum Hercule: & hasperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium e mari flexuoso meatu: in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam: quam solam e uicino tractu aliquanto excelsiore non tamen æstus ma-

Cotes

ris inundant. Extat in ea & ara Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa græciæ mendacia de iis de amne lixo prodita: qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædam de iisdem tradidisse. Præualidam hanc urbem maioremq; carthagine magna. Præterea ex aduerso eius sitam & prope immenso tractu. Abtingi quoq; aliam Cornelius Nepos audacissime credit ab lixo. xl. mil. passuum. In mediterraneo altera Augusti colonia est babba: iulia campestris appellata. Et tertia panasa. lxxv. mil. ualentia cognominata. Ab ea. xxxv. mil. passuum

Subur uolubile oppidum tantundem a mari utroq; distans: & in ora a lixo. l. mil. amnis sububus præter banasam coloniam defluens: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidem milibus passuum oppidum sala eiusdem nominis fluuio impositum: iam solitudinibus uicinum: elephantorumq; gregibus infestum. Multo tamen magnis autololum gentem per quam iter est ad montem africæ uel fabulosissimum atlantē E mediis hunc harenis in cælum attolli prodiderunt: asperum: squalentem qua uergat ad littora oceani cui cognomen imposuit. Eundem opacū nemorosumq; & scatebris fontium riguum qua spectat africā fructibus oīum gene℞ spōte ita sub nascentibus ut nunq̄ satietas uoluptatibus desit. Incola℞ neminem interdiu cerni: silere omnia haud alio q̄ solitudinem horrore: subire tacitam religionem animos propius accedentium: præterq; horrorē elati sup nubila atq; inuicinia lunaris circuli. Eūdēq; noctibus micare crebris ignibus ægypanum satyrorūq; lasciuia. Impleri tibia℞ ac fistulæ cantu tympanorūq; & cymbalo℞ sonitu strepere. Hæc cælebrati auctores prodidere præter Herculi & Perseo laborata ibi: spatium ad eū immensum incertumq;. Fuere & Hannonis carthaginensium ducis cōmentarii punicis rebus florentissimis explorare ambitum africæ iussi: quem secuti pleriq; e græcis nostrisq;. Et alia quædam fabulosa: & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere: qua℞ nec memoria ulla nec uestigium extat. Scipione Aemyliano res in africa gerente Polybius annalium conditor ab eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circūuectus ꝓdidit a mōte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumen anatin. cccclxxxv. mil. pas. Ab eo lixum. ccv. mil. pas. Agrippa lixū a gaditano freto. cxii. mil. pas. abesse. Inde sinum qui uocetur saguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina subur & salā. Portum Rutubis a lixo. ccxiii. mil. pas. Inde promontorium solis: portum risadir. Getulos autolales: flumē co

Vesenū senum gentem selatitos & masatos flumen masatat: flumen darat: in quo crocodilos gigni. Deinde sinum. d. cxvi. mil. p. Includi mōtes barce promōtorio excurrente ī occasum q^d appellatur surrentiū. Po

Perorsos stea flumē palsum. ultra quod æthiopas poros: quo℞ a tergo porusios. Iis iūgi mediterraneos getulos

Pharusios daras: at in ora æthiopas daratitas. Flumen bambotū crocodilis & hippopotamis refertū. Ab eo mōtes perpetuos usq; ad eum quem theon ochema dicemus. Inde ad promontorium hesperū nauigatiōe die℞ ac noctium. x. In medio eo spatio atlantē locauit: a cæteris omnibus in extremis mauritaniæ proditum. Romana arma primū Claudio principe in mauritania bellauere Ptolemæum regem a. C. Cæsare interemptum ulciscente liberto Aedone: refugientibusq; barbaris uentū constat ad mōtē atlantē. Nec solum consulatu ꝑfunctis atq; e senatu ducibus qui tū res gessere: sed eqtibus quoq; romanis qui ex eo præfuere: ibi atlantē penetrasse gloria fuit. Quinq; sunt (ut diximus) Romanæ coloniæ ī ea prouintia: ꝓuīūq; famæ uideri potest. Sed id plerūq; fallacissimo experimēto deprehenditur: quia dignitate īdagare uera pigeat: ignorantiæ pudore mentiri non piget. Haud alio fidei proniore lapsu: q̄ ubi falsæ rei grauis auctor existit. Et equidem minus miror incomperta quædā esse equestris ordinis uiris. Iam uero & e senatu nō aliunde intrantibus q̄ causa luxuriæ: cuius efficacissima uis sentitur atq; maxima cū ebori citro siluæ exquirantᷣ: omnes scopuli getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab sala. cl.

Asamam mil. pas. flumen asanā marino haustu: sed portu spectabile. mox amnē quē uocāt fuut. Ab eo ad dyrin

Phthut hoc enim atlanti nomen esse eo℞ lingua cōuenit). cc. mil. passuū interueniente flumine cui nomen ē uior Ibi fama existere circa uestigia habitati quondam soli uinea℞ palmentorūq; reliquias. Suetonius Paulinus quem consulē uidimus primus romano℞ ducum transgressus quoq; atlantem aliquot milium spatio prodidit de excelsitate quidem eius quæ cæteri. Imas radices densis altisq; repletas siluis incognito genere arborum: proceritatem spectabilem enodi nitore: frondes cupressis similes Præterq; grauitatem odoris: tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte posse quales bombice uestes confici. Verticē altis etiā æstate operiri niuibus. Decumis se eo ꝑuenisse castris: & ultra ad fluuiū qui niger uocatᷣ per solitudines nigri pulueris eminentibus interdū uelut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore quāq̄ hyberno tempore expertus. Qui proximos inhabitent ei saltus refertos elephantorum ferarūq; & serpentū omni genere canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiscuum iis esse: & diuidua ferarum uiscera. Iunctam æthiopum gentem quos perorros uocant satis constat. Iuba Ptolæmei pater qui primus utriq; mauritaniæ imperauit studiorum claritate memorabilior etiā q̄ regno similia prodidit de atlante præterq; gigni ibi hærbam euphorbiā nomine ab inuentore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate uisus: contra serpentes & uenena oīa priuatim dicato uolumīe Et satis supq; de atlante.

Tingitania prouincia. Cap. ii.

Ingitaniæ prouintiæ longitudo.clxx.mil.passuum ē:& gens in ea quondā præcipua maurorū unde nomen prouintiæ:quos pleriq; maurosios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas : rediit familias.Proxima illi massesylorum fuerat:sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gentes:bannurri:multoq; ualidissimi autololes.Et horum pars quondam uesuni:qui auulsi iis propriā fecere gentem uersi ad æthiopas.Ipsa prouintia ab oriente montosa fert elephantos.In abila quoq; monte & quos septem fratres a simili altitudine appellant freto immienti iuncti abilæ.ab iis ora interni maris.Flumen tamuda nauigabile quondā & oppidum.Flumen laud & ipsum uauigio℞ capax. Rusardir oppidum & portus maluana Fluuius nauigabilis:siga Oppidum ex aduerso malacæ ī hispania sitæ Syphacis regia alterius iam mauritaniæ.Nanq; diu regum nomina optinuere : ut bogudiana appellaretur extima.Itemq; Bocchi quæ nunc cæsariensis.Ab ea portus magnus a spatio appellatus ciuium romanorum oppidum.Amnis mulucha Bocchi massesylorumq; finis. Quiza cenitana peregrinorum oppidū. Arsennaria latinorum tria mil.passuum a mari.Carcenna colonia augusti:legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoria gunugii.promontorium Apollinis.Oppidumq; ei celeberrimū cæsarea antea uocitatum iol iubæ regia a Diuo Claudio coloniæ iure donata eiusdem iussu deductis ueteranis.Oppidum nouum:& latio datum tipasa.Itemq; a Vespasiano imperatore eodem munere donatum icosio.Colonia Augusti Rusconiæ Ruscurium ciuitate honoratum a Claudio. Ruzasus colonia Augusti.Salde colonia eiusdem: igilgili oppidum.Tucca impositū mari & flumini ampsagæ. Intus colonia Augusta quæ item Succubar:item Tubusuptus.Ciuitates timici tigauæ.Flumina isarges: gēsnabades:sardabala nabar gēsina:turebi:flumē usariēs nauigabile.Flumē ampsaga abest a cæsarea.ccxxxiii. mil.passuum. Vtriusq; mauritaniæ lōgitudo.d.ccc.mil.pas.xxxix.mil.Latitudo.ccccl xvii.mil.pas.

Malua | Xenitana | Rusarus

Numidia. Cap.iii.

B ampsaga numidia est Massinissæ clara nomine:metagonitis terra a græcis appellata.Numidæ uero nomades a permutandis papilionibus mapalia sua hoc est domus plaustris circunferentes. Oppida cullu rusicade. Ab ea ad.xlviii.mil.passuum in mediterraneo colonia cirtha sittiano℞ cognomine:& alia intus sicca:liberumq; oppidum bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius.Flumen armua. Oppidum tabracha ciuium ro.Tusca fluuius numidiæ finis. nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa.Cap.iiii.

Tusca zeugitana regio & quæ proprie uocet̄ africa ē.Tria ꝓmontoria: candidū.mox Apollinis aduersum sardiniæ: Mercurii aduersum siciliæ in altū procurrētia duos efficiūt sinus hipponensem proximum ab oppido:quod hipponem dirutum uocant diarrhytum a græcis dictum ꝓpter aquarum irrigua.Cui finitimum theudalis immune oppidum longius a littore. Dein promontoriū Apollinis:& in altero sinu utica ciuiū romano℞ Catonis morte nobilis:flumē bagrada.Locus castra cornelia.Colonia carthago:magnæ in uestigiis carthaginis: colonia maxulla. Oppida carpi: misua.Et libe℞ clupea ī ꝓmontorio Mercurii.Itē libera curubis neapolis Mox africæ ipsius alia distinctio.Libyphœnices uocant̄ qui bysantiū incolunt.Ita appellat̄ regio.ccl.mil.pas.ꝑ circuitū fertilitatis eximiæ cum centesima fruge agricolis fœnus reddēte terra.Hic oppida libera ileptis adrumentum : ruspina:tapsus.Inde thenæ macomades tacape:sabrata contingens syrtin minorem:ad quam numidiæ & africæ ab ampsaga longitudo.d.lxxx.mil.passuum.Latitudo qua cognitum est.cc.mil.Ea ꝑs quā africā appellauimus diuidit̄ in duas prouincias ueterem & nouam discretas fossa. Inter africanū sequentē & reges thenas usq; producta.quod oppidum a carthagine abest.ccxvii.mil passus.Tertius sinus diuiditur in geminos duarum syrtium uadoso ac reciproco mari.Disrrhoos ad proximam quæ minor est a carthagine.ccc.mil.passuum ut Polybius tradit.Ipsam.c.mil.pas.additu.ccc.mil.ambitu.Et terra hæc autem syderum obseruatione nobilis.Ad eam per deserta harenis perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum multitudine:& introrsus elephantorum solitudines:mox deserta uasta. Vtrinq; garamantes ab augylis dierum.xii.itinere distantes.Sup illos fuere gens psyli:super quos lacus lycomedis desertis circūdatus.Augylæ ipsi medio fere spatio locantur ab æthiopia quæ ad occidentē uergit : & a regione quæ duas syetes interiacet pari utrinq; interuallo:sed littore inter duas syrtes ducento℞ quinquaginta mil.pas.Ibi ciuitas oeensies.Cynips fluuius ac regio.Oppida neapolis:taphra abrothonū: leptis altera quæ cognominatur magna.Syrtis maior circuitu.cxxv.mil.passuū.aditu aūt.cccxiii.mil.Inde accolit gens cisipadum.In intimo sinu fuit ora lothophagon:quos quiā alachroas dixere ad philenorum aras.ex harena sunt eæ.Ab iis non ꝓcul a continente palus uasta ad amnē tritonem:nomenq; ab eo accepit:pallantias appellata a Callimacho:& citra minorem syrtim esse dicta:a multis uero inter duas syrtes.Promontorium qđ maiorem includit borion appellatur:ultra cyrenaica prouincia.Ad hūc finē africa a fluuio ampsaga populos.xxvi.habet qui romano parēt imperio.In iis colonias sex ꝑter iā supra dictas uthinam tuburbin.Oppida ciuium romanorū.xv. ex quibus in mediterraneo dicenda absurita nū:abutucense.ab oriente canophicū:chilmanense :simittuēse:thunusdēse:tuburnicense: tynibrumense

Dilutū | Bylaciū | Auses

Tiebicense tibigense. Vcitana duo maius & minus: uagense: oppidum latinum unũ uzzalitanum. Oppidum stipẽdiarium unum. Castris corneliis oppida libera triginta: ex quibus dicenda intus acolitanum: acharitanũ auinense: aziritanum: canopitanum: melzitanum: madurense: salaphitanum: tusdritanum. Tiricense: rhi Tisicense phicense: tinnusense: theudense: tagastense: sigense: ulusuburitanum: uagense aliud sigense: zamense. Ex reliquo numero non ciuitates tantum: sed pleraeq; etiam nationes iure dici possunt: ut nattabudes: caspi Massyli tani: insulani: sabarbares: massyllini ciues uamacures: ethini: mussini: marchubii: & tota getulia ad flu Nisiues men nigrin: qui africam ab aethiopia dirimit.

Cyrene. Cap. v.

Yrenaica eadem pentapolitana regio illustratur Hãmonis oraculo: quod a cyrenis abest. cccc. e mil. pas. fonte solis: pentapolis urbibus maxime quinq; berenice: arsinoe: ptolemaide appollonia: ipsaq; cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondam uocata hesperidũ supradictaq; uagantibus graeciae fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius lethõ: lucus sacer: ubi hesperidum horti memorantur. Abest a lepti. ccclxxxv. mil. p. Ab ea arsinoe tauchera uocitata. xliii. mil. pas. Et deinde ptolemais antiquo nomine barce. xxii. mil. pas. Mox. ccl. mil. promontorium phycus per creticum mare excurrit distans. cccl. mil. pas. a taenaro laconicae ꝓmontorio. A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene a mari. xi. mil. pas. A phicũte appoloniã. xxiiii. mil. pas. ad cherõnesum. lxxxviii. mil. pas. Vñ catabathmũ ccxvi. mil. pas. accollunt marmaridae a paretonii ferme regiõe ad syrtin usq; maiorem porrecti. Post eos Ararauceles & iam in ora syrtis nasamones: quos mesammones graeci appellauere ab argumento loci medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager. xv. mil. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantum mox. xxx. mil. passuum latitudine: &. ccl. mil. passuum longitudine laseri modo Post nasammonas hasbyte & macae uiuunt. Vltra eos hammanientes. xi. dierum itinere a syrtibus maioribus ad occidentem & ipsi quaqua uersus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binum fere cubitorum inueniunt altitudine ibi restagnantibus mauritaniae aquis. Domos sale e montibus suis exciso ceu lapide construunt. Ab iis ad troglodytas hyberni occasus plaga dierũ quattuor iter cum quibus cõmerciũ gẽmę tantum quã carbunculum uocamus ex aethiopia uectę. Interuenit ad solitudines africae super minorem syrtin dictas uersa phazania: ubi gentem phazaniorum urbesq; alelen & cillabam subegimus. Item cidamum e regione sabrate. Ab his mons longo spatio in occasum ab ortu tendit. Ater a nostris dictus a natura adusto similis: aut solis repercussu accenso. Vltra eum deserta. Matel Debris gae oppidum garamãtum. Itẽq; detris affuso fonte a medio die ad mediã noctem aquis feruẽtibus: toti Garama dem horis ad medium diem rigentibus. Clarissimumq; oppidũ garadamum caput garadamãtum: oia armis romanis superata: & a Cornelio Balbo triumphata: uni omnium externo curru & quiritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirum supra dicta oppida ab eo capta auctores nostros prodidisse. Ipsum in triumpho praeter cydamum & garadamum omnium aliarũ gentium urbiumq; numina ac simulacra duxisse: quae fuere hoc ordine. Tabidiũ oppidum: niteris natio nigligemela oppidũ. Bubeium natio: Vel oppidũ. Enipi natio. Thuben oppidũ Mons noĩe niger: nitibrum rapsa oppida: discera natio: detri oppidũ flumen nathabur: tapsagum oppidum nãnagi natio: boin oppidum: pege oppidum: flumen dasibari. Mox oppida cõtinua baracum: buluba: alasi: balsa: galla: maxala: zizama. Mons gyri: in quo gemmas nasci titulus ꝓdidit. Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius. Puteo qui sunt non alte fodiendi si locorum noticia adsit harenis operientibus. Proximo bello quod cum oeensibus romani gessere auspiciis Vespasiani imperatoris compendium uiae quatriduo deprehensum est. Hoc iter uocatur praeter caput saxi. finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum & uallis repente conuexa: Ad eum terminum cyrenaica africa a syrti minore decies sexaginta mil. p. in longitudinem patet. In latitudine qua cognitum est. d. ccc. passuum.

Libya mareotis. Cap. vii.

A quae sequitur regio mareotis libya appellatur: aegypto contermina. Tenent marmarides: e adirmachidae: deinde mareotae. Mensura a catabathmon ad paretonium. lxxxvi. mil. passuum Vicus In eo tractu intus apis interest nobilis religione aegypti locus. Ab eo paraetonium. xii. mil. passuum. Inde alexandriam. c. mil. passuum. Latitudo. c. lxix. est. Erathostenes a cyrenis alexandriam terrestri itinere. d. xxv. mil. prodidit. Agrippa totius africae a mari atlantico cum inferiore aegypto. lxxxv. mil. passuum longitudinem posuit. Polybius & Eratosthenes diligentissime existimati ab oceano ad. carthaginem magnam. lxvi. mil. passuum. Ab ea canopum nili proximum hostium. xvi. mil. passuum xxix. fecerunt. Isidorus a tingi canopum. xxxv. xcix. mil passuum. Artemidorus quadraginta minnus q̃ Isidorus.

Insulae circa africam & aduersarum africae. Cap. vii.

Nsulas non ita multas complectuntur haec maria. Clarissima est Meninx longitudine i xxxv. mil. pas. latitudine. xxv. ab Eratosthene lotophagites appellata. Oppida habet duo me Gira ningen ab africae latere: & altero thoiar. Ipsa a dextro syrtis minoris ꝓmontorio passibus. cc.

sita ab

sita ab ea.c.p.cõtra leuum cercina cum urbe eisdem nominis libera longa.xxv.mil.pas. Lata dimiũ eius ubi plurimum:ac in extremo non plus.v.mil.passus. Hinc pparua carthaginem uersus cercinitis ponte iungitur. Ab iis.l.mil.fere passuum lopadusa longa.vi.mil.pas. Mox Gaulos & galata:cuius terra scorpionem dirum animal africæ necat. Dicuntur & in clupea emori:cuius ex aduerso cossyria cum oppido. At contra carthaginis Sinum duæ e gremio areæ aræ. Re uera aũt scopuli uerius q̃ insulæ:inter siciliam maxime & sardiniam Auctores sunt & has quondam habitatas subsedisse. Interiori autem ambitu africæ ad meridiem uersus: superq; getulos interuenientibus desertis primum omnium libyægyptii: deinde leucæthiopes habitant. Aegimuros Aegate & Tarichiæ

Aethiopes. Cap.viii.

f Vper eos æthiopum gentes nigritiæ a quo dictum est flumine. Gymnetes pharusi etiam oceanum attingentes: quos in mauritaniæ fine diximus perorri. Ab iis omnibus uastæ solitudines orientem uersus: usq; garamãtes: augylasq; & troglodytas: uerissima opinione eorũ q̃ desertis africæ duas æthiopias supponunt: & ante oẽs Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad orientẽ occasumq; uersos. Nigri fluuio eadem natura quæ nilo: calamum & papyrũ & easdem gignit animantes iisdemq; tempore augescit. Oritur inrer tareleos æthiopas: œcalicas. Horum oppidum mauin quidam solitudinibus interposuerunt. Atlantas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasantas: & satyros. & himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nã neq; nominum ullorũ inter eos appellatio est: & solẽ orientẽ occidẽtẽq; dira imprecatione cõtuentur: ut exitialẽ ipsis agrisq;. Neq; insomnia uisunt qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauãt. Hæ illis domus: uictus serpẽtium carnes: stridorq; non uox: adeo sermonis cõmercio carent. Garamantes matrimoniorũ exortes passim cum fœminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gãphasantes nudi: prœliorumq; expertes nulli externo congregantur. Blemmiis traduntur capita abesse: ore & oculis pectore affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam: quibus serpendo ingredi natura est. Pharusi quondã p̃sæ comites fuisse dicuntur Herculis ad hespidas tendentis. Nec de africa plura quæ memorentur occurrunt. Perorsi Thalæos

De asia. Cap.ix.

a Dhæret asia quã patere a canopico hostio ad ponti hostiũ Timosthenes .xxvi.xxxviii.mil.passuum tradidit. Ab ore aũt ponti ad os mẹotis. Eratosthenes.xv.xlv.mil.p. Vniuersam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Isidorus.lxxxviii.d.ccl.mil.passus. Maria eius complura ab accolis traxere nomina quare simul indicabuntur. Proxima africæ incolitur ægyptus introrsus ad meridiẽ recedẽs: donec a tergo prætendãt̃ æthiopes. Inferiorẽ eius ptẽ nilus dextra leuaq; diuisus amplexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco.c.lxx.mil.passuum interuallo. Quam ob causam inter insulas quidam ægyptum retulere: ita se findente nilo ut triquetram terræ figuram efficiat Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltã appellauere ægyptum. Mensura ab unitate aluei unde se primum fundit in latera ad canopicum ostiũ.xlvi.m.ad pelusiacum.cclvi.mil.est. Summa pars contermina æthiopiæ thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum: quas nomos uocant: ombiten: phãturiten: appolopoliten: hermonthiten: thinitin: phãturiten: coptiten: tẽtiriten: diopoliten: antiopoliten: aphroditopoliten: lycopoliten. Que iuxta pelusium est regio nomos habet pharbæthiten: bubastiten: sethroiten: taniten. Reliqua aũt arabicum hãmoniacũ tendentẽ ad Hãmonis Iouis oraculũ oxyirynchiten leontopoliten: atribiten: synopoliten: hermopoliten: xoiten: mendesium: sebenniten: capastiten: selatopoliten: heliopoliten: p̃sopiten: cynopoliten: thermopoliten: brusophiten: onuphiten: saiten: ptenethũ phthemphum: naucratiten ueratiten meteliten gymecopoliten menelaiten. Alexandriæ regione. Item libyæ mareotis heracleopolites est in insula nili longa passus.l.mil.in q̃a & oppidum Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt. hi & mẽphites usq; ad summũ delta pueniunt. Cui sunt contermini ex africa duo œasitæ. Quidam ex iis aliqua nomina permutant & substituunt alios nomos: ut heroopoliten: crocodilopoliten. Inter arsinoiten aũt ac mẽphitẽ lacus fuit circuitu.ccl.mil.p.aut ut Mutian9 tradit cccl. mil. & altitudinis.l.p.manufactus a rege qui fecerat Mœridis appellatus. Inde.lxxii.mil.pas. ppe abest mẽphis quondam arx.ægypti regum. inde ad Hãmonis oraculũ. xii.dierũ iter est. Ad scissuram autẽ nili qd̃ appellauimus delta.xv.mil.pas. Nilus ĩcertis ortus fontibus: ut per deserta & ardentia & ĩmẽso longitudinis spatio ambulãs famaq; tantũ ĩermi quæsitu cognitus sine bellis: quæ cæteras omnes terras inuenere: originem (ut iuba rex potuit exquirere) in monte ĩferioris mauritaniæ nõ procul oceano habet lacu protinus stagnante: quem uocant nilidem. Ibi pisces reperiũtur alabetæ: coracini: siluri: crocodillus quoq; inde ob argumentũ hoc cæsareæ (ortus creditur. in iis quæ nili alueo spectantur: hocq; lacu educantur:) in theseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatum est prout in mauritania niues hymbresue satiauerint: ita nilum increscere ex hoc lacu: Rursus indignatur fluere per harenosa & squalentia. Conditq; se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in cæsariensis mauritaniæ gente masesylum erũpit: & hominũ cœtus ueluti circũspicit iisdẽ animaliũ argumentis. iterũ harenis receptus phathniten Atharrabiten Panopoliten Busiriten Nitriten Oasitæ Myridis Iseo

conditur rursus.xx.dierum desertis ad proximos æthiopas:atq; ubi iterum senserit hominem prosilit fõte(ut uerisimile est)illo quem nigrin uocauere. Inde africa ab æthiopia dispescens etiam si non protinus populis:feris tamen & beluis frequens:siluarumq; opifex medios æthiopas secat cognominatus astapus quod illarum gentium lingua significat aquam e tenebris ꝓfluentem. Insulas ita inumeras spargit quasdamq; tam uastæ magnitudinis quãq̃ rapida celeritate ut tamen dierum quinq; cursu non breuiore trãsuolet:circa clarissimam earum meroen astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus aquę uenientis e tenebris. Dextera uero astusapes:quod latentis significationem adiicit. Nec ante nilus q̃ se totum aquis concordibus rursus iunxit. Sic quoq; etiamnum gyrisantes nomiatus per aliquot milia & in totum Homero ægyptus:aliisq; triton. Subinde insulis ĩpactus totidem incitatus irritamentis. Postremo inclusus montibus nec alibi torrentior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum:qui catadupi uocantur nouissimo cataracte interoccursantes scopulos non fluere immenso fragore creditur:sed ruere. Postea lenis & confractis aquis domitaq; uiolentia:alioquin &spatio fessus multis quãuis faucibus in ægyptium mare se euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam spatiatus ægyptum fœcundus inatat terræ. Causas huius incrementi uarias prodidere:sed maxime probabiles etesiarum eo tempore ex aduerso flantium repercussu ultro in ora acto mari. Aut hymbres æthiopiæ æstiuos iisdem etesiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protolit ratiõem. Phialiam appellari fontem eius mergiq; in cuniculos ipsum amnem uapore anhelantem fumibus cautibus ubi conditur. Verum sole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui:& suspensum abundare:ac ne deuoretur abscondi. Idq; euenire a canis ortu per introitum solis in leone contra perpendiculũ fontis sydere stante: cum ĩ eo tractu absumantur umbræ. Plerisq; e diuerso opinatis largiorem fluere ad septentrionem sole discedente:quod in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus siccari. Rursus in capricornum & austrinum polũ uerso sorberi:& ob id parcius fluere. Sed timæo si quis extrahi posse credat umbrarum defectus iis diebus &locis sine fine abest. Incipit crescere luna noua quæcũq; post solstitium est sensim modiceq; cancrũ sole transeunte:abundatissime autem leonem. Et residet in uirgine iisdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatum intra ripasin libra:ut tradit Herodotus cẽtesimo die. Cum crescit reges aut præfectos nauigare eo nefas iudicatum est. Auctus eos per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incremẽtũ ẽ cubitoꝝ.xvi. Minores aquæ non oĩa rigant. Ampliores detinẽt tardius recedẽdo. Hæ serẽ di tempora absumunt solo madente. Illæ non dat sitiente. Vtrũq; reputat ꝓuintia. In.xii. cubitis famẽ sentit ĩ.xiii.etiãnũ esurit. Xiiii.cubita hilaritatẽ afferunt. Xv.securitatem. Xvi.delitias. Maximum incremẽtum ad hocæui fuit cubitoꝝ.xviii. Claudio principe. Minimũq; pharsalico bello:ueluti necẽ Magni ꝓdigio quodã flumine auersante. Cũ stetere aquæ aptis molibus admittuntur. Vt quæq; liberata ẽ terra:serit. Idẽ amnis unus oĩum nullas expirat auras. Ditionis egypti esse ĩcipit a fine æthiopiæ syene : ita uocatur insula.c.mil.p.ambitu:in qua cerastiæ sunt latere arabiæ & ex aduerso insule.iiii.phile.d.c. mil. pas.& a nili fixura:unde appellari diximus deltam. Hoc spatiũ edidit Artemidorus.& in eo.ccl.oppida fuisse. Iuba.cccc.mil.passus. Aristocreon ab elephantide ad mare.d.ccl.mil.pas. Elephantis insula infra nouissimum cataractem.cccc.mil.pas.& supra syenem.xvi.mil.habitatur. Nauigationes ægyptiæ finis ab alexandria.d.lxxxv.mil.p.in tantum errauere suprascripti. Ibi æthiopicæ conueniunt naues. Nãq; eas plicatiles humeris transferunt quotiens ad cataractas uentum est. Aegiptus super cæteram antiquitatis gloriam.xx.mil.urbium ibi Amase regnante habitata præfert. Nunc quoq; multis etiam si ignobilibus frequens celebratur tamen Apollinis.mox leucothoe. & diospolis magna. Eadem thebe:portarum.c. nobilis:fama copiosa indicarum arabicarumq; mercium nilo ꝓximũ emporiũ. Mox Veneris oppidum & iteꝝ iouis:ac tentyris:infra quod abydus Mẽnonis regia:& Osiris tẽplo inclytũ.vii.dieꝝ itinere in libyã remotũ a flumine. Deinde ptolemais & panopolis ac Veneris iteꝝ. Et in libyco lycon ubi montes finiunt thebaidẽ. Ab iis oppida Mercurii:alabastrum canũ:& supradictũ Herculis. Deinde arsinoes & iam dicta mẽphis:inter quã & arsinoiten nomon:in libyco turres quæ pyramides uocantur: labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno exædificatus:& oppidum crialon. Vnum præterea intus & arabiæ conterminũ claritatis magnæ solis oppidum.

Leuconoe

Alexandria. Cap.x.

s Ed iure laudetur in littore ægyptii maris alexandria a magno Alexandro condita in africæ parte ab ostio canopico .xii.mil.pas.iuxta mareotim lacum :qui lacus antea arapotes nominabatur. Metatus est eam Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio:quindecim milium passuum laxitate inserta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosam dextra leuaq; angulosо procursu : iam tum tamen quinta situs parte regi dicata. Mareotis lacus ad meridianam urbis partem euripo & canopico ostio mittitur .ex mediterraneo cõmercio. Insulas quoq; plures amplexus.xxx.mil.pas.traiectu.dc.ambitu ut tradit Claudius Cæsar. Alii scœnos in latitudinem patere.xl.faciunt: scœnumq; stadia.xxx. Ita fieri longitudinis. cl.mil. pas. tantundem & latitudinis. Sunt in honore & intra decursus nili multa oppida præcipue quæ nomina debere ostiis nõ omnibus.xi.enim

bus.xi.enim reperiuntur: super quæ quattuor quæ ipsi falsa ora appellant. Sed celeberrimis: septẽ: proximo alexandriæ canopico: deinde bolbitino: sebenitico: pharnitico mendesico: tanico: ultimoq; pelusiaco. Præterea buthos: pharbœtos: leontopolis: atribis: Isidis oppidũ: busiris cynopolis: aphroditos: sais: naucratis: unde ostium quidam naucraticum nominant: quod alii heracleoticum: canopico: cui.vi.mil. pas. proximum est præferentes.

Arabia. Cap.xi.

u Ltra pelusiacum arabia est ad rubrum mare ptingens & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam hæc catabanum & esbonitaȝ & scenitarum arabum uocatur sterilis: præterq̃ ubi syriæ confinia attingit: nec nisi cassio monte nobilis. His arabes iunguntur: ab oriente canchleis: a meridie cedreis qui deinde ambo nabathæis. Heroopoliticus uocatur: alterq; lelaniticus sinus rubri maris in ægyptum uergentis.cl.m.p. interuallo. Inter duo oppida læana: & in nostro mari gaza. Agrippa a pelusio arsinoẽ rubri maris oppidum per deserta.cxxv.mil.p. tradit tam paruo distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria palestina phœnicis. Cap.xii.

i Vxta syria littus occupat quondam terrarum maxima & pluribus distincta nominibus. Nãq; palestina uocabatur qua contingit arabas: & iudæa & cœle: deín phœnice: & qua recedit intus damascena: ac magis etiam nunc meridiana babylonia. Et eadem mesopotamia inter euphraten & tigrin: quaq; transit taurum: sophene. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniam adiabene: assyria ante dicta. Et ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam.cccc.lxx. mil.p.est. Latitudo a seleucia pieria ad oppidum in euphrate zeuma.d.xxv.mil.p. Qui subtilius diuidũt circũ euphraten syriam phœnicem uolunt: & esse oram maritimam syriæ: cuius pars sit idumæa & iudæa deinde phœnicem: deinde syriam. Id quod præiacet mare totum phœnicum appellatur. Ipsa gens phœnicum in gloria magna litterarum inuentionis & syderum: naualiumq;: ac bellicarum artium. A pelusio gapriæ castra: cassius mons: delubrum Iouis Cassii: tumulus magni Pompeii ostracine. Arabia finitur a pelusio.lxv.mil.pas.

Idumæa syria: palestina: samaria: ascalum: azotus: cæsarea. Cap.xiii.

m Ox idumæa incipit & palestina ab emersu sirbonis lacus: quem quidam.cl.mil.pas. circuitu tradidere. Herodotus cassio monti applicuit. Nunc est palus modica. Oppida rhinocolura: & intus rhaphea: gaza. & intus atheodon: mons angaris. Regio per oram samaria: oppidum ascalo liberȝ azotus Iamnes duæ. Altera uicus ioppe phœnicum antiquior terraȝ inundatione (ut ferunt) Insidet colli præiacente saxo: in quo uinculoȝ Andromadæ uestigia ostẽdunt. Colitur illic fabulosa ceto. Inde apollonia stratonis turris: eadẽ cæsarea ab Herode rege cõdita. Nũc colonia prima flauia a Vespasiano impatore deducta. Finis palestines.clxxxix.mil.pas.a cõfinio arabiæ: Deinde phœnices. Intus autem samaria: Oppida neapolis q᷈ antea mamortha dicebatur. Sebaste in monte altiore gamala.

Iudæa: galilæa: hierico: emmaus: lyda: ioppe. Cap.xiiii.

s Vpra idumæam & samariã iudæa lõge lateq; fundit᷑. Pars eni syriæ iuncta galilæa uocat᷑. Arabiæ uero & ægypto ꝓxima peræa aspis dispsa mõtibus: & a cæteris iudeis iordane amne discreta: Reliqua iudæa diuidit᷑ in toparchias decẽ quo dicemus ordine. Hiericõtẽ palmetis cõsitam fontib9 irriguã: emmaũ: lydã: ioppicã: acrabathenã: & zophaniticã: thamicã: bethole: & tephene: norine in qua fuere hierosolyma lõge clarissima urbium oriẽtis: nomen iudææ: mõ herodium cũ oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. Cap.xv.

i Ordanis amnis oritur e fonte peneade: qui cognomen dedit cæsareæ de qua diximus: amnis amœnus: & quatinus locoȝ situs patit᷑ ãbitiosus: accolisq; se præbẽs uelut inuitus: asphaltitẽ lacũ diȝ natura petit: a quo postremo ebibitur: aquasq; laudatas pdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima cõualliũ fuit occasio: in lacũ se fundit: quẽ plures genesarã uocant.xvi.mil.p. longitudinis.vi. mil. latitudinis: amœnis circumseptus oppidis: ab oriente iuliade & hippo: a meridie tharitie: quo & nomine aliq ẽt lacũ appellãt. ab occidente tiberiade aquis calidis salubri.

Asphaltites. Cap.xvi.

a Sphaltites nihil præter bitumen gignit. unde & nomen. Nullum corpus animaliũ recipit. tauri cameliq; fluitant. Inde fama nihil in eo mergi. Longitudine excedit.c.mil.p. Latitudine maxima.xxv.implet. Minima sex. Prospicit eum ab oriente arabia nomadum. a meridie macharõ Macher9 secunda quondam arx iudææ ab hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis callirhoe aquarum gloriam ipso nomine præferens.

Gens hessenoȝ. Cap.xvii.

a B occidentali littore hesseni. quos fugitant usq; quaq; nocẽtes. Gens sola & in toto orbe præter cæteras mira. sine ulla fœmina omni uenere abdicata. sine pecunia sotia palmarum. In diem ex æquo conuenaȝ turba renascitur. longe frequentatibus quos uita fessos admores eorum fortunæ fluctibus agitat. Ita per seculorum milia (incredibile dictu) gens æterna est. in qua nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia est. Infra hos egadda oppidum fuit secundum ab hierosolymis fertilitate palmetorumq; nemoribus. Nunc alterum bustum. Inde masada castellum in rupe &

ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus iudæa est.

Decapolis. Cap.xviii.

i Vngitur e latere syriæ decapolitana regio a numero oppidoꝝ: in qua non omnes eadem obseruant. Plurimi tamẽ damascum & opotõ riguas amne chrysorhoa: fertilem philadelphiã raphanam: omnia in arabiam recedẽtia. Scythopolin antea nisa a Libero patre sepulta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hieramiace prefluẽte & iam dictũ hippo dion. Pellã aqs diuitẽ: galasam canatã. Intercurrũt cingũtq; has urbes tetrarchiæ: regnoꝝ instar singulæ: & in regna cõtribuunt: traconitis paneas. In qua cæsarea cũ supradicto fonte abila: arca: ampelœssa: gabe.

Gabade

Tyrus & sidon. Cap.xix.

h Inc redeundũ est ad oram atq; phœnicẽ. Fuit oppidũ crocodilon. Est flumẽ memoria urbium Dorum. Sigaminũ ꝓmontorium: carmelũq;. Et in mõte oppidum eodem noĩe quondam egbatana dictũ. Iuxta getta Iebba. Riuus pagida siue belus: uitri fertiles harenas paruo littori miscens. Ipse e palude cendeuia a radicibus carmeli ꝓfluit. Iuxta colonia Claudii Cæsaris ptolemais quæ quondam Ace. Oppidum ecdippa. Promontorium album. Tyrus quondã insula præalto mari septingentis passibus diuisa. Nunc uero Alexãdri oppugnantis opibus cõtinens. Olim partu clara urbibus genitis: lepti: utica: & illa romani impii œmula terraꝝ orbis auida carthagine: etiã gadibus extra orbem cõditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura constat. Circuitus.xix.mil.pas.est. Intra paletyro inclusa. Oppidum ipsum.xxii.stadia optinet. Inde ide ac sarepta & ornithõ oppida. Et sidon artifex uitri: thebarũq; boeotiarum parens.

Candeboea

Enhydra

Mons libanus. Cap.xx.

a Tergo eius mons libanus orsus centum quinquaginta stadiis zimirã usq; porrigitur: quæ cœlesyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduersus antelibanus obtẽditur quondam muro coniunctus. Post eum introrsus decapolitana regio est: prædictæq; cum ea tetrarchiæ & palestines tota laxitas. At in ora nũc subiecta libano fluuis magoras: berytus colonia quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidum: flumẽ lycos: palæbyblos: flumen adonis. Oppida byblos: botrys: Gigarta trieris calamos: tripolis: quoniam Tyri & sidonii & aradii optinent: orthosia eleutheros flumẽ Oppida zymira: marathos: contraq; ararados septem stadiorum oppidum & insula ducentis passibus a continente distans. Regio in qua supradicti desinunt montes. Et interiacẽtibus campis bargilus mons incipit. Hic rursus syria desinente phœnice. Oppida carne balanæa paltos. Gabale ꝓmontorium in quo laodicea libera: diospolis: heraclea: charadrus: posidium.

Simyrã

Macras

Aradum

Antarados

Syria antiochia. Cap.xxi.

d Einde promontorium syriæ antiochenæ. Intus ipsa antiochia libera: epi Dapne cognominata oronte amne diuiditur. In ꝓmontorio autem seleucia libera pieria appellata.

Cassus mons. Cap.xxii.

s Vper eam mons eodem quo alius nomine cassius. Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras solem aspicit breui circumactu corporis diem noctemq; pariter ostendens. Ambitus ad cacumen.xix.mil.pas.est: altitudo per directum.iiii. At in ora amnis orontes natus inter libanum & antelibanum iuxta heliopolin. Oppidum rhosos: & a tergo portæ quæ syriæ appellantur interuallo rhosiorum montium & tauri. In ora oppidum myriandros. Mons amanis. In quo oppidum bomitæ. Ipse ab syris ciliciam separat.

Cœle syria. Cap.xxiii.

n Vnc interiora dicantur. Cœle habet apameam marsia amne diuisam. Anazerinorum tetrarchia bãbicen: quæ alio nomine hierapolis uocatur. Syris uero magog ibi prodigiosa Atargatis græcis hec derceto dicta colitur chalciden cognominata ad belum: unde regio achalcidene fertilissima syriæ. Et inde cyrrestica: irneazates: gindarenos: gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocantur. Hemisenos: hylatas: itureorum gentem: & qui ex iis betearreni uocantur. mariammitanos. Tetrarchiam: quæ mãmisea appellatur. Paradisum: pagras: pinaritas: seleucias: præter iam dictam duas: quæ ad euphraten: & quæ ad belum uocantur. Carditeses. Reliqua autem syria habet exceptis quæ cum euphrate dicentur arethusios: berœenses: epiphanenses. Ad orientem laodicenos: qui ad libanũ cognominantẽ: leucadios: larissæos: præter tetrarchias in regna descriptas barbaris noĩbus decem & septem.

Euphrates. Cap.xxiiii.

e T de euphrate hoc in loco dixisse aptissimũ fuerit. Oritur in præfectura armeniæ maioris caranitide. Vt prodidere ex iis qui proxime uiderũt Domitius Corbulo in monte aba. Licinius Mutianus sub radicibus montis quẽ capoten appellant: supra cymirã.xii.mil.p. initio pyxirates nominatus. Fluit derxenen primũ: mox anæitiam: armeniæ regiones a cappadocia excludẽs. Dascusa abest a zimara.lxxv.mil.p. Inde nauigatᷓ pastonam qnquaginta mil.p. Melitenen cappadociæ.lxxiiii.mil.pas. Elegeã armeniæ.x.mil.pas. acceptis fluminibus lyco: arsania: arsano. Apud eligeam occurrit ei taurus mons. Nec resistit q̃q̃.xii.mi.p. latitudĩe pforata præualens omirrã uocant irrumpentẽ. Mox ubi cornu perfregit:

Xerxenen

perfregit: euphraten. Vltra quoqꝫ saxosum ac uiolẽtum: arabiam inde leua meroꝝ dictam regionem tricena mensura: dextraqꝫ comagenen disterminat. Pontis tamen etiam ubi taurũ expugnat patiens. Apud claudiopolim cappadociæ cursum ad occasum solis agit. Primo hũc illi impugnatus cursum taurus aufert: uictusqꝫ & abscissus sibimet alio modo uincit: ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur hoc eunte quo uult: illo prohibente ire qua uelit. A cataractis iterum nauigatur quadraginta mil. pas. inde comagenes apud samosata. Arabia supradicta habet oppida hedesam: quæ quondam antiochia dicebatur: callirhœn a fonte nominatam: carras clade Crassi nobiles. Iungitur præfectura mesopotamiæ originem a syris trahẽs: in qua anthemusia & nicephorium oppida. Mox arabes ꝗ rhetaui uocantur. Horum caput singara. A samosatis autem latere syriæ marsias amnis influit. Gingla comagenen finit. Meroꝝ ciuitas incipit. Oppida alluuntur epiphania & antiochia: quæ ad euphratẽ uocantur. Item zeugma. lxxii. mil. pas. a samosatis transitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameã Seleucus. Idem utriusqꝫ conditur ponte iũxerat. Qui coherent mesopotamiæ rhoali uocantur. At in syria oppida europum thapsacum quondam nunc amphipolis. Arabes scenitæ ita feruntur usqꝫ urã locum: in quo cõuersus ad orientem relinquit syriæ palmirenas solitudines: quæ usqꝫ ad petrã urbem & regionem arabiæ fœlicis appellatæ pertinent

Palmiras. Cap. xxv.

p Almira urbs nobilis situ diuitiis soli & aquis amœnis: uasto undiqꝫ ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta a rerũ natura priuata sorte inter duo imperia summa romanoꝝ parthorũqꝫ. Et prima in discordia: cuius semp utrinqꝫ cura. Abest a seleucia parthoꝝ quæ uocatur ad tigrin quingentis trigintaseptem mil. pas. A proximo uero syriæ littore ducẽtis quinquagintaduobus mil. Et a damasco uigintiseptem mil. pas.

Hieropolis. Cap. xxvi.

p Ropius infra palmiræ solitudines stellẽdena regio est: dictæqꝫ iam hierapolis ac beroea & chalcis. Vltra palmiram quoqꝫ ex solitudinibus iis aliquid optinet emesaitem elatium: dimidio ꝓpior petræ q̃ damascus. Asura huic proxima est. Philiscum oppidum parthorum ad euphraten Azura ab eo seleuciam dierum decem nauigatio: totidemqꝫ fere babylonem. Scinditur euphrates a zeugmate lxxxiii. mil. pas. circa uicum massicen. Et parte leua in mesopotamiam uadit per ipsam seleuciam: circaqꝫ eam præfluenti infusus tigri. Dexteriore autem alueo babylonem quondam caldeę caput petit: mediãqꝫ permeans. Item quas otrin uocant: distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse nili modo statis diebus paulum differens: ac mesopotamiam inundat sole optinente uicesimam partem cancri. Minui incipit in uirgine & leone transgresso. In totum uero remeat in. xxix. parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes: pamphylia: isauria: homonadum pisidia lycaonia: taurus mons: lycia. Cap. xxvii.

s Ed redeamus ad oram syriæ qui proxima est cilicia. Flumen diaphanes: mons crocodilus portæ amani montis. Flumina andricus: pynarus: lycus: sinus issicus. Oppidum issos: idem alexãdria. Flumen chlorus:: oppidum aege liberum: amnis pyramus: portæ ciliciæ: oppida mallos: magarsos: & itus tarsos. Campi aleii oppida cassipolis: mopsos liberꝝ pyramo impositũ: thynos: zephyrium anchiale. Amnes saros: cygnus tarsum liberã urbẽ ꝓcul a mari secãs. Regio celẽdiritis cũ oppido. Locus nympheũ: soloe ciliciæ: nunc pompeiopolis adana cibyra: pinara: pedalie: hales: arsinoe: tabe: dorion. Iuxtaqꝫ mare corycos: eodem nomine oppidũ & portus & specus. Mox flumen calicadnus. Promontoriũ sarpedon oppida olme Myle ꝓmontoriũ & oppidum Veneris: a quo proxime cyprus isula Sed & in continente oppida myanda: anemurium: coracesium: finisqꝫ antiquus ciliciæ: melas amnis: Intus aũt dicendi anazarbeni: qui nun cæsaraugustani: castabala: epiphania que antea eniandos: elæusa: iconium. Seleucia supra amnem calicadnum traheotis cognomine a mari relata: ubi uocabatur olmia. Præterea intus flumina liparis: bombos. paradisus. Mons imbarus. Ciliciæ pamphiliam omnes iunxere neglecta gente isaurica. Oppida eius intus isauria: clybanus: lalasis fluuius decurrit. Hic autem ad mare Anemuri e regione supradicta. Simili modo omnibus qui eadem composuere ignorata est contermina illi gens homonadum: quorum intus oppidum homona. Cætera castella. xliiii. inter asperas conualles latent. insident uerticem pisidiæ quondam solnmi appellati: quorum colonia cæsarea: eadem anthiochia. Oppida oronda sagalessos. Hos includit lycaonia in asiaticam iurisdictionem uersa: cum qua conueniunt philomelienses: tymbriani: leucolithi: peltheni: tyrienses. Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte galatiæ contermina est ciuitatum. xiiii. urbe celebarrima iconio. Ipsius lycaoniæ celebrantur tẽbasa in tauro sinda in confinio galaciæ atqꝫ cappadociæ. A latere autem eius super pamphiliam ueniunt thracum soboles myliæ. Quorum aricanda oppidũ: pamphilia ante mosopia appellata. Mare pamphilium cilicio iungitur. Oppida eius side: & in monte aspendum: plantanistum: perga. Promontorium leucolla. Mons sardemisus: Amnis eurimedon iuxta aspendũ fluens cataractes: iuxta quem lyrnesus & olbia. Vltimaqꝫ eius oræ phaselis: iunctum ei mare lycium est gensqꝫ lycia: unde uastus sinus. Taurus mons ab eois ueniens littoribus chelidonio ꝓmõtorio disterminatur

Halix
Doron
Paradius
Hyriẽses

Immensus ipse & innumerarũ gentium arbiter: dextero latere septentrionalis: ubi primum ab indico mari exurgit: leuo meridianus: & ad occasum tendens: mediãq; distrahens asiam nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo ad septentriones: flexusq; imẽsum iter quærit: uelut de industria reꝝ natura subinde æquora opponente: hinc phœnicũ: hinc ponticũ: illinc caspium & hyrcanum: contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; collisus inter hæc claustra: & tamen uictor flexuosus euadit usq; ad cognita riphæorum mõtium iuga numerosis nominibus & nouis quocũq; incedit insignis. Imaus prima parte dictus: mox edigis: paropanisus: circius: cambades: pharphariades: choatras: oreges: orates: niphates: taurus. Atq; ubi se quoq; exuperat: caucasus: ubi brachia emittit subinde tentanti maria similis sarpedon: coracesius: cragus: iterumq; taurus etiam ubi dehiscit: seq; populis aperit: portarum tamen nomine unitatem sibi uendicans: quæ alibi armenicæ: alibi caspiæ: alibi ciliciæ uocatur. Quinetiam cõfractus effugiẽs quoq; maria plurimis se gẽtium nominibus hinc & illinc implet: & a dextra hyrcanus caspius: a leua pariedrus moschius: amazonicus: coraxicus scythicus appellatus. In uniuersum uero græce ceraunius. In lybia igitur a promontorio eius oppidum simena: mons chimera noctibus flagrans: ephestium ciuitas: & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidum olympus ibi fuit: nunc sunt montana gage corydalla rhodiopolis. Iuxta mare lymira cũ amne: in quem arycandus influit: & mons massycites: andriaca ciuitas: myra oppida apyre & antiphellos: quæ quondã habessus atq; in recessu phellus. Deinde pyrra. Itemq; xanthus a mari. xv. mil. pas. flumen eodem nomine. Deinde patara: quæ prius pataros: & in monte sidyma. Promontorium gragus. Vltra par sinus priori. Ibi pirana: & quæ lyciam finit telmessus. Lycia quondã septuaginta oppida habuit: nunc trigintasex habet. Ex his celeberrima præter supradicta canas: candyba ubi laudatur oenium nemus. Podalia choma præfluente. Edesa cyane: ascandialis: amelas: noscopium:

Telandrus' tlos telendus. Comprehendit & in mediterraneis cabaliam: cuius tres urbes: oenoanda: balbura: bubon a Telemesso Asiaticum mare siue carpatium: & quæ proprie uocatur asia in duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam inclusit ab oriente phrygia & lycaonia: ab occidente ægæo mari: a meridie ægyptio: a septentrione paphlagonia. Huius longitudinem. cccclxx. mil. pas. Latitudinem. ccc. mil. fecit. Alteram determinauit ab oriente armenia minore. Ab occidente phrygia lycaonia pamphylia. A septentrione prouintia pontica. A meridie mari pamphylio. Longa. d. lxxv. mil. pas. Lata. cccxxv. mil. In ꝓxima ora caria est: mox ionia. Vltra eam æolis: media doride. Circũfunditur mari utroq; latere ambiente. In ea ꝓmon

Carcea torium pedalium. Amnis claucus deferens telmessum. Oppidum dædala cyria fugitiuorum. Flumen

Calydna axon: oppidum calinda.

Ninus

Indus fluuius. Cap. xxviii.

a [A]Mnis indus cybiratarum iugis ortus recipit. lx. perẽnos fluuios: torrentes uero amplius centũ Oppidum caunos liberum: deinde pyrnos. Portus cressa a quo rhodus insula pas. xx. mil. Locus loryma. Oppida thysanusa: paridion: larimna. Sinus tymnias. Promontorium aphrodi-

Hyla sias. Oppidum lyde. Sinus schœnus. Regio bubassus. Oppidum fuit acanthus: alio nomine dulopolis. Est in ꝓmontorio gnidos libera triopia. Deinde pegasa est stadia appellata. Ab ea doris incipit: sed prius terga. Et mediterraneas iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur cybiratica. Ipsum oppidum phrygiæ est. Conueniunt eo. xxv. ciuitates.

Laodicea: apamea: ionia. Cap. xxix.

c [C]Eleberrima urbs laodicea imposita est lyco flumini latera alluentibus asopo & capro: appellata primo dispolis: dein rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat. hydrelitæ themisones: hieropolitæ. Alter conuentus a synnada accipit nomen. Conueniunt lycaones: ap-

Eucarpeni piani: cercopeni dorylæi midæi iulienses: & reliqui ignobiles populi. xv. Tertius apameam uadit ante appellatam celenas: dein cibothon. Sita est in radice montis signiæ circumfusa marsia obrima orga fluminibus in mæandrum cadentibus Marsyas ibi creditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenes ita uocatur conuallis. x. mil. pas. phrygiam ab apamea petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare metropolitas dionysiopolitas euphorbenos acmonenses pelte-

Silbianos nos siluianos. Reliqui ignobiles. ix. Doridis sinu leucopolis amaxitos eleusis & eutene. Deinde cariæ oppida pitaum euthanæ halycarnasus: sex oopida contributa ei sunt a magno Alexandro theagela sibde Medinassa euranium pedasum telmessum. Habitatur inter duos sinus ceramicum & iasium inde myn

Caryãda dos & ubi fuit palemyndus nariandus neapolis arianda termera libera bargila & a quo sinus iassius oppidum iasus. Caria interiorum nominum fama prænitet. Quippe ubi sunt oppida mylasa libera: antiochia: ubi fuere seminethos & chranaos oppida: nunc eam circũfluunt mæander & mossinus. Fuit in eo tractu & mæandropolis. Est eumenia cludro flumini apposita. Glaucus amnis: lysias oppidum: & orthosia berecinthius tractus nysa trallis eadem euanthia & seleucia & antiochia dicta. Alluitur eudone amne. perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitasse tradunt. Præterea sunt thydonos pyrrha. eurome heraclea amyxon alabanda libera. quæ conuentũ eũ cognominauit. Stratonice alinda libera. hynidos ceramus troezene phorontis. Longinquiores eodem disceptant foro othronienses halydienses.

seu hippini:xystiani:hydienses:apolloniatæ:trapezopolitæ aphrodienses liberi. Præter hęc coscinus har pasa apposita fluuio harpaso:quo & trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem persusa flexuosi amnis mæandri recursibus super ioniam procedit:phrygiæ ab exortu solis uicina ad septentrionē mysiæ: meridiana parte carian amplectens: meonia ante appellata. Celebratur maxime sardibus i latere tmoli montis:qui ante timolus appellabatur uitibus consitus:ex quo profluente pactolo eodemq; chrysorhoa ac fonte tarne a meoniis ciuitas ipsa hyde uocitata est:clara stagno gygeo. Sardiana appellatur nunc ea iurisdictio. Conueniuntq; in eam extra prædictos macedones:cadueni:loreni:philadelpheni: & ipsi in radice timoli cogamo flumini appositi. Meonii.tripolitani. Iidē & antoniopolitæ meādro alluuntur. Apollonheritæ:mysotmolitæ: & alii ignobiles. Ionia ab iasio sinu incipiens numeroso ambitu littorum flectitur. In eam primus sinus basilicus. Possdeum promontorium & oppidum : oraculum brancidarum appellatum. Nunc didymei Apollinis a littore stadiis.xx.mil. Et inde.clxxx.mil.miletus ioniæ caput. Lelegeis antea & phitiusa & anactoria nominata:super.lxxx.urbium per cuncta maria genitrix:nec fraudanda ciue Cadmo qui primus prosaicam orationem condere instituit. Amnis mæander ortus est lacu in monte aulocrene plurimisq; affusus oppidis: & repletus fluminibus : crebris ita sinuosus flexibus : ut sæpe credatur reuerti. Apamenā primum peruagatur regiōem: mox eumeneticam:ac dein bargylieticos campos. postremo cariam placidus: omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo: Ad decimum a mileto stadium lenis illabitur mari. Inde mons latmius. Oppida heraclea Mōtis eius cognominis cariæ Myus quod primo condidisse iones narrantur:athenis profecti naulocum prienne. In ora quæ troglia appellatur gessus amnis. Regio omnibus ionibus sacra: & ideo panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditū (uti nomen inditio est) phygela fuit & marathesium oppidum. Supra hæc magnesia mæādri cognomine insignis a thessalica magnesia orta. Abest ab epheso.xv.mil.pas. Trallibus eo amplius.ccc.antea thessāloce & androlitia nominata & littori apposita. Derasidas insulas secum substulit mari: intus & tyana allui tur: & lyco pelopea: aliquando & euhippia cognominata: in ora autem manteum : ephesus amazonum opus multis ante expetita nominibus. Alopes cum pugnatum apud troiam est : mox ortygia & morges uocata est & smyrna cognomine trachea & Samornion & ptelea. Attollit͂ mōte pione. Alluitur caystro in cylbianis iugis orto: multosq; amnes deferente & stagnum pegaseum: quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi est:qua terras ꝓpagat: mediisq; iam campis syrien insulam adiecit. Fons in urbe callippia templum Dianę complexa. E diuersis regionibus duo selinūtes. Ab epheso manteū aliud colophoniorum: & intus ipsa colophon: haleso affluente. Inde Apollinis clarii fanum lenedos fuit. & notium oppidum. Promontoriū cyreneum: mons minas.ccl.mil.pas.excurrens: atq; in continentibus campis residens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iusserat.vii.mil.d.pas.longitddine: ut duos sinus iungeret: erythrasq; cū minante circūfunderet. Iuxta eos fuerunt oppida pteleon helos dorion nūc est aleon. Fluuius cyreneon Minantis ꝓmontoriū clazomene: ptheniæ & hippi chytophoria appellatæ cū insulæ essent. Alexāder idem p duo stadia cōtinenti adnexuit. Interiere intus daphnus & hermesia & sipylum quod ante tantalis uocabatur caput mæoniæ: ubi nunc est stagnum sale ob id & archeopolis substituta sipylo: & inde illi Colpe & huic lebade: regredientibus Inde abest.xii.mil.p.ab amazone cōdita: restituta ab Alexādro. In ora smyrna amne melete gaudēs nō procul orto. Montes asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnæ & thermetis olympi radicibus iūctus. Is in dracone desinit: draco in timolo: timolus in cadmo: ille in tauro. A smyrna hermus amnis campos facit: & nomini suo adoptat. Oritur iuxta dorylaū phrygiæ ciuitatē. multosq; colligit fluuios: iter quos phrygem: qui nomine genti dato a caria eam disterminat: hyllum & cryon: & ipsos phrygiæ: mesiæ: lydiæ amnibus repletos. Fuit in ora eius oppidum temnos: nunc in extremo sinu smyrne chesepolis promontorium. Leuce dein oppidum quod insula fuit: finisq; ioniæ. Smyrneum conuentum magna pars æolyiæ que mox dicetur frequentat: præterq; macedones hyrcani cognominati: & magnetes a sipilo: Ephesum uero alterum lumen asiæ remotiores conueniunt cæsarienses: metropolitæ: cilbiani: inferiores & superiores mysomacedones: mastaurenses: brullitæ: hypæpeni: dishieritæ.

hydisien ses

Corycæon

Ephesus: æolis: troas: pergamus Cap.xxx.

Eolis proxima est quondam misia appellata: & quæ hellesponto adiacet troas. Ab ea phocæa: a ascanius portus: dein fuerat larissa & cyme myrrine: quæ sebastopolim se uocat. & intus ægæ attalia possidea: neon tichos: temnos. in ora autē titanus amnis & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & grynia: nunc tantum portus soli insula apprehensa. Oppidum elæa: & ex mysia ueniens caicus amnis. Oppida pitane canaius amnis. intercidere cane lysimachea: atarnea: carene: cisthene: cilla: cocylū thebe: astyre: chrysa palæscepsis gergitos neandros: nunc est perperēne ciuitas Heracleotes tractus. Coryphas oppidū. Amnis grylio solius. Regio aphrodisias: quæ āte politiceorgas. Regio scepsis Flumē euenū: cuius in ripis intercidere lyrnesos & miletos. in hoc tractu ida mons. Et in ora quæ sinū cogno-

Post ade

minaui & conuentum adramyteos olim pedasus dicta. Flumina astron: cormalos: cryanos: alabastros hieros ex ida. Intus mons gargara eodem nomine oppidũ. Rursus in littore antandros edonis prius uocatã: deinde cymeris assos: eadem apollonia. Fuit & palamedium oppidũ. Promontoriũ lectũ distermi nans æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas: & chrissa & larissa alia: sminthiũ templũ durat. Intus colonia itercidit: deportata adramyteũ negocia: apolloniatæ arhyndaco amne eresii miletopolitę pema netii: macedones aschylacæ polychnæi: pionitæ: cilices: mãdagandeni: in mysia abretteni: & hellespontii appellati: & alii ignobiles. Troadis primus locus amaxitus: dein cebrenia. Ipsaq; troas antigonia dicta nunc alexãdria colonia romana. Oppidũ nee. Scamãder amnis nauigabilis: & in promontorio quondã sigæum oppidũ. Dein portus achæorũ: in quem influxit xanthus simoenti iunctus stagnũq; prius faciẽs. Palæscamãder. Cæteri Homero celebrati rhesus: heptaporus: acresus rhodius uestigia non habẽt. Granicus diuerso tractu in ꝓpontida fluit. Est tamẽ & nũc scamãdria ciuitas pua. Ac mille quingẽtis passibus remotum a portu Ilium immune: unde oĩs regũ claritas. Extra sinum sunt rhetea littora rheteo & darda nio & arisbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis conditum a mytilenæis: & mox atheniensibus: ubi classis eius steterat. Insigæo fuit & æantiõ rhodiis cõditum: in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx. stadiorũ interuallo a sigæo & ipso in statione classis suæ. Supra æolida & partẽ troadis in mediterraneo est: quæ uocatur teutrania: quã mysii antiquitus tenuere. Ibi caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per se etiam cum totum mysia appellaretur. In ea pioniæ: andera: dale: stabu lum: conisium: tegium: balcea. Tiare teutranie: sarnaca: halyserne: lycide: parthenium: cambre: oxyopũ: lygdanũ apollonia: longeq; clarissimum asiæ pergamum: quod intermeat silenus: præfluit cetius profu sus pindaso monte. Abest haud procul elæa quã in littore diximus. Pergamena uocatur eius tractus iurisdictio. Ad eam conueniunt thyatireni: mygdones: mossini: bregmenteni: hierocomitæ: ppereni: tyareni: iropolienses: harmatopolitæ: attalenses: pantaenses: apollodoniẽses: aliæq; inhonoræ ciuitates. A rheteo dardanium oppidum paruum abest stadia. lxx. mil. Inde. xviii. mil. promõtorium trapeze. Unde pri mum concitat se hellespontus. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes solymorũ: lelegum: bebricum colycantiorum. trepsedorum. Isidorus arimeos: & capretas: ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter ciliciam cappadociam cataoniam armeniam. Et quoniam ferocissimas gentes domuisset initio dameã uocatam.

Marginal notes: Colone; Thymbre; Hydropolienses; Arinos

Insulæ ante asiam: pamphilium mare rhodus samus chius. Cap. xxxi.

Nsularum ante asiam prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus: quondam diei nauigatione distans ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nãq; fallacibus uadis alexãdria tribus oĩo aditur alueis maris: tegamo: possidonio: tauro. In phœniceo deinde mari ẽ ante ioppe paria. Tota oppidũ in qua obiectã beluæ Andromedã ferunt: & iam dicta arados. Inter quã & cõtinentẽ. l. cubita alto mari (ut auctor ẽ Mutianus) e fonte dulcis aqua tubo coriis facto usq; ad uadũ trahit. Pamphyliũ mare ignobiles insulas habet. Ciliciũ ex qnq; maximis cyprũ ad ortum occasumq; cilicię ac syriæ obiectã: quondã nouẽ regnorũ sedem. Huius circuitũ Timosthenes. cccc. xxix. mil. d. ꝑdidit Isidorus. ccclxxv. mil. Longitudinẽ inter duo ꝓmontoria dinareta & acamãta qđ est ad occasum. Artemidorus. clxii. d. Thimosthenes. cc. uocatã antea acamãtida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliã & amathusiam: & macariam. Astymonus crypton & coliniã. Oppida in ea. xv. paphos palæpaphos: curias: citium: corinæum: salamina: amatus: lapethos: soloe: amamasus: epidarũ: chrytri: arsinoe: carpasium: golgoe. Fuere & ibi cinyria: marium: idalium. Abest ab anemurio ciliciæ. l. pas. Mare qđ prætenditur uocant aulona cilicium. In eodẽ situ elæusa insula est & quattuor ante promõtoria. Ex aduerso syriæ clides: rursusq; ab altero capite stiria. Contra Neãpaphum hierocepia. Contra salamina salaminæ. In lycio aũt mari illyris: telandros: attelebusa. Cypriæ tres steriles: & dionysia prius caretha dicta. Deinde contra tauri promontorium pestiferæ nauigantibus chelidoniæ: Totidẽ. Ab iis cũ oppido leucola: pactyæ: elisia: nymphalis: meris. megista cuius ciuitas interiit: Multæ deinde ignobiles. Sed cõtra chimerã dolichiste: chirogylium: crambussa rhogæ: enagora. viii. mil. pas. dædaleon duæ cryeon tres: strongylæ: & contra sidyma antiochia glaucũq; uersus amnem legusa macris didyme: helbo: Scope: aspis: & in qua oppidũ interiit celandia: proximaq; cynorhodussa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. pas. Aut si potius Isidoro credimus. ciii. habitata urbibus lindo: camyro: ialyso: nunc rhodo. Distat ab alexandria ægypti. d. lxxviii. mil. ut Isidorus tradit. Ut Eratosthenes. cccclxix. mil. Ut Mutianus. d. a cypro. clxvi. Vocitata est antea ophiusa: asteria: aethrea: trinacria: corymbia: poeessa: atabyria ab rege. Deinde macria & oloessa. Rhodiorum insulæ carpatus quæ mari nomẽ dedit. Casos ac duæ calymnæ syros distãs ab gnido. xii. mil. d. porphyris ãtea dicta. Et eodẽ tractu media iter rhodũ gnidũq; syme. Cingitur. xxxvii. mil. d. Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cyclops tergamon: cordylusa diabetæ. iiii. Hymos chalce cũ oppido seutlusa: narthecusa: dymastos: progne: & a gnido cisserusa: therion: archia: calydne: cum tribus oppidis nououistiro: mendetero: & in Arcõ

Marginal notes: Pedaliũ; Tamasus; Amos

neso. Oppidum ceranmus. In cariæ ora quæ uocātur argiæ numero .xx. ethecusa: lepsia: leros. Nobilissima uero in eo sinu eo ab halycarnaso .xv. pas. distans circuitu .c. mil. ut plures existimāt: Merops uocata. Cos ut Staphylus meropis: ut Dionysius: dein nymphea. Mons ibi prion & nysiron: Abruptā illi putant quæ porphyris antea dicta est. Hinc carianda cū oppido. Nec procul ab halicarnaso pidosus: In ceramico aūt sinu priaponnesos: hipponnesos: psyra: mya: lampsa: emindus: passala: crusa pyrrhe sephiussa melano paulūq; a continente distans quæ uocata est Cinædopolis probrosis ibi relictis a rege Alexandro. Ioniæ ora ægeas & corseas habet: & icaron: de qua dictū est. Ladem quæ prius late uocabatur: atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelidas miletos: uicinas: mycalē: trogilias: trespylion: argēnon scandaliō: samon liberam circuitu .lxxxvii. mil. d. Aut ut Isidorus .c. partheniā primū appellatā. Vt Aristoteles tradit. postea dryusan dein anthemusam. Aristocritus adiicit melamphyllum. dein cyparisiam. Ab parthenio arusam. stephanē. Amnes in ea imbrasus. chesius ibettes. Fontes eucarto. leucothea. Mōs cercetius. Adiacent insulæ rhypara nymphea. Achillea. par claritate ab ea distat .xciii. mil. pas. cum oppido. Chios libera quam etaliam Ephorus prisco nomine appellat. Metrodorus & Cleobolus chiā a Chione nympha: aliqui a niue: & macrin & pityusam. Montem habet pellenæum. Marmor chium circuitu .cxxv. mil. pas. colligit ut ueteres tradidere. Isidorus .ix. mil. adiicit. Posita est inter samū & lesbum Ex aduerso maxime erythras. Finitimæ sunt thallusa: quam alii daphnusam scribunt. Oenussæ laphites: eurianassa: arginusa cum oppido. Iam hæ circa ephesum: & quæ Pisistrati uocantur anthinæ. myonnesos: clareusa. In utraq; oppida intercidere. Poroselene cum oppido. cercie halene: commone: illetia: lepria: & rhesperia procuse bolbule pheate priapos syce melane ænare sidusa pela dirymusa: anhydros stopelos sicusa: marathusa: psile perirheusa: multeq; ignobiles. Clara uero in alto teos cum oppido achio. lxxi. mil. d. Tantūdem ab erythris. Iuxta smyrneā sunt peristerides. Cateria. alopece: eleusa: bachina: pystira: crommyonnesos: megale. Ante troada ascaniæ: pleteæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ platæ scopelos getone: artheidon: celæ: lagusæ didyme. Clarissima autem lesbos a chio .lxv. mil. pas. Hermete: & lasia pelasgia egira: æthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyta. Ex iis pyrtha hausta est mari Arisbe terrarum motu subuersa. Antyssam methymna traxit in seipsam octo urbibus asiæ .xxxvii. mil. pas. uicina. Et agamede obiit & hiera. Restant ereson pyrrha & libera mytilene amnibus .l. potens. Tota insula circuitur (ut Isidorus (clxvii. mil. pas. Vt ueteres .cxcv. mil. Mōtes habet lepethymnum ordymū macystum creonem: olypum. A proxima continente abest .vii. mil. d. pas. insulæ appositæ scandalion: leucæ .v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argenussæ .iiii. pas. distant. Dein phelusa pedna. Extra hellespontum aduersa sigeo littori adiacet tenedus: leucophrys dicta: & phœnice & lyrnesos. Abest a lesbo lvi. mil. pas. A sigeo .xii. mil. d.

Coea a filia | Lampsemandus | Halone

Hellespontus: mysia: phrygia: galatia: nicea: bithynia: bosporus. Cap. xxxii.

Impetum deinde sumit hellespontus: & mare incumbit uorticibus limitē fodiens: donec asiam abrūpat europæ. Promontorium id quod appellauimus trapezā ab eo .x. mil. pas. ad abydum oppidum: ubi angustiæ septem stadiorum. Deinde percote oppidū & lampsacū antea pityusa dictum. Parium colonia quā Homerus adrastiam appellauit Oppidum priapos. Amnis apesus zelia ꝓpontis: ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen granicum: artace portus: ubi oppidum fuit ultra insula quā continenti iunxit Alexander. In qua oppidum milesiorum cizicū antea uocitatum arctonnesos & dolionis & didymis: cuius a uertice mons didymis. Mox oppida placia. ariacos: scylace: quoq; a tergo mons olympus mysus dictus. Ciuitas Olympena. Amnes horisius: & rhyndacus ante lycus uocatus Oritur ī stagno artynia iuxta miletopolim. Recipit maceston & plerosq; alios. Asiam bithyniāq; disterminans. Ea appellata est cronia: dein thessalis: deinde maliande & strymonis. Hos Homerus halizonas dixit: quando pręcingitur gens mari. Vrbs fuit īmensa attusa noīe. nunc sunt .xv. ciuitates inter quas gordiu come quę iuliopolis uocat̄. & ī ora dascylos. Deinde flumē gebes: & intus elgas. oppidū quę germanicopolis: alio noīe booscœte: sicut a pamea quæ nunc myrlea. Colophonioꝝ flumen ethecāticus troadis finis: & mysiæ initium. Postea finis in quo flumen ascanium: oppidū bryllion: amnes hylas: & cios cū oppido eiusdem nominis: quod fuit emporium nō procul accolentis phygiæa milesiis qdem conditum. In loco tamē qui ascaniæ phrygiæ uocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicitur. Phrygia troadi supiecta populisq; a ꝓmontorio lecto ad flumen celeum prædictis septētrionali sui parte galatię contermina: meridiana lycaoniæ: pysidæ: mygdoniæ: ab oriente cappadociā attingit. Oppida ibi celeberrima pt̨ęter iam dicta ancyra: andria: celene: colossæ: carina: cotreon: cerane: iconium: midaion. Sunt auctores trāsisse ex europa Mysas & Phrygos & Thynos a quibus appellantur mysi bithyni. Dicendum simul uidetur & de galatia quæ supposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quondam eius gordium. Qui partem eam insedere gallorum tolistobogi & uoturi & ambiani uocātur: qui meoniæ & paphlagoniæ regionem Trogine prætenditur cappodocia a septentrione & solis ortu: cuius uberrimam partem occupauere tectosages & teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes

Aesepus

numero.cxcv. Oppida tectogasum Ancyra:trogmorum tauium tolistobogorum:pessinus. Preter hos celebres attalenses:arasenses: didyenses:hieronenses:lysirenæ:neapolitani:œandenses: seleucenses: sebasteni:timoniacenses thebiseni. Attingit galatia & pamphyliæ carbaliam & mylias:qui circa barin sunt & cyllanticum & orondicum pysidie tractum. Item Lycaoniæ partem obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta sangarium:& gallus a quo nomen traxere matris deum sacerdotes. Nunc reliqua in ora a Cio intus in bithynnia prusa ab Hannibale sub olympo condita: Inde nicæã.xxv.mil.pas.interueniente ascanio lacu: Deinde nicæa in ultimo ascanio sinu:quæ prius olbia:prusa:Item altera sub hippio monte. Fuere pythopolis:parthenopolis:coryphanta. Sunt in ora amnes eluis:bryazon:platancus: areus: isiros:gendos:qui & chrysorhoas: Promontorium in quo megarice oppidum fuit. Inde craspedites sinus uocabatur: quoniam id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & astacum:unde & ex eo astacenus idẽ sinus. Fuit & lybissa oppidum:ubi nunc Hannibalis tantum tumulus:& in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara:Leucadas promontorium quo includitur astacenus sinus a nicomedia.xlii.mil.quingentis passibus Rursus coeuntibus terris angustiæ pertinentes usq; ad bosphorum thracium. In iis chalcedon libera a nicomedia.lxxii.quingentorum procerastis ante dicta: dein compulsa. Postea cæcorum oppidum quod locum eligere nescissent:septem stadiis distans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia colonia apamena:agripenses: iuliopolitæ:bithynion. Flumina syrium:lapsias:pharmicas:alces:crynis:lyleus: scopius hieras qui bithyniam & galatiam disterminat. Vltra chalcedona:deinde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis:a qua nomen etiãnum sinus retinet. In quo portus azari. Deinde naulocium:promontorium estiæ templum Neptuni. Bosphorus quingentorum passuum interuallo asiam europe iterum auferens abest a chalcedone.xii.mil.d.pas. Inde fauces primæ viii.mil.ccl.pas.ubi bosporopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem thyni: interiora bithyni. Finis Asiæ est populorumq;.cclxxxii.mil.qui ad eum locum a fine lyciæ numerantur: Spatium hellesponti & propontidis ad bosporum thracium.clxxxviii.mil.pass.diximus: A chalcedone sigæum Isidorus cccxii.mil.d.pas. Insulæ propontide ante cizicum elaphonesus:unde cizicenum marmor. Eadem neuris & præconnesus dicta. Sequuntur ophiusa:acantus phœbe:scopelos:porphyrione: halone cum oppido delphacia:polydora: utarcæon cum oppido. Est & contra nicomediam demonnesos. Item ultra heracleam aduersa bithyniæ thynnias:quã barbari bithyniam uocent. Est & antiochiæ & contra fauces rhyndaci besbycos.xviii.mil.pass.circuitu. Est & elæa: & duæ rhodiussæ: erebinthus: magale: chalcitis pityodes.

Tarbaseni

Sphyropolis aut Stenopolis aut phinopolis

Artaceon

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO.

p ONTVS EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITATE axenos appellatus est: peculiari inuidia naturæ sine ullo fine indulgentis auiditati maris: Et ipse in europam asiamq; funditur: Non fuerat satis oceano ambisse terras: & partem earum aucta inanitate abstulisse: Non irrupisse fractis montibus:calpeq; africæ auulsa multo maiora absorbuisse q̃ reliquerit spatia: Non per hellespontum propontida infudisse iterum terris deuoratis: A bosporo quoq; in aliam uastitatem panditur nulla facietate:donec expatianti lacus a mæoti rapinam sibi iungant. Inuitis hoc accidisse terris inditio tot sunt angustiæ:atq; tam parua naturæ repugnantis interualla: ad hellespontum octingentorum.lxxv.mil.pas.ad bosphros duos:uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus: & tanq̃ in dissotiatione germanitas concors. Alitum quippe cantus canumq; latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ cõmercia inter duos orbes manẽte colloquio:nisi cũ idipsum auferunt uenti. Mensuram ponti a bosphoro ad mæotium lacum quidam fecere.xiiii.xxxviii.mil.d.pas. Eratosthenes.c.minorem: Agrippa a chalcedone ad phasin.x.mil. Inde bosporum cimerium.ccclx.mil. Nos interualla generatim ponimus comperta in nostro æuo: quando etiam in ipso ore cimmerio pugnatum est. Ergo a faucibus bosphori est amnis rhebas: quem aliqui rhesum dixerunt. Deinde psillis. Portus calpas. Sangaris fluuius ex inclitis: Oritur in phrygia:accipit uastos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem sangarius a plerisq; dictus coralius:a quo incipiunt maryandini sinus: oppidumq; heraclea lyco flumini appositum: Abest a ponti ore miliariis ducentis portus acone ueneno aconito dirus: Specus acherusia: Flumina pedopiles:callichorum sonautes. Oppidum Tium ab hereclea xxxviii.mil.pas. Fluuius Bilæus.

Tieium

Gens paphlagonum & cappadocum. Cap.ii.

u Ltra quem gens est paphlagonia: quam pylæmeniam aliqui dixerunt: inclusam a tergo galatia: Oppidum mastya milesiorum:deinde cromna. Quo loco henetos adiicit Nepos Cornelius:a quibus

lius: a quibus in italia ortus cognomines eorum uenetos credi postulat. Sesamum oppidum quod nũc amastris. Mons cytorus a Tio.lxiii.mil.pas. Oppida Cimolis stephane: Amnis parthenius. Promontorium carambis uasto excursu abest a põti hostio.cccxv.mil.pas.uel ut aliis placuit.cccl.mil. Tantũdem a cimmerio: aut ut aliqui maluere.cccxii.mil.d. Fuit & oppidum eodem nomine: & aliud inde armine nunc est colonia sinope pteria a cytoro.clxiiii.flumen uaretum. Gens cappadocum. Oppidum gaziura & gazælum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq; decurrens: Oppida gangre carissa inde Amysum liberũ a sinope.cxxx.mil.pas. Eiusdemq; nominis sinus tanti recessus ut asiam pene insulam faciant ducentis milibus pass.aut amplius: per continentem ad issicum ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iure dici doricam: ionicam: æolicam: cæteras barbarorum esse. Amyso iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopolis utrumq; appellatum est.

Cappadocia. Cap.iii.

c Appadocia intus habet coloniam Claudii Cæsaris archelaidem: quã præfluit halys. Oppida comana: quod sarus neocesarem quod lycus: amasiam quod iris: In regione gazacena: In colopena uero sebastiam & sebastopolin. Hæc parua: sed paria supradictis. Reliqua sui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul euphrate. Diocæsariam: tyana: castaliã: maganopolin: zelam. Et sub monte argæo Mazaca: quæ nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta armeniæ maiori melitene uocatur: comagene cataonia phrygiæ garsauritis: sargaurasane cãmanene: galatiæ morimeni: ubi disterminat eos cappadox amnis: a quo nomen traxere: antea leucosyri dicti. A neocæsarea supradicta minorẽ armeniam lycus amnis disterminat. Est & ceraunus intus clarus. In ora autem ab amyso oppidum & flumen chadisia lycastum a quo themiscyrena regio. Iris flumen deferens lycum. Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarii & uictoria. C. Cęsaris in ora amnis thermodon ortus ad castellum: quod uocant phanaroeã: præterq; radices amazoni montis lapsus: Fuit oppidum eodem nomine: & alia quinq; phamizonium: themiscyra: sortira: amasia: comara.

Castabada

Comana

Themistidæ regionis gentes. Cap.iiii.

n Vnc manteum genetarum chalibum. Oppidum cotyorum. Gentes tibareni: mossyni notis signantes corpora. Gens macrocephali: oppidum cærasus: portus cordulæ. Gentes bechires buzeri: flumen melas. Gens macrones sidoni: flumen sidenum: quo alluitur oppidum Polemonium ab amyso.cxx.mil.pas.inde flumina iasonium melanthiũ: & ab amyso.lxxx.mil.pas. Pharnace oppidum: tripolis: castellum & fluuius.item philocalia: & sine fluuio liuiopolis & a pharnace.c.mil.pas. Trapezus liberum uasto monte clausum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia.xxx.mil.pas. distans: in ora aũt trapezunca flumen est pysites. Vltra uero gens sannorũ heniochoꝝ. Flumẽ absarum cum castello cognomine in faucibus: a trapezunte.cxl.mil.pas.eius loci a tergo montium hiberia est: in ora uero heniochi: ampreute lazi. Flumina a campseonysis: nogrus bathis. Gentes colchorum. Oppidũ matiũ. Flumen heracleum: & ꝓmontoriũ eodẽ noĩe. Clarissimusq; ponti phasis oritur ĩ moschis. Nauigatur q̃libet magnis nauigiis.xxxviii.M.d.p. Inde minoribus longo spatio pontibus.cxx.peruius. Oppida in ripis habuit complura: Celeberrima Tyritacæũ: cygnum: & in faucibus phasin. Maxime aũt inclaruit ea.xv.mil.pas.a mari: ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eũ confluunt: Nunc habet surium tantum: & ipsum ab amne influente ibi cognominatum: usq; quo magnarum nauium capacẽ esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucũ: in ora eius insulę sine nomine. Abest absaro.lxxv.mil. Inde aliud flumen charien: Gens salæ antiquis phthirophagi dicti & suani: Flumen cobũ e caucaso per suanos fluens. Dein rhoan. Regio ecrectice: amnes sigania: tersos: atelpos: chrysorrhoas: gens absilæ castellum sebastopolis: A phaside.c.mil.pas.gens sannigarum: oppidum cygnus: Flumen & oppidum penius: Deinde multis nominibus heniochorum gentes.

Sideni

Zale

Pityus

Regio colchica anchæi & cæteri eodem tractu. Cap.v.

s Vbiicitur ponti regio colchica: in qua iuga caucasi ad rhipheos montes torquentur: ut dictum est: altero latere in euxinum & mæotin deuexa: altero in caspium & hircanium mare. Reliqua littora fere natiões tenent melãchlæni coraxi urbe colchoꝝ dioscuriade iuxta fluuium antemũta: Nunc deserta: quondam adeo clara ut Timosthenes in eam.ccc.nationes quæ dissimilibus linguis uterentur descendere prodiderit: Et postea a nostris.cxxx.interpretibus negocia ibi gesta: Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant: a q̃bus ortam heniochoꝝ gentem feram cõstat. A dioscoriade oppidũ heracleum distat a sebastopoli.lxxx.mil.pas.achæi mardi cercetę: post eos serri cæphalontomi: in intimo eo tractu pytius oppidum opulentissimum ab heniochis direptum est: A tergo eius epageritę sarmataꝝ populus in caucasii iugis: Post quẽ sauromatæ: Ad hos cõfugerat Mythrydates Claudio principe: narrauitq; thalos iis esse confines qui ab oriẽte caspii maris fauces attingerent: siccari eas æstu recedente: in ora aũt iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero: & flu-

Phontys

Troicarus achei

mine ab heracleo.cxxxvi.mil.Inde promontorium cronea quo supercilium arduum tenent torete. Ciuitas sindica ab hiero.lxvii.mil.d.pas.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimericus: mæotis. Cap.vi.

i Nde ad bosphori cimmerii introitum.lxxxviii.mil.d.pas.Sed ipsius peninsulę inter pontum & mæotin lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.mil.d.pas.longitudo est. Latitudo nusq̄ intra duo iugera eionem uocant. Ora ipsa bosphori utrinq; ex asia atq; europa curuatur in mæotin. Oppida in additu bosphori primo hermonassa.Dein cepœ milesiorum: Mox stratoclia & phanagoria

Cimbria cum & pene desertum apaturos: ultimoq; in hostio cimmerium: quod antea cerberion uocabatur.

Gentes circa mæotin. Cap.vii.

i Nde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerio accolunt mæotici: ualli: serbi: arrechi: zingi psesii. Dein tanain amnem gemino ore influentem incolunt iaxamatæ medorum (ut ferunt) soboles. Et ipsi in multa genera diuisi. Primo sauromatæ gynæo cratumenoe amazonum cōnubia. Dein euazæ cottæ cizimeni messeniani costobocci choatræ zygoe dandari: thussagetæ: turcę: usq; ad solitudines saxosis conuallibus asperas: ultra quos aryphæi: qui ad ryphæos pertinent montes. Tanain ipsum scythæ silin uocant: mæotin temerinda: quod significant matrem maris. Oppidū in tanais quoq; hostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazomenii & męones. Postea panticapenses. Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes: a littore napeas: supraq; essedonas colchis iunctos: ac montiū cacuminibus. Dein carmacas oranos: antacas mazacas ascantios acapeatas aga gammatas phyceros rhimosolos ascōmarcos. Et ad iuga caucasi icatalas imaduchos ranos anclacas tydios carastascos asutiandas. Lagoum amnem ex montibus catheas: in quem defluit opharus ubi gentes caucadas opharitas. Amnem menotharum iinituenis ex montibus scissum. Inter agdeos carnapas gardeos accisos gabros gregaros. Circaq; fontem imitissi imituos & aparthenos. Alii influxisse eos cuitas:

Ophari um auchetæ satarneos asanpatas. Ab his tanaitas & nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi per cantecos & sapeos tradunt. Tanain uero trāsisse fatareos herticeos spondolicos synhietas amas-

Ganda træos sos issos catacetos tagoros catonos neripos agādeos mandareos saturcheos spaleos:

Armeniæ duæ. Cap.viii.

p Eracta est interior ora: omnesq; accolæ. Nunc reddantur gentes in mediterraneo sinu: in quo multo aliter ac ueteres prodituru m me nō eo inficias anxia pquisita cura rebus nuper in eo situ gestis a Domitio corbulone: regibusq; inde missis supplicibus: aut regū liberis obsidibus. Ordiemur autem a cappadocum gēte. Longissime hæc ponticarum omnium introrsus recedens minorē armeniam maiorēq; & comagenē leuo suo latere transit. Dextra uero oēs in asia dictas gentes plurimis suffusa populis: magnoq; impetu scandens ad ortum solis & tauri iuga transit lycaoniā pysidiā ciliciam. Vadit sup antiochiæ tractū & usq; ad cyresticā eius regionē: pte sua quæ uocat cataonia. Cōtendit itaq; ibi longitudo asiæ.xii.l.M.p.efficit: latitudo.d.c.M.xl.M.

Armenia maior. Cap.ix.

a Rmenia aūt maior incipit a pariedris montibus: euphrate amne ut dictum est: aufertur cappadocię: & qui discedit euphrates mesopotamię haud minus clara amne tigri. Vtrūq; fundit ipsa & initium mesopotamiæ facit inter duos amnes ituræ. Quod interest ibi tenēt arabes orei. Sic finē usq; in adiabenē præfert. Ab ea transuersi iugis inclusa. Latitudinem in leua pandit ad cyrū amnem: transuersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq; armeniā absaro amne in pontū defluente & pariedris montibus qui fundunt absarum: discreta ab illacoriis. Oritur in heniochiis mōtibus: quos alii coraxicos uocauere. Araxis eodē monte quo euphrates.vi.mil.pas.interuallo actusq; amne musi & ipse (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspium mare. Oppida celebrātur in minore casara aza nico

Arsamo saca polis. In armenia maiore arsamote euphrati proximū. Tigri carcathiocerta: in excelsis aūt tigranocērta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæsar longitudinem a dascusa ad confinium caspii maris.xiii.mil.pas. Latitudinē dimidium eius. A tigranocerta ad hiberiam diuiditur (quod certum est in præfecturas: quas ii strategias uocant. Quasdam ex iis uel singula regna quondam barbaris nominibus.cxx. Claudunt eam ab oriente montes: sed non statim ceraunii: nec adiabene regio. Quod interest spatiis sopheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra diabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ sunt menobardi & moscheni. Adia-

Montium sinus multi benen tigris & montes in.vii.M.passus cingunt. Ab leua eius regio medorū est: & profectus caspii maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur: totumq; caucasiis montibus cingitur. Horum incolæ per cōfinium armeniæ nunc dicentur.

Albania hiberia. Cap.x.

p Lanitiem omnem a cyro usq; albanorų gens tenet. Mox hiberū discreta ab iis amne alazone in

Chabada cyro e caucasis mōtibus defluente. Præualēt oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ harmastis iuxta flumen neoris. Regio thasiæ & triare usq; ad partedorus montes. Vltra sunt colchicæ solitudines: quarum a latere ad ceraunios uerso armenochalybes habitant. Et moscorum tractus ad hiberum amnem

berum amnem in cyrum defluentem: & infra eos sacassani: & deinde macrones ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinentur. Rursus ab albaniæ confinio tota montium fronte gentes siluorum fere & infra lubienorum: mox diduri & sodii.

Portæ caucasiæ. Cap. xi.

a B his sunt portæ causiæ magno errore a multis caspiæ dictæ: ingens naturæ opus & montibus interruptis repente ubi fores obdite ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluẽte. Citraq; in rupe castello quod uocatur cumania: cõmunito ad arcendas transitu gentes innumeras ubi loci terrarum orbe portis discluso: ex aduerso maxime harmastis oppidi hiberum a portis caucasiis per montes Gorduos Valli. Suani indomitæ gentes auri tantum metalla fodiunt. Ab iis ad pontũ usq; heniochorum plurima genera: mox achęorum. Ita se habet terrarum sinus e clarissimis. Aliqui inter pontum & caspium mare. ccclxxv. mil. pas. non amplius interesse tradiderunt. Cornelius Nepos. cl. mi. tantis interim angustiis infestatur asia. Claudius Cæsar a cimmerio bosphoro ad caspium mare. cl. mil. prodidit: eaq; perfodere excogitasse Nicanorem Seleucum: quo tempore ab Ptolomæo Ceraunio sit interfectus. A portis caucasiis ad pontum. cc. mil. pas. esse constat fere.

Insulæ in ponto. Cap. xii.

i Nsulæ in ponto planetæ: siue cyaneæ: siue symplegades. Deinde apollonia thynias dicta ut distingueretur ab ea quæ est in europa. Distat a continente passibus mille: Cingitur. iii. mil. & cõtra pharnaceam chalcitis: quam græci ariam dixerunt: sacramq; Marti: & in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarum ictu.

Gentes in scythico oceano. Cap. xiii.

n Vnc omnibus quæ sunt interiora asiæ dictis rhypheos montes transcẽdat animus: dextraq; littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluens asiam scythicus a septentrione: ab oriente eous: a meridie indicus uocatur: uarieq; per sinus & incolas in complura nomina diuiditur. Verum asiæ hæc quoq; magna portio apposita septẽtrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiui scythæ sunt extra eos. Vltraq; aquilonis initiũ hyperboreos aliqui posuere: pluribus i europa dictos. Primũ inde noscitur promontoriũ celtice lytarmis. Fluuius carambucis: ubi lassata cũ syderũ ui rhypheoꝝ montiũ deficiunt iuga. Ibiq; arympheos quosdã accepimus haud dissimilẽ hyperboreis gentẽ. Sedes illi nemora. Allimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uirisq; in probro existimatur. Ritus clæmentis. Itaq; sacros haberi narrant inuiolatosq; esse etiam feris accolarum populis. Nec ipsos modo: sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam scythæ cimmerii: cisianthi: georgi: & amazonũ gens. Hæc usq; ad caspium & hircanium mare. Nãq; id erumpit scyhtico oceano in aduersa asię pluribus nominibus accolarum appellatum celeberrimis duobus caspio & hircano. Non minus hoc esse q̃ pontum euxinũ Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurã ab exortu ad meridiẽ p cadusiæ & albaniæ oram quinquies quadringenta stadia: inde p aratiaticos: amarbos hyrcanos: ad hostiũ zoni fluminis quater octingẽta stadia. Ab eo & hostiũ laxatisum mille quadraginta. Quæ summa efficit quindecies. lxxv. mil. pass. Artemidorus hinc detrahit. xxv. mil. pass. Agrippa caspium mare gentesq; quæ circa sunt & cũ iis armeniam disterminans ab oriente oceano serico: & ab occidente caucasi iugis: a meridie tauri a septẽtrione oceano scytico patere qua cognitum est. ccccxc. M. p. in longitudinẽ. ccxc. mil. i latitudinem prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum a freto. xxv. mil. pas. tradunt. Irrumpit aũt arctis faucibus in longitudinem spatiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotiũ lacum ab ore discedens scythici arcus (ut auctor est. M. Varro) similitudine. Primus sinus appellatur scythicus: utrũq; enim accolunt scythæ: & p angustias inter se cõmeant. Hinc nomades & sauromatæ multis nominibus: illinc abzoe non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum faucium tenent udini: scytharum populus. Deinde per orã albani (ut ferunt) ab Iasone orti: Ante quos mare quod est albanũ nominatur. Hęc gens supfusa montibus caucasiis ad cyrũ amnem armeniæ confiniũ atq; hiberiæ descẽdit ut dictũ est. Super maritima ei9 udinorũq; gente sarmatæ: utidorsi: aroteres prætẽduntur. Quoꝝ a tergo indicate iam amazones sauromatides. Flumina per albaniam decurrũt in mare cassios & albanos. Deinde cambyses i caucasiis ortus montibus: mox cyrus in coraxicis ut diximus. Oram omnem a caucaso præaltis rupibus in accesso patere. ccccxxv. passuum auctor est Agrippa. A cyro caspiũ mare uocari incipit: accolunt caspii. Corrigendus ẽ error in hoc loco multoꝝ: & eoꝝ etiã qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nãq; ii caspias appellauere portas hiberiæ: quas caucasias diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomen inscriptum habent: Et Neronis principis comminatio ad caspias portas tendere dicebatur: cum peteret illas: quæ per hiberiam in sarmatas tendunt uix ullo propter appositos montes aditu. Ad caspium mare sunt aliæ caspiis gentibus iunctæ: quod dignisci non potest nisi in comitatu rerum Alexandri magni. Nãq; persarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria persicum & hyrcanum caucasiis iugis attolluntur utrinq; per deuexa laterum. Armeniæ maiori a frontibus parte quæ uergit in cõmagenem sophene ut diximus copulatur: eiq; adiabene assyriorum initium. Cuius pars est ar-

belitis:ubi Darium Alexander debellauit proxima syriæ. Totam eam macedones mygdoniam cognominauerunt a similitudine. Oppida alexandria: item antiochia: quã nysibim uocant. Abest ab artaxatis. dccl. mil. pas. Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasum spectans quondam clarissima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caspium mare atrapatenæ: ab armenia otene regione discreta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringēta quinquaginta mil. pas. Totidem ab ecbathanis medorum: quorum pars sunt atropateni.

Media caspiæ portæ caucasiæ. Cap. xiiii.

e Cbatana caput mediæ est. Seleucus rex condidit. A seleucia magna. dccl. mil. pas. a portis uero caspiis. xx. mil. Reliqua medorum oppida phausya aganzua: apamea raphane cognominata. Causa portarum nominis eadem quę supra: interruptis angusto transitu iugis: ita ut uix singula meent plaustra: longitudine. viii. mil. pas. toto opere manufacto. Dextra leuaq; ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per. xxxviii. mil. pas. Angustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor atq; eadem emissus. Præterea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non sinit.

Gentes circa hyrcanum mare. Cap. xv.

a Diabenis cōnectuntur carduci quondam dicti: nunc gordyæni præfluente tigri. hyspratitæ pareredoni appellati qui tenent caspias portas. Iis a latere occurrunt altero deserta parthiæ & cythenis iuga. Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs qui uocatur choara. Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis: caliope: & alia in rupe issatis quondam. Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a portis. cxxxiii. mil. pas. Ita parthorum quoq; regna foribus discludūtur. Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora usq;: quæ nomen portis & mari dedit. Leua montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum amnem produntur. ccxx. mil. pas. Ab eodē amne si subeatur ad portas. dcc. mil. pas. Hunc enim deinde cardinem Alexandri magni itinera fecere. Ab iis portis ad indiæ principium stadia. xv. dc. lxxx. mil. procedendo ad bactra oppidum: quod appellant zariaspa milies tria milia. dcc. mil. Inde ad iaxartem amnem. v. mil.

Item gentes. Cap. xvi.

a Caspiis ad orientem uersus regio est zapauortene dicta: & in ea fertilitatis inclytæ locus darieum mons: gentes: tapyri: anariaci: stauri: hyrcani: a quorũ littoribus idem mare hyrcanium uocari incipit a flumine sideri. Citra id amnes mazeras: stratos: omnia ex caucaso. Sequitur regio margine apricitatis inclytæ: sola in eo tractu uitifera. Vndiq; insula montibus amœnis: ambitu stadiorũ mille quingentorum: difficilis aditu propter harenosas solitudines per. cxx. mil. pas. & ipsa cōtra parthium tractum sita. In qua Alexander alexandriam condiderat: qua diruta a barbaris. Antiochus Seleuci filius eodem loco restituit seleuciam. Nam interfluente margo qui corriuatur in zotale. Is maluerat illā antiochiam appellare. Vrbis amplitudo circuitu. lxx. stadiis. In hāc Orodes romanos crassana clade captos deduxit. Ab huius excelsi per iuga caucasi protenditur ad bactros usq; gens mardorũ fera suis iuris Ab eo tractu gentes ochani chomari: berdrigei: pharmacotrophi: bomarei: coāmani: marucæi: mardrieni: iatii. Flumina mandrum: cridinum: Vltraq; chorasmii: gandari: attasini: paricani: sarangæ: parrhasini maratiani: nasotiani: aorsi: gelæ: quos græci cadusios appellauere: matiani. Oppidum heraclea ab Alexandro cōditum: quod deinde subuersum ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbices: quorũ medios fines secat oxus amnis ortus in lacu oxo. Syrmatæ: oxii: tagæ: heniochi: bateni saraparæ bactri: quorũ oppidũ zariaspe: quod postea bactrum a flumine appellatũ est. Gens hæc optinet aduersa mōtis paropamisi: & aduersus fontes indi. Includitur flumine ocho. Vltra sogdiani oppidum panda: & in ultimis eorum finibus alexandria ab Alexādro magno conditum oppidum. Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre constitutæ. Item Cyro & Semiramide atq; Alexandro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum includente flumine iaxarte: quod scythæ silyn uocant. Alexāder militesq; eius tānain putauere esse: Transcendit eum amnem Dæmodamas Seleuci & Antiochi regum dux: quem maxime sequimur in iis: arasq; Apollini dydimeo statuit.

Mardrũ — Oxia — Oxystagæ

Scytharum gentes. Cap. xvii.

u Ltra sunt scytharum populi. Persæ illos sacas uniuersos appellauere a proxima gente. Antiqui arameos. Scythæ ipsi persas chorsaros: & caucasum montem graucasum: hoc ē niue candidũ. Multitudo populorũ innumera: & quæ cum parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum sacæ: massagetæ: dahæ: essedones: ariacæ: rhymnici: perstithomoti: histi: edones: camæ: camacæ: euchatæ: cotieri: antariani: pialæ: arimaspi: antea: cacidiri: asæi: oetei. Ibi napei interisse dicuntur & apellæi. Nobilia apud eos flumina mandragreum & caspasum. Nec in alia parte maiorē auctorum incōstantiam credo ꝓpter īnumeras uagasq; gentes. Haustum ipsius maris dulcem esse & Alexander magnus prodidit: & M. Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti mithridatico bello: magnitudine haud dubiæ influentium amnium uicto sale. Adiicit idem Pompei ductu exploratum in bactros. vii. diebus ex india perueniri ad icarum flumen: quod in oxum influat. Et ex eo per caspium in cyrum subuectos. Et quinq; non amplius

Pesici — Amordī

non amplius diebus terreno itinere ad phasin in pontum indicas posse deuehi merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime tazata. A caspio mari scythicoq; oceano in eam cursus inflectitur ad orientem conuersa littoꝝ fronte. Inhabitabilis eius prima pars a scythico promõtorio ob niues. Proxima inculta sæuitia gentiũ: antropophagi scythæ isident humanis corporibus uescẽtes. Ideoq; iuxta uastæ solitudines ferarũq; multitudo haud dissimilẽ hominũ immanitatẽ obsidens. Iteꝝ deinde scythæ: iterũq; deserta cum beluis usq; ad iugum incumbens mari quod uocãt tabin. Nec ante dimidiã ferme longitudinẽ eius oræ quę spectat æstiuum orientẽ inhabitatur illa regio. Primi sunt hominũ qui noscantur: seres lanitio siluarum nobiles: perfusam aqua depectentes frondium caniciem. Vnde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila: rursumq; texendi tam multiplici opere: tam longinquo orbe: penitus ut in publico matrona transluceat. Seres mites quidẽ: sed & ipsis feris persimiles. Cœtũ reliquorum mortaliũ fugiunt: cum cõmertia expectant. Primũ eoꝝ noscitur flumẽ psitaras: proximũ carabi: tertiũ lanos: a quo promontoriũ: chryse sinus: cyrnaba flumen: attanos sinus. Et gens hominum attacorum apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus: eadem qua hyperborei degũt tẽperie. De iis priuatim cõdidit uolumen Amometus: sicut Ecateus de hyperboreis. Ab attacoris gentes unni & thocari: & iã indorum casiri introrsus ad scythas uersi humanis corporibus uescuntur. Nomades quoq; indiæ uagant̃ Sunt qui ab aquilone cõtingi ab ipsis & cyconas dixere: & brysanos. Sed inde (ut plane cõsentiunt oẽs) emodi montes assurgũt. Indorũq; gens incipit non eo tantũ mari adiacens: uerũ & a meridiano quod indicum appellauimus quæq; pars orienti aduersa recto prætenditur spatio ad flexum & initium indici maris. xviii. lxxv. mil. pas. colligit. Deinde qua flectitur in meridiem. xxiiii. lxxv. mil. pas. ut Eratosthenes tradit usq; ad indum qui est ab occidente finis indiæ. Complures autem totam ipsius longitudinẽ xl. dierũ noctiũq; uelifico nauium cursu determinauere. Et a septẽtrione ad meridiem. xxviii. l. mil. pas. Agrippa longitudinis. xxxiii. mil. latitudinis. xxiii. mil. prodidit. Possidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernũ exortũ metatus est. Eam aduersam galliæ statuens: quã ab occidente æstiuo ad occidentẽ hybernum metabatur totã a fauanio. Itaq; obuersam eius uenti afflatu iuuari indiam: salubremq; fieri haud dubia ratione docuit. Alia illius cæli facies. Alii syderũ ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes innumerabiles: si quis omnes persequi uelit. Etenim patefacta est non modo Alexandri magni armis regumq; qui ei successere: circumuectis etiam in hyrcanum mare & caspium Seleuco & Antiocho præfectoq; classis eorum Patrocle. Verum & aliis auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati sunt: sicut Magasthenes & Dionysius a Philadelpho missus ex ea causa uires quoq; gentium prodidere. Non tamẽ deest diligentiæ locus: adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri magni comites ĩ eo tractu idiæ quẽ subegerãt scripserũt. v. mil. oppidoꝝ fuisse: nullũ Co minus gẽtiũ. ix. Indiãq; tertiã partem esse terrarum omnium: multitudinem gentiũ innumerã probabili sane ratione. Indi enim ꝓpe gentiũ soli nunq̃ emigrauere finibus suis. Colligunt̃ a libero patre ad Alexandrum magnum reges eorum. cliii. ãnis. vi. mil. ccccii. adiiciũt & menses tres. Amniũ mira uastitas. Prodit̃ Alexandrũ magnũ nullo die minus stadia sexcẽta nauigasse ĩ indo: nec potuisse ante mẽses quinq; enauigare adiectis paucis diebus: & tamen minorem gange esse constat. Seneca etiam apud nos Megasthenes tentata indiæ cõmentatione. lx. amnes eius prodidit. Gentes duodeuiginti centumq;. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se Imanus: hemodus: paropamisus. caucasus. p. a. R. quibus tota decurrit in planitiem immensam & ægyto similem. Verum ut terrena demonstratio intelligatur. Alexandri magni uestigiis insistamus. Diognetus & Beton itinerum eius mensores scripsere a portis caspiis hecatompylon parthorum quot diximus milia esse. Inde alexandriam arion: quam urbem is rex condidit. d. lxxv. mil. inde ad prophthasiam drangarũ. cxcix. mil. Inde ad arachosioꝝ oppidũ. d. xv. mil. Inde orthospanũ. ccl. mil. inde Alexandri oppidum. l. mil. in quibusdã exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hãc urbem sub ipso caucaso esse positam. Ab ea ad flumẽ chepta & oppidũ indorũ peucolaitin. ccxxvii. mil. inde ad flumen indum & oppidum taxilla. lx. mil. ad hydaspen fluuium clarum. cxx. mil. ad hypasin non ignobiliorem. lxix. cccxc. mil. qui fuit Alexandri itinerum terminus: exuperato tamen amne arisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoq; regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt: ad hesidrum. clxviii. mil. omanẽ amnem tantũmodo. Exemplaria aliqua adiiciũt. v. mil pas. inde ad gangẽ. cxii. mil. ad rhodapham. clxix. mil. Alii. ccc. mil. xxv. mil. in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidum. clxvii. d. alii. cclxv. mil. inde ad confluentem iomanis amnis & gangis. dc. xxv. mil. Pleriq; adiiciunt. xiii. mil. ad oppidumq; palibotra. ccccxxv. Ad ostium gangis. dcxxxviii. mil. d. gentes quas memorare non pigeat a montibus hemodis: quorum promontorium hymaus uocatur: incolarum lingua niuosum significante: isari: cosyri: zgi: & per iuga chisotosagi: multarũq; gentium cognomen bracmanæ: quorum macco calingæ flumina pumas & cainas: quod in gangem influit ambo nauigabilia. Gentes calingæ proxime mari: & supra mandei: malli: quorum mons mallus: tractusq; eius finis ganges.

Talga

Parnetus uel cauca si partes

Dianumẽ

Fluuius ganges. Cap. xviii.

h Vnc alii in certis fontibus ut nilum: rigantemq; uicina eodem modo alii in scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eũ. xix. amnes. Ex iis nauigabiles præter iam dictos Canuchã uamã erranoboan cosoagũ Sonum. Alii cũ magno fragore ipsius statim fontis erũpere: deiectumq; per scopulosa & abrupta ubi primum molles planities contingat ĩ quodam lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimũ. viii. mil. pas. latitudine: ubi modicũ stadiorũ. c. Altitudine nusquam minore pa. xx.

Gentes indiæ. Cap. xix

n Ouissime gẽtes gãdaridũ: calingarũ. Regio ptalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditum: eqtes mille elephanti. dcc. in procinctu bellorum excubant. Nãq; uita mitioribus populis indorũ multi partita degitur. Alii tellurẽ exercẽt. militiã alii capessunt. merces. alii suas euehũt res externas inuehũt: res publicas optimi ditissimiq; tẽperant. Iudicia reddũt. Regibus assident. Quintũ genus celebratæ illic & prope in religionẽ uersæ sapientiæ deditũ: uolũtaria semper morte uitam accenso prius rogo finit: Vnũ super hoc est semiferum ac plenum labioris immensi: a quo supradicta cõtinentur uenandi elephantes: domãdiq;. Iis arant. Iis inuehunt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicãt: militantq; pro finibus. Delectũ in belua uires & ætas atq; magnitudo faciũt. Insula in gange est magnæ amplitudinis gentem continens unã modogalicã noĩe. Vltra siti sunt modubæ molindæ. Vbere cũ oppido eius dẽ nois magnifico modroesi: præti: calissæ: saluri: passalæ: colubæ: orzulæ: abali: taluctæ. Rex horũ peditũ. l. milia: equitũ. iiii. milia. elephantorũ. cccc. in armis habet. Validior deinde gens andaræ plurimis uicis. xxx. oppidis. quæ muris turribusq; muniuntur. Regi præbet peditũ. c. milia: equitũ duo milia: elephãtos mille. Fertilissimi sunt auri dardæ: setæ uero argenti. Sed omniũ in india prope nõ modo in hoc tractu potentiã claritatẽq; antecedũt prasi amplissima urbe ditissimaq; palybotra. Vnde qdam ipsam gentem palybotros uocant: ĩmo uero tractũ uniuersum a gange. Regi eorum peditum sexcenta milia: equitũ. xxx. milia: elephantorũ. ix. milia per oẽs dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum est

Honiades Ab iis in interiore situ monedes & suari: quorũ mons maleus: in quo umbræ ad septẽtrionem cadunt hyeme: æstate in austrum per senos menses. Septẽtriones eo in tractu semel in anno apparere: nec nisi xv. diebus. Beton auctor est. Hoc idem pluribus locis indiæ fieri Megasthenes. Austrinum polum indi dramasa uocant. Amnis iomanes per gangem & palibotros decurrit. Inter oppida methora & cyriso borca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi iam quidem infecti: nondum tamen æthiopum modo exusti: quantum ad indum accedunt: tantum colore præferunt sydus. Indus statim a prasiorum gente quorum in montanis pygmei traduntur. Artemidorus inter duos amnes. xxi. mil. pas. interesse tradit.

Indus fluuius. Cap. xx.

i Ndus sandus ab incolis appellatus in iugo caucasi montis quod uocatur paropamisus aduersus solis ortum effusus: & ipse undeuiginti recipit amnes. Sed clarissimos hydaspen quattuor alios efferentem. cantabram tres. Per se uero nauigabiles acesinum & hypasin quadam tamen aquarum modestia nusq̃ latior quinquaginta stadiis: aut altior. xv. pas. amplissimam insulam efficiens: quæ prasiane nominatur. & aliam minorem quæ patale. ipse per. xii. xl. pas. paucissimis auctoribus nauigatus: & quodam solis comitatu in ocasum uersus oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam ut inuenio generatim: quãq̃ inter se nullæ congruant. Ab hostio gangis ad promõtoriũ calingon & oppidum dandagula. dccxxv. mil. pas. Ad tropina. xii. mil. xxv. Ad perimulæ promontorium ubi est celeberrimum indiæ emporium. dccl. ad oppidum in insula quam supradiximus patalam. dcxx. mil. pas. Gẽtes montanæ inter eum & iomanem cesi: cetriboni siluestres. Deinde megallæ quorum regi quingenti elephanti. peditum & equitum numerus incertus. Chrysei: parasangæ: asangi: tigri: fera scatentes. Armant peditum. xxx. mil. elephantos. ccc. equites. dccc. Hos includit indus montium corona circundatos & solitudinibus. dcxxv. mil. Infra solitudines dari: suræ. Iterumq; solitudines per. clxxxvii. mil. pas. plerumq; harenis ambientibus haud alio modo q̃ insulas mari. infra deserta hæc maltecoræ: singæ: marohæ: rarungæ: moruntes & masuæ: pangungæ: ialii. Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent: incolæ liberi & regum expertes multis urbibus montanos optinent colles. Nareæ deinde quos claudit mons altissimus indicorum capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis oraturæ. Quorum regi elephanti quidem. x. milia. Sed amplæ uires peditum. Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;. Odomboeræ: salabastræ horatæ urbe pulchra fossis palustribus munita: per quas crocodilli humani corporis auidissimi aditum nisi ponte nõ dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impositum littori quinq; amnium in unum confluente concursu emporio nobili. Regi eorum elephantos mille. dc. peditum. cl. equitum quinq;. Pauperior charmarum rex elephantos. lx. paruasq; reliquas uires habet. Ab iis gens pande sola indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt: ob idq; gratiorem regno donatam præcipuo. Ab ea deducentis originem imperitant. ccc. oppidis: peditum. cl. milia: elephantis quingentis. Post hanc

gentis. Post hanc trecentaꝝ urbium syrieni: derangæ: posingæ: buzæ: gogiarei: umbræ: nereæ: brancosi: nobundæ: cocōdæ: nesei: pedatritæ: salobriasq;: olostræ: patalam insulam attingentes: a cuius extremo litore ad caspias portas. xviii. xxv. mil. produntur. Hinc deinde accolunt indum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ: bolingæ: gallitalutæ: dimuri: megari: ordabæ mesæ: ab his Vri: syleni. Mox deserta in. ccl. mil. pass. Quibus exuperatis organagæ: abaortæ: sibaræ: suertæ: & ab iis solitudi̇es prioribus pares. Dein sarophages: sorgæ: baraomatæ: gumbritæq;: quoꝝ. xii. nationes singulisq; binæ urbes. Aseni trium urbium incolæ. Caput eoꝝ bucephala Alexandri regis equo: cui fuerat hoc nomen ibi sepulto conditum. Mutani super hos caucaso subiecti. Soleadæ: sondræ: transgressisq; indum: & cū eo decurrentibus samarabriæ: sambraceni: brisabritæ: orsiandi: xeni taxilæ cum urbe celebri. Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandræ. Populi quatuor peucolaitæ: arsagalitæ: geretæ: asoi. Etenim pleriq; ab occidente non indo amne determinant: sed adiiciunt quattuor satrapias: gedrosos: arachotas: arios paropamissadas. Orsii Amixeni

Arii & iunctæ gentes. Cap. xxi

u Ltimo fine cophete fluuio: quæ omnia ariorum esse aliis placet. Necnon & nysam urbem pleriq; indiæ ascribunt: montemq; meꝝ Libero patri sacrū. Vnde origo fabulæ Iouis femine editum. Item aspagonas gentem uitis & lauri & buxi pomorūq; omnium in græcia nascentiū fertilem. Quæ memorāda & prope fabulosa de fertilitate terræ ac genere frugum arborumq; aut ferarum aut uolucrum & aliorum animalium traduntur: suis quæq; locis in reliqua parte operis cōmemorabuntur. Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanā insulam festinante animo. Sed ante sunt aliæ patale q̄ significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura. ccxx. mil. pass. latitudine. Extra hostium indi chrysæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argenteumq; iis solum esse aut facile crediderim. Ab iis. xx. mil. pas. crocale. Ab ea. xii. mil. pas. bibaga ostreis & conchiliis referta. Deinde toralliba. ix. mil. pas. a supradicta multæq; ignobiles.

Taprobane insula. Cap. xxii.

t Aprobanem alterum orbem terrarum esse diu existimatum est antichthonum appellatiōe. Vt liqueret insulam esse alixandri magni ætas resq; præstitere. Onesicritus classis eius præfectus elephantos ibi maiores bellicosioresq; q̄ in india gigni scripsit. Megasthenes flumine diuidi: incolasq; palæogones appellari: auri margaritarūq; grandium fertiliores q̄ indos. Eratosthenes & mensuram prodidit longitudinis. vii. mil. stadioꝝ: Latitudine. v. mil. nec urbes esse: sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari inter ortum occasumq; solis indiæ prætenta & quondam credita. xx. dierum nauigatione a prasiana gente distare: mox quia papyraceis nauibus armamentisq; nili peteretur ad nostrarum nauium cursus. vii. dierum interuallo taxato. Mare interest uadosum: senis non amplius altitudinis passibus: sed certis canalibus adeo profundum ut nullæ anchoræ sidant: ob id nauibus utrinq; proræ: ne per angustias aluei circūagi sit necesse: Syderum in nauigando nulla obseruatio. Septētrio nō cernitur: Sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius: mæatūq; eaꝝ terras petentium comitātur. Nec plusq̄ ternis mensibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maxime. c. dies tunc illo mari hyberno. Hactenus a priscis memorata: Nobis diligentior notitia Cladii principatu contingit: Legatis etiam ex insula aduectis: Id accidit hoc modo. Anni Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hipпuros portum eius inuectus hospitali regis clæmentina sex mensium tempore imbutus alloquio percontanti postea enarrauit romanos & Cæsarem mirum imodum in auditis iustitia ille suspexit: q; pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum diuerse imagines indicarent a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam legatos quattuor misit principe eorum rachia. Et iis cognitum. d. esse oppida: portum contra meridiem appositum oppido palesimundo omnium ibi clarissimo ac regia. cc. pas. Lebis stagnum intus megisba. ccc. lxxv. mil. pas. ambitu: insulas pabuli tantum fertiles complexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesimundum iuxta oppidum eiusdem nominis influentē in portum tribus alueis. v. stadiorum arctissimo. xv. amplissimo. Alterum ad septentrionē indiamq; uersus cydara noīe. Proximum esse indiæ promontorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio in cursu solis insula incurrente. Mare id colore peruiridi: præterea fruticosum arboribus iubas earum gubernaculis deterrentibus. Septentriones uergiliasq; apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrum cælum cadere non in suum: solemq; a leua oriri & in dextra occidere potiusq̄ e diuerso. Idem narrauere latus insulæ quod prætēderet indiæ. x. mil. stadiorum esse ab oriente hyberno ultra montes emodos. Seras quoq; ab ipsis aspici: notos etiam commertio patrem mabaciem commeasse eo aduenis ibi feras occursare. Ipsos uero excedere hominum magnitudinem: rutilis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli commertio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis; si placeat p-

mutatio non aliter odio tristiore luxuriæ q̃ si perducta mens illuc usq; cogitet quid & quod petatur & quare. Sed ne taprobane quidem q̃uis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret: aurum argentumq; & ibi in prætio. Marmor testudinis simile. Gēmæ margaritæq; in honore multo præstantiores. Et totus luxuriæ nostræ cumulus: ipsorum opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiæ maiorem usum. Seruum nemini. Ne in diem aut interdiu somnum. Aedificia modice ab humo extantia. Annonam nunq̃ augeri. Non fora lites ue esse. Coli Herculē. Eligi regem a populo senecta clæmentiaq; liberos nō habentem: & si postea gignat abdicari: ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei a populo. xxx. dari: nec nisi plurium sententia quemq̃ capite damnari: sic quoq; appellationem esse ad populū. Lxx. iudices dari: si liberent ii reum amplius. xxx. iis nullam esse dignationem grauissimo probro. Regi cultum Liberi patris: cæteris arabum. Regem si quid deliquat morte mulctari nullo interimente: sed auersantibus cunctis & cōmertia etiā sermonis negantibus. Festa uenatione absumi. Gratissimam eam tigribus elephantisq; constare. Agros diligenter coli. Pomis abundare. Esse in piscatu uoluptatem: testudinū maxime: quarum superficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam: Hæc comperta de taprobane. Quattuor satrapiæ quas in hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ: dariti: carmania. Cap. xxiii.

a Proximis indo gentibus montana capissenæ habent capissam urbem: quam diruit Cyrus: Arachosia cum oppido & flumine eiusdem nomine: quod quidam Cophen dixere a Semiramide conditum: Amnis hermandus prefluēs per abesten arachosioꝝ: Proximos iis a meridie ad partem arachotaꝝ faciunt gedrosos: & septentriōe parapamissadas. Cartana oppidū sub caucaso: qd postea cecrogonis dictum: Hæc regio est ex aduerso bactrianoꝝ: Deinde eius oppidum alexandria a cōditore dictū. Syndraci: daugalæ: parapianæ: cantaces: magi. Ad caucasum cadrusi oppidū ab Alexandro cōditum. Infra hæc omnia ora arabindo. Ariana regio ambusta feruoribus: desertisq; circundata. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tonderon & arosapen: Oppidū artacacna arius amnis: qui præfluit alexandriam ab Alexādro conditam. Patet oppidū stadia. xxx. multoq; pulchrius (sicut acticinius tradit) artacabane. Item ab Antiocho munitum stadia. l. Deinde dorisci gens. Amnes pharnacotis: oppradus: prophthasia. Oppidum zarasparum drangæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida peucolais: lymphorta: methoricū: deserta. Amnis manain. Auguttiri gens: Flumē boru. Gens urbi flumen nauigabile ponamus pandoꝝ finibus. item caberon sorarum hostio portuosus. Oppidum condrigrāma. Flumē cophes: influunt in eum nauigabilia sadarus: parospus: sodinus. Arianæ partem esse dararin aliqui uolunt: mensurāq; produnt utriusq; longitudine. xix. l. milium passuum: latitudine dimidio minorem q̃ indiæ. Alii gedrusos & syros posuere per. clxxxiiii. mil. pas. mox ichthiophagos. Oritas ꝑpria nō indoꝝ lingua loquētes per. cc. mil. pas. inde posuere arbioꝝ gentē p. cc. mil. pas. Ichthiophagos oēs Alexander uetuit piscibus uiuere. Vltra deserta deinde carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusq̃ hec generatim persequamur: indicare conuenit quæ prodit Onesicritus classe Alexandri circūuectus in mediterranea persidis & indiæ narrata proxime a iuba. Deinde eam nauigationem quæ his annis comperta seruatur hodie. Onesicriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet mansionum nec spatia. Primumq; xylenopolis ab Alexandro cōdita unde cœperunt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit non satis explanatur. Hæc tamē digna memoratu produntur. Ab iis oppidum a Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumē nabrū nauiū capax contra insulam distans. lxx. stadiis. Alexandria cōdita a Leonato iussu Alexandri in finibus gentis. Argenuus portu salubris. Flumen tubeꝝ nauigabile: circa qd parire: Deinde ichthiophagi tam longo tractu ut. xx. dieꝝ spatio prænauigauerint insulā: quæ solis appellatur: & eadem cubile nymphaꝝ rubens: in qua nullū non animal absumitur incertis causis. Origens. Flumen carmaniæ hytanis portuosum & auro fertile. Ab eo primū septētriones apparuisse adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus: nec totis unq̃. Achemenide usq; illo tenuisse. Aeris & ferri metalla & ersinici & minii exercere. Inde promontorium carmaniæ est. Ex quo in aduerso ora ad gentem arabiæ macas traiectus distat. l. mil. pas. Insulæ tres quarum organa tantum habitatur a cosa a continenti. xxv. mil. pass. insulæ quattuor intimo in sinu ante persida. Circa has hydri marini uicenum cubitorum adnatantes terruere classem: insula acrotadus: item gauratæ: in quibus chiana gens. Flumen hyperis in medio sinu persico onerariarum nauium capax. Flumē sitiogagus: quo pasargadas septimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirstimus: insula sine nomine. Flumen granius modicarum nauium capax per susiauē fluit. Dextera eius accolunt deximontani: qui bitumen perficiunt. Flumen Zarotis hostio difficili nisi peritis: insulæ duæ paruę: inde uadosa nauigatio palustri similis: Per euripos tamen quosdam peragitur. Hostium euphratis. Lacus quē faciunt eulaeus & tigris iuxta characem: inde tigri susa. Festos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt septimo mense postq̃ digressus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis. Sic Alexandri classis nauigauit. Postea asyagro arabiæ promontorio patalen fauonio quem hypalum ibi uocant peti certissimū uidebatur. xiii. mil. xxxii. pas. æstimatione. Secuta uero ætas propiorem cursum

Antiqus (margin, beside "toq; pulchrius")
Iterum (margin, beside "gens. Amnes")
Oroatis (margin, beside "siauē fluit")

rem cursum tutioremq; indicauit si ab eodem promontorio zizerũ amnem portũ indiæ peteret. Diuq; ita nauigatũ est: donec compendia inuenit mercator: lucroq; india admota est. Quippe omnibus annis nauigatur sagittariorum cohortibus īpositis. Etenim pyratæ maxime infestabant. Nec pigebit totũ cursum ab ægypto exponere nunc primũ certa notitia patescente. Digna res nullo anno minus hic quin gentesimis imperii nostri exhauriente india & merces remittente: quæ apud nos cẽtuplicato ueneant. Mille millibus pas. ab alexandria abest oppidum Heliopolis. Inde nauigant nilo coptũ.cccjii.mil.pas. qui cursus etesiis flantibus peragitur.xv.diebus. A copto camelis itur aquationum rõne mansionibus dispositis. Prima appellatur hydreum.xxxii. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydreumate a copto.xcv. Deinde in monte. Mox ad hydreum Apollinis a copto.clxxxiiii.mil.pas. Rursus ĩ mõte. Mox ad nouũ hydreũ a copto.ccxxxiii.pas. Est & aliud hydreũ uetus. Trohlodyticum nominatur: ubi præsidium excubat diuerticulo duum miliũ. Distat a nouo hydremate quattuor mil.pas. Inde berenice oppidum ubi portus rubri maris a copto.cclviii.pas. Sed quia maior pars itineris conficitur noctib9 propter æstus: & statim die absumuntur totum a copto berenicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiunt æstate media ante canis ortum: aut ab exortu protinus. Ueniuntq; circiter.xxx. die ocelin arabiæ: aut canan thuriferæ regionis. Est & tertius portus: qui uocatur muza: quem indica nauigatio non petit: nec nisi thuris odorumq; arabicorum mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur saphar: aliudq; sabæ. Indos aũt petentibus utilissimũ est ab oceli egredi. Inde uẽto hipalo nauigãt diebus.xl.ad primũ emporium indiæ. Muzirũ nõ expetendũ propter uicinos pyratas qui obtinẽt locũ nomine hydras: neq; est abũdans mercibus. Præterea longe a terra abest nauium statio: lintribusq; efferuntur onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: longe ab emporio mediterraneo distante oppido qđ uocatur modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus baracen conuehitur uocatur cottonara: quæ omnia gentium portuum ue aut oppidorum nomina apud neminem priorum ĩueniũt. Quo apparet mutari locoꝝ status. Ex india renauigant mense ægyptio tybi incipiente nostro decembri: aut utiq; mechiris ægypti intra die sextum: quod fit intra idus ian. nostras. Ita euenit ut eodem anno remeẽt Nauigant aũt ex india uento uulturno & cum intrauere rubrũ mare africo uel austro. Nunc reuertemur ad propositum. Carmaniæ. oram patere duodecies.l.mil.pas. Nearchus scripsit Ab initio eius ab flumẽ sabin.c.mil.pas. Inde uineas coli & arua. Flumen andanin.xxv.mil.spatio. Regio uocatur armuri. Oppida carmaniæ zetis: alexandria. Irrumpit deĩde & in hac parte geminum mare in terras: quod rubrum dixere nostri: græcia erytreum a rege erythra: aut ut alii solis repercussu talẽ reddi colorem existimantes. Alii ab harena terraq;. Alii tali aquæ ipsius natura.

Margin: Hs. quingẽtis. M. — hydreuma — saua

Sinus persicus & arabicus. Cap. xxiiii.

s Ed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente est persicus appellatur.xxv.mil.pas. circuitu: ut Eratosthenos tradit: ex aduerso ẽ arabia: cuius.xii.mil.pas. est longitudo. Rursus. altero ambitur sinu arabico nominato: oceanũ qui influit azanium appellant. Persicũ introitum.v.mil. pas. latitudinis: alii quattuor fecerunt. Ab eo ad intimũ sinum recto cursu.xi.mil.xxv. ꝑpemodum constat esse: & situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne in sinum persicum atq; illinc babylonem ab euphratis paludibus scripserũt.xxv.mil.pas. esse in carmaniæ angulo sunt chelonophagi testudinum superficie casas tegentes: carne uescentes. A flumine arbi promontorium ipsum inhabitant: præter capita toto corpore hirti: coriisq; piscium uestiti.

Cascandrus insula perthorum regna. Cap. xxv.

a B hoꝝ tractu indiã uersus cascandrus deserta insula in oceano. mil. pas. tradit. iuxta eam freto influente stoidis quæstuosa margaritis a promontorio. Carmanis. iuguntur armozei. Quidã interponunt arbios.ccccxii.pas. toto littore. Ibi portus macedonũ: & aræ Alexandri in ꝑmontorio amnes saganos: dein daras & salsus. Ab eo promontorium themisteas. insula aphrodisias habitat inde persidis initium ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Cõtra ꝑsidẽ insulæ philos casandra aracia cum monte prætalto Neptuno sacra: ipsa ꝑsis aduersus occasum sita optinet littora.d.l.mil.pas. etiã in luxum diues in parthoꝝ iampridẽ trãslata nomẽ. Hoꝝ de imperio nun paucis. Regna parthoꝝ duodeuiginti sunt oĩa: ita enim diuidunt prouincias circa duo ut diximus maria: rubrũ a meridie: hyrcanũ a septentrõie. Ex hiis undecim quæ superiora dicuntur incipiunt a confinio armeniæ caspiisq; littoribus pertinent ad scythas: cum qbus ex æquo degunt. Reliqua.vii. regna inferiora appellantur. Quod ad parthos attinet: semp fuit parthia in radicibus montium sæpius doctoꝝ: qui oẽs eas gentes prætexũt Habẽt ab ortu arios: a meridie carmaniã & arianos: ab occasu pratitas medas: a septentrione hyrcanos Undiq; desertis cincta. Ulteriores parthi nomades appellant. Citra deserta. Ab occasu urbes eorũ: quas diximus issatis & calliope: ab oriente æstiuo Europum: ab hyberno mania: in medio hecatompylos. Arsaci a regio nesæa parthyæne nobiles: ubi alexandropoles a conditore.

Margin: socaicandros — asthoidis — hyspratitas

Media: mesopotamia: babylon: seleucia. Cap.xxvi.

n Ecessarium est in hoc loco signare & medorũ situm: terrarũq; faciẽ circũagere ad persicum mare: quo facilius deinde reliqua noscant̃. Nãq; media ab occasu transuersa oblique parthiæ occurrens utraq; regna includit. Habet ipsa ab ortu caspios & parthos: a meridie sittacenẽ & susianẽ & persida: ab occasu adiabenen: a septentrione armeniam. Persæ rubrũ mare semp accoluere: propter quod is sinus persicus uocatur. Regio ibi maritima cyropolis. Quia uero ipsa subit ad medos elimais megala appellatur locus arduo mõtis ascẽsu p gradus introitu angusto ad persopolin caput regni dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceã ab Antiocho conditam. Inde ad orientem magi optinent passargada castellũ: in quo Cyri sepulchrũ ẽ. & Horũ agbatana oppidũ translatum ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arianos excurrunt parætacene. His gentibus & euphrate inferiora regna includuntur. Reliqua dicemus a mesopotamia excepto mucrone eius arabũq; populis ĩ priore dictis uolumine. Mesopotamia tota assyriorum fuit uicatim dispersa: præter babylona & ninum. Macedones eam in urbes congregauere ꝓpter ubertatem soli. Oppida preter iam dicta habet seleuciam: laodiceam: artemitam. Item in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto mesopotamiæ Nicanore condita nicatoria uel arbelis uocatur. Iunguntur iis arabes. introrsus eldamarii. Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum: salmani & masei arabes. Gordyæis uero iuncti aloni: per quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones. silices: mõtani: & orõtes. Quorum ad occidentem oppidum gaugamela. Item sue in rupibus. Supra sicilassi. iii. mil. pas. p quos lycus ex armenia fertur. Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidum. Mox in cãpestrib9 oppida diospage: polytelia: stratonicea: anthemus. In uicina euphratis nicephorion: quod ut diximus Alexander iussit condi propter loci oportunitatem. Dicta est & in zeumate apamia: ex qua orientem petentes excipit oppidum apprime munitum quondam stadiorum. lxv. amplitudine: & satraparum regia appellatum: quo tributa conferebantur: nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant hebata: & ductu Pompei magni terminus Romani Imperii oruros. A zeumate. ccl. mil. pas. Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi eum diximus fidi: ne præcipiti cursu babyloniam infestaret. Ab assyriis uero uniuersis appellatum armalchar: quod significat regium flumen. Qua deriuatur oppidum fuit agrani e maximis: quod diruere persæ. Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam claritatem optinuit in toto orbe: propter quam reliqua pars mesopotamiæ assiriæq; babylonia appellata est. lx. mil. pas. amplexa: muris ducenos pedes altis: quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digytis mensura ampliore q̃ nostra: ĩterfluo euphrate mirabili opere utroq;. Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Inuentor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinẽ rediit exhausta uicinitate seleuciæ ob id cõditæ a Nicatore intra nonagesimũ lapidẽ ĩ cõfluentẽ euphratis fossa perductis atq; tigris: quæ tamen babylonia cognominantur. libera hodie: ac sui iuris macedonũq; moris. Feruntur ei plebes urbanæ sexcẽtæ esse. Situm uero mœnium aquilæ pãdentis alas. Agrum totius orientis fertilissimũ. Inuicẽ ad hanc exhauriendã & Ctesiphontem iuxta tertiũ ab ea lapidem in chalonitide condidere parti: quod est nunc caput regni. Et postq̃ nihil proficiebatur nuper Vologesus rex aliud oppidũ uelogesocertã in uicino cõdidit. Sunt etiam in mesopotamia oppida hupparenũ chaldeorũ doctrina clarũ. Et hoc sicut babylon iuxta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomen. Moros hipparenorum persæ diruere. Orcheni quoq; tertia chaldeoꝝ doctrina in eosdẽ situ locant̃ ad meridiem uersi. Ab iis notitiæ & orthophantæ & græciochãthæ. Euphrate nauigari babylonem & persico mari. ccccxxii. mil. pas. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui uero postea scripsere a seleucia. ccccxc. mil. Iuba a babylone characem. clxxv. mil. d. Fluere aliq ultra babylonem continuo alueo priusquã distrahitur in irrigua. lxxxvii. mil. Vniuerso autem cursu. xi. mil. pas. inconstantiam mensuræ diuersitas auctorum facit: cũ persæ quoq; schœnos & parasangas alia mensura determinent. Vbi desinit alueo munire ad confinium characis accedente tractu statim ĩfestant attali latrones: arabum gens. Vltra quos scenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usq; ad deserta syriæ: unde in meridiem flecti eum diximus solitudines palmirenas relinquentem. Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten nauigantibus undecies. xxv. mil. pas. A mari rubro si tigri nauigetur. cccxx. mil. A zeumate. d. M. xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus. cxxxii. mil. pas. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. mil. xliiii. pas. Est etiamnum oppidum mesopotamiæ in ripa tigris circa confluentes: quod uocant digbani.

Anthemusa

Borsippenos

Reciochantæ

Flumen tigris. Cap.xxvii.

s Ed & de tigri ipso dixisse conueniat. Oritur in regione armeniæ maioris fonte conspicuo in planitie. Loco nomen elongosine est. Ipsius qua tardior fluit diglito. Vnde concitatur a celeritate tigris incipit uocari. Ita appellant medii sagittam. influit in lacum arethissam omnia illata pondera sustinentem: & nitrũ nebulis exhalantem. Vnum genus ei piscium est: & hic aquæ trãscurrẽtis non miscetur alueo: sicut nec e tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem & cursu & colore dissimilis. Trãsuectusq;

Diglito

Medi

milis. Trãsuectusq; occurrente tauro monte in specu mergitur. Subterq; lapsus a latere altero eius erũpit locus uocatur zoroanda: Eundem esse manifestum est quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacum: qui tesbidis appellatur: rursusq; in cuniculos mergitur: & post. xxv. mil. pas. circa nympheum redditur tam uicinum arsaniæ. Fluere eum in regionẽ arheni Claudius Cæsar auctor est: ut & cum intumuere confluant: nec tamen misceantur. Leuiorq; arsanias innatat. iiii. mil. ferme spatio. Mox diuisus in euphratẽ mergitur. Tigris aũt ex armenia acceptis fluminibus claris ꝑtheni agnice pharione arabas oreos adiabenosq; disterminãs: & quã diximus mesopotamiã faciens lustratis montibus gordyæorum circa apameam mesenes oppidum: citra seleuciã babyloniam. cxxv. mil. pas. diuisus in alueos duos. Altero meridiem ac seleuciam petit mesenen perfundens. Altero ad septentrionem flexus eiusdem gentis tergo campos cauchas secat. Vbi remeauere aquæ pasitigris appellatur. Postea recipit ex media choapsen: atq; ut diximus inter seleuciam & ctesisphontem uectus in lacus chaldiacos se fundit: eosq;. lxx. mil. pas. amplitudine implet. Mox uasto alueo profusus dextra characis oppidi infertur mari persico decimo ore. Duplici modo
Inter duorum amnium hostia. xxv. mil. pas. fuere. Aut ut alii tradunt. vii. mil. utroq; nauigabili. Sed longo tempore euphratẽ præcluse orcheni & accolæ agros rigantes: ac nisi post tigrin defertur in mari. Proxima tigri regio paropotamia appellatur. In ea dictum est de mesene. Oppidum eius dibitach Iunguntur chalonitis cum ctesiphonte: non palmetis mõ: uerum & olea pomisq; aliisq; arbustis nobilis. Ad eã peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniens supra paratacenẽ & persidẽ. Chalonitis abest a perside. cccclxxx. mil. pass. Tantum a caspio mari assyria abesse compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; mesenen sittacene est: eadem arbelitis & palestinę dicta. Oppidũ eius sittace græcorum ab ortu est & sabbata. Ab occasu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotũ. Item apameæ cui nomen Antiochus matris suæ imposuit: tigris circũfunditur. Hæc diuiditur archoo. Infra est susianæ: in qua uetus regia persarum susa a Dario Histapis filio condita. Abest a seleucia babylonia. ccccl. mil. pas. Tantũdem ab egbatanis medoꝝ per mõtem charbantũ in septentrionali. Tigris alueo oppidum est babytace. Abest a susis. cxxxv. mil. pas. Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt. Id defodiunt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientẽ uersus iungũtur cossæi latrones & mizæoꝝ. xl. populi libere feritatis. Supra eos parent parthusi mardi & saitæhyi qui prætenduntur supra elymaida: quã persidi in ora iunximus. Susa a persico mari absunt. ccl. mil. pas. qua subiit ad eã classis alexandri pasitigri intus ad lacũ chaldaicũ uocat alphle: unde susa nauigatiõe. lxv. mi. d. p. absũt. Susanis ab oriẽte sunt chosiei: Supra chosieos ad septentrionem mosobatene sub monte cambalido: qui est caucasi ramus. Inde mollissimo transitu in bactros. Susianen ab elymaide disterminat amnis euleus ortus in medis: medioq; spatio cuniculo conditus: ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit arcem susarum ac Dianæ templum augustissimum cum illis gentibus & ipse in magna cerimonia sit: Siquidem reges non ex alio bibunt: & ob id in longinqua portant: Recipit amnes edippũ præter asylum a mõtibus persaꝝ uenientem ad unum ex susianis oppidum: iuxta eum magoga a charace. xv. pas. Quidam hoc in extrema susiane ponunt solitudinibus proximum. Infra euleum elymais est: in ora iuncta persidi: a flumine oroati ad characen. ccxl. mil. pass. Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro Oram quæ præiacet minorum syrtium uice diximus inaccessam cœno plurimum limi deferentibus brixia & ortacea amnibus: madente & ipsa elymaide in tantum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditus. Infestatur a serpentibus quos flumina deportant: pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus exposita prius. M. Agrippæ sententia. Nãq; is mediam & parthiam & persidem ab oriente indo: ab occidente tigri: a septentrione tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinem terdecies. xx. mil. pass. in latitudine. d. cccxl. prodidit. Præterea per mesopotamiam ab oriente tigri: ab occasu euphrate: a septentrione tauro: a meridie mari persico inclusam longitudine octingentorum mil. pas. latitudine. cccl x. Charax oppidum persici sinus intimum a quo arabia eudemon cognominata excurrit: habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra tigrin: leua euleum. iii. mil. pass. laxitate conditum est. Primum ab Alexandro magno colonis ex urbe regia durine: quæ tum interiit deductis: militumq; inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iusserat: pagumq; pelleneum a patria sua quem proprie macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit quintus regum & suo nomine appellauit: Iterumq; infestatum Passiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum quem iuba satrapem Antiochi fuisse falso tradit oppositis molibus restituit: nomen suum dedit emunito situ iuxta in longitudinem. vi. mil. pass. Latitudine paulo minus: Primo fuit a littore stadiis. x. & maritimum etiam in psanda porticus habet: iuba uero Inde pseudoporticus
prodente. l. mil. pas. Nunc abesse a littore. c. xx. mil. Legati arabum nostriq; negociatores qui inde uenere affirmant: Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ: Magis id mirum est æstu longe ultra id accedente non repercussa: Hoc in loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat: quem ad cõmentanda omnia in orientem præmisit Diuus

Augustus ituro in armeniam ad parthicas arabicasq; res maiore filio. Non me præterit: nec sum oblitus sui quęq; situs diligentissimum auctorem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma romana sequi placet nobis: Iubamq; regem ad eundem claudium Cæsarem scriptis uoluminibus de eadem arabica expeditione.

Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris insulæ. Cap. xxviii.

Rabia gentium nullis postferenda amplitudine longissima a monte amano a regione cilicię comagenisq; descēdit ut diximus multis gentibus eorum deductis illo a Tigrane magno: sponte uero ad mare nostrū littusq; ægyptiacū ut docuimus. Necnō & in media syriæ ad libanum montem penetrātibus nubeis qbus iunguntur ramisi. Deinde teranei: deinde patami. Ipsa uero peninsula arabia intra duo maria rubrū persicūq; pcurrens quodā naturæ artificio ad similitudinē atq; magnitudinē tali maris etiā circūfusa. In eandem etiā cæli partē nulla differentia spectat. Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius populus. A nostro mari usq; ad palmirenæ solitudines diximus. Reliqua nūc inde peragemus. Nomades infestatoresq; chaldeorum scenitę ut diximus claudunt: & ipsi uagi: sed a tabernaculis cognominati quæ celiciis metantur ubi libuit. Deinde nabathei oppidum incolunt petram noīe in conualle paulo minus. ii. mil. pas. amplitudinis circundatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest a gaza oppido littoris nostri. d. c. mil. a sinu persico. cxxii. mil. Huc conuenit utrūq; biuium eorum: qui syriæ palmirā petiere: & eorum qui ab gaza uenerūt. A petra incoluerūt omani ad characen oppidis quondam claris a Semiramide conditis abesamide & soroactia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod characenorum regi paret in pasitigris ripa forath nomine. In quo a petra conueniūt characeni. Inde. xii. mil. pas. secundo æstu nauigant. E parthico. n. regno nauigantibus uicus teredon. Infra cōfluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei optinent: dextra nomades scenitæ. Quidā & alia duo oppida longis interuallis tigris pnauiga tradunt barbathiā: mox thumatā: quod abest a petra decē dierum nauigatiōe. Nostri negociatores dicunt characenorum regi parere: & apameā sitam ubi restagnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; molientes incursionem parthos operibus abiectis inundatiōe arceri: Nūc a charace dicemus oram Epiphanio primum exqsitam: locus ubi euphratis ostiū fuit flumē salsum, pmontoriū chaldone

Icarian uoragini similius q̄ mari: per. l. pas. ore: flumen achana: deserta. c. mil. pas. usq; ad insulam barum. Sinus capeus quem accolunt gaulopes & chateni. Sinus gerraicus: Oppidū gerra. v. mil. pas. amplitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A littore. l. mil. pas. regio attenæ. Ex aduerso tylos insula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eiusdem nominis. Iuxtaq; altera minor promontoria eius. xxii. d. pass. Vltra magnas aspici insulas tradunt ad quas non sit peruentum. Huius ambitum. cxii. mil. d. pass. a perside longius abesse: adiri uno alueo angusto. In insula asgilia gentes nocheti: zurachi: borgodi: cataræi: nomades. Flumen cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter scopulos tradit iuba. Prætermissa mentione oppidi omanorum batrasa aues & tomamem: quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a persico mari nostri negociatores dicunt a flumine canis: ut iuba tradit mons adusto similis. Gentes epimaranitæ. Mox ichthiophagi: insula deserta: Gentes bathymi: Eblitei montes: insula omœmus. Portus machorbe: insulæ etaxalos. Onchobrice gens cadei: insulæ sine nominibus multæ. Celebres uero isura rhinnea & proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis. Geboea portus: bragæ insulæ desertæ: Gens caludei: dabanegoris regio. Mons orsa cum portu. Sinus duatus: insulæ multæ. Mons tricoriphos. Regio cardalena: insulæ solanidæ: capina: item ichthiophagorum. Deinde glari. Litus hammaeum: ubi auri metalla. Regio canauna: Gentes apitami: gasani: insula deuuade. Fons goralus garpheti: insulæ alaea & amnamethus: Gens clare: insulæ chelonitis: ichthiophagon: multhe. Eodanda deserta basag. Multæ sabæorum: Flumina tharnar: amnum: insulæ dolicæ. Fontes daulotes dora: insula epteros: labanis: coboris: sambracate: & oppidum eodem nomine incontinenti. A meridiæ insulæ multæ: maxima camari: flumen mysecros: portus leupas. Scenitę sabæi: insulæ multæ. Emporium eorum acila: ex quo in indiam nauigatur. Regio amithoscuta: damnia. Mizi maiores & minores: drimati: macæ Horum promontorium contra carmaniā est. Distat. l. mil. pas. Mira res ibi traditur. Numeniū ab Antiocho rege misenæ præpositū ibi uicisse. Eodem die classe æstuq; reuerso: iterū equitatu cōtra persas dimicantem & gemina trophea eodem in loco ioui ac Neptuno statuisse: insula in alto obiacet ogyris: clara Erythra rege ibi sepulto. Distat a continente. cxxv. mil. pas. Circuitu. cxii. mil. d. Nec minus altera clara in azanio mari dioscuriada distans a siagro extimo promontorio. cclxxx. mil. pas. Reliqui in conti

Auseritæ nente a noto etiānum autaridæ ī montes octo dierum transitus: Gentes larendani: catabani: gebanitæ pluribus oppidis: sed maximis nagia & thōna templorum. lxv. Hæc est amplitudinis significatio hoc promōtorium: a quo ad continentē troglodytarum. l. mil. pas. thoani: acchitæ: chatramotitæ: tonabei: antidalei: lexianæ: agrei: cerbani: sabæi arabum propter thura clarissimi ad utraq; maria porrectis gentibus:

Marane Oppida eorum in rubro littore maerine: marma: corolia: sabatra: intus oppida nascus: cardaua carnus:

& quo merces

& quo merces odorum deferũt tomala. Pars eorum atramitæ quorũ caput sobotale.lx.mil.templa muris includens. Regia tamen omnium Mariaba. Sinum optinet.xciiii.mil.pas.refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minei mare accolunt: & elamitæ. Oppidũ eiusdem nois. Iis iunguntur cagulatæ. Oppidum sibi quod græci appoten uocant arsicodani. Vadei oppido magno: barasci lichleni. sygaros insula: quã canes nõ intrant: expositiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo leanite qui nomen ei dedere. Regia eorũ Agra: & in sinu læana: uel ut alii ęlana. Nã & ipsum sinum nostri ælaniticũ scripsere: alii alaniticum: Artemidorus alaniticũ. Iuba leniticum. circuitus arabiæ acharace læana colligere proditur quadragies octies.lxv.pas. Iuba paulo minus.xl.mil.putat. Latissima est a septentrione inter oppida heroum & characen. Nunc & reliqua mediterranea eius dicãtur. Nabatheis thimancos iunxerunt ueteres: nunc sunt tauenĩ: suelleni: sarraceni: arrareni. Oppidum in quo omnis negociatio conuenit: hemuatæ: analitæ. Oppida domada: egrata: mudei. Oppidum badanatha: carręi. Oppidum chariati achoali. Oppidum phoda: ac minei a rege cretæ Minoe (ut existimant) originem trahentes: quorum charmei oppidum.xiiii.mil.pas.marriba baramalacũ: & ipsum non spernendũ. Item carnon rhãmei & horũ origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritę massala. Oppida hamirei sannei: chãtace: bactias: harma. Oppidum gedranite: ampre: ilisanite bachilite sammei amathei. Cũ oppidis nessã & cennesseri Zamareni cũ oppidis saiace scãtate: bacascami. Riphearma oppidũ quo uocabulo appellant ordeum. Aurei & rhaui gyrei & mathæi. Helmodenes cum oppido ebode. Agatur in montibus oppido.xxv.mil.pas.in quo fons emischabales: quod significat camelorum oppidum. Amyelomei colonia milesiorum. Actrida oppidum calingii: quorum mariba oppidum significat dominos omnium. Oppida pallon murannimal iuxta flumen per quod euphraten emergere putant. Gentes agrei hammonii. Oppidum athenæ: caurarani: quod significat ditissimos armento. Coranitæ: cesani: choani. Fuerunt & græca oppida: arethusa: larissa: chalcis deleta uariis bellis. Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam Caius Cæsar Augusti filius prospexit tantum arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui ante scripserunt: egran annestum: escam magusum: tammacum: labeciam: & supradictam maribam: circuitu.vi.mil.pas. Item caripeta: quo lõgissime ꝓcessit. Cætera explorata rettulit. Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinum ut indos palmis exprimere. Oleum sesamæ. Numerosissimas eẽ homeritas minæos fertiles agros palmetis arbustis. In pecore diuites cerribanos & areos: armis præstare maxime chatramotitas: Carręis latissimos & fertilissimo agros. Sabęos. ditissimos siluarum fertilitate odorifera: auri metallis agrorum riguis: mellis: cæræq; ꝓuentu. Deinde de odoribus suo dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt: aut intonso crine: barba abraditur: præterq̃ in supiore labro. Aliis & hæc intonsa: mirũq; dictu ex innumeris populis pars coæqua in commertiis aut latrociniis degit. in uniuersum gentes ditissimæ: ut apud quas maxime opes romanorum parthorumq; subsistant: uendentibus quæ e mari aut siluis capiant. Nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquam oram arabiæ contrariam ꝓsequemur. Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit: bidui latitudinem. Angustias.iiii.mil.d.pas. Eratosthenes ab ostio.xiii.mil.in quãq; partem. Artemidorus arabiæ latere.xiiii.l.mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Cap.xxix.

[T]Roglodytico uero undecies.lxxxiii.mil.d.pa.ptolemaida usq;. Agrippa.xiiii.pas.xxxii. sine differentia laterum. Pleriq; latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quę hyberno orienti obuersa. Alii.iiii.mil.alii.vii.mil.alii.xii.mil.pas.patere. Situs autem ita se habet. A sinu ælanitico alter sinus quem arabes aeant uocant: in quo heroum oppidum est. Fuit & cambiso inter nelos & marchadas deductis eo ægris exercitus. Gens tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabilem alueum ꝑducere in nilum quã parte ad delta dictum decurrit.lxii.d.pas.interuallo: quod inter flumen & rubrum mare iter est primus omnium Sesostris ægypti rex cogitauit. Mox Darius persarum. Deinde Ptolomæus sequens qui eduxit fossam latitudine pedum.c.altitudine.xxx.in lõgitudine.xxxvii.d.pas.usq; ad fontes amaros. Vltra deterruit inundationis metus excelsiore tribus cubitis rubro mari compto q̃ terra ægypti. Aliq; eam nõ auferũt causam: sed ne imisso mari corrũperetur aqua nili: quæ sola potus præbet: Nihilominus iter totum terendo frequẽtatur a mari ægyptio: quod est triplex. Vnum a pelusio ꝑ harenas in quo nisi calami defixi regant uia nõ repitur: subinde aura uestigia operiente. Alterum uero duobus mil.pas.ultra casium mõtem: quod a.lx.mil.pas.redit in pelusiacã uiam. Accolunt arabes autei. Tertium a gerro quod ad ipsum uocant. Per eosdem arabes.lx.pas.propius asperum mõtibus & inops aquarũ. Eæ uiæ oẽs arsinoen ducunt conditã sororis noie in sinu charandra a Ptolemæo Philadelpho: qui primus troglodyticen excussit amnem: qui arsinoen præfluit: ptolemeum appellauit: Mox oppidum paruum est aennum pro quo alii philoteram scribunt: Deinde sunt azarei: ex troglodytarum cõnubiis arabes feri: insulæ sapirene scitala: mox deserta admyos hormon: ubi fons tadnos: mons eos: insula lambe: Portus multi: Berenice oppidũ matris Philadelphi nomine: ad quod iter a copto diximus. Arabes autei & gnebadei tro-

glodyticę:quã prisci michoen:alii midoen dixere.Mons pentedactylos. Insulæ stenæ diræ aliquot halo
neses non pauciores cardamin.Topazos quæ gẽmæ nomen dedit. Sinus insulis refertus ex iis quæ ma-
ren uocatur:aquosa quæ eratanos:sinentes.Regum ii præfecti fuere.Introrsus candei: quos ophiopha-
gos uocant:serpentibus uesci assueti.Neq; alia regio fertilior earum.Iuba qui uidetur diligentissime pro
secutus hæc omisit in hoc tractu(nisi si exemplarium uitiũ est)berenicen alterã:quæ pãchrysos cogno-
minata est. Tertiam quæ epi dires insignem loco. Est enim sita in ceruice longe procurrente:ubi fauces
rubri maris.iiii.mil.d.pass.ab arabia distant.Insulæ ibi cytis topazium ferens & ipsa ultra siluas ubi pto
lemais a philadelpho condita ad uenatus elephantorum:ob id epi therias cognoiata iuxta lacum mono
leum.Hæc est regio secundo uolumine a nobis significata.In qua.xlv.diebus ante solstitium totidemq;
postea hora.vi.consumuntur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in septentrio
nem:cum in berenice quam primam posuimus ipso die solstitii.vi.hora umbræ in totum absummantur
nihilq; adnotatur aliud noui.D.cii.mil.pas.interuallo a ptolemaide res ingentis exempli: locusq; subtili
tatis immensæ mundo ibi deprehenso cum indubitata ratione umbrarum.Eratosthenes mensuram ter-
ræ prodere inde cœperit. Hinc azanium mare: promontorium quod aliqui hispalum scripsere. Lacus
mandalum.Insula casitis:& in alto multæ:in quibus testudo plurima.Oppidum suchæ.Insula daphni-
dis.Oppidum aduliton. Aegyptiorum hoc serui a dominis profugi condidere. Maximum hic empo-
rium troglodytarum etiam æthiopum.Abest a ptolemaide.v.dierum nauigatiõe. Deferunt plurimum
ebur.Rhinocerotum cornua.Hippopotamorum coria:celtium:testudinum sphingia mancipia.Supra
Elea æthiopes arrotheras insule quæ alien uocantur. Item bacchias & antibachias & stratoton. Hinc in ora
Straton æthiopiæ sinus incognitus:quod admiremur cũ ulteriora mercatores scrutentur. Promontorium ĩ quo
est fons cutius expetitus nauigantibus.Vltra Isidis portus.x.dierum remigio ab oppido adulitarum di
stans.In eum troglodytis myrrha confertur.Insulæ ante portum duæ pseudophylæ uocantur: interio-
res totidem pylæ.In altera stelæ lapideæ litteris incognitis. Vltra sinus abalites.Insula diodori: & aliæ
desertæ.Oppidum gaza ꝓmontorium & portus mossylicus:quo cynnamomum deuehitur. Hucusq;
Sesostris exercitum duxit.Aliqui unum æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moseli
te ꝓmontorio atlanticum mare incipere uult Iuba: præter mauritanias suas: gadis usq; nauigandum
coro.Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio indorum quod uocatur le
pte acra ab aliis drepanum proponit recto cursu præter exusta & malacho insulam.xv.mil.pas.esse.In-
de ad locum quem uocant sceneos.ccxxv.mil.Inde ad insulam sadanũ.cl.mil.pass. Sic fieri ad apertum
mare.xviii.lxxxv.mil.pas.Reliqui omnes propter solis ardorem nauigare posse non putauerunt. Quin
& commertia ipsa infestant ex insulis arabes ascitæ appellati: quoniam bubolos utres binos sternen-
tes ponte pyraticam exercent sagittis uenenatis. Gẽtes troglodytarum iuba tradit therothoas a uenatu
dictos mire uelocitatis sicut ichthiphagos natantes ceu maris animalia.Bargenos zageras:chalybas: sa
xinas syrecas:daremas domazanes. Quin & accolas nili a syene nõ æthiopum populos:sed arabum eẽ
dicit usq; meroen.Solis quoq; oppidum quod non ꝓcul memphi in ægypti situ diximus arabas cõdito
res habere. Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopiæ auferant adnectantq; africæ. Ripas autem incolere
ꝓpter aquã.Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo tradunt ordine utrinq; ponemus.A sye
ne & prius arabiæ latere gens cataduppi.Deinde syenitæ. Oppida tacompson:quã quidam appellaue-
aranium runt thathicen aramum sesamun sandura:nasaudũ: anaundoma cumara beta & bochiana: leuphitorga
Sesaniũ tãtarene:meechindita noa gophoa gystate megeda lea rhẽnia nupsia direa pataga bagada dumana rha
data in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo: proximum meroe. Sic pro-
didit Bion.iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos inter ægyptum & æthiopiam quod ara-
bes myrson uocauere. Deinde metacompson aranium sesanium:pidne mamuda corambin. Iuxta eam
bituminis fontem: hammodata prosda parenta mama tessata gallas zoton gaucomene meũpidi bo-
tas:endonda:cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cystæ pẽmani: gadagaleni: paloi primi:nu
psii:descleni patini:gambreues magasne segasmala: crãda:dẽna:cadeumna thena batha alana: macua:
scãmos: gorã.in insula ab iis ab Alexandro callim seren mallos agocen. Ex africæ latere tradita sunt
eodem nomine tacompsos altera siue pars prioris mogora.sea.edosa.pelenaria.epyndis.magusa. bau-
ma linitima: spyntuma. sydopta.gensoa. pindicitora.cugoa. orsima.suasa.mauma.rhuma. urbuma.
mulona.quod oppidum græci hypatiton uocarũt.Pagoargas.zamnes unde elephanti incipiant. Mam
blia.berresa.cetuma.Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃ Bion scriberet deletum.
Hæc sunt prodita usq; meroen.ex quibus hoc tempore nullum prope utroq; latere extat. Cæteræ soli-
tudines.Nuper renunciauere principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad exploran-
dum inter reliqua bella aethiopicum cogitanti.Intrauere autem & eo arma romana Diui Augusti tem-
Primnin poribus duce.P.Petronio & ipso equestris ordinis præfecto.Aegyptus oppida eorum expugnauit quæ
Comby- sola inuenerat quo dicemus ordine.pselchin:primin:aboccin:phthurin:cambusin:attenan:stadisin: ubi
sin nilus præcipitans

nilus præcipitans se: fragore auditum accolis aufert. Diripit & nepata. Longissimi ãt a syene progressus. d. ccclxx. mil. pas. Nec tamen arma romana solitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis atrita est æthiopia uicissim imperitãdo seruiendoq; clara & potens etiã usq; ad troiana bella Mẽnone regnãte. Et syriæ impertitasse eã nostroq; littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fabulis. Simili modo & de mẽsura eius uaria prodidere. Primus Dalion ultra meroen lõge subuectus: Mox Aristocreon: & Bion: & Basilis. Simonides minor etiam quinquẽnio in meroe moratus cũ de æthiopia scriberet. Nam & Thimosthenes clasium Philadelphi præfectus sine mensura dierum. lx. a syene meroen iter prodidit. Eratosthenes. d. c. mil. xxv. Artemidorus. d. c. mil. Sebosus ab ægypti extremis sexdecies. lxxv. mil. pas. proxime dicti. lxv. Verum omnis hæc finita nuper disputatio est: quoniam a syene. d. cccclxii. mil. Neronis exploratores renunciauere his modis. A syene hieran sycaminon. liiii. mil. par. Inde tania. lxxv. mil. pas. regione enominiton. Aethiopum primi. cxx. mil. Acinam. lxiiii. mil. Pitaram. xxv. Tergedum. cvi. mil. insulam gagauden esse in medio eo tractu. Inde primum uisas aues psitacos: & ab altera quæ uocatur artigula: animal sphingion: a tergedo cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. mil. Oppidum id paruum inter prædicta solum. Ab eo ad ĩsulam meroen. ccclx. mil. Hærbas circa meroen demum uiridiores siluarũq; aliquid apparuisse rhinocerotũ elephantorumq; uestigia. Ipsum oppidũ meroen ab introitu insulæ abesse. lxx. mil. pas. Iuxtaq; aliã insulã tractu dextro subeũtibus alueo quæ portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminã Candacẽ: quod multis iã annis nomẽ ad reginas trãsiit: Delubrũ Hammonis est ibi religiosum: & toto tractu sacella. Cæterũ cum potirentur rex æthiopes: insula ea magnæ claritatis fuit. Tradũt armatox. ccl. mil. dare solitã: artificũ. iiii. mil. alere. Reges ęthiopũ. xlv. & hodie tradũt.

Multiformes & miræ hominum effigies. Cap. xxx.

u Vniuersa uero gens etheria appellata est: deinde atlantia: mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia. Animaliũ hoĩumq; effigies mõstriferas circa extremitates eius gigni minime mirum artifici ad formãda corpora effigiesq; celẽdas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gentes esse sine naribus: æquali totius corporis planitie. Alias superiore labro orbas: alias sine linguis. Pars etiam ore concreto: & naribus carens uno tantum foramine spirat: potumq; calamis auenæ trahit & grana eiusdem auenæ sponte pro uenientis ad uescendum. Quibusdam pro sermone nutus motusq; membrorũ esse. Quibusdã ante Ptolemæũ lathyrũ regẽ ægypti ignotus fuit usus igniũ. Quidã & pygmæox gentes ꝓdiderũt ante paludes: ex qbus nilus orirec. In ora. n. ubi desiimus continui montes ardentibus similes rubẽt. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui supponit a napata tridui itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad usum cõpluribus locis seruac: fertilissima regione: quæ interest auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen megabarbi: quos aliqui adiabaras nominauere: oppidum habent Appollinis. Pars eox nomades q̃ elephantis uescit. Et ex aduerso in africæ pte macrobii. Rursus a megabarsis mẽnones: & danelli: dierũq;. xx. interuallo critẽsi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites semper nudi. Mox anderæ: mathitoe. mesagebes: hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex africæ parte medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuentes: olabi: syrbotæ: qui octonũ cubitorũ esse dicunc. Aristocreon libye latere a meroe oppidũ tolen dierum quinq; itinere tradit. inde diex. xii. esar ægyptiorum oppidũ: quo psammetichũ fugurunt in eo, produnt annis. ccc. habitasse. Contra in arabico latere daron oppidum esse eorum. Bion autem sapen uocat quod ille esar: & ipso noĩe aduenas ait significari. Caput eox in insula sembobitin: & tertium in arabia sai. Inter montes autem & nilum symbari sunt phaliges. in ipsis uero montibus asachae multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierũ quinq; itinere. Viuunt elephantox uenatu. insula ĩ illo sambritarum regioni paret: Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidũ eox nilo ĩpositum tenupsis sambri: apud quos quadrupedes oẽs sine auribus etiã elephanti. At ex africæ parte ptoembari proemphanæ qui canẽ ꝓ rege habent motu eius ĩperia augurãtes. Arusbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin: phaliges marigerri casamarri. Bion & alia oppida in insulis tradit. A sembobiti meroen uersus dierũ toto itinere. xx. Proxime insulæ oppidum sebritarum sub regina. Et aliud asar. Alterius oppidum daron. Tertiam medoen uocant in qua oppidum asel. Quartam eodẽ quo oppidum noĩe garoden. inde paropas oppidum. Nauos modũdæ: mãdatini: secanduni: colligati: secandæ nauectabæ: cumi agrospi: ægypani: candrogari arabum summorum. Regio supra sirbitum ubi desinunt mõtes traditur a qbusdam habere maritimos æthiopas nisicastes: nisitas: qđ significat ternũ & quaternũ oculox uiros: nõ quia sic sit: sed quia sagittis præcipua cõtemplatione utuntur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores oceanũq; meridianum protenditur dalion uocatos esse dicit pluuia tantũ aqua utentes cisoros: longoporos. Ab oecalicibus dierum. v. itinere usibalcos: isuelos: perusios: ualios: cispios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa ad occidentem uersus nigre: quox rex unum oculum habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonũ carnibus maxime uiuentes. Pãphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne uescẽtes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedũ feratum modouagi. Deinde hesperiæ perorsi quos

Dedacæ
Menismini
Coloen
phalãges
Tẽnesis
pharusios

in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopum locustis tantum uiuit fumo & sale duratis in annua alimenta in quadragesimū uitæ annum non excedunt. Aethiopū terram uniuersam cum mari rubro patere in longitudinem semel & uities.lxx.mil.pas. In latitudinē cum superiore ægypto duodecies. xcvii. M. Agrippa existimauit. Quidā longitudinē ita diuiserūt. A meroe sirbitum .xv. dierum nauigatione. Ab ea.xii.ad dabellos. Ab iis ad oceanum æthiopicum.vi.dierū iter. In totū enim ab oceano ad meroen.d.cc.mil.xxv.mil.pas.esse inter auctores fere conuenit. Inde syenem quantū diximus. Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine siluę hebeno maxime uirent meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a quo nauigatio quatridui ad promontoriū quod hesperionceras uocatur cōfine africæ iuxta æthiopas & hesperios. Quidā & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum satyrorūq; produnt.

Insulæ ethiopici maris. Cap.xxxi.

i NSulas toto eo mari & Euphorus complures esse tradit & Eudoxus & Thimosthenes. Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitē: ut equos incolæ talentis auri permutarēt. Alterā ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum persicū cernen nominat insula aduersa æthiopiæ: cuius neq; magnitudo neq; iter ullū a continēte constat. Aethiopias tātum populos habere traditur. Euphorus auctor est a rubro mari nauigantes in eā nō posse propter ardores ultra quasdam colūnas (ita appellantur paruæ insulæ prouehi. Polybius in extrema maturitania contra montē atlantē a terra stadia.viii.abesse prodidir cernen. Nepos Cor. ex aduersos maxime carthaginis a continente pas.mil.nō ampliorem circuitum.ii.mil. Tradit & alia insula contra mōtē atlantē: & ipsa atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios: & promontoriū qd uocamus hesperioceras. Inde primū circūagēte se terrarū fronte in occasum ac mare atlanticū. Cōtra hoc quoq; promontoriū gorgones īsulæ narrant. Gorgonū quondā domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophō. Lāpsacenus. Penetrauit ī eas. Hāno pœnoꝝ imp̄ator prodiditq; hirta fœmiarum corpora uiros pernicitate euasisse. Duarūq; gorgonū cutes argumēti & miraculi gratia in Iunōis tēplo posuit spectatas usq; ad carthaginem captam. Vltra has etiānum duæ hesperides insulæ narrant. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt: ut Statius. Sebosus a gorgonū insulis prænauigatiōe atlātis dierū.xl.ad hesperidū insulas cursum prodiderit ab hiis ad hesperionceras unius. Nec mauritaniæ insularū certior fama est. Paucas mō constat esse ex aduerso autolalum a Iuba repertas: in quibus getulicam purpuram tinguere instituerat.

De fortunatis insulis. Cap.xxxii.

f Vnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdam & alias. quaꝝ numero idē Sebosus etiā spatia complexus iunoniam abesse a gadibus.d.ccl.mil.pas.tradit. Ab ea tātumdem ad occasum uersus pluuialiā caprariamq;: in pluuialia non esse aquā nisi ex hymbribus. Ab iis.ccl.mil.pas. Fortunatas contra leuā mauritaniæ.viii.mil.pas. Oram solis uocari in conualle a conuexitate & planariam a specie conuallis: circuitu.ccc.mil. pas. Arborū ibi p̄ceritatē ad centum quadragintaquattuor pedes adolescere: iuba de fortunatis ita iq̄siuit: ut sub meridiē positas esse prope occasum a purpurariis d.ccxxv.mil.pas.sic ut.ccl.supra occasum nauiget. Deinde p.ccclxxv.mil.pas.ortus petatur. Primā uocari ombrion nullis ædificioꝝ uestigiis: habere in mōtibus stagnū: arbores similes ferulæ: ex q̄bus aqua exprimatur ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alterā insulā iunoniam appellari: ī ea ædiculam esse tantū lapide ex ructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde caprariam lacertis

Niuariā grandibus refertā: in cōspectu eaꝝ esse niguariā: quæ hoc nomen accepit a p̄petua niue nebulosam. Proximā ei canariā uocari a multitudine canum ingētis magnitudinis. Ex q̄bus p̄ducti sunt a iuba duo: qui Caperent ibi fastigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum & auiū omnis generis abundēt hanc & palmetis caryotas ferentibus: ac nuce pinea abundare. Esse copiā quoq; mellis. Papyrū quoq; & siluros in amnibus gigni. infestari eas beluis quæ expellant assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato collecta in arctum mensura æquior uidetur.

Terræ per mensuras Computatæ digestio. Cap.xxxiii.

p Olybius a gaditano freto longitudine directo cursu ad os mæotis.xxxiiii.xxxvii.mil.d.pas. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto cursu siciliam duodecies.lx.mil.d.pas. Cretam ccclxxv.pas. Rhodum.clxxxvi. d.pas. Chelidonias tantūdem. Cyprū.cccxxv.pas. Inde syriæ seleuciā pieriā.cxv.pas. Quæ cōputatio efficit uicies ter.xl.mil.passus. Agrippa hoc idē interuallū a freto gaditano ad sinū persicum p longitudinē directam.xxxiiii.xl.mil.pas.taxat: in quo haud scio an sit error numeri: quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus.xii.l.mil.pas.tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit intra mæotin lacum.clvi.mil.pas. Artemidorus adiicit.d.cclvi.mil. Idem cum mæotide.clxxiii.xc.pas.esse tradit. Hæc est mensura inermium & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparatur utcūq; difficultatem afferet

difficultatem afferet auctorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc praescriptum europae magnitudo. lxxxi. xlviii. mil. pas. Africae ut media ex omni uarietate prodentium summatur cōputatio. Efficit longitudo. xxxvii. xlviii. mil. Latitudo qua colitur nusq̄ ccl. mil. pas. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte. d. cccx. mil. pas. eā fecit Agrippa. Deserta eius ad garamantas usq; qua noscebantur complectens uniuersam mensuram quae uenit in computationem xlvi. viii. mil. pas. efficit Asiae lōgitudo ī cōfesso ē. lxiii. mil. d. cccl. mil. pas. Latitudo sane cōputet ab aethiopico mari alexandriam iuxta nilum sitam: ut per meroen & syenem mensura currat. xviii. lxxv. mil. pas. Apparet ergo europam paulominus dimidia asiae parte maiorem esse q̄ asiam. Eandem altero tanto & sexta parte africae ampliorem q̄ africam. Quod si misceantur omnes summae liquido patebit europam totius terrae tertiam esse partem & octauam paulo amplius. Asiam uero quartam & quartamdecimā Africam autem quintam & insuper sexagesimam. His addemus etiamnum unam graecae inuentionis sententiam uel exquisitissimae subtilitatis ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regionib9 noscatur: & quae cuiq; earum societas sit siue cognitio dierum ac noctium: qbusq; inter se pares umbrae & aequa mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraq; uniuersa in membra caeli digeretur. Plura sunt autem haec segmenta mundi: quae nostri circulos appellauere: graeci parallelos.

Digestio terrarum in parallelos & umbras pares. Cap. xxxiiii.

P Rincipium habet indiae pars uersa ad austrum. Patet usq; arabiā & rubri maris accolas. Continentur gedrosi: persae: carmani: elimaei: parthienae: aria: susiane: mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusium aegypti. Inferiorq; ora quę uocatur alexandriae africae maritima. Cyrenaica oppida oīa. Tapsus: hadrumentum: clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numida mauritania utraq;: atlanticum mare: colūnae Herculis. In hoc caeli circōplexu aequinoctii die media umbilicus quē cognomē uocant: septē pedes lōgus: umbrā nō amplius quattuor pedes longā reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia oras. xiiii. aequinoctiales habēt breuissima e cōtrario decem. Sequens circulus incipit ab india uergente ad occasum: uadit per medios parthos: persepolin: citima: persidis arabiam: citeriorem iudaeam: libani mōtis accolas. Amplectitur babylonen: ydumaeam: samariam: hierosolymam: ascalonem: ioppam caesaream: phoenicem: ptolemaidē. sidonē: tyrū: beritū: botrin: tripolin: byblum an: thiochiā: laodiceā: seleuciam ciliciae maritima: cyprū a ust rinā: cretam: lilybeū in sicilia: septentrionale africae & numidiae. Vmbilicus equinoctio. xxxv. pedum umbram. xxiiii. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima quatuordecim horarum aequinoctialium est accedente iis quinta parte unius horae. Tertius circulus ab indis imauo proximis orit. Tēdit p caspias portas mediae proximas cataoniam cappadociā: taurū: amanum: issum: cilicias: portas solos: tharsum: cyprū: pisidiam: pamphyliae siden: lycaoniam: lyciae: pataram: xanthum: caunum rhodum: coum: halycarnasum: gnidū: dorida chiū: delū: cycladas medias: gythiū: maleā: argos: laconiā: elin: olympiā: messeniā pelopōnesi: syracusas: catinā siciliā mediam: sardiniae austrina: carteiā gades. Gnomonis centum unciae umbram. lxxvii. unciarum faciunt. Longissimus dies est aequinoctialium horarū. xiiii. atq; dimidiae cū. xxx. pte uni9 horae. Quarto subiacēt circulo quae sunt ab altero latere imaui. Cappadociae austrina galatia: mysia: sardis: smyrna: sipylus tmolus mons lydiae: caria: ionia: tralis: colophon: ephesus miletos: samos chios: icarium mare: cyclades septextrionales: athenae: megara: corinthus: sicyon: achaia: patrae: isthmos: epirus: septentrionalia siciliae: narbonensis galliae exortiua: hispaniae maritima a carthagine noua & inde ad occasum. Gnomoni. xxi. pedum respondent umbrae. xvii. pedum. Longissimus dies habet aequinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horae. Quinto continentur segmēto ab introitu caspii maris bactria: hyberia: armenia: mysia: phrygia: hellespontus: troas: tenedus: abydos: scepsis: ilium: ida mons: cizicum: lapsacum: sinope amisum: heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thassus: casandria: thessalia: macedonia: larisa: amphipolis: thessaliōice: pella: edesus: beroea: pharsalia: caristū: euboea: boeotum: chalcis delphi: acarnania: aetholia: apollonia: brūdusium: tarentum: thurii: locri: regium: lucani: neapolis: puteoli: thuscum mare: corsica: baleares hispania media. Gnomoni septem pedes umbris sex. Magnitudo diei summa horarum aequinoctialium quindecim. Sexta comprehensio qua continetur urbs roma amplectitur caspias gentes: caucasum septētrionalia armeniae: appolloniā supra rhyndacū: nicomediā: niceā chalcedonē: bizātium: lysimachiā: cherōnesum: melanē sinum abderā: samothraciā: maroneā: oenū: bessicam: thraciam: maedicam: paeoniā illyrios: dyrrachiū: canusium: apuliae extima: campaniā: & ethruriam: pisas: lunam: luccam: genuam: liguriam: antipolin: massiliam: narbonē: terraconē: hispaniam tarraconensem mediā: & inde per lusitaniam. Gnomoni pedes nouē umbrae octo. Longissima diei spatia horarū aequinoctialiū. xv. addita nona parte unius horae: aut ut Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera caspii maris ora incipit. Caditq; supra callatin: bosphorum: borysthenen: Tomos: thraciae auersa: triballos: illyrici reliqua: adriaticum mare: aquileiam: altinum: uenetiam: uincentiam: patauium: ueronam: cremonam: rauen-

nam:anconam:picenum:marsos:pelignos:sabinos:umbriam:ariminum bononiam:placentiam : mediolanum:omniaq; ab apennino. Transq; alpes:galliam aquitaniam uiennā:pireneū:celtiberiā. Vmbilico.xxxv.pedum umbræ.xxxvi. Vt tamē ī ptem Venetiæ exæquet umbra gnomoni. Amplissima dies horarum æqnoctialiū.xv.& quintaꝝ partium horaꝝ trium. Hactenus antiquoꝝ exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarū tribus assignauere segmentis. A tanai per mæotin lacum & sarmatas usq; borysthenen:atq; ita per dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora amplexi quod esset horarum.xvi. Alterum per hyperboreos & britaniam horarum.xvii. Postremo scythicum a rhypheis iugis in thylem.in quo dies cōtinuarentur(ut diximus) noctesq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus posuere circulos duos. Primū p insulam meroen & Ptolemaidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam ubi longissimus dies.xii.horarum esset dimidia hora amplior. Secundum per syenem ægypti euntem:qui esset horarum.xiii. Idemq; singulis dimidia horarum spatia usq; ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.VII.PROOEMIVM.

De Animalibus.

m VNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MARIA:INSVLAE:INsignes urbes adhunc modū se habēt. Animātiū ī eodē natura nullius prope partis contēplatione minor est. Siqdē cū omnia exequi humanus nequeat animus: Principiū iure tribuetur homini:cuius causa uidetur cuncta alia genuisse natura magna & sæua mercede contra tanta sua munera : ut non sit satis æstimare parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante omnia unū animantiū cūctorū aliena alienis uelat opibus:cæteris uarie tegumēta tribuit:testas:cortices. coria:spinas:uillos:setas:pilos:plumam:pennas:squamas.uellera. Truncos etiā arboresq; cortice interdū gemino a frigoribus & calore tutata est. Hominē tantū nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratū:nullūq; tot animaliū aliud ad lachrymas:& has protinus uitæ principio. At hercule risus præcox illi & celerrimus: ante quadragesimū diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento quod ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiunt. & omniū membrorū nexus atq; infœliciter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens. Animal cæteris imperaturum: & a suppliciis uitam auspicat. unā tantū ob culpā quia natum est. Heu dementia ab iis initiis existimātium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes primūq; tēporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini necessus: quando uox: quando firmum cibis os: quādiu palpitans uertex. Summæ inter cūcta animalia ibecillitatis indiciū. Iam morbi tot:atq; medicinæ tot contra mala excogitatæ:& hæ quoq; subinde nouitatibus uictæ:cætera sentire naturam suam. Alia pernicitatē usurpare:alia præpetes uolatus:alia uires:alia nare. Hominem scire nihil sine doctrina:non fari non ingredi.non uesci.breuiterq; nō aliud naturæ sponte q̄ flere. Itaq; multi extitere qui non nasci optimum censerent. aut q̄ ocissime aboleri. Vni animantium luctus est datus. Vni luxuria:& quidem innumerabilibus modis: ac per singula membra:uni ambitio. Vni auaritia. Vni imensa uiuēdi cupido. Vni superstitio. Vni sepulturæ cura:atq; etiam post se de futuro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum omnium libido maior. Nulli pauor confusior Nulli rabies acrior. Deniq; cætera animantia in suo genere probæ degunt. Congregari uidemus: & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Ne maris quidem beluæ ac pisces nisi in diuersa genera sæuiunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Cap.i.

e T de uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatiōe gentium diximus . Neq; enī ritus moresq; nunc tractamus. Innumeri sunt totidem pene quod sunt hominum cœtus: Quædam tamen non omittenda duco:maximeq; longius a mari degentium. In quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim æthiopas anteq̄ cerneret credidit: aut cui non miraculo est cum primum in noticiam uenit: Quam multa fieri non posse priusq̄ sint facta iudicantur. Naturæ uero reꝝ uis atq; maiestas in oībus momētis fide caret:si quis modo partes eius ac non totā cōplectatur aīo. Ne pauones aut tigriū pātherarūq; maculas & tot aīaliū picturas cōmemorē paruū dictu:sed īmensum æstimatione:tot gentium sermones tot linguæ:tanta loquendi uarietas : ut externus alieno pene non sit hoīs uice Iam in facie uultuq; nostro cum sint.x.aut paulo plura membra nullas duas in tot milibus hominū indiscretas effigies existere. Quod ars nulla in paucis numero præstet affectando: Nec tamen ego in plerisq; eorum obstringam fidē meā:potiusq; ad auctores relegabo: qui de dubiis rogentur omnibus. Modo ne sit fastidio græcos sequi tanto maiore eorū diligētia uel cura uetustiore.

ra uetustiore.

De scythis & aliarum diuersitate gentium. Cap. ii.

Esse scytharũ genera & quidem plura: quæ corporibus humanis uescerentur indicauimus. Id ipsum incredibile fortasse ni cogitemus in medio orbe terrarum ac sicilia & italia fuisse gentes huius monstri cyclopas & lestrigonas: & nuperrime trãsalpes hoiem imolari gentiũ earũ more solitum: quod paulo a mãdendo abest. Sed & iuxta eos qui sunt ad septẽtrionem uersi haud procul ab ipso aquilonis exortu specuq; eius dicto: quem locũ gesglitron appellant ꝓduntur arimaspi: quos diximus uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cũ gryphis ferarum uolucri genere quale uulgo traditur. eruente ex cuniculis aurũ mira cupiditate & feris custodientibus & arimaspis rapientibus. multi sed maxime illustres. Herodotus & Aristeas Proconesius scribunt. super alios aũt anthropophagos scythas in quadã cõualle magna mai mõtis regio est: quæ uocatur abarimõ: in qua siluestres uiuunt homines auersis post crura plantis eximiæ uelocitatis: passim cum feris uagantes. Hos in alio non spirare cælo: ideoq; ad finitimos reges non pertrahi. Neq; ad alexãdrum magnum pertractos Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores anthropophagos quos ad septẽtrionẽ esse diximus. x. dieꝝ itinere supra borysthenẽ amnẽ ossibus humanoꝝ capitũ bibere. Cutibusq; cũ capillo pro baltelibus ante pectora uti Isigonus Niceensis. Idem in albania gigni quosdam glauca oculorum acie a pueritia statim canos: qui noctu plusq̃ interdiu cernãt. Idem itinere dieꝝ. x. supra borysthenẽ sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates pergamenus in hellespontum circa parium genus hominum fuisse tradit: quos ophiogenes uocat: serpentum ictus contractu leuare solitos: & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi: quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in africa gens psyllorum fuit ut Agatharchides scribit a Psyllo rege dicta cuius sepulchrũ in parte syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus: ex cuius odore sopirẽt eas. Mos uero liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum. Eoq; genere pudicitiam cõiugum experiendi non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem prope interemptione sublata est a nasamonibus: qui nunc tenent has sedes. Genus tamen hominum ex iis qui profugerant: aut cum pugnatum est abfuerant: hodieq; remanet in paucis. Simile & in italia marsoꝝ gente durat: quos a Cyrces filios ortos ferũt: & ideo inesse iis uim naturalẽ eã. Et tamen oibus hoibus contra serpentes inest uenenũ. Feruntq; ictas saliua ut feruentis aquæ cõtactu fugere. Quod si i faucea penetrauerit: etiã mori. Idq; maxime humani ieiuni oris. Supra nasamonas confinesq; illis maclias androgynas esse utriusq; naturæ inter se uicibus coeũtes Calliphãtes tradit. Aristoteles adiicit dextram mammã iis uirilem: leuam muliebrẽ esse. In eadem africa familias quasdã effascinãtiũ isigonus & Memphodorus tradunt. Quaꝝ laudatiõe intereãt orobata: arescãt arbores: emoriantur infantes. Esse eiusdẽ generis in triballis & illyris adiicit isigonus: qui uisu quoq; effascinent. interimantq; quos diutius intueãtur: iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius sentire puberes. Notabilius esse: ꝙ pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis fœminas in scythia quæ uocantur Pythiæ ꝓdit Apollonides. Philarchus & in ponto thibiorum genus: multosq; alios eiusdem naturæ: quorum notas tradit in oculo altero geminam pupillam: in altero equi effigiem. Eosdẽ præterea nõ posse mergi: nec ueste q̃dem degrauatos. Haud dissimile iis genus pharmacũ in æthiopia prodidit Damon. Quoꝝ sudor tabẽ cõtactis corporibus afferat. Fœminas quidem oẽs ubiq; uisu nocere: quæ duplices pupillas habeant Cicero quoq; apud nos auctor est. Adeo naturæ cum feraꝝ more uescendi humanis corporibus i hominem rabiem genuisset: gignere in toto corpore & quorũdam oculis quoq; uenena placuit: ne quid usq̃ mali esset quod in homine non esset. Haud procul urbe roma in faliscoꝝ agro familiæ sunt paucæ quæ uocantur hirpiæ: quæ sacrificio annuo quod fit ad montẽ soractẽ Apollini super ambustam ligni struẽ ambulantes non aduruntur. Et ob id ꝑpetuo senatusconsulto militiæ omniũq; alioꝝ muneꝝ uacationem habent. Quorũdam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles. Sicut pyrrho regi pollex in dextro pede cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt. Cõditũq; loculo in tẽplo. Præcipue india æthiopũq; tractus miraculis scatent. Maxima in india gignunt animalia. Inditio sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidẽ tãtæ proceritatis tradunt: ut sagittis supari nequeãt Hæc facit ubertas soli temperies cæli: aquarum abundãtia. (si libeat credere) ut sub una ficu turmæ cõdant equitũ. Arundines uero tantæ ꝓceritatis: ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum hoies ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere. Nõ expuere. Nõ capitis: non dentiũ aut oculoꝝ ullo dolore affici. Raro aliaꝝ corporis partium: tã moderato solis uapore durari. Philosophos eoꝝ quos gymnosophistas uocant ab exortu ad occasum perstare contuentes solem imobilibus oculis. Feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte cui nomen ẽ milo hoies eẽ auersis plantis octonos digytos in singulis pedibus habentes auctor est Megasthenes. In multis autẽ montibus genus hominũ capitibus caninis ferarum pellibus uelari: pro uoce latratum edere: unguibus armatum uenatu & aucupio uesci. Hoꝝ supra. cxx. mil. fuisse produntur. Ctesias scribit in quadam gente

indiæ fœminas semel in uita parere: genitosq; confestim canescere. Item hoium genus qui monosceli uocarentur singulis cruribus miræ pernicitatis ad saltum. Eosdemq; sciopodas uocari: qui in maiore æstu humi iacentes resupini umbra se pedum protegant. Non longe eos a troglodytis abesse. Rursusq; ab iis occidentem uersus quosdam sine ceruice: oculos in humeris habentes. Sunt & satyri subsolanis indorum montibus: cartadulorꝫ dicitur regio: pernicissimũ animal tanq̃ quadrupedes tam recte currẽtes: humana effigie ut propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiantur. Choromãdarum gentem uocat Tauron siluestrem sine uoce: stridoris horrẽdi: hirtis corporibus: oculis glaucis: dentibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas esse cubitales. Fœminis adeo paruas ut struthopodes appellentur Megasthenes gentem inter nomadas indos narium loco foramina tantum habentem: anguiũ modo loripedem: uocari syrictas. Ad extremos fines ĩdiæ ab oriẽte circa fontẽ gangis astomorꝫ gẽtẽ sine ore: corpore toto hirtam uestiri frondium lanugine: halitu tantũ uiuentem & odore quẽ naribus trahãt. Nullũ illis cibũ: nullumq; potu:n. Tantum radicũ florũq; uarios odores siluestrium malorum: quæ secũ portãt longiore itin ere: ne desit olfatus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montium spithamæi pygmæi narrantur: ternas spithamas lõgitudine hoc est ternos dodrantes nõ excedentes. Salubri cælo: semperq; uernante: mõtibus ab aquilone oppositis: quos a gruib9 infestari Homerus quoq; prodidit. Fama ẽ insidentes arietũ caprarũq; dorsis armatos sagittis ueris tempore uniuerso agmine ad mare descendere: & oua pullosq; earum alitũ cõsumere: ternis eam expeditionem mensibus confici: aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorũ luto pennisq; & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliqui Cirnos. indorum genus Isigonus tradit annis cẽtenis quadragenis uiuere. Itẽ æthiopas macrobios & seras existimãt: & qui athon montẽ icolant. Hos qdẽ quia uiperinis carnibus alant᷑: itaq; nec capiti nec uestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus quibus in locis indiæ umbræ non sint. Corpora hominium cubitorum quinnũ & binorum palmorũ existere: & uiuere annos. cxxx. nec senescere. sed ut medio æuo mori Crates Pergamenus indos qui centenos annos excedant gymnestas appellat: non pauci macrobios. Ctesias gentem ex iis quæ appellatur pandoræ in conuallibus sitam annos ducenos uiuere: ĩ iuuẽta candido capillo qui in senectute nigrescat. Cõtra alios quadragenos non excedere annos iũctos macroniis. quorꝫ fœmine semel pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali: & esse pernices. Mãdorum nomen iis dedit Clytarchus & Megasthenes: tricentosq; eorꝫ uicos annumerant. Fœminas septio ætatis anno parere: senectam quadragesimo anno accidere. Artemidorus in taprobanam insulam longissimam uitam sine ullo corporis langore traduci. Viros indorum quosdam cum feris coire: mixtosq; & semiferos esse partus. In calingis eiusdẽ ĩdiæ gente quinquẽnes concipere fœminas: octauum uitæ annum non excedere. Et alibi cauda uillosa hoĩes nasci pernicitatis eximiæ. Alios auribus totos cõtegi. Soritas ab indis arbis fluuius disterminat. Ii nullum alium cibum nouere q̃ pisciũ: quos unguibus dissectos sole torreant: atq; ita panem ex iis faciunt. ut refert Clytarchus. Troglodytas super æthiopiã ueIociores esse equis Pergamenus Crates. Itẽ æthiopas octona cubito lõgitudine excedere: syrbotas uocari gentem eam nomadum æthiopum secundũ flumen astagũ ad septẽtrionẽ uergẽtẽ. Gens menisminorum appellata abest ab oceano dierum itinere. xx. Animalium quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt: quorum: armenta pascit maribus interemptis præterq̃ sobolis causa. in africæ solitudinibus hominum species obuiæ subinde fiunt: momentoq; euanescunt. Hæc atq; talia ex hominum genere ludibria sibi: nobis miracula ingeniosa fecit natura. Et singula quidem quæ facit indies aut prope horas quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hic ad confessa in homine pauca.

Astapũ

De prodigiosis partubus. Cap. iii.

Ergeminos nasci certum est Oratiorꝫ Curatiorũq; exemplo. Supra inter ostenta adducit᷑: præterq̃ ĩ ægypto: ubi fœtifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædam e plebe ostiæ duos mares: totidem fœminas enixa famẽ quæ secuta est portendit haud dubie. Reperitur & in pelopõneso binos quater enixa: maiorẽq; partem ex omni eius uixisse partu. Et in egypto septenos utero simul gigni auctor est Trogus. Gignuntur & utriusq; sexus: quos hermaphroditos uocamus: olim androgynos uocatos: & in ꝓdigiis habitos: nunc uero in delitiis. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies: ob id diligentius magnorꝫ artificum ingeniis elaboratas. iter quas legitur Eutyclas a. xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum q̃q; id inter ostenta est. Nãq; & serpentem peperit inter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstrum partus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in thessalia natũ eodem die interiisse. Et nos principatu eius allatum illi ex egypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans sagunti quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus. Cap. iiii.

ex fœminis

c X fœminis mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Licinio Crasso. C. Cassio Lōgino cons. Casini puerum factū ex uirgine sub parentibus: iussuq; aruspicum depor tatū in insulā desertā. Licinius Mutianus prodidit uisum a se argis Aristontē cui nomen Arstusæ fuisset. Nupsisse etiā. Mox barbā & uirilitatē prouenisse: uxorēq; duxisse. Eiusdem sortis & smyrnæ puerū a se uisum. Ipse in africa uidi mutatū in marē nuptiarū die. L. Cossicium ciuē tisdritanum. Editis geminis rarū esse aut puerperæ aut puerperio præterquā alteri uitā. Si uero utriusq; sexus editi sint gemini rariorem utriq; salutem. Fœminas gigni celerius q̄ mares: sicuti celerius senescere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas constat.

De homine generando: & pariendi tempore per illustria exempla a mensihus. vii. ad. xi. cap. v.

c AEteris amantibus statutum & pariendi & partus egerendi tempus est. Homo toto anno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense: alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimiq;. Ante septimum mensem haud unquam uitalis est. Septimo nō nisi pridie postero ue plenilunii die aut interlunio cōcepti nascūtur. Trāslatitiū in ægypto est & octauo gigni. Iam quidē & in italia tales partus esse uitales. Contra priscorū opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia. C. Herdicii ac postea Pomponii atq; Orfiti clarissimorū ciuiū cōiunx ex iis quattuor partus enixa semper septimo mense: genuit Suillum Ruffum undecimo: Corobulonē septimo utrūq; consulem. Et postea Cesoniā Caii principis coniugem octauo. In quo mensium numero genitis intra quadragesimū diem maximus labor grauidis. Quarto aūt & octauo mense lœtales in iis abortus. Masurius auctor est. L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse cum mater partum. xiiii. mensibus diceret tulisse: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis pertinentia ante partum. cap. vi.

a Conceptu decimo die dolores capitis: oculorū uertigines tenebræq;: fastidium in cibis: redundatio stomachi indices sunt hoīs inchoati. Melior color marē ferenti & facilior partus Motus in utero quadragesimo die. Contraria oīa in altero sexu. Ingestabile onus. Crurum & inguium leuis tumor. Primus aūt nonagesimo die motus. Sed plurimū langoris in utroq; sexu: capillū germinā te partu & in plenilunio. Quod tēpus editos quoq; infantes præcipue infestat. Adeoq; incessus atq; oē qcqd dici pōt in grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carentē unguiculis partum edant. Et si respirauere: difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu lœtalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

De conceptu hominem & generatione. cap. vii.

m Iseret atq; etiā pudet æstimantem q̄ sit friuola animaliū superbissimi origo. ū plerumq; abortus causa fiat odor a lucernaʒ extictu. His principiis nascunt̄ tyrāni. Carnifex his animus. Tu q corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ munera amplexaris: & te ne alūnum quidem eius existimas: sed ptū. Tu cuius semp in uictoria mens. Tu qui te deum credis aliquo successu tumēs: tanti tamen perire potuisti. Atqui etiam hodie minoris potes: quātulo serpentis ictus dente. Aut etiam ut Anacreō poeta acino uuæ passæ. Vt Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo transgulatus. Is demū profecto uitam æqua lance pensitabit: qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis. cap. viii.

i N pedes procedere nascentem contra naturam est. E quo argumento eos appellarere agrippas ut ægre partus. Qualiter. M. Agrippam ferunt genitum unico prope fœlicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quamq̄ is quoq; aduersa pedum ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo inter arma hostesq; & ad mortem obnoxio accessu: infœlici terris stirpe omni: sed per utrasq; Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere totidem faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquagesimouno raptus anno in tormentis adulteriorū cōiugis socerique prægraui seruitio luisse præposteri ortus augurium existimatur. Neronem quoq; pauloante prīcipem & toto principatu suo hostem generis humani pedibus genitum parens eius scribit Agrippina Ritu naturæ capite hominem gigni: mos est pedibus efferri.

Monstrosi partus excisi utero. Cap. ix.

a Vspicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus. Primusq; Cæsar a cæso matris utero dictus. Qua de causa & cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius qui carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui sint uopisci. Cap. x.

u Opiscum appellant unum e geminis: qui recenti utero nasceretur alio interempto abortu. Nāq; maxima & si rara circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. Cap. xi.

p Reter mulierē pauca animalia coitum nouere grauida. Vnū quidē omnino aut alterū supfœtat. Extat in monumentis etiam medicorum: & quibus talia consectari curæ fuit: uno abortu

duo puerperia egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercessit: uterq; est perfectus ut i Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alterū marito similem : alterum adulterio genuit. Itē Procōnesia ancilla quæ eiusdē diei coitu alterū domino similem alterum procuratori eius. Et in alia quæ unum iusto partu: quinq; mensium alterum edidit. Rursus in alia quæ septem mēsium edito puerperio in secutis mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata e uarie. Ex integris truncos gigni: ex truncis integros eademq; parte truncos. Signa quædam næuosq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur. — *aliquorū*

Exempla similitudinum. cap. xii.

i N Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios auo. Et ex geminis quoq; alterū patri: alterū matri. Annoq; post genitum maiori similem fuisse ut geminum. Quasdā sibi similes semp parere: quasdam uiro: quasdam nulli. quasdam fœminam patri: marem sibi. Indubitatū exemplum est Nicei nobilis poetæ bizantii geniti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipse i auum degenerauit æthiopem. Similitudinum quidē in mente reputatio est: & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaq;. haustæ imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animo subito transuolans effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine q̄ in cæteris omnibus animalibus differentiæ: quoniam uelocitas cogitationum animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi: & similes omnibus singulisq; i suo cuiq; genere. Anthioco regi syriæ e plebe nomine Arteon in tantum similis fuit: ut Laodice coniunx regia necato iam Antiocho munus per eum commendationis regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe & Publitus etiam seruitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes: illud os probum reddentes: ipsumq; honorem eximiæ frontis. Qualis causa patri quoq; eius Menogenis coci sui cognomen imposuit Strabonis a specie oculorum nomen habentis uitiū imitata. Et Scipioni i seruo Serapiōe uictimarii negociatoris uili mancipio. Eiusdē familiæ Scipiōi post Cneū cognomē salutio mimus dedit. Sicut Spinter Secūdanus: Retiariusq; Pāphilus collegio lētuli & Metelli cōsulū. In quo perq̄ ifortune fortuitū hoc quoq; fuit. Duoꝝ simul cōsulū i scœna imagines cerni. E diuerso. L. Plancus orator hystrioni Rubrio cognomē iposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius. Itemq; Messalæ censorio Menogenes perinde hystriones. Suræ quidē procōsulis ēt rictū i loquēdo: cōtractioneq; linguæ : & sermonis tumultum non imaginem modo piscator quidam in sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori armētarii Mirmillonis obiecta similitudo ē. Torānius. M. Antonio iā triumuiro eximios forma pueros alterum in asia genitum: alterum transalpes ut geminos uendidit: tāta unitas erat. Postq̄ deinde sermone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinem precii requirente (nam ducentis erat mercatus sestertiis) respondit uersutus ingenii māgo ob id ipsum se tanti uendidisse: quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis. Diuersaꝝ quidem gentiū natales tam concordi figura reperiri: super omnem esse taxationem: adeoq; tempestiuam admirationem intulit: ut ille prescriptor animus mero & contumelia furens non aliud in censu magis & in fortuna sua duceret.

Sciria-tione *Eum* *Tertia-nus*

Quæ sit generandi ratio. cap. xiii.

e St quædam priuatim dissociatio corporum: & inter se sterilis. At ubi cum aliis iunxere gignūt Sicut Augustus & Liuia. Item alii aliæq; fœminas tantum generant: aut mares. Plerūq; alternant. Sicut Gracchorum mater duodecies: & Agrippina Germanici nouies. aliis sterilis est iuuenta. Aliis semel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus. Quales si quando medicina & cura uincere: fœminam fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suæ nepotem uidit genitum quo excessit anno. M. Syllanus: qui cum asiam optineret post consulatum Neronis principis successione ueneno eius interēptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex liberos relinqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero generosq; & omnes qui se patris appellatione salutarēt. xxvii. In āctis Diui Augusti temporum inuenitur. xii. consulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iii. idus aprilis gessit Crispinum Hylarium ex ingenua plebe fesulana cum liberis nouem: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pompa cum omnibus his in capitolio immolasse.

Item de eodem multiplicius. Cap. xiiii.

m Vlier post quinquagesimum annum post gignit: maiorq; pars quadragesimo profluuium genitale sistit. Nam in uiris Masinissam regem post octoginta sex annos generasse filium: quem Metymathnum appellauerit clarum est. Catonem censorium octogesimo exacto e filia Salonii clientis sui. Qua de causa aliorum eius liberorum propago Liciniani sunt cognominati: hi Saloniani ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam. L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto notum est Corneliam e Scipionum gente Volusium Saturnium qui fuit consul post. lxii. annum. genuisse. Et usq; ad. lxxv. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

De menstruis mulierum Cap. xv.

solum autem

Olum autem animal menstruale mulier est. In unius utero quas appellarunt molas: Ea est ca
f ro informis inanima ferri ictum & aciem respuens mouetur: sistitq; menses & ut partus: alias
lœtalis: alias una senescens: aliquãdo aluo citatior excidens. Simile quiddam & uiris in uentre
gignitur quod uocant sciron. Sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulierum
profluuio magis monstrificum. Acescunt superuentu musta. Sterilescunt Tactæ fruges. Moriuntur in-
sita. Exuruntur hortorum germina: & fructus arborum quibus insidere decidunt. Speculorum fulgor
aspectu ipso hebetatur. Acies ferri præstringitur: eborisq; nitor. Aluei apum emoriũtur. Aes etiam ac fer
rum rubigo protinus corrumpit: odorq; dirus aera. Et in rabiẽ aguntur gustato eo canes: atq; insanabili Corripit
ueneuo morsus infigitur. Quin & bituminum sequax alioquin & lenta natura in lacu iudææ qui uoca-
tur asphaltites certo tempore anni supernatans nequit sibi auelli: ad oẽm contactum adhærens præterq̃
filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo inesse sensum eius ferunt: abiiciq; gustatas
fruges: nec postea repeti. Et hoc tale tantũq; omnibus tricenis diebus malum in muliere existit: & trime
stri spatio largius. Quibusdam uero sępeius mense: sicut aliquibus nunq̃. Sed tales non gignunt. Quã-
do hæc est generando homini materia semine e maribus coaguli modo hoc in sese glomerãte. Quod de
inde tempore ipso animatur: corporaturq;. Ergo cum grauidis fluxit: inualidi aut nõ uitales partus edũ
tur: aut saniosi ut auctor est Nigidius.

Item de ratione partuum. Cap. xvi.

Dem lac fœminæ nõ corrumpi alenti partũ: si ex eodem uiro rursus cõceperit arbitratur. Inci-
i piente autem hoc statu aut desinente cõceptus facillime traduntur. Fœcũditatis in fœminis prę
rogatiuam accepimus inunctis medicamine oculis saliuã infici. Cæterum editis primores septi
mo mense gigni dentes: priusq̃ in supera fere parte haud dubium ẽ. Septimo eosdẽ decidere anno aliosq;
suffici. Quosdã & cũ dentibus nasci: sicut. M. Curiũ qui ob id dentatus cognoĩatus est. Et Cn. Papyriũ
Carbonem præclaros uiros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus: cum ita nata
esset Valeria exitio ciuitati in quã delata esset futurum responso aruspicum uaticinante. Sessapiã etiam
illa tempestate forentissimam deportata est ueridico exitio consecuto. Quasdam concreto genitali gigni
infausto omine Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui uice dentiũ cõtinuo ossẽ gignunť. Sicu-
ti Prusiæ regis bithyniorũ filius superna parte oris. Dẽtes aũt tantum inuicti sunt ignibus: nec cremãtur
cũ reliquo corpore. Idẽ flãmis indomiti tabe cauantur pituita ue. Candorem trahunt quodã medicami
ne. Vsu atteruntur: multoq; primũ in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantũ & alimẽtis necessarii. Quippe
uocis sermonisq; regimẽ primores tenent concentu quodam excipientes ictum linguæ: seriemq; structu
ræ: atq; magnitudine mutilantes mollientes ue aut hebetantes uerba. Et cũ defluxere explanationẽ oẽm
adimentes. Quin & auguriũ in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur: excepta turduloꝶ
gente. Quibus plures fuere longiora promitti uitæ putant spatia. Fœminis minor numerus. Quibus in
dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunæ blandimenta pollicentur: Sicut in Agrip-
pina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hominem priusq̃ genito dente cremari mos gentiũ nõ est.
Sed mox plura de hoc: cum mẽbratim hystoria decurret. Risisse eodem die quo genitus esset unũ acce-
pimus hoiem Zoroastren. Eidem cerebrum ita palpitasse ut impositam repelleret manum: futuræ præ
sagio scientiæ. In trimatu suo cuiq; dimidiam esse mensuram staturæ certũ est. In plenũ aũt cuncto mor
talium generi minorem indies fieri propemodũ obseruatur. Rarosq; patribus proceriores: consumente
ubertatem seminum exustione: in cuius uices nunc uergat æuum. in creta terræ motu rupto monte in-
uentum est corpus stans. xlvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradunt: Horestis corp9
oraculi iussu refossum septem cubitorum fuisse monumentis traditur. Iam uero ante annos prope mille
uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortaliũ q̃ prisca cõqueri. Neuii Pollionis amplitudi
nẽ annales nõ tradũt. Sed qa populi cõcursu pene interẽptus esset: ꝓdigii uice habitũ. Procerissimũ ho-
minẽ ætas nostra Diuo Claudio pricipe Gabbarã nomine ex arabia aduectũ nouẽ pedũ & totidẽ uncia
rum uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito. quorum corpora eius miraculi gratia in condito-
rio Salustianoꝶ asseruabantur hortoꝶ. Pusioni & Secundillæ erant noĩa. Eodem præside minimus ho-
mo duos pedes & palmũ Conopas noĩe in delitiis iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta Scopas
iuliæ Augustæ. Manium maximũ &. M. Tulium equites romanos binũ cubitoꝶ fuisse auctor est Var
ro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexquipedales gigni quosdam longiores in trimatu iplentes ui
tæ cursum haud ignotum est. inuenimus in monumentis salaminæ Eutimenis filium in tria cubita triẽ- Salamiæ
nio adoleuisse: incessu tardum: sensu hebetẽ: & iam puberẽ factũ uoce robusta: absumptũ contractione
mẽbroꝶ subita triẽnio circũacto. Ipsi nos pridẽ uidimus eadẽ ferme omnia præter pubertatẽ i filio Cor Ectrape-
nelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Ectapelos græci uocant eos. In latino non los
habent nomen. aut hecta

Insignia corporum. Cap. xvii.

q Vod sit hoium spatiũ a uestigio ad uerticem: id esse sparsis manibus inter lõgissimos digytos pales

obseruatum est:sicuti uires quibusdam dextera partemaiores:quibusdam æquas utraq; : aliquibus leua manu præcipuas . Nec id unq̃ in fœminis . Mares præstare pondere . Et defuncta uiuentibus corpora oĩum animalium.Et dormiẽtia uigilantibus. Viroꝝ cadauera supina fluitare.Fœminaꝝ ꝓna:uelut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. Cap.xviii.

c Oncretis quosdã ossibus ac sine medullis uiuere accepimus.Signum eoꝝ esse nec sitim sentire nec sudorem emittere: quãq̃ & uoluntate sciamus sitim uictam.Equitẽq; Ro.Iulium Viatorẽ e uocontiorum gente fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cutẽ fusæ morbo ꝓhibitum humore a medicis naturam fecisse consuetudine: atq; senecta caruisse potu.Necnon & alii multa sibi imperauere.

Diuersorum morum exempla. Cap.xix.

f Erunt crassum auum Crassi in parthis interempti nunq̃ risisse.Ob id Agelastũ uocatum.Sicuti nec flesse multos.Socratẽ clarum sapientia eodem semper uisum uultu:nec authylari magis aut turbato.Exit hic animi tenor aliquãdo in rigorem quẽdam toruitatemq; naturæ duram & inflexibilẽ: affectusq; humanos adimit:quales apathes græci uocãt.Multos eius generis experti:quodq; mirum sit auctores maximæ sapientiæ.Diogenem cynicum.Pyrrhonem.Heraclitum.Timonem.Hũc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur.Vt in Antonia Drusi nunq̃ expuisse.In pomponio consulari poeta nunquã ructasse. Quibus natu concreta sunt ossa:qui sunt rari admodum:cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. Cap.xx.

c Orpore uescos esse:sed eximiis uiribus.Tritanum in gladiatorio ludo samnitium armatura celebrẽ:filiũq; eius militẽ magni Põpeii:& rectos & trãsuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos in brachiis etiã manibusq; auctor est Varro prodigiosa uirium elatione.Atq; etiã hostẽ ab eo ex prouocatiõe dimicantem inermi dextra uno digyto superatum:& postremo correptũ in castra translatum. Alunius Valens meruit in prætorio Diui Augusti centurio uehicula cum culeis onusta donec exinanirentur sustinere solitus.Carpenta comprehensa una manu retinere obnixius cõtra nitentibus iumentis.Et alia mirifica facere:quæ insculpta monumento eius spectantur.Ideo.M.Varro Ruticellus inquit Hercules appellatus:mulum suum tollebat.Fusius Saluius duocentenaria pondera pedibus: totidem manibus:& ducenaria duobus humeris cõtra scalas ferebat.Nos quoq; uidimus Athanatum nomine:prodigiosæ ostentationis quinquagenario thorace plumbeo indutum . Coturnisq; quingentorum pondo calciatum per scœnam ingredi.Crotoniatam Milonem athletam cum constitisset nemo uestigio
M.cc.xl. educebat. Malum tenẽti nemo digytũ corrigebat.Cucurrisse mille centum.lx.stadia:ab athenis lacedæ
Anistius monẽ biduo Philippidẽ magnum erat: donec Canistius cursor lacedæmonius & Philonides Alexandri magni a sycione elin uno die mil.cc.stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdã.clx.pass. tolerare
xlv non ignoramus.Nuperq; Fonteio & Vipsano cons.annos.ix.genitum pueꝝ a meridie ad uespeꝝ.lxxv. M.p.cucurrisse.Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet:si quis cogitet nocte ac die longissimũ iter uehiculis tribus Tyberium Neronem emensum festinantem ad Drusum fratrem ægrotãtem in germania in ea fuerunt ducenta mil.pas.

De uisu. Cap.xxi.

o Culorum acies uel maxime fidem excedentia inuenit exempla.in nuce inclusam iliada Homeri carmen in mẽbrana scriptum tradidit Cicero.Idem fuisse qui ꝓuideret.c.xxxv.mil.pas. Huic & nomen.M.Varro reddidit Strabonem uocatum Solitum autem punico bello a lilybeo siciliæ promontorio exeunte classe carthaginis portu etiam numerum nauium dicere.Callicrates ex ebore formicas & alia tam parua fecit animalia:ut partes earum a cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit.a quo quadrigam ex eadem materia quam musca integeret alis fabricatam:& nauem quam apicula pennis absconderet.

De auditu. Cap.xxii.

a Vditus unũ exẽplum habet mirabile.Prœliũ quo sybaris deleta est:eo die quo gestũ erat auditũ olympiæ.Nã cymbriæ uictoricæ Castoresq; romãi qui persicã uictoriã ipso die quo cõtigit nunciauere uisus & auditus & numinũ fuere præsagia.

Exẽpla patientiæ. Cap.xxiii.

p Atientia corporis ut est crebra sors calamitatum innumera documenta peperit. Clarissimum in fœminis leænæ meretricis exemplum:quæ torta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrãnicidas.In uiris Anaxarchides qui simili de causa cum torqueretur præcisam e denti-
Anaxarchus bus linguam unamq; spem indicii in tyrãnos expuit.

Memoriæ exempla. Cap.xxiiii

m Emoria necessariũ maxime uitæ bonũ cui præcipua fuerit haud facile dictũ ẽ:tã multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddit. L.Scipio po.ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & æquestri ordini romæ postero die q̃ aduenerat.Mithry
Charmidas dates duaꝝ &.xx.gentiũ rex totidẽ linguis iura dixit: ꝓ cõtiõe singulas sine interpte affatus. Carmadas quidam in græcia quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis legentis mõ repræsentauit. Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simonide melico consumata a Metrodoro Sceptio,ut nihil nõ iisdem

uerbis

uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile i hoie morbo℞ & casus iniurias atq; etiam metus sentiens alias particulatim: alias uniuersa: ictus lapide oblitus ē litteras tm̄. Ex præalto tecto lapsus matris & affinium ꝓpinquo℞ cœpit obliuionem. Alius ægrotus seruo℞ etiā. Sui uero nois oblitus Messala Coruinus orator. itaq; sæpe deficere tentat & meditatur uel quieto corpore & ualido. Sōno quoq; serpente cōputat: ut inanis mens quærat ubi sit loci. Laus. C. Iulii Cæsaris. Cap. xxv.

a Nimi uigore præstantissimū arbitror C. Cæsarem dictatorem. Nec uirtutem cōstantiāq; nunc cōmemoro: nec sublimitatem oīum capacē quæ cælo continent: sed ꝓprium uigorē celeritatēq; quodā igne uolucrem. Scribere & legere simul dictare & audire solitum accepimus. Epistolas uero tanta℞ re℞ quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicauit. Solus. M. Marcellum trāsgressus qui undequadragies dimicauerat. Nā præter ciuiles uictorias undecies cētum & nonagintaduo milia hominum occisa præliis ab eo nō quidem in gloria posuerim. Tantam etiā coactam humani generis iniuriā. Quod ita esse cōfessus est ipse: bello℞ ciuilium stragem non ꝓdendo. Vt iustius Pompeio magno tribuatur: octingentas quadragintasex naues piratis ademisse. Cæsari ꝓprium & peculiare fuit præter iam supradcta clæmentiæ insigne: quausq; ad pœnitentiam oēs superauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplū: cui compari non possit aliud. Spectacula enim edita effusasq; opes aut operum magnificentiam in hac parte enumerare luxuriæ fauētis ē. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas. Captis apud pharsaliam Pompeii magni scriniis epistolarum iterumq; apud tapsum Scipionis ea optima concremasse fide: atq; non legisse. L. &. ii. Solinus

Laus Pompeii magni. Cap. xxvi.

u Erum ad decus imperii Ro. non solum ad uiri unius pertinet uictoriam. Pompeii magni titulos oēs triumphosq; hoc in loco nūcupare: æquato non modo Alexandri magni re℞ fulgore: sed etiā Herculis ꝓpe ac Liberi patris. Igitur sicilia recuperata unde primū Syllanus i republicæ cā exoriens auspicatus est. Africa uero tota subacta & in dictionem redacta. Magniq; noīe spolio inde capto eques romanus id qđ antea nemo curru triūphali reuectus ē: & statim ad solis occasum trāsgressus excitatis i pyreneo trophæis oppida octingenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris i ditionem redacta uictoriæ suæ ascripsit: & maiore aīo Sertorium domuit: belloq; ciuili qđ omnia cōcutiebat externa extincto ite℞ triumphales currus eques Ro. induxit. Totiēs imperator anteq̄ miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus: hos retulit patrię titulos: more sacris certaminibus uincentiū Neq; enī ipsi coronantur: sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius magnus imperator bello. xxx. annorū confecto fusis fugatis occisis in deditionē acceptis hominū centies uicies semel octuagintatribus milibus. Depressis aut captis nauibus. d. cccxlvi. Oppidis castellis mille quingentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrum mare subactis uotum merito Mineruæ. Hoc est breuiarium eius ab oriēte. Triumphi uero quē duxit ad. iii. Kalen. octob. M. Messala. M. Pisone cons. præfatio hæc fuit. Cum oram maritimam a prædonibus liberasset: & imperiū maris populo Ro. restituisset: ex asia: ponto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: syria: scythis: iudæis: albanis: hiberia: insula creta: basternis: & super hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane triumphauit. Summa summarum in illo gloria fuit: ut ipse in contiōe dixit: cum de rebus suis dissereret: Asiam ultimam prouintia℞ accepisse: eademq; mediā patriæ reddidisse. Si qs e contrario simili modo uelit percensere Cæsaris res qui maior illo apparuit: totum profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum esse conueniet. Laus Catonis primi. Cap. xxvii.

c Aeteris uirtutum generibus uarie & multi fuere præstantes. Cato primus portiæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est: optimus orator: optimus imperator: optimus senator. Quæ mihi omnia etiam si non prius attamen clarius fuisse in Scipione Aemiliano uidentur. Dempto præterea plurimorum odio: quo Cato laborauit. Itaq; sit proprium Catonis quater & quadragies causam dixisse: nec quemq̄ sæpius postulatum: & semper absolutum.

Item de fortitudine. Cap. xxviii.

s Ortitudo in quo maxime extiterit īmensæ quæstionis est. Vtiq; si recipiat poetica fabulositas. Q. Ennius. T. Cecilium Teucrum fratreq; eius præcipue miratus propter eos sextum annalem adiecit. L. Sicinius Dentatus: qui tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo cons. haud multo post exactos reges innumerosissima suffragia habet centies uicies prœliatus: ocies ex prouocatione uictor. xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis nulla in tergo. Item spolia cœpit. xxxiiii. Donatus hastis puris duodeuiginti. Phaleris. xxv. Torquibus tribus &. lxxx. Armillis. c. lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis xiiii. Aureis octo. Muralibus tribus. Obsidionali una. Fisco æris. x. Captiuis. xx. milib9. Imperatores nouē ipsius maxime opa triūphātes secutus. Preterea qđ optimū in opibus eius reor uno ex ducibus. T. Romulo ex consulatu ad populū cōuicto male acti imperii rei militaris. Haud minora forēt Mālii Capitolini decora: ni ꝑdidisset illa exitu uitæ: ante. xxii. āños bina cœpat spolia. Primus oīum eques coronā

muralem acceperat. vi. ciuicas. xxxvii. dona. xxxiii. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruilium magistrũ equitũ seruauerat: ipse uulneratus humeꝝ ac femur. Sup oĩa capitolium summãq; rem ĩ eo solus a gallis seruauerat: si non regno suo seruasset. Verũ sunt in his quidem uirtutis opera magna sed maiora fortunæ. M. Sergio ut eqdem arbitror nemo quemq̃ hoĩum iure prętulerit: licet pronepos Catilina gratiam nomini derogarit. Secũdo stipendio dextrã manũ perdidit. Stipẽdiis duobus ter & uicies uulneratus ẽ: ob id neutra manu neutro pede satis utilis. Vno tantũ seruo plurimis postea stipendiis debilis miles. Biis ab Hãnibale captus. Neq; enĩ cũ quolibet hoste res fuit. Bis uinculoꝝ eius profugus. xx. mensibus nullo nõ die in cathenis aut cõpedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit: duobus eqs insidente eo suffossis. Dextram sibi fecit ferream: eaq; religata prœliatus. Cremonam obsidione exemit. Placentiã tutatus est. Duodena castra hostiũ in gallia cœpit. Quæ oĩa ex oratione eius apparent habita cũ ĩ prætorio sacris arceretur a collegis ut debilis. Quos hic coronaꝝ aceruos cõstructurus hoste mutato? Etenim plurimũ refert in quę cuiusq; uirtus tempora inciderit. Quas trebia ticinusq; aut trasimenus ciuicas coronas dedere? Quæ cãnis corona merita? unde fugisse uirtutis summũ opus fuit. Cæteri profecto uictores hoĩum fuere. Sergius uicit etiã fortunã. Ingenioꝝ gloriæ quis possit agere delectum p tot disciplinarũ genera & tantã reꝝ opeꝝ uarietatem? nisi forte Homero uate græco nullum fœliciorẽ extitisse cõuenit: siue operis fortuna: siue materia æstimetᷣ.

Diuersæ laudes plurimoꝝ. Cap. xxix.

i Taq; Alexander magnus (etenĩ insignibus iudiciis optime citraq; inuidiam tam supba censura pagetur) inter spolia Darii persaꝝ regis unguentoꝝ scrinio capto quod erat auro gemmisq; ac margaritis præciosum uarios eius usus amicis demonstrantibus: quãdo tedebat unguenti bellatorem & militia sordidũ: ĩmo Hercule inquit libroꝝ Homeri custodiæ detur ut præciosissimũ humani animi opus q̃ maxime diuiti ope seruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; iussit parci: cum thebas raperet. Aristotelis philosophi patriam condidit: tantæq; reꝝ claritati tam benignum testimoniũ miscuit. Archillochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclẽ tragici cothurni principẽ defunctum sepelire. Liber pater iussit obsidentibus mœnia lacedæmoniis. Lysandro eoꝝ rege inquiete sæpius admonito ut pateretur humari delicias suas.. Requisiuit rex qui supremum diem athenis obisset: nec difficulter ex iis quæ deus significasset intellexit: pacemq; funeri dedit.

Suã credidit

De Platone Ennio Virgilio M. Varrone & M. Cicerone. Cap. xxx.

p Latonĩ sapientiæ antistiti Dyonisius tyrãnus alias sæuitiæ superbiæq; natus uittatam nauẽ misit obuiã: ipse quadrigis albis egredientẽ in littore excepit. Viginti talentis unã orationẽ Isocrates uendidit. Aeschines atheniẽsis summus orator cũ accusationẽ qua fuerat usus rhodi legisset legit & defensionẽ Demosthenis: ob quã in illud depulsus fuerat exilium. Mirantibusq; tum magis fuisse miraturos dixit: si ipsum orantẽ audiuissent: in calamitate testis ingẽs factus inimici. Tucydidẽ impatorẽ atheniẽses ĩ exiliũ egere: reꝝ gestaꝝ cõditorẽ reuocauere: eloquẽtiã mirati cuius uirtutẽ dãnauerant Magnũ & Menãdro in cõmico socco testimoniũ regũ ægypti & macedoniæ cõtingit: classẽ & p legatos petito. Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litteraꝝ cõscientia. Perhibuere & romani ꝓceres etiam exteris testimonia. Cn. Pompeius cõfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domũ fores percuti de more a littore uetuit: & fasces lictorios ianuæ submisit is: cui se oriẽs occidensq; submiserat. Cato censorius in illa nobili trium sapientiæ procerũ ab athenis legatiõe audito Carneade: q̃ primũ legatos eos censuit dimittendos: quoniã illo uiro argumentãte quid ueri esset haud facile discerni posset. Quanta moꝝ cõmutatio? Ille semp alioquin exitiali appellãs nomine uniuersos ex italia pellendos censuit græcos. At ꝓnepos eius uticẽsis cato unũ ex tribunatu militũ philosophũ. alterũ ex cypria legatione deportauit. Eandẽq; linguã ex duobus Catonibus in illo abiecisse. in hoc ĩportasse memorabile est. Sed & nostroꝝ gloriã ꝓcenseamus. Prior Africanus. Q. Ennii statuã sepulchro suo ĩponi iussit: clarũq; illud nomẽ ĩmo uero spoliũ ex tertia orbis parte raptũ in cinere supremo cum poetæ titulo legi. Diuus augustus carmina Virgili cremari cõtra testameti eius uerecũdiã uetuit. Maiusq; ita uati testimoniũ cõtigit: q̃ si ipse sua carmina ꝓbauisset. M. Varronis in bibliotheca que prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata romæ & unius uiuentis posita imago ẽ: haud minore (ut equidem reor gloria principe oratore & ciue ex illa ingeniorum quæ tunc fuit multitudine uni hãc coronã dante: q̃ cũ eidẽ magnus Pompeius pyratico ex bello naualẽ dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla romana si persequi libeat: cum plures una gens in quocũq; genere eximios tulerit: q̃ cætære terræ. Sed quo & te M. Tulli piaculo taceã? quo ue maxime excellentẽ insigni prædicem: quo potius q̃ uniuersi populi & illius gentis ãplissimo testimonio: & tota uita tua ad consulatũ tantũ operibus electis? Te dicente legem agrariam hoc est alimenta sua abdicauerunt tribus. Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt: notatasq; sedes ignominiæ discrimine æquo aĩo tulerunt. Te orante ꝓscriptoꝝ liberos honores petere puduit. Tuũ Catilĩa fugit ingeniũ. Tu. M. Antoniũ ꝓscripsisti. Salue primus oĩum parẽs patriæ appellate. Primus in toga triũphũ: linguæq; laureã merite: & facundiæ litteraꝝ latinarum parens æque

rens æque ut dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit: omnium triumphorum lauream ade-
pte maiorem. Quanto plus est ingenii romani terminos in tantum promouisse q̃ imperii.

De morum maiestate. Cap.xxxi.

Eliquis animi boni præstitere & apud cæteros mortales sapientia: ob id Cati Corculi apud ro-
r manos cognominati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Pythii prælatus cunctis.

De auctoritate. Cap.xxxii.

Vrsus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni lacedæmonii tria præcepta eius del-
r phis consecrando aureis litteris quæ sunt hæc. Nosse se queq̃: & nihil nimium cupere. Comiteq;
æris alieni atq; litis esse miseriam. Quin & funus eius cum uictore filio olympię expirasset gau Sponsio
dio tota græcia prosecuta est. De diuinitate. Cap.xxxiii. nem

d Iuinitas & quædam cælitum societas nobilissima ex fœminis in sybilla fuit. Ex uiris in Melāpo
de apud græcos: apud romanos in Martio. De Nasica. Cap.xxxiiii.

u Ir optimus semel a condito æuo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu. Idem in toga can
dida bis repulsa notatus a populo. In summa ei in patria mori non licuit. Nō hercule magis q̃
extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati. De pudicitia. Cap.xxxv.

Vdicissima fœmina semel matronaꝝ sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii
p Flacci electa ex centum præcipuis: quæ simulacrum Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Iteꝝ
religionis experimēto claudia inducta romam deoꝝ matre. De pietate. Cap.xxxvi.

Ietatis exempla infinita q̃dem toto orbe extitere: sed romæ unū cui: compari cuncta nō possint
p Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplici cā carcere inclusam matrē cū impetrasset
aditū a ianitore semp excussa ne quid inferret cibi: deprehensa ē uberibus suis alens eā. Quo mi
raculo matri salus donata filię pietate est. Ambæq; ppetuis alimētis Et locus ille eidē cōsecratus est deę.
C. Quintio. M. Attilio cons. templo pietatis extructo in illius carceris sede ubi nunc Marcelli Theatrū
est. Gracchoꝝ pater anguibus apprehensis in domo cū responderetur ipsum uicturum alterius sexus in-
terempto: immo uero inquit meum necate. Cornelia enim iuuenis ē: & parere adhuc pōt: hoc erat uxori
parcere: & reipublicæ consulere: idq; mox cōsecutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repu
dium obit. P. Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione ilico expi-
rauit. Publius Catienus Philotimus patronum adeo dilexit ut hæres omnibus bonis institutus in rogū
eius se iaceret. De artiū plurimaꝝ excellētia: astrologia: grāmatica: geometria. Cap.xxxvii.

Ariarum artiū sciētia innumerabiles enituere: quos tamē attingi par sit florem hoīum libanti-
u bus. Astrologia Berosus cui ob diuinas prædictiones atheniēses publico ingymnasio statuā in
aurata lingua statuere. Grāmatica Apollodorus: cui amphyctiōes græciæ honorem habuere.
Hippocrates medicina pollens: qui uenientē ab illyriis pestilentiam prædixit: & discipulos ad auxilian-
dum circa urbes dimisit. Cui ob meritū honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandem scientiā in
T eombroto Ptolemæus rex megalensibus sacris donauit centū talentis seruato Antiocho rege. Magna
& Critobulo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra deformitatem oris curata orbitate lu
minis. Summa autem Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis & pollicitationibus Mi
thridatis regis: reperta ratione qua uinū ægris medet': relato e funere hoīe & cōseruato: sed maxime spon
sione facta cum fortuna ne medicus crederetur. si unq̃ inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor supre-
ma in senecta lapsu scalarum examinatus est. Grande & archimedi geometricæ ac machinalis scientie te
stimonium. M. Marcelli contigit interdicto cum syracusæ caperentur: ne uiolaretur unus: nisi fefellisset
imperium militaris imprudentia. Laudatus Ctesiphon Gnosius æde ephesiæ Dianæ admirabiliter fabri
cata: Philon athenis armamentario mille nauium. Ctesibius pneumatica ratione & hydraulicis organis
repertis. Dinocrates metatus Alexandro condente in ægypto alexandriam. Idem hic imperator edixit Chinocra
ne quis ipsum alius q̃ Appelles pingeret: q̃ Pyrgoteles sculperet: q Lisippus ex ære duceret. Quæ artes tes
pluribus inclaruere exemplis. Item mira opera artificis. Cap.xxxviii.

Ristidis thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est. Octingen-
a ta emit duas Cæsar dictator. Mediam & Aiacem Timomachi in templo Veneris genetricis
dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam magnetum exitii haud mediocris pari rependit
auro. Rhodum non incendit rex Demetrius expugnator cognominatus ne tabulam Protogenis crema
ret a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est: gnidiaq; Venere præcipue: uesano amo
re cuiusdam iuuenis insigni: & Nicomedis æstimatione regis grandi gnidiorum ære alieno permutare
eam conati. Phidiæ Iupiter olympius quotidie testimonium perhibet. Mentori Capitolinus & Diana
ephesia: quibus fuere consecreta artis eius uasa. De seruitiis. Cap.xxxix.

Retiū hoīs in seruitio geniti maximū ad hanc diem quod eqdem compererim fuit grāmaticæ
p artis Daphnidis Cn. Pisaurensę uendente: & M. Scauro principe ciuitatis. iii. mil. d. cc. sester

tiis licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriones: sed libertatem suam mercati. Quippe cũ iam apud maiores Roscius histrio.iii.mil.d.anniã mercasse ꝓdatur: nisi si qs in hoc loco desiderat arme niaci belli paulo ante propter Tyridatẽ gesti dispensatorem quẽ Nero.iii.cxxx.manumisit. Sed hoc pre

Fortunæ cium belli non hominis fuit. Tam hercule ꝙ libidinis non formæ Paronetem i spadonis Seiano.iii.mil.d. mercante a Sutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uacabat.

De præstantia gentium. Cap.xl.

g Entium in toto orbe prẽstantissima una omni uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui præcipua fuerit hoĩ non est humani iudicii cũ prosperitatẽ ipsam alius alio modo & suopte ingenio quisq; terminet. Si uerum facere iudicium uolumus ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortaliũ nemo est fœlix. Abunde igitur atq; indulgẽter fortuna deciditur cũ eo qui iure dici nõ infœlix põt. Quippe ut alia nõ sint: certe ne lassescat fortuna metus est. Quo semel recepto solida fœlicitas non est. Quid ꝙ nemo mortalium omnibus horis sapit: utinãq; falsum hoc & non a uate dictum ꝙ plurimi iudicent. Vana mortalitas: & ad circũscribendam seipsam ingeniosa: computat more thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cuiusq; diei in urnam condit: ac supremo die separatos dinumerat: atq; ita de unoquoq; pronuntiat. Quid ꝙ iste calculi cãdore illo laudatus dies originem mali habuit? Quãmultos accepta afflixere imperia? Quãmultos bona perdidere: & ultimis mersere suppliciis? Ista nimirum bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto alius de alio iudicat dies: & tamẽ supremus de omnibus: Ideoq; nullis credendum est Quid ꝙ bona malis paria non sunt etiã pari numero: Nec lætitia ullo minimo mærore pensanda. Heu uana & imprudens diligentia. Numerus dierũ computatur ubi quæritur pondus.

De fœlicitate fœminæ. Cap.xli.

u Na fœminarum in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur: quæ regis filia: regis uxor: regis mater fuit. Vna Pherenice: quæ filia soror mater Olympionicarum. Vna familia Curionũ in qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna fabiorum: in qua tres continui principes senatus. M. Fabius Ambustus. Fabius Rutilianus filius. Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Cap.xlii.

c Aetera exempla fortunæ uariantis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex malis? aut quæ mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis. L. Scylla. Q. Metello. Cap.xliii.

f Eruauit proscriptũ a Sylla. M. Fidustium senatorem ãnis.xxxvi. Sed iterum proscriptus superstes Scyllæ uixit usq; ad Antoniũ. Cõstat nulla alia de cã ab eo ꝓscriptum ꝙ quia proscriptus fuisset. Triumphare. P. Ventidium de parthis uoluit quidem solum: sed eundẽ in triumpho asculano. Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum. Quanꝙ Massurius auctor est bis in triumpho ductum. Cicero mulionẽ castrẽsem suffaraneũ fuisse. Plurimi iuuentã inopẽ i caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior cõsul: sed accusatus atq; de iure uirgaꝝ in iudicũ consiliũ missus. Primus externoꝝ atq; etiam in oceano genitoꝝ usus illo honore quẽ maiores latio quoq; negauerũt. Est &. L. Fuluius inter insignia exempla tusculanoꝝ rebellantiũ consul: eodẽ quoq; honore cũ transisset exornatus cõfestim a populo ro. qui solus eodẽ anno quo fuerat hostis romæ triumphauit ex iis: quoꝝ consul fuerat. Vnus hominũ ad hoc æui fœlicis sibi cognomẽ asseruit L. Sylla ciuili nempe sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus & quibusnã fœlicitatis inductus argumentis? ꝙ proscribere tot milia ciuium ac trucidare potuisset. O parua interpretatio & futuro tempore infœlix. Nõ melioris sortis tũc fuere peuntes: quoꝝ miseremur hodie: cũ Syllam nemo nõ oderit? Age nõ exitus uitę eius oĩum proscriptoꝝ ab illo calamitate crudelior fuit: erodente seipso corpore & supplicia sibi gignente: qᵈ ut dissimulauerit & supremo somno euis cui imortuus quodãmodo est: credamus ab uno illo inuidiã gloria uictam. Hoc tamẽ nempe fœlicitati suæ defuisse cõfessus est ꝙ capitoliũ nõ dedicauisset. Q. Metellus in ea oratione quã habuit in supremis laudibus patris sui L. Metelli pont. bis consulis: dictatoris: magistri equitum: Quindecimuiri agris dandis: qui primus elephantos primo punico bello duxit in triumpho scriptũ reliquit. Decem maximas res optimasq; in quibusq; quærendis sapientes ętatem exigerent: cõsumasse eũ. Voluisse enim primariũ bellatorem eẽ: Optimum oratorem: Fortissimum imperatorem. Auspicio suo maximas res geri. Maximo honore uti: summa sapiẽtia esse: summũ senatorẽ haberi. Pecuniã magnam bono modo inuenire. Multos liberos relinquere: & clarissimũ in ciuitate esse. Hæc contingisse ei: nec ulli alii post romam conditã. Longũ est refellere & superuacuum: abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus Orbam luminibus exegit senectam amissis incendio cũ palladium raperet ex æde ueste memorabili causa: sed euentu misero. Quo fit ut infœlix quidẽ dici nõ debeat: fœlix tamẽ esse non possit. Tribuit ei po. ro. quod nunꝙ ulli alii ab cõdito æuo ut quotiens in senatũ iret: curru ueheretur ad curiam: magnũ & sublime sed pro oculis datum.

De altero Metello. Cap.xliiii.

h Vius quoq;. Q. Metelli qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur.

numeratur. Nam præter honores amplissimos cognomenque macedoniæ a quattuor filiis illatus est rogo: uno prætore: tribus consularibus: duobus triũphalibus: uno censorio: quæ singula quoque paucis contigere: In ipso tamen flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomẽ fuit Macerioni: tribuno plebis: quem e senatu censor eiecerat reuertẽs e campo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpeium raptus ut præcipitaretur conuolante quidem tam numerosa illa cohorte quæ patrem eum appellabat: Sed ut necesse erat in subito: tarde: & tanq̃ in exequias: cũ resistẽdi sacroque sanctũ repellendi: ius non esset: uirtutis suæ opera & censura periturus: ægre tribuno qui intercederet repto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit: Bonis inde etiam consecratis a damnatu suo tanq̃ parum esset fauciũ certe intortarum: expressique per aures sanguinis pœnã exactã esse. Equidẽ & Africani Aemiliani inimicũ fuisse inter calamitates duxerim ipso teste Macedonico. Siquidẽ liberis dixit. Ite filii celebrare exequias: nunquã ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iã balearicis & creticis & diadematis iã Macedonicus ipse. Verũ ut illa sola iniuria æstimet̃: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatum ad libidinẽ inimici: nec Africano saltẽ paris: quos hostes uicisse tanti fuit: aut quos non honores currusque illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediam urbem censore tracto: Etenim sola hæc moriẽdi ratio fuerat tracto in capitoliũ illo in quod triumphans ipse deorum exuuiis ne captiuos quidẽ sic traxerat. Maius hoc scelus fœlicitate cõsecuta factũ est: periclitato macedonico uel funus tantũ ac tale perdere: in quo a triũphalibus liberis portaret̃ in rogũ uelut exequiis quoque triũphans. Nullæ est ꝓfecto solida fœlicitas: quã cõtumelia ulla uitæ rumpit: nedũ tanta. Q d' supest nescio maior gloriæ an indignationi dolor accedat: inter tot Metellos tam scelerata Catinii audaciã semp fuisse inultã.

De Diuo Augusto. Cap. xlv.

i N Diuo quoque Augusto quem uniuersa mortalitas in hac censura nũcapat: si diligẽter æstimẽtur cũcta: magna sortis humanæ reperientur uolumina Repulsa in magisterio equitum apud auunculum: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in collegam: Collegium in triumuiratu pessimorum ciuium: nec æqua saltẽ portione: sed prægraui Antonio Philippensi prœlio morbo: fuga & triduo in palude latebræ ægroti. Et ut fatentur Agrippa & Mœcenas aqua subter cutẽ fusa. Turgida latera. Naufragia sicula: Et alia ibi quoque in spelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgẽte hostium manu preces. Proculeio mortis admotæ. Cura perusinæ cõtentionis. Sollicitudo martis actiaci: pannonicique belli. Ruinæ pontis. Tot seditiones militum. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli uota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiẽs petita insidiis uita. Incusatæ liberorum mortes: luctusque nõ tñ orbitate tristes. Adulteriũ filiæ. Et consilia patricidæ palã facta. Cõtumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adulterium. Iuncta deinde tot mala. Inopia stipendii. Rebellio illyrici. Seruitiorum delectus. Iuuentutis penuria. Pestilentia urbis. Fames sitisque italiæ. Destinatio expirandi. Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc uariana clades & maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionem. Desiderium post relegatiõem. Inde suspitio in Fabium: archanorũque proditionem. Hinc uxoris & Tyberii cogitatiões suprema eius cura. Insumma deus ille celumque nescio adeptus magis an meritis hærede non suo filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt. Cap. xlvi.

s Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandam hominum uanitatem a deo emissa. Duo sunt hæc. Phedium fœlicissimũ qui pro patria proximo occubuisset. Iterum a Gige rege tunc amplissimo terrarum consultum Aglauum Psophidium esse fœlicioré. Senior hic in angustissimo arcadiæ paruum sed annuis uictibus large sufficiens prędium colebat: nunquã ex eo egressus. Atque ut e uitæ genere manifestum est: minima cupidine, minimum in uita mali expertus. Hostis suæ uel sui

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. Cap. xlvii.

c Onsecratus est uiuus sentiensque oraculi eiusdem iussu & iouis deorũ summi a stipulatu Euthymus pycta semper olympię uictor & semel uictus. Patria ei locri i italia: ibi imaginem eius eẽ: & olympiæ alteram eadem die tactam fulmine callimachum ut nihil aliud miratum uideo: ad eumque iussisse sacrificari: & quod uiuo factitatũ & mortuo: nihilque adeo mirum aliud q̃ hoc placuisse diis.

De spatiis uitæ longissimis. Cap. xlviii.

d E spatio atque longinqtate uitæ hoium nõ locorũ modo situs: uerum exempla ac sua cuique sors nascendi incertũ fecere. Hesiodus q primus de hoc aliqua ꝓdidit fabulose (ut reor) multa de hominũ æuo referẽs cornici nouẽ nostras attribuit ætates. Quadruplũ eius ceruis. id triplicatum coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Arganthonio tartesiorum regi. cl. tribuit annos. Cyniræ cypriorum. x. annos amplius. Aegimio ducẽtos. Theopõpus Epimenidi Gnosio. clvii. Hellanicus quosdã in ætolia epiorum gentis ducẽtos explere. Cui astipulatur Damiates memorans Pictoreum ex iis præcipuum corpore uiribusque etiã trecentis uixisse. Ephodorus arcadũ reges trecentis annis. Alexander & Cornelius Dãdonẽ quẽdã in illyrico quingentis uixisse. Xenophon Impetrim, pulutiniorum insulæ regẽ octingentis: atque ut parce mentitus filiũ eius sexcẽtis. Quæ oia inscitia tẽporum acciderunt. An-

num.n.alii æstate unum determinabant: & alteꝝ hyeme: Alii quadripartitis temporibus sicut arcades: quoꝝ anni trimestres fuere: Quidā lunæ senio ut ægyptii: Itaq; apud eos aliqui & singula milia annorū uixisse produntur: Sed ut ad cōfessa transeamus: Arganthoniū gaditanū octoginta annis regnasse ꝑpe certū est: Putant quadragesimo cœpisse. Maxinissam.lx.annis regnasse indubitatū est: Gorgiam siculū centum octo uixisse. Q.Fabius Maximus sexagintatribus annis augur fuit. M.Perpenna & nuper. L. Volusius Saturninus oīum quos in consulatu sententiam rogauerant superstites fuere: Perpenna septē reliquit ex iis quos censor legerat. Vixit ānos nonagintaocto. Qua in re & illud adnotare succurrit: unū oīno quinqueniū fuisse quo senator nullus moreretur. Cū Flaccus & Albinus censores lustrum condidere usq; ad ꝑximos censores ab anno urbis qngentesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus centū annos impleuit. Cuius inter primum & sextum cōsulatū.xlvi.anni fuere. Idem sella curuli semel ac uicies sedit: quoties nemo a'ius. Aequauit eius uitæ spatium Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilii nonaginta septem annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem. Terētia Ciceronis.cxvii. Clodia Ofelli.cxv. Hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in scæna pronunciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scænā Cn. Pompeio Q.Sulpitio cons. ludis pro salute Diui Augusti uotiuis annum centesimum quartum agens. Quæ producta fuerat tyrocynio a. M.Pompeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cons. ante annos nonagintaunum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo reducta. Sammulam quoq; centum decem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionē qui primus togatus saltare instituit utrisq; secularibus ludis saltasse: & Diui Augusti & quos Claudius Cæsar cōsulatu suo quarto fecit: quando sexagintatres non amplius anni interfuere: q̄q̄ & postea diu uixerit. In tmoli montis cacumine quod uocant tempsin.cl.annis uiuere Mutianus auctor est. Todidem annos item cēsum Claudii Cæsaris censura. T.Fullonium bononiensem: idq; collatis censibus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) ueꝝ apparuit.

C.v.aut C.vii.

De uarietate nascendi. Cap.xlix.

p Oscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ sententiam. Epigenes.cxxii.annos impleri negauit posse. Berosus excedi centum septēdecim. Durat & ea ratio quā Petosyris ac Necepsos tradiderunt: & trimorion appellant a trium signorum portione: qua posse in italiæ tractu.cxxvi.ānos uitæ contingere apparet. Negauere illi queq̄ nonaginta partium exortiuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi: & has ipsas incidi occursu maleficorum syderum: aut etiam radiis eorum solisq;. Rursus Aesculapii sententiam secuti: qui statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed quantū plurimū tribuat incertū est. Rara autem esse dicunt longiora tēpora: quandoqdem momentis horaꝝ insignibus lunæ dierum ue septem &.xxiiii.quæ nocte ac die obseruantur ingens turba nascatur: scansili annorum lege occidua: quā climacteras appellant: non fere ita genitis quinquagesimūquartum annum excedentibus. Primum ergo artis ipsius incōstantia declarat q̄ incerta res sit. Accedunt experimenta & exempla recentissimi census: quē intra quadrieniū īpatores Cæsarex Vespasiani pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt oīa uasaria excutienda. Mediæ tm̄ partis inter apenninū montē padumq; ponemus exempla. Centū uiginti natos ānos parmæ tres edidere. Brixelli unū.cxxv. Parmæ duos.cxxx. Placentiæ unū.cxxxi. Fanentiæ unam mulierē.cxxxii. Bononiæ. L. Terentiū Marci filium. Arimini uero. M. Apomū. C. & L. Tertullam.cxxxvii. Citra placentiā in collibus oppidū est uelleiaciū: in quo.cx.natos ānos sex detulere. Quattuor centenos uicenos. Vnū.cl. M. Mutius. M. filius Galerius fœlix: ac ne pluribus moremur in re confessa in regione italiæ octaua centenū annoꝝ censi sunt hoīes.liiii. Centenū denū hoīes.lvii. Centenū uicenum quinū hoīes duo. Centenū tricenū hoīes quattuor. centenum tricenum quinum aut septenū totidē. centenū quadragenum hoīes tres. Alia mortalitatis cōstātia. Homerus eadem nocte natos Hectorē & Polydamanta tradit tam diuersæ sortis uiros. C. Mario. C. Carbone iii. cons. ad.v. Kalē. iunias. M. Celius Rufus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti sunt: oratores qdem ambo: sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignuntur: reges & inopes.

ix.

In morbis uaria exempla. Cap.l.

p Vblius Cornelius Rufus qui consul cū Manio Curio fuit dormiens oculoꝝ uisum amisit: cū id sibi accidere somniaret. E diuerso Phalereus iam tum deploratus a medicis uomicæ morbo: cū mortem i acie quæreret uulnerato pectore medicinā inuenit ex hoste. Q.Fabius Maximus cons. apud flumen isarā prœlio cōmisso aduersus allobrogū regem aruernorūq; gentes ad.vi.idus augustas.cxxx. ꝑduellium cæsis febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimirum est hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis etiam quibus largissime contingit: uniuersum utiq; æui tempus intuentibus. Quid ꝙ æstimatione nocturnæ quietis dimidio quisq; spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigitur: aut pœnæ nisi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carent: nec senectæ in penā uiuacis. Tot periculorum genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte ut nullum frequentius sit uotum. Natura uero nihil hoībus breuitate uitæ præstitit

Pharæus

tæ præstitit melius. Hebescunt sensus. Mébra torquent̄. Præmorit̄ uisus: auditus: incessus: détes etiam ac ciborũ instrumenta: & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitariũ repe ritur exemplum. Xenophilum musicum centum & quinq; annis uixisse sine ullo corporis incommodo. At hercule reliquis omnibus per singulas membrorum ptes qualiter nullis aliis aĩalibus: certis pestifer ca lor remeat horis: aut rigor: neq; horis mõ: sed & diebus noctibusq; trinis quadrinis ue etiam toto anno. Atq; etiam morbus est aliquis per sapientiam mori. Morbis enim quoq; quasdã leges natura imposuit. Quadrini circuitus febrẽ nunq̃ bruma nunquã hybernis mẽsibus incipere. Quosdam post sexagesimũ uitæ spaciũ nõ accedere. Alios pubertate deponi a fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiã. Namq; uniuersis gentibus ingruunt: morbi: & generatim mõ seruitiis: mõ procerum ordini aliosq; per gra dus. Qua in re obseruatum in meridianis ptibus ad occasum solis pestilentiã semp ire. Nec unq̃ fere ali ter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis. Cap. li.

i Am signa lœtalia in furoris morbo risum. Sapientiæ uero ægritudine fimbriarũ curam & stra gulæ uestis plicaturas. A somno mouentiũ neglectũ profundi humoris e corpore effluuium in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maxime etiã supino assiduo cubitu. Venarũ inæquali aut formicante pcussu. Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum in numerabilia sint mortis signa: salutis securitatisq; nulla sunt. Quippe cum censorius Cato ad filium de ualitudinis quoq; obseruatione ut ex oraculo aliquo prodiderit senilem iuuentã præmaturæ mortis esse signum. Morborum uero tam infinita ẽ multitudo ut Pherecides Syrus copia serpentiũ ex corpore eius erũpente expirauerit. Quibusdam ppetua febris est ut. C. Mœcenati. Eidem triẽnio supremo nullo horæ momento contigit somnus. Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die natali tantum corripieba tur febre. & eo consumptus est satis longa senecta.

Pergrandis

De his qui elati reuixerunt. Cap. lii.

a Viola consularis in rogo reuixit. Et quoniã subueniri non potuerat præualente flamma uiuus crematus est. Similis causa in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nã Celium Tuberonẽ prætura functum a rogo relatum Messala: Rufus & pleriq; tradunt. Hæc est conditio mortalium. Ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur: uti de hoĩe ne forte morti quidẽ debeat credi. Reperimus inter exempla Hermotinii Clazomeni aĩam relicto corpore errare solitam: uagamq; e longinquo multa annuntiare: quæ nisi a præsenti nosci non possent: corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici q̃ Cantaridæ uocabantur remeanti animæ uelut uaginam ademerint. Aristæi etiã uisam euolantem ex ore in procõneso corui effigie magna quæ sequit̄ fabulositate: quã equidẽ & in gnosio Epimenide simili mõ accipio. Puerum æstu & in itinere fessum i specu septẽ & quinquaginta dormisse ãnis: rerum faciẽ mutationẽq; mirantem uelut postero experrectum die. Hinc pari numero dierum senio ingruente: ut tamẽ in septimũ & quinquagesimũ atq; centesimũ uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uidetur maxĩe oportu nus conuersione uuluæ: quæ si corrigat̄ spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolu men Heraclidis septem diebus fœminæ exanimis ad uitã reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti uiris agros diuidentibus capuæ quendã qui efferret̄ Pheretro domũ remeasse pedibus. Hoc idẽ aquini accidis se. Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritũ funere locato reuixisse: & locatorem funeris ab eo ela tum. Adiecit miracula quæ tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio ma iori accidisse ut uideretur expirasse: apertoq; testamẽto recitatũ hæredẽ minorẽ funeri instituisse. Interim eum qui uidebatur extinctus plaudendo concinuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse Cõmendatã sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset aurum nullo conscio: & rogasse ut iis funeribus quæ comparasset efferetur. Hoc eo narrante fratris domestici prope annunciauere exanimatũ illum: & aurum ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed non conferenda: cum sæpius falsa sint. Scut ingenti exemplo docebimus. Bello siculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde cum ad uesperauisset: cum gemitu præcibusq; congregata multitudine petiit uti Pompeius ad se ueniret: aut ali quem ex caris mitteret. Se autem ab inferis remissum: habereq; quod nuntiaret. Misit plures Pompeius ex amicis: quibus Gabienus dixit. Inferis diis placere Pompeii causas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret: hoc se nuntiare iussum. Argumentum fore ueritatis q̃ peractis mandatis proti nus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturam quoq; uisorum exempla sunt: nisi q̃ naturæ opera non prodigiosa consectamur.

Forte detrahendũ est.

Equidem

Cõciuisse misteria

De mortibus repentinis. Cap. liii.

i N primis autem miraculo sunt atq; frequenter mortes repentinæ. Hoc est summa uitæ fœlici tas: quã esse naturalem docebimus. Plurimas prodidit Verrius. Nos cum delectu modũ ser uabimus. Gaudio obiere præter Chilonẽ de quo diximus Sophocles & Dionysius siciliæ tyrã nus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialeticæ professor lusoria quæstione non ptinus ad interrogatio nes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis obiere dum calciantur matutino: duo Cæsares Præ

Frequẽtiam

tor & prætura populi ro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic pisis exanimatus: illæ romæ. Q. Fabius maximus in consulatu suo pridie Kalen. ianua. In cuius locum. M. Orellius paucissimarũ horarũ consulatum petiit. Itẽ. C. Vulcatius Gurges senator. Oẽs adeo sani atq; tẽpestiui ut de pgrediendo cogitarẽt. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatũ iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodiorũ cãm in senatu magna cũ admiratione orauerat: in liminæ curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipse functus cũ a puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cum deos salutasset. M. Iuuentius Thalna cõs. cũ sacrificaret. C. Seruilius Pansa cũ staret in foro ad tabernam hora diei secunda: in P. Pansam fratrem innixus. Bebius Iudex dum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas scribit in foro. Necnõ & proximo anno dum cõsulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinẽ eboreum qui ẽ in foro Augusti. Super oẽs C. Iulius medicus dum inungit specillũ per oculũ trahens. A. Manlius Torquatus consularis cũ in cœna placentam appeteret. L. Dutius medicus Valla dum mulsi potionem haurit. Ap. Saufeius cũ a balneo reuersus mulsum bibisset: ouũq; sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquiliũ Gallũ cœnaret. Decimus Saufeius Scriba cũ domi suæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius & Q. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas duo æquestris ordinis ĩ eodẽ Pantomimo Mythico tum forma præcellente. Operosissima tamẽ securitas mortis in. M. Ofilio Hylaro ab antiquis tradit᷑ comœdiarũ histrione: cum populo admodũ placuisset natali die suo: cõuiuiũq; haberet edita cœna calidam potionem ĩ pultario poposcit: simulq; psonã eius diei acceptam intuẽs coronã e capite suo in eam transtulit: tali habitu rigens nullo sentiente: donec accubantiũ pximus tepescere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exẽpla: at cõtra miseriarũ innumera. L. Domitius clarissimæ gẽtis apud massiliam uictus: corfini captus ab eodem Cæsare ueneno poto propter tediũ uitæ: postq̃ biberat: omni opere ut uiueret annixus est. Inuenitur in actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne illato in rogũ eius unum e fauentibus iecisse sese: Friuolũ dictu: ne hoc gloriæ artificis daretur: aduersis studiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis quem eueti anxietate diximus mortuum: flammæ ui e rogo eiectus recondi propter ardorem non potuisset: iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

Russati

De sepultura. Cap. liiii.

i Psum cremare apud romanos nõ fuit ueteris instituti. Terra condebant᷑. At postq̃ longinquis bellis obrutos erui cognouere: tũc institutum. Et tamẽ multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo ante Syllam dictatorẽ traditur eẽ crematus. Idq; eũ uoluisse ueritũ talionẽ eruto C. Marii cadauere. Sepultus intelligit᷑ quoquomõ cõditus. humatus uero humo contectus.

Gentium

De anima uel de manibus uel de resurrectione uerba gentilium inania. Cap. lv.

p Ost sepulturam aliæ atq; aliæ maniũ ambages. Omnibus a suprema die eadẽ quæ ante primũ. Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ q̃ ante natalem. Eadem. n. uanitas in futurum etiã se ppagat: & in mortis quoq; tempora ipsa sibi uita mentitur. Alias ĩmortalitatem aĩæ: alias transfigurationẽ: alias sensum inferis: dando: & manes colẽdo: deũq; faciẽdo: qui iam ẽt homo eẽ desierit. Ceu uero ullo mõ spirandi ratio hoĩ a cæteris aĩalibus distet. Aut nõ diuturniora in uita multa repiantur: quibus nemo similẽ diuinat ĩmortalitatẽ. Qd᷑ aũt corpus aĩæ psequitur materiã? Vbi cogitatio illi? quomõ uisus? auditus? aut qui tangit? qui usus eius? aut quod sine his bonũ? Quæ deinde sedes? quanta ue multitudo tot seculis animarum uelut umbrarũ? Puerilium ista deliramentorũ. Auidæq; nunq̃ desinere mortalitatis cõmenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hoĩum ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas: qui non reuixit ipse. Quæ malum ista dementia est iterari uitam morte? Quæ genitis quies unq̃ si in sublimi sensus animæ manet? inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortem: ac duplicat obitus: si dolere etiã post futuri æstimationem euenit. Etenim si dulce uiuere: cui potest esse uixisse? At quãto facilius certiusq; sibi queq̃ credere: ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Morti

Quæ quis inuenerit in uita. Cap. lvi.

c Onsentaneũ uidetur priusq̃ digrediamur a natura hoĩum indicare quæ cuiusq; scientia a quoq; inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regũ insigne & triumphũ inuenit. Ceres frumenta cũ antea glande uescerentur. Eadem molere & conficere in attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit. Vt alii putauere Rhadamãthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptios a Mercurio ut Gellius. Alii apud syros repertas uolũt. Vtiq; in græciã attullisse e phœnice Cadmum sexdecim numero. A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiano bello Palamedem adiecisse quattuor hac figura. θ υ φ χ. Totidem post eũ Simonidem melicum ζ η ψ ω. Quarum omnium uis ĩ nostris recognoscitur. Aristoteles decem & octo priscas fuisse. α β γ δ ε ζ ι λ μ ν ξ ο π ρ σ τ φ ψ Et duas ab Epicharmo additas θ χ q̃ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inuenisse quendam noĩe Menona tradit quindecim ãnis ante Phoroneum antiquissimum

tiquissimum græciæ regem. Id monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios septingētorum uiginti annoꝝ obseruationes sydeꝝ coctilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor in primis. Qui minimū Berosus & Critodemus quadrigentoꝝ octoginta annoꝝ. Ex quo apparet æternus litterarū usus. In latium eas attulerunt pelasgi. Laterarias domos constituerunt primi Euryalos & Hyperbios frates athenis: antea specus erant pro domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet: exemplo sumpto ab hirūdinū nidis. oppidum Cecrops a se appellauit cecropiā: quæ nunc est arx athenis. Aliq argos a Phoroneo rege ante cōditum uolunt Quidā & sicyonem. Aegyptii multo ante apud ipsos diospolin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrūq; ī insula cypro. Itē forcipē: marculū: uectē: incudē. Puteos Danaus ex ægypto aduectus ī græciā qua uocabat̃ argos dipsion: Lapicidinas Cadmus thebis aut (ut theophrastus) in phenice. Trason muros. Turres ut Aristoteles Cyclopes: Phœnices ut Theophrastus Aegyptii textilia. Infecere lanas sardibus Lydi. Fusos ī lanificio Closter filius Arachnæ. linum & retia arachne Fulloniā artē Nitias megarensis. Sutrinā Boetius. Medicinā ægyptii apud ipsos uolunt repertā. Alii per Arabū babilonis & Apollinis filiū. Hærbariam & medicamentariā a Chyrone Saturni & phyllirę filio. Aes cōflare & tēperare Aristoteles Lydū scythē mōstrasse. Theophrastus Delā Phrygē putat Aerariā fabricā alii Chalibas: alii Cyclopas. Ferrum Hesiodus in creta eos q̄ uocati sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Ericthonius atheniensis: ut alii ceacus. Auri metalla & conflaturam cadmus phœnix ad pangeum montem. Vt alii Thoas & Eaclis ī panchaia aut sol Occeani filius: cui Gellius medicinæ quoq; inuentionem ex melle assignat. Plumbū ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas chorebus atheniensis. In iis orbem anacharsis scythes: ut alii Hiperbeos corinthius. Fabricā materiariā Dedalus: & in ea serram: asciam: perpendiculū: terebram: glutinum: lithocollam Normam: fornicem autem & libellam & tornum & clauem Theodorus samius. Mensuras & pondera Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius. ignē e silice pyrodes cilicis filius. At eundem asseruare in ferula prometheus. Vehiculum cum quattuor rotis phryges. Mercaturas pœni. culturas uitium & arborum Eumolphus atheniensis. Vinum aqua misceri Staphilus Sitheni filius. Oleum & trapetas Aristæus atheniensis: Idem mella. Bouē & aratrum Briges atheniensis: Vt alii Triptolemus. Regiā ciuitatē ægyptii. popularē attici. post Theseum tyrānum primus fuit phalaris agrigenti. Seruitium inuenere lacedæmonii Iudicium capitis in ariopago primū actū est. prœliū afri cōtra ægiptios primi fecere fustibus quos uocant phalangas. clypeos inuenerunt prœtus & Acritus inter se bellantes: siue chalchus Athamātis filius. Loricam Mydias messenius. Galeam: gladium: hastam lacedemonii. Ocreas & cristas Cares. Arcū & sagittam Scythē Iouis filiū. Alii sagittas Persen Persei filium inuenisse. Lanceas æthiolas. Iaculū cū hamento ferūt inuenisse Aetolū Martis filiū. Hastas uelitares Tyrrhenū pilumq;. Pēthesileā amazonē securim. Piseum uenabula. Et in tormentis scorpionem Cretas. Catapultā syros Phœnicas balistam & fundā. Aeneā tubam Piseum Tyrrhenū. Testudines Artemonē clazomenū. Equum qui nunc aries appellatur ī muralibus machinis Epeū ad troiā. Equo uehi Bellorophontem. Frænos & strata equoꝝ Peletroniū. Pugnare exequo thessalos: qui centauri appellati sunt: habitantes secundū pelium montem. Bigas primū iunxit phrygū natio. Quadrigas Erichtonius. Ordinem exercitus: signi dationem: tessaras: uigilias inuenit Palamedes troiano bello. Specularem significationē eodē bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theseus. Auguria ex auibus Caras a quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aīalibus Orpheus. haruspiciū Delphus. Ignispicia Amphiaraus. Auspicia auiū Tyresias thebanūs. Interpretationē ostentorū & somniorū Amphyctyon. Astrologiā Atlas Lybiæ filius ut alii ægyptii: ut alii assyrii. Spherā in ea milesius Anaximāder. Ventorū rationē Aeolus Hellenis filius. Musicā Amphion. Fistulā Pan. Monaulū Mercurius. Obliquā tibiā Mydas in phrygia. Geminas tibias Marsias. In eadē gente lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax. Phrygios Marsias phryx. Citharā Amphion: ut alii Orpheus: ut alii Linus. Septē cordis additis Terpander. Octauā Simonides addidit. Nonā Timotheus. Cithara sine uoce cecinit Thamyras prius. Cū cantu Amphion: ut alii Linus. Cithara edite carmina cōposuit Terpander. Cum tibiis canere uoce Troezenus Dardanus instituit. Saltationē armatā Curetes docuere. Pyrrhycen Pyrrhus: utranq; in creta. Versum heroicū pythio oraculo debemus. De poematū origine magna quæstio est. Ante troianū bellū probantur fuisse. prosaicam orationē cōdere pherecides Syrius instituit tpe Cyri regis. Hystoriā Cadmus milesius. Ludos gymnicos ī arcadiā Lycaon. Funebres Acastus ī iolcho. post eū Theseus in isthmo. Hercules olympiæ athleticā. Pythus pilam lusoriā. Gyges lydius picturam in ægypto. In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut Aristoteli placet: ut Theophrasto polignotus atheniensis. Nauē primus in græciā ex egypto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuentis in mari rubro inter insulas a rege Erytrha. Reperiuntur qui mysos & troianos priores excogitasse in hellesponto putent cum transirent aduersus thracas. Etiā nunc in britannico oceano uitiles corio circūsutæ fiunt. In nilo ex papyro & scirpo & arundine. Longa naue Iasonem primum nauigasse philostephanus

Ichthyocollam

Car

auctor est. Egesias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semiramin. Archimachus Aegæonē: Biremē Damasthenes erythreos fecisse. Triremē Thucydides Amoclen corinthiū. Quadriremē Aristoteles carthaginēses. Quinqueremē instituit Nesichthō salaminius. Sex ordinū Zenazoras syracusius. Ab ea ad deciremē Nesigitō. Alexandrū magnum ferunt instituisse ad duodecim ordines. Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium Antigoni ad.xxx. ptolemæum philadelphum ad.xl. ptolemæum philopatorem qui Triphō cognominatus est ad.l. Onerariam Hippus tyrius inuenit. lembum cyrenēses. Cymbam phœnices. Celocem rhodi. Cerciram cyprii. Syderū obseruationem in nauigādo phœnices. Remum copæ. latitudinem ei9 platææ. Vela Icarus. Malum & antēnam Dedalus Hypagum salaminii: aut pericles atheniēsis. Tectas longas tasii. antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Rostra addidit piseus. Tyrrheni anchoram. Eupalamius eandem bidentem. anacharsis harpagonas. Et manus pericles atheniēsis. amminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit Minos. animal occidit primus Hyperbius Martis filius. Promætheus bouem.

Cercuron

In quo primus gentium consensus. Cap.lvii.

g Entium consensus tacitus primus omnium conspirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. Cap.lviii.

u Eteres græcas fuisse easdem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiqui æris: quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cū inscriptiōe tali. ναυσικράτης τισαμένου ἀθηναῖος ἀνέθηκεν.

Quādo primum tonsores romæ. Cap.lix.

s Equens gentiū consensus ĩ tonsoribus fuit: sed romanis tardior. In italiam ex sicilia uenere post romā conditā anno quadringentesimo quinquagesimoquarto: adducente.p. Ticinio Mena ut auctor est Varro: ante intonsi fuere: primus oīum radi quotidie instituit africanus Sequēs: Diuus Augustus cultris semper usus.

Quando primum horologia. Cap.lx.

t Ertius consensus fuit in horarum obseruatione iam hac ratione accedens. Quando & a quo in græcia reperta diximus in secundo uolumine. Serius etiam hoc romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantū & occasus nominatur. Post aliquot ānos adiectus est & meridies accenso cōsulum id pnuntiante cum curio inter rostra & græcostasin prospexisset talem solē. A columna ænea ad carcerem inclinato sydere supremam pronuntiauit. Sed hoc serenis tantum diebus usq; ad primum punicum bellum. princeps romanis solarium horologium statuisse ante.xii. annos q̄ cum pyrrho bellatum est ad ædem Quirini. L. Papyrius Cursor cum eādem dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur. Sed neq; facti horologii rationem uel artificis significat: nec unde translatum est: aut apud quē scriptum id inuenerit. M. Varro primum statutum in publico secundum rostra in colūna tradit bello punico primo a. M. Valerio Messala cōsule catina capta in sicilia. Deportatum inde post.xxx. annos q̄ de papyriano horologio traditur anno urbis quadringentesimo septuagesimoseptimo. Nec congruebant ad horas eius lineæ. paruerunt tamen ei annis undecim: donec. Q. Martius philippus qui cum. L. Paulo fuit censor diligētius ordinatum iuxta posuit. Idq; munus inter censoria opera gratissime est acceptum. Etiānum tamen nubilo incertæ fuere horæ usq; ad proximum lustrum Tunc Scipio Nasica collega lanati primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum. Idq; horologium sub tecto dicauit anno urbis .d.lxxxxv. Tam diu po.ro. indiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primūq; terrestria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VIII.

De animalibus terrestribus. Elephantorum commendatio: & de sensu eorum. Cap.i.

a D reliqua transeamus animalia: & primū terrestria. Maximū est elephas: proximūq; humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrii. Et in primis obedientia: officiorūq; quæ didicere memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: ĩmo uero quæ etiam in homine rara probitas: prudentia: æquitas. Religio quoq; syderum solisq; ac lunæ ueneratio. Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quēdam amnē: cui nomē est anulo nitescente luna noua greges eoꝝ descendere: ibiq; se purificātes solēniter aqua circūspergi: atq; ita salutato sydere in syluas reuerti: uituloꝝ fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoq; regionis ĩtellectu creduntur maria transituri nō ante naues conscendere: q̄ inuitari rectoris iureiurādo de reditu. Visiq; sunt fessi ægritudine: quādo & illas moles infestant morbi: per hærbas supini in cœlū iacentes: ueluti tellure præcibus alligata. Nam quod ad docilitatem attinet. Regē adorant. Genua submittunt. Coronas porrigunt. Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Capi.ii.

r Omæ iuncti primū subiere currū Pompei magni africo triūpho. Quod prius india uicta

triumphante

triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse pompeii triumpho iunctos igredi por ta. Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdam inconditos motus edidere saltantium modo. Vul gare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis: atq; iter se gladiatorios congressus edere: aut la sciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessere. Lecticas etiam ferentes quaterni singulas: pu erperas imitantes: plenisq; hominum tricliniis accubitu: iere per lectos ita libratis uestigiis: ne qs potan tium attingeretur.

De docilitate eorum. Capi.iii.

c Ertum est unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebantur: sæpius castigatũ uerberib9 eadẽ illa meditantẽ noctu repertũ. Mirũ maxime & aduersis qdem funibus subire. Sed regre di magis utriq; pronis Mutianus ter consul auctor est aliquẽ ex iis & litterarũ ductus græcaꝝ didicisse: solitumq; præscribere eius lingue uerbis. Ipse Ego hæc scripsi: & spolia celtica dicaui. Itemq; se uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerentur: territos spacio procul pontis a continente por rectti: ut sese longinquitatis æstimatione fallerent: auersos retrorsus isse. Predã ipsi in se expetendã sciunt solã esse in armis suis quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius den tes. Quam ob rẽ deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt. hoc solum ebur est. Cæterũ & in iis quoq; quod corpus intexit uilitas ossea. Quãq; nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium præterq̃ ex india reperitur. Cæterum in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belli cura summa. Alterius mucroni parcunt: ne sit præliis hebes alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles. Circũuentiq; a uenantibus primos constituunt: quibus sunt minimi: ne tanti prœliũ putetur. Postea fessi impactos arbori frangunt: predaq; se redimũt.

De clæmentia eorum: & q̄ pericula sua intelligant: & de tigridis truculentia. Cap.iiii.

m Irũ in plerisq; animaliũ scire quare petantur. Sed & per cuncta qd caueant. Elephas hoĩe obuio forte in solitudine & simpliciter oberrante clæmens placidusq; etiam demõstrare uiam tradit̃. Idẽ uestigio hoĩs aĩaduerso priusq̃ hoĩe intremiscere insidiaꝝ metu. Subsistere ab olfatu. Circũ spectare. Iras ꝑflare Nec calcare: sed erutum ꝓximo tradere. Illũ sequẽti nuntio simili usq; ad extremũ tunc agmen circumagi: & reuerti: aciemq; dirigi. Adeo omnium odori durare uirus illud maiore ex par te ne nudorum quidẽ pedũ. Sic & trigis etiam feris cæteris trucnleuta: atq; ipsa elephãti quoq; spernens uestigia. Hoĩe uiso transferre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? ubi ante cõspecto illo: quẽ timet? Etenim tales siluas minime frequentari certum est. Sane mirantur ipsam uestigii raritatem. Sed unde sciunt timendos esse? imo uero cur uel sæpius conspectum paueant: tanto uiribus magnitu dine uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum: hæc potentia eius sæuissimas ferarũ ma ximasq; quæ nunq̃ uidissent: quod debeant timere: statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum. Cap.v.

e Lephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proxim9 amnẽ transituri minimos præmittunt. ne maiorum ingressu atterente alueũ crescat gurgitis al titudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiã cognominib9 fuisse. Etenim nouere ea. Certe Cato cum imperatoꝝ noĩa annalibus describeret: eũ qui fortissime præli atus esset in punica acie Sutrum tradidit uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadum fluminis ex perienti renuit Aiax. alioquin dux agminis semper. Tum pronunciatũ eius fore principatũ qui trãsisset: ausumq; Patroclũ. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus namq; pudor est. Victusq; uocẽ fugit uicto ris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̃ nisi in abdito coeunt. Mas quinquennis: fœmina decen nis. Initur autem biennio: q̲n̲i̲s̲ ut ferunt cuiusq; anni diebus: nec amplius. Sexto ꝑfundunt̃ amne nõ ãte reduces ad agmen. Nec Adulteria nouere. Nulla ue ꝓpter fœminas inter se prœlia: cęteris animalibus ꝑnicialia. Nec quia desit illis amoris uis. Namq; tradit̃ unus amasse quandam in ægypto corollas uen dẽtem. Ac ne quis uulgariter electã putet: miretur gratam Aristophani. celeberrimo in arte grãmatica. alius Menãdrũ syracusanũ incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi desiderium eius quotiẽs nõ uideret inedia testatus. Et unguentariam quandam delectam iuba tradit. Oĩum amoris fuere argumenta gau dium a cõspectu: blandicieq; incõdite: stipes quas populus dedisset seruatæ: & in sinum effusæ: Nec mi rum esse amorem quibus sit memoria. Idem nanq; tradit agnitum i senecta multos post annos qui re ctor in iuuenta fuisset. Idem diuinationẽ quandam iusticiæ. Cum Bocchus rex. xxx. elephantis totidem in quos sæuire instituerat stipitibus alligatos obiecisset: procursantibus iter eos qui lacesserent: non po tuisse effici ut crudelitatis alienæ ministerio fungeretur.

quinis

Quando primum in italia. Cap.vii.

e Lephantes italia primũ uidit pyrrhi regis bello. & boues lucas appellauit in lucanis uisos an no urbis quadringentesimo septuagesimo secundo. Roma autem in triumpho septẽ annis ad superiorẽ numerũ additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo uictoria. L. Metelli

pontificis in sicilia de pœnis captos.cxlii.fuere trauecti ratibus:quas doliorum consertis ordinibus ipo-
suerant. Verius eos pugnasse in cyrco:interfectosqꝫ iaculis tradit penuria consilii. Quoniam neqꝫ ali pla
cuisset:neqꝫ donari regibus. L. Piso inductos dũtaxat in cyrcum:atqꝫ ut contẽptus eorum increscerct ab
operariis hastas præpilatas habentibus:per cyrcum totum actos. Nec quid deinde iis factum sit aucto-
res explicant:qui non putant interfectos. Pugnæ eorum. Cap.vii.

Lara est unius e romanis dimicatio aduersus elephantum. Cum Hãnibal captiuos nostros di-
c micare inter se coegisset. Nãqꝫ unum qui supererat obiecit elephanto: & illum dimitti pactus si
ïteremisset. Solus ergo in harena congressus magno pœnoꝝ dolore confecit. Hãnibal cũ famã
eius dimicationis contẽptum allaturã belluis intelligeret:equites misit qui abeuntẽ interficerent. Promu
scidẽ eorum facillime amputari Pyrrhi prœliorum experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tra
dit primũ omniũ in cyrco Claudii pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Posthumo cons. anno urbis
sexcentesimo quinquagesimoquinto. Itẽ post annos.xx. luculoꝝ ædilitate curuli aduersus tauros. Pom-
pei quoqꝫ altero consulatu dedicatione tẽpli Veneris uictricis pugnauere ĩ cyrco.xx aut ut quidã tradũt
xvii. Getulis ex aduerso iaculantibus mirabili unius dimicatione:qui pedibus confossis repsit genibus in
cateruas:arrepta scuta iaciens in sublimæ:quæ decidentia uolubilitate spectantibus uoluptati erant in or
bem circũacta:uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculũ fuit uno ictu occi
so. Pilum sub oculo adactum in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionẽ tentauere nõ sine uexatiõe po
puli circũdantis claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator postea simile spectaculum editurus euri
pis harenã circũdedit. quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe
misericordiã uulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere quadã sese lamentatione complorãtes: tã
to populi dolore:ut oblitus ĩperatoris ac munificentiæ honori suo exquisitæ flens uniuersus consurgeret
dirasqꝫ Pompeio quas ille mox luit pœnas ĩprecaretur. Pugnauere: & Cæsari dictatori tertio consulatu
eius.xx.contra pedites quingẽtos. Iterum totidẽ turriti cum sexagenis propugnatoribus eodẽ:quo prio
res numero peditum: & pari equitum e diuerso dimicante. Postea singulis principibus Claudio & Nero
ni in consũmatione gladiatorũ. ipsius animalis tanta narratur clæmentia contra minus ualida:ut in gre
ge pecudum concurrentia manu dimoueat:ne quid obterat imprudens. Nec nisi lacessiti noceãt. ideoqꝫ
gregatim semper ambulent. Minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circũuecti infirmos aut fessos uul-
neratosue in medium agmen recipiunt:ac uelut imperio aut ratione per uices subeũt. Capti celerrime mi
tificantur ordei succo. Quomodo capiantur. Cap.viii.

Apiuntur aũt in india unũ ex domitis agente rectore:qui deprehensum solitarium abactumue
c a grege uerberat ferum. Quo fatigato transcendit in eũ:nec secus ac priorem regit. Africa foueis
capit:in quas deerrante aliquo protinus cæteri congerunt ramos:moles deuoluunt: aggeres cõ
struũt:omniqꝫ ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia gregis equitatu cogebant in conuallẽ ma
nufactam: & longo tractu fallacem. Cuius inclusos ripis fossisqꝫ fame domabant. Argumentum erat ra
mus hoĩe porrigente clæmenter acceptus. Nunc dentiũ causa. Pedes eoꝝ iaculant alioquin mollissimos
Troglodytæ contermini æthiopiæ:qui hoc solo uenatu aluntur arbores propinquas itineri eorum con-
scendũt. Inde totius agminis nouissimũ speculati extremas in clunes desiliunt. Leua apprehenditur cau-
da. Pedes stipantur in sinistro fœmore. Ita pendẽs alterũ poplitem dextra cædit:ac præacuta bipẽni hoc
crure tardato profugiens alterius poplitis neruos ferit:cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutio-
re genere:sed magis fallaci intentos ingentes arcus defigunt humi lõgius. Hos præcipui uiribus iuuenes
continent. Alii cõnixi pari conatu tendunt:ac prætereuntibus sagittaꝝ uenabula infigunt:mox sanguinis
uestigiis sequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap.ix.

Omantur aũt rabidi fame & uerberibus:elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis
d coerceant. Alias circa coitus maxime efferantur: & stabula indoꝝ dentibus sternũt. Quapp ar-
cent eos coitu:fœminarũqꝫ penuria separant:quæ haud alio modo q̃ armentoꝝ habent domiti
militant: & turres armatoꝝ in hostes ferunt:magnaqꝫ ex parte orientis bella conficiunt. Prosternũt acies
proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur:uulneratiqꝫ & territi retro semper cedũt. haud
minore partium suarum pernicie. Indicum afri pauent:nec contueri audent. nam & maior ĩdicis magni
tudo est. De partu eorum & reliqua natura. Cap.x.

Ecem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̃ singulos se-
d mel gignere:pluresqꝫ uiuere ducentis annis: & quosdam trecentis. Iuuenta eorum sexagesimo
incipit. Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uagãtur cum alioquin nare propter magni
tudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malum: inflationẽqꝫ: & pro
fluuium alui:nec alia morboꝝ genera sentiunt. Olei potu tæla quæ corpori eorũ inhæserant decidere in
uenio. A sudore aũt facilius adhærescere. Et terrã edisse iis tabificum est:nisi sæpius mandant. Deuorant

aũt & lapides.

autem & lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habēt. Palmas excelsiores frōte prosternunt. Ac ita iacentium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant: & bibunt: odoranturq; haud improprie appellata manu. Aīalium maxime odere murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum ī potu maximū sentiunt hausta hirudine: quā sanguisugā uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit: intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumētum: ne in cauda quidē præsidium abigendo tedio muscaꝝ. Nāq; id & tanta uastitas sentit. Sed cancellata cutis & inuitās id genus animalium odore. Ergo cum extēti recepere examina arctatis in rugas repente cancellis comprehensas enecāt. Hoc iis pro cauda: ꝓ iuba: pro uillo est. Dentibus ingens precium: & deoꝝ simulacris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem: & aliam expetit in callo manus uim saporis haud alia de causa credo q̄ quia ipsum ebur sibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis africæ qua confinis æthiopiæ est: postium uicem in domiciliis præbere. Sepesq; ea iis & pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Gulusa Regulo.

Vbi nascantur: & de discordia eorum & draconum. Cap. xi.

e Lephantes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferunt æthiopes & troglodytæ: ut dictum est. Sed maximos india bellantesq; cū iis perpetua discordia dracones tantæ magnitudinis: ut & ipsos circūflexu facili ambiant: nexuq; nodi prestringant. Cōmoritura dimicatio uictusq; corruens complexum elidit pondere.

De solertia animalium. Cap. xii.

m Ira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est: ut iis una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. Itaq; arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones ob idq; gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput cōdunt: pariterq; spiritum præcludunt: & mollissimas lancinant partes. Iidem obuii deprehensi in aduersos erigūt se: oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quā quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit: nisi naturæ spectaculum sibi ac paria componentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem: ob id æstu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurē morsum defigere. Quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos: ut totum sanguinem capiant. Itaq; elephantos ab iis ebibi. siccatosq; concidere: & dracones inebriatos opprimi cōmoriq;.

De draconibus. Cap. xiii.

g Enerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde cristatos Iuba crediderit. Asachæi uocantur æthiopes: apud quos maxime nascantur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq; inter se cratium modo implexos erectis capitibus uilificātes) ad meliora pabula Arabiæ) uehi fluctibus.

De serpentibus maximis & bois. Cap. xiiii.

m Egasthenes scribit in india serpentes in tantam magnitudinem adolescere: ut solidos hauriant ceruos taurosq;. Metrodorus circa rhindacum amnem in ponto: ut superuolantes quāuis alte perniciterq; alites haustu raptas absorbeant. Nota est in punicis bellis ad flumen bagradam a regulo imperatore balistis tormentisq;: ut oppidum aliquod expugnata serpens. cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæ usq; ad bellum numantinum durauere romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ in tantam magnitudinem exeuntes: ut Diuo Claudio principe occisæ in uaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo: Vnde nomen traxere. Cæterorum animalium: quæ modo conuecta undiq; italiæ contigere sæpius: formas nihil attinet scrupulose referre.

De sythicis animalibus & septentrionalibus. Cap. xv.

p Aucissima scythia gignit inopia fructuum. Pauca contermina illi germania. Insignia tamen boum ferarum genera: iubatos bisontes: excellentiq; & ui & uelocitate uros: quibus imperitū uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius ceruiue quadam similitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum: sicut asinorum asia & africa. Præterea alcen ni proceritatis aurium & ceruicis distinguat: iumento similem. Item natam in scardinauia insula: nec unquam uisam in hoc orbe: multis tamen narratā Machlin haud dissimilem illis: & nullo suffraginū flexu. Ideoq; non cubantem. Sed acclinem arbori in somno: eaq; incisa ad insidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo: ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in pæonia feram: quæ bonasus uocetur equina iuba: cætera tauro similem: cornibus ita in se inflexis: ut non sint utilia pugnæ. Qua propter fuga sibi auxiliari: reddentem ea fimum interdum: & trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes: ut ignis aliquis comburat. Mirum pardos pantheras leones: & similia condito in corporis uaginas unguium mucrone ne refringantur hebetenturq; ingredi:

Alcen

auersisq; falculis currere: nec nisi appetendo prætendere.

De leonibus. Cap.xvi.

Eoni præcipua generositas: tunc cum colla armosq; uestiunt iubæ. Id.n.ætate contingit e leone conceptis. Quos uero pardi generauere semp insigni hoc carent. Simili modo fœmiæ. Magna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxie spectat inopia aquarũ ad paucos amnes congregãtibus se feris. Ideo multiformes ibi aialium partus: uarie fœminis cuiusq; generis mares aut ui aut uoluptate miscente. Vnde etiam uulgare græciæ dictum semper aliquid noui africã afferre. Odore pardi coitum sentit in adultera leo: totaq; ui consurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut longius comitatur. Semel autem edi partum lacerato unguium acie utero in enixu uulgum credidisse uideo. Aristoteles diuersa tradit: uir quem in iis magna secuturus in parte præfandum reor. Alexãdro magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi: delegataq; commentatione Aristoteli summo in oĩ scientia uiro: aliquod milia hominũ in totius asiæ græciæq; tractu parere iussa: omniũ quos uenatus aucupia piscatusq; alebant. Quibusq; uiuaria: armenta: aluearia: piscinæ: auiaria in cura erant: ne quid usquam gentium ignoraretur ab eo. Quos percontãdo. L. ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit. Quæ a me collecta in arctum cum iis: quæ ignorauerat: quæso ut legẽtes boni consulant in uniuersis rerũ naturæ operibus: medioq; clarissimi regum oĩum desiderio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere quinq; catulos: ac per annos singulos uno minus: ab uno sterilescere. Informes minimasq; carnes magnitudine mustellarũ esse initio. Semestres uix ingredi posse: nec nisi bimestres moueri. In europa aũt inter acheloum tantũ & nestum amnes leones esse: sed longe uiribus præstantiores iis quos africa aut syria gignant. Leonũ duo genera cõpactile & breue crispiorib9 iubis. Hos pauidiores esse q̃ longo simpliciq; uillo: eos contẽptores uulnerum. Vrinã mares crure sublato reddere ut canes. Grauem odorẽ: nec minus halitum. Raros in potu. Vesci alternis diebus. A saturitate interim triduo cibis carere. Quæ possint in mandendo solida deuorare: nec capiente aluo coniectis i fauces unguibus extrahere: ut si fugiendum sit non in satietatẽ abeat. Vitam iis longam docet argumẽto q̧ pleriq; dẽtibus defecti reperiãtur. Polybius Aemiliani comes in senecta hoiem appeti ab iis refert. Quoniam ad persequendas feras uires non suppetant. Tunc obsidere africæ urbes: eaq; de cã crucifixos uidisse se cum Scipione: quia cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadẽ noxa. Leoni tãtum ex feris clæmẽtia in supplices prostratis parcit: & ubi sæuit in uiros prius q̃ in fœminas fremit: infantes non nisi magna fame. Credit libya intellectum prouenire ad eos precũ. Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multoꝝ i siluis ĩpetum a se mitigatũ alloquio ausæ se dicere fœminã profugã infirmã supplicẽ aialis oĩum generosissimi: cæterisq; imperãtis: indignã eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; uel casu mulceri alloquiis feras. Quippe iam serpentes extrahi cantu: cogiq; in pœnã. Veꝝ falsumue sit uita decreuerit. Leonum aĩ index cauda: sicut & equoꝝ aures. Nãq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placido clæmẽs blandientiq; similis: q̃d rarũ est. Crebrior.n. iracũdia eius. In prĩcipio terra uerberatur. Incremẽto terga ceu quodã incitamento flagellãtur. Vis summa in pectore. Ex oĩ uulnere siue ungue impresso siue dente ater profluit sanguis. Iidẽ satiati inoxii sunt. Generositas maxime in periculis deprehẽditur: nõ in illo tantum mõ q̧ spernẽs tæla diu se terrore solo tuetur: aut uelut cogi testatur. Cogiturq; non tanq̃ periculo coactus: sed tanq̃ amentia iratus. Illa nobilior animi significatio qualibet magna canum & uenantiũ urgente ui contemptim restitansq; cedit in cãpis: & ubi uideri potest. Idẽ ubi uirgulta siluasq; penetrauerit acerrimo cursu fertur: uelut deputans absconsiõe turpitudinem. Dum sequitur: insilit saltu: quo in fuga non utitur. Vulneratus obseruatione mira percussorem nouit: & in quãtalibet multitudine appetit. Eum uero qui tæla quidem miserit: sed tamen non uulnerauerit correptum raptatumq; sternit: nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat: oculorum aciem traditur defigere in terram: ne uenabula expauescat. Cæteꝝ dolis carent & suspitione. Nec limis intuetur oculis: aspiciq; simili mõ nolunt. Creditum est a moriente humũ morderi: lachrymãq; lœto dari. Atq; hoc tale tanq; sæuum aĩal rotarum orbes circũacti: currusq; inanes: & gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent sed maxime ignes. Aegritudinem fastidii tantum sentit: in qua medetur ei contumelia: in rabiem agente annexarum lasciuia simiarũ. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonum simul pugnam pluriũ romæ princeps dedit. Q. Sceuola. P. filii in curuli ædilitate. Centum aũt iubatorũ primus omniũ. L. Sylla: qui postea dictator fuit in pretura. Post eum Põpeius magnus in cyrco.dc. ac in iis iubatorũ. cccxv. Cæsar dictator quadringentos. Capere eos ardui erat quondã operis: foueisq; maxime. Principatu Claudii casus rationem docuit pudendam pene talis feræ noie: pastoris getuli sago contra ingruentis impetũ obiecto. Quod spectaculũ in harenam protinus translatum est: uix credibili modo torpescẽte tanta illa feritate: q̃uis leui iniectu operto capite: ita ut deuinciat̃ nõ repugnans. Videlicet oĩs uis constat in oculis Quo minus mirum sit a Lysimacho Alexandri iussu simul incluso stãgulatum leonem. Iugo subdidit eos. Primusq; romæ ad currũ iunxit. M. Antonius & quidẽ ciuili bello: cũ dimicatum esset in pharsalicis

campis non sine

campis non sine ostento quodam tempore illo generosos spiritus iugum subire prodigio significãte. Nã q ita uectus est cum Mima cytheride supra monstra etiam illarũ calamitatum fuit. Primus aũt hoium leonẽ manu tractare ausus: & ostendere mansuefactum Hãno e clarissimis pœnoꝝ traditur. Dãnatusq; illo argumẽto: quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenii uidebatur: & male credi libertas ei cui in tantum cessisset etiã feritas. Sunt uero & fortuita eoꝝ quoq; clementiæ exẽpla. Mentor syracusan9 in syria leone obuio suppliciter uolutante attonitus pauore: cũ refugienti undiq; fera opponeret sese: & uestigia lamberet: adulanti similis animaduertit in pede eius tumorem uulnusq;: & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur syracusis. Simili modo Helpis samius natione in africam delatus naue. iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborem fuga petit. Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est: cum spei nullus est. Sed neq; profugienti cum potuisset: fera ĩstiterat & procũbens ad arborem hiatu quo terruerat miseratione quærebat. Os morsu ualidiore adhæserat dentibus: cruciabatq; inedia. Tum pene in ipsis eius tælis suspectantẽ ac uelut mutis precibus orãtem: dum fortuitu fidens non est contra feram. Multoq; diutius miraculo q̃ metu cessatum est. Digressus tandem euellit præbenti: & q̃ maxime opus est accõmodanti. Tradũtq; q̃diu nauis ea in littore stetit retulisse gratiam uenatus aggerando. Qua de causa libero patri templum ĩ samo Helpis sacrauit: quod ab eo factũ græci σωτηρος ηϊσῶς Διονυσου appellauere. Miremur postea uestigia hoium intelligi a feris: cum etiã auxilia ab uno animalium sperent. Cur enim non ad alia iere? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte uis malorum etiam feras omnia experiri cogit?

De pantheris. Cap. xvii.

a Eque memorandũ & de panthera tradit Demetrius physicus. Iacentem in media uia hoĩs desiderio repente apparuisse patri cuiusdã Philinis assectatoris sapiẽtiæ: illum pauore cœpisse egredi. Feram uero circũuolutari non dubie blandientem sese conflictantem mærore: qui etiã ĩ panthera intelligi posset. Fœta erat: catulis procul in foueã delapsis. Primũ ergo mirationi fuit non expauescere. Proximũ ei curam intendere. secutusq; qua trahebat uestem unguium leni iniectu: ut causam doloris intellexit: simulq; salutis suæ mercedem: exemit catulos: eaq; cum iis prosequente usq; extra solitudines deductus læta atq; gestiente: ut facile appareret gratiam referre: & nihil inuicem imputare: quod etiã in homine rarum est. Hæc fidem etiam Democrito afferunt: qui Thoantem in achaia seruatum a dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodum: pauensq; serpentis naturam & magnitudinem metuens in solitudines tulerat. In quibus circũuento latronum insidiis agnitoq; uoce subuenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis cum essent expositi produntur: sicut de conditoribus nostris a lupa magnitudini fatorum accepta ferri æquius q̃ ferarum naturæ arbitror. panthera & tigris macularum uarietatẽ prope solæ bestiarum spectantur. Cæteris unus ac suus cuiusq; generis color est. Leonum tãtum in syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt colore earũ mire sollicitari quadrupedes cunctas: sed capitis toruitate terreri. Quãobrẽ occultato eo reliquas dulcedine ĩuitatas corripiũt. Sunt qui tradant in armo iis similem lunæ esse maculam crescentẽ in orbes: & cauantẽ pari mõ cornua. Nunc uarias & pardos: qui mares sunt appellant in eo oĩ genere creberrimo ĩ africa syriaq;. Quidam ab iis pantheras solo candore discernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatuscõsultum fuit uetus ne liceret africanas in italiam aduehere. Contra hæc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis: permisitq; circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua. cl. uniuersas misit. Deinde Põpeius magnus quadringentas decem. Diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem. Q. Tuberone Fabio Maximo cons. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omnium romæ ostendit in cauea mansuefactam. Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & cãmeleopardali: & q̃uo primum uisa romæ. Cap. xviii.

t Igrin hyrcani & indi ferunt aĩal uelocitatis tremendæ: & maxime cognitæ dum capitur. Totus eius fœtus qui semper numerosus est ab insidiante rapitur equo q̃ maxime pernici: atq; in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile repperit fœta maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquante fremitu abiicit unum ex catulis. Tollit illa morsu: & pondere etiã ocior acta remeat: iterum cõsequitur & subinde: donec in nauẽ regresso irrita feritas sæuit in littore. Camellos inter armẽta pascit oriens: quoꝝ duo genera bactriæ & arabiæ differunt: q illi bina habent tubera in dorso: hi singula: & in pectore alteꝝ: cui incũbant. Dentiũ supiore ordine: ut boues carent in utroq; genere. Omnes aũt iumentoꝝ in iis terris dorso fungũtur: atq; etiã equitatu ĩ prœliis Velocitas inter equos. Sed sua cuiq; mensura: sicuti uires. Nec ultra assuetũ procedit spatium: nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quadriduo tolerant. Implent cum bibendi occasio est & in præteritum & in futurum: obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis: quidam & centenis. Vtcunque rabiem: & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiã fœminas: quæ bello præparẽtur inuẽtum est. Fortiores ita fiũt coitu negato. Hoꝝ

aliqua similitudo in duo transfert animalia Nabim æthiopes uocant collo similé equo:pedibus & cruribus boui:camelo capite:albis maculis rutilum colorem distinguētibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris circēsibus ludis primum uisa romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis q̃ feritate cōspicua. Quare etiam ouis feræ nomen inuenit. De chao & cepho. Cap.xix.

p Ompeii magni primum ludi ostenderunt chaum:quem galli Rhaphiū uocabant:effigie lupi: pardorum maculis. Iidem ex æthiopiā quas uocant cephos:quarū pedes posteriores pedibus humanis & cruribus.priores manibus fuere similes.hoc animal postea roma non uidit.

De rhinocerote. Cap.xx.

i Isdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic genit9 hostis elephāto:cornu ad saxa limato præparat se pugne. In dimicatione aluum maxime petens.quam scit esse molliorem. Longitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus.

De lyncibus:& spingibus:& crocutis:cercopithecis:idicis bubus:leucrocutis eale:tauris æthiopiæ: māticora:monocerote:catoblepa:basilisco. Cap. xxi

l Yncas uulgo frequētes & sphingas fusco pilo:mām̄is ī pectore geminis æthiopia generat:multaq; alia monstro similia. Pēnatos equos & cornibus armatos:quos pegasos uocant. Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos omnia dentibus frangentes: ꝓtinusq; deuorata cōficientes uētre. Cercopithecos nigris capitibus:pilo asinino:& dissimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutam perniciosissimam ferā asini fere magnitudine:cruribus ceruinis collo cauda pectore leonis:capite melium:bisulca ungula:ore ad nares usq; rescisso:dētium locis osse ꝑpetuo. Hāc ferā humanas uoces tradūt imitari. Apud eos & quæ uocatur eale magnitudine eq fluuialis:cauda elephāti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri:maiora cubitalibus cornua hēns mobilia:quæ alterna in pugna sistit:uariatq; in festa aut obliqua:utcumq; rō mōstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus:uelocitate ante oēs:colore fuluos:oculis ceruleis:pilo in cōtrarium uerso:rictu ad aures dehiscēte. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis:oē respuens uulnus. Feras oēs uenātur. Ipsi nō aliter q̃ foueis capti feritate semp intereunt. Apud eosdē nasci Ctesias scribit:quā māticorā appellat triplici dentiū ordine pectinatim coeūti. Facie & auriculis hoīs: oculis glaucis:colore sanguineo. corpore leonis:cauda scorpionis mō spicula infigentē. Vocis ut si misceat̃ fistulæ & tubæ cōcētus. Velocitatis magnæ:humani corporis uel præcipue appetentem. In india & boues solidis ungulis:unicornes:& ferā nomine axin:hinnuli pelle:pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberi patris. Orsei indi simias cādentes toto corpore uenant̃. Asperrimā aūt ferā monocerotē:reliquo corpore equo similē:capite ceruo: pedib9 elephāto:cauda apro: mugitu graui:unocornu nigro media fronte cubitoꝝ duū eminēte. Hāc feram uiuam negāt capi. Apud hesperios æthiopas fons est Nigris ut pleriq; existimauere nili caput: ut argumenta quæ diximus ꝑsuadent. Iuxta hūc fera appellat̃ catoblepas modica alioquin: cæterisq; membris iners:caput tātū prægraue ægre ferens:id deiectū semper in terrā. Alias internecio humani generis oībus:qui oculos eius uidere:confestim expirantibus. Eadē & basilisci serpētis est uis. Cyrenaica hunc generat ꝓuincia.xii.non amplius digytoꝝ magnitudine. Cādida in capite macula ut quodam diademate insigni. Sibilo oēs fugat serpentes. Nec flexu multiplici.nec ut reliquæ corpus impellit: sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non cōtactas modo: ueꝝ & afflatas exurit hærbas: rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondā ex equo occiso hasta:& ꝑ eā subeunte ui non equitē mō: sed equū quoq; absumtū. Huic tali monstro sæpe.n.enectū cōcupiuere reges uidere mustellaꝝ uirus exitio est:adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Interficiunt eos cauernis facile cognitis sola tabe. Necant illi simul odore.moriunturq;: & naturæ pugnam conficiunt. De lupis. Cap.xxii.

ſ Ed in italia quoq; creditur lupoꝝ uisus est noxius. Vocēq; hoī quē priores cōtēplent̃ adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; africa & egyptus gignūt: asperos trucesq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti:rursumq; restitui sibi falsum esse cōfidenter existimare debemus:aut credere oīa quæ fabulosa tot seculis cōperimus. Vnde tamē ista uulgo infixa sit fama in tantum ut in maledictis uersipelles habeant: indicabitur. Euātes inter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdam sorte familia electū ad stagnum quoddā regionis eius duci:uestituq; inquercu suspenso tranare.atq; abire in deserta:transfigurariq; in lupū:& cum cæteris eiusdem generis congregari per annos nouem. Quo in tempore si hoīe se abstinuerit:reuerti ad idem stagnum:& cū tranauerit effigiem recipere ad pristinū habitum addito nouē annorum senio. Addit quoq; Fabius eandē recipere uestē: Mirū est q̃ procedat græca credulitas. Nullum tam ipudens mendaciū est ut teste careat. Itaq; Copas qui olympionica scripsit narrat Demarchū Parrhasium in sacrificio quod archades Ioui Lyceo humana etiam cum hostia faciebant:imolati pueri exta degustasse.& ī lupum se cōuertisse. Eundē decimo anno restitutum athleticæ restitisse in pugilatu.uictoreq; uictoria olypia reuersum. Quin & caudæ huius aīalis credit̃ uulgo ineē amatoriū uirus exiguo ī uillo:eūq; q capiat̃ abiicere. Nec idē pollere:nisi uiuenti direptum.

uenti direptum. Dies quibus coeant toto anno non amplius .xii. Eundē in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram cōmeantium pręciso itinere si pleno id ore fecerit: nullum omnium præstantius. Sunt in eo genere qui ceruari uocantur: qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus. Huic quāuis in fame mandenti si respexit obliuionem cibi surrepere aiunt: digressumq; quærere aliud.

De serpentibus. Cap. xxiii.

q Vod ad serpentes attinet uulgatū est colores eaꝝ plerasq; terras habere in quas occultentur. Innumera esse genera. Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quoꝝ motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput amphesibenæ: hoc est & ad caput & ad caudā tanq̄ parū esset uno ore fundi uenenū. Aliis squamā esse. aliis picturas. Oībus exitiale uirus. Iaculum ex arboꝝ ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantū serpentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio: præterq̄ si confestim partes cōtactæ amputētur. Vnus huic tam pestifero aīali sensus: uel potius affectus est. Coniuga ferme uagantur: nec nisi cum cōpare uita est. Itaq; alterutra interēpta incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem: unūq; eum in quātolibet populi agmine notitia quadā infestat. Perrumpit oēs difficultates. Permeat spatia: nec nisi amnibus arcetur: aut præceleri fuga. Non est fateri rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosq; non in fronte aut ex aduerso cernere: sed in temporibus. Ita excitatur: sed sæpius auditu quā uisu.

De ichneumone. Cap. xxiiii.

h Abet deinde interneciuū bellum cū ichneumone. Notū est aīal hac gloria maxime in eadē natū ægypto. Mergit se limo sæpius: siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricauit in dimicationem pergit. In ea caudā attollens ictus irritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. Cap. xxv.

c Rocodilum habet nilus quadrupes malū: & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguæ usu caret. Vnū superiore mobili maxilla imprimit morsum: alias terribile pectinatim stipāte se dentiū serie. Magnitudine excedit plerunq; duodeuiginti cubita. Parit oua quāta anseres: eaq; extra eum locū transferēs semp incubat: prædiuinatione quadā ad quē summo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud aīal ex minori origine in maiore crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cōtra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua temporis utrūq; ratione. Hunc saturū cibo pisciū: & semp esculento ore in littore somno datum parua auis: quæ trochilos ibi uocatur rex auium in italia: inuitat ad hiandū pabuli sui gratia os primum eius ad sultim repurgans mox dentes & intus fauces quoq; ad hanc scabendi dulcedinē q̄ maxime hiātes. In qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon per easdem fauces ut tælū aliquod imissum erodit aluū. Similis crocodilo: sed minor etiā ichneumone est in nilo natus scincos: cōtra uenena præcipuū antidotū. Itē ad iflamādam uiroꝝ uenerē. Verum in crocodilo maior erat pestis: q̄ ut uno esset eius hoste natura cōtenta. Itaq; & delphini immeantes nilo quoꝝ dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest penna abigentes eos præda: ac uelut in suo tantū amne regnātes alioquin impares uiribus ipsi actu interimūt. Callent. n. in hoc cuncta aīalia: sciuntq; nō modo sua cōmoda: ueꝝ & hostiū aduersa. Norunt sua tæla: norunt occasiōes: partesq; diffidentiū imbellis. In uentre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi īmergunt delphini: subeuntesq; aluum illā secant spina. Quin & gens hoīum est huic beluæ aduersa in ipso nilo. Tentyritæ ab insula in qua habitat appellata. Mensura eorū parua: sed præsentia animi in hoc tantum uisu mira. Terribilis hæc contra fugaces belua est: fugax contra insequētes. Sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiā flumini innatāt. Dorsoq; equitantiū modo īpositi hiantibus resupino capite ad morsum addita ī os claua dextra ac leua tenētes extrema eius utrinq;: ut frenis in terrā agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. Itaq; ei uni insulæ crocodili nō adnatāt. Olfatuq; eius generis hominū: ut psyllorum serpentes fugantur. Hebetes oculos hoc aīal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quattuorq; menses hyemis inedia semper transmittere in specu. Quidam hoc unū q̄diu uiuat crescere arbitrantur. Viuit aūt longo tēpore. Maior altitudine in eodem nilo belua hippopotamus editur. Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinnitu: rostro resimo: cauda torta: & dentibus aprorum aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasq; īpenetrabilis: præterquā si humore madeat. Depascitur segetes: destinatione ante ut ferunt determinatas in diem: & ex agro ferentib9 uestigiis neq; reuertenti insidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamū: & crocodilos ostendit: & medicinæ ab aīalibus reptæ. Cap. xxvi.

p Rimus eum & quinq; crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit: assidua nāq; satietate obesus exit in littus: recētes arundinum cæsluras perspeculatus: atq; ubi acutissimum uidet stipitem imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbi

de aspide.

dum alias corpus exonerat: & plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia quas hærbas ostenderūt cerui: lacerti: hirundines: testudines: mustella: ciconia: ap: anguis: draco: panthera: elephas: ursi: cerui: palumbes: columbæ: grues: coruus. Cap. xxvii.

s Imile quidam & uolucris in eadem ægypto mōstrauit: quæ uocatur ibis: rostri aduncitate p eā partem se perluens qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus reperta sunt usui futura & hoī. Dictamum herbā extrahendis sagittis cerui mōstrauere percussi eo tælo pastuq; eius hærbæ eiecto. Iidem percussi a phalāgio: qđ est aranei genus: aut aliquo simili cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpentiū ictus præcipua: qua se lacerti quotiens cum his conserere pugnā uulnerati refouent. Chelidoniā uisui saluberrimam hirūdines mōstrauere uexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ quā bubulā uocant pastu uires contra serpētes refouet. Mustella ruta in murium uenatu cū iis dimicatione conserta. Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medētur & cācros uexendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ mēbrana corporis obducta fœniculi succo īpedimentum illud uexuit: nitidusq; uernat. Exuit aūt a capite primum: nec celerius q̄ uno die ac nocte replicās: ut extra fiat membranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato marathro hærbæ sese affricans oculos inungit ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam siluestris lactucæ succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito (uenenum id est) barbari uenātur. Occupat ilico fauces eaꝝ angor. Quare pardalianches id uenenū appellauere q dam. At fera contra hæc excremētis hoīs sibi medetur: & alias tam auida eorū: ut a pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius q̄ ut queat saltu contingere: iaculādo ea petendoq; defatigata postremo expiret alioquin uiuacitatis adeo lentæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleōte cōcolori fronde deuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cum mandragoræ mala degustauere: formicas lambunt. Ceruus hærbas cynare uenenatis pabulis resistit. Palumbes: graculæ: merulæ: perdices lauri folio annuum fastidium purgant. Columbæ: turtures: & gallinacei herba quæ uocatur helxine. Anates: anseres: cæteræq; aquaticæ hærba siderite. Grues: & similes iunco palustri. Coruus occiso cameleonte qui etiam uictori nocet lauro infestum uirus extinguit.

Desfigatur

Prognostica animalium. Cap. xxviii.

m Ilia præterea utpote cū plurimis aīalibus eadē natura reꝝ cæli quoq; obseruatione: & uentorū & hymbrium & tempestatum præsagia aliis alia dederit: quod persequi immēsum ē: æque scilicet q̄ reliquam cum singulis hoīum societatem. Siquidē & pericula præmonent non fibris modo extisq; circa quod magna mortalium portio hæret: sed alia quadam significatione. Ruinis iminentibus musculi præmigrant. Aranei cum tælis primi cadūt. Auguria quidem artem periculis fecere. Apud romanos sacerdotum collegium uel maxime solēne est. In thracia locis rigētibus: & uulpes animal alioquin solerti auditu: amnes gelatos lacusq; nonnisi ad pastus ituræ redituræq; transeunt. Obseruatum eā aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu.

Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. Cap. xxix.

n Ec minus clara exitii documenta sunt etiā ex contēnendis aīalibus. M. Varro auctor est a cuniculis suffossum in hispania oppidū: a talpis ī thessalia: ab ranis ciuitatem ī gallia pulsam: ab locustis in africa. Ex gyaro cycladum insula incolas a muribus fugatos. In italia amyclas a serpētibus deletas. Citra cynamulgos æthiopas late deserta regio est a scorpionibus & solpugis gente sublata & a scolopēdris abactos otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera trāseamus.

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Cap. xxx.

h Yenis utranq; esse naturam: & alternis annis esse marem. alternis fœminā fieri. Parere sine mare uulgus credit. Aristoteles negat. Collum & iuba cōtinuitate spinæ porrigitur: flectiq; nisi circūactu totius corporis nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maxime sermonē humanum inter pastoꝝ stabula assimulare: nomēq; alicuius addiscere: quē euocatū foras laceret. Itē uomitionem hoīs imitari ad sollicitādos canes: quos inuadat. Ab uno aīali sepulchra erui inquisitione corporū. Fœminā raro capi. Oculis mille esse uarietates: oculorūq; mutationes. Præterea umbræ eius cōtactu canes obtumescere. Et quibusdā magicis artibus omne aīal quod ter lustrauerit in uestigio hærere. Huius generis coitu leæna æthiopica parit crocutam: similiter uoces imitantē hoīum pecorūq;. Acies ei ppetua in utraq; parte oris: nullis gingiuis dente continuo: qui ne contrario occursu hebetetur: capsaꝝ modo includitur. Hoīum sermones imitari: & manticorā in æthiopia auctor est iuba. Hyenæ plurimæ gignuntur in africa: quæ & asinoꝝ siluestriū multitudinē fundit. Mares ī eo genere singulis fœminaꝝ gregibus īperitant. Timent libidinis æmulos: & ideo grauidas custodiunt. Morsuq; natos mares castrant. Cōtra grauidæ latebras petunt: & parere furto cupiūt: gaudētq; copia libidinis. Easdē partes sibi ipsi pōtici amputant fibri periculo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreum id uocant medici. Alias aīal horrendi morsus. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. hoīs parte comprehēsa nō anteq̄ fracta cōcrepuerint ossa morsu resoluit

su resoluit

su resoluit. Cauda piscium iis: cætera species lutræ. Vtrūq; aquaticum. Vtriq; mollior pluma pilus.

De ranis & uitulis marinis & stellionibus. Cap.xxxi.

r Anæ quoq; rubetæ quarum & in terra & in humore est uita: plurimis refertæ medicaminibus deponere ea quotidie ac resumere a pastu dicuntur: uenena tantum sibi reseruantes. Similis & uitulo marino uictus ī mari ac terra. Simile fibro & ingenium. Euomit fel suum ad multa medicamenta utile. Item coagulum ad comitiales morbos. Ob ea se peti prudens. Theophrastus auctor ēt angues eo modo & stelliones senectutem exuere: eamq; protinus deuorare: præcipientes comitiali morbo remedia. Eosdem pestiferos ferunt in græcia: innocuos esse in sicilia.

De ceruis. Cap.xxxii.

c Eruis quoq; est sua malignitas quāq; placidissimo animalium: urgente ui canū ultro confugiūt ad hoīes. Et in pariendo semitas minus cauent: humanis uestigiis tritas: q̄ quæ secretæ ac feris opportunæ. Conceptus eaꝝ post arcturi sydus. Octonis mensibus ferunt partus & interdum geminos. A cōceptu separant se. At mares relicti rabie libidinis sęuiunt. Fodiūt scrobes. Tūc rostra eoꝝ nigrescūt: donec aliqui abluant hymbres. Fœminæ aūt ante partū purgant̄ hærba quadā quæ seselis dicit̄: faciliore ita utentes utero. A partu duas habent hærbas quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeunt ad fœtum. Illos imbui lactis primo nolunt succo quacūq; de causa. Editos partus exercent cursu: & fugam meditari docēt. Ad prærupta ducūt: saltūq; demōstrant. Iam mares soliti desiderio libidinis auide petūt pabula. Vbi se præpingues sensere latebras quærunt: fatentes incōmodum pondus: & alias semp in fuga acquiescunt: stantesq; respiciunt. Cū ꝓpe uentū est: rursus fugæ præsidia repetētes. Hoc fit intestini dolore tam infirmi: ut ictu leui rūpatur intus. Fugiunt aūt latratu canum audito aura semp secūda: ut uestigia cū ipsis habeant. Mulcētur fistula pastorali & cantu. Cū erexere aures: acerrimi auditus: cū remisere: surdi. Cæteꝝ animal simplex: & oīum reꝝ miraculo stupens: in tantū ut equo aut bucula accedente ꝓpius hoīem iuxta uenantē non cernāt: aut si cernūt: arcum ipsum sagittasq; mirrent̄. Maria tranāt gregati nātes porrecto ordine & capita imponentes præcedentium clunibus: uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a cilicia cyprum traiicientibus. Nec uident terras: sed in odore eaꝝ natant. Cornua mares habent: soliq; aīalium oībus annis statuto ueris tempore amittunt. Ideo sub ipsa die q̄ maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri: ceu medicamēto aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum est: & cum & in uiuariis mutent oībus annis. Defodi ab iis putant. Accensis autem utrislibet odore serpentes fugantur: & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt singulis annis adiicientibus ramos usq; ad sexēnes. Ab eo tempore similia reuiuiscūt. Nec potest ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos: alioquin ante frontem ꝓminert solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua: nec nascūtur. Erūpunt aūt renascētibus tuberibus primo aridæ cutis similia. Eadem teneris increscunt ferulis arūdineas in panniculas molli plumata lanugine. Quādiu carent iis noctibus procedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durant: ad arborē subinde experiētes. Vbi placuerit robur: in aperta prodeunt. Capti iam sunt edera in cornibus uiridante ex attritu arborum: ut ī aliquo ligno teneris dum experiūtur innata. Fiunt aliquādo ex candido calore qualem fuisse tradit̄. Q. Sertorii ceruā: quam esse fatidicam hispaniæ gentibus persuaserat. Et iis est cū serpente pugna. Inuestigāt cauernas: nariūq; spiritu extrahunt̄ renitentes. Ideo singulare abigendis serpētibus odor adusto cornu ceruio Contra morsus uero præcipuū remediū ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in confesso lōga: post centum annos aliquibus captis cū torquibus aureis: quos Alexāder magnus addiderat: adopertis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc aīal. Quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus oībus diebus matutinis carnem eam degustare solitas: & lōgo æuo caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum si uulnere uno interierit.

Sifer Rhamnos soluti

De tragelapho: & chameleonte: & reliquis colorem mutantibus. Capi.xxxiii.

e St eadem spē barba tantū & armoꝝ uillo distans: quē tragelaphon uocāt: nō alibi q̄ iuxta phasin amnē nascens. Ceruos africa propemodum sola nō gignit. At chameleontē & ipsa: quāquā frequentiorē india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uentri iunguntur ut piscibus: & spina simili modo. Eminet rostrum: ut in paruo sit haud absimile suillo Cauda prælonga in tenuitatem desinens: & īplicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus asperꝝ: ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrādes: & corpori cōcolores. Nunquā eos operiri: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatione circūaspicit. Ipse celsus hianti semper ore. Solus animalium nec cibo nec potu semper alitur: nec alio q̄ aeris alimento. Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat namq; eum subinde: & oculis & cauda & toto corpore. Redditq; semper quemcunq; proxime attingit præter rubrum candidumq;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis & ad commissuram caudæ admodum exigua. Nec alicu-

bi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum. Viscera sine splene. Hybernis mensibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. Cap. xxxiiii.

m Vtat colores scytharum tharandus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiuntur: nisi in indis lycaon: cui iubata traditur ceruix. Nam thoes luporum id genus est procerius longitudine: breuitate crurum dissimile: uelox saltu. Venatu uiuens Innocuum homini. Habitum non colorem mutat. Per hyemes hirti: æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui est. Caput maius ceruino: nec absimile. Cornua ramosa: ungula bifida: uillus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duritia: ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum fruticum florum locorumq; reddit metuẽs in quibus latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari mirabilius & uillo.

De hystrice. Cap. xxxv.

h Ystrices generat india & africa spina cõtectas: ac erinaceorum genere: sed hystrici longiores aculei: & cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canũ: & paulo longius iaculatur. Hybernis autem se mensibus condit. Quæ natura multis & ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eorum. Cap. xxxvi.

e Orum coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedũ more: sed ambobus cubantibus complexisq;. Deinde secessus in specus sepatim: in quibus pariũt tricesimo die: ac plurimũ quinos. Hi sunt candida informisq; caro: paulo muribus maior: sine oculis: sine pilo. Vngues tñ pminẽt. Hãc lambẽdo paulatim figurant. Nec quicq̃ rarius hoĩes q̃ parientẽ uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latent. Fœminæ quaternis mẽsibus. Specus si non habuere ramoꝵ fruticũq; congerie ædificant impenetrabiles hymbribus: molliq; fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno præmũtur: ut ne uulneribus quidem exercitari queant. Tunc miꝵ ĩmodum ueterno pinguescũt. Illi sunt adipes medicaminibus apti: cõtraq; defluuiũ capilli tenaces. Ab iis diebus residunt: ac prioꝵ pedũ suctu uiuunt. Fœtus rigẽtes apprimẽdo pectori fouẽt: nõ alio incubitu q̃ oua uolucres. Miꝵ dictu credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; ursorum carnes si asseruent increscere. Cibi tunc nulla argumenta nec nisi humoris minimum in aluo inueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantum guttas: reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere: sed mares præpingues. Cuius rei causa non prompta est. Quippe nec somno quidẽ saginatis præter quattuordecim dies ut diximus. Exeuntes hærbã quãdam aron noĩe laxãdis intestinis alioquin cõcretis deuorãt. circaq; sulculos dentium prædomantes ora. Oculi eoꝵ hebetantur crebro. Qua maxime fauos cã expetunt: ut cõuulneratũ ab apibus os leuet sanguine grauedinẽ illã. Inualidissimum urso caput: qđ leoni fortissimũ. Ideo urgẽte ui præcipitaturi se ex aliqua rupe manibus eo opto iaciuntur: ac sæpe in harena colaphis inflictis exanimantur. Cerebro ueneficiũ esse hispaniæ credunt: occisorũq; in spectaculis capita cremant testato quoniã potũ in ursinã rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auersi diripiunt. Tauros ex ore cornibusq; eoꝵ pedibus omnibus suspensi pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatum ẽ. M. Pisone. M. Messala cons. ad. xiiii. Kalen. octob. Domitiũ Aenobarbum ædilem curulem ursos numidicos. c. & totidem uenatores æthiopas ĩ cyrco dedisse. Miror adiectum numidicos fuisse: cũ in africa ursos nõ gigni cõstet.

Cũ dentiunt uel Dentitioni

De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. Cap. xxxvii.

c Onduntur hyeme & pontici mures dũtaxat albi. Quorum palatum in gustu sagacissimum auctores quo nam modo intellexerint miror. Conduntur & alpini: quibus magnitudo media est. Sed hi pabulo ante in specus cõuecto: cum quidã narrẽt alternos marem ac fœminã supra se complexo fasce hærbæ supinos cauda mordicus apprehensa inuicem detrahere ad specum. Ideoq; illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in ægypto. Similiter resident in clunes: & in binis pedibus gradiuntur: prioribusq; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacẽtia poma affixa spinis unum non amplius tenentes ore portant in cauas arbores. Iidem mutationẽ aquilonis in austrum condentes se in cubile præsagiunt. Vbi uero sensere uenantem contracto ore pedibusq; ac parte omni inferiore qua raram & innocuam habent lanuginem cõuoluuntur in formam pilæ: ne qđ compræhendi possit præter aculeos. In desperatione uero urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq; noxiam: propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari ars est. Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus spinis atq; deciduis: etiã si uiuat subtractus fuga. Ob id non nisi in nouissima spe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipsi odere insitum ueneficium ita parcentes sibi: terminũq; supremũ operientes: ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensusq; pede altero e posterioribus suspendio ac fame necatur. Aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominum superuacuum esse. Si non sint illi aculei: frustra uellerum mollicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolium inuenit. De nulla re crebrioribus senatuscõsultis nulloq; nõ principe adito querimoniis prouincialibus.

Monopolio

De leontophono

De leontophono: lynce: melibus: & ſcyuris. Cap. xxxviii.

Rinæ & e duobus aliis animalibus ratio mira eſt leontophonon accepimus uocari paruũ: nec u aliubi naſcens q̄ ubi leo gignitur. Quo guſtato tanta illa uis eſt ut cæteris quadrupedũ imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius aduſtũ aſpergunt aliis carnibus polentæ modo inſidiantes feræ: necãtq; etiã cinere tam cõtraria eſt peſtis. Haud ĩmerito igitur odit leo: uiſumq; frãgit: & citra morſum exaiat. Ille cõtra urinam ſpargit prudẽs: hanc quoq; leoni exitialẽ. Lyncum humor ita redditus: ubi gignuntur glaciatur: areſcitue in gẽmas carbũculis ſimiles: & igneo colore fulgẽtes: Lyncuriũ uocatas: atq; ob id ſucino a pleriſq; ita generari ꝑdito. Nouere hoc ſciũtq; lynces: & inuidẽtes urinã terra operiũt eoq; celerius ſolidat̃. Illa alia ſolertia in metu melibus: ſufflata cute diſtinctæ ictus hoĩum & morſus canum arcẽt. Præuident tẽpeſtatem & ſciuri: obturatiſq; qua ſpiraturus eſt uentus cauernis: ex alia p̃te aperiunt fores: detectis Ipſis uilloſior cauda pro tegumento ẽ. Ergo in hyemes aliis prouiſum pabulũ: aliis pro cibo ſomnus.

De uipera cocleis & lacertis. Cap. xxxix.

Erpentium uipera ſola terra dicitur condi Cætere arborum aut ſaxoꝝ cauis. Et alias uel ãnua s fame edurant algore modo dempto. Omnia ſeceſſus tempore ueneno orba dormiunt. Simili modo & cocleæ. Illæ quidem iterum & æſtatibus adherentes maxime ſaxis: ut etiam iniuria reſupinatæ auulſæq; non tamen exeant. In balearibus uero inſulis cauaticæ appellatæ non prorepunt e cauis terræ: neq; hærba uiuunt: ſed uuæ modo inter ſe coherent. Eſt & aliud genus minus uulgare. Adhærent operculo eiuſdem teſtæ ſe operientes: obrutæ terra ſemper. Hæ & circa maritimas tantũ alpes quondam effoſſæ cœpere iam erui & in ueliterno. Omniũ tamen laudatiſſimæ in aſtypalea inſula. Lacertæ inimiciſſimum genus cocleis. Negantur ſemeſtrem uitam excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in niſa monte. xxiiii. in longitudine pedum: colore fului aut punicei aut cerulei.

De canibus. Cap. xl.

X iis quoq; animalibus quæ nobiſcũ degunt multa ſunt cognitu digna. Fideliſſimi ante omnia e homini canes atq; equi. Et pugnaſſe aduerſus latrones canem pro domino accepimus: confectumq; plagis a corpore non receſſiſſe: uolucres & feras abigentẽ. Ab alio in epiro agnitũ in cõuentu percuſſorem domini laniatuq; & latratu adactum: ut cogeretur fateri ſcelus. Garamãtum regem canes ducenti ab exilio reduxere prœliantes contra reſiſtentes. Propter bella colophonii: itemq; caſtabalenſes cohortes canum habuere. Eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidiſſima auxilia: nec ſtipendiorum indiga. Canes defendere cimbros cæſis dominis eorum plauſtris impoſitis. Canis Iaſone Lycio interfecto cibum capere noluit inediaq; conſumptus eſt. Is uero cui nomen hyrcani reddidit: Durides: accenſo regis Lyſimachi rogo iniecit ſe flammæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyãnni canẽ Philiſtus. Memoratur & Nicomedis bithynię regis uxore eius Cõſynge laceratam propter laſciuiorem cũ marito iocũ. Apud nos Volcatium nobilem qui Ceſeliũ ius ciuile docuit aſturcone e ſuburbano redeuntẽ cũ aduesperauiſſet canis a craſſatore defendit. Itẽ Celiũ ſenatorem ægrum placẽtiæ ab armatis oppreſſum. Nec prius ille uulneratus eſt q̄ cane interẽpto. Sed ſup omnia in noſtro æuo actis populi ro. teſtatũ Appio Iunio & P. Silio cõſ. cũ aiaduerteret̃ ex cauſa Neronis Germanici filii in. T. Sabinum & ſeruitia eius: unius ex iis canem nec a carcere abigi potuiſſe: nec a corpore receſſiſſe: abiecto in gradibus gemoniis mœſtos edentem ululatus magna populi ro. corona circũſtante: ex qua cũ quidam ei cibũ obieciſſet: ad os defuncti tuliſſe. Innatauit idem in tyberim cadauere abiecto ſuſtẽtare conatus: effuſa multitudine ad ſpectandam aialis fidem. Soli dominũ nouere. Et ignotum quoq; ſi repente ueniat intelligunt. Soli noĩa ſua: ſoli uocẽ domeſticã agnoſcunt. Itinera q̃uis longa meminere. Nec ulli præter hoĩem memoria maior. Impetus eoꝝ & ſæuitia mitigat̃ ab homine cõſidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu ſolertia & ſagacitas præcipua eſt. Scrutatur ueſtigia atq; perſequitur. Comitantẽ ad feram inquiſitorẽ loro retrahẽs: q̃uis aquã tranſiliẽs ſe occultaſſet: quã ſignificans demonſtratio eſt cauda primũ: deinde roſtro. Ergo etiam ſenecta feſſos cæcoſq; ac debiles ſinu ferunt: uentos & odorem captantes: ꝑdenteſq; roſtro cubilia. E tigribus eos indi uolunt cõcipi. Et ob id in ſiluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & ſecundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant. Hoc idem e lupis galli: quoꝝ greges ſuum quiſq; ductorẽ e canibus & ducẽ habent. Illũ in uenatu comitant̃: illi parent. Nãq; inter ſe exercent etiã magiſteria. Certum ẽ iuxta nilum amnem currentẽ lambere: nec crocodillorũ auiditati occaſionẽ præbeãt. Indiã petenti Alexãdro magno rex albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis unum: cuius ſpecie delectatus iuſſit urſos mox apros & deinde damas emitti cõtemptu immobili iacẽte. Eaq; ſegnicie tanti corporis offenſus imperator generoſi ſpiritus eũ interimi iuſſit. Nunciauit hoc fama regi. Itaq; alteꝝ mittens addidit mandata: ne in paruis experiri uellet: ſed ĩ leone elephantoue. Duos ſibi fuiſſe. Hoc interempto præterea nullum fore. Nec diſtulit Alexander: leonemq; ſtratum protinus uidit. Poſtea elephantum iuſſit induci: haud alio magis ſpectaculo lætatus. Horrẽtibus quippe ꝑ totũ corpus uillis ingenti primũ latratu intonuit. Mox in cer-

uicem assultans cõtraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatione: qua maxime opus esset infestans atq; euitans: donec assidua rotatum uertigine afflixit: ad casum eius tellure concussa. Cãnum generibus annui partus. Iuxta ad pariendum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignũt cęcos: & quo largiore aluntur lacte: eo tardiorẽ uisum accipiunt. Nõ tamen unq̃ ultra uicesimumprimum diem: nec ante septimum. Quidam tradunt si unus gignatur nono die cernere: si gemini decimo. Idemq; in singulos adiici totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit exprimipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissimus cernere incipit: aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum syrio ardente homini pestifera ut diximus: ita morsis lœtalis aquę metus. Qua ꝑpter obuiam itur per. xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. Cap. xli.

a D morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum. Radix siluestris rosæ quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor ẽ si quadragesimo die q̃ sit natus castretur morsu cauda: summusq; eius articulus auferatur: sequẽti neruo exempto: nec caudam crescere: nec canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigiis quod equidem annotauerim accepimus: & serpentem latrasse cum pulsus est regno Tarquinus.

De natura equorum. Cap. xlii.

e Idem Alexandro & equi magna raritas cõtigit. Bucephalan eum uocarunt: siue ab aspectu toruo: siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sexdecim talentis ferunt ex Philonico pharsali grege emptũ etiã tum puero capto eius decore. Neminẽ hic alium q̃ Alexandrũ regio istratus ornatu recepit in sedẽ: alios passim reiiciẽs. Idem in prœliis memoratæ cuiusdã ꝑhibetur operæ. Thebarũ oppugnatione uulneratus in alium trãsire Alexandrum nõ passus. Multa præterea eiusdem modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circũdedit nomine eius. Nec Cæsaris dictatoris queq̃ alium recepisse dorso equus traditur. idemq; hoĩs similes pedes priores habuisse. Hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum. de quo Germanici Cæsaris carmẽ est. Agrigenti complluriũ equorũ tumuli pyramides habent. Equum adamatũ a Semiramide usq; ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidem equitatus & equorũ gloria strepunt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouocatione dimicãte hostem cum uictor ad spoliandum uenisset ab equo eius ictibus morsuq; confectum. Alium detracto oculorum operimento & cognito cũ matre coitu petisse prærupta atq; exanimatum. Equã eadẽ ex cã in reatino agro: laceratũq; pariter aurigam inuenimus. Nãq; & cognationum intellectus in iis est. itaq; in grege prioris anni sorore libentius etiam q̃ matre equa comitatur. Docilitas tanta est ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantũ saltatiõe quadã moueri solitus inueniatur. Iidem præsagiunt pugnã & amissos lugent dominos: lachrymasq; interdũ desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitam finiuit. Philarchus refert Cẽtaretrium e galatis in prœlio occiso Antiocho potitũ equo eius conscendisse ouãtem. At illum indignatiõe accẽsum domitis frenis: ne regi posset: præcipitem ĩ abrupta isse: exanimatũq; una. Philistus a Dionysio relictum in cœno hærentẽ ut sese euelisset secutũ uestigia domini examine apum iubæ inhærente. Eoq; ostento tyrannidẽ a Dionysio occupatam. Ingenia eorũ inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur: difficiles conatus corpore ipso: nixuq; inuitantiũ. Iam tęla humi collecta equiti porrigunt. Nam in cyrco ad currus iuncti nõ dubie intellectũ adhortationis & gloriæ fatentur. Claudii Cęsaris seculariũ ludorũ cyrcensibus excusso in carceribus auriga albati equi palmã occupauere: primatũ optinuere: opposita effundẽtes oĩa: quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente facientes. Cũ puderet hoĩum artes ab equis uinci: pacto legitimo cursu ad metã stetere. Maius augurium circa priscos plebiis cyrcẽsibus excusso auriga: ita ut si staret ĩ capitolium cucurrisse equos: sedẽq; ter lustrasse. Maximũ uero eodem peruenisse ab ueiis cum palma & corona effuso Ratumena: qui ibi uicerat. Vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ longinqua itinera acturi in edia pridie præparant eos exiguum tantũ potum impartientes: atq; ita ꝑ centena milia & quinquaginta cõtinuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidẽ quinquagenis. Fœminæ minore spatio. Eædẽ quinquẽnio finem crescẽdi capiunt. Mares ãno addito. Forma equorũ quales maxĩe legi oporteat. Pulcherrime q̃dem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito & fere inter oẽs cõstare uideo. Diuersa aũt cyrco ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio subigantur ĩpio: nõ ante quinquẽnes ibi certamen accipiunt. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt: duodecimo gignunt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad ãnos trigintatres. Vtpote cum a cyrco post uicesimũ annum mittantur ad sobolẽ reparandã. Et ad quadraginta durasse tradunt: adiutum modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generãdum paucis aĩalium minor fertilitas. Qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamẽ quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare. Equarũ libido extinguitur iuba tonsa. Gignũt annis oĩbus ad quadragesimũ. Vixisse equum septuagintaquinq; ãnis ꝓditur: in hoc genere grauida stans parit: præterq; cæteras fœtum diligit. Et sane equis amoris innasci ueneficium hippomanes appellatum in fronte: carice

ædem

te:caricæ magnitudine:colore nigro. Quod statim edito partu deuorat fœta:aut partum ad ubera non admittit si quis præreptum habeat. Olfatu in rabiem id genus agitur. Amissa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbum. Terrā attingere ore triduo proximo q̄ sit genitus negāt posse. Quo quis acrior:in bibendo ꝓfundius nares mergit. Scythæ ꝑ bella fœminis uti malunt:quoniam urinā cursu nō īpedito reddant. Cōstant in lusitania circa ulyxipponē oppidū & tagū amnem equas fauonio flante ob uersas animalē concipere spiritum:idq; partum fieri:& gigni pernicissimum ita: sed triennium uitæ non excedere. In eadem hispania gallecagens & astura equini generis:quos tiheldones uocamus. Minori for ma appellatos asturcones gignunt. Quibus non uulgaris in cursu gradus:sed mollis alterno cruꝝ ex plicatu glomeratio. Vnde equis tollutim carpere ícursus tradit̄ arte. Equo fere:qui homini morbi:præ terquā uesicæ conuersio:sicut omnibus in genere ueterino. De asinis. Cap.xliii.

Sinum quadringentis nummis emptum. Q. Asio senatori auctor est. M. Varro:haud scio an
a omniū pretio aialium uicto:opera sine dubio geruli mirifica arādo quoq;. Sed mularū maxīe pro generatione patria etiam spectatur in iis arcadibus in achaia. In italia reatinis. Ipsum aīal frigoris maxime impatiēs:ideo nō generatur in ponto:nec in æquinoctio uerno:ut cætera pauca admit titur:sed solstitio:Mares in remissione opis deteriores. Partus a.xxx.mēse ocissimus:sed a trimatu legit timus. Totidē quot equæ & eisdē mēsibus & simili modo. Sed incōtinēs uterus urinā genitalem reddit ni cogatur in cursum uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Partitura lucē fugit: & tenebras quærit: ne cōspiciatur ab hoīe. Gignit tota uita:quæ est ei ad.xxx.annū. Partus caritas summa:sed aquarum te diū magis. Per ignes ad fœtus tendūt. Eæ item si riuus minimus interfit:horrent ita ut pedes omnino ca ueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes:qui sunt in pecuariis. Atq; ita ut sicco tramite ad potum eant. Nec pontes transeant per raritatem plantaꝝ trāslucentibus fluuiis. Mirūq; dictu sitiūt:& si immu tentur aquæ ut bibāt:cogendæ exonerādæue sunt. Nec nisi spatiose incubant alias atterunt̄. Varia nāq; somnio uisa concipiūt ictu pedum crebro:q nisi ꝑ inane emicuerit repelsu durioris materiæ clauditatem ilico affert. Quæstus ex iis opima prædia exuperat. Notū est in celtiberia singulas quadragenis milibus numoꝝ emi. Ad mulaꝝ maxime partus auriū referre in his & palpebraꝝ pilos aiunt. Quāuis enim uni color toto reliquo corpore:totidē tamē colores quot ibi fuere reddit. Pullos eaꝝ epulari Mœcenas insti tuit:multum eo tempore prælatos onagris. Post eum interiit auctoritas saporis. Sed asino moriente ui so celerrime id genus deficit. De mulis. Cap.xliiii.

X asino:& equa mulus gignitur mense.xii. Animal uiribus in labore eximiū. Ad tales partus
e equas neq; quadrimis minores:neq; decēnibus maiores legunt:arceriq; utrūq; genus ab altero narrant:nisi in infantia eius generis quod ineāt lacte hausto. Quapropter subreptis statim pul lis in tenebris equaꝝ uberi asinaꝝ equuleos admouent. Gignit̄ aūt multa ex equo & asina: sed effrenis & tarditatis indomitæ. Lēta oīa esse uetulis. Conceptū ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Nō itē ex asino equi. Fœminas a partu optime.vii.die impleri obseruatū est:mares fatigatos melius implere Quæ non priusq̄ dentes quos pullinos appellant iaciat cōceperit:sterilis intelligitur. Et quæ nō primo initu genere cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant:contraq; mulos:quos asini & equæ generarent. Obseruatum e duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri paren tum esse similia. Eaq; ipsa quæ ita nata sunt non gignere in omni animaliū genere: idcirco mulas nō pa rere. Est in annalibus nostris peperisse sæpe:uerum prodigii loco habitum. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit. Sed esse id aīal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibet̄ uini crebriore potu. In plu rium grecorum est monumentis cū equa muli coitu natum quē uocauerunt hinum idest paruum mulū Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu:duricia eximia pedum.uerum rugo so corpore:indomito aīo.sed generoso. Onagro ex asina genitus oēs antecellit. Onagri in phrygia & ly caonia præcipui. Pullis eoꝝ ceu præstantibus sapore africa gloriatur:quos lalisiones appellant. Mulum lxxx.annis uixisse atheniensium monumentis apparet. Eo gauisi cum templum in arce facerent: quod derelictus senectta cadentia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur decretum fecere: quo caueretur ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent. De bubus. Cap.xlv.

Vbus indicis cameloꝝ altitudo traditur:cornua in latitudinē quattuor pedum. In nostro or
b be epiroticis laus magna a Pyrrhi(ut ferunt)iam inde regis cura.id cōsecutus est nō ante qua drimatum ad partus uocandos. Prægrādes itaq; fuere:hodieq; reliquiæ stirpium durant. At nunc āniculæ ad fœcunditatem poscuntur. Tolerantius tamen bimæ. Tauri generationē quadrimi īplēt & singulis denæ eodē anno tradunt̄. Si aūt post coitū ad dexteram partem abeant tauri:generatos ma res esse:si in leuam fœminas. Conceptio uno initu peragitur:quod si forte perrauit.xx.post die marem fœmina repetit. Pariunt mense.x.quicquid ante genitum inutile est. Sunt auctores ipsa complente x.mense duos parere: nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus xxx.aliquibus & autumno:gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita fœtus dispensantibus: ut omni tem

pore anni superſit id alimentum. Tauri non ſæpius q̄ bis die ineunt. Boues animalium ſoli & retro ambulantes paſcuntur. Apud garamãtas quidẽ haud aliter. Vita fœminis.xv.annis longiſſima. Maribus xx. Robur in qmatu. Lauatione calidæ aquæ tradũtur pingueſcere: & ſi quis inciſa cute ſpiritum in uiſcera harundine adigat. Nõ degeneres exiſtimari etiã minus laudato aſpectu: plurimum lactis alpinis quibus minimum corporis plurimum laboris capite non ceruice iunctis. Syriacis non ſunt palearia: ſed gibber in dorſo. Carici quoq; in parte Aſiæ fœdi uiſu tubere ſup armos a ceruicibus eminẽte: laxatis cornibus excellentes in opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidiue ad laborem dãnantur. Tauris minora q̄ bubus cornua tenuioraq;. Domitura boum in trimatu: poſtea ſera: ante præmatura. Optime cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agriq; culture habemus. Hoc animal tante apud priores curæ: ut ſit inter exempla dãnatus a populo ro. die dicta. qui cõcubino procaci rure onaſum ediſſe ſe neganti occiderit bouem: actuſq; in exilium tanq̄ colono ſuo interempto. Tauris in aſpectu generoſitas torua fronte: auribus ſetoſis: cornibus in ꝓcinctu dimicationem poſcentibus. Sed tota cõminatio prioribus in pedibus ſtat: ira gliſcente alternos replicans: ſpargenſq; in altũ harenam: & ſolus animalium eo

Se adiectitium uidetur ſtimulo ardeſcens. Vidimus de iperio dimicãtes: & ideo ſe demõſtratos rotari cornibus cadẽtes excipi: iterũq; reſurgere: mõ iacentes ex humo tolli bigarũq; etiã curru citato uelut aurigas inſiſtere. Theſſaloꝝ gẽtis inuentũ ẽ equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id ſpectaculum

Opimæ dedit romæ Cæſar dictator. Hinc uictimæ optimæ & lautiſſima deoꝝ placatio. Huic tantum animali omniũ quibus ꝓcerior cauda non ſtatim nato conſumatæ ut cæteris menſuræ creſcit uni donec ad ueſtigia ima perueniat. Quã ob rẽ uictimarum probatio in uitulo ut articulũ ſuffraginis cõtingat: breuiore non litant. Hoc quoq; notatũ uitulos ad aras humeris hoĩs allatos non fere litare: ſicut nec claudicantẽ nec aliena hoſtia deos placari: nec trahẽte ſe ab aris. Eſt frequens ĩ ꝓdigiis priſcoꝝ bouem locutũ. Quo nuntiato ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

De api boue. Cap.xlvi.

b Os in ægypto etiam numinis uice colitur. Apim uocãt. Inſigne ei in dextro latere cãdicans macula cornibus lune creſcere incipientis. Nodus ſub lingua: quem cantarum appellant. Non eſt fas eum certos uitæ excedere annos: merſumq; in ſacerdotũ fonte enecant quæſituri luctu aliũ quem ſubſtituant: donec inueniant mœrent. Deraſis etiam capitibus: nec tamen uſq; diu quæritur. Inuẽtus deducitur a ſacerdotibus mẽphim. Sunt delubra ei gemina: quæ uocant thalamos auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt: in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat: e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus ẽ haud multo poſt extincti. Cætero ſecretus cũ ſe prorupit in cœtus incedit ſummoto ſtrepitu lictoꝝ: grexq; pueroꝝ comitat᷑ carmẽ honori ei9 canentium: intelligere uidet᷑: & adorari uelle. Hi greges repẽte lymphati futura præcinũt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur ſuis & ipſa inſignibus: q̄q̄ aliis: ſemperq; eodem die & inueniri eam extinguiq; tradũt Memphi eſt locus in nilo: quem a figura uocant phialam. Omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes diebus quos habent natales apis. Septem hi ſunt. Mirumq; neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo poſt horam diei.vi.redire beluæ feritatem.

De natura pecudum & pecorum. Cap.xlvii.

m Agna & pecori gratia uel in placamentis deorũ: uel in uſu uelleꝝ. Vt boues ſumptũ hoĩum excolunt: ita corpoꝝ tutela pecori debet᷑. Generatio bimis utrinq; ad nouenos ãnos: quibuſdã & ad.x. primiparis minores fœtus. Coitus oĩbus ad arcturi occaſum ideſt a tertio idus maias ad aquilæ occaſum ideſt.xiii. Kalen. auguſti. Gerunt partum diebus.cl. poſtea concepti inualidi Cordos uocabant antiqui poſt id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis interſit ante ſolſtitium q̄ ante brumã firmos eſſe: ſoluq; hoc aĩal utiliter bruma naſci. Arieti naturale agnas faſtidire: ſenectam ouiũ conſectari: & ipſe ſenecta melior: illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teſte præligato fœminas generat: leuo mares. Tonitrus ſolitariis ouibus abortus inferunt. Remedium eſt cõgregare eas ut cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cõcipi dicunt: auſtri fœminas. Atq; in eo genere arietũ maxime ſpectãtur ora. Quia cuius coloris ſub lingua habuere uenas: eius & lanitium eſt in fœtu: uariũq; ſi plures fuere: & mutatio aquaꝝ potuſq; uariat. Ouiũ ſumma genera duo tectũ & colonicum. Illud mollius. hoc in paſcuo elegantius. Quippe cũ tectũ rubis ueſcatur. Operimenta eis ex arabicis præcipua. Lana aũt laudatiſſima apula: & quæ in italia græci pecoris appellatur: alibi italica. Tertiũ locũ mileſiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo: nec niſi penulis celebres. Circa tarentum canuſiũq; ſummã nobilitatem habent. In aſia uero eodẽ genere laodiceæ. Alba circũpadanis nulla præfert᷑: nec libra centenos numos ad hoc æui exceſſit ulla. Oues non ubiq; tondentur Durat quibuſdã in locis mos uellendi. Coloꝝ plura genera. Quippe cum deſint etiã noĩa eis: quas natiuas appellant aliquot modis.

De generibus lanaꝝ & ueſtium. Cap.xlviii.

Furuas h Iſpania nigri uelleris præcipuas habet: pollentia iuxta alpes: canuſia rutili: quas erythras uocant. Item betica ut canuſium. Fuluas tarentum ac pulliginis ſuæ: & ſuccidis oĩbus uſus me

dicatus

dicatus. Hystriæ liburniæq; pilo ꝓprior q̃ lane pexis aliena uestibus: & quã sola ars scutulato textu cõmendat. In lusitania similis circa piscinas prouintiæ narbonensis. Similis & in ægypto ex qua uestis detrita usu tingitur: rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia. Iam certe priscos iis usos Homerus auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthoꝝ gentes. Lanæ & per se coactæ uestem faciunt: & si addatur acetum etiam ferro resistunt: imo uero etiã ignibus. Nouissimo sui purgamento quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniũt galliaꝝ (ut arbitror) inuentũ. Certe gallicis hodie nõibus discernunt: nec facile dixerim qua id ætate cœperit. Antiquis enim torus ẽ stramento erat: qualiter nunc ẽt in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimala: nostra sicut uillosa & etiam uentralia. Nam tunica lati claui in modum gausape texi nunc primũ ĩcœpit. Lanaꝝ nigræ nullũ colorem bibunt. De reliquaꝝ infectu suis locis dicemus. In conchyliis marinis aut hærbarũ natura: lanã colo & fuso. Tanaquilis quæ eadẽ Caia Cecilia uocata ẽ: in tẽplo. M. Anci durasse ꝓdẽte se auctor ẽ M. Varro: factamq; ab ea togã regiam ungulatã in æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaret colus cõpta & fusus cũ stamine. Ea prima texuit rectam tunicam: qua simul cũ toga pura tyrones induũtur nouæq; nuptæ. Vngulata uestis primo lautissimis fuit: inde surriculata defluxit. Togas rasas phrygianasq; Diui Augusti nouissimis tẽporibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorẽ habẽt originẽ. Iã sub Lucilio poeta in torquato notatæ. Prætextæ apud hetruscos originẽ inuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iã apud Homerũ fuisse: unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges inuenerũt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Aurũ intexere in eadẽ asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit: & nomen imposuit. Plurimis uero liciis texere quæ polymita appellãt: alexandria instituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertiũ octingẽtis milibus uenisse iam tunc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni principi quadringentis milibus sestertium nuper stetere. Serui Tullii prętextæ quibus signũ fortunæ ab eo dicate coopertum erat durauere ad Seiani exitum. Mirũq; fuit nec defluxisse eas: nec teredonũ iniurias sensisse annis. d. lx. Vidimus iam & bidentium uellera purpura: cocco: cõchylio sexquipedalibus libris infecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum: uentris uestitu: quibus nudus esset apicas uocabãt damnabãtq;. Syriæ cubitales ouiũ caudæ: plurimũq; i ea pte lanicii. Castrari agnos nisi quinquemestres præmaturum existimant.

uel indumẽti usũ ueniunt

Vndulatam

Vndulata

Sororiculata

De musimonio. Cap. xlix.

e St & in hispania & maxime corsica non maxime absimile pecori genus musimonum caprino uillo q̃ pecoris uelleri propius. Quoꝝ e genere & ouibus natos prisci umbros uocauerũt. Infirmissimum pecori caput. Quãobrem auersum a sole pasci cogendũ. Quã stultissima aĩaliũ lanata. Qua timuere ingredi unũ cornu rapto sequunt. Vita lõgissima annis. x. in æthiopia. xiii. Capris eodem loco. xi. In reliquo orbe plurimum octo. Vtrũq; genus intra quartum coitum impletur.

De capris & generatione earum. Cap. l.

c Apræ pariunt & quaternos: sed raro admodũ. Ferunt quinq; mẽsibus ut oues. Capræ pingue dine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generãt & in senecta: nec ultra quadrienniũ. Incipiunt vii. mense & adhuc lactãtes. Mutilũ in utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non ĩplet: sequens efficatior: ac deinde cõcipiunt nouẽbri mense: ut martio pariant turgescẽtibus uirgultis. Aliquando aniculæ: semp bimæ: in trimatu inutiles pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffusos iunci puncto sanguine exonerat. Caper rubri. Solertiã eius aĩalis Mutianus uisam sibi ꝓdidit in ponte prætenui duabus obuiis e diuerso cũ circũactũ angustiæ non caperent: nec reciprocationẽ longitudo in exilitate cæca torrente rapido minaciter subterfluente: alterã decubuisse: atq; ita alteram ꝓculcatæ supergressam. Mares q̃ maxime simos longis auriculis infractisq; armis q̃ uillosissimos ꝓbãt Fœminaꝝ generositatis insignæ laciniæ corporibus & ceruice: binæ dependentes. Nõ oĩbus cornua: sed qbus sunt: in his & indicia annoꝝ p incrementa nodoꝝ. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare non naribus: nec unq̃ febri carere Archelaus auctor est. Ideoq; fortassis q; aĩa his q̃ ouibus ardentior: calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere q̃ interdiu. Et ideo caprinum iecur: si uescatur: restituit uespertinam aciem his: quos Nyctilopas uocant. In cilicia circaq; syrtes uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum decliui sole in pascuis negant contueri inter sese: sed auersas iacere. Reliquis autem horis inter se aduersas & cognitiores. Dependet omnium mento uillus: quem arũcum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat: cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire cum quandam hærbam aliqua ex eis momorderit: Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt. Eaq; ex causa Mineruæ imolatur.

Alcmeonem aristoteles facit auctorem

De suibus & natura earũ. Cap. li.

s Villi pecoris admissura a fauonio ad æquinoctium uernum ætatis. viii. mense. Quibusdam in locis etiam a. iii. usq; ad vii. annum. Partus bis in anno. Tempus utero. iii. mensium. Numerus fœcunditatis ad uicenos. Sed educare tam multos nequeũt. Diebus. x. circa brumã statim

dentes nasci Nigidius tradit. Implētur uno coitu: qui & geminatus ꝑpter facilitatem aborticndi remcdium ne prima subatione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generrant. Fœminæ senectute fessæ cubantes coeunt. Comesse fœtus his non est ꝓdigium. Suis fœtus sacrificio die. v. purus est. Pecoris die. vii. Bubus. xxx. Corūcanius ruminalis hostias donec bidētes fierēt puras negauit. Suem oculo amisso putāt cito extingui: alioquin uita ad. xv. āños: quibusdam uicenos. Verū efferant: & alias obnoxiū genus morbis anginæ maxime & strumæ. Index suis inualide cruor in radice setæ dorso euulsæ: caput obliquū in incessu. Penuriam lactis præpinguēs sentiūt: & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. Intorta cauda. Id etiam notatū facilius iacere i dexterum q̄ leuū detortā. Pinguescūt. lx. diebus: sed magis tridui inedia ante saginationem orsa. Animalium hoc maxime brutū: aīamq; ei ꝓ sale datā nō illepide existimabat. Comptū agnita uoce suarii furto abactos merso nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe foꝝ nūdinariū domosq; petere discunt & fieri sapiunt uestigia palude confundere: urina fugam leuare. Castrantur fœminæ sic quoq; uti cameli post bidui inediam suspensæ pernis prioribus uulua recisa celerius. Ita pinguescūt. Et adhibetur ars iecori fœminarum sicut anserum. inuentum. M. Apicii fico carica saginatis a satietate necatis repente mulsi potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia ganeæ: quinquaginta ꝓpe sapores: cū cæteris singuli. Hinc censoriarum legū paginæ: interdictaq; cœnis abdomina: glandia: testiculi: uuluæ: sincipita: uerri

Poblilii na: ut tamen publii minorum poetæ cœna postq̄ seruitutē exuerat: nulla memoret sine abdomie: ēt uocabulo suminis ab eo imposito. Placuere aūt & fieri uesicæ. Catonis cēsoris orōnes aprinum exprobrāt callū: in tres tamen partes diuiso apro media ponebāt lumbos aprunos appellata. Solidum aprum romanorum primus in epulis apposuit. P. Seruilius Rullus pater eius Rulli: q Ciceronis in consulatu legem agrariam ꝓmulgauit. Tā ꝓpinqua origo nūc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarūt horum. s. ad emēdationē moꝝ: quibus notata qdē esset cœna: sed in principio bini terniq; pariter mādebant apri.

De uiuariis bestiarum. Cap. lii.

Lupinus [V]iuaria eoꝝ ceterorumq; siluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus qui i tarquiniensi feras pascere istituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus &. Q. hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas: lutoq; se tergorantes. Fœminæ in partu asperiores: & fere similiter in oī genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio. In india cubitales dētium flexus gemini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At i arabia suillum genus non uiuit in ullo genere.

De semiferis aīimalibus. Cap. liii.

[a] Eque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiqui hibridas sues uocabāt semiferos: ad homines quoq; ut in Caiū Antoniū Ciceronis in cōsulatu collegā appellatiōe translata nō in suibus tantū: sed i oibus quoq; aīaliū cuiuscunq; generis ullum est placidū. Eiusdē inuenitur & ferum: ut pote cum hoīum ēt siluestriū tot genera prædicta sint. Capræ tñ in plurimas similitudines trāsfigurant. Sunt capreæ: sunt rupicapreæ: sunt ibices ꝑnicitatis mirandæ: quāq̄ onerato capite uastis cornibus gladiorūq; uaginis: i hæc se librant ut tormēto aliquo rotati in petris possimum e monte aliquo i alium transilire cupientes: atq; recursu pernici quo libuerit exultant. Sunt & origes soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti: & ad caput uerso. Sunt & damæ: & pygardi: & strepsicerotes multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simiis. Cap. liiii.

[s] Imiarum quoq; genera hominis figuræ proxima caudis inter se distinguuntur. Mira solertia uisco iungunt laqueos: calceariq; imitatione uenantium traduntur. Mutianus & latrūculis lusisse fictis cæra: nuces uisu distinguere. Cornelius luna caua tristes esse: quibus in eo genere cauda sit. Noua exultationem adoriri. Nāq; defectum syderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos quos mansuefactæ intra domos pepere: omnibus demonstrant: tractariq; gaudent: tractatu gratulationem intelligentes. Itaq; magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differunt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori parte. Hoc animal negat uiuere in alio nisi in æthiopio quo gignitur cælo.

De leporibus. Cap. lv.

[L] Epoꝝ plura sunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis mensibus pro cibatu niuem credunt esse. Certe liquescente ea rutilescunt annis oibus. Et est alioqui aīal intollerandi rigoris alūnum. leporum generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcūditatis inumeræ: famēq; balearibus insulis populatis messibus afferens. Fœtus uentre exactos uel uberibus ablatos non repurgatis interraneis gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certū est balearicos aduersus prouentum eoꝝ auxiliū militare a Diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum eoꝝ uiuerris gratia est Iniiciunt eas in

ciunt eas in specus: qui sunt multifores in terris: unde & nomen animali atq; ita eiectos supne capiunt. Archelaus auctor est quot sint corporis cauernæ ad excrementa lepori totidem ãnos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranq; uim singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura innocua & esculenta animalia fœcũda generauit. Lepus omnium prædæ nascẽs: solus præter dasipodẽ: superfœtat: aliud educãs: aliud in utero pilis uestitum: aliud in plume: aliud inchoata gerẽs partę. Necnon & uestes leporino pilo facere tentatum est tactu non perinde molli ut in cute: propter breuitatem pili labili. inchoato gerẽs partu

De damis. Cap. lvi.

d Amæ mansuescunt raro: cum feræ iure dici non possint. Co mplura nãq; sunt: nec placida nec fera: sed mediæ iter utrũq; naturæ: ut in uolucribus hirũdines: apes: in cãpo: in mari delphini.

De muribus & gliribus. Cap. lvii.

q Vo in genere multi & hos incolas domus posuere mures: haud spernendum in ostentis etiam publicis animal: Arrosis lauini clypeis argenteis marsicum portendere bellum. Carboni imperatori: apud clusium fasciis: quibus in calciatu utebaur exitiũ. Plura eo℞ genera ĩ cyrenaica regione: alii lata fronte: alii acuta: alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est ĩ gyaro ĩsula cũ ĩcolas fugassent: ferrũ quoq; rosisse. Cõstat id qđ iactura qdã & ad chalybas fecere ĩ ferrariis officinis. Aurariis qdẽ ĩ metallis ob hoc aluos eo℞ excidi: sempq; id furtũ deprehẽdi: tãtã eẽ dulcedinẽ furandi. Venisse murẽ. cc. nummis casilinũ obsidente Hãnibale: eum qui uendiderat fame interisse emptorem uixisse annales tradunt. Cum candidi prouenere: lætum faciunt ostentum. Nam soricũ occẽtu dirimi auspicia annales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme cõdi auctor est Nigidius: sicut glires: quos censoriæ legis principes. Q. Scaurus &. M. in consulatu non alio modo cœnis ademere q̃ conchylia: aut ex alio orbe couectas aues. Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria: in dolus idem qui apris instituit. Qua in re notatum non congregari nisi pupulares eiusdem siluæ: & si misceãtur alienigenæ: nisi amne uel monte discreti interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili & mustellis quiete.

Quæ animalia quibus locis non sint. Cap. lviii.

f Ic mirum re℞ naturã nõ solũ alia aliis dedisse terris aĩalia: sed in eodẽ quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In mesia silua italiæ non nisi in partu reperiuntur hi glires. In licia dorcades non transeunt montes syris uicinos. Onagri montem qui cappadociam a lycia diuidit. In hellespõto in alienos fines non cõmeant cerui: & circa arginussam Elatũ montem non exedunt auribus etiam in monte fissis. In pordosolene insula uiciniam mustellæ nõ trãseũt. In bœotiæ lebadia illatæ solũ ipsum fugiunt: quæ iuxta in orchomeno tota subruunt arua: talpæ: qua℞ e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidẽ a portentis summouet delicias. In ithaca lepores illati moriuntur extremis quidẽ in littoribus: in ebuso cuniculi non sunt: scatent in hispania balearibusq; Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis: e continente uocalibus durat genus ea℞. Mutæ sunt etiam nunc seripho insula. Eædem alio translatæ canunt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sicendo tradunt. in italia muribus araneis uenenatus est morsus. Eosdem ulterior apennina regio non habet. Iidem ubicũq; sint orbitam si trãsiere moriũtur: in olympo macedoniæ mõte nõ sunt lupi. Nec ĩ creta ĩsula. ibiquidem nõ uulpes ursiue aut oino ullũ maleficũ aĩal præter phalangiũ. Aranei id genus de quo dicemus suo loco. Mirabilius in eadem insula ceruos præterq̃ in cidoneata℞ regione non esse: item apros & attagenas: herinaceos. in africa autem nec apros: nec ceruos: nec capreas: nec ursos.

Quæ aduenis noceant. Cap. lix.

i Am quedam animalia innoxia indigenis: aduenas interimunt sicut serpentes. Parcunt in myrinthe quos terra nasci proditur: item in syria angues circa euphratis maxime ripas dormientes syros non attingunt: Aut etiam si calcati momordere nõ sentiunt maleficia: alios cuiusq; gentis infesti auide & cum cruciatu exanimantes. Quamobrem & syri non necant eos. Contra in aletenio cariæ monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi: indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; animalium & præterea terrestrium dicemus genera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. IX.

De Aquatilium Natura. Cap. i.

a Nimalium quæ terrestria appellauimus hominum quadam consortione degentia indicata natura est. Ex reliquis minimas esse uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorum: amnium: stagnorumq; dicentur.

Quæ in mari maxima animalia. Cap. ii.

s Vnt autem compluria in his maiora etiam terrestribus. Causa euidẽs humoris luxuria: alia sors alitum. Quibus uita pendentibus. in mari autem tam late supino mol-

liq; ac fertili accremento accipiente causas genitales sublimi: sempq; pariente natura pleraq; etiam monstrifica repeiuntur perplexis & in semet aliter atq; aliter nūc flatu: nūc fluctu cōuolutis seminibus atq; principiis. Vt uera fiat uulgi opinio quicquid nascatur in pte naturæ ulla & in mari esse: præterq; multa quæ nusquam alibi rer; quidem nō solū aialium simulacra inesse licet intelligere intuētibus uuam: gladium serras. Cucumim uero & in colore & in odore similem. Quo minus miremur equor; capita in tā paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis. Cap. iii.

p Lurima aūt & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternum iugerum: pristes ducenum cubitorum. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant. Anguillæ quoq; ĩ gāge amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines: tunc imbres: tūc deiectæ mōtium iugis pcellæ ab imo uertūt maria pulsatasq; ex pfundo beluas cum fluctibus uoluunt: & alias tanta tynnorū multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio mō q̄ hostium acie obuia cōtrariū agmē aduersa fronte direxerit. Aliter sparsis nō erat euadere: qui non uoce: non sonitu: non ictu: sed fragore terrentur: nec nisi ruina turbanť. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus .xii. dierū & noctiū remigio enauigatus Ptolomæo regi: quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad immobilē magnitudinem beluæ adolescunt. Gedrosi q arbin amnē accolunt Alexandri magni classiū pręfecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere: ossibus tecta cōtignare. Ex qbus multa quadragenū cubitorū longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram: pastæq; radices fruticum remeant: & quædam equorum: asinorum: taurorum capitibus: quæ depascuntur sata. Maximū animal ĩ indico mari pristis & balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. iiii.

i N gallico oceano physeter ingentis colūnæ modo se attolens: altiorq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. In gaditano oceano arbor in tantum uastis dispansa ramis: ut ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatæ a similitudine quaternis distinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum & Nereidum & elephantorum maritimorum figuris. Cap. v.

t Iberio principi nunciauit olisiponensium legatio ob id missa uisum auditūq; in quodam specu cōcha canentem Tritonē qua noscit forma. Et Nereidū falsa opinio nō est squamis mō hispido corpore etiā in quo humanā effigiē habēt. Nāq; hæc in eodem spectata littore est. Cuius morientis et gannitum tristem accolæ audiuere longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ cōplures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splēdentes uisum ab his in gaditano oceano marinū hoīem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis temporibus: statiq; degrauari quas insederit partes: & si diutius pmaneat etiam mergi. Tiberio principe cōtra lugdunensis prouintię littus insularum trecentas amplius beluas reciprocās destituit oceanus miræ uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. Interq; reliquas elephantos & arietes candore tantum cornibus assimulatis. Nereidas uero multas. Turanius uero prodidit expulsam beluam ĩ gaditana littora: cuius inter pinnas duas ultimæ caudæ cubita. xvi. fuissent: dentes eiusdem. cxx. Maximi dodrātium mensura: minimi semipedū. Beluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromada ossa romæ apportata ex oppido iudææ iope ostendit inter reliqua miracula ædilitate sua. M. Scaurus: longitudine pedum. xl. altitudīe costarum indicos elephantos excedente. Spinæ crassitudine sesquipedali.

De balenis & orcis. Cap. vi.

b Alenæ in nostra maria penetrant. In gaditano occeano non ante brumā conspici eas tradunt Cōdi aūt æstatis tēporibus in quodā sinu placido & capaci mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluam. Et cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia: q̄ carnis īmēsæ dentibus truculētæ. Irrūpunt ergo in secreta ac uitulos ear; & fœtas uel etiā in annum grauidas lacerat morsu: incursuq; ceu liburnicar; rostris fodiunt. Illæ ad flexū īmobiles: ad repugnandum inertes: & pondere suo oneratæ. Tunc quidem & utero graues: pariendiue pœnis inualidæ solū auxilium nouere in altum pfugere: & se toto defendere occeano. Contra orcæ occurrere laborant: seseq; opponere: & cautiū angustiis trucidare: in uada urgere: saxis illidere. Spectanť ea prœlia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus ictusq; quantos nulli turbines uoluant. Orca & in portu hostiensi uisa est oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exædificant eo portum inuitata anufragiis tergorum euectorum e gallia: satiansq; se per cōplures dies alueum in uado sulcauerat accumulata fluctibus in tantum: ut circūagi nullo modo posset. Et dum saginam persequiť in littus fluctibus ppulsa eminēte dorso multū super aquas carinæ uice inuersæ. Protēdi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: pfectusq; ipse cum prætorianis cohortibus populo roma. spectaculum præbuit: lanceas congerente milite e nauigiis assultantibus: quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus. Ideoq; summa aqua innatantes in sublime nimbos efflant.

An spirent

An ſpirent piſces an dormiant. Cap.vii.

Pirant aũt cõfeſſione oĩum & pauciſſima alia in mari:quæ internorũ uiſcerꝫ pulmonem habẽt.
Quoniam ſine eo nullũ animal putatur ſpirare:nec piſciũ branchias habentes anhelitum red-
dere:ac p uices recipere exiſtimant:quoꝝ hæc opinio ẽ. Nec multa alia genera etiam branchiis
carentia. In qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem uideo:& multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus. Nec me
ꝓtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud diſſimulo:quoniam & pulmonũ uice aliis poſſunt alia ſpirabi
lia ineſſe uiſcera ita uolente natura:ſicut & pro ſanguine multis alius humor. In aquas quidem penetrare
hunc uitalem halitum quis miretur:qui etiam reddi ab his eum cernat:& in terras tanto quoqꝫ ſpiſſiorẽ
naturæ patrem penetrare argumento animalium : quæ ſemper defoſſa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud
me certæ efficaciæ ut credam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte:primum ſæpe annotata piſciũ æſti
uo colore quædam anhelatio:& alia tranquillo uelut oſcitatio. Ipſorum quoqꝫ qui ſunt in aduerſa opi-
nione de ſomno piſcium confeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus: Præterea bullãtium aqua
rum ſufflatio lunæqꝫ effectu concharum quoqꝫ corpora augeſcentia:ſuper omnia eſt:q̃ eſſe auditum &
odoratum piſcibus non erit dubium ex aeris utrumqꝫ materia. Odorem quidem nõ aliud q̃ infectũ aera
intelligi poſſe. Quãobrẽ de his opinetur ut cuiqꝫ libitũ erit. Branchiæ nõ ſunt balenis nec delphinis. Hæc
duo genera fiſtulis ſpirant:quæ ad pulmonẽ ꝑtinent. Balenis a fronte delphinis a dorſo:& uituli marini
quos uocant phocas ſpirant & dormiunt in terra. Item teſtudines de quibus mox plura.

De delphinis. Cap.viii.

Elociſſimum oĩum aĩalium nõ ſolum marinorum delphinus:ſed ocior uolucre:acrior tælo. ac
niſi multum infra roſtrum os illi foret medio pene in uentre:nullus piſciũ celeritatẽ eius euade
ret. Sed affert morẽ ꝓuidentia naturæ:qa niſi reſupini atqꝫ conuerſi non corripiunt quæ cauſa
præcipue uelocitatem eorum oſtendit. Nam cum fame concitati fugientem in uada ima pſecuti piſcem
diutius ſpiritum continuère:ut arcu emiſſi ad reſpirandum emicant. Tãta ui exiliunt:ut plerũqꝫ uela na
uium tranſuolent uento. Agunt uera coniugia:pariunt catulos. x. mẽſe æſtiuo tempore. Interdum & bi Iuncti
nos nutriunt uberibus ſicut balena. Atqꝫ etiam geſtant fœtus in infantia ĩfirmos. Quinetiã adultos diu
comitantur magna erga partũ caritate. Adoleſcunt celeriter. X. Annis putant̃ ad ſummã magnitudinẽ
ꝑuenire. Viuunt etiã tricenis. Quod cognitũ præciſſa cauda ĩ experimentũ. Abdunt̃ tricenis diebus cir
ca canis ortum:occultanturqꝫ incognito modo. Quod eo magis mirum eſt: ſi ſpirare ĩ aqua nequeunt.
Solẽt in terrã erumpere incerta de cauſa. Et ſtatim tellure tacta moriuntur:multoqꝫ ocius fiſtula obtu-
rata. Lingua eſt his contra naturã aquatiliũ mobilis:breuis:atqꝫ lata:haud differens ſuillæ. Pro uoce ge-
mitus humano ſimilis:dorſum repandũ:roſtrũ ſimũ. Qua de cauſa nomen Simonis oẽs miro modo
agnoſcũt:malũtqꝫ ita apppellari. Delphinus nõ tm̃ hoĩs amicũ aĩal:uerũ & muſica arte mulcetur ſym-
phoniæ cantu:& præcipue hydrauli ſono. Hoĩem non expaueſcit ut alienũ. Obuiã nauigiis uenit. Allu-
dit exultans:certat etiam:& quãuis plena præterit uela. Diuo aũt Auguſto principe lucrinũ lacum inue
ctus pauperis cuiuſdam puerũ ex baiano puteolos in ludũ litterarꝫ itantẽ:cũ meridiano immorans ap-
pellatũ eum Simonis noĩe ſæpius fragmentis panis quẽ ob id ferebat allexiſſet:miro amore dilexit. Pi-
geret referre: ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alfii multorum eſſet litteris mandata. Quocunqꝫ
diei tẽpore inclamatus a puero q̃uis occultus atqꝫ abditus ex imo aduolabat:paſtuſqꝫ e manu præbebat
aſcenſuro dorſum pinæ aculeos uelut uagina condens:receptumqꝫ puteolos per magnũ æquor in lu-
dum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis donec morbo extincto puero ſubinde ad conſuetũ
locũ uentitans triſtis & merenti ſimilis ipſe quoqꝫ(quod nemo dubitaret)deſiderio expirauit. Alius iter
hos ãnos in africo littore hipponis diarrhyti ſimili modo ex hoĩum manibus ueſcens. ferenſqꝫ ſe tractã-
dũ:& alludens natantibus:ĩpoſitoſqꝫ portans unguento punctus a Flauiano ꝓconſule africæ:& ſopitus
ut apparuit odoris nouitate fluctuatuſqꝫ ſimilis exanimi caruit hoĩum cõuerſatiõe:ut iniuria fugatus p
aliquot menſes:mox reuerſus in eodẽ miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatum in hoſpitales ad uiſendum ueni
entium hypponenſes in necem eius cõpulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in iaſſo urbe memorantur.
Cuius amore ſpectatus longo tẽpore dum abeuntẽ in littus auide ſequitur:in harenam inuectus expi-
rauit. Puerum Alexander magnus babylone Neptuni ſacerdotio præfecit:amorẽ illum numinis ꝓpitii
fuiſſe ĩterpræatus. In eadem urbe iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerꝫ Hermiã noĩe ſimiliter maria
ꝑequitantem cũ repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet:relatũ: delphinũqꝫ cauſam lœti fatentẽ
non reuerſum in maria:atqꝫ in ſicco expiraſſe. Hoc idẽ & naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Nec
modus exẽploꝝ. Eadem amphilochii & tarentini de pueris delphiniſqꝫ narrãt. Quæ faciunt ut credatur
Arionem quoqꝫ citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæſtus
eblanditũ:ut prius caneret cithara:congregatis cãtu delphinis cũ ſe ieciſſet in mare:exceptum ab uno tæ
narꝫ in littus ꝑuectũ. Eſt prouinciæ narbonenſis & in nemauſienſi agro ſtagnũ laterna appellatum: ubi
cũ homines delphini ſocietate piſcant̃:ĩnumera uis mugilũ ſtatuto tẽpore anguſtis faucibus ſtagni ĩ ma

re erumpit obseruata æstus reciprocatione. Qua de cã prætendi nõ queũt retia: quæ molẽ põderis nullo mõ tolerẽt: etiã si nõ solertia insidietur tempori. Simili rõne in altum protinus tendunt: qđ uicino gurgite effecere: locũq; solum pãdendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animaduertere piscãtes: cõcurrit aũt multitudo tẽporis gnara: & magis etiã uoluptatis huius auida: totusq; populus e littore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum. Celeriter delphini exaudiunt desideria aquilonũ flatu uocẽ ꝓsequente: austro uero tardius ex aduerso referente. Sed tunc quoq; improuiso in auxiliũ aduolant. Propere apparet acies: quæ protinus disponitur in loco: ubi cõiecta est pugna. Opponunt sese ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tunc piscatores circũdant retia: furcisq; subleuant. At mugilum nihilominus uelocitas transilit. At illos excipiunt delphini. & occidisse ad præsens contenti cibos in uictoriam differunt. Opere prœlium feruet: includiq; retibus se fortissime urgentes gaudent. Atque ne id ipsum fugam hostium stimulet: inter nauigia & retia natãtes sue homines ita sensim elabunt᷑ ut exitus non appareat. Saltu quod est alias blandissimum his nullus conatur euadere: ni summittãtur sibi retia. Egressi protinus ante uallum prœliantur. Ita peracta captura quos interemere diripiũt. Sed enixioris operæ q̃ in unius diei præmium ut cõscii sibi operiuntur in posterũ: nec piscibus tantum: sed interiectu panis ac uino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi ĩ iassio sinu cõsul Mutianus tradit: hoc differunt: ꝙ ultro neq; inclamati præsto sint: partesq; e manibus accipiant: & suum quemq; cubantes cum delphinis sotium habeant: quis noctu & ad faces. Ipsis quoq; inter se est publica societas. Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquorum conuenit multitudo mœstitia quadam: quæ posset intelligi miserationem petens: donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semꝑ aliquis grãdior comitatur ut custos. Conspectiq; sunt iam defunctum portantes: ne laceretur a beluis.

De torsionibus aquatilibus. Cap. ix.

d Elphinorum similitudinem habent qui uocantur Tursiones. Distant & tristitia quidem aspectus. Abest enim illa lasciuia: maxime tamen rostris canicularum maleficentia assimulati.

De testudinibus quomodo capiantur. Cap. x.

t Estudines tantæ magnitudinis indicũ mare emittit ut singularũ sꝑficies habitabiles casas integant. Atq; inter insulas rubri præcipue maris his nauigẽt cymbis. Capiuntur multis quidem modis: sed maxime euectæ in summa pelagi aut meridiano tepore blandito eminente toto dorso ꝑ tranqlla fluitantes. Quæ uoluptas libere spirandi in tantũ fallit oblitas sui: ut solis uapore siccato cortice non queant mergi: inuitæq; fluitent oportunæ uenantiũ prædæ. Ferunt & pastũ egressas noctu: auideq; saturatas laxari. Atq; ut remearint matutino summa in aqua obdormiscere: id ꝓdi stertentium sonitu. Tunq; leuiter capti. Annatare enim singulis ternos: a duobus ĩ dorsum uerti: a tertio laqueũ inii ci supinæ: atq; ita ad terrã a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur: ultroq; ueniũt tempore statuto anni in amnem eleutherũ effusa multitudine. Dentes non sunt testudini: sed rostri margines acuti superna parte inferiorem claudente pyxidũ mõ. In mari uiuũt conchyliis tanta oris duritia: ut lapides cõminuant. In terrã egressæ in herbis pariunt oua auiũ ouis similia ad centena numero. Eaq; defossa extra aquas & cooperta terra ac pauita pectore & complanata incubant noctibus: educãt fœtus annuo spatio. Quidam oculis spectando quoq; oua foueri ab iis putant. Fœmina coitum fugere: donec mas festucam aliquam iponat aduersæ. Troglodytæ cornigeras habent: ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus: quorum in natando remigio se adiuuant. Celtinum genus id uocant᷑ eximiæ testudinis: sed raræ. Nãq; quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quæ ob id in operibus chersinæ uocantur in africæ desertis: qua parte maxime sitientibus harenis squalent roscido (ut creditur) humore uiuentes. Neq; ibi aliud animal prouenit.

Celetinũ

Quis primus testudines secare instituit. Cap. xi.

t Estudinum putamina secare in laminas: lectosq; & repositoria his uestire Carbilius Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. Cap. xii.

a Quatiliũ tegmenta plura sunt. Alia corio & pilis tegunt᷑ ut uituli: hippopotami. Alia corio tantum ut delphini. Cortice ut testudines. Silicũ duricia ut ostreæ & conchæ: Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina: qua lignũ & ebora poliuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. Cap. xiii.

q Væ pilo uestiunt᷑ animal pariunt ut pristis: balena: uitulus. Hic parit in terra pecudum more Secundo partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunq̃ geminis plures. Educat mãmis fœtum. Non ante. xii. diem deducit in mare: ex eo subinde assuefaciens. Interficiuntur difficulter nisi capite eliso. Ipsis in somno mugitus. Vnde nomen uituli accipiunt. Tenent disciplinã: uoceq; pariter & uisu populũ salutant. Cõdito fremitu noĩe uocati respõdent. Nullũ animal grauiore somno premit᷑. Pinnis quibꝰ in mari utuntur humi quoq; uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori

ctas corpori sensum æquo⁊ retinere tradunt: semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Præterea dextræ pennæ uim soporiferam inesse somnosq; allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus: & quomodo pariant: & quot eo⁊ genera. Cap.xiiii.

p Ilo carentium duo oĩno animal pariunt: delphinus ac uipera. Piscium spẽs sunt.lxxiiii.præter crustis intecta quæ sunt.xxx. De singulis alias dicemus. Nunc.n.naturæ tractatur insignium.

De nominibus & naturis multorum piscium. Cap.xv.

p Ræcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta.xv.pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores. Sylurus ĩ nilo: esos in rheno: attilus in pado inertia pinguescens ad mille aliquãdo libras cathenato captus hamo: nec nisi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus appellatus clupea uenã quãdam eius in faucibus mira cupidine appetens morsu exanimat. Sylurus grassatus ubicũq; est omne animal appetens: equos innatantes sæpe demerges: præcipue ĩ meno germaniæ amne ꝑpter lisboũ. Et in danubio mari extrahit̃ porculo marino simillimus. Et in boristhene memoratur: præcipua magnitudo nullis ossibus spinisue interstitis: carne prædulci. In gangæ indiæ platanistas uocãt rostro delphini & cauda: magnitudine autẽ.xv. cubito⁊. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert uermes branchiis binis.lx.cubito⁊ ceruleos: qui nomẽ a faciæ traxerunt. His tantas ẽsse uires: ut elephantos ad potum uenĩẽtes mordicus comprehensa manu eo⁊ abstrahant. Thynni mares sub uentre nõ habẽt pinnã. Intrant magno mari pontũ uerno tempore gregatim: nec alibi fœtificant. Cordilla appellatur partus qui fœtas redeũtes ĩ mare autũno comitatur. Limosæ uero a luto pelamides incipiũt uocari: & cũ annuũ excessere tempus thynni. Hi membratim cæsi ceruice & abdomine cõmẽdantur: atq; Clidio recenti dũtaxat: & tũ quoq; graui ructu: cætera pte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandria uocat̃ cæsis quernis assulis simillima. Vilissima ex his quæ caudæ ꝓxima quia pingui carent: probatissima ea quæ faucibus. At in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamides in apolectos particulatimq; consectæ in genera cybiorum dispartiũtur. Piscium genus omne præcipua celeritate adolescit: maxime in ponto. Causa multitudo amnium dulces inferentiũ aquas: amiã uocãt: cuius incrementũ singulis diebus intelligitur. Cũ thynnis hæc & pelamides in puntũ ad dulciora pabula intrãt gregatim cum suis quæq; ducibus: & primi omnium scõbri. Quibus & in aquis sulphureus color: extra qui cæteris. Hispaniꝫ cætarias hi replent thynnis nõ cõmeantibus. Sed in pontum nulla intrat bestia piscibus malefica: præter uitulos & paruos delphinos. Thynni dextera ripa intrant: exeunt leua. Id accidere existimatur quia dextro oculo plus cernunt utroq; hebete natura. Est in euripo thracii bosphori: quo propontis euxino iungitur in ipsis europam asiamq; sepantis freti angustiis saxum miri candoris a uado ad summa perlucẽs iuxta chalcedonem in latere asiæ. Huius aspectu repẽte territi semper aduersum bizantii ꝓmontorium ex ea causa appellatũ auricornu præcipiti petunt agmine. Itaq; oĩs captura bizantii ẽ magna chalcedonis penuria. M.P. medii interfluentis euripi. Opperiuntur ante aquilonis flatum: ut secũdo fluctu exeant ex ponto: nec nisi intrantes pontũ bizantii capiunt̃. Bruma nõ uagantur. Vbicũq; deprehensi usq; ad æquinoctiũ ibi hybernãt. Iidem sæpe nauigia uelis eũtia comitantes mira quadã dulcedine per aliquot hora⁊ spatia & passuum milia a gubernaculis nã sepant̃: ne tridente quidẽ in eos sæpius iacto territi. Quidã eos q hoc e thynnis faciãt põpilos uocãt. Multi in propontide æstuant: pontum non intrant. Itẽ soleæ: cũ rombi intrent. Nec sæpia est cum loligo reperiatur. Saxatilium turdus & merula desunt: sicut conchylia: cum ostreæ abundent. Omnia autem hybernant in ægeo. Intrantium pontum soli non remeant trichiæ. Græcis.n. in plerisq; noibus uti par erit: quando aliis atq; aliis eosdem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli histrum amnẽ subeunt ex eo subterraneis eius uenis in adriaticum mare defluunt. Itaq; & illic descendentes nec unq̃ subeuntes e mari uisuntur. Thynnorum captura est a uergiliarum exortu ad arcturi occasum reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis: nisi tepore aliquo euocati: aut pleniluniis. Pinguescunt & in tantum ut dehiscant. Vita longissima his biẽnio. Animal est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei qui gladius uocatur. crebro delphini magnitudinem excedẽti sub pĩna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore: ut in naues sepenumero exiliant. Quod & alias faciunt alio⁊ uim timentes mugiles maxime tam præcipue uelocitatis: ut transuersa nauigia interim superiactent.

In Aeno amne germaniæ ꝓpe uisbiũ

D.P.

De auguriis & diuersitate piscium. Cap.xvi.

s Vnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulãte in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exiliit. Quo argumẽto uates respondere Neptunũ patrem adoptantem eum sibi Sexto Põpeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros qui maria tẽpore illo tenerent. Piscium fœminæ maiores q̃ mares. In quodã genere oĩo non sunt mares: sicut in erythinis & chromibus. Oẽs enim ouis grauidæ capiunt̃. Vagant̃ gregatim fere cuiusq; generis squamosi. Capiunt̃ ante solis ortũ. Tum maxime pisciũ fallitur uisus. Noctibus qdẽ illustribus æque q; die cernunt. Aiunt & si iteretur gurges interesse capturæ. Itaq; plures secundo tractu trahi q̃ primo:

gustu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudent aluntur. Quippe & harundines quãuis in palude prognatæ: nõ tamen sine imbre adolescunt. Et alias ubicũq pisces in eadem aqua assidui nisi affluat exanimãtur. Prægelidam hyemẽ oẽs sentiunt: sed maxime qui lapidem habere in capite existimãtur ut lupi: coracini: sciena: pagri. Cum asperæ hyemes fuere: multi cæci capiuntur. Itaq his mensibus iacent in speluncis conditi: sicut in terrestriũ genere rettulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capi: prę terq̃ æstatis diebus paucis & iisdem semper. Item murena & orphus: conger: percæ: & saxatiles omnes. Terra quidem hoc est uado maris excauato condi per hyemes torpedinem psittam soleamq tradunt. Quidam rursus æstus impatientia mediis feruoribus sexagenis diebus latent ut glaucus: aselli: auratæ. fluuiatilium sylurus caniculæ exortu syderatur: & alias fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: & alioquin totum mare sentit exortum eius syderis. Quod maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur: ab imo uersa omnia.

Appluat

De mugili & aliis piscibus: & q non iidem ubiq placeant. Cap. xvii.

m Vgilum natura ridetur: in metu capite abscondito totos se occultari credentium. Iisdem tamẽ tanta facilitas: ut in phœnice & narbonensi prouintia coitus tempore e uiuariis marẽ linea longinqua per os ad brãchias religata emissum in mare: eadẽq linea retractũ fœminæ sequãtur ad littus: rursusq fœminam mares ptus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser: unus oĩum squamis ad os uersis cõtra aquã nãdo meat: nullo nũc in honore est. Quod quidem miror: cũ sit rarus inuẽtu. Quidã eum elopẽ uocãt. Postea præcipuã auctoritatẽ fuisse lupo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poeta mimoꝝ tradidere. Luporũ laudatissimi qui appellantur lanati a candore mollitiaq carnis. Asellorum duo genera collyri minores & brachi: qui non nisi in alto capiuntur. Ideoq prælati prioribus. At in lupis in amne capti præferuntur. Nunc scaro datur principatus: qui solus piscium dicitur ruminare: hærbisq uesci: non aliis piscibus: mari carpathio maxime frequẽs. Promontorium troadis lectum sponte nunquam transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe optatus Elipertius præfectus classis inter hostiensem & campaniæ horam sparsos disseminauit. Quinquennio fere cura est adhibita: ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur italiæ littore non ante ibi capti. Admouitq sibi gula sapores piscibus satis: & nouum incolam mari dedit: ne quis peregrinas aues romæ parere miretur. Proxima est his mẽsa generis dũtaxat mustellaꝝ: quas miꝝ dictu inter alpes lacusq retiæ bigrantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mulis: sicut magnitudo modica: binasq libras ponderis raro admodum exuperant: nec in uiuariis piscinisq crescunt. Septentrionalis tantũ hos & proxima occidentis parte gignit oceanus. Cętera eorum genera plura. Nã & alga uescũtur & ostreis & limo & alioꝝ piscium carne: & barba gemina insigniunt inferiori labro. Lutarium ex is uilissimi generis appellant. Hunc semp comitatur sargus nomine alius piscis & cœnum fodiẽte eo excitatũ deuorat pabulũ: nec littoralibus gratia. Laudatissimi conchyliũ sapiunt. Nomẽ his Fenestella a colore muleoꝝ calciamẽtoꝝ datum putat. Pariunt ter anno. His certe totiens fœtura apparet. Mulum expirantẽ uersicolori quadã & numerosa uarietate spectari pceres gulæ narrant rubentiũ squamaꝝ multiplici mutatione pallescentẽ: utiq si uitro spectetur inclusus. M. Apicius ad oẽm luxum ingenium maius in sotioꝝ garo (nam ea quoq res cognomẽ inuenit) necari eos præcellens putauit: atq e iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id. n. est facilius dixisse: q̃ quis uicerit. Asinius celer e consularibus hoc pisce prodigus Claudio principe unum mercatus octo milibus nũmũ. Mullus æque reputatione aufert transuersum animum ad contemplationem eorum: qui in conquestione luxus cocos emi singulos pluris q̃ equos querebantur. Adhuc coci triumphorum pretiis parantur: & equorum pisces. Nullusq prope iam mortalis æstimatur pluris: q̃ qui peritissime censum domini mergit.

Callariæ Bãchi uel bacchi

Ingenio mirus ul' ad omne luxus ingeniũ mirus

De mullo: salpa: & salmone. Cap. xviii.

m Vllum .lxxx. libraꝝ in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit. Quanti mercatura eum luxuria suburbanis littoribus inuentum? Et hæc natura ut alii alibi pisces principatum optineant. Coracinus in ægypto. Zeus idem faber appellatur gadibus. Circa ebusum salpa. Obscenus alibi: & qui nusq̃ percoqui possit: nisi ferula uerberatus. In aquitania salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piscium alii branchias multiplices habent. alii simplices. alii duplices. His aquam acceptam ore remittunt. Senectutis indicium squamarum duritia: quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus italiæ in radicibus alpium larius & uerbanus appellantur: in quibus pisces omnibus annis uergiliaꝝ ortu existunt squamis conspicui crebris atq præacutis clauorum calgarium effigie: nec amplius q̃ circa eum mensem uisuntur.

De oexoceto. Cap. xix.

m Iratur arcadia suum oexocetũ appellatũ ab eo quod in siccum somni causa exeat. Circa clitorium uocalis hic traditur & sine branchiis. Idem aliquibus Adonis dictus. Exeunt in terrã & qui marini mures uocant: & polypi: & murenæ. Quin & in indiæ fluminibus certũ genus pisciũ: ac deinde resilit. Nã stagna & amnes transeunt: plerisq & euidens ratio est: ut tuto fetus edant: quia nõ sint ibi qui

sint ibi qui deuorent fœtus: fluctusq; minus sæuiant. Has in intelligi ab his causas seruariq; tempoꝝ uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq; hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum. Digestio piscium in figuras corporum. Cap.xx.

Arinoꝝ alii sunt plani ut rumbi: soleæ: ac passeres: qui a rhombis situ tantũ corpoꝝ differunt.
m Dexter resupinatus est illis: passeri leuus. Alii longi ut murena: conger. Ideo pẽnaꝝ quoq; fiũt discrimina: quæ pedum uice datæ sunt piscibus. Nullis super quinas. Quibusdã binæ: qbusdã trinæ: aliquibus nullæ. In fucino tantũ lacu piscis est: qui octonis pẽnis natat. binæ oĩno longis: ut lumbricis & anguillis & congris. Nullæ ut murenis: quibus nec branchiæ. Hæc oĩa flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur: ut serpentes terræ in sicco quoq; repetũt. Ideo etiã uiuaciora talia. Et e planis aliqua nõ habẽt pẽnas: ut pastinacæ. Ipsa enim latitudine natãt. Et quæ mollia appellantur ut polypi quoniam pedes uicem pennarum illis præstant. De anguillis. Cap.xxi.

Nguillæ octonis uiuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante: austro pau
a cioribus. At hyemẽ eædem ĩ exigua aqua nõ tollerant: nec in turbida. Ideoq; circa uergilias maxime capiuntur: fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur noctibus: exanimes piscium solæ non fluitant. De lacu benaco. Cap.xxii.

Acus ẽ italiæ benacus in ueronẽsi agro mincium amnem transmittens: ad cuius emersus ãnuo
l tempore octobri fere mense autũnali sydere ut palam est hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantum mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis singulorum milium globi reperiantur. De murena. Cap.xxiii.

Vrena quocunq; tempore parit: cum cæteri pisces stato pariant. Oua eius citissime crescunt in
m sicco littore: elapsas uulgus coitu serpentium impleri putat. Aristoteles myrinum uocat marẽ qui generat. Discrimen esse ꝙ murena uaria & infirma sit: myrinus unicolor & robustus: dentesq; extra os habeat. In gallia septentrionali murenis omnibus dextera ĩ maxilla septenæ maculæ ad formam septentrionis aureo colore fulgent dũtaxat uiuentibus: pariterq; cum anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedius Pollio eques Ro. ex amicis Diui Augusti uiuariis eaꝝ ĩmergens damnata mancipia: nõ tanq̃ ad hoc feris terraꝝ non sufficientibus: sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Ferunt aceti gustu præcipue eas in rabiem agi. Tenuissimũ his tergus. Contra anguillis crassius: eoq; uerberari solitos tradit Verrius prætextatos. Et ob id mulctã his dicit non institutam. De planis piscibus. Cap.xxiiii.

Lanorum piscium alterum est genus: quod pro spina cartilaginem habet: ut raiæ: pastinacæ:
p squatinæ: torpedo: & quos bouis: lamiæ: aquilæ ranæ nominibus græcia appellat. Quo numero sunt squali quoq; q̃uis non plani. Hæc græce in uniuersum selace appellauit Aristoteles primus. Hoc nomĩe eis imposito nos distinguere non possumus: ni cartilaginata appellare libeat. Omnia autem carnosiora sunt talia: & supina uescuntur: ut in delphinis diximus. Et cum cæteri pisces oua pariant: hoc genus solum ut ea quæ cete appellant animal parit: excepta quam ranam uocant.

De echeneide. Cap.xxv.

St paruus admodum piscis assuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhærente naues
e tardius ire creduntur. Inde noĩe imposito. Quã ob cãm amatoriis quoq; ueneficiis infamis est: & iudicioꝝ ac litium mora. Quæ crimina una laude pensat. Fluxus grauidarum utero sistens partusq; continens ad puerperium. tamen in cibos non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristoteles: ita posita pennarum similitudine. Mutianus muricem esse latiorem purpura: neq; aspero neq; rotundo ore: neq; in angulos prodeunte rostro: sed simplice concha utroq; latere sese colligente. Quibus inherentibus plenam uentis stetisse nauem portantem nuntios a Periandro ut castrarentur nobiles pueri: conchasq; quæ id præstiterunt apud gnidiorum Venerem coli. Trebius niger sesquipedalem esse: & crassitudine quinq; digitoꝝ: naues morari. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos admotus extrahat. De uarietate naturæ piscium. Cap.xxvi.

Vtant pisces colorẽ. Candidæ hyeme menæ: & fiunt æstate nigriores. Mutãt & phycis reliquo
m tẽpore candida: uere uaria. Eadẽ piscium sola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat hirundo sane p q̃ similis uolucri hirundini. De miluo pisce & dracone marino. Cap.xxvii.

Tem miluus subit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna: linguaq; ignea p
i os exerta tranquillis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sesquipedalia fere cornua: quæ ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus atq; ĩmissus in harenam cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. De piscibus sanguine carentibus Cap.xxviii.

Iscium quidã sanguine carent. de quibus dicemus. Sunt aũt tria genera. In primis quæ mollia
p appellant. Deĩde cõtecta crustis tenuibus. Postremo testis cõclusa duris. Mollia sunt loligo: sæpia: polypus: & cætera eius generis. His caput inter pedes & ĩ uentre Pediculi octoni omni-

bus. Sæpiæ & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi quibus ad ora admouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoris stabiliunt: cæteri cirri cum quibus uenantur.

De loligine & sæpiis & polypiis & nautilis. Cap. xxix.

L Oligo etiam uolitat extra aquam se efferens: quod & pectũculi faciunt sagittæ mõ. Sæpiarũ generis mares uarii & nigriores: constantiæq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo autem ubi sensere se apprehendi: effuso atramento quod pro sanguine his est infuscata aqua absc̃odũtur. Polyporũ multa genera. Terreni maiores q̃ pelagici: & oẽs brachiis ut pedibus ac manibus utuntur. Cauda uero quæ est bisulca & acuta in coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittunt mare: eam mõ in dexteram partẽ modo in sinistrã transferũt. Natant obliqui ĩ caput: quod prædurum est suffocatione uiuẽtibus. Cæterũ per brachia uel ut acceptabulis disparsis eo hausto quodãmodo cui adhærescũt tenẽt supini: ut auelli nõ queant. Vada nõ apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccum exeunt dũtaxat asperum. Leuitatem odere. Vescuntur conchyliorum carne: quorum conchas complexu criniũ frangunt. Itaq; præiacentibus testis cubile eorũ deprehenditur. Et cũ alioquin brutũ habeatur animal: ut quod ad manũ hominis adnatat: in re quodãmodo familiari callet. Omnia in domum comportat: dein putamina rosa carne egerit: annatantesq; pisciculos ad ea uenatur. Colorem mutat ad similitudinem loci: & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cõgris euenit ei. Sed renasci sicut colotis & lacertis cauda haud falsum: Inter præcipua aũt miracula est qui uocatur Nautilos: ab aliis põpilos. Supinus in summa æquorũ peruenit: ita se paulatim subrigens: ut emissa omni per fistulam aqua uelut exoneratus sentina facile nauiget Postea duo prima brachia retorquens membranam inter illa miræ tenuitatis extendit, Qua uelificante in auras cæteris subremigans brachiis media cauda ut gubernaculo se regit. Ita uadit alto liburnicarũ gaudens imagine. Si quid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De ozena: locustis: & cancris: cocleis: & conchis. Cap. xxx.

P Olyporũ generis ozena dicta a graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eam consectantibus. Polypi binis mensibus conduntur. Vltra bimatum nõ uiuunt. Pereunt aũt tabe semp. Fœminæ celerius & fere a partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo procõs. beticæ cõperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cõcharũ. Illas ad tactum comprimi præcidentes brachia eorum: ultroq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu omniq; sensu alio q̃ cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis. Impositoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur ita securi grassantur: extrahuntq; carnes. Illæ se cõtrahunt: sed frustra discuneatæ. Tanta solertia animalium hebetissimus quoq; est. Præterea negat ullum esse atrocius aial ad cõficiendũ hoiem in aqua. Luctatur enĩ cõplexu: & sorbet acceptabulis: ac numeroso suctu detrahit eũ. In naufragos urinãtis ue impetũ capit. Sed si inuertatur: elanguescit uis. Exporrigũt enim se resupinati. Mire omnibus marinis expetentibus odorem quoq; eorum. Qua de causa & nassis illinunt. Cætera quæ idẽ rettulit monstro ꝓpiora possunt uideri. Carteiæ in cetariis assuetus quidã polypus exire e mari ĩ lacus eorũ apertos: atq; ibi salsamenta populari. Conuertit in se custodum indignatiõem assiduitate furti ĩmodici. Sæpes erãt his oblectæ. Sed has trãscendebat per arborẽ: nec deprehendi potuit nisi canũ sagacitate. Hi redeuntem circũuasere noctu concitiq; custodes expauere nouitatẽ. Primum oĩum magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypũ expectasset: aut ita cognosceret: Cum mõstro dimicare sibi uidebantur. Namq; & afflatu terribili canes agebat: nunc extremis crinibus flagellatos: nũc robustioribus brachiis clauarũ modo incussos: ægreq; multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarũ. xv. capax: atq; (ut ipsius Trebii uerbis utar) brãchias quas uix utroq; brachio complecti esset: clauarũ modo torosas: longas pedum. xxx. acceptabulis siue caliculis urnalibus peluium modo. Dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo pependere põdo septingentorũ. Sæpias quoq; & loligines eiusdẽ magnitudinis expulsas in littus illud: idẽ auctor est. In nostro mari loligines quinũ cubitorũ capiunt: sæpiæ binũ. Neq; his bimatu lõgior uita. Nauigerã similitudinẽ & aliã in propontide uisam sibi ꝓdidit Mutianus conchã esse acatii modo carinatã ĩflexa puppe prora rostrata. In hanc condi naupliũ animal sæpiæ simile ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus. Trãqllo. n. uectorẽ demissis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: easdẽ ĩ usu gubernaculi porrigi: pandiq; concharum sinus aura. Huius uoluptatem esse ut ferat: illius ut regat. Simulq; eandem descendere incluso sinu: fluctu hausto: territam uisu: Id. n. constat rumore nauigantium humana calamitas in causa est. Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere: quod caret sanguine. Latent mensibus quinis. Similiter cancri qui eodem tempore occultantur: & ambo ueris principio senectutem: anguium more: exuunt: reuocatione tergorum. Cætera in aquis natant. Locustæ reptantium modo fluitãt. Si nullus ingruat metus: recto meatu cornibus quæ sunt rotunditate præpilata ad latera porrectis. Iisdem erectis in pauore obliquæ in latere procedunt. Cornibus inter se dimicãt. Vnum hoc animaliũ nisi uiuum

Territã uisu forte tristi id. n. ꝯstat &c. ul' territã uisu id. n. ut cõstet

feruenti aqua

feruenti aqua incoquatur: fluida carne non habet callum.

De cancris. Cap.xxxi.

u Iuunt petrosis locis: cancri mollibus. Hyeme aprica littora sectātur. Aestate in opaca gurgitū recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur: autūno & uere pinguescūt: & plenilunio magis: qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancro℞ genera carabi: astaci: tacineæ: paguri hera cleotici: leones: & alia ignobiliora. Carabi a cæteris cancris cauda distant. In phœnice hippoe uocant: tan tæ uelocitatis ut consequi non sit. Cancris uita longa. Pedes octoni omnibus in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex: mari simples. Prætereа bina brachia denticulatis forcibibus. Superior pars in pri moribus his mouetur inferiore immobili. Dextrum brachium oibus maius. Vniuersi ubi aliquādo con gregantur os ponti euincere non ualent. Quaobrem egressi circūeunt. apparetq; tritum iter. Pinnoteras uocatur minimus ex omni genere. Ideo oportunus iniuriæ. Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere: & cum accreuerit migrare in capaciores. Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate rede unt. Dimicant inter se ut arietes diuersis cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte & ipsorum cum exanimati sint corpus transfigurari in scorpiones narrantur in sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem uolui. Itaq; detri tis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur quorum spinę longissimæ: calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa Toronē cādidi nascūtur: spina parua. Oua oium amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitiā maris præsagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

Mææ

De cocleis. Cap.xxxii.

i N eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerētes se domicilio: binaq; ceu cornua pro tendentes contrahentesq;: oculis carent: ideoq; corniculis prætentant iter.

De pectinibus. Cap.xxxiii.

p Ectines in mari ex eodem genere habentur. Reconditi & ipsi in magnis frigoribus ac magnis æstibus: unguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiam uelut in ore mādentium. Firmioris iam testæ murices: & concha℞ genera: in quibus magna ludētis naturæ uarietas: tot colorū differē tiæ: tot figuræ: planis & concauis: longis: lunatis: in orbem circumactis: dimidio orbe cæsis: in dorsum elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: striatis: uertice nutricatim intorto margine in mucronem emisso: foris effuso: intus replicato: iam distinctione uirgulata crinita: crispa: cuniculatim pectinatim imbricatim undata: cancellatim reticulata: in obliquum: in rectum expansa: predensata: porrecta: sinuata: breui no do ligatis: toto latere cōnexis: ad plausum apertis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neritæ: præbē tesq; concauam sibi partem: & alteram auræ opponentes per summa æquorum uelificant. Saliunt pecti nes & extra uolitant: seq; & ipsi carinant.

Muricatim

De diuitiis marinis. Cap.xxxiiii.

ſ Ed quid hæc tam parua cōmemoro? cū populatio mo℞ atq; luxuria nō aliunde maior q̄ e con charum genere proueniat? Iam quidem ex tota re℞ natura damnosissimum uētri mare est tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus precia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascantur: & ubi: & quomodo inueniuntur margaritæ. Cap.xxxv.

s Ed quota hæc portio est reputantibus purpuras? conchylia? margaritas? Parū scilicet fuerat in gulas condi maria: nisi manibus: auribus: capite: toto corpore a fœminis iuxta uirisq; gestaren tur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Non recte recipit hic nos re℞ natura nisi nudos. Esto: si tanta uentri cū eo societas. Quid tergori? Parū fit nisi qui uescimur periculis etiam uestiamur. Adeo p totum corpus anima hoīs quæsita maxime placent: Principium ergo cul menq; omnium rerum pretii margaritæ tenent. Indicus maxime has maxime has mittit occeanus. Inter illas beluas tales tātasq;: quas diximus p tot maria uenietes tam longo terra℞ tractu: e tātis solis ardo ribus: atq; indicis quoq; insulis petunt & admodū paucis. Fertilissima est taprobane & toidis ut diximus in circuitu mundi. Itē perimula ꝓmontoriū indiæ. Præcipue aūt laudantur circa arabiā ī pſico sinu maris rubri. Origo aūt atq; genitura conchæ est haud multū ostrea℞ conchis differens. Has ubi genita lis anni stimulauerit hora pandētes sese quadā obscitatione ipleri roscido cōceptu tradunt: grauidas po stea eniti: partūq; concha℞ esse margaritas pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit: candorē con spici. Si uero turbidus: & fœtum sordescere. Eundē pallere: cælo minante: conceptū. Ex eo quippe cōsta re: celiq; eis maiorē societatēesse q̄ maris: inde nubilū trahit colorē: aut pro claritate matutina serenum. Si tēpestiue satientur: grandescere & partus. Si fulguret: cōprimi cōchas: ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tonuerit. pauidas ac repente cōpressas: quæ uocāt physemata efficere speciē: ue℞ inani inflatam sine corpore. Hos esse concha℞ abortus. Sani quidē partus multiplici constant cute: non improprie cal lum ut existimari corporis possit. Itaq; & purgant a peritis. Miror ipso tantū eas cælo gaudere: sole ru bescere: candorēq; perdere ut corpus humanū. Quare præcipuū custodiunt pelago altius mersæ: q̄ ut

Stoidis

penetrent radii. Flaucscunt tamē & illæ senecta: rugisq; torpescunt: nec nisi iuuenta constat ille: qui quęritur uigor. Crassescunt etiā in senecta: conchisq; adhæresunt: nec iis auelli queunt: nisi lima. Quibus una tantum est facies & ab ea rotūditas: auersis planicies: ob id tympania nominantur. Cohęrētes uidemus in conchis hac dote unguenta circūferentibus. Cætero in aqua mollis unio: exemptus protinus durescit. Concha ipsa cum manum uidet comprimit sese: operitq; opes gnara propter illas se peti: manūq; si præueniat acie sua abscidit: nulla iustiore pœna: & aliis munita suppliciis. Quippe inter scopulos pars maior inuenitur: sed in alto quoq; comitantur marinis canibus. Nec tamē aures fœminarū arcentur. Quidā tradūt sicut apibus ita concharū examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces: miræ ad cauendum solertiæ. Has urinantium cura peti. Illis captis facile cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa carne omni nucleos quosdā corporū hoc ē uniones decidere in ima. Vsu atteri nō dubium est: colorēq; indiligētia mutari. Dos oīs in candore: magnitudine: orbe: leuore: pondere: haud ꝓmptis rebus in tantū: ut nulli duo reperiant̄ indiscreti. Vnde nomen unionū romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam apud græcos nō est: nec apud barbaros inuētores eius aliud q̄ margaritę. Et in candore ipso magna differētia. Clarior in rubro mari reptus. Indicus specularium lapidū squamas assimulat: alias magnitudine præcellens. Sūma laus coloris ē exaluminatos uocari: & ꝓcerioribus sua gratia est. Elenchos appellant fastigiata lōgitudine. Alabastrorū figura in pleniore orbe desinētes. Hos digytis suspendere: & binos ac ternos auribus fœminarū gloria est. Subeūt luxuriæ eius nomina & tedia exquisita ꝑditione portatu. Siquidē cū id fecere crotalia appellant: ceu sono quoq; gaudeant: & collisu ipso margaritarū. Affectantq; iam & pauperes lictorē fœminæ in publico unionē essedictantes. Quin & pedibus: nec crepidarū tantū obstragulis: sed totis socculis addūt. Neq;.n. gestare iam margaritas: nisi calcent: ac ꝑ uniones etiam ambulent satis est. In nostro mari reperiri solebant. Crebrius circa bosphorū thracium: ruffi ac parui in conchis: quas myas appellant. At in acarnania: quæ uocat̄ pinna gignit. Quo apparet nō uno cōchæ genere nasci. Nā & Iuba tradit arabicis cōcham eē similem pectini insecto: hirsutam echinorū modo ipsum unionem in carne ipsa esse grandini similem. Conchę nō tales ad nos afferuntur. Nec in acarnania ante laudati repiuntur: enormes & feri: colorisq; marmorei. Meliores circa actium: sed & ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eos putant: coloremq; expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est: q̄ nullo lapsu franguntur. Non autem semper in media carne repiuntur: sed aliis atq; aliis locis. Vidimusq; iam extremis etiā marginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibusdam quaternos quinosq;. Pondus ad hoc æui semūciæ pauci singulis scrupulis excessere. In britānia paruos atq; decolores nasci certum ē. Quoniam Diuus Iulius thoracē quem Veneri genitrici ī templo eius dicauit: ex britānicis margaritis factū uoluerit intelligi. Lolliam Paulinam quæ fuit Caii principis matrona nec serio quidē aut solēni cerimoniarū aliquo apparatu: sed mediocrium etiā sponsaliū cœna uidi smaragdis margaritisq; opertā: alterno textu fulgentibus toto capite crinibus: spiris: auribus: collo: manibus digytisq;. Quæ summa quadringenties sestertiū colligebat. Ipsam confestim paratam nūcupationem tabulis ꝓbare. Nec dona ꝓdigi principis fuerant: sed auitæ opes prouintiarū scilicet spoliis partæ. Hic est rapinarū exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regū muneribus in toto oriēte interdicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio uenenū biberet: ut neptis eius quadringenties sestertiū opta spectaretur ad lucernas. Cōputet nunc aliquis ex alia ꝑte quantū Curius aut Fabritius in triūphis tulerint: & imaginetur eorū fercula: & ex altera parte Loliā unā īperii mulierculā accubantem: non illos curru detractos: q̄ in hoc uicisse malit? Nec hæc summa luxuriæ exempla sunt. Duo fuere maximi uniones ꝑ omne æuum utrūq; possedit Cleopatra ægypti reginarū nouissima ꝑ manus orientis regū sibi traditos. Hæc cū exquisitis quotidie Antonius saginaret̄ epulis: sꝑbo simul ac ꝓcaci fastu ut regina meretrix lautitiā eius oēm apparatūq; detrectans quærente eo quid astrui magnficentiæ possit: respondit. Vna se cœna centies sestertiū absumpturā. Cupiebat discere Antonius: sed fieri posse nō arbitrabatur. Ergo sponsionibus factis postero die quo iudiciū agebat̄: magnificā alias cœnam ne dies periret: sed quotidianā Antonio apposuit irridenti: cōputationemq; expostulanti. At illa corollarium id esse. consumpturamq; se ea in cœna taxationē confirmans: solāq; se centies sestertium cœnaturam. Inferri mensam secundam iussit. Ex præcepto ministri unū tantum uas ante eam posuere aceti: cuius asperitas uisq; in tabem margaritas resoluit. Gerebatq; auribus tū maxime singulare illud & uere unicum naturæ opus. Itāq; spectante Antonio quid nā esset actura detractum alterū mersit: ac liquefactum absorbuit. Iniecit alteri manū. L. Plaucus iudex sponsionis eius eum quoq; parāti simili modo absumere. Victūq; Antonium ꝓnunciauit oīe irato. Comitet̄ fama unionis eius parē capta illa tātæ quæstionis uictrice regina dissectū: ut esset in utrisq; Veneris auribus romæ in pantheo dimidia eorū cœna Non ferent tamen hanc palmam: spoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres: ne triumphatu suo nimis superbiat Antonius pene histrioni comparatus. Et quidem nulla sponsione ad hoc

productus quo

Perditiore Licitatorem

productus quo id magis regium erat: sed ut experiretur in gloria palati quid saperent margaritæ: atq; ut mire placuere: ne solus hoc sciret singulos uniones conuiuis ad sorbendũ dedit. Romæ in promiscuũ ac frequentẽ usum uenisse alexandria in dictionem redacta. Primũ aũt cœpisse circa syllana tempora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomẽ impositũ maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamẽ æternæ prope possessionis est: sequitur hæredẽ. In mancipatũ uenit ut prædium aliquod. Cõchylia & purpuras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Cap.xxxvi.

p Vrpuræ uiuunt annis plurimũ septenis. Latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus Congregantur uerno tempore: mutuoq; attritu lentorẽ cuiusdã ceræ saliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitũ uestibus in mediis habent faucibus. Liquoris hic est minimi in candida uena. Vnde pretiosus ille bibitur nigrãtis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Viuas capere cõtendunt: quia cũ uita sua succum illũ euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta cõcha auferunt: minores cũ trapetis frangũt. Ita demũ rorem eum excipientes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In meninge africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc fasces securesq; romanæ uiam faciunt. Idemq; ꝓ maiestate in puericia est. Distinguit ab equite curiã. Diis aduocatur placandis: oẽmq; uestẽ illuminat. In triũphali miscet̃ auro. Quapropter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde cõchyliis precia? Quis uirus graue in fuco: color austerus in glauco & irascenti similis mari. Lingua purpuræ longitudine digitali: qua pascit̃ ꝑforando reliqua cõchylia: tanta duricia aculeo est. Aqua dulci enecantur: & sicubi flumini imerguntur: alioquin captæ diebus quinquagenis uiuunt saliua sua. Conchæ omnes celerrime crescunt præcipue purpuræ. Anno magnitudinem implent. Q d' si hactenus transcurrat expositio: fraudatam se ꝑtinus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dãnet. Quamobrẽ prosequemur etiã officinas: ut tanq̃ inuictu frugũ noscitur ratio. Sic oẽs qui istis gaudent præmia uitæ suæ calleant. Conchaꝝ ad purpuras & cõchylia eadẽ q̃dem est materia: sed distat temperamento. Duo sunt genera. Buccinũ minor cõcha ad similitudinem eius buccini: quo sonus editur. Vnde & causa nomini rotunditate oris in margine incisa. Alteꝝ purpura uocatur caliculatim procurrente rostro: & caliculi latere introrsus tabulato qua ꝓferatur lingua. Præterea clauatum est ad turbinem usq; aculeis in orbẽ septenis fere: qui nõ sunt buccino: sed utrisq; orbes totidem quot habent annos. Buccinum nõ nisi petris adhæret: circaq; scopulos legitur. Imperii Cuniculatim uel Clauiculatim

Quot sunt genera. Cap.xxxvii.

p Vrpuræ nõie alio pelagiæ uocantur. Eaꝝ genera plura: pabulo & solo discreta. Lutense putrilimo: & algense enutritũ alga uilissimũ. Vtrisq; melius teniense in tenei maris ora collectũ. Hoc quoq; tamen etiamnum leuius atq; dilutius. Calculosæ appellantur a calculo maris mire apto conchyliis: & longe optimo purpuris. Dialusitenseid est uario soli genere pastum. Capiũtur autem purpuræ paruulis rarisq; conchis textu ueluti nassis in alto iactis. Inest iis esca: clusiles: mordacesq; conchaꝝ quales uidemus has semineces: sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes. Appetunt eas purpuræ: porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese: comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Canaliculi Tenarii

Quo capiuntur tempore. Cap.xxxviii.

c Api eas post canis ortum aut ante uernum tempus utilissimũ: quoniam cũ fœtificauere fluxos habent succos. Sed id tingentum officinæ ignorant: cum summa uertatur in eo. Eximitur postea uena quam diximus. Cui addi salem necessarium: sextarios ferme in libras centenos. Macerari triduo iustum. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plumbo: singulisq; aquæ amphoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore torreri: & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est: decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatum mergitur in experimentum. Et donec spei satisfiat uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis. Rursusq; mergitur carminata: donec omnẽ ebibat saniẽ. Buccinũ per se damnatur: quoniã fucũ remittit. Pelagio admodũ alligatur: nimiæq; eius nigritiæ dat austeritatẽ illã nitorẽq;: q̃ quærit̃ cocci. Ita ꝑmixtis uiribus alteꝝ altero excitat̃: aut astrigit̃. Sũma medicaminũ i libras. Velleꝝ buccino ducẽtæ. Pelagio.cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ satiat̃ imatura uiridiq; cortina: mox ꝑmutat̃ in buccino. Laus ei summa in colorẽ sanguinis concreti nigricans aspectu: idemq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis. Aquari

Romæ quando usus purpuræ. Cap.xxxix.

p Vrpuræ usum romæ semper fuisse uideo. Sed Romulo in trabea. Nã toga prætexta & latiore clauo Tullum Hostilium e regibus primũ usum hetruscis deuictis satis constat. Nepos Cornelius qui Diui Augusti principatu obiit. Me inquit iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra denariis centum uenibat: nec multo post rubra tarentina. Huic successit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis currulis primus in prætexta usus improbabatur. Qua purpura quis non iam inquit triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno.

.dcc. Cicerone conſ. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta eſſet ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene cõmodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino. præterq; ius temperaturæ Aeque pro indiuiſo humani potus excremento dimidia & medicamina adduntur Sic gignitur laudatus ille pallor ſaturitate fraudata: tantoq; dilucidior quanto magis uellera eſuriunt.

De pretio earum. Cap. xl.

p Recia medicamento ſunt quidem pro fertilitate littorum uiliora. Non tamẽ uſq; pelagii libras quinquenos nũmos excedere: & buccini centenos ſciant: q iſta mercantur imenſo. Sed alia ſunt nec habent finẽ uitia. Iuuatq; ludere impendio: & luſus geminare miſcẽdo iter: & ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere: argentum auro confundere ut electra fiant: addere iis æra: ut corinthia.

De tingendo amethyſtino & cocco byſſino. Cap. xli.

n On eſt ſatis abſtuliſſe gemmæ nomẽ amethyſtum. Rurſum abſolutus inebriatur tyrio: ut ſit ex utroq; nomen improbum tyriamethyſtus: ſimulq; luxuria duplex. Et cum confecere cõchylia: tranſire melius in tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inueniſſe artifice mutante quod damnabat. Inde ratio eſt nata. Votũ quoq; factum e uitio portentoſis ingeniis: & gemina demonſtrata uia luxuriæ: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miſcere: coccoq; tinctũ tyrio tingere ut fieret bis byſſinum. Coccum galatiæ rubens granẽ: ut dicemus in terreſtribus aut circa emeritã luſitaniæ in maxima laude eſt. Verum ut ſimul peragantur nobilia pigmenta anniculo gramini languidus ſuccus. Idem a quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires neq; ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio: qua ſe uirorum iuxta fœminarumq; forma credit ampliſſimã fieri.

Granum

De pinna: & pinnotere: & aquatilium ſenſu. Cap. xlii.

c Oncharum generis & pinna eſt. Naſcitur in limoſis ſubrecta ſemper: nec unq̃ ſine comite: quẽ pinnoterẽ uocãt: alii pinnophylacẽ id eſt ſquilla parua. Aliubi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna luminibus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultãt alii ptinus: & ubi licentia audacia creuit: Implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index morſu leui ſignificat. Illa ore compreſſo quicquid incluſit exanimat: partemq; ſotio tribuit. Quo magis miror quoſdã exiſtimaſſe aquatilibus nullum ineſſe ſenſum. Nouit torpendo uim ſuã ipſa non torpens: merſaq; in in limo ſe occultat: piſces qui ſecuri natantes obtorpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor ſolertia ranæ: quæ in mari piſcatrix uocatur: eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit: aſſultãtes piſciculos pertrahens: donec tam prope accedant: ut aſſiliat. Simili modo ſquatina & rhombus aditi pinnas exertas mouẽt ſpecie uermiculorum. Itemq; quæ uocatur raia. Nam paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeuntes radio: quod tælum eſt ei figens. Argumenta ſolertia huius quod tardiſſimi piſcium hi mugilẽ uelociſſimũ oim̃ habẽtes in uẽtre repiuntur.

De ſcolopendris uulpibus & glanis. Cap. xliii.

ſ Colopendræ terreſtribus ſimiles quas cẽtipedes uocant hamo deuorato omnia interranea euomunt: donec hamũ egerant: deinde: reſorbent. At uulpes marinę ſimili in periculo glutiunt amplius uſq; ad infirma lineæ: quæ facile prærodant. Glaucius qui & glanis uocatur auerſus mordet hamos nec deuorat: ſed eſca ſpoliat.

Glanius uel & qui

De ariete piſce. Cap. xliiii.

g Raſſatur aries ut latro. Et nũc grandium nauium in ſalo ſtantium occultatus umbræ ſi quem nandi uoluptas inuitet expectat. Nunc elato extra aquam capite piſcantium cymbas ſpeculatur: occultuſq; adnatans mergit.

De his quæ tertiã naturã habent non animaliũ neq; fruticum: & de urticis & ſpongiis. Cap. xlv.

e Quidẽ & iis ſenſum ineſſe arbitror qui nec animalium neq; fruticũ ſed tertiã ex utroq; naturam habent: urticis dico & ſpõgiis. Vrticæ noctu uagant̃: noctuq; mutant̃: carnoſæ frondis. Iis natura ut carne ueſcant̃. Vis pruritu mordax: eadẽq; quæ terreſtris urticæ. Contrahit ergo ſe q̃ maxime rigens: ac prænatãte piſciculo frondem ſuã ſpargit: cõplectenſq; deuorat. Alias mercenti ſimilis & iactari ſe paſſa fluctu algæ uice contactos piſces: attrituq; petræ ſcalpentes pruritũ inuadit. Eadẽ noctu pectines & echinos perquirit. Dũ admoueri ſibi manũ ſentit: colorem mutat: & contrahitur. Tacta uredinẽ mittit: paulũq; ſi fuerit interualli: abſconditur. Ora ei in radices eſſe tradunt̃. Excremẽta p ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiaꝝ tria genera accipimus. ſpiſſum: ac preduꝝ: & aſpeꝝ. Tragos id uocatur minus Spiſſum & mollius Manos: tenue denſumq; ex quo penicilli: achilleũ. Naſcunt̃ oẽs i petris. Alunt̃ cõchis: piſce: limo. Intellectũ ineſſe iis apparet: quia ubi auulſorẽ ſenſere: cõtracte multo difficiliꝰ abſtrahuntur. Hoc idẽ fluctu pulſante faciunt. Viuere eſca manifeſto conchæ minutæ in iis reperte oſtẽdunt. Circa toronem ueſci illis auulſas etiam aiunt: & ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhæret color: africis præcipue quæ generantur in ſyrtibus: maxime fiunt manæ. Sed molliſſimæ circa lyciã. In profundo aũt nec uentoſo molliores. In helleſponto aſperæ. Et denſæ circa maleã. Putreſcunt in apricis locis. ideo optimæ in gurgitibus: Viuentibus itemq; madẽtibus nigricãs color. Adhærent nec parte nec totæ. interſunt. n. fiſtulæ quædã ianes: quaternæ fere aut quinæ: per quas paſci exiſtimantur

ſtimantur. Sunt & aliæ ſed ſupernæ concretæ. Et ſubeſſe mēbrana quædam radicibus earum intelligitur
Viuere conſtat longo tpe. Peſſimum omnium genus earum eſt: quæ aplyſiæ uocantur: quia elui nō poſ-
ſunt: in quibus maxime ſunt fiſtulæ: & reliqua denſitas ſpiſſa.

De caniculis marinis. Cap. xlvi.

Aniculaꝝ maxīa multitudo circa eas urinātes graui periculo infeſtant: Ipſi ferunt & nubē quā
c dam craſſeſcere ſuper capita aīalium planoꝝ piſcium ſimilē premētem eos: arcentēq; a recipro
cando: & ob id ſtilos præacutos lineis annexos habere ſeſe: quia niſi perfoſſæ ita nō recedant: ca
liginis & pauoris (ut arbitror) opere. Nubem. n. & nebulam cuius noīe id malum appellant inter aīalia
illa haud ultra comperit quiſq̄. At cum caniculis atrox dimicatio: Inguina & calces omnēq; candorem
corporum appetunt. Salus una in aduerſas eundi ultroq; terrendi. Pauet. n. hominem æque ac terret. Et
fors æqua in gurgite. Vt ad ſumma aquæ uentū eſt: ibi periculum anceps. Adempta rōne contra eundi:
dum conetur emergere. Et ſalus oīs in ſotiis. Funem illi religatum ab humeris eius trahunt. Hunc dimi-
cans: ut ſit periculi ſignum: leua quatit. Dextera apprehenſo ſtilo in pugna eſt. Modicus alias tractus.
Vt prope carinam uentum eſt: niſi præceleri ui repente rapiant: abſumi ſpectant. Ac ſæpe iam ſubducti
e manibus auferuntur: ſi non trahentium ope conglobato corpore in pilæ modum ipſi ſe adiuuere.
Protendunt quidem tridentes illi. Sed monſtri ſolertia eſt nauigium ſubeundi atq; ita e tuto prœliandi.
Omnis ergo cura ad ſpeculandum hoc malum inſumitur.

De aīantibus quæ ſilicea teſta: & quæ ſine uillo includunt̄. & reliqs ſordidis aīalibus. Cap. xlvii.

Ertiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces: quia nunq̄ ſunt ubi maleficæ beſtiæ. Qua de cauſa
c urinantes ſacros appellant eos. Silicea teſta incluſis fatendum eſt nullum eſſe ſenſum ut oſtre
is. Multis eadem natura quæ frutici ut olothyris: pulmonibus: ſtellis. Adeoq; nihil non gigni
tur in mari ut cauponarum etiam æſtiua animalia pernici moleſta ſaltu: aut quæ capillus maxime celat
exiſtant. & circūglobata eſcæ ſæpe extrahuntur. Quæ cauſa ſomnium piſcium in mari noctibus infeſta-
re exiſtimatur. Quibuſdam uero ipſis innaſcūtur: quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. Cap. xlviii.

Ec uenena ceſſant dira ut in lepore: qui in indico mari etiā tactu peſtilens uomitum diſſolutio
n nēq; ſtomachi ꝓtinus creat. In noſtro offa informis: colore tantū lepori ſimilis. In indis & ma
gnitudine & pilo duriore. Tantum uiuus ibi capitur. Aeq; peſtifeꝝ aīal araneus ſpinæ indorſo
aculeo noxius: Sed nullū uſq̄ execrabilius q̄ radius ſup caudā eminēs trigonis: quā noſtri paſtinacā ap-
pellāt. Quin cōchylii magnitudine arbores īfixus radici necat. Arma ut tælum perforat & ferri & ueneni
malo.

De morbis piſcium. Cap. xlix.

Orbos uniuerſa genera piſcium & cætera animalia etiam fera non accipimus ſentire. Verum
m ægrotare ſingulos manifeſtum facit aliquorum macies: cum in eodem genere præpingues alii
capiantur.

De generatione eorum mira. Cap. l.

Vo nam modo generent deſiderium & admiratio hoīum differri nō patit̄. Piſces attritu uen-
q trium coeunt: tanta celeritate ut uiſum fallant: Delphini & reliqua cete ſimili mō & paulo diu
tius. Fœmina piſcis coitus tempore marem ſequit̄: uentrē eius roſtro pulſans. Sub partu ma
res fœminā ſimiliter oua ueſcētes eoꝝ. Nec ſatis eſt generationi per ſe coitus: niſi editis ouis iter ſe uerſan
do mares & fœminæ uitale aſperſerint uirus. Non oībus id contingit ouis in tāta multitudine: alioquin
replerentur maria & ſtagna: cum ſinguli uteri innumerabilia concipiant..

Item de generatione & qui piſces oua pariant. Cap. li.

Iſcium oua in mari creſcūt: quædam ſumma celeritate ut murenaꝝ. Quædam paulo tardius:
p plani piſcium quibus cauda nō obeſt aculeiq; ut teſtudines & raiæ in coitu ſuperueniūt. polypi
crino uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & loligines linguis cōponētes īter ſe brachia: & incō
trarinm nantes: & pariunt ore: Sed polypi in terrā uerſo capite coeunt. Reliqua molliū tergis ut canes.
Item locuſtæ & ſquillæ. Crancri ore. Ranæ ſuperueniunt: prioribus pedibus alas fœminæ mare appre-
hendente: poſterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras: quas gyrinos uocant: oculis tamen &
cauda inſignes: mox pedes figurantur: cauda findente ſe ī poſteriores. Mirumq; ſemeſtri uita reſoluunt̄
in limum nullo cernente: & rurſus uernis aquis renaſcuntur quæ fuere natæ perinde occulta ratione cum
oībus annis id eueniat. Et mytuli & pectines ſponte naturæ in harenoſis proueniunt. Quæ durioris te-
ſtæ ſunt: ut murices purpuræ ſaliuario lētore. Sicut aceſcente humore culices: atq; ſpuma maris incale-
ſcente cum admiſſus eſt hymber. Quæ uero ſiliceo tegmine operiuntur: ut oſtrea putreſcente limo: aut
ſpuma circa nauigia diutius ſtante: defixoſq; palos: & lignum maxīe. Nuper cōpertū ī oſtreariis: humo
rem iis fœtificum lactis modo effluere: Anguillæ atterunt ſe ſcopulis ea ſtrigmēta uiueſcūt. Nec alia eſt
earum ꝓcreatio. Piſciū diuerſa genera nō coeūt præter ſquatinā & raiā: ex qbus naſcit̄ priori parte ranæ
ſimilis: & nomē ex utroq; cōpoſitum apud græcos trait. Quædam tpe anni gignunt̄ & in humore & in

terra. Vere pectines limaces hirũdines eodẽ tpe euanescunt. Piscium aũt lupus & trichias bis anno parit
Scorpænæ & saxatiles oẽs. Mulli ter: & chalcis: cyprinus sexies. Scorpiones bis ac sargi uere & autumno. Ex planis squatina sola bis autũno & uergiliaꝝ occasu. Plurimi piscium tribus mensibus aprili maio. Salpæ autũno: spari: torpedo: squali circa æquinoctiũ. Molles uere. Sæpia oĩbus mensibus. Oua eius glutino atramenti ad speciẽ uuæ cohærentia masculus prosequit̃ afflatu: alias sterilescunt. Polypi hyeme coeunt. Pariunt uere oua tortili uibrata pampino: tanta fœcunditate ut multitudine ouorum occisi non recipiãt ca
Crano uo capitis: quæ prægnãtes tulere. Ea excludunt qnquagesimo die. e quibus multa pp numerũ ĩtercidũt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua: atqꝫ ita incubãt. Polypis fœmina mõ in ouis sedet: mõ cauernã brachioꝝ implexu claudit. Sæpia in terreno parit inter harũdines: aut sicubi enata alga. Excludit quintodecimo die. Loligines in alto conserta oua edunt ut sæpiæ. Purpuræ murices eius deniqꝫ generis uere pariunt. Echini oua pleniluniis habent hyeme. Et cocleæ hyberno tpe nascũtur. Torpedo octogenos fœtus habens: inuenit̃: eaqꝫ intra se parit oua præmollia in aliũ locũ uteri transferens: atqꝫ ibi excludens. Simili mõ oĩa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut sola piscium & animal pariant: & oua concipiant. Sylurus mas solus oĩum edita custodit oua sæpe & quinquagenis diebus ne absumant̃ ab aliis. Cæteræ fœminæ ĩ triduo excludũt: si mas attigit. Acus siue belone unus pisciũ dehiscẽte pp multitudinem utero parit. A partu calescit uulnus: quod & in cæcis serpẽtibus tradunt. Mus marinus in terras scrobe effosa parit oua: & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit: fœtũqꝫ in aquã ducit.

De uuluis piscium. Cap. lii.

e Rrythini & chanæ uuluas habere tradunt̃. Qui trochos appellat̃ a græcis ipse se inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscium. Cap. liii.

a Eui piscium memorãdum nuper exẽplum accepimus. pausilypum uilla est campaniæ haud ꝑcul neapoli. In ea ĩ Cæsaris piscinis a Pollione Vedio cõiectũ piscẽ sexagesimũ post annum expirasse scribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibus eius ex eodẽ genere etiã tũc uiuentibus. Quæ mẽtio piscinaꝝ admonet ut paulo plura dicamus hac de re: prisq̃ digrediamur ab aquatilib9.

De uiuariis & ostrearum: & quis ea primus inuenerit. Cap. liiii.

o Streaꝝ uiuaria primus oĩum Sergius Orata iuenit in baiano ætate. L. Crassi oratoris añ marsicũ bellũ: nec gulæ cã: sed auaritiæ: magna uectigalia tali exĩgenio suo ꝑcipiens. Vt qui primus pensiles inuenit balineas ita mãgonizatas uillas subide uendẽdo. Is primus optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauit: quãdo eadẽ aquatilia genera alíubi atqꝫ alibi meliora. Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes: rhõbus rauennæ: murenæ in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: ne culinaꝝ censura peragatur. Nondũ britãnica seruiebant littora: cum Orata lucrina nobilita
Ac ne lis esset bat. postea uisum tanti in extrema italia petere brundusium ostreas ac uelitis. Sed ĩter duos sapores nuper excogitatum tamẽ longæ aduectionis a brundusio cõpascere in lucrino. Eadem ætate prior Licinius Munera reliquoꝝ piscium uiuaria inuenit. Cuius deinde exẽplum nobilitas secuta est Philippus: Hortẽensius Lucullus exciso etiam monte iuxta neapolim maiore ĩpendio q̃ uillã ædificauerat euripũ: & maria admisit. Qua de causa magnus Pompeius Xerxem togatum eum appellabat. Quadraginta. M. ipsius piscinæ A defuncto illo ueniere pisces.

Qui primus murenarum uiuaria fecerit. Cap. lv.

m Vrenarũ uiuariũ priuatim excogitauit. C. Hirrus ante alios qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenaꝝ mutua appendit. Nam permutare quidem precio noluit: aliaue merce. Huius uillam inter q̃ modicũ. xl. milibus piscinæ uendiderũt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud baulos in parte baiana piscinã habuit Hortensius orator. Murenam adeo dilexit: ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla Antonia drusi murenæ quam diligebat inaures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupiuerunt.

De coclearum uiuariis & quis primus instituit. Cap. lvi.

Hirpinus e Oclearum uiuaria instituit Fuluius Lupinus in tarquinesi pauloante ciuile bellum: quod cum Pompeio magno actum est: distinctis quidem generibus earum: separatim ut essent: albæ quæ in reatino agro nascuntur. Separatim illyricæ: quibus magnitudo ꝑcipua. Africanæ quibus fœcunditas. Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentatus est sapa & farre: aliisqꝫ generibus. Vt cocleæ quoqꝫ altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor est. M. Varro.

De piscibus terrenis. Cap. lvii.

p Isciũ genera etiãnum a Theophrasto mira ꝑdunt̃ circa babylonis rigua decedẽtibus fluuiis in cauernas aquas hebetes remanere. Quosdã inde exire ad pabula pennulis gradiẽtes crebro caudæ motu. contraqꝫ uenantis refugere in suas cauernas: & in iis obuersos stare. Capita eorum eẽ

ranæ marinæ similia: reliquas partes gobiorum. Branchias ut cæteris piscibus. Circa heracleam & toronē & lycum amnem esse multifaria. In ponto unum genus esse: quod extremas fluminū aquas sectetur cauernasq; sibi faciat in terra: atq; in iis uiuat etiam reciprocis amnibus siccato littore. Effodi ergo: motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa heracleam eandē eodēq; lyco amne decedente ouis relictis in limo generari pisces: qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis. Quod fieri non indigo humoris: propter quos & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autē in sicco maturari ut testudinum eadem in ponti regione apprehendi in glacie piscium quosdam maxime gobiones nō nisi patinarum calore uitalem motum fatētes. In iis quidem tametsi mirabilis: est aliqua ratio. Idem tradit ī paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus. In iis locis ubi nullæ restagnent aquæ. Miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidē uim aliquā inesse quā puteis arbitratur: cum nonnulli reperiātur pisces. Quicquid est hoc certe minus admirabilem talparum facit uitam subterranei animalis: nisi forte uermium terrenorum & iis piscibus natura est. Admirabile facit talparū uita

De muribus nili. Cap. lviii.

u Erum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe deturgēte eo musculi reperiuntur inchoato opere. Genitalis aquæ terræq; iam parte corporis uiuētes: nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce: & quomodo capiatur. Cap. lix.

n Ec de anthia pisce sileri cōuenit. Itaq; plerosq; aduerto credidisse apud chelidonias īsulas quas diximus asiæ scopulos in mari ante promontorium sitas. Ibi frequens hic piscis & celeriter capitur uno genere: paruo nauigio & concolori ueste: eademq; hora per aliquot dies cōtinuos piscator enauigat certo spatio: escamq; proiicit. Quicquid ex eo mutetur: suspecta fraus prędæ est. Cauēsq; quod timuit: cum id sæpe factum est: unus aliquando consuetudine īuitatus anthias escam appetit. Notatur hic intentione diligenti: ut auctor spei: conciliatorq; capturæ. Neq; enim est difficile cū per aliquot dies solus accedere audeat: tandē & aliquos inuenit paulatim comitatior. Postremo greges adducit innumeros: iam uetustissimis quibusq; assuetis piscatorem agnoscere: & cibum e manu capere. Tum ille paulum ultra digytos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̄ capit: ab umbra nauis breui conatu abscedens. Ita ne cæteri sentiant alio intus excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla: aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest: ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquū gregem. Ferunt discordem socium duci sotii insidiatum pulchre noto cœpisse malefica uoluntate. Agnitum in macello a socio cuius iniuria erat: & dati damni formula ex edicto condemnatum. Addit Mutianus æstimata lite decem libris. Idem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint: spinis quas in dorso serratas habent lineam secare traduntur: eo qui tenetur extendente: ut prædici possit. At inter sargos ipse qui tenetur ad scopulos lineam terit. Tauri

De stellis marinis. Cap. lx.

p Ræter hæc claros sapientia auctores uideo mirari stellam in mari. Ea figura est parua admodum caro intus: extra duriore callo. Huic tam igneum feruorem esse tradunt: ut omnia in mari contacta adurat. Omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitū experimētis haud facile dixerim. Multo mirabilius dixerim id cuius experiendi quottidie occasio est.

De dactylis: eorumq; miraculis. Cap. lxi.

c Oncharum e genere sunt dactyli ab humanorum unguium similitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine alio fulgore clarere: & quanto magis humorem habeant. Lucere in ore mādentium. Lucere in manibus: atq; etiā in solo: atq; ueste decidentibus guttis: ut ꝑculdubio pateat succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter se aquatilium. Cap. lxii.

s Vnt & inimicitiarū atq; concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Cōger & murena caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta pauet: ut si iuxta uiderit omnino moriatur. Locustam conger: Rursus polypum congri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum: eosdemq; statis mensibus concordes esse. Omnes autem uiuere quibus caudæ sic amputentur. At e contrario amicitiæ exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoq; prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem uada prænatans demonstrat: oculorumq; uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. X.

De Natura auium. Cap. i.

s Equitur natura auium: quarum grandissimi & pene bestiarum generis struthiocameli. Africi uel æthiopici altitudinem equitis insidentis equo excedunt: celeritate uincunt. Ad hoc demum datis pennis ut currentē adiuuent. cætero non sunt uolucres: nec a terra tolluntur. Vngulæ iis ceruinis similes: quibus dimicāt: bisulcæ cō prehendendis lapidibus utiles: quos in fuga cōtra sequentes ingerūt pedibus. Cō

coquendi sine delectu deuorata mira natura. Sed non minus stoliditas: in tanta reliqui corporis altitudi
ne cum colla frutice occultauerint latere sese existimantium. Præmia ex iis oua propter amplitudinem ꝑ
quibusdam habita uasis: conosq; bellicos & galleas adornantes pennæ. De phœnice. Cap. ii.

Ethiopes atq; indi discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues. Et ante omnes nobilem ara
a bicæ phœnicem. Haud scio an fabulose unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquilæ nar
ratur magnitudine: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roseis caudam pēnis
distinguentibus. Cristis faciem caputq; plumeo apice honestante. Primus atq; diligentissimus togatorū
Manlius de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo. Auctor est neminem exti
tisse qui uiderit uescentem. Sacrum in arabia soli esse. Viuere annis sexcentis sexaginta. Senescentē ca
sia thurisq; surculis construere nidum: replere odoribus: & super emori. Ex ossibus deinde ac medullis na
sci primo ceu uermiculum: inde fieri pullum. Principioq; iuxta funeri priori reddere: & totum deferre ni
dum prope pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni cōuersionē an
ni fieri prodit idem Manilius. Iterumq; significationes tēpestatum & syderum eodem reuerti. Hoc autē
circa meridiē incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente
se. P. Licinio M. Cornelio coss. ducentesimū quintūdecimum. Cornelius Valerianus phœnicem deuola
uisse in ægyptum tradit. Q. Plautio Sex. Papinio coss. Allatūq; esse in urbem Claudii principis censu
ra anno urbis. dccc. & in comitio propositum. Quod actis testatum est. Sed quæ falsa esse nemo dubita
rit. De aquilis. Cap. iii.

X iis quas nouimus aquilæ maximus honos: maxima & uis. Sex earum genera. Melænaëtos
e a græcis dicta: eademq; Valeria; minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricās. So
la aquilarum fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clangore sine murmura
tione. Conuersatur aūt in montibus. Secundi generis pygarsus in oppidis & in campis albicante cauda.
Clangum Tertii Morphnos: quā Homerus & parcnon uocat: aliqui & planceum & anatariā: secunda magnitudi
ne & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonoe Appollinis dicta filia dentes ei esse ꝓdidit: mutæ alias carenti
lingua. Eademq; aquilarum nigerrimā ꝓminentiore cauda. Consensit & Boethus. Ingenium est ei testu
dines raptas frangere e sublimi iaciēdo. Quæ sors interemit poetam Aeschylum: prædictam fatis (ut fe
pcnopter9 runt) eius diei ruinam secura cæli fide cauētem. Item quarti generis est pcæpterus: eadem moratur per la
cus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis & degener: utpote quā
uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima
fert corpora. Cæteræ cum occidere considunt. Hæc facit ut quintum genus Gnesion uocetur: uelut ue
rum solumq; incorruptæ originis: media magnitudine: colore subrutilo: rarū conspectu. Superest haliæ
tus clarissima oculorum acie librās ex alto sese: uisoq; in mari pisce ꝑceps in mari ruens: & discussis pecto
re aquis rapiens. Illam quam tertiam diximus circa stagna aquaticas aues appetit: mergentes se subinde
donec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendēte: maxime si cōden
sa harundo sit. Aquila in deiectu abigente ala: & cum appetit in lacus cadente: umbrāq; suam nanti sub
aqua a littore ostendente. Rursus aue in diuersa & ubi minime se credat spectari emergente. Hæc causa
est gregatim auibus natādi: quia plures simul nō infestātur: respersu pēnarum hostem occæcātes. Sæpe
& aquilæ ipsæ nō tollerātes pondus apprehensum una mergūtur. Haliaetus tm̄ in plumes etiānum pul
los suos percutiēs subinde cogit aduersus ītueri solis radios: & si cōniuentē flentēq; aīaduertit: præcipitat
e nido uelut adulterinū & degenerem. Illum cuius acies firma contra steterit: educat. Haliaeti suū genus
non habent: sed ex diuerso aquilaꝝ coitu nascuntur. Id quidē quod ex iis natū est in ossifragis genus hēt:
e quibus uultures ꝓgenerantur minores. Et ex iis magni qui oīno nō generat. Quidā adiiciunt genus aq
Inædificat lae: quā barbatā uocant: thusci uero ossifragam: tribus primis & quinto aquilaꝝ generi: inædificat. Nido
lapis aetites quē aliqui dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne deperdens. Est aūt lapis iste ꝑ
gnans: intus cum quatias alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi in nido direptis. Nidi
ficāt in petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludunt pullos binos: uisi sunt & tres aliquādo. Alterū
expellunt tedio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura ꝓspiciens: ne omnium ferarū
fœtus raperentur. Vngues quoq; earum inuertūtur diebus iis. Albescunt inedia pennæ: ut merito part9
suos oderint. Sed eiectos ab iis cognatum genus ossifragi excipiunt: & educant cum suis. Verū adultos
quoq; persequitur parens: & longe fugat æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarum ma
gno ad populandum tractu ut satietur indiget. Determinant ergo spatia: nec in proximo prædant. Ra
pta non protinus ferunt: sed primo deponunt: expertæq; pondus tūc demum abeunt. Oppetunt non se
nio nec ægritudine: sed fame: in tantū superiore accrescente rostro: ut adūcitas aperiri non queat. A meri
diano autem tempore operantur: & uolant. Prioribus horis diei donec ipleantur hoīum conuentu fora
ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum auiū pennas deuorant. Negant unquā solā hāc ali
tem fulmine exanimatam. Ideo armigeram Iouis consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint. Cap.iiii.

r Omanis eam legionibus.C.Marius in secundo cõsulatu suo proprie dicauit. Erat & antea prima cum quatuor aliis lupis:minotauris:equis:apris:quæ singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in acie portari cœperat:reliqua in castris relinquebantur. Marius i totum ea abdicauit. Ex eo notatum non fere apud legiones unquã hybernatum esse in castris ubi aquilarum nõ sit iugum. Primo & secundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina:sed etiam cum ceruis prœlia. Multum puluerem uolutatu collecto insidens cornibus excutit in oculos:pennis ora uerberans:donec præcipitet in rupe. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna:multoque magis anceps etiam si in aere. Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicunq; uisum Ille multiplici nexu alas ligat:ita se implicans ut simul decidat.

Mirum de aquila. Cap.v.

e St percelebris apud seston urbem aquilæ gloria. Educatam a uirgĩe retulisse gratiam aues primo mox deinde uenatus aggerentem. Defuncta postremo in rogum accensum eius iniecisse sese:& simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ quod uocant heroum in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis:quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Cap.vi.

u Vlturum præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur fere bini. Vmbritius haruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua. xiii. .III.
Vno ex iis reliqua oua nidumq; lustrare:mox abiiere. Triduo autem ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Cap.vii.

s Anqualem autem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse:& sanqualem ossifragam. Massurius sanqualem ossifragam dicit esse. Immusulum autem pullum aquilæ priusquã albicet cauda. Quidam post Mutium augurem uisos non esse romæ cõfirmauere. Ego(quod uerisimilius est)in desidia rerum oium non arbitror agnitos.

De accipitris. Cap.viii.

a Cipitrũ genera.xvi.inuenimus. Ex iis circon claudũ altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchẽ a numero testium:cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit. Buteonem hunc appellant romani. Familia etiã ex eo cognominata cũ prospero auspicio in ducis naui sedisset Aesalona græci uocant:qui solus omni tempore apparet. Cęteri hyeme abeũt Distinctio generum ex auiditate. Alii non nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolitantem. Alii sedentem sublimi. Aliq uolẽtem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula:uisoq; considunt:uel subuolant:contra naturam eius auxiliantes sibi:in isula africæ cerne in occeano Accipitres totius massyliæ humi fœtificant:nec alibi nascũtur illis assueti gẽtibus. In thraciæ parte super amphipolim Cedropolim
hominès atq; accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex siluis & harundinetis excitant aues. Illi sup uolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum est missas i sublime ibi excipere eos:& cum tempus sit capturæ:clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile quidam lupi apud mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem a piscantibus suam accepere:expansa eorum retia lacerant. Accipitres auiuum non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindus uocatur: rarus etiam in siluis:interdiu minus cernens. Bellum interneciuum gerit cum aquila:coherentesq; sæpe prehenduntur. Aristotelis

De cocyce quæ a suo genere interimitur. Cap.ix.

c Ocyx ex accipitre uidetur fieri:tempore anni figuram mutans:quoniam nunc non apparent reliqui:nisi perq; paucis diebus. Ipseq; modico tempore æstatis uisus non cernitur postea. Est autem neq; aduncis unguibus solus accipitrum:nec capite similis illis:neq; alio q̃ colore: ac rictu columbi potius. Quin absumuntur ab accipitre: si quando una apparuere. Sola omnium auis a suo genere interempta. Mutat autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu:semperq; parit in alienis nidis maxime palumbium maiori ex parte singula oua:quod nulla alia auis:robo bina. Causa subiiciendi pullos putatur:q; sciat se inuisam cunctis auibus. Nam minuta quoq; infestant. ita nõ fore tutam generi suo stirpem opinatur ni fefellerit. Quæ nullum facit nidum: alioquin trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. itaq; pinguescit:& nitidus in se nutricem cõuertit. illa gaudet eius specie:miraturq; sese ipsam:q; talem peperit. Suos comparatione eius dãnat ut alienos rabsumiq; etiam se inspectante patitur:donec corripit ipsam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. Cap.x.

m Ilui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt. Notandum in iis rapacissimam & famellicam semper alitem nihil esculenti rapere unq̃ ex funerũ ferculis:nec olympiæ ex ara. Ac

ne ferentium quidem manibus:nisi lugubri munipiorum immolantium ostento. Iidem uidentur artem gubernandi docuisse cauda flexibus in cælo monstrante natura quod opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent:non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera. Cap.xi.

u Olucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut enim aduncos ungues habent: aut digytos: aut palmipedum in genere sunt: uti anseres: & aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus cornice: coruis: bubone. Cap.xii.

c Ornices & alio pabulo. Atq; duritiã nucis rostro repugnantem uolãtes in altum in saxa tegulas ue iaciunt iterum ac sæpius: donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis: a quibusdam tamen laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinũ aduentum notatur eam in Mineruæ lucis tẽplisq; raro: alicubi oĩno non aspici: sicut athenis. Præterea sola hæc etiã uolantes pullos aliquãdiu pascit. Inauspicatissima fœtus tempore: hoc est post solstitiũ. Cæteræ oẽs ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt: sicut & corui: qui & ipsi non carne tantum aluntur. sed robustos quoq; fœtus suos fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina coniugia sunt. Circa cranonem quidem thessaliæ singula perpetuo. Genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam. Corui ante solstitium generãt. Itẽ ægrescunt sexagenis diebus: siti maxime anteq̃ fici coquantur autũno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimos quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat᷑. Ideoq; grauidas si ederint coruinum ouum per os partum reddere: atq; in totũ difficulter parere: si tecto inferant᷑. Aristoteles negat. Non hercule magis q̃ in ægypto ibim. Sed illã exosculationem quæ sæpe cernitur: qualem in colũbis esse. Corui in auspiciis soli uidẽtur intellectũ habere significationum suarũ. Nam cũ mediæ hospites occisi sunt: oẽs e pelopõneso & attica regione uolauerunt. Pessima eorum significatio cũ glutiunt uocem uelut strangulati. V ncos ungues & nocturnæ aues habent: ut noctuæ: bubo: ululæ. Oĩum horum hebetes iterdiu oculis Bubo funebris & maxime abominatus publicis præcipue auspiciis. Deserta incolit: nec tantũ desolata sed dira etiam & inaccessã. Noctis mõstrum: nec cantu aliquo uocali: sed gemitu. Itaq; in urbibus aut oĩno in luce uisus dirũ ostentum est. Priuatorũ domibus insidentem plurimum scio non fuisse feralem. V olat nunquã quo libet: sed transuersus aufert᷑. Capitolii cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro. L. pediano coss. propter quod nonis martiis urbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue. Cap.xiii.

i Nauspicata est & incendiaria auis. propter quam sæpenumero lustratam urbem in annalibus inuenimus sicut. L. Crasso. C. Mario cons. Quo anno & bubone uiso lustrata est. Quæ sit auis ea nec reperitur nec traditur. Quidam ita interpretantur incendiariam esse quæcunq; apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alii spinturnicem eam uocant: Sed hæc ipsa quæ esset inter aues qui se scire diceret non inueni.

De cliuina. Cap.xiiii.

c Liuinam quoq; autem ab antiquis nominatim animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis: quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. Cap.xv.

s Vnt præterea complura genera depicta in hetrusia disciplina sæculis non uisa: quæ nunc defecisse mirum est. cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Cap.xvi.

Hylas e Xternorum de auguriis peritissime scripsisse illapsas uomine putatur. Is tradit noctuam bubonem picum arbores cauantem: trogonem cornicem a cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. Cap.xvii.

n Octuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circundatæ multitudine resupinæ pedibus repugnent: collectæq; in arctum: rostro & unguibus totæ tegũtur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ: bellumq; partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. Cap.xviii.

Stellionũ. Aristotelis s Vnt & paruæ aues uncorum unguium: ut picus martius cognomine: insignes & i auspiciis magnæ. Quo in genere arborum cauatores scandentes in subrectum Fellium modo: Illi uero & supini percussi corticis sono pabulum subesse intelligunt. Pullos in cauis educant auium soli. Adactus cauernis eorum a pastore cuneus admota quadam hærba ab iis elabi creditur uulgo. Trebius auctor est clauum uel cuneum adactũ quãta ui libeat in arbores: in quibus nidum habeat statim exilire cũ crepitu arboris: cũ insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in auguriis a rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitum transire non queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide ut manu apprehenderetur. Respondere uates: exitium

imperio portendi

imperio portendi si dimitteretur. At si examinaretur: prætori. Et ille auem protinus cōcerpsit. Nec mul to post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere: pomisq; multæ: sed quæ carne tantū nō uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum in auguriis dirum est.

De uncos ungues habentibus & digytos. Cap. xix.

u Ncos ungues habentes oīno nō cōgregant: & sibi quoq; prædant. Sunt aūt oēs fere altiuolæ præter nocturnas & magis maiores. Oībus qbus alæ grādes corpus exiguū. Ambulāt difficulter. In petris raro cōsistunt curuatura unguiū phibēte. Nūc de secūdo ordine dicamus: q in duas diuidit spēs: oscines: & alites. Illaꝝ generi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit.

De pauonibus: & quis eos primus comederit. Cap. xx.

i Taq; præcedet ordine oēs reliquas. In his pauonū genus: cū formam tum intellectum eius & gloriā gēmantes. Laudatus expādit colores aduerso maxime sole: quia sic fulgētius radiat. Simul umbræ quosdā repcussus cæteris q in opaco clarius micant. Cōchata quærit cauda. Oēsq; in aceruum contrahit pennarum quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus amissa cū foliis arborum donec renascatur iterum cum flore: pudibundus ac merēs quærit latebrā. Viuit annis. xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab auctoribus non gloriosum tantum animal traditur: sed & maliuolum: sicut anserum uerecundum. Quoniam has quoq; quidam addiderunt notas in his: haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortensius adiiciali cœna sacerdotii. Saginare primus instituit circa nouissimum piraticum bellum. M. Aufidius Lurco: exq; eo quæstu redditus is sestertium sexagena milia habuit.

De gallis & quomodo castrent: & de gallinaceo locuto. Cap. xxi.

p Roxime gloriā sentiunt & hi nostri uigiles nocturni: quos excitādis in opera mortalibus rūpēdoq; somno natura genuit. Norunt sydera: & ternas distingūt horas iterdiu cantu. Cū sole eunt cubitū. Quartaq; castrēsi uigilia ad curas laboreq; reuocant. Nec solis ortū incautis patiuntur obrepere. Dieq; uenientē nunciāt cātu. Ipsum uero cantū plausu lateꝝ. Impertāt suo generi: & regnū in quacūq; sunt domo exercēt. Dimicatiōe parit hoc quoq; inter ipsos: uelut ideo tæla agnata cruribus suis itelligentes. Nec finis sæpe cōmorietibus. Quod si palma contingit: statim i uictoria canūt: seq; ipsi principes testātur. Victus occultat silēs: ægreq; seruitiū patit. Et plebs tamē æque superba graditur ardua ceruice: cristis celsa. Cælūq; solū uolucꝝ aspicit crebro. In sublime quoq; caudā falcatā erigēs. Itaq; terrori sunt etiā leonibus generosissimis feraꝝ. Iam ex his quidā ad bella tantū & prœlia assidua nascunt quibus etiā patrias nobilitarunt rhodum ac tanagram. Secundus est honos habitus melicis & chalcidicis: ut plane dignæ aliti tantum honoris præbeat romana purpura. Horum sunt tripudia sollistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt: domosq; ipsi suas claudunt: aut reserant. Hi fasces romanos ipellunt aut retinent. Iubent acies aut prohibēt. Victoriaꝝ oīum toto orbe partaꝝ auspices. Hi maxime terrarum iperio impitant. Ex iis etiā fibræ sunt: quæ haud aliter q̄ opimæ uictimæ diis gratæ. Habent ostenta ex se & præposteri eoꝝ uespertini cantus. Nāq; totis noctibus canendo boeotiis nobilē illā aduersus lacedæmonios p̄sagiuere uictoriā. Ita coniecta interpretatione: quoniā uicta ales illa nō caneret. Desinunt canere castrati. Quod duobus fit modis: lūbis adustis candēte ferro: aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pinguescunt. Pergami oībus annis spectaculum gallorum publice edit ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus in ariminetsi agro. M. Lepido. Q. Catulo cons. in uilla Galerii locutum gallinaceum semel quod equidem sciam.

De anseribus & quis primus iecur anserinū comederit: & de adipe anserino comageno. Cap. xxii.

e St & anseri uigil cura capitolio testata defenso: per id tps canū silentio pditis rebus. Quāobrem cibaria anserū censores iprimis locant. Quin & fama amoris. Argis dilecta forma pueri noīe oleni: & Glauces ptolomæo regi cithara canētis quā eodē tpe & aries amasse pdit. Pōt & sapiētiæ uideri intellectus iis esse: ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicit: nusq̄ ab eo non in publico: nō in balneis: nō noctu: nō interdiu digressum. Nostri sapientiores q eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnā amplitudinē crescit: exēptum quoq; lacte mulso auget. Nec sine cā in quæstione est. Quis primus tantū bonū inuenerit: Scipio an Metellus uir cōsularis: an. M. Sessius eadem ætate eques Ro. Sed (quod cōstat) Messalinus Cotta Messalæ oratoris filius palmas pedū ex iis torrere: atq; patinis cū gallinaceoꝝ cristis cōdire repperit. Tribuet. n. a me culinis cuiusq; palma cū fide. Mirum i hac alite: a morinis usq; romā pedibus uenere. Fessi proferunt ad primos. Ita cæteri stipatione naturali ppellunt eos. Candidoꝝ alterum uectigal in pluma. Vellunt quibusdā locis bis anno. Rursus plumigeri uestiunt: m olliorq; quæ corpori q̄ proxima. Et e germania laudatissima. Candidi: ibi: uerū minores. gāzæ uocant. Preciū plumæ eorū in libras denarii qni. Et inde crimina plerunq; auxiliorū p̄fectis a uigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoq; delitiæ pcessere: ut sine hoc instrumēto durare iam ne uiroꝝ quidē ceruices possint. Aliud repperit syriæ pars quæ comagene uocatur. Adipe eorum in uase

aereo cum cinamo niue multa obrutũ:ac rigore gelido maceratũ ad usum præclari medicaminis:quod ab gente dicitur comagenũ. Anseꝝ generis sunt penelopes: & quibus lautiores epulas nõ nouit britãnia chenalopeces fere ansere minores. Decet & erythrotaonas suus nitor:absolutaq; nigritia:ĩ supciliis cocci rubor. Alterum eoꝝ genus uulturum magnitudinem excedit:quorum & colorem reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpore ĩplens pondus in tãtũ aucta ut in terra quoq; ĩmobilis prehẽdat. Gignunt eos alpes: & septẽtrionalis regio. In auiariis saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sunt quas hispania aues tardas appellat. Græci otidat: damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla odoris tedium ex templo sequitur.

Ceramides Tetragões

De gruibus:ciconiis: oloribus: & peregrinis auibus: & contumicib de glotte. Cap.xxiii.

i Nducias habet gens pygmeorum absessu gruum (ut diximus) cum iis dimicantiũ. Immẽsus est tractus quo ueniunt si quis reputet a mari eoo. Quando ꝑficiscunt̃ cõsentiunt. Volant ad ꝑspiciendum altæ. Ducem quẽ sequantur eligunt. In extremo agmine per uices qui acclament dispositos habent: & q gregem uoce cõtineãt. Excubias habent nocturnis tẽporibus lapillum pede sustinentes: qui lassatis somno decidens indiligentiam sono coarguat. Cæteræ dormiunt capite subter alam condito alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo: ac prædicit Eæ eædem mansuefactæ lasciuiunt: gyrosq; quosdam indecoro cursu uel singulæ pagunt. Certum est pontũ transuolaturas primũ omniũ angustias petere inter duo promontoria criumetopum & carãben. Mox saburra stabiliri. Cũ medium transierint: abiici lapillos e pedibus. Cum attigerint continentem: & e gutture harenam. Cornelius Nepos q Diui Augusti principatu obiit: cum scriberet turdos pauloante cœptos saginari: addidit ciconias magis placere q̃ grues: cũ hæc nunc ales inter primas expetatur: illam nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quo nã e loco ueniant: aut quo se referant incõpertum adhuc est. E longinquo uenire nõ dubiũ eodẽ quo grues modo. Illas hyemis: has æstatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæq; sic: ut nulla sui generis relinquat̃: nisi captiua & serua: ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen discedentium: cũ discessuꝝ appareat: nec uenire: sed uenisse cernimus. Vtrũq; nocturnis fit tẽporibus: & q̃uis ultra citraue peruolent: nunq̃ tamen aduenisse usq; nisi noctu existimantur. Pythonis comen uocãt ĩ asia patentibus cãpis: ubi congregatæ inter se cõmurmurant. Eã deniq; quæ nouissimo aduenit lacerant: atq; ita abeunt. Notatum post idus augustas nõ temere uisas ibi. Sunt qui ciconiis non inesse linguas confirment. Honos iis serpentiũ exitio tantus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadẽ legibus pœna: quæ ĩ homicida. Simili anseres quoq; & olores ratione cõmeant. Sed horum uolatus cernitur: liburnicarũ more rostrato impetu feruntur: facilius ita findentes aera: q̃ si recta fronte impellerent a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen: largeq; ĩpellẽti præbet̃ auræ. Colla ĩponunt præcedẽtibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt. Genitricum senectã inuicẽ educant. Oloꝝ morte narratur flebilis cantus: falsis (ut arbitror) aliquot experimentis. Idẽ mutua carne uescuntur ĩter se. Verũ hæc cõmeantium per maria terrasq; peregrinatio nõ patitur deferri minores quoq; quibus est natura similis Vtrunq; enim supradictas magnitudo & uires corpoꝝ inuitare uideri possunt. Coturnices etiã semꝑ anteueniunt q̃ grues. Parua auis: & cũ ad nos uenit terrestris potiusq̃ sublimis. Aduolãt & eæ simili modo non sine periculo nauigantium: cũ appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe incidũt: & hoc semper noctu: merguntq; nauigia. Iter est iis per hospitia certa. Austro nõ uolant humido. s. & grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt: ꝑpter pondus corporum: uiresq; paruas. Hinc uolantiũ illa cõquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Prima eaꝝ terræ appropinquãtem accipiter rapit. Et semper hinc remeantes comitatũ sollicitant. Abeuntq; una per sua signa glotis & ottus cẽchram⁹ Glottis per longam exerit linguã unde ei nomen. Hanc in initio blandita peregrinatione auide peruectã pœnitentia in uolatu cum labore. s. subit. Reuerti ĩcomitatã piget: & sequi: nec unq̃ plus uno die peragit. In proximo hospitio deserit. Verum inuenitur alia antecedente anno relicta. Sili modo in singulos dies. Cenchramus perseuerãtior festinat etiam peruenire ad expetitas sibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubone minor est: noctuis maior: auribus plumeis eminẽtibus: unde & nomẽ illi. Quidam latine asionem uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quodam genere saltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ: intenta in aliquo circũeunte alio. Quod si uentus agmen aduerso flatu cœperit ĩhibere: ponduscculis lapidũ apprehẽsis: aut gutture harena repleto stabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quã ob cãm eas dãnauere mẽsis. Simulq; comitialem propter morbum despui suetum: quem solæ animalium sentiunt præter hominem.

Consertim uolant

Cichram⁹

Veratri

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus: & palumbi. Cap.xxiiii.

a Beunt & hirundines hybernis mẽsibus sola carne uescens auis: ex iis quæ aduncos ungues non habẽt: sed in uicina abeunt: africos secutæ montium recessus. Inuentæq; iam sunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebaꝝ tecta subire negant̃: qm̃ urbs illa sæpius capta sit. Nec bizecis in thracia ꝑpter scelera Terei. Cecina uolaterranus equestris ordinis quadrigarũ dominus cõprehẽsas in urbẽ secum

Bizenis

afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat: in eundē nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & fabius pictor in annalibus suis: cũ obsideret præsidium romanũ a liguetinis hirũdinē a pullis ad se cũ epistola allatã: ut lino ad pedē eius alligato nodis significaret quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & sturni simili modo in uicina. Sed ii plumã nõ amittunt: nec occultantur nisi spe cibi: quo hybernũ pabulum petant. Itaq; in germania hyeme maxĩe turdi cernunt᷑. Vere turtur occultatur: pēnasq; amittit. Abeunt & palumbes quo nã & in iis incertum. Sturnoꝝ generi propriũ cateruatim uolare: & quodam pilæ orbe circũagi omnibus in medium agmē tendentibus. Volucrũ soli hirundini flexuosi uolatus: uelox celeritas: quibus ex causis neq; rapinæ cæterarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium nõ nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trimestres. Cap.xxv.

t Emporum magna differentia auibus. Perennes ut columbæ. Semestres ut hirũdines. Trimestres ut turdi: & turtures: & quæ cum fœtum eduxere abeunt: ut galguli: upupæ.

De auibus mira. Cap.xxvi.

Ictores sunt oĩbus annis aduolare ilium ex æthiopia aues: & cõfligere ad Mēnonis sepulchꝝ
a quas ob id mēnonidas uocant. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in æthiopia circa regiã Mēnonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mõ pugnant Meleagrides ĩ boeotia: africæ hoc est gallinarum genus gibberum. uariis sparsum plumis: quæ nouissimæ sunt peregrinarum auiũ in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit. Gilbertium

De auibus seleucidibus. Cap.xxvii.

Eleucides aues uocantur: quarum aduentum ab Ioue precibus ĩpetrant casii montibus incolæ
s fruges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant: quoue abeant cõpertum: nunquã conspectis nisi cum præsidio earum indigetur.

De Ibi. Cap.xxviii.

Nuocant & ægyptii ibes suas contra serpentium aduētum. Et cyrenaici Achorem deum mu
i scarum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus intereunt ꝗ litatum est illi deo.

Quæ aues in quibus locis nõ sunt: & quæ mutant colorem & uocem & lusiniis. Ca.xxix.

Ed in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt᷑. Quaꝝ genus in creta insula non
s est: & etiã si qua inuecta sit emoritur. Nam hæc quoq; mira naturæ differētia. Alia aliis locis negat: tanꝗ genera frugũ fruticumue: sic & aĩalium nõ nasci: trãslatitiorũq; inuecta mori. Mirum quidē est illud unius generis aliti aduersum. Quæ nam est iis naturæ inuidia? aut qui terraꝝ dicati auibus termini? Rhodus aquilã nõ habet. Transpadana italia iuxta alpes lariũ lacũ appellat amœnũ arbusto agrũ: ad quē ciconiæ non transmeãt. Sicuti nec octauũ circa lapidē ab eo. Immensa alioquin finitimo ĩsubꝝ tractu examina gracculoꝝ monedulaꝝ: cui soli aui furacitas auri argētiq; præcipue mira est. Picus martius in tarētino agro negatur eē. Nuper & adhuc tñ rara ab apēnino ad urbē uersus cerni cœpere picaꝝ genera: quæ longa insignes cauda uariæ appellant᷑. Propriũ iis caluescere oĩbus annis cũ serit᷑ rapa. Perdices nõ transuolãt boeotiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto ĩsula ĩ qua sepultus est Achilles infestat sacratam ei ædem. In fidennate agro iuxta urbē ciconiæ nec nidum faciunt. At in agrũ uolaterranum palumbiũ uis e mari quot annis aduolat. Romæ ædem Herculis foro boario nec muscæ nec canes intrant. Multa præterea similia: quæ prudens subinde omitto ĩ singulis generibus fastidio parcēs. Quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in asia etiã colũbas: & pauones: & coruos: & ĩ cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colorem uocēq; tpe anni: ac repēte fiũt aliæ. Quod in grandiore alitum genere grues tñ. Eæ enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra ruffescit. Canit æstate: hyeme balbutit: circa solstitium muta. Rostrum quoq; anniculis in ebur transfiguratur duntaxat maribus. Turdis color æstate circa collum uarium: hyeme concolor: Lusiniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus: densante se frondum germine non in nouissimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpusculo: tam pertinax spiritus. Deinde ĩ una perfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahit᷑ in longũ: nunc uariatur ĩflexo: nũc distinguitur conciso: copulatur intorto: promittitur: reuocatur: infuscatur ex inopinato. Interdum & secũ ipsa murmurat: plenus: grauis: acutus: creber: extētus: ubi uisum est uibrans: summus: medius: imus Breuiterq; oĩa tam paruulis in faucibus: quæ tot exquisitis tibiaꝝ tormētis ars hoĩum excogitauit. Vt nõ sit dubium hanc suauitatem præmonstratã efficaci auspicio: cum in ore Stesichori cecinit infantis. At ne quis dubitet artes esse plures: singulis sunt cantus: & non idē omnibus: sed suus cuiq;. Certãt inter se: palamq; animosa contentio est. Victa morte finit sæpe uitam spiritu prius deficiente ꝗ cantu. Meditantur aliæ iuniores: uersusq; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna: & reddit: uicibusque reticent. Intelligitur emendatæ correctio: & in docente quædam reprehensio. Ergo seruorum illis pretia sunt: & quidem ampliora ꝗ quibus olim armigeri parabantur. Candidam scio inconditã: alioquin quod est ꝓpc inusitatum uenisse: quæ Agrippinæ Claudii principis cõiugi dono daretur. Visum iam sæpe ius

ſas canere cœpiſſe:& cum ſymphonia alternaſſe. Sicut hoies reptos qui ſonum earũ addita in trãſuerſas labias fronde arundinea quaſi foramine inſpirantis linguæ: ut parua aliqua oppoſita mora idiſcreta red-derent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tãq; artifices argutiæ a.xv. diebus paulatim deſinunt: nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. Mox æſtu aucto in totum alia uox fit: nec modulata aut uaria. Mutatur & co-lor. Poſtremo hyeme ipſa non cernitur. Linguis eaꝝ tenuitas illa prima non eſt: quæ cæteris auibus. Pari unt uere primo: cum plurimum ſena oua. Alia ratio ficedulis. Nam formam ſimul coloremq; mutant. Hoc nomen nõ niſi autũno habent: poſtea melancoryphi uocantur. Sic & erythacus hyeme: idem phœ nicurus æſtate. Mutat & upupa. ut tradit Aeſchilus poeta. Obſcena alias paſtu auis. Criſta uiſenda pli-catili: contrahens eam ſubrigenſq; per longitudinem capitis. Oenãthe quidem etiam ſtatos latebræ: dies habet: exoriente ſyrio occultata: ab occaſu euſdem prodit. Quod miremur ipſis diebus utrũq;. Chloriõ quoq; q totus ẽ luteus: hyeme non uiſus circa ſolſticia ꝓcedit.

De merulis. Cap.xxx.

m Erulæ circa cyllenem arcadiæ nec uſq̃ aliubi candidæ naſcuntur. Ibis circa pelluſium tantum ni gra eſt cæteris oĩbus locis cãdida.

Tempus auium geniture. Cap.xxxi.

o Scines præter exceptas non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernum: aut poſt autum nale. Ante ſolſtitium autem dubios: poſt ſolſtitium uitales.

De halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus: & gauiis & reliquo aquaticaꝝ genere. Cap.xxxii.

e Oq; maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere. colore cyaneo ex parte maiore tantũ purpureis & candidis ad mixtis pennis: collo gracili ac ꝓcero. Alterum genus earum magnitudine diſtinguitur & cãtu. Minores in arundinetis canunt. Halcyonem uidere rariſſimũ eſt: nec niſi uergiliarum occaſu: & circa ſol ſticia brumam ue naue aliquãdo circumuolata ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma: qui dies halcyõides uocantur: placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus. Siculum utiq; tractabile. Faciũt autem ſeptẽ ante brumam diebus nidos: & totidem ſe-quentibus pariunt. Nidi eaꝝ admiratiõem habent: pilæ figura paulũ eminenti: ore perq; anguſto: grandi um ſpongiaꝝ ſimilitudine. Ferro intercidi non queunt. Franguntur q; ictu ualido: ut ſpuma arida maris. Nec unde confingantur inuenitur. Putant ex ſpinis aculeatis. Piſcibus eni uiuũt. Subeũt & in amnes. Pa riunt oua qna. Gauiæ in petris nidificant. Mergi in arboribus. Pariũt plurimũ terna. Sed gauiæ æſtate: mergi icipiẽte uere.

Roſtro. Ariſtotelis

De diuerſitate nidificãtiũ auiũ argathylis cynnamulgis & pdicib9. Cap.xxxiii.

h Alcyonum nidi figura reliquarum quoq; ſolertiæ nos admonet. Neq; alia parte ingenia auium magis admiranda Hirundines luto conſtruunt: ſtramento roborant. Si quando iopia eſt luti: madefactum multa aqua pennis puluerem ſpargũt. Ipſum uero nidum mollibus plumis floc ciſq; conſternunt tepefaciendis ouis ſimul: ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſumma equitate alter-nant cibum. Notabili mundicia egerunt excrementa pulloꝝ. Adultioreſq; circũagi docent: & foras ſatu ritatem emittere. Alterum genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium: quæ raro in domibus diuer-ſos figura. ſed eadẽ materia configũt nidos totos ſupinos faucibus porrectis in anguſtum utero capaci. Miꝝ qua pitia occultandis habiles pullis: & ſubſternẽdis molles. In ægypti heracleotico oſtio molẽ con tinuatione nidorum euaganti nilo inexpugnabilẽ opponunt ſtadii fere unius ſpatio: quod humano ope perfici nõ poſſet. In eadem ægypto iuxta oppidũ coptio inſula eſt ſacra Iſidi: quã ne laceret amnis idem muniunt ope incipientibus uernis diebus palea & ſtramẽto roſtro firmãtes cõtinuatis p triduũ noctib9 tãto labore: ut multas in ope emori conſtet. Eaq; militia illis cum anno reddit ſemp. Tertiũ eſt eaꝝ ge-nus quæ ripas excauant atq; ita i terram. fœtificant. Haꝝ pulli ad cinerẽ ambuſti mortifero fauciũ malo multiſq; aliis morbis humani corpis medentur. Non faciunt hæ nidos. Migrantq; multis dieb9 ãte ſi fu tuꝝ ẽ ut auctus amnis attingat: In genere itẽ ripariaꝝ eſt: ut nidus ex muſco arido ita abſoluta pficiatur pila: ut iueniri non poſſit aditus. Argathylis appellat: eadẽ figura ex lino intexens. Picoꝝ aliqs ſuſpẽdit in ſurculo primis in ramis cyathi modo: ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidẽ ipſos depẽ dentes pedibus ſomnum cape cõfirmant: quia tutiores ita ſe ſperant. Iam publicum qdem oĩum ẽ: tabu-lata ramoꝝ ſuſtinendo nido ꝓuide eligere: cameraq; ab hymbri aut fronde ꝓtegere dẽſa. In arabia cyna mulgus auis appellat. Cinnami ſurculis nidificat. Plũbatis igit eos ſagittis decutiunt indigenæ mercis gratia In ſcythis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle ſemper in cacuminib9 ramorũ ſu-ſpenſa. Picæ cum diligẽtius uiſum ab hoĩe nidũ ſenſere: oua transferunt alio. Hoc i his auibus: quarum digyti non ſint accõmodati cõplectendis transferẽdiſq; ouis miro traditur modo. Nãq; ſurculo ſup bina oua impoſito ac ferruminato alui glutino ſubdita ceruicæ medio æqua utrinq; libra deportãt alio. Nec uero iis minor ſolertia: quæ cunabula in terra faciunt corporis grauitate ꝓhibitæ ſublime petere. Meros uocat genitores ſuos reconditos paſcẽs pallido intus colore pẽnaꝝ: ſupne cyaneo: priori ſubrutilo. Ni-dificat in ſpecu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & fructice ſic muniunt receptaculum: ut cõ tra feras abunde uallentur. Ouis ſtragulum molle puluere cõtumulãt: nec in quo loco pepere icubant.

Neue cui frequẽtior

Neue cui frequentior conuersatio sit suspecta transferunt alio. Illæ quidem & maritos suos fallunt: qm̄ in tēperantia libidinis frangunt earum oua: ne cubando detineant. Tunc inter se dimicāt mares desiderio fœminarum. Victum aiunt uenerem pati. Id quidē & conturnices. Trogus inquit & gallinaceos aliquādo Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri promiscue. Capiuntur quoq; pugnacitate eiusdem libidinis contra aucupis indicem exeunte in prœlium duce totius gregis. Capto eo procēdit alter: ac subinde singuli. Rursus circa conceptum fœminæ capiuntur contra aucupem fœmina exeunte: ut rixando abigat eū. Nec in animali alio pars opus libidinis. Si contra mares steterint fœminæ: aura ab iis flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æstuant: concipiuntq; superuolantium afflatu: sæpe uoce tantum audita masculi. Adeoq; uincit libido etiam fœtus caritatem: ut illa furtim & ī occulto incubans cum sensit fœmina aucupe accedente ad marem recanat: reuocetq;: & ultro præbeat se libidini. Rabie quidem tanta feruntur: ut in capite aucupantium sæpe cæcæ metu sedeant. Si ad nidum is cœperit accedere procurrit ad pedes eius fœta prægrauem aut delumbem sese simulans: subitoq; in procursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala: aut pedibus. Aut procurrit iterum iāiam prehēsurum effugiens spe frustrans: donec in diuersum abducat a nidis. Eadem iam pauore libera ac materna uocante cura in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit. Perdicum uita ad.xvi.annos durare existimatur. Aut

De columbis. Cap.xxxiiii.

a B iis columbaꝝ gesta spectant̄ maxime simili rōne. Mores iidem: sed pudicitia illis pria: & neutri nota adulteria. Coniugii fidem non uiolant: cōemq; seruant domum. Nisi celebs aut uidua domum nō relinquit. Et imperiosos mares subinde etiam iniquos ferunt. Quippe suspitio est adulterii: quāuis natura non sit. Tunc plenum querela guttur: sæuiq; rostro ictus: mox in satisfatione exosculatio: & circa ueneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utriq; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt: præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum cum bibant colla non resupinare: large bibere iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Cap.xxxv.

u Iuere palumbes ad tricesimum annum: aliquos ad.xl. Aristoteles auctor est. Vno tamē in cōmodo unguium: eodem & argumento senectæ: qui citra perniciem reciduntur: Cantus omnibus similis atq; idem: terno conficitur uersu: præterquā in clausulæ gemitu. Hyeme mutis: uere uocalibus. Nigidius putat cum oua incubant sub tecto nominata: palumbē relinquere nidos. Pariunt autem post solstitia. Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. Cap.xxxvi.

c Ontra passeri minimū uitæ: cui salacitas par. Mares negantur anno diutius durare. Argumento quia nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro: quæ ab æstate incipit. Fœminis lōgiusculum spatium. Verum columbis inest quidam gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores: uarietatemq; dispositam: quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cælo: uariæq; sulcare. Qua in ostentatione ut uictæ prebentur accipiti implicatis strepitu pennis: qui non nisi ipsis alarum humeris eliditur. Alioquin solito uolatu multo uelociorem speculatur occultus fronde latro: & gaudentem in ipsa gloria rapit. Soluto uolatu ī multum

De tinnungulo. Cap.xxxvii.

o B id cum iis habenda est auis quæ tinungulus uocatur. Defendit enim illas: terretq; accipitres naturali potentia in tantum ut uisum uocemq; eius fugiant. Hac de causa præcipuus columbis amor eorum. Feruntq; si in quattuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis non mutare sedem colūbas. Quod auro insectis alarum articulis quæsiere aliqui non aliter innoxiis uulneribus: multi uaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri: & corrumpere alias: furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internūtiæ in rebus magnis fuere: & epistolas adnexas earum pedibus obsidione mutinensi ī castra consulum pertulere. D. Bruto mittente. Quid uallum & uigilum obsidio: atq; etiam retia amne prętenta profuere Antonio per cælum eunte nuntio? Et harum amore insaniunt multi: ac super tecta exædificant turres iis: nobilitatēq; singularum & origines narrant uetere iam exemplo. Laxius eques romanus ante bellū ciuile Pompeianū denariis quadringentis singula paria uendicauit: ut. M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere. In campania grandissimæ prouenire existimatæ. Harum uolatus in reputationem cæteraꝝ quoq; uolucrum nos impellit. Tristuncu lus

De uolatu & incessu auium. Cap.xxxviii.

o Mnibus animalibus reliquis certus & uniusmodi & in suo cuiq; genere incessus est. Aues solæ uario meatu feruntur & in terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut passeres: merulæ. Currunt ut perdices: rusticulæ. Ante se pedes iaciunt: ut ciconiæ & grues. Expādunt alas: pandentesq; raro interuallo quatiunt. Aliæ crebrius: sed & primas duntaxat pēnas. Aliæ & tota latera pandunt: Quædam uero maiore ex parte compressis uolant. Percussoq; semel aliquæ & gemino ictu aere feruntur: uelut inclusum eum prementes. Iaculantur sese in sublime: in rectū: in pronū. Impingui putes aliquas. Aut rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solæ quæq; sunt eiusdē generis in

sublime protinus sese tollunt:atq; e uestigio cælum petunt:& hoc etian ex aqua. Itaq; in foueas quibus feras uenamur delapsæ solæ euadũt. Vultur & fere grauiores nisi ex procursu aut altiore tumulo imissæ non euolant. Cauda reguntur aliæ. Circũspectant aliæ:flectũtq; colla. Nonnullæ uescuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut e contrario semper in uolatu silent. Subreptæ:pronæ:obliquæ in latera:in ora. Quædam & resupinæ feruntur:ut si pariter cernantur:plura genera non in eadem natura meare uideatur.

De apodibus. Cap.xxxix.

p Lurimum uolant quæ apodes uocantur:quia careant usu pedum. Ab aliis cypseli appellant̃ hirundinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sunt quæ toto mari cernuntur. Nec unq̃ tam lõgo naues tanq; continuo cursu recedunt a terra:ut non circũuolitent eas apodes. Cætera genera residunt & sistunt. His quies nisi in nido nulla. Aut pedent aut iacent:& ingenia æque uaria ad pastũ maxime.

De caprimulgis & platæis. Cap.xl.

c Aprimulgi appellantur grandiores merulæ aspectu:fures nocturni. Interdiu enim uisu carent. Intrant pastorum stabula:caprarumq; uberibus aduolant suctum propter lactis. Qua iniuria uber emoritur. caprisq; cæcitas quas ita mulsere oboritur. (Platalea) Platea nominatur aduolans ad eas:quæ se in mari mergunt:& capita illarum morsu corripiẽs:donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis:calore uentris coctas euomit:atq; ita ex iis esculẽta legit testas excreans.

De ingeniis auium. Cap.xli.

u Illaribus gallinis & religio inest. Inhorrescunt edito ouo:excutiuntq; sese:& circũactæ purificant:aut festuca aliqua sese & oua lustrant.

De carduele & psytaco & auibus quæ loquuntur. Cap.xlii.

m Inimæ auium cardueles imperata faciunt:nec uoce tantum:sed pedibus & ore ꝓ manibus. Est quæ boũ mugitus imitetur in arelatẽsi agro taurus appellata:alioquin parua. Est quæ equorũ quoq; hinnitus anthus noĩe:hærbæ pabulo aduentu eorum pulsa imitatur ad hũc modum ulciscens. Super oĩa humanas uoces reddunt psitaci:& quidem sermocinantes. India auem hanc mittit. (Psittace) Sittacen uocat:uiridem toto corpore torque tantũ miniato in ceruice distinctã Imperatores salutat:& quæ accipit uerba ꝓnuntiat. In uino præcipue lasciua. Capiti eius duritia eadem quæ rostro. Hæc cũ loqui discit ferreo uerberatur radio. Non sentit aliter ictus. Cum deuolat rostro se excipit. Illi innititur:leuioreq; se ita pedũ infirmitati facit. Minor nobilitas:quia nõ ex longinquo uenit:sed expressior loquacitas certo generi picaꝝ ẽ. Adamant uerba quæ loquunt̃. Hec discunt tantum:sed diligunt:meditãtesq; itra semet cura atq; cogitatione intẽtionẽ non occultant. Constat emori uictas difficultate uerbi:ac nisi subinde eadem audiãt:memoria falli:quærẽtesq; miꝝ imodũ hylarari:si interim audierint id uerbũ. Nec uulgaris iis forma. quis non spectãda. Satis illis decoris i specie sermonis humani est. Veꝝ addiscere alias negant posse:q̃ quæ ex genere eaꝝ sunt:quæ glande uescuntur. Et inter eas facilius quibus quini sunt digyti i pedibus. Ac ne eas quidẽ ipsas primis duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omnibus i suo cuiq; genere:quæ sermonẽ imitantur humanũ:q̃q̃ id pene in oĩbus cõtingit. Agrippina cõiunx Claudii Cæsaris turdũ habuit(quod nunq̃ ante)imitantẽ sermones hoĩm cũ hæc ꝓderem. Habebãt & Cæsares iuuenes item sturnũ:luscinias græco atq; latino sermone dociles. Præterea meditantes in diẽ:& assidue noua loquẽtes longiore etiã contextu. Docent secreto:& ubi nulla alia uox misceatur:assidente qui crebo dicat ea:quæ condita uelit adisci aliquo blandiente.

De coruorum intelligentia. Cap.xliii.

r Eddatur & coruis sua gratia indignatione quoq; populi Ro. attestata:non solum cõscia. Tiberio principe ex fœtu supra castoꝝ ædem genitus pullus in oppositam sutrinã deuolauit:etiam religione cõmendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus oĩbus matutinis euolãs in rostra:in forũ uersus Tiberium:deinde Germanicum & Drusum Cæsares noĩatim:mox transeũtem populũ Ro. salutabat. Postea ad tabernã remeans plurium annoꝝ assiduo officio meritus. Hunc siue æmulatione incitatus manceps proximæ sutrinæ:siue iracũdia subita:ut uoluit uideri:excrementis eius posita calceis macula examinauit:tanta plebei cõsternatione:ut primo pulsus ex ea regione:mox & in terẽptus sit:funusq; innumeris aliti celebratum exequiis. Constratũ lectum super æthiopũ duoꝝ humeros præcedente tibicine:& coronis oĩum generꝝ ad rogum usq;:qui cõstructus dextra uiæ appiæ ad secundũ lapidem in cãpo rediculi appellato fuit. Adeo satis iusta causa populo Ro. uisa est exequiarũ ingenium auis:aut supplicii de ciue romano in ea urbe qua multoꝝ principiũ nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani post carthaginem numantiãq; deletas ab eo nemo uindicauerat mortem. Hoc gestum. M. Seruilio. C. Cestio consul. ad. v. Calen. april. Nunc quoq; erat in urbe roma hæc ꝓdente me equitis Ro. cornix e betica primũ colore mira admodũ nigro:deinde plura contexta uerba exprimens:& alia atq; alia crebro addiscens. Necnõ & recens fama Crateri monocerotis cognoĩe in troezena regione asiæ (Cizycena. Cazaca) coruoꝝ opera uenantis:eo q̃ deuehebat in siluis eos considentes humeris. Atqui corui culos illi uestigabãt agebãtq;:eo ꝑducta cõsuetudiẽ:ut exeuntẽ sic comitarent̃ & feri. Tradendũ putauere memoriæ quidam uisum

dam uisum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti: in qua pluuia aqua durabat: sed quæ attingi non posset. Ita descendere pauentem expressisse tali congerie: quæ poturo sufficeret.

De diomedeis auibus. Cap. lxiii.

n Ec diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis esse dentes oculosq; igneo colore: cætero candidas tradens. Duos semp iis duces. Alterũ ducere agmen: alterum cogere: scrobes excauare rostro: inde crate consternere: & operire terra quæ ante fuerit egesta. In iis fœtificare. Fores binas oium scrobibus. Orientẽ spectare quibus exeant in pascua: occasum quibus redeãt. Aluum exoneraturas subuolare semp: & contrario flatu. Hæ in solo loco totius orbis uisunť. In insula quã diximus nobilẽ Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ oram fulicaꝝ similes. Aduenas barbaros clãgore infestant. Græcis tantũ adulanť miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq; eius quottidie pleno gutture madentibus pẽnis peluunt atq; purificant. Vnde origo fabulæ Diomedis sotios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Cap. xlv.

n On omittendum est cũ de ingeniis disserimus: e uolucribus hirundines esse indociles: e terrestribus mures: cum elephanti iussa faciant. Leones iugum subeant. in mari uituli totq; piscium genera mitescant.

De potu auium. Cap. xlvi.

b Ibunt aues suctu cæteræ. Sed ex iis quibus longa sunt colla itermittentes capite resupinato ueluti infundẽtes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idẽ ex ꝑprio genere oẽm cibum aqua subide tingẽs. Deide pede ad rostrũ ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra iis & ꝑlonga crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus. Cap. xlvii.

h Ac quidem & hæmatopodi multo minori: q̃q̃ eadem crurũ altitudie. Nasciť in ægypto. Insistit ternis digytis. Præcipuæ ei pabulũ muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiores oẽs frugi uescũtur: altiuolæ carne tantum. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare quæ cæteræ reddunt. Oloꝝ similitudinem onocrotali habent: nec distare existimarenť oino: nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc oia inexplebile aial congerit: mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim ĩde in os reddita inferam in aluũ ruminantis modo defert. Gallia hos septẽtrionalis proxima occeano mittit. In hercinio germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus: quarũ plumæ igniũ modo colluceant noctibus. in cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam memorandum occurrit. Imantopodi. In uerã aluum rumi nãtis more

De multarum auium nominibus & natura. Cap. xlviii.

p Halerides in seleucia parthoꝝ & in asia aquaticaꝝ laudatissimæ. Rursus phasianæ i colchis geminas ex pluma aures submittunt: subriguntq;. Numidicæ in parte africæ numidia: oẽsq; iam in italia. Phœnicopteri linguã præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum oium altissimus gurges. Atagem maxime ionius celebrať: uocalis alias: captus uero obmutescens: quondã existimatus ĩter raras aues. Iam & in gallia hispaniaq; capitur: & alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearium ĩsularum peculiares. Sicut alpium phyrrocoras luteo rostro niger & præcipuo sapore Lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere. Cætero candidæ colũbarum magnitudine. Non extra teram in qua nascitur eam uesci facile: quando nec uiuam mansuescit: & corpus occisæ statim marcescit. Et alia nomie eodem a coturnicibus magnitudine tantũ differens croceo tinctu cibis gratissima. Visam i alpibus ab se peculiarem ægypti ibin. M. Egnatius. Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. Cap. xlix.

u Enere in italiã Debriacenses bellis ciuilibus trãspadũ externæ & nouæ aues. ita enim adhuc uocantur turdorum specie: paulũ infra colũbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiã supradicto porphyrione mittuut. Ibi & buteo accipitrũ generis & honore mẽsaꝝ est. Item uipiones. sic enim uocant minorem gruem. Pegasos equino capite uolucres: & griphas auritos ad uncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidẽ & tragopanadẽ quã plures affirmant maiorẽ aquila: cornua in tpibus curuata habẽtem ferruginei coloris: tantũ capite phœniceo. Nec sirenes ĩpetrauerint fidem: licet affirmet. Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in idia esse: mulceriq; earum cantu: quos gratos somno lacerant. Qui credit ista & Melãpodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auium sermonis dracones non abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nomiando aues quaꝝ confuso sanguine serpẽs gignať: quem quisquis ederit intellecturus sit alitum colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim cõmemorat: etiam sine iis ĩmensa uitæ ambagæ circa auguria. Nominãtur ab Homero scopes auium genus. Neq; harum satyricos motus cum insident plerisq; memoratos facile conceperim mente. Neq; ipsæ iam aues nascuntur. Quãobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire instituerit: de auiariis & quis ea primus instituerit. Cap. l.

g Allianas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suopte corpore unctas deuorandi. Hoc primũ antiquis cœnaꝝ iterdictis exceptũ inuenio iam lege. C. Fannii cõsulis. xi. annis ante tertiũ punicum bellum: ne quid uolucrũ ꝑponeretur: præter unã gallinã: quæ non

esset altilis. Quod deinde caput translatum per oẽs leges ambulauit. Inuentũq; diuerticulum est in frau de earum gallinaceos quoq; pascendi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ qui dem nõ oẽs ad saginam eliguntur: nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinarum artes ut clunes spectẽ tur: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilatatæ repositoria occupẽt. Dedere & parthi cocis suos mo res. Nec tamen in hoc mãgonio quicq̃ totum placet: hic clune: alibi pectore tantũ laudatis. Auiaria pri mus instituit inclusis omnium generum auibus M. Lælius Strabo brũdusii equestris ordinis. Ex eo cœ pimus carcere aĩalia cohercere quibus natura cælum assignauerat. De Aesopi patina. Cap. li.

m Axime tamen insignis ẽ in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcentis sester tiis taxata in qua posuit aues cantu aliquo aut humano sermone uocales nũmis sex singulas co meptas nulla alia inductus suauitate nisi ut in iis imitationem hominis manderet: ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos & uoce meritos: dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas mar garitas. Non sit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est: summas rerum naturæ opes q̃ hominum linguas cœnasse.

De generatione auium: & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. Cap. lii.

g Eneratio auium simplex uidetur esse. cum & ipsa sua habeat miracula: quoniam & quadrupe des oua gignunt: chamæleontes: lacertæ: & quæ diximus inter serpentes. Pennatorum aũt ifœ cunda sunt quæ aduncos habent ungues generi. Nulla ex iis supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura: ut fœcundiores essent fugaces earum q̃ fortes. Plurima pariunt strutio cameli gallinæ: perdices: sali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi considente ut in gallinis: aut stante ut in gruibus. Ouoꝝ alia sunt candida ut columbis: perdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia punctis distincta ut meleagridum. Alia rubri coloris ut phasianis: cẽchridii. Intus autem oẽ ouũ uolucrum bico lor. Aquaticis lutei plus q̃ albi. Idq; ipsum magis liuidumq̃ cæteris. Piscium unus color: in quo nil candi di. Auium oua ex calore fragilia. Serpentium ex frigore lẽta. Piscium ex liquore mollia. Aquatilium ro tũda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Exeunt a rotundissima sui pte. dũ pariũtur molli putamine: sed protinus durescẽte: quibuscunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotũdiora gignuntur reliqua marem. Vmbilicus ouis a cacumi ne iest ceu gutta eminens i putamine.

Cenchris sola ex.

De tẽpore & generatiõe icubatus auiũ & coitu. Cap. liii.

q Vædam oĩ tempore coeũt ut gallinæ: & pariunt: præterq̃ duobus mensibus hyemis brumali bus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: sed minora. Et in eodem fœtu prima & nouissima. Est au tem tanta fœcunditas ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tantum ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Colũbæ decies anno pariunt. quædam & undeci es. In ægypto etiam brumali mẽse. Hirundines & merulæ & palũbi & turtures bis anno pariunt. Cæte ræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pene cõtextim in secessu generant. A coitu. x. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulsa aliaue simili iniuria diutius. Omnibus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta quod esse cor auium exi stimant. Primũ in omni corpore id gigni opinantes. In ouo certa est gutta ea salit: palpitatq;. Ipsum ani mal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi cõpressi capite maiores. Incressente pullo cãdor i mediũ uertitur: Luteum circũfundit̃ uicesimo die: si moueatur ouum. Iam uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tempore plumescit ita posi tus: ut caput supra dextrum pedem habeat: dexteram uero alam supra cadant. Vitelus paulatim deficit Aues omnes in pedes nascuntur contra quã reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pa riunt: & geminos interdum excludunt: ut Cor. Celsus auctor est: alterũ maiorem: alioquin negant oĩo geminos excludi. Plus uicenaquina incubanda subiici uetant. Parere a bruma incipiunt. Optima fœtura ante uernum æquinoctium. Post solstitium nata non implent magnitudinem iustam: tãtoq; minus quã to serius peruenere.

De uitiis & remediis incubantium. Cap. liiii.

o Va incubari infra. x. dies edita utilissimum. Vetera aũt recentiora infœcunda. Subiici impari numero debent. Quarto die postq̃ cœpere incubari si contra lumẽ cacumine ouorum appre henso una manu purus & unius modi perluceat color: sterilia existimantur esse: proq; eis alia substituenda. Et in aqua est experimentum: inane fluitat. Itaq; sidentia hoc est plena subiici uolunt. Con cuti uero experimento uetant: quoniã nõ gignant confusis uitalibus uenis. Incubatiõi datur initium post nouã lunam: quia prius inchoata non proueniãt. Celerius excludũtur calidis diebus. Ideo æstate undeui cesimo educũt fœtũ hyeme uicesimoq̃nto. Si cubatu tonuerit oua pereunt: & accipitris audita uoce uiti antur. Remediũ contra tonitrum: clarus ferreus sub stramine ouorum positus aut terra ex aratro. Quę dam aũt & citra incubitũ sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodã uinipoto re reperitur syracusis tãdiu potare solitum: donec ab eo cooperta in terra fœtum ederẽt oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. Cap. lv.

liuia Augusta

Iuia augusta prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cũ parere uirilem sexum
l admodũ cuperet: hoc usa est puellari augurio. Ouum in sinu fouendo atq; cũ deponendum haberet nutrici per sinum tradendo ne iterimeret tepor. Nec falso Augusta augurata prodit ĩperatoris inde fœta. Sed inuentũ ut oua in calido loco ĩposita paleis igne modico fouerent. hoĩe uersan te pariter nocte ac die: & statuto die illinc erũpere fœtus. Traditur quædã ars galliuarii cuiusdã dicẽtis qd ex quoq; eẽt: Narrant & mortua gallina mariti eaꝝ uisi succedẽtes inuicẽ: & reliqua fœtæ more faciẽ tes: abstinẽtesq; se a cantu. Sup oĩa est anatũ ouis subditis atq; exclusis admiratio prima nõ plane agno scentis fœtum. Mox incertos cubitus sollicitæ cõuocationis. Postremo lamenta circa piscinæ stagna mer gentibus se pullis natura duce. Incerti icubitus sollicite cõuocantis.

Quæ gallinæ optimæ. Cap. lvi.

Allinaꝝ generositas spectat circa erecta: interdũ & gemina: pẽnis nigris: ore rubicũdo: dygi
g tis ĩparibus: aliquando & super quattuor dygitos trãsuerso uno. Ad rem diuinã luteo rostro pedibusq; puræ nõ uidentur. Ad opertanea sacra nigræ. Est & pumilionũ genus nõ sterile ĩ iis quod nõ in alio genere alitum: sed quibus certa fœcunditas tara & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remediis. Cap. lvii.

Nimicissima aũt oĩum generi pituita: maxĩeq; inter messis & uindemiæ tempus. Medicina in
i fame: & cubatus in fumo: si utiq; ex lauro aut hærba sauina fiat: pẽna per trãsuersas ĩserta na res: & per oẽs dies mota. Cibus allium cum farre aut aqua persusus in qua lauerit noctu auis cum semine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. Cap. lviii.

Olumbæ proprio ritu osculãtur ante coitum. Pariunt fere bina oua: ita natura moderãte ut
c aliis crebrior sit fœtus: aliis numerosior. Palũbes & turtures plurimũ terna: nec plusq̃ binis fe re pariunt: atq; ita si prior fœtus corruptus est. Et quis tria pepererint: nunq̃ plus duob9 edu cant. Tertiũ quod irritũ est urinum uocant. Palũbes incubat fœmina post meridiana in matutinũ: cæte ro mas. Columbæ marem semp & fœminã pariunt priorẽ marem: postridie fœminã. Incubant in eo ge nere ambo: interdiu mas: noctu fœmina. Excludunt uicesimo die. Pariunt a coitu. v. Aestate quidem in terdum binis mensibus terna edunt paria. Nãq; octauo decimo die excludunt: statimq; cõcipiunt. Qua re inter pullos sæpe oua inueniuntur: & alii prouolant: alii erũpunt. Ipsi deinde pulli qnquemestres fœti ficant. Et ipsæ aũt inter se (si mas non sit) fœminæ æque saliunt: pariũtq; oua irrita: ex quibus nihil gigni tur: quæ hyponemia græci uocant.

De pauone & anseribus. Cap. lix.

Auo a trimatu parit. Primo anno unũ aut alterũ ouum: sequẽti quaterna quinaue: cæteris duo
p dena nõ amplius intermittẽs binos dies ternosue parit: & ter anno si gallinis subiiciãtur icubã da. Mares ea frangũt desiderio incubantiũ. Quapropter noctu & in latebris pariunt: aut ĩ ex celso cubantes: & nisi molli strato excepta frangunt. Mares singuli quinis sufficiunt cõiugibus. Cum sin gulæ aut binæ fuere: corrũpitur salacitate fœcũditas. partus excludit diebus terinouenis: aut tardius tri cesimo. Anseres in aqua coeunt: pariunt uere: aut si bruna coiuere post solstitiũ: quadraginta prope. Bis anno si priorem fœtum gallinæ excludant: alias plurima oua. xvi. paucissima septẽ. Siquis surripiat pa riunt. donec rumpant. Aliena nõ excludunt. Incubãda subiici utilissimum nouem aut undecim. incubãt fœminæ tantũ tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimoquinto. Pullis eoꝝ urtica contactu mor tifera. Nec minus auiditas: nunc satietate nimia: nunc suamet ui: quando apprehẽsa radice morsũ sæpe conãtes auellere ante colla sua abrũpunt. Cõtra urticã remediũ stramẽto ab incubatu subdita radix eaꝝ.

De ardeolis: & quomodo seruẽtur optime oua. Ca. lx.

Rdeolaꝝ tria genera: leucon: asterias: pellos. Hi in coitu angũtur. Mares quidẽ cũ uociferatu
a sanguinẽ ẽt ex oculis pfundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus ĩcu bat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus & accipiter. Singulos uere parit: nunq̃ plus ternos: is qui ægolios uocat quaternos. Coruus aliquãdo & quinos. incubãt totidẽ diebus. Corni cem incubantẽ mas pascit. Pica nouenos. Melãcoryphus supra uiginti parit semper nũero ĩpari inæqua lia. Nec alias in pluribus tanta fœcũditas: maior tamen paruis. Hirundini cæci primo pulli: & fere oĩb9 quibus numerosior partus. irrita oua quæ hyponemia diximus: quæq; aut mutua fœminæ inter se libi dinis imaginatione cõcipiunt: aut puluere. Nec colũbæ tm̃: sed & gallinæ perdices: pauones: anseres: che nalopeces. Sunt aũt sterilia & minora ac minus iucũdi saporis. & magis humida. Quidã & uẽto putãt ea generari. Qua de cã etiam zephyria appellant. Hæc autem uere tm̃. Vrina fiunt icubatiõe derelicta: quæ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata in tantum emolliuntur ut per annulos transeant. Seruari ea in lomento: aut hyeme in paleis: æstate in fursuribus utilissimũ. Sale exinaniri creduntur. inæqualia superfluit

Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat. Cap. lxi.

u Olucrum animal parit uespertilio tantum: cui membrana ceu pennæ. Eadem sola uolucrum lacte nutrit ubera aduomens: geminos uolitat amplexa infantes: secũq; deportat. Eidem co

xendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariant. Cap. lxii.

Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nōdū dictū sit. Coeūt cōplexu adeo circūuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os: qđ illa abrodit uoluptatis dulcedīe. Terrestrium eadē sola intra se parit oua unius coloris & mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deīde singulos diebus singulis parit uigenti fere numero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærūpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contecta oua in terra icubant: & fœtum sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmia. Sed reliquorum quoq; terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. Cap. lxiii.

Ipedū solus hō aīal gignit. Homini tantū primi coitus pœnitētia augurium scilicet uitæ a pœnitēda origine. Cæteris aīalibus stati per tpa anni concubitus. Homini (ut dictū est) oībus horis dieɀ noctiūq;. Cæteris satietas in coitu. Hoī prope nulla. Messalina Claudii Cæsaris coniunx hanc regalem existimans palmam elegit in id certamē nobilissimā e ꝓstitutis ancillam mercenariæ stipis: eaq; die ac nocte superauit qnto ac uicesimo cōcubitu. In hoīum genere maribus diuerticula Veneris excogitata oīa scelere naturæ: fœminis uero abortus. Quātū in hac pte multo nocentiores q̄ feræ sumus. Viros auidiores ueneris hyeme: fœminas æstate Hesiodus ꝓdidit. Coitus auersus elephātis: camelis tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: dasipodi: cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiā solitudines aut secreta certa petunt: neq; interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum iis ex omnibus: quibus solida ungula. In quadrupedū genere mares olfatus antecedit. Auertunt & canes: phocæ: lupi: in medioq; coitu: inuitiq; etiam cohærent. Supradictorum plerisq; fœminæ priores superueniunt: reliquis mares. Versi autem ut dictum est humanitus strati. Herinacei stantes ambo inter se complexi. Feles mare stante fœmina subiacente: Vulpes in latere proiectæ: maremq; fœmina amplexa: Taurorum ceruorumq; fœminæ uim non tolerāt: ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cerui uicissim ad alias transeunt: & ad priores redeunt. Lacertæ ut ea quæ sine pedibus sunt circumplexu uenerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore: eo minus fœcunda sunt. Singulos gignunt elephanti: cameli: equi. Acanthis duodenos auis minima. Ocissime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal: tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt: uitæ spatia. Neq; cresentium tempestiua ad gerandum ætas. Quæ solidas habēt ungulas singulos: quæ bisculas & geminos pariunt. Quorum in digytos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in fætu. Sed superiora oīa perfectos edūt partus: hæc ichoatos. In quo sunt genere leænæ: ursæ: & uulpes. Informia etiam magis q̄ supradicta ursæ pariunt: rarumq; est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt fœtus oīa ea: & figurant: pariūt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes: lupi: pātheræ: thoes. Canum plura sunt genera. Laconicæ octauo mēse utrinq; generāt. Ferūt. lxx. diebus: & plurimū trib9 mēsibus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur oēs uno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere: diutius cæcos habēt catulos: nec oēs totidem diebus. Existimātur in urina attollere crus fere semestres: idest signū cōsumati uiriū roboris: fœminæ hoc idē sidentes. Partus duodeni quibus numerosissimi: cætero qni: seni aliquando singuli: quod ꝓdigiosum putant. Sicut oēs mares: aut oēs fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt: in cæteris alternant: si ineant opportuno & recto mēse. Ineuntur a partu sexto mense. Octonos laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuūt laconici annis denis: fœmina duodenis. Cætera genera qndecim annos: aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant: fere a duodecimo desinentes. Felium & ichneumonū reliqua ut canum. Viuūt annis senis. Dasipodes oī mēse pariūt: & superfœtant sicut lepores. A partu statim īplentur. Cōcipiunt q̄uis ubera siccante fœtu: pariunt non cæcos Elephanti ut diximus pariunt singulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferūt a trimatu: pariunt uere. iterumq; post ānum implentur a partu. Equas autem post tertium diē aut post unum ab enixu utiliter admitti putant: coguntq; inuitas. Mulier septima die cōcipere facillime creditur. Equarum iubas tonderi præcipiunt: ut asinoɀ in coitu patiant humilitatē: comantes enim gloria superbire. A coitu solæ aīalium currunt: ex aduerso aqlonum austroɀue ꝓut marē aut fœminā concepere. Colorem ilico mutant rubriore pilo: uel quicunq; sit pleniore. Hoc argumento desinunt admittere etiā uolentes. Nec impedit partus quasdam ab opere. Falluntq; grauide. Vicisse olympia prægnantē equam Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes & sues initum matutinum appetere: fœminas autē post meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domitas. lx. diebus equire: anteq; gregales. Sues tātum coitu spumam ore fundere. Verrem subantis audita uoce nisi admittat cibum non cape usq; in maciem: Fœminas: tantū efferari: ut hoīem lacerent: candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso. Auiditas coitus putat ex cibis fieri. Sicut uiro eruca: pecori cepa. Quæ ex feris mitigent non cōcipere: ut anseres: apros uero tarde: & ceruos: nec nisi ab infantia educatos. Mirū est quadrupedū

prægnantes uenerem

prægnantes uenerē arcent::præter equam & suem. Sed superfœtant:& dasipus:& lepus tantum.

De uaria generatione animalium. Cap.lxiiii.

q Væcunq; aīal pariūt in capite gignūt circūacto sub enixum fœtu:alia in utero porrecta. Quadrupedes gestant extēsis ad longitudinē cruribus:& ad aluum suā applicatis. Homo in semet conglobatus īter duo genua naribus sitis. Molas de quibus ante diximus gigni putāt:ubi mulier non ex mare:uerum ex semetipsa tantū concepit. Ideo nec aīari:quia non sit ex duobus. Altricēq; habere per se uitam illam:quæ satis arboribusq; contingat:ex oībus quæ perfectos. Fœtus uel tātos: & inumerosos edunt. Itē plures contra naturā solidipedum aut bisulcoꝝ. Alias Porrecto tm̄ & numerosos

De murium fœtu. Cap.lxv.

s Vpra cuncta est murium fœtus:haud sine contatiōe dicendus: q̄q̄ auctore Aristotele & Alexādri magni militibus generatio eoꝝ lambēdo constare nō coitu dicatur. Ex una genitos.cxx. tradiderunt. Apud persas uero prægnantes in utero parētis repertas. Et salis gustatu fieri prægnātes opinātur. Ita desinit mirum esse:unde uis tāta messes populetur murium agrestium. In quibus illud quoq; adhuc latet quo nam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiuntur: neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadem perueniunt. Et iam inde fugauerūt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus:sicut herinaceis. Idem bipedes ambulant:ceu alpini. Cū diuersi quoq; generis coire animalia:ita demum generant:si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere:ut creditur uulgo:Aristoteles negat. Neque incubant ædem oblitæ quo sint in loco enixæ:quoniam huic animali nulla memoria. Itaq; catuli per se erumpunt. Ex oībus iungēdū uidet cū sequenti cap.

De spina hominis anguem nasci. Cap.lxvii.

a Nguem ex medulla hominis spinæ gigni accepimus a multis. Plæraq; enim occulta & cæca origine proueniunt:etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. Cap.lxvii.

s Icut salamandra animal lacerti figura stellatum : nunquam nisi magnis hymbribus proueniens:& serenitate deficiens. Huic tantus rigor:ut ignem tactū extinguat non alio mō q̄ glacies Eiusdem saniе quæ lactea ore uomitur:quacunq; parte corporis humani contacta toti defluūt pili. Idq; quod conctatum est colorem in uitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex nō genitis:& quæ nata nihil gignunt. Cap.lxviii.

q Vædā uero gignuntur ex nō genitis:& sine ulla simili origine ut supradicta:& quæcūq; æstas aut uer statumq; tēpus anni generant. Ex iis quædam nihil gignunt ut salamandræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineūue:sicut neq; in anguillis:oībusq; quæ nec animal nec ouū ex se se generant. Neutrum est & ostreis genus:& cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ aūt per se generātur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt:ita generant quidem ea aliquid coitu:sed imperfectum:& dissimile:& ex quo nihil amplius gignatur:ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum:quæ insecta dicuntur. Arduæ explanationis omnia:& priuatim dico opere narranda. Qua propter ut ingenium prædictorum ita & reliqua subtexet disertatio.

De sensibus animalium. Cap.lxix.

e X sensibus ante cætera homini tactus:deide gustus. Reliquis supatur a multis. Aquilæ clarius cernunt. Vultures sagacius odorantur. Liquidius audiūt talpæ obrutæ terra:tam denso atque surdo naturæ elemento. Præterea uoce oīum in sublime tendēte sermonē exaudiunt:& si de iis loquare:intelligere etiam dicūtur:& profugere. Auditus Cui hominum primo negatus est : huic & sermonis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi:ut non idem sint & muti. In marinis ostreis auditum eē non est uerisimile:sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum & olfatum esse piscibus. Cap.lxx.

p Isces quidem auditus nec mēbra habent nec foramina:audire tamē eos palā est : ut patet cum plausu cōgregari feros ad cibum cōsuetudine in quibusdam uiuariis spectet. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomē uenire:quosdā singulos. Itaq; ꝓdunt etiā clarissime audire mugil:lupus:salpa:chromis:& ideo inuado uiuere. Olfatum iis esse māifestum patet. Quippe nō oēs eadē esca capiuntur:& priusq̄ appetant odorant. Quosdā & speluncis latentes salsamento illitis faucibus scopuli piscator expellit:uelut sui cadaueris agnitionem fugiētes. Conueniūtq; ex alto etiā ad quosdā odores:ut sæpiam ustam:& polypū:quæ ob id cogunt in nassas. Sentinæ quidem nauiū odorem fugiūt ꝓcul:maxime tamē pisciū sanguinē. Non pōt petris auelli polypus. Idem cunila admota ab odore protinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur:sed maxime styracis:origani:aut chalcis aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt:ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. Cap.lxxi.

t Actus sensus oibus est: etiã quibus nullus alius. Nã & ostreis & terrestribus uermibus. Quo existimauerim oibus sensum gustus eẽ. Cur.n. alios alia sapores appetũt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædantur: alia unguibus: alia rostri aduncitate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia cacumine excauant. Alia sugunt. Alia lambunt: sorbent: mandunt: uorant. Nec minor uarietas in pedũ misterio: ut rapiant: distrahant: teneant: premant: pendeant: tellurem scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuant. & quæ terra. Cap.lxxii.

u Enenis capreæ & conturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima aĩalia: at serpentes ouis. Spectanda quidem draconũ arte. Aut.n. solida hauriunt: si iam fauces capiunt: quæ deĩde in semet cõuoluti frangũt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apprehensa spira: ita sensim uehementerq; prestringunt: ut amputata parte ceu ferro: reliquam quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili modo auibus deuoratis solidis contentione plurima: & cætera ossa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes cũ occasio est uinum præcipue appetũt: cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædem minimo & pene nullo cibo cũ adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoq; alioquin suctu uiuẽtes. Ideo nullum interit fame aut siti uenenatum. Nam neq; caloris uim habent: neq; sanguinis: neq; sudoris: quæ auiditatẽ naturalem sale augent. In quo genere omnia magis exitialia: si suum genus edere anteq̃ noceãt. Condit ĩ thesauros maxillarũ cibum sphingiorum & satyrorũ genus. Mox inde sensim ad mandendũ manibus exprimit. Et quod formicis in annum solẽne est: his in dies: uel horas.

Cõtritione plumas

De cibo & potu quorundam. Cap.lxxiii.

u Num aĩal digytos habentiũ herba alitur lepus: sed & fruge. Solidipedes: & bisulci sues: omni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolũtario propria. Serratoꝝ dentiũ carniuora sunt oĩa. Vrsi & fruge fronde uindemia pomis uiuunt: & apibus cancris etiã & formicis. Lupi ut diximus: & terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptissimus: itẽ ueterina: q̃q̃ & fruge & herba: sed ut bibere: secedunt. Ruminãt præter iã dicta siluestriũ cerui cum a nobis alunt᷑. Omnia aũt iacẽtia potius q̃ stãtia: & hyemẽ magis q̃ æstate septenis fere mẽsibus. Pontici quoq; mures simili mõ remãdũt. In potu quibus serrati dentes: lãbunt. Et mures hi uulgares: q̃uis ex alio genere sint. Quibus continui dẽtes: sorbẽt: ut equi: boues. Neutrũ ursi: sed aquã quoq; morsu uorãt. In africa maior pars feraꝝ æstate nõ bibũt inopia hymbrium. Quã ob causam capti mures libyci si biberint moriunt᷑. Orgyẽ perpetuo sitientẽ africa generat ex natura loci potu carentẽ cum mirabili mõ ad remedia sitientium. Nãq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eoꝝ saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidunt in eadẽ africa pardi condensa arbore: occultatiq; eius ramis in prætereuntia desiliũt: atq; e uolucrũ cæde crassant᷑. Feles quidem quo silentio q̃ lenibus uestigiis obrepunt auibus? q̃ occulto speculatu in musculos exiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra: intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant: & quæ inter se conueniant. Cap.lxxiiii.

Chlorio

e Rgo & alios sensus quosdã esse q̃ supradictos: haud difficulter apparet. Sunt enim quædam his bella amicitiæq;. Vnde & affectus præter illa quæ de quibusq; eoꝝ suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicẽ oua exquirentes. Simili mõ coruus: & miluus illo præcipiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniã rex appellat᷑ auiũ. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rursus cũ terrestribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones uespæ: & phalãges aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ inuicẽ fœtibus insidiantes. Egithus auis minima cũ asino. Spinetis.n. se scabẽdi cã atterẽtes nidos eius dissipat: quod illa adeo pauet: ut uoce oĩno rudentis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustellæ: & sues. Esalon uocat᷑ parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestãtur a uulpibus. Inuicẽ hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi uiderint corui: contra auxiliantur: uelut aduersus cõem hostem. Et achantis in spinis uiuit: Idcirco asinos & ipsa odit flores spinæ deuorantes Aegithum uero in tantũ: ut sanguinem eorum nõ credant coire: multisq; ob id ueneficiis infament. Dissident thoes & leones: & minima æque ac maxima. Formicosam arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui morsu cerebrũ apprehendit: ut stridens subinde: ac uertigine rotata: ne filum quidem desup pendẽtis rũpere adeo non fugere queat: nec finis ante mortẽ est. Rursus amici pauones & columbæ. Turtures & psittaci: Merulæ & turdi: Cornix & ardeolæ. Contra uulpium genus cõibus inimicitiis. Harpæ & miluus cõtra triorchin᷑. Quin & affectus indicia sunt etiã in serpẽtibus imitissimo aĩalium genere dicta sunt: quæ arcadia narrat de dño a dracone seruato: & agnito uoce hoĩs. De aspide miraculum a Philarcho traditur. Is enim auctor est. Cum ad mensam cuiusdam ueniens ĩ ægypto aleret᷑ assidue eni xam catulos: quoꝝ ab uno filium hospitis interẽptum. Illam reuersam ad consuetudinem cibi intellexisse culpam: & necem intulisse catulo: nec postea in tectum id reuersam.

Anthus

De somno animalium. Cap. lxxv.

s Omni quæstio non obscuram coniectationē habet. In terrestribus omnia quæ cor habent dormire manifestum est. Aquatilium quoq; exiguum quiddā etiā qui de cæteris dubitāt: dormire tamē existimant: nō oculorū argumēto: quia non habēt genas: uerū ipsa quiete cernunt placida ceu soporata: neq; alia q̄ caudis mouentia:: & ad tumultū aliquē expauentia. De thynnis cōfidētius affirmatur. Iuxta ripas.n. aut petras dormiunt. Plani aūt piscium in uado: ut manu sæpe tollantur. Nam & delphini balenæq; stertētes etiā audiuntur. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus q dem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot mēses. Deinde longior in dies uigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur: & suctum imitatur. Quidam uero nunquā quibus mortiferum fuisse signū contra cōsuetudinem somniorū inuenimus exēpla. Magnus hic iuitat locus: & diuersis refertus documentis: utrum ne sint aliqua præscita animi quiescentis. Qua fiant ratione an fortuita res sit: ut pleraq;? Et si exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atquē in redormitione uana esse uisa prope conuenit. Est autē somnus nihil aliud q̄ animi in medium se se recessus. Præter hominē somniare equos. canes: boues: pecoras: capras: palam est. Ob hoc creditur & ī omnibus: quæ animal pariunt De iis quæ oua gignunt incertum est. Sed dormire ea certum. Verum & ad insecta transeamus. Hæc nanq; restant imensæ subtilitatis animalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XI.

PROHEMIVM.

De insectis animalibus: ut sunt apes: formicæ: & huiusmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA. QVANdo aliqui ea neq; spirare: & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere. Cap. i.

m Vlta hęc & multigena: terrestriū uolucrūq; uita. Alia pēnata ut apel.
r Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carētia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris: quæ nunc ceruicum loco: nunc pectorum atq; alui præcincta separant membra tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus uero non tota incisura eas ambiente rugasśed in aluo: aut super tantum imbricatis flexilium uertebris nusquam alibi spectatiore naturæ rerū artificio.

De subtilitate naturæ. Cap. ii.

i N magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis: atq; tam nullis: quæ ratio quātauis? tam inextricabilis perfectio. Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in ea prætēdit? Vbi gustatū applicauit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua subtilitate pennas adnexuit? Prælungauit pedum crura? Disposuit ieiunam caueam uti aluū? Auidam sanguinis & potissimum humani sitim accendit? Tælum uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in capaci cum cerni non possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiēdo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora cum sono teste dentes affixit? potissimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorūq; colla: & truces in sublime iactus: tigrium: Rapinas: leonū iubas: cū rerum natura nusquā magis q̄ in minimis tota sit. Quapropter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernuntur multa) etiam relata fastidio dānent: cum in contēplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Vtrum spirent: an habeant sanguinem. Cap. iii.

i Nsecta multi negarunt spirare id ratione persuadentes: quoniā uisceri interiori nexus spirabilis nō inesset. Itaq; uiuere ut fruges: arboresq;. Sed plurimū interesse spiret aliquid an uiuat. Eadem de cā nec sanguinē iis esse: qui sit nullius carētibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionū series exorit. Idem enim & uocem esse iis negant in tanto murmure apum: cicadarū sono & aliis quæ suis æstimabūtur locis. Nam mihi contuēti semp suasit rerū natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere aīam talia & uiuere: q̄ spirare sine uisceribus. Quod etiā in marinis docuimus: quāuis arcēte spiritū densitate & altitudine humoris. Volare quidē aliqua & aīatu carere in ipso spiritu uiuētia. Habere sensum uictus generatiōis atq; operis & de futuro etiā curā. Et quāuis nō sint mēbra: quæ uelut carinas sensus inuehant: eē tamen iis auditū: olfactū: gustatum: eximia præterea naturæ dona: solertiā: aīum: artē: quis facile crediderit? Sanguinē nō esse iis fateor: sicut ne terrestribus quidē cunctis uerum simile quiddā: ut sæpiæ in mari sanguinis uires attramentum optineat: purpurarū generi infector ille succus. sic insectis quisquis est uitalis humor hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cuiq; sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare: non causas iudicare dubias. Vices

De corpore eorum. Cap. iiii.

i Nsecta ut intelligi possit: non uidentur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec carthilaginẽ: nec pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilem: ut quædam marina: nec iure dicetur cutis: sed mediæ cuiusdã inter oĩa hæc naturæ corpus arenti simile neruo mollius: in reliquis partibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solum iis est: nec præterea aliud: Nihil intus nisi admodum paucis intestinum implicatũ. Itaq; diuulsis præcipua uiuacitas: & partiũ singularũ palpitatio. Quia quæcunq; est ratio uitalis: illa nõ certis inest mẽbris: sed toto in corpore: minime tamen capite. Solũq; nõ mouetur nisi cum pastore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habent aũt oculos: præterq; sensus tactum & gustatũ aliqua: & odoratum: pauca & auditum.

De apibus. Cap.v.

s Ed inter oĩa principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hoĩum cã genitis. Mella cõtrahunt succũq; dulcissimũ atq; subtilissimũ ac saluberrimum. Fauos cõfingũt & ceras. Illę ad usus uitæ laborẽ tolerant. Opera cõficiunt. Rẽpublicã habent: consilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirũ sit mores habẽt. Præterea cũ sint neq; mãsueti generis neq; feri: tamen tãta est natura reꝝ: ut prope ex umbra minimi animalis incõparabile effecerit quiddã. Quos efficatiæ industriæq; tantæ cõparemus neruos? quas uires? quos ratione mediusfidius uiros? Hoc certe præstantioribus quo nihil nouere nisi cõmune. Non sit de anima quæstio. Constet & de sanguine: quantulũ tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. Cap.vi.

h Yeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq; & aquilonum flatus perferẽdos uires? Sane & insecta oĩa: sed minus diu quæ parietibus nostris occultata maturæ tepefiũt. Circa apes aut tẽpoꝝ locorũue rõ mutata est: aut errauerunt priores. Cõdunt̃ a uergiliaꝝ occasu: sed latent ultra exortum. Adeo non ad ueris initium: ut dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimat. Ante fabas florẽtes nõ exeunt ad opera & labores: nullusq; (cũ per cælum licuit) ocio perit dies. Primum itaq; fauos construũt: cærã fingunt: hoc est domos cellasq; faciunt. Deinde sobolẽ: postea mella: cærã ex floribus. Melliginẽ a lachrymis arboꝝ quæ glutinum pariunt: salicis: ulmi: arundinis: succo: gummi: resina. Iis primum alueum ipsum intus totum: ut quodam tectorio illinunt: & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates. Id se facturas consciæ: quod concupisci possit. Iis deinde fores quoq; latiores circunstruunt.

De uocabulis operis. Cap.vii.

Comosin Nigra p Rima fundamenta operis metyn uocant periti: secunda pissocæron: tertia propolin. Inter coria cærasq; magni ad medicamina usus. Mitys crusta est prima saporis amari. Pissocæros sup eã uenit picantiũ modo ceu dilutior. Cæræ initium populorũq; emitiore gũmi Propolis crassioris iã materiæ additis floribus nundũ tamen cæra: sed fauoꝝ stabilimentũ qua oẽs frigoris aut iniuriæ aditus obstruunt̃: odore etiãnum graui: ut qua pleriq; pro galbano utant̃. Præter hæc conuehet̃. Erithace: quã alii sandaracã: alii cerinthũ uocant. Hic erit apud dum operãtur cibus: qui sæpe inuenit̃ in fauoꝝ inanitatibus sepositus: & ipse amaris saporis: sed plenus humoris cibus. Gignitur autẽ rore uerno: & arborum succo: gũmi modo: africi minor: austri flatu nigrior: aquilonibus melior: & rubẽs. Plurimum in græcis nucibus Menecrates florem ait esse futuræ messis indicium: sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. Cap.viii.

c Aeras ex oĩum arborum satorũq; floribꝰ cõfingunt: excepta rumice & chenopode. Hærbarum hæc genera. Falso excipit̃ spartũ. Quippe cũ hispania multa in spartariis mella hærbã eam sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum ẽ Fructibus nullis nocet̃. Mortuis ne floribus quidẽ nõ mõ corporibus insidunt. Operãtur itra .lx. passus Et subide cõsumptis in ꝓxio floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ i expeditione excubãt supinæ: ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. Cap.ix.

Philiscum n E quis miret̃ amore eaꝝ captos Aristomachũ solensem duo de sexaginta annis nihil aliud egisse Hyliscum uero thasium in desertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo scripsere de iis.

Ratio operis. Cap.x.

r Atio operis: interdiu statio ad portas more castroꝝ. Noctu quies in matutinũ: donec una excitet oẽs gemino: aut triplici bõbo: ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ ꝓuolant: si dies mitis futurus est. Prædiuinãt .n. uentos hymbresq; & tũc se continẽt tectis. Itaq; tẽperie celi (hãc enim inter præscita habẽt) cũ agmen ad opa ꝓcessit: aliæ flores aggerunt pedibus. aliæ aquã ore: guttasq; lanagine totius corporis. Quaꝝ adolescẽtiores ad opa exeunt: & supradicta cõuehũt. Seniores intus operantur. Quæ flores cõportãt priorib9 pedibus fœmina onerãt: pp id natura scabra: pedes priores rostro totæq; onustæ remeãt sarcina pãdatæ. Excipiunt eas ternæ: quaternæ exonerant. Sunt .n. intusquoq; officia diuisa. Aliæ struunt. Aliæ poliũt. Aliæ suggerunt. Aliæ cibũ cõpant: ex eo quod allatũ est. Neq; enim seperatim uescunt̃: ne inæqualitas opis aut cibi fiat & tpis. Struunt rursus ea orsa cõcameratiõe aluei textumq; uel usq;

tũq; uel usq; ad summa tecta deducunt: limitibus binis circa singulos actus: ut aliis intrent: aliis exeant Arcus Faui superiore parte affixi: & paululum ẽt lateribus simul hærẽt: & pendẽt una. Alueũ non contingunt: nũc obliqui: nunc rotũdi qualiter poscit alueus: aliquãdo ex duoꝝ generum: cũ duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruẽtes cæra fulciunt pilarũ instar interius a solo fornicatis: ut sit aditus ad sarciendũ. Primi fere tres uersus inanes struũt: ne prõptum sit quod inuitet furantẽ. Nouissimi maxime ĩplent̃ melle: ideoq; auerso alueo faui eximunt̃. Gerulæ secũdos flatus captant. Si cooriatur ꝓcella: apprehensis pedusculo lapillis se librant. Quidã in humeros eũ imponi tradũt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notãt: castigãt mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia e medio. nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus ne longius recedant unum congesta in locum turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cum aduesperascit in alueo strepunt minus ac minus: donec una circũuolet eodem quo excitauit bombo: ceu quietem capere imperans. Et hoc castrorum more. Tunc repente oẽs conticesunt. Domos primum plebeis exædificant: deinde regibus.

De fucis. Cap. xi.

s I speratur largior prouentus: adiiciuntur contubernia & fucis. Hæ cellarum minime: sed ipsi maiores apibus. Sunt aũt fuci sine aculeo uelut imperfectæ apes: nouissimeq; a fessis & iam emeritis inchoatæ: serotinus fœtus & quasi seruitia uerarum apum. Quãobrem imperant iis: primosq; in opera expellunt: tardantes sine clæmentia puniunt. Neq; in opere tantũ: sed in fœtu adiuuãt eas multum ad calorem cõferente turba. Certe quo maior eorum fuerit multitudo: eo maior fiet examinum prouẽtus. Cum mella cœperint maturescere: abigunt eos. Multæ singulos aggressæ trucidãt. Nec id genus nisi uere conspicitur. Fucus ademptis alis in alueum traiectus ipse cæteris adimit. Regias iperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas: magnificas: separatas: tuberculo eminẽtes. Quod si exprimatur non gignũtur soboles. Sexangulæ omnes cellæ: a singulorum ex pedum opere. Nihil horum statuto tẽpore: sed rapiunt dieb9 serenis munia. Et melle uno altero ue ad summũ die cellas replẽt.

Quæ natura mellis. Cap. xii.

u Enit hoc ex aere: & maxime siderũ exortu: præcipueq; in ipso syrio explendẽte fit: nec omnio prius uergiliaꝝ exortu sublucanis tẽporibus. Itaq; cũ prima aurora folia arboꝝ melle roscida inueniũtur. Ac si qui matutino sub diuo fuere: unctas liquore uestes: capillũq; cõcretũ sentiũt. Siue ille est cæli sudor: siue quædã sydeꝝ saliua: siue purgãtis se aeris succus: siue aqua est: & purus ac liquidus: & suæ naturæ: qualis defluit primo. Nunc uero e tanta cadens alitudine multũq; dum uenit sordescens: & obuio terræ halitu infectus. Præterea a fronde ac pabulis potus: & ĩ uterculos congest9 apũ. Ore enim uomũt. Ad hæc succo floꝝ corruptus & alueis maceratus: totiensq; mutatus. Magnã tamen cælestis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. Cap. xiii.

i Bi optimus semp: ubi optimoꝝ doliolis floꝝ condit̃. Atticæ regiõis hic: & siculæ hymeto: & hybla ab locis: mox calline insula. Est aũt initio mel: ut aqua: dilutũ: & primis diebus feruet: ut musta: seq; purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obducit̃ tenui mẽbrana: q̃ feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimũ & minime fronde infestum: e quercus tillæ: arondinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis. Cap. xiiii.

s Vmma quidem bonitatis natione constat (ut supradiximus) pluribus modis. Aliubi. n. faui cæra spectabiles gignũtur: ut in pelignis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: africa. Aliubi magnitudine: ut in septẽtrionalibus: uiso iam in germania octo pedum lõgitudinis fauo in caua parte nigro. In quocũq; tamẽ tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus cõstructo fauo: quod ideo uocat̃ anthinũ. Hoc quidã attingi uetant: ut largo alimẽto ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquũt: quoniã magna sequat̃ ubertas magnoꝝ sydeꝝ exortu. Præterea solstitio cũ thymis & uua florere incipiunt præcipua cellaꝝ materia. Est autẽ in eximendis fauis necessaria dispẽsatio: quoniã inopia cibi desperãt: moriũturq; aut effugiunt. Cõtra copia ignauiã affert. Maciẽ melle nõ rithace pascũt. Qui aũt suut diligentiores ex hac uindemia duodecimã partẽ apibus relinquũt. Dies statutus inchoãdi: ut quadam lege naturæ: si scire aut obseruare homines uelint: tricesimus ab educto examine: fereq; maio mense includitur hæc uindemia. Alteꝝ genus est mellis æstiui: quod ideo uocatur horæum a tẽpestiuitate ꝓcipua ipso syrio explẽdescẽte post solstitiũ diebus. xxx. fere. Immẽsa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hoium cũcta pernicie corrũperet. Nãq; ab exortu syderis cuiuscunq;: sed nobilium maxime: aut cælestis arcus si non sequantur hymbres: sed ros tepescat solis radiis. Medicamẽta nõ mella gignuntur oculis: ulceribus internisq; uisceribus dona cælestia. Quod si seruet̃ hoc syrio exoriente: casuq; congruat in eundẽ diem ut sæpe Veneris: aut Iouis: Mercuriiue exortus non alia suauitas: ususq; mortalium malis a morte uocandis: q̃ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. Cap. xv.

El plenilunio uberius capitur:serena die pinguius.In omni melle qđ pse fluxit:ut mustū ole
m umq; appellaturq; acoeton:maxime laudabile est.Aestiuum oē rutilum:ut diebus cōfectum
siccioribus.Aptissimum in æstimatione e thymo coloris aurei:saporis gratissimi:cum sit pa
lam doliolis pingue:marino e rore spissum.Quod cōcrescit autem hoc minime laudat̃.Thymosum nō
coit:& tactu prætenuia fila mittit.Quod primū grauitatis argumentum est.Abrumpi statim & resilire
guttas : uilitatis inditium habetur.Sequens probatio:ut sit odoratum:& ex dulce reglutinosum perlu
cidū.Aestiua mellatione decimā partem thasio Dionysio apibus relinqui placet:si pleni fuerint aluei:Si
minus:pro rara portione:aut si inanes:omnino non attingi.Huic uindemiæ attici signum dedere initiū
caprificialem diem uulcano sacrum.

De tertio genere mellis:& quomodo apes probentur. Cap.xvi.

t Ertium genus mellis minime probatum siluestre:quod ericæum uocant.Cōuehitur post pri
mos autūni hymbres cum erica sola floret in siluis.Ob id harenoso simile.Gignitur id maxie
arcturi exortu a pridie idus septēbris.Quidā æstiuā mellationē ad arcturi exortum proferūt:
quoniā ad æquinoctiū autūni ab eo supersunt dies.xiiii.& ab æquinoctio ad uergiliaꝝ occasum diebus.
Tetralicen xlviii.Plurima fit erice.atheniēses tetradicē appellāt:euboea sisaꝝ:putantq; apibus esse gratissimā fortas
Sisaram sis:quia tunc nulla alia fit copia.Hæc ergo mellatio sine uindemiæ:& uergiliaꝝ occasu:idibus nouēbris
fere includit̃.Relinqui ex ea duas partes apibus rō persuadet:& semp eas partes fauoꝝ: quæ habeant eri
thacē.Abruma ad arcturi exortū diebus.lx.somno alunt̃ sine ullo cibo.Ad arcturi exortū ab æquino
ctio uerno tepidiore tractu iam uigilant.Sed etiā tunc alueo se continēt:seruatosq; in id tēpus cibos repe
tunt.In Italia uero hoc idē a uergiliaꝝ exortu faciunt:& in eum dormiunt.Alueos quidam in eximendo
melle expendunt:ita dirimētes quantū relinqunt.Aeqtas etiam in eis obstringitur feruntq; societate frau
data alueos mori.In primis p̄cipitur:ut lauti puriq; eximant mella.Furem & mulieꝝ menses odere.Cū
eximuntur mella apes abigi fumo utilissimū:ne irascantur:aut ipsæ auidæ uorent.Fumo crebriore etiam
ignauia eaꝝ excitatur ad opera.Nam ubi incubauere fauos liuidos faciunt.Rursus nimio fumo inficiun
tur:quarum iniuriam celerrime sentiunt mella:uel minimo contactu roris acescentia.Et ob id inter gene
Emero- ra seruatur quod Acapnon uocant.Album mel nō fit quod bithymum est:sed oculis & ulceribus aptis
thymo est simum.Foetus quo nā modo ꝓgenerarent:magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit.Apum.n.coit⁹
Aristotelis uisus est nunq̃.Plures existimauere oportere:confici floribus compositis apte atq; utiliter.Aliqui coitu
apportari unius:qui rex in quoq; appellat̃ examine.Hunc esse solū marē:præcipua magnitudine:ne fatiscat.Ideo
foetum sine eo non edi:apesq; reliquas tanq̃ marem foeminas comitari:non tanq̃ ducem.Quam proba
bilem alias sniam fucoꝝ euentus coarguit.Quæ enim rō ut idem coitus alios perfectos:imperfectos ge
neret alios?Propior uero prior existimatio fieret:ni rursus alia difficultas occurreret.Quippe nascuntur
aliquando in extremis fauis apes grandiores quæ cæteras fugant.Oestrus uocatur hoc malū : quo nam
modo nascens:si ipsæ se fingunt?Quod certum est gallinaꝝ modo incubāt.Id quod exclusum est pri
mum uirmiculus uidet̃ candidus:iacens transuersus:adhærensq; ita:ut pascere uideatur.Rex stati mel
lei coloris ut electo flore ex oī copia factus:neq; uermiculus:sed statim pēniger.Cætera turba cū formā
capere coepit Nymphæ uocātur:ut fuci sirenes:atq; cephenes Si quis alterutris capita demat:priusq̄ pē
nas habeant:pro gratissimo sunt pabulo matribus.Tempore procedente instillant cibos: atq; incubant
tum maxime murmurantes caloris ut putant faciendi gratia necessarii excludendis pullis : donec ruptis
mēbranis quæ singulos cingūt:ouoꝝ modo uniuersum agmen emergat.Spectatum hoc romæ cōsula
ris cuiusdā suburbano alueis cornu laternæ trāslucido factis.Foetus intra.xlv.diē peragit̃.Fit in fauis q
busdā qui uocat̃ clerus amaræ duricia cæræ:cum foetum inde nō eduxere morbo aut ignauia:aut in foe
cunditate naturali.Hic est abortus apum.Protinus aūt educti operātur quadā disciplina cū matribus.
Regēq; iuuenē æqualis turba comitat̃.Reges plures incohātur ne desint.Postea ex eis soboles cū adul
Deterri- ta eē coepit concordi suffragio teterrimos necant:ne distrahāt agmina.Duo āt genera eoꝝ:melior niger
mos; uariusq;.Omnibus forma semp egregia:& duplo q̃ cæteris maior:Pēnæ breuiores:crura recta: ĩgressus
Nigro ua celsior.In fronte macula quodā diademate candicans.Multum etiā nitore a uulgo differunt.
rius

Quæ regiminis ratio. Cap.xvii.

Værat nunc aliquis unus ne Hercules fuerit:& quod Liberi patris sepulchrū?& reliqua uetu
q statis situ obruta:Ecce in re parua uillisq; nostris annexa:cuius assidua copia est : non constat
inter auctores.Rex nullum ne solus habeat aculeū maiestate tantum armatus:an dederit eū
quidē natura:sed usum esse tantū negauerit.Illud cōstat ĩperatorē aculeo nō uti.Mira plebeii circa eum
obedientia:cū procedit una est.Totum examen circa eū cōglobatur:cingit:ꝓtegit:cerni nō patitur.Re
liquo tpe cū populus in labore est:ipse opera intus circuit similis exhortāti:solus ĩmunis.Circa eū satel
lites quidā lictoresq; assidua custodiētes auctoritate.Procedit foras nō nisi migraturo examie.Id multo
intelligit̃ antea liquor diebus murmure intus strepente apparatus indicio diē tēpestiuū eligētiū. Si quis

alam ei detrucent

alam ei detruncet: non fugiet examẽ. Cum ꝓcessere se quæq; proximam illi cupit esse: & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant. Validius fatigatum ex toto portãt. Si qua lassatus deficit: aut forte aberrauit: odore ꝑsequuntur. Vbicunq; ille conscedit: ibi cunctaꝝ castra sunt. Tunc ostenta faciũt priuata ac publica una dependente in domibus templis ue sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis: tũc etiam suauitatem illam prædulcis eloqui portendẽtes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoris cum prosperrime pugnatum apud arbalonem est: haud quaq̃ perpetua aruspicũ cõiectura qui diꝝ id ostentũ existimant. Sẽper duce prehẽso totũ tenetur agmen. Amisso dilabitur: migrãtq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Inuitæ autẽ interimunt eos cum plures fuere: potiusq; nascentium domos dirimunt. si prouent9 desperat̃: tunc & fugos abigunt. Quãq̃ de iis uideo dubitari. ꝓpriumq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furib9 grãdissimis iter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis qa furtim deuorent mella. Certum est ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non habent. Sed quõ sinc aculeo nascantur in quæstione est. Humido uere melior fœtus: sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus: impetum in ꝓximas faciunt rapinæ ꝓposito. At illæ contra dirigunt aciem: & si custos adsit alterutra pars quẽ suis fauere sentit non appetit eum. Et aliis quoq; sæpe dimicant causis: easq; acies contrarias duo imperatores instruunt. Maxima rixa: & inconuehendis floribus exorta: & suos quibusq; euocãtibus. Quę dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliant̃ uero lacte uel aqua mulsa. Diruunt

De genere apum: & quæ inimica apibus. Cap. xviii.

a Pes sunt & rusticæ siluestresq;: horridæ aspectu: multo iracũdiores: sed opere ac labore præstãtes. Vrbanorum duo genera. Optimæ breues: uariæq;: & in rotunditatem cõpactiles. Deteriores lõgæ: & quibus similitudo uespaꝝ: etiãnum deterrimæ ex iis pilosæ. In ponto sunt quædam albæ: quæ bis in mẽse mella faciunt. Circa thermodõtẽ autẽ fluuium duo genera. Aliaꝝ quæ ĩ arborib9 mellificant. Aliarum quæ sub terra: triplici cæraꝝ ordine uberrimi ꝓuentus. Aculeũ apibus natura dedit uentri consertum: ad unum ictum hoc ĩfixo. Quidam eas statim emori putant. Aliq nõ nisi ĩ tãtum adacto: ut intestinũ sæpe assequatur. Sed fucos postea esse: nec mella facere uelut castratis uirib9. Paritérq; & nocere & prodesse: dein desinere. Est ĩ exẽplis equos ab iis occisos. Odere fœdos odores: ꝓcul fugiunt: sed & infectos. Itaq; unguẽta redolentes ĩfestant. Ipsæ plurimorum aĩalium ĩiuriis obnoxię. Impugnãt eas naturæ eiusdẽ degeneres uespæ atq; carbrones: & e culicum genere qui uocant̃ muliones. Populant̃ hirũdines & quædã aliæ aues. Insidiant̃ aquãtibus ranæ: quæ maxima earum est opatio: tum cũ sobolẽ faciunt. Nec eæ tãtum quæ stagna riuosq; obsidẽt: ueꝝ & rubetæ ueniunt ultro: ad repẽtesq; floribus optas sufflant: ab hoc spatio ꝓuolant: cõfectimq; abripiunt̃. Nec sentire ictus apum ranæ tradunt̃. Inimicæ & oues: difficile se a lanis eaꝝ explicãtibus. Cancroꝝ etiã odore si quis iuxta coquat exanimãtur. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eoꝝ tristicia torpens. Et cum ante fores ĩ teporẽ solis ꝓmotis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas ꝑgerunt. Funerantiumq; more comitant̃ exequias. Rege hac peste cõsumpto mœret plebs ignauo dolore. Non cibos cõuehunt. Non procedunt. Tristi tãtũ murmure glomerant̃ circa corpus eius. Subtrahit̃ itaq; deducta multitudine: alias spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subueniat̃: fame moriunt̃. Hylaritate igit̃ & nitore sanitas æstimat̃. Floribus

De morbis apum. Cap. xix.

s Vnt & apis morbi cum fauos nõ explent: cleron uocant: Idẽ blapsigoniam si fœtum non peragãt. Inimica & echo est resultanti ĩ sono: q̃ pauidas alterno pulsat ictu: Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cũ ꝑualuere ut intexant: enecãt alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus luminibus accensis aduolans pestifer: nec uno modo. Nã & ipse cæras depascitur: & relinquit excrementa quibus teredines gignunt̃. Filis etiã araneus quacunq; incesserit alaꝝ maxime lanugines obtexit: Nascunt̃ & in ipso ligno teredines quæ cæras p̃cipue appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate uerno maxime tpe aluo cita. Oleo quidẽ nõ apes tantum: sed oĩa insecta exanimantur: præcipue si capite uncto in sole ponant̃. Aliquando & ipse contrahunt mortis sibi cãs: quũ sensere eximi mella auide uorãtes. Cætero præparcæ: & quæ alioquin prodigas atq; edaces non secus ac pigras & ignauas perturbent. Nocent & sua mella ipsis illitæq; ab aduersa parte moriuntur: tot hostibus: tot casibus: & quota portione eorum cõmemorata: tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus: & quomodo reparentur. Cap. xx.

g Audent plausu atq; tinnitu æris: eoq; conuocantur. Quo manifestum auditus quoq; inesse sensum. Effecto opere: educto fœtu: functæ munere omni: exercitationẽ tum solẽnem habẽt. Spatiatæq; in aperto: & in altũ datæ: gyris uolatu editis tum demum ad cibũ redeunt. Vita eis lõgissima: ut prospere inimica ac fortuita cedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq̃ ultra. x. annos durasse proditur. Sunt qui mortuas: si intra tectum hyeme seruentur: deinde sole uerno torreãtur: ac ficulneo cinere toto die foueãtur: putent reuiuiscere. In totũ uero amissas repari uẽtribus bubulis recentibus

eum fino obrutis. Virgilius iuuencorum corpore exaiato: sicut equorũ uespas atq; crabrones: sicut asinorum scarabeos mutante natura ax aliis quædã in alia. Sed hoꝝ omniũ coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadẽ ꝓpe natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Cap.xxi

u Espæ in sublimi e luto nidos faciunt & in iis ceras. Crabrones cauernis ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ: cætera autem cortice & arenæ fœtus & ipsæ iæqualis ut barbarus: alius euolat & alius in est: alius in uermiculo. Et autũno non uerno oĩa ea. Plenilunio maxime crescũt. Vespæ quæ ichneumones uocantur sunt autem minores q̃ aliæ unum unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum: & in nidos suos ferunt: deinde illinũt. Et ex iis incubãdo suum genus ꝓcreant. Præterea omnes carne uescunt̃ contraq̃ apes: quæ nullum corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenantur: & amputato iis capite reliquũ corpus auferunt. Crabronũ siluestres in arborũ cauernis degunt. Hyeme ut cętera insecta conduntur. Vita bimatũ non transit. Ictus eorum haud temere sine febri non est: Auctores sunt ternouenis punctis interfici hoiem. Aliorũ qui mitiores uidentur duo genera. Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ biennio durant: ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores: in quibus opifices generentur. Iis educatis alios deinde nidos maiores fingunt in quibus matres futuras producant. Iam tunc opifices funguntur munere: & pascũt eas. Latior matrum species: dubiũq; an habeant aculeos quia non egrediunt̃. Et his sunt sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemẽ decidere aculeos. Nec crabronum autem nec uespaꝝ generi reges aut examina. subinde renouatur multitudo sobole.

De bombycibus: & bõbyli: & necydalo: & quis primus bombicinã uestem inuenerit. Cap.xxii.

q Vartũ inter hæc genus est bombicũ in assyria proueniẽs magis q̃ supradicta. Nidos ludo fingunt salis specie applicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæteras largius q̃ apes faciunt: deinde maiorẽ uermiculũ. Et alia hoꝝ origo e grandiore uermiculo: gemina ꝓtendens sui generis connua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocat̃ bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensibus bombices. Telas araneoꝝ modo texunt ad uestẽ usumq; fœminaꝝ: quæ bõbicina appellat̃. Prima eas retorqueri: rursusq; texere inuenit in Ceo mulier Pamphile Platis filia nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminam uestis bombicina.

De bombice coa. Cap.xxiii.

e T in coinsula nasci traduntur cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florẽ hymbrib9 decussum terræ halitu animante. Fieri aũt prio papiliones paruos nudosq;. Mox frigoꝝ impatiẽtia uillis inhorrescere: & aduersus hyemẽ tunicas sibi instaurare densas: pedũ asperitate redente folioꝝ lanuginẽ in uellera. Hãc ab his quoq; cogi subigiq; unguiũ carminatiõe. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehẽsam corpi inuolui nido uolubili. Tũc ab hoie tolli: fictilibusq; uasis tepore & furfurũ esca nutriri. Atq; ita subnasci sui generis plumas: quibus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lãtescere more ceræ: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes etiam uiros leuitate usurpare propter onera æstiua in tantũ a lorica gerẽda discessere mores: ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc fœminis cedimus.

De araneis: & generatione eorum. Cap.xxiiii.

a Raneoꝝ his nõ absurde iungat̃ natura: digna uel præcipue admiratiõe. Plura ãt hoꝝ sunt genera: nec dictu necessaria in tãta notitia. Phalãgia ex iis appellãtur: quoꝝ noxii morsus: corp9 exiguũ: uarium: acuminatũ: adsaltũ ingredientium. Altera eoꝝ species nigri prioribus cruribus longissimis. Oibus internodia terna in cruribus Lupoꝝ noie. Minimi nõ texunt: Maiores i terra cauernaꝝ exigua uestibula præpandunt. Tertiũ eorundẽ genus erudita opatione cõspicuũ. Ordit̃ telas: tãtiq; operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tpe (ut Democrito placet) siue est intus quædã lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tareti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se pondere usus. Texere a medio incipit circinato orbe sub tegmina adnectẽs maculasq; paribus semper interuallis: sed subinde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quãta arte celant pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circa grassantes? q̃ non ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis ipsa per se tenax ratio textrinæ? q̃ laxus afflatus ad nõ respuenda quæ ueniant? sinus derelicto laxo prætenti summa parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur. atque ut in plagis lineæ offensę præcipitantur in sinum. Specus ipsæ qua concameratæ architectura? & contra frigora quanto uillosior? q̃ remotus a medio: aliudq; agenti similis: iclusus uero sic: ut sit: nec ne intus aliquis cerni nõ possit. Age firmitas quanta irrũpentibus uentis: qua puluerum mole degrauante. Latitudo telæ sæpe inter duas arbores: cum exercet artem & dixit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a terra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit q̃ uigilans & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semper in mediũ currit: ex quo sic maxime totũ concutiẽdo iplicet. Scissa protinus reficit ad politurã sartiens. Nãq; & lacertarũ catulos uenantur. Hos

Assultim

Cribrata pexitas

tur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demũ labra utraq; morsu apprehendẽtes amphitheatrali spe ctaculo cum cõtingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento amniũ futuro telas suas altius tollũt. Iidem sereno non texunt: nubilo texũt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium signa sunt. Fœminã putant esse quæ texat: marem qui uenat᷑. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniũt clunibus. Pariunt uermiculos ouis similes. Nã nec differri hoꝝ genitura põt: quoniã insectoꝝ uix ulla alia narratio est. Pariunt aũt oua ea in telas expansa: quia saliunt: atq; ita emittunt. Phalangius tantũ in ipso specu icubat magno numero. Qui ut emerserit matrẽ consumit: sæpe & patrẽ. Adiuuat. n. incubare. Pariunt aũt trecẽtos. Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consumantur aranei quater septenis diebus. Incubatu

De scorpionibus. Cap. xxv.

s Imiliter his & scorpiões terrestres: uermiculos ouoꝝ specie pariũt: similiterq; perimũt. Pestis iportuna ueneni serpentium: nisi quod grauiore supplicio lenta per triduũ morte conficiunt. Virginibus lœtali semper ictu: & fœminis fere in totum. Viris aũt in matutino exeuntes cauis priusq̃ aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenũ. Semper cauda in ictu est: nulloq; momẽto meditari cessat: nequando desit occasioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis candidum fundi. Apollodorus auctor est in nouẽ genera descriptis per colores maxime superuacuos: quoniã nõ ẽ scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse: maresq; sæuissimos. Nam coitũ iis tribuit. Intelligi autẽ gracilitate & longitudine. Venenũ oĩbus medio die cum incanduere solis ardoribꝰ Itemq; cum sitiunt inexplebiles potu constat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus. n. sena sunt. Hoc malum africæ uolucræ etiã austri faciunt: pandẽtibus brachia ut remigia subleuantes. Appollodorus idẽ plane quibusdã inesse pennas tradit. Sæpe psylli q reliquaꝝ uenena terraꝝ inuehentes quæstus sui cã pegrinis malis ipleuere italiã. Hos quoq; iportare conati sunt. Sed uiuere itra siculi cæli regionẽ non potuere. Visunt᷑ tamen aliquando in italia: sed inocui: multisq; aliis in locis: ut circa farum ægypto. In scythia interimunt etiã sues: alioquin uiuaciores cõtra uenena talia. Nigras qdẽ celerius si i acuã se immerserint. Hoi icto putat᷑ eẽ remedio ipsoꝝ cinis potus in uino: aut oleo mersus. Magnã aduersitatẽ cũ stellionibus putant esse: innocuos dũtaxat iis: qui & ipsi carent sanguine lacertaꝝ figura. Atq; scorpiones i totũ nulli nocere: quibus nõ sit sanguis. Quidã & ab ipsis fœtum deuorari arbitrant᷑. Vnũ mõ relinqui solertissimũ: & quise ipsius matris clunibus imponendo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquoꝝ ultorem: qui postremo genitores conficiat superne. pariuntur autem undeni.

De stellionibus. Cap. xxvi.

c Hameleonum stelliones quodãmodo naturã habẽt: rore tm̃ uiuentes: præterq; araneis. Similis cicadis uita: quarum duo genera. Minores quæ primæ pueniunt: quæq; sunt mutæ: & nouissime pereunt. Sunt autem multæ. sequens uolatu rara. Quæ canunt uocant᷑ achetæ: & quæ minores ex iis sunt. Tettigoniæ. Sed illæ magis canore. Mares cantant in utroq; genere. Fœminæ silẽt. Gentes uescuntur iis ad orientem: etiam parthiopibus abundantibus. Ante coitum mares præferũt: a coitu fœminas: ouis earũ corruptis quæ sunt cãdida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excauãt fœturæ locũ i terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocat᷑ tettigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euolent: noctu semper. Primũ nigræ atq; duræ. Vnũ hoc ex iis quæ uiuunt & sine ore est. Pro eo quiddã aculeatũ linguis simile. Et hoc iu pectore: quo rorẽ lãbunt. Pectus ipsum fistulosũ. Hoc canunt achetæ ut diximus. De cætero i uentre nihil est. Excitatæ cũ subuolant humorẽ reddunt: quod solũ argumentũ est rore easdẽ ali. Iisdem solis nullum ad excrementa corporis foramẽ. Oculis tam hebetes: ut si quis digytũ cõtrahens ac remittẽs iis appropinquet: transeãt uelut i folia. Quidã duo alia genera faciũt earum. Surculariam quæ sit grandior: frumentariam quam alii auenariã uocant. Apparet enim simul cum frumentis arescentibus.

De cicadis. Cap. xxvii.

c Icadæ non nascuntur in raritate arboꝝ. Idcirco sunt cyrenis circa oppidũ: nec in campis nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorum differentia. In milesia regione paucis sũt locis. Sed i cephalenia amnis quidã penuriã eaꝝ & copiã dirimit. At in Rhegino agro silent oẽs: Vltra flumen in locris canunt. Pennarium illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pẽnis insectoꝝ: & scarabeis & reliquis scarabeoꝝ generibus. Cap. xxviii.

i Nsecttoꝝ quædam binas gerũt pennas ut muscæ: quædã quaternas ut apes. Mẽbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armant᷑. Nullũ cui tælum in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datum: & his auiditatis. Nullis eoꝝ pẽnæ reuiuiscunt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo bipenne est. Quibusdam pennarũ tutelæ crusta supuenit ut scarabeis. Quorũ tenuior fragiliorq; penna: iis negatus aculeus. Sed in quodã genere eoꝝ grãdi cornua prælonga bisulis dẽtata forcipibus in cacumine cũ libuit ad morsum coeũtibus. Infantũ remediis etiam ex ceruice suspendunt᷑. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eoꝝ genus qui e fimo ingentis pilas auersi pedibus uolutant: paruosq; in iis cõtra rigorẽ hyemis uermiculos fœtus sui nidulant᷑. Volitãt alii

magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno stridore uocales. Lucent ignium mō noctu laterꝝ & clunium colore lampyrides: nunc pēnarꝝ hiatu refulgentes: nunc uero cōpressu obumbratæ non ante matura pabula aut post defecta cōspicuæ. Ecōtrario tenebrarꝝ alumnæ blatæ uitā luceꝗ fugiunt in balneis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutuli atꝗ prægrandes scarabei tellurē aridā: fauosꝗ paruæ & fistulosæ modo spōgiæ medicato melle fingunt. In thraciæ partibus iuxta olinthū locus est paruus: in quo unū hoc aial examinatᷣ: ob hoc cantharolethrus appellatus. Pennæ insectis oibus sine scissura: nulli cauda sine scorpioni. Hic eorum solus: & brachia habet: & in cauda spiculum. Reliquorꝝ quibusdā aculeus i ore ut asilo: siue tabanū dici placet Item culicibus & quibusdā muscis. Oibus āt his i ore & pro lingua sunt hi aculei. quibusdā hebetes: neꝗ ad punctū: sed ad suctum: ut muscarꝝ generi: in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætendūtur ignauia ut papilionibus. Quædam insecta carent pēnis: ut scolopendræ. Insectorꝝ pedes quibus sunt in obliquum mouētur. Quorundā extremi longiores foris curuantur: ut locustis.

Pyrolápides aristotel.

De locustis. Cap. xxix.

h Ae pariūt in terra demisso spinæ caule oua condēsa autūni tpe. Ea durāt hyeme sub terra. Sub sequēti anno exitu ueris emittunt paruas nigrātes & sine cruribus: pēnisꝗ reptātes. Itaꝗ; uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior ꝓuentus. Alii duplicē earꝝ fœtū: geminūꝗ exitum tradūt Vergiliarꝝ exortu parere: deinde ad canis ortū obire: & alias renasci. Quidā arcturi occasu renasci. Mori matres cū pepererint certum est uermiculo statim circa fauces inascēte: qui eas strangulat. Eodē tpe mates obeunt. Tam friuola ratione morietes serpentē (cum libuit) necant singulæ faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascuntᷣ nisi in planis & rimosis locis. In india ternū pedum longitudinis esse traduntur: cruribus & femoribꝰ serrarꝝ usum præbētes cum maruerint. Est & alius earꝝ obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidūt. Forte hoc casuꝗ euenit nō ut prisci existimauere: madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe noctibus non uolare eas pp frigora tradiderunt. Ignari etiam longinqua maria ab iis transiri continuata plurium dierꝝ profectione. Quod maxime miremur: famem quoꝗ: quam pp externa pabula petiere: sciunt iminere. Ac dearꝝ iræ pestis ea intelligitᷣ. Nāꝗ & grandiores cernuntᷣ & tanto uolant pennarꝝ stridore: ut aliæ alites credātur: soleꝗ obūbrent: solicite supectātibus populis: ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe uires: & tanq̄ parum sit maria transire: imensos permeant tractus: diraꝗ messibus contegunt nube: multa contactu adurentes. Oia uero morsu erodentes: & fores quoꝗ tectorꝝ. Italiā ex africa magna cohorte ifestant: sæpe populo ad sibyllina coacto remedia cōfugere inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas: Primo oua obterendo: deīde fœtum: postremo adultas. Desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura ꝑfinita est: quā singuli enecatarꝝ ad magistratus referant. Gracculos quoꝗ ob id colunt aduerso uolatu occurrētes earum exitio. Necari & in syria militari iperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earꝝ proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco i cōmissura scapularꝝ habere q̄si dentes existimantᷣ: eosꝗ inter se terendo stridorem edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum qui & insectorum omnium: quæ coeūt: marē portāte fœmina in eū fœminarū ultimo caudæ reflexo tardoꝗ digessu. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis nostratibus. Cap. xxx.

p Lurima insectorꝝ uermiculum gignūt. Nā & formicæ similē ouis Vere: & hæ: ut apes cōicantes laborē. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cōdunt. At si quis cōparet onera corpibus earꝝ: fateatᷣ nullis portione uires esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus moliuntᷣ humeris obnixæ. Et iis reipu. ratio: memoria: cura. Semina arrosa condūt: ne rursus in fruges: exeant e terra. Maiora ad introitū diuidunt. Madefacta hymbre ꝓferūt: atꝗ siccant. Operantᷣ & noctu plena luna. Eædem interlunio cessant. Iam in ope qui labor? quæ sedulitas? Et quoniā ex diuerso conuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicem recognoscant: certi dies ad recognitionē mutuā nūdinis dantur. Quæ tunc earū concursatio? q̄ diligens. Cum obuiis quædam collocutio atꝗ percōtatio? Silices itinere earꝝ attritos uidemus: & in opere semitā factam: ne quis dubitet qualibet in re quid possit quātulacūꝗ sedulitas. Sepeliuntᷣ inter se uiuentiū solæ. præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De Indicis. Cap. xxxi.

i Ndicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Aurū ex cauernis egerūt terræ in regiōe septētrionaliū idorꝝ: qui dardæ uocantᷣ. Ipsis color feliū. Magnitudo ægyptiliporꝝ. Erutū hoc ab iis tpe hyberno indi furantᷣ æstiuo feruore: conditis pp uaparē i cuniculis formicis: quæ tamen odore sollicitatæ prouolant crebroꝗ lacerāt. q̄uis præ uelocibus camelis fugientes Tanta pernicitas feritasꝗ est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. Cap. xxxii.

m Vlta aūt insecta & aliter nascuntur. Atꝗ asilus in primis ex rore: Insidet hic raphani filio primo uere: & spissatus sole in magnitudinem milii cogitᷣ. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo mox.

duo mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice ad tactum mouetur aranei. Hæc eruca quam chrysalidem appellant: rupto deinde cortice uolat papilio. Araneæ

De animalibus in ligno & ex ligno nascentibus. Cap. xxxiii.

s Ic quædã ex hymbre generãtur in terra: quædã & in ligno. Nec enim & cossi tãtum in eo: sed etiã tabani ex eo nascunť: & alia ubicunq; humor est nimius. Sic intra hoĩem tineæ tricenum pedum: aliquãdo & pluriũ longitudine: iam in carne exanimi uiuentiũ quoq; hoĩum capillo. Qua fœditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc quidem & aues infestat. Phasianas uero interimit: nisi puluerantes sese. Pilos habentium asinum tantũ immunem hoc malo credunt: & oues. Giguntur autẽ ex uestis genere: præcipue lanicio intereptaꝝ a lupis ouiũ. Aquas quoq; quasdam quibus lauamur fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum & ceræ hoc gignant: quod animalium minimũ existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli: posteriorũ crurum lasciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucria. Petauristarum

De animali cui cibi exitus non est. Cap. xxxiiii.

e St animal eiusdem temporis infixo semp sanguini capite uiuens: atq; ita intumescens: unum animalium cui cibi non sit exitus: cũ nimia dehiscit sacietate alimento ipso moriens. Nunq̃ in iumẽtis gigniť: in bubus frequẽs: in canibus aliquando: in quibus oĩa. In ouibus & in capris hoc solũ. Aeque est mira sanguinis & hirũdinum generi in palustri aqua sitis. Nãq; & hæ toto capite conduntur. est & uolucre canibus peculiare suum malum: aures maxime lancinans: quæ defendi morsu nõ queunt. Turpitudinis

De tineis & culicibus & diuersitate earum. Cap. xxxv.

i Dem puluis in lanis & ueste tineas creat: præcipue si araneus una includať. Sitit. n. & omnem humorẽ absorbens: ariditatẽ ampliat. Hoc & in chartis nasciť. Est eaꝝ genus tunicas suas trahentium: quo cocleæ mõ. Sed hoꝝ pedes cernunť. Spoliatæ expirãt. Si accreuere faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficoꝝ & pyri: & peuces: & cynachantæ: & rosæ. Venenum hoc remedia secũ habet. Alæ medenť. quibus demptis lœtale est. Rursus alia genera culicum acescens natura gignit. Quippe cũ & in niue candidi repianť: & uetustiores uermiculi in media quidẽ altitudine rutili. Nam & ipsa nix uetustate rubescit. Hirti pilis: grandiores torpentesq;.

De pyrali siue pyrausta. Cap. xxxvi.

Ignit aliqua & contrariũ natura elementum. Siquidẽ in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pẽnatum quadrupes appellatur pyralis a quibusdam pyrausta. Quãdiu est in igne uiuit. Cum euasit longiore pabulo uolatu tunc moritur. Hypanis fluuius in põto circa solstitium defert acinoꝝ effigie tenues mẽbranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supradictæ modo: nec ultra diẽ uiuit: unde hemerobion uocať. Reliquis talium ab initio ad finẽ septenarii sunt numeri. Culici & uermiculo tersepteni. Corpus parientibus quater septeni. Mutationes: & in alias figuras transitus trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pẽnata autumno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exaiatis: si cinere condantur redit uita. Pyrotus

Hystoria naturæ animalium per singula mẽbra. Cap. xxxvii.

i Taq; nunc per singulas partes corporis præter iam dictas mẽbratim tractetur historia. Caput habẽt cuncta quæ sanguinẽ. In capite paucis aĩalium nisi uolucribꝰ apices: diuersi quidem generis. Phœnici plumaꝝ serie medio eo exeunte alio. Pauonibus crinitis arbusculis: Stymphalidæ cirro. Phasianæ corniculis. Præterea parco. At quæ ab illo galerita appellata quondã. Postea gallico uocabulo etiã legioni nomẽ dederat alauda. Diximus & cui plicatilẽ cristã dedisset natura per mediũ caput a rostro residentẽ. Et fulicaꝝ generi dedit cirros: pico quoq; martio & grui balearicæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis corpore cõserratum: nec carnẽ id eẽ: nec cartilaginẽ. nec callum iure dixerimꝰ uerum peculiare. Draconum. n. cristas qui uiderit nõ repitur. Cornua multis quidẽ & aquatiliũ & marinorum: & serpẽtium uariis data sunt modis. Sed quæ iure cornua intelligãtur quadrupedi tãtum generi. Actæonẽ. n. & Cippum etiam in latina hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruoꝝ. Aliis simplicia tribuit ut in codẽ genere subulonibus ex argumento dictis. Alioꝝ finxit in palmas: digytosq; emisit ex iis: unde platycerotas uocãt. Dedit ramosa capreis: sed parua: nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi: ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quidẽ genere & fœminis tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca. Damis in aduersum. Erecta ãt rugaꝝ ambitu contorta & in leue fastigium exacuta: ut lyras diceres strepsicerotí: quẽ addacem africa appellat. Mobilia eadem: ut aures: phrygiæ armentis: Troglodytarũ: in terrã directa: qua de cã obliqua ceruice pascũtur: Aliis singula: & hæc medio capite: aut naribꝰ ut diximus. Iã q̃ aliis ad incursum robusta: aliis ad ictũ: Aliis adunca. Aliis redunca: aliis ad iactũ pluribꝰ modis: supina: cõuersa: cõnexa: oĩa in mucronẽ migrãtia. In quodã genere ꝓ manibꝰ ad scabendũ corpꝰ. Cochleis ad ꝑtẽtandũ iter. In corpe cornua hec sicut cerastis aliqñ & singula. Cochleis semp bina: & ut pretẽ Paro

danturːac resiliant. Vrorum cornibus barbari septētrionales potātːurnasq; binas capitis unius cornua
implent. Alii præfixa his pila cuspidantːApud nos in lamina secta translucētːatq; etiam lumen inclusū
latius funduntːmultasq; alias ad delicias conferunturːnunc tincta. nunc sublitaːnunc quæ cerostrota pi
cturæ genere dicuntur. Omnibus autem cauaː& in mucrone demum concreta sūt. Ceruis tantū solidaː
& omnibus annis decidua. Boū attritis ungulis cornua ungendo aruina medent̃ agricolæ. Adeo sequax
natura estːut in ipsis uiuentium corporibus seruenti cæra flectanturːatq; incisa nascentiū in diuersas par
tes torqueantur. ut singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plurumq; sunt ut ĩ pecore. Mul
tis ouium nullaːnec ceruarūːnec quibus multifidi pedesːnec solidipedū ulliːexcepto asino idicoː q̃ uno
armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli qui superne primores habent dentes. Qui putant eos in
cornua absumi facile coarguūtur ceruarum naturaːquæ neq; dentes habentːut neq; naresːnec tamē cor
nua. Cæterorū ossibus adhærent. Ceruorum tantum cutibus enascunturːCapita piscibus portione cor-
porum maximaːfortassis ut mergantur. Ostrearum generi nullaːnec spongiisːnec aliis fereː quibus so-
lus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput est ut cancris. In capite cunctorū animaliū ho
mini plurimus pilus iam quidem promiscue maribus ac fœminis. Apud intonsas utiq; gentes atq; etiā
nomina ex eo capillatis alpiū incolis galliæ comatæːut tamen sit aliqua in hoc terrarū differentia. Quip
pe miconii carentes eo gignunturːsicut in cauno lienosi. Et quædam aĩaliū naturaliter caluent. sicut stru
tiocameli & corui aquaticiːquibus apud græcos nomen est inde. Defluuium eorum ĩ muliere rarum.
In spadonibus non uisum. Nec in ullo ante ueneris usum. Nec infra cerebrumːaut infra uerticēː aut cir-
ca temporaːatq; aures. Caluitium uni tantum aĩalium hominiː præterq̃ inatum. Canicies homini tā-
tum & equisːsed homini semper a priori parte capitis tum deinde ab auersa. Vertices bini homini tantū
Aliquibus capitis ossa planaːtenuia. sine medullisː serratis pectinatim structa compagibus. Perfracta
non queunt solidariːSed exempta modice non sunt lœtalia inuicem eorum succedente corporea cicatri
ce. Infirmissima esse ursisːdurissima psitacis suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animaliaː quæ
sanginem. Aeque & in mari quæ mollia appellauimusːq̃uis careant sanguineːut polypi. Sed homo por
tione maximum & humidissimumːomniumq; uiscerum frigidissimumːduabus supra subterq; mēbra-
nis uelatumːquarum alterutram rumpi mortiferum ē. Cætero uiri q̃ fœmine maius. Hominib9 hoc si-
ne sanguineːsine uenisː& reliquis sine pingui. Aliud esse q̃ medullam eruditi docentːquoniam coquen-
do durescat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parua. Vni hominum in infantia palpitatː nec ro-
boratur ante primum sermonis exordium. Hoc est uiscerum excelsissimūːproximumq; cælo capitisː si-
ne carneːsine cruoreːsine sordibus. Hic habet sensuum arcem. Huc uenarum oĩs a corde uis tendit. Hic
definit. Hic culmen altissimū. Hic mētis est regimē. Oĩum aūt aĩaliū in priora pronūːquia & sensus an
te nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrū non habent non dormi-
unt. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate & circa articulum qua caput iungit̃ humero
numero. xx. ꝑdunt̃. Aures hoĩ tantum ĩmobiles. Ab iis Flaccoꝝ cognomina. Nec in alia parte fœmi-
nis maius ĩpendiū margaritis dependētibus. In oriente quidē & uiris auꝝ gestare eo loci dec9 existimat̃.
Animaliū aliis maioresːaliis minores. Ceruis tātū scissæːaut uelut diuise. Soricibus pilosæ. Sed aliquæ
oĩbus aĩal dūtaxat generantibusːexcepto uitulo marino atq; delphino & quæ cartilaginea appellauim9
& uiperis. Hæ cauernas tantū habent auriū locoːpræter cartilaginea & delphinūːquē tamē audire ma-
nifestū est. Nā & cātu mulcent̃ː& capiunt̃ attoniti sono. Quo nā modo audiantːmirū. Iidē nec olfat9
uestigia habentːcum olfaciant sagacissime. Pēnatoꝝ aĩaliū buboni tantū & oto plumæ uelut aures. Cæ
teris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atq; serpentibus. In equis & oĩum iumentoꝝ gene
re indicia animi præferunt. Fessis marcidæ. Nutātes pauidis. Subrectæ furentibus. Resolutæ ægris. Fa-
cies hoĩ tantūːcæteris os aut rostra. Frons & aliis. Sed hoĩ tantū tristitiæːhylaritatisː clemētiæː seuerita
tis index in assensu eius. Supercilia homini & pariter & alterne mobiliaː& in iis pars animi. Negamus.
an annuimusːhæc maxime indicant. Fastus sụbia aliubi conceplaculūːsed hic sedē habet. In corde na-
sciturːhic subitːhic pēdet. Nihil altius simul abruptiusq; inuenit in corpore ubi solitaria esset. Subiacent
oculi pars corporis ꝑciosissima ː & q̃ lucis usu uitam distinguant a morte. Nō oĩbus aĩalium hi. Ostreis
nulli. Quibusdā concharū dubii. Pectines enim si quis digytos aduersum hiātes eos moueatː contrahū
Solenes tur ut uidentes. Et olentes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedū talpis uisus nō est. Oculorū effi-
gies inestːsi quis prætentā detrahat membranā. Et inter aues ardeolaꝝ generaːquos leucos uocāt altero
oculo carere tradunt. Optimi augurii cū ad austrum uolāt septētrionēue. Solui enim pericula & metus
narrāt. Nigidius nec locustis nec cicadis esse dicit. Cochleis oculoꝝ uicem cornicula bina prætentatu ad
iplent. Nec lūbricis ulli suntːuermiūue generi. Oculi homini tantum diuerso coloreː cæteris in suo cuiq̃
generi similes. Et equorū quibusdā clauciːsed in hoĩe numerosissimæ diuersitatis atq; differentiæːgrādio
resːmodiciːparuiːprominentesːquos hebetiores putant. Conditi quos clarissime cernereːsicut in colore
caprinos. Præterea alii contuent̃ longinqua. Alii nisi prope admota nō cernunt. Multoꝝ uisus fulgore
solis constat nubilo

solis constat nubilo die nõ cernentium: nec post occasum. Alii interdiu hebetiores: noctu præter cæteros cernũt. De geminis pupillis aut quibus noxii uisus essent satis diximus. Tyberio Cæsari in tenebris clariores ipsi aliã q̃ genitorum mortaliũ fuisse naturã: ut expergefactus noctu paulisper: haud alio mõ q̃ luce clara contueret oĩa: paulatim tenebris sese obducẽtibus. Diuo Augusto equorum mõ glauci fuere: supraq; hoiem albicãtis magnitudinis. Quã ob cãm diligẽtius expectari eos iracunde ferebat. Claudio cæsari ab angulis candore carnoso: sanguineisq; uenis subinde suffusi. Caii principi rigentes. Neroni nisi cũ cõniueret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caii principis ludo fuere: in iis duo oĩno qui cõtra cõminationẽ aliquã nõ continuerent: & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisq; uero naturale: ut nictare non cessent: quos pauidiores accepimus. Oculos unicolores nulli cũ candore oĩbus mediusculo differentes. Neq; ulla ex parte maiora indicia animi cunctis aĩalibus: sed maxime hoĩ. i. moderationis: clementiæ: misericordiæ: odii: amoris: tristiciæ: læticiæ. Contuitu quoq; multiformes: truces: torui: flagrantes: graues: transuersi: limi: summissi: blandi. Profecto in oculis aĩus inhabitat. Ardent incendũtur: humectant: cohibent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cũ osculamur aĩum ipsum uidemur attingere. Hinc fletus: & rigantes ora riui. Quis ille humor est in dolore tam fœcundus & paratus? Aut ubi reliquo tpe? Animo aũt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilẽ eius partem accipiunt: atq; transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt aĩo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores: multiq; hoĩum quos corybantian græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura composuit: callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis: quas subinde purificant lachrymationum saliuis: lubricos propter incursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestrauit pupilla: cuius angustiæ non sinunt uagari in certam aciem: & uelut canali dirigunt: obiterq; incidẽtia facile declinant. Aliis nigra: aliis atra: aliis ruffa: aliis glauci coloris orbibus circundatis: ut habili mixtura accipiatur circũiecto candore lux: & tẽperato repercussu nõ obstrepat: adeoq; iis absoluta uis speculi: ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea causa est: ut pleræq; alitum e manibus hominũ oculos potissimum appetant: q; effigiem suam in iis cernentes uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantum quædam ad incræmenta lunæ morbos sentiunt. Sed homo solus emisso humore cæcitate liberatur post uicesimum annum multis restitut9 est uisus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum uitio. Multis repente ablatus simili modo nulla præcedente iniuria. Venam ab iis pertingere ad cerebrum peritissimi auctores tradunt. Ego ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos operire: rursusq; in rogo patefacere quiritium magno ritu sacrũ est. Ita more condito ut neq; ab hoĩe supremum eos spectari fas est: & cælo non ostendi nefas. Vni aĩalium hoĩ deprauantur. Vnde cognomina Strabonum & Petorum. Ab iisdẽ qui altero lumine orbi nascerẽtur: coclites uocantur. Quis parui utrinq; ocelli lucini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum aĩalium ueluti felium in tenebris fulgent radiantq; oculi: ut contueri non sit: & capræ lupoq; splendent: lucẽq; iaculãtur. Vitulo marino & hyene in mille colores transeunt subinde. Quin & in tenebris multorum piscium refulgent: sicut aridi robustiq; caudices uetustate putresq;. Non cõniuere diximus: quæ non obliquis oculis sed circũacto capite cernerẽt. Chameleonis oculos circũagi totos tradunt. Cancri in obliquũ aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigẽtes. Locustis squillisq; magna ex parte sub eodem munimento præduri eminẽt. Quorum duri sunt minus cernũt: q̃ quorum humidi. Serpentium catulis & hirundinũ pullis si quis eruat: renasci tradunt. Insectorum oĩum & quibus testacea operimenta oculi mouentur: sicut quadrupedũ aures. Quibus fragilia operimẽta: iis oculi duri. Oĩa talia & pisces: & insecta nõ habent genas: nec integunt oculos. Omnibus mẽbrana uitri modo translucida optẽditur. Palpebræ in genis homini utrinq;. Mulieribus etiã infectæ quottidiano: tãta est decoris affectatio: ut tingãtur oculi quoq;. Alia de cã hoc natura dederat ceu uallũ quoddã uisus & prominẽs munimentũ circa occursantia animalia: aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas haud immerito uenere abũdantibus tradũt. Ex cæteris nulli sunt: nisi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in superioribus tantum genæ. Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut serpentibus. Et quadrupedibus quæ oua pariunt ut lacertæ. Strutiocamelus alitum sola (ut hõ) utrinq; palpebras habet: nec genæ quidem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuẽt. Eædem nictantur ab angulis membrana obeunte. Colũbæ & similia utraq; conniuũt. Et quadrupedes quæ oua pariunt: ut testudines: crocodili inferiore tantum sine ulla nictatione: propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ superioris antiqui cilium uocauere: unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coalescit. In paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum: quas prisci genas uocabant. xii. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas hylaritates risumq; indicantes buccæ. Et altior homini tantum: quẽ noui mores subdola irrisione dicauere nasus. Nõ alii aĩalium nares eminent. Auibus: serpentib9: piscibus foramina tantũ ad olfatus sine naribus. Et hinc cognomina simorum silonũ. Septimo mense genitis

Cæterorũ

meditulio uel medi9 color differens.

Bruna scæpenumero foramina aurium & nariũ defuere. Labra a quibus brochi labeones dicti: Et os ꝓbum durius ue animal generantibus. Pro iis cornea & acuta uolucribus rostra. Eadem rapto uiuentibus aduma. Collecto recta: herbas ruentibus limumq; redunca ut suum generi: Lata in usum iumentis uice manus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuẽtibus. Mentum nulli præter hominem: nec malæ. Maxillias crocrodilus tantũ superriores mouet. Terrestres quadrupedes eodẽ quo cæteræ more: præter q̃ inobliquum. Dentiũ tria genera. Serrati: aut continui: aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes: ne cõtrario occursu atterantur: ut serpentibus: piscibus: carnibus. Continui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotamo: elephanto. Continuorum qui digerunt cibũ lati & acuti. Qui conficiunt: duplices. Qui discriminant eos canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Continui autẽ utraq; parte oris sunt ut equo. Aut superiore primores non sunt ut bubus: ouibus: omnibusq; quæ ruminant. Capræ superiores nõ sunt præter primores geminos. Nulli exerti quibus serrati. Raro fœminæ: & tamen sine usu. Itaq; cum apri ꝑcutiant: fœminæ sues mordẽt. Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concaui. Cæteris dentes solidi. Piscium omnibns serrati: pręter scaꝝ. Huic uni aquatilium plani. Cætero multis eorũ in lingua & toto ore ut turba uulnerum molliant: quæ attritu subrigere non queunt. Multis & in palato: atq; etiam ĩ cauda. Præterea in os uergentes ne excidant cibi nullum habentibus retinẽdi ãminiculum. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in superna parte dextera leuaq; longissimi tenui fistula perforati: ut scorpionum aculei uenenum infundentes: non aliud hoc esse q̃ fel serpentium. Et ide uenis sub spina ad os peruenire: & has per uentrem descendere diligentissimi auctores scribunt. Quidam unum esse eum: & quia sit aduncus: resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq; recrescere facilẽ decussu: & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisq; ternos: Viperæ dentes gingiuis cõduntur. Hæc eadem prægnans ueneno impresso dentium repulsu uirus fundit in morsus: Volucrum nulli dentes præter uespertilionem. Cameli soli ex iis quæ non sunt cornigera ĩ superiori maxilla primores nõ habent. Cornua habentium nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est a minimis earum derosas uites. At in marinis crustata & cartilaginea priores habere. Item echinis quinos esse: unde intelligi potuerit miror. Dentium uice aculei insectis. Simile dentes ut homini. Elephanto intus ad mandẽdum quattuor: præterq; eos qui prominent. Masculis reflexi: fœminis ræcti atq; proni. Musculus marinus qui balenam antecedit nullos habet. Sed pro iis setis itus os hirtum: & linguam etiam appellatum. Terrestriũ minutis quadrupedibus primores bini utrinq; longissimi. Cæteris cum ipsis nascuntur: Homini postq̃ natus est septimo mẽse. Reliquis ꝑpetui manẽt. Mutanť hoĩ: leoni: iumento: cani: & ruminantibus. Sed leoni & cani non nisi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillares qui sunt a caninis nullum animal mutat. Homini nouissimi qui genuini uocãtur circiter uicesimum annum gignuntur: multis & octogesimo. Fœminis quoq;: sed quibus in iuuenta non fuere nati: decidere in senecta: & mox renasci certum est. Zanclen samothracenum ciuem cui renati essent post centum & quattuor annos Mutianus uisum a se prodidit. Cætero maribus plures q̃ fœminis in homine: pecude: caprisue.

Paphii Pertriuit Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores: ideoq; præteriuit. Est exemplum dentis homini: & in palato geniti. At canini amissi casu aliquo: nunquã renascuntur. Cæteris senecta rubescunt. Equo tantum candidiores fiunt. Aetas ueterinorũ dentibus idicatur. Equo sunt numero. xl. Amittit tricesimo mense primores utrinq; binos. Sequenti anno totidẽ ꝓximos: cũ subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit: qui sexto anno renascũtur. Vii. oĩs habet & renatos & immutabiles. Equo castrato prius nõ decidunt dentes. Asinoꝝ genus tricesimo mense similiter amittit: deinde senis mensibus. Quod si nõ prius peperint: q̃ decidãt postremi: sterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidũt nunq̃. Absumpta hac obseruatiõe senectus ĩ equis: & cæteris ueterinis intelligitur dentium brochitate: supcilioꝝ canicie: & circa ea lacunis cum fere. xvi. annorũ existimantur.

Bruncitate

Hominum dentibus quoddã inest uirus. Namq; & speculi nitorẽ ex aduerso nudati hebetant: & columborum fœtus ĩplumes necant. Reliqua de iis in generatione hoĩm dicta sunt. Erũpẽtibus morbi corpora ĩfantia accipiunt. Reliqua aĩalia quæ serratos habent: sæuissima dẽtibus. Linguæ nõ oĩb9 eodem modo. Tenuissima serpentibus & trisulca: uibrans: atri coloris: & si extrahas prælonga. Lacertis bifida & pilosa. Vitulisq; marinis duplex. Sed supradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circũlambẽda ora. Piscibus paulominus q̃ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed in gustatu linguæ uice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis oĩbusq; generis eius etiã felibus ĩbricatæ asperitatis: & limæ similis: attenuãsq; lambendo cutem hoĩs. Quæ causa etiã mansuefacta ubi ad uicinum sanguinẽ peruenit saliua: inuitat ad rabiem. De purpurarũ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima absoluta a gutture qua uocẽ mittunt. Mares tum uocanť ololygones stato id tpe euenit: cientibus ad coitũ fœminas.

Ololyzontes Tum siquidẽ inferiore labro demisso ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tũc extẽti buccaꝝ sinus perlucẽt. Oculi flagrãt labore ꝑpulsi. Quibus ĩ posteriore parte aculei: iis & dẽtes & lingua. Apibus etiam prælonga: eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fistulosus: iis nec

fistulosus: iis nec lingua nec dentes. Quibusdã insectis intus lingua: ut formicis. Cæterũ lata elephanto præcipuæ. Reliquis in suo genere semper absoluta. Homini tantum ita sæpe constricta uenis: ut intecidi eas necesse sit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuisse accepimus: ut multis mensibus tortus credatur: cum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris septimo fere anno sermonem exprimit. Multis uero talis eius ars contigit: ut auiũ & animaliũ uocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus sapo rum est cæteris in prima lingua: hoĩ & in palato. Tonsillæ in hoĩe. In suæ glandulæ: quod inter eas uuæ noĩe ultimo dependet palato hoĩ tantũ est. Sub ea minor lingua epiglossis. Nulli oua generãtium. Ope ra eius gemina duabus interposita fistulis. Interior earum appellatur arteria ad pulmonem atq; cor pertinens. Hanc operit in epulando: spiritu ac uoce illac meante: ne si potus cibusue in alienũ deerauerit tra mitẽ torqueat. Altera exterior est: appellat̃ sane gula: qua cibus atq; potus deuorat̃. Tendit hæc ad stomachũ: is ad uentrẽ. Hanc per uices operit cũ spiritus tantũ aut uox cõmeat: ne restagnatio intẽpestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria: gula neruo & carne cõstat. Ceruix nulli: nisi qbus uraq; hæc Cæteris collum: quibus tantũ gulla. Sed quibus ceruix e multis uertebratisq; orbiculatim ossibus flexilis ad circũspectum: articulo℞ nodis iungitur. Leoni tantũ & lupo & hyenæ: & singulis rectisq; ossibus rigẽs. Cætero spinæ adnectitur. Spina lumbis: ossea: sed tereti structura per media foramina a cerebro me dulla descẽdente. Eandẽ esse ei naturam: quã cerebro colligunt: quoniã prætenui eius mẽbrana mõ incisa statim expiretur. Quibus lõga crura: iis longa & colla. Itẽ aquaticis q̃uis breuia crura habentibus: simili modo uncos ungues. Guttur hõi tantũ: & suibus intumescit: aqua℞: quæ potãtur: plærunq; uitio. Sũmum gulæ fauces uocant̃: postremũ stomachus. Hoc noĩe est sub arteria iã carnosa inanitas adnexa spi næ ad latitudinẽ ac longitudinẽ lagenæ mõ fusa. Quibus fauces non sunt: ne stomachus quidem est: nec colla: nec guttur: ut piscibus: & ora uẽtribus iungunt̃. Testudini marinæ lingua nulla: nec dentes: sed ro stri acie cõminuit oĩa. Postea arteria: & stomachus denticulatus callo in modũ rubi ad cõficiendos cibos decrescentibus crenis q̃cquid appropinquat uentri. Nouissima aspitas: ut scobina fabri. Cor aĩalibus cæteris in medio pectore est. Homini tantũ infra leuã papillam turbinato mucrone in priora eminens. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primũ nascentibus formari in utero tradunt. Deinde cerebrũ: sicut tardissime oculos. Sed hos primũ mori: cor nouissime. Huic pręcipuus calor. Palpitat certe: & quasi alterum mouetur animal. Intra præmolli firmoq; opertum mẽbranæ in uolucro: munitũ costa℞: & pectoris mu ro: ut pateat præcipuã uitæ cãm & originẽ. Prima domicilia intra se aĩo & sanguini præbet: sinuoso specu: & in magnis aĩalibus triplici: in nullo nõ gemino. Ibi mẽs habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrũt: sparsæq; ramo℞ serie per alias minores oĩbus mẽbris uitalem sanguinẽ rigant. Solum hoc uisce℞ uitiis non maceratur: nec supplicia uitæ trahit: læsumq; mortẽ ilico affert. Cæteris cor ruptis uitalitas in corde durat. Bruta existimant̃ aĩalium quibus durũ riget: audacia quibus paruũ ẽ: pa uida quibus prægrãde. Maximũ aũt est pro portione muribus: lepori: asino: ceruo: pantherę: mustellis: hyenis: & oĩbus timidis: aut pp metum maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equorũ corde & boum ossa reperiũtur. interdũ augeri id per singulos annos in hoĩe: ad binas drachmas põderis ad quinquagesimũ annũ accedere. Ab eo detrahi tantũdẽ: & ideo nõ uiuere hoiem ultra centesimũ annum defectu cordis ægyptii existimant. Quibus mos ẽ cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdam hoĩes produnt: nec alios fortiores esse industria: sicut Aristomenẽ messeniũ: qui. ccc. occidit lacedæmonios. Ipse conuulneratus & captus semel per cauernã: latomiarũ euasit angustias: uulpiũ aditus secu tus. Iter℞ captus: sopitis custodibus somno: ad ignẽ aduolutus lora cũ corpore exussit. Tertio capto lacedæmoni pectus dissecuere causa uidendi: hirsutũq; cor repertum est. In corde sommo pinguitudo est quædam lætis extis. Non semper hoc autem in parte exto℞ habitum est. L. Posthumio. Albino rege sacro℞ post centesimã uicesimãtertiã olympiadem: cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset cor in extis aru spices aspicere cœperunt. Cæsari dictatori quo die primũ ueste purpurea ꝓcessit: atq; in sella aurea ĩsedit sacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumẽtantibus: potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere? An ad tp̃us amiserit? Negatur cremari posse in iis: qui cardiaco morbo obierit. Ne gatur & ueneno interẽptis. Certe extat oratio Vitellii qua reũ Pisonem eius sceleris coarguit: hoc usus ar gumento: palãq; testatus: nõ potuisse ob uenenũ cor Germanici Cæsaris cremari. Contra genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est: spirãdiq; officina attrahẽs: ac reddens aĩam. idcirco spongiosus: ac fi stulis inanibus cauus. Pauca eum (ut dictum est) habent aquatilia: ac cætera oua parientia exiguũ: spumosum: nec sanguineũ: ideo non sitiunt. Eadem est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Testudo quoq; q̃uis prægrandẽ & sub toto tegumento habeat: sine sanguine tamẽ habet. Quãto minor hic corporibus: tanto uelocitas maior. Chameleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte est. In eo quod caput extorũ uocant: magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortẽ cũ periit. Ab Hãnibale defuit in extis. Sequenti deinde die geminũ repertũ est. Defuit & Caio Mario cum ĩmolaret uticæ. Itẽ Caio principi Calen. ianuariis cum iniret consulatum: quo anno interfectus est. Claudio

M

successori eius quo mẽse interemptus est ueneno. Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die sex uictimarum iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra repta sunt. Respõsumq; duplicaturũ ĩtra annum imperium. Caput extorũ tristis ostenti uisum tũ quoq; est: præterq̃ in solicitudine ac metu. Tũc enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletum & thernẽ: & in cherõneso ad ꝓpontidem. Mirũq; translatis alio interit alterum. In eodem est etiã fel non oĩbus datũ animalibus. In euboeæ chalcide nullum pecori. In naxo prægrande geminumq;: ut ꝓdigii loco utrinq; aduenæ. Equi: mulli: asini: cerui: capræ: apri: cameli: delphini non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis nõ est: quoꝝ ualitudo firmior & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse sed in aluo putent: & ceruo in cauda aut intestinis. Ideo tantã habẽt amaritudinẽ: ut a canibus nõ attingãtur. Est aũt nihil aliud q̃ purgamẽtum pessimi sanguinis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est: nisi sanguinẽ habẽtibus Accipit hoc a corde cui iungitur: funditq; in uenas. Sed in felle nigro insaniæ cã homini: morsq; toto reddito. Hinc & in mores crimen bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus: cũ se fundit in animum. Quin & toto corpore uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidẽ redditum etiã ahenis. Nigrescũtq; contacta eo: ne quis miretur id uenenum esse serpentium. Carent eo: qui absinthio uescuntur ĩ ponto. Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur: ut coruis: coturnicibus: phasianis. Quibusdam intestino tantum ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxĩe copiosum: & piscibus. Est autẽ plerisq; toto intestino sicut accipitri miluo. Præterea in pectore est & cætis omnibus Vitulis quidẽ marinis ad multa quoq; nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Neptuno & humoris potentie dicauere. Geminũq; fuit Diuo Augusto: quo die apud actiũ uicit. Muriũ iecusculis fibre ad numerum lunæ dieꝝ in mẽse cõgruere dicuntur: totidẽq; & inueniri quotum lumen eius sit. Præterea bruma ĩcrescere. Cuniculorum exta in betica gẽmina sæpe reperiunť. Ranarum rubetarum altera fibra a formicis nõ attingitur ꝓpter uenenum: ut arbritantur. Iecur maxime uetustatis patiens centenis durare annis obsidionũ exẽpla ꝓdidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolaterrano dracones emicuisse de extis læto ꝓdigio tradiť. Et ꝓfecto nihil incredibile sit existimãtibus. Pyrrho regi quo die perit præcisa hostiarum capita repsisse sanginem suũ lãbentia Exta homini ab inferiore uiseꝝ parte seperantur mẽbranis quæ præcordia appellant: quia cordi prætenduntť: quid græci appellauerunt phrenas. Omnia quidẽ prĩcipalia uissera menbranis propriis ac uelut uaginis ĩclusit ꝓuidens natura. In hac fuit & peculiaris cã uicinitas alui: ne cibis supprimeretur animus. Hinc certe refertur accepta subtilitas mentis: ideo nulla ẽ ei caro: sed neruosa exilitas. In eadem præcipua hylaritatis sedes: quid titilatu maxime intelligiť aliarum: quas subit: non alibi tenuiore cute humana: ideo scabendi dulcedinę culcedine ibi ꝓxima. Ob hoc in plœliis gladiatorumq; spectaculis mortẽ cũ risu traiecta ꝑcordia attulerũt. Subest uẽter stomachũ habentib9: cæteris simplex: ruminantibus geminus: sangine carẽtib9 nullus. Intestinus enim quibusdã ab ore incipiens quadã uia eodẽ reflectitur: ut sæpiæ & polypo. In homine aduexus infimo stomacho similis canino. His solis animaliũ inferiore parte angustior. Itaq; & sola uomunt: quia repleto ꝓpter augustias supprimitur cibus. Quod accidere non potest iis: quoꝝ spatiosa laxitas eũ ad inferiora transmittit. Ab hoc uẽtriculo lactes in hoĩe & oue p quas labiť cibus. In cæteris ilæ a quibus capaciora intestina ad aluum. Hominiq; flexuosissimis orbibus. Iccirco magis auidi ciboꝝ: quibus ab aluo longius spatiũ. Iidẽ minus solertes: quibus obesissimus uenter. Aues quoq; geminos sinus habent: Quædam unum quo merguntur recẽtia: ut guttť. Alteꝝ in quẽ ex eo dimittunt cõcoctiõe maturata: ut galinę: palũbes: colũbæ: perdices. Cætera fere carẽt eo: sed gula patẽtiore utũť ut gracchuli corui: cornices. Quædã neutro modo. Sed uentrẽ ꝓximum habẽt q̃bus prælonga colla & angusta: ut porphyrioni. Venter solidipedũ asper & durus. Terrestriũ aliis dẽticulatæ asperitatis: aliis cancellatim mordacis. Quibus dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiuntur cibi. Hinc in aluũ delabunť. Medio hæc umbilico adnexa oĩbus. In hoĩe ille ĩsima pte simile suillo: a gręcis appellať colon: ubi doloꝝ magna causa est. Angustissima canibus. Qua de cã uehemẽti nisu nec sine cruciatu leuant eã. Insatiabilia animalium: quibus a uẽtre protinus recto intestino transeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Ventres: & elephanto quattuor. Cætera suibus similia. Pulmo quadruplo maior q̃ bubulo. Auibus uẽter carnosus callosusq; in uentre hirũdinum pullis lapilli candido aut rubẽti concolore: qui chelidonii uocanť: magicis narrati artibus reperiuntur. Et in iuuencaꝝ secũdo uentre pilæ rotunditate nigricãs tophus: nullo põdere: singulare (ut putant) remediũ ægre parientibus: si tellurem non attigerit. Ventriculi atq; intestina pingui ac tenui omento integũtur: præterq̃ oua gignẽtibus. Huic adnectiť lyen in sinistra parte aduersus iecur: cũ quo locũ aliquando permutat: sed prodigiose. Quidam eum putant inesse oua parientibus. itẽ serpẽtibus admodum exiguum. ita certe apparet in testudine: & crocodillo: & lacertis: & ranis. Aego cephalo aui nõ esse constat: neq; iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus ĩpedimentũ aliq̃ñ in eo. Quamobrẽ inuriť cursoꝝ laborantibus. Et per uulnus etiã exẽpto uiuere aĩalia tradunt. Sunt qui putẽt adimi risum simul hoĩ. intẽperantiãq; ioci cõstare lyenis magnitudine. Asiæ regio sepsis appellať: in qua minimos esse

minimos esse pecori tradunt: & inde ad lyenē inuenta remedia. At in brileto & tharne quaterni renes cer uis. Cōtra pēnatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhærēt lumbis. Dexter oibus est latior: & minus pinguis: sicciorq;. Vtriq; āt pinguitudo e medio exit: prēterq̄ in uitulo marino. Aīalia in renibus pinguis sima. Oues quidē lœtaliter circū eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniunt̄ lapilli. Renes habent oīa quadrupedum quæ aīal generāt. Oua parientium testudo sola: quæ & alia oīa uiscera. Sed hō bubu lis similes uelut e multis renibus cōpositos. Pectus hoc est ossa præcordiis & uitalibus natura circunde dit. At uentri quē necesse erat increscere ademit. Nulli aīalium circa uentrē ossa. Pectus hōi tantum latū reliquis carinatū: uolucribus magis: & inter eas aquaticis maxime. Costæ hōi tātum octonæ: suibus de næ: cornigeris tredecim: serpentibus triginta. Infra aluum est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignen tium præter testudinem. Nulli nisi sanguineum pulmonē habenti. Nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ ad pubem tendētes: quæ ilia appellantur. In uesica lupi lapillus qui syrites appellatur. Sed hoium quibusdā diro cruciatu subinde nascentes calculi: & settaꝝ capillamenta. Vesica membrana constat: quæ uulnerata cicatrice nō solidescit: neq; qua cerebrum: aut cor iuoluit̄. Plura.n. mēbranaꝝ ge nera. Fœminis eadē oīa: præterq̄ uesicæ iunctius utriculus: unde dictus uterus: quod alio noīe locos ap pellant. Hoc in reliquis aīalibus uuluā. Hæc uiperæ & intra se parentibus duplex. Oua generantium ad nexa præcordiis. Et in muliere geminos sinus ab utraq; parte lateꝝ habet. Funebris quotiens uersa spi ritum inclusit. Boues grauidas negant præterq̄ dextero uuluæ sinu ferre: etiam cū geminos ferant. Vul ua enecto partu melior q̄ edito. Eiectia uocat̄ illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cōtra eflœtis a partu: præterq̄ eodē die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellaꝝ suum: prēterq̄ primipararum probā tur: potiusq; ueterum: nec dum effœtarum: & biduo ante partum aut post partū: aut quo eiecerint die Proxima eiectitiæ est occisæ uno diæ post partum. Huius & sumē optimum: si modo fœtus non hause rit. Eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen uocabant: priusquā calleret id scientes occidere non assue ti. Cornigera una parte dentata & quæ in pedibus talos habent sæuo pinguescunt. Bisulca scissisue in di gytos pedibus. Et non cornigera adipe. Concretus hic & cum refrixit fragilis semperq; in fine carnis. Cō tra pingue inter carnem cutemq;: succo liquidum. Quædam non pinguescunt: ut lepus: perdix. Sterilio ra cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Senescunt celeri9 præpinguia. Omnibus aīalibus ē quod dam in oculis pinguæ. Adeps cunctis sine sensu: qui nec arterias habet nec uenas: Plerisq; animalium est pinguedo sine sensu: quam ob cām sues spirantes a muribus tradunt rosas. Quin &. L. Apronii consula ris uiri filio detractos adipes: leuatumq; corpus īmobili onere. Et medulla ex eodem uidetur esse a iuuē ta rubens: & senecta albescens. Non nisi cauis hæc ossibus. Nec cruribus iumentorum aut canum. Qua re fracta non feruminant̄: quod defluente euenit medulla. Est autem pinguis iis: quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & in spina tantum dorsi ossa non habentibus ut pisciū generi. Vrsis nulla. Leoni i fe morum & brachiorum ossibus paucis exigua admodū. Cæteris.n. est tanta duritia: ut ignis elidat̄ uelut e silice. Iis dura quæ non pinguescunt. Asinoꝝ ad tubas canora. Delphinis ossa non spinæ. Animal enim pariunt. Serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum: ut sæpiæ atq; lolligini. Et isectis negatur æque esse ulla. Cartilaginea animalium aquatilium hēt medullā in spina. Vituli marini cartilaginē: nō ossa. itē oīum auriculæ ac nares quæ modicū eminēt flexili mollicia naturæ prouidentia: ne frangerent̄. Cartilago rupta nō solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt: præterq̄ ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinē ad annos usq; ter septenos. Tum deinde ad pleni tudinem. Maxime aūt pubescens nodum quendā soluere: & ꝑcipue ægritudine sentitur. Nerui orsi a cor de: bubuloq; etiā circūuoluti similem naturā & cām habent in oībus lubricis applicati ossibus: Nodosq; corpoꝝ qui uocantur articuli. Alibi interuentu: alibi ambitu: alibi transitu ligantes. Hic teretes: illic lati: ut in unoquoq; poscit figuratio. Neq; ii solidant̄ incisi: mirūq; uulneratis summus dolor: præsectis nullus. sine neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arteriis.n. constāt. Sed neq; ex molli piscium generi Vbi sunt nerui: interiores condūt mēbra: superiores reuocant. inter hos latent arteriæ: idest spiritus semi tæ. iis innatant uenæ: idest sanguinis riui. Arteriarum pulsus in cacumine maxime mēbroꝝ euidēs index fere morborū in modulos certos legesq; metricas per ætates stabilis aut citatus aut tardus descriptas ab Eriphilo medicinæ uate: miranda arte: nimiam propter subtilitatem desertus. Obseruatio tamen crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent sensu. nā & sanguine. Nec oēs uitalem con tinent spiritum: præcisisq; torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent. itē ser pētes: testudines: lacertæ: minimumq; sanguinis. Venæ in prætenues postremo fibras subter totam cu tem dispersæ adeo i angustā subtilitatem tenuant̄: ut penetrare sanguis nō possit: aliudue q̄ exilis humor ab illo qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbilico uenaꝝ nodoso coitu.

prius calle re id finen tes

De sanguine & quorum celerrime siccetur: quorum non coeat: quorum grauissimus uel tenuissimus quorum nullus. Cap. xxxviii.

s Anguis quibus multus & pinguis iracundia. Maribus q̄ fœminis nigrior. Et in iuuenta magis

q̄ senio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritum trahit secū: & tamen tactum non sentit. Animaliū fortiora qbus sanguis crassior. Sapientiora quibus tenuior. Timidiora quibus minimus. At quibus nullus hebetia. Taurorum celerrime coit atq; durescit: ideo pestifer potu maxime. Aprorum & ceruorū caprarūq; & bubalorum omniū nō spissatur. pinguissimus asinis. Homini tenuissimus. Iis quibus plus quaterni pedes nullus. Obesis minus copiosus: quoniā absumitur pigui. Profluuium eius uni fit in naribus homini: aliis nare altera: aliis utraq;. Quibusdam per inferna. Multis per ora statuto tempore: ut nuper. Macrio uiro prætorio. & oībus ānis. Volusio Saturnino urbis præfecto: qui nonagesimum etiam excessit annum. Solum hoc in corpore tēporariū sentit incremētū. Siquidem hostiæ abundātiorem fundūt: si prius bibere: Quæ aīalium latere certis tēporib9 diximus nō habēt tūc sanguinem præter exiguas admodum circa corda guttas miro ope naturæ. Sicut & in hoīe: uim ei9 ad minima momenta mutari. nō mō tantū in ore suffusa materia: uerum ad singulos animi habitus: pudore: ira: metu: palloribus pluribus modis: item ruboris. Alius emim iræ: & alius uerecundiæ. Nam & n metu refugere: & nusquā esse certum est. Multisq; non transfluere transfossis: quod homini tātum euenit. Nam quæ mutari diximus: colorem alienum accipiunt quodā repercussu. Homo solus in se mutat. Morbi omnes morsq; sangninem absumunt.

Macrino iusto diro p̄torio,

An in sanguine principatus: & tergore: & pilis: & mām̄is: & uestitu. Cap. xxxix.

a Vnt qui subtilitatē aī constare nō tenuitate sanguinis putent: sed cute opimentisq; corpo℞. Et tūc magis aut minus bruta esse: ut ostreas & testudines. Boū tergora: setas suū obstare tenuitati innati spiritus: nec purū liquidūq; transmitti. Sic & in hoīe cū crassior callosiorue excludat cutis. Quæ uero rō crocodillis si non cruori: sed duriciæ tergori tribuat & solertia. Hippopotami corii crassitudo talis: ut inde tornētur hastæ. Et tamen est quædā ingenio medica diligentia. Elephātorum quoq; tergora īpenetrabiles setas habent: cū tamen omniū quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret: maxime in capite. Vbicunq; per se ac sine carne est uulnerata nō coit: ut ī bucca cilioq;. Quæ animal pariūt pilos habēt. Quæ oua pēnas: aut squamas: aut corticem: aut testam: ut testudines: aut cutem purā: ut serpentes. Pēnarum caules oīum auium præcisæ non crescunt: uulsæ aūt renascūtur. Mēbranis uolant fragilibus insecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta uespertilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili acute exeunt crassa hirti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni. Dasipodi: & in buccis intus & in pedibus. Quæ utraq; trogus & ī lepore tradit. Hoc exemplo libidinosiores hoīum quoq; hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus Pubescit homo solus quod nisi contingat sterilis in gignendo est: seu masculus seu fœmina. Pili in homine partim simul: partim postea gignunt̄. Congeniti aūt nō desinunt: sicut nec fœminis magnope. Inuentæ tamen quædā defluuio capitis inualidæ: uelut languidiores cum mēstrui cursus stetere. Quibusdam post genitis. Viris sponte nō gignunt̄. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci annuū est. Viris crescunt maxime in capite: mox in barba. Recisi nō ut hærba ab cætera incisura augētur: sed ab radice exeūt Crescunt & in quibusdā morbis maxime tuscis: & in senecta. Defuncto℞ quoq; corporibus. Libidinosis congeniti maturius defluunt. At nati celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt: lanæq; rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa. uentres glabri. Boum coris glutinum excoquitur: taurorūq;: & id præcipuū. Mām̄as hō solus e maribus habet. Cætera aīalia mām̄a℞ notas tantum. Sed ne fœminæ q̄dem in pectore: nisi quæ possunt partus suos attollere. Oua gignētium nulli. Nec lac nisi aīal parienti. Volucrum uespertilio tantum. Fabulosum. n. arbitror de strigibus ubera eas infantium labris imulgere Esse in maledictis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auium constare non arbitror.

Lanugies

Notabilia animalia quæ mammis. Cap. xl.

a Sinis a fœtu dolent: ideo sexto mense arcent partus: cum æque anno ꝓpe toto præbeāt. Quibus solida ungula nec supra geminos partus. Hæc oīa binas habent mām̄as: nec alibi q̄ ī femoribus. Eodē loco bisulca & cornigera. Boues quaternas. Oues capræ binas. Quæ munerosa fœcunda partu: & quibus digyti in pedibus: hæc plures habent toto uentre duplici ordīe: ut sues. Generosæ duodenas. Vulgares binas minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas: ut pantheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantū sub armis duas: nec in pectore: sed citra in alis occultas. Nulla in feminibus digitos habentium. Primigeniti in quaq; parte sues primas premunt. Et si escæ sunt faucibus ꝓxime: tamen suam nouit qsq; in fœtu quo genitus est ordine: eaq; alitur: nec alia detracto illa alūno suo sterilescit ilico: ac resilit. Vno uero ex oī turba relicto sola munifex quę genito fuerat attributa descendit. Vrsæ mām̄as quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum: nec euidentes: & paulo in obliquū porrectas. Neq; aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ uituliq; mām̄is nutriunt fœtus.

De lacte: & unde caseus non fiat. Cap. xli.

m Vlieri ante septimū mensem ꝓfusum lac inutile. Ab eo mense quod uitalis est partus: salubre. Plerisq;

bre. Plerisq; autem totis mammis: atq; etiam alarum sinus fluit. Cameli lac mulgetur: ne iterum graue scat. Suauissimũ hoc existimatᷓ ad unã mensuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semper a partu colostra fiunt: ni admisceatᷓ aqua: in pumicis modum coeunt duritia. Asinæ pgnã tes continuo latescunt. Pullo eaꝝ ubi pingue pabulũ biduo a partu maternũ lac gustasse lœtale est. Ge nus mali uocatur colostratio Caseus nõ fit ex utrinq; dentatis: quoniã eoꝝ lac non coit. Tenuissimũ Ca mellis: mox equabus. Crassissimũ asinæ ut coaguli uice utanᷓ. Conferre aliquid & candori in mulieꝝ cu te existimatur. Popeia certe Domitii Neronis coniunx quingẽtas per oĩa secũ fœtas trahens balnearum etiã solio totum corpus illo lacte macerabat: extendi quoq; cutem credens. Omnẽ ãt lac igne spissatum humore feruescit. Bubulum caseo fertilius q̃ caprinũ: ex eadem mensura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mãmas habent caseo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulum Inuli leporis: ædi laudatum: Præcipuum tamen dasipodis: quod & pfluuio alui medetur. Vnius utrinq; dentatoꝝ. Mirum barbaras gentes quæ lacte uiuant ignorare aut spernere casei tot sæculis dotem: densantes id alioquin in acorem iucundum. Et pingue butyrum: spuma id est lactis concretiusq; q̃ quod serũ uocatur. Non omittendum in eo olei uim esse: & barbaros omnes infantesq; nostros ita ungi.

hũt donec iterũ grauescant

spissatur: frigore fe rescit.

De diuersitate caseoꝝ. Cap. xlii.

l Aus caseo Romæ: ubi oĩum gẽtium bona iudicanᷓ: cõminus e prouinciis nemausensi pcipua lesuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis ac musteo tantũ cõmẽdatio. Duobus alpes generib⁹ pabu la sua approbant. Dalmatiæ docleatem mittunt. Ceutronũ terrę natusicum. Numerosior apẽ nino cebanus. Hunc & liguria mittit ouiũ maxime lactis. Aesinatem ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; li guriæ confinio lunensem magnitudine conspicuũ. Quippe & ad singula milia pondo premiᷓ. Proximũ autem & urbi uestinũ: crustuminũq; & e ceditio campo laudatissimum. Et capraꝝ gregibus sua laus est In recenti maxime: eam augente gratiam fumo: qualis in ipsa urbe conficitur: cunctis præferendus. Nã galliaꝝ sapor medicamẽti uim optinet. Trans maria uero bithynius fere in gloria est. Inesse pabulis salẽ etiã ubi non detur. Ita maxime intelligitur omni in sale caseo senescente. Quales redire in musteum sapo rem aceto e thymo maceratos certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis. xx. ita tẽ perato ut uetustatem non sentiret.

Epityrum Agrigenti

Differentia mẽbrorum hominis a cæteris animalibus. Cap. lxiii.

t Errestrium solus hõ bipes. Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus aĩalium ma nus sunt intus tantum carnosæ: extra neruis & cute constant. Digyti quibusdã in manibus se ni. Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id sedigitas appellatas accepi. Vulcatium sedigi tum illustrẽ in poetica. Hoĩs digiti articulos habet ternos. Pollex binos: & digitis aduersus uniuersis fle ctitur per se uero in obliquum porrigiᷓ: crassior cæteris. Huic minimus mensura par est. Duo reliqui si bi. Inter quos medius longissime protendiᷓ. Quibus ex rapina uictus quadrupedum quini digiti ĩ prio ribus pedibus: reliquis quaterni. Leones: Lupi: canes: & pauca in posterioribus quoque quinos ungues habent: uno iuxta cruris articulum dependente. Reliqua quæ sunt minora digitos qnos. Brachia nõ oĩb⁹ paria eẽ. Thracii. n. studioso in. C. Cæsaris ludo notũ est dexterã fuisse pceriorẽ. Aĩaliũ quædã ut mani bus utuntur priorum ministerio pedum: sedentq; ad os illis admouentia cibos ut sciuri.

De simiarum similitudine. Cap. xliiii.

n Am simiaꝝ genera pfectã hoĩs simulationẽ cõtinent: facie: narib⁹: aurib⁹: palpebris. Quæ so læ quadrupedũ & inferiorẽ hẽnt genã: iam mãmas in pectore & brachia: & crura in contrariũ flexa similiter in manib⁹ ungues: digytos longioreq; mediũ. Pedibus paulũ differũt. Sunt. n. ut manus plongi: sed uestigiũ palme simile faciunt. Iis quoq; pollex & articuli ut hoĩ. Et pter genitale tm̃ Et hoc in maribus. Viscera ẽt interiora oĩa ad exẽplar.

De unguibus. Cap. xlv.

u Ngues qui clausulæ neruoꝝ summæ existimãtur oĩbus iis quibus & digyti. Sed simiæ imbrica ti: hoĩbus lati: & defuncto crescunt. Rapacibus unci. Cæteris recti: ut canibus: præter eum qui a crure plerisq; dependẽt. Oĩa digytos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim infor mes numero quidẽ quinq;: sed indiuisi: ac leuiter discreti: ungulisq; non unguibus similes: & pedes maio res priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hoĩs modo. Cætera animalia idi uersum Posterioribus articulos pedib⁹ q̃ prioribus. Nam quæ aĩal generãt genua ante se flectunt: & suf fraginum artus in aduersum. Hoĩ genua & cubiti cõtraria. Itẽ ursis & simiaꝝ generi: ob id minime per nicibus. Oua parientibus quadrupedũ crocodilo. Lacertis priora genua post curuanᷓ: posteriora ĩ prio rem partem. Sunt ãt crura his obliqua humani poplitis modo. Sic & multi pedibus: præterq̃ nouissima salientibus. Aues ut quadrupedes alas in priora curuãt: suffragines in posteriora. Hoĩs genibus quædã & religio inest obseruatione gentiũ. Hæc supplices attingunt. Ad hæc manus tendunt. Hæc ut aras ado rant: fortassis quia inest iis uitalitas. Nãq; in ipsa genu utriusq; cõmissura dextra leuaq; a priore parte ge mina quædam buccarum inanitas inest: qua perfossa ceu uinculis spiritus fugit. Inest & in aliis partibus

quædam religio: ſicut dextra oſculis auerſa appetit̃. In fide porrigit̃. Antiquis græciæ in ſupplicando mẽtum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus: quẽ tangẽtes atteſtamur. Eſt poſt aurem æque dextram nemeſios: quæ dea latinum nomẽ ne in capitolio quidẽ inuenit: quo referimus tacto ore proximum a minimo digytũ: ueniã ſermonis a diis expoſcentes. Varices in cruribus uiro tantũ: mulieri raro. C. Mariũ qui ſepties conſul fuit ſtantẽ ſibi extrahi paſſum unũ hoiem. Oppius auctor eſt. Oĩa aialia a dextris partibus incedunt: ſiniſtris incubant. Reliqua ut libitũ eſt grandiunt̃. Leo tantum & Camelus pedatim: hoc eſt ut ſiniſter pes non tranſeat dextrũ: ſed ſubſequat̃. Pedes hoĩ maximi: fœminis tenuiores In omni genere ſuræ hoĩ tantum & crura carnoſa. Reperit̃ apud auctores in ægypto quædam nõ habuiſſe ſuras. Vola homini tantum exceptis quibuſdam. Nanq; & hic cognomina inuenta Plãci: Plauti: Scauri: Panſæ: ſicuti a cruribus Vari: Variæ: uatinii: quæ uitia: Et in quadrupedibus. Solidas habent ungulas quæ non ſunt cornigera. Igitur pro eis telum ungula eſt illis. Nec talos habent eadẽ. At quæ biſulca ſunt habent. Iidem digytos habentibus non ſunt. Neq; prioribus pedibus oĩno ulli. Camello tali ſimiles bubulis: ſed minores paulo. Eſt enim biſulcum diſcrimine exiguo peſſimus ueſtigio carnoſo ut Vrſi. Qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

Vatienæ

De ungulis. Cap. xlvi.

u Ngulæ uterino tantum generi renaſcunt̃. Sues in illyrico quibuſdã locis ſolidas habent ungulas. Cornigera fere biſulca. Solida ungula & bicorne nullum. Vnicorne aſinus tantũ indicus: Vnicorne biſulcum orix. Talos aſinus indicus unus ſolidipedũ habet. Nam ſues ex utroq; genere exiſtimant̃: ideo fœdi earum. Hoĩem qui exiſtimarunt habere facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium ſimile quidam talo habet. Leo etiãnum tortuoſos. Talus autem rectus eſt in articulo pedis uentre eminens: concauo in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Cap. xlvii.

a Vium aliæ digitatæ: aliæ palmipedes: aliæ inter utrunq; digitis diuiſis adiecta latitudine. Sed oĩbus quaterni digiti: tres in ſuperiore parte: unus in calce. Hic deeſt quibuſdam longa cruha bentibus. Lynx ſola utrinq; binos habet. Eadẽ linguã ſerpentiũ ſimilẽ in magnã longitudinem porrigit. Circũagit collum in aduerſum ſe. Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auiũ quibuſdã grauiorib9 in cruribus additi radii. Nulli uncos habentiũ ungues longi pedes. Porrectis ad caudã eæ crurib9 uolãt. Quibus breues contractis ad mediũ. Qui negãt uolucrẽ ullam ſine pedibus eſſe: cõfirmãt & apodas habere. Hicterin: & drepanin in eis quæ rariſſime apparent. Viſæ iam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectorum a duobus ad centum. Cap. xlviii.

i Nſecto℞ aĩalium pedes primi lõgiores duros habentib9 oculos ut ſubinde pedibus eos tergãt ceu notamus in muſcis. Quæ ex iis nouiſſimos habent lõgos ſaliunt ut locuſtæ. Oĩbus aũt iis ſeni pedes. Aranei quibuſdã prælongi accedũt bini. Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eẽ diximus polypis: ſæpiis: lollyginibus: cancris: qui brachia in cõtrarium mouẽt: pedes in orbẽ aut in obliquum. Iidẽ ſoli aĩalium rotundi. Cætera binos pedes duces habẽt: cancri tñ quaternos. Quæ hũc nume℞ pedum exceſſere terreſtria ut pleriq; uermes: non infra duodenos habent: aliqua uero & cẽtenos Numerus pedum impar nulli eſt. Solidipedum crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura. Poſtea exporrigentia ſe uerius q̃ creſcentia. Itaq; in infantia ſcabunt aures poſterioribus: quod addita ætate non queunt Quia longitudo ſuperficiem corporum ſolam ampliat. Hac de cauſa inter initia paſci: niſi ſubmiſſis genibus non poſſunt: nec uſq; dum ceruix ad iuxta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Cap. xlix.

p Omilionum genus in omnibus aĩalibus eſt: atq; etiã inter uolucres. Genitalia maribus quibus eẽnt retro ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis: uulpibus: muſtellis: uiuerræ. Sũt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoq; ſimul ut expirauerit corneſcere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populi fidiſſimũ. Necnõ in aliqua gentium quoq; in iis diſcrimina. Et ſacrorum etiã citra perniciem amputatis matris deũ gallis. Contra mulie℞ paucis prodigioſa aſſimulatio ſicut hermophroditis utriuſq; ſexus. Quod etiã quadrupedũ generi accidiſſe Neronis principatu primũ arbitror Oſtentabat certe hermaphroditas ſubiuges carpẽto ſuo: equas in treberico galliæ agro repertas: ceu plane uiſenda res eſſet: principẽ terra℞ inſidere portẽtis. Teſtes pecori armentoq; ad crura decidui: ſuib9 adnexi: delphino prælongi: ultima conduntur aluo: & elephanto occulti. Qui oua parientium lumbis intus adherent: qualia ociſſima in uenere. Piſcibus ſerpentibuſq; nulli: ſed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut ſponte naturæ franguntur. Idq; tertiũ ab hermophroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores: præterquã in pantheris & urſis.

De caudis. Cap. l.

c Audæ præter hoĩem ac ſimias oĩbus fere aĩalibus: & oua gignẽtibus ꝑ deſiderio corporũ. Nudæ hirtis ut apris: paruæ uilloſis ut urſis: ꝑlũgis ſetoſæ: ut eqs. Amputatæ lacertis & ſerpẽtibus renaſcuntur.

renaſcũtur. Piſcium meatus gubernaculi mõ regũt. Atq; ẽt in dextram ac leuam motæ ut remigio quo-
dam impelunt. Lacertis inueniunt̃ & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis: atq; in ima parte hirtus.
Idem aſinis longior q̃ equis: ſed ſetoſus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & ſorici: & pantheris non
item. Vulpibus & lupis uilloſus ut ouibus: quippe procerior. Sues intorquent. Canum degeneres ſub al
uum reflectunt.

De uocibus. Cap. li.

u Ocem nõ habere niſi quæ pulmonẽ & arterias habẽt: hoc eſt niſi quæ ſpirãt Ariſtoteles putat
Iccirco & inſectis ſonũ eſſe non uocẽ intus meante ſpiritu: & incluſo ſonãte. Alia murmur ede
re ut apes. Alia cũ tractu ſtridorẽ ut cicadas. Recepto. n. ut duabus ſub peccatore cauis ſpiri- Caueis uel
tu mobili occurſante mẽbrana intus attritu eius ſonare uiſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cũ uolatu in- Cannis
cipere audiri: & deſinere: ut muſcas: apes. Sonum. n. attritu & interiore aura nõ aĩa reddi. Locuſtas pẽna
rum & fœmoꝝ attritu ſonare creditur ſane. Item aquatilium pectines ſtridere cũ uolant. Mobilia & cru
ſta intecta nec uocem nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces q̃uis pulmone & arteria careant: nõ
in totum ſine ullo ſono ſunt. Stridorem cum dentibus fieri cauillãtur. Et is qui caper uocatur in acheloo Aper
amne grunnitum habet: & alii de quibus diximus oua parientibus. Sibilus ſerpentibus longus. Teſtudi
ni abruptus. Ranis ſonus ſui generis ut dictum eſt: niſi ſi & in his ferenda dubitatio eſt: qui mox in ore
concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Mutæ in macedonia tradun-
tur. Muti & apri. Auium loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut cotur
nicibus. Aliis ante pugnam ut perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iiſdem ſua maribus. Aliis ea-
dem ut fœminis: ut luſciniaꝝ generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in ſin-
gulis dictum eſt. Elephas circa nares ore ipſo ſternutamento ſimilem elidit ſonum: per nares autem tu-
barum raucitati. Bubus tantũ fœminis uox grauior: in alio omni genere exilior q̃ maribus. In hoĩe etiam
caſtratis. Infantis naſcentis nulla auditur anteq̃ totus emergat utero. Primus ſermo anniculo eſt. Seme-
ſtris locutus eſt crœſi filius in crepundiis. Quo prodigio totum id concidit regnũ. Qui celerius fari cœ-
pere: tardius ingredi incipiunt. Vox roborat̃ a tredecim annis. Eadẽ in ſenecta exilior. Neq; in alio aĩaliũ
ſæpius mutat̃. Mira pręterea ſunt de uoce digna dictu in theatroꝝ orcheſtris ſcobe aut harena ſuperiecta
deuoratur: & in rudi parietum circũiectu. Etiam doliis inanibus currit eadẽ concauo uel recto parietum
ſpatio: q̃uis leui ſono dicta uerba ad alteꝝ caput perferens ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in homĩe
magnam uultus partẽ habet. Agnoſcimus eã priuſq̃ cernamus: nõ aliter quã oculis. Totidemq; ſunt eæ
quot in reꝝ natura mortales: & ſua cuiq; ſicut facies. Hinc illa gentiũ totq; linguaꝝ toto orbe diuerſitas.
Hinc tot cãtibus & modulis flexiões. Sed ante oĩa explanatio animi: quæ nos diſtinxit a feris. Inter ipſos
quoq; homines diſcremen alterum æque grande q̃ a beluis fecit.

De agnaſcentibus mẽbris: & dicta Ariſtotelis de uita hominis. Cap. lii.

m Embra aĩalibus agnata ĩutilia ſunt: ſicut ſextus hoĩ ſemper digitus. Placuit ĩ ægypto nutrire
portentũ: binis & in aduerſa capitis parte oculis hominẽ: ſed iis nõ cernentem. Miror quidem
Ariſtotelẽ non modo credidiſſe præſcita uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis: uerũetiam prodi
diſſe. Quæ quaq̃ uana exiſtimo: nec ſine contatione proferenda: ne in ſe quiſq; & auguria anxie quærat.
Attingam tamen quæ tantus uir in doctrina nõ ſpreuit. Igitur uitæ breuis ſigna ponit raros dentes: præ
longos digytos: plũbeum colorem: pluresq; in manu inciſuras: nec perpetuas. Contra longæ eſſe uitæ in
curuos humeris: & in manu una duas inciſueas longas habentes: & pluresq̃. xxxii. dentes habentes: auri-
bus amplis. Nec uniuerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſeruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamen narra
ta. Addidit morum aſpectus ſimili modo apud nos Trogus: & ipſe auctor ſeneriſſimus: quos uerbis
eius ſubiiciam. Frons ubi eſt magna ſegnem animum ſubeſſe ſignificat. Quibus parua mobilem. Qui-
bus rotunda iracundum: uelut hoc ueſtigio tumoris apparente. Supercilia quibus porrigũtur in rectũ:
molles ſignificant. Quibus iuxta naſum flexa ſunt: auſteros. Quibus iuxta tempora inflexa deriſores.
Quibus in totum demiſſa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuſcũq; ſunt longi maleficos eſſe indicant.
Qui carnoſos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuenti. Candidi pars extenta notam impuden
tiæ habet. Qui identidem autem operire ſolent inconſtãtiæ. Auricularũ magnitudo loquacitatis & ſtul
titiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

De anima: & de habitu animalium: & quæ guſtata interimant: & de uictu hominis: & quibus de cau
ſis non coquatur. Cap. liii.

a Nimæ leonis uirus graue: Vrſi peſtilens. Cõtacta halitu eius attingit nulla fera: citiuſq; putre-
ſcunt afflatæ reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dẽ-
tium uitiis: ſed maxime ſenio. Dolorem ſentire nõ poterat: tactu ſenſuq; omni carebat: ſine qua
nichil ſentit̃. Eadem comeabat ab eo recens aſſidue exitura ſupremo: & ſola ex omnibus ſuperfutura. De
niq; hæc trahebatur e cælo. Huius quoq; tamen reperta pœna eſt: ut neq; idipſum quo uiuitur in uita iu
uaret. Parthoꝝ populis hoc præcipue & a iuuenta propter indiſcretos cibos: mamq; & uino fœtent ora

nimio. Sed sibi proceres medent̄ grano assyri mali: cuius est suauitas præcipua in esculenta addito. Elephātorū anima serpentes extrait. Ceruorū item urit. Diximus hominū genera qui uenena serpētiū suctu

His quib9 e corporibus exigerent. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt: & aliis uenenum est. Quæ īsecta appel

Ceruis lauimus omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento quidem fugantur. Alia alios appetūt odores Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittarū ungunt aciem uiperina sanie & hūano sanguine. Irrimediabile id scelus. Mortem ilico affert leui tactu. Que aīalium ueneno pascerent̄ diximus. Quædā innocua alioquin uenenatis posta noxia fiunt & ipsa. Apros in pamphilia & ciliciæ mōtosis salamādra ab iis deuorata qui edere moriuntur. Nec enim est intellectus ullus ī sapore uel odore. Et aqua uinumq̧ interimit Salamandra ibi inmortua: uel si oīno biberit unde petet̄. Item rana quam uo

Vespere cant rubetā: tantū insidiarum est uitæ. Vespæ serpētes auidę uescuntur. Quo alimēto mortiferos ictus faciūt. Ideoq̧ magna differētia est uictus: ut ī tractu pisce uiuentiū Theophrastus ꝑdidit. Boues quoq̧ pisce uesci: sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera: & cōdimenta pniciosiora. Difficulter aūt perficiunt̄ oīa in cibis acria: nimia: & auide hausta: & æstate q̄ hyeme difficilius: & in senecta q̄ in iuuenta. Vomitiones hoī ad hæc in remediū excogitatæ frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis maxime aūt dentibus. Somno concoquere corpulentiæ q̄ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione pficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpuluntia augenda uel minuenda: & quæ gustu famē ac sitim sedent. Cap liiii.

Vgescūt corpora dulcibus atq̧ pinguibns & potu. Minuuntur siccis & aridis: frigidisq̧ ac siti.

a Quedā aīalia & pecudes quoq̧ in africa quarto die bibūt. Homini nō ante diē septimū lœtalis inedia. Durasse & ultra undecimum plerosq̧. Certum est mori esuriendi semper inexplebili auiditate aīalium uni homini. Quædā rursus exiguo gustu famē ac sitim sedāt: cōseruātq̧ uires: ut butyꝝ: ut hippace glycyrrizon. Perniciosissimum aūt & in omni uita quidem quod nimiū: Præcipuæ tamē corpori: minuiq̧ quod graue quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIE LIBER. XII.

PROOEMIVM.

Nimalium omnium quæ nosci potuere naturæ generatim membratimq̧ ita se habēt.

a Restant neq̧ ipsa anima carentia quandoquidem nihil sine ea uiuit terra edita: ut inde eruta dicantur: ac nullum sileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summumq̧ munus homini datum arbores siluæq̧ intelligebantur. Hinc primū alimentum. Harum fronde mollior specus: libro uestis. Etiamnum gentes sic degūt. Quo magis ac magis admirari subit ab iis pricipiis cædi mōtes ī marmora. Vestes a seribus peti. Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum ī ima tullure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera. Nimirum quoniā parum est collo crinibusq̧ gestari: nisi infoderentur etiam corpori. Quáobrē sequi par est ordinem uitæ & arbores ante alia dicere: ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore: & quando platanus primum in italia: & de natura eaꝝ. Cop. i.

Ae fuere numinum templa: priscoq̧ ritu simplicia rura etiam nūc deo præcellentē arborē dicāt.

b Nec magis auro fulgentia atq̧ ebore simulacra qui lucos. Et ī iis silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruātur. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & Siluanos Faunosq̧ & deorū genera siluis ac sua numina tanq̄ e cælo attributa credimus. Arbores postea grandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans mēbra olei liquor: uiresq̧ potus uini: tot deniq̧ sapores annui sponte uenientes: & mensæ depugnet̄ licet earum causa cum feris: & pasti naufragorum corporibus pisces expetātur: etiamnum tamen secūdæ. Mille præterea sunt usus earum sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria: terrasq̧ admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere: nondum precio excogitato beluarū cadaueri: atq̧ ut a diis nato iure luxuriæ eodē ebore numinū ore spectarent̄: & mensarum pedes. Prodūt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese italiæ: q̧ Eliquo ex heluetiis ciuis eoꝝ fabrilem ob artem romæ cōmoratus

promissa ficum siccā & uuam: oleiq̧ ac uini præmissa remeās secum tulisset. Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tanto petitam orbe? Platanus ea est. Hæc per mare ionium in Diomedis insulā eiusdem tumuli gratia primum inuecta. Inde in siciliā transgressa: atq̧ inter primas donata italiæ. etiā ad morinos usq̧ peruecta: ad tributariū etiā pertinens solum: ut gētes uectigal & pro umbra pēdant. Dionysius prior siciliæ tyrānus Rhegium urbē trāstulit eas: domus suæ miraculum: ubi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinē adolescere: & alias fuisse in italia ac noīatim hispania apud auctores īuenitur. Hoc actū circa captæ urbis ætatē: tantūq̧ postea honoris ícreuit: tu mero ífuso enutriant̄. Cōpertū id maxie ꝑdesse radicib9. Docuimusq̧ etiā arbores uina portare. Celebratæ

potare. Celebratæ sunt primũ in ambulatione academiæ athenis cubitoꝝ.xxx. sex unius radice ramos an tecedente. Nũc est clare in lycia sotia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicilii modo caua octo ginta atq; unius pedum specu: numeroso uertice: & se uastis protegens ramis arboꝝ instar: agros longis optinens umbris: ac ne quid desit spelũcæ imagini saxea intus crepidinis corona mulcosos cõplexa pumi ces extat: tam digna miraculo: ut Licinius Mutianus ter consul & nuper prouinciæ eius legatus proden dum etiã posteris putarit: epulatũ intra eam se cum duodeuicesimo comite. Large ipsa toros præbente fronde: ab oĩ afflatu secuꝝ optantẽ hymbriũ per folia crepitus. Lætiorẽ q̃ marmoꝝ nitore: picturę uarie tate: laqueariũ auro cubuisse in eadẽ. Aliud exẽplũ Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata laxisq; ramoꝝ trabibus scamna patula & in ea epulati cum ipse pars esset umbræ quindeci cõniuaꝝ ac mi nisterii capace triclinio: quã cœnam appellauit illæ nidum. Et gortynæ in insula creta iuxta fontem plata nus una insignis utriusq; linguæ monumentis: nunquã folia dimittens. Statimq; ei græciæ fabulositas su perfluit. Iouem sub ea cũ Europa cõcubuisse. Ceu uero non alia eius generis esset in cypro: sed ex ea pri mum in ipsa creta: ut est natura hoĩum nouitatis auida: Platani satæ regenerauere uitiũ: quandoquidem cõmendatio arboris eius non alia maior est: q̃ solem æstate arcere: hyeme admittere. Inde in italiã quoq; ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus: sed qui se potentiæ cã Cæsaris libertis ad optasset spado thessalicus prędiues ut merito dici posset. Is quoq; Dionysius trãstulit id genus. Durãtq; etiam in Italia portenta terraꝝ: præter illa. s. quæ ipsa excogitauit italia.

De chameplatano: & quis totunderit uiridaria. Cap. ii.

n Anq; & chameplatani uocãtur coactæ breuitatis: quoniã arboꝝ ẽt abortus inuenimus. Hoc quoq; ergo in genere pumilionũ infœlicitas dicta erit. Fit aũt & serẽdi genere & recidẽdi prim9 Cn. Matius ex equestri ordĩe Diui Augusti amic9 ĩuenit nẽora tõsilia intra hos. xxx. annos.

De peregrinis arboribus: & malo assyria. Cap. iii.

p Eregrinæ cerasi persicæq;: & oẽs quaꝝ græca noĩa aut aliena. Sed quæ ex iis incolaꝝ numero esse cœpere dicẽtur iter fructiferas. In præsentia externa ꝓsequemur a salutari maxime orsi.

Malus assyria quã alii uocant medicam uenenis medet̃: Folium eius est unedonis intercurrẽ tibus spinis. Pomũ ipsum alias nõ mandit̃: odore præcellit folioꝝ quoq;: qui trãsit in uestes una condit9 arcetq; aĩalium noxia. Arbor ipsa oĩbus horis pomifera est: aliis cadentibus: aliis maturescẽtibus: aliis ue ro subnascentibus. Tentauere gentes trãsferre ad se propter remedii præstantiã fictilibus in uasis dato ꝑ cauernas radicibus spiramento. Qualiter oĩa transitura longi seri artissime transferriq; quæ meminisse cõ ueniet: ut semel quæq; dicant̃. Sed nisi apud medos & in perside nasci noluit. Hæc autẽ cuius grana par thorum proceres incoquere diximus esculentis cõmendandi halitus gratia. Hec alia arbor laudatur ĩ me dis. Lanigeras serum in mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus: uel quando primum romæ hebenus. Cap. iiii.

i Tem indiæ arboꝝ magnitudinẽ unã: quã peculiarius Virgilius celebrauit hebenũ nusq̃ alibi nasci professus. Herodotus eã æthiopiæ intelligere maluit: tributi uice regibus persidis e ma teriæ eius cẽtenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse æthiopas cũ auro & ebore prodẽdo. Nõ omittendũ id quoq; uicenos dentes elephantoꝝ grandes: quoniã ita significauit: æthiopas eadem cã pẽdere solitos: tãta ebori auctoritas erat urbis nostræ trecẽtesimodecimo anno. Tũc. n. auctor ille hysto riam eã condidit Thuriis in italia. Quo magis mirũ est: quod eidem credimus: qui padũ amnẽ non uidi set: nemini ad id tẽpus asiæ græciæq;: aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen usq; nuꝑ allatã Neroni principi rarã arborẽ hebenũ. A meroe usq; ad syenẽ finẽ imperii per nõgenta nonaginta sex mil. pas. nullãq; aliam nisi palmaꝝ generis esse docuit. Ideo fortassis ĩ tributoꝝ auctoritate tertia res fue rit hebenus. Romæ eã magnus pompeius in triumpho mithridatico ostendit. Accendi eã Fabianus ne gat. Vritur tñ odore iucundo. Duo genera eius. Rarũ id quod melius. Arboreũ trũco enodi: materiæ ni gri splẽdoris: ac uel sine arte protinus iucundi. Alterũ fructicosum cytisi modo: & tota india dispsum ẽ.

De spina & ficu indicis. Cap. v.

i Bi & spina similis sed deprehẽsa uel lucernis igni ꝓtinus trãsiliente. Nũc eas exponã quas mi rata est Alexandri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma hẽt. Ipsa se semp se rens: uastis diffunditur ramis. Quorũ pondera adeo in terrã curuãtur: ut annuo spatio infigã tur: nouãq; sibi propaginẽ faciant circa parentẽ in orbes: quodã opere topiario. Intra septẽ cã æstiuant pa stores. opacã pariter & munitã uallo arboris: decora specie subter intuẽti proculue fornicato ambitu. Su periores eiusdẽ rami in excelsum emicant: siluosa multitudine: uasto matris corpore: ut. lx. pas. pleræq; orbem colligãt. Vmbræ uero bina stadia operiant. Folioꝝ latitudo pelræ effigiẽ amazonicæ habet. Ea cã fructũ itegens crescere prohibet. Rarusq; est nec fabæ magnitudinem excedens. Sed per folia solibus co ctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignitur circa acesinem maxime amnem.

De arbore pala: & arboribus indicis sine nominibus & laniferis. Cap. vi.

m Aior alia pomo & suauitate præcellentior:quo sapientiores indorũ uiuunt. Foliũ alas auium imitat᷑ longitudine triũ cubitoꝝ:latitudine duũ. Fructũ e cortice mittit admirabilẽ succi dulcedine:ut uno quaterno satiet. Arbori nomẽ palæ:pomo arienæ. Plurima est in sidracis:expeditionũ Alexãdri termino. Est & alia similis huic:dulcior pomo:sed intraneoꝝ ualitudini infesta. Edixerat Alexãder ne quis agminis sui id pomũ attingeret. Genera arboꝝ macedões narrauere:ex maiore parte sine noĩbus. Est & terebintho similis cætera:pomo amygdalis:uel minore tantũ magnitudine:pcipue suauitatis in bactris. Vtiq; hanc aliqui terebinthũ esse proprii generis potiusq̃ similẽ ei putauerunt. Sed unde uestes lineas faciũt:foliis moro similis:calice pomi. Cynorhodo: Serũt eã in cãpis: nec est gratior ullarum prospectus. Oliua indiæ sterilis:præterq̃ oleastri fructu.

De piperis arboribus:& gariophylo:& aliis pluribus. Cap.vii.

p Assim uero quæ piper gignũt:iuniperis nostri similes:q̃q̃ in fronte caucasi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero distãt paruulis siliquis:quales in phasiolis uidemus. Hæ priusq̃ dehiscant:decerptæ tostæq; sole faciunt quod uocat᷑ piper longũ. Paulatim uero dehiscentes per maturitatẽ ostendũt candidũ piper:quod deĩde tostũ solibus colore rugisq; mutat᷑. Verum & iis sua iniuria est:atq; cæli intẽperie carbũculantur:fiuntq; semĩa cassa: & inania:quod uocant brechmasin:indoꝝ lingua sic significante abortũ. Hoc ex oĩ genere asperrimum leuissimũq; & pallidum. Gratius nigrũ leniusq; utroq; candidum. Non est huius arboris radix: ut aliqui existimauere: quã uocant singiuerim. alii uero gingiberim:q̃q̃ sapore simili. Id enim in arabia atq; troglodytica in uillis nascitur. Paruæ hærbæ:radice candida. Celeriter ea cariem sentit:quãuis in tanta amaritudine. Preciũ eius ĩ libras sex. Piper longũ facillime adulteratur Alexandrino sinapi. Emitur in libras.xxv. Album.xvii. Nigrum.xiiii. Vsum eius adeo placuisse mirum est. In aliis quippe suauitas cœpit:in aliis species inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ cõmendatio est aliqua. Sola placere amaritudine:& hanc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit?aut cui in appetẽda auiditate esurire nõ fuit satius? Vtrunq; siluestre gentibus suis est: & tamẽ pondere emit᷑ ut aurũ uel argentũ. Piperis arborẽ iã etiã habet italia maiorem myrto:nec absylẽ. Amaritudo grano eadẽ quæ pipi musteo credit᷑ esse. Deest tosta illa maturitas:ideoq; & rugaꝝ colorisq; similitudo. Adulterat᷑ iuniperi baccis mire uim trahẽtibus. In pondere quidẽ multis modis. Est etiãnum in ĩdia piperis grani simile:quod uocat᷑ gariophylõ grãdius fragiliusq;. Tradũt in ĩdico luco id gigni. Aduehit᷑ odoris gratia. Fert & ĩ spinis pipis similitudinẽ: præcipua amaritudine foliis paruis densisq; cypi modo ramis triũ cubitoꝝ:cortice pallido:radice lata:lignosaq;:buxei coloris. Hac in aqua cum semine excepta in æreo uase medicamentũ fit:quod uocat᷑ lycion. Ea spina & in pelio mõte nascitur:adulteratq; medicamentũ. Itẽ asphodeli radix aut fel bubulum aut absinthiũ uel thus uel amurca. Absynthium aptissimũ medicinæ quod est spumosum. Indi in utribus cameloꝝ aut rhinocerotũ admittunt. Spinam ipsam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

Lycium

De machir:& arboribus amanæ gentis. Cap.viii.

e T machir in india aduehit᷑ cortex rubẽs:radicis magnæ:noĩe arboris suæ. Qualis sit ea incõpertũ habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos præcipuus habet᷑. Saccaron & arabia fert:sed laudatius india. Est aũt mel in arundinibus collectũ:gũmium modo cãdidum:dentibus fragile. Amplissimũ nucis auellanæ magnitudine ad medicine tãtũ usum. Contermina indis gens ariana appellat᷑:cuius spina lachrymaꝝ præciosa:myrrhæ similis: accessu propter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilens raphani:folio lauri odore equos inuitante:qui pene equitatu orbauit Alexãdrum prĩo introitu. Quod & in gedrosiis accidit. Item laurino folio. Et ibi spina tradita est:cuius liquor aspersus oculis cæcitatẽ infert aĩalibus oĩbus. Necnõ & hærba præcipui odoris referta minutis serpentibus:quaꝝ ictu protinus moriendũ esset. Onesicritus tradit in hyrcaniæ conuallibus ficis similes esse arbores quæ uocentur occhi:ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bedellio & arboribus persici maris. Cap.ix.

u Icina est bactriana:in qua bedelliũ noĩatissimũ. Arbor nigra est magnitudine oleæ folio roboris:fructu caprifici:naturaq; gũmi. Alii brochon appellãt:alii malachram:alii maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutũ hadrobalũ. Esse aũt debet translucidum:simile cæræ: odoratum & cũ fricatur pingue:gustu amarum citra acorẽ. In sacris uino perfusum odoratius. Nascit᷑ & ĩ arabia indiaq; & media ac babylone. Aliqui peraticum uocant ex media aduectum. Facilius hoc & crustosius:amariusq; & gũmosum. Adulterat᷑ amigdala nuce. Cætera eius genera cortice:& scordasti. Ita uocatur arbor æmula gũmi. Sed deprehendunt᷑ (quod semel dixisse & in cæteros odores satis ut sit) odore colore:pondere:gustu:igne. Bactriano nitor siccus:multiq; candidi ungues. Præterea suũ pondus:quod grauius esse aut leuius nõ debeat. Preciũ sincero in libras decẽ tantum. Gentes supradictas psis attingit rubro mari:quod ibi persicum uocauimus longe in terra æstus agente. Mira arborũ natura. Nãq; erosæ sale iuectis derelictisq; similes sicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ steriles harenas

Blochum
madalcon
Hadrobolum

spectantur

spectantur. Eædē mari aduenientе fluctibus pulsatæ resistunt. imobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ. apparetq; rerꝝ argumentis asperitate aquarum illas ali. Magnitudo mirāda est. Species similis une donis. Pomum amygdalis extra: intus contortis nucleis.

De arboribus persicæ insulæ: & lanigeris arboribus. Cap. x.

t Ylos insula in eodē sinu est repleta siluis qua spectat orientē: quaq; & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici. Flos suauitate inenarrabili. Pomū lupino simile pp asperitatē intactum oībus aīalibus. Eiusdē īsulæ excelsiore suggestu, lanigeræ arbores alio modo q̄ serum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora eēnt uitium poterāt uideri. Ferūt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas: ex q̄bus uestes precioso linteo faciunt.

De gossampino & arboribus ex q̄bus uestes fiunt: & quibus mōis cōstent arborꝝ fructus. Cap. xi.

a Rbores uocāt gossampinos fertiliores etiā tylo in minore: quæ distat. x. passuum. Iuba circa fruticē lanugines esse tradit: linteaq; fieri indicis præstantiora. Arabiæ aūt arbores ex quib⁹ uestes faciant cynas uocari: folio palmæ simili. Sic indos suæ arbores uestiunt. In tylis āt & alia arbor floret albæ uiolæ specie: sed magnitudie quadruplici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia similis. foliosior tamen. roseiq; floris: quē noctu cōprimens aperire incipit solis ex ortu: meridie expādit. Incolæ dormire eum dicunt. Fert eadē insula & palmas: oleasq;: ac uites: & cum reliquo pomorū genere ficos. Nulli arborꝝ folia ībi decidunt. Rigaturq; gelidis fontibus: & hymbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quandā generum distinctionem: quoniam fructus iis constat: radice: frutice: cortice: succo: lachryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo.

De costo & nardo. & differentiis nardi. Cap. xii.

r Adix & foliū indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens: odore eximio: frutice: alias inutili: primo statim introitu amnis indi in patale insula. Duo sunt eius genera: nigrū & quod melius candicās. Pretiū in libra. xvi. De folio nardi plura dicere par est: ut principali in unguētis. Frutex est graui & crassa radice: sed breui ac nigra: fragiliq;: q̄uis pingui. Situm redolente ut cupressi aspero sapore: folio paruo densoq;. Cacumina in aristas se spargūt: ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterꝝ eius genus apud gangē nascens dānatur. In totū: ozenitidis noīe uirus redolens. Adulteratur ex pseudonardo hærba: quæ ubiq; nascit̄ crassiore atq; latiore folio: & colore languido in candidū uergente. Itē sua radice permixtura ponderis causa: & gūmi: spumaq; argenti aut stibio: cyperiue cortice Sincerū quidē leuitate deprehenditur: & colore ruffo: odorisq; suauitate & gustu: maxīe siccāte os sapore iucundo. Pretium spicæ in libras. lxxxx. Folia diuisere annonā ab amplitudine: quod hadrosphærꝝ uocatur: maioribus siclis. xxx. Quod minore folio est mesosphærum appellatur emitur. xl. Laudatissimū microsphærum e minimis folium. Preciūq; eius. x. lxxv. odoris gratia oībus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In nostro orbe proxime laudat̄ syriacū: mox gallicum. Tertio loco creticū: quod alii quidem agiron uocant: alii phu folio olusatri: caule cubitali geniculato: in purpura albicante: radice obliqua uillosaq; & imitante auiū pedes. Baccaris uocat̄ nardum rusticū: de quo dicemus īter flores. Sunt autem ea omnia hærbæ: præter indicum. Ex iis gallicum & cū radice uellitur: abluiturq; uino. Siccatur in umbra: alligatur fasciculis in charta: nō multū ab indico differens: syriaco tamē leuius. Pretium siclis. xiii. In iis probatio una: ne sint fragilia & arida potiusq̄ sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur hærba: quæ hirculus uocatur a grauitate odoris & similitudine: qua maxime adulterat̄. Distat q̄ sine cauliculo est: & q̄ minoribus foliis: quodq; radicis neq; amaræ neq; odoratæ.

Cyperi

Foliis X. xxx.

De assaro amomo & amomi: & de cardamomo. Cap. xiii.

n Ardi uim habet & assarū: quod & ipsum aliqui siluestre nardum appellāt. Est āt ederæ foliis rotundioribus tantū mollioribusq;: flore purpureo: radice gallici nardi: semen acinosum: saporis calidi: ac uenosi. Montibus in umbrosis bis anno floret. Optimū in ponto: proximum in phrygia. tertium in illyrico. Fodit̄ cū folia mittere incipit. Et in sole siccat̄: celeriter situm trahens: ac senescens. Inuenta nup & in thracia hærba est cuius folia nihil ab indico nardo distant. Amomi una in usu est indica uite labrusca ut alii existimauere frutice uenoso: palmi altitudine: capiturq; cū radice: manipulatī leniter cōponitur: protinus fragile. Laudatur q̄ maxime punici mali foliis simile: nec rugosis: colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Hærbaceum peius. pessimumq; candidum: quod & uetustate euenit. Pretium uuæ in libras sicli. lxx. Friato uero amomo. xlviii. Nascitur & in armeniæ parte: quæ uocatur otene: & in media & in ponto. Adulteratur foliis punicis & gummi liquido ut cohæreat: conuoluatq; se in uuæ modum. Est & quæ uocatur amomis minus uenosa: atque durior: ac minus odorata: a quo apparet: aut aliud esse: aut colligi immaturum. Similes iis & nomine & frutice cardamomum semine oblongo. Metitur eodem modo & in arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen uarium & facile tritu: odorisq; parui. Quod uerius costo uicinius esse debet. Hoc & apud

medos nascitur. Precium optimi in libras.xii. Cinomomo gentilitas proxima erat nilus: ni prius Arabiæ diuitias indicari côueniret: causasq; quæ cognomẽ illi fœlicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cum troglodytis cõis.

De thure & arboribus thuris. Cap.xiiii.

t Hura præter arabiam nullis: ac ne arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius sunt fere attramitæ pago sabæorum capite regni Sabota: in monte excelso: a quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera: Saba appellatur: quod significare græci mysterium dicunt: spectans ortus solis æstiui undiq; rupibus inuia & a dextra maris scopulis inaccessa. Id solum e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo est schœnorum.xx. Latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratosthenis ratione stadia.xl. hoc est passus quinq; milia. Aliqui.xxii. stadia singulis schœnis dedere: attolluntur colles alti: decurruntq; & in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit: raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & minæi pagus alius: per quos euehitur uno tramite angusto. Hi primi cõmercium thuris fecere: maximeq; exercent. A quibus & minieum dictum est. Nec præterea arabum alii thuris arborem uident: ac ne horum quidem omnes. Feruntq;.ccc. non amplius esse familiarum: quæ ius per successiões id sibi uendicent. Sacros uocari ob id: nec ullo congressu fœminarum funerũq; cum incidant eas arbores: aut metant pollui. Atq; ita religione merces augeri. Quidam promiscuum ius iis populis esse tradunt i siluis. Alii per uices annorum diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies constat. Res in arabia gessimus: & romana arma in magnam partem eius penetrauere. C. etiam Cæsar augusti filius ide gloriam petiit: nec tamen ab ullo (quod equidem sciam) latino arborum earum tradita est facies. Græcorum exempla uariant. Alii folio pyri minore dũtaxat & hærbidi coloris prodidere. Alii lentisco similẽ subrutilo folio. Quidam terebinthum esse: & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uoluminib9 quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium ardentem fama arabiæ tradit contorti esse caudicis: ramis aceris maxime pôti. Succum amygdalæ mõ emittere. Talesq; in carmania apparere: & in ægypto satas studio Ptolomæorum regnantium. Cortice lauri esse constat. Quidam & folium simile dixere. Talis certe fuit arbor sardibus. Nam & asiæ reges serendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt: omnia incertiora fecerunt. Quod iure miremur uirgis etiam thuris ad nos commeantibus quibus credi potest: matrem quoq; teretem & enodi fructificare trunco. Meti semel anno solebat minore occasione uendendi. Iam quæstus aliam uiam affert.

De natura thuris, & generibus. Cap.xv.

p Rior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrantissimo æstu incidentibus: qua maxie uideatur esse prægnans: tenuissimusq; tendi cortex. Laxatur hic plaga. non adimitur. Inde prosilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur: ubi loci natura poscat tegete palmea excipiente. Aliubi area circum pauita. Purius illo modo: sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit ferro depectitur: ideo corticosum. Silua diuisa certis portionibus mutua innocentia tuta est. Neq; ullus saucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule alexandriæ ubi thura interpollantur: nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adiicitur capiti: densusue reticulus. Nudi emittũtur: tanto minus fidei apud nos pœna: quã apud illos siluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum candidum. Secunda uindemia est uere: ad eam hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit: nec comparandum priori. Illud carfiatum: hoc dathiathum uocant. Creditur & nouellæ arboris cãdidius esse: sed ueteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit masculum uocamus: cum alias non fere mas uocetur: ubi non sit fœmina. Religioni tributum ne sexus alter usurparetur. Masculum aliqui putant a specie testium dictum. Præcipua autem gratia est mammoso cum hærente lachryma priore cõsecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio. Cum minori diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci stagoniam & atomum tali modo: appellant: minorem autem Arabiam. Micas concussũ elisas mammam uocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ: quæ tertiam partem minæ: hoc est. xxxix. denariorum pondus æquent. Alexandro magno in pueritia sine persimonia thura ingerenti aris pædagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deuicisset thuriferas gentes supplicaret. At ille Arabia potitus thure onustam nauium misit ei. Large: exortatus: ut deos adoraret. Thus collectum sabotam camelis conuehitur porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quem uocant Sabin. Mensura non pondere sacerdotes accipiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tollerantur. Nam & benigne certo itinerum numero deus hospites pascit. Euehi non potest nisi per gebbanitas. Itaque & horum regi panditur uectigal. Caput eorum Tomna abest a gaza nostri littoris iudææ oppido. lxxx. xxxvii. mil. passu. Quod diuiditur in mansiones camelorum. lxii. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones scribisque regum certæ. Sed præter hos & custodes satellitesque & hostarii & ministri populantur. Iam quacunq; iter est aliubi pro aqua aliubi pro pabulo aut pro mansionibus uariisq; portoriis pẽdunt: ut sumptus in singulos camelos denarium. dc. lxxxviii. ad nostrum littus colligat. Iterumq; imperii nostri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra siclorum. vi. Pretiũ habet secũda. xii. tertia. xiiii. Apud nos adulteratur

Mãna

nos adulterat̃ resinæ candidæ gẽma per quã simili: sed deprehendit̃ quibus dictum est modis. Probat̃ candore: amplitudine: fragilitate: carbone. Vt statim ardeat. Itẽ ne dentẽ recipiat potius q̃ in micas frangatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ. Cap.xvi.

m Yrrham in iisdẽ siluis permixtã arborẽ nasci tradidere aliqui: plures seperatim. Quippe multis in locis arabiæ gignit̃: ut apparebit in generibus. Cũ uehitur & ex siluis laudata: peruntq; eã etiã a troglodytis sabbæi trãsitu maris. Satiua quoq; ꝓuenit multũ siluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita. nec sine spina caudice duro & intorto: crassiore q̃ thuris: & ab radice etiã q̃ reliqua sui parte. Corticẽ leuẽ simile mq; unedoni. Scabrum alii spinosumq; dixere. Foliũ oliuæ: uerũ crispius. & aculeatũ. Iuba olusatri: aliqui similem iunipero scabriorẽ tantũ: spinisq; horridã: folio: rotũdiore: sed sapore iuniperi. Nec non fuere qui e thuris arbore utrunq; nasci mentirent̃. Inciduntur bis & ipsæ iisdẽq; tpibus: sed a radice usq; ad ramos qui ualent. Sudant autem sponte priusq̃ icidantur. stacten dictã: cui nulla præfertur. Ab hac satiua & i siluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud alios nascit̃. Regi tamen gebbãnitaꝝ quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coemptã in folles confaciunt. ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura & prætio eius. Cap.xvii.

g Enera cõplura. Troglodytica siluestriũ pría. Erythrea seq̃ẽs & Minea in qua stactea & atramitica est gebbãnitica & auseritis gebbãnitaꝝ regno. Tertia dianitis. Quarta collatia. Quĩta sembracena a ciuitate regni sabeoꝝ mari proxima. Sexta quã durisitin uocant. Est & candida uno tantũ loco: quæ in messalum oppidum confertur: Probatur troglodytica pinguedine: & q aspectu aridior est: sordidaq; atq; barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenum aũt probatio est minutis glebis: nec rotundis. In concretu albicãtis suci & tabescentis: utq; confracta candidos ungues habeat: gustu leniter amara. Secunda bonitas: itus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si sit etiã foris. Pretia ex occasione ementium uaria. Stactæ uero a.vi. ad.l. Satiuæ summũ ad.xxii. Erythreæ ad.xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad xiii. Seæ uero quã odorariã uocant ad.xiiii. Adulteratur lentisci glebis & gũmi. Itẽ cucumeris succo amaritudinis cã: sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehendũtur sapore: gũmi dente lentiscentis Facillime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidem quadam e spina colligitur. Hoc solum peius india affert facili distinctione: tanto deterior est.

æstiuæ Eius uel sextæ

De mastice: ladano: & bruta: enhemo: & strobo: & de styrace. Cap.xviii.

e Rgo transit in masticem quæ ex alia spina fit in india. Itẽq; in arabia lamã uocant. Sed mastice quoq; gemina est: qm̃ & in asia græciaq; hærba reperitur e radice folia emittens: & carduũ similem malo feminis plenũ lachrymaq;: erumpit incisa parte summa uix ut dinosci possit a mastice uera. Necnon & tertia in ponto est bituminis similior. Laudatissima autem chia candida: cuius preciũ in libras.xx. nigræ uero.xii. Chia e lentisco traditur gigni gũmi modo. Adulteratur ut thura resina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte casuq; hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras male ficum alias frondibus animal: odoratorum uero fructicũ expetentius tanq̃ intelligant precia carpere germinũ caules prædulci liquore turgentes distillanteq; ab iis casus mixtura succũ iprobo barbaꝝ uillo abstergere. Hunc glomerari in puluerem: & incoqui sole. Et ideo i ladano caprarum pilos esse. Sed hoc nõ alibi fieriq; in nabatheis: qui sũt ex arabia contermini syriæ: Recẽtiores ex auctoribus strobon hoc uocãt Traduntq; siluas arabũ pastu captaꝝ infringi: atq; ita succum uillis inhærescere. Verũ aũt ladanũ cypri in insula esse: Vt obiter quæq; genera odorum dicantur: q̃uis nõ terrarum ordine Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesyphũ hyrcoꝝ barbis genibusq; uillosis inhærens. Sed hederæ flore deroso pastib9 matutinis cũ est rorulenta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem madentibus uillis adhærescere: atq; ita ladanũ depecti. Sunt qui hærbam in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum uocant: huius pingui insidere. Itaq; attractis funiculis hærbã eã cõuolui: atq; ita offas fieri. Ergo i utraq; gente bina genera: terrenum: & factitium. Id quod terrenum est friabile: factitiũ lentũ. Necnõ & fructicem esse dicunt in carmania & super ægyptum per ptolomæos translatis plãtis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore colligiq; ut gũmi iciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses.xl. Adulteratur myrti baccis: & aliis aĩalium sordibus. Sinceri odor debet esse ferus: & quodammodo solitudinem redolens. Ipsum uisu aridũ: statim tactu mollescere. Accensum fulgere: odore iucundo gratuitum. Myrtata deprehenduntur: crepitantq; i igne. Præterea sincero calculi potius erupibus ihærent: q̃ puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamentum conficitur a græcis enhemon dictum: singulari effectu cõtrahendis uulnerũ cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æstuq; operiuntur Nec baccæ nocetur cum constet & in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi cõia dicenda: qm̃ in iis uincit: peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab exteris petit

Thure & Resina

Tanta mortalibus suaꝝ rerum satietas est: alienarūq; auiditas. Petunt igitur in helimæos arborem brutam cupresso fusæ similem: exalbidis ramis: iucundi odoris accensam: & cum miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus parthos tradit. Odorem proximum esse cedro: fumumq; eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultra pasitigri in finibus oppidi sittacæ monte santhro: Petunt & in carmanos arborē strobum ad suflitus perfusam uino palmeo accedētes. Huius odor reddit a cameris ad solum iocundus: sed aggrauās capita citra dolorem tamen. Hoc somnū ægris quærūt. His cōmertiis carracem oppidū aperuere: quod est illis nundinarium. Inde gabbam oēs petere solebant dierum. xx. itinere: & palestinam syriam. Postea characem peti cœptum: ac regna parthoꝝ ex ea cā. Iuba auctor est. Mihi & ad persas etiā prius ista portasse: q̄ in syriā aut ægyptum uidentur. Herodoto teste qui tradit singula milia talentū thuris annua pensitasse arabas regibus persaꝝ. Ex syria reuehunt styracem: acri odore eius in focis abigentes suoꝝ fastidium. Cætero nō alia ligni genera sunt in usu q̄ odorata. Cibosq; sabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidoꝝ uicorumq; nō alio q̄ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hyrcinis sufficiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem & ad serpentes fugandas urunt in odiferis siluis frequētissimas.

Zagro

Carras

De fœlicitate arabiæ. Cap. xix.

n On sunt eoꝝ cynamomū aut casia. Et tamen fœlix appellat᷑ arabia falso & ingrati cognominis: quæ hoc acceptū superis ferat: cū plus ex eo inferis debeat. beatā illā fecit hominum etiam in morte luxuria: quæ diis intellexerat genita adhibens urendis defunctis. Periti rerum adstruxerunt nō ferre tantū annuo fœtu: quantū Nero princeps nouissimo pōpę suæ die concremauit. Aestimētur postea toto orbe singulis annis tot funera: aceruatimq; cōgesta honori cadaueꝝ: quæ diis ꝑ singulas micas dant᷑. Nec minus ꝓpitii erāt mola salsa supplicātib9. Immo uero (ut palā est) placatiores. Uerū arabiæ etiānū fœlicius mare est. Ex illo nāq; margaritas mittit. Minima quæq; cōputatione milies centena milia sestertium annis oībus india & seres peninsulaq; illa īperio nostro adimūt. Tanto nobis delitiæ & fœminæ constant. Quota enim portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet᷑.

De cynamomo & xylocynamomo & casia. Cap. xx.

c Ynamomū & casias fabulosa narrauit antiquitas: princepsue Herodotus auiū nidis: & priuatim phœnicis: in quo situ liber pater educatus eēt ex inuiis rupibus arboribusq; decuti carnis: quā ipsæ inferrēt pōdere aut plūbatis sagittis. Itē casiam circa paludes ꝓpugnāte unguib9 diro uespertilionū genere: aligerisq; serpentib9: his cōmentis augentes rerū precia. Cōmutata uero fabula ē ad meridiani solis repercussus: inenarrabilem quendā uniuersitatis halitū e tota peninsula existere tot generum auris spirante concētu. Magniq; Alexandri classibus arabiam odore primū nunciatam in altum. Omnia falsa: siquidē cinnamomū idēq; cinnamum nascit᷑ in æthiopia troglodytis connubio pemixta. Ii mercantes a cōterminis uehunt per maria uasta ratibus: quas neq; gubernacula regant: neq; remi trahant uel īpellant non uela: nō ratio ulla adiuuet: cū oīum instar ibi sint hō tantum & audacia. Præterea hybernum mare exigant circa brumā euris tum maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus īpellunt: atq; a promōtorii ambitu argeste deferunt in portū gebbanitaꝝ: qui uocatur ocila. Quāobrē illi maxime id petūt. Produntq; uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: uestes: fibulas cū armillis ac monilibus. Ergo negociatio illa fœminaꝝ maxie fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudīe amplissimus: palmiq; minimus. iiii. digytoꝝ crassitudinis: statim a terra sex digytis surculosus arido similis. Cum uiret non odoratus: folio origani: siccitate gaudēs: sterilior hymbre: ceu diræ naturæ. Gignitur quidem in planis: sed densissimis in uepribus: rubisq; difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi uocant. xliiii. boum caprarūq; & arietum extis īpetratur uenia metendi. Non tamē aut ante ortū solis: aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos: deoq; partē ponit. Reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama: cū sole diuidi: ternasq; partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; soli cesserit relinqui: ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuissimis partibus ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mēsura atq; ordine. Uilissimū quod radicibus proximū: quoniā ibi minimū corticis: ī quo summa graciæ. Qua de cā præferunt᷑ cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in fastidio est pp origani aerimoniā: xylocynamum uocatur. Precium est in libras. xx. Quidā cinnami duo genera tradidere: candidū nigricansq;: & quondā preferebat᷑ candidū. Nunc contra nigrum laudat᷑. Atq; etiam uarium præferunt candido: certissima tamen æstimatio ne sit scabrum: atque ut inter sese tritum tarde feriet᷑. Damnat᷑ in primis molle: aut cui albet cortex. ius eius a gebbannitaꝝ rege solo proficiscit᷑. is edicto mercatu uendit. Precia quondā fuere in libras denarioꝝ mille. Auctum id parte dimidia est: incensis (ut ferunt) siluis ira barbaroꝝ. id acciderit ne ob iniquitatē præpotentiū: an forte: non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare: ut æstitatibus siluas accendant: inuenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas primus oīum in tēplis capitolii atq; pacis dicauit īperator Vespasianus Augustus. Radicem

gustus. Radicē eius magni ponderis uidimus ī palatii tēplo: quod fecerat Diuo Augusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositā: ex qua guttæ editæ annis oībus in grana durabantur: donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia: est iuxtaq; cynami campos nascitur: sed ī montibus crassiore sarmento: tenui cute: uerius q̄ cortice: quem conteri: atq; ī cynamomo leuari: & exinaniri p̄cium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primū emicat candidus pedali mēsura. Deide rubescit addito semipede. Vltra nigricās. Hæc pars maxime laudatur: ac deinde p̄xima. Dānatur uero cādida. Tum secant surculos longitudine binū cubitorum. Mox præsuūt recentibus coriis quadrupedum ob id inter emptoꝝ: ut: iis putrescentibus uermiculi lignum erodant: & excauent corticē tutum amaritudine. Probatur recens maxime & quæ sit odoris mollissimi: gustuue q̄ maxime feruens: potiusq̄ lento tepore leniter mordens: colore purpureo: quæq; plurima minimum ponderis faciat breui tunicaꝝ fistula & non fragili. Ladam uocant talē barbaro noīe. Alia est balsamodes ab odore simili appellata: sed amara ideoq; utilior medicis: sicut nigra unguentis: Precia nulli diuersiora. Optimæ in libras. xl. cæteris. xv.

De isocynamo: & chancamo: ac taro. Cap. xx.

h Is addidere māgones quā daphonoides uocant isocynamō cognominatā: preciūq; ei9 faciunt. ccc. Adulteratur styrace. & p̄pter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine impii: qua rhenus alluit. Vidit ī alueariis apum sata. Color abest ille torridus sole: & ob id simul idem odor. Ex confinio casiæ cynamiq; & chancamum ac tarum inuehitur: sed per nabathæos troglodytasq; connes qui considere ex nabathæis. Mesocynamon

De serichato & gabalio & de myrobalano. Cap. xxii.

e O cōportatur & serichatū & gabalium. quæ intra se consumunt arabes: nostro orbi tantum nominibus cognita: sed cum cynamomo casiaq; nascētia. Peruenit tamen aliquando serichatū: & in unguenta additur ab aliquibus: Permutat̄ in libras. vi. Myrobalanū troglodytis & thebaidi & arabiæ quæ iudæā ab ægypto disterminat cōmune est: nascens unguento ut ipso noīe appet. Quo itē indicatur & glandem esse: arboris heliotropio: quā dicemus inter hærbas simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex iis ī arabia nascens syriaca appellatur: & est candida. Contra in thebaide nigra. Præfert̄ illa bonitate olei quod exprimit̄. Sed copia thebaica. Inter hæc troglodytica uilissima est. Sunt q̄ ætiopicā iis præferant glandē nigrā nec pinguē: nūcleoq; gracili: sed liquore q̄ exprimitur: odoratiori nascētē in campestribus. Aegyptiā pinguiorē esse & crassiori cortice rubentē: & q̄uis in palustribus nascatur breuiorē sicciorēq;. Ediuerso arabicā uiridem ac tenuiorem: & quoniam sit mōtosa spissiorem. Lōge autem optimam petream: ex quo diximus oppido: nigro cortice: nucleo candido. Vnguētarii autem tantum cortices premunt. Medici nucleos tondunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Cap. xxiii.

m Yrrhobalano in unguentis similem proximūq; usum habet palma in ægypto quæ uocat̄ ad ipsos: uiridis: odore mali cotonei: nullo intus ligno. Colligitur autem pauloante q̄ incipiat maturescere. Quod relinquit̄ phœnicobalanus uocat̄: & nigrescit: : uescentesq; inebriat. Myrrhobalano precium in libras binas. Institores & fecē unguenti hoc noīe appellant. Calamus quoq; odoratus in arabia nascens cōmunis indis atq; syriæ est: In qua uincit oīs a nostro mari centū. l. stadiis. Inter libanū montē aliumq; ignobilem non (ut quidam existimauere) antilibanū in conuale modica: iuxta lacum cuius palustria æstate siccant̄: tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignunt̄. Sane. n. dicamus: & de iunco q̄uis alio hærbis dicato uolumine: quoniā tamen hic unguentoꝝ materia tractatur. Nihil ergo a cæteris sui generis differunt aspectu: sed calamus præstantior odore statim e longinquo īuitat. mollior tactu: meliorq; qui minus fragilis: & qui a solo se potiusq̄ qui raphani modo frāgit̄. Inest fistulæ araneum quod uocant florem. Præstātior est cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior & crassior: lētusq; in frangendo. Calamo precium in libras. i. iunco. v. Traduntq; iuncum odoratum & in campania inueniri. Discessimus a terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria. Assulose uel hastulose

De hammoniaco & spagno: Cap: xxiiii.

e Rgo æthiopiç subiecta africa hāmoniaci lachrymam stillat in harenis suis. Inde etiam noīe Hāmonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: quā metopion uocant resinæ modo aut gūmi. Genera eius duo Thraustō masculi thuris similitudine: quod maxime probatur. Alterum pingue & resinosum: quod phyrama appellant. Adulteratur harenis uelut nascendo apprehensis. Igit̄ q̄ minimis glebis probat̄ & q̄ purissimis. Preciū optimi in libras asses. xl. Spagnos inter eos situs in cyrenaica p̄uincia maxime p̄batur. Alii Bryon uocant. Secundum locum optinet cyprius. Tertium phœnicius. Fertur ī ægypto nasci. Quin & in gallia nec dubitauerim. Sunt enim hoc noīe cani arboꝝ uilli quales in quercu maxime uidemus: sed odore præstantes. Laus prima candidissimis atq; altissimis. Secunda rutilis. Nulla nigris. Et in insulis petrisq; nati īprobantur: oēsq; quibus palmarum atq; nō suus odor est. Splagnos

De cypro & aspalatho: & maro. Cap. xxv.

Cyprus i ægypto est arbor ziziphi foliis: semine coriandri: flore candido odorato. Coquit hoc in oleo: præmiturq; postea quod cyprus uocatur. Precium ei in libras quinq;. Optimum habet e canopica in ripis nili nata. secundum ascalone iudææ: tertium cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem: quæ i Italia ligustrum uocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur: spina candida: magnitudine arboris modicæ: flore rosæ. Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocuq; frutice curuetur arquus cælestis: eãdem quæcunq; sit a spalatho suauitatem odoris existere: sed in asphalatho inenarrabilem quãdam. Quidam eum Erisi sceptrũ uocant: alii sceptrũ Elisei. Cuius ꝓbatio est in colore ruffo uel igneo: tactuq; spisso: & odore castoreo. Permutatur i libras. xv. In ægypto nascit & maron peius q̃ lydiũ maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo: & opobalsamo: & xylobalsamo: & styracæ: & galbana. Cap. xxvi.

Sed omnibus odoribus præfertur balsamum uni terrarum iudeæ cõcessum. Quõdã in duobus tantum hortis utroq; regio: altero iugeꝝ. xx. non amplius: altero paucioꝝ. Ostendere arbusculam hãc urbi imperatores Vespasiani. Clarumq; dictu a Pompeio magno in triũpho arbores quoq; duximus. Seruit nunc hæc: & tributa pendit cum sua gẽte. In totũ alia est natura q̃ nostri externiq; ꝓdiderant. Quippe uiti similior est q̃ myrto. Malleolis seri dicitur nuper iuncta ut uitis: & implet colles uineaꝝ mõ quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fructicãs: ac rastris nitescit. Properat nasci. Intra tertiũ annũ fructifera. Foliũ ꝓximũ: Rutæ perpetua coma. Seuiere i eadẽ iudæi sicut i uitã quoq; suã. Contra defendere romani. & dimicatũ ꝓ fructice est. Seritq; nunc eam fiscus. Nec nunq̃ fuit numerosior aut ꝓcerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbo tria genera. Tenui & capillacea cõa: quod uocãt Eutheriston. Alteꝝ scabro aspectu: incuruũ: fruticosũ: odoratius: hoc Trachy appellant Tertium eumeces: quia est cæteris ꝓcerius: leui cortice. Huic secunda bonitas: nouissima eucheristo. Semẽ eius est uino ꝓximũ gustu: colore ruffum: nec sine pingui. peius i grano quod leuius atq; uiridius. Ramus crassior myrto. Inciditur uitro: lapide: osseisue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur ꝓtinus. Eadẽ ãputari superuacua patiens. Incidẽtis mãus librat artifici temperamento: ne qd ultra corticẽ uiolet. Succus e plaga manat: quẽ opobalsamũ uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui gutta. plorantu lanis parua colligit in cornua. Ex iis nouo fictili cõdit: grassiori similis oleo: & i musto cãdida. Rubescit deinde: simulq; durescit & translucida. Alexandro magno res ibi gerente toto die æstiuo unam concham impleri iustum erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto cũgios senos. Minore singulos: & cũ dupplo rependebatur argento Nunc etiam singulaꝝ arborum largior uena ter omnibus percutitur ęstatibus. Postea deputat. Et sarmenta quoq; in merce sunt. Dcccc. amputatio ipsa surculusq; uenit itra quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur: & coquitur in unguẽtis. Pro succo ipsũ substituere officinæ. Corticis etiã ad medicamenta preciũ est Præcipua aũt gratia lachrymæ: secũda semini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxosum est optimũ: quod est odoratissimũ ex semine aũt maximũ & põderosissimũ mordens gustu: feruẽsq; in ore. Adulterat petreo hyperico quod coarguit magnitudine: inanitate: latitudine: seu lõgitudine: odoris ignauia: sapore piperis. Lachrymæ ꝓbatio ut sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & i fricãdo odorata. Secũdus cãdido colos. Peior uiridis: crassusq;. Pessimus niger: Quippe ut oleũ senescit. Ex omini incisura maxime probat quod ante semel fluxit. Et alias adulterat semine succo: uixq; maleficium dephendit gustu amariore. Esse enim debet lenis nõ subacidus: odore tm̃ austerus. Vitiat & oleo rosæ: cypi: lentisci: balani: terebinthi: myrthi: resina: galbano: cæra cypria: ꝓut quæq; res fuit. Nequissime autem gũmi: qm̃ ipsũ quoq; inarescit in manu iuersa: & in aqua: sidetq;. Probatio ei9 gemina est. Debet sinceꝝ & iarescere: sed hoc & gũmi addita fragili crusta euenit: & gustu dephẽdit. Carbone uero quod cæra resinaq; adulteratum est nigriori flãma. Nam melle mutatũ statim contrahit muscas. Præterea sincere densatur i tepida aqua gutta sidens ad ima uasis. Adulterata olei modo inatat. Et si metopio uitiatũ est: circulo candido cingitur. Summa probatio est: ut lac coagulet: & in ueste maculas non faciat. Nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denariorum sextarii empti uendente fisco. ccc. denariis uenerunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalsamo preciũ i libras sex. Proxima syria iudææ supra phœnicẽ styracẽ gignit circa gabala & marathunta & cassium seleuciæ mõtẽ. Arbor est eodem nomine: cotoneo malo similis lachrymæ ex austero iucũdioris: intus similitudo harundinis: succoq; prægnans. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes: ob id in scobe sordescit. Styrax laudatur post supradicta ex pisidia: sidone: cypro: cilicia. creta minime. Ex amano syriæ medicis: sed unguentariis magis. Colos in quacũq; natione præfertur ruffus & pĩguiter lentus: deterior furfurosus: & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina: uel gummi: alias melle: aut amygdalis amaris Oiaq; ea deprehenduntur gustu. Precium optimo. xix. Exit & in pãphylia. sed acrior: minusq; succosus. Dat & galbanũ syria i eodem amano monte eferula quam eiusdem nois resinæ modo stagonitim appellant. Quod maxime laudant. cartilaginosum: purum: ad similitudinem hãmoniaci: minimeq; lignosũ. Sic quoq; adulteratur faba aut sagabeno. Sincerum si uratur fugat nidore serpentes. Permutatur in libras. v. medicinæ

bras.v.medicinæ hoc tantum.

De panace: & spondylio: & malobathro. Cap. xxvii.

p Anacē & uiguentis eadē gignit nascentem & in ipso fine arcadiæ circaq; erimanthi fontes: & i africa & in macedonia ferula sui generis quinq; cubitoꝝ: foliis prio quaternis: mox senis in terram iacētibus: ampla magnitudine rotūdis: in cacumen uero oleagineis: semine in muscariis dependēte ut ferulæ. Excipitur succus inciso caule messibus: radice in autūno. Laudat' cādor eius coacti Sequens pallido statera. Niger color īprobatur. Precium optimo in libras bini asses. Ab hac ferula differt quæ uocatur spondylion: foliis tantū quia sunt minora: & platani diuisura. Non nisi in opacis gignitur. Semen eodē noīe silis speciem habet: medicinæ tantum utile. Dat & malobathron syriæ arborem folio cōuoluto. arido colore: ex quo exprimit' oleum ad unguenta. Fertiliorē eiusdē ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo: odoratius croco: nigricans: scabrūq; quodam salis gustu. Minus probatur candidū. Celerrime situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis eē debet sub lingua. Odor uero in uino sufferuefacti antecedit alios. In precio quidem prodigio simile est a singulis ad.ccc. peruenire libras. Oleum autem ipsum in libras.lx. phineo uł psophide

De oleo omphacio. Cap.xxviii.

o Leum & omphaciū est. Fit duobus generibus & totidē modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa. Ita.n. uocat' prius q̄ cibo matura sit: iam tum colorē mutans Differentia q; hoc uiride est: illud candidū. E uite fit psytia aut aminea: cū sint acini ciceris magnitudine ante canis ortū. In prima lanugine demetitur uua: eiusq; melligo. Reliquū corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligit': subinde cyprio ære seruatur. Optīa quę ruffa: acriorq;: & aridior. Precium omphacio in libras sex. Fit & alio modo cum in mortariis uua immatura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De bryo: & oenanthe: & de elate arbore: & cynamo caryopo. Cap.xxix.

e Odem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidū aut cariā in sicientibus aūt siccis asperisq; secunda in lycia cedro. Eodē & oenanthe pertinet. Est aūt uitis labruscæ uua. Colligitur cū flore cum optime olet. Siccatur in umbra substrato linteo: atq; in cados cōdit'. Præcipua ex parapotamia: secunda ab antiochia: atq; laodicea syriæ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidā oībus his præferunt eā: quæ in cypro insula nascit'. Nāq; in africa fit ad medicos tantum pertinet: uocaturq; masaris. Oīs āt ex alba labrusca p̄stantior q̄ e nigra. Est præterea arbor ad eadē unguenta pertinēs: quā alii elaten uocant: quod nos albietē: alii palmā: alii spathen. Laudat' hāmoniaca maxime: mox ægyptia. Dein syriaca dūtaxat in locis siciētibus odorata: pingui lachryma: quæ in unguēta addit' ad domandū oleū. In syria gignit' & cynamū: quod caryopon appellant. Hic est succus nuci expressus: multū a surculo ueri cynami differēs: uicina tamē gratia. Precium in libras asses quadraginta. Abietem palmam

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER XIII.

PROOEMIVM

De Peregrinis arboribus.

h Actenus in odoribus habent precia siluæ: erantq; per se mira singula: iuuitq; luxuriam ea omnia miscere: & e cunctis unum odorem facere. Ita reperta sunt unguenta.

De unguētis & qn̄ primū sunt cognita nobis & de cōpositiōe. Cap.i.

q Vis primus inuenerit non trahit'. Iliacis tēporibus nō erant nec thure supplicabatur. Cædri tantū & citri suoꝝ fructicum in sacris fumo conuolutū nidorē uerius q̄ odorem nouerāt: iam rosæ succo reperto. Nominat'.n.id quoq; i olei laude. Persarum esse debet gentis unguentum. Sed & bathilli madent ꝯo: & accersita cōmendatione ingluuie natum uirus extinguunt. Primū quod equidē inueniā. Castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cepit scrinium unguentoꝝ. Postea uoluptas eius a nostris quoq; inter laudissima atq; etiā honestissima uitæ bona admissa est. Honosq; iis & ad defunctos pertinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus q̄ quæ etiam ii nouerūt. Fruticum ad præsens nominibus tātum indicabuntur. Natura uero eorū suis reddet' locis. Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ: aliis succi: aliis arbores: aliis causæ. Primūq; id scire conuenit mutata auctoritate ad peius transisse gloriam. Laudatissimū fuit antiquitus in delo insula: postea mendesium. Nec mixtura tantum compositiōe hoc accidit: sed iidem succi uarie alibi ad quælibet præualuere: aut denegauere. Irium corinthi diu maxīe placuit: postea cyzici: simili modo rhodinum phaseli. Quā gloriam abstulere Neapolis: Capua: preneste. Crocinum in solis ciliciæ diu maxime laudatum: mox rhodi. Oenanthinum in cypro: deinde in ægypto præpositum: postea adramiteo. Amaracinum in co. Postea eodem loco prælatum est melinum. Cyprinum in cypro. Deinde in ægypto ubi mendesium & metopium gratius factum est. Mox hoc abstulit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Panathenicum suum Athenæ perseueranter optinue- Illí uel parthi

re.Fuerat & pardalium in tharso:cuius etiam cōpositio & mixtura obliterata est.Narcissinum quoq; ex flore narcisso desiit cōponi.Rō faciendi duplex:succus & corpus. Ille olei generibus fere cōstat:hoc odorum.Hæc Stymmata uocant:illa hedysmata. Tertius inter hæc est colos a multis neglectus. Huius cā addunt̃ cinabari & anchusa.Sal aspersus olei naturā coercet.Quibus anchusa adiecta est sal nō additur.Resina aut gūmi adiiciunt̃ ad continēdum odorē in corpore.Celerrime is euanescit atq; defluit si nō sit hæc addita.Vnguentoꝝ expeditissimū fuit:primūq; ut uerisimile est ebrio & balanino oleo de quibꝰ supradiximus.Increuit deinde mendesium.Balanino resina mixta:magisq; etiānum metopio. Oleū hoc est amygdalis amaris expressum in ægypto.Cui addidere omphacium:cardamomū:iuncū: calamum: mel:uinum:myrrham:semen balsami:galbanum:resinā therebinthinā.Et e uilissimis quidē hodie ē: ob id creditū & id in uetustissimis esse:quod cōstat oleo myrteo: calamo:cupresso:cypro:lētisco:malograṅati cortice.Sed diuulgata maxime unguenta crediderim rosa:quæ plurima ubiq; gignit̃.Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu fuit additis omphacio:flore rosæ:crocino:cinabari:calamo:melle:iunco: salis flore:aut anchusa:uino.Similis ratio & in crocio additis cinabari:anchusa:uino.Similis & ī sansucio admixtis omphacio:calamo.Optimū hoc ī cypro& miytlenis:ubi plurima sansucus.Miscentur & uiliora genera olei myrto lauro:quibus additur sansucinū:lilium.fœnogræcum:myrra:casia:nardum:iūcus cynamomum.E malis quoq; cotoneis & struteis fit oleum(ut diximus)melinū:quod in unguenta transit:admixtis omphacio:cyprino:sesamino:balsamo:iunco:casia:ambrotano. Susinū tenuissimū oīum est.Constat ex liliis:balano:calamo:mellæ: cinnamomo:croco:myrrha:aspalatho.Et idē cyprinum ex cypro:& omphacio:& cardamomo:calamo:aspalatho:ambrotano.Aliqui & in cyprinū addunt myrrhā & panacem.Hoc optimū sidone:mox ægypto:si non addat̃ sesaminū oleum.Durat & quadriēnio.

Maro Amaraco

Excitatur cinnamomo.Telinum fit ex oleo recenti:cypero:calamo melliloto:fœnogræco:melle:mello:oraro:omacro.Hoc erat celeberrimū Menādri poetæ comici ætate.Postea multo successit pp gloriā appellatum megalium ex oleo balanino:balsamo:calamo:iunco:xylobalsamo:casia:resina. Huius ꝓprietas ut uentilet̃ in coquēdo donec desinat olere.Rursus refrigeratum odorem suum capit.Singuli quoq; succi nobilia unguenta faciunt:In primis malobathrum:postea iris illyrica:& cyzicena amaracus.Hærbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miscent.Qui plurima alterutri mel:salis florem:omphacium angnifoliam:panacem. Externa oīa.Et prodigiosa cynnamomo pretia.Adiicit̃ cynnamomo balaninum oleum xylobalsamum:calamus:iuncus:balsami semina:myrrha:mel odoratum. Vnguentoꝝ hoc crassimum.Præcia ei a denariis.xxxv.ad.cccx.Nardinū siue foliatū constat omphatio:balanino:iunco:costo nardo:amomo:myrrha:balsamo.In hoc genere conueniet meminisse hærbaꝝ:quæ nardū indicum imitent̃ species nouē a nobis esse dictas:tanta materia adulterādi est.Oīa aūt acutiora fiunt costo:amomo quæ maxime nares feriunt.Crassiora myrrha suauioraq;.Medicinæ āt ulteriora croco. Acerrima per se amomo.Hoc & capitis dolores facit.Quidā satis habent aspergere quæ sunt præciosissima: cæteris decoctis:ipendio parcētes:sed nō eadem ē uis:nisi una decoctis.Myrrha & per se unguentū facit sine oleo: stacte dūtaxat:alioquin nimiā amaritudinē affert.Cyprino uiride fit.susino unguinosum : mendesio nigrum:rhodino candidum:myrrha pallidū.Hæc sunt antiquæ inuentiōis genera : & postea officinarum furta.Nunc dicet̃ cumulus iste deliciarum & summa auctoritas rei.

acnopolū sed alia alii

Quod unguentum regale uocet̃:& quæ diapasmata:& qualiter seruentur. Cap.ii.

e Rgo regale unguētum appellatum:quod parthoꝝ regibus ita tēperat̃.Cōstat myrobalano: costo:amomo:cinnamomo:comaco:cardamomo:nardi:spica:maro:myrrha:casia: styrace ladano:opobalsamo:calamo:iuncoq; syrio:oenante:malobathro:sericato:cypro: aspalatho: panace:croco.cyprio:amaraco:collato melle:uino.Nihilq; eiꝰrei cā ī Italia uictrice oīum: In europa uetota præter irin illyricam & nardum gallicum gignit̃.Nā uinum & rosa & myrti folia oleumq; communia fere oīum terraꝝ intelligunt̃.Siccis odoribus constāt quæ diapasmata uocant̃.Nam feces unguenti magmata appellant.Inter oēs potentissimus odor quisquis nouissime addit̃. Vnguenta optime seruant̃ in alabastris.Odores in oleo.Quod diuturnitati eorum tāto utilius est:quāto pinguius:ut ex amygdalis.Et ipsa unguenta uetustate meliora.Sol inimicus iis. Quāobrem ī umbra coquunt̃ plumbeis uasis. Experimentum eorum inuersa manu capitur:ne carnosæ partis calore uitietur.

Quanta in unguentis luxuria:& quando primum romanis in usu. Cap.iii.

h Aec est materia luxus e cunctis maxime superuacui.Margaritæ enim gēmæq; ad hæredem tamen transeunt.Vestes prolōgant tēpus.Vnguenta illico expirant:ac suis moriunt̃ horis.Sūma cōmendatio eoꝝ: ut transeuntē fœminā odor inuitet etiā aliud agentē. Excedūtq; quadragenos denarios libræ.Tantum emitur uoluptas aliena:Etenim odorem qui gerit ipse non sentit. Sed & hæc aliqua differentia signanda sunt.In.M.Ciceronis monumentis inuenitur unguēta gratiora esse quæ terram:quā quæ crocum sapiant : quando etiam corruptissimo in genere.Magis tamen iuuat quædam ipsius uitii seueritas.Sed quosdam crassitudo maxime delectat.idipsum approbantes.Linique iam non solum:sed

solum: sed & perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi. Quod. M. Othonem monstrasse Neroni principi ferebant. Quæso ut qualiter sentiretur iuuari ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balnearum unguento. Atq; Caium principẽ solitũ lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonum & postea quendã ex seruis Neronis. Maxime tamẽ mirum est hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodiis horrida in unguntur festis diebus. Vtinãq; dicere possemus quis primus instituisset ista. Nimirũ hac mercede orbem terraꝝ corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrocinia quæ quærimus uitiis: ut per hoc ius summant̃ sub cassi de unguẽta. Quãdo id primũ ad romanos penetrauerit: nõ facile dixerim. Certũ ẽ Antiocho rege asiaq; deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimoquinto. P. Liciniũ Crassum Iulium Cæsarem cẽsores edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica: sic enim appellauere. At hercule iam quidã etiã in potu addunt: dantiq; amaritudo est: ut odore prodigo fruant̃ ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis consulis censorisue fratrẽ proscriptũ a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore proditum constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accomodatissima unguentis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. Cap. iiii.

Vdæa inclyta est uel magis palmis: quaꝝ natura nunc dicetur. Sunt quidẽ in europa uulgo ꝗ̃ italia: sed steriles. Ferunt in maritimis hispaniæ fructum: uerꝝ imitem: dulcẽ ĩ africa: sed statim euanescentem. Contra in oriẽte ex iis uina. Gentiũq; aliquibus panis. Plurimis uero etiam quadrupedum cibus. Quãobrẽ iure dicent̃ externæ. Nulla est in italia sponte genita: nec ĩ alia parte terrarũ nisi in calida. Frugifera uero nusquã nisi ĩ feruida. Gignitur leui sabulosaq; terra: maiore ĩ parte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cũ amet anno sitienti: A fimo quidã etiã lædi putant. Et assyriorum pars aliqua si nõ riuis misceatur. Genera eaꝝ plurima. Et prĩa fruticem nõ excedentia. Sterilem hãc. Alibi & ipsam fertilem: breueq; ramis obire umbra folioꝝ. Tectorii uicẽ hæc parietibus plerisq; ĩ locis præstat constra aspergines. Sunt e procerioribus siluæ arbore ex ipsa folioꝝ aculeo fruticãte circa totas pectinatim: quas siluestres intelligi necesse est. Incerta tamẽ libidine etiã mitiorib9 se miscent. Reliquæ teretes atq; proceræ densis gradatisq; corticũ pollicibus: ut orbibus faciles se ad scandendũ orientis populis præbent. Vtilẽ sibi arborisq; induuiis circulũ mira pernicitate tũ hoĩe subeunte. Coma oĩs ĩ cacumine: & pomũ est: nõ ĩter folia ut ĩ cæteris: sed suos ĩter ramos palmitibus racemosum. Vtraq; natura uuæ atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus ĩ se bifidatis bellas primũ demonstrauere gẽmas. Nũc ad funes uitiliũq; nexus & capitũ leuia umbracula fundunt̃. Arboribus ĩmo potius oĩbus quæ terra gignit: hærbisq; etiã utrunq; sexũ esse diligentissimi naturæ tradunt. Quod in plenũ satis sit dixisse hoc ĩ loco. Nullis tamen arborib9 manifestius. Mas in palmite floret. Fœmina citra florem germinat tantũ spinæ modo. Vtrisq; aũt prima nascit̃ pomi caro: postea lignum intus: hoc est semen eius. Argumẽtum ꝗ̃ paruæ sine hoc reperiũtur in eodẽ palmite. Est ãt oblõgum nõ ut oliuis orbiculatum. Præterea cæsum a dorso puluinato: & in aluo media fissura plerisq; umbilicatũ: unde primum spargit̃ radix. Serit̃ autem pronũ & bina iuxta composita semina: superq; totidẽ: quoniã ĩfirma singulis planta est. Quaternæ coalescunt. Multis candidisq; lignũ hoc a carnibus discinditur tunicis aliis corpori adhærentibus: laxæq; distans: tantum a cacuminibus filo adhærens. Caro maturescit anno. Quibusdã tamen in locis ut cypro: quãquam ad maturitatẽ non perueniat: grato sapore dulcis est: & folium ibi latius: fructusq; reliquis rotundior. Nec ut deuoret̃ corpus: uerum ut expuatur succo modo expresso. Et in arabia languidæ dulces traduntur esse palmæ. Quãq̃ Iuba apud scænitas arabas præfert oĩbus saporib9: quam uocant dabulan. Cætero non sine maribus gignere fœminas sponte ædito nemore confirmant. Circaq; singulos plures nutare in eum ꝓnas blandioribus comis. Illum erectis hispidum afflatu uisuq; ipso & puluere etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilescere fœminas. Adeo est Veneris intellectus uti coitus etiam excogitatus sit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantum puluere insparso fœminis. Serunt̃ autẽ palmæ & trunco duoꝝ cubitorum longitudine a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuisio atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus: & ramorum ten rrimis. In assyria ipsa quoq; arbor strata in solo humido tota radicatur: sed in frutices non in arborem. Ergo plantaria instituunt: anniculasq; transferunt: & iterum bimas. Gaudent enim mutatiõe sedis: uerna alibi: in assyria autẽ circa canis ortũ. Nec fero attingunt ibi nouellas: sed religant comas: ut in altitudinem excant. Robustas deputant: crassitudinis gratia semipedales ramorũ relinquẽtes trũcos. Qui decisi alibi necant matrẽ. Diximus salsum ab iis solum diligi. Ergo ubi non est tale: salem aspergunt: non radicibus: sed longius paulo. Quædam in syria & ægypto in binos diuidunt se truncos: in creta & ternos: quædam: & in quinos. Ferũt stati in trimatu. In cypro uero syria ægypto quadrimæ aliæ aliæq; quinquennes: aliæ altitudine hoĩs nullo intus pomi ligno q̃diu sunt nouellæ: ob id spadõum accepto noĩe. Genera eaꝝ multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur assyria: & tota persi. Sunt & cæduæ palmarum quoq; siluæ: germinantes

rursus ab radice succisæ. Dulcis medulla earum in cacumine quod cerebrum appellant: exẽptaq; uiuunt: quod non aliæ. Vocãtur aũt chamæriphes: folio latiore ac molli: ad ultilia utilissimo. Copiosæ in creta. Sed magis in sicilia. E palmis prunæ uiuaces: ignisq; lentus. Frutiferarũ aliis breuius lignum ĩ pomo: aliis longius. His mollius: illis durius. Quibusdã osseum lunatumq; dente cõtra fascinãtes religione politũ. Aliud pluribus uestitum paucioribusue tunicis. Aliud crassioribus tenuioribusue. Ita fiunt undeqnquaginta genera: si quis oĩum persequi uelit noĩa etiam barbara: uinorũq; ex iis differentias. Clarissimæ omnium quas regias appellauere ab honoribus: quoniam regibus tantum perfidis seruarent̃ babylone natæ uno in orto bagoi. Ita.n.uocant spadones qui apud eos etiã regnauere. Hortus ille nunq̃ nisi dominãtis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuã obtinẽt nobilitatem syagri. Proximamq; margarides. Eæ breues candidæ: rotundæ: acinis q̃ balanis similiores. Quare & nomen a margaritis accepere. Vna earũ arbor in chora esse tradit̃: una ex syagrorũ. Mirũq; de ea accepimus cum phœnice aue: quæ putat̃ ex huius palmæ argumẽto nomen accepisse: iterum mori: ac renasci ex seipsa: Quod erat prius: pomis refertã Ipsum pomũ grande: durũ: horridũ: & a cæteris generibus distans: sapore ferino: quẽ ferme in apris nouimus: euidentissimeq; cã est noĩs. Quarta auctoritas sandalidum a similitudine appellatarũ. Iam ĩ æthiopiæ fine quinq; earũ nec pluries arbores tradũt: non raritate magis q̃ suauitate mirabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrantur & cibo quidem: sed & succo uberrimæ. Ex quibus præcipua uina orienti iniqua capiti: unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudæa: nec in tota: sed hierecũte maxime. Quãq̃ laudatæ & archelaidæ & phaselidæ: atq; lybiadæ gentis eiusdem conuallibus. Dos his præcipua. Succo pingui lactentibus: quãdoq; uini sapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai sed amplitudinis præcipue quaterni cubitorũ longitudinẽ efficiunt. Minus spatiosæ: sed sapore caryotarũ sorores: & ob hoc adelphides dictæ: proximã suauitatẽ habent: nõ tamẽ eandẽ. Tertium ex iis genus pateton: & nimio liquore abundat. Rumpitq; se pomi ipsius etiã in suã matrẽ ebrietas calcatis simile. Suũ genus sed e sicciore turba iaceus dactylis prælonga gracilitate curuatis in terrã. Nam quos ex iis deorũ honori dicamus: idæos appellauit iudæa gens contumelia numinũ insignis. In totum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore exiles: & assiduo uapore torrẽtes. Crustã uerius q̃ cutem obducunt. In ipsa quidẽ æthiopia friatur hæc tanta est siccitas: & farinæ modo spissatur in panẽ. Gignitur autẽ in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotundo: sed maiore q̃ mali amplitudine. Cycas uocãt. Triẽnio maturescunt. Semperq; frutici pomũ est subnascente alio. Thebaidis fructus ex tẽplo in cados conditur: cũ sui ardoris aĩam: ni ita fiat: celeriter expiret: marcescitq; non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeæ uidentur. Syri hoc & Iuba tragemata uocant. Nam in alia parte phœnicis ciliciæq; populari etiã noĩe a nobis appellantur balani. Eorum quoq; plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Differunt & colore: nigriores ac rubentes. Nec pauciores fico traduntur colores. Maxime tamen placent candidi. Distant & magnitudine prout multi cubitum effecere. Quidam sunt non ampliores faba. Seruantur ii demum: qui nascuntur in salsis atq; sabulosis ut in iudæa: & cyrenaica africa. Non item in ægypto: cypro: syria: seleucia: assyria. Quãobrem sues & reliqua animalia ex iis saginãtur. Vitiati aut uetusti eius pomi signum est: decidisse candidam uerucam: quæ racemo adhæserit. Alexandri milites palmis uiridibus strangulati sunt. In gedrosis id factum est pomi genere. Alibi copia euenit. Est enim tanta musteis suauitas: ut finis mandendi non nisi periculo fiat.

De syriæ ardoribus. Cap.v.

Syria præter hanc peculiares habent arbores. In nucum genere pistacia nota. Prodesse aduersus serpentium tradũtur morsus: & potu & cibo. In ficorum autẽ caricas & minores eius generis: quæ cottana uocant. Item pruna in damasco monte nata & myxa: utranq; iam familiarẽ italiæ. Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iunipi similitudinem habent phœnices & cædrum minorem. Duo ei9 genera: lycia & phœnicia. Differunt folio. Nã quæ durum: acutum: spinosum habet oxycædros uocat̃: ramosa & modis infesta. Altera odore præstat. Fructum ferũt myrti magnitudine: dulcẽ sapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ floret fructũ non fert. Frutifera non floret. Et in ea antecedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cædralatẽ uocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Cædrinus est romæ in delubro Appollo Sosianus e seleucia aduectus. Cædro similis in arcadia est arbor: quæ in phrygia frutex uocat̃.

De terebintho. Cap.vi.

Syria & terebinthũ habet. Ex iis mascula ẽ sine fructu. Fœminarum duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri pallidus. Cum uite maturescit non grandior: faba: odore iucũdior: tactu resinosus circa idam troadis. Sed ĩ macedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa. In damasco syriæ magna. Materies ei admodum lenta: ac fidelis ad uetustatem: eximii ac nigri splẽdoris: flos racemosus oliuæ modo: sed rubens: folia dẽsa. Fert & folliculos emittentes quædã aĩalia ceu culices: lentoremq; resinosum: qui & cortice erũpit. Etiam rhus syriæ mascula fert: sterili fœmina folio ulmi paulo longiore: &

longiore. & piloso: foliorum inter se semper contrariis pediculis: gracili breuiq; ramo: pelles candidæ cõficiuntur. Iis semen lenti simile cum uua rubescit: quod uocatur rhus medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria. Cap. vii.

e T in ægypto multa arborum genera: quæ non alibi. Ante omnia ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomum fert nõ ramis: sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis: sine granis interioribus: perq̃ fœcundo prouentu: scalpẽdo tãtũ ferreis unguibus: aliter non maturescit. Sed cũ factum est quarto die demetitur: alio subnascente. septeno ita numerosa ptu: per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur etiã si non scalpat͛ fœtus quater æstate: prioremq; expellit imaturum. Materies ꝓprii generis inter utilissimas. Cæsa stati stagnis mergit͛. Hoc est eius siccari. Et primo sidet: postea fluitare incipit: certoq; eam. Suggit alienus humor: qui aluũ omnẽ rigat. Cum inatare cœperit tẽpestiue habet signum. Huic similis quadam tenus quæ uocatur cypria ficus in creta. Nã & illa in caudice ipso fert pomum & ramis: cũ in crassitudinẽ adoleuere. Sed hęc germia emittit sine ullis foliis radici similia. Caudex arboris populo similis: foliũ ulmo. Fruct9 quaternos fundit: totiens & germinat. Sed grossus eius non maturescit: nisi incisura emisso lacte. Suauitas & in terior fici. Magnitudo sorbi.

De ceraunia siliqua. Cap. viii.

s Imilis his siliqua: quam iones ceraunium uocant: trũco & ipsa fertilis sed pomo siliquæ. Ob id quidam ægyptiã ficum dixere errore manifesto. Nõ enĩ in ægypto nascitur: sed in syria ioniaq;: & circa gnidum: atq; in rhodo: semper comãtibus foliis flore candido: cum uehemẽtia odoris. Plantigera imis partibus & ideo superficie flauescẽs succũ auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto statim alterũ parit. Postea florem per arcturũ hyeme fœtus enutriente.

De persico ægypti & spina ægyptia. Cap. ix.

a Egyptus & persicã arborem sui generis habet similem pyro folia retinentem. Fertilitas assidua eius subnascente castrino fructu. Maturitas etesiaꝝ afflatu. Pomum longius pyro: iuclusum amygdalæ putamĩe & corio: colore herbido. sed ubi nux illi: huic pomũ: differens breuitate ac mollicie: Et quanuis blãdiatur prædulcis suauitas: non innocuũ. Materies bonitate: firmitudĩe: nigricia quoq; nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauere nõ eadẽ gratia q̃ fideli materie: ut ex arbore quã balanum appellauimus: magna ex parte cõtorta. Naualis itaq; tantum est. At e diuerso cuci in magno honore palmæ similis: quando & eius foliis utuntur ad textilia. Differunt ꝙ in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo quæ mãum ipleat: color fuluus: cõmendabilis succo & austero & dulci. Lignũ intus grandis firmæq; duriciæ: ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dum recẽs est. Siccatus durescit ad infinitum: ut mandi non possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiæ: & ob id persis gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente dumtaxat nigra: quoniam incorrupta etiã in aquis durat: ob id utilissima nauium costis. Cãdida facile putrescit. Aculeus spinarum & in foliis. Semen in siliquis: quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucundus: & medicamentis utilis. Manat & gũmi ex ea. Sed præcipua utilitas ꝙ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica et oliua. ccc. a nilo stadiis: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

Innocuũ theophrastus

De pruno & ardoribus circa menphin. Cap. x.

i Bi prunus ægyptia nõ dissimilis spinæ proximæ dictæ. Pomo mespili: maturescent bruma: nec folia dimittens. Lignum in pomo grande: sed corpus ipsum natura copiaq; messium instar ĩ colis. Purgatũ enim tũdunt: seruantq; eius offas. Siluestris fuit & circa mẽphin regio tamuastis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomũ proprer usumue aliquem: sed euentũ. Facies enim spinæ folia habet ceu pennas: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac postea renascuntur.

De gummi generibus & papyro. Cap. xi.

g Vmmi optimum esse ex ægyptia spina cõuenit: uermiculatum: colore glauco: purum: sine cortice: dentibus adhærens. Preciũ eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris & ceraso. Pessimũ ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantiũ ulceribus aptissimum. Et aliquando in olea dentiũ dolori. Vlmo etiã in corico monte ciliciæ. Ac iunipo ad nihil utile. Ex ulmi uero gũmi & culices ibi nascunt͛. Fit & ex sarcocolla: ita uocat͛ arbor: gũmi utilissimum pictorib9 ac medicis: simile pollini thuris: & ideo candidum q̃ ruffũ melius. Preciũ eius quod supra. Nondũ palustria attigimus: nec fructices amnium. Prius tamẽ q̃ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cum chartæ usu maxime humanitas uitæ constet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor est. M. Varro. condita in ægypto alexandria. Antea non fuisse chartarum usum. Palmarum foliis primo scriptitatũ. Dein de quarundam arboꝝ libris. Postea publica monumenta plũbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis confici cœpta: aut cæris. Pugillariũ enim usum fuisse ante troiana tẽpora inuenimus apud Homeꝝ. illo uero prodente ne terra quidã ipsa tota fuisse: quæ nunc ægyptus intelligitur: cũ in sebennytico saltẽ eius

Schedis

nominis chartā nascatur. Postea adaggeratā nilo. Siquidem a pharo insula quæ nunc Alexandriæ ponte iungitur noctis dieiq; uelifico nauigii cursu terrā fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolomæi & Eumenis supprimente chartas Ptolomæo idem Varro mēbranas pergami tradidit repertas. Postea ꝓmiscue patuit usus rei qua constat īmortalitas hoīum. Papyrum ergo nascit̄ in palustribus: ægypti: aut quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cubita nō excedente altitudine gurgitum. Brachiali radicis obliquæ crassitudine: triangulis lateribus: decē non amplius cubitoꝝ longitudine in gracilitatem fastigiatū thyrsi modo cacumē includens. Semīe nullo aut usu eius alio q̄ floris ad deos coronādos. Radicibus incolæ pro ligno utunt̄: nec ignis tantū gratia: sed ad alia quoq; utensilia uasoꝝ. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt. Et e libro uela: tegetesq;: necnō & uestem: atq; stragula ac funes. Mandunt quoq; crudum decoctūq;: succū tantū deuorantes. Nascitur & in syria circa quē odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q̄ funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nondū sparto cōmunicato. Nuper & in euphrate nascens circa babylonem papyrum intellectū est eundē usum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi uestibus litteras intexere. Præparantur ex eo chartę diuisæ acu in prætenues sed q̄ latissimas philuras.

De generibus chartaꝝ: & qūo chartæ fiant: & de chartaꝝ ꝓbatione: & uitiis & glutino eaꝝ. Ca.xii.

P Rincipatus medio atq; inde scissuræ ordine. Hieratica appellabat̄ antiquitus: religiosis tantum uoluminib9 dicata: quæ ab adulatione Augusti nomē accepit. Sicut secunda Liuiæ a cōiuge eius. Ita descendit hieratica in tertiū nomē. Proximū amphitreatricæ datum fuerat: a confecturæ loco. Excepit hanc romæ Fannii sagax officina: tenuatāq; curiosa interpollatione principalem fecit'e plebeia: & nomē ei dedit. Quæ non esset ita recurata: in suo mansit amphiteatrica. Post hanc saitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis. Propriorq; etiānum cortici. Tæniotica a uicino loco pōdere iā hæc nō bonitate uenalis. Nā emporetica inutilis scribēdo: in uolucris chartaꝝ segestriūq; in mercibus usum præbet: & ideo a mercatoribus cognominata. Post hāc papyꝝ est extremūq; eius scirpo simile: ac ne ad funes quidē nisi in humore utile. Texūturq; oēs tabulæ madentes nili aqua. Turbid9 liquor uim glutini præbet: cū primo supina tabula Scheda adlinit̄ lōgitudine papyri quæ potuit cē segminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea crates pagitur. Premunt̄ deīde prelis: & siccātur sole atq; inter se plagulæ iungunt̄. A proximaꝝ semp bonitate diminutiōe ad deterrimas. Nunq; plures scapo q̄ uicenæ. Magna in latitudine eaꝝ differentia. xiii. digytoꝝ optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fāniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores saitica: nūc malleo sufficit. Nā emphoreticę breuitas sex digitos nō excedit. Præterea spectant̄ in chartis tenuitas: densitas: candor: læuor. Primatū mutauit Claudius Cæsar. Nimiæ quippe Augustæ tenuitas tolerandis nō sufficiebat calamis. Ad hoc tramittens litteras lituræ metum afferebat auersis: & alias indecoro uisu pertranslucida. Igitur & secūdo corio statumina facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinē. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed rō deprehendit uitiū unius schedæ reuulsione plures infestante paginas: Ob hoc prælata oib9 Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suā tenuit: cui nihil e prima erat: sed oīa e secūda. Scabritia leuigat̄ dente chonchaue: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis: ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehendit̄: aut etiā odore cū fuerit indiligentior. Deprehēditur & lentigo oculis: sed mediis inserta glutinamentis ceu tenia iunco papyri bibulo: ibi uix littera fundente se tantū inest fraudis. Alius igit̄ iteꝝ texendis labor. Glutinum uulgare e pollinis flore tēperatur feruente aqua minimo aceti aspersu. Nam fabrili a gūmi cōmissuræ fragiles sunt Diligentior cura molli panis frumentati collata aqua feruēte minimū hunc modum intergerit. Atq; etiā nili leuitas superat̄. Omne aūt glutinum nec uetustius esse uno die debet: nec recentius. Postea malleo tenuatur: & iteꝝ glutino percurritur: iterūq; constricta erugatur: atq; extendit̄ malleo. Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchoꝝ manus: quæ apud Pomponiū Secundū uatem ciueq; clarissimū uidi annos fere post. cc. Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliiq; sæpenumero uidemus.

Plagellæ

De libris Numæ. Cap.xiii.

I Ngentia quidem exēpla contra Varronis sententiam de chartis reperiunt̄. Nāq; Cassius Hemina uetustissimus auctor annaliū quarto eoꝝ libro prodidit Cn. Terentiū scribā agrū suū'i ianiculo repastinantē offendisse arcā: in qua Numa qui Romæ negauit situs fuisset. In eadem libros eius reptos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Q. filio pamphilo coss. Ad quos a regno Numæ colliguntur anni. d.xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiānum miraculo: q tot infossi durauerunt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponā. Mirabant̄ alii quō illi libri durare potuissent Ille ita rationē reddebat. Lapidē fuisse quadratū circiter in media arca uinctum candelis quaqua uersum In eo lapide insuper libros impositum fuisse: propterea arbitrarier eum non computruisse. Et libros cædratos ꝓpterea arbitrarier eū tineas non tetigisse. Nulla in iis libris scripta erant: nisi philosophiæ pythagoricæ. Eosq; cōbustos a. Q. poetelio prætore: quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit. C. Piso

In medio arcte

censorius primo

censorius primo cōmentario⁊ libro. Sed libros septē iuris pontificii: totidē pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decreto⁊ libro.xii.fuisse. Ipse Varro humana⁊ antiquitatū.vi. Antias secundos libros fuisse. Ex iis duodecim pontificales latinos: totidē græcos præcepta phiæ continētes. Idē tertios ponit: quo cōburi eos placuerit. Inter oēs uero cōuenit Sibyllam ad Tarquinū superbum tris libros attulisse. Ex quibus igni duo cremari ab ipsa. Tertius cum capitolio syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cū præsideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptā in quodam tēplo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiānum Homero prodente ægyptus non erat. At cur si iā hic erat usus ī plūbeis linteisq; uoluminibus scriptitatū constet: Cur & Homerus ī ipsa illa lycia Bellerophonti codicillos datos nō epistolas prodidit. Sterilitatē sentit hoc quoq;. Factumq; iam Tyberio principe iuopia chartæ: ut e senatu darent arbitri dispensandi alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. Cap.xiiii.

a Ethiopia ægypto cōtermina insignes arbores nō fere habet: præter liniferas: qua⁊ natura ī descriptione indo⁊ atq; arabiæ dicta est. Proprior tñ huic natura lanæ: maiorq; foliculus granati modo mali. Similesq; & inter se arbores ipsæ. præter hanc palmæ quales retulimus. Insularū arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & citreis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur. Cap.xv.

a Tlas mons peculiarii proditur silua: de qua diximus. Confines ei mauri: quib9 plurima arbor citri & mensa⁊ insania: quas fœminæ uiris contra margaritas regerūt. Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mirū est illo æuo emptæ libris.xi. Cum his memorantur & Galli Asinii quæ libris.xi. uenundatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uendente. Qua⁊ alteri preciū fuit libris.xv. alteri paulominus. interiit nup incēdio quā Cethegus decedēs libris.xliii. permutauerat latifundii taxatione si quis prædia tanti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius cōmissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptolomæo quattuor pedū & semipedis per mediū ambitū: crassitudine quadrantali. Maiusq; miraculū in ea est artis latente iunctura: q̄ potuisset esse natura. Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomē trahētis tribus sicilicis infra quattuor pedes: totidēq; īfra semipedē crassitudinis. Qua in re non omittendū uidet: Tiberio principi mensam quattuor pedes sextāte & sicilico excedentē. Tota uero crassitudie sescūtiali opimento cōchylii & laminæ p mediū uestitā fuisse: cū tā optia Nomio liberto eius eēt. Cuius materia erat tuber: hoc est radicis uitiū. Maxieq; in eo laudatū quod sub terra totū fuerit & rarius: q̄ quæ superne: quæq; gignūtur etiā in ramis. proprieq; quod tāti emit arbo⁊ uitiū est: qua⁊ amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sunt aūt cupresso fœminæ etiānum siluestri similes folio: odore: caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris mauritaniæ: qui laudatissimā dedit citrūliam exhaustus. Mensis præcipua dos in uena crispis: uel in uertice paruis. Illud oblongo euenit discursu: ideoq; tigrinæ appellant. Hoc intorto: & ideo tales pantherinæ uocantur. Sunt & undatim crispæ: maiore gratia si pauonū caudæ oculos imitent. Magna uero post has gratia extra prædictas crispi densa ueluti grani congerie: quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa uero oium in colore. Hic maxime mulli placet suis refulgens uenis. Post hæc amplitudo etiam totius caudicis. Iuuant plura quoq; in una mensa uitia. Lignū ita uocatur Materia surda & indigesta simplicitas: aut platani folio⁊ modo digesta. Illigneæ uenæ ēt similitudo: uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite: uariisq; corticum punctis apprehēsus papaue⁊ modo: & in totū atro ꝑpior colos: maculæue discolores. Virides terra condūt barbari: & cæra illinunt. Artifices uero frumenti aceruis īponunt septenis diebus: totidem intermissis. Mirūq; ponderi quantū ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq; hanc materiā siccatā mari duricie & matnritate incorrupta spissari: nō ullo modo uehementius. Nutriuntur optimæ: splēdescuntq;: manuq; siccæ fricant ab alienis maxime: ne ab accolis lædant: ut in hiis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est. Quapropter insistendum ei quoq; paulum uidetur.

Peruiis uel uariis

Mulsi

De arbore trogete. Cap.xvi.

n Ota etiā Homero fuit: Trogete uocat: ab aliis thia. Hanc igit inter odores uri tradit in deliciis Circes: quā deam uolebat ītelligi magno errore eo⁊ qui odoramēta in eo uocabulo accipiunt. Cū præsertim eodē uersu citrū laricēq; una tradat. In quo manifestum est de arboribus tantū locutū. Theophrastus qui primus a magni Alexādri ætate scribit quæ circa urbis romæ quadringentesimū quadragesimum gesta sunt annū magnum iam huic arbori honorē tribuit memoratas ex ea referens tēplo⁊ ueter⁊ cōtignationes: quandā īmortalitatē materiæ in tectis contra uitia oīa incorruptæ. Radice nihil crispius. Nec aliunde preciosiora opera. Præcipuam aūt esse eam arborē circa Hāmonis delubrum. Nasci & in īferiore cyrenaicæ parte. De mensis tamē tacuit. Et alias nullius ante ciceronianam uetustior memoria est. Ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodē noīe malum ferens execratū aliquibus odore & amaritudine: aliis expetitum: domos etiā decorans: nec dicenda uerbosius.

De arbore loto. Cap.xvii.

Adem africa qua uergit ad nos insignē arborē loton gignit: quā uocant celtin. Et ipsam italiæ
e familiarē: sed terra mutatam. Præcipua est circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ pyro: quāq̄ Nepos Cornelius breuem tradat. incisuræ i folio crebriores: alioqui ilicis uiderentur. Differentiæ plures: eæq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ: color croci: sed ante maturitatē alius atq; alius: sicut in uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo: non ut in italia cerasi. Tam dulcis ibi cibus: ut nomē etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenaꝝ obliuione patriæ. Ferunt uentris non sentire morbum qui eum mandant. Melior sine interiore nucleo: qui in altero genere osseus uidetur Vinum quoq; exprimit huic simile mulso: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccasq;
Alica contusas cum siliqua ad cibos dolii condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus ultro citroq; cōmeantes per africā: Ligno colos niger. Ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capullos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est aūt eodem noīe & hærba & in ægypto caulis i palustrium genere. Recentibus. n. aquis nili riguis prouenit similis fabæ caule foliisq; densa congerie stipatis breuioribus tantū gracilioribusq;: cui fructus in capite papaueri similis incisuris: omniq; alio mō. Intus grana ceu milium. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt: mox sepant lauādo: & siccata tundunt: eoq; pane utūtur. Mirum est quod præter hæc traditur. Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis. Adortū autem aperiri donec maturescant: flosq; qui est candidus decidat.

De scapo ipso: & radice loti. Cap.xviii.

Oc amplius in Eufrate tradunt: & scapum ipsum & florē uespera mergi usq; i medias noctes.
h Totūq; abire in lacū: ut ne dimissa quidē manu possit inueniri. Verti deinde: paulatimq; subrigi: & ad exortum solis emergere extra aquā: ac florē patefacere: atq; etiānum exurgere ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine opertam nigro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus: gratum cibis: sed crudū gratius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliunde magis q̄ purgamentis eius sues crassescunt.

De paliuro. & punico malo: & de flore punici mali. Cap.xix.

Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fructicosior hæc fructuq; magis rubens: cuius
c nucleus nō simul manditur. Iucūdus per se: atq; suauior est uino. Quin & uina succo suo cōmēdans. Interior africa ad garamathas usq; & deserta palmaꝝ magnitudine & suauitate constat. Nobilis maxime circa delubrum Hāmonis. Sed circa carthaginē punicū malū cognomen sibi uendicat Aliqui granatū appellant. Diuisit & in genera: Apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura: & blādiores sunt acini: minusq; amari: distincti mēbranis. Alia structura eoꝝ quædam ut in fauis. Cōmunis nucleos habentium quinq; species: dulcia: acria: mixta: acida: uinosa. Samia & ægy
Glaucocomis ptia distinguunt. Erythrocomis & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balaustinm uocatur: & medicinis idoneus & tingendis uestibus: quaꝝ color inde nomen accepit.

De Asiæ & Græciæ fructibus. Cap.xx.

i N asia & græcia nascuntur frutices. Epipactis quem alii Eleborinen uocant: paruis foliis: quæ potata contra uenena prosunt: sicut herices contra serpentes.

De timelea siue chamelea: & tragacāthe: & de trago: siue scorpiōe: & myrice: & brya: & galla. Cap.xxi.

T in quo nascitur granum gnidiū: quod aliqui linū uocant: Fruticem uero timeleā: alii chame-
e leam: alii pyrosachnē: alii Cnestron: alii cneoron. Est similis oleastro: foliis angustioribus: gū
Foris mosis si mordeātur: myrti magnitudine: semine: colore: & specie farris: ad medicine tm̄ usum. Tragon fruticē sola creta insula gignit terebintho similem & semine. Quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt. Eadem & tragacantē spinæ albæ radice multum prælatam apud medos: aut in Achaia nascenti. Precium eius in libras. xiii. Tragon & asia fert: siue scorpionem: uepre sine foliis: racemis rubentibus: ad medicinæ usum. Myricen & italia: quam alii tamaricen uocant. Achaiam aūt bryan siluestrem: insignem in ea quod satiua tantum ferat gallæ similem fructum in syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius infœlicia ligna appellamus: quæ tamen infœliciora sunt græciæ. Gignit enim arborem ostryn: quam & ostryam uocant: solitariam circa saxa aquosa: similem fraxino cortice & ramis & folio:
Piri pilis paulo tamen longioribus crassioribusq;: ac rigosis incisuris quæ per totam discurrunt. Semīe ordeo simili: & colore & materia dura atq; firma: qua in domum illata difficiles partus fieri produnt: mortesq; miseras.

De Euonymo: & adrachna congrygia & tapsia. Cap.xxii.

Euonymos Ec auspicatior in lesbo insula arbor quæ uocatur Anonymos: non absimilis punicæ arbori in-
n terq; eam & lauri folii magnitudine: figura uero & mollicia punicæ: flore candidior est: statim pestem denuncians. Fert siliquas sesami similes: intus granum quadrāgula figura: spissum: lœtale animalibus: necnon & in folio eadem uis. Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborem conem appellauit: ex qua facta esset argo similē robori uiscum ferenti: quę nec aqua.

nec igni posset corrũpi: sicuti nec uiscum: nulli alii cognitã quod equidem sciam. Adrachnen omnes fere græci portulacæ noĩe interpr ætãtur: cum illa sit hærba & andrachne uocet̃ unius litteræ diuersitate. Cæterũ adrachne est siluestris arbor: neq; in planis nascens: similis unedoni folio tãtum minore: & nunquã decidente. Cortice nec scabro quidem: sed qui circungelatus uideri possit: tã tristis aspectu est. Similis & coggrygia est folio: magnitudine minor. Proprietatem habet fructũ amittendi lanugine pappum uocãt quod nulli alii arbori euenit. Similis & apharce bifera æque q̃ adsachne. Priorem fructum incipientẽ pubescere uua peragit: alterum in initio hyemis. Quales eos nõ traditur. Et ferulã inter externas dixisse con ueniet arborũq; generi adscripsisse: quoniã quarundã naturæ sicut distinguemus: lignum omne corticis loco habent: hoc est forinsecus ligni autem loco fungosam intus medullã ut sambuci. Quædã uero inanitatem ut arundines. Ferula calidis nascitur locis: atq; trans maria geniculatis nodata scapis. Duo eius genera. Narthecа græci uocant assurgentẽ in altitudine. Nartheciã uero semper humilem a genibus exeuntia folia maxima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem quæ anetho: & fructui similis. Nulli fruticum leuitas maior: ob id gestata facilius baculorũ usum senectuti ꝑbet. Semen ferulæ thapsiam qui dam uocauere decepti eo: quoniã ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis foliis fœniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Incisa lacte manat: & cõtusa suc co: nec corticem abdicãt: omnia ea uenenata. Quippe etiã fodientibus nocet: si minia aspirat aura: itume scunt corpora: faciẽq; inuadũt ignes sacri: ob id cæroto prius illinunt. Quibusdã tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtã aliis. Item in alopeciis sugillatisq; ac liuentibus. Ceu uera remedia desint: ut scelera contractent. Sed ista prætexuerunt noxio instrumento: tantũq; impudentiæ est: ut uenenũ artis esse persuadeant. Thapsias in africa uehementissima. Quidam caulẽ incidunt per messes: & in ipsa excauant radice: quo succus confluat: arefactũq; tollunt: alii folium. Radicem tondunt in pila: & succũ in sole coa ctum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatẽ ei dedit: initio imperii: nocturnis crassationibus cõuerberatam faciem illinens sibi cũ thure cæraq;: & sequenti die contra famã cutem sincerã circũferens. Ignẽ ferulis optime seruari certum est: easq; in ægypto præcellere.

De cappari siue cynosbato aut opheostaphyle: & de sariphа. Cap. xxiii.

Bi & cappari firmioris ligni frutex: seminisq; & cibi uulgati. Caule quoq; una plerũq; decerpto
i Cauenda eius genera peregrina. Siquidem arabicum pestilens. Africũ gingiuis inimicũ Marmaricum uuluis: & oĩum inflationibus: Apulum uomitus facit. Stomachum & aluum mouet. Quidam eum cynosbaton uocant: alii opheostaphile: fructicosi est generis. Et sariphа circa nilũ nascens duorũ cubitorũ altitudine: pollicari crassitudine. Coma papyri similiq; manditur mõ. Radice ferrariis officinis præcipua carbonis usu propter duriciam. ophioscordon. phylostaphilõ Sari

De spina babylonis regia & de cytiso. Cap. xxiiii.

On omittendum est & quod babylone seritur in spinis: quoniam non alibi uiuit. Estq; sicut
n uiscum in arboribus. Sed illud in spina tantum: quæ regia uocatur. Mirum ꝙ eadem die ger minat quod iniectum est. Iniicitur autem ipso canis ortu: & celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina: & ideo seritur. Spina illa nascitur & athenis in longis muris. Frutex est & cytisus ab Aristomacho atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium. Aridus uero etiam suum. Spondetque iugero eius annuos perpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas hærbosa: ergo & eo lætior satietas ꝙ ꝑ quãmodico pinguescunt & quadrupedia: ita ut iumenta ordeum spernant. Nõ ex alio pabulo lactis ma ior copia aut melior. Super omnia pecorum medicina a morbis omni usu præstante. Quin & nutricibꝰ in defectu lactis aridum atq; in aqua decoctum potui cum uino dari iubet: & firmiores celsioresq; infan tes fore. Viridem etiam gallinis: aut si aruerit madefactum. Apes quoq; nunq̃ de flore cytisi pabulũ cõtingentes promunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendii est. Seritur cum ordeo: aut uere semine ut porrum: uel caule autũno ante brumã. Si semine: madidũ. Et si desint hymbres: satũ spargitur. Plantæ cubitales perferuntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur uerno æquinoctio cum florere desinit: uel pueri uel anus uilissima opa. Canus aspectu breuiterq; si quis exprimere uelit similitudinem angustioris trifolii frutex. Datur animalibus post bi dium semper. Hyeme uero quod inaruit: madidum. Satiant equos denæ libræ: & portiõe minora anima lia. obiterq; inter ordines allium capescere fertile est. Inuentus hic frutex in cytiso insula inde translatus ẽ in omnes cycladas: mox in urbes græcas magno casei prouentu. Propter quod maxime miror rarum eẽ in Italia. Non æstuum non frigorum non grandinum aut niuis iniuriam expauescit. Adiicit Higinus ne hostium quidem propter nullam gratiam ligni. Et cepas se ri. uel hoc alucorum

De fruticibus & arboribus nostri maris: atq; rubri: & indici. Cap. xxv.

Ascuntur & in mari frutices arboresq; minores in nostro. Rubrũ enim & totus oriẽtis occea
n nus refertus est siluis. Nõ habet lingua alia nomen: quod græci uocant phycos: qm̃ alga hær barũ magis uocabulũ ĩtelligit̃. Hic ãt est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: qd qdã prason

uocant: alii zostera. Alterum genus eiusdem: capillaceo folio simile fœniculo. in saxis nascitur. Superius inuadit haud procul littore. Verno utrunq3: & interit autũno. Circa cretam insulam nato in petris purpuras quoq3 inficiunt. Laudatissimo a parte aquilonis: aut cum spongiis. Tertium est gramini simile: radice geniculata & caule: qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon uocatur filio lactucæ rugosiore tãtum. Iam hoc in terra nascens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine. Ramis eorum adhærent conchæ. Quercu etiam tingi lanas tradunt. Glandem etiam quasdam ferre in alto. naufragiis hæc deprehensa urinantibusq3. Et aliæ traduntur prægrandes circa sycionem. Vitis enim passim nascitur. Sed ficus sine fronde: rubro cortice. Fit & palma fruticum generis: extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex: & alius lauro & thymo similis: qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur. At in oriente mirũ est statim a copto per solitudies nihil gigni præter spinam: quæ sitiens uocatur: & hanc raram admodũ. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentẽ baccas: & cum pluat fungos: qui sole tacti mutãtur in pumicem. Fruticum ipsoꝝ magnitudo ternoꝝ est cubitorum caniculis referta: uix ut respicere e naui tutum sit: ramos plerunq3 ipsos inuadẽtibus. Qui nauigauere in indos Alexãdri milites frondẽ marinaꝝ arboꝝ tradidere in aqua uiridem fuisse: exẽptam sole protinus in salẽ arescentem. Iũcos quoq3 lapideos perq3 similes ueris per littora: & in alto quasdã arbusculas colore bubuli cornus ramosas & in cacuminibus rubentes: cũ tractarent̃ uitri modo fragiles. In igne aũt ut ferrum exardescẽtes: restinctis colore suo redeunte. Eodem in tractu insulaꝝ siluas operit æstus: q̃q̃ altiores sint platanis populisq3 altissimis: folia laurea: flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucundi autũno nascẽtes: foliis nunquã deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximaꝝ cacumina extant: ad quæ naues religantur: & cũ decesserit æstus ad radices. Alias quoq3 arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinentes. Fructum earum lupino similem: Iuba tradit circa troglodytarũ insulas fruticem in alto uocari isidos plocamon corallio similem sine foliis præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cum cadat: frangi. Item aliũ qui uocetur charitoblepharon efficacem in amatoriis. Spathalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eum se capi: durariq3 cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ in lapidem transfigurari.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIIII.

In Quo Fructiferæ Arbores traduntur.

PROOEMIVM.

Xternæ arbores indociles: quæ nasci alibi q̃ ubi cœpere: & quæ in alienas non cõmeant terras hactenus fere sunt. Licetq3 iam de communibus loqui: quarum omnium peculiaris parens uideri potest italia. Noscentes tantũ meminerint naturas earum a nobis interim dici: nõ culturas. Quãq̃ & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari nõ queo interisse quarundã memoriã: atq3 etiã noium: quæ auctores prodidere notitiã. Quis. n. non cõicato orbe terraꝝ: maiestate romani iperii: pfecisse uitam putet cõmercio reꝝ? Ac societate festæ pacis? omniaq3 etiam quæ occulta ante fuerant in pmiscuo usu facta? At hercule non reperiunt̃ qui norint multa ab antiquis prodita: tñ priscoꝝ cura fertilior: aut industria fœlicior fuit: ante milia annoꝝ: inter principia litteraꝝ Hesiodo præcepta agricolis pãdere orso: subsecutisq3 nõ paucis hanc curã eius: unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda sint non solum postea inuenta: uerum etiã ea quæ inuenerant prisci desidia reꝝ internitione memoriæ iducta. Cuius somni causas qs alias q̃ publicas mundi inuenerit? Nimirum alii subiere ritus. Circaq3 alia mentes hominum detinentur & auaritiæ tantũ artes colunt̃: antea inclusis gentiũ iperiis itra ipsas. Ideoq3 & ingeniis quadã sterilitate fortunæ necesse erat aĩ bona exercere. Reges inumeri honore artium colebãtur: & in ostentatiõe has præferebant: opem & imortalitatem sibi per illas prorogari arbitrãtes. Quare abundabãt & præmia & ope uitæ. Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit: postquã senator censu legi cœptus. iudex fieri censu magistratum ducemq3 nil magis exornare q̃ census: postquã cœpere orbitas i auctoritate sũma & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gaudia in possidendo: pessum iere uitæ pretia omnesq3 a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere: ac seruitute sola profici cœptum. Alius hanc alio modo: & in aliis adorare: eodem tamen habendi quæstu ad spes hominum tendente uoto. Passim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona sua collere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipsa desiit. Sed nos oblitterata quoq3 scrutabimur. Nec deterrebit quarundã rerum humilitas: sicut nec i aĩalibus fecit. Quãq̃ uidemns Virgiliũ præcellentissimũ uatem eadem causa hortoꝝ dotes fugisse: e tantisq3: quæ retulit flores modo rerũ decerpsisse. Beatũ fœlicẽq3 gratiæ quindecim oĩo generib9 uuarum nominatis: tribus oleæ: totidẽ pyrorum: malo uero tantũ assyrio: cæteris oĩbus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus? Quaꝝ principatus in tantũ peculiaris italię est: ut uel hoc uno oĩa gentiũ uicisse q̃q̃ odorifera possit uideri bona: q̃q̃ ubicũq3 pubescentiũ odori nulla suauitas præfert̃.

De uitium

De Vitium natura: & quibus modis ferant. Cap.i.

u Ites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabant. Iouis simulacrum in urbe populonio ex una conspicimus uite tot æuis in corruptũ. Itẽ massiliæ paterã. Metaponti tẽplum iunonis uitigineis colũnis stetit. Etiamnũ scalis tectum Ephesiæ Dianæ scandit uite una cypria(ut ferunt) quoniã ibi ad præcipuam altitudinẽ exeunt. Nec est ligno ulli æternior natura. Verũ ista ex siluestribus facta crediderim quando hæ uires tonsura annua coercentur: & uis earũ oĩs euocatur in palmites aut deprimitur in propagines: succiq; tantum gracia ex iis pluribus modis ad cæli mores soliq; igenia. Iam in campano agro populis nubunt: maritasq; complexæ: atq; per ramos earum ꝓcacib9 brachiis geniculato cursu scandentes cacumina æquant: in tantum sublimes ut uindemiator autoratus rogum ac tumulũ excipiat. Nullo fine crescũt: diuidiq; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus ac sequacibus loris memoria quoq; dignum Inter prima Valerianus quoq; Cornelius existimauit. Vna uitis romæ in liuiæ porticibus subdiuales deambulationes umbrosis operculis opacat. Eademq; duodenis musti amphoris fœcunda. Vlmos quidem ubiq; exuperant. Miratũq; altitudinem earum ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi Cyneam facere lusisse in austeriore gustu uini merito matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumpotinus uocatur & alio noĩe populus arbot italiæ padum transgressis: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq; producto dracone in palmam eius inde subrectos ramorum digitos flagella dispergunt. Eædem modici hominis altitudine adminiculatæ sudibus horrẽt: uineaq; faciunt: & aliæ improbo reptatu pampinorũq; superfluitate peritia domini amplo discursu atria media cõplentes. Tot differentias uel sola tantum italia recipit. Stat ꝓuintiarum aliquarum per seuitis sine ullo pedamẽto: artus suos in se colligens: & breuitate crassitudinem pascens. Vetant hoc aliubi uentitut in africa & i narbonensis ꝓuintiæ partibus. Excrescereq; ultra suos pollices ꝓhibitæ: semperq; ꝓastinatis similes hærbaꝝ mõ uagantur per arua: ac succum terræ passim uuis bibunt: quæ ob id magnitudinẽ infantiũ pueroꝝ ĩ interiore africæ pte exuperãt uites. Vua nõ alibi gratior callo: ut inde possit inuenisse nomẽ duracini durus acinus. Nãq; genera magnitudine: colore: saporibus acini innumerata etiãnũ multiplicantur uino. Hic purpureo lucent colore: illic fulgent roseo: nitentq; uiridi. Cãdidæ n. nigræq; uulgares. Tument uero mãmaꝝ mõ bumasti. Prælongis dactyli porrigunt acinis. Est & illa naturæ lasciuia: ut prægrandibus adhæreãt pꝑgulis pui: mites: & suauitate certantes: leptorhagas has uocant. Durant aliæ ꝑ hymem pensili cõcamerate nodo. Aliæ in sua tantum cõtinentur aĩa ollis fictilibus & insuper foliis inclusæ stipatæ uinaceis circunsudantibus. Aliis gratiam qui & uinis fumus affert Fabrilis: iisq; gloriam præcipuam in fornacibus africæ Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eũ reticis prior mensa erat: & ullis ueronensium agro. Quin & a patiẽtia nomẽ acinis dat passis. Condunt & musto uuæ: ipsæq; uino suo inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescunt. aliæ uero sobolẽ nouã ĩ matre ipsæ expectant translucidæ uitro: affertq; acinis tãdẽ: quã in doliis amphoris ue duratricẽ illã firmitatẽ austeritas picis infusa pediculo. Iam inuenta uitis ꝑ se in uino picem habẽs resipiensq;. Viennensem agrum Nobilitas: aruerno secanoq;: & heluico generibus non pridem illustrata: Atq; hæc Virgilii uatis ætate incognita: a cuius obitu nonaginta agunt anni. Quid ꝙ insertæ castris summã reꝝ ĩperiũq; cõtinẽt? Cẽturionũ in manu uitis: optimo præmio tardos ordines ad lẽtas ꝑducit aqlas: atq; etiam in delictis pœnã ipsã honorat. Necnõ uineæ oppugnationũ dedere rationẽ. Nã ĩ medicaminibus adeo magnũ optinẽt locum ut per sese uino ipso remedia sint. Vuis an illis

De generibus uitium. Cap.ii.

g Enera uitium cõprehẽdi numero unus existimauit Democritus: cũcta sibi græciæ cognita professus. Cæteri innumera atq; infinita: esse ꝓdiderunt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oĩa dicentur: sed maxime insignia: : quippe quæ totidem sunt pene quod agri. Quãobrem celeberrimas uitium aut quibus est aliqua proprietate miraculum ostendisse satis erit. Prĩcipatus datur amineis propter firmitatem senioq; proficiẽtem uini eius ubiq; uitam. Quinq; eius genera. Ex iis germana minor acino melius deflorescit: hymbres tepestatesq; tolerat. Nõ item maior sed in arbore ꝙ̃ in iugo minus ob noxia. Gemellaꝝ quibus hoc nomẽ uuæ semper gæminæ dedere. asperrimus sapor: sed uires præcipuæ. Ex iis minor austro læditur: cæteris uentis alitur: ut in uesuuio monte surrentinisq; collibus. In reliquis italiæ partibus non nisi arbori accommodata. Quĩtum genus lauatæ ne seres miremur aut indos: adeo lanugo eã uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atq; putrescit. Proxima dignitas uehẽtanis rubẽte materia. Quapropter quidam rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis: & fæce nimiæ. uino acinis Contra pruinas fortissimæ: siccitate magis ꝙ̃ hymbre: æstu ꝙ̃ algore uexantur. Quamobrem in frigidis humidisq; principatum optinent. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianus apes dedere cognomen: præcipue earum auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipsæ pubescunt. Distant ꝙ altera celerius maturescit: quãq̃ & altera properante. Situs frigidos nõ respuunt: & tamen nullæ celerius hymbre putrescunt. Vina primo dulcia austeritatẽ annis recipiũt: & rubra fiunt. Nulla magis uire gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atq; uernaculis italiæ. Cæteræ aduenere chio thasouc. Græ

Colere nō prosit

cula non inferior amineis bonitate prætenera acino: & uua tam parua: ut nisi pĩguissimo solo coalere non possit. Eugeniam taurominitani collis cum generositatis cognomine misere albano tantum agro: quoniam translata statim mutatur. Namq; est aliquibus tantum locorum amor: ut oẽm in iis gloriam suam relinquant: nec usq̃ trãseant totæ. Quod & in rhetica allobrogicaq; quam supra picatam appellauimus euenit: domi nobilibus nec agnoscendis alibi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiã præstãt. Eugenia feruẽtibus locis: rhetica tẽpatis: allobrogica frigidis: gelu maturescens & colore nigra. Adhuc ex iis quas diximus: sed ẽt e nigris uina uetustate in album colorẽ trãseunt. Reliquæ ignobiles. Aliquãdo tamẽ cæli aut soli opera nõ fallũt uetustatẽ: sicuti fecenia & cũ ea florẽs biturica. Acino rarior nunq̃ floris obnoxii: quoniam antecedunt: uentisq; & hymbribus resistunt. Meliores tamen algentibus locis q̃ calidis: humidis q̃ sitiẽtibus. Vix ulla magis tam denso unarum partu impatiens uariantis cæli: sed contra tenorem unum algoris æstusue constãs. Quæ minor est ex eo genere mollior. In neglecto solo morosa. Pigui putrescit. Gracili oĩno nõ prouenit. Mediam temperiem delicate quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius indecora uisu: sapore iocunda: nisi natura protinus rapiatur: etiam non putrescens cadit. Contra grandines eãtuẽ foliorũ amplitudo atq; duricia. Insignes iam colore inter purpureas nigrasq; medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id uarianæ a quibusdam appellatæ. Præfertur in iis nigrior: utraq; alterius ãnis fertilis. Sed melior uino cũ parcior. Et præciæ duo genera magnitudine acini discernuũt. Quibus materies plurima: uuaq; ollis utilissima: folio apio similis Balīscã dyrachini celebrant. Hispaniæ cocolobin uocant. Grauior uua æstus austrosq; tollerat. Capiti inimica. Copia larga. Hispani duo genera eius faciunt. Vnũ oblongo acino: altero rotundo: nouissimas uindemiant. Quo dulcior cocolobis: hoc melior. Sed & austera transit in dulcem uetustate: & quæ dulcis fuit in austeritatem. Tuncq; albanum uinum æmulantur. Tradũt uesicæ uitiis utilissimũ ex iis potum. Albuelis summis arboribus est fertilior: uisula imis: Quamobrem circa easdem satæ diuersitate naturæ locupletant. Inerticulam e nigris appellauere iustius sobriam dicturi: inueterato præcipue cõmendabilem uino: sed uiribus innoxiam. Siquidẽ temulentiam sola nõ facit. Fertilitas cõmendat cæteras: principemq; heluenacam. Duo eius genera. Maior quam quidam longam: minor quam arcam appellant: non tam fœcundã sed gratiorẽ haustu. Discernitur folio circinato. Verum utraq; gracilis. Furcas subdere iis necessarium: alioquin ubertatem suam nõ tollerant. Maritimo afflatu gaudent. Roscido odore. Nulla uitium minus italiã amat rara: parua: putrescens in ea. Vinum quoq; quod genuit æstatẽ non exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Græcinus qui alioquin Cornelium Celsum transcripsit: arbitratur non naturam eius repugnare italiæ: sed culturam: auide palmites euocantiũ. Ob id fertilitatem suã absumi: si non præpinguis soli ubertas lacessẽtem sustineat. Carbũculari negatur: magna dote: si uerum est: aliqua in uite e cælo non esse ius. Aestum fert spionia: quam quidam spineam uocant. Autũnisq; & hymbribus pinguescit. Quinimo nebulis una alitur. Ob id rauẽnati agro peculiaris. Veniculam inter optime deflorescẽtes: & ollis aptissimam campani malũt scirculam uocare: alii staculam. Tarracina numisianam nullas uires proprias habentem: sed totam perinde ac solum ualeat. Surrentinis tamen efficacissima testis uesubio tenus. Ibi enim murgentina e sicilia potissima: quam pompeianam aliqui uocant. Latio demum feracem: sicut horconia in campania tantum uilitatis cibariæ: sed ubertate præcipua. Tollerat & annos moerica contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis uetustare rubescentibus.

Basilicam

Scircitulã

Item de uitium generibus. Cap. iii.

e T hactenus publica sunt genera cætera regionum locorumq;: aut ex iis inter se insito mixta. Siquidem thuscis peculiaris est tudernis æquæ etiam eius noĩs florentia. Est optima arretio talpana & etes[illegible] & conseminia. Talpana nigra candidum facit mustum. Etesiaca fallax: quæ quo plus tulit eo laudabilius fundit. Mirumq; fœcunditate cessat. Conseminia nigra uino minimo durante. Vua maxime post. xv. dies q̃ ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusq̃ decidant sanguineo colore mutãtur. Euenit hoc etiã quibusdam aliis pessimi generis argumento. Irtiola umbrię meuanatiq; & piceno agro peculiaris est. Amiternino pumula. Isdem bannanica fallax est: amãt tamen eã. Mutinam uuam Pompeii noĩe appellant: q̃uis clusinis copiosiorẽ. Mutinam & tyburtes appellauere: q̃uis oleaginam nuper inuenerint a similitudĩe oliuæ. Nouissima hæc uuarum ad hoc tẽpus repta est. Vinaciolam soli quidem nominauerunt sabini ac laurẽti. Nam gauranas scio a falerno agro trãslatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerantes. Necnon tarẽtinum genus aliqui fecere: prædulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia in thurinis collibus non ante demetunẽ q̃ gelauerit. Pharia gaudent pisæ. Mutina prusiniæ nigro acino intra quadriennium albescẽte uino. Mirum ubiq; cũ sole circũagi uuã quæ ob id strepitus uocatur. Et ĩ Italia gallicam placere: trans alpes uero picenam. Dixit Virgilius tapsias & mareotidas & largias cõpluresq; externas quæ non repiuntur in italia: sed sunt ẽt nunc ĩsignes uua nõ uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis ĩ uite seruabilis: tanta est cõtra frigora æstus tẽpestatesq; firmitas. Nec orthãpelo. ĩdiget arbore aut palis ipsa se sustinẽs. Nõ itẽ dactylides digitali gracilitate. Colũ

binæ aciosissimæ.

binæ acinosissimæ. Et magis purpuræ cognomie binãmiæ: quãdo nõ racemos: sed uuas alias gerũt. Itẽ tripedanea cui nomen a mensura est. Itẽ scripula passo acino. Et rhetica ĩ maritimis alpibus appellata dis similis laudatæ illi. Nanq; hæc breuis cõferta aciner: degener uino: sed cute oĩum tenuissima. Nucleo quẽ chium uocãt: uno ac minimo. Acinum prægrandẽ unum alterũue habens. Est & nigra aminea: cui syria ce nomen imponũt. Item hispana ignobiliũ probatissima. In pergulis uero ferunť escariæ appellatæ edu ræ acinis: albæ: nigræq;. Et bumasti totidẽ coloribꝰ. At nondũ dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Itẽ pucina oĩum nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos foliis intercursan tibus. Et quæ forenses uocanť celeres ꝓuentu: uẽdibiles aspectu: portatu faciles. Contra dãnanť et uisu cinerea & rhabubula & asinisca. Minus tñ caudã uulpiũ imitata alopecis. Alexandria appellať uitis circa phalacrã breuis: ramis cubitalibus: acino: nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & minimo: obliqs racemis prædulcibus: folio paruo: & rotũdo: sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonẽsis prouinciæ aruo olina inuẽta est uitis uno die deflorescens: ob id tutissima: carbonicam uocant: quã nunc tota ꝓuincia conserit. Scirpula

Insignia culturæ uinearum. Cap. iiii.

Catonum ille primus triũpho & censura super cætera insignis magis tamen etiãnum claritate litterarum præceptis omnium rerum expetendarum datis generi romano. Inter prima uero agrum colendi. Illius uero æui confessione optimus ac sine æmulo agricola pauca attigit uitiũ genera quarundam ex iis etiam iam nominibus abolitis toto separatim tractatu testatus sententiam. Cu ius excellentia indicanda est ut in omni genere noscamus quæ fuerint celeberrima. Anno. dc. urbis circa captas carthaginem ac corinthum cum supremum is diem obiit: & quantum postea. ccxxx. annis uita ꝓ fecerit. Ergo de uitibus uuisq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dicitur esse: & ostẽtus solibus. Ami neum minusculum & geminum eugenium heluinum minusculum conserito. Qui locus crassior aut nebulosior amineum maius aut murgentinum: apicium: lucanum serito. Cæteræ uites miscellæ maxime in quẽuis agrum conueniunt. In lora recte conduntur. Quas suspendas duracinas amineas maiores: uel ad fabrum ferrarium pro passis hæ recte seruantur. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ præcepta tã prope ab origine rerum sumus. Amineam proxime dictam. Varro scantianam uocat. In nostra ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittenda: ut noscantur etiam præmia: quæ in omni re maxime spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius Stheneleus e plebe libertina. lx. iugerum non amplius uineis excultis in nomentano agro: atq; aque. cccc. nummis uenũdatis. Magna fama & Vetulano Egilao perinde libertino fuit in campaniæ rure linternino: maiorq; etiam fauore hominum quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima eiusdem Stenelei opera Rhemmium Palæmonem alias grãmatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatum. dć. nummum in eodem nomentano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autem usquequaq; nobilitas metis per omnia suburbana: ibi tamen maxima: quoniam & neglecta per indiligentiam prædia parauerat. Ac ne in pessimis qui dem elegantioris soli hæc aggressus excolere: non uirtute animi: sed uanitate. Quæ primo notata mira ĩ illo fuit. Pastinatas enim de integro uineas cura Steneleum agricolam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nũmum emptori addicta pẽdente uindemia. Cucurritq; nõ nemo ad spectandas uuarum in iis uineis strues: litteris eius altioribus: contra id pigra in ciuitate sibi pa trocinante. Nouissime Amneo Seneca principatu traditionis ac potentia: quæ postremo nimia fuit super ipsum. Minime utique miraturi Anneum tanto prædii eius amore captum: ut non puderet inuiso alias & ostento futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis illis intra decimum fere curæ annum: digna opera quæ in cecubis sentinisq; proficeret: quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera: hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac nequis uictam in hoc antiqui tatem arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exemplis nõ maria plus temerata conferre mercatori: non in rubrum littus indicumue merces petitas: quã sedulum ruris larem. Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor est Homerus Neque enim fabulosa: aut de origine uarie prodita consectamur. Præterquã Aristeum primum omniũ in eadem gente mel miscuisse uino suauitate præcipua utriusque naturæ sponte prouenietis. Maroneum uicies tantum addito aquæ miscendum Homerus prodidit. Durat etiam uis in eadem terra generi uigorque indomitus. Quippe cum Mutianus ter consul ex iis qui nuperrime prodidere: sextarios singulos octonis aquæ misceri comperit præsens in eo tractu. Esse autem colore nigrum: odoratum: uetusta te pinguescere. Et pramnio quod Homerus celebrauit: etiam nunc honos durat. Nascitur smyrnæ religione iuxta delubrum matris deum. In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas. L. Opimio consule: cum. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis iteremptus: ea cæli tẽ peries fulsit: quã cocturã uocant: solis opere: natali urbis. dc. xxxiiii. Durantq; adhuc uina ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est: nec potari per se que unt sine prouinciæ aqua: usq; in amaritudinem carie indomita. Sed cæteris uinis cõmendandis minima

Vinetis

Altiores Neronis

Regione

Si nõ puni cat aqua

aliqua mixtura medicamenta ſunt:quo fit ut eius tẽporis æſtimatione in ſingulas amphoras centeni nũ-
mi ſtatuantur.Ex iis tamẽ uſura multiplicata ſemiſſib9:quæ ciuilis ac modica eſt.In.C.Cæſaris Germa
nici filii principatu annis centũ ſexaginta ſingulis uncias uini conſtitiſſe nobili exemplo docuimus referẽ
tes uitam pomponii Secundi uatis.cœnamq; quam principi illi dedit.Tantum pecuniarũ detinent uini
apothecæ.Nec alia res maius incrementum ſentit.Ad uiceſimũ aunum maiuſue ab eo diſpendium:non
proficiente precio.Rara quippe adhuc fuere:nec niſi importatis ſingulis teſtis milia nũmum.Viennen-
ſes ſoli picata ſua quorum genera plura diximus:pluris permutaſſe:ſed inter ſeſe amore patrio creduntᷣ.
Idq; uinum frigidius reliquis exiſtimatur in frigido potu.

De natura uini. Cap.v.

Ino natura eſt exhauſto accẽdendi calore uiſcera itus. Foris infuſo refrigerandi.Nec alienum fu
u erit cõmemorare hoc in loco quod Androcydes ſapiẽtia clarus ad alexandrum magnum ſcri-
pſit:intemperantiam eius cohibens.Vinum potaturus rex memẽto te bibere ſanguinem terræ.
cicuta homini uenenum eſt cicuta uinum.Quibus præceptis ſi ille obtemperauiſſet:profecto amicos in
temulentia non interemiſſet.Prorſus ut iure dici poſſit:neq; uiribus corporis utilius aliud.neq; aliud uo
luptatibus pernicioſius ſi modus abſit.

Vina generoſa. Cap.vi.

Enera autem uini alia aliis gratiora eſſe quis dubitet:aut nõ ex eodem lacu aliud præſtãtius po
g tu eſſe altero:aliud alterũ germanitate præcedere:ſiue teſta ſiue fortuito euentu:Quãobrẽ de-
prĩcipatu ſe quiſq; iudicem ſtatuat.Liuia Auguſta.lxxxii.ãnos uitæ pucino rettulit acceptos nõ
aquoſo.Gignitᷣ in ſinu adriatici maris:non procul a timauo fonte:ſaxeo colle:maritimo afflatu paucas
coquẽte amphoras.Nec aliud aptius medicamentis iudicatur.Hoc eſſe crediderim quod græci celebrã-
tes miris laudibus pyctanõ appellauerunt ex adriatico ſinu.Diuus Auguſtus ſetinũ prætulit cũctis:&
fere ſecuti principes ꝓpter cõfeſſa experimẽta nõ temere cruditatibus noxiis. Ab eo ſaliua naſcitur ſupra
forũ Appii.Antea cecubo erat generoſitas celeberrima in paluſtrib9 populetis:ſinu amyclano quod iã
intercidit & incuria coloni lociq; anguſtia.Magis tamẽ foſſa Neronis:quã a baiano lacu oſtiã uſq; naui
gabilẽ ĩchoauerat.Secunda nobilitas falerno agro erat.Et ex eo maxĩe fauſtiano :cura culturaq; id colle
gerat.Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius q̃ bonitati ſtudentiũ.Falernus agera põte cãpano leua
petentibus urbanã coloniã ſyllanã nuper capuæ cõtributã ĩcipit. Fauſtianus ãt circiter quatuor miliaria
Solum ui a uico ꝓpe cedias qui uicus a ſinueſſa ſex milibus abeſt.Nec ulli ĩ uino maior auctoritas: ſolo uinorum
norũ hoc flãma accenditur.Tria eius genera.Auſterũ:dulce:tenue. Quidam ita diſtinguũt.Sũmis collibus gaura
num gigni:mediis fauſtianũ:imis falernũ.Nõ omittendũ aũt nulli eoꝝ quæ celebrentᷣ iocũdũ ſaporem
uuæ eſſe.Ad tertiã palmã uariæ uenere.Albanæ urbi uicinæ prædulces:ac raræ ĩ auſtero.Itẽ ſurrẽtina in
uineis tantũ naſcentia cõualeſcentibus maxime probata:ꝓpter tenuitatẽ ſalubritatẽq;.Tiberius Cæſar di
cebat cõſenſiſſe medicos ut nobilitatem ſurrẽtino daret:alioquin eſſe generoſũ acetũ.C.Cæſar qui ſucceſ
ſit illi nobilem uappã.Certant maſſica æque ex monte gaurano puteolos baiaſq; ꝓſpectãtia. Nam faler
no cõtermina ſtatana ad principatus uenere non dubie:pallamq; fecere.Sua quibuſq; terris tẽpora eſſe ſe
cundum q̃ reꝝ ꝓuentus occaſuſq; iuncti.Iis præponi ſolebant calena:& quæ ĩ uineis arbuſtiſq; naſcuntᷣ
fundana.Ex alia uicinia urbis uiliternina priuernatiaq;. Nam quod ſigniæ naſcitur auſteritate nimia con
tinendæ utile aluo inter medicamẽta numeratᷣ.Quartum curriculum publicis epulis optinuere a Diuo
Iulio(is.n.primus auctoritatẽ iis tribuit:ut epiſtolis eius apparet)mamertina circa meſſanam in ſicilia
genita.Ex iis potulana ab auctore dicta in loco proxima italiæ laudantᷣ præcipue.Eſt & in eadẽ ſicilia &
taurominitanis honos lagenis pro mamertino plerunq; ſubditis.Ex reliquis aũt a ſupero mari pretutia:
atq; Ancone naſcentia:& quæ a palma una forte enata palmeſia appellantur.In mediterraneo uero ceſe-
Grauiſca- natia mecænatiana.In ueronenſi item rhetica falernis tantũ poſthabita a Virgilio.Mox optima ab inti-
na Stato- mo ſinu maris adriana.Ab infero ãt latinienſia:grauicana:ſtomenſia.Etruriæ palmã luna habet. Ligu-
niẽſia riæ genua.Inter pyreneum alpeſq; maſſilia:gemino ſapore:quãdo & condiẽdis aliis pinguius gignit:qd
uocant ſuccoſum.Ceretano intra gallias cõſiſtit auctoritas.De reliqs in narboſenſi genitis aſſeuerare nõ
aloen uel eſt:quoniã officinã eius rei infecere tingẽtes fumo:utinãq; non & hærbis ac medicamentis noxiis. Quip
begi medi pe etiã aloe mercantᷣ:quo ſaporẽ colorẽq; adulterant. Verũ & longinquiora italiæ ab auſonio mari non
cantᷣ uel carent gloria tarentina:& ſeruitiana:& coſentiæ genita:& tempſe ac balbiæ lucanaq; antecedentibus thu
tolli rinis.Omniũ uero eoꝝ maxime illuſtrata meſſallæ potu:& ſalute lagaria non procul grumento naſcẽn
Barbiæ tia.Cãpania nuper excitauit nouis noibus auctoritatẽ:ſiue cura ſiue caſu:ad quartũ Neapoli lapidẽ tre
bellicis iuxta Capuã caulinis:& in ſuo agro trebulanis:alioquin ſemp inter plebeia & trifollinis gloriata
Nam pompeianis ſummũ decem annorum incrementum eſt nihil ſenecta cõferente.Dolore etiã capitũ
in ſextam horã diei ſequentis infeſta deprehenduntᷣ.Quibus exẽplis(niſi fallor) manifeſtum eſt patriã
terramq; referre non uuam.Et ſuperuacuã geneꝝ conſectationẽ innumerũ:cum eadẽ uitis aliud aliis lo-
cis pullulet

cis pullulet. Hispaniarum Lusitana copia nobilitantur. Elegãtia uero tarraconẽsia: atq; lauronẽsia: & balearica ex insulis conferuntur italiæ primis. Nec ignoro multa prætermissa plerosq; existimaturos: quando suum cuiq; placet: & quocunq; eatur: fabula eadem reperiatur. Diui Agusti iudiciorum ac palati peritissimum e libertis censurã uini in epulas eius facientem dixisse hospiti de indigena: uino nouũ quidem sibi gustum esse eum atq; non ex nobilibus: sed Cæsarem non aliud potaturũ. Nec negauerim & alia digna esse fama. Sed de quibus consensus æui iudicauerunt hæc sunt.

Vina transmarina. Cap. vii.

n Vnc simili modo trãsmarina dicemus. In summa gloria post homerica illa de quibus supradiximus fuere thasium chiumq;. Ex chio quod aruissimum uocant. Iis addidit lesbidm Erasistrati maximi medici auctoritas circiter. cccccl. anno urbis romæ. Nunc gratia ante omnia est clazomenio: postq̃ parcius mari condiunt. Lesbium sponte naturæ suæ mare sapit. Nec tmolio per se gratia ut uino: sed cuius dulci admixto reliquorũ duricia suauitatem accipiat simul & ætatẽ: quoniã uetustiora ꝓtinus uidentur. Ab iis dignatio est sycionio: cyprio: telmesico: tripolitio: berritio: tyrio. sebẽnitico. In ægypto hoc nascit̃ tribus generibus uuarũ: ibi nobilius thasio & alopece. Post hæc auctoritas hippodomãtio: mystico. cantharite: protropon: gnidio: catacecaumenite: petrite: myconio. Nã mesogiten capitis dolores facere cõpertũ est. Nec ephesium salubre: esse quoniam mari & defruto cõdiatur. Apamenũ mulso præcipue cõuenire dicitur: sicut prætutiũ i italia. Est enim & hæc ꝓprietas generũ: ut dulcia utiq; inter se non congruant. Exoleuit & ꝓtagiõ: quod italicis ꝓximum fecerant Asclepiadis scholæ. Apollodorus medicus in uolumine quo suasit Ptolomœo regi quæ uina biberet: italicis etiã tum ignotis: laudauit in ponto naspcenitẽ: mox oroeticũ: eneathẽ: leucanium: ambraciotẽ: & quod cunctis prætulit præparentium. Sed minoris famæ esse dixit: quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur biæon: genera. vii. Cap. viii.

h Actenus bonitas uini nationibus debetur. Apud græcos iure clarissimũ nomen accepit quod appellauerunt biæon ad plurimos ualitudinũ usus excogitatũ: ut docebimus in parte medicinæ. Fit ãt hoc modo. Vuæ paulũ ante maturitatẽ decerptæ siccant̃ acri sole ter die uersatæ per triduũ: quarto exprimunt̃: dein cadis sole inueterant̃. Cui marinã aquã largiorẽ miscent: a serui furto origine orta sic mensurã explentis. Idq; translatum in album mustõ leucochrium appellat̃. In aliis aũt gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant. Thalassiten autẽ uasis musti deiectis in mare. Quo genere præcox fit & uetustius. Necnon apud nos quoq; coum uinum ex italico faciendi rationem. Cato demonstrauit. Super cætera in sole quadriennio maturandum præcipiẽs: Rhodium coo simile est. Photineum salsius coo. Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatem mediam ꝑuenire existimant̃. Curæ Leucocriũ

De dulcium generibus. xiiii. Cap. ix.

u Inum omne dulce minus odoratum: quo tenuius eo odoratius. Colores uinis quattuor. Albus: fuluus: sanguineus: niger. Psythium & melampsythium passi genera sunt suũ saporẽ non uini referentia. Cisibilites uero mulsi in galatia nascens & balinciũ in sicilia. Nam siræũ quod alii hepsema: nostri sapam appellant ingenii non naturæ opus est: musto usq; ad tertiã partem mensuræ decocto. Quod ubi factũ ad dimidiã est: defrutum uocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora uua terraq; constant. Passum a cretico cilicium probatur & africum: & in italia prouintiisq; finitimis. Fieri certum est ex uua quã græci sticam uocant: nos apianam. Item scirpula: diutius in uite sole uuis adustis aut feruente oleo. Quidam e quacunq; dulci dum præcocta alba faciunt siccantes sole: donec paulo amplius dimidium pondus superfit. Tusasq; leniter uuas exprimunt. Deinde quãtum expressere adiiciunt uinaceis aquæ puteanæ: ut secundarium passum faciunt. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos uino excellenti: donec intumescant: exprimunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita secundarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleuces uocant: hoc est semper mustum. Id euenit cura: quoniam feruere perhibetur. Sic enim appellant musti in uina transitum. Ergo mergunt e lacu protinus i aqua cados: donec bruma transeat: & consuetudo fiat algendi. Est etiãnum aliud genus eius per se: quod uocat dulce narbonẽsis prouintia: & in ea maxime uocantia. Asseruatur eius gratia uua diutius in uite pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullam. Ab aliis uua torretur i tegulis: omnia ex heluẽnaca uite. Iis. adiiciunt aliqui: quod uocant diachyton: uuis in sole siccatis loco cluso per dies septem in cratibus totidem pedibus a terra alte: noctibus a rore defensis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quod fit e musto: cũ quinq; congiis austeri musti congio mellis & salis cyatho sufferuefactis austerum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo & protropum. ita appellatur a quibusdam mustum sponte defluens antequã cancentur uuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole. xl: diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteriis & secundariis uini genera tria. Cap. x.

n On possunt iure dici uina: quæ græci deuterias appelllant: Cato & nos lorã: maceratis aqua uinaceis. Sed tñ inter uina oparia numerant. Tria eorum genera. Decima parte aquæ addita q̃ musti expressa sit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq; prelo subiectis. Alterum qd' hoc modo græci factitauere: tertia parte eius quod expressum sit addita aquæ: expressoq; decocto ad tertias ptes. Tertiũ est fæcibus uini expressum: quod fæcatum Cato appellat. Nulli ex iis plus q̃ anno usus.

Quæ nuper in Italia generosa uina esse cœperunt. Cap.xi.

u Erum inter hæc subit mentẽ cum sint genera nobilia quæ pprie uini intelligi possint.lxxx.fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse. Longe præterea ante cunctas terras: & hinc deinde altius cura serpit: non a primordio hanc gratiã fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. Cap.xii.

a Vctoritatẽ post sexcentesimũ forte urbis annum cœpisse. Romulũ lacte non uino libasse idicio sunt sacra ab eo instituta. quæ hodie custodiunt morẽ. Numæ regis posthumia lex ẽ. Vino rogum ne respergito. Quod sensisse illum pp inopiam rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex iputata uite libari uina diis nefas statuit: ratione excogitata ut putare cogerent alias aratores & pigri circa arbusti pericula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis: & de uinis antiquorum. Cap.xiii.

Mecẽnini n On licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exẽpla Egnati Metẽtini uxorem q̃ uinum bibisset e dolio interfectam fuste a marito: eũq; cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in annalibus suis scripsit. Matronam q̃ loculos in quibus erant claues uinariæ cellæ resignauisset a suis inedia mori coactam. Cato ideo ppinquos fœminis osculum dare: ut scirent an temetũ olerent. Hoc tum nomen uino erat: unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronũciauit mulierem uideri plus uini bibisse: quã ualitudinis causa uiro insciente: ac dote mulctauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius imperator aduersus sannites dimicaturus uotum fecit si uicisset Ioui pocillum uini. Deniq; inter dona sextarios lactis datos inuenimus nusquam uini. Idem Cato cum in hispaniam nauigaret: unde cum triumpho rediit. Non aliud inquit uinum bibi q̃ remiges: in tantum dissimilis istis qui etiam conuiuiis alia q̃ sibimetipsis ministrant aut procedente mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant Myrrhæ odore cõdita: ut apparet in Plauti fabula: quæ persa inscribitur q̃q̃ in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius Dosennus his uersibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murrinam. Et in Acharistione.

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteiũ Capitonem in eadẽ sententia fuisse uideo: quoniã in pseudulo sit.

Quod si opus est ut dulce promant idem & quicquid habeant roga.

Murrinam: passum: defrutum: mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinam: sed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. Cap.xiiii.

a pothecas fuisse & diffundi solita uina: anno.dc.xxxiii.urbis apparet indubitato opimiani uini argumento: iam intelligente suum bonum italia. Nondũ tamen ista genera in claritate erãt Itaq; oĩa tunc genita unum habent consulis nomen. Sic quoq; diu trãsmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usq; nostros etiã falerno iam reperto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasi. Quinq; thasii uini inde depromam falerni bina.

P. Licinius crassus & L. Cæsar censores anno urbis conditæ.dc.lxxv.edixerunt ne quis uinũ græcũ amineũq; octonis æris singula quadrantalia uenderet. Hæc.n.edicti uerba sunt. Tanta uero uino græco gratia erat: ut singulæ potiones in uno conuictu darent. Quibus uinis auctoritas fuerit sua in mensa. M. Varro his uerbis tradit. L. Luculus puer apud patrem nunquã lautũ conuiuiũ uidit in quo plus semel græcum uinum daretur. Ipse cum rediit ex asia milia cadorum cõgiorum diuisit amplius centũ. C. Censius quem prætorem uidimus chium uinum in domum suam illatum dicebat tum primum: cũ sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super.x.cados hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino: & quando primum genera uini factitii. Cap.xv.

q Vid ni & Cæsar dictator triũphi sui cœna uini falerni amphoras centum: chii cados centum in conuiuia distribuit. Idem hispaniensi triũpho chium & falernum dedit. Epulo uero i tertio cõsulatu suo falernũ.chium: lesbium: mamertinum: quo primum tẽpore quattuor genera uini apposita cõstat. Postea ergo alia omnia in nobilitatem uenerunt circiter septingentesimum urbis annum.

De uinis factitiis. Cap.xvi.

i Taq; non minora innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante sæculis: quæ nunc di

cemus omnia

cemus omnia ad medicinæ usum pertinẽtia. Omphacium quomodo fieret ꝓpter unguẽta diximus priore libro. Fit e labrusca: hoc est uite siluestri quod uocat̃ oenanthinum. Flores eius libris duabus in musti cado macerati post.xxx.dies mutant̃. Præter hoc radix labruscæ & acini coria perficiũt. Ii paulo postq̃ defloruere: singulare remediũ habent ad refrigerandũ in morbis corpoꝝ ardores gelidissima (ut ferunt) natura. Pars eorum æstu moritur: priusq̃ reliqui qui solstitiales dicunt̃. Vniuersi nunq̃ maturescunt. Et si prius q̃ tota uua maturescat: incocta detur cibo gallinaceo generi fastidiũ gignit uuas appetendi. Fictiorum primũ fit ex ipso uino: quod uocat adynamon hoc mõ. Alibi musti sextarii.xx.aquæ dimidiũ feruet donec excoquat̃ aquæ mensura. Alii marinæ sextarios.x.tantũdem pluuiæ in sole.xl.diebus torrent. Dant ægris quibus uini noxã timẽt. Proximũ fit e milii semine maturo cũ ipsa stipula libram & quadrãtem in congios duos musti macerant. Et post septimũ mensem transfuso. Ex loto arbore hærba dictum est uti quæq; fierent. Fit & e pomis quæ dicemus iterpretationibus nõ nisi necessariis additis. Proximũq; ei e palmis: quo parthi & indi utuntur: & oriens totus. Maturaꝝ quas uocant chydæas modio in aquæ congiis tribus macerato expressoq;. Sic fit & sycites e fico: quẽ alii palmiprunũ: alii trocin uocant. Aut si dulce esse non libeat: pro aqua tantũdem uinaceoꝝ adiiciunt. Ex cypria fico & acetum fit præcellens: atq; alexandrino quoq; melius. Vinum fit & ex siliqua syriaca: & e pyris: malorũq; oibus generib9. Sed e punicis quod rhoiton uocant. Et e cornis: mespilis: sorbis: moris siccis: nucleis pineis. Hi musto madidi exprimunt̃. Superiora per se mitia. Myrticẽ Cato quẽadmodum fecerit hoc paulopost indicabimus. Græci uero & alio modo. Ramis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis tusis libra in tribus musti cõgiis deferuere faciunt donec duo supersint. Quod ita siluestris myrti baccis factum est myrtidanum uocant. Hoc manus tingunt. Ex iis quæ in hortis gignuntur fit uinum e radice asparago: cunila: origano: apii semine: ambrotono: mentastro: ruta: nepeta: serpillo: marubio. Manipulos binos tundunt in cadum musti: & sapæ sextarium: & aquæ marinæ heminam. E napis fit.xi.denarioꝝ põdere ĩ sextarios binos musti addito. Itẽ e scylla radice. Inter flores & rosæ foliis tusis: in linteoloq; in mustũ collatis cum pondusculo: ut sidat.xl.pondere denarioꝝ in sextarios uicenos musti: nec ante tres menses uase aperto. Itẽ e nardo gallico: & aliud e syluestri. Aromatiten quoq; inuenio factitatũ nõ tantum unguentoꝝ cõpositione. primo ex myrrha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine: offis in mustum: aut dulce uinũ desectis. Alii de calamo: iunco: costo: nardo: syriaco: amomo: casia: cynnamomo: croco: palma: assaro: similiter & offa. Apud alios nardi: & malobathri selibris in musti cõgios duos additis. Qualia nũc quoq; fiunt pipere & melle addito: quæ alii cõdita alii piperata appellant. Inuenitur & nectarites ex hærba: quã alii Helenion: alii medicam: alii symphyton: alii idem & horestion: alii nectaream uocant: radice ponderis.xl.denarioꝝ in sextarios sex musti addita. Similiter in linteo. Ex cæteris hærbis collatis fit ab sinthites in.xl.sextariis musti absinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel scopis absinthii in uinum additis. Similiter hysopites e cilicio hysopo unciis tribus in duos congios musti coniectis aut tusis in uinum Fiunt utraq; & alio modo circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scã:nonites. Mira uitium natura saporẽ alienũ in se trahendi: qualem & redolent salicum patauinoꝝ in palustribus uindemiæ. Sic & helleboꝝ serit̃ ĩ thaso: aut cucumis siluester: aut scamonea: quod uinum ectromatium uocant: quoniã abortus facit. Fit & ex hærbis: quaꝝ natura suo loco dicet̃. E stæchade & radice gentianæ: & trogoriano: & dictamo: assaro: dauco. elelisphaco: panace: acoro: Conyza: thymo: mandragora iunco. Vocarunt & sycinum. & ithacomelin: & lectispagiten: quorum tam oblitetata ratio est. Ex fructicũ uero genere cædri utriusq; cupressi: laurus: iuniperi: pini: pyri: terebinthi: callini: lentisci: Baccas aũt lignum recens in musto decoquunt. Itẽ chameleæ & chamepityos & chamedryos lignũ. Eodẽ modo & ex flore in congium musti decem denariorum pondere addito.

Palmiprimum

catorciten

phthoriũ

Calami

De hydromelle & oxymelle. Cap.xvii.

f It uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquennio ad hoc seruari cælestem iubent aliqui prudẽtiores. Alii statim ad tertias partes decoqunt: & tertiã mellis ueteris adiiciunt. Deinde.xl.diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromel. & uetustate saporẽ uini assequitur. nusq̃ laudatius q̃ in phrygia. Quin & acetum melle tẽperabatur: adeo nihil intemptatum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decem libris: aceti ueteris heminis quinq;: salis marini libra: aquæ pluuiæ sextariis quinq; sufferuefactis decies: mox elutriatis: atq; ita inueteratis. Omnia ab Themisone summo auctore dãnata. Et hercule coactus eorum usus uideri potest: nisi siquis naturæ opus credit aromatitem: & ex unguẽtis uina composita: aut ut biberentur genuisse eam frutices Ista sunt cognitu iucunda solertia humani animi omnia exquirente: Nihil quidẽ ex iis anno durare: præterq̃ quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plurae tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini. Cap.xviii

f Vnt & ĩ uino prodigia. Dicitur in arcadia fieri quod fœcunditatem fœminis iportet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa caryniã abigi partum uino: atq; etiam si uuam edant grauidæ:

cum differentia in gustatu nõ fit. Troezeniũ uinum qui bibunt negant generare. Thasos duo genera uini diuersa facere proditur. Vnũ quo somnus cõcilietur: alteꝝ uero quo fuget. Apud eosdem uitis theriace uocat cui9: & uinũ & uua cõtra serpentiũ ictus medet. Libaneos thuris odore: ex qua diis prolibãt. E diuerso spendios dãnata a feris. Ferũt eam nec ab alite ulla attingi. Thasiã uuã ægyptus uocat apud se prę dulcẽ quæ soluit aluũ. Est contra in lycia quæ solutũ firmat. Aegyptus & ecbolinã habet abortiuos facientem. Vina in apothecis canis ortu mutant quædã: posteaq; restituũtur sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus iis quæ durauerint tantũ uetustatis adiicere sentitur: quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas nõ sit: & quibus generibus musta condiantur. Cap. xix.

T quoniã religione uita constat: ꝓlibare diis nefastũ habetur uino præter imputatæ uitis: fulmine tactæ: quãq; iuxta hoĩs mors laqueo pependerit: aut uulneratis pedib9 calcata: & quod circũcisis uinaceis ꝓfluxerit: aut superne deciduo ĩmundiore lapsu aliquo polluta. Item græca quoniã aquã habeat. Vitis ipsa quoq; mandit decoctis caulibus sũmis: qui & condiunt in aceto ac muria. Veꝝ & de apparatu uini dixisse cõueniat: cũ græci priuatim ea præcepta tradiderint: artẽq; fecerint: sicut Euphronius & Aristomachus & Coniades & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatẽ: necnõ aliquibus sui partibus calce. Græcia argilla aut marmore: aut sale: aut mari lenitatẽ excitat. Italiæ in parte aliqua rabulana pice ac resina. Condire musta uulgare est: ei prouintiisq; finitimis. Anni prioris uina nõ nusquã fæce acetoue condiunt. Necnon & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquit ut dulcescat portione uirium. Nec durare ultra annuum spaciũ tale proditur. Aliquibus in locis decoquũt ad sapas musta: infusisq; iis ferociã frangunt. Et in hoc tamen genere & in omni alio subministrant uasa ipsa cõdimẽtis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicetur uolumine.

De picis generibus: & resinis: & mustis condiendis: & de aceto & fæce. Cap. xx.

Rboꝝ succo manantium picem resinãq; aliæ ortæ in oriente: aliæ in europa ferunt. Quæ iter est Asia utrinq; quasdã habet. In oriente optimã tenuissimãq; terebinthi fundunt. Deinde lentisci: quã & masticen uocant Postea cupressi acerrimã sapore. Liquidã omnes & tantũ resinã. Crassiorẽ uero & ad pices faciendas cædrus. Arabica resina alba est: acri odore difficilis coquenti. Iudaica callosior: & terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis similitudinẽ habet. Cypria antecedit oẽs Est ãt melleo colore carnosa. Colophonia præter cæteras fulua: si teratur alba fit. Grauior odore. Et ob id non utunt ea unguentarii. In asia quæ fit e picea admodũ candida spargos uocat. Resina oĩs dissolui tur oleo. Quidam & creta figulinarum hoc fieri arbitrãtur. Pudetq; confiteri: maximum iam honorem eius esse in euellendis a uirorum corporibus pilis. Ratio aũt condiendi musta in primo feruore qui nouem diebus cum plurimum peragitur aspersu picis: ut odor uino cõtingat: & saporis quædam acumina Vehementius id fieri arbitrant crudo flore resinæ: excitariq; lenitatem. E diuerso crapulam compesci: & feritatem nimiã: frangiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxĩe circũpadanisq; mustis utilitas discernit hoc modo pugnacibus mustis crapulæ plus inditur: lenibus parcius. Sunt qui & ex nitro quoq; condiri uelint. Necnõ alia æque multiplici natura. Vitiũq; musto quibusdã in locis iterum sponte feruere: qua calamitate cũ deferbuit deperit sapor: uappæq; accipit nomen probrosum ẽt hominum cũ denegauerit aĩus. Acetis.n. nequitiæ inest uirtus magnos ad usus: & sine quis uita mitior degi non possit. Cætero minorum medicaminis tanta cura est: ut cinere apud quosdam ceu gypso alibi q̃bus diximus modis instaurent. Sed cinerem e uitis sarmentis aut quercu præferunt. Quin & marinam aquã eiusdem rei gratia ex alto peti iubent: seruariq; ab æquinoctio uerno: aut certe nocte solstitio & aq̃lone flante hauriri: uel circa uindemiã si hauriatur decoqui. Pix ĩ Italia ad uasa uino condẽdo maxime ꝓbatur brutia. Fit e picea resina. In hispania aũt e piceastris minime laudata. Est.n. resina harum amara & arida & graui odore. Differentiam rationẽq; faciendi proximo uolumine demonstrabimus iter arbores feras. Vitia præter supradicta acor: aut fumidum uirus: aut picis adustio. Experimentum uero si fragmenta subluceant: ac sub dente lentescat acore iucundo. Asia picem idicã maxime probat: græcia piericã Virgilius naritiã. Diligentiores admiscent nigram masticem: quæ in ponto bituminis similis gignitur: & irys radicem oleumq;. Nam cæram accipientibus uasis compertum est uiua acescere. Sed transferre ĩ ea uasa ĩ quibus acetum fuerit utilius: q̃ in ea in quibus dulce: aut mulsum. Cato iubet uina concinnari: hoc enim utitur uerbo: cineris lexiui cum defruto cocti parte quadragesima pulegii uel salis sesquilibra. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionem. Resinæ uero in nouissimis. Super omnia addi maturescente iam uino iubet mustum: quod ille tortinum appellat. Nos intelligimus nouissime expressum. Et adiici mustis tingendi gratia coloris: ut pigmentũ aliquod uini. Atq; ita pinguius fieri. Tot uenenficiis placere cogitur. Et miramur noxia esse: In uitium inclinantis. Experimentũ est laminæ plũbeæ mutatus in eo colos. Propriũ aũt inter reliquos liquiores uino mucescere. aut in acetum uerti. Extãtq; medicinæ uolumina. Et fæx uini siccata recipit ignes: ac sine alimento per se flagrat. Cinis eius nitri naturã habet: easdẽq; habet uires. Hoc amplius quo pinguius sentitur.

Epargos an psegas

Nec esse aliam q̃ in multa pice naturã

De cellis

De cellis uinariis. Cap.xxi.

m Agna & collecto iam uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uasis condunt: circulisq; cin-
gunt: atq; etiã hyeme gelida ignibus rigorẽ arcent: Mirũ dictu. Sed aliquando uisum: ruptis
uasis stetere glaciatæ moles prodigii mõ: quoniã uini natura nõ gelascit: alias ad frigus stupẽs
tantũ. Mitiores plagæ doliis condunt: infodiuntq; terræ tota: aut ad portionẽ situs. Item cælũ præbent.
Alii uero impositis tectis arcent. Tradũturq; ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras ob
uerti in aquilonem oportere: uel usq; in exortum æquinoctialem. Sterquillinia & arborum radices ꝓcul
abesse: oĩaq; odoris euitandi: facillimo in uina transitu. Ficos utiq; & caprificos. Doliis ẽt interualla dari:
ne inter sese uitia serpant contagione uini semper ocissima. Quin & figuras referre. Vẽtrosa ac patula mi
nus utilia. Picari oportere protinus a canis ortu: postea perfundi marina aqua aut salsa ac leui cinere sar
menti ea aspergi: uel argilla aspera myrrha suffiri: ipsasq; sæpius cellas. Imbecilla uina demissis in terram
doliis seruanda. Valida expositis. Nunquã implenda. Et quod supersit: passo aut defruto perungẽdum:
admixto croco: pice ueteri cum sapa. Sic coopercula doliorum medicanda addita mastice ac pice. Bru-
ma aperiri uetant: nisi sereno die. Vetant austro flante: lunaue plena. Flos niui cãdidus probat᷑ rubens tri
ste signum est: si nõ is uini colos sit. Item uasis incalescentibus: operculisue sudãtibus. Quod celeriter flo
rere cœperit: odorẽq; trahere: nõ fore diutinum. Ipsa quoq; defruta ac sapas cum sit cælũ sine luna: hoc ẽ
in syderis eius coitu neq; alio die coqui iubent. Præterea plumbeis uasis non æreis: nucibus iuglandibus
additis. Eas enim fumum excipere. Campaniæ nobilissima exposita sub diuo in cadis uerberari sole luna
hymbre ac uentis aptissimum uidetur.

De uitanda ebrietate. Cap.xxii.

a C si quis diligentius reputet: in nulla parte operosior uita est: se non saluberrimum ad potum
aquæ liquorem natura dederit: quo cætera omnia animantia utuntur. At nos uinum bibere &
iumenta cogimus: tantoq; opere: tanto labore & impendio constat: quod hominis mentẽ mu-
tet ac furorem gignat: milibus scelerum huic deditis tanta dulcedine: ut magna pars non aliud uitæ præ-
mium intelligat. Quin immo ut plus capiamus: sacco franguntur uires. Et alia irritamenta excogitãtur.
Ac bibendi causa etiam uenena conficiuntur. Aliis cicutam præsumentibus: aut bibere mors cogat. Aliis
pumicis farinam: & quæ referendo pudet docere. Cautissimos ex iis balineis quoq; coqui uidemus: exani
mesq; efferri. Iam uero alios lectum expectare non posse: imo uero nec tunicam. Nudosq; ibi protinus &
anhelos ingentia uasa corripere: uelut ad ostentationem uirium: ac plene infundere ut statim euomant:
rursusq; hauriant. Idq; iterum tertioq;: tanquam ad perdenda uina geniti: & tanq̃ effundi illa nõ possint:
nisi per humanum corpus. Ad hæc pertinent peregrinæ exercitationes: & uolutatio in cœno: ac pectoro-
sa ceruicis repandæ ostentatio. Per omnia hæc prædicatur sitis quæri. Iam uero quæ uasa adulteriis cela-
ta: tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita uina ex libidine hauriũtur: atq; etiam præmio
inuitatur ebrietas. Et si diis placet: emitur alius: ut uel quantum biberit tantum edat: & pretium uinolen
tiæ lege accipit. Alius quantum alea quæsierit: tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur. Tunc
graui prodũtur marito. Tunc animi secreta ꝓferuntur. Alii testamenta sua nuncupant. Alii mortifera lo
quũtur: rediturasq; per iugulum uoces nõ continent: q̃ multis ita interemptis: Vulgoq; ueritas iam attri
buta uino est. Interea ut optime cadat: solem orientem nõ uident: ac minus diu uiuunt. Hinc pallor: & ge
næ pendulæ: oculorum ulcera: tremulæ manus: effundentes plena uasa: & quæ sit pœna præsens: furiales
somni: & ĩquies nocturna. Præmiũq; summũ ebrietatis libido portẽtosa ac iucundũ nefas. Postera die ex
ore halitus fetidi: ac fere rex oĩum obliuio: morsq; memoriæ. Rapere se ita uitã prædicant: cũ priorẽ diẽ
quottidie ꝑdãt: illi uero & uenientẽ. Tiberio Claudio principe ante hos.xl.annos institutũ ut ieiuni bi-
berent: potusq; uini antecederent cibos: externis & hoc artibus: ac medicorũ placitis nouitate aliqua sese
cõmendantium. Gloriã hac uirtute parthi quærũt. Famã apud græcos Alciabiades meruit. Apud nos co
gnomen etiam nouellius Tricongius mediolanensis ad proconsulatum usq; e prætura honoribus gestis Torquat9
tribus congiis (unde & cognomẽ illi fuit) epotis uno impetu: spectante miraculi gratia Tiberio principe
in senecta iam seuero: atq; etiam alias seuo. Sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademq; cõmen
datione credidere. L. Pisonem urbis romæ curatorem ab eo delectum: ꝙ biduo duabusq; noctibus ꝑ po
tationem continuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrẽ Ti-
berium ferebatur. Tricongii rara gloria: quãdo & hæc ars suis legibus constat: nõ labasse sermone: nec le Torquati
uatum uomitione: nõ altera corporis parte. Dum biberet matutinas obisse uigilias: plurimum hausisse
uno potu. Plurimũ præterea aliis minoribus addidisse: optima fide: non respirasse in hauriendo: neq; ex-
puisse: nihilq; ad elidendum in pauimentis summũ ex uino reliquisse: diligenti scito legum contra biben
di fallacias. Tergilla Ciceronẽ. M. Fabio binos cõgios simul haurire solitum ipsi obiicit. M. q; Agrippæ
a marcido ac temulento scyphum ĩpactum. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriã
auferre Cicero uoluit interfectori patris sui. M. Antonio. Is enĩ ante eum auidissime apprehenderat hãc
palmam: edito etiam uolumine de sua ebrietate: quo patrocinari sibi ausus approbauit plane (ut equidẽ

arbitror(quanta per temulentiam mala terrarum orbi intulisset: exiguo tempore ante prœlium actiacũ illud uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuium: & tanto magis eum sitiens Nãq; & hæc necessitas uitium comitatur: ut bibendi consuetudo augeat auiditatem. Scitumq; est scytharum legati quanto plus biberint: tanto magis sitire parthos. Est & occidentis populis sua ebrietas: fruge madida. Pluribusq; modis per gallias hispaniasq; nominibus aliis: sed ratione eadem. Hispani iam & uetustatẽ ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoq; e fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaq; in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos: nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic telus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiorum solertia inuentum est quẽadmodum aqua quoq; inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi: intus uini: foris olei: arborum e genere ambo præcipui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebit ad bibendum generibus centũnonagintaquinq;. Si species uero æstimetur: pene duplici numero excogitatis: tantoq; paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. Cap.i.

o Leam theophrastus celeberrimus e græcorum auctoribus urbis romæ anno circiter quadringentesimoquadragesimo negauit nisi ĩtra.xl.mil.pas.a mari nasci. Fenestella uero oĩno nõ fuisse in italia hispania atq; africa. Tarquinio Prisco regnante: ab annis populi ro.clxxxiii. Quæ nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hispaniasq; medias. Vrbis quidẽ anno quingentesimoquinto. Appio Claudio Cęci nepote. L. Iunio coss. olei libræ duodenæ assib9 ueniere. Et mox anno.dc. octogesimo. M. Seruius. T. F. ædilis circulis olei denas libras singulis assibus præstitit po.ro. p totum annũ. Minus ea miret' q' sciat post ãnos.xxii. Cn. Pompeii.iiii.cõsolatu oleũ puinciis italiam misisse. Hesiodus quoq; i primis cultum agroꝝ docẽdam arbitratus uitã: negauit oleæ satorẽ fructũ ex ea pcepisse queq;. Tam tarda tunc res erat. At nũc etiam in plãtariis ferunt: trãslatarũq; altero anno decerpũt' baccæ. Fabianus negat puenire i frigidissimis oleã: neq; in calidissimis. Genera eaꝝ tria dixit Virgilius: orchites: & radios: &: posias. Nec desiderare rastros: aut falcẽ ullã: aut curã. Sine dubio: & i iis solũ maxime cælũq; referre. Verum tamẽ attondentur sicut & uites atq; etiam iterradi gaudent. Consequẽs eaꝝ uindemia est arsq; nel maior oleo q̃ musta tẽperandi. Ex eadẽ quippe oliua differunt succi. Primũ oĩum cruda atq; nõdum inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda preli laudatissima: ac deinde per diminutiones: siue(ut nup inuẽtũ est)exilibus regulis pede incluso. Quãto maturior bacca: tanto pinguior succus: minusq; gratus. Optima aũt ætas ad decerpendum: iter copiã bonitatẽq; icipiẽte bacca nigrescere. Nostri uocant drupas: græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Rigua fuerit arbor: an suo tantum bacca succo. Nichilq; aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo. Cap.ii.

u Etustas oleo tedium affert non item ut uino: plurimumq; ætatis annuo est: prouida si libeat itelligere natura. Quippe temulẽtiæ nascẽtibus uinis uti necesse non est. Quinimo iuitat ad seruandum blanda iueterati caries. Oleo uoluit parci: fecitq; ueteratum ea necessitate promiscuũ. Et uulgo principatum in hoc quoq; bono obtinuit italia toto orbe: maxime agrouenafrano: eiusq; parte: quæ licinianum fundit oleum: unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguenta hanc palmã dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palarum delicatiore sentẽtia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquum certamẽ inter istriæ terram & beticæ par est. Vicina bonitas prouintiis: excepto africæ frugifero solo. Cæteris totum id natura concessit. Oleum ac uinum inuidit tantum: satisq; gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena: quem in nulla parte uitæ numerosiorem esse docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ incipientibus. Cap.iii.

o Liuæ constant nucleo: oleo: carne: amurca. Sanies est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo siccitatibus minima: riguis copiosa. Suus quidem oliuæ succus est oleum: idq; præcipue ex immaturis ĩtelligimus: sicut de omphacio docuimus. Augetur oleum ab arcturi exortu ad. xvi. Kalen. octob. postea nuclei increscunt: & caro. Cum sitienti hymbres copiosi accessere: uitiatur oleum in amurcam. Huius color oliuam cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigricia minimum amurcæ: ante eam nihil. Et error hominũ fallus existimantium maturitatis initium: quod est uitio pximum. Deinde q; oleum crescere oliuæ carne arbitrantur: cum succus omnis in corpus abeat: lignumq; intus grandescat. Ergo tũ maxime rigantur. Quod ubi cura multa siue hymbribus accidit: oleum absumitur: nisi secuta serenitate quæ corpus extenuet. Omnino enim ut Theophrasto placet: est olei causa calor. Quare & in torcularibus et iã i cellis multo igni quærit'. Tertia est culpa iparsimonia: quoniã ppter ipẽdiũ decerpẽdi expectatur ut decidat oliua. Qui mediũ tẽperamentũ in hoc seruãt: perticis decutiũt cũ iniuria arboꝝ sequentis

anni damno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito: ne ue uerberato. Qui cautissime agunt harundine leui ictu: nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur decussis germinibus. Nec minus si expetatur ut cadat. Hærendo enim ultra suum tempus absumunt uenientibus alimentum: & detinent locum. Argumentū est q̄ nisi ante fauonium collectæ: nouas uires nō resumunt: & difficilius cadunt. Primū ergo ab autūni colligitur initio opere nō natura posia: cui plurimū carnis: mox orchites: quibus olei: post radios. Has enim ocissime occupat æstas: quia sunt tenerrimæ: & amurca cogit decidere. Differuntur uero etiam in martium mensem: callosæ: contra humorem pugnaces ob idq; minimæ: licinia: cominia. Contra sergia: quam sabini regiam uocant: non ante fauonii flatum nigrescentes: hoc est ad. vi. idus febr. Tunc arbitrātur eas maturescere: & quoniā ꝓbatissimū fiat ex iis oleū Accedere etiā ratio prauitati uidetur. Feruntq; frigore sterilitatē fieri: sicut copiā maturitate: cum sit illa bonitas nō temporis: sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error collectam seruādi in tabulatis: nec priusq̄ sudet premendi: cum omni hora oleum decrescat: amurca augeatur. Itaq; uulgo nō amplius senas libras singulis modiis exprimi dicunt. Amurcæ mēsuram nemo agit quāto eo copiosior reperiatur in eodē genere diebus adiectis. Omnino in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleum existimantium: præsertim cum magnitudine copiam olei non constare indicio sint quæ regiæ uocantur: ab aliis maiorinæ: & ab aliis bamgiæ grandissimæ: alioquin minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei exiguum. Decapoli uero syriæ perquā paruæ: nec cappari maiores: carne tamen cōmendātur. Quam ob causam italicis transmarinæ præferuntur in cibis cum oleo uincant. Et in ipsa italia cæteris picenæ: & sidicinæ. Sale illæ priuatim condiūtur: & ut reliquæ amurca sapaue. Necnō aliquæ oleo suo sine accersita cōmendatione puræ innatant. Colimbades franguntur: eædemq; hærbarum uiridium sapore condiuntur. Fiunt & præcoces feruenti aqua perfusæ: quālibet ĩmaturæ. Miræq; dulcem succum oliuas bibere: & alieno sapore infici. Purpureæ sunt: & iis ut in uuis in nigrum colorem transeūtibus posiæ: Sunt & superbæ præter iam dicta genera. Sunt & prædulces per se tantum siccatæ: uuisq; passis dulciores. Admodū raræ ĩ africa: & circa emeritam lusitaniæ. Oleum ipsum sale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ conciso odorem accipit medicati: alias ut uino palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differentia. Tribus ut plurimum bonitatis distat. Odor in tenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis.

phauliæ Theoph.

De natura olei. Cap. iiii.

o Leo natura tepefacere corpus: & contra algores munire. Eidem feruores capitis refrigerare. Vsum eius ad luxuriam uertere græci uitiorum omnium genitores in gymnasiis publicando. Notum est magistratus honoris eius octegenis sestertiis strigmenta olei uendidisse. Oleæ honorem romana maiestas magnum præbuit. Turmas equitum idibus iuliis ex ea coronando. Item minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant: græci uero oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum. Cap. v.

n Vnc dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem salentinam orchitem: posiam: sergianam: cominianam: albiceram seri iubet. Adiicitq; singulari prudentia quam earum in iis locis optimam esse dicant. In frigido autem & macro liciniam. Pingui enim & olenti uitiari eius oleum: arboremq; ipsam fertilitate consumi. Musco præterea & rubro infestari. Spectare olieuta in fauonium loco exposita solibus censet.

ostum: uel ortum

De seruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum. Cap. vi.

n Ec alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & posias q̄ uel uirides in muria: uel fractas in lentisco. Oleum q̄ acerbissima diu optimum fieri. Cætero q̄ primum e terra colligendam. Si inquinata sit lauandam. Siccari triduo satis esse. Si gellent frigora: quarto die premēdam. Hanc & sale aspergi. Oleum in tabulato minui: deteriusq; fieri. Item in amurcā & fracibus. Eæ sunt carnes & inde feces. Quare sæpius die decapulandum. Præterea concas & plumbeas cortinas aere uitiari. Feruentibus omnia ea fieri clausisq; torcularibus: & q̄ minime uentilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de causa e nucleis ipsarum ignis aptissimus: & e cortinis in labra fundēdum: ut fraces & amurca liquentur. Ob id crebrius uasa mundanda. Fiscinas spongia tergēdas: ut q̄ maxime pura sinceritas cōstet. Postea inuentum ut lauarentur utiq; feruēti aqua. Protinus prælo subiicerent solidæ. Ita enim amurca exprimitur. Mox trapetis fractæ præmerentur. Iterum premi plusq̄ centenos modios non probant. Factus uocatur. Quod uero post molam primum est flos: factus Tres geminos sue a quaternis hominibus nocte ac die premi iustum est.

Tergeminos ferunt

De oleo factitio. Cap. vii.

n On erat tum factitium oleum. Ideoq; arbitror nihil a catone dictum. Nūc eius genera plura. Primumq; persequemur ea quæ ex arboribus fiunt: & inter illas ante oēs ex oleastro. Tenue id: multoq; amarius q̄ oleæ: tantum ad medicamentum utile. Similimū huic inest ex chamelea frutice saxoso. non altiore palmo: foliis oleastro: baccisq;. Proximum fit & e cyci arbore in ægypto copiose. Alii crotonem: alii thibin: alii sisamum siluestre appellant. Ibiq; nō pridem. Et in hispania repente ꝓuenit

altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitiũ: semine uuarum gracilium: pallidarũq;. Nostri eam uocant ricinum a similitudine seminis. Coquitur id in aqua: inatansq; oleum tollitur. At in ægypto ubi abundat sine igni & aqua sale aspersum exprimitur: cibis fedũ lucernis exile. Amygdalinũ quod aliqui netopum uocant: ex amaris nucibus arefactis: & in offam contusis aspersum aqua & iterũ tusis exprimitur. Fit & lauro admixto druparum oleo. Quidãq; e baccis exprimunt tantũ. Aliis foliis modo. Alii folio & cortice baccarum. Necnõ stiracem addunt: aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia: siluestris: nigra baccis. Simile est e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tundũtur baccæ asperfæ calida aqua: mox decoquũtur Alii foliorum mollissima decoquũt in oleo: & exprimunt. Alii deiecta ea in oleum prius sole maturant. Eadem ratio & in satiua myrto: sed præfertur siluestris: minore semine: quã quidã oxymyrsinem uocãt: alii chamæmyrsinẽ: alii acaron a similitudine. Hæc est enim breuis fruticosa. Fit & ex citro: cupresso: nucibusq; iuglandibus: quod caryinon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Item lentisco. Nam & cyprinũ etiam: e glande ægyptia ut fieret odorum cã dictum ẽ. Indi etiã ex castaneis & sisama atq; oriza facere dicũtur. Ichthiophagi e piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenãthinum fit de ipsa oenãthe: ut dictũ est in unguentis. Gleucino mustum incoquitur in uapore lento. Ab aliis sine igne circũdatis uinaceis diebus. xxii. bis singulis promixtum. Cõsumiturq; mustũ oleo. Alii non sansucum tantũ admiscent: sed etiã præciosiora odoramenta. Et in gymnasiis quoq; condit' odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalato: calamo: balsamo: iri: cardamomo: meliloto: nardo gallico: panace: sansuco: helenio: cinami radice: omnium succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis iũcinum e iunco: quod est rosaceo simillimũ. Item hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimum autem in ægypto e raphani semine aut gramine hærba quod chortinon uocant. Item sessama & urtica: quod Cnidinum appellant. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina maceratum. Suis hærbis componunt inter cappadociam & seleuciam: quod seleuticũ appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gummi. E pice fit quod picinum appellant. cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atq; expressis. Probatum maxime e brutia. Est enim pinguissima & resinosissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ maritimis: quod eleomeli uocant. Manat ex arboribus pingue. Crassius melle: resina tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædam genera morborum. Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Saturni romæ intus oleo repletum est.

Metopũ

Agrostiõ

Palmyris

De amurca. Cap. viii.

f Vper oia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosq; illa ibui: ne bibant oleum. Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutum parietum & tectoria & pauimenta horreorum frumenti. Vestiarium etiã cõtra teredines: ac noxia animalia amurca aspergi. Semina frugũ perfundi. Morbis quadrupedũ arborum quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera interiora humani quoq; oris. Lora etiã ac coria oia & calceamina axesq; decocta ungi atq; æramenta contra eruginẽ. Colorisq; gratia elegantioris & totam suppellectilem ligneã: ac uasa fictilia in quis ficum aridã libeat asseruare. Aut si folias baccasq; & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleam si lãbendo capra lingua contigerit: depaueritq; primo germinatu sterilescere auctor est. M. Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum oium genera & naturæ. Cap. ix.

r Eliqui arborum fructus uix specie figuraue non modo saporibus succisq; totiẽs permixtis atq; insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. Cap. x.

g Randissimis pineis nucibus altissimeq; a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis includi toris uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocãdi. Harum genus alterũ tarentinũ digitis fragili putamine auiũq; expositũ furto in arbore. Et tertiũ sapineũ e picea satiua: nucleorum cute uerius q̃ putamine adeo molli: ut simul mandãtur. Quartũ pityida uocant e pinastris: singularis remedii aduersus tussim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocãt. Pinea corona uictores apud isthmum coronãtur.

Vel pityina

De malo cotoneo. Cap. xi.

h Is pxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea: & græci cydonea ex creta insula aduecta Incuruatos trahũt ramos: phibentq; crescere parentẽ. Plura eorum genera. Chrysomela icisuris distincta: colore ad aurum inclinato. Quæ candidiora nostratia cognoiata in odoris præstantissimi. Est & Neapolitanis suus honor. Minora ex eodẽ genere strutea odoratius uibrant: serotino prouentu. Præcocia uero mustea. Struteis autem cotonea insita suũ genus fecere muluianũ: quæ sola ex iis uel cruda manduntur. Oia iam & uirorum salutatoriis cubilibus insula simulacris noctiũ consciis iposita. Sũt præterea siluestria parua struteis odoratissima in sepibus nascentia. Mala appellamus quãquã diuersim persica & granata: quæ in punicis arboribus nouẽ generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignum illis in

gnũ illis in corpore. Necnon & quædam e pyris libralia appellata amplitudinẽ sibi põderis noĩe asserũt.

De persico genera quattuor. Cap.xii.

f Ed persicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen gallica & asiatica. Post autũnum maturescunt: æstate præcocia intra. xxx. annos reperta: & primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popularia undiq. Pomum innocuum expetitur ægris. Preciumq singulis iam triceni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia nõ aliud fugacius. Longissima. nãq decerpto bidui mora est: cogitq se uenundari.

De pruno genera.xi. Cap.xiii.

i Ngens postea turba prunorum uersicolor: nigra: candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraq: asinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatoria: cærina atq purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca: quæ sola & odore cõmendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insitorum quæ faciem parentis succumq adoptionis exhibẽt appellata utroq nucipruna. Et hæc autẽ & persica & cærina ac siluestria ut uuæ autũno cadis condita usq ad alia nascẽtia ætatem sibi prorogant. Reliquorum uelocitas citro mitescentium transuolat. Nuper in betica malia appellari ceperunt malis insita: & alia amygdalina amygdalis. His intus ĩ ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatum est. In perigrinis arboribus dicta sunt damascena a syriæ damasco cognominata: iam pridem in italia nascẽtia grandiore quamq̃ ligno: & exiliore carne: nec unq̃ in ruga siccata quando soles sui desunt. Simul dici possunt populares eorum myxæ: quæ & ipsæ nunc cœpere romæ nasci isitæ sorbis. In totum quidem persica peregrina etiam asiæ græciæq esse ex nomine ipso apparet: atq ex perside aduecta. Sed pruna siluestria ubiq nasci certum est. Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam: præsertim cum condenda demonstraret quædã etiam siluestria. Nam persicæ arbores sero & cũ difficultate trãsire ut quæ in rhodo nihil ferant: quod primum ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cum crutiatu in persis gigni: & pœnaꝝ cã a regibus translata: & in ægyptum terra mitigata. Id enim de psea diligentiores tradunt: quæ ĩ totum alia est: myxis rubescentibus similis: nec extra orientem nasci uoluit. Eam quoq eruditiores negauerunt ex perside propter supplicia translatam: sed a Perseo mẽphi satam. Et ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attaui sui. Semper autem folia habet & poma subnascentibus aliis. Sed pruna quoq omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum: genera.xxix. Cap.xiiii.

m Alorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medicam autem græci uocant patriæ noĩe. Aeq peregrina sunt zinzipha & tuberes: quæ & ipsa non pridem uenere in italiam. Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quẽ cõsulem uidimus primus utraq attulit Diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata baccis similiora q̃ malis. Sed aggeribus præcipue decora: quoniam & in tecta iam silue scãdunt. Tuberꝝ duo genera. Candidũ & a colore sericũ dictũ pene peregrina. Sunt & in uno italiæ agro ueronẽsi nascẽtia: quæ lanata appellant̃. Lanugo ea obducit iis obducta Struteis quidem persicisq Plurimis tamen peculiare nomen dedit nulla alia commendatione isignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare? cũ conditoribus suis æternam ꝓpagauerint memoriã: tanq̃ ob egregiũ aliqd in uita factũ? Ni fallor apparebit ex eo ingeniũ inserendi: nihilq tam paruũ esse quod non gloriã parere possit. Ergo habẽt originẽ a Matio Gestioq & Manlio: itẽ Claudio a quibus cotoneo insito. Ab Appio e claudia gente appiana sunt cognomiata. Odor est his cotoneoꝝ: magnitudoq. Sed claudianis color rubens. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiæ putet: sũt & septiana ab inuẽtore libertino insignia rotũditate. Cato adiicit quiriana: & quæ tradit in doliis condi scantiana. Oium aũt nuperrime adoptata sunt parua gratissimi saporis quæ petissia noĩantur. Primas nobilitauere camerina: & græcula. Cætera e causis traxere nomen. Germanitatis cohærentia & gemella nunquã singula in fœtu. A colore serica: cognatione melappia: mustea a celeritate mitescendi. Quæ nunc melimela dicunt̃ a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatem circũacti. Hæc in epiro primũ prouenisse argumento sunt græci: qui epirotica uocant. Mãmaꝝ effigie ortomastica. A conditione castrati seminis: quæ spadonia appellant. Belgemella a foliis. Folium enim unum aliquãdo & geminum erumpit e latere medio. Celerrime in rugas marcescunt pãnutea. Stolide tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color: origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes rubent. Sunt & parua grati saporis atq etiã acutiora odore: siluestria id peculiare iprobitatis & acerbitatis cõuitium: & uis tanta ut aciẽ gladii perstringat. Dacis ferme uilissimis nomen: q̃q̃ primis aduentu decerpiq properantibus.

De pyris & insitorum uarietate. Cap.xv.

e Adẽ causa in pyris taxat̃: superba cognoĩe. Parua hæc: sed ocissima. Cunctis autẽ crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: qm̃ tanta uis succi abũdat. Lactea hæc uocantur in his: quæ alii colore nigro donant syriæ. Reliquorum noĩa aliter in aliis atq aliis locis appellantur

Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractũ quod pseudo decimianũ uocant. Dolobelliana longissimi pediculi. Põpeiana cognoĩe mãmosa: liceriana: seueriana: & quæ ex iis nata sunt tyranniana longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra: Paulo superbis maiora. Late riana. anitiana. Post autũnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellãtur: quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorãtur magis sole: grãdescuntq; alioquin eadem essent quæ liceriana. Patriæ noĩa habẽt serissima oĩum amerina: picẽtina: numãtina: alexãdrina: numidiana: græca: & in iis tarẽtina: signina: quæ alii a colore testacea appellãt: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia laurea: nardina. A tempore ordearia. A collo ampullacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. Incerta nominum cã est barbaricis ueneriisq;: quæ colorata dicũt: Regiisq;: quæ minimo pediculo. Sessilia patriciis uo conis uiridibus oblongisq;. Prẹterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta: qui & semẽtina & mustea nominat. Pars hæc uitæ iãpridem peruenit ad columẽ expertis cũcta hoĩbus. Quippe cũ Virgilius insitã nucibus arbutum: malis platanum: cerasis ulmũ dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari põt: nullum certe pomũ nouũ diu iam inuenit̃. Neq; oĩa insita misceri fas est: sicut nec spinas inseri: quãdo fulgura expiari non queunt: Facile: quotq; genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu ꝓnunciantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemẽ usq; ad matrem pendẽt gelu maturescentia. Græca ampullacea: laurea: sicut in malis amerina: scãtiana. Conduntur uero pyra ut uuæ: ac totidẽ mõis nõ aliter q̃ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq; uini. Similiter iis ægris medentes in escam dant: ac uino & aqua coquuntur: atq; pulmentarii uicem implent quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis. Cap. xvi.

i N uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco cõtabulari. Septẽtrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoq; afflatu poma deturpante. Colligi mala post æquinoctiũ autũnale: neq; ante. xvi. lunã: neq; ante primã horã. Cadiua separi stramentis: storeis: paleisue susterni. Rara cõponi: ut limites parui spiritum æqualem accipiãt. Amerina maxime durare: melimela minime.

De cotoneis pyris & sorbis. Cap. xvii.

c Otoneis interclusis spiramentum omne adimendũ: aut incoqui melle ea: imergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore cõtingantur suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ seruari iubet: & ĩ matura obrui terra in ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice illito. Sic ẽt crescere amplitudine maiore q̃ possint in arbore Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis singula cõuolui: cistisq; uitilibus condi: uel creta figulinaꝝ illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarentina serissime legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypsato operculo duum pedum terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in doliis ut uuas cũ ramis suspendi. E proximis auctoribus quidam altius curam petunt: putariq; statim poma ac uites ad hunc usum præcipiunt decrescente luna. Post horã diei tertiam cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectam maturitatem: addito ut luna infra terram sit: uuas cum malleolo sarmentisue duro demptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti suspendi: exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis omnium surculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidã sic cum palmite in gypso condunt: capitibus eius scyllæ infixis utrinq;. Alii etiã uina habentibus doliis: dum ne cõtingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putãt. Aliqui oĩa hæc ĩ milio seruare malunt. Pleriq; uero in scrobe duum pedum altitudinis harena substrata: & fictili operculo: dein terra operto. Creta quidã etiã figulina uuas illinunt: siccatasq; sole suspendunt: in usu diluentes cretam. Eandem pomis in uino subigunt Mala uero generosissima eadem rõne crustãt gypso uel cæra. Quæ nisi maturuerint: incremento calicem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alii decerpunt cũ surculis: eosq; in medullã sambuci abditos obruũt: ut supra scriptum est. Aliis singulis malis pyrisq; singula uasa fictilia assignãt: & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Necnon aliqui ĩ floccis capsisq; quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta harena ita sicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cæra pontica illita melle demergant. Columella auctor ĩ puteos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima alpibus proxĩa uuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit. cadisq; conditas gypso includit. Hoc idem greci platanii foliis: aut uitis ipsius: aut fici uno die in umbra siccatis: atq; in cado uinaceis interpositis. Quo genere coa uua & berytia seruãtur nullius suauitati postferendæ. Quidam ut has faciant in cinere lexiuio tingũt protinus q̃ detraxere uitibus. Mox in sole siccãt. Tum foliis ut supra dictum est inuolutas uinaceis stipant. Sunt qui malunt uuas in scobe ramentisq; abietis: populi: fraxini: seruare. Sunt qui suspendi procul malis: protinusq; in granariis iubeãt: quoniam optime sit operimento puluis pensilibus. Contra uespas remedio est oleo aspergi ex ore: ut de palmis diximus.

De ficis genera

De ficis genera. xxix. Cap. xviii.

Reliquo genere pomorum ficus amplissima est. Quædamque & pyris magnitudine æmula. De ægyptiæ cypriæque miraculis rettulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine rotūdior tantum sapore mespili. Alexandrina hanc ibi uocāt: crassitudine cubitali ramosam: materia ualidam: lentā sine lactæ: cortice uiridi: folio tiliæ: sed molli. Onesicritus tradit in hyrcania multū nostris eē dulciores: fertilioresque: atque modios. cclxx. singulæ ferāt. Ad nos ex aliis transire gentibus chalcidicæ: quarum plura genera. Siquidē & lydiæ quæ sunt purpureæ: & mamillanæ similitudinē māmarum habent. Et callistrutiæ partim sapore præstantiores ficorum oīum frigidissimæ. Nam de africanis quas multi præferunt cunctis magna quæstio est: cum id genus in africā nuperrime transierit: patriæ nomen optinēt. Nā alexandrinæ enixiores. Candicans terina cognomine delicata. Nigra & rhodia est: & tyburtina de præcocibus. Sunt & auctorum nomina iis. Liuiæ Pompeiæ siccatæ hæ solæ in annuos usus aptissimæ cum mariscis: & aquas harundinei folii macula uariat. Est & herculanea & albicerata: & aratia alba: pediculo minimo latissima. Primo autē prouenit porphyritis longissimo pediculo. Comitatur eā e minimis & uilissimis popularis dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eædē serotinæ: & præcoces biferæ alba ac nigra cum messe uindemiaque maturescentes. Serotinæ & a corio appellatæ duro. Ex chalcidicis quarundā trifero prouentu. Tarenti tantum prædulces nascuntur: quas uocant omas. Cato de ficis serendis ita memorat. Ficus mariscas i loco cretoso aut aperto serito. In loco āt crassiore aut stercorato africanas: sed & herculaneas: saguntinas: hybernas: telianas atras pediculo longo. Postea tot subiere nomina atque genera: ut uel hoc solum æstimantibus appareat mutatam esse uitam. Sūt & hybernæ quibusdam prouintiis: sicuti mesiæ: sed arte nō natura. Paruarum genus arborum post autumnum fimo contegunt: depræhensasque in his hyeme grossos: quæ mitiore cælo refossæ cum arbore: atque in lucem remissæ nouos soles aliosque q̄ quibus uixere: auidæ tanquā iterum natæ accipiunt: & cum uenientium flore maturescunt: alieno præcoces anno: in tractu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tum africana āmonet & africæ ad ingens documentum uso eo pomo. Nāque perniciali odio carthaginis flagrans nepotumque securitatis anxius: cū clamaret in omni senatu carthaginem delendā: attulit quodam die in curia præcocem ex ea puintia ficum. Ostendensque patribus interrogo uos inquit quādo hoc pomum demptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens ossa constaret. Atqui tertium inquit ante diem scitote decerptum carthagine: tam prope a muris habemus hostem: statimque sumptum est punicum tertiū bellum: quo carthago deleta est. Quāquā Catone anno sequente rapto. Quid primum in eo miremur? curam ingenii: an occasionem fortuitam? celeritatemque cursus: an uehementiam uiri? Super omnia equidē est quo nihil equidem duco mirabilius: tantā illam urbem & de terrarū orbe per. cxx. annos urbis æmulam unius pomi argumento euersam. Quod nō trebia aut trāsimenus: nō cānæ busto īsignes romani nominis perficere potuere. Nō castra punica ad tertiū lapidem uallata. Portæque colinæ adequitans ipse Hānibal. Tanto ppius carthaginem pomo Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Magisque ob memoriā eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cōditoris appellata: quoniā sub ea inuēta est lupa infantibus præbēs rumen. Ita. n. uocabāt māmam. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̄ in comitiū spōte trāsisset. Adacto nauigio ilico arescit. Rursusque cura sacerdotū serit. Fuit & ante Saturni ædem urbis anno ducētesimo sexagesimo sublata sacro uestalibus facto cum Siluani & Isidis simulacrū subuerteret. Eadem aūt fortuito sato aduiuit in medio foro: quasi dētia imperii fundamenta ostentato fatali Curtius maximis bonis hoc est uirtute ac pietate ac monte pręclara expleuerat. Aeque fortuita eodē loco est uitis atque olea umbræ gratia: sedulitate plebeia satæ. Ara īde sublata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouissime pugnauit in foro. Admirabilis est pomi huiusce festinatio unius in cunctis ad maturitatē properantis arte naturæ.

Parum

Vix sunt uescendo

De caprifico & caprificatione. Cap. xix.

Aprificus e siluestri genere ficus nunq̄ maturescēs: sed quod ipsa non habet aliis tribuens: quoniam est naturalis cārum trāsitus: atque e putrescentibus idētidem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimento in matre: hoc est putri eius tabe ex aqua nati ad cognatam uolant morsuque ficorum crebro hoc est audiore pastu aperiētes ora earum: atque ita penetrātes intus solem priosecum inducūt: cerealesque auras īmittunt foribus apertis. Mox lacteū humorē: hoc est infantiā pomi absumunt: quod fit & sponte. Ideoque ficetis caprificus permittit ad rationē uenti: ut flatus euolantes in ficos ferat. Inde repertum ut illatæ quoque aliunde & inter se colligatæ iniicerent fico. Quod in macroso & aquilonio situ nō desideratur: qm̄ sponte arescunt loci situ: rimisque eadē quæ culicum opera cā perficit. Nec nō ubi multus puluis: quod euenit maxime frequenti uia apposita. Nāque & pulueri uis siccandi: succūque lactis absorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoque præstat: ne decidant absumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis oībus tactus. Maturis frumenta intus. Succus maturescētibus lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusque distillant Gūmi lachrymarum

Siccantur siccant. Honos laudatas seruat in capsis. Ebuso insula præstantissimas amplissimasq;: & mox in marrucinis. At ubi copia abundat implent orcæ: in asia cadi: aut i ruspina africæ urbe: panisq; simul & obsonii uicem siccatæ implent: utpotæ cum Cato cibaria ruris operariis iuxta ceu lege sanciens minui iubet per fici

Sale maturitatẽ: cũ & obsonii uicem habeant recentes ficus. Salis siccatis & casei loco uesci nuper excogitatũ est. Ex hoc genere sunt ut diximus coctana & caricæ: quæq; conscẽdenti nauim aduersus parthos omen fecere. M. Crasso uenales prædicantis uoce caunææ. Omnia hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius qui postea censor fuit: cum legatus in in ea prouintia eẽt nouissimis Tiberii Cæsaris temporibus.

De mespilis & eorum generibus tribus. Cap. xx.

m Alioꝝ pyrorũq; generi adnumerent iure mespila atq; sorba. Mespilis tria genera: anthedon: setania. Tertiũ degenerat Anthedone: tametsi similius est: quod gallicũ uocãt: setaniæ tamẽ maius pomũ. Candidiusq; acini molliore ligno. cæteris minus pomum: sed odore præstantius: & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia anteq̃ decidant rubescũt radices multæ atq; altæ & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. Cap. xxi.

Orbis quadruplex differẽtia. Aliis enim eorũ rotũditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis oua ta spẽs: ceu maloꝝ aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: nec suauitate iucũda. Cæteris uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos tenera folia. Quartũ genus torminale appellãt: remedio tantũ ꝓbabile assiduũ prouentu: minimũq; pomo: arbore dissimili: foliis pene platani. Nõ ferũt ante trimatũ ex ullo genere. Cato & sorba sapa condi iubet. Ab iis locum amplitudine uindicauerũt quæ cessere auctoritati.

De noce iuglande. Cap. xxii.

n Vces iuglandes quãq; & ipsæ nuptialium fescẽniorum comites: multum pineis minores uniuersitate. Eædemq; portione ãpliores nucleo Necnon & honor his naturæ peculiaris: gemino ꝑtectis operimento: puluinati primum calicis: mox lignei putaminis. Quæ cã eas nuptiis fecit religiosas tot modis fœtu munito quod est uerisimilis: q̃ quia cadendo tripudium somnũue faciant. Et has e perside a regibus translatas idicio sunt græca noĩa. Optimum quippe earum genus persicũ atq; basilicõ uocant. Et hæc fuere prima noĩa. Caryon a capitis grauedine ꝓpter odoris grauitatem conuenit dictũ. Tinguntur cortice earum lanæ: & ruffatur capillus primum prodeuntibus nucleis. Id cõpertum ĩfectis tractatu manibus. Pinguescunt uetustate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento clausit. Namq; sunt bifidæ putaminum carinæ. Nucleorumq; illis qudriptita distinctio lignea intercursante membrana. Cæteris quicquid est solidum est. Vt in auellanis & ipso nucum genere: quas antea abellinas patrio nomine uocabant. In asiam græciamq; e põto uenere: & ideo ponticæ nuces uocantur. Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleisq; solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis intus in uentre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: sed simili iuglandium summo operimẽto. Item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas noĩat: quas quidam & in iuglandiũ genere seruant. Adiicit præterea auellanas: & galbas. prenestinas. quas maxime laudat: & conditas ollis in terra seruari uirides tradit. Nunc thasiæ & albenses celebrantur: & tarentinarum duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt amplissime: & minime rotundæ. Præterea molluscæ putamẽ rũpentes. Sunt qui honori nomẽ ĩterpretent: & Iouis glãdem esse dicunt. Nuqer consularem uirum audiui biferas & iulandes nuces se habere profitenteuı. De pistaciis & ipsi retulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus itulit eodem tẽpore. Simulq; in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo. Cap. xxiii.

n Vces uocamus & castaneas: quãq; accomodatiores glandiũ generi. Armatum iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirumq; uilissima esse quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex uno calice: cortexq; lentus. Proxima uero corpori mẽbrana: &

Molitura, etiam præstari in iis & in nucibus saporem ni detrahatur infestat. Torrere has in cibis gratius modulatum: laturas præstanti ieiuno fœminarum quandam imaginem pãnis. Sardibus eæ prouenere primũ. Ideo apud græcos sardianos balanos appellant. Nam Diuus Tiberius postea balanum nomẽ ĩposuit excellentioribus satu factis. Nunc plura eaꝝ genera. Tarentinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocatur purgabilis maxime: & sponte ꝓsiliens. pura & plana est ex eis & salariana. Tarẽtina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in sitis meterana: quam rubens cortex præfert triangulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocãtur. Patria laudatissimis tarentum: & in campania neapolis: Cæteræ suum pabulo gignuntur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoq; ruminatione.

De siliquis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis. Cap. xxiiii.

h Aud procul abesse uidentur & prædulces siliquæ: nisi q; in iis cortex ipse manditur. Digitoꝝ hominis longitudo

hois longitudo illis: & interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt. Quãobrẽ in sua natura dicentur. Reliqua carnosi sunt generis: eaq; baccis atq; carnibus distãt. Alia acinus caro: alia moris: alia unedonibus: & alia acinis inter cutem succumq; alia myxis. alia baccis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus: trini colores: candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescunt. Tingunt manus succo Matura eluunt acerba. Minime in hac arbore i genia profecerunt: nec noibus: nec insitis: nec alio modo q̃ pomi magnitudine differunt mora ostiensia: & tusculana. Romæ nascũtur & in rubis multum differente callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud congeneri eorum unedoni: quod solum pomũ simile fructui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit: pariterq; floret subnascens: & prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis inter auctores non constat. Pomũ inhonoꝝ: ut cui nomẽ ex argumento sit unũ tantum edendi. Duobus tamen hoc noibus appellãt græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidẽ esse genera & apud nos. Alio noie arbutus uocatur. Iuba auctor est quinquagenũ cubitoꝝ altitudine in arabia esse eas. Acinorũ quoq; magna est differentia. Primũ iter uuas ipsas callo: teneritate crassitudine iteriore ligno aliis paruo: & aliis etiã gemino: qui minie feraces musti. Plurimũ uero differunt hederę sambuciq; acini. In figura etiã punici angulosi quippe soli: nec cutis ulla singulis: præter cõmunem quæ est candida: totisq; succus & caro est iis præcipue quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differẽtia. Aliæ nãq; sunt oliuis: lauris: & alio modo loto: cornis: alia myrtis: lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo. Medioq; etiãnum genere inter baccas acinosq; cerasis. Pomũ iis primo candidũ: & fere oibus baccis: mox aliis uirescit: ut oliuis: lauris. Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris: cerasis: oliuis.

De cerasis genera octo. Cap. xxv.

c Erasi ante uictoriã mithridaticam. L. Luculli nõ fuere in italia. At urbis anno sexcẽtesimoocto gesimo is primum uexit e ponto: annisq;. cxx. trans oceanum in britaniam usq; peruenere. Eadem ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum aproniana maxime rubent. Nigerrima sunt ut actia. Cæciliana uero & rotunda. Iulianis gratus sapor: sed pene tantũ sub arbore sua adeo teneris: ut gestatum non tolerent. Principatus duracinis. quæ campania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridiq; similis maturescentibus semper. Minus quinquennio est q; prodiere quæ uocant laurea: non ingratæ amaritudinis insitæ in lauro Sunt & macedonica paruæ arboris raroq; tria cubita excedentis: & minore etiam nunc frutice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisq; gaudet. Siccatur ẽt sole: conditurq; ut oliua cadis.

De corno & lentisco. Cap. xxvi.

q Væ cura & cornis atq; lentisco adhibetur: ne quid nõ hois uentri natum esse uideatur. Miscenẽ sapores: & alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræ cæliq; tractus. Inq; alio cibi genere india aduocatur: in alio ægyptus: creta: cyrene: singulæq; terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dũ modo omnia deuoret. Planius hoc fiet in hærbarum natura.

De generibus succorum & de odore. Cap. xxvii.

i Nterim quæ sunt cõia & pomis oibusq; succis saporum genera tredecim reperiuntur: dulcis: suauis: pinguis: amarus: austerus: acer: acutus: acerbus: acidus: salsus. Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura. Vnũ in quo plures pariter sentiuntur sapores: ut uinis. Nãq; i iis & austerus & acutus & dulcis & suauis: oẽs alieni. Alterum ẽgenus i quo sit & alienus quidẽ: sed & suus quidã & peculiaris: ut in lacte. Siquidẽ inest ei quod tñ iure dici nõ põt dulce: & pingue & suaue optinẽte lenitate: quæ ipsa succedit in saporis uicẽ. Nullus hic aquis: ne succus quidẽ: ut tamẽ eo ipso fiat aliquis: ac suũ genus faciat. Sentiri quidẽ aquæ saporẽ ullũ succũue uitiũ est. Magnũ his oibus in odore momẽtum & magna cognatio qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur oino uitium est. Mirũ tria naturæ præcipua elementa sine sapore esse sine odore sine succo: aqua: aer: ignis.

De succis fructuum & arborum: & coloribus: & odoribus: & natura pomorum: & de commendatione fructuum. Cap. xxviii.

e Rgo succorũ uinosus pyro: moro: myrto. Minime quod miremur uuis. At pinguis oliuæ: lauro: nuci: iuglandi: amygdalis. Dulcis uuis: ficis: palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris: cerasis: cornis: uuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis: in corpe nõ itẽ. Spumeus malis. Nullus p̃sicis: cũ præsertim duracina abundẽt succo. Sed quis eius ullũ dixerit colorẽ? sua & in odore miracula? Malis acutus. Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nã & uinũ tale sine odore. Tenue odoratius. Multoq; celerius talia ad usum ueniunt q̃ pinguia Quæ odorata nõ eadem in gustu tenera: quia non sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citreis odor acerrimus. Sapor asperimus quãdãtenus & cotoneis. Nullusq; odor ficis. Et hactenus sint spẽs ac genera pomorum. Naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignũtur: ipsis dulcibus: semẽq; cõplexis ama

rum. Cum in pluribus semina placeant: in siliqua damnentur. Alia baccis: quarum itus lignum: & extra caro: ut oliuis cerasis. Aliquaꝝ intus baccæ: foris lignum: ut in his quæ in ægypto diximus gigni. Quæ baccis natura: eadem & pomis. Aliorum intus corpus & foris lignum: ut nucum. Aliis foris corpus: in tus lignum: ut persicis & prunis: uitiumq; cinctum fructu: cum fructus alibi muniatur uitio. Putamine clauduntur nuces. Corio castaneæ. Detrahit̃ hoc iis. At in mespilis manditur: Crusta teguntur glandes Cute uuæ. Corio & mẽbrana punica. Carne & succo mora constat. Cute & succo cerasi. Quædã statim a ligno recedunt: ut nuces & palmæ. Quædam adhærent ut oliæ lauroque. Quorundam generi utraq; est natura: ut persicis. Etenim duracinis adhæret corpus: e lignoq; auelli nequit: cũ i cæteris facilie sepet. Quibusdã nec intus nec extra lignum: ut in palmarũ genere. Aliquoꝝ lignũ ipsum in usu & pomi uicẽ ut genera myxis quã i ægypto gigni diximus. quorundã extra gemina geminantur uitia: ut i castaneis: amygdalis: nucibusq; iuglãdibus. Quorundã natura trigemina est: corpus deide lignum: rursusq; semẽ i ligno ut persicis. Quædam inter se densa ut uuæ: sorbaq; ramos circũdata ex omni parte uuaꝝ mõ de grauant. Alia rara ut in persicis: Quædam alio cõtinentur ut granata. Dependent alia pediculis ut pyra. Alia racemis ut uuæ: palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sambuci. Alia ramo adhærent ut in lauro. Quædam utroq; mõ: ut oliuæ. Nã & breues pediculi & longi. Quædã uasculis constant: ut puni ca: & mespila: lotosq; in ægypto & euphrate. Iam uero diuersa gratia & cõmendatio. Carne palmæ pla cent. Crusta thebaicæ: Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac mala. Corpore melimela. Mora cartilagine. Nuclei grano. Quædã in ægypto cute caryotæ. Detrahit̃ hæc ficis uirentibus ut putamen. Eadẽ in siccis maxime placet. In papyris & ferulis spinaq; alba caulis ipse pomum est. Sunt & ficulini caules. In frutico so genere cũ caule capparis. in siliquis uero quod mandit̃ quid nisi lignũ est: Nõ omittenda seminis earũ proprietas. Nam neq; corpus neq; lignum nec cartilago dici põt: neq; aliud nomen inuenit.

De myrto genera eius. xxix. Cap. xxix.

f Vccoꝝ natura præcipuã admirationẽ in myrto habet. Quando ex una oĩum olei uiniq; bina genera fiunt. Itẽ myrtidanũ ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos: anteq̃ piper reperiretur: illam obtinẽs uicem. Quodã etiã generosi obsonii nomĩe inde tracto: quod etiam nunc myrtatũ uocat̃. Eadẽq; origine aproꝝ sapor cõmendatur: plærũq; ad intinctus additis myrtis. Ar bor ipsa in europa citeriore cælo quod e cerauniis mõtibus incipit. primũ ciceris in Elpenoris tumulo uisa tradũtur: græcũq; ei nomen remanet: quo pegrinã esse apparet. Fuit ubi nũc roma est iam tum cũ cõdere tur. Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosq; cũ propter raptas uirgines dimicare uoluis sent depositis armis pacificatos in eo loco qui nũc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiq̃ pu gnare dicebant. Et in ea quoq; arbore suffimenti genus habetur. Ideo tamen electa: quoniã coniunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio in primæua etiam omnium in locis publicis romæ sata sit: fatidi co quidem & memorabili augurio. Inter antiquissima: nãq; delubra habetur. Quirini hoc est ipsius Ro muli. in eo sacræ myrti fuere duæ ante ædem ipsam per longũ tẽpus. Altera patricia appellata: altera ple beia. Patricia multis annis præualuit. Flaccescẽte plebeia exuberans ac læta: quãdiu senatus quoq; floruit illa uigens. Plebeia torrida ac squalida. Quæ postq̃ eualuit flaccescente patricia marsico bello: languida auctoritas patrum facta est. ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin & ara uetus fuit Vene ri myrteæ: quã nunc murtiam uocant. Cato tria genera myrti prodidit. Candidam nigrã: coniugalẽ: for tassis a coniugiis ex illo cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio satiuæ aut siluestris: & in utraq; latifoliæ In siluestri propria oxymyrsine. Satiuaꝝ genera topiarii faciunt. Tarentinã folio minuto: nostratem pa tulo: exoticam densissimo: senis folioꝝ uersibus. Hæc nõ est in usu. Ramosa utraq; alia Coniugulẽ existi mo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in ægypto. Cato docuit uinũ fieri e nigra: siccata usq; in ariditatem in umbra: atq; ita mulso indita. Si nõ siccentur baccæ oleum gigni. Postea compertum: & ex alba uinũ fieri album. Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus heminis maceratæ expressæq;. Folia & per se siccantur in farina ad ulcerum remedia in corpore humano leniter mordaci puluere: ac infrigerã dis sudoribus. Quinimo oleo quoq; mirum dictu inest quidã uini sapor: simulq; pĩguis liquor præcipua ui ad corrigenda uina: saccis ante perfusis. Retinet quippe fæcem: nec præter purum liquorem transire pa titur: datq; se comitem præcipua cõmendatione liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiatori ꝓsunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ annuli expertes ferri inguinũ tumori medentur. Bellicis quoq; se re bus inseruit: triumphansq; de sabinis. Posthumius libertus in consulatu: qui primus omnium ouans in gressus urbem est: quoniam rem leuiter sine cruore gesserat: Myrto Veneris uictricis coronatus incessit: optabileq; arborem etiã hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona: excepto. M. Crasso qui de fu gitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est curru quoq; triumphãtes myrtea co rona usos. L. Piso tradit papyrium Nasonem qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatum ludos circenses spectare solitũ. Auus maternus Africani sequentis hic fuit. M. Valerius dua bus coronis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

Coniugulũ. Cato.

De lauro genera

De lauro genera.xiii. Cap.xxx.

l Aurus triumphis proprie dicatur:uel gratissima domibus.Ianitrix Cæsarum pontificumque quæ sola & domos exornat:& ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: delphicam & cypriam:Pompeius Leneus adiecit quam mustacem appellauit:quoniã mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maximo:flaccidoq; & albicante. Delphicam æquali colore uiridiorẽ:maximis baccis atq; e uiridi rubentibus. Hac uictores delphis coronari:& triumphãtes romæ. Cypriã esse folio breui nigro per margines imbricato crispam. Et postea accessere genera cuius hanc siluestrem laurum aliqui intelligunt nõnulli sui generis arborem. Differt color. Est enim cærulea bacca. Accessit & regia: quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio:baccis gustatu quoq; nõ aspero. Aliqui negant eandem esse:& suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusq;. Iidem in alio genere baccaliã appellant hanc quæ uulgatissima est:baccarumq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem:eaq; dicunt triumphantes uti:nisi id a Diuo Augusto cœperit:ut docebimus:ex ea lauru quæ ei missa e cælo minima est altitudine:folio crispo:ac breui:quæ inuenitur rara. Accedit in topiario opere taxa excrescente in medio folio paruulo:ueluti lacinia folii. Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia. Itaq; quãtalibeat sub umbra solum implet. Est & chamædaphne siluestris frutex:est & alexandrina:quã aliqui idæam:alii hippoglotthion:alii daphnẽ:alii carpophyllon:alii hypelatem uocãt. Ramos spargit a radice dodrantales topiarii:ac coronarii operis:folio acutiore q̃ myrti:molliore & candidiore. Maiore semine inter folia rubro. Plurima in ida:& circa heracleam põti:nec nisi in mõtosis. Id quoq; quod Daphnoides uocatur genus in noium ambitu est. Alii enim pelasgum:alii eupetalon:alii cephalon Alexandri uocant. Et hic frutex est ramosus:crassiore ac molliore q̃ laurus folio. Ex cuius gustatu accendat᷑ os:thuris:baccis e nigro ruffis. Notatũ antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse:quod nũc satum & ibi prouenit. Ipsa pacifera:ut quã prætendi etiã inter armatos hostes quietis sit indicium. Romanis præcipue letitiæ uictoriarumq; nuncia addit᷑ litteris:& militum lanceis:pilisq;. Fasces ĩperatoꝝ decorat. Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponitur:quotiẽs læticiã uictoria nouã attulit. Idq; non quia perpetuo uiret nec quia pacifera est præferenda utiq; myrto & oleæ est:sed quia spectatissima in mõte parnaso. Ideoq; ẽt grata Apollini:assuetis eo dona mittere iam & regibus romanis test. L. Bruto. Fortassis etiã in argumentum:quoniã ibi libertatẽ publicã is meruisset:lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso. Et quia manu satarum receptarũq; in domos fulmine sola nõ icitur. Ob has cãs equidem crediderim honorẽ eis habitum in triumphis potius:q̃ quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio ut tradit Massurius. Adeoq; in profanis usibus pollui laurum & oleam fas nõ est:ut ne propiciãdis quidẽ numinibus accendi ex iis altaria araue debeãt. Laurus quidẽ manifesto abdicat ignes crepitu:& quadã detestatione: Interaneorum etiã uitia & neruorum ligno torquẽte. Tiberium principem tonãte cælo coronari ea solitũ ferũt contra fulminum metus. Sed & circa Diuum Augustum euẽta eius digna memoratu. Nãq; Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomẽ accepit:cũ pacta esset illa Cæsari:gallinã conspicui cãdoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæsam. Intrepideq; miranti accessit miraculum:quoniã tenentem rostro laureum ramum onustum suis baccis. Conseruari alitem & sobolẽ iussere aruspices: ramũq; eum seri:ac rite custodiri. Quodq; factum est in uilla Cæsarũ fluuio tiberi imposita iuxta nonum lapidẽ flãminia uia:quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq; silua prouenit Ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit:coronamq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cũcti. Traditusq; mos ẽ ramos quos tenuerunt serendi. Et durãt siluæ nominibus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborum latina lingua nomẽ imponitur uiris. Vnius folia distinguntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impositum loco:quando lauretum in auentino uocatur:ubi silua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur:testatumq; sit obiter & ramo eam seri: quoniam dubitauere Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus siluestrium naturas.

Stephanõ atq; guttur

Teneret

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XVI.
PROOEMIVM.

Siluestrium Arborum Naturæ. Cap.i.

p O miseræ arbores quæq; mitioribus succis uoluptatem primæ cibis attulerũt:& necessario alimẽto delicias ĩmiscere docuerunt. Siue illæ ultro siue ab homine didicere blãdos sapores adoptione & cõnubio. Idq; munus etiã feris uolucribusq; dedimus:intra prædictas constant. Primum erat narrare glãdiferas quoq;: quæ primo uictũ mortaliũ aluerunt nutrices inopis ac fere fortis:ni præuerti cogeret admiratio usu cõperta:quæ nam qualisq; esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore:& miracula in septẽtrionalis regionis arboribus. Cap.ii.

d Iximus & in oriente quidẽ iuxta occeanũ cõplures ea necessitate gẽtes. Sunt uero & in septen-

trione uisæ nobis caucorum: qui maiores minoresq; appellantur. Vasto ibi meatu ppetuis bis dieꝝ noctiumq; singulaꝝ interuallis effusus in imensum agitur oceanus æternā operiens rerū naturæ cōtrouersiam: dubiūq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos: aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus: casis ita impositis: nauigantibus similes: cum integant aquæ circūdatæ naufragiis. Cum uero recesserint: fugientes cum mari pisces circa tuguria uenant̄. Nō pecudes hos habere nō lacte ali: ut finitimos. Ne cū feris quidē dimicare contingit omni procul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes nectūt ad prætexenda piscibus retia. Captūq; manibus lutum uentis magis q̄ sole siccantes. Terra cibos & rigētia septentrione uiscera sua urunt. Potus nō nisi ex hymbre seruato scrobibus in uestibulo domus. Et hæ gentes certe si uincant̄ hodie a populo ro. seruire se dicunt. Ita est profecto: multis fortuna parcit in pœnam. Aliud e siluis miraculum totā reliquā germaniam replēt: adduntq; frigori umbras: altissime tamē. Haud procul supradictis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipsa obtinent quercus maxima auiditate nascendi suffossæq; fluctibus aut propulsæ flatibus uastas cōplexu radicum insulas secum auferunt. Atq; ita libratæ stantes nauigant ingentium ramoꝝ armentis. Sæpe territis classibus nostris: cum uelut de industria fluctibus agerentur: ut in prospectu stantes noctu: inopesq; remedii illæ prœlium nauale aduersus arbores inirent.

Vel ciboq; Sed: uel sibi os

De hyrciniæ siluæ magnitudine. Cap. iii.

i N eadem septētrionali plaga hyrciniæ siluæ roborum uastitas intacta & congenita mundo, ppe imortali sorte miracula excedit. Vt alia omittantur fide caritura. Constat attolli colles occursantiū inter se radicum repercussu. Aut ubi secuta tellus non sit: arcus ad ramos usq;: & ipsos inter se rixātes curuari portarum patentium modo ut turmas equitum transmittant.

De glandiferis. Cap. iiii.

g Landiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica corona: & qui frondea corona donati. Cap. v.

h Inc ciuicæ coronæ militū uirtutis insigne clarissimū. Iampridē uero & clæmentiæ imperatorū postq̄ ciuiliū belloꝝ profanatione meritū cœpit uideri ciuē nō occidere. Cedūt iis murales uallaresq;: & aureæ: q̄q̄ precio antecedētes. Cedunt & rostratæ: q̄uis in duobus maxīe ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dāte magno Pōpeio. Itēq;. M. Agrippa tribuente Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erāt: ueluti po. ro. ipsa corona imposita. Postq̄ uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq̄ uires ex publico in priuatum magis singulisq; ciuiū quæri: & sacrosancta omnia profana fecere: tum edibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hāc Augustus coronā Agrippæ. Sed ciuicā a genere humano accepit ipse. Antiquitus quidē nulla nisi deo dabat̄. Ob id Homerus cælo tātum eas & prœlio uniuerso tribuit. Viritim uero ne in certamine quidē ulli. Feruntq; primum oīum liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificantes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ: in quibus hodieq; non uictori dāt: sed patriā ab eo coronari pronunciatur. Inde natum: ut etiā triumphaturis conferrentur in templis dicādæ. Mox ut & ludis darentur. Longum est: nec ex institutione operis differere quis quā romanoꝝ primus acceperit. Neq; enim alias nouerāt q̄ bellicas. Quod certū est uni gentium huic plura sunt genera q̄ cunctis. Romulus frōdea coronauit Hostum Hostilliū q; fidenā primus irrupisset. Aluus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Deciū patrē tribunū militū frondea donauit exercitus ab eo seruatus: iperatore Cornelio Cosso cōsule sannitiū bello. Ciuica ilignea primo fuit: postea magis placuit ex esculo Ioui sacra. Variatūq; & hoc cū quercu est: ac data ubiq; quæ fuerat: custodito tamen honore glādis. Additæ leges arctæ: & ideo superbæ: quasq; conferre libeat cū illa græcorum summa: quæ sub ipso Ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scādens audentē irrūpere occidit. Quiq; ciuem maluit seruare q̄ hostem occidere. Vtq; eum locū in quo sit actum obtineret hostis eo die. Vtque seruatus fateat̄: alias testes nil prosunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis q̄ rege seruato decus id non dāt. Nec crescit honos idē iperatore cōseruato: qīn cōditores in quocunq; ciuē summū esse uoluerūt. Accepta licet uti perpetuo ludis. Induenti semp assurgi etiā ab senatu in more est. Sedendi ius in ꝓximo senatui. Vacatio munerum oīum ipsi: patriq; & auo paterno. xiiii. eas accepit Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is quidē & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud trebiā. O mores æternos: qui tāta opera honore solo donauerunt. Et cū reliquas coronas auro cōmendarēt: salutē ciuis iis in precio esse noluerunt: clara professione: seruari quidē hominem nefas esse lucri causa.

De glāde genera tredecim. Cap. vi.

g Landes opes esse nunc quoq; multarum gētiū etiam pace gaudentium cōstat. Necnō & īcopia frugū arefactis molitur farina: spissaturq; in panis usum. Quin & hodieq; p hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadem in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xii. tabularum ut glandē in alienū fundum procidentē liceret colligere. Genera eaꝝ multa. Distant fructu: situ: sexu: sapore. Namq; alia

pore. Namq; alia fageæ glandi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generum singulorũ differentiæ. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ placidiores: quæ culta obtinent. Iam etiam in montosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi: ut qua obsessos etiam homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercumq; uulgo nasci uideamus: sed æsculum non ubique. Quartam uero generis eiusdem quæ cerrus uocatur ne italiæ quidem maiori ex parte notam eẽ. Distinguemus ergo proprietate naturaq;. & ubi res coget etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glande & reliquis glandibus: & carbone & pastu porporum. Cap. vii.

f Agi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media parte plerunq;. Gignens superne paruulã baccã uiridẽ: cacumine aculeatã. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo animalis eius una prouentus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborũ fertilitas oĩum fere alternat: sed maxĩe fagi. Glandẽ quæ ꝓprie intelligitur: ferunt robor: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus item cõplectente. Folia præter ilicẽ: grauia: carnosa: procera: sinuosa lateribus. Nec cũ cadũt flauescentia: ut fagi. Pro differentia generũ breuiora uel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in italia folio nõ multum ab oleis distant. Smilaces a quibusdam græcis dictæ: in prouintiis aquifoliæ. Ilicis glãs utriusq; breuior & gracilior. Quã Homerus aculon appellat: eoq; noĩe a glãde distinguit. Masculas ilices negãt ferre. Glans optima in quercu atq; grandissima. Mox æsculo. Nam roboris parua. Cerro tristis horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime autẽ probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distant autem inter se magnitudine & cutis tenuitate. Item ꝙ aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus candidum corpus. Probat & ea: cuius in balano utrinq; ex longitudine extrema lapidescit in duriciam. Melior cui in cortice q̃ cui in corpore. Vtrunq; nõ nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior candidiorue qui præfert. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasq; differentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximam fert: hemeris uocatur: breuior: & in orbem comosa: alasq; ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa. Procerior tamẽ & crassior caudice. Excelsissima autem egilops ĩcultis amica. Ab ac proxime latifoliæ proceritas: sed minus utilis ædificiis. At quæ carbone dotata uitiis obnoxia est. Quamobrem solido utuntur carbone. ærariorum tantum officinis compendio. Quoniam desinente flatu protinus emoriens sæpius recoquit. Cætero plurimis scintillis. Idem e nouellis melior. Aceruĩ confertis thaleis recentibus luto caminant: accensaq; strue contis pungitur durescens calex. Atq; ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta: cui crassissimus cortex atq; caudex: & plerũq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiã cum uiuit. Quin & fulmine sæpissime icitur: quãuis altitudine non excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habetur. Eidem raro glans: & cum tulerit amara. Quam præter sues nullum attingit animal. Ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis est: ꝙ emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hylarem facit: carnẽ coctibilem ac leuem: & utilem stomacho. Iligna suem angustã: nitidam: strigosam: ponderosam. Querna diffusam & grauissimam: & ipsa glandiũ aquæ dulcissima. Proxima huic cerreã tradit Nigidius: nec ex alia solidiorem carnem: sed duram. Iligna tentari sues: nisi paulatim detur. Hãc nouissimã cadere. Fungosam carnem fieri æsculo: robore: subere. Quæ glãdem ferunt omnes & gallam. Alternisq; annis glandem. Sed gallã hemeris optimam: & coriis perficiendis aptissimam. Similem huic latifoliã: sed leuiorem: multoq; minus probatam. Fert & nigram Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

Calix

De galla: & q̃ multa præter glandem eædem ferant arbores. Cap. viii.

n Ascitur ãt galla sole de geminis exeunte erũpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die candidior. Et si excepta est æstu arescit ꝓtinus: neq; ad iustũ incrementũ ꝑuenit: hoc est: ut nucleũ fabæ magnitudinem habeat. Nigra diutius uiret: crescitq; ut interdũ mali cõpleat magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius ꝙ cauernæ translucent. Robur præter fructum plurima alia gignit. Namq; fert & gallæ utrunq; genus & quædam ueluti mora: ni distarent arida udricia plerunq; tauri caput imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascunt in eo & pilulæ nucibus non absimiles: intus habẽtes flocculos molles: lucernarũ luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant: sicuti galla nigra. Fert & aliã inutilẽ pilulã cũ capillo uerno tpe tamen melligeni succi. Gignunt & alæ ramorũ eius pilulas corpori nõ pediculo adhærentes: candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & culices gignit. Necnõ & e foliis conuolutas pilulas: & in folio rubentes. Aquosos nucleos candicantes & translucidos: quãdiu molles sint: in quibus & culices nascuntur: maturescunt immodum.

punices

De cachrye: & cocco grano: & agarico: & subere. Cap. ix.

Erunt robora & cacryn: ita uocatur pillula in medicina urendi uim habens. Gignitur & in abie
f te: larice: picea: tilia: nuce: platano: postq̄ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum pineis simile. Is crescit hyeme: aperitur uere pilula tota. Cadit cum folia cœperint crescere. Tam multifera sunt: & tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos suillosq; gullæ nouissima irritamenta: quæ circa radices gignuntur. Quærcus probatissimos. Robur autē & cypressus & pinus noxios. Robora ferunt & uiscum & mella ut auctor est Hesiodus. Constatq; rores melleos e cælo ut diximus cadentes non aliis magis insidere frondibus. Ceremati quoq; roboris cinerem introsum esse manifestum est. Oēs tamen has eius dotem ilex solo prouocat cocco. Granum hoc. Primoq; ceu spectes frutices paruos aquifoliæ ilicis: quisquilium uocant: pensionē. alteram tributi pauperibus hispaniæ donati. Vsum eius gratiorem in cōchylii mentione tradidimus. Gignitur & in galatia: africa: pisidia: cilicia. Pessimum in sardinia. Galliarum glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus odoratus: antidotis efficax: in summis arboribus nascens: nocte relucens. Signum hoc eius q̄ in tenebris decerpitur. E glandiferis sola quæ uocatur egyops fert pānos arētes: muscoso uillo: canos nō ĩ cortice modo: uerꝫ & e ramis dependentes cubitali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguēta. Suber minima arbor: glās pessima: rara: cortex tantum in fructu præcrassus ac renascens: atq; etiā in denos pedes undiq; explanatus. Vsus eius anchoralibus maxime nauium: piscantiumq; tragulis: & cadorū obturamentis. Præterea in hyberno fœminarꝫ calceatu. Quāobrē non infacete græci cortices arborum appellāt. Sunt qui fœminam ilicem uocent: atq; ubi non nascitur ilex pro ea subere utuntur. In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedæmonē: Nec in italia tota nascitur: aut in gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices. Cap. x.

c Ortex e fago: tilia: abiete: picea: in magno usu agrestum. Vasa corbesq; ac patentiora quædam messibus cōuehendis uindemiisq; faciunt: atq; prætexta tugurioꝝ. Scribit in recenti ad duces ex prolator ĩcidens litteras a succo. Necnō ĩ quodā usu sacrorū religiosus est fagi cortex. Sed nō durat arbor ipsa.

De scādulis & pinu: pinastro: abiete: piceaq;: larice: tæda: taxo. Cap. xi

f Candulæ e robore aptissimæ: mox e glandiferis aliis: fagoq;: facillimæ ex oibus quæ resinam ferunt: sed minime durant: præterq̄ e pino: Scādula contectam fuisse romā usq; ad bellum pyrrhi annis quadringētis. lxx. Cornelius Nepos auctor est. Siluarum certe distiguebatur insignibus. Fagus italo Ioui etiam nūc est ubi lucus fageus fuit: portaq; querculana. colle in quem uimina petebantur: totq; lucis quibusdam & geminis. Q. Hortensius dictator cum plebs secessisset in ianiculum legem in æsculeto tulit: ut ea quod iussisset oēs quirites tenerentur. Peregrinæ tunc uidebantur: q̄m nō erāt subuerbanæ pinus atq; abies. Omnesq; quæ picem gignunt: de quibus nunc dicemus. Simul ut tota condiendi uina origo cognoscatur. Quæ ferunt in asia aut in oriente e prædictis picem. In europa sex genera cognatarꝫ arborum resinā ferunt. Ex iis pinus atq; pinaster folium habent capillamēti modo prætenue: longūq; & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum resinæ: interdum ex nucibus ipsis de quibus dictū est. Vixq; ut ascribatur generi. Pinaster nihil aliud est q̄ pinus siluestris: mira altitudine: & a medio ramosa sicut pinus in uertice. Copiosiorem dat hæc resinam quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Easdē arbores alio noīe esse p orā italiæ quas stibulas uocant ut pleriq; arbitrātur: sed graciles: succinctioresq;: & enodes liburnicarꝫ ad usus: pene resina. Picea montes amat atq; frigora: feralis arbor: & funebri indicio ad fores posita: ac rogis uirens. Iam tamen & in domo recepta: tonsili facilitate. Hæc plurimam resinam fundit: interueniente candida gēma tam simili thuri: ut mixta uisu discerni nō queat: & ide fraus seplasiæ Omnib9 iis generibus folia breui seta & crassiore: duraq; ceu cupressis. Piceæ rami pene statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent. Similiter abieti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montium ceu maria fugerit: nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operibus. Resina ei uitium. Vnde fructus unus piceæ: exiguūq; sudat: aliquando contactu solis. E diuerso materies quæ abieti pulcherrima: piceæ ad fissiles scandulas: cupasq; & pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem: eadem facies: larix uocatur: materia præstātior longe: incorrupta uis humori contumax: rubens præterea: & odore acrior. Plusculum huic erumpit liquoris: mello colore: atq; lentiore: nunq̄ durascentis. Sextum genus est tæda proprie dicta: abundantior succo q̄ reliqua: parcior liquidiorq; q̄ picea. Flammis ac lumini sacrorum etiam grata. Hanc mares dūtaxat ferūt: & eā quā græci sycen uocāt odoris grauissimi. Laricis morbus est ut tæda fiat. Oīa aūt hæc genera accēsa fuligine ĩmodica carbonē repente expuūt: cū eruptiōis crepitu: eiaculanturq; lōge: excepta larice: quæ nec ardet: nec carbonē facit: nec alio modo ignis ui cōsumitur: q̄ lapides: Oīa uero ea ppetuo uirent: nec facile discernunt in fronde etiam a pitis. tanta natalium mixtura est. Sed picea minus alta q̄ larix. Illa crassior leuiorq; cortice: folio uillosior: pinguior: & dēsior: meliorq; flexu. At piceæ rariora sicciora q; folia & tenuiora ac magis algētia. Totaq; horridior est & pfusa resina. Lignum uero abieti similius. Larix ustis radicibus nō repullulat picea repullulat: ut in lesbo accidit ĩcenso nemore pyrrheo. Alia etiānū generibus ipsis ĩ sexu differētia. Mas breuior & durior: fœmina procerior

Strobilos

Rota

na procerior. Pinguioribus foliis & simplicibus: atq; non rigētibus. Lignū maribus durum: & in fabrili opere contortum: fœminæ mollius: publico discrimine in securibus. Ea in quocunq; genere deprehēdūt marem quippe respuūtur: & fragosius sidunt: ægrius reuellūtur. Ipsaq; materies retorrida: & nigrior maribus radix. Circa idam in troade & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nā q; in macedonia & arcadia circa elin permutant noīa. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attribuant: nos ista romano discernimus iudicio. Abies e cunctis amplissima est: & fœmina etiā prolixior. Materia mollior: utiliorque arbore rotundior: folio pinnato: densa: ut hymbres non transmittat: at hylarior intuitu. E ramis generū horum pāniculariū mō nucamenta squāmatim cōpacta dependent præter q̄ larici. Hæ quoq; abietes masculæ prima in parte nucleos habent: nō item fœminæ. Piceæ uero totis pāniculis minoribus gracilioribusq; minimos ac nigros. Propter quod græci phthiphoron eam appellant. In eadem nucamenta cōpressiora maribus sunt: ac minus resina roscida. Similis his etiānum aspectu est: ne quid prætereaṫ taxus: minus uirēs: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo succo ex oībus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lœtale quippe baccis in hispania præcipue uenenū inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem a græcis uocari dixit. Et esse in arcadia tam præsentis ueneni ut si qui dormiant sub ea: cibumue capiant moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt uenena: quæ nunc toxica diximus: quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri: si in ipsam arborem clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrum: & de spissa pice quomodo fiat: & quibus modis resina coquatur. Cap. xii.

p Ix liquida in europa e tæda coquitur naualibus muniendis: multosque ad alios usus. Lignum eius cōcisum furnis undiq; igni extra circūdato ferro ut primus sudor aquæ mō fluat in canali Terra Hoc ia syria cedrium uocatur: cui tanta uis est ut in ægypto corpora hoīum defunctoꝝ eo ꝑfusa seruētur. Sequēs liquor crassior iā picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas confecta aceto spissatur: & coagulata brutiæ cognomen accepit: doliis dūtaxat uasisq; cæteris utilis: lentore ab alia pice differens. Itē colore rutilante: & q; pinguior est. E tæda oīa illa fiunt. E picea resina feruentibus coacta lapidibus in alueis ualidi roboris: aut si aluei non sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinum Cocta additur: farinæ modo tusa: nigrior colore. Eadē resina si cū aqua leuius decoquatur: coleturq;: ruffo colore lentescit: ac stillatitia uocaṫ. Seponunṫ aūt ī id fere uitia resinæ corticisq;. Alia tēperies ad crapulā. Nāq; flos crudus resinæ cū multa hastula tenui breuiq; auulsus conciditṫ ad cribrū minuta: deīde feruēti aqua donec coquaṫ perfunditur. Huius expressum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis ī locis subalpinæ italiæ conueniēs medicis. Resinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alii utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die: utriq; uase æris albi. Item terebinthinam in sartagine referuēti: hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

De zopissa & sapio: & quarum arborum materia in pretio. Cap. xiii.

n On omittēdum apud eosdē zopissam uocari derasam nauibus maritimis picē cum cera nihil nō experiente uita: multoq; efficatiorē ad oīa quibus pices resinæq; prosunt uidelicet adiecto salis callo. Aperitur picea e parte solari non plaga: sed uulnere ablati corticis: cū plurimū bipedali hiatu: ut a terra cubito cū minimum absit. Nec corpori ipsi parcitur: ut in cæteris quoniā hastula in fructu est. Verū hæc terræ proxima laudaṫ. Altior amaritudinē affert. Postea humor oīs e tota cōfluit ī ulcus. Itē tæda. Cum id manare desiit: simili modo ex alia parte aperitur ac deīde alia. Postea tota arbor succiditur: & medulla eius uritur. Sic & in syria terebintho detrahunt cortices. Ibi quidē & e ramis ac radicibus cum resina dānetur ex iis partibus. in macedonia laricē masculam urunt: fœminæ radices tātum Theopōpus scripsit in apolloniataꝝ agro picē fossilē nō deteriorē macedonica īueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior: uirusq; præferens. Frigida hyeme deterior: ac minus copiosa & decolor. Quidā arbitrantur in montosis copia præstantiorē fieri ac colorationē: & dulciorē quoque & gratiorē dum resina sit. Decoctā aūt minus picis reddere: quoniā in serum abeat: tenuioresq; esse ipsas arbores q̄ in planis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructū quædā proximo anno ab incisu largiuntur. Aliæ secūdo. Quædā tertio. Expletur aūt plaga resina: nō cortice: nec cicatrice: quæ in hac arbore nō coit. Inter hæc genera propriū quidā fecere sapium: quoniā ex cognatione earum seriṫ. Qualis dicta est nucleis. Eiusq; arboris imas partes tædas uocant. cū sit illa arbor nil aliud q̄ picea feritatis paulum mitigatæ satu. Sapium autem materie cæsa regenerataq; fit sicuti docebimus.

De fraxino genera eius quattuor. Cap. xiiii.

m Ateriæ enim causa reliquas arbores natura genuit copiosissimāq; fraxinū. Procera hæc ac teres pennata & ipsa folio. Multūq; Homeri præconio & Achillis hasta nobilitata. Materies ē ad plurima utilis. Ea quidē quæ fit in ida troadis in tantū citro similis: ut ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longam: enodem. Alterā breuem duriorē: fusciorenq; laureis

foliis. Bumeliā uocant in macedonia amplissimā lentissimamq̨. Alii situ diuisere. Campestrem enim esse crispam montanam: spissā. Folia eaꝝ iumentis mortifera. Cæteris ruminantiū innocua græci prodidere. In italia nec iumentis nocet. Contra serpentes uero succo expresso ad potum: & iposita ulceribus opifera ac nihil æque reperitur. Tantaq̨ est uis: ut ne matutinas quidē occidentesue umbras quāuis sint longissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo ipsam procul fugat. Experta prodimus. Si frōde ea gyro claudatur ignis & serpens: in ignes potius q̄ in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas priusq̄ hæ ꝑdeant florere fraxinum: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. Cap. xv.

N tilia mas & fœmina differunt oī modo. Nāq̨ & materies maris dura rufiorq̨ ac nodosa: & odoratior. Cortex quoq̨ crassior: ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem ut fœmina quæ crassior arbore: materia candida præcellensq̨ est. Mirum in hac arbore fructū a nullo aialium attingi: folioꝝ corticisq̨ succū dulcem esse. Inter corticē & lignum tenues tunicas multiplici membrana: e quibus uincula tiliæ uocantur. Tenuissimū eorū philyræ coronaꝝ lēniscis celebres antiquorūq̨ honore. Materies teredinem non sentit proceritate perq̄ modica: uerum utilis.

Corium

De aceris generibus. x. Cap. xvi.

a Cer eiusdem fere amplitudinis: operum elegantia ac subtilitate citro secundū: Plura eius genera. Albū quod præcipui candoris uocatur gallicū in transpadana italia transq̨ alpes nascens. Alteꝝ genus crispo maculaꝝ discursu: qui cū excellētior fuit: a similitudine caude pauonū nomen accepit. In istria rhetiaq̨ præcipuum. E uiliori genere crassiuenium uocat̄. Græci situ discernunt. Cāpestre enim candidū esse: nec crispum: quod glinon uocant. Montanū uero crispius duriusq̨ etiamnum e mascula crispius ad lautiora opera. Tertiū genus zygiā rubētē fissili ligno: cortice liuido: & scabro. Hoc alii proprii generis esse malunt. Et latine carpinum appellant.

De brusco mollusco: & staphilodendro: & buxo genera tria. Cap. xvii.

p Vlcherrimū uero est bruscum: multoq̨ excellētius etiānum mollusculum. Tuber utrunq̨ arboris eius. Sed bruscum itortius crispum. Molluscū simplicius sparsum. Et si magnitudinē mensarū caperet: haud dubie præferret̄ citro. Nunc intra pugillares lectorūq̨ silicios aut laminas raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperit̄ & in alno tuber tanto deterius quanto ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiānum in siccis natæ præferūtur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri albo in materia quæ uocat̄ staphylodendron. Fert siliquas & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispāti: nec nisi radice: cætero lenis quies materia silenti: & quadā duricia ac pallore cōmendabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius genera: gallicū quod in metas emittitur: amplitudineq̨ procerior est. Oleastrum in oī usu damnatū fert grauē odorē. Tertium genus nostratis uocant. Siluestre ut credo mitigatū satu: diffusius: & densitate parietū uirens semper ac tonsile. Buxus pyreneis ac cytoro mōtibus plurima: ac berecynthio tractu. Crassissima in corsica florem nō ferendo. Quæ causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq̨ duricia quæ ferro nec flamma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. Cap. xviii.

i Nter has atq̨ frugiferas materiæ uitiūq̨ amicitia accipit̄ ulmus. Græci duo eius genera nouere Montosam: quæ sit amplior. Cāpestrem: quæ fruticosa. Italia attineas uocat excelsissimas: & ex iis sicanas illis præfert: quæ nō sunt riguæ. Alterū genus gallicas. Tertiū nostrates: densiore folio: & ab eodē pediculo numerosiore. At quartū siluestre. Inter quas attineæ non ferunt Samara ita uero uocatur ulmi semen. Omnesq̨ e radicum plantis proueniunt. Reliquæ semine.

De arborum natura per situs. Cap. xix.

n Vnc celeberrimis arboꝝ dictis quædam in uniuersum de cunctis indicāda sunt. Mōtes amāt cædrus: larix: tæda: & cæteræ e quibus resina gignitur. Itē aquifolia: buxus: ilex: iuniperus: terebinthus: populus: ornus: cornus: carpinus. Est & in apēnino frutex qui uocat̄ cotinus ad liniamenta modo cōchylii colore insignis. Montes & uales diligit abies: robur: castaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquosis montibus gaudēt acer: fraxinus: sorbus: tilia: cerasus. Non temere in mōtibus uisæ sunt prunus punicæ: oleastri: iuglans: morus: sambuci. Descendunt etiam in plana cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus: carpinus. Subeunt & in montosa ulmus: malus: pynus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex: tingendisq̨ uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus: & magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore: atq̨ tenuitate terribilis magistratuum uirgis. Eadem circulis flexibilis: itē corbiū sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eosdē situs comitatur & spina nuptiarū facibus auspicatissima: quoniā idē fecerint pastores qui rapuerūt sabinas: ut auctor est Masurius. Nūc facibus carpinus & corylus familiarissimæ. Aquas odere cupressi: iuglādes: castaneæ: laburnum. Alpina & hæc arbor: nec uulgo

bor:nec uulgo nota: Dura ac candida materie:cuius florē cubitalē longitudine apes nō attingūt. Odit & quæ appellat̃ Iouis barba in ope topiario tonsilis & in rotunditatem spissa:argento folio. Non nisi in aquosis ꝓueniunt salices:alni:populi:siler. Ligustra tesseris utilissima. Itē uacinia italiæ in aucupiis sata. Galliæ uero ēt purpurea tingendi cā ad seruoꝝ uestes. Quæcunq; cōia sunt montibus planisq; maiora sunt:aspectuq; pulchriora. Quæ in cāpestribus meliora materie. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum. Cap.xx.

p Ræterea arborum aliis decidunt folia:aliæ sempiterna coma uirent. Quam differentiam necesse est antecedat prior. Sunt enim arborum quædam omnino siluestres:quædam urbaniores:quas his placet nominibus distīguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote, umbrarūue officio humanius iuuant:non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant:& de rhododendro. Cap. xxi.

h Arum generi nō decidunt oleæ:lauro:palmæ:myrto:cupresso:pinis:hederæ:rhododendro. Et q̄uis hærba dicatur sabina rhododendron:ut nomine apparet:a græcis uenit. Alii Nerion uocarunt:alii rhododaphnen:sempiternū fronde rosæ similitudine caulibus fruticosum. Iumētis caprisq; & ouibus uenenum est. Idem homini contra serpentium uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt:& quibus non omnia folia cadant:
& quibus locis nullæ arborum. Cap.xxii.

ſ Iluestrium generis folia non decidunt abieti:larici:pinastro:iunipero:cædro:terebintho:buxo:ilici:aquifolio:suberi:taxo:tamarici. Inter utraq; genera sunt adrachne in græcia: & ubiq; unedo. Reliqua.n.folia decidunt his p̄terq̄ in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere quibusdā rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs sybaris fuit:ex ipsa urbe prospiciebatur quercus una nunq̄ folia dimittens:nec ante mediā æstatē germinans. Idq; mirum est græcis auctoribus proditū. Apud nos postea sileri. Nam locorum tanta uis est:ut circa memphim ægypti:& in elephantine thebaidis nulli arbori decidant:ne uitibus quidem.

De natura foliorum cadentium:& quibus foliorum uarii colores. Cap.xxiii.

c Aeteræ oēs extra prædictas (etenim numerare longū est) folia depdunt. Obseruatūq; non arescere:nisi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nō decidant callo crassa & angusta eē. Falsa definitio est nō decidere iis quaꝝ succus pinguior sit. Quis.n.pōt in ilice intelligere? Decidere Timæus mathæmaticus sole scorpionē transeunte syderis ui:ut quodam ueneno aeris putat. Cur ergo non eadem cā aduersum omnes polleat:iure miremur. Cadunt plurimis autūno. Quædam tardius amittunt:atq; in hyemes prorogant moras. Nec interest maturius germinasse:utpote cum quædam primæ germinent:& inter nouissimas nudentur. Vt amygdala:fraxini:sambuci. Morus autem nouissime germinat:& cū primis folia dimittit. Magna & in hoc uis soli. Prius decidunt in siccis macrisq; & uetustæ prius arbori. Multis etiam anteq̄ maturescat fructus. In serotina ficu & hyberna pyro & malo granato ē pomū tantum aspici in matre. Neq; iis aūt quæ semp retinent comas eadē folia durant:sed subnascentibus aliis tunc arescunt uetera. Quod euenit circa solstitium. Maxime folioꝝ unitas in suo cuiq; genere pmanet: præterq̄ populo hederæ crotoni:quam & ricinum diximus uocari.

De populo tria genera:& quorum foliorum figura mutetur. Cap.xxiiii.

p Opuli tria genera:alba:& nigra:& quæ libyca appellat̃ minima folio ac nigerria:fungisq; enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor:superne candicans:iferiore parte uiridi. Huic nigræ que & crotoni folia in iuuēta circinnatæ rotunditatis sunt. Vetustiora in angulos exeunt. E contrario hederæ angulosa rotundant̃. Populorum foliis grandissima lanugo. Euolat candidæ. Tradita folio numerosiore cādida: & ut uilli. Folia granatis & amygdalis rubentia. Mirū in primis id quod ulmo: Iuli tiliæq;:& oleæ:populo albæ:& salici euenit. Circūaguntur enim folia earum post solstitium. Nec alio argumento certius intelligitur sydus confectum.

Quæ folia uersent̃ oībus annis:quæ folioꝝ ex eius palmis cura & usus:& folioꝝ mirabilia. Cap.xxv.

e St & publica oīum folioꝝ differentia. In ipsis nāq; pars īferior a terra hærbido uiret colore. Ab eadē læuiora. Neruos callūq; & articulos in supiore habent parte. Incisuras uero subter:ut manus humana. Oleæ superne candidiora:& minus læuia. Item hederæ. Sed oīum folia quotidie ad solem ositant:interiores partes tepefieri uolentia. Superior pars oīum lanuginem quātulācunq; hēt: quæ in aliis gentium lana est. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictū est:eosq; in humore utiliores esse. Et apud nos ueræ palmæ e matre integræ decerpunt̃. Meliores enim sunt quæ non diuisæ fuerint. Siccantur sub tecto quaternis diebus. Mox in sole expandūtur. Et noctibus relictæ donec candore inarescant:postea in opera diuiduntur. Latissima folia sunt fico:uiti:platano. Angusta myrto: punicæ: oleæ. Capillata pino:cædro. Aculeata aquifolio & ilicum generi. Nam iunipero spina pro folio est. Carnosa cupresso:tamarici. Crassissima alno. Longa arundini salici. Palmæ etiam duplicia. Circinnata py- Coici

to. Mucronata malo. Angulosa hædere. Diuisa platano. Insecta pectinũ modo piceæ: abieti. Sinuosa to to ambitu robori. Spinosa cute rubo. Mordacia sunt quibusdam: ut urticis. Pungentia pino: piceæ: abieti: larici: cædro aquifoliis: Pediculo breui oleæ: & ilici. Longo uitibus. Tremulo populis. Et isdẽ solis inter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quodam in genere parua mediis emicant folia. Interim & gemina. Præterea aliis circa ramos: aliis in cacumine ramorum. Robori & in ipso caudice iam densa ac rara: semperq; lata rariora. Disposita myrto. Cõcaua buxo. Inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeuntia malis pyrisq;. Ramulosa ulmo: & cytiso. Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; aĩalibus iubens dari non perarida. Bubus quidem & ficulnea ilignaq; & hederacia. Dantur & ex harũdine ac lauro. Decidunt sorbo uniuersa. Cæteris paulatim. Et de foliis hactenus.

De ordine naturæ in satis: & de flore arboꝝ & conceptu: & germinatione: & partu: & quo ordine floreant. Cap. xxvi.

o Rdo aũt naturæ annuus ita se habet. Primus est cõceptus flare incipiente uento fauonio. Ex in de fere. vi. idus febru. Hoc enim maritantur uiuescẽtia e terra. Cum etiã equæ ĩ hispania ut diximus. Hic est gẽitalis spiritus mũdi a fouẽdo dictus: ut qdã existimauere. Flat ab occasu æquinoctiali uer inchoans: cathlitionem rustici uocant gestiente natura semina accipere: eaq; anima inferente oĩbus satis. Cõcipiũt uariis diebus: & pro sua quæq; natura. Alia protinus ut aĩalia. Tardius aliqua & diutius grauida partus gerũt. Quod germinatio ideo uocatur. Pariunt uero cum florent: flosq; ille ruptis cõstat utriculis. Sed educatio in pomo est. Hoc & germinatio arborũ. Flos est pleni ueris indiciũ: & ãni renascentis. Flos gaudium arborum. Tũc se nouas aliasq; q̃ sunt ostendunt. Tũc uariis coloꝝ picturis ĩ certamẽ usq; luxuriant. Sed hoc negatũ plerisq;. Nã nec oẽs florent: sed sunt tristes quædam quæ q; nõ sentiant gaudia annoꝝ. Nã neq; ilex picea larix pinus ullo flore exhylarant: natalesue pomoꝝ recursus annuos uersicolori nuncio ꝑmittunt. Nec fici atq; caprifici. Protinus. n. fructũ flores gignunt. in ficis mirabiles sunt & abortus: qui nunq̃ maturescunt. Nec iuniperi florent. Quidã eaꝝ duo genera tradunt. Alterã florere nec ferre. Quæ uero nõ floreat ferre ꝓtinus baccis subnascẽtibus quæ biẽnio hæreant. Sed id falsum oĩbusq; iis dura facies semp. Sic & hoĩum multis fortuna sine flore est. Omnes aũt germinant ẽt quæ nõ florent. Magna & locoꝝ differentia. Quippe cũ ex eodem genere quæ sunt in palustribus priora germinent: mox cãpestria: nouissima in siluis. Per se aũt tardius pyri siluestres q̃ cætera. Primo fauonio germinat cornus. Proxĩe laurus. Pauloq; ante æquinoctiũ tilia: acer. Inter primas uero populus: ulmus: salix: alnus: nuces. Festinat & platanus. Cæteræ uere cõcepto aquifoliũ terebĩthus: paliurus: castanea: glãdes. Serotino aũt germine malus tardissimus suber. Quibusdam geminat̃ germinatio: nimia soli ubertate: aut inuitantis cæli uoluptate: quod magis in hærbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio elassescit. Sunt aliæ naturales quidem quibusdam germinationes: pariterq; uernæ: quæ suis constant syderibus: quarum ratio aptius reddet̃ ab hoc tertio uolumĩe. Hyberna aquilæ exortu. Aestiua canis ortu. Tertia arcturi. Has duas quidem oĩbus arboribus cões putant. Sentiri aũt maxime in fico uite punicis causam afferentes: quoniã in thessalia macedoniaq; plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen ĩ ægypto apparet hæc ratio. Et reliquæ quidem arbores ut primũ cœpere continuant germinationem. Robur & abies & larix intermittunt tripartito: ac terna germina edunt. Ideo & inter squamas corticem spargunt. Quod oĩbus arboribus in germinatione euenit: quoniã prægnantiũ rumpit̃ cortex. Est aũt prima earum ĩcipiente uere circiter. xv. diebus. iterum germinant transeunte geminos sole. Sic fit ut dum prima cacumina ĩpellunt̃ se cutis aperiat geniculato incremento. Tertia est earundẽ ad solstitiũ breuissima: nec diutius septennis diebus. Clareq; & tunc cernit̃ excrescentiũ cacuminũ articulatio uitis sola bis parturit cũ primũ emittit uuã. iteꝝ cũ digerit. Eoꝝ quæ non florent partus tantũ est & maturitas. Quædam statim in germinatione florent. properãtq; in eo. sed maturescunt tarde ut uites. Serotino quædã germinatu florẽt: maturãtq; celeriter: ut morus: quæ nouissima urbanaꝝ germinat: nec nisi axacto frigore: ob id dicta sapientissima arboꝝ. Sed cum cœperit tñ uniuersa germinatio erumpit: ut una nocte peragat etiã cũ strepitu. Ex iis quæ hyeme aquila exoriẽte (ut diximus) cõcipiunt: floret prima oĩum amygdala mense ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea proxime florẽt armeniaca: dein tuberes: & præcoces. Illæ peregrinæ: hæ coactæ. Ordine aũt naturæ siluestrium primæ sambucus: cui medulla plurima: & cui nulla cornus mascula. Vrbanaꝝ malus: paruoq; post ut simul possit uideri pyrus & cerasus & prunus. Sequitur laurus illãq; cupressus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam iis germinant. Concipiunt uergiliaꝝ exortu. Hoc sydus illarum est. Floret aũt solstitio uitis: & quæ paulo serius incipit olea. Deflorescunt oĩa septenis diebus: nõ celerius. Quædã tardius. Sed nulla pluribus bis septẽnis. Oĩa & intra. viii. iulii idus etesiarum præcursu. Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

De corno: & quo tpe quæq; ferant: & quæ fructũ non ferant: & quæ infœlices existimãtur & quæ facillime fructum perdunt: & quibus fructus anteq̃ folium nascantur. Cap. xxvii.

c Ornus enim circa solstitia reddit primo candidum: postea sanguineum. Ex eo genere fœmina post autũnum

post autumnum fert baccas acerbas & ingustabiles cūctis animātibus. Ligno quoq; fungosa & inutilis. Cummas e fortissimus sit in tanta differentia ab eodem genere. Et terebinthus messibus reddit semen: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: & pyra: præterq̄ hyberna aut præcocia. Autumno glādiferæ. Serius eti amnum uergiliarum occasu. Aesculus tantum autūno. Incipiente aūt hyeme quædam genera mali pyriq; & suber. Abies flores croci colore circa solstitium. Semen uero reddit post uergiliarum occasum. Pinus aūt & picea præueniunt germinatione. xv. fere diebus. Semen uero post uergilias & ipsæ reddūt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur: nouusq; fructus in iis cum autūno pendet. In maxima tamē admiratione pinus est. Habet fructum maturescentē. Habet proximo āno ad maturitatem uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidius se promittit. Quo mēse ex ea nux decerpitur: eodem maturescit alia: Et sic dispensatur: ut nullo non mense maturescant. Quæ se ī arbore ipsa diuisere uocantur zamiæ: læduntq; cæteras: nisi detrahantur. Fructum arboꝝ solæ nullum ferunt: hoc est ne semen quidē tamarix Scopis tantum nascens: populus alnus: hulmus: atinia: alaternus: cui folia īter licem & oliuā. Infœlices aūt existimātur dānatæq; religione quæ neq; serunt̄ unq̄: neq; fructum ferunt. Cremutius auctor ē nunq̄ uirere arborem: ex qua Phyllis se suspenderit. Quæ gūmi gignūt post germinationē apiuntur. Gūmi uero non nisi fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu q̄diu crescunt. Perdūt aūt facillime ante maturitatem palma: ficus: amygdala: malus pyrus. Item punica quæ etiam roribus nimiis & pruinis florem amittit. Qua de causa inflectunt ramos eius: ne subrecti humorē infestū excipiāt: atq; cōtineant. Pyrus & amygdala etiam si non pluat: sed fiat austrinū cælum atq; nubilū: amittunt florem & primos fructus si cum defloruere tales dies fuerint. Ocissime aūt salix amittit semen anteq̄ omnino maturitatem sentiat. Ob id dicta ab Homero frugiperda. Secutaq; ætas scelere suo interpretata est hanc sentētiam. Quando semen salicis mulieri sterilitatis medicamentum esse cōstat. Sed hoc quoq; prouidens natura facile nascēti & depacto surculo incuriosius semen dedit. Vna tantum proditur ad maturitatē proferre solita ī creta insula ipso descensu Iouis speluncæ toruum ligneumq; magnitudine ciceris. Fiunt uero quædam & loci uitio infructuosa: ut ī paro sylua cædua quæ nihil fert uacēda: quæ nil fert. Persicæ arboras in rhodo florēt tm̄. Fit hæc differentia & ex sexu. In iis eē mares quæ nō ferunt. Aliqui hoc ꝑmutātes mares eē quæ ferant tradunt. Facit & densitas sterilitatem. Gignētiū autē quædam ex lateribus ramorū & cacuminibus feruntur: ut pyrus punica: ficus. myrtus. Cætero eadē natura quæ frugibus. Nāq; & in eis spica in cacumen nascit̄. Legumina in lateribus. Palma sola ut dictū est ī spatulis habet fructū racemis ꝑpendētem. Reliquis sub folio pomū: ut Protegatur excepta fico: cui folium maximū umbrosissimūq; Et ideo supra id pomum ei demū serius folium nascitur q̄ pomum. Insigne proditur in quodam genere cilicię cypriæ helladis ficos sub folio: grossos uero supra folium nasci. Ficus & præcoces habet: quas athenis prodromos uocāt. In laconico genere maximæ sunt. Spatis

De biferis & triferis & quæ celerrime senescant: & de ætatibus earum. Cap. xxviii.

f Vnt & biferæ in eisdem. In cea īsula caprifici triferæ sunt. Prio fœtu sequēs euocat̄: sequenti tertius. Hoc fici caprificant̄. Et caprifici aūt ab aduersis foliis nascūtur. Biferæ & in malis ac pyris quædā sicut & præcoces. Malus siluestris bifera. Sequēs eius fructus post arcturū ī apricis maxime. Vites quidē & triferæ sunt: quas ob id insanas uocant: quoniā in iis alia maturescūt: alia turgescūt: alia florent. M. Varro auctor est uitē fuisse smyrnæ apud matreā triferam: & malū in agro consentino. Hoc aūt euenit perpetuo in frauēnesi africæ agro de quo plura alias: ea est soli fertilitas. Trifera est & cupressus. Nāq; baccæ eius colligunt̄ mense ianuario: & maio: & septēbri: ternasq; earum gerunt magnitudines. Est uero & in ipsis arboribus etiam honustis peculiaris differētia. Summa suī parte fertilior est arbustus. Quercus inferiore: iuglandes: fici: mariscæ. Oēs quo magis senescūt: eo maturius ferunt: & ī apricis locis nec pingui terra. Siluestriora oīa tardiora. Quædā ex iis oīno nō maturescunt. Itē quæ subarantur: aut quæ ablaqueant̄: celeriora neglectis hæc & fertiliora. Est etiānum ætatis differentia. Amygdala enim & pyrus in senecta fertilissimæ: ut glandiferæ: & quoddā genus ficorum. Cætera eius in iuuēta tardiusq; maturantes: quod notatur in uitib9 maxīe. Vetustioribus enim uinū melius: nouellis copiosius. Celerrime uero senescit: & in senecta deteriorē fructum gignit malus. Nāq; & minora poma proueniunt & uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascūtur. Ficus sola ex oīum arboꝝ fœtu maturitatis causa medicat̄. Iā quidē ex portētis: quoniā maiora sunt præcocia præposteris. Oīa aūt celerius senescūt prę fœcūda. Quin & ꝓtinus moriūtur aliqua cælo fœcūditatē oēm eblādito: quod maxime uitib9 euenit. Tacapensi

De moro. Cap. xxix.

c Oontra morus tardissime senescit fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum crispa materies: ut acer: palma: populus. Et subarata ocius senescunt.

De siluestribus. Cap. xxx.

f Iluestria aūt tardissime. Atq; ī totum oīs cura fertilitatē adiicit: fertilitas senectā. ideoq; & præflorent talia & prægerminant: atq; in totum præcocia fiunt. Quoniam omnis infirmitas cælo

magis accidit. Multæ uero plura gignunt ut diximus in glandiferis. inter quæ laurus uuas suas maxleq; sterilis quæ nō gignit aliud: obq; id a quibusdam mas existimatur. Ferunt & auellanæ iulos cōpactili cal lo ad nihil utiles.

De buxo & faba græca siue loto. Cap.xxxi.

p Lurima uero buxus. Nā & semen suū & granū quod cartegon uocant: & a septētrione uiscū: a meridie hyphear: e queis plura mox paulo. Interdūq; pariter res quaternas habent. Arborū quædam simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequens: ut oliuæ: fico: uiti. Quædā fruticosi generis: ut paliurus: myrtus. Item nux auellana. Quinimo melior est & copiosior fructu ī plu res dispersa ramos. In quibusdam oīno nullus: ut in suo genere buxo: loto transmarinæ. Quædā bifurcæ atq; etiā in quinas partes diffusæ. Quædam indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. quædā indiuiduæ ramo sæ: ut piceæ. Quibusdā ramoꝝ ordo: sicut piceæ: abieti. Aliis incōditus: ut robori malo: pyro. Et abieti q̄ dem subrecta diuisura: ramiq; in cælum tendentes: non in latera proni. Mirum cacuminibus eoꝝ decisis moritur: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̄ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero ca cumen tantum auferant: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasoꝝ pene natura loton appellant. Præcipueq; domibus expetitur ramoꝝ petulancia: breui caudice: latissima expatiantiū umbra: & in uicinas domos sæpe transilientiū. Nulli oppacitas breuior: nec aufert solē hyeme decidenti bus foliis. Nulli cortex iucundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidē arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Malis proprium genus. Fera rum enim rostra reddunt: adherentibus uni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci qui non germi nant. Quod natura fit si non eualuere: aut pœna cum amputatos cicatrix hebetauit. quæ diuiduis in ra mo natura est: hæc uiti in oculo: harundini in geniculo. Omniū terræ proxima crassiora. In longitudinē excrescunt abies: larix: palma: cupressus: & ulmus: si qua unistirpia. Ramosoꝝ cerasus etiā in.xl.cubito rum trabes æquali per totum duum cubitorum crassitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arboꝝ. Cap.xxxii.

q Vædam statim in ramos spargūtur ut mali. Cortex aliis tenuis: ut lauro: tilię. Alias crassus ut robori. Aliis læuis: ut malo fico. Idem scaber robori: palmæ. Oībus in senecta rugusior. Qui busdam rumpitur sponte: ut uiti. quibusdam etiā cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberi: po pulo. Mēbranaceus ut uiti: harūdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tilię abieti. Qui busdam simplex: ut fico: harundini:. Magna & radicū differentia. Copiosæ fico: robori: platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis enim innitunť: q̄q̄ minimis in altera dispersis. Cras siores lauro & inæquales, Itē oleæ: cui & ramosæ. At arbori carnosæ. Robora suas in profundū agunt. Si Virgilio quidem credimus æsculus quantā corpore eminet: tantū radice descēdit. Oleæ malisq; & cu pressis per summa cespitū. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico. Minutis hæc capilla mentis hirsuta: ut abies: multæq; siluestrium. E quibus mōtani prætenuia fila decerpētes spectabiles lage nas & alia uasa nectūt. Quidā non alti9 descēdere radices: q̄ solis calor tepefaciat. Idq; natura loci tenuio res siue crassiores dixere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inuenit̓ abietis plantā cū transferre tur: octo cubitoꝝ in altitudine: nec totā refossam: sed abruptā. Maxima spatio atq; plenitudine & cædri est. Ab ea platani: roboris: & glandiferaꝝ. Quarundā radix uiuacior superficie: ut lauri. Itaq; cum trun co inaruit recisa: etiā lætius fruticat. quidā breuitate radicū celerius seuescere arbores putant. Quod coar guunt fici: quaꝝ radices longissimæ: & senectus ocissima. Falsum arbitror & quod aliqui prodidere radi ces arborum uetustate minui. Visa etenim est annosa quercus euersa ui tēpestatis: & iugeꝝ soli amplexa Prostratas restitui plerunq;: & quadā terræ cicatrice reuiuiscere: uulgare est. Et familiarissimū hoc plata nis. quæ plurimū uentoꝝ concipiunt pp densitatē ramorum. quibus amputatis leuatæ onere in sua scro be reponunt̓. Factumq; iam est hoc & in iuglandibus oleisq; ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascuntur: & q̄ non omnia ubiq; nascātur: & quæ non alibi nascantur arbores. Cap.xxxiii.

e St in exēplis & sine tempestate ullaue causa alia q̄ prodigii cecidisse multas: ac sua sponte resur rexisse. Factū hoc populi ro. quiritibus ostentū cimbricis bellis nuceriæ in luco Iunonis ulmo postq̄ etiā cacumen amputatū erat: qm̄ in aram ipsam ꝓcūbebat: restituta sponte: ita ut proti nus floreret. A quo deinde tpe maiestatis populi ro. resurrexit: quæ ante uastata cladibus fuerat. Memo ratur hoc idē factū & in philippis salice ꝓcidua atq; detruncata. Et stagiis in musæo populo alba. Oīa fausti hominis. Sed maxīe mirū antādri platanus etiā circūdolatis lateribus restibilis spōte facta: uitæq; reddita. Longitudine.xv.cubitorum: crassitudine quattuor ulnarum. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascuntur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicemus uolumine. Nunc enim totus sermo de natura est multis modis mirisq; memorabili. Namq; non omnia in oibus locis nasci docuimus: nec translata uiuere. Hocq; alias fastidio: alias cōtumacia: sæpius inbecil litate eorum

sitate eorum quæ transferuntur euenit cælo inuidente: alias solo repugnante. Fastidio balsamũ alibi nasci natura q̄ in syria noluit fere. Necnõ & palmam nasci ubiq; aut natam parere: uel cũ promisit etiam ostẽditq; ea educare: quæ tanq̄ inuita peperit. Non habet uires frutex cinami in syriæ uicina perueniendi. Nõ ferunt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia quidem ex india naue pegrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maxime mirũ ipsas arbores plerumq; exorari ut uiuant atq; trãsmigrent. Aliquãdo & a solo impetrari ut alienas alat: aduenasq; nutriat: cælum nullo mõ quit flecti. Viuit i italia piperis arbor. Casiæ uero etiam in septentrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbentes succum oẽm ex iis soles coquentesq; lachrymam: Illud ꝓxime mirum mutari naturam in iisdem locis: atq; ïprouiso ualere. Cædrũ æstuosis partibus dederat: & in lyciis frigidisq; mõtibus nascit̃. Frigus inimicũ lauro fecerat: sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorum cimerim i pãticapeo urbe omni mõ laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ: Sacrorum certe cã laurum myrtũq; habere: & nõ contigit: cum habundent arbores ibi punicæ ficiq;. Iam mali & pyri laudatissime. Frigidas natura eodem tractu non genuit arbores: pinũ. abietẽ: piceam. Et quid attinet ad pontũ abire? Iuxta romam ipsam castaneæ cerasiq; ægre proueniunt: Persica in tusculano. Necnon nuces græcæ cum tedio inseruntur. Teracina siluis scatet earum.

De cupresso & ꝙ ex terra noua aliqua sæpe nascãtur quæ in ea ante nõ fuerunt. Cap. xxxiiii.

c Vpressus aduena & difficillime nascentiũ fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq; q̄ de omnibus aliis prodiderit Cato. Natu morosa: fructu supeuacua: baccis torua: folio amara: odore uiolentia: ac ne umbra quidem gratiosa: materie rara: ut pene fruticosi generis. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos posita. Fœmina sterilis diu. Metæ demum aspectu non repudiata distinguendis tantũ pinorũ ordinibus. Nunc uero tonsilis facta in densitate parietum: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahiturq; etiam in picturas ope historiali uenatus classesue & imagines reꝝ tenui folio breuiq; & uirente superuestiẽs. Duo genera earum. Meta in fastigium conuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas spargit extra se ramos: deputaturq; & accipit uitẽ. Vtraq; aũt imittitur in perticas asseuesue amputationem morũ qui. xiii. ann. denariis singulis ueneunt. Quæstuosissima in satus rõne silua. Vulgoq; dotẽ filiarum antiqui plãtaria appellabãt. Huic patria insula creta: q̄q̄ Cato tarentinã eã appellat. Credo ꝙ primũ eo uenerit. Et in enaria succisa regerminat. Sed in creta quocũq; loco terrã mouerit q̄spiã nisi serat̃ alia: hæc gignit̃: ꝓtinusq; emigrat. Illa uero etiã nõ appellato solo ac spõte: maxieq; in idæis mõtib9 & quos albos uocant: summisq; iugis: ubi niues nunq̄ absunt plurima. Quod miremur alibi nõ nisi in tepore ꝓueniẽs: & nutricẽ magnopere fastidiẽs. Nec terræ tantũ natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerũ & quædã tẽporaria uis hymbriũ. Aliquæ plerunq; semina afferunt: & certo fluunt genere. Aliquæ etiã incognito. quod accidit cyrenaicæ regioni: cũ primum ibi lasserpitiũ natum est ut in hærbaꝝ natura dicemus. Nata est & silua urbi rei proxia hymbre pyceo crassoq; circiter urbis romæ anno quadrigẽtesimo tricesimo.

De hedera. Cap. xxxv.

h Edera iam dicit̃ in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in mõte mero. Quin & Harpalũ oĩ mõ laborasse ut sereret eã in medis frustra. Alexandrũ uero ob raritatẽ ita coronato exercitu uictorẽ ex india redisse exẽplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornant thyrsos galeasq; ẽt ac scuta i thraciæ populis in solẽnibus sacris. Inimica arbor satis oĩbus: sepulchraq; ac muros rumpens. Serpentium frigori gratissima: ut miꝝ sit illã in honore ullo habitã. Duo genera eius. Prima ut reliquaꝝ mas & fœmina. Maior tradit̃ mas corpore: & folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpurã accedente. Vtriusq; autem flos similis est rosæ siluestri: nisi ꝙ caret odore. Species hoꝝ geneꝝ tres Est enim candida & nigra hedera: tertiaq; quæ uocatur helix. Etiãnum hæ species diuidunt̃ in alias: quoniam est alia fructu tantum candida: alia & folio. Fructumq; candidum ferentium aliis densus acinus & grandior racemis in orbẽ circũactis: qui uocãtur corymbi. Item silenitium cuius est minor acinus sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrum: aliis crocatum: Cuius coronis poetæ utũtur foliis minus nigris: quã quidã nysiam: alii bacchicã uocant: maximis inter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranũ & chrysocarpum. Plurimas aũt habet differẽtias helix: q̃m folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cõcinioraq;: cũ reliquorum genera simplicia sint. Distat & longitudine internodioꝝ: præcipue tamen sterilitate: quoniã fructũ nõ gignit. quidam hoc ætatis esse non generis existimant: primoq; esse helicẽ putant fieri hederã uetustate. Horum error manifestus intelligitur: quoniã helicis plura genera reperiunt̃: sed tria maxime insignia Hærbacea ac uirens quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocat̃. Etiam num hærbaceæ tenuiora folia: in ordinẽ digesta: dẽsioraq;. In alio genere diuersa oĩa. Et i uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis densioribusq;. In altera neglecta oĩa hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia: macularũq; habitu distant. Et in candidis alia sunt candidiora. Adolescit in longitudinẽ maxime hærbacea. Arbores aũt necat candida: omnemq; succũ auferendo tanta crassitudine auget̃: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissima mãmas erigẽtis: quæ sunt cæteris inflexæ. Racemi stã-

corymbiæ Theoph.

tes ac subrecti. Et q̄q̄ oīum generi radicosa brachia. huic tamē maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed ꝓprium albæ ꝙ inter media folia emittit brachia utrunq; semper amplectens. Hæc est & in muris q̄uis ambire non possit. Itaq; etiam pluribus locis intercisa uiuit tamen duratq; & totidem initia radicum habet quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit ac strāgulat. Est & in fructu differentia albæ nigræq; hederæ: q̄m aliis tanta amaritudo acini: ut aues nō attingant. Est & rigēs hedera quæ sine adminiculo stat sola oīum generū ob id uocata cissos. E diuerso nunq̄ nisi humi repēs chamæcissos

De hedera quæ uocatur symilax. Ca. xxxvi.

Imilis est hederæ e cilicia quidem primum ꝑfecta: sed in græcia frequētior: quā uocant smilacē densis geniculata caulibus: spinosa: fructicosa ramis: folio hederaceo: paruo: nō anguloso: a pediculo emittente pāpinos: flore candido: olente lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: cōplexa acinis maioribus nucleos undenos minoribus singulos: nigros durosq;: in fausta omnibus sacris & coronis: quoniā sit lugubris: uirgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci mutatani hunc fructicem. Id uulgus ignorans plerunq; festa sua polluit hederam existimando. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: qui oīno nescit quibus coronetur. E symilace fiūt codicilli. Propriumq; materiæ est ut ad mota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina transfluere. ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

Binos & ternos

De aquaticis calamis & fruticibus. Cap. xxxvii.

Nterea qui frigidis gaudent aquaticos frutices dicere cōuenit. Principatum in iis tenebunt harundines belli pacisq; experimentis necessariæ: atq; etiam in deliciis gratæ. Tegulo enim earum domus suas septētrionales populi operiunt: durantq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspendūt. Carthisq; seruiunt calami ægyptii maxime: cognatione quadam papyri. Probatiores tamē gnidii: & qui in asia circa anaelticū lacū nascunt̄. Nostratibus fungosior subest natura: cartilagine bibula: quæ cauo corpore intus superne tenui marescit ligno. Fissilis præacuta semp acie: geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut. n. pro pluma strata cauponaꝶ replet: aut ubi limosiore callo induruit: sicut in belgis cōtusa & iteriecta nauiū cōmissuris ferruminat textus: glutino tenacior: rimisq; explendis fidelior pice. Calamis orietis populi bella cōficiunt. Calamis spicula addunt: irreuocabili hamo noxia. Mortē accelerant pinna addita calamis. Fitq; & ex ipso tælum aliud fracto ī uulneribus. His armis solē ipsum obūbrant. Propter hoc maxīe serenos dies optant. Odere uētos & hymbres: qui inter illos pacem esse cogūt Ac si quis æthiopas: ægyptum: arabas: indos: scythas: bactras: sarmataꝶ tot gētes & orientis oīaq; parthoꝶ regna diligētius cōputet: æqua ferme pars hoīum in toto mūdo calamis supata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̄ in rheno bononiēsi amne: cui plurima inest medulla. pondusq; uolucre. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe nō eadē gratia belgicis. Hæc & creticis cōmendatiorib9: q̄q̄ præferant̄ indi: quoꝶ alia quibusdā uidet̄ natura: quādo & hastarum uicē præbent additis cuspidibus. Harundini quidē indicæ arborea amplitudo: qualē uulgo in tēplis uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoq; indi tradunt. Spissius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum ēt uicē præstant (si credimus) singula internodia. Circa acesinē amnē maxime nascunt̄. Harundo oīs ex una stirpe numerosa. Atq; etiam recisa fœcundius resurgit. Radicis natura uiuax: geniculata & ipsa. Folia īdicis tantū breuia. Oībus uero a nodo orsa cōplexu tenues per ambitū inducunt tunicas: atq; a medio internodio cū plurimum desinunt uestire: procūbuntq;. Latera harundini calamoq; in rotunditatē bina super nodos alterno semper inguine: ut alterū ad dextrā fiat: alterum superiore geniculo super leua per uices. Inde exeunt aliquādo rami qui sunt calami tenues. Plura aūt genera. Alia spissior densiorq; geniculis breuibus: internodiis. Alia rarior maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concauus: quē syringiā uocant: utilissimus fistulis: quoniā nihil est ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius est continuo foramine peruius: quē auleticon uocant. Hic tibiis utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine. Hūc totum fungosa replet medula. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorq;. Fruticosissimus qui uocatur donax non nisi in aquaticis natus: quoniā & hæc differentia est multū prælata harundine quæ ī siccis ꝑueniat. Suum genus sagitario calamo ut diximus. Sed cretico longissimis internodiis obsequiūq; quo libeat flecti calefacto. Differētias faciunt & folia non multitudine: uerū robore & colore. Valida laconis: & ab una parte densiora: quales in totum circa stagna gigni putant. Dissimiles amnicis: longisque uestiri foliis: spatiosius a nodo scandente complexu. Est & obliqua harundo non in excelsitatem nascēs: sed iuxta terram fruticis modo se spargens: suauissima in teneritate animalibus. Vocatur a quibusdam elegia. Est & in italia nascens adarca nomine palustris ex cortice tantum Sub ipsa coma: utilissima dentibus: quoniā uis eadem est quæ sinapi. De orchomenii lacus harundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characian uocabant crassiorem firmioremq;. Plociam uero subtiliorē. Hanc in insulis fluitātibus natare:

Bellicis hoc est

Varia

tibus natare: illã in ripis expatiantis lacus. Tertia harũdo est tibialis calami: quẽ auleticon uocãt. Nono hic anno nascebat̃. Nam & lacus incremẽta hoc tp̃is spatio seruabat. Prodigiosus si quãdo amplitudinẽ biẽnio extendisset: quod notatũ apud cheroniã infausto atheniensium prœlio. Et apud lebadia sæpe notatur influente cephiso. Cũ igit̃ anno permãserit inundatio ꝓficiunt in aucupatoriã quoq; amplitudinẽ. Vocant̃ zeugitæ. Cõtra bõbyciæ maturius reciproco graciles. fœminaꝝ latiore folio atq; cãdidiore: modica lanugine: aut oĩno nulla: spadonũ noĩe insignibus. Hinc erant armamẽta ad inclusos cantus & non silendo reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argento iam potius cani. Cædi solebant tẽpestiue usq; ad Antigenẽ tibicinẽ cum adhuc simplici musica uterent̃ sub arcturo. Sic præparatæ aliquot post annos utiles esse incipiebãt. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione: & canare tibiæ ipsæ edocẽdæ. cõprimẽtibus se ligulis: quod erat illis theatroꝝ moribus utilius. Postq̃ uarietas accessit & cantus quoq; luxuriãtes: cædi ante solstitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus eaꝝ ungulis ad flectendos sonos. Quæ ide sũt & hodie. Sed tunc ex sua quanq; tantũ harundine cõgruere persuasum erat: & ea quæ radicẽ antecesserat: leuæ tibiæ conuenire: quæ cacumẽ dexteræ. Immensum quantũ iis prælatis quas ipse cephisus abluisset. Nunc sacrificæ tuscorum e buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; asininis & argento fiunt. Aucupatoria harundo a panhormo laudatissima. Piscatoria abaritana ex africa. Harundis italiæ usus ad uineas maxime Cato seri eam iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo: oculis dispositis ĩteruallo ternorum pedum. Simul & corrudam unde asparagi fiant: concordari amicitiam.

Et canore tibiæ ipsæ educandæ Ligulis

Concordare enim Vitilibus

De salice genera eius octo: & quæ præter salicẽ sint utilia ligaturis & de rubis. Cap. xxxviii.

s Alicis uero qua nulla aquaticaꝝ utilior. Licet populi uitibus placeant: & cecubum ducant. Licet alni sæpes muniant: contraq; erũpentium ammũ impetus riparum muro ĩ tutelis ruris excubent: in aqua satæ: cæsæq; densius ĩ numero hærede prosint. Salicis statim plura genera. Nã quædam & in proceritatẽ magnam emittunt iugis uineaꝝ perticas. Pariuntq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas sequacis adiuncturas lentitiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus ac plurimæ agricolarum supellectili: candidiores ablato cortice: leuique tractatu mollioribus uasis: q̃ ut e corio fiant: atq; etiam supinarum in delicias cathedrarum aptissima. Decidua salici fertilitas: densiorq; tonsura ex breui pugno uerius q̃ ramo: non ut remur in nouissimis curanda arbore. Nullius quippe tutior est redditus minorisue ĩpendii aut tempestatum securior. Tertium locum ei in æstimatione ruris. Cato attribuit: prioremq; q̃ oliuetis: q̃q; frumento: aut pratis: nec quia desint alia uincula. Siquidem & genistæ: ithaceæ: & populi: & ulmi: & sanguinei frutices: & betulæ: & harũdo fissa: & harundinum folia: ut in liguria & uitis ipsa: recisisq; aculeis rubi alligant: & intorta corylus. Mirumq; contuso ligno alicui: maiores ad uincula esse uites. Salici autem præcipua dos. Finditur enim græca rubens: candidiorq; amerina: sed paulu fragilior. Ideoq; solido ligat nexu. In asia tria genera obseruant. Nigram utiliorẽ uiminibus. Candidam agricolarum usibus. Tertiam quæ breuissima est helicem uocant. Apud nos quoq; multi totidem nomina imponunt. Vimineam uocãt eandem purpuream. Alteram nicelinnam a colore: quæ sit tenuior. Tertiam gallicam: quæ tenuissima. Nec in fruticum nec in ueprium cauliumue neq; in hærbarum: aut alio ullo q̃ suo genere numerent̃ iure scirpi fragiles palustresq; ad tegulum tegetesq;. E quibus detracto corticæ cãdelæ luminibus & funeribus seruiũt. Firmior quibusdã in locis earũ rigor. Namq; iis uelificant nõ in pado tantum nautici: uerum & in mari piscator africus præpostero more uela intra malos suspendens. Et mapalia sua mauri tegunt. Proximeq; æstimanti hoc uideantur esse quod interiore mũdi parte pari sunt papyri usui: sed fruticosi generis sunt. Inter aquaticas arbores sunt & rubi atq; sabuci fungosi generis: aliter tamen q̃ ferulæ. Quippe plus ligni ac succi utique sambuco. Ex qua magis canoram buccinam tubamq; credit pastor ibi cæsæ ubi gallorum cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt & alio genere similitudinem rosæ: qui uocatur cynosbatos. Tertiũ genus idæum uocant græci a loco: tenuior est q̃ cætera minoribusq; spinis: & minus adũcis. Flos eius cõtra lippitudinem illinitur ex melle: & ignem sacrum. Contra stomachi quoq; uitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos: humoris lenti inficiendo maxime capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

Vitellinã

In ĩferiore Nili parte pte papyri sunt usu Tenerior

De succis arborum & natura materiaꝝ: & de cædendis arboribus. Cap. xxxix.

h Vmor & cortici arboꝝ est: qui sanguis earum intelligi debet: non idem omnibus. Ficis lacteꝰ Huic ad caseos figurandos coaguli uis. Cerasis gummosus. Vlmis saliuosus. Lentus ac pinguis malis. Vitibus ac pyris aquosus. Viuatiora quibus lentior. Atq; in totum corpore arborum: ut reliquorum animalium: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ. Pro cute cortex mirum in moro medicis succum quærentibus fere hora diei secunda lapide incisus manat altius fractus siccus uidetur. Proximi plerisq; adipes. Ii uocantur a colore alburnum. Mollis ac pessima pars ligni etiam ĩ robore facile putrescens: teredini obnoxia. Quare semper amputabitur. Subest huic caro: cui ossa: idest materiæ optimum. Alternant fructus quibus siccus lignum: ut olea: magisquã quibus carnosum: ut cera-

fus. Nec omnibus adipes carnesue largæ: sicuti nec aialium accerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea. Nec medullam: : minimumq; etiam sanguinis. Sicuti ossa non habent sorba: carnem sambuci: & plurimam ambæ medullam. Nec arundines maiore ex parte. In quarundam arborum carnibus pulpæ ueneq; sunt. Discrimen earum facile. Venæ latiores candidioresq;. Pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit ut aure ad caput trabis qualibet prælonge admota ictus ab altero capite uel grauis sentiatur: penetrāte rectis meatib⁹ sono. Vnde dephendit̃ an torta sit materies: modisq; concisa. Quibusdā sunt tubera: sicut sunt in carne glandia: in iis nec uena nec pulpa: quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc preciosissimum in citro & acere. Cætera mensarum genera fissis arboribus circinantur in pulpam. Alioquin fragilis esset uena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines transuersi in pulpa apud antiquos. Inde & uasis honos. Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præter guttum faginum: quo sacrificaret. Lignum in longitudinem ita fluctuat ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat. Quibusdam pulpa sine uenis mero stamine & tenui constat.. Hæcq; maxime fissilia. Alia frangi celeriora q̃ findi quibus pulpa nō est: ut oleæ: uites. At e contrario totum a carne corpus fico. Tota ossea est ilex: cornus: robur: cytisus: morus: hebenos: lotos: & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus in uenabulis nitet incisuris nodata propter decorem. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus larice. Cap. xl.

Lusson

LArix fœmina habet: quā græci uocant ægida mellei coloris. Inuentū est pictor̄ tabellis imortale: nullisq; fissile rimis Hoc lignū proximū medullæ est. In abiete leucon græci uocauere. cædrus quoq; durissima: quæ medullæ proxīa ut in corpore ossa deraso mō limo. Et sambuci interiora mire firma tradunt̃. Nāq; qui uenabula ex ea faciūt præferunt oībus. Constat. n. ex cute & ossib⁹ Cædi tempestiuū quæ decorticent̃. Vt teretes ad tēpla cæteraq; usus rotundi cū germinant: alias cortice inextricabili & carie subnascente ei materiaq; nigrescēte. Tigna & quibus aufert securis corticem a bruma ad fauonium: aut si præuenire cogamur arcturi occasu: & ante eum fidiculæ. Nouissima rōne solstitio. Dies syderum hor̄ reddent̃ suo loco. Vulgo satis putant obseruare: ne quæ dedolandæ arbores sternantur ante editos suos fructus. Robur uere cæsum teredinem sentit. Bruma aūt neq; uitiatur: neq; finditur alias obnoxium etiā ut torqueat sese: findatq; quod ī subere tēpestiue quoq; cæso euenit. Infinitum refert lunaris ratio. nec nisi ad uicesima in tricesimā cædi nolunt. Inter oēs conuenit ulilissime in coitu eius sterni: quem diem alii interlunium: alii silentis lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæsar concremato ponte naumachiario larices ad restituendū cædi ex retia præfiniuit. Quidā dicunt ut in coitu & sub terra sit luna. Quod fieri non potest nisi noctu. At si cōpetant coitus in nouissimū diem brumæ: illa æterna sit materies: proxime cum supradictis syderibus. Quidam & canis ortū addunt: & sic cæsas materies in forū augustū. Nec nouellæ aūt ad materiem nec ueteres utilissimæ. Circūcisas quoq; ad medullā alii nō inutiliter relinquunt: ut oīs humor stantibus defluat. Mirum apud antiquos prio punico bello classem Duilli iperatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse. Contra uero Hieronem regē ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piso. Secundo quoq; punico bello Scipionis classis xl. die a securi nauigauit. Tantum tēpestiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hominū summus in omni usu de materiis hæc adiicit. Prælum e sapino atra potissimum facito. Vlmeam: pineā: nuceā: hanc atq; aliā materiē omnem cum offodies: luna decrescente eximito post meridiē sine uēto austro. Tunc erit tempestiua: cū semen suum matur̄ erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles. Idemq; mox. Nisi intermestri luna atq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne offodias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximitur. Omnino caueto nigram materiam ne doles: ne cædas ne ue tangas nisi siccam: ne ue gelidam: ne ue rorulentam. Tiberius idem & in capitolio condendo seruauit interlunia. M. Varro aduersus defluuia præcepit obseruandum idem a pleniluniis. Larici & magis abieti succisis humor diu defluit. Hæ omnium arborum altissimæ ac rectissimæ. Nauium malis antēnisq; ꝓpter leuitatem præfertur abies. Cōmuni ab iis pino: quæ aut quadripartitos uenarum cursus bifidosq; habeat uel omnino simplices. Fabrorum intestina opera medulla sectilis optima quadripartitis materiis & mollio q̃ cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est. Hacq; quam diximus ratione fluuiata decorticatur: atq; ita sapinus uocat̃: superior pars nodosa duriorq; fusterna. Et in ipsis autem arboribus robustiores aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opacisq;. Spissiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo romæ infernas abies supernati præfertur. Est per gentium quoq; regiones in iis differentia. Alpibus apenninoq; laudatissimæ. In gallia uribus ac monte uosego: in corsica: bithynia: ponto: macedonia. Deteriores æneatica & arcadica. Pessimæ parnasia: & euboea: quoniam ramosæ ibi & contortæ putrescentesq; facile. At cædrus in creta africa syria laudatissima. Cædri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem sentit. Iunipero eadem uirtus quæ cædro. Vasta hæc in hispania maximeq; baccæ eis. Medulla eius ubicunq; solidior etiam q̃ cædrus. Publicum omnium uitium uocant spiras ubi sese conuoluere uenæ atq; nodi. Inueniuntur in quibusdam sicut in marmore centra: idest duricia clauo

Cōmunio his

æanica

cia clauo similis: inimica ferris. Et quædam forte accidũt in lapide comprehenso aut recepto in corpus: aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro: cui uiri fortes affixerant arma: quæ cortice ambiente ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cum arbor arma peperisset. quod succisæ accidit ocreis galeisq; intus repertis. Ferunt lapides ita inuentos ad continẽdos partus esse remedio.

De materiis: De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non sentiunt: & de perpetuitate materiarum. Cap. xli.

a Mplissima arborum ad hoc æui existimat᷑ romæ uisa: quam propter miraculum Tiberius Cæsar in eodem ponte naumachiario exposuerat aduectã cum reliqua materie. Durauitq; ad Neronis prĩcipis amphiteatrum. Fuit aũt trabs e larice longa pedes. cxx. bipedali crassitudĩe æqualis. Quo intelligebatur uix credibilis reliqua altidudo fastigium ad cacumẽ æstimantibus. Fuit & memoria nostra in porticibus septorum a M. Agrippa relicta æque miraculi cã: quæ delibatorio superfuerat. xx. pedibus breuior sexq; pedali crassitudine. Abies admirationis præcipue in naui quæ ex ægypto Caii principis iussu obeliscum in uaticano circo statutum: quattuorq; trũcos lapidis eiusdem ad sustinendum eũ adduxit. Qua naue nil admirabilius uisum ĩ mari certũ est. Cxx. modii tunc lentis ꝓ saburra ei fuere. Lõgitudo spacium obtinuit magna ex parte ostiensis portus latere leuo: ibi nãq; demersa est a Claudio prĩcipe cum tribus molibus turrium altitudine in ea exædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris crassitudo quattuor hoĩum ulnas cõplectẽtium implebat. Vulgoq; auditur. lxxx. nũmorum & pluris malos ad eos uenundari usus. Rates uero cõnecti. xl. sestertiis plerasq;. At ĩ ægypto ac syria reges inopia abietis cædro ad classes feruntur usi. Maxima ea in cypro tradit᷑ ad undeciremẽ Demetrii succisa. cxxx. pedum longitudinis: crassitudinis uero ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigant: quarum quædam & triginta homines ferunt. Spississima ex omni materie ideo & grauissima iudicatur hebenus & buxus: graciles natura: neutra ĩ aquis fluitat: nec suber si dematur cortex: nec larix. Ex reliquis siccissima lotos: quæ romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburnatum: & huic nigricans color: magisq; etiam cytiso: quæ proxime accedere hebenum uidetur. Quamq̃ nõ desint qui syriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Tericles nomine calices ex terebintho solitus facere torno. Per quam probatur materies: ominum hæc sola ungi uult: meliorq; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro siluestri tinctis atq; in medicamine decoctis. Omnibus quæ diximus spissa firmitas. Ab his proxima est cornus: quamq non potest uideri materies propter exilitatem. Sed lignum non alio pene q̃ ad radios rotarum utile: aut si qnid cuneandum sit in ligno clauisue figẽdum ceu ferreis. Ilex item & oleaster & olea atq; castanea: carpinus: populus. Hæc oĩa & crispa aceris modo. Si ulla materies idonea esset. Ramis sæpe deputatis castratio illis ẽ: adimitq; uires. De cætero plerisq; eorum. Sed utiq; robori tanta duricia est: ut terebrari nisi madefactum non queat: & ne sic quidẽ adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cædrus. Molissima tilia: eadem uidetur & calidissima: argumentum afferunt ꝙ citissime ascias retundat. Calidæ morus: laurus: hædera: & oẽs quibus igniaria fiunt. Exploratorum hoc usus in castris: pastorumq; repperit: qm̃ ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est. Teritur igitur lignum ligno: ignẽq; concipit attritu: excipiente materia aridi fomitis fungi uel foliorũ facillime conceptum. Sed nihil hædera præstantius: quæ teratur lauro: laurumq; terat. Probatur & uitis siluestris alia q̃ labrusca: & ipsa hederæ modo arborẽ scãdẽs. Frigidissima quæcũq; aquatica. Lentissima aũt & iõ scutis faciẽdis aptissima quoꝝ plaga contrahit se ꝓtinus: clauditq; suũ uulnus. Et ob id contumacius transmittit ferrũ. In quo sunt genere fici: ut salix: tilia: betulla: sabucus: populus utraq;. Leuissimæ ex his sicut & salix: ideoq; utilissimæ. Oẽs aũt etiã ad cistas quæcunq; flexibili crate constãt. Habent & candorẽ rigorẽq; & in sculpturis facilitatẽ. Est lentitia platano: sed madida sicut alno. Siccior eadẽ ulmo: fraxino: moro: ceraso: sed ponderosior. Rigorẽ fortissime seruat ulmus: ob id cardinibus assamẽtisq; portaꝝ utilissima: quoniã minime torquet᷑: permutanda tantũ sic: ut cacumẽ ab inferiore sit cardine: radix superior. Palma ẽ mollis. Et suberis materies spissa: & malus: pyrusq;: necnõ acer: sed fragiles: & quæcunq; crispa. In oĩbus siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt: sicut cupressus: & cornus. Cariẽ uetustatẽq; non sentiunt cupressus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus: iuniperus: oleaster: & olea. Et ex reliqs tardissime larix: robur: suber: castanea: iuglans. Rimã fissuramq; nõ capit sponte cædrus: cupressus: olea. Buxum maxime æternam putant: hebenũ: & cupressum: cædrũq;. Claro de oĩbus materiis indicio in tẽplo ephesiæ Dianæ ut pote tota asia extruente: cũ quadringẽtis annis peractũ sit. Cõuenit tectũ eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ ambigit᷑. Cæteri ex hebeno esse tradunt. Mutianus ter consul ex iis qui ꝓxime uiso eo scripsere: uitigineũ & nunq̃ mutatũ septies restituto tẽplo. Hanc materiã elegisse eandẽ. Canetiam nomen artificis nuncupans. Quod equidẽ miror: cũ antiquiorẽ Mineruã nõ quoq; mõ Libero patri uetustatem attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat: teneatq; iunctu-

ras: quas & ipsas esse modicas admodum miror. Valuas esse e cupresso: & iam quadringentis ꝓpe annis durare materiã oẽm nouæ similem. Id quoq; notandum ualuas in glutinis cõpage quadriẽnio fuisse. Cupressus in eas electa: quoniã præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nonne simulacrum Iouis in arce e cupresso durat a condita urbe sexcẽtesimo sexagesimo primo anno dicatum?

Humidicarum Memorabile & uticæ templum Apollinis: ubi idicaꝶ cædrorum trabes durant ita ut positæ fuere pria urbis eius origine annis mil. clxxxviii. Et in hispaniis aiunt templum Dianæ & zacyntho aduectę cum cõditoribus anno ducentesimo ante excidium troiæ ut auctor est Bocchus: infra oppidum ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hãnibal. iuniperi trabibus etiam nunc durãtibus. Super omnia memoratur ædes in aulide eiusdem deæ sæculis ante troianũ bellum ex ædificata. Cuius quoniã generis materiæ scientia oblitterata in plenũ dici nõ põt: utiq; quæ odore præcellant: ea æternitate præstare. A prædictis morus proxime laudatur: quæ uetustate etiam nigrescit. Et quædam tamen in aliis diuturniora sunt usibus q̃ alia. Vlmus in præflatu firma. Robur defessum. Et in aquis quercus obruta. Eadem super terram rimosa facit opera torquẽdo sese. Larix in humore pręcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrũpitur. Non ĩprobatur in aqua & fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiuntur uel principales. Item iuniperus: eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Aesculus quoque humoris impatiens. Econtra adacta in terram palustribus alnus æterna. oneris q; quãtilibet patiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pandũtur: flexibiles tamen stantes a circũcisura: siccatę fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradunt. Et oĩa præterq̃ oleastrum & oleam. Quædam enim in mari: quædam in terra uitiis opportuniora.

De teredinibus. Cap. xlii.

i Nfestantiũ quattuor genera. Teredines capite ad portionẽ grauissimo rodũt dentibus. Hæ tãtum in mari sentiuntur: nec aliã putant teredinẽ proprie dici. Terrestres tineas uocant. Culicibus uero similes tripas. Quartum est & e uermiculorum genere: quorum quidem alii putrescente succo: ipsa materiæ alii pariuntur: sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes uocat̃ cũ tantũ erroserit ut circũagat se: generat aliũ. Hæc nasci prohibet in aliis amaritudo ut cupresso: ĩ aliis duritia ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam qua diximus luna aquis nõ corrũpi. Alexãdri magni comites prodiderunt in tylo rubri maris insula arbores esse: ex quibus naues fierent: quas. cc. annis durãtes inuẽtas: & si mergerent̃ incorruptas. In eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis: uarium tigrium maculis: ponderosum: & cum in spissiora decidit: uitri modo fragilem.

De materiis architecti: & quæ materies: ad quid utilis: & quæ firmior materia intectum. Cap. xliii.

a Pud nos materiæ findunt̃ aliquæ sponte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent ut afflatus nõ noceãt. Põdus sustinere ualidæ abies larix ẽt in transuersum positæ. Robur: olea incuruãtur ceduntq; ponderi. Illæ renitunt̃: nec temere rũpunt̃: priusq; carie q̃ uiribus deficiunt. Et palma arboꝝ ualida: in diuersum enim curuat̃. At populus cõtra oĩa inferiora pandat̃. Palma ecõtrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariẽ tineasq; firmissimæ. Facile pandat̃ iuglans. Fiunt. n. & ex ea

Antandro trabes: frangiq; se prænunciat strepitu. Quod in andro accidit: cũ e balneis territi sono profugerunt. Pi-

Tubos nus: piceæ: alni ad aquaꝝ ductus in stobos canãtur. Obrutæ terra plurimis durãt annis. Eædem si non integãtur: cito senescunt: miro modo fortiores si humor extra quoq; supersit. Firmissima in tectũ abies. Eadẽ ualuarũ repagulis & ad quæq; libeat intestina opa aptissima siue græco: siue cãpano: siue siculo fabricæ artis genere spectabilis: ramentoꝝ crinibus pampinato semper orbe se uoluens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & curribus maxime sociabilis glutino in tantum: ut findatur ante qua solida est.

De glutinanda materia & lignis sectilibus. Cap. xliiii.

m Agna aũt & glutinatio. ꝓptereaq; sectilibus laminis ac in alio genere operiunt̃. Stamineam

Lacrymose hoc usu ꝓbant uenã: & uocãt fertileam argumento similitudinis: quoniam lacunose crispa. In oĩ genere & glutinũ abdicãt quædam: & ĩter se & cũ aliis insociabili glutino sicut robur. Sed nec fere cohærent nisi similia natura: ut si quis lapidẽ lignũq; coniungat. Cornum maxime audit sorbus carpinus: buxus: postea tilia. Cuicũq; operi facilia flexilia oĩa quæ lenta diximus: præterq; morus & caprificus. Durabilia ac sectilia quæ modice humida. Arida enim latius q̃ uiridia serris cedunt: præter robur: & buxum. quæ pertinacius resistunt: serrarumq; dentes replent qualitate inerti. Qua de causa alterna inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quocunq; in opere fraxinus: eademq; corylo hastis melior: cornu leuior: sorbo lentior. Gallica uero etiã ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus: ni pondus esset in culpa. Facilis & fagus: quãq̃ fragilis & tenera eadẽ sectilibus laminis in tenui flexilis: capsisq; ac scriniis sola utilis. Secatur in laminas ptenues & ilex colore quoq; nõ ingrata: sed maxime fida iis: quæ teruntur: ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sunt uero & parui usus fabrilium ministerioꝝ insignes. Ideoq; proditũ terebris uaginas ex oleastro buxo: ilice: ulmo: fraxino utilissimas fieri. Ex iisdem maleos: maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis autẽ maior

ad firmitatem

ad firmitatem causa tẽpestiuæ cæsuræ q̃ imaturæ. Quippe cum ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius imorati plantæ mõ germinauerint. Cato uectes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria rusticis carpinea: ilignа: cerrea. Quæ in laminis secantur: quorumq; operimento uestiatur alia materies præcipua sunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxũ: palma aquifolium: ilex: sambuci radix: populus. Dat & alnus (ut dictũ est) tuber sectile: sicut citrus acerq;. Nec aliarum tubera in precio. Mediaq; pars arboꝝ crispior: & quo ꝓprior radici minoribus magisq; flexibilibus maculus. Hæc prima origo luxuriæ arborem alia integi: & uiliores ligno preciosiores cortice fieri: ut una arbor sæpius ueniret. Excogitatæ sunt & ligni bratteæ. Nec satis. Cœpere tingi animaliũ cornua: dentes secari: lignumq; ebore distingui: mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc secta. Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentum: ut pigmentis perderet se: plurisq; ueniret imitata lignum. Sic lectis precia quæruntur. Sic terebinthũ uinci iubet. Sic citrum præciosius fieri. Sic acer decipi Modo luxuria non fuerat contẽta ligno. Iam lignum emi testudinem facit.

De arboꝝ ætate & quæ genera arborum minime durant. Cap. xlv.

Ita arborum quarundam immensa credi potest: si quis profunda mũdi & saltus inaccessos cogitat. Verum ex iis quas memoria hoĩum custodit durant in ueliterno Africani prioris manu satæ oliuæ. Item myrtus eodem loco cõspicuæ magnitudinis. Subest specus in quo manes eius custodire draco traditur. Romæ uero lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus. ccclxix. urbis æde cõdita. Incertũ q̃tum ipsa uetustior. Esse quidem uetustiorem non est dubium: cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nũc circiter annũ. cccel. habet Antiq̊or enim illa: est sed ĩcerta eius ætas quæ capillata dicit̃: q̃m uestaliũ uirginũ capillus ad eã defert̃. Veꝝ altera lotos ĩ uulcanali: quod Romulus cõstituit ex uictoria de decimis æquæua urbi ĩtelligit̃: ut auctor est Massurius. Radices eius in forum ... sq; Cæsaris ꝑ stationes municipioꝝ penetrãt. Fuit cũ ea cupressus æqualis circa suprema Neronis principis ꝓlapsa atq; neglecta Vetustior autẽ urbe in uaticano ilex. in qua titulus æreis lıtteris hetruscis religiõe arborẽ iam tũc dignã fuisse signat. Tiburtes quoq; originẽ multo ante urbem romã habẽt Apud eos extãt ilices tres etiam Tiburte cõditore eoꝝ uetustiores apud quas inauguratus traditur. Fuisse autẽ eum tradũt filium Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate ante iliacũ bellum. Sunt auctores & delphicã platanum Agamennonis manu satam. Et alteram in caphxis arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso iliensium urbis iuxta hellespontum in Protesilai sepulchro arbores: quæ oĩbus ephebiis eius cum in tantum accreuere: ut ilium aspiciant inarescunt: rursusq; adolescũt. Iuxta urbem autem quercus ĩ Ili tumulo tũc satæ dicuntur: cũ cœpit iliũ uocari. Argis olea nunc etiã durare dicit̃: ad quã Io in uaccã mutatã Argus alligauerit. In ponto circa heracleam aræ sunt Iouis Stracii cognomine: ibiq; quercus duæ ab hercule satæ. In eodẽ tractu portus amico est Bebrycu rege interfecto clarus. Eius tumulus a superno die lauro tegitur: quã insanã uocant: quoniã si quid ex ea decerptũ inferatur nauibus iurgia fiant: donec abiiciat̃. Regionẽ aulocrenen diximus per quã ab apamea in phrygiã itur. ibi platanus ostẽdit̃: ex qua pepẽdit Marsya uictus ab Apolline: quæ iam tum magnitudine electa est. Necnõ palma deli ab eiusdẽ dei ætate conspicitur. Olympiæ oleaster: ex quo primus Hercules coronatus est: & nũc custoditur religiose. Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito a Minerua. E diuerso breuissima uita est punicis: fico: malis. Ex iis præcocibus breuior q̃ serotinis: dulcibus q̃ acutis: & dulcior ĩ punicis. itẽ in uitibus: præcipueq; fertilioribus. Grecinus auctor est sexagenis annis durasse uites. Videntur & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidem celeriter: sed e radicibus repullulãt laurus: & mali: & punicæ. Firmissime ergo ad uiuendum oleæ: ut quas durare annis. cc. inter auctores cõueniat. Et in suburbano tusculani agri colle qui corne appellat̃. Lucus antiqua religione Dianæ sacratus a Latio: uelut arte tonsili coma fageinemoris. In hoc arborem mori eximiã ætate nostra, adamauit Passienus Crispus bis consul orator Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior postea: osculari complectiq; eam solitus: non modo cubare sub ea uinumq; illi affundere. Vicina luco est ilex: & ipsa nobilis. xxxv. pedum ambitu caudicis. x. arbores metiens singulas magnitudinis uisendæ: siluamq; sola facit. Hedera necari arbores certum est. Simile quidam & in uisco: tametsi tardiorem earum iniuriam arbitrantur. Namque & hoc præter fructus agnoscitur non in nouissimis mirabile. Quædam enim in terra gigni non possunt: & ĩ arboribus nascũtur. Nãq; cum suam sedem non habeant: in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syria hærba: quæ uocatur Cassytas: non tantum arboribus: sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Item circa tempe thessalica quæ polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac serpullum. Oleastro quoque deputato quod gignitur uocant phaunos. Quod uero in hispiria fullonia hippophacton calliculis inanibus: foliis paruis: radice alba: cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Namque est in abiete & larice. Stelin dicit Euboea. Hyphear Arcadia. Viscum autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebintho: nec aliis arboribus adnasci. Plerique copiosissimum in quercu: quod Dryos hyphear uocant. In omni arbore excepta ilice & quercu differentiam facit odor utriusque: & folium non

[Margin notes: u — Literno; Dilutior; Notat̃ & ĩ spina fullonia hippophæsto:]

iucundi odoris. In utroq; uiscum amarum & lentum. Hyphear ad saginãda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein ea pinguefacit: quæ suffecere purgationi. Quibus si aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiiciunt discrimen in iis quæ folia imitant: & ipsi decidere. Contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur: nec nisi per aluũ auium redditum: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura ut nisi maturatum in uentre auium non proueniat. Altitudo eius non excedit cubitalem semper fructicosi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina sterilis Aliquando non fert. Viscum fit ex acinis qui colliguntur messium tpe imaturi. Nã si accessere hymbres amplitudine quidem augentur: uisco uero marcescunt. Siccantur deinde: & aridi tunduntur: ac conditi i aqua putrescunt duodenis fere diebus. Vnumq; ex hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in profluẽte rursus malleo tusis amissis corticibus iteriore carne lentescũt. Hoc est uiscum pennis auiũ tactu ligandis. Iuglandis oleo subactum cum libeat insidias moliri. Non est omittenda in ea re & galliarum admiratio. Nihil habent druides (ita suos appellãt magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt: ut inde appellari quoq; interpretatione græca possint druides uideri. Enimuero quicquid adnascatur illis e cælo missum putant: signumq; esse electæ ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu: & repertum magna religione petieur. Et ante omnia sexta luna: quæ principia mensium annorumq; iis facit & sæculi post tricesimum annum: quia iam uirium abunde habeat: nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellãtes suo uocabulo. Sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis duos admouent candidi coloris tauros: quorum cornua tunc primum uinciantur. Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tum demum uictimas imolant precantes ut suum donum deus ꝓsperum faciat iis quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicunq; animali sterili arbitrantur. Contraq; uenena oia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunq; religio est.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVII. PROOEMIVM.

Arborum pretia Mirabilia. Cap. i.

n Atura arborum terra mariq; sponte sua prouenientium dicta est. Restat eaꝝ quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uerius q̃ nascuntur. Sed prius mirari succurrit: quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa a feris: depugnante cum iis hoie circa caducos fructus. Circa pendentes uero & cũ alitibus: in tanta deliciaꝝ precia uenisse clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassii atq; Cn. Domitii aenobarbi. Crassus orator fuit in primis nois romani. Domus ei magnifica: sed aliquãto præstantior in eodẽ palatio. Q. Catuli qui cimbros cum. C. Mario fudit. Multum uero pulcherrima cõsensu omnium ætate ea in colle uiminali. C. Aquilii equitis romani clarioris etiam tum q̃ iuris ciuilis scientia: cum tamen obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atq; Domitius censurã post consulatum simul gessere: anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesimosecundo frequentem iurgiis propter dissimilitudinem morum. Tunc Cn. Domitius ut erat uehemens natura: præterea accesus odio quod ex æmulatione auidissimum est: grauiter increpuit tanti censorem habitare: pro domo eius milia nummorum identidem promittens. Et Crassus ut præsens ingenio semper & faceto lepore solers concedere se respondit: exceptis sex arboribus. Ac ne uno quidem denario: si adimerentur: emptã uolente Domitio. Crassus utrũ ne igit ego sum inqt quæso Domiti exẽplo graui & ab ipsa mea censura notandus: q in domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter habitẽ: an tu qui sex arbores æstimes? Eæ fuere loti patula ramoꝝ opacitate lasciuæ. Cecina largo e ꝓceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo sua ostentãte. Durauerũtq; quoniã & de longissimo æuio arboꝝ diximus (ad Neronis principis incẽdia: quibus cremauit urbẽ: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;: ni princeps ille accelerasset etiã arboꝝ mortẽ. Ac ne quis uilem de cætero Crassi domũ: nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicendũ præter arbores iudicet. iam colũnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scẽnã ornandã aduectas i atrio eius domus statuerat: cũ in publico nondũ essent ullæ marmoreæ. Tam recens est opulentia tãtoq; tũc plus honoris arbores domibus afferebant: ut sine illis ne inimicitiaꝝ quidẽ preciũ seruauerit Domitius. fuere ab iis & cognomina antiquis. Fronditio militi illi qui præclara facinora uulturnũ transnatans fronde capiti iposita aduersus Hãnibalem edidit. Stolonũ Liciniæ gẽti ita enim appellat in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pãpinatio inuẽta primo. Stoloni dedit nomen Fuit & arborum cura legibus priscis: cautũq; est. xii. tabulis ut qui iniuria cecidisset alienas lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationem illos qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in pomo est multarum circa suburbana fructu annuo addicto binis milibus nummum maiore singulaꝝ

iore ſingularum reditu: q̄ erat apud ātiquos prædiorum. Ob hoc iſita & arborum quoq; adulteria exco gitata ſunt: ut nec poma pauperibus naſcerentur. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tātum ex iis uectigal contingat: ueram colendi rationē abſolutāq; prodituri. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ conſtare aīaduertimus: ſed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallitur uita. Nam diligentiam in ſuperuacuis affectare non noſtrum eſt. Ante omnia autem in uniuerſum & quæ ad cuncta arborum ge nera pertinent in cōmune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quā partem cæli ſpectare debeant. Cap. ii.

Quilone maxime gaudent: denſiores ab afflatu eius lætioreſq; & materiæ firmioris. Qua in re
a pleriq; falluntᷣ: cum in uineis pedamenta non ſint a uento eo opponenda: & id tantum a ſeptē trione ſeruandum. Quinimo tempeſtiua frigora plurimum arborum firmitati conferunt: & ſic optime germinant. Alioquin ſi blandiantur auſtri defatiſcentes: ac magis etiam in florem. Nam ſi cū de floruere: protinus ſequantur hymbres: ī totum poma depeunt. Adeo ut amygdala & pyri etiam ſi oīo nubilium fiat auſtrinuſue flatus amittant fœtus. Circa uergilias quidē pluere: inimiciſſimū uiti & oleæ quoniam tunc coitus eſt eaꝝ. Hoc eſt illud quatriduū oleis decretorium. Hic articulus auſtrinus nubili ſpurci quod diximus. Fruges quoq; peius matureſcūt auſtrinis diebus: ſed celerius. Illa ſunt noxia frigo ra: quæ ſeptentrionibus aut præpoſteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam eſſe: omnibus ſatis utiliſſimum. Hymbres uero tunc expetendi euidens cā eſt: quoniam arbores fœtu exinanitas: & folioꝝ quoq; amiſſione languidas naturale eſt auide eſurire. Cibus autem earum hymber. Quare tepidam eſſe hyemē ut abſumpto partu arboꝝ ſequatᷣ protinus cōceptus: ideſt germinatio: ac deīde alia floreſcēdi exi nanitio: inutiliſſimū experimētis creditᷣ. Quinimo ſi plures ita continētur anni: etiā ipſæ moriūtur arbo res, quoniā nemini dubia pœna eſt in fame laborantiū. Ergo qui dixit hyemes ſerenas optandas nō ꝓ ar boribus uota fecit. Nec per ſolſtitia hymbres uitibus cōducunt. Hyberno quidē puluere fieri meſſes læ tiores luxuriātis ingenii fertilitate dictū eſt. Alioquin uota arboꝝ coīa ſunt frugūq;: niues diutinas ſede re. Cauſa nō ſolum quia aīam terræ euaneſcentē exhalationē includūt: & cōprimūt: retroq; agunt in uires frugū atq; radices: uerū q̄ & liquorē ſenſim præbent: purum præterea leuiſſimūq; quando nix aquarum cæleſtiū ſpuma eſt. Ergo humor ex iis nō uniuerſus ingurgitans diluenſq;: ſed qūo ſitur diſtillās uelut ex ubere alit oīa quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermenteſcit: & ſucci plena: ac lacteſcentibus ſa tis nō effœta cū tp̄s aperit: tepidis arridet horis. Ita maxime frumenta pingueſcunt: præterq̄ ubi calidus ſemp aer eſt: ut in ægypto. Continuatio. n. & ipſa conſuetudo idē quod modus aliubi efficit. Plurimūq; prodeſt ubicunq; non eſſe quod noceat. In maiore parte orbis cū præcoces excurrere germinationes euo catæ indulgentia cæli ſecutis frigoribus exuruntᷣ. Qua de cā ſerotinæ hyemes noxiæ ſilueſtribus quoq;: quæ magis etiam dolent urgente umbra ſua: nec adiuuāte medicina. quoniā ueſtire teneras intorto ſtra mento in ſilueſtribus non eſt. Ergo tēpeſtiuæ aquis hybernis primū: hymbribus deinde: germinatiōem antecedentibus. Tertiū tēpus eſt cum educant poma: nec protinus: ſed iam ualido fœtu. Quæ fructus ſuos diutius continent: longioreſq; deſiderāt cibos: iis & ſerotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. hæ iā pluuiæ generis cuiuſcūq; arboribus diuerſo modo deſiderantur: aliis alio tpe maturātibus. Quapropter iiſdem hymbribus quædā lædi uideas: alia iuuari. Et in eodē genere ſicut in pyris. Alio die hyberna quæ ſunt pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidem omnia deſiderēt. Hybernū tp̄s eſt ante germinatio nem quæ aquilonē auſtro utiliorē facit. Ratio eadē mediterranea maritimis præfert (ſunt enim pleruncq; frigidiora) & montoſa planis: & nocturnos hymbres diurnis. Magis fruuntᷣ aquis ſata: nō ſtatim auferē te eas ſole. Cōnexa & ſitus uineaꝝ arbuſtorūq; ratio eſt: quas in horas debeant ſpectare. Virgilius ad oc caſus ſeri dānauit. Aliqui ſic maluere q̄ in exortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror per petuū quicq̄ in hoc præcipi poſſe. Ad ſoli naturā: ad loci ingeniū: ad cæli cuiuſq; mores dirigenda ſoller tia eſt. In africa meridiē uineas ſpectare & ſi uiti inutile colono ſalubre eſt: quoniā ipſa meridianæ ſubia cet plagæ. quapropter ibi in occaſum aut ſeptētriones conſeret optime miſcebit ſolū cælo: cum Virgilius occaſus īprobet. Nec de ſeptētrione relinqui dubitatio uidetur. Atqui in ciſalpina italia magna ex parte uineis ita poſitis cōpertum eſt nullas eſſe fertiliores. Multū rationis obtinent uenti. In narbonenſi ꝓuin tia atq; liguria & parte hetruriæ contra circium ſerere imperitia exiſtimatᷣ. Eundēq; obliquū accipere ꝓ uidentia. Is enim ibi æſtatem temperat: ſed tanta pleruncq; uiolentia ut auferat tecta.

De ſocietate cæli & terræ ad arbores. Cap. iii.

Vidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in ſiccis ſerantᷣ orientem ac ſeptētriones ſpectent.
q Quæ in humidis meridiē. Necnon ex ipſis uitibus cauſas mutuātur. In frigidis præcoces ſerē do: ut maturitas āncedat algorem. quæ poma uiteſq; rores oderint cōtra ortus: ut ſtatim au ferat ſol. Quæ ament ad occaſus: uel etiā ad ſeptētriones ut diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationē naturæ ſecuti in aquilonem obſeruare uites & arbores poni ſuaſere. Odoratiorem etiam fieri talem fru ctum Democritus putat.

De qualitate regionum. Cap.iiii.

Quilonis situm uentorūq; reliquorū diximus secūdo uolumine. Dicemusq; pximo plura cælestia. Interim manifestum uidet salubritatis argumentū: quoniā in meridiē etiā spectantiū semper ante decidunt folia. Similis & in maritimis cā. Quibusdā locis afflatus maris noxii: in plurimis iidem utiles. Quibusdā satis e longinquo aspicere maria iucundū. Propius admouere salis halitū inutile. Similis & fluminū stagnorūq; ratio. Nebulis adurunt: aut æstuantia refrigerant opacitate: atq; etiā rigore gaudent: quæ diximus. Quare experimentis optime credit. A cælo proximū est terræ dixisse rationē haud faciliore tractatu. Quippe non eadē arboribus cōuenit & frugibus: plerunq; nec pulla qualem habet campania: ubiq; optima uitibus. Aut quæ tenues exhalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in albensium pompeianorūq; agro & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: q̄q̄ præpingues quod excipitur in eo genere inuicem sabulū album. In ticinensi multisq; in locis nigrū. Itēq; rubrum etiam pingui terræ permixtum infœcundum est. Argumenta quoq; iudicantium sæpe fallunt. Non utiq; solum lætum est: in quo proceræ arbores nitent: præterq̄ illis arboribus. Quid enim abiete pcerius? At quæ uixisse possit alia in loco eodē? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habēt Nam quid laudatius germaniæ pabulis? & tamen statim subest harena tenuissimo cespitum corio. Nec semper aquosa est terra: cui proceritas hærbarum. Non hercule magis q̄ pinguis adhærēs digitis. Quod in argillis arguitur: Scrobes quidem regesta in eos nulla complet: ut densa atq; rara ad hunc modum deprehendendi possit: ferroq; omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehēditur pondere. Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest. Nec fluminibus aggesta semper laudabilis quando senescant sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur diu præterq̄ salici utilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in leborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utant. Sed idem solum ubicūq; arduum opere: difficile cultu: bonis suis acrius pascit q̄ uitiis: Affligit agricolam Et carbunculus terra quæ ita uocatur. Emendari uitem hac terra putatur. Nam tofus scaber natura friabilis expetitur quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat nō improbat uitibus. Salsæq; terræ multa melius creduntur: tutiora uitiis innascentium animalium. Nec colles opere nudantur: si quis perite fodiat. Nec campi omnes minus soles atq; perflatus q̄ opus sit accipiūt. Et quasdam pruinis ac nebulis pasci diximus uites: Omnium rerum sunt quædam in alto secreta: & suo cuiquam corde præuidēda. Quid q; mutatur sæpe iudicata quoq; ac diu comprehensa? In thessalia circa larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est. Oleæ desierunt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia sensit amoto hebro. Et circa philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitum. At in syracusano agro aduena cultor elapidato luto sole prodidit fruges: donec regessit lapides. In syria leuem tenui sulco imprimunt uomerem: quia subest saxum exurens æstate semina. Iam in quibusdam locis similes æstus immodici: & frigorum effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptus. In chalchia rhodiorū insula locus quidam est in tantum fœcundus: ut suo tempore satum demetant hordeum: sublatūq; protinus serant: & cum aliis frugibus metant. Glareosum oleis solum aptissimum in uenafrano: pinguissimum in betica. Pucina uina in saxo coquuntur. Cecubæ uites in pontinis paludib9 madent. Tāta est argumentorum & soli uarietas ac differentia. Cæsar Vopiscus cum causam apud censores ageret campos rosciæ dixit italiæ sumen esse: in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulū probātur. Non tamen indociles natura non esse uoluit: & uita confessa fecit etiam ubi bona certa non fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum. Cap.v.

Erram amaram siue macram si quis probare uelit. Demonstrant eam atre degeneresq; hærbæ. Frigidam āt retorride nata. Item uliginosam tristia. Rubricā oculi. Argillosam quæ operi difficillima: quæq; rastros ac uomeres ingentibus glebis oneret: q̄q̄ aliquādo nō: quod opi: hoc & fructui sit aduersum. Itē econtrario cineraceā & sabulum albū. Nam sterilis densa callo facile deprehendit uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter atq; ex suo more uitia determinat. Terrā cariosam caue: ne uc plaustro neue pecore ipellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tātopere reformidari: ut pene uestigiis quoq; intercidat? Redeamus ad ligni cariem & iueniemus illa: quæ in tantum abhominatur uitia: aridæ: fistulosæ: scabræ canescentis: exesæ pumicosæ. Plus dixit una significatione q̄ possit ulla copia sermonis enarrari. Est enim interpretatione uitiorum quædam non ætate: quæ nulla in ea itelligi potest: sed natura sua anus terra. Et ideo infœcunda ad oīa atq; etiā imbecilla. Idē agrū optimū iudicat ad radicem montium planicie in meridiem excurrente: qui est totius italiæ situs. Terram uero teneram quæ uocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satiua. Intelligere modo libeat dictam mira significatione tenerā: & quicquid optari debet in eo uocabulo iuenitur. Illa tēperate ubertatis: illa mollis: facilisq; culturæ: nec madida: nec sitiens. Illa post uomerē nitescens: qualē fons ingenioꝶ Homerus in armis ab eo cælatam dixit: addiditq; miraculū nigrescenti: q̄uis fieret in auro. Illa quā recentē exquirunt iprobæ alites

Satior

Deo

uomerem comitātes: coruiq; aratoris uestigia ipsa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; sententia & aliqua in propositum. Certe Cicero lux doctrinaꝝ altera meliora inquit unguenta sunt quæ terram q̄ quæ crocū sapiunt. Hoc enī maluit dixisse q̄ redolent. Ita est profecto. Illa.n. erit optima: quæ unguēta sapiet. Quod si admonendi sumus: qualis sit terræ color ille: qui quærit̄ contingit sæpe etiā quiescēte ea sub occasu solis: in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua. Et cum a siccitate cōtinua immaduerit hymbre: tunc emittit illū suum halitū diuinū ex sole conceptū: cui compari suauitas nulla possit. Is esse odor in cōmota debebit: repertusq; neminē fallet: ac de terre odore optime iudicabit. Talis fere est in noualibus cæsa uetere silua: quæ consensu laudat̄. Et in frugibus quidem serendis eadem terra utilior intelligitur: quotiens intermissa cultura quieuit: quod in uineis non fit. Eoq; diligentius eligenda est: ne uera existat opinio eorum: qui iam italiæ terrā existimauere lassam. Operis quidem facultas in aliis generib9 constat e cælo: nec pōt arari post hymbres aliqua: ubertatis uitio lentescens. Contra in bizātio africæ illū centena & quinquagena fruge fertilem cāpum: nullis: cum siccus est: arabilem tauris: post hymbres uili asello: & a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Terram enim terra emendari (ut aliqui præcipiūt) super tenuem pingui iniecta aut gracili: bibulaq; super humidam ac prepinguem: demētiæ operarii est. Quid enim potest sperare qui talem colit?

De terra quam britānia & gallia amat. Cap.vi.

a Lia est rō quā britānia & gallia inuenere alendi eam: ipsa. quod genus uocant margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandia in corporibus ibi dēsante se pinguitudinis nucleo. Non omisere & hoc græci.

De græcorum doctrina. Cap.vii.

q Vid enim intentatū illis? Leucargyllion uocant candidam argyllam: qua in megarico agro utunt̄. Sed tantū in hūida frigidaq; terra. Illas gallias britāniasq; locupletātis cū cura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est.n. alba ruffa colūbina: argyllacea: tofacea: harenacea. Natura duplex: aspa aut pinguis. Experimēta utriusq; in man9: ususq; geminus: aut ut fruges tātum alant: aut eædem & pabulū. Fruges alit tofacea alba: quæ si sit inter fontes reperta: est ad īfinitum fertilis: uerum aspera tractatu: & si nimia iniecta est exurit solum. Proxia est rufa: quæ uocatur capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ. Lapis contunditur ī ipso campo: primisq; annis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehitur. Inspergitur rara sale eā misceri putant. Vtrunq; hoc genus semel iniectum in.l. annos ualet & frugum & pabuli ubertate.

De terrarum generibus. Cap.viii.

q Væ pingues esse sentiūtur: ex iis præcipua alba: Plura eius genera. Mordacissimum quod supra diximus. Alteꝝ genus albæ cretæ argentaria ē. Petitur ex alto in centenos pedes actis plerunq; puteis ore angustatis intus: (ut in metallis) spatiāte uena. Hac maxime britānia utitur Durāt annis.lxxx. Neq; est exēplum ullius qui bis ī uita hāc eidē iniecerit. Tertiū genus cādidæ glischro margon uocāt. Est āt creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄ frugū fertilior: ita ut messe sublata ante sementē alterā lætissimū secetur. Dum in fruge est nullū aliud gramen emittit. Durat.xxx. annis. densior iusto Cymini modo strāgulat solum. Colūbinā gallia suo noīe e græco pelam appellat: glebis excitat̄ lapidum modo. Sola gelatione ita soluitur: ut tenuissimas bratteas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea utunt̄ si alia non sit: in uliginosis uerticibus & si alia sit: ubi hos gentiū solos nouimus: qui fertilissimum agrum colentes quacūq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis.x. prodest. Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros: quæ sane & oleis & uitibus utilissima reperit̄. Omnis aūt marga arato iniciēda est: ut medicamentum rapiatur: & fimi desiderat aliquantulū. Quæ primo plus aspera & quæ in hærbas nō effundit̄: alioquin nouitate quæcūq; fuerit solum lædet. Ne sic quidē primo anno fertilis. Interest & quali solo quærat̄. Sicca enim humido melior: arido pinguis. Temperata alterutra creta uel columbina conuenit.

De cineris usu: & de fimo: & quæ sata uberiorem terrā faciant: & quæ urant. Cap.ix.

t Ranspadanis cineris usus adeo placet: ut anteponant fimo iumentorum: quod quia leuissimū est: ob id exurunt. Vtroq; tamen pariter non utuntur in eodem aruo: nec in arbustis cinere: nec quasdā ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoq; uuas alii iudicēt: pubescentesq; puluerēt: & uitium arborumq; radicibus aspergāt. Quod certum est narbonēsi puintiæ & uindemias certius sic eo coqui: quia plus puluis ibi q̄ sol confert. Fimi plures differētiæ Ipsa rex antiqua. Iam apud Homeꝝ regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperit̄. Augeas rex in græcia excogitasse tradit̄. Diuulgasse uero Hercules in italia: quæ regi suo stercuto Fauni filio ob hoc iuentū īmortalitatem tribuit. M. Varro principatū dat turdoꝝ fimo ex auiariis. Quod etiam pabulo boum suūq; magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est: si tanta apud maiores fuere auiaria: ut

ex iis agri stercorarentur. proximũ Columella colũbariis: mox gallinariis facit: natantiũ alitum dãnato. Cæteri auctores consensu humanas dapes ad hoc ĩprimis aduocant. Alii ex iis præferunt hoĩum potus in coriorꝝ officinis pilo madefacto. Alii per sese aqua iterꝝ largiuscꝫ etiã q̃ cum bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domandũ est: cum ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt certamina quibus in uicem ad tellurẽ quoqꝫ alendã utuntur hoĩes. Proxime spurcitias suũ laudãt. Columella solus damnat. Alii cuiuscũqꝫ quadrupedis exitiosum. Aliq colũbarꝝ præferunt. Proximũ deinde caprarꝝ ẽ. Ab hoc ouiũ Deinde boum. Nouissimus iumentorꝝ. Hæ fuere apud priscos differentiæ. Simulqꝫ præcepta: ut iuenio re tali utendi: quando & hic uetustas utilior: uisumqꝫ iam est apud quosdam prouincialium in tantum abundante geniali copia pecudum farinæ uice cribris subperiniici: ferote aspectuqꝫ temporis uiribus in quandam etiam gratiã mutato. Nuper repertum oleas gaudere maxime cinere & calcariis fornacibus. Var.o præceptis adiicit: equino quod sit leuissimũ segetes alendas. Prata uero grauiore: & quod ex hor deo fiat: multasqꝫ gignit hærbas. Quidã etiam bubulo iumentorꝝ preferunt: ouillũqꝫ caprino. Omnibus uero asininũ: quoniam lentissime mandat. Econtrario usus aduersus utrunqꝫ pronunciat. Inter oẽs ãt cõstat nihil esse utilius lupini segete: priusq̃ si liquet̃ aratro uel bidentibus uersa manupulisue circa radices arborꝝ uel uitium obrutis. Etiam ubi non sit pecus culmo ipso uel ẽt filice stercorare arbitrant̃. Cato stercus unde fiat: stramenta: lupinum: paleas: fabalia: ac frondes iligneas: quernasqꝫ ex segete euellito. Ebulũ cicutam & circum salicta herbam auctã uluãqꝫ ea susternito ouibus: frondẽqꝫ putridã. Vinea si macruerit: sarmenta sua comburito: & itidem inarato. Itẽqꝫ ubi saturus eris frumentũ: oues ibi delectato. Necnon & satis quibusdã ipsis pasci terram dicit. Segetem stercorant struges: lupinum: faba: uitia. Sicut ecõtrario cicer: quia uellitur & quia salsum est: hordeum: fœnumgræcum: eruum. Hæc omnia segetem exurunt: & omnia quæ uelluntur. Nucleos in segetem ne indideris: Virgilius & lino segetem exuri: & auena & papauere arbitratur. Fimeta sub diuo concauo loco & qui humorem colligat stramento intecta ne in sole arescant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne inascantur iis serpentes. Fimum miscere terræ plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente. Id pleriqꝫ praue intelligunt a fauonii ortu faciendum: ac februario mense tantum: cum id pleraqꝫ sata aliis postulent mensibus. Quocunqꝫ tempore fiat: curandũ ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat: luna decrescente ac sicca. Mirum in modum augetur ubertas affectusqꝫ eius obseruatione tali.

De satione arborum: & ꝙ auulsione nascuntur arbores. Cap. x.

a Bunde prædicta rõne cæli ac terræ. Nũc de iis arboribus dicemus: quæ cura hoĩum atqꝫ arte ꝓueniũt. Nec pauciora prope sunt genera: tam benigne naturæ gratiã rettulimus. Aut enim semine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagine: aut auulsiõe: aut surculo: aut insito & cõsecto arboris trunco. Nam folia pamarꝝ apud babylonios seri: atqꝫ ita arborem prouenire: Trogum credidisse demiror. Quædam pluribus generibus serunt̃: quædam oĩbus. Ac pleraqꝫ ex iis natura ipsa docuit: & in primis semen serere: cum decidens exceptũqꝫ terra uiuisceret. Sed quædam nõ aliter proueniũt ut castaneæ: iuglandes: cæduis dũtaxat exceptis. Ex semine aũt quãq̃ dissimili ea quoqꝫ quæ & aliis mõis serunt̃: ut uites & mala atqꝫ pyra. Nãqꝫ iis pro semine nucleus: nõ ut supradictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda. Interdum etiã castaneæ. Quibusdam natura cõtra oĩno nõ degenerandi quoquo modo serant̃: ut cupressis: palmis: lauris. Nãqꝫ & laurus pluribus modis seritur. Genera eius diximus. Ex iis augusta & baccalis & pinus simili modo serunt̃. Baccæ mense ianuario aquilonis afflatu siccante legunt̃: expanduntur qꝫ raræ: ne calefiãt aceruo. Postea quidã fumo ad serendũ paratas urina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in profluẽte deculcant: donec auferatur cutis. Alioquin uligo infestat: nec patit̃ nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicinæ fere aceruatim mense martio. Eædem & propagine serunt̃. Triumphalisqꝫ talea tãtum. Myrti genera oĩa in campania baccis seruntur. Romæ propagine tarentina. Democritus & alio modo seri docet: grãdissimis baccarꝝ tusis leuiter ne grana frangãtur: eaqꝫ intrita reste circũligari: atqꝫ ita seri: parietem fore densitatis: ex quo uirgulæ differant̃. Sic & spinas sæpis causa serunt tomice moris spinarum circũlita. Pilas autem laurus & myrti inopia a trimatu tempestiuum est transferre. Inter ea quæ semine seruntur, Mago in nucibus operosus est Amydalæ in argilla molli meridiẽ spectanti seri iubent̃. Gaudere eas in dura calidaqꝫ terra. In pingui & humida mori ac sterilescere. Serendas q̃ maxime falcatas & e nouella: fimoqꝫ diluto maceratas per triduum: aut pridie q̃ serant̃ aqua mulsa. Mucrone defigi: aciem lateris In aquilonem spectare: ternas simul serendas: trianguli ratione: palmo inter se distantes: denis diebus adaquari donec grãdescant. Iuglãdes nuces porrectæ seruntur cõmissuris iacentibus. Pineæ nucleis septenis fere & ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis seritur. Citrea grano & propagine. Sorba semine in a radice planta & a uulsione proueniunt. Sed illa in calidis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plãtaria demonstrauit: multarum radicibus pululante sobole densa & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigesta premitur: ut in lauris: punicis: platanis: cerasis: prunis. Paucorũ in hoc genere

hoc genere rami parcunt soboli:ut ulmorum palmarũq;. Nullis uero tales pulluli proueniũt:nisi quaꝝ radices amore solis atq; hymbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari:sed prius nutrici dari:atq; i seminariis adolescere:iterumq; migrare. Qui transitus mirum immodũ mitigat etiam siluestres:siue arborum quoq; ut hoium natura nouitatis ac peregrinatiõis auida est: siue discedentes uirus relinquũt:mansuescũtq; tractatu ceu feræ dum radici auellitur planta. Et aliud genns simile natura præmonstrauit. Auulsiq; arboribus stolones uixere. Quo in genere & cum parui sunt auelluntur:partemq; aliquam e matris quoq; corpore auferunt secum fimbriato corpore. Hoc modo plantantur punicæ:coryli:mali:sorbi:mespili:fraxini:fici. In primisq; uites. Cotoneũ ita satum degenerat. Ex eodem inuentu est:surculos abscissos serere hoc primo sæpis causa factum sabucis:cotõeo:& rubis depactis. Mox & culturæ:ut populis:alnis salici:quæ uel inuerso surculo seritur. Iam ex ibi disponuntur:ubi libeat esse eas. Quamobrem seminarii curam ante cõuenit dici:q̃ transeatur in alia genera. Nãq; & huic principio eligi solum refert:quoniam nutricẽ indulgentiorem esse q̃ matrem sæpe conuenit. Sit ergo siccum succosumq; bipalio subactum:aduenis hospitale:& q̃ simillimum terræ in quam transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitumq; ad icursum etiã gallinacei generis. Quãminime rimosum:ne pene trans sol exurat fibras. Interuallo sexquipedum seri ne se inter se contingant: & noceant. Præter alia uitia etiam uermiosa fiunt:ideo sarriri conuenit sæpius:hærbasq; auelli. Præterea semina ipsa fruticãtia supputare:ac falcem pati consuescere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hois ad solem recipiẽdum: atq; integi culmo ad frigora arcenda. Sic Pyrorum malorumq; semina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupressos semine satas & ipsas. Minimis id granis constat:ut uix perspici quædam possint. Non omittẽdũ naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores:tãto maiore tritici & hordei grano:ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent maloꝝ pyrorũq; semina? His principiis respuentẽ secures materiem nasci:idomita põderibus imensis præla:arbores uelis:turribus murisq; ipellẽdis arietes. Hæc est natura eius. Hæc potẽtia. Super omnia erit e lachryma nasci aliquid:ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso fœmina (mas enim ut diximus non gignit) pilulæ collectæ:quibus docui mẽsibus siccantur sole:ruptæq; emittunt semen formicis mire expetitum:ampliato etiam miraculo tantuli animalis cibo absumi natalẽ tantarum arborum. Seritur mense aprili area æquata cylindris:aut uolgiolis densum:terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudine. Contra imane pondus attollere se non ualet:retorquetur que sub terra. Ob hoc parcitur uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus:ut æqualiter bibat:donec erumpant. Differuntur post annum dodrãtali filo custodita temperie: ut uiridi cælo serantur ac sine aura. Mirumq; dictu periculum tantum eo die est:si rorauerit q̃tulumcunq; hymbrem: aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate. Aquasq; postea odere. Et zizifa grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri & malo cotõeo et in calabria:ea est spina siluestris: quæcunq; Calabrice
optime & myxas recipit:utiliter & sorbos.

De transferendis seminariis:& ulmis serendis & scrobibus Cap. xi.

p Lantas ex seminario transferre in aliud prius q̃ suo loco ponatur operose præcipi arbitror: licet translatione folia latiora fieri spõdeant. Vlmoꝝ prius q̃ folio uestiant. Samara colligẽda ẽ circa martias Kalen. cum flauescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata serenda densa in refracto terra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuẽt:riganda. Deferẽdæ ex arearum uenis post annum in ulmaria interuallo pedali in unamquãq; partem. Maritas ulmos autũno serere utilius:quia carẽt semine. Nã ex eplãtis serunt. In arbustũ qnquẽnes suburbe transferuntur aut (ut quibusdam placet) quæ uicenum pedum esse cœperunt. Sulco qui nouẽarius dicitur: altitudine pedum trium:pari latitudie:& eo amplius circa positas pedes terni undiq; e solido adaggerant. Arulas id uocant in cãpania. Interualla ex loci natura summuntur. Aridiores serendas in cãpestribus conuenit. Populos & fraxinos quia festinantius germinant disponi quoq; maturius cõuenit. Hoc est ab idibus febru. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbustisq; ac uineis quincũcialis ordinum ratio uulgata & necessaria:non pflatu modo utilis: uerꝝ et aspectu grata quocũq; modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis eadem ratio semine qua ulmos serendi:transferẽdi quoq; e seminariis eadem & siluis. Ante omnia igitur in similẽ transferri terram aut meliorẽ oportet. Nec e tepidis aut præcocib9 in frigidos aut serotinos situs:ut neq; ex iis illos. Præfodere scrobes ante (si fieri posset) tanto: donec pingui cespite obducantur. Mago ante annum fieri iubet:ut solem pluuiasq; conbibant:aut si conditio largita nõ sit:ignes in medio fieri añ mẽses duos:nec nisi post hymbres in his seri. Altitudinẽ eaꝝ i argilloso aut duro solo trium cubitorum esse in quãq; partem. In prunis palmo amplius:& ubiq; caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmum quadratis angulis. Eadem mẽsura græci auctores cõsentiunt:non altiores quino semipede esse debere:nec latiores duobus pedibus. Nusq̃ uero sesqpede minus alto:quoniam in humido solo ad uicina aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inqt latas pedes ternos. In faucib9 imisq; palmũ & pedẽ:altitudie quattuor pedũ:eas lapide consterni: aut si

nõ sit pticis salignis uiridib9. Si neq; eæ sint: sarmẽtis: ita ut i altitudinẽ semipedẽ trahant. Nobis adiiciẽdum uidet ex prædicta arbor; natura ut altius dimittant eæ: quæ summa tellure gaudent: tanq̃ fraxin9 olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerit Excide inquit radicem istã Papyrius cursor iperator ad terrorem prænestinor; prætoris. Destringi securius se teste innoxiũ abradi partes: quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt: qui & contineant humorem & transmittant. Nõ item planos facere. & a terreno arcere radicem existimãtes Glarea substrata inter utranq; sententiã fuerit. Arborẽ nec minorẽ bima nec maiorẽ trima transferri quidam præcipiunt. Alii cum annum ipleat. Cato crassiorem quinq; digytis non omisit. Idem si abstineret meridianã cæli partem signare in cortice: ut trãslata in iisdem & assuetis statueret oris: ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderent: & algerent meridianæ aquilonibus. Quod e diuerso affectant etiã quidam in uite ficoq; permutantes in contrarium. Densiora enim folia ita fieri: magisq; protegere fructũ & minus amittere: ficũq; sic etiã scansilem fieri. Pleriq; id demum cauẽt: ut plaga deputati cacuminis meridiẽ spectet: ignari fissuris nimii uaporis opponi. Id quidem in horã diei quintam uel octauam spectare maluerim. Aeque latet non negligendum: ne radices mora inharescant: ne ue a septẽtrionibus: aut ab ea parte cæli usq; ad exortũ brumalẽ uento flante effodiantur arbores: aut certe non aduersæ iis uentis radices præbeant. Propter quod emoriuntur ignaris causæ agricolis. Cato oẽs uentos & hymbrem quoq; in tota translatione damnat. Et hoc proderit q̃ plurimũ terræ in qua uixerint radicibus cohærere: ac totas cespite circũligari. Cum ob id Cato in corbibus trãsferri iubeat. Proculdubio utilissime quidẽ summã terram contentus est subdi. Quidam punicis malis substrato lapide nõ rũpi pomũ in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborẽ ita locari: ut media sit totius scrobis necessariũ. Ficus si scylla (bulbor; hoc genus est) serit: ocissime ferre tradit pomũ: neq; uermiculationi obnoxiũ. Quo uitio nõ carent reliqua poma similiter sata. Radicũ eius magnã adhibendã curã ut exẽptas appareat: nõ auulsas qs dubitet. Qua rõne & reliqua cõfessa omittimus. Sicuti terrã circa radices festucato spissandã. Quod Cato primũ in ea re esse censet. Plagã quoq; a trunco oblini fimo: & foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandar; arbor; & umbris & stillicidiis: & ubi plantari debeant. Cap. xii.

Vius loci pars est ad interualla pertinens. Quidam punicas & myrtos & lauros densiores seri iusserunt. In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo: uel magis etiam pyros: magisq; amydalas: & ficus. Quod optime diiudicabit ramorum amplitudinis ratio: locorumq; & umbræ cuiusq; arboris: quoniam has quoq; obseruari oportet. Breues sunt quãuis magnarum arbor; q; in orbem ramos circinent: ut in malis pyrisq;. Eadem enormes cerasis: lauris. Iam quædam umbrarũ proprietas. Iuglandium grauis & noxia: etiam capiti humano: omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus: sed uentis utraq; resistit: quoniam & protecta uinearum ratione egent. Stillicidia pinus quercus: ilicis ponderosissima. Nullũ cupressi: umbra minima: & in se circumuoluta. Ficorum leuis q̃uis sparsa ideoq; inter uineas seri non uetantur. Vlmorum leuis: etiam nutriens quæcunq; opacat. Sed attico hæc quoq; uidetur e grauissimis: nec dubito si emittant in ramos. Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror. Iucunda & platani quãquã crassa. Licet gramini credere non soli: haud alia lætius operiente toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno: sed pascẽs sata. Vitis sibi sufficit: mobili folio: iactuq; crebro solem umbra temperans. Eodem graui protegens in hymbre. Omnium fere leuis umbra: quorũ pediculi longi. Non fastidienda hæc quoq; scientia: atq; non in ultimis ponenda: quando qbusq; satis umbra aut nutrix aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorũq; & picearum & abietis quæcũq; attigere: nõ dubie uenenum est. Stillicidii breuis diffinitio est. Omniumq; proiectu frondis ita diffunduntur: ut per ipsas non defluant hymbres: stylla sæua est. Ergo plurimũ intererit hac in quæstione terra in qua serem9 in quantũ arbores quasq; alat. Iam p se colles minora q̃runt iterualla. Ventosis locis crebriores seri cõducit. Olea tamen maximo interuallo. De qua Catonis italica sententia est. In. xxv. pedibus minimum plurimum. xxx. seri. Sed hoc uariatur locorum natura. Non alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo prouentu. Ideo lxxv. pedes Mago interuallo dedit undiq;: etiam in macro solo ac duro atque uentoso. Cum minimum xlv. Betica quidem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendam esse cõueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectam præcipitare: aut plerunq; ipsis: qui posuere coarguentibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agricolis: quã gestæ rei penitentia multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant: & quæ celeriter: & de sabina. Cap. xiii.

Vædam aũt natura tarde crescunt: & in primis semine tantũ nascẽtia: & longo æuo durãtia: At quæ cito occidunt uelocia sunt: ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: & tamen antecedunt diuitiis. In trimatu enim fere incipiunt ostendentes & ante. Ex iis lentissima pyrus. Ocissima oium cypirus & pseudocapirius frutex. Protinus enim floret: semenq; profert. Oia uero accelerius

Securus

pseudocypicus,

ro celerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis: unamq; in ſtripē redactis alimētis. Eadē natura & propagines docuit. Rubri nāq; curuati gracilitate & ſimul ꝓceritate nimia defigunt rurſus in terram capita. Iterūq; naſcūtur ex ſeſe repleturi oīa: ni reſiſtat cultura: prorſus ut poſſint uideri hoīes terræ cauſa geniti. Ita peſſima atq; execranda res propaginem tamen docuit: atq; radicem acquiri uiridem. Eadem autem natura eſt hederis. Cato propagari præter uitem tradit ficum: oleam: punicā: malorum genera omnia. Laurū: prunos myrtus: nuces auellanas: & preneſtinas: platanum. Propagationum duo genera: ramo ab arbore depreſſo in ſcrobem quattuor pedum quoq;: & poſt biennium amputato flexu: plantaq; trāſlata poſt trimatum: quas ſi longius ferre libeat: in qualis ſtatim aut uaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimum: ut in iis transferantur. Alterum genus luxurioſius: radices in ipſa arbore ſollicitādo traiectis ꝑ uaſa fictilia: uel qualos ramis terraq; circunpactis: atq; hoc blandimento impetratis radicibus: inter poma ipſa & cacumina (in ſūma enim cacumina hoc modo petuntur audaci ingenio) arborem aliā longe a tellure faciendi. Eodem quo ſupra biennii ſpatio abſciſſa ꝓpagine: & cum qualis illis. ſata. Sabina hærba ꝓpagine ſeritur & auulſione. Tradūt fece uini aut e pari tibus latere tuſo mire ali. Iſdem modis roſmarinum ſerunt: & ramo. quoniam neutri ſemen. Rhododendron propagine & ſemine.

De ſatione arboꝝ & inſitione: & qūo inuenta ſit tenera inſerendi implaſtratio. Cap. xiiii.

Semine quoq; inſerere natura docuit raptim auium fame deuorato: ſolidoq; & alui tepore madido cum fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arboꝝ lecticis: & uentis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas. Vnde nidimus ceraſum in ſalice: platanum in lauro: lauꝝ in ceraſo: & baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cauernaꝝ eiuſdē rei præbere cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula apiendi in arbore oculum cortice exciſo: ſemenq; includendiq; eadem fiſtula ſublatū ex alia. In ficis aūt & malis hæc fuit ioculatio antiqua. Virgiliana quærit ſinū in modo germine expulſi corticis: gēmāq; ex alia arbore icludit. Et hactēus natura ipſa docuit. Inſitionem aūt caſus magiſter alius: & pene numeroſior ad hūc modum. Agricola ſedulus caſā ſepis munimento cingens: quo minus putreſcerent ſudes: limen ſubdidit ex hedera. At illæ uiuaci morſu appræhenſæ ſuam ex alieno fecere uitam apparuitq; trunucm eē pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies: læuigatur falce trūcus. Ratio poſtea duplex. Et prima inter corticē lignumq; inſerendi. Timebant priſci truncum findere. Mox inforare auſi medio. Ipſiq; medullæ calamum īprimebāt unū īſerētes. Neq; enim plures cupiebat medulla ſubtilior. Poſtea ratio uel ſenos adiicit mortalitati eorum ex numero ſuccurrere pſuaſa ꝑ media trūco leniter fiſſo: cuneoq; tenui fiſſurā cuſtodiēte: donec cuſpidati deciſus deſcēdat in rimā calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primum oīum quæ patiatur coitum talē arbor: & cuius arboris calamus. Varie quoq; & non iiſdem partibus. Subeſt oībus ſuccus. Vitibus ficiſq; media ſiciora: & e ſūma parte cōceptus. Ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus: ide & ſurculi. Cacumina ſitiunt. Facillime coaleſcunt: Quibus eadē corticis natura: quæq; pariter florentia eiuſdem horæ gignationem ſuccorūq; ſocietatem habent. Lenta enim res quotiens humidis repugnant ſicca: mollibus corticum duri. Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat. Repudiat quippe aduēam ihoſpitalis duritia: ut in parte nitidiſſima: ue longior multo tribus digytis: ne obliqua ne tranſlucens. Virgilius ex cacumine īſeri uetat. Certumq; eſt ab humeris arborum orientem æſtiuum ſpectantibus ſurculos petendos: & e feracibus & e germine nouello: niſi uetuſtę arbori inſerantur. Ii enim robuſtiores eſſe debent. Præterea ut prægnantes: hoc eſt germinatione turgentes: & qui parere illo ſperauerint anno. Bimi atq; nec tenuiores digyto minimo. Inſerunt̄ aūt & īuerſi cū id agit̄: ut minor altitudo in latitudinē ſe fundat. Ante oīa gēmātes nitere cōueniet: nihil uſq̄ ulceroſum eſſe aut retorridū. Spei fauet medulla calami cōmiſſuræ: ſi in matre ligni corticiſq; iungat̄. Id enim ſatius q̄ foris cortici æquari. Calami exacutio medullā ne nudet: Tenui tamen fiſtula detegat: ut faſtigatio leui deſcēdat cuneo tribus non amplior digytis. Quod facillime contingit tinctū aqua radentibus ne excutiatur in uento. ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticē uſq; ſuū deprimat̄. Ne laxet̄ dum deprimitur: ne ue cortex replicetur ī rugas. Ideo lachrymātes calamos īſeri non oportet. Non hercule magis q̄ aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex. Hoc uitali defectu non humeſcit neq; cōcorporat. Id etiam religionis ſeruant: ut luna creſcente calamus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ ſimul manus minus nituntur neceſſario tēperamento. Validius enim demiſſi tardius ferunt: fortius durant. Contrarium ex diuerſo: ne hiſcat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne paꝝ exprimat: aut cōpreſſū necet. Hoc maxime præcauēdū: ut præualide accipiētis trūco in media fiſſura relinquantur. Quidam ueſtigio fiſſuræ falce in trūcis facto ſalice præligant marginem ipſum. Poſtea cuneos figunt continente uinculo libertatē dehiſcēdi. Quædam ī plātario īſita eodē die transferuntur. Si craſſior truncus īſerat̄: inter corticē & lignū inſeri melius cuneo optime oſſeo: ne cortice rumpat̄ laxato. Ceraſi libro dēpto findunt̄. Hæ ſolæ & poſt brumam inſeruntur: dēpto libro habēt ueluti lanuginem: quæ ſi cōprehēdit inſitum: putrefacit. Incolumi cuneo adactū utiliſſime aſtringit̄. Inſerere aptiſſimum q̄ proximū terræ patiat̄ nodoꝝ truncīq; ratio. Eminere calami ſex digytoꝝ lon

Cognationem

gitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenã fimũq; bubulum admisceri: atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet: idq; interponi in circũlini. Ex iis quæ cõmentatus est facile apparet illa ætate inter lignum & corticẽ: nec alio modo inserere solitos: aut ultra latitudinẽ duũ digytoꝝ calamos demittere. Inseri aũt præcipit pyra ac mala per uer: & post solstitiũ diebus. l. post uindemias. Oleas autem & ficos per uer tantũ luna sitiente: hoc est sicca. Præterea post meridiẽ ac sine uento austro. Mirũ ꝙ non contentus insitum munisse. ut dictum est: & cespite ab hymbre frigoribusq; protexisse: ac mollibus bifidorum uiminũ fascibus: lingua bubula (hærbe id genus est) insuper obtegi iubet: eamq; illigari opertã stramentis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digitos insito extante. Verno inserentes tempus urget: incitantibus se gẽmis: præter q̃ in olea: cuius diutissime oculi parturiunt: minimumq; succi habent sub cortice: qui nimius insitis nocet. Punica uero & ficũ q̃q̃ alias sicca sint recrastinare minime utile. Pyrũ uel florentẽ inserere licet: & in maium quoq; mensem ꝓtendere insitionẽ. Quod si lõgius afferant pomoꝝ calami rapo infixos optime custodire succũ arbitrantur. Seruariq; inter duos imbrices iuxta riuos uel piscinas utrinq; serra obstructos.

De uite inserenda. Cap. xv.

u Itium uero in scrobibus siccis stramẽto opertos ac deinde terra obrutos: ut cacumine existant Cato uitem tribus modis inserit. Præsectam findi iubet per medullam. in eam surculos exacutos ut dictum est addi: medullas iungi. Altero ut ii sese uites cõtingant: utriusq; in obliquum latere contrario adraso iunctis medullis colligari. Tertium genus est: terebrare uitem in obliquũ ad medullam: calamosq; addere longos pedes binos: atq; ita ligatum insitũ ĩtritaq; illitũ operire terra calamis subrectis. Nostra ætas correxit ut gallica uteret̃ terebra: quæ excauat nec urit: quoniam adustio oĩs hebetat: atq; ut gẽmascere incipiens ligetur calamus. Nec plus q̃ binis ab ĩsito emineat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq; circũdaret̃ acie a duabus partibus: ut inde potius distillet humor: qui maxime uites infestat. Deinde cũ eualuissent flagella pedes binos: uinculum insiti incideretur ubertati crassitudine permissa. Vitibus inserendis tempus dedere ab æquinoctio autũno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ siluestrium radicibus inserunt̃ natura siccioribus. Si enim satiuæ siluestribus inserantur: degenerant ĩ feritatem. Reliqua cælo constant. Aptissima insitis siccitas. Huius enim remedium appositis fictilibus uasis modicus humor per cinerem distillat. Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione. Cap. xvi.

e Mplastri rõ & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. Crasso aũt maxime cortici conuenit sicut est ficis. Ergo amputatis oĩbus ramis ne succum auocẽt. Nitidissima in pte quaq; ꝑcipua cernatur hylaritas: exẽpta scutula ita ne descẽdat ultra ferrũ cortici ĩprimit̃. ex alia cortex par cum sui germinis mãma: sic cõpage densata ut cicatrici locus non sit: & statim unitas fiat: nõ humorem non afflatum recipiens: nihilhominus tamẽ & luto munire & uinculo melius. Hoc genus nõ pridem repertum uolunt qui nouis moribus fauent. Sed id etiã apud ueteres græcos inuenitur: & apud Catonẽ: qui oleam ficumq; sic inseri iussit mẽsura etiã præfinita secundũ reliquã diligentiã suam Cortices scalpro excidi quattuor digytoꝝ longitudine: & triũ latitudine. Atq; ita coagmentari & illa sua intrita oblini. Eadem rõne & in malo. Quidã huic generi miscuere fissuram in uitibus exẽpta cortice tessella surculo a latere plano adigendo. Tot modis insitam arborẽ Vidimus iuxta tyburtes tiliã omni genere pomorũ honustam alio ramo nucibus: alio baccis: aliunde uite: ficis: pyris: punicis: malorũq; generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tamen oẽm experimentis assequi naturã possumus. Quædã. n. nasci nisi spõte nullo mõ queunt. Eaq; ĩmitibus & desertis tantũ locis proueniunt. Capacissima insitoꝝ oĩum dicit̃ platan⁹ postea robur. Verũ utraq; sapores corrũpunt. Quædã oĩ genere inserunt̃: ut ficus & punicæ. Vitis non recipit emplastra: nec quibus tenuis ac caducus rimosusq; cortex. Neq; inoculationẽ siccæ aut humoris exigui fertilissima oĩum inoculatio: postea emplastratio. Sed utraq; infirmissima: & quæ cortice nitũtur tantũ: uel leui aura ocissime deplantant̃: inserere firmissimum & fœcundius q̃ serere.

Exemplum huius rei. Cap. xvii.

On est omittenda raritas unius exempli. Corelius eques romanus Ateste genitus inseruit castaneam suometipsam surculo in neapolitano agro. Sic facta est castanea quæ ab ipso nomẽ accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdẽ libertus corellianã iteꝝ inseruit. Hæc est inter eas differentia: illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogitauit: ac defractos serere ramos docuit: cum pali deflixi radices cepissent. Multa sic serunt̃. In primisq; ficus oĩbus q̃dem aliis modis nascẽs: præterq̃ talea. Optime quidem si uastiore ramo pali modo exacuto adigat̃ alte exiguo super terram relicto capite: eoq; ipso harena cooperto. Ramo seruntur & punica palis laxato prius meatu: item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum: crassitudine minus brachiali. Cortice diligenter seruato: trunco exacuto. Myrtus & taleis serit̃. Morus talea tantum: quoniã ĩ ulmo eã inseri religio fulguꝝ ꝓhibet. Quapropter de talearũ satu nuuc dicendũ est. Seruandũ in eo ante omnia: ut

Ramo eã seris

taleæ ex feracibus

taleæ ex feracibus fiant arboribus:ne curuæ:ne scabræ:aut bifurcæ:ne tenuiores q̃ ut manum impleant: ne minores pedalibus:ut illibato cortice atq; ut sectura inferior ponatur semper:& quod erit ab radice: accumuleturq; germinatio terra:donec robur planta capiat.

De cultura taleaꝝ:& quibus temporibus insitio fiat. Cap.xviii.

q Væ custodiẽda in taleaꝝ cultura Cato iudicauerit:ipsius uerbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas quas in scrobe saturus eris:tripedaneas facito. Diligenterq; tractato:ne liber laboret: cum dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris:pedales facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit:beneq; gluttus. Cum taleam demittis pede taleam opprimito. Si parum descendat maleo aut mateola adigito:cauetoq; ne libꝝ scindas. Cum adigis:palo prius locum feceris quo taleam demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt:tũ deniq; curæ sint:ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in sulcis seras:ternas taleas ponito. Eas diuaricato super terram: ne plus quattuor digitos Transuersos emineant uel occulos serito. Diligẽter eximere oleam oportet:& radices q̃ plurimas cum terra serre. Vbi radices bene operueris:calcare bene: ne quid noceat. Si quis quærat quod tempus oleæ serendæ sit: agro sicco per sementẽ:agro læto per uer. Oliuetum diebus.xv.ante æquinoctium uernum incipito putare. Ex eo die dies.xl.recte putabis. Id hoc mõ putato. Qua locus recte ferax erit:quæ arida erunt:& si quid uentus interfregerit in ea omnia eximito. Qua locus ferax non erit:id plus concidito:aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes læues facito:circum oleas autunno ablaqueato:& stercus adiicito. Qui oliuetum sæpissimæ & altissime miscebit:is tenuissimas radices exarabit. Rdices si sursum abibũt crassiores fiẽt.& eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera olearum uel in quo genere terræ uiuere & seri debeãt:spectariq; olіueta:diximus in ratione olei. Mago in colle & siccis & argilla & inter autunnum & brumam seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumam. Quod precepisse eum africæ intelligitur. Italia duidem nunc uere maxiẽ serit. Sed & autunno si libeat. Post æquinoctium.xl. diebus ad uergiliarum occasum.xiiiĩ.soli dies sunt:quibus seri noceat. Africæ peculiare quidẽ in oleastro est inserere. Quadam æternitate cõsenescũt proxime adoptõe uirga emissa:atq; ita alia arbore ex eadẽ iuuenescẽte. Iterũq; & quotiens opus sit:ut eius eadẽ olіueta constent. Inseritur autem oleaster calamo & ioculatiõe. Olea ubi quercus effossa sit male ponitur:quoniam uermes qui raucæ uocantur in radice quercus nascunť & transeũt. Nõ inhumare taleas aut siccare prius q̃ seranť utilius cõptũ. Vetus oliuetũ ab æqnoctio uerno ĩtra uergiliaꝝ exortũ interradi alternis ãnis melius inuentum. Item muscum circundare radici. Circũ fodi ãt oĩbus ãnis a solstitio duũ cubitoꝝ scrobe pedali altitudĩe. Stercorari tertio ãno. Mago idẽ amygdalas ab occasu arcturi ad brumã seri iubet. Pyra nõ eodẽ tpe oĩa:quoniã neq; floreãt. Eadẽ oblõga aut rotunda ab occasu uergiliaꝝ ad brumã. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanũ aut septẽtrionẽ spectãtia. Laurũ ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ Cõfessa enim de tẽpore serẽdi quæ rõ est uere & autumno. Id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniam non oĩbus locis utilis pariter intelligitur. Sed haud omittenda nobis:non tractus alicuius rõnẽ:ueꝝ naturæ potius indagantibus. In cyrenaica regione sub etesiaꝝ flatu cõserũt. Necnõ & ĩ græcia: oleam maxime in laconia. Co insula & uites tunc serit. Cæteri apud græcos inoculare & inserere nõ dubitant. Sed arborum non serunt. Plurimumq; in eo locorum natura pollet. Namq; in ægypto omni serũt mẽse:& ubi cũq; hymbres æstiui non sunt:ut in india & æthiopia. Necessario post hæc autũno seruntᷣ arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aĩalium tantum est ad coitũ auiditas:sed multo maior est terræ ac satoꝝ oĩum libido. Qua tẽpestiue uti plurimũ ĩterest cõceptus. Peculiare utiq; in ĩsitis cũ sit mutua cupiditas utrinq; coeundi. qui uer ꝓbant:ab æqnoctio statim admittunt ꝑdicantes germina parturire:tũ faciles corticũ esse amplexus. Qui præferũt autũnum ab arcturi exortu:quoniã statim radicẽ quandã capiant:& ad uer parata ueniant:atq; nõ ꝓtinus germinatio auferat uires. Quædã tamẽ statutum tp̃s anni habent ubiq;. ut cerasi & amygdalæ circa brumã serendi uel inserendi. De pluribus locoꝝ situs optime iudicabit. Frigida & aquosa uerno conseri oportet. Sicca & calida autũno. Coĩs quidẽ italiæ ratio tpa ad hunc modum distribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctium:pyra in autũnum:ita ut brumã.xv.ne minus diebus antecedãt. Malis æstiuis & cotoneis Item sorbis prunis post mediã hyemẽ in idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brumã per autũnum. Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ græcæ atq; castaneæ a Calen.martiis ad idus easdem. Salici genistæ circa martias Calen. Hanc in siccis semine:illam in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant:& de disciplina ablaqueandi & accumulandi. Cap.xix.

e St etiam nunc noua inserendi ratio:ne quid sciens quidẽ prætereã:quod usquã ĩuenerim a Columella excogitata:ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesq; naturæ arborũ copulenť: ut fici atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet:nõ ampliore interuallo q̃ ut contingi large possit: ramo oleæ q̃ maxime sequaci atq; obedituro. Eumq; omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta uires:quod euenire trimæ atq; utiq; quinquẽni solet:detrũcata sũpficie ipsaque

deputata: ut dictũ est adraso cacumine defigi in cruce fici custoditum uinculis: ne curuatura fugiat. Ita quodã propaginũ insitorũq; tẽperamento triẽnio cõi inter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptãtis esse: nondũ uulgata ratione haud mihi certe satis cõperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis. n. neq; altos neq; amplos facere cõuenit. Altos æstiuoso solo & sicco: ut q̃ maxime accipiãt aquam: contineantq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est. Feruẽtibus. n. locis accumulãt æstate radices: operiuntq;: ne solis ardor adurat. Aliubi ablaqueãt. perflatusq; admittunt. Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt: humorẽq; sitientibus quærũt. Vbicũq; circũfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbẽ ternos: neq; id in pratis: quando amore solis humorisq; in summa tellure oberrãt. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia serendis inserendisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & arundineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. Cap. xx.

h Inc restant eaꝵ rõ: quæ pp alias seruntur: uineas maxĩe cæduo ligno. Principatũ in iis optinẽt salices: quaꝵ satio fit loco madido tamẽ refosso duos pedes & semipedẽ talea sesquipedali uel pertica: quæ utilior quo plenior. Interuallo eẽ pedes senos trimẽ pedibus binis a terra: putatione coercenẽt: ut sic se in latitudinẽ fundant: ac sine scalis tondeant. Salix. n. fœcundior est quo terræ propior. Has quoq; oĩbus annis confodi iubent mense aprili. Hæc est uiminaliũ cultura. Perticalis & uirga: & talea sent̃ fossura eadẽ. Perticas ex ea iustum est cædi quarto fere anno. Et eæ aũt senescentium propagine sarciunt locum. Pertica ĩmersa ac post annum recisa. Salicis uiminalis iugera singula sufficiũt. xxv. uineæ iugeribus. Eiusdem rei cã populus alba seritur bipedaneo pastinatu: talea sesquipedali biduo siccata palmipede ĩteruallo: terra superiniecta duoꝵ cubitoꝵ crassitudine. Harundo etiãnum dilutiore q̃ hæc solo gaudet. Seritur bulbo radicis quẽ alii oculum appellant dodrantali scrobe: ĩteruallo duum pedum & semipedis: reficiturq; ex sese uetere harũdineto extirpato: quod utilius repertum q̃ castrare sicut antea Nãq; inter se radices serpunt: mutuoq; discursu necant̃. Tempus ĩserendi prius q̃ oculi harundinũ ĩmutescant ante Kalen. martias. Crescit ad brumã usq;: desinitq; cum durescere incipit. Hoc signum quod tẽpestiuam habet cæsuram. Et hanc aũt quotiens & uineam fodiendũ putant. Seritur & transuersa nõ alte terra condita. Erumpuntq; singulis oculis totidẽ plantæ. Seritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gemmis: ut tertius nodus terrã attingat prono cacumine: ne rores cõcipiat. Cæditur & decrescente luna. Vineis anno siccata utilior q̃ uiridis. Castanea pedamẽtis oĩbus præfert̃ facilitate tractatus: pdurãdi puicacia: regerminatione cædua uel salice lætior. Quærit solũ facile: necnõ harenosum: maxĩeq; sabulũ humidum aut carbunculũ: uel tofi ẽt farinã q̃libet opaco septẽtrionaliq; & præfrigido situ. uel etiã decliui. Recusat eadẽ galliã rubricã: cretam: oẽmq; terræ fœcunditatẽ seri nuce diximus: sed nisi ex maximis non prouenit: nec nisi quinis aceruatim satis. Perfringi solum debet supra ex nouẽbri mense in februariũ: quo solutæ sponte cadunt ex arbore: atq; subnascũtur. Interualla sint pedalia undiq; sulco dodrãtali. Ex hoc seminario transferunt̃ ĩ aliud bipedali ĩteruallo plus biẽnio. Sunt & ppagines nulli qdem faciliores. Nudata. n. radice tota ĩ sulco psternit̃. Tunc ex cacumĩe super terrã relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: pauetq; nouitatẽ. Biẽnio fere postea prosilit. Ideo nucibus potiusq̃ radice plãtaria cædua ĩplentur. Cultura nõ alia q̃ supradictis fodiendis supputãdisq; per bienniũ sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolones superuacuos enecante. Ceditur ĩtra septimũ annũ. Sufficiunt pedamenta iuri unius uiceriis uineaꝵ iugeribus: quando etiã ea bifida stirpe fiunt: durantq; ultra alterã siluæ suæ cæsuram. Aesculus similiter prouenit cæsura triennio senior: minus morosa nasci. In quacunq; terra seritur: nascitur e balneo sed nõ nisi æsculi: scrobe dodrantali: interuallis duoꝵ pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentũ minime putrescit: læsumq; maxime frutificat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: persica: corylus: malus: sed tardius nascũtur. Terram defixa uix tolerant: nõ modo hũorem. Sabucus contra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nam de cupresso satis diximus. Et prædictis uelut armamentis uinearum.

(margin notes: gallicam — uiuiradice — amigdalus)

De culturis & disciplina excolendarum uinearum. Cap. xxi.

r Estat ipsaꝵ natura præcipua tradenda cura. Vitiũ surculi & quarundã arboꝵ quibus fungosior intus natura est: geniculatis ramoꝵ nodis intersepiunt medullã. Ferulæ ipsæ breues: & ad summa breuiores articulis utiq; duobus ĩternodia ĩcludunt. Medula siue illa uitalis aĩa est añse tendit longitudinẽ ĩpellens quãdiu nodi peruia patet fistula. Cũ uero cõcreti ademere transitum: repercussa erũpit: ab ima sui parte: iuxta priorẽ nodum alternis laterum semper inguinibus ut dictũ est in harundine ac ferula: quoꝵ dextrũ ab imo intelligit̃ articulo: leuũ in proximo: atq; ita peruices. Hæc uocat̃ in uite gẽma: cũ ibi cespitẽ facit. Ante uero q̃ faciat in cõcauo oculos: & in cacumine ipso germẽ. Sic palmites: nepotes: uuæ: folia: pãpini: gignuntur. Mirũq; firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo ĩ surculis nodos cum seruntur medios secare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico quidem dotrantales paxilli solo patefacto seruntur: sic ut descẽdat quæ proxia arbori fuerint. Duo oculi extra terrã emineãt.

(margin note: Enodis)

Oculi autem

Oculi aūt in arbo℞ surculis ꝓprie uocant̄ nnde germinant. Hac de cā & in plantariis aliquando eodem anno ferunt quos fuere laturi fructus in arbore: cū tēpestiue sati prægnātes inchoatos cōceptus alibi pariunt. Ita satas ficos tertio anno trāsferre facile. Hoc pro senescēdi celeritate attributum huic arbori ut citissime ꝑueniat. Vitium numerosior satus. Primum oīum nihil serit̄ ex iis nisi inutile & deputatū in sarmento. Opputat̄ aūt quicqd proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utrinq; e duro surculus seri: eoq; argumento malleolus etiā uocat̄ nunc. Postea auelli cū sua calce ceptus est: ut ī fico. neq; aliud ē uiuacius. Tertium genus adiectū etiānum expeditius sine calce: quod sagittæ uocant̄: cū intorti pangunt̄ Id enim cū decisi nec intorti trigēmes. plures aūt ex eodem surculo hoc modo fiunt. Serere e pāpinariis sagittas sterile est: nō nisi fœcundas oportet. Quæ raros habent nodos infœcundæ iudicant̄. At densitas gēmarum fertilitatis indiciū est. Quidam seri uetant nisi eos: qui floruerint surculos. Sagittas serere minus utile: quoniā in trāsferendo facile rumpitur quod intortū fuit. Serūtur pedali nō breuiores longitudine quinq; sex ue nodorum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inseri eodem die quo putantur utilissimū. Si multo postea necesse sit serere custoditos uti præcipimus oportet caueri utiq; ne extra terram positi sole inarescant: uentoue aut frigore hebentur: qui diutius in sicco fuerint priusq̄ serant̄ in aqua pluribus diebus reuiuiscant. Solū apricum & q̄ amplissimū in seminario siue ī uinea bidente pastinari debet ternos pedes bipaleo alte in area reiici quaterno℞ pedum fermento: ita ut in pedes binos fossa procedat. Fossatum purgari & extenti ne crudum relinquatur. Ve℞ & exigi mēsura. Male pastinatum deprehendunt scāna inæqualia. Metienda est & ea pars quæ interiacet puluinis. Surculi seruntur & in scrobe & in sulco longiore: super quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili solo frustra: nisi substrato pinguiore. Nec minus q̄ duos integi oportet: & proximam attingi terram: & eodem paxillo deprimi & spissari: Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina in latitudinem: in longitudinē semisses. Ita satos malleolos. xxiiii. mense recidere ad imum articulum: nisi ipsi parcatur. Oculorum inde materia emicat cum aqua. xxxvi. mense uiuiradix transfertur. Est & luxuriosa ratio uites serendi: ut quattuor malleoli uehementi uinculo colligentur ī parte luxuriosa: atq; ita uel per ossa bubuli cruris uel per colla fictilia traiecti obruantur binis eminentibus gemmis. Humescunt hoc modo: recisiq; palmitē emittunt. Postea fistula fracta radix libere capit uires: uuamq; fert: & omnium corporum suorū acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus: medullaq; erasa in se colligantur ipsi caules: ita ut gēmis parcatur omnimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta serit̄: & cum spargere cœperit caules deciditur: foditurq; sæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Collumella promittit: cum uiuere semina ipsa perquā mirum sit: & medulla adempta nasci. Sirculis etiā quibusnam sit articulatio arboris non omittendum uidetur. Namq; buxi tenuissimis quinis senisue colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatiōe erat ut defringeret̄ ex īputata buxo: aliter uiuere nō crediti. Detraxere hæc experimēta seminarii curaq;. Sequit̄ uinea℞ ratio. Quinq; gene℞ hæ. Sparsis per terrā palmitibus aut per se uite subrecta: uel cū amminiculo siue iugo. Aut pedatæ simplici iugo. Aut cōpluuiatæ quadruplici. Quæ pepatæ ratio erit: eadē intelligit̄ eius quoq;: in aqua sine amminiculo uitis per se stabit. Id. n. nō fit nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine quē canteriū appellāt. Meliorq; ea uino: quando sibi ipsa nō obūbrat: assiduoq; sole coqtur: & afflatum magis sentit: & celerius rorē dimittit. Pāpinationi quoq; & occationi oīq; operi facilior. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut harundīe aut crine funiculoue: ut in hispania: brundusioq;. Compluuiata copiosior uino est: dicta a cauis ædium cōpluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidē iugis. Huius serendi ratio dicetur: eadē ualitura in omni genere: in hoc uero numerosior tantum. His uero tribus seritur modis. Optime in pastinato: proxīe in sulco: nouissime in scrobe. De pastinatione dictum est. Occulationi

De sulco & uinearum putatione. Cap. xxii.

SVlco latitudo palæ est. Scrobibus terno℞ pedū in quācunq; partē. Altitudo in quocūq; genere tripedalis: ideo nec uitis minor transferri debet. Extatura etiānum duabus gēmis. Emoliri terrā minutis in scrobe ima sulcis fimoq; misceri necessariū. Cliuosa altiores poscunt scrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis longiores fient: ut uites binas accipiāt. E diuerso aliæ locabuntur. Esse uitis radicem in media scrobe oportet. Sed ipsam innixam solido in orientem æquinoctialem spectare. Adminicula prima e calamo accipere. Vineas limitari decumano. xviii. pedum latitudinis ad cōtrarios uehiculorum transitus: aliisq; cōuersis limitibus: Denū pedū distingui p media iugera. Aut si maior modus sit: totidē pedū cardine quot decumano limitari. Semp uero quintanis semitari hoc est in quinto quoq; palo singulæ iugo pagine includant̄. Solo spisso nō nisi repastinato: nec nisi uiui radicē seri. Tenero & soluto uel malleolum sulco uel scrobe. In colles sulcos agere transuersos melius q̄ pastinare ut defluuia palis eo℞ contineantur. Aquoso cælo uel sicco solo malleolos serere autumno: nisi si tractus ratio mutauerit. Siccus enim & calidus autūno poscit seri. humidus frigidusq; etiā ueris exitu. In arido solo uiuiradix quoq; frustra seritur. Male & in siccis malleolus: nisi post hymbrē. Aut in riguis

uel frondens uitis. & usq; ad solstitium recte: usq; ad uer ut in hispania. Quiescere uento sationis die utilissimũ. Pleriq; austros optãt: Cato abdicat. Interesse medio tẽperamento ĩter binas uites oportet pedes quinos. Minimũ aũt laeto solo pedes quaternos. Tenui plurimũ octonos. Vmbri & marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis: quae uocãt ꝑculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni: sicco densiores congruit. Subtilitas parsimoniae cõpendia inuenit. Cum uinea in pastinato seratur: obiter seminatium faciendi ut uiuiradix loco suo & malleolus qui transferatur inter uites ordine seratur. Quae ratio in iugero circiter. xvi. Milia uiuiradices donat. intra biennium aũt fructus quo tardius in sato prouenit q̃ in translato. Viuiradix posita in uinea post annum resecat̃ usq; ad terrã: ut unus tm̃ emineat oculus amminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili modo & secundo anno recidit̃: uiresq; cõcipit: & intra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pariendi gracilescat: ac emucidani cohibeatur castigatione talii in foetum exeat tota. Nihil auidus nascitur: ac nisi ad pariendũ uires seruentur: tota fit foetus. Pedamenta optima quae diximus: aut ridicae: robur: oleaq;: aut si non sint: pali iunipero: cupresso: alburno: sambuco. Reliquorum generum sudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo cõnexa fasciculis durat quinis annis. Cum breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo: ex hoc arcus funeta dicũtur. Tertius uineae annus palmitem uelocem robustumq; emittit in quem faciat aetas uitem. Hic in iugum insilit. Quidam tunc excaecant eum supina falce auferendo oculos: ut noxia iniuria lõgius euocent. Vtilior enim consuetudo pariendi: satiusq; pampinos adiudicatae detergere usq; quo placeat roborari eam. Sunt qui uetant tangi proximo anno: quo translata sit: neq; ante. lx. mensem falce curari. Tunc ãt ad tres gemmas recidi. Alii proximo quidem anno recidunt. Sunt ut ternos quaternosue singulis annis adiiciunt articulos. quarto demum perducant ad iugum. Ideo utriusq; fructum tardum. Praeterea retorridum & nodosum puluinosumq; reddit incremento. optimum autem matrem esse firmam: postea foetum audacem. Nec tutum est quod cicatricosum: magno imperitiae errore. Quicquid est tale plagis nascitur nõ e matre. Totas enim habet illas uires dum roboratur: & annuos accipit tota foetus: cum ꝓmissum fuerit nasci. Nil natura portiõibus parit. Quae cum excreuerit satis firma protinus in iugo collocari debebit. Sin etiãnum infirmior erit: sub ipso iugo hospitari recisa: uiribus nõ aetate decernit̃. Temerariũ est ante crassitudinẽ pollicarẽ uiti impare. Sequẽti anno palmites salutent̃ pro uirib9 matris singuli aut gemini. Iidem & secũdo si cogit ĩfirmitas nutriant̃. Tertioq; demũ anno duo adiiciãtur. Nec sũt plures quaternis unq̃ permittendi. Breuiterq; nõ indulgendum est: & semꝑ inhibẽda foecunditas. in ea est enim natura: ut parere malit q̃ uiuere. Quicquid materiae adimitur fructui accedit. Illa semina mauult q̃ fructum gigni: quoniã fructus caduca res est. Sic perniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit. Dabit consilium & soli natura. In macro etiã si uires habebit. recisa intra iugum moretur: ne oĩs foetura sub eo exeat. Minimum id esse debebit interuallum: ut attingat iugum: superetq; nõ teneat: adeo nõ recũbat in eo: nec delicate se spargat. Ita temperet̃ hic modus: ut crescere etiam malit q̃ parere. Palmes duas tres ue gẽmas sub iugo habere debet ex materiis quibus materia nascat̃. Tunc per iugum mergi alligariq; ut sustineat̃ iugo nõ pendeat. Vinculo mox astrictus a tertia gẽma alligari: quoniã & sic coercet̃ impetus materiae. Densioresq; citra pãpini exultant: cacumen religari uetãt. Natura haec est deiecta pars aut praeligata fructum dat plurimũq; ipsa curuatura. Quod citra est materiẽ mittit: offensante credo spiritu & illa quam diximus medulla. Quae ita emicuerit materia fructum dabit anno sequente. Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit materiãq; in proximũ annum promittit: pãpinarium uocatur. Aut ubi supra cicatricem est: fructuariũ. Alter ex adminiculo palmite semperq; fructuarium relinquitur sub iugo. Et qui uocatur custos. Hic est nouellus palmes non longior tribus gemmis: ꝓxĩo anno materiã daturus: si uitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eũ uerucae magnitudine qui furunculus appellat̃. Si forte custos fallat. Vitis anteq̃ septimũ annũ cõpleat a surculo euocata ad fructum eiiuuenescit: ac morit̃. Nec ueterẽ placet palmitẽ in longũ & ad quartũ usq; pedamentũ emitti: quod alii dracones: alii funiculos: ut faciant quae masculeta appellant. Cũ indurit uitis: pessimum in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur: singulaeq; e singulis materiae emittantur: ac deinde e proximis prioresq; amputantur. Semper custodem relinqui melius. Sed is proximus uiti esse debet: nec longior q̃ dictum est. Et si luxuriauerint: palmites ĩtorqueri ut quatuor materias uel duas si uniiuga erit uinea emittat. Si per se uitis ordinabitur sine pedamento: qualecunq; tamen initio adminiculum desiderabit: dum stare condiscat: & recta surgere. Caetera primordia eadẽ. Diuidi autem putatione pollicis inaequali examine undiq; ne pregrauet fructus parte aliqua: obiter idem deprimẽs prohibebit in excelsum emicare. Huic uineae trium pedũ altitudo excelsior nutat: caeteris a quinto: dum excedat hoĩs longitudinẽ iustam. Iis quoq; quae sparguntur in terra breuis ad innitendum caueas circundãt: scrobibus per ambitum actis: ne uagi palmites iter se pugnent occursantes. Maiorq; pars terrarum ita supinam in tellure uindemiam metit. Siquidem & in africa & in aegypto syriaq; ac tota asia & multis locis europae hic mos praeualet. Ibi ergo iuxta terram cõprimi debet uitis. Eodem modo & tempore nutrita radice: quo iniugata uinea: ut semper tantũ pollices relinquantur

Porculeta

Laburno

Res ipsa

ces relinquantur fertili solo cum tribus gēmis: graciliore qnis. Præstatq; multos esse q̄ lōgos. Quę de na tura soli diximus tanto potentiora sentient: quanto proprior fuerit uua terræ. Genera separi ac singulis conseri tractibus utilissimum. Mixtura enim generum etiam in uino non modo in musto discors. Aut si misceantur non alia q̄ pariter maturescentia iungi necessarium. Iuga altiora quo lætior ager & quo plani or. Item roscido nebuloso minusq; uentoso conueniunt. Contra humiliora gracili: & arido: æstuoso: uen tisq; exposito Iuga ad pedamentum q̄ arctissimo nodo uinciri oportet: uitem leui contineri. Quæ gene ra uitium & in quali solo cæloq; essent coserenda: cū enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ: notauimus. De reliquo cultu uehementer ambigitur. Pleriq; æstate tota post singulos rores confodi iubent uineam. Alii uetant gēmantem: decuti enim oculos tactuq; intrantiū deteri. Et ob in arcendū procul omne qdē pecus: sed maxime lanatū: quoniam facillime auferat gēmas. Inimicos & pubescente uua rastros. Satisq; esse uineā ter anno cōfodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortū. & canis exortū: & nigrescēte aci no. Quidā ita determinant. Veterē semel a uīdemia ante brumā cū alii ablaqueare & stercorare satis pu tent. Iteꝝ ab idibus aprilis: anteq̄ cōcipiat: hoc est in. vi. idus maii. Deinde prius q̄ florere incipiat: & cum defloruerit: & uariante se uua. Peritiores affirmant si iusto sæpius fodiatur: ī tantum tenerescere acinos: ut rumpantur. Quæ fodiuntur: ante feruentes horas diei fodiendas conuenit. Sicuti lutū neq; arare neq; fodere. Fossione puluerem excitatum cōtra soles nebulasq; ꝓdesse. Pampinatio uerna in confesso est ab idibus maiis intra dies. x. uitq; anteq̄ florere incipiat: & eā infra iugum debere fieri. De sequente uariāt sē tentiæ. Cum defloruerit aliqui pāpinandum putant. Alii sub ipsa maturitate. Sed de his Catonis præce pta decernent. Nāq; & putationum tradenda rō est. Protinus hāc a uindemia ubi cæli tepor īdulget ado riuntur. Sed hoc fieri nunq̄ debet rōne naturæ ante aquilæ exorum: ut in syderum causis docebimus pro ximo uolumine. Immo uero fauonio: quoniam anceps culpa sit præpoperæ festinationis. Si saucias re cēti medicina mordeat quædā hyemis ruminatio certum est gēmas earum frigore hebetari: plagasq; fin di. Et cæli uitio exuri oculos lachryma distillante. Nam gelu fragiles fieri quis nesciat? Oparum ista cō putatio est. In latifundis nō legittima naturæ festinatio quo maturius putātur aptis diebus: eo plus ma terie fundunt: quo serius eo fructum uberiorem. Quare macras prius cōuenit putare: ualidas nouissime Plagam oēm obliquam fieri: ut facile decidāt hymbres: & ad terram uerti q̄ leuissima circatrice: aciē: fal ce: exacta plagaq; cōuelata. Recidi aūt semper inter duas gēmas: ne sit uulnus oculis in recisa parte. Ni gram eē eam existimant: & donec ad sinceram ueniatur recidendam: quoniam e uitiosa materie utilis nō exeat. Si macra uitis idoneos palmites non habeat: ad terram recidi eam: nouosq; elici utilissimū. In pā pinatione non hos detrahere pāpinos qui cū uua sint. Id enim uuas supplantat: præterq̄ ī nouella. uinea. Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo. Quippe etiam uua quæ nascat e duro rigescēte ut nisi fer ro detrahi non possit. Pedamentum quidā īter duas uites utilius putant statui: & facilius ablaqueantur ita: meliusq; est uniiugæ uineæ: si tamē & ipsi iugo sint uires: nec flatui infesta regio. In quadriptita q̄ pro ximum oneri adminiculū esse debet: ne tamē īpedimentū sentiat ablaqueatio cubito abesse nō amplius. Ablaqueari aūt priusq̄ putari iubent. Cato de omni cultura uitium ita præcipit. Quā altissimā uineā fa cito: alligatoq; recte dum ne nimium cōstrīgas: hocq; modo eā curato. Capita uitiū putata circumfodi to. Arare incipito. Vltra citraq; sulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̄ primum ꝓpagato. Veteres q̄ minimum castrato. Potius si opus fuerit deiicito: biēnioq; post præcidito. Vitem nouellā resecari tum erit tempus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit sulcos īterponito: ibiq; uiui radicem serito. Vmbrā a sulcis remoueto: crebroq; fodito. In uinea ueteri serito ocynū. Si macra erit: quod granum capit ne se rito. Et circū capita addito stercus: paleas: uiniaceas: aliqd horūce. Vbi uinea frōdere cœperit: pāpiato. Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis præfringat. Et quæ iam in perticam ibit eius pāpinos teneros alligato leuiter: porrigitoq;. Quæ ubi recte steterint: ubi uua uaria fieri cœperit: uites subligato. Vitis in sitio una est per uer: altera cum uua floret: ea optima est. Vineam ueterē si in aliū locū transferre uoles: dūtaxat brachiū crassum primum deputato. Binas gēmas ne amplius relinquito. Ex radicibus bene ef fodito. Et caue radices ne saucies. Ita uti fuerit ponito in scrobe: aut in sulco: opitoq;: & bene occultato. Eodemq; modo uineam statuito: alligato: laxatoq; uti fuerat: crebroq; fodito. Ocynum quod ī uinea se ri iubet antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Vltro ci troq;.

corrigitoq; utiq; recte spectent

Ratio arbustorum. Cap. xxiii.

[S]equitur arbusti ratio mirum in modum dānata a Sarsenna patre filioq;: celebrata Scrofæ: uetu stissimis post Catonē peritissimisq;: ac ne a Scrofa quidem nisi uni italiæ cōcessa: cum tam lon go iudicetur æuo. Nobillia uina non nisi in arbustis gigni: & in iis quoq; laudatiora summis: si cut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eligunt. Prima oīum ulmus excep ta ꝓpter nimiam frondē atinia. Deinde populus nigra eadē de causa minus densa folio. Non spernunt pleriq; & fraxinum ficumq; & etiam oleā si nō sit umbrosa ramis. Haꝝ satus cultusq; abunde tractatus est. Ante tricesimū sextū mēsem attigi falce uetātur. Alterna seruāt brachia. Alternis putant ānis. Sexto

anno maritantur. Transpadana italia præter supradicta: cornu: populo: tilia: acere: corno: carpino. quercu arbustat agros. Venetia salice proprer uliginem soli. Et ulmus detruncata a media iter ramoꝝ scāna digerit: nulla fere. xx. pedum altiore arbore. Tabulata eaꝝ ab octauo pede altitudīs dilatant̄ ī collibus siccisq; agris. A duodecimo in cāpestribus & hūidis. Meridianū solem spectare palmites debēt. Rami a ꝓiectu digytorum modo subrigi tonsili in iis tenuium quoq; uirgultoꝝ barba ne obumbrēt. Interuallū iustum arboꝝ si arerur solum: quadrageni pedes in terga frontēq; in latera uiceni. Si non arat̄: hoc ī oēs partes. Singulis denas sæpe adnutriunt uites: dānato agricola minus ternis. Maritare nisi ualidas inimicum: enecāte ueloci uitium incremento. Serere tripadaneo scrobe necessarium: distantes inter sese arboremq; singulis pedibus. Nihil ibi malleolis atq; pastinationi. Nulla fodiēdi impendia utpote cum arbusti ratio hac peculari dote præstet: ꝙ in eodē solo seri fruges & uitibus ꝓdest. Superq; ꝙ uindicans se altitudo non ut in uinea ad arcendas aīalium iniurias pariete uel sepe uel fossaꝝ utiq; impendio muniri secogat in arbusto. Et prædicta est sola uiuiradicis rō. Item propaginum: & hæc gemina ut diximus. Qualorū in ipso tabulato maxime probata: quoniam a pecore tutissima est. Altera deflexa uite uel palmite iuxta suam arborem aut cura proximā cælibem. Quod supra terrā est e matre radi iubetur: ne fruticet. In terra ne pauciores gēmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam. Extra in capite binæ relīquuntur. Vitis in arbusto quattuor pedes in longo cōstat: oī sulco tres lato: alto duos cum semipede. Post annū propago īciditur ad medullam: ut paulatim radicibus assuescat suis. Caulis a capite ad duas gēmas reciditur. Tertio totus mergus abscīditur: reponiturq; altius in terram: ne ex reciso frondeat. Tolli uiuiradix a uindemia protinus debet. Nuper reptum draconem serere iuxta arborem: ita palmitē appellamus emeritum pluribusq; induratum annis. Hūc præcisum q̄ maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraso cortice quatinus obruat̄: unde & rasilem uocant: deprimere sulco: reliqua parte ad arborē erecta: ocissimum in uite. Si gracilis sit uitis aut terra: usitatum est q̄ proxime solū decidi: donec firmet̄: radix: sicut neq; roscidā seri: neq; septentrionis flatu. Vites aquilonē spectare debent ipsæ: palmites autē earūdē ad meridiē. Nō est festinandum ad putationē nouellæ: sed primo in circulos materies colligēda: nec nisi ualidæ putatio admouenda. Seriora fere anno ad fructum arbusta q̄ uitis iugata. Sunt qui oīo putari uetant priusq̄ arboꝝ longitudinem æquauerit. Prima falce sex pedes a terra recidat̄ flagello infra relicto & nasci coacto incuruatione materiæ. Tres in gēmæ non amplius deputato susp̄int. Exq; iis emissi palmites proximo anno imis inferātur scānis: ac per singulos ānos ad superiora scādant: relicto semp duramento in singulis tabulatis. & emissario uno qui subeat usq; quo placuerit. De cætero putatione oī flagella quæ proxime tulerint recidantur. Noua circūcisis undiq; capreolis aspergātur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circunuestit arborem: crinesq; ipsos uuis. Gallica in traduces porrigitur. Aemylie uiæ in radices atiniaꝝ ambitu frondē eaꝝ fugiēs. Est quorūdā īperitia sub ramo uitam uinculo suspendendi suffocantium iniuria: quando cōtineri debet uimine nō arctari. Quinīmo etiā quibus salices supersunt molliore hoc uinculo facere malunt: hærbaq; quā siculi uocant ampelodesmen. Grecia uero uniuersa iunco: cypero: ulua. Liberā quoq; uinculo per aliquot dies uagari: & inconditam spargi: atq; ī terra quā per totū annū spectauerit recumbere. Nāq; ut ueterina a iugo & canes a cursu uolutatio iuuat: ita tū & uitiū porrigi lūbos. Arbor quoq; ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respiranti. Nihil est in opere naturæ: quod nō exēplo dieꝝ noctiūq; aliquas uices feriaꝝ uelit: ob id ꝓtinus a uindemia putari: & lassas etiānum fructu edito īprobatur: ut putaræ rursus alligent̄ alio loco. Nāq; orbida uinculi sentitur uexatione nō dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrinq; lateribꝰ: si pars quadrageno distet spatio: quaternis. Viceno inter se obuii miscent̄ alliganturq; uno conciliati uirgultoꝝ comitatu obiter ligati qua deficiant. Aut si breuitas non patiat̄ ipsorum: adalligato protenduntur in uiduam arborem iunco. Traducem bimum præcidere solebāt. Oneratis enim uetustate melius donare tēpus ut trāsilē faciat: si largiatur crassitudo. Alias utile toros futuri dragonis pasci. Vnum etiamnum genus est medium inter hæc & propaginē. Totas supplantandi in terram uites: cuneisq; findendi: & in sulcos plures simul ex una propagandi gracilitate singulaꝝ firmata circūligatis hastilibus: nec recisis qui a lateribus excurrūt pampinis. Nouariēsis agricola traducū turba nō cōtentus: nec copia ramoꝝ īpositis etiānū patibulis palmites circūuoluit. Itaq; præter soli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbē uaracinis: quæ alternis putat̄ ānis: nō qa id uiti cōducat: sed qa uilitate redituū īpēdia exuperent. Mediū tēperamentum in carsulano sequūtur: cariosasq; tantū uitis partes incipientes marcescere de putando: cæteris ad uuā relictis detracto onere superuacuo ꝓ nutrimēto omni est raritas uulneris. Sed nisi pingui solo talis cultura degenerat in labruscā. Arbusta arari q̄ altissime desiderant: & si tantum frumenti ratio nō exigit. Pāpinari ea nō est moris: & hoc cōpendium operæ. Deputant̄ cum uite pariter interlucata densitate ramoꝝ: qui sint superuacui: & absumāt alimēta. Plagas ad septētrionem aut ad meridiem spectare uetuimus. Melius si neq; in occasus solis. Diu enim dolent talia quoq; ulcera & difficile sanescunt algendo minus æstuādoue. Non eadem in uite quæ in arbustis libertas: quoniā certa latera & facilius abscondere:

Ridicas

facilius absconderes: q̄ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝝ tonsura supinare uelut calices faciẽdi ne cõsistat humor. Viti adminicula addenda quæ scandat apprehensa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arborum. Cap.xxiiii.

Itium generosaꝝ pergulas quinquatribus putandas: & quaꝝ seruare uuas libeat decrescẽte luna tradunt. Quæ uero interlunio sint putatæ: nullis aĩalium obnoxias esse. Alia rõe plena luna noctu tondendas: cũ sit ea in leone: scorpione: sagittario: tauro: atq; in totũ serendas plena aut crescente utiq; censent. Sufficiũt in italia cultores deni in centena iugera uineaꝝ. At abũde desatu cultuq; arboꝝ tractato quoniã de palmis ac cytiso peregrinis arborib9 aflatim diximus: ne quid desit: indicanda reliqua natura sit magnope pertinens ad oĩa ea. Infestantur nãq; & arbores morbis. Quid.n.gentium caret iis malis? Et siluestriũ quidem perniciosos negãt esse: uexariq; tantum grãdine in germinatione aut flore. Aduri quoq; feruore aut flatu frigidiore præpostero die q̄ suo. Frigora etiã prosunt ut diximus. Quid ergo: nõne & uites algore intereunt? Hoc quidem est quo deprehendat̃ soli uitium: quoniã non euenit nisi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem probamus. Non enim solum infirmissime arbores gelu periclitantur: sed maximæ. uexatisq; ita prima cacumina inarescunt: quoniam præstrictus gelu non potuit eo peruenire humor. Arborum quidam cõmunes morbi: quidã priuati generum. Cõmunis uermiculatio est. Sideratio & dolor membrorum: unũ partium adhibita societate nominum quoq; cum hominum miseriis trunca dicimus certe corpora: & oculos germinũ exustos: ac multa simili sorte. itaq; laborant & fame & cruditate: quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obesitate: ut omnia quæ ferunt resinam nimia pinguedine in tædam mutantur: & cum radices quoq; pinguescere cœpere: intereunt Vt animalia nimio adipe: quando & pestilentia per genera: sicut inter homines: nunc seruitia: nunc plebes urbana & rustica. Vermiculantur magis minusue quædam: omnes tamen fere. idq; aues caui corticis sono experiunt̃. Iam quidẽ & in hoc luxuria esse cœpit: prægrãdesq; roboꝝ delicatiores uti ĩ cibo. Cossos uocant. Atq; etiam in farina saginati. Ii quoq; altiles fiunt. Maxĩe aũt arboꝝ hæc sentiunt pyri: mali: fici. Minusq; quæ amaræ sunt & odoratæ. Eorum qui in ficis existunt alii nascunt̃ ex illis: alios parit qui uocatur cerastes. Omnes tamen in cerastem figurant̃: sonũq; edunt paruuli stridoris. Et sorbus arbor infestatur uermiculis rufis pilosis: atq; ita emoritur. Mespila quoq; in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota e cælo constat. Quapropter & grando in iis causis intelligi debet: & carbũculatio: quod pruinarum iniuria euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis & erumpere audentibus: satis mollibus insidens adurit lactescentes germinũ oculos: quod in flore carbũculum uocant. Pruinæ perniciosior natura: quoniam lapsa persidet: gelatq;: ac ne aura quidem ulla depellit̃: quia non fit nisi immoto aere & sereno. Propriũ tamen siderationis est sub ortu canis siccitatum uapor: cũ insitæ ac nouellæ arbores moriuntur. præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem quã æque ac ficus sentit. Clauum etiam patit̃: siue fungum placet dici uel patellã. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato & rubrum muscũ. Nocet plerũq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies cõis oĩum est. Impetigo & quæ adnasci solent cochleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubiq;. Sunt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut hoĩ neruoꝝ cruciatus: sic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erumpit uis morbi: aut in articulos: hoc est cacuminũ digytos: qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sunt apud græcos sua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragilis: postremo tabes morbusq; non intrante succo: aut non perueniẽte: maximeq; id fici sentiunt. Caprificus oĩbus ĩmunis est: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post uergilias. Nam si rariores fuere perfundunt arborẽ: non scalpunt scabie. Cæterum si cadunt: siue hymbres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermiculationẽ & siderationem morbus peculiaris articulatio trib9 de causis. Vna ui tempestatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus in supinum excisis. Tertia culturæ imperitia læsis. Omnes enim earum iniuriæ in articulis sentiunt̃. Siderationis genus est ĩ his deflorescentibus roratio. Aut cũ acini priusq̄ crescant decoquuntur in callum. Aegrotant & cũ alsere læsis uredine attonsaꝝ oculis. Ex colore hoc euenit intẽpestiuo: quoniã oĩa modo constant: certoq; temperamento fiunt. Et culpa uinitoꝝ colentiũ: cũ præstringunt̃ ut dictũ est. Aut circũfossor iniurioso ictu uerberauit. Vel etiã subarator ĩprudens laxauit radices: corpusue desquãmauit. Est & quædam contusio falcis hebetioris. Quibus oĩbus causis difficilius tolerant frigora aut æstus: quoniã in ulcus penetrat oĩs a foris iniuria. Infirmissima uero malus maximeq; quæ dulcis est. Quibusdã debilitas sterilitatem nõ necem affert: ut si quis pino cacumen auferat uel palmæ. Sterilescunt enim nec moriunt̃. Aegrotãt aliquãdo & poma ipsa per se sine arbore: si necessariis tẽporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere: aut contrario abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Pessimum est inter oĩa cum deflorescentem uitem & oleam percutit hymber: quoniã simul defluit fructus. Sunt eadem causa nascentes & erucæ dirũ aĩal: erodũtq; frondẽ: aliæ florẽ. Oliuaꝝ quoq; ut in mileto: ac depastam arborem turpi facie relinquũt Nascitur hoc malum tẽpore humido & lento. Fit aliud ex eodẽ si sol acrior insecutus inusserit ipsum ui-

tium: ideoq; mutauit. Est etiãnum peculiare oliuis & uitibus: quod araneũ uocant: cum ueluti telæ inuol uunt fructum & absumunt. Adurunt & flatus quidam eas maxime: sed & alios fructus. Nam uermicu lationẽ & poma ipsa per se quibusdã annis sentiunt: mala: pyra: mespila: punica. In oliua ancipiti euẽtu quãdo subeunt nati fructum adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohi bent pluuiæ quæ fiunt post artuꝝ. Eædem si austrinæ fuere: generant. In drupis quoq; quæ maturescẽtes tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiã si non ceciderint fastidiendis. Sunt & culicum ge nera aliquibus molesta: ut glandibus fico qui uidentur ex humore nasci tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidẽ fere in his est. Quædã temporum causæ aut locoꝝ non ꝓprie dicuntur morbi: quoniã ꝓtinus necant: sicut tabes cũ inuaserit arborẽ: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis ꝓprius: ut est i apu lia atabulus: in euboea olympias. Hic enim si flauerit circa brumã: exurit frigore arefaciens: ut nullis so libus postea recreari possint. Hoc genere cõualles & apposita fluminibus laborant præcipueq; uitis: olea ficus. Quod cũ euenerit detegit̃ statim in germinatione. In oliuis tardius. Sed in oĩbus signũ est reuiui scẽdi si folia amisere: alioquin quas putes præualuisse: moriunt̃. Nonnũq̃ inarescunt folia: eadẽq; reuiui scunt. Aliæ in septẽtrionalibus ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant: si post brumã continuaue re. xl. diebus. Ibi aũt & in reliquis ꝑtibus si ꝓtinus editis fructibus gelatio magna cõsecuta est: ẽt paucis diebus necat. Quæ iniuria hoĩum constant: secũdas habent cãs. Pix: oleum: adeps inimica præcipue no uellis. Cortice in orbe detracto necant̃: excepto subere: quod sic etiã iuuatur: crassescẽs enim præstringit & strangulat. Nec adrachne offendit̃: si nõ simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus & tilia & uitis corticẽ mittunt: sed non uitalem: nec proximũ corpori: uerũ eum qui subnascente alio expellitur. Qua rundã natura rimosus cortex: ut platanis. Tiliæ renascitur paulominus q̃ totus. Ergo iis quarũ cicatricẽ trahit medent̃ luto fimoq;: & aliquando prosunt: si non uehementior frigoꝝ uel calorum uis secuta est. Quædam tardius ita moriunt̃: ut robora & quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim & pino siquis detraxerit sole taurum uel geminos transeunte cum germinãt statim moriuntur. Eadem iniuriã hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur & quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit: nil no cet supradictis. Infirmiores quidem & in solo gracili uel ab una tantum parte detractus iuterimit. Simi lem & decacuminatio rationẽ habet cupressi: piceæ: cædri. Eæ enim detracto cacumine aut ignibus adu sto intereunt. Similem & depastio animalium. Oleam quidem etiã si lambat capra sterilescere auctor ẽ Varro ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiunt: ut amygdalæ ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua uero etiam utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida appel lant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset. Intereunt pleraq; excisa stirpe: exceptis uite: malo: fi co: punica. Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam spernit: & oĩa quæ resinam gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirum est. Pleræq; tamen non omnibus: sed maximis: aut quæ sunt inter illas uitales abscissis moriũtur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atq; alimenti rapina. Necat & hedera uinciens. Nec uiscum prodest & cytisus: nec aureo quod alimõ græci uocant. Quorundam na tura non necat quidẽ: sed lædit odore aut succi mixtura: ut rapharus & laurus uitem. Olfactrix enim in telligitur: & tangi eã odore mirũ ĩmodum. Ideoq; cũ iuxta sit: auerti & recedere: saporẽq; inimicũ fugere Hinc sumpsit Androcides medicinã contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & omne olus. Odit & corylum nisi procul absint tristis atq; ægra. Nitrum quidem & alumẽ marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ irrigatione proficiant: & qualiter rigã dum & mirabilia de riguis. Cap. xxv.

Est & prodigiis locus. Inuenimus enim sub foliis natas uitẽ: ficũ: & malũ punicũ stirpe fructũ tulisse: nõ palmite aut ramis: uitem uuas sine foliis: oleas quoq; amisisse folias baccis hærenti bus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totũ ambusta reuixit. Et in boetia derosæ a lo custis ficus iterũ germinauere. Mutant̃ arbores & colore. Fiuntq; ex nigris candidæ: nõ semp ꝓdigiosæ: & maxime quæ ex semine nascũtur: ut populus alba in nigrã transit. Quidã & sorbũ si in calidiora loca uenerit sterilescere putant. Prodigio aũt fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & contra. Graui ostento cũ in deteriora mutant̃: ex olea in oleastrum. Ex candida uua & fico ĩ nigras ut laodiceæ Xersis aduentu platano in oleam mutata. Qualibus ostentis aristandri apud græcos uolu mẽ scatet: ne in infinitum habeamus. Apud nos uero. C. Epidii cõmentarii in quibus arbores locutæ re periantur. Subsedit in cumano arbor graui ostẽto paulo ante Pompeii magni bella ciuilia paucis ramis eminentibus. Inuẽtum sybillinis libris internitionẽ hoĩum fore: tantoq; eam maiorẽ quanto propius ab urbe postea facta esset. Sunt ꝓdigia & cum alienis locis nascũtur ut in capitibus statuarũ uel aris: & cũ in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cyzici ante obsidionẽ. Simili modo trallibus palma ĩ ba si Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & Romæ in capitolio in capite bis bello persei enata palma uictoriam triumphosq; portẽdit: ac tempestatibus prostrata: eodẽ loco ficus enata est. M. Mes

salæ. C. Cassii

salæ.C.Cassii censoꝶ lustro. A quo tpe pudicitiā subuersam Piso grauis auctor ꝑdidit. Sup omnia quæ unquā audita sunt etiā prodigiū ī nr̄o ęuo Neronis principis ruina factū in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equestris ordinis olíueto uniuerso uiā publicā trāsgresso: aruisq; ide ecōtrario in locū olíueti profectis.

De remediis morborum arborum. Cap.xxvi.

n Vnc expositis arboꝶ morbis consentaneū est dicere & remedia. Ex iis quædā sunt cōia oīum: quædā propria quarundā. Coia ablaqueatio: accumulatio afflari radices aut cooperiri riguis dato potu uel ablato fimi succo refectis putatione leuatis onere. Item succo emisso quibusdā ueluti detractio sanguinis circūrasi corticis: uitiū extenuatio: & domitura palmitū. Gēmas(si frigus retorridas hirsutasq; fecerit) repumicatio & quædā dolitura. Arborū iis aliæ magis aliæ minus gaudēt: ueluti cupressus: & aquā aspernatur & fimum & circūfossuram amputationēq; & oīa remedia odit. Quin etiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipue aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur. Pomū uero ei⁹ inarescí. Amygdalæ si colanť fossione florē amittunt. Nec insitas circūfodere oportet priusq̄ ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæq; aūt amputari sibi uolunt onerosa ac superuacua: sicut nos unguem & capillum. Reciduntur ueteres totæ ac rursus a stolone aliquo resurgunt: sed nō omnes: nec nisi quarū naturam pati diximus. Rigua æstiuis uaporibus utilia: hyeme inimica: autūno uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cū uindemiator hispaniaꝶ stagnante solo uuas demetat. Cæterū maiore in parte orbis etiam pluuia aut oī aqua seri & arari non cōuenit. Circa canis ortus rigua maxime prosunt: ac ne tunc quidem nimia: quoniam inebrietatis radicibus nocent. Et ætas modū temperat. Nouellæ enim minus sitiūt. Desiderant aūt maxime rigari quæ assueuere. Contra siccis locis genita non expetunt humorem nisi necessarium. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt. In sulmonensi italiæ agro pago fabiano ubi & arua riganť: mirum ꝙ hærbæ aqua illa necanť: fruges alunť: & riguis pro sarculo est. In eodem agro bruma tanto magis si niues scateant gelet ue: ne frigus uites adurat circunfundunt riguis: quod ibi tepidare uocāt: memorabili natura in amnc solo. Sed eædem in æstate uix toleraudi rigoris.

De caprificatione & stercoratione. Cap.xxvii.

c Arbunculi ac rubiginū remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est excarificatio quædā in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine astringente se iusto plus uitalia arboꝶ cōprimente exactam falcis aciē utraq; manu īprimentes perpetuis incisuris deducunt: ac ueluti cutē laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatatę cicatrices & iternato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hoīum medicina & arboꝶ est: quādo eaꝶ quoq; terebranť ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circūfosso stipite & ab una parte circūforato deflués pituita astergatur. Et ulmis detrahitur succus inutilis supra terram foratis usq; ad medullam in senecta: aut cū alimento nimio abundāte sentiunť. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittiť. Ita fit ne decidāt fruct⁹ Pomiferis quæ germinant nec ferunt fructum fissa radice indiť lapis: fertilesq; fiunt. Hoc idē & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris sorbisq; e tæda: ac cinere & terra cooperto etiā radices circūcidisse ꝓdest. Vitium luxuriantium ficorūq; & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiūt: si primæ grossi cū fabæ magnitudinem excessere detrahanť. Subnascunť.n. quæ serius maturescunt. Eædem cū frondere incipiunt: si cacumina rami cuiusq; detrahantur: firmiores fertilioresq; fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices nasci e grossis manifestum est: quoniā cū euolauere non inueniuntur intus grana quæ in eos uersa apparet. Exeundi tanta est auiditas: ut pleriq; aut pede relicto aut pēna pariter erūpāt. Est & aliud genus culicum: quos uocant centrinas fucis apum similes ignauia maliciaq; cum ꝑnicie uerorum & utilium. Interimunt enim illos atq; ipsi moriuntur. Vexanť & tineæ semina ficorum. Contra quas remediū in eadem scrobe defodere italicam lentiscum inuersa parte quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autē ficus rubrica amurca diluta & cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificoꝶ laudanť maxime nigræ & in petrosis: quoniam frumēta plurima habeat caprificatio ipsa post hymbrē. In primis āt cauendum ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest: sed oīum annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantū tonsuram annuam quærit: alternā myrtus: punicæ oleæ quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autūno. Ac ne raduntť quidem nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt oīa quæcunq; nō superuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea. Sed cauendum est ne in feruore solis admoueatur: ne īmaturius: ne ualidius q̄ opus sit. Vrit uineas suillum: nisi quinquēnio interposito: præterq̄ si riguis diluatur. Et e coriariorum sordibus nisi admixta aqua. Item largius. iustū existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernit. Colūbino ac suillo plagis quoq; arboꝶ medenť. Si mala punica acida nascantur: ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno uiolenta: proximo dulcia futura. Alii urina homin s aqua mixta riganda censent quater anno: singulis amphoris aut cacumina spargi uino lasere diluto. Si findantur in arbore: pediculum intorqueri. Ficis utique amurcam adfundi. Cæteris arboribus ægris fecem uini ac lupinum circa radices earum seri. Aqua quoq; lupini decocti circunfusa pomis prodest. Fici cum uul-

carnalibus tonuerit cadent. Remedium est: ut ante stipula hordeacea areæ stringantur. Cerasos præcoces facit cogitq; maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma īteruelli melius est ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia: & contra formicas & contra noxia animalia. Cap.xxviii.

q Vædam pœna emendantur aut morsu excitantur ut palmæ & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo ficis asperguntur rutaq; ne fiāt uermiosæ: neue radices putrescant. Quin & uitium radicibus aquam salsam iubent affundi si sint lachrymosæ. Si uero fructus earum decidant: cinerem aceto aspergi: ipsasq; illini: aut sandaraca si putrescat uua. Si uero fertiles non sunt: aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Quod si fructum nō maturent prius iare rescentē præcisarum ad radices plagā fibrasq; aceto acri & urina uetusta madefacere: atq; eo luto obruere: sæpe fodere. Oleaꝝ si parū promisere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaq; castigatione proficiunt. Oīa hæc annua cæli ratione constant. Et aliquando serius poscuntur aliquando celerius. Necnō ignis aliquid prodest: ut arūdini. Ambusta nāq; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamēta quædam componit: mensuræ quoq; distinctiōe: Ad maioꝝ arborū radices amphoram: ad minorum urnā amurcæ & aquæ portionē æquā: ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius stramentis antea circūpositis. Item fico. Huius præcipue ueterē terram ad aggerari radicibus. ita futuꝝ ut non decidant grossi: maiorq; fœcunditas nec scabra proueniat. Simili mō ne cōuoluolus fiat in uinea amurcæ congios duos decoctos in crassitudinē mellis: rursusq; cū bituminis tertia parte & in sulphuris quarta sub diuo usq; quo exardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. ita nō fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu continuo triduo. Pleriq; nō minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina q̄ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione: quoniam per se noceat. Alii uoluocē appellant animal prærodens pubescentes uuas. Quod ne accidat: falces cum sint exacutæ fibrina pelle detergunt. Atq; ita putant. Aut sanguine ursino liniri uolunt post putationem easdē. Sunt arborum pestes & formicæ. Has abigunt rubrica ac pice liquida punctis caudicibus. Necnō & pisce suspenso iuxta in unum locum congregant. Aut lupino trito cū oleo radices linunt. Multi & talpas a murca necant. Contraq; erucas & mala ne putrescant: lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. item ne quod animal pastu malefico decerpat frondem fimo boum diluto aspergi folia: quotiens hymber interueniat: quoniam ita abluatur uirus medicaminis mira quædam excogitāte solertia humana. Quippe cum auerti carmine grandines credant pleriq;: cuius uerba inserere non equidem serio ausim quāquā a Catone prodita. Contra luxata membra inungenda harundinum fissuræ. Idē arbores religiosas lucosq; succidi permisit sacrificio prius facto: cuius rei rationem notionemque eodem uolumine tradit.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII.

PROOEMIVM.

Quod Antiquis Maximum Studium Agriculturæ fuit: & de hortorum singulari diligentia. Cap.i.

s Equitur natura frugū hortorūq; ac florum. Quæq; alia preter arbores aut fruticeſ benigna tellure proueniunt: uel per se tm̄ hæc īmensa contemplatione si quis æstimet uarietatem: numerum: flores: odoresq;: colores & succos ac uires eaꝝ: quas salutis aut uoluptatis hoīum gratia gignit. Qua ī parte primū oīum patrocinari terræ: & adesse cunctorū parenti iuuat. Quāq̄ inter initia operis defensæ. Quoniā tamē ipsa materia ītus accēdit ad reputationē eiusdē parietis & noxia. Nostris eā criminibus urgemus: culpāq; nostrā illi īputamus. Genuit uenena: sed qs īuenit illa præter hoīem? Cauere ac refugere alitib9 ferisq; satis est. Atq; cū in arbores exacuāt limētq; cornua elephāti: & duro saxo rhinocerotes: & utroq; apri dentiū siccas: sciātq; ad nocendū se p̄parare aīalia. Quod tn̄ eoꝝ tæla sua excepto homine uenenis tingit? Nos & sagittas unguimus: & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus & rerum naturæ elemēta. Ipsum quoq; quo uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neq; est ut putemus ignorari ea ab animalibus: quæ quidem quæ præpararent cōtra serpentiū dimicationē: quæ post prœlium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hoīem ueneno pugnat᷑ alieno. Fateamur ergo culpā ne iis quidē quæ nascunt᷑ contēti. Etenim qn̄ plura earū genera humana manu fiunt. Quid? nō & hoīes quidam ad uenena nascunt᷑? Atra hoīum ceu serpentium lingua uibrat: tabesq; animi contrectata adurit culpantium omnia. Ac diraꝝ alitum modo tenebris quoq; & ipsarū noctium quieti inuidentium gemitu: quæ sola uox eoꝝ est: ut inauspicataꝝ aīantium uice obuii quoq; uetēt agere: aut prodesse

re:aut prodesse uitæ. Nec ullum aliud abhominati spiritus præmium nouere. q̃ odisse omnia. Verum & in hoc eadẽ naturæ maiestas tanto plures bonos genuit ac frugi quãto fertilior in iis quæ iuuant aluntq;. Quo℞ æstimatione & gaudio nos quoq; relictis exustioni suæ istis hoĩum turbis pergamus excolere ui tam: eoq; constantius: quo opere nobis maior q̃ famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura ẽ agrestesq; usus. Sed quibus uita honosq; apud priscos maximus fuerit. Aestuatiõi

Quæ corona primo romæ. Cap. ii.

a Ruo℞ sacerdotes Romulus in primis instituit: seq; duodecimũ fratrẽ appellauit iter illos ab Acca Laurentia nutrice sua: spicea corona quæ uita alba colligaretᷣ in sacerdotio ei ꝓ religiosissimo insigni data. Quæ prima apud romanos fuit corona: honosq; is nõ nisi uita finitᷣ: & exules ẽt captosq; comitatur. Bina tunc iugera populo ro. satis erant: nulliq; maiorẽ modũ attribuit: quo seruos pauloãte principis Neronis contẽpto huius spatii uiridaria & piscinas iuuat habere maiores gratũq; si non aliquẽ & culinas. Nũma instituit deos fruge colere: & mola salsa supplicare. Atq; ut auctor ẽ Hemina far torrere: quoniam tostum cibo salubrius esset. Id uno modo cõsecutum statuendo non esse pu℞ ad rem diuinam nisi tostũ. Is & fornacalia istituit farris torrendi ferias: & aquæ religiosas terminis agrorum. Hos enim deos tunc maxime nouerant. Seiamq; a ferendo: segestam a segetibus appellabant: quarum simulacra in cyrco uidemus. Tertiã ex his nominare sub tecto est religio. At ne degustabant quidẽ nouas fruges aut uina anteq̃ sacerdotes primitias libassent.

De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens & quibus temporibus fuit summa utilitas annonæ: & qui agri cultura illustres. Cap. iii.

i Vgerum uocabatᷣ quod uno iugo boum in die exarari potuisset. Actus in quo boues agerentur cũ aratur uno ĩpetu iusto. Hic erat. cxx. pedum: duplicatusq; in lõgitudinẽ iuge℞ faciebat Dona amplissima ĩperato℞ ac fortium ciuiũ quantũ uis uno die plurimũ circũarauisset. Item quartarii farris aut heminæ conferente populo. Cognomina ẽt prima inde. Pilũni qui pilum pistrinis inuenerunt. Pisones a pisendo. Iam Fabio℞: Lentinorum: Ciceronũ: ut quisquis aliquod optime genus sereret. Iunio℞ familiæ bubulcum noĩauerunt: quibus bubus optime utebantᷣ. Quin & in sacris nihil religiosius confarrationis uinculo erat. Nouæq; nuptæ farreũ præferebant. Agrũ male colere censoriũ ꝓbrũ iudicabatᷣ. Atq; (ut refert Cato) quẽ uirũ bonũ colonũ dixissent: amplissime laudasse existimabãt. Hinc & locupletes dicebant loci hoc est agri plenos. Pecunia ipsa a pecore appellabatᷣ. Etiã nunc in tabulis cẽsoriis pascua dicũtur oĩa: ex quib9 populus redditus habet: quia diu hoc solũ uectigal fuerat. Mulctatio quoq; nõ nisi ouium boumq; ĩpendio dicebatᷣ. Non omittẽda priscarum legum beneuolentia. Cautum quippe est ne bouẽ priusq̃ ouẽ noĩaret qui indiceret mulctam. Ludos boum cã celebrantes bupetios uocabant. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs signauit. Frugem quidẽ aratro quæsitã furtim nocte parauisse: ac secuisse puberi duodecim tabulis capitale erat: suspensumq; Cereri necari iubebant grauius: q̃ homicidio cõuictum. Impubem prætoris arbitratu uerberari: noxãue duplionem ue decerni. Iã distinctio honosq; ciuitatis ipsius nõ aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorũ qui rura haberent. Vrbanæ uero in quas transferri ignominia esset desidiæ probro. Itaq; quattuor solæ erant a partibus urbis in quas habitabant: suburrana: palatina: collina: exquilina. Nundinis urbem reuisitabant: & ideo comitia nundinis haberi non licebat: ne plebs rustica auocaretᷣ. Quies somnusq; in stramentis erat. Gloriã deniq; ipsam a farris honore adoream appellabant. Equidem etiã uerba priscæ significationis admiror. Ita enim est in cõmentariis pontificũ. Augurio canario agendo dies constituantur: priusq̃ frumenta uaginis exeant: & ante q̃ in uaginas perueniat. Ergo iis moribus nõ mõ suffieiebant fruges nulla ꝓuinciarũ pascente italiã: uerumetiã annonæ uilitas incredibilis erat. Mãnius Martius ædilis plebis primũ frumentum populo in modios assibus donauit. Minutius Augurinus qui Sp. Meliũ coarguerat farris preciũ ĩ trinis nundinis ad assem redegit undecimus plebei tribunus: qua de cã statua ei extra portã trigeminam a populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate assibus populo frumẽtum prestitit. Quã ob causam & ei statuæ in capitolio & palatio dicatæ sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus in rogum est. Verũ quo anno mater deum aduecta romã est: maiorẽ ea æstate factã esse q̃ antecedẽtibus annis decem facta esset tradunt. M. Varro auctor est: cum. L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephãtos assibus singulis farris modios fuisse. itẽ uini congios: ficiq; siccæ pondo. xxx. olei pondo. x. carnis pondo xii. Nec e latifundiis singulo℞ contingebat arcentiũ uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licini incluso modo quingento℞ iuge℞: & ipso sua lege damnato: cum substituta filii persona amplius possideret: luxuriantis iã reipublicæ fuit ista mensura. Manii quidẽ Curii post triũphos imensumq; terra℞ adiectum ĩperio nota concio est: perniciosum intelligi ciuem: cui septẽ iugera non essent satis. Hæc aũt mẽsura plebi post exactos reges assignata est. Quæ nã ergo tantæ ubertatis causa erat. ipsorũ tunc manibus ĩperatorũ colebãtur agri (ut fas est credere) gaudẽte terra uomere laureato: & triũphali aratore. Siue illi eadẽ cura semina tractabant: qua bella: eademque diligentia arua disponebant: qua castra: siue honestis ma-

Pauisse

nibus oia lætius ꝑueniunt: quoniã & curiosius fiunt. Serentẽ inuenerunt dati honores Serranũ: unde cognomen. Aranti quattuor sua iugera in uaticano: quæ prata quinta appellant Cincinato uiator attulit dictaturam: & quidẽ (ut tradit Norbanus) nudo plenoq; pulueris etiãnum ore. Cui uiator uela corpus inquit: ut proferã senatus populiq; romani mandata. Tales tum ẽt uiatores erant: quibus idipsum nomen inditum est: subinde ex agris senatũ ducesq; accersentibus. At nunc eadẽ illa uincti pedes: dãnatæ man9 inscripti uultus exercent. Non tamen surda tellure: quæ parens appellat: coliq; dicit & ipsa: honore hinc assumpto: ut nunc ĩmutata ea: & indigne ferente credat id fieri. Sed nos miramur ergastuloꝝ nõ eadem emolumenta esse quæ fuerunt imperatoꝝ. Igit de cultura agri præcipere principale fuit & apud exteros Siquidẽ & reges fecere Hiero. philometer. Attalus: Archelaus: & duces Xonophon: & penus etiã Mago. Cui quidẽ tñ honorẽ senatus noster attribuit carthagine capta: ut cũ regulis africæ bibliothecas donaret: unius eius duodetriginta uolumina censeret in latinã linguã transferẽda cũ. M. Cato præcepta cõdidisset: peritisq; linguæ puniæ dandum negocium in quo præcessit oĩs uir tum clarissimæ familiæ. D. Syllanus sapientiæ cõpositissimæ. quos sequeremur prætexuimus in hoc uolumine nõ ingrate noiando M. Varronẽ qui octogesimũprimũ uitæ annum agens de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura. Cap. iiii.

a Pud romanos multo serior uitiũ cultura esse cœpit. Primoq; ut necesse erat arua tantũ colue re. Quoꝝ nobis rõ nunc tractabitur nõ uulgari modo: uerũ ut adhuc fecimus & uetustis: & postea inuentis oĩ cura perquisitis: cãq; reꝝ & ratiõe simul eruta. Dicemus & sydera syderũq; ipsoꝝ terrestria signa dabimus indubitata. Quãdoquidẽ qui adhuc ea diligentius tractauere: quibusuis oratoribus potius q̃ agricolis scripsisse possunt uideri. Ac primũ oĩum oraculis maiore ex parte agemus quæ non in alio uitæ genere plura certioraue sunt. Cur enim nõ uideantur oracula a certissimo die: maximeq; ueridico usu profecta. Principium autem a Catone sumemus.

Laus agricolaꝝ: & quæ obseruanda in agro parando. Cap. v.

f Ortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignunt: minimeq; male cogitantes. Prædiũ ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas. In agro emendo minime. Quod male emptum est semp pœnitet. Agrũ paraturos ante oia intueri oportet aquaꝝ uim: aut uicinum. Singula magnas interpretationes habent: nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet. quo pacto uiuant. In bono est ĩquit religiõe bene utenti. Attilius regulus ille punico bello bis cõsul aiebat: neq; fœcundissimis locis insalubrẽ agrum parandũ: neq; effœtis saluberrimũ. Salubritas loci non semp incolarũ colore detegit: quoniã assueti in pestilẽtibus durant. Præterea sunt quædã partibus anni salubria. Nihil autẽ salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus est ager cũ quo dñs luctat. Cato inter prima spectari iubet: nõ solũ sua uirtute ualeat qua dictũ est positõe. Vt operarioꝝ copia prope sit. Oppidũq; ualidũ. Vt nauigiorum euectus uel itineꝝ. Vt bene edificatus: & cultus. In quo falli plerosq; uideo. Segnitiẽ. n. prioris domini pro emptore esse arbitrant. Nihil est dãnosius deserto agro. Itaq; Cato. De bono dño melius emi: nec temere contẽnendã alienã disciplinã: agroq; ut hoi: quãuis quæstuosus sit: si tamen & sumptuosus: non multũ superesse. Ille in agro quæstuosissimã iudicat uitem non frustra: quoniã ante oia de impensæ ratione cauit. Proxime hortos irriguos: nec id falso: si & sub oppido sint. Et prata: q̃ antiqui parata dixere. Idemq; Cato interrogatus quis esset certissimus quæstus respondit. Si bene pascat Qui proximus si arat bene: summa oĩum in hoc spectando fuit: ut fructus is maxime probaretur: qui q̃ minimo ĩpendio constaturus esset. Hoc ex locoꝝ occasione aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet q̃ agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescentia conserendum sine contatione: ædificandum non nisi consito agro. Tunc quoq; contanter: optimũq; est (ut uulgo dixere) aliena insania frui sed ita ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habitet sæpius uẽtitare in agrum. Frontẽq; domini plus prodesse q̃ occipitium non mentiuntur.

De uillaꝝ positione: & præcepta antiquorum de agro colendo. Cap. vi.

m Odus hic probat: ut neq; fundus uillã quærat: neq; uilla fundum. Non ut fecerint iuxta diuersum eadẽ ætate exẽplis. L. Lucullus. Q. Scæuolla: cũ uilla scæuolæ fundus careret: uilla Luculli agro. Quo in genere cẽsoria castigatio erat: minus arare q̃ uerrere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillam ĩ misinensi posuit. C. Marius. vii. consul: sed peritia castramentãdi: sicut cõparatus ei in cæteris etiã Sylla fœlix. Quos cæcos fuisse dicere conuenit. Neq; iuxta paludes ponendam esse: neq; aduerso amne. Quãq̃ Homerus oĩno e flumine semper ante lucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septemtrionẽ debet. meridiẽ in frigidis. In temperatis exortũ æquinoctialem. Agri ipsius bonitas quibus argumentis iudicanda sit: quãq̃ de terræ optimo genere disserentes abũde dixisse possumus uideri: etiãnum tñ traditas notas subsignabimus. Catonis maxime uerbis. Ebulum: uel prunus siluestris: uel rubus: bulbus minutus: trifolium: hærba pratensis: quercus siluestris pyrus: malũsq; frumentarii soli notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit nisi permacra. Sabulum

era. Sabulum etiã nisi id per tenue est: & uulgo cãpestribus magis q̃ cliuosis respondent eadem. Modũ agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant. Satius esse minus serere: & melius arare. Qua in sententia & Virgilium fuisse uideo. Verũq; confitentibus latifundia prodidere italiã. Iam uero & prouincias sex & semissem domini africæ possidebant: cũ interfecit eos Nero princeps. Nõ fraudabo magnitudine hac quoq; sua. Cn. Pompeiũ qui nunquã agrũ mercatus est conterminũ. Agro empto domũ uendendã inclemẽter atq; nõ ex utilitate publici status mago censuit. Hoc exordio præcepta pandere ingressus ut tñ appareat assiduitatẽ desideratã ab eo. De hinc peritia uillicoꝶ in cura habẽda ẽ. Multaq; de iis Cato præcepit. Nobis satis dixisse: q̃ proximũ domino corde esse debere: & tamẽ sibimeipsi nõ uideri. Coli rura ergastulis pessimũ est: ut quicquid agitur a desperantibus: Temerariũ uideat̃ unã uocẽ antiquorum posuisse: & fortassis incredibile penitus æstimẽt. Nihil minus expedire q̃ agrum optime colere. L. Tarius Rufus infima natalium humilitate consulatum militari industria meritus antiquæ alias parsimoniæ circiter mille sextertium liberalitate Diui Augusti cõgestum usq; ad detractionẽ hæredis exhausit agros in piceno coemedẽdo Colendoq;: In gloria. Internitionẽ ergo famẽq; censemus? Immo hercule iudico modũ rerũ oĩum utilissimũ. Bene colere necessarium est. Optime damnosum. Preter q̃ sobole sua: colono aut pascendis. Alioquin domio aliquas messes colligere nõ expedit: si cõputetur impendiũ operæ: Nec temere oliuam nec quasdam terras diligenter colere: in sicuti in sicilia tradũt itaq; decipi aduenas. Quo nam igitur modo utilissime colunt̃ agri? ex oraculo scilicet: malis bonis. Sed defendi æquũ est abauos: qui præceptis suis ꝓspexere uitæ. Nam cum dicerent malis intelligere uoluere uilissimos. Sũmum ꝓuidentiæ illorum fuit: ut q̃ minimũ esset ĩpendi. Præcipiebant enim ista: qui triũphali denes argenti libras in supellectile crimini dabant: qui mortuo uillico relinquere uictorias & reuerti ĩ sua rura postulabant: quorum prædia colenda suscipiebat respubli. exercitusq; ducebant senatu illis uillicantẽ. Inde illa reliqua oracula. Nequam agricolam esse quisqs emeret quod præstare ei fundus posset. Malum patrẽfamilias quisquis interdiu faceret quod noctu posset: nisi in tẽpestate cæli. Peiorem qui pro festis diebus ageret quod feriatis deberet. Pessimus qui sereno die sub tecto potius operaret̃ q̃ ĩ agro. Nequeo mihi temperare: quo minus unum exemplum antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit apud populum etiam de culturis agendi morem fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute liberatus cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet q̃ ex amplissimis uicinitas. In inuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis. Quãobrem a Sp. Albino curuli die dicta metuens damnationẽ cum ĩ suffragium tribus oporteret ire: ĩstrumentum rusticum omnem ĩ forum attulit: & adduxit filiam ualidã: atq; (ut ait Piso) bene curatã ac uestitam: ferramẽta egregie facta: graues ligones: uomeres ponderosos: boues saturos. Postea dixit. Veneficia mea q̃rites hæc sunt nec possum uobis ostendere: aut ĩ forum adducere lucubrationes uigiliasq; & sudores. Oĩum sententiis absolutus itaq; est. Profecto opera nõ ĩpensa cultura constat. Et ideo maiores fertilissimũ ĩ agro oculum domini esse dixerunt. Reliqua præcepta reddent̃ suis locis: quæ ꝓpria singulorum generũ erunt. Interim coĩa quæ succurrunt nõ omittemus. Et ĩ primis Catonis humanissimũ & utilissimũ. Id agendum ut diligant uicini. Causas reddit ille: quas existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet: ne familiæ malæ sint. Nihil sero faciendum in agricultura oẽs censent. Iterũq; suo quæq; tẽpore facienda. Et tertio præcepto prætermissa frustra reuocari. De terra cariosa execratio.. Catonis abunde indicata est. Quãq̃ prædicere non cessat is. Quicq̃d per asellum fieri põt utilissime constat. Filix biennio morit̃: si frondẽ agere non patiaris Id efficacissime contingit germinãtis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas nõ renasci: nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine ĩposita. Similiter & harundinẽ exarari silice uomeri ĩposita præcipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet. At in saxoso bidentibus. Fruteta igni optime tollunt̃. Humidiorem agrum fossione concidi atq; siccari utilissimum est. Fossas autem retusis locis apertas relinqui. In solutiore terra sepibus firmari Imbricibus ac supinis lateribus procũbere: quasdam occecari: & in alias dirigi maiores patentioresq; si sit occasio silice uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statuminari: & alio superintegi. Siluæ extirpandæ ratioẽm Democritus prodidit: lupini flore in succo cicutæ uno die macerato sparsisq; radicibus.

Sicilum

Ve

Cretosis

De frugum generibus & natura. Cap. vii.

e T quoniã præparatus est ager: natura nunc ĩdicabitur frugũ. Sunt aũt duo prima earũ genera. Frumenta: ut triticũ ordeũ. Et legumia: ut faba & cicer. Differẽtia uero notior: q̃ ut ĩdicari deceat. Frumenti ipsius totidem genera per tpa satu diuisa. Hybernã quæ circa uergiliarum occasum terra per hyemem nutriuntur: ut triticũ: far: ordeum. Aestiua quæ æstate ante uergiliarũ exortum seruntur: ut milium: panicũ: sisama: horminũ: irio italiæ duntaxat ritu. Alioqn in græcia & asia oĩa uergiliarum occasu seruntur. Quædam aũt utroq; tempore ĩ Italia. Ex his quædã & tertio ueris scilicet. Aliqui uerna: milium: panicum: lentẽ: cicer: halicã appellant. Sementica aũt triticum: hordeum: fabam: napum: rapam. Et ĩ tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa satit: ut farrago. Et in legu

minibus ut uitia. At cõis quadrupedum hominumq; usui lupinus. Legumina omnia singulas habent radices præter fabã: easq; surculosas: qa non in multa diuiduntur. Altissimas autẽ cicer. Frumenta multis radicantur fibris sine ramis. Erumpit a primo satu hordeum die septimo. Legumina quarto: uel cum tardissime septimo. Faba a.xv.ad.xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani ĩ radicem exit: alterum in hærbam: quæ & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit: tenuior florẽ. Cæteris seminibus eadẽ pars & radicẽ & florem. Frumenta hyeme ĩ hærba sunt: uerno tpe fastigantur in stipulam: quæ sunt hyberni generis. At milium & panicum in culmẽ geniculatum & cõcauum. Sisama uero in ferulaceum. Omnium satorum fructus aut spicis continetur: ut tritici ordei muniturq; uallo aristarum quadruplici: aut ĩcluditur siliquis: ut leguminum: aut uasculis: ut sisamæ: ac papaueris. Milium ac panicum tantum pro ĩdiuiso & paruis auibus exposita sunt: ĩdefensa quippe membranis continentur. pannicum a panniculis dictum: cacumine languido nutante: paulatim extenuato culmo: pene in surculum prædensis aceruatur granis: cum longissima pedali obsimili comæ granum complexæ: quæ fimbriato capillo curuatur. Sunt & pãnico genera. Mammoso: epano: paruis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore distinguitur: candido: nigro: ruffo: etiam purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico. rarius. Sed nullum frumento ponderosius: aut quod coquendo magis crescat. Lx. enim põdo panis e modio reducunt: modiumq; pultis ex tribus sextariis madidis. Milium intra hos decem annos ex ĩdia in italiam inuectum est: nigrum colore: amplum grano: harũdineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem prægrandibus culmis. Lobas uocant. omnium frugum fertilissimum. Ex uno grano terni sextarii gignuntur. Seri debet ĩ humidis. Frumenta quædam in genu tertio spicam ĩcipiunt concipere. Quædam in quarto: sed etiamnum occultam. Genicula autem sunt tritico quaterna. Farri sena. Hordeo octaua. Sed non ante supra dictum geniculorum numerũ conceptus est spicæ. Qui ut spẽ sui fecerit: quatuor aut quinque tardissime diebus florere ĩcipiunt. Totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea uero cum tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit: & mense nono meti. Fabæ ĩ folia exeunt: ac deĩde caulem emittunt nullis distinctum ĩternodiis. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum: lens. Quorundam caules sparguntur ĩ terram: si non habeant adminiculum: ut oisorum. Quod si non habuere deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba sola Vnus & lupinis. Cæteris ramosus: prætenui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quædam a radice mittunt: quædam a cacumine. Frumentum uero & hordeum uitiaq; & quicquid in stipula est ĩ cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt: cæteris læuia. Multiplicia cõtra fabæ: ciceri: piso. Frumentis folium harundinaceum. Fabæ rotundum: & magnæ leguminum parti. Longiora eruiliæ & piso. Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantum: & papaueri. Legumĩa diutius florent: & ex iis eruum ac cicer. Sed diutissime faba. xl. diebus. Non autem singulis scapi tãdiu: quoniam alio desinente alius ĩcipit. Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquantur uero omnia diuersis diebus: & ab ima primum parte paulatim flore subeunte. Frumenta cum defloruere crassescunt: maturanturq;: cum plurimum diebus. xl. perficiuntur. Item faba. Paucissimis cicer. Id enim a semente diebus. xl. perficitur. Milium & panicum & sisama & omnia æstiua. xl. diebus maturantur a flore. Magna terræ cælique differentia. In ægypto enim hordeum sexto a saxo a satu mense. Frumenta septimo metuntur. In hellade hordeum. In peloponneso octauo & frumenta etiamnum tardius. Grana ĩ stipula crinito textu spicantˀ. In faba leguminibusq; alternis lateribus siliquantur. Fortiora hyeme frumenta legumĩaq; ĩ cibo. Tunicæ frumento plures. Hordeum maxĩe nudum: & halica: sed præcipue auena. Calamus altior frumento q̃ hordeo. Arista mordacior hordeo. ĩ area exteruntur triticum & siligo & hordeum. Sic & seruntur pura: qualiter molluntur: quia tosta non sunt. E diuerso far: milium: panicum purgari nisi tosta non possunt. Itaq; hæc cum suis folliculis seruntur cruda. Et far ĩ uaginulis suis seruant ad satus: atq; non torrent. Leuissimum ex iis hordeũ raro excedit. xv. libras: & faba. xxii. Ponderosius far: magisq; etiãnum triticum. Far in ægypto olyra conficitˀ. Tertiũ genus spicæ hoc ibi est. Galliæ quoq; suũ genus farris dedere: quod illic brance uocãt: apud nos sandalam nitidissimi grani. Et alia differentia est: q; fere quaternis libris plus redddit panis q̃ far aliud. Populũ romanũ farre tm̃ e frumẽto. ccc. annis usum Verri9 traditˀ. Tritici genera plura quæ facere gentes. italico nullum equidẽ cõparauerim cãdore ac pondere: quo maxĩe decernitur. Montanis mõ cõparetˀ italiæ agris externum. ĩ quo principatũ tenuit boœtia: deĩde sicilia: mox africa. Tertiũ pondus erat thracio syrioq;: deĩde ægyptio: athletaq; cũ decreto: quorũ capacitas iumẽtis similis: quẽ diximus ordinẽ fecerat. Græcia & ponticũ laudauit: quod ĩ italiam nõ peruenit. Ex oĩ eodem genere grani prætulit oreũtium & tragũ digues: & selinuntiũ argumento crassissimi calami. itaq; pingui solo hæc genera assignabat. Leuissimũ & maxime inane seu tenuissimi calami in humidis seri iubebat: quoniam multo egeret alimento. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante: cum clarissima fuit græcia atq; in toto terrarũ orbe potentissima: ita tamẽ: ut ante mortẽ eius annis fere centũ quadragintaqnq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentũ italicũ ante cũcta laudauerit: aduerbũ translata sñia

Et fortunatam

Lõgissimo pedali

Et fortunatam italiam frumento canescere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcorum nullam mentionẽ huius fecisse frumenti. Nunc ex iis generibus quæ romam ĩuehuntur leuissimum est gallicum atq; e cheronneso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: si quis granum ipsum ponderet. Adiicit sardium sex libras: alexsandrinum & trientes. Hoc est & sicli pondus. Bœoticum totã libram addit: africũ & dodrantes. In transpadana Italia scio uicenas quinas libras farris modios pendere: Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est in quocunq; genere pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum esse frumentũ: quod impactũ congium aquæ capiat. Quibusdã generibus per se pondus: sicut balearico: modio tritici panis pondo. xxx. reddit. Quibusdã in permixtis: ut cyprio & alexandrino. xx. prope libras nõ excedentibus. Cyprium fuscum est: panẽ nigrũ facit. itaq; miscetur alexandrinum candidum: redduntq;. xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua subigi: quod pleriq; maritimis ĩ locis faciunt occasione lucrandi salis uilissimũ. Non alia de causa oportuniora morbis corpora existunt. Galliæ & hispaniæ frumento in potum resoluto quibus diximus generibus spuma ita cõcreta pro fermẽto utuntur. Qua de causa leuior illis q̃ cæteris panis est. Differentia est & calami. Crassior quippe melioris est generis. Plurimis tunicis thracium triticum uestitur ob nimia frigora illi plagæ exquisitum. Eadẽ causa & trimestria inuenit detinẽtibus terras niuibus: quod tertio fere satum mense ut in reliquo orbe metitur. Totis hoc alpibus notum & hyemalibus prouintiis. Nullum hoc frumẽto lætius. Vnicalamũ præterea: nec usq; capax: seriturq; nõ nisi tenui terra. Est & bimestre circa thracium sinum: quod. xl. die quo satum est maturescit: mirumq; nulli frumento plus esse ponderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia: & achaia: montosis utraq; partibus. Euboea quoq; circa caristum. In tãtum fallitur Columella: qui ne trimestris quidem proprium genus existimauerit esse cum sit antiquissimum. Græci trimenon uocãt. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquent. Primũ ex omnibus frumentis seritur hordeum. Dabimus & dies serendi cuiq; generi natura singulorum exposita. Hordeum ĩdis satiuũ & siluestre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidem maxime oriza gaudẽt: ex qua ptisanam conficiunt: quam relinqui mortales ex hordeo. Orizæ quidem folia carnosa: porro similia: sed latiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gẽmeæ rotunditatis. Antiquissimũ in cibis hordeũ: sicut atheniensium ritu. Menandro auctore apparet & gladiatorum cognomine. qui hordearii uocabantur. Polentam quoq; græci non aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfusum aqua hordeum siccant nocte una: ac postero die frigunt: deinde mollis frangunt. Sunt qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergant: siccentq; priusquã molant. Alii uero uirentibus spicis decussum hordeum recens purgant: madidumq; in pila tundunt: atq; ĩ corbibus eluunt: ac siccatum sole rursus tundunt: & purgatum molunt. Quocũq; aũt genere præparato uicenis hordei libris: ternas seminis lini: & coriãdri selibras salisq; acetabulo: torrentes ante oĩa miscent in mola. Qui diutius uolunt seruare cũ polline ac furfuribus suis cõdunt nouis fictilibus. Italia sine perfusione tostum ĩ subtilem formã molit: iisdem additis: atq; ẽt milio. Pane ex hordeo antiquis usitatum uita dãnauit: quadrupedumq; tradidit refectibus. Ptisanæ inde usus ualidissimus saluberrimusq; tantopere probat᷑. Vnum laudibus eius uolumẽ dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ sciẽtiæ. Ptisanæ bonitas præcipua uticensi. In ægypto uero ea est: quæ fit ex hordeo cui sunt bini anguli. In bœotia & africa genus: ex quo fiat: hordei glabrum appellat Turranius. Idẽ olyram & oryzã eandẽ esse existimat. Ptisanæ conficiendæ uulgata ratio est. Simili modo ex tritici semĩe tragum fit in cãpania tantum & ægypto. Amylum uero ex oĩ tritico ac siligine. Sed optimum ex trimestri. Inuentio eius chio insulæ debetur: & hodie laudatissimũ inde est: appellatum ab eo q̃ sine mola fiat. Proximũ trimestri: quod est minime ponderoso tritico. Madescit dulci aqua ĩ ligneis uasis: ita utitegatur: q̃n quies in die mutata. Melius si & ĩ nocte: ita ut misceatur pariter emolitum: priusq; q̃ acescat: Linteo aut sportis siccatũ tegulæ ĩfunditur illitæ fermento: atq; ita in sole densatur. Post chium maxime laudat᷑ creticum: mox ægyptium. Probat᷑ aũt leuitate & læuore: atq; ut recẽs sit. Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei farina ad medendũ utunt᷑. Mirũq; in usu iumentorum ignibus durato: ac postea emollito: offisque humana manu dimissis in aluum maiores uires torosq; corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines habent: quædã plures usq; ad senos. Grano ipsi aliquot differentiæ: longius: leuiusq;: aut breuius: aut rotũdius: candidius: nigrius: uel cui purpura est. Vltimo ad polentam contra tempestates candido maxima ĩfirmitas. Hordeũ frugũ oĩum mollissimũ est: seri non ualet nisi in sicca & soluta terra: ac nisi læta. Palea ex optimis. Stramentis uero eius nullum cõparatur. Hordeum ex omni frumento minime calamitosũ: quia tollitur anteq̃ triticum occupet rubigo. ita sapientes agricolæ triticum cibariis tantum serunt. Hordeum sarculo seri dicunt: propterea celeberrimæ reddit. fertilissimumq;. Quod in hispania & charthagine aprili mense collectum est: hoc seritur eodem mense in celtiberia: eadẽq; anno bis nascitur. Rapitur oẽ a prima statim maturitate festinantius q̃ cætera. Fragili enim stipula & tenuissima palea granum continet᷑. Meliorem etiam polentam fieri tradunt si non exacta maturitate tollatur.

Non omnia frumēti genera ubiq; nasci: & de reliquis in oriēte generibus. Dap.viii

Rumenti genera non eadem ubiq;: neq; ubi eadē sunt iisdē noībus. Vulgatissima far: quod ado
f reum ueteres appellauere: siligo: triticum. Hæc plurimis terris cōia. Arica galliarum ꝓpria: co
piosa & italiæ est. In egypto autē ac syria ciliciaq; & asia ac græciæ parte peculiares zea: olyra: typhe. Aegyptus similaginē conficit e tritico suo nequaq̄ italicæ parem. Qui zea utuntur nō habent far. Est & hæc italiæ incampania maxime sememq; appellat̄. Hoc debet nomen res præclara ut mox docebimus. Propter quā Homerus Zedoros arura dixit. Nō ut arbitrantur aliqui: quoniā uitā donaret. Amylum quoq; ex ea fit priore crassius. Hæc sola differentia est. Ex omni genere durissimum far: & cōtra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos: & minus subactos: uel æstuosos sitientesq;: primus antiquis latio cibus: magno argumento in adoreæ donis sicuti diximus. pulte aūt non pane longo tempore uixisse romanos manifestum. Quoniam īde & pulmentaria hodieq; dicuntur. Et Ennius antiquissimus uates obsidionis famem describens offam eripuisse plorātibus liberis patres cōmemorat. Et hodie sacra prisca atq; natalium pulte fritilla conficiuntur. uideturq; tā puls ignota græciæ fuisse q̄ italiæ polēta. Tritici semine auidius nullū est: nec quo plus alimenti trahat. Siliginē dixerim proprie tritici delicias: cādor est: & sine uirtute & sine pondere: conueniens hūidis tractibus: quales italiæ sunt & galliæ comatæ. Sed & transalpes ī allobrogum tantum aruenorumq; agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio in triticū transit. Remedium ut grauissima quæq; grana eius serantur.

De pistoriis: & molitura: & farina. Cap.ix.

Siligine lautissimus panis. pistrinaꝝq; opera laudatissima. Præcedit in italia: si cāpana pisis na
e tæ misceatur. Rufior illa: at pisana candidior: pōderosior uero cretacea. Iustum est e grano cāpanæ quā uocant castratā: e modio redire sextarios quattuor siliginis. Vel e gregali sine castratura sextarios quinq;. Præterea floris semodiū. Et cibarii quod secundariū uocant sextarios quatuor. Furfuris sextarios totidē. E pisana aūt siliginis sextarios qnq;. Cætera paria sunt. Clusina arentinaq; etiānum sextarios siliginis assūmunt: in reliquis pares. Si uero pollinē facere libeat. xvi. pondo panis redeūt. Et cibarii tria. Furfurū semodiū. Molæ discrimine hoc cōstat. Nāq; sicca molunt̄ plus farinæ reddunt. Quæ salsa aqua sparsa candidiorē medullā: uerū plus retinent in fursure. Farinā a farre dictam noīe ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus tribus ue amplius in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunq; genere.

De similagine & siligine & de aliis generibus & de pistura. Cap.x.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustū est e modiis redire semodios: & pollinis sex
f tarios quinq;. Ita. n. appellāt in tritico: quod florē in siligine. Hoc arariæ officinæ chartariæque utunt̄. Præterea secundarii sextarios quattuor. Furfurumq; tantūdem. Panes uero e modio similaginis. cxxii. E floris modio. cxvii. Precium huic annona media in modio farinæ. xl. asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplū. Est & alia distinctio. Similago. l. pollin autē xvii. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triente: & secundarii panis quinas selibras: totidē cibarii: & furfuꝝ sextarios sex. Siligo nunq̄ maturescit pariter: nec ulla segetū minus dilatiorē patitur pp teneritatē. Iisq; maturuere ꝓtinus granū dimittētibus: sed minus q̄ cętera frumenta in stipula periclitat̄: quoniā semp rectā habet spicā: nec rorē continet: qui rubiginē faciat. Ex africa dulcissimus panis: ipsa spissior q̄ far: & maior spica eadē & ponderosior. Raro modius grani nō. xvi. libras īplet. Exteritur in græcia difficulter. ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc. n. est quā uocat olyram. Eadē in ægypto facilis fertilisq; far sine arista est. Item siligo excepta ea quæ laconica appellat̄. Adiiciūtur iis genera: bromos: siligo exceptitia: & tragos externa oīa ab oriente inuecta orizæ similia. Tiphe & ipsa eiusdē generis: ex qua fit ī
Zea nostro orbe oriza. Apud græcos est & isia. Tradunq; zeam ac tiphen cum sint degeneres redire ad frumētum: si pistæ serantur: nec protinus: sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius. Hoc enim natura ei tribuit quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum e modio si sit aptum solum: quale in bizātio africæ cāpo centeni quinquageni modii reddantur. Misit ex eo loco Diuo augusto procuator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter. cccxl. stipulas ex uno grano. Cum centesimo quidē & leontini siciliæ cāpi fundunt. Aliiq;: & toto betica: & in primis ægyptus. Fertilissima tritici genera ramosum: aut quod centigranum uocant. Inuentus est iam & scapus unus centum fabis onustus. Aestiua frumenta diximus sisamam: milium: panicum. Sisama ab indis uenit: ex ea & oleum conficiunt. Color eius candidus. Huic simile est in asia græciaq; erisimū: ideq; erat: nisi pinguius esset: quod apud nos uocāt irionē: medicaminibus annumerādum potiusq; frugibus. Eiusdē naturæ & horminū a græcis dictū: sed cymino simile: seriturq; cum sisama hoc & irione. Nullū aīal uescit̄ uirentibus. Pistura non oīum facilis. Quippe & hetruria spicam farris tosti pisente pilo præferrato fistula ferrata: & stella intus denticulata: ut nisi intenti pisant: concidantur grana ferroq; frangantur. Maior pars italiæ ruido utitur pilo: rotis etiā: quas aqua uerset obiter: & molat. De

ipsa ratione

ipsa ratione pisendi Magonis proponetur sentētia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet: postea euelli. deinde sole siccatum pila repeti. Simili modo hordeū. Huius sextarios. xx. spargi duob9 sextariis aque Lentē torrere prius: deide cum furfuribus leuiter pisi. Aut additos in sextarios. xx. lateris crudi frusto: & harenæ semodio. Eruiliam iisdem modis quibus lentē. Sisamā in calida maceratam exporrigi. Deinde cōfricari: frigidæ īmergi: ut paleæ fluctuent: iterūq; exporrigi in solē super lintea. Quod nisi festinato peragatur: lurido colore mucescere. Et ipsa aūt quæ eualuātur uariā pisturaꝝ rationem habent. Acus uocat̃ cum per se pisitur. Spica tantū aurificum ad usus. Si uero in area teritūr cū stipula: palea: ut maiore in terrarū parte ad pabula iumentoꝝ. Milii & panici & sisamæ appludā uocant purgamēta: alibi aliis noībus. Milio cāpania gaudet præcipue: pultēq; candidā ex eo facit. Fit & panis prędulcis. Sarmataꝝ quoq; gentes hac maxime pulte aluntur: & cruda etiam farina equino lacte: uel sanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes non aliam frugem q̄ milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ quædam præcipue aquitania utitur. Sed circūpadana italia addita faba: sine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cætero æstiua frumenta riguis magis etiam q̄ hymbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime: cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites arboresq; frugiferas seri: terram emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera: & quando primum pistores Romæ & de cribris: & alica. Cap. xi.

m Ilii præcipuus ad fermēta usus e musto subacti i annuū tempus. Simile fit ex tritici ipsius furfuribus miutis & optimis e musto albo triduo maturato subactis: ac sole siccatis. Inde pastillos i pane faciendo dilutos: cū similagine seminis feruefaciunt: atq; ita farinæ miscent: sic optimum panē fieri arbitrātes. Græci i binos semodios farinæ satis esse besses fermenti cōstituere. Et hæc quidē genera uindemiis tantum fiunt. Quo libeat uero tp̄e ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruēti foco: uel fictili patina torrent̃ cinere & carbone: usq; dū rubeant. Postea operiūtur i uasis donec acescāt: hinc fermētum diluitur. Cū fieret aūt panis hordeaceus eruilæ aut cicerulæ farinæ ipsæ admixtione fermentabātur. Iustumq; erat duæ libræ in qnq; semodios. Nunc fermentū fit ex ipsa farina quæ subigitur prius q̄ addatur sal ad pultis modum decocta: & relicta donec acescat. Vulgo uero nec sufferuere faciunt: sed tātum pridie asseruata materia utunt̃. Palāq; natura est acore fermētari: sicut & ualidiora eē corpora quæ fermētato pane aluntur. Quippe cum apud ueteres ponderosissimo cuiq; præcipue tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria genera prosequi superuacuum uidet̃. Alias ab obsoniis appellari ut ostrearii. Alias a delitiis ut artolagani. Alias a festinatione ut speusici. Necnon a coquendi ratione ut furnacei uel artoptesii: aut i clibanis cocti non pridem etiā e parthis aduecto: quem alii aquaticū uocant: quoniā aqua trahitur a tenui & spongiosa inanitate: alii pthicum. Sūma laus siliginis bonitate & cribri tenuitate constat. Artoptícii

Quidā ex ouis aut lacte subigunt. Butyro uero gentes etiam pacatæ ad opis pistorii genera transeūte cura. Durat sua piceno i panis iuentione gratia ex alicæ materia cū nouē diebus macerata: decimo ad speciē tracta: & subacta uuæ passæ succo est. Ibi postea in furnis ollis indita: quæ rumpantur ibi torrent. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod fit lacte maxime mulso. Pistores romæ non fuerunt ad persicū usq; bellū: annis ab urbe condita super qngentos octoginta. Ipsi panes faciebant quirites: mulierūq; id opus erat: sicut etiam nunc i plurimis gentiū. Artoptesiam Plautus appellat i fabula: quam aulularíam scripsit. Magna ob id cōcertatione eruditoꝝ: an is uersus poetæ sit illius: certūq; sit Attei Capitonis sententia. Artoptām Plautus.

Tostum panē lautioribus coquere solitos: pistoresq; tantū eos qui far pilebant noiatos. Nec cocos uero habebant in seruitiis: eosq; ex macello conducebant. Cribroꝝ genera galliæ setis equoꝝ iuenere: hispaniæ lino excussiora & pollinaria: ægyptus e papyro atq; iunco. Sed iter hæc dicatur prima & alicæ ratio: præstantissimæ saluberrimæq;: quæ palma frugum īdubitanter italiā contingit. Fit sine dubio & in ægypto: sed admodum spernenda. In Italia uero pluribus locis: sicut ueronensi pisanoq; agro. In campania tamē laudatissimus campus est: montibus subiacet nimbosis totis quidē. xl. mil. pas. planicie. Gratia terræ ei9 (ut protinus soli natura dicatur) puluerea summa: īferior bibula: & punicis fistulās uice. Montiū quoq; culpa in bonum cedit. Crebros enim hymbres percolat atq; transmittit: nec dilui aut madere uoluit ꝓpter facilitatem culturæ. Eadē acceptum humorē nullis fontibus reddit: sed temperat: & concoquens intra se uice fusi continet. Seritur toto anno: punico semel: bis farre. Et tamē uere segetes quæ īterquieuere fundunt rosam odoratiorem satiua: adeo terra nō cessat parere. Vnde uulgo dictū plus apud campanos unguenti: q̄ apud cæteros olei fieri. Quantū autē uniuersas terras campus circūcampanus antecedit: tātum ipsum pars eius: quæ laboriæ uocātur: quē phlegræū græci appellant. Finiunt̃ laboriæ uia ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cumis capuā ducit. Alia fit e zea quam semen appellauimus. Tundit̃ granū eius in pila lignea. Nam lapidis duritia cōteritur. Nobilius ut notū ē pilo uinctoꝝ pena li opa. Primori inest pixis ferrea excusis inde tunicis. Iteꝝ iisdem armamentis nudata cōciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera: minimum: ac secūdarium: grandissimum uero apherema appellāt. Nondū ha

bent candorē suū quo præcellunt. Iam tamen alexandrinæ præferūtur. Postea mirū dictu admiscet' creta quæ transit in corpus: colorēq; & teneritatē affert. Inuenit' hæc īter puteolos & neapolim ī colle leucogeo appellato. Extatq; Diui Augusti decretū quo anno ad uicena milia neapolitanis pro eo numerari iussit e fisco suo coloniā deducēs capuā. Adiecitq; cām afferendi: quoniā negassent cāpani alicā cōfici sine eo metallo posse. In eodē repitur & sulphur. Emicantq; fontes araxi oculorum claritati: & uulnerū medicinæ: dentiūq; firmitati. Alica adulterina fit maxīe e zea quæ in africa degenerat. Latiores eius spicæ nigrioresq; & breui stipula. pisunt cum harena: & sic quoq; difficulter cōterunt utriculos: fitq; dimidia modii mensura. Posteaq; gypsi pars quarta inspargit': atq; ut cohæserit farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit exceptitia appellatur: & grandissima est. Rursus quæ transit: arctiore cernitur: & secundaria uocatur. Item cribraria: quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo: & tantū harenas transmittente. Alia rō ubiq; adulterandi. Ex tritico candidissima atq; grandissima eligūt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciunt sole ad initium: rursusq; leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius q̄ ex tritico fit granum q̄uis id alicæ uitium sit. Candorē aūt ei pro creta lactis incocti mixtura confert.

De leguminibus. Cap. xii.

(S) Equitur natura leguminū: inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tentatus sit ēt panis. Lomentū appellat' farina ea: aggrauaturq; pōdus illa & oī legumine. Iam uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus: oīum quadrupedū generi præcipue hoī. Frumento etiā miscet' apud plerasq; gētes: & maxime panico solida: ac delicatius fracta. Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis diis in sacra est: præualens pulmentarii cibo & hebetare sensus existimata: insomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica sententia dānata. Vel (ut alii tradidere) quoniā mortuorū aīæ sunt in ea. Qua de causa parentādo utiq; assummit'. Varro & ob hæc flaminē ea nō uesci tradit: quoniā & in flore eius litteræ lugubres reperiant'. In eadē peculiaris religio. Nāq; fabā utiq; e frugibus referre mos est auspicii cā: quæ iō referina appellatur. Et auctionibus eā adhiberi lucrosum putant. Sola certa frugum etiam exesa repletur crescente luna. Aqua marina alia ue salsa non percoquit'. Seritur ante uergiliarū occasum leguminum prima: ut antecedat hyemē. Virgilius per uer eā seri iubet circūpadanæ italiæ ritu. Sed maior pars malūt fabalia maturæ sationis: q̄ trimestrem fructrum eius. Nanq; siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori. Aquas in flore maxime cōcupiscit: cum uero defloruit: exiguas desiderat. Solum in quo sata est lætificat stercoris uice. Ideo circa macedoniam thessaliāq; cū florere incepit uertunt arua. Nascit' & sua sponte plerisq; in locis: sicut septentrionalis occeani insulis: quas ob id nostri fabarias appellāt. Item in mauritania siluestris passim: sed prædura: & quæ percoqui non possit. Nascitur & in ægypto spinoso caule. Qua de causa crocodilli aculeos timentes refugiunt. Longitudo scapo quattuor cubitorum est. Amplissima crassitudo. Octona genicula habet: moli calamo. Simile caput papaueri: colore roseo. In eo fabæ non supra tricenas. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore: sed radix per quā lauta incolarū cibis cruda: & oīno decocta. Harundinum radicibus similis. Nascitur & in syria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus aūt nouēbri seruntur lens: & in græcia pisa. Lens amat solum tenue magis q̄ pingue: cælum utiq; siccum. Duo genera eius in ægypto: alterū rotundius nigriusq;: alterum sua figura. Vnde uario usu translatū est in lenticulas nomē. Inuenio apud auctores æquanimitatē fieri uescentibus ea. Pisum in apricis seri debet: frigorū impatientissimū. Ideo in italia & in austeriore cælo non nisi uerno tempore terra facili ac soluta.. Ciceris natura est gigni cum salsilagine: ideo solum urit. Nec nisi madefactū pridie seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura: colore: sapore. Est enim arietino capiti simile: unde ita appellatur. Album nigrūq; est & colūbinum: quod alii uenerium uocant: candidū: rotundū: leue. Arietino minus: quod religio puigiliis adhibet. Est & cicercula minuti ciceris: inæqualis angulos habēs ueluti pisum Dulcissimum aūt id quod eruo simillimū: firmiusq; q̄ nigrum & ruffum q̄ quod albū. Siliquæ rotundę ciceri: cæterisq; leguminū longæ: & ad figuram seminis latæ. Piso cilindraciæ. Fasiolorum cum ipsis māduntur granis. Serere eos qua uelis terra licet ab idibus octobris in Calen. nouēbris. Legumina cum maturescere cœperint rapienda sunt: quoniā cito exiliunt: latentq; cum decidere sicut & lupinum.

Refrina

Oculis

Digiti nec

De rapis & napis amiterinis. Cap. xiii.

(q) Vā q̄ prius dixisse conueniat de rapis: in trāscursū eas attigere nostri: paulo diligentius græci: & ipsi tamē inter hortensia. Si iustus ordo fiat a frumento protinus aut certe faba dicendis. Quādo alii præstātior usus ab iis nō est: ante oīa nāq; cūctis aīalibus nascūtur: nec in nouissimis. Satiant ruris alitū quoq; genera: magisq; si decoquātur aqua. Quadrupedes & fronde earū gaudēt. Et hoī non minore rapaciorum suis horis gratia q̄ cimarum. Flaccidorum quoq; & in horreis enecatorū uel maiore q̄ uirentium. Ipsa uero durant & in sua terra seruata. Et post a passo pene ad alium prouentū famemq; sentiri prohibent. A uino atq; messe tertius hic transpadanis fructus. Terram non morose eligit: pene ubi nihil aliud seri possit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro aluntur amplitudine mirabili. Vidi. xl. libras excedētia. In cibis quidē nostris pluribus modis cōmendātur: durātq; ad alia sinapis acrimonia domita:

nia domita: etiã coloribus picta: præter suũ semen: sex aliis: purpureo quoq;: neq; aliud in cibis tingui decet. Genera eorũ graeci duo prima fecere: masculinũ fœminũq; & ea seredi mõ ex eodẽ semine. Densiore.n. satu masculescere: itẽ in terra difficili. Semen præstantius quo subtilius. Species uero oĩum tres. Aut.n. in latitudinem fundi: aut in rotunditatẽ globari. Tertiã speciem siluestrem appellauere: in longitudinem radice ꝑcurrente: raphani similitudine & folio anguloso scabroq;: succo acri. Qui circa messem exceptus oculos purgat: medeturq; caligini admixto lacte mulierũ. Frigore dulciora fieri existimant̃ & grandiora. Tepore in folia exeunt. Palma in nursino agro nascẽtibus. Taxatio in libras sestertii singuli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini quorũ eadẽ fere natura gaudent æque frigidis. Seruntur & ante Calen. martias in iugero sextarii quattuor. Diligentiores quinto sulco napum seri iubent: rapã quarto utroq; stercorato. rapam latiorem fieri si palea iacente uel cũ palea seminetur. Serere nudum uolunt præcantẽ sibi & uicinis serere se. Satus utriq; generi iustus inter duorum numinũ dies festos Neptũni atq; uulcani. Feruntq; subtili obseruatione quota luna ꝓcedente hyeme nix prima ceciderit: si totidem numinũ die intra prædictum tpis spatium serant̃ mire ꝓuenire. Serunt̃ & uere in calidis atq; humidis.

De lupino. Cap. xiiii.

l Vpino est usus proximus: cũ sit & hoĩ & quadrupedũ generi ungulas habenti cõis. Remediũ eius ne metentes fugiant exiliẽdo: ut ab hymbre tollant̃. Nec ullius quæ serunt̃ natura assensu terræ mirabilior est. Primũ oĩum cũ sole quotidie circũagitur: horasq; agricolis etiã nubilo demonstrat. Ter præterea floret. Terrã amat: terraq; operiri non uult. Et unũ hoc serit̃ nõ arato: ubi fuerit maxime sabulosa: & sicca: atque ẽt harenosa. Coli utiq; nõ uult. Tellurem adeo amat: ut quãuis frutecto solo coniectũ inter folia uepresq;: ad terrã tamen radice pueniat. Pinguescere hoc satu arua uineasq; diximus. Itaq; adeo nõ eget fimo: ut optimi uicem representet. Nihil aliud nullo impendio cõstat: ut quod ne serendi quidẽ gratia opus sit afferre protinus seritur ex aruo. Ac ne spargi quidẽ postulat decidens spõte. Primũq; oĩum seritur: nouissimũ tollit̃. Vtrunq; septẽbri fere mense: quia si nõ antecesserit hyemẽ frigoribus obnoxium est. impune præterea iacet: uel derelictum etiã: si nõ ꝓtinus secuti obruant hymbres: ab oĩbus aĩalibus amaritudine sua tutum. Plerunq; tamen leui sulco integunt. Ex densiore terra rubricã maxime amat. Ad hanc alendam post tertium florem uerti debet: in sabulo post secundum. Cretosa tantum limosaq; odit: & in iis nõ prouenit. Maceratum calida aqua homini in cibo est. Nam bouem unum modii singuli satiant: ualidumq; præstant. Quando etiã impositum puerorum uentribus pro remedio est. Condi in fumo maxime conuenit: quoniã in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatẽ castrãt. Si depastum sit in fronde: inarari protinus solum opus est.

De uitia & eruo. Cap. xv.

e Tt uitia pinguescunt arua: nec ipsa agricolis operosa: uno sulco sata: nõ sarritur: nõ stercorat̃: nec aliudq̃ deoccat̃. Sationis eius tria tpa. Circa occasum arcturi: ut decembri mense pascat. Tunc optime seritur ĩ semen. Aeque nãq; fert depasta. Secunda satio mẽse ianuarii est: nouissima martio: ac tum ad frondem utilissima. Siccitatẽ ex oĩbus quæ seruntur maxime amat: nõ aspernat̃ ẽt umbrosa. Ex semine eius si lecta matura est palea cæteris præfert̃. Vitibus præripit succũ languescuntq; si in arbustis seratur. Nec erui operosa cura est. Hoc amplius q̃ uitia runcat̃: & ipsum medicaminis uim obtinens. Quippe per eruum Diuũ Augustum curatum epistolis ipsius memoria extat. Sufficiunt singulis boum iugis modii quini sati. Martio mense satum noxium esse bubus aiunt. Item autũno grauedinosum. Innoxium autem fieri primo uere satum.

De fœno & farragine & de ocyno & medica & cytiso. Cap. xvi.

e T silicia hoc est fœnũgræcum scarificatione serit̃: nõ altiore quattuor digytorũ sulco quãtoq; peius tractatur: tãto ꝓuenit melius. Rarum dictu: esse aliquid cui prosit negligentia. Id autẽ quod secale atq; farrago appellat̃ occari tantũ desiderat. Secale taurini sub alpibus asiã uocãt deterrimũ: & tantũ ad arcendum famẽ utile. fœcunda sed gracili stipula: nigritia triste: sed pondere præcipuum. Admiscet̃ huic far ut mitiget amaritudinẽ eius: & tamẽ sic quoq; ingratissimũ uentri est. Nascitur qualicunq; solo cum centesimo grano. Ipsumq; ꝑ letamine est. Farrago ex recremẽtis farris ꝓdẽsa seritur: admixta aliquando & uitia. Eadẽ aliquando in africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. Degenerantq; ex leguminibus quæ uocat̃ eracca: in tantũ colũbis grata: ut pastas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Apud antiquos erat pabuli genus: quod Cato ocynum uocat: quo sistebant aluum bubus. Id erat e pabulis segete uiridi desecta anteq̃ gelaret. Sura Manulius id aliter ĩterpretatur: & tradit fabæ modios x. uitiæ duos tatundem: & eruilæ in iugero autumno misceri & seri solitos. Melius & auena græca: cui non cadit semen admixta. Hoc uocitatum ocynum: boumq; causa seri solitum. Varro appellatum a celeritate proueniendi a græco: quod ocys oceos dicunt. Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta per bella persarũ quæ Darius ĩtulit. Sed uel in primis dicẽda tanta dos eius: ut cũ uno satu amplius q̃ tricenis annis duret. Similis est trifolio caule: foliisque geniculata: quicquid in caule assurgit in folio cõtrah

tur. Vnum de ea & cytiso uolumẽ Amphilochus fecit cõfusum. Solum in quo seratur elapidatum purgatumq;: Subigitur autũno: mox aratum & occatum itegitur crate iterũ & tertio: quinis diebus interpositis et fimo addito. Poscit autem siccum succosum uel riguum. Ita præparatum seritur mense maio: alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari: internascentesq; hærbas excludi. Id præstant in iugera modia uicena: imouendum ne adurat: terraq; protinus integi debet. Si sit humidũ solũ: hærbosum ue uincit̃: & desciscit in pratum. Ideo ꝓtinus altitudine unciali hærbis omnibus liberãda est manu potius q̃ sarculo. Secatur incipiens florere: & quotiens refloruit. Id sexies euenit per annos: cũ minimum quater. In semen maturescere prohibẽdum est: quia pabulum utilius est usq; ad trimatũ. Verno seri debet: liberariq; cæteris hærbis. ad trimatum marris a solo radi. Itaq; reliquæ hærbæ intereunt sine ipsius dãno propter altitudinem radicum. Si euicerint hærbæ: remedium unicum est aratio: sæpius uertendo: donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad satietatem debet: ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuat̃. De cytiso cui & ipsi principatus datur in pabulis affatim diximus inter fructices. Et nunc frugũ oĩum natura peragenda est: cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

De uitiis frugũ & remediis: & quid in quoq; terræ genere debeat seri. Cap. xvii.

p Rimum oĩum frumenti uitium auena est: & hordeum in eã degenerat: sicut ipsa frumẽti fit instar. Quippe cum germaniæ populi edant eã: neq; alia pulte uiuant. Soli maxĩe cæliq; humore hoc euenit uitium. Sequentem causam habet imbecillitas seminis: cum diutius retentũ ẽ terra: prius q̃ erumpat. Eadem est rõ si cariosum fuit: cũ sereret̃. Prima autẽ statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice esse cãm. Est & aliud ex uicino auenæ uitium: cũ amplitudĩe icohata granum: sed nondum matura: priusq̃ roboretur corpus afflatu noxio cassum & inane a spica euanescit quodã abortiuo. Venti aũt tribus tpibus nocent frumento & ordeo. In flore aut protinus cũ defloruere: uel maturescere incipientibus. Tunc enim exinaniunt grana. Prioribus causis nasci prohibent. Nocet & sol creber e nube. Nascuut̃ & uermiculi in radice: cũ sementem hymbribus secutis icluserit repẽtinus calor humorẽ. Gignuntur & in grano: cum spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cantharis dictus scarabeus paruus frumenta erodens. Omnia ea aĩalia cum cibo deficiunt. Oleum: pix: adeps contraria seminibus. Cauendumq; ne contracta eis tunc serantur. Himber in hærba utiis quarto. Florentibus autẽ frumẽto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus: præterq̃ ciceri. Maturescẽtia frumẽta hymbre læduntur: & hordeũ magis: Nascit̃ & hærba alba panico similis: occupãs arua: pecori quoq; mortifera. Nam loliũ & tribulũ & calduũ: lappãq; non minus q̃ rubũ: inter frugum morbos potius q̃ inter ipsius terræ pestem numerãuerim. Cæleste frugũ uinearumq; malũ nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu: cõuallibusq; ac pflatũ non habentibus. E diuerso carent ea uentosa & excelsa. Inter uitia segetum & luxuria est: cum onerata fertilitate ꝓcũbunt. Cõe aũt oĩum satoꝝ uitium urica: etiam ciceris cum salsilagine eius abluendo hyber dulcius id facit. Est hærba quę cicir enecat & eruum circum ligando se: uocatur orobãche. Triticum simili modo era: Hordeum festuca quæ uocatur ægilops. Lentem hærba securidaca: quã græci a similitudine pelecinon uocant. Et hæ quidem cõplexu necant. Circa philippos aũt ateramnũ noĩant in pingui solo hærbã: qua faba necatur. Terãnũ qua in macro: cũ udam quidã uentus afflauerit. Eræ granũ minimum est in cortice aculeato. Cũ est in pane celerrime uertigines facit. Aiuntq; in asia & græcia balneatores cum uelint turbã pellere: carbonibus id semẽ iniicere. Nascit̃ & phalãgius i eruo bestiola aranei generis: si hyems aquosa sit. Limaces nascuntur in uitia: aliquãdo e terra cochleæ minutæ mirũ ĩmodũ erodentes eã. Et morbi quidẽ hi sunt. Remedia eoꝝ quæcũq; ptinent ad hærbas in sarculo: & cũ semen iactat̃ cinere. Quæ uero in semine & circa radicem consistunt præcedente cura cauent̃. Vino aũt semina pfusa minus ægrotare existimãt. Virgilius nitro & amurca pfundi iubet fabam: sic etiã grandescere ꝓmittit. Quidam uero si triduo ante satum urina & aqua maceret̃: præcipue adolescere putant. Ter quidem sartam modium fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tusis si misceant̃: nõ esse uermiculis obnoxia: nec si interlunio serantur. Multi ad milii remedia: rubetam noctu aruo circũferri iubent priusq̃ sarriat̃: defodiq; in medio inclusam uase fictili. Ita nec passerem nec uermẽ nocere: sed eruendã priusq̃ metatur. alioquĩ amaꝝ fieri. Quin & armo talpæ cõtacta semina uberiora esse. Democritus succo hærbæ quæ appellatur aizoõ in tegulis nascens tabulisessum latine uero sedum aut Digitellum medicata seri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat & uermes radicibus inhæreant: remedium est amurca pura ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit rũcare: ne hærbæ uincant. Pestẽ a milio atq; panico sturnoꝝ paseꝝ ue agmina scio abigi hærba. cuius nomẽ est ignotum: in quattuor angulis segetis defossa mirum dictu ut oĩno nulla auis itret. Mures abiguntur cinere mustellæ uel fellis diluto & semine sparso: uel decoctarum aqua. Sed redolet uirus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubulo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxima segetum pestis lauri ramis in aruo defixis transit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in hærba

Tuntum

tabulis ue. Tabulis exesis

ris in hærba duntaxat:& depastæ quidem uel sæpius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retōsarum uero etiam semel omnino certum est granū longius fieri:sed inane cassumq; ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant:tertio depascunt. Alioquin folia tantum fierent. Sic quoq; cum quintodecimo fœnore messes reddit exilitas soli. Verų diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neq; est curra difficilis. Quā diutissime aquari gaudent:ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limum autem non inuehunt euphrates tigrisq;:sicut in ægypto nilus. Nec terra ipsa hærbas gignit. Vbertatis tamen tātæ sunt:ut sequente anno sponte resibilis fiat seges impressis uestigio seminibus. Quæ tanta soli differentia ammonet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est. In agro crasso & læto frumentum seri. Si uero nebulosus sit:Idē raphanum:milium:panicum in frigido & aquoso prius serendum: postea in calido. In solo autem rubricoso uel pullo:uel harenoso si non sit aquosum lupinum. In cretoso & rubicoso & aquosiore agro adoreum. In sicco & non hærboso nec umbroso triticum. In solo ualido fabam. Vitiam uero q̄ minime aquoso hærbidoq;. Siliginem & triticum in aperto loco edito qui sole q̄ diutissime torreatur. Lentem in fruteto & rubicoso:qui non sit hærbidus. Hordeum in nouali & in agro quod restibile possit fieri:trimeste ubi sementem maturam facere non possit:& cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia. Serenda esse ea in tenuiore terra:quæ non multo indigent succo:ut cytisus & cicer:exceptis leguminibus quæ ueluntur e terra:non subsecantur. Vnde & legumina appellata:quia ita leguntur. In pingui autem quæ cibi sunt maioris:ut olus:triticum:siligo:linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabiť. Minus enim alimenti radix poscit. Leuior terra densiorq; tritico. In loco humili far adoreū potius q̄ triticum sereť. Temperato & triticum & hordeū. Colles robustius:sed minus reddūt triticum. Far & siligo & cretosum & uliginosum solum sortiuntur.

Quinquagesimo cētesimo

De ꝓdigiis frugum & arandi disciplina:& uomerum generibus. Cap. xviii.

e St & in frugibus ostentū. Semel (quod equidem inuenerim) accidit. P. Elio. Cn. Cornelio coss. quo anno superatus est Hannibal. In arboribus enim tunc nata ꝓduntur frumenta. Et quoniā de frugum terræq; generibus abunde diximus:nunc de arandi rōne dicemus: ante oīa ægypti fœlicitate cōmemorata. Nilus ibi coloni uice fungēs euagari incipit (ut diximus) a solstitio aut noua luna:ac primo lente:deinde uehementius q̄diu in leone sol ē. Mox pigrescit in uirginem transgresso: atq; ī libra residet. Si.xii. cubitos nō excesserit:fames certa est. Nec minus si.xvi. exuperauerit. Tanto enim tardius decedit:quanto abundantius creuit:& sementem arcet. Vulgo credabatur ab eius decessu serere solitos:mox sues impellere uestigiis semina deprimentes:& in madido solo credo antiquitus factitatum. Nunc quoq; non multo grauiore operra:sed tamen inarari certū est:abiecta prius semia in limo digressi amnis: hoc est nouēbri mense incipiente. postea pauci runcant:quod botanismon uocant. Reliqua pars nō nisi cū falce arua uisit pauloāte Calen. aprilis. Peragitur aūt messis mēse maio:stipula nunq̄ cubitali. Quippe sabulum subest:granūq; limo tantū continetur. Excellētius in thebaidus regionibis frumentū q̄ palustribus ægyptiis. Similis ratio sed fœlicitas maior babyloniæ seleuciæ euphrate atq; tigri restagnātibus:quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quoq; tenui sulco arat: cum multifariā ī italia octoni boues ad singulos uomeres anhelēt. In omni quidem parte culture:sed in hac quidem maxīe ualet oraculum illud. Quid quæq; regio Patiatur. Vomerų plura genera. Culter uocať prædēsam prius q̄ præscindať:terrā secās:futurisq; sulcis uestigia præscribēs incisuris:quas resupinus in arando mordeat uomer. Alterum genus est uulgare rostratum uti uectis. Tertium in solo facili nec toto porrectum dentali:sed exigua cuspide:in rostro latior. Hæc quarto generi:sed exacutior in mucronem fastigata: eodēq; gladio scindens solum:& acie laterų radices hærbarų secans:non pridē inuentum in rhetia. Galliæ uero duas addiderunt rotulas:quod genus uocant plāmorati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita nō nisi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semē protinus iniiciunt. Cratesq; dentatas suptrahūt. Nec sarrienda sunt hoc modo sata:sed porcellis binis ternisq; sic arāt. Vno iugo boum censeri anno facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena iustum est.

De temporibus arandi:& iunctione boum. Cap. xix.

i N arādo magnopere seruandū est Catōis oraculū. Quid est primū? Agrū bene colere. Quid secundū? Bene arare. Quid tertiū? stercorare. Sulco uario ne ares. Tēpestiue ares. Tepidioribus locis a bruma proscindi arua oportet:at frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regione q̄ humida. Maturius densa terra q̄ soluta:pingui q̄ macra. Vbi siccæ & graues æstates terra cretosa aut gracilis. Vtilius iter solstitium & autumni æquinoctium arať. Vbi leues æstus frequētes hymbres pingue hærbosumq; solū:ibi melius caloribus. Altum & graue solū etiā hyeme moueri placet Tenue ualde & aridum pauloante sationis tempus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi omni arato. Prius q̄ ares ꝓscindito. Hoc utilitatem habet:q; in uerso cespite hærbarų races necantur. Quidā utiq; ab æquinoctio uerno ꝓscindi uolunt:quodq; uere semel aratum est a temporis argumento ueruactū uocať. Hoc ī nouali atq; reqeto necessarium est. Nouale ē quod alternis annis serit. Araturos

boues q̃ arctissime iungi oportet:ut capitibus sublatis arent. Sic minime colla contundunt. Si iter arbores uitesq; aretur fiscellis capistrari:ne germinũ tenera præcerpant. Securiculã insitiuã pendere:qua iterci dant radices. Hoc meliusq̃ cõuelli aratro:bouesq; luctari. In arando uersum peragi:nec strigare in actu spiritus. Iustum est proscindi sulco dodrãtali iugeꝶ uno die:iterari sesquiiugeꝶ:si sit facilitas soli. Si minus proscindi semissem:iterari assem. Quãdo & aĩalium labori natura leges statuit. Omne aruũ rectis sulcis:mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantum mõte aratur:sed mõ in superiora modo in iferiora rostrante uomere. Tantũq; est laboris hoĩ:ut etiã boum uice fungat. Certe sine hoc animali montanæ gentes sarculis arant. Arator nisi incuruus præuaricat. Inde translatum hoc crimen in forũ. Ibi itaq; caueat:ubi inuentũ est. Purget uomerẽ subinde stimulus cuspidatus rulla. Scãna iter duos sulcos cruda ne relinquãtur:glebæ ne exultent. Male aratur aruum:quod satis frugibus occandũ est. Id demum recte subactum erit:ubi nõ intelliget utro uomer ierit. In usu est:& collicias interponere:si ita loc9 poscat:ampliore sulco:quæ in fossas aquam deducant.

Striare
Sæpius

De occando:& quodam arationis genera:& iteratione:& resectione. Cap.xx.

Ratiõe per trãsuersum iterata occatio sequit:ubi res poscit:crate uel rastro:& sato semie iteratio. Hoc quoq; cõsuetudo patitur crate dẽtata:uel tabula aratro adnexa:qd uocãt lerare:operientes semina. Vnde primũ appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimat uoluisse:cũ dixit optimã esse segetem:quæ bis solem bis frigora sensisset. Spissius solum sicut plerunq; ĩ Italia quinto sulco seri melius est:in thusis uero nono. At fabam & uiciam nõ proscisso serere sine dãno:cõpendium operæ est. Nõ omittemus unam etiãnum arandi rationem ĩ transpadana italia bellorũ iniuria excogitatam. Salassi cũ subiectos alpibus depopularentur agros pãnicum miliũq; iam excrescens tẽtauere. Postq̃ respuebat natura inararũt. At illæ messes duplicatæ docuere quod nũc uocãt artrare idest aratrare(ut credo) nũc dictum. Hoc fit:uel incipiẽte culmo:uel tum si aut bina ternaue emiserit folia. Nec recens subtrahemus exẽplum. In treuerito agro tertio ante hunc annum cõpertum. Nam cũ hyeme præ gelida captæ segetes essent:reseuerunt:resarrientes campos mense martio:uberrimasq; messes habuerũt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. Cap.xxi.

Iliginem:far:triticũ:semen:hordeum occato:sarrito:runcato quibus dictum erit diebus. Singulæ operæ cuiusq; generi in iugero sufficient. Sarculatio induratã hyberno rigore soli tristitiã laxat tpibus uernis:nouosq; soles admittit. Qui sarriret:caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum:hordeum:semẽ:fabã bis sarrire melius. Runcatio cũ seges in articulo est euulsis inutilib9 hærbis frugum radicem uindicat:segetẽq; discernit a cespite. Leguminum cicer eadẽ quæ far desiderat. Faba runcari nõ gestit:quoniã euincit hærbas. Lupinum runcat tantum. Miliũ panicũ occatur:& seritur:non iteratur:nõ runcat:silicia:& fasioli occantur tantũ. Sunt genera terræ quaꝶ ubertas pectinari segetem in hærba cogat. Cratis & hoc genus dentatis stilis ferreis. Eadẽq; nihilominus & depascunt. Quæ depasta sunt sarculo iteꝶ excitari necessariũ. At in bactris africa cyrene oĩa hęc supflua. Quæ fecit indulgentia cæli:& a semente nõ nisi nonis mensibus in aream redeunt:quia siccitas coercet hærbas:fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua suadet & hoc(si patiantur ruris spatia)utilissimũ ꝑcul dubio est. Quod si neget conditio:far serendum:unde lupinũ aut uitia aut faba sublata sint:& quæ terrã faciãt lætiorẽ. In primisq; & hoc notandũ quædam propter alia seri obiter:sad parũ ꝓuenire priori diximus uolumine:ne eadẽ sæpius dicantur. Plurimum enim refert soli cuiusq; ratio.

Silicula

Exẽpla diuersarum & de summa fertilitate:& bifera uite:& aquaꝶ differentia. Cap.xxii.

Iuitas africæ in mediis sita harenis syrtis petentibus leptin:quæ magna uocatur. Tacape fœlici super oẽ miraculũ riguo solo:ternis fere milibus pass. in oẽm partem. Fons abundat largus quidẽ:sed certis horaꝶ spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrãdi subdit olea:huic ficus:fico punica:illi uitis:sub uite seritur frumentum:mox legumen:demum olus:oĩa eodẽ ãno:oĩaq; aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in quadratũ:nec ut a porrectis metiant digitis:sed ĩ pugnum cõtractis quaternis denariis uenundantur. Sup oĩa est biferam uitem bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniat ubertas:pareãt luxuria singuli fructus. Nunc uero toto anno metit aliquid. Constatq; fertilitati nõ occurrere hoĩes. Aquaꝶ quoq; dĩa magna riguis ẽ. In narbonẽsi ꝓuintia nobilis fons orge noĩe ẽ. In eo hærbæ nascuntur in tm̃ expetitæ bubus:ut mersis capitibus totis eas q̃rant uirib9 Sed illas in aqua nascentes certum est nõ nisi hymbribus ali. Ergo quisq; suã terrã aquaq; nouerit.

De qualitate terræ:& stercoratione. Cap.xxiii.

I fuerit illa terra quã appellauimus teneram:poterit sublato hordeo milium seri:eo cõdito raphanus:iis sublatis hordeum uel triticum:sicut in cãpania. Satisq; talis terra arat cum seritur. Alius ordo:ut ubi adoreum fuerit cesset quattuor mẽsibus hybernis:& uernã fabam recipiat:aut ante hyemalẽ:ne cesset. Necnon minus pinguis alternari põt ita:si frumento sublato legumẽ tertio seratur. Gracilior

feratur. Gracilior & in annũ tertium cesset. Frumentum quidã seri uetant: nisi ĩ ea quæ proximo ãno quie uerit. Maximã huius loci partẽ stercorationis obtinet ratio: de qua & priore diximus uolumine. Hoc tã tum unum ĩ confesso est: nisi stercorato seri non oportere: quãq̃ & hic leges sint propriæ. Miliũ: panicũ: rapa: napus nisi in stercoratione nõ serãt. Non stercorato frumentum potius q̃ hordeũ serito. Item ĩ no ualibus tametsi ĩ illis fabam seri nolunt: eadem ubicunq; q̃ recentissime stercorato solo. Autũno aliquid saturus septembri mense fimum inaret post hymbrem. Vtiq; si uerno erit saturus: per hyemẽ fimum di sponat. Iustum est uehes. xviii. iugero tribui. Dispergere autẽ prius q̃ arescat: aut iactato semine. Si hæc omissa sit stercoratio: sequens est prius q̃ serat: ante puluerem. Quod ut hanc quoq; cura determinemus iustum est singulas uehes fimi denario ire: in singulas pecudes minores: in maiores denas: nisi hic male substrauisse pecori colonum appareat. Sunt qui optime stercorari putent sub diuo retibus inclusa peco-rum mansione. Ager si non stercoratur: alget. Si nimium stercoratus est: aduritur. Satiusq; est id sæpe: q̃ supramodum facere. Quo calidius solum est eo minus addi stercoris ratio est.

De bonitate seminum: & disciplina seminandi: & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero seren-dum: & temporibus serendi. Cap. xxiiii.

Semen optimũ anniculum: bimũ deterius: trimũ pessimũ: ultra sterile. Et ĩ imo oĩum definita genere rõ est: Quod ĩ ima areæ subsedit ad semen reseruãdum est: Id. n. optimũ qm̃ grauissi-mũ. Neq; alio modo utilius dispergit̃. Quæ spica p̃ interualla semina habebit: abiiciet̃. Opti-mum est granũ quod rubet: & dẽtibus fractũ eundẽ habet colorẽ. Deterius cui plus itus albi est. Certũ terras alias plus seminis recipere: alias minus. Religiosumq; ĩde primũ colonis augurium: cũ auidius ac cipiat esurire creditur: & comesse semen. Satõnẽ locis humidis celerius fieri rõ est: ne semẽ hymbre putre-scat. Siccis serius: ut pluuiæ sequãtur: ne diu iacens atq; nõ concipiens uanescat. Iteq; festinata satione den sum spargi semen: quia tarde cõcipiat: serotina rarũ: quia densitate nimia necetur. Artis quoq; cuiusdã est æqualiter spargere. Manus utiq; cõgruere debet cũ gradu: semperq; cũ dextro pede. Fit quoq; quorundã occulta ratione: q sors genialis atq; fœcunda est. Non transferendũ est ex frigidis locis semẽ ĩ calida: neq; ex præcocibus in serotina: nihilq; ĩ contrariũ præripere quadã falsa diligentia. Serere in iugero temperati soli: iustum est tritici aut siliginis modios. v. farris aut seminis: quod frumenti genus ita appellamus. x. hordei. vi. fabę quĩtam partẽ amplius q̃ tritici. Viciæ. xii. Ciceris & cicerculæ & pisi. iii. Lupini. x. Lẽtis. iii. Sed hanc cũ fimo arido seri uolunt. Erui. vi. Siliciæ. vi. Fasiolorum. iiii. Pabuli. xx. Milii panici sextarios quattuor. Pingui solo plus: gracili minus. Est & alia distictio. In denso aut cretoso aut uliginoso solo tri-tici aut siliginis modios. vi. In soluta terra & nuda & sicca & læta quattuor. Macies enim soli maior: nisi rarum culmum habeat: spicam minutam facit & inanem Pĩguia arua ex una seminis radice fruticem nu merosum fundunt: densamq; segetem e raro semine emittunt. Ergo iter quattuor & sex modios: pro na tura soli: alii qnq; non minus seri: pluresue p̃cipiunt. Itẽ in cõsito aut cliuoso aut macro. Huc p̃tinet ora-culum illud magnopere custodiendum segetem ne defruges. Adiecit his Accius ĩ praxidico: ut sereretur cum luna esset in ariete: geminis: leone: libra: aquario. Zoroastres sole. xii. partes scorpionis transgresso cum luna esset in tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges serẽdi quæstio magnaq; ex parte ratione syderum connexa. Quãobrem sententias oĩum in primis ad id pertinentes ex ponemus. Hesiodus qui princeps omnium de agricultura præcepit: unum tẽpus serendi tradidit ad uer giliarum occasum. Scribebat enim ĩ boeotia helladis: ubi ita seri diximus. Inter diligentissimos conuenit: ut ĩ alitum quadrupedumq; genitura: eẽ quosdã ad cõceptũ ĩpetus terræ. Hos græci ita definiũt: cum sit calida & humida. Virgilius triticum & far ad uergiliarum occasum seri iubet: hordeum iter æquinoctiũ autumni & brumã. Vitiam uero fasiolos & lentem boote occidẽte. Quo fit: ut horum syderum aliorũq; exortus & occasus digerendi sint in suos dies. Sunt qui & ante uergiliarũ occasum seri iubeant: dũtaxat ĩ arida terra calidisq; p̃uintiis. Custodiri enim semen corrumpente humore: & a proxĩo hymbre uno die erumpere. Alii statim ab occasu uergiliarum sequi hymbres a septimo fere die. Aliqui ĩ frigidis ab æqui-noctio autumni: ĩ calidis serius: ne ante hyemẽ luxurient. iter oẽs aũt conuenit circa brumã serendũ non esse magno argumento: quoniã hyberna semĩa cũ ante brumã sata sint septimo die erumpãt: si post bru mã: uix. xl. Sunt qui properẽt: atq; ita p̃nuncient festinatã sementẽ sæpe decipere: serotinam semper. E cõ trario alii uel uere potius serendum q̃ male ĩ autũno. Atq; ubi fuerit necesse iter fauonium & uernũ æqui noctium. Quidam omissa cælesti cura: ut inutili temporibus definiunt. Vere linum & auena: & papauer atq; uti nunc etiã transpadani seruant usq; in quinquatribus fabam. Siliginem nouembri mense. Far sep tẽbri extremo usq; in idus octobris. Alii post hunc diẽ in Kalen. nouẽbris. ita his nulla naturæ cura est: illis nimia. Et ideo cæca subtilitas: cum res inter rusticos geratur litterarũq; exptes non modo syderũ. Et cõfitendum est cælo maxime cõstare ea. Quippe Virgilio iubente prædisci uentos ante oĩa ac syderũ mo res. Neq; aliter q̃ nauigantibus seruari. Spes ardua & ĩmensa: misceri posse cælestẽ diuinitatem ĩperitiæ. Sed contẽplãda tamẽ grãdi uitæ emolumento. Prius tamẽ syderalis difficultas: quã sensere et periti: subi

cienda contemplationi est. Quo deinde lætior mens discedat a cælo: & facta sentiat: quæ futura præno-
sci non possunt. Digestio sydex in noctes & dies.. Cap.xxv.

PRimum omnium diex ipsorum anni solisq; motus ꝑpe inexplicabilis rõ est. Ad.ccclxv.adiiciunt etiamnũ intercalarios diei noctisq; quadrantes. Ita fit ut tradi non possint certa syderum tẽpora. Accedit confessa rex obscuritas: nunc præcurrente: nec paucis diebus tempestatũ significatione quod ꝑchemasin græci uocãt: nũc postueniente: quod epichemasin. Et plerũq; alias citius: alias tardius cæli effectu ad terram deciduo. Vnde uulgo serenitate reddita confectum sydus audimus. Præterea cum omnia hæc statis syderibus cæloq; affixis constẽt: interueniunt motus stellax grãdines: hymbres: & ipsi non leui effectu ut docuimus: turbantq; cõceptæ spei ordinem. Idq; ne nobis tantũ putemus accidere: & reliqua fallit animalia: sagaciora circa hoc: ut uita eox constet: æstiuasq; alites præpostere aut præpropere rigore: nec ante hybernos æstus. Ideo Virgilius errantium quoq; syderum rõnem ediscendã præcepit: ãmonens obseruandum frigidæ Saturni stellæ transitum. Sunt qui certissimum ueris indiciũ arbitrentur ob ĩfirmitatem animalis papilionis prouentum. Ideo ipso anno cum cõmentaremur hæc: notatum ẽ: prouentum eorum ter repetito frigore extinctũ: aduenasq; uolucres ad.vi.Kalẽ.februarii spem ueris attulisse: mox sæuissima hyeme conflictatas. Res anceps primum omnium a cælo peti legẽ Deide eam argumentis esse quærendam Super omnia est mundi cõuexitas: terrarumq; globi differentia: eodẽ sydere alio tempore aliis apiente se gentibus. Quo fit ut causa eius non iisdem diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem & auctores diuersis in locis obseruando: mox etiam in iisdem diuersa ꝑdendo. Tres autem fuere sectæ: chaldæa: ægyptia: græca. His addit apud nos quartam Cæsar dictator ãnos ad solis cursum redigens singulos. Sosigene perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa rõ postea cõperto errore correcta est. Ita ut.xii.annis continuis non intercalaretur: quia cœperat sydera ãnus morari: qui prius antecedebat. Et Sosigenes ipse tribus cõmentationibus (quãq̃ diligentior esset cæteris) non cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo. Auctores prodidere ea: quæ protexuimus uolumini huic: raro illius sẽtentia cum alio congruẽte. Minus hoc in reliquis mirum quos diuersi excusauere tractus. Eorum qui in eadem regione dissidere unam discordiam ponemus: exempli gratia. Occasum uergiliarum matutinum Hesiodus (nam huius quoq; nomine extat astrologia) tradidit fieri: cũ æquinoctium autũni conficeret. Thales.xxv.die ab æquinoctio. Anaximander.xxix. Eudemõ.xlviii. Nos sequemur obseruationẽ Cæsaris: maximeq; hæc erit italiæ rõ. Dicemus tamen & aliorum placita. Id quoniam non unius terræ: sed totius naturæ interpretes sumus: non auctoribus positis: id enim uerbosum est: sed regionibus: ut legẽtes tãtũ meminerint breuitatis gratia. Cum attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insulas. Cum macedonia magnesiam: thraciam. Cum ægyptus phœnice: cyprũ: ciliciã. Cum boeotia locridẽ: phocidem: & finitimos semper tractus. Cum hellespontus chersonnesum: & continẽtia usq; athomõtẽ. Cum ionia asiã & insulas asiæ. Cũ pelopõnesus achaiã: &ad hesperum iacentes terras. Chaldei assyriã & babyloniam demõstrabunt. Africam: hispaniã: gallias sileri non erit mirx. Nemo enim obseruauit in iis: qui syderx ꝑderet exortus non tamẽ difficili ratione dinoscentur in illis quoq; terris digestione circulox: quã in sexto uolumine fecimus: qua cognitio cæli non gentium modo uerx urbiũ quoq; singulax intelligitᷣ nota ex iis terris quas noĩauimus sumpta cõuexitate circuli pertinẽtis ad quas quisq; quæret: & terras ad earum'sydex exortus: per oĩum circulox pares umbras. Indicãdũ & illud tẽpestates ipsas ardores suos habere quadrinis annis. Et easdẽ nõ magna differentia reuerti ratione solis: octonis uero augeri easdem: centesima reuoluente se luna. Omnis aũt ratio obseruata est tribus modis: exortu sydex: occasuq;: & ipsox tempox cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelliguntur. Aut enim aduentu solis occultanᷣ stellæ: & conspici desinunt: aut eiusdem abscessu proferunt se in emersum. Hoc melius q̃ exortum consuetudo dixisset: & illud occultationẽ potius q̃ occasum. Alio modo quo die incipiunt apparere: uel desinunt oriente sole uel occidente: matutini uespertiniue cognomiati: ꝑut alterutris eox mane uel crepusculo cõtingit. Dodrantes horarum (cum minimum) ĩterualla ea desiderant ante solis ortum uel post occasum: ut aspici possint. Præterea bis quædã exoriunᷣ & occidunt. Omnisq; sermo de his est stellis: quas adhærete cælo diximus. Cardo tẽporũ quadripartita anni distinctione cõstat. Per incremẽta lucis augeᷣ hoc a bruma: & æquatur noctibus: uerno æquinoctio in diebus.xc.tribus horis. Deinde superat noctes ad solstitium diebus.xciiii.horis.xii.usq; ad æquinoctium autũni. Et cũ æquata die ꝑcedit ex eo ad brumã diebus.lxxxix.horis tribus. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales nõ cuiuscũq; diei significanᷣ: oẽsq; eæ differentiæ fiuut in octauis partibus singulorũ. Bruma capricorni ad octauo Calen.ianuarii fere. Aequinoctium uernum arietis. Solstitiũ cãcri. Alterũq; æquinoctiũ libræ. Qui & ipsi dies raros nõ aliquos tẽpestatum significatus habent. Rursus hi cardines singulis etiãnum articulis tẽporum diuiduntᷣ ꝑ media oẽs diex spatia. Quoniam inter solstitiũ & æquinoctiũ autumni: fidiculæ occasus qui autũnum inchoat dies.xlv. At ab æquinoctio eo ad brumam uergiliax matutinus occasus hyemẽ dies.xliii. itẽr brumam & æquinoctium dies.xlv. Flatus fauonii uernum tempus. Ab æquinoctio uerno ĩitiũ æstatis dies.xlviii.

uergiliax exortus

uergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus a sementibus frumenti: hoc est uergiliarũ occasu matutino. Nec deide paruorũ syderũ mentiõe concidẽda rõ est: & difficultas rerũ augenda. cũ sydus uehemens orionis iisdẽ diebus longo decedat spatio. Sementibus tpa pleriq; præsumunt: & ab. xi. die autũnalis æquinoctii fruges serunt: adueniente coronæ exortu continuis diebus certo ꝑpe hymbrium promissu. Xonophon nõ ante q̃ deus signum dederit. Hoc Cicero nouẽbris hymbre fieri interpretatus est: cũ sit uera rõ nõ prius serendi: q̃ folia cœperint decidere. Hoc ipso uergiliarũ occasu fieri putant. Aliqui ad. iii. idus nouembris: ut diximus seruãt: quoniã id sydus uestis institoris est: & est ĩ cælo notatu facillimum. Ergo ex occasu eius de hyeme augurant̃ quibus est cura negociatoris insidiandi auaritiæ. Nubilo occasu pluuiosam hyemẽ denunciat: statimq; augent lacernarũ precia. Cereno asperam: & reliquarũ uestium accendũt Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habet inter suos uepres: humumq; suã aspiciẽs: cũ folia uiderit decidua. Sic ĩdicat̃ anni temperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita enim sentit̃: ut cæli lociq; efficit natura idq; in hac rõne ꝑcellit quod eadẽ & in mũdo publica est: & unicuiq; loco peculiaris. Miret̃ hoc qui non meminerit ipso brumali die pulegium in carnariis florere: adeo nihil esse occultum natura uoluit. coronariis Et serendi igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio argumentum naturæ secũ afferens. Quippe se & terra peti suadet: promittitq; quandã stercoris uicem: & contra rigores terram: satusq; operiri a se nunciat: & monet festinari. Varro in fabæ utiq; satu hanc obseruatiõem custodiri præcipit. Alii plena luna serendam. Lentẽ uero a. xxv. ad. xxx. Vitiã quoq; eiisdem lunæ diebus. Ita demum sine limacibus fore Quidam pabuli causa sic seri iubent: seminis aũt uere. Est & alia manifestior ratio mirabiliore naturæ ꝓuidentia. In qua Ciceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperq; grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu.
Ter fruges fondens: tria tempora monstrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri serendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmenta quæ tibi in satione superant: in segete comburito. Vbi eas combusseris: ibi papauer serito siluestre: quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. Visque somnifera etiam satiuo. Et hactenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ: & quid quoq; mense in agro fieri oporteat. Cap. xxvi.

u Erum ut pariter oĩs culturæ quoddã breuiariũ peragat̃: eodẽ tpe cõuenit & arbores stercorare: accumulare itẽ uineas. Sufficit in iugerũ opa: & ubi patiet̃ loci rõ arbusta ac uineas putare: seminariis solũ bipalio præparare: foueas aperire: aquã de agro pellere: torcular lauare & recondere. A Calẽ. nouẽbris gallinis oua supponere nolito: donec bruma cõficiat̃. In eũ diẽ terna dena subiicito æstate tota: hyeme pauciora: nõ tamen infra nouena. Democritus talẽ futurã hyemẽ arbitrat̃: qualis fuerit brumæ dies: & circa eũ terni: itẽ solstitio æstatẽ. Circa brumã pleriq; bisseptem halcyonum fœtura uentorũ quietẽ mollius cælum: sed & ĩ his & in aliis oĩbus ex euentu significationum ĩtelligi sydera debebunt: non ad dies utiq; præfinitos spectari tempestatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito. Vina tum defæcari: etiã diffundi Higinus suadet a confecta ea septimo die: utiq; si septima luna competat. Cerasa circa brumam seri. Bubus glandem tunc aspergi conuenit ĩ iuga singula modios. Largior ualitudinem infestat: & quocunq; tempore detur si minus. xxx. diebus continuis data sit: narrant uerna scabie pœnitere. Materiei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia constãt cum sint noctes tãto ampliores. Qualos: crates: fiscinas texere. Faces ĩcidere. Ridicas præparare ĩterdiu xxx. palos. xl. In lucubratione uespertina ridicas. v. palos. x. Totidem antelucano. A bruma in fauonium Cæsari nobilia sydera significant. iii. Calen. ianuarii matutino: canis occidẽs. Quo die atticæ finitimis regionibus aquila uesperi occidere traditur. Pridiæ nonas ianuarii Cæsari delphinus matutino exorit̃: & postero die fidicula. Quo ægypto sagitta uesperi occidit. itẽ ad. iv. idus ianuarii eiusdem delphini uespertino occasu continui dies hyemant italiæ: & cũ sol in aquarium sentiatur transire: quod fere. xvi. Calen. februarii euenit. viii. Calen. stella regia Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutĩo. Et pridie nonas februarii fidicula uesperi. Huius tpis nouissimis diebus ubicunq; patietur cæli ratio: terram ad rosarum & uineæ satum uertere bipalio oportet. Iugero operæ. lx. sufficiũt. Fossas purgare aut nouas facere. Antelucanis ferramẽta acuere: manubria aptare. Dolia quassa sarcire: ipsorũq; lanas scabẽdo purgare: aut nouas facere Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæsari significat. xvii. Calen. Martii triduum uarie. Et. viii. Calen. hirundinis uisu: & postero die arcturi exortu uespertino. Item. iii. nonas Martii Cæsar cancri exortu id fieri obseruabit. Maior pars auctorum uindemitoris emersu. viii. idus aquilonii piscis exortu: & postero die orionis. In attica miluum apparere obseruatur. Cæsar & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occasu. xv. uero Calen. aprilis italiæ miluum ostendit. xii. Calend. equum occidere matutino. Hoc ĩteruallum temporis uegetissimum agricolis: mximeq; operosum ẽ. In quo præcipuæ falluntur. Neq; enim illo die uocantur ad munia: quo fauonius flare debeat: sed quo cæ-

Venus su perfluit

Laminas

pit. Hoc acri intentione seruandum est. Hoc illo mense signum dens habet obseruatione minime fallaci aut dubia. Si quis attendat unde spiret is uentus: quaq; parte ueniat diximus secundo uolumine: & dicemus mox paulo operiosius. Iterim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœperit: non utiq;.vi. idus februarii: sed siue ante q̃ uer præuenerit: siue postq̃ hyemarit: post eam diem inquã innumera rusticos cura distringat: & prima quæq; peragantur: quæ differri nequeunt. Trimestria serantur. Vites putentur qua diximus rationẽ. Oleæ curentur. Poma serantur: inseranturq;. Vineæ pastinẽtur. Semina digerant̃. Instaurentur alia. Harundines: salices: genistæ serantur cædanturq; Serantur uero ulmi: populi: platani: uti dictum est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarire hybernas fruges: maximeq; far: Lex certa in eo cum quattuor fibrarũ esse cœperit. Faba uero nõ anteq̃ trium foliorũ. Tunc quoq; leui sarculo purgare uerius q̃ fodere. Florentem utiq;.xv. primis diebus non attingere. Hordeũ nisi sit siccum ne serito. Putationem æqnoctio peractam habeto. Vineæ iugerũ quaternæ operæ putant: alligãtq;. In arbusto singulæ operæ.xv. arbores. Eodem hoc tempore hortorũ: rasariorumq; cura est: quæ separatim proximis uoluminibus dicentur. eodem & topiariorũ. Tunc optime scrobes fiunt. Terra in futurum ꝓscinditur. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia quæ non nisi tẽperatũ solũ in medio uere arari iubet: quoniam in pingui statim sulcos occupãt hærbæ. In gracili insecuti æstus exsiccant: certumq; succum futuris seminibus auferunt. Talia autũno melius arari certum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri: seminaria ꝓpagari in locis crassis & humidis: ulmos: ficos: poma: oleas: prata stercorari luna sitiẽte. Quæ rigua non erũt ab afflatu fauonii defendi: purgari hærbas: malas radicitus erui: ficus iterpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc anteq̃ uinea florere incipiat. Itẽq; pyro florente arare incipiat macra harenosaq;. Postea utiq; grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentisci primum fructum ostendentis ac pyri florentis. Erit & tertio in bulborum satu scyllæ. Item ĩ coronamentorum narcissi. Namq; & hæc ter florent. Primoq; flore primam arationem ostendunt: medio secundam: tertio nouissimam: quando inter sese alias notas prebent. Ac non ĩ nouissimis cauetur: ne fabis florentibus attingatur hedera. Id enim noxium & exitiale est ei tempus. Quædem uero & suas habent notas sicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli mõ germinent: tunc maxime serendas ficus. Aequinoctium uernum ad.viii. Calen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uirgiliarũ exortũ matutinũ: Cæsari significant Calẽ. aprilis.iii. nonas aprilis. In attica uergiliæ uesperi occultantur. Eædem postridie in bocetia. Cæsari autẽ & chaldæis nonis. ægypto orion & gladius eius incipiũt abscondi. Cæsari.vi. idus significatur hymber libræ occasu.xiiii. Calen. maii Aegypto succulæ. occidunt uesperi: sydus uehemens & terra mariq; turbidum.xvi. atticæ.xv. Cæsari continuoq; triduo significant. Assyriæ aũt.xii. Calẽ. hoc est uulgo appellatum sydus palilicium: quoniam.xi. Calend. maii urbis romæ natalis: quo fere serenitas redditur. Claritatem obseruationi dedit nimborũ argumento: hyadas appellantibus græcis has stellas. Quod nostri a similitudine cognoĩs: græci propter sues ĩpositum arbitrantes ĩperitia appellauere suculas. Cæsari ad.viii. Calen. notatur dies.vii. Calen. Aegypto hedi exoriunt̃: vi. Calen. Bocetiæ & atticæ canis uesperi occultat̃. Fidicula mane orit̃.v. Calen. Assiriæ oriõ totus abscondit̃. Tertio aũt canis.vi. nonas maii Cæsari suculæ matutino exoriuntur. Et.viii. idus capella pluuialis. Aegypto aũt eodẽ die canis uesperi occultat̃. Sic fere in.vi. idus maii: qui est uergiliarum exortus decurrũt sydera. In hoc tp̃is iterualIo.xv. diebus prius agricolæ rapiẽda sunt ea: quibus pagendis ante æquinoctium nõ suffecerit. Dũ sciat ĩde natam exprobrationẽ fœdã putantium uites per imitationẽ cãtus alitis tẽporarii: quẽ cuculũ uocant. Dedecus enim habet̃: obprobriũq; meritũ: falcẽ ab illa uolucre in uite deprehẽdi: ut ob id petulantiæ sales etiam cum primo uere ludãtur. Auspicio tamẽ detestabiles uident̃. Adeo minima quoq; ĩ agro naturalibus trahunt̃ argumẽtis. Extremo aũt panici miliiq; satio est. Iustũ est hoc seri maturato hordeo: atq; etiã in eodẽ aruo. Estq; signum illius maturitatis: & horũ sationis cõe. Lucẽtes uespere per arua cicidelæ. Ita appellant rustici stellantes uolatus Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tẽpora serendæ frugis: & ortus occasusq; syderis in quibusdã hærbis: & de stellarum ortu & occasu. Cap.xxvii.

IAm uergilias in cælo notabiles natura fecerat: nõ tamen iis contẽta terrestres fecit alias ueluti uociferãs. Cur cælum intueris agricola? Cur sydera quæris rustice? iam te breuiore somno fessum premunt noctes. Ecce tibi inter hærbas tuas spargo peculiares stellas: easq; uespere & ab opere disurgenti ostẽdo. Ac ne possis præterire miraculo sollicito. Vides ne ut fulgor igni similis alarũ cõpressu tegat̃? secum lucem habeat & noctẽ? Dedi ecce tibi hærbas horarũ ĩdices: & ut ne sic quidẽ oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiũ ac lupinum circũaguntur cũ sole. Cur etiã nũc altius spectas: ipsumq; cælum scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt: durantq; fœdere syderis huiusce. Partũq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo: & apicula ꝓcedens fabã florere indicat: fabaq; florescens eam euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germiare uideris morum: iniuriam postea frigoris timere nolito. Ergo

nolito. Ergo operator. Taleas oliuaꝶ ponere. Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum hærba creuerit in feſtucã: arcere aquas. Vineas pãpinare. Et huic lex ſua cũ pãpini quatuor digytos longitudine expleuerit. Pampinat una opera iugeꝶ. Segetes iterare. Serirur uero diebus. xx. Ab æquinoctio ſartura nocere. & uineæ & ſegeti exiſtimatur. Et oues lauandi hoc idem tempus eſt. A uergiliarũ exortu ſignificant Cæſari poſtridie arcturi occaſus matutini. iii. idus maii. Fidiculæ exortus. xii. Kalen. iunii capella ueſpere occidens. Et in attica canis. xi. Kalen. Cæſari orionis gladius occidere incipit. ii. nonas iunii. Cæſari & aſſyriæ aquila ueſperi oritur. viii. idus. Arcturus matutino occidit italiæ. viii. &. iiii. idus. Delphinus ueſperi exoritur. xvii. Kalen. iulii gladius orionis exoritur. Quod in ægypto poſt quatriduum. xi. Kalen. eiuſdem orionis gladius Cæſari occidere incipit. viii. Calen. iulii. uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pãpinantur: curaturq; ut uinea uetus ſemel foſſa ſit: bis nouella. Oues tondentur. Lupinum ſtercorandi cauſa uertit. Terra ꝓſcinditur. Vitia in pabulum ſecatur. Eaba metitur: deinde concutitur.

De pratis & reparatiõe prati: & cotibus & falcibus & deſcriptio frugum & ſydeꝶ. Cap. xxviii.

p Rata circa. Calen. iunii cæduntur: quoꝶ facillima agricolis cura: ac minimi ĩpẽdii: hæc de ſe poſtulat dici. Reliqui debent in læto ſolo: uel humido: nel riguo: eaq; aqua pluuia rigari uia publica. Vtiliſſimum ſimul & hærbæ arare: deinde cratire: ſerere florem ex fœnilibus: atq; ex præſepipus fœno dilapſum ſpargere: priuſq̃ cratiantur. Nec primo anno rigari: nec paſci ante ſecũda fœniſecia: ne hærbæ uelantur: obtrituq; habetentur. Seneſcunt prata: reſtituiq; debent: faba in iis ſata: uel rapis: uel milio. Mox in ſequente anno frumento: rurſuſq; in prata tertio reliqui. Præterea quotiens ſecta ſint ſicilire: hoc eſt quæ fœniſeces prætereunt ſecari. Eſt enim in primis inutile enaſci hærbas ſemẽtaturas. Hærba optima in prato trifolii: proxima graminis: peſſima mummuli. Siliqua etiam dira ferendis: inuiſa & equiſelis eſt: a ſimilitudine equinæ ſetæ. Secandi tempus cũ ſpica defloreſcere cœperit: atq; roborari. ſecãdũq; anteq̃ inareſcat. Cato fœnũ inquit non ſeces: priuſq̃ ſemẽ matuꝶ ſit. Quidã pridie rigant ubi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius. Quædã partes italiæ poſt meſſem ſecant. Fuit hoc quoq; maioris impẽdii apud priores creticis tantum: tranſmariniſq; cotibus notis: ne niſi oleo falcis aciem excitantibus. Igit̃ cornu propter oleum ad crus ligato fœniſex incedebat. Italia aquarias cotes dedit: limæ uice imperantes ferro. Sed aquaria protinus uiret. Falcium duo genera. Italicum breuius: ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarum latifundia maioris compendii: quippe medias cædũt hærbas: breuioreſq; prætereũt. Itali fœnum ex dextera una manu ſecant. Iuſtum eſt una opera iugeꝶ ĩ die deſecari: alligariq; manipulos tria milia. cc. quaternoꝶ pondo. Sectum uerti ad ſolẽ: nec niſi ſiccum conſtrui oportet. Ni fuerit hoc obſeruatum diligenter: exhalare matutino nebulam quãdam: metaſq; mox ſole accẽdi. & cõflagrari certũ eſt. Rurſus rigari deſecta oportet: ut ſecetur autumnale fœnum: quod uocant cordum. Interannæ ĩ umbria quater anno ſecantur etiam non rigua. Ter uero pleriſq; in locis: & poſtea in ipſo pabulo nõ minus emolumenti eſt q̃ a fœno. Armentorum id cura: iumentorumq; ꝓgeneratio ſuũ cuiq; cõſiliũ dabit. Optimũ maxime quadrigaꝶ quæſtus. Solſtitiũ peragi ĩ. viii. parte cancri &. viii. Calen. iulii diximus. Magnus hic anni cardo. magna res mundi. Ex hoc uſq; ad brumam decreſcunt dies: qui creuerunt ſex mẽſibus. At ſol ipſe ad aquilonem ſcãdens aſper: ardua emenſus ab eã meta incipit flecti: & digredi ad auſtrũ: aucturus noctes aliis ſex menſibus: ablaturuſq; diei mẽſurã. Ex hoc deinde cõuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tẽpus: & præparandi ſe contra ſæuam feramq; hyemem: dicebatq; hoc diſcrimen indubitatis notis ſignaſſe naturam. Quamobrem eas manibus ipſis agricolarum ĩgeſſit: uertiq; iuſſit ipſa die folia: & eſſe confecti ſyderis ſignũ. Nec ſilueſtrium tantum arboꝶ remotarũq;: ne in ſaltus deuios mõteſq; eundum eſſet quærentibus ſigna. Non rurſus proximarum urbanarumq;: & quæ topiario tantum uſu coluntur: quanq̃ & in iis illa uiſant̃. Vertit oleæ ãte pedes ſatæ. Vertit tiliæ ad mille uſus petẽde. Vertit populi albæ: etiã uitibus nuptæ. Adhuc paꝶ eſt ĩquit: ulmũ uitæ dotatã habes. Et huius ueterinoꝶ pabulo uerſa folia ſtringis. Stringẽs aũt deputas. Aſpice & tenebris ſydus. Alia parte cælũ reſpiciũt q̃ qua ſpectauere pridie. Salice omnia alligas. Humillima arboꝶ ipſe toto capite altior: & huius folia circũagunt̃: quid te ruſticum quereris? Nõ ſtat per me quo minus cælũ intelligas: & cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum. Palũbum utiq; exaudi gemitus. Trãſiſſe ſolſtitium cantu ne putes: niſi cum incumbãtẽ uideris palũbẽ. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſum. vi. Calẽ. iulii Cæſari orion exorit̃. zona aũt eius. iiii. nonas aſſyriæ. Aegypto uero ꝓcyon matutino æſtuoſus: quod ſydus apud rõanos nõ habet nomẽ: niſi caniculã hanc uelimus ĩtelligi: hoc eſt mĩorẽ canẽ. Sane ut ĩ aſtris pingitur. Eſt aũt magnopẽ ptinẽs ſicut paulo mox docebim9. iii. nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ oriõ totus eo die exorit̃. Pridiæ idus iulii & ægyptiis orion deſinit exoriri. xvi. Calen. Auguſti aſſyriæ procyõ exoritur. Deĩde poſtridie fere ubiq; cõfeſſum inter oẽs ſydus indicabis: quod canis ortum uocamus ſole primam partẽ leonis ĩgreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitium. xxiii. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut ſuis locis diximus. Neq; eſt ei minor ueneratio: q̃ deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq; ſolem: & magnã æſtus optinet cãm. xviii.

Kalen.augusti ægypto aquila occidit matutino:etesiarũq; prodomi flatus incipiunt.quod Cæsar.x.Kalen.sentire italiã existimauit.Aquila atticæ matutino occidit.iii.Kalen.regia in pectore leonis stella matutino Cæsari imergitur.viii.idus augusti.Arcturus medi9 occidit.iii.idus fidicula occasu suo autũnum incohat:uti is adnotat.Sed & uera rõ id fieri inuenit.vi.idus eiusdem.In hoc tpis ĩteruallo res summa uitium agit decretorio uuis sydere illo:quod caniculã appellamus.Vnde carbũculare dicũtur:ut quodã uredinis carbone exustæ:nõ cõparant huic malo grandinis procellæ:ne quæq; unq̃ annonæ intulere caritatẽ.Agro℞ quippe mala sunt illa.Carbũculus aũt regionũ latepatentium:nõ difficili remedio:nisi calũniari magis naturã re℞ hoĩes q̃ sibi prodesse mallent.Ferunt Thaletẽ.cicero.Ari.Democritũ qui primus intellexit ostenditq; cũ terris cæli societatẽ:spernẽtibus hanc curã eius opulentissimis ciuibus ꝓuisa olei caritate ex futuro uergilia℞ ortu:qua diximus ratione:ostendemusq; iam plenius magna utilitate tũc ꝓpter spem oliuæ coemisse in toto tractu oẽ oleum:mirantibus qui paupertatẽ & quietẽ doctrina℞ ei sciebant in primis cordi esse. Atq; ut apparuit cã & ĩgens diuitia℞:cursus restituisse mercedẽ anxiæ & auidæ domino℞ pœnitentiæ:contẽtus ita ꝓbasse opes sibi(cũ uallet)in facili fore.Hoc Sestius postea e romanis sapientiæ sectatoribus athenis fecit eadẽ ratione.Tanta littera℞ occasio est.Quas equidem miscebo agrestibus negociis q̃ potero dilucide atq; perspicue.Pleriq; dixere rorem inustum sole acri frugib9 rubiginis causam esse:& carbunculi uitibus.Quod ex parte falsum esse arbitror:omnẽq; uredinem frigore tantum innoxio constare sole.Id manifestum fiet attendentibus.Nam primum omnium hoc non euenire nisi noctibus:& ante solis ardorem:deprehenditurq;:totumq; lunari ratione constat:quoniã talis iniutia non fit nisi interlunio:plena ue luna:hoc est præualente:utroq; enim habitu plena est:ut sæpius diximus.Sed interlunio omne lumen quod a sole accipit cælo regerit.Differentia utriusq; habit9 magna:sed manifesta.Nãq; ĩterlunio æstate calidissima est:hyeme gelida.Econtrario in plenilunio æstate gelidas facit noctes:hyeme tepidas.Causa euidens.Sed alia redditur a Fabiano gręcisq; auctoribus.Aestate enim interlunio necesse est.ut cum sole nobis proximo circulo currat:igne eius cominus recepto cãdens:eadẽ interlunio absit hyeme:quãdo abscedit & sol.Item plenilunio æstiuo procul abeat aduersa soli.Hyeme autem ad nos per æstiuum circulum accedat.Ergo per se roscida:quotiens alget: infinitum quãtum illo tempore cadentes pruinas congelat.Ante omnia autem duo genera cælestis iniuriæ meminisse debemus Vnum quod tempestates uocamus:in quibus grandines:procellæ cæteraq; similia intelliguntur.Quæ cum acciderint uis maior appellatur.Hæc ab horridis syderibus exeunt:ut sæpius diximus ueluti arcturo:orione:hædis.Alia sunt illa:quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt:nullo sentiente:nisi cum facta sunt.Publica hæc & magnæ differentiæ a prioribus:aliis rubiginem:aliis uredinem:aliis carbunculum appellantibus.Omnibus uero sterilitatem.De his nunc dicemus:a nullo ante nos prodita:priusq; causas reddemus.

De tempestatibus utriusq; temporis:& remediis sterilitatum. Cap.xxix.

q Væ sunt præter lunarẽ:paucisq; cæli locis esse constat.Nãq; uergiliæ priuatim attinent ad fructus:ut qua℞ exortu æstas ĩcipiat:occasu hyems semestri spatio:ĩtra se messes uindemiasq; & oĩum maturitatẽ cõplexæ.Est præterea in cælo qui uocat lacteus circulus etiã uisu facilis.Huius defluuio uelut ex ubere aliquo sata cuncta lactescunt:duo℞ syde℞ obseruatione:aquilæ in septentrionali parte:& in austrina caniculæ.Cuius mentionẽ suo loco fecimus.Ipse circulus fert per sagittarium & geminos:solis centrũ infra æquinoctialem circulũ secans:cõmissuras eorũ obtinente hinc aquila illinc canicula.Ideo effectus utriusq; ad oẽs frugiferas pertinent terras.Quoniã in iis tantum locis solis terræq; cẽtra congruũt.Igit ho℞ syde℞ diebus si purus atq; mitis aer genitalẽ illũ lacteũq; succũ trãsmiserit in terras læta adolescunt sata.Si luna qua dictũ est ratione roscidũ frigus asperserit:admixta amaritudo:ut i lacte:puerperium necat.Modus in terris huius iniuriæ quã fecit in quacunq; cõnexitate comitatus utriusq; causæ.Et ideo nõ pariter in toto orbe sentitur:ut nec dies.Aquilam diximus in italia exoriti ad.xiii.Kalen.ianuarii.Nec patitur ratio naturæ quicquã in satis ante eum diem spei esse certæ.Si uero interlunium incidat:oẽs hybernos fructus & ꝓcoces lædi necesse est.Rudis fuit priscorum uita:atq; sine litteris.Non minus tamen ingeniosam fuisse in illis obseruationem apparebit:q̃ nunc esse rationẽ.Tria nãq; tpa fructib9 metuebant:pp quod ĩstituerunt ferias:diesq; festos:rubigalia:floralia:uinalia.Rubigalia Numa constituit anno regni sui.xi.quæ nunc aguntur ad.vii.Kalen.maii.Quoniam tunc fere segetes rubigo occupat.Hoc tempus Varro determinat sole tauri partem decimã obtinente:sicut tunc ferebat ratio.Sed uera causa est q; post dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id quatriduum:uaria gentiũ obseruatione.in.iiii.Kalen.maii:canis occidit:sydus & per se uehemens:& cui præoccidere caniculam necesse sit.Idem itaque floria.iiii.Kalend.easdem instituerunt urbis anno quingentesimo sextodecimo:ex oraculis sybillæ:ut omnia bene deflorescerent.Hunc diem Varro determinat:sole tauri partem quartãdecimam optinente.Ergo si in hoc quatriduum inciderit plenilunium:fruges & omnia:quæ florebunt lædi necesse erit.Vinalia priora quæ ante hos dies sunt.ix.Kalen.Martii degustandis uinis instituta nihil ad fructus

hil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites oleasq; quoniã eo℞ conceptus exortu uergiliarum ĩcipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatridruũ est: quod neq; rore sordere uelint. Exhorrent. n. frigidum sydus arcturi postridie occidens: & multo minus pleniluniũ ĩcidere. iiii. nonas iunii iterum aquila exoritur uesperi: decretorio die florentibus oleis uitibusq; si pleniluniũ ĩ eum incidat. Equidẽ & solstitium. viii. Calen. iunii in simili casu dixerim: & canis ortum post dies a solstitio. xxiii. Sed interlunio accidente: quoniam uapore constat culpa: aciniq; præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium nocet ad. iiii. nonas iulii cum ægypto canicula exoritur. Vel certe. xvi. Calẽ. augusti cum italiæ. Item. iiii. Calen. augusti. cum aquila occidit: usq; in. x. Calẽ. eiusdem. Extra has causas sunt uinalia altera quæ agũtur ad. xiii. Calẽ. septẽbris. Et Varro a fidicula ĩcipiente occidere mane determinat ꝙ uult initium autũni eẽ. Et hunc diem festum tempestatibus leniendis esse institutũ. Nunc fidiculã occidere ad. vi. idus Augusti seruatur. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eam permutari arbitrio legentiũ: loco℞ æstimantium naturas. Sed a nobis rõnem demonstratã esse satis est. Reliqua obseruatione cuiusq; constabũt. Alterutrum quidẽ fore in cã: hoc est pleniluniũ: aut ĩterlunium nõ erit dubiũ. Et in hoc mirabilẽ admirari benignitatẽ naturæ succurit. Iam primũ hanc iniuriã oĩbus annis accidere non posse ꝓpter statos syde℞ cursus. Nec nisi paucis noctibus anni. Idq; qñ futu℞ sit facile nosci. Ac ne per oẽs menses timeret̃ ea℞ quoq; lege diuisum: Aestate interlunia præterq̃ biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec nisi æstiuis breuissimisq; noctibus metui. Nõ diebus itẽ ualere. Præterea tam facile ĩtelligi: ut formica minimum animal ĩterlunio quiescat. Plenilunio etiam noctibus operet̃. Auem param oriente Syrio ipso die nõ apparere: donec & occidat. E diuerso uirionẽ prodire ipso solstitii die. Neutrum uero lunæ statũ noxium esse: nec noctibus quidẽ: nisi serenis: & oĩ aura quiescẽte: quoniã neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; nõ sine remedio. Sarmenta aut palea℞ aceruos: & euulsas hærbas fruticesq; per uineas cãposq; cum timebis ĩcendito. Fumus medebit̃. Hic e paleis & contra nebulas auxiliat̃: ubi nebulæ nocẽt. Quidam tres cãcros uiuos cremari iubent in arbustis: ut carbunculi nõ noceant. Alii siluri carnem leuiter urua uento: & per totam uineam fumus dispergatur. Varro auctor est: ꝙ si fidiculæ occasu: quod est initium autũni: uua picta consecretur inter uites minus nocere tẽpestates. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obserata obruatur rubeta rana in media segete nõ esse noxias tempestates. Opera rustica huius ĩterualli. Terram iterare. Vbi æstiua regio poscat: accumulare. Germinantia nisi in solo luxurioso fodiẽda nõ sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceã facere. Areã ad messem creta præparare Catonis sententia amurca tẽperata: Virgilii operosius. Maiore ex parte æquant tantum: & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe & tritico & palea & frumento seruando. Cap. xxx.

m Essis ipsius ratio uaria. Galliarũ latifundiis ualli prægrãdes dentibus in margine infestis duabus rotis per segetẽ ĩpellunt̃: iumento in cõtrarium iuncto. Ita directæ in uallũ cadunt spicæ. Stipulæ alibi media falce præcidunt̃: atq; inter duas mergites spica destringit̃. Alibi ab radice euellunt. Quod qui faciunt ꝓscindi ab se obiter agrum interpretant̃: cũ extrahãt succũ. Differentia hæc. Vbi stipula domos contegunt: q̃ longissimã seruant. Vbi fœni inopia est: stramento paleã quærunt. Panici culmo nõ tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimã seruant. Panicũ & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equo℞ gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticũ quo serius metit̃: copiosius inuenit̃. Quo celerius uero eo speciosius & robustius. Lex aptissima antequã granũ indurescat: & cum iam traxerit colorẽ. Oraculũ uero biduo celerius messem facere: potius q̃ triduo serius. Siliginis & tritici etiã ratio in area horreoq;. Far qa difficulter excutitur: conuenit cũ palea sua condi & stipula tantũ: & aristis liberatur. Palea plures gentiũ pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq;: & pulueri propior. Ideo optima e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præterq̃ iumentis opere laborantibus. Culmũ saxosis locis cum inaruerit: baculo frangũt substratu animalium. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius defectus muria diu aspergitur. Dehinc in manipulos siccatus conuoluit̃: atq; ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendunt in aruo & stipulas magno Virgilii preconio. Summa aũt ratio: ut hærbarum semen exurãt. Ritus diuersitatẽ magnitudo facit messium: & raritas operario℞. Connexa est ratio frumenti seruãdi. Horrea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio exædificari iubent aliqui. Præterea superne ĩpleri: nec afflatus admittere: aut fenestras habere ullas. Alii ab exortu tantũ æstiuo aut septẽtrione: eaq; sine calce cõstrui: quoniã sit frumento inimicissima. Nam quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi contra: suspendunt granaria lignea colũnis: & perflari undiq; malunt: atq; etiam a fundo. Alii oĩno pendunt: & ab afflatu extenuari granũ arbitrãtur: & si tegulis subiaceat: cõferuescere. Multi uentilare quoq; uetant. Gurgulionem enim non descendere infra quattuor digytos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidem siccissimum alioquin. Sunt qui rubetam ranã in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tempestiuitas

condēdi uidebit᷑. Nā ſi parū toſtum atq₃ robuſtū collectum ſit. aut calidum cōditum: inimica inaſci neceſſe eſt. Diuturnitatis cauſæ plures. Aut ĩ ipſius grani corio: cum eſt numeroſius: ut milio: aut ſucci pinguedine: qui pro humore ſufficit tantū ut ſiſamæ: aut amaritudine ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxime creſcūt aĩalia. quoniā ſpiſſitate ſua cōcaleſcit: & furfure craſſo ueſtitur. Tenuior ordeo palea exilis & leguminī: ideo nō generant. Faba craſſioribus tunicis operitur. Ob hoc efferueſcit. Quidam ipſum triticum diuturnitatis gratia aſpergunt amurca mille modios quadrantali. Alii chalcidica aut carica creta: aut etiam abſinthio. Eſt & olinthi ac cerinthi euboeæ terra: quæ corrūpi non ſinat. Nec fere condita ĩ ſpica læduntur. Vtiliſſime tamen ſeruātur in ſcrobibus: quos ſyros uocant ut ĩ cappadocia: & in thracia: & hiſpania: africa. Ante oĩa ut ſicco ſolo fiant curatur. Mox ut palea ſuſternant᷑. Præterea cum ſpica ſua cōduntur. Ita frumenta ſi nullus ſpiritus penetret: certū eſt nihil maleficum naſci. Varro auctor eſt ſic conditū triticum durare annis quinquaginta: milium uero centum. Fabam & legumina in oleariis cadis oblita cinere longo tpe ſeruari. Idem fabā a pyrrhi regis ætate in quodam ſpecu ambraciæ uſq₃ ad piraticum Pompei magni bellū duraſſe annis circiter. cxx. Ciceri tantum nullæ beſtiolæ in horreis innaſcūtur. Sūt qui urceis cinere ſubſtratis & illitis acetum habentibus leguminū aceruos ſuperingerant: ita nō naſci maleficia credentes. Alii qui in ſalſamentariis cadis gypſo illinant. Alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant: ſiccatāq₃ oleo inungant. Sed breuiſſima obſeruatio quod uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimū refert: condere quis malit: an uendere. Creſcente enim luna frumenta grandeſcunt.

Cariatica

De uindemia & autumni temporibus. Cap. xxxi.

s

Equitur ex diuiſione temporum. Autumnus a fidiculæ occaſu ad æquinoctium: ac deide uergiliarum occaſum: initiūq₃ hyemis iis interuallis ſignificatur. Pridie idus auguſti atticæ equus oriens. Veſpera ægypto & Cæſari delphinus occidens. xi. Calen. ſeptembris Cæſari & aſſyriæ ſtella quæ uindemiator appellatur exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatem promittens. Eius argumentum erunt acini colore mutati. Aſſyriæ. v. Calen. & ſagitta occidit: & eteſiæ deſinunt. Vindemiator ægypto non exoritur. Atticæ arcturus matutino: & ſagitta occidit mane. v. idus ſeptembris Cæſari capella oritur ueſperi. Arcturus uero medis pridie idus uehementiſſimo ſignificatu terra marique per dies quinq₃ ratio eius hæc traditur. Si delphino occidente hymbres fuerint: non futuros per arcturum. Signum orientis eius ſyderis ſeruetur hirundinum abitus: nanq₃ depræhenſe intereunt. xvi. Calend. Octobris ægypto ſpica: quam tenet uirgo: exoritur matutino: eteſiæque deſinunt. Hoc idem Cæſari. xiiii. Calen. xiii. aſſyriæ ſignificant & xi. Calen. Cæſari cōmiſſura piſciū occidēs. ipſumq₃ æqnoctii ſydus. viii. Calen. octobris Deinde conſentiūt (quod eſt rarū) philippus: Calippus: Doſitheus: Parmeniſtus. Conon: Criton: Democritus: Euxodus: Ion. iiii. Calen. Octobris capellam matutino exoriri. Et. iii. Calē. hædos vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane aſiæ & Cæſari. v. Calend. heniochus occidit matutino. iii Calen. Cæſari corona exoriri incipit. Et poſtrie occidunt abditi ueſperi. viii. idus octobris Cæſari fulgens in corona ſtella oritur. Et. iii. idus uergiliæ ueſperi. Idibus corona tota. vi. Calen. Nouembris ſuculæ ueſperi exoriuntur. Pridie calen. Cæſari arcturus occidit: & ſuculæ exoriuntur cum ſolæ. iiii. nonas arcturus occidit ueſperi. v. idus nouembris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his temporum interuallis opera ruſtica: napos: raphanos ſerere quibus diebus diximus. Vulgus agreſte & rapam poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt uulcanalia & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occaſu uiciam: faſiolos: pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis præparande tempus hoc eſt. Vnus frondator quattuor frondarias fiſcinas cōplere in die iuſtum hēt. Si decreſcente luna præparetur non putreſcit. Aridā colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam exiſtimauere maturam ante æquinoctium. Iam paſſim rapi cerno. Quāobrem & huius tempora notis argumentiſq₃ ſignentur. Leges ita ſe habent. Vuam calidā ne legito: hoc eſt in eius ſiccitate. Ac niſi hymber interuenerit. Hanc ne legito rorulentam: hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit. Nec prius q̄ ſole diſcutiatur Vindemiare incipito: cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex denſitate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: ſi contingat creſcēte luna uindemiare. Preſſura una culleos. xx. implere debet: Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culeos & lacus. xx. iugeribus unum ſufficit torculum. Premuntq₃ aliqui ſingulis. Vtilius binis: licet magna ſit uaſtitas ſingulis. Longitudo in iis refert: non craſſitudo. Spatioſa melius premūt. Antiqui funibus uittiſq₃ loreis ea detrahebant: & uectibus. Intra. c. annos: inuenta græcanica: mali rugis per cocleas bullantibus palis: affixa arbori ſtella: a palis arcas lapidum attollente ſecum arbore: quod maxime probatur. Intra xxii. hos annos inuentū paruis prælis: & minori torculari: ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana impoſita uinaceis: ſuperne toto pondere urgere: & ſuper præla conſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus & obſeruatio: cum aliquod maturitate non tempeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coquendi: ſilente luna noctu: aut ſi interdiu plena. Cæteris diebus aut ante exortum lunæ: aut poſt occaſum. Nec de nouella uite: aut paluſtri. Nec niſi e matura uua. Nec niſi e

Vitibus

foliis deſpumandum

foliis despumandũ. Quia si ligno contingatur uas adustum ac fumosum fieri putãt. Iustum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occasum dies.xliiii. Ab eo die oraculum occurrit: frigidum picati pro nihilo ducentium. Sed iam & Calen. ianuarii defectu uasorum uindemiantes uidi piscinisq; musta condi: aut uina effundi priora ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit: q̃ segnicia insidiantium caritati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus est annonæ: cuiusq; anni utilitate. Id per æque lucrosissimum. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuam esse rapiendam: & quæ ad oleum pertinent: quæq; a uergiliarum occasu agi debent.

De lunari ratione. Cap.xxxii.

h Is quæ sunt necessaria adiicientur de luna uentisq; & præsagiis: ut sit tota syderalis rõ perfecta Nãq; Virgilius etiam in numeros lunæ quædã digerenda putauit: Democriti secutus ostentationem. Nos legum utilitas quæ in toto opere: in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cædũtur: carpuntur: tondũtur: inocentius decrescente luna q̃ crescente fiunt. Stercus nisi decrescẽte luna ne tãgito. Maxime aũt inter menstrua dimidiaq; stercorato. Verres: iuuẽcos: arietes: hædos decrescente luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena operito. Humidis locis interlunio serito: & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoq; frumenta: ac legumina: & condi circa extremã lunam iubent. Seminaria cum luna supra terrã sit fieri. Calcari musta cum luna sub terra. Item materies cædi: quæq; alia locis suis diximus: neq; facilior est obseruatio: ac iam dicta a nobis secundo uolumine: sed quod intelligere uel rustici possint. Quotiens ab occidente sole cernitur: prioribusq; noctis horis lucebit: crescens erit. Et oculis dimidiata iudicabit̃. Cum uero occidẽte sole orietur ex aduerso: ita ut pariter aspiciantur: tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu solis orit̃: prioribusq; noctis horis detrahet lumen: & ĩ diurnas extendet: decrescens erit. Iterũq; dimidia. In coitu uero quod ĩterlunium uocant: cum apparere desierit. Supra terras ãt erit: quãdiu & sol. Interlunio & prima tota die secunda horæ noctis unius dextante sicilico: ac deinde tertia usq; ad quintãdecimã multiplicatis horarũ iisdem portiõibus: quintadecima tota supra terras noctu erit: eadẽq; sub terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextantẽ sicilicũ sub terra aget: easdẽq; portiões horarũ per singulos dies adiicit usq; ad iterlunium. Et quãtum primis partibus noctis detraxerit: quod sub terris agat: tantũdem nouissimis ex die adiiciet super terram. Alternis autem mensibus. xxx. ĩplebit numeros. Alterius uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione. Cap.xxxiii.

u Entorũ paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu quocũq; libeat die: stãtibus hora diei sexta: sic ut ortum eũ a sinistro humero habeant. Contra mediã faciem meridies: a uertice septẽtrio erit: qui ita limes per agrum currit: cardo appellatur. Circũagi deinde melius est: ut umbram suã quisq; cernat: alioquin post hoĩem erit. Ergo permutatis lateribus ut ortus illius diei a dextro hũero fiat: occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cũ minima umbra contra mediũ fiat hoĩem. Per huius mediã longitudinẽ duci sarculo sulcum: uel cinere lineam: uerbi gratia: pedum. xx. cõueniet: mediãq; mensurã: hoc est ĩ. x. pede circũscribi circulo paruo: qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uentus septentrionalis. Illo tibi putator arborũ plagæ ne spectent: ne ue arbusta uineæ ue nisi in africa: cyrenis: ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiẽ spectans: hæc uentũ austrum dabit: quẽ a græcis notum diximus uocari. Illinc flatu uenien te materiã uineãq; agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus italiæ est. Africæ quidem incẽdia cũ serenitate affert. In hunc Italiæ palmites spectent: sed non plagæ arborum uitiumue. Hunc oliueti metator: uergiliarũ quatriduo. Hunc caueat insitor calamis: gẽmisq; inoculator. De ipsa regionis eius ora præmonuisse cõueniet. Frondẽ medio die arborator ne cædito. Cũ meridiẽ adesse senties pastor: æstate cõtrahẽte se umbra: pecudẽ a sole in opaca cogito. Cum æstate pasces in occidentẽ specta ante meridiẽ: post meridiem in orientẽ. Aliter noxium: sicut hyeme & uere in rorulentum duceres. Nec contra septentrionem paueris supra dictum. Clodunt ita: lippiunt ue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui fœminas cõcipi uoles: in hunc uentum spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. Cap.xxxiiii.

d Iximus ut in media linea designaret̃ umbilicus. Per hunc medium transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem. Et limes qui ita secabit agrũ decumanus uocabit̃. Ducãtur deinde aliæ duæ lineæ in decussis obliquæ: ita ut a septẽtrionis dextera leuaq; ad austri dextrã leuãq; descẽdat. Omnes per eundẽ currãt umbilicũ. Omnes inter se pares sint. Oĩum ĩterualla paria. Quæ ratio semel ĩ quoq; agro ineunda erit: uel sæpius: si libeat ita uite ligno faciẽda: regulis paribus in typanum exiguum: sed circinnatũ adactis. Ratione qua doceo occurrendum ingeniis quoq; imperitorũ est. Meridiẽ excuti placet: quoniã semp est idẽ. Sol aũt quotidie ex alio cæli momẽto q̃ pridie orit̃. Ne quis forte ad exortũ capienda putet lineã. Ita cæli exacta parte quod fuerit lineæ caput septẽtrioni proximũ: a parte exortiua solstitialẽ habebit exortũ: hoc est lõgissimi diei uentũq; aqlo

nem:boreā a græcis dictum:In hunc ponito arbores uitesq;. Sed hoc flante ne arato. Frugem ne serito. Semen ne iacito. Præstringit enim atq; præcellit hic radices arborum:quas positurus afferes. Præmonitus esto. Alia robustis ꝓsunt:alia infantibus. Nec sum oblitus ĩ hac parte uentum a græcis poni:quē cæciam uocant. Sed idē Aristoteles uir ĩmensæ subtilitatis qui id ipsum fecit rōnem cōuexitatis mundi reddit:quia contrarius aquilo africo flat. Nec tamen eū toto anno ĩ predictis timet agricola. Mollit sydera æstate media:mutatq; nomē:& etesias uocatur. Ergo cum frigidum senties. Caueto. Ac quacumq; aquilo prædicitur:tanto perniciosior septētrio est. In hunc asiæ:græcie:hispaniæ:maritimæ italiæ:campaniæ:apuliæ arbusta uineæq; spectent. Qui mares concipi uoles:in hunc pascito:ut sic in eundem ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali africus:quē græci lyba uocant. In hunc a coitu cum se pecus circūegerit:fœminas conceptas esse scito. Tertia a septētrione linea quā per latitudinem umbræ duximus & decumanā uocamus exortū habebit æquinoctialem:uentumq; subsolanum a græcis apeliotem dictum In hunc salubribus locis uillæ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius:tamen est siccior fauonio. Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu zephyrus a græcis noīatur. In hunc spectare oliueta Cato iussit. Hic uer inchoat:aperitq; terras tenui frigore saluber. Hic uites putandi:frugesq; curandi:arbores serendi: poma inserendi:oleas tractandi ius dabit:afflatuq; nutricum exercebit. Quarta a septētrōe linea:eadem austro ab exortiua parte proxima:brumalem habebit exortum uentūq; uulturnum:eurū a græcis dictum:sicciorem & ipsum tepidioremq;. In hūc apiaria & uineæ Italiæ galliarumq; spectare debēt. Ex aduerso uulturni flabit chorus:ab occasu solstitiali & occidentali latere septentrionis: a græcis dictus argestes ex frigidissimis & ipse sicut omnes qui a septentrionis parte spirant. Hic & grandines infert cauendus & ipse nō secus ac septentrio. Vulturnus si a serena cæli parte cœperit flare non durabit ĩ noctē. At ubi subsolanus in maiorem partem noctis extenditur:quisquis erit uentus: si feruidus sentietur:pluribus diebus permanebit. Aquilonem prænuntiat terra siccescens. sed rorescens repēte:austrum ĩmiscet humescens in rore occulto.

Mollitur sydere

Prognostica tempestatum. Cap.xxxv.

T enim prædicta rōne uentoꝝ ne sæpius eadem dicant̄ transire conuenit ad reliqua tēpestatū præsagia:quoniā & hoc placuisse Virgilio magnopere uideo. Siqdē ĩ ipsam messem sępe cōcurrere prœlia uētoꝝ dānosa ĩperitis refert. Tradunt enim eundē Democritum metēte fratre eius Damaso ardētissimo æstu orasse ut reliquę segeti parceret:raperetq; desecta sub tectū:paucis mox horis sæuo imbre uaticinatiōe approbata. Quinimo & harundinē non nisi ĩpendente pluuia seri iubent: & fruges in secuturo hymbre. Quāobrem & hæc breuiter contingemus scrutati maxime ptinentia. Primūq; a sole capiemus præsagia. Purus oriens atq; non feruens serenum diem nuntiat. At hybernam pallidus grandinem. Si & occidit pridie serenus: & oritur. tanto certior fides serenitatis. Cōcauus oriens pluuias prædicit. Itē uentos:cum ante exorientem eū nubes rubescunt. Quod si & nigræ rubētibus iteruenerint: & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radii rubent:coire pluuias. Si circa occidētem rubescūt nubes: serenitatem futuræ diei spondēt. Si in exortu spargentur:partim ad austrum:partim ad aquilonē: pura circa eum serenitas sit licet:puuiam tamē uentosq; significabunt. Si in ortu aut in occasu contracti cernētur radii hymbrem. Si in occasu eius pluuet:aut radii in se nubē trahent:hasperam iu proximum diem significabunt tēpestatem. Cum oriente radii non illustres eminebunt:q̄uis circundati nube non sint: pluuiā portendent. Si ante exortum nubes globabunt̄:hyemē asperā denuntiabūt. Si ab exortu repellent̄: & ad occasum abibunt:serenitatem. Si nubes solem circuncludent:quāto minus luminis relinquent: tāto turbidior tēpestas erit. Si uero etiam duplex orbis fuerit eo atrocior. Quod si ĩ exortu fiet ita ut rubescant nubes:maxima ostendetur tēpestas. Si non abibūt:sed incūbent:a quocūq; uento fuerint:eū portēdent. Si a meridie: & hymbrē. Si oriens cinget̄ orbe:ex qua parte is se apit:expectet̄ uentus. Si totus defluxerit:æqualiter serenitatem dabit. Si in exortu longe radios per nubes porriget & medius erit inanis: pluuiam significabit. Si ante ortum radii se ostendent:aquam & uentum. Si circa occidentem candidus circulus erit. Notis leuem tampestatem. Si nebula:uehementiorem. Si candente sole:uentum. Si ater circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uētum magnū. Proxima sunt iure lunæ præsagia. Quartā eam maxime obseruat ægyptus. Si splendēs exorta puro nitore fulserit:serenitatē. Si rubicūda: uētos. Si nigra pluuias portēdere credit̄. In quīta cornua eius obtusa pluuiā. Erecta & ĩfesta uētos semp significāt. Quarta tamen maxime. Cornu eius septētrionale acuminatū atq; rigidum illum præsagit uentum. Inferius austrū. Vtraq; recta nocta uentosam. Si quartū orbis rutilus cinget:uētos & hymbres præmonebit. Apud Varronē ita est. Si quarto die luna erit directa:magnam tempestatē in mari præsagiet: nisi si coronam circa se habebit: & eam sinceram:quoniam illo mō nō ante plenā lunam hyemandum ostēdit Si plenilunio per dimidium pura erit:dies serenos significabit. Si rutila:uentos. Nigrescēs hymbres. Si caligo orbis nubem incluserit:uentos qua se ruperint. S gemini orbes cinxerint maiorem tempestatem. Et magis si tres erunt:aut nigri:aut interrupti atq; distracti. Nascens luna si cornu superiore obatro surget:pluuias decrescens dabit. si inferiore ante plenilunium. si in media nigricia illa fuerit hymbrem in plenilunio.

nilunio. Si plena circa se habebit orbem. ex qua parte is maxime splendebit: ex ea uentum ostendet. si in ortum cornua crassiora fuerint: horridam tempestatem. si ante quartam non apparuerit uento fauonio flãte: hyemalis toto mense erit. Si. xvi. uehemẽtius flãmea apparuerit: asperas tẽpestates præsagiet. Sũt & ipsius lunæ octo articuli. quotiens in angulos solis incipit: plerisq; inter eos tãtum obseruentibus præsagia eius: hoc est. iii. vii. xi. xv. xix. xxiii. xxvii. & interlunium. Tertio loco stellarum obseruationem esse oportet. Discurere eæ uidentur interdum: uentiq; protinus sequuntur. In quarum parte ita præsagauere. Cælum cum æqualiter totum erit splendidum articulus temporum quos proposuimus: autũnũ serenũ præsagabunt & frigidum. Si uer & æstas non sine riguo aliquo transierint: autunnum serenum & dẽsum minusq; uentosum facient. Autunni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repente stellarum fulgor obumbratur: uti neq; nubilo neq; caligine fluitans: graues denuntiantur tempestates. Si uolitare plures stellæ uidebuntur: quo feruntur albescentes uentos ex iis partibus nuntiant. At si circa puræ stabunt: certos. si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uentos effundent. si stellarum errantium aliquam orbes incluserint: hymbres. sunt in signo cancri quæ stellæ paruæ aselli appellatæ. exiguum inter illas spatiũ obtinente nubecula: quam præsepia appellant. Hæc cum cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequitur. si alteram earum aquiloniam caligo abstulerit: auster sæuit. si austrinam: aquilo. Arquus cũ sunt duplices: pluuias nuntiant. A pluuiis serenitatem non perinde certam. Circuli noui circa sydera aliqua: pluuiam. Cum æstate uehementius tonuerit q̃ fulserit: uentos ea parte denuntiat. E contra si minus tonuerit: hymbrem. Cum sereno cælo fulget: pluuiæ erunt & tonitura: & hyemabit. Atrocissime autem cũ ex omnibus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantum in posterum diem aquam portendit. Cum a septentrione uentum. Cum ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauerit: uẽtum & hymbrem ex iisdem regionibus demonstrabit Tonitrua matutina uentum significant: hymbrẽ meridiana. Nubes cum sereno cælo fuerunt: a quacunq; parte id fiet: expectẽtur uenti. si eodem loco glebabunt: appropinquãte sole discutientur. Et hoc si ab aquilone fiat uentos: si ab austro: hymbres protendent. sole occidente si ex utraq; parte eius cælum patet tempestatem significabunt. Vehementius atræ ab oriẽte in noctẽ aquã minantur. Ab occidente in posterũ diẽ. si nubes ut uellera lanæ spargẽtur multæ ab oriente aquam in triduum præsagiẽt. Cum in cacuminibus montium nubes consident: hyemabit. si cacuminapura fient: desserenabit. Nube grauida candicante quod uocant tempestatem albam grando imminebit. Cælo q̃uis sereno nubecula q̃uis parua uentum procellosum dabit. Nebnlæ e montibus descendentes aut cælo cadentes uel inuallibus sedẽtes serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant. Pallidi namq; murmurantesq; tempestatum nuntii sentiunt. Pluuiæ etiam si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flãma: uentum. Et lumina cum præ se flammas elidunt: aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur sintillæ: uel cũ tollentibus ollas carbo adhæreseit: aut cum contentus ignis e se fauillam discutit: scintillam ue emittit: uel cum cinis in foco concrescit: & cum carbo uehementer perlucet. Est & aquarum significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit: & murmurauerit intra se: uentum prædicit. Si idẽtidem: & hyemem & hymbrẽ. Littoris ripæq; si resonabunt tranqlla: asperam tẽpestatẽ. Itẽ maris ipsius tranqllus sonitus spumæ ue dispersæ aut aquæ bullantes. Pulmones marini ĩ pelago plurimum dieꝝ hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit: flatuq; altius solito iam intra se esse uentos fatetur. Equidem & montiũ sonitus nemorumq; mugitus prædicũt. Et sine aura quæ sentiãt folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ uolitans. Aquisq; pluma innatans. Atq; etiam in cãpis tẽpestatem uenturam præcedens suus fragor: & cæli quidem murmur nõ dubiã habet significationẽ. Præsagiũt & aĩalia. Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum ex qua ueniunt parte. Itẽ spergentes aquam. Item turbantes tranquillitatem. Loligo uolitans. Conchæ adhærescentes. Echini affligentes sese: aut harena saburrantes tẽpestatis signa sunt. Ranæ quoq; ultra solitum uocales. Et fulicæ matutio clãgore. Itẽ mergi anatesq; pẽnas rostro purgantes uentum. Cæteræq; aquaticæ aues cõcursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna fugientes. Grues silẽtio p sublime uolantes serenitatẽ: sic noctua in hymbre garula: at sereno tẽpestatẽ. Coruiq; singultu quodã latrãtes: seq; concutiẽtes si continuabũt: uẽtos. si uero carptim uocem resorbebunt: uentosum hymbrẽ. Graculi sero a pabulis recedentes hyemem. Et albæ aues cum congregabunt. Et cum terrestres uolucres contra aquam clangores dabunt pfundentes sese: sed maxime cornis. Hirũdo tam iuxta aquam uolitans ut pẽna sæpe percutiat. Quæq; in arboribus habitant fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intẽpestiui. Ardea ĩ medis harenis tristis. Nec miꝝ aquaticas aut in totum uolucres præsagia aeris sentire. Pecora exultantia & indecora lasciuia ludentia eãdem significationem habent. Et boues cælum olfactantes: seq; lãbentes contra pluuiam. Turpesque porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes. segniterq; & contra industriam suam formicæ absconditæ concurserentes progerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoq; inhorrescere & folia contra tempestãtem subrigere certum est. Necnon & in conuiuiis mensisq; nostris uasa q bus esculentum additur. sudorem repositoriis linquentia diras tempestates prænuntiant.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIX.

In Quo Lini natura continetur & Mirabilia.

PROOEMIVM.

Yderum quoq; tempestatūq; ratio uel iperitis facili atq; indubitato modo monstrata est. Verum quia intelligentibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo q̄ syderalis sciētia. Agro colendo proximam multi hortorum curam fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuū uidetur. Miramurq; quosdam scientiæ gratia eruditiōis suæ gloriam ex his petentes tam multa præterisse nulla mentione habita tot rerum spōte cura ue prouenientiū: præsertim cum plerisq; earum pretio usuq; uitæ maior etiam q̄ frugibus perhibeat auctoritas. Atq; ut a confessis ordiamur utilitatibus: quæq; non solum terras omnes: uerum etiam maria repleuere: seritur: ac dici neq; iter fruges neq; inter hortensia potest linum. sed in qua non occurrere uitæ parte? Quod ue miraculū maius? Hærbam esse quæ admoueat ægyptum italiæ: in tantum ut Galerius a freto siciliæ Alexandriam septima die peruenerit: Babillus sexta: ambo præfecti. Aestate uero ꝓxima Valerius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nono die lenissimo flatu. Hærbā esse quæ gadis Herculis colūnas septimo die hostiam afferat: & citeriorē hispaniam quarto prouintiā narbonensem tertio: africā altero. Quod etiam molissimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Crispi proconsulis. Audax uita: scelerꝫ plena: aliquid seri: ut uentos procellasq; recipiat. Et parum esse fluctibus solis uehi. Iam uero nec uela satis eē maiora nauigiis. Sed quāuis amplitudini antēnarꝫ singulæ arbores sufficiant: super eas tamē addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia in pupibus pandi: ac tot modis prouocari mortē. Deniq; tam paruo semine nasci quod orbē terrarꝫ ultro citroq; portet: tam gracili auena: tam non alte a terra tolli: neq; id uiribus suis necti: sed passum tusumq; & in molliciē lanæ coactū iniuria naturæ: ac sūma audacia: & quo peruenire nulla execratio sufficit contra inuentorē dictū suo loco a nobis: cui satis non fuit hoiem in terra mori: nisi periret & insepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum cā uictusq; præmonebamus. Ecce serit̄ hominis manu: metitur eiusdē hois ingenio quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas nihil gignitur facilius. Vt sentiamus nolente id fieri natura: urit agrum: deterioremq; ipsum facit.

De lini satione: & generibus eius: & quomodo perficiatur: & de mappis & lino non ardente: & quando primum in theatris uela. Cap. i.

Eritur sabulosis locis maxime: unoque sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uellitur: & hanc quoq; terræ iniuriā facit. Ignoscat tamen aliquis ægypto serenti: ut arabiæ idieq; merces apportet. Ita ne & galliæ censent̄ hoc reditu? Montesq; mari oppositos eē non est satis & a latere occeani obstare ipsum quod uocant inane. Cadurci: caleti: ruteni: biturigēs: ultimiq; hoium existimati morini: imo uero galliæ uniuersæ uela texunt. Iam quidē & transrhenani hostes. Nec pulchriorē aliam uestem eorum fœminæ nouere. Qua ammonitione succurrit quod. M. Varro tradit in serranorū familia gentiliū esse fœminas linea ueste non uti. In germania āt defossi & sub terra id opus agūt. Similiter in Italia ratione alia. Nam inter padum ticinumq; ānes: subiacent abiterna. In europa lino palma secunda. In uicino enim halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. Halionis semper crudis fauentina præferuntur. Retouinis tenuitas summa densitasq;. Candor æque ut fauentinis: sed lanugo nulla. Quod apud apud alios gratiam: apud alios offensionem habet. Neruositas filo æqualior pene q̄ coroneis: tinnitusq; cum dente libeat experiri. Ideo duplex q̄ cæteris precium & hispania citerior habet splendorem lini præcipuum torrentis: in quo pollitur natura: qui adluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primum carbasis repertis. Nam dudum ex eadem hispania zoelicum uenit in italiam plagis utilissimnm. Ciuitas ea gallaciæ & occeano propinqua. Est sua gloria & cumano ī campania ad piscium & alitum capturā. Eadem & plagis materia. Neqꝫ.n. minores cunctis animalibus insidias: q̄ nobismetipsis lino tendimus. sed cumanæ plagæ concidunt apros: & hæ casses ue asperi ferri aciem conuincunt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis: ut annulum hominis cum epidromibus transirent: uno portante multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum: sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare. sicut paulo ante Iulio Lupo qui in præfectura ægypti obiit. Miretur hoc ignorātes in ægyptii quondā regis quē Amasyn uocant thoracē: in rhodiorum insula ostendi in tēplo Mineruæ. ccclxv. filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper tomæ prodidit Mutianus ter consul paruasq; iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. italia ex pelignis etiānum linis honorē habet: sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius lanæ ue similius: sicut in culcitris præcipuā gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegypto lino minimū firmitatis: plurimū lucri. Quattuor ibi genera. Tanicum. ac pelusiacum: buticum: tentiriticum: cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior

Araneis

Tenicum

pars ægypti

pars ægypti in arabia uergens gignit fruticem quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon: & ideo lina i de facta xylina. Paruulus est: similéq; barbatæ nucis defert fructum. Cuius inexteriore bōbice lanugo ne tur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia ue pferenda. Vestes ide sacerdotibus ægypti gratissimæ. Quar tum genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harūdine dūtaxat pānicula eius. Asia egenista fa Ortholinō cit lina ad retia præcipua: in piscādo durantia frutice madefacto. x. diebus Aethiopes indiq; e malis. Ara bes cucurbitis in arboribus ut diximus de genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumētis itelligi tur: itumescente semine: aut colore flauescēte. Tunc euulsum & in fasciculos manuales colligatū siccatur in sole pendens conuersis superne radicibus uno die: mox quinq; aliis in contrariū inter se uersis fascium cacuminibus ut semen in mediū cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodā rustico ac prædulci italiæ transpadanæ cibo: sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeā uirgæ ipsæ mer guntur in aquam solibus tepefactam: pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas in dicio est mēbrana laxatior. Iterūq; uniuersæ: ut prius sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tundūtur stup pario malleo. Quod ꝓximū cortici fuit stuppa appellat': deterioris lini: lucernaꝝ fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis ahenis: donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distin Hamis ctio candore: mollicia. Linumq; nere & uiris decorum est: Cortices quoq; decussi clibanis & furnis præ bent usum. Ars depectendi digerendiq;. iustum est e quinquagenis fascium libris quinas denas carmina ri. Iterum deinde in filo politur illisum crebro in silice ex aqua. Tectumq; rursus tunditur clauis: semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam quod ignibus nō absumeret'. Viuum id uocant: ardentesq; in fo cis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni magis q̄ possent aquis. Re gum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascit' in desertis adustisq; sole i diæ: ubi non cadunt hymbres: inter diras serpentes: assuescitq; uiuere ardendo. Rarum inuentu: difficile textu propter breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuentum est æquat precia ex cellentium margaritarum. Vocatur autem a græcis asuestinum ex argumēto naturæ. Anaxilaus auctor est: lintheo eo circundatam arborem surdis ictibus & qui non exaudiantur cædi. Ergo huic lino principa tus in toto orbe. Proximus byssino: mulierum maxime deliciis circa elim in achaia genito: quaternis de nariis stipula eius permutata quondam ut auri. Repertaq; lintheorum lanugo e uillis nauium maritima rum maxime in magno usu medicinæ est: & cinis spodii uim habet. Est & inter papauera genus quoddā: quo candorem linthea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi linum quoq;: & uestium insaniam acci pere in Alexandri magni primum classibus indo amne nauigantis: cum duces eius ac præfecti in certami ne quodam uariassent insignia nauium. Stupuerūtq; littora flatu uersicoloria implēte. Velo purpuro ad accium cum. M. Antonio Cleopatra uenit: eodemq; effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere. Quod primus omnium inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedi caret. Carbasina deinde uela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter appollinatibus ludis. Mox Cæsar dictator totum forum romanum intexit. Viamq; sacram ab domo sua ac cliuum usque in Ad cliuū capitolium: quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradunt. Deinde & sine ludis Marcellus usq; capito Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate sua auunculo. xi. Consule Calen. Augusti uelis forum um linum. brauit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantum mutatis moribus Catonis Censorii qui sternen dum quoq; forum muricibus censuerat. Vela nuper colore cæli stellata per rudētes terræ etiam in amphi theatris principis Neronis rubent in cauis ædium & muscum ac solem defendunt. Cætero mansit cādori pertinax gratia. Honor etiam & troiano bello. Cur enim non & prœliis interfit: ut naufragiis: Thoraci bus lineis paucos tamen pugnasse testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretati sunt eruditiores quoniam cum sparta dixit significauerit sata.

De sparti natura: & quando primum usus eius: & quomodo perficiatur: & quæ sine radice nascan tur: & uiuant. Cap. ii.

S Parti quidem usus multa post sæcula cœptus est. Nec ante pœnoꝝ arma quæ primum hispa niæ intulerunt. Hærba & hæc sponte nascens: & quæ non queat seri: iuncusq; proprie aridi soli uni terræ dato uitio. Namq; id malum telluris est: nec aliud ibi seri aut nasci potest. In africa exiguum & inutile gignitur. chartaginensis hispaniæ citerioris portio. Nec hæc tota: sed quatinus parit montes quoq; sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes facesq;. Hinc calceamina & pastorum uestis: animalibus noxium præterquā cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellit'. Ocrea tis cruribus manibusq; tectis manicis conuolutum osseis ligneis ue conamentis. Nunc iam in hyemem uix. Facillime tamen ab idibus maiis in iunias hoc maturitatis tempus. Vulsum fascibus i aceruo aduna tum biduo tertio resolutum Sparguntur in sole siccaturque: & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optime sed & dulci si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur: si repente ur geat: desiderium: perfusum calida in folio: ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tonditur: ut fiat utile præcipue in aquis: mariq; inuictum. In sicco præferunt & canabi funes. Et spartū

alitur etiam demessum: ueluti natalium sit impensa. Est quidem eius natura interpolis. Rursusq; q̄ libeat uetustum nouo miscetur. Verūtamen complectetur animo: qui uolet miraculum æstimare: quanto sit in usu omnibus terris nauiū armamentis: machinis ædificationum: aliisq; desideriis uitæ. Ad hos omnes usus quæ sufficiant. minus. xxx. passuum i latitudinem. A littore carthaginis nouæ minusq; in longitudine esse reperiētur. Longius enim uehi impendia prohibent. Iunco græcos ad funes usus nomini credamus: quo hærbam eam appellant. Postea Palmarum foliis phyllyraq; manifestum est. Et inde translatum a pœnis sparti usum per q̄ simile est ueri. Theoprastus auctor est esse bulbi genus circa ripas amnium nascens: cuius inter summum corticem eāq; partem qua uescuntur esse laneam naturam: ex qua mapalia uestesq; quondam conficiebantur. Sed neq; regionem in qua id fiat: neq; quicq̄ diligentius: præterq̄ eriophoron id appellari in exemplaribus quæ equidem inuenerim tradit. Neq; omnino ullam mentionem habet bulbi generum circa ripas amnium nascentis: cuius inter summum corticem eamq; partem qua uescuntur semper habet spartum. Cuncta cura magna persecutus. cccxc. annis āte nos: ut alio iam loco diximus. Quo apparet post id temporis spatium i usum uenisse spartum. Et quoniam a miraculis rerum cœpimus: sequemur eorum ordinem: in quibus uel maximū est aliquid nasci: aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocantur hæc undiq; terra circundata: nullisq; fibris nixa aut saltē capillamentis: nec utiq; extuberante loco in quo gignuntur: aut rimam agenre. Neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includūtur: ut plane nec terram esse possimus dicere: neq; aliud q̄ terræ callum. Siccis hæc fere & sabulosis locis frutetosisq; nascuntur. Excedunt: sæpe magnitudinem mali cotonei: etiam librali pondere. Duo eorū genera: harenosa dentibus inimica: & altera sincera. Distinguntur & colore rufo nigroq; : & intus candido. Laudatissima quæ africæ crescunt. An ne uitium id terræ? Neq; enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum est. Et uiuat ne: an non: haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio cōmunis est iis cum ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddēte i hispania carthagine paucis his ānis scimus accidisse mordenti tuber: ut deprehensus ide denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam i se globari. Quod certum est ex iis quæ nascuntur: & seri non possunt.

De misy: & tuberibus: de fungis pezicis: laserpitio: & magyderi & rubia & radicula. Cap. iii.

Seranum

Simile est quod in cyrenaica puincia uocāt misy præcipuū suauitate: odore: ac sapore: sed carnosius. Et quod i thracia ceraunīū. De tuberibus hæc tradūtur peculiariter. Cum fuerit hymbres autūnales ac tonitrua crebra: tunc nasci: & maxime e tonitribus: nec ultra annū durare: tenerrima aūt uerno esse. Quibusdā locis acceptantur riguis & seruntur sicut mytilenis. Negant nasci nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem his locus in quo plurima nascuntur. Asiæ nobilissima circa lampsacum & alopeconesum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fungorum genere a græcis dicti pezicæ: qui sine radice aut pediculo nascūtur. Ab his proximum dicetur auctoritate clarissimū laserpitium: quod græci silphion uocant: i cyrenaica puincia repertum: cuius succum uocāt laser magnificum in usu medicamentisq; & ad pondus argenti denarii pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: qm̄ publicani qui pascua conducunt: maius ita lucrum sentientes depopulant̄ pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra reptus memoria Neroni principi missus est. Si quando incidit pecus i spem nascentis: hoc deprehēditur signo: oue cum comederit dormiente protinus: capra sternutante. Diuq; iā non aliud ad nos inuehitur: q̄ quod in perside aut media & armenia nascit̄ laser: multo ifra cyrenaicum. Id quoq; adulteratum gūmi: aut sacopenio: aut faba fracta. Quo minus omittendum uidetur. C. Valerio. M. Herennio. coss. cyrenis aduecta romam publice laserpitii pōdo. xxx. Cæsarem uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentumq; protulisse ex ærario laserpitii pōdo. cxi. Id apud auctores græciæ euidentissimos inuenimus. Natum hymbre piceo repente madefacta tellure circa hesperidum hortos syrtinq; maiorem. vii. annis ante oppidum cyrenarū quod conditū est urbis nostræ anno. cxliii. Vim autē illā per quattuor stadiorum spatium in africa ualuisse. In ea laserpitium gigni solitum rem feram ac cōtumacem: & si coleretur in deserta fugientē. Radice multa crassaq; caule ferulaceo: haud simili crassitudine. Huius folia maspetum uocabāt: apio maxime similia. Semen erat foliaceum. Foliū ipsum uero deciduum. Vesci pecora solita: primoq; purgari: mox pinguescere: carne mirabilē in modū iucunda. Post folia amissa caule ipso & hoīes uescebantur dococto: asso: elixoq;. Eorum quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex iis oībus succus duobus modis capiebatur: e radice: atq; caule. Et hæc duo erant nomina rhizias atque caulias. Vilior ille ac putrescens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succum ipsum in uasa coniectum admixto furfure subinde concutiendo ad maturitatem perducebant: ni ita fecissent putrescentem. Argumentum erat maturitatis color: siccitasque sudore finito. Alii tradunt laserpitii radicem fuisse maiorem cubitali: tuberque in ea super terram. Hoc inciso profluere solitum succum ceu lactis supernato caule: quē magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro semine fuisse: cadentia a canis ortu: austro flante. Ex iis laserpitium nasci solitum annuo spatio & radice & caule cōsumētibus sese.

Hoc & circunfodi

Hoc & circũfodi solitum prodidere. Nec purgari pecora: sed ægra sanari: aut protinus mori: quod ĩ paucis accidere. Persico Silphio prior opinio cõgruit. Alterum genus est quod magydaris uocatur tenerius & minus uehemens: sine succo. Quod circa siriam nascit: non proueniens in cyrenaica regione. Gignitur & in pnaso monte copiosius: quibusdam laserpiciũ uocantibus: perq; omnia adulreratur rei saluberrimæ utilissimæq; auctoritas. Ratio. sinceri prima in colore modice ruso: & cũ frangitur: candido intus. Mox translucente: gutta aquæ saliuaq; liquescit. Vsus in multis medicaminibus. Sunt etiamnum duo genera non nisi sordido nota uulgo: cum quæstu nullo polleant. In primis rubia tinguendis lanis & coriis necessaria. Laudantissima italica: & maxime suburbana: & omnes pene prouintiæ scatent ea. Sponte prouenit: seriturq; similitudine eruiliæ. Verum spinosus ei caulis & geniculatus hic est quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubrum est. Quot in medicina usus habet suo dicemus loco. At quæ uocatur radicula lauandis demum lanis succũ habet: mirũ quantũ conferens candore: molliciaq;. Aeque nascit satiua ubiq;: sed sponte præcipua in asia syriaq; saxosis & asperis locis. Trans euphratem tamen laudatissima caule ferulaceo tenui: & ipsis cibis indigenarum expetito: & tingenti quicquid sit: cum quo decoquatur folio oleæ. Struthion græci uocant: floret æstate: grata aspectu: uerũ sine odore spinosa & caule lanuginoso. Semen ei nullum: radix magna: quæ conciditur ad quem dictum est usum.

De hortorum cura: & digestio terræ nascentium præter fruges & frutices. Cap.iiii.

a B his superest reuerti ad hortorum curã: & suapte natura memorandã. Et quoniã antiquitas nihil prius mirata est: q̃ & hesperidum hortos: ac regum Adonis & Alcinoi. Itẽq; pensiles: sine illos Semiramis siue assyriæ rex Cyrus fecerit: de quorum ope alio uolumine dicemus. Romani quidẽ reges ipsi coluere. Quippe etiã Superbus Tarquinus nũtium illum sæuũ atq; sanguinariũ remisit ex horto. In.xii.tabulis legũ nostraꝝ nusq̃ noiatur uilla: semper in significatione ea hortus. In horti uero hæredium. Quam rem comitata est & religio quædã: hortosq; & fores tantum cõtra inuidẽtium fascinationes dicari uidemus. In remedio saturnica signa quãq̃ hortos tutelæ Veneris assignante Plauto. Iã quidem hortorũ nomine in ipsa urbe delicias: agros: uillasq; possidẽt. Primus hoc istituit athenis Epicurus hortorum magister. Vsq; ad eum moris non fuerat ĩ oppidis haberi rura. Romæ quidẽ p se hortus ager pauperis erat. Ex horto plebri macellum q̃to inocẽtiore uictu. Mergi enim credo in ꝓfunda satius ẽ. & ostrearum genera naufragio exquiri. Aues ultra phasidẽ amnẽ peti: & fabuloso quidẽ terrore tutas: immo sic preciosiores. Alias in numida atq; æthiopia ĩ sepulchris aucupari: aut pugnari cum feris mãdi ab eo cupientem quod mandat alius. At hercule q̃ uilla hæc q̃ parata uoluptati satietatiq;: nisi eadem quæ ubiq; indignatio occureret. Ferẽdum sane fuerit exquisita nasci poma: alia sapore: alia magnitudine: alia monstro: pauperibus interdicta. Inueterari uina saccisq; castrari. Nec cuiq̃ adeo longam esse uitam: ut non ante se genita potet. E frugibus quoq; quoddam alimẽtum excogitasse luxuriam: ac medullam tãtum earum: superq; pisttinarũ operibus & cælaturis uiuere alios pane proceꝝ: alios uulgi: tot generibus usq; ad infimam plebem descendente aĩa. Et iam ne in hærbis discrimen inuentum est. Olusq; differentiã facere in cibo: etiam uno esse uenali. Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant. Caule in tantum signato: ut pauperis mẽsa nõ capiat. Siluestres fecerat natura horridos: ut quisq; demeteret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et rauenna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris: mirum esset non licere carduis pecori uesci: non licet plebei. Aquæ quoq; separantur. Et ipsa naturæ elementa ui pecuniæ discreta sunt. Hi niues: illi glaciem potant: pœnasq; montiũ in uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor æstibus: excogitaturq; ut alienis mẽsibus nix algeat. Decoquunt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini sic: q̃uo rerum naturæ placet. Etiam ne hærba aliqua diuitiis tantum pascitur. Nemo sacros auẽtinosq; montes & iratæ plebis secessus circũspexerit. Mons enim certe æquabit quos pecunia superauerit. Itaq; hercule nullum macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incusantis apud omnes pricipes: donec remissum est portorium mercis huius: cõpertumq; nõ aliter quæstuosius censum haberi aut tutius: ac minore fortunæ iure: cũ credatur pensio ea pauperũ. Is in solo sponsor est: & sub die redditus: superficiesq; cælo quocũq; gaudens. Hortoꝝ Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ existimabãtur prisci: & sic statim faciebant iudicium: nunquæ esset in domo materfamilias. Etenim hæc cura fœminæ dicebatur: ubi itelligens esset hortus. Quippe e carnario aut macello uiuendũ est. Nec caules ut nũc maxime probabant: dãnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmẽtario. Id erat oleo parcere. Nã carnis desideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant quia non egent igni: parcerentq; ligno. Expedita res & parata semper. unde & acetaria appellabantur. Facilia cõcoqui: nec oneraturo sensum cibo: & quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorum ad cõdimenta pertinens fatetur domi uersuram fieri solitam. Atq; non indicum piper quesitum: quæq; transmaria petimus. Iam quoq; in fenestris suis plebs urbana ĩ imagine hortorum quottidiana oculis rura præbebant: anteq̃ præfigi ꝓspectus omnis coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio. Quãobrem sit aliqs & his honos: ne uc auctoritatẽ rebus uilitas adimat. Cum præsertim etiã cognomina proceꝝ inde nata uideamus. Lactucinosq; in

ualeria familia nõ puduisse appellari; & contingat aliqua gratia operi curæq; nostræ. Virgilio quoq; confesso q̃ sit difficile uerbo℞ honorẽ tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungẽdos nõ est dubium. riguosq; maxime habendos: si contingat profluo amne. Si minus: e puteo pertica organis ue pneumaticis tollendo: nõ haustu rigando. Solũ proscindendũ a fauonio: in autũnum præparandum est post. xiiii. dies: iterã dumq; ante brumã. Octo iuge℞ opis palari iustum est. Fimũ tres pedes alte cũ terra misceri. Areis distingui: easq; resupinis puluino℞ toris ambiri singulis tramitum sulcis: qua detur accessus hoĩ: scatebrisq; decursus. In hortis nascentiũ alia bulbo cõmendãtur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semine alia cortice: alia cute aut carthilagine: alia carne: alia tunicis carnosis. Alio℞ fructus in terra est: alio℞: & extra: alio℞ nõ nisi extra. Quædã iacent crescũtq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadẽ & pendẽt q̃q̃ grauiora multo ẽt iis quæ in arboribus gignũt. Sed cucumis carthilagie. Cortex huic uni maturitate trãsit i lignũ Terra condunt raphani: napiq;: & rapa: atq; alio modo inulæ: cicer: pastinacæ. Quædã uocauimus ferulacea ut anetum: maluas. Nãq; tradunt auctores in arabia maluas septimo mense arborescere: baculorũ usum præbere ex templo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidum horti fuisse prodũtur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrum. Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quã circũplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnon & carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorum enascentes.

Natura & genera & historia nascentium in hortis rerum. Cap. v.

f Vngorum enim callum in ligni arborumque natura diximus: & alio genere tuberum paulo ante. Carthilaginei generis extraq; terrã est cucumis: mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei pensiles eorum hortos promouentibus in soles rotis olitoribus. Rursusq; hybernis diebus intra specularium munimenta reuocãtibus. Quin & lacte mulso semine eorum biduo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptum est seri oportere ut dulciores fiant. Crescunt qua coguntur forma. In italia uirides & q̃ minimi. i prouintiis q̃ maximi & citrini aut nigri Placent copiosissimi africe: grandissimi Mœsiæ. Ast cum magnitudine excessere pepones uocantur. Viuunt hausti in stomacho in posterum diẽ: nec perfici queunt. in cibis non in salubres: tamẽ plurimum natant. Oleum odere mire. Nec minus aquas diligunt. Desecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt. Contra oleum refugiunt. Aut si quidobest: uel si pendeant: curuantur. Idq; uel una nocte deprehendit. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor digytorum interuallo descendẽtibus ante posterum diem. At si oleum eodem modo sit in hamos curuatis. Iidem in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ecce cum maxime noua forma eorum i campania prouenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unum: mox semine ex illo genus factum: melopeponas uocant. Non pendent hi: sed humi rotundãtur. Mirum in his præter figuram: coloremq; & odorem: q maturitatẽ adepti q̃q̃ nõ pendentes statim a pediculo recedunt. Columella tradit suum cõmentum ut toto anno cõtingant. Fruticem rubi q̃ uastissimum in apricum locũ transferre: & recidere duũ digyto℞ relicta stirpe circa æquinoctium uernum. ita i medulla rubi semine cucumeris isito terra minuta fimoq; circũaggeratas resistere frigori radices. cucumerorum græci tria genera fecere. Laconicum: scitalicum: boeoticũ. Ex iis tantũ laconicum aqua gaudere. Sunt qui hærba quæ uocatur culix noĩe tria semen eorum maceratum seri iubeant: ut sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura dũtaxat in nascendo. Aeque hyemẽ odere. Amant rigua ac fimũ. Seruntur ambo semine in terra sexquipedali: fossura inter æquinoctium uernũ & solstitium. Parilibus tamẽ aptissime: Aliqui malunt ex Calen. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per quinquatros serere simili Parietum modo reptantibus flagellis scandentes per artesum aspera in tectum usque natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo standi non sunt: uelocitas pernix: leui umbra cameras ac pergulas operiẽtes. Inde hæc duo prima genera. Camerariũ & plebeium: quod humi credit. in priore mire tenui pediculo librat pondus immobile auræ. Cucurbita quoq; omni modo fastigat uagis maxime uitilibus: coniecta in eas postq̃ defloruit: crescit qua cogitur forma. Pleruncq; & draconis intorti figura. Libertate uero pensili concessa: iam uisa est nouẽ pedũ lõgitudinis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse supflorescẽtes: & sicciores locos patitur: candida lanugine obductus: magisq; cũ crescit. Cucurbita℞ numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totũ natura diuersa. Nuper in balnearum usum uenere urceo℞ uice. iam pridem uero etiã cado℞ ad uina condenda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus cibis. Cibos salubres ac leues pluribus modis existimant: qui perfici humano uentre nõ queant: sed non intumescant. Semina quæ proxima collo fuerint proceras pariunt. item ab imis: sed nõ cõparandas supradictis: quæ in medio rotundas: quæ lateribus crassas breuioresq;. Siccãtur in umbra: & cum libeat serere in aqua macerantur. Cibis quo longiores tenuioresq; eo gratiores. Et ob id salubriores quæ pendẽdo creuere: minimũq; seminis tales habent: duricia eius in cibis gratiã terminante. Eas quæ semini seruant ante hyemẽ præcidi non est mos. Postea fumo siccantur condendis hortensiorum seminibus rusticæ suppellectili. Inuenta est ratio qua cibis quoq; seruarentur. Eodemq; modo cucumis usque ad alios pene prouentus: & id quidem iniuria fit.

Muria fit. Sed & scrobe opaco in loco harena substrato fœnoq; sicco opertos: ac deinde terra uirides seruari tradunt. sunt & siluestres in utroq; genere & oĩbus fere hortẽsibus. Sed & his medica tantũ natura ẽ Quãobrem differentur in sua uolumina. Reliqua chartilaginum naturæ terra occultant oĩa. In quibus de rapis abunde dixisse poteramus uideri: nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda. Latiora uero & concaua fœminini: præstantiora suauitate: & ad condiendæ faciliora: quæ sæpius sata transeunt ĩ marem. Iidem naporum quinq; genera fecere. Corinthiũ cleonæum: liothasium boeticum: & quod per se uiride dixerunt. Ex iis in amplitudinem adolescit corinthium nuda fere radice. Solum enim hoc genus superne tendit: non ut cætera in terram. Liothasium quidam thracium appellant: frigorum patientissimũ. Ab eo boeoticum dulce est: rotunditate etiam breui notabile. Neq; ut cleonæum prælongũ in totũ quidẽ. Quoꝝ tenuiora folia: ipsi quoq; dulciores. Quorũ scabra & angulosa & horrida amariores. Est præterea genus siluestre: cuius folia sunt erucæ similia. Palma romæ amiterninis datur: inde nursiis: tertia nostratibus. Cætera de satu eorum in rapis dicta sunt. Cortice & chartilagine constant raphani. Multisq; eorum cortex crassior etiã q̃ quibusdã arborum. Amaritudo plurima illi est: & pro crassitudĩe corticis. Cætera quoq; aliquando lignosa. Et uis mira colligendi spiritum: laxandiq; ructum. Ob id cibus illiberalis utiq; si proxime olus mandat. si uero cum oliuis drupis rarior ructus fit: minusq; fœtibus. Aegypto mire celebratur propter olei fertilitatem: quod de semine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt serere: si liceat: quoniam & quæstus plus q̃ e frumento & minus tributi est: nullumq; copiosius oleum. Genera raphani græci fecere tria foliorum differentia: crispi: atq; lenis: & tertium siluestre. Atq; huic læuia quidem folia: sed breuiora ac rotunda: copiosaq; atq; fruticosa. sapor autem asper: & medicamenti instar ad eliciendas aluos: Et in prioribus tamen differentia seminis est: quoniam aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt nisi in crispa folia. Nostri alia fecere genera. Algidense a loco longum atq; translucidum. Alterum rapi figura: quod uocant syriacum: suauissimum fere ac tenerrimum: hyemisq; patiens. Præcipuum tamen est quod e syria non pridem aduectum apparet: quoniam apud auctores non reperitur. id autem tota hyeme durat. Etiamnum unum siluestre græci cheriam uocant: pontici armon: alii leucẽ nostri: armoratiam fronde copiosius q̃ corpore. in omnibus autem probandis maxime spectantur caules: in initio enim rotundiores crassioresq; ac lõgis canalibus. Folia ipsa tristiora: & angulis horrida. seri uult raphanus terra soluta: humida. Fimum odit: palea contentus. Frigore adeo gaudet: ut in germania infãtium puerorum magnitudinem æquet. Seritur post idus febru. ut uernus sit. iterumq; circa uulcanalia quæ satio melior. Multi & martio & aprili serunt & septembri. Incipiente incremento confert alterna folia circũobruere: ipsos uero accumulare. Nam qui extra terram emerserit durus fit atq; fungosus. Aristomachus detrahi folia per hyemem iubet: & ne lacunæ stagnent accumulare. Ita ĩ æstate grãdescere. Quidam prodidere si palo adacto cauerna palea insternatur in sex digytorum altitudine deinde semẽ fimũq; & terra congeratur ad magnitudinẽ scrobis crescere. Præcipue tamẽ salsis alunt. Itaq; etiã talibus aquis irrigantur. Et in ęgypto nitro sparguntur: ubi sunt suauitate præcipui. In totum quoq; salsugine amaritudo eorum eximitur: fiuntq; coctis similes. Namq; & cocti dulcescunt: & in naporum uicem transeunt. Crudos medici suadẽt: ad colligenda acria uisceꝝ dãdos cum sale ieiunis esse: atq; ita uomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordiis necessarium hunc succum: quando phthisin cordi intus inhærentem non alio potuisse depelli cõpertum sit in ægypto regibus corpora mortuorũ ad scrutãdos morbos insecantibus. Atq; ut est græca uanitas: fert in tẽplo Appollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus raphanus: ut ex auro dicaretur raphanus: beta ex argento: rapum e plũbo. Scires non ibi genitum Manniũ Curiũ ĩperatorẽ: quẽ in hospitio ligatis aurũ repudiaturo afferentibus rapũ torrentem in foco inuentum annales nostri ꝓdidere. Scripsit & Morchion græcus de raphano unum uolumẽ. Vtilissimi ĩ cibis hyberno tempore existimantur. Iidemq; dẽtibus semper inimici: quoniã atterant. Ebora certe poliũt. Odium iis cum uite maximum: refugitq; iuxta satos. Lignosiora sunt reliqua in chartilaginũ genere a nobis posita. Mirũq; oĩbus uehementiã saporis inesse. Ex iis pastinacæ unum genus agreste sponte ꝓuenit: staphylinos græce dicitur. Alteꝝ serit radice uel semĩe primo uere uel autũno. Vt Hygino placet februario: augusto: septẽbri: octobri: solo q̃ altissime rofosso. Annicula utilis esse incipit: bima utilior: gracilior autũno: patinisq; maxime. Et sic quoq; uirus illi intractabile est. Hibiscum a pastinaca gracilitate distat: Dannatum cibis: sed medicinæ utile. Est & quartum genus in eadem similitudine pastinacæ: quã nostri gallicã uocant: græci uero daucon. Cuius genera etiam quattuor fecere: inter medica dicendũ Siser & ipsum Tyberius princeps nobilitauit flagitans oĩbus annis a germania Gelduba appellatur castellum rheno ĩpositum: ubi generositas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis cõuenire. Inest lõgitudine neruus: qui in decoctis extrahit: amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulso in cibis tẽperata etiam in gratiam uertitur. Neruus idem & pastinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siser his seritur mensibus: februario: martio: aprili: augusto: septẽbri: octobri. Breuior his ẽ: sed torosior amariorq; Inula per se stomacho inimicissima. Eadẽ dulcibus mixtis saluberrima. Plurimis modis austeritate uicta gratiã ĩuenit. Nãq; & in

pollinem tundit arida:liquidoq; dulci tēperatur:& decocta postea aut asseruata uel macerata pluribus modis.& tunc mixta defruto:aut subacta melle:uuisq; passis:aut pinguibus cariotis.Alio rursus modo cotoneis:malis:uel sorbis:aut prunis.Aliquādo pipere aut thymo uariata defectus præcipue stomachi excitat.Illustrata maxime Iuliæ Augustæ quotidiano cibo.Supuacuū eius semē: qm̄ oculis ex radice excisis ut harundo seritur.Et hæc aūt seritur & siser & pastinaca utroq; tpe uere & autūno magnis seminū interuallis.Nulla ue minus q̄ ternoꝝ pedū:quoniā spatiose fruticat.Siser āt transferre melius.Proxima his bulborum natura:quos Cato in primis serendos præcipit:celebransq; megaricos. Verum nobilissima ē scylla:q̄q̄ medicamini nata acetoq; exacuendo.Nec ulli amplitudo maior:sicut nec uis asperior.Duo genera medicæ.Masculus albis foliis.fœmina nigris.Et tertium genus est cibis gratum.Epimenidium uocatur angustius folio:ac minus aspero.Seminis plurimum omnibus.Celerius tamen ꝓueniunt satæ bulbis circa latera natis.Et ut crescant:folia quæ sunt in his ampla:deflexa circa obruuntur.Ita succum oēm in se trahunt capita.Sponte nascuntur copiosissime in balearibus ebusoq; insulis: ac per hispanias. Vnū deiis uolumen condit Pythagoras philosophus:colligens medicas uires:quas proximo reddemus libro Reliqua bulborum genera differunt colore:magnitudine:suauitate.Quippe cū quidam crudi mandantur:ut in cheroneso taurica.Post hos in africa nati maxie laudantur.Mox apuli:Genera græci hæc fecere Bulbinen:sitaniō:pithyon:acrocorion.egylops:isorynchiō.In hoc mirum imas eius radices crescere hyeme.Verno aūt cum apparuerit uiola:minui ac contrahi:tum deide bulbum pinguescere. Est iter genera quod in ægypto aron uocant:scyllæ proximum amplitudine:foliis lapati:caule recto: duum cubitorū baculi crassitudine:radice mollioris naturæ:quæ edatur & cruda.Effodiuntur bulbi ante uer.At deteriores illico fiunt si finduntur.Signum maturitatis folia inarescentia ab imo.Vetustiores improbant.Item paruos & longos.Contra rubicundis rotundioribusq; laus & grandissimis.Amaritudo plerisq; in uertice est.Media eorum dulcia.Bulbus nō nasci nisi ex semine priores tradiderunt.Sed & in prenestinis campis sponte nascuntur:ac sine modo etiam in remorum aruis.

De hortensium hærbarum radicibus:foliis:floribus:coloribus. Cap.vi.

h Ortensibus oibus fere singulæ radices:ut raphano:betæ:apio:maluæ. Amplissima autem lapato:ut quæ descendat ad tria cubita.Siluestri miores tumidæ.Effossa quoq; diu uiuit.Quibusdā tamen capillatæ:ut apio:maluæ.Quibusdā surculosæ:ut ocimo.Aliis carnosæ: ut betæ:aut magis etiānum croco.Aliquibus ex cortice & carne constant:ut raphano & rapis.Quorundā geniculæ sunt:ut graminis.Quæ rectā nō habent radicē statim plurimis nituntur capillamētis:ut atriplex & blitum.Scylla āt & bulbi & cepe & allium nō nisi in rectum radicātur.Sponte nascentium quædā numerosiora sunt radice q̄ folio:ut Aspalax:perdicium:crocū.Florent uero cū fraxino serpillum: ambrotonum:napi:raphani:menta:ruta:& cætera quidem deflorescunt cum cœpere.Ocimum aūt particulatim & ab imo incipit. Qua de causa diutissime floret.Hoc & in heliotropio hærba euenit.Flos aliis cādidus aliis luteus:aliis purpureus.Folia cadunt a cacuminibus origano:inulæ:& aliquando rutæ iniuria læsæ. Maxime concaua sunt cepe.getio.Allium cepasq; inter deos iureiurando habet ægyptus. Cepe genera apud græcos sarda:samothracia:halsidena:setania.Item schista:Ascalonia ab oppido iudææ nominata. Oibus etiā odor lachrymosus & præcipue cypriis minime gnidiis.Omnibus corpus tutum pinguitudinis eaꝝ carthilagine.E cūctis setania minima:excepta tusculana.sed dulcis schista āt & ascalonia cōdūtur.Schistam hyeme cum coma sua relinquunt.Vere folia detrahūt:& alia subnascunt iisdem diuisuris unde & nomen.Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent:ut in capita crescant potiusquā in semetipsa.Ascaloniaꝝ propria natura.Etenim uelut steriles sunt ab radice:& ob id semine seri illas nō deponi iussere græci..Præterea serius circa uer cū germinant transferri.Ita crassescere.Et tūc properare præteriti tpis pensitatione.Festinandum aūt in his est:quoniā natura celeriter putrescunt.Si deponātur:caulem amittunt:& semen:ipsæq; euanescunt.Est & coloꝝ differentia.Samo enim & sardibus candidissime proueniunt.Sunt in honore & creticæ:de quibus dubitāt an eædem sint:quæ ascaloniæ: quoniā satis capita crassescunt:depositis caules & semina.Distant saporē tantum dulci.Apud nos duo prima genera. Vnū condimentarium:quod illi getion:nostri pallacanam uocant.seritur mensibus martio:aprili:maio Alterum capitatum æque ab æquinoctio autumni uel fauonio.Genera eius austeritatis ordine africana: gallica:tusculana:amiternina.Optima autem quæ rotundissima.Item ruffa acrior q̄ candida:sicca q̄ uiridis:& cruda q̄ cocta:sicca q̄ condita.seritur amiternina frigidis & humidis locis:& sola allii modo capite:reliquæ semine.Proximaq; æstate nullum semen emittunt:sed caput tantum quod inarescit.Sequenti autem anno permutata ratione semen gignit.Caput ipsum corrūpitur. Ergo omnibus annis separatim semen cepe causa seritur.Sepatim cepe seminis.seruātur autem optime in paleis.Getium pene sine capite est:ceruicis tantum longæ:& ideo totum in fronde:sæpiusq; resecat ut porrum. Ideo & illud serunt non deponunt. Cætero cepas ter fosso solo seri iubent:extirpatis radicibus hærbarum.In iugera denas libras. Intermisceri satureiam:quoniam melius ꝓueniat.Runcari præterea:& sarriri:si nō sæpius:quater. Ascaloniam mense

Gnidia Theoph.

Semē the.

sementant Theo.

loniam mense februario serunt nostri. Semen cœparꝫ nigrescere incipiens anteq̃ marcescat metunt. Et de
porro in hanc cognationẽ dici conuenit: præsertim cum sectiuo nuper auctoritatẽ dederit princeps Ne-
ro uocis gratia ex oleo æstatis mensium oíbus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidẽ uescẽdo. Seritur se-
mine ab æquinoctio autũno si sectiuũ facere libuerit densius. In eadẽ area secatur donec deficiat: stercora
turq; semp si nutrit' in capita anteq̃ secetur: cũ increuerit: in aliã areã transferat': sũmis foliis leniter recisis
ante medullam & capitibus retractis tunicis ue extremis: Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilata
bant. Hoc item de bulbis. Nunc sarculo leuiter conuellunt' radices ut delumbatæ alant. neq; distrahant.
Insigne q cum fimo lætoq; solo: gaudeat: rigua odit: & tamen proprietate quadã soli constat. Laudatis-
simus in ægypto: mox orchiæ atq; aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc hærbaceũ folio incisuris eius euidenti
bus: quo utunt' medicamentarii. Alterum genus suauidioris foli rotundiorisq;: incisuris leuioribus. Fa-
ma est Melam equestris ordinis reum ex procuratione a Tyberio principe accersitum in summa despe-
ratione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto confestim expirasse sine cruciatu
Ampliorem modũ negant noxium esse. Allium ad multa ruris præcipue medicamenta prodesse credit'
Tenuissimis & quæ separantur in uniuersum uelatur membranis: mox pluribus coagmentatur nucleis:
& iis separatim uestitis. Asperi saporis: & quo plures nuclei fuere: hoc est asperius. Tedium huic quoque
halitu: ut cepis: nullum tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus: tũ
in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græci appellauere allium cyprium: alii antiscordon: præ- aphroscor don
cipue africæ celebratum inter pulmentaria ruris grandius allio trito ĩ oleo & aceto mirum quantum icre
scat spuma. Quidam & alliũ ulpicũ in plano seri uetant: castellatimq; grumulis imponi distantibus iter
se pedes ternos. Inter grana quattuor digyti interesse debent: simul atq; tria folia eruperint sarriri. Grãde
scunt quo sæpius sarriuntur. Maturescentium caules depressi in terram obruũtur. ita cauetur ne in frõdẽ
luxurient. In frigidis utilius uere seri q̃ autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur seri cũ
luna sub terra sit: colligi cum in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor est: allium edẽtibus si radicem
betæ in pruna tostã superederint: odorem extingui. Sunt qui & allium & ulpicon inter compitalia ac sa- Opalia
turnalia seri aptissime putent. Alliũ & semine puenit sed tarde. Prío enim anno porri crassitudine capite
efficitur: sequenti diuiditur: tertio consumatur. Pulchriusq; existimatur tale. A quibusdam in semen exi-
re uetatur. Sed intorqueri caulis sationis gratia: uti caput ualidius fiat. Quod si diutius allium cepeq; ĩ-
ueterari libeat: aqua salsa tepida capita intingenda sunt. Ita diuturniora fient: melioraq; usui: sed in satu
sterilia. Alii contenti sunt primo super prunas suspendisse: abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinẽt.
Quod facere allium cepamq; extra terram quoq; certum est: & cauliculo acto euanescere. Aliqui & alli-
um palea optime seruari putant. Allium est in aruis sponte nascens: alum hoc uocant: quod aduersus ĩ-
probitatem alitum depascentium semina coctum ne renasci possit: abiicitur: statimq; quæ deuorauere
aues stupentes manu capiuntur: & si paulum cõmorauere resopitæ. Est & siluestre quod ursinũ uocant
odore molli: capite pretenui: foliis grandibus.

Quoto die quæq; hærbæ nascuntur satæ: & quomodo quæq; formantur: uel digerantur: & quorũ sin
gula genera: & quorum plura. Cap. vii.

IN hortosatorꝫ celerrime nascuntur ocimũ: blitũ: napus: eruca tertio enim die erumpunt. ane-
tum quarto: lactuca qnto: raphanus: sexto: cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: na
sturtium ac sinapi quĩto: beta æstate sexto: hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx.
getium. x. aut. xii. Contumacius coriandrum. Cunila quidẽ & origanũ post. xxx. diem. Omnium diffici-
lime apium. lx. enim die cum celerrime: l. maiore ex parte emergit. Aliquid & seminũ ætas confert: quo-
niã recẽtiora maturius gignuntur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere aũt celerius pueniunt
apium: beta: cardamũ: cunila: origanum: coriandrũ. Mirum in betæ semine nõ enim tota eo anno gigni-
tur: sed aliqd sequente: aliquid tertio. Itaq; ex copia seminis modice nascit'. Quædã anno tantũ suo pa-
riunt: quædã sæpius: sicut apiũ: porrũ: getium. Hæc. n. semel sata pluribus annis restibili fertilitate pue
niunt. Semina plurimis rotunda: aliqbus oblonga: paucis foliacea & lata: ut atriplici. Quibusdã angu-
sta & canaliculata: ut cumino. Differunt & colore nigro candidoq; itẽ duricie. Surculacea ĩ folliculo sũt
raphano: sinapi: rapo. Nudum semen apii: coriandri: aneti: fœniculi: cumini. Cortice obducta bliti: betæ:
atriplicis: ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœcundius. Cum maledictis ac probris serendum
præcipiũt lætius pueniet. Satum etiã pascit' terra adacta cuminũ: & qui serunt præcant' ne exeat. Quæ ĩ
cortice sunt difficillime maturescunt: maximeq; ocinum: & gyt. Siccant' oĩa ac sunt fœcunda. Vtiq; me-
liora nascuntur aceruatim sato semine: q̃ sparso. Ita certe porrum & allium serunt in laciniis colligatum. inarescũt.
Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascuntur autẽ oĩa aut semine aut auulsione. Quę Theoph.
dã semine & surculo: ut ruta: origanũ. Ocimũ præcidunt enim & hoc cũ peruenit ad palmæ altitudinẽ.
Quædã & radice & semine: ut cepa: alliũ: bulbi: & si quorꝫ radicẽ minimi florꝫ relinquunt. Eorum uero
quæ a radice nascuntur radix diuturna & fruticosa est: ut bulbi: gethii: scyllæ. Fruticãt alia & nõ capite: ut Annuifero rum

apium:& beta. Caule reciso fere quidem oia regerminãt:exceptis quæ nõ scabrum caulẽ habẽt. Est ĩ usu uero ocimũ:raphanus:lactuca. Hanc etiã suauiorem putant a regerminatiõe. Raphanus utiq; iucũdior detractis foliis anteq̃ decaulescat. Hoc & in rapis. Nã & eadẽ direptis foliis cooperta terra crescunt:durãtq; ĩ æstate. Singula genera sunt ocimo:lapato:blito:nasturtio:erucæ.atriplici:coriandro aneto. Hæc enim ubiq; eadem sunt:neq; aliud alio melius usq̃. Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant: sicut apes furtiuas pessime. Nascunť etiam nũ sata mentastrum:nepeta:intubũ:pulegium. Contra plura genera sunt eorum quæ diximus:dicemusq; in primis de apio.

Natura & genera & hystoriæ ad cõdimenta in orto satarum reꝝ.xxxvi. Cap.viii.

D enim quod sponte ĩ humidis nascitur heliofelinum uocatur uno folio:nec hirsutũ. Rursus ĩ i siccis hipposelinũ:pluribus foliis:simile heleoselino. Tertium est oreoselinum cicutæ foliis:radice tenui:semine aneti:minutiore tamen. Est aũt satiuis differentia in folio denso crispo:aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore ac crassiore. Et caulis aliorum candidus est:aliorum purpureus:aliorum uarius. Lactucæ græci tria fecere genera. Vnum lati caulis: adeo ut hostiola olitoria ex iis factitari ꝓdiderint. Folium his paulo maius hærbaceo & angustissimũ:ut alibi cõsumpto:icremẽto alteꝝ rotũdi caulis. Tertium sessile:quod laconiõ uocant. Alii coloris & temporis satus genera discreuere. Esse enim nigras:quarum semen mense ianuario seratur:albas quaꝝ martio:rubentes quarum aprili. At oium earum plantas binos menses differri. Diligentiores plura genera faciunt:purpureas :crispas:cappadocas: græcas. Longiora his folia caulesq; lati. Præterea longi & angusti ĩtubis similes. Pessimum autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est etiamnũ alia distinctio atræ:quæ meconis uocatur a copia lactis soporiferi:quãq̃ oẽs somnũ parere credantur. Apud antiquos italiæ hoc solũ genus earum fuit & ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpuream maximæ radicis cecilianam uocant. Rotundam uero ac minimæ radicis:latis foliis astylida. Quidamq; eunuchion:quoniam hæc maxie refrageť ueneri. Est quidem natura oibus refrigeratrix:& ideo æstate gratæ a stomacho fastidium auferũt:cibiq; appetẽtiã faciunt. Diuus certe Augustus lactuca cõseruatus in ægritudine fertur prudentia Musæ medici: cũ priores eã ob religionem minime cõmanducarent :in tantum recepta cõmẽdatione:ut seruari etiã in alienos menses eas oxymelite repertũ sit. Sanguinem quoq; augere credũtur. Est etiãnum quæ uocať caprina lactuca: de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere satiuis admodum ꝓbata: quæ cilicia uocatur:folio cappadociæ nisi crispum latiusq; esset. Nec ex eodem genere possunt dici neq; ex alio intubi hyemis ĩpatientiores:uirusq; præferẽtes:sed caule non minus grati. Seruntur uerno plãtæ eorum:ultimo uere transferuntur. Est & eraticum intubum:quod in ægypto ciccorium uocant. De quo plura alias. Inuentum omnes thyrsos uel folia lactucaꝝ ꝓrogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Seruntť lactucæ anno toto lætis & irriguis stercoratisq; binis mensibus inter semen plãtamq; & maturitatẽ. Legittimum tamẽ a bruma semen iacere:plantam in fauonio transferre. Aut semen fauonio: plãtam æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemẽ tolerãt. Humore oia hortẽsia gaudent & stercore:præcipue lactucæ:& magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo interest:& repleri ablaqueatas humo. Quidã &aliter amplitudinem augent:recisis cum ad semipedẽ excreuerint. fimoq; suillo recenti illis. Cãdorẽ uero putãt cõtingere iis dũtaxat: quæ sunt seminis albi:si harena de littore a prĩo incremẽto congerať in medias:atq; in crescentia folia cõtra ipsas religentur. Beta hortẽsiorum leuissima est. Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt:nigrã:& candidam:quã præferunt:pcissimi seminis:appellãtq; siculum:cãdoris sane discrimine præferentes ut lactucã. Nostri betæ genera faciunt uernum & autumnale: a temporibus satiuis:quãq̃ & iunio seratur. Transferunť autem in planta hæ quoq;:& oblini fimo radices suas locumq; similiter madidum amant. Vsus iis & cum lente ac faba. Ideq; qo leris & præcipuus : ut lenitas exciteť acrimonia sinapis. Medici innocentiorẽ q̃ olus esse iudicauere. Quãobrem appositas non nemini:degustare etiam religio est:utq; ualidis potius ĩ cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso exiliẽtis Bulbi. Spẽs summa in latitudine. Ea cõtingit ut in lactucis:cum cœperint colorẽ trahere imposito leui pondere. Neq; alii hortẽsioꝝ latitudo maior. In binos pedes aliquãdo se pandunt : multum & soli natura cõferente eis. Et in circelensi agro amplissimæ ꝓueniunt. Sunt q betas punico malo florente optime seri existiment:transferri autem cum quinq; folioꝝ esse cœpint. Mira differentia si uera est:candidis solui aluos:modice nigris inhiberi. Et cũ brassica corrumpať ĩ dolio uini sapor:odore betæ foliis demersis restitui. Olus caulesq; quibus nunc principatus hortoꝝ:apud græcos ĩ honore fuisse nõ reperio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria. Vnã extentis foliis:caule magno. Alteram crispo folio:quã apianã uocat. Tertiam minutis caulibus lenẽ tenerã minimeq; ꝓbat. Brassica toto anno seritur qm̃ & toto secať. Vtilissime tamen ab æquinoctio autũni. Transferť cũ qnq; folioꝝ ẽ. Cimas a prĩa sectione pſtat ꝓxĩo uere. Hic ẽ qdã ipsoꝝ cauliũ delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria. Et p eũ Druso Cæsari fastiditus nõ sine castigatiõe Tiberii p̃ris. Post cimã ex eadẽ brassica cõtingũt ęstiui autũnales cauliculi:mox hyberni:iterũq; cimę:nullo æque genere multifero donec sua fertilitate

Cum priores eam ob religionẽ ac omẽ caucrent,

donec sua fertilitate consumat̃. Tertia circa solstitiũ: ex qua si humidior locus est æstate siccior autũno
plantat̃. Humor fimusq; si defuere: maior saporis gratia est. Si abũdauere lætior fertilitas. Fimũ asininũ
maxĩe cõuenit. Est hæc quoq; res ĩter opera ganeæ. Quapp nõ pigebit uerbosius persequi. Præcipuus fit
caulis sapore ac magnitudine: Primũ oĩum si in repastinato seras: dein si terrã fugientes cauliculos seces:
a terraq; proceritate luxuriosa attollẽtes se exaggerando aliã accumules ita: ne plus q̃ cacumen emineat.
Tritianũ hoc genus uocat̃: bis computabili ĩpendio tedíoq;. Cætera genera cõplura sunt. Cumanũ sessile
folio capite patulũ: aricinũ altitudine nõ excelsius: folio numerosius q̃ tenuius. Hoc utilissimũ existimat̃
quia sub oĩbus fere foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianũ procerius caule ab radice tenui: in-
tra folia crassescit. Rariora hæc angustioraq;: sed teneritas in dote fit. Frigora nõ tollerat. Quibus ẽt alũ-
tur brutiani: prægrãdes foliis: caule tenues: sapore acuti. Sabellico usq; in admiratione crispa sunt folia:
quoꝝ crassitudo caulẽ ipsum extenuat: sed dulcissimi perhibẽtur ex oĩbus. Nup subiere lacuturres ex cõ
ualle aricina: ubi quondã fuit lacus turrisq;: quæ remanet: capite prægrãdes: folio ĩnumeri. Alii in orbem
porrecti. Alii in latitudinẽ torosi. Nec plus ullis capitis post tricianũ: cui pedale aliquãdo cõspicit̃. Et ci-
ma nullis serior. Cuicũq; aũt generi pruinæ plurimũ suauitatis cõferunt: Et nisi obliquo uulnere defenda
tur medulla plurimũ nocet. Semini destinati nõ seccãtur. Est etiã sua gratia nõnunq̃ plãtæ habitu excellẽ
tibus. Halmyridia uocãt: quoniã nisi ĩ maritimis nõ ꝓueniunt. Nauigatione quoq; longinqua uiridibus
adseruatis. Statim desecta ita ne humũ attingãt: in cados olei q̃q̃ proxime siccatos obturatosq; condunt̃
oĩ spiritu excluso. Sunt qui plantã in transferendo alga subdita pediculo nitro uetrito: quod tribus digy
tis capiatur: celeriores ad maturitatẽ fieri putent. Sunt qui semen trifolii nitrũq; simul tritũ aspergãt fo-
liis. Nitrum etiã in coquendo uiriditatẽ custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale priusq̃ coquãtur ma-
ceratis. Est inter hærbas genus inserendi præcisis germinibus caulis: & in medullã semine ex aliis addito.
Hoc & in cucumere siluestri. Necnon olus quoq; siluestre est trium foliorum. Diui Iulii carminibus pręcipue iocis militaribus celebratum. Alternis quippe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud dyra-
chium præmiorum parsimoniam cauillantes. Est autem id cima siluestris. Omnium hortensiorum lau-
datissima cura asparagis. De origine eorum ĩ siluestribus curis abunde dictum: & quomodo eos iuberet
Cato in harundinetis seri. Est & aliud genus incultius asparago mitius corruda passim etiã in mõtib9 na
scens: refertis superioris germaniæ cãpis: non inscito Tyberii Cæsaris dicto hærbã ibi quandã nasci simil
limam asparago. Nam quod in neside campaniæ ĩsula sponte nascitur longe optimũ existimat̃. Horten
sium serit̃ spõgiis. Est enim plurimæ radicis: altissimeq; germinat. Viret thyrso primũ emicãte. Qui cau
lem educens tpe ipso quo fastigatus est in toros stringitur. Potest & semine seri. Nihil diligentius cõpre-
hendit Cato. Nouissimũq; libri est: ut appareat repentinã ac nouitiam uiro curam fuisse. Locũ subigi iu-
bet humidum aut crassum. Semipedali undiq; interuallo seri: ne calcet̃. Præterea ad lineã grana bina aut
terna paxillo dimitti. Videlicet semine tum tantũ serebant̃. Id fieri secundũ æquinoctium uernũ. Sterco
re satiari. Crebro purgari. Caueri ne cũ hærbis euellant̃ asparagi. Primo anno stramento ab hyeme prote
gi. Vere aperiri: sarriri: rũcari. Tertio incẽdi uerno. Quo maturius incensus est: hoc melius ꝓuenit. Itaq;
harundinetis maxime cõuenit quæ festinãt incendi. Sarriri iubet idẽ non anteq̃ asparagus natus fuerit: ne
in sarriẽdo radices uexent̃. Ex eo uelli asparagum ab radice. Nam si defringat̃: stirpescere: & intermori.
Velli donec ĩ semẽ eat. Id aũt maturescere ad uer: ĩcendiq;: ac rursus cũ apparuerint asparagi sarriri ac ster
corari. Ac post annos nouem cum iam uetus sit: digeri subacto solo stercoratoq;. Tum spongiis seri sin
gulorum pedum ĩteruallo. Quin & ouillo fimo noiatim uti: quoniã aliud hærbasceret: nec quicq̃ postea
tentatum utilius apparuit: nisi q; circa idus februarii defosso semine aceruatis paruulis scrobibus serunt:
plurimũq; maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus spõgias factas post æquinoctium autumni di
spõnũt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis solũ q̃ rauẽnatium.
Hortoꝝ indicauimus corrũdam. Hunc ĩtelligimus siluestrẽ asparagũ: quẽ græci orminũ aut myacan-
thon uocant aliis ue nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tusis atq; defossis. Poterãt uideri dicta
oĩa quæ ĩ precio sunt: nisi restaret res maximi quæstus non sine pudore dicenda. Certum est quippe car-
duos apud carthaginem magnã cordubãq; præcipue sestertia sena milia e paruis iis reddere: quoniã por
tenta quoq; terraꝝ in ganeã uertimus: Etiã ea quæ refugiunt quadrupedes consciæ. Carduos ergo duo-
bus modis serunt autumno planta & semine ante nonas martias. Plantæq; quæ ex eo disponentur ante
idus nouembris aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorãtur etiam si diis placet: lætiusq; proueniunt
condunturq; aceto melle diluto lasseris addita radice & cumini: ne quis dies sine carduo sit: cæteræ ĩ trãs
cursu dici possunt. Ocimũ parilibus optime seri ferunt. Quidã & autũno: iubẽtq; cũ hyeme serat̃: aceto
semẽ perfundi. Eruca quoq; & nasturtiũ uel æstate uel hyeme facillime nascunt̃. Eruca præcipue frigoꝝ
contẽptrix diuersæ est q̃ lactuca naturæ. Cõcitatrix ueneris. Icirco iũgitur illi fere in cibis: ut nimio frigo
ri par feruor ĩmixtus temperamentũ æquet. Nasturtiũ nomẽ accepit a nariũ tormento. Et inde uigoris
significatio ꝓuerbio id uocabulũ usurpauit ueluti torporẽ citantis. In arabia miræ amplitudinis dicitur

gigni. Ruta quoqꝫ seritur fauonio & ab æquinoctio autũni: odit hyemẽ & humorem ac fimum. Apricis gaudet & siccis: terra q̃ maxĩe lateritia. Cinere uult nutriri. Hĩc & semini miscet̃: ut careat erucis. Auctoritas etiam peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustũ rutatũ populo datũ a Cornelio Cethego in cõsulatu collega. Q. Flaminii comitiis pactis. Amicitia est ei & cũ fico in tantum ut nusq̃ lætior proueniat q̃ sub hac arbore. Seritur & surculo melius in pforatã fabã: inditoqꝫ succo nutrit cõprehẽdendo surculum. Seritur & a seipsa. Nãqꝫ incuruato cacumine alicuius rami cũ attingerit terram statim radicat̃. Eadem & in occino natura: nisi ꝙ difficilius crescit. Sed durata runcatur nõ sine difficultate ꝓuenientibus ulceribus. ni munitis manibus id fiat: oleoue defensis. Conciduntur autẽ & eius folia: seruanturqꝫ fasciculis. Ab æquinoctio uerno seritur apium semine paulum in pila pulsato. Crispius sic putant fieri. aut si satum calcetur cylindro pedibusue. Proprium ei ꝙ colorem mutat. Honos ipsi in achaia coronare uictores sacri certaminis nemeæ. Eodem tempore seritur menta planta: uel si nondum germinat: spongia: minus hæc humido gaudet. Aestate uiret. Hyeme flauescit. Genus eius siluestre mentastrum est. Et hoc ꝓpagatur ut uitis: uel si inuersi rami serantur. Mentæ nomen suauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquin mintha uocaretur. Vnde ueteres nostri nomen declinauerunt. Grato mentamensas odore percurrit in rusticis dapibus Semel sata diutina ætate durat. Congruit pulegio cuius natura in carnariis reflorescens sæpius dicta est. Hæc quoqꝫ seruantur simili genere: mentam dico pulegiumqꝫ & nepitam. Cõdimentoꝝ tamen omniumqꝫ fastidiis cyminũ amicissimũ. Nascitur in summa tellure uix hærens: & in sublime tendens. In putribus & calidis maxime locis medio serendum uere. Alterum eius genus siluestre: quod rusticum uocant: alii thebaicum: si tritum ex aqua potetur: in dolore stomachi prodest. In carpentania nostri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africoqꝫ palma est. Quidam huic ægyptiũ præferunt. Sed præcipue olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinum græci uocant: alii smyrnium. E lachryma caudicis sui nascitur. Seritur & radice. Succũ eius qui colligunt murræ saporem habere dicunt. Auctorqꝫ est Theophrastus murra sata natum. Hipposelinum ueteres præceperant in locis incultis lapidosis iuxta maceriam seri. Nunc & repastinato seritur: & a fauonio post æquinoctium autũnum Quippe cum capparis quoqꝫ seratur siccis maxime: area in defossu cauata: ripisqꝫ undiqꝫ circunstructis lapide. alias euagatur per agros: & cogit solum sterilescere. Floret æstate. Viret usqꝫ ad uergiliarum occasum. Sabulosis familiarissimum. Vitia eius quod trans maria nascitur diximus inter peregrinos fructices. Peregrinum & careum gentis suæ nomine appellatum culinis principale. In quacunqꝫ terra seri uult ratione eadem qua olusatrum. Laudatissimum tamen in caria: proximum phrygia. Ligusticum siluestre est. In liguriæ suæ montibus seritur. Vbiqꝫ suauius satiuum: sed sine uiribus. Panacem aliqui uocant. Crateias apud græcos cunilam bubulam eo nõie appellat. Cæteri fere cunizamidem: cunilaginẽ. Thymbrã uero quæ sit cunila. Hec apud nos habet uocabulum & aliud satureia dicta in condimẽtario genere. Seritur mẽse februario: origano æmula. Nusq̃ utrũqꝫ addit̃: quippe similis effectus. Sed cunilæ ægyptium origanum tantũ præfertur. Peregrinum fuit & lepidium. Serit̃ a fauonio. Dein cũ fruticauerit: iuxta terrã præciditur. Tunc runcat̃: stercoraturqꝫ. Per biẽniũ hæc. Postea iisdem fruticibus utunt̃: si non sæuitia hyemis ĩgrauat: quãdo impatientissimum est frigoꝝ. Exit & ĩ cubitalẽ altitudinem: foliis laurinis sed mollibus. Vsusqꝫ eius nõ sine lacte. Gith pistrinis: anisum & anetũ culinis & medicis nascuntur. Sagapenum & ipsum in hortis quidem: sed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia alioꝝ satus: ut papauer: nãqꝫ cum brassica serit̃. Ac portulaca & eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria genera. Cãdidum cuius semẽ tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens. Vbi inferiorem crustã apio: gytqꝫ ceriali sapore cõdiũt. Alteꝝ genus papaueris nigrũ: cuius scapo inciso lacteus succus exprimit̃. Tertium genus rhoeam uocãt greci: id nostri erraticũ. Spõte quidem: sed ĩ aruis: cũ hordeo maxĩe nascitur: erucæ simile: cubitali altitudĩe: flore ruffo & ꝓtinus deciduo: unde & nomẽ a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis docebimus in medicinæ loco. Fuisse autẽ in honore apud romanos semper ĩdicio est Tarquinius Sꝑbus qui legatis a filio missis decutiendo papauera in horto altissima sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autũni seruntur coriandrũ: anetũ: atriplex: maluæ. lapati: cerepolõ: quod pæderota græci uocant. & acerrimũ sapore: ignei effectus ac saluberrimũ corpori Sinapi nulla cultura: melius tamẽ plãta relata. Quin e diuerso uix est sato semel eo liberare locum: quoniam semen cadens protinus uiret. Vsus eius etiam pro pulmentario ĩ patellis decocto citra ĩtellectum acrimoniæ. Coquunt̃ & folia sicut reliquoꝝ oleꝝ. Sunt autẽ trium geneꝝ. Vnum gracile: alterum rapi foliis simile: tertium erucæ. Semen optimum ægytium. Atheniẽses napi appellauerunt: alii tapsi: alii saurion. Serpylo & sisimbrio montes pleriqꝫ scatent: sicut thracia. Aut aquæ deferũt ex iis auulsos ramos seruntqꝫ. Item sicyone ex suis montibus: & athenis: & hymeto. Simili modo & sisimbrium serunt. Lætissimum nascitur in puteorum parietibus & circa piscinas & stagna.

De fœniculo & canabe. Cap. ix.

reliqua sunt

r Eliqua sunt ferulacei generis ceu fœniculum: anguibus (ut diximus) gratissimũ ad condienda plurima cũ inaruerit. Eiq; perquã similis tapsia: de qua diximus inter externos frutices. Deide utilissima funibus canabis seritur a fouonio. Quo densior est eo tenerior. Semen eius cum ē maturum ab æquinoctio autũni defringitur: & sole aut uento aut fumo siccatur. Ipsa canabis uellit̃ post uindemiam: ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabandica: plagarum præcipue usibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici proximum aut medullæ. Laudatissimum est e medio: quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Quod ad proceritatem quidem attinet: rosea agri sabini arborum altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus est. Conditur quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corymbosq; quos condiunt.

De morbis hortoꝝ: & remedia circa formicas & rucas & culices. Cap. x.

m Orbos hortẽsia quoq; sentiũt: sicut reliqua terræ sata. Nãq; & ocimũ se necat: degeneratq; rite in serpillũ: & sisymbrium in calamintham. Et ex semine brassicæ ueteris rapæ fiunt atq; inuicē enecatur cyminũ ab imo dorso nisi repurgetur. Est autem unicaule: radice bulbo simili: nõ nisi in solo gracili nascens. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimum sub canis ortu palescit. Oĩa uero accessu mulieris menstrualis flauescũt. Bestiolaꝝ quoq; genera innascũtur. Napis culices: raphano: erucæ: & uermiculi. Itẽ lactucis & oleri. Vtrisq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facillime stercore iniecto capiuntur condentia in id se. Ferro quoq; nõ expedire tangi rutam: cunilam: mentam: ocimum: auctor est Sabinus Tyro in libro cepuricon. quem Mœcenati dicauit. Item contra formicas nõ minimũ hortorum exitium: si non sint rigui: remediũ monstrauit. Limo marino aut cinere obturatis earũ foraminibus. Sed efficacissime heliotropio hærba necãtur. Quidã & aquã diluto latere crudo inimicam eis putãt. Naporum medicinæ sunt: siliquas una seri: sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iam natæ sint: remedium absinthii succus decocti inspersus & sedi: quã aizoũ uocant. Genus hoc hærbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum serat̃: olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas si palo iponãtur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ dũtaxat. Auersus erucas & cancrũ fluuitialẽ in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sũt qui sanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia esse. Infestãt & culices hortos riguos præcipue si sunt arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur. Mentam

Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus salsæ aque prosint. Cap. xi.

n Am quod ad permutationem seminũ attinet: quibusdã ex iis firmitas maior est: ut coriandro betæ: porro: nasturtio: sinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmiora ãt sunt atriplici: ocimo: cucurbitæ: cucumi: & æstiua oĩa hybernis magis durant: minime autẽ getium. Sed ex iis quæ sunt fortissima nullum ultra quadrimatũ utile est dũtaxat serendo. Cunilis & ultra tẽpestiua sunt. Peculiaris medicina raphano: betæ: rutæ: cunilæ: in salsis aquis quæ plurimũ suauitati & fertilitati cõferũt. Cæteris dulciũ aquaꝝ rigua ꝓsunt. Vtilissimę ex iis quæ frigidissimæ: & que potu suauissimæ. Minus utiles e stagno & quas ~~filices~~ inducunt: quoniam hærbarum semina inuehunt. Præcipuæ tamen hymbres alũt. Nam & bestiolæ innascentes necantur. Elices

Ratio rigandorum hortorum: & quæ translata meliora fiant: & de succis hortensiorum & saporibus. Cap. xii.

h Is horæ rigandi matutina atq; uespera: ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt: maxime porri: napiq;. in translatione & medicina est: desinuntq; sentire iniurias: ut getiũ: porrum: raphani: apium: lactucæ: rapa: cucumis. Oĩa autẽ siluestria fere sunt & foliis minora & caulib9: succo acriora: sicut cunila: origanũ: ruta. Solũmodo ex oĩbus lapatum siluestre melius. Hoc insatiuũ rumex uocatur: nasciturq; fortissimum. Traditur semel satum durare: nec unq̃ uitiari terra maxime iuxta aquã. Vsus eius cum ptisana tantum in cibis leuiorem gratioremq; saporem præstat. Siluestre ad multa medicamẽta utile est. Adeoq; nihil omisit cura ut carmine quoq; cõprehensum reppererim: in fabis caprini fimi singulis cauatis: si porri: erucæ: lactucæ: apii: intubi: nasturtii semina inclusa serant̃: mire ꝓuenire. Quæ sunt siluestria eadẽ in satiuis sicciora ĩtelligunt̃ & acutiora. Nãq; & succoꝝ saporũq; dicenda differẽtia est: uel maior in iis q̃ pomis. Sunt aũt acres cunilæ: origani: nasturtii: sinapis. Amari absinthii: centaureæ. Aquatiles cucumeris: cucurbitæ: lactucæ. Acuti tm̃ cunilæ. Acuti & odorati apii: aneti: fœniculi. Salsus tantum e saporibus nõ nascitur: alioqn extra insidit pulueris modo: & circulis tantũ aquæ ut intelligatur uana ceu plerũq; uitæ persuasio. Panax piperis saporem reddit: magis etiã siliquastrum: ob id piperitidis noĩe accepto. Libanotis odorem thuris: murra myrrhæ. De panace abunde dictum est. Libanotis locis putridis & macris ac roscidis serit̃ semine. Radicem habet olusatri: nihil a thure differentẽ. Vsus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidã eã nomine alio ros-

marinum appellãt. Et smyrnium olus seritur iisdẽ locis: Myrrãq; radicem resipit. Eadem & siliquastro satio. Reliqua a cæteris & odore & sapore differunt: ut anetum. Tantaq; est diuersitas atq; uis: ut nõ solum aliud alio mutetur: sed etiã in totũ auferatur. Apio eximi incoctis obsoniis aceto: in eodem cellario in saccis odorem uino grauem. Et hactenus hortensia dicta sint ciboꝝ gratia dũtaxat. Maximum quidem opus in iisdem naturæ restat: quoniã prouentus tantum adhuc summasq; quasdam tractauimus. Vera autẽ cu usq; natura non nisi medico effectu prænosci põt: opus ingens occultumq; diuinitatis: & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexeremus. iusta fecit ratio: cum ad alios medendi desideria pertinerent: longius utriusq; dilationibus futuris si miscuissemus. Nunc suis quæq; partibus constabunt: poteruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XX. PROOEMIVVM.

Aximum hinc opus naturæ ordiemur & cibos suos homini narrabimus: faterIq; cogemus ignota esse per quæ uiuat. Nemo id paruum ac modicum existimauerit nominũ uilitate deceptus. Pax secum in his aut bellũ naturæ dicetur: odia amicitiæq; rerum surdaꝝ ac sensu carentium. Et quo magis miremur oĩa ea hoĩum causa: quod græci sympathiam appellauere: quibus cuncta constant: ignes aquis restinguentibus: aquam sole deuorante: luna pariente: altero alterius iniuria deficiente sydere. Atq; ut a sublimioribus recedamus: ferrum ad se trahente magnete lapide: & allio rursus abigente a sese. Adamantem opum gaudium infragilem omni cætera ui inuictum sanguine hircino rumpente. Quæq; alia i suis dicemus locis paria uel maiora mira. Tantum uenia sit a minimis: sed a salutaribus ordiemur. Primũq; ab hortensibus.

De cucumere siluestri & elaterio. Cap. i.

c Vcumim siluestrem esse diximus multo infra magnitudinem satiui. Ex eo fit medicamentũ quod uocatur elaterium succo expresso e semine. Cuius causa nisi maturius incidatur: semen exilit oculorum etiã periculo. Seruatur autem decerptus una nocte. postero die incidit͛ harũdine. Semen quoq; cinere conspgitur ad coercendam succi habundãtiam. Qui expressus suscipitur aqua cælesti: atq; subsidet. Deinde in sole cogitur in pastillos ad magnos mortalium usus. Obscuritates & uitia oculorum sanat: genarũq; ulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus uitium non attingi uuas ab auibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur. Succoq; dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem quam psoram & lichenas uocant. Parotidas & panos sanat. Et cicatricib9 colorem reddit. Et foliorum succus auribus surdis cum aceto instilatur. Elaterium tempestiuum est autũno. Nec ullum ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit a trimatu. Siquis recentiore uti uelit: pastillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Idq; melius quo uetustius erit. Quem iam ducentis annis seruatum esse auctor est Theophrastus. Et usq; ab quinquagesimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimẽtum est: si admotum priusq̃ extinguat sintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac leue hærbaceo: ac scabro melius: ac leniter amarum. Putant conceptus ad alligando semine adiuuari: si terram non attigerit. Partus uero si in arietis lana alligatum in scientis lumbis fuerit: ita ut protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipsam. Cucumim qui magnificant: nasci præcipuum in arabia: mox cyrenis. Alii in arcadia tradunt similem heliotropo. Cuius iter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis semen esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa: sed candidã. Aliqui etiam ab eo scorpionum cucumim uocant: efficacissimum contra scorpionum ictus: & semine & elaterio. et ad purgandum uterum aluosq;. Modus portione uirium ab dimidio obolo ad solitũ. Copiosius necat: Sic & contra phthiriasin bibitur et hydropises: illitum Anginas & arterias cum melle & oleo uetere sanat.

Bimatu

De anguino cucumere: siue erratico: & de satiuo: & de pepone. Cap. ii.

m Vlti hunc esse apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus arbitrantur. Quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto illinunt præsentaneo remedio. Lumborum uero dolori semine sole siccato dein trito. xxx. denariorum põdere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortum facit. Suspiriosis prodest. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas e facie tollit in sole illitum. Multi eadem omnia satiuis attribuũt. Magnum etiam in eis momenti. Namq; & eorum semen quantum tres digiti apprehenderit cum cumino tritum potumq; in uino tussientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari pondere. et iocineris uitiis in aqua mulsa. Vrinam mouet ex uino dulci. et in rhenum dolore dysteribus simul cum cumino infunditur. Pepones qui uocantur refrigerant maxime in cibo: & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix sanat ulcera concreta in modum faui: quem cerion uocant. Eadem contra uomitiones

tra uomitiones siccatur in farina tusa datur quattuor obolis in aqua mulsa:ita ut qui biberit quingentos postea passus ambulet. Hæc farina & in smegmata adiicitur. Cortex quoq; uomitionẽ mouet: faciẽ purgat. Hoc & folia cuiuscunq; satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sanant. Cum uino canis morsus. Item millepedem sepa græci uocãt: oblungam: pilosis pedibus: pecori præcipue nociuam. Morsum tumor ĩsequitur: & putrescit locus ipse. Cucumis odore defectum animi coctos de raso cortice ex oleo aceto & melle iucundiores esse certum est.

De cucurbita siluestri & rapo. Cap. iii.

c Vcurbita siluestris quoq; inuenitur somphos a græcis appellata inanis unde & nomen: digytali crassitudine: nõ nisi in saxosis nascens. Huius cõmanducatæ succus stomacho admodum ꝓdest. Colocinthis uocatur alia ipsa plena: sed minor q̃ satiua. Vtilior pallida: qñ eius sunt medicinæ. Hærbacea arefacta per se inanit aluum. Infusa quoq; clysteribus intestinorum oĩum uitiis medetur & renuṁ: & lumborũ: & paralysi eiecto semine. Aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias: sic tussiẽti infunditur obolis quattuor. Prodest & stomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis. In morbo uero regio utiliter semina eius insumunť & ꝓtinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio & sale dentiũ dolorẽ tollunt. Succus uero cum aceto calefactus mobiles sistit. Itẽ spinæ & lumboꝝ ac coxaꝝ dolores: cũ oleo si infriceť. Præterea mirum dictu. Semina eius si fuerint pari numero ad alligata febrib9 sanare dicuntur: quas græci perhiodicas uocant. Satiuæ quoq; rasæ succus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine clauis dedũ & suppurationibus: quæ græci uocant apostemata. Decoctæ aũt uniuersæ succus dẽtium motus stabilit. Dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum oculoꝝ etiã ĩpetus. Folia eius cum recentibus cupressi contusa & imposita. Ipsa quoq; tosta in argilla ac trita cum adipe anseris uulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infantium. Et ignes sacros de strigmentis uelis impositis uel seminibus. Succus ex strigmentis illitus cum rosaceo & aceto febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mire combusta sanat. Chrysippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium confessu stomacho utilissimæ iudicantur & interaneorum uesicarumq; exulcerationibus. Est & rapo uis medica. Perniones feruens impositum sanat. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Et crudum tusum cum sale cuicunq; uitio pedum. Semen illitum & potum in uino contra serpentes & toxica salutare esse proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum eum abdicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiam uenerem stimulari ab eo professus. Item Dionysius. Magisq; si eruca condiretur. Tosta quoq; articulorum dolori cum adipe prodest Siluestre rapum in aruis maxime nascitur: fruticosum: semine candido: duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicãdam cutem in facie totoq; corpore utuntur mixta urina pari mẽsura. Nam (ut supra diximus) erui: hordei: tritici: & lupini radix ad omnia inutilis.

De naporum differentiis: & raphano siluestri: & raphano satiuo: & pastinaca. Cap. iiii.

n Apoꝝ duas differentias & in medicina græci seruant. Angulosis folioꝝ caulibus florentis & quod bunion uocant: purgatiõibus fœminaꝝ & uesicæ & urinæ utile decoctum potũ ex aqua mulsa: uel succi dragma. Semen dysentericis tostũ tritum in aqua calida e cyathis quattuor. Sed urinã inhibet: si non lini semen una bibať. Alterũ genus buniãda appellant: & raphano & rapo simile. Seminis ꝑclari contra uenena: ob id & antidotis utuntur illo. Raphanũ & siluestre esse diximus. Laudatissimum in arcadia: q̃q̃ & alibi nascitur: utilior urinæ dũtaxat eiiciendæ. Cætero bilem detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea quæ circa eos dicta sunt stomachũ purgant. pituitam extenuant: urinã concitant. Est æstiuosus in italia & armoraciã uocant satiuam. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos cõminuunt & eiiciunt calculos. Idem in posca decocti contra serpentium morsus illinuntur. Ad tussim etiã mane ieiunis raphanus prodest cũ melle. Semen eoꝝ tostum ipsumq; cõmanducandũ ad lagoponõ. In aqua foliis eius decoctis bibere uel succum ipsius cyathis binis. Cõtra phlegmoni ipsos illinire tusos utile. Inchoãtibus uero recentẽ corticem cũ melle: Veternosis aũt q̃ acerrimos mãdere. Semẽq; tostum dein contritum cũ melle suspiriosis. Iidẽ & cõtra uenena ꝓsunt. Cæteꝝ cerastis scorpionibus aduersať uel ipso semĩe infectis manibus impune tractabilibus. Imposito raphano scorpionibus moriunť Salutares & cõtra fungoꝝ aut hyoscyami uenena æque ut Nicander tradit. Et cõtra uiscum quoq; dari Apollodori duo iubent scyllæus & tarentinus. scyllæus semen ex aqua tritũ: tarentinus succum. Lyenẽ itẽ extenuant. Iocineri prosunt: & lũboꝝ doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut sinapi sumpti & lethargicis. Praxagoras & ileosis dandos censet. Plistonices & colicis. Intestinoꝝ ulcera sanant. At purulenta præcordioꝝ si cum melle edanť. Quidã ad hæc coquere eos in luto illitos malunt. sic & fœminas purgari. Ex aceto & melle sumpti intestinoꝝ animalia detrahunt. Itẽ ad tertias decocto eoꝝ poto cum uino entherocelis ꝓsunt. sanguinem quoq; inutilem sic extrahunt. Medius ad hæc & sanguinẽ excreãtibus coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiã augẽdam. Hippocrates capillos mulierũ defluos fricari ra-

Et satiui usus
Lagonoppon non

phanis: & super umbilicum īponi contra tormenta uuluæ. Reducunt & cicatricem ad colorem. Semen quoq; ex aqua īpositum sistit ulcera. quæ phagedenas uocant. Democritus uenerē hoc cibo stimulari putat. Ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis tantū nascūtur excitare oculoꝝ aciem dicunt. Vbi uero acrior raphani medicina admota sit: hysopum dari protinus imperant. Hæc anthipathia est. Et aurium grauitati succum raphani instillant. Nam uomituris summo cibo eē eos utilissimum est. Pastinacæ simile hibiscum: quod molochen agrian uocant: & aliqui plistolochiam. Vlceribus chartilagini ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum soluūt: serpentes abigūt. Apum: uespartum: crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante solis ortum erutā inuoluūt lana coloris quē natiuū uocant. præterea ouis quæ fœminā peperit. strumisq; uel suppuritatis alligāt. Quidā ad hūc usum auro effodiendā censent. Cauendūq; ne terram attingat. Celsus podagris quæ sine tumore sunt radicem eius uino decoctam imponi iubet.

De staphylino siue pastinaca & gigido & sisere & sesili & inula & de cepe siluestri. Cap. v.

Lterū genus est staphylinos: quod pastinacā erraticā uocant. Eius semen contritū & ī uino po
a tum tumentem aluū & suffocationes mulieꝝ doloresq; lenit. in tantū ut uuluas corrigat. Illitū quoq; passionibus uētris eaꝝ ꝓdest. Viris uero ꝓdest cū panis portiōe æqua tritū. Ex uino potū cōtra uētris dolores. pellit & urinam: & phagedēas ulceꝝ sistit recēs cum melle īpositum. Vel aridæ farinæ inspsam radicē eius. Dieuces cōtra iocineris ac lienis: iliū: lumborum: & renū uitia ex aqua mulsa dari iubet Cleophantus & dysentericis ueteribus. Philistion in lacte coquit: & ad strāguriam dat radicis uncias quattuor. Ex aqua hydropicis: similiter. & opistotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habētes eā feriri a serpentibus negant. Aut qui ante gustauerint nō lædi. Percussis īponit cū axungia. Folia cōtra cruditates mandunt. Orpheus amatorium inesse staphylino dixit: fortassis quoniā uenerem stimulari hoc cibo certū est. Ideo cōceptus adiuuare aliqui ꝓdiderunt. Ad reliqua & satiua pollet. Efficacior tamē siluestris: magisq; īpetrosis nata. Semen satiuæ quoq; contra scorpionū ictus ex uino aut posca salutare est. Radice eius circunscalpti dentes dolore liberant. Syria in hortis oposissima. Inde quoq; est ꝓuerbiū græcis. Multa syroꝝ olera. Simillimā staphylino hærbā serit: quā alii gigidion uocant: tenuius tamē & amarius: eiusdēq; effect9 est. Coctum crudūq; stomachi magna utilitate. Siccat. n. ex alto oēs humores eius. Siser erraticum satiuo simile est & effectu. stomachum excitat. Fastidium abstergit. Ex aceto laserpitiato sumptum: aut ex pipere & mulso: uel ex agro urinam ciet (ut Opinion credit) & uenerē. In eadē sententia est Diocles. Præterea cordi cōuenire cōualescentium. Aut post multas uomitiones per q̄ utile. Heraclides cōtra argentū uiuum dedit. et uenerí subinde offensantē ægrisq; se recolligētibus. Hunc Hesius ideo stomacho utile uideri dixit: q̄m nemo tres siseres edēdo cōtinuaret. esse tñ utile cōualescētibus: & ad uitam transeuntibus. Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Et q̄m plerosq; similitudo noīum græcoꝝ confundit: cōteximus: & de seseli: sed hoc est uulgaris notitiæ. Optimum masiliēse. Lato enim grano & fuluo est. Secundū æthiopicum nigrius. Creticum odoratissimū oīum. Radix iucundi odoris est. Semen eius esse & uultures dicunt. Prodest hoī ad tussim ueterē. Rupta: cōuulsa: & in uino albo potum. Item opistothonicis: & iocineꝝ uitiis: & torminibus: & stranguriæ duaꝝ aut trium ligularum mensura. Sunt & folia utilia: ut quæ partus adiuuent etiā quadrupedum. Hoc maxime pasci dicuntur ceruæ perituræ. Illinit & igni sacro. Multum in summo cibo cōcoctionibus confert uel folio uel semine. Quadrupedum quoq; aluum sistit: siue tritum potui infusum: siue mandendo conmaducatum e sale. Boum morbis medetur: uel si contritum infundit. inula quoq; a ieiunis cōmanducata dētes confirmat: si ut eruta est terrā nō attingat. Condita tussim emundat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit siccata autē in umbra farina tusa & conuulsis & inflationibus & arcteriis medetur. Venatoꝝ morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinunt. Cepæ siluestres non sunt: satiuæ olfatu ipso & delachrymationi & caligini medent. Magis uero succi inunctione. Somnū etiā facere traduntur. Et ulcera oris sanare cōmanducatæ cum pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitæ: aut siccæ cū melle & uino: ita ut post diem tertium soluātur. Sic & tritæ sanant. Tostam in cinerem epiphoris multi īposuere cum farina hordeacea: & genitalium ulceribus. succo & cicatrices oculorum & albugines & argenas inunxere: & serpentium morsus: & oīa ulcera cum melle. Item auriculaꝝ cum lacte mulierū. & in iisdem sonitum ac grauitatem emendātes cum adipe anserino aut cum melle stillauere. & ex aqua bibendum dederunt repēte obmutescentibus. In dolore quoq; ad dentes colluēdos īstillauere: et plagis bestiarum oīum priuatim scorpionum. Alopecias fricuere & psoras tusis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere. Et contra lumborum dolores. Purgamenta quoq; earum cremata in cinerē illinentes ex aceto serpentium morsibus. in ipsas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse præcordiis & concoctioni. Inflationemq; & sitim facere dixerunt: Asclepiadis schola ad ualidum quoq; colorem ꝓfici in cibo. Et si succum ieiuni quotidie edant firmitatem ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Ventrem mollire. Hæmorrhoidas pellere subditas pro balanis. Succum cum succo

fœniculi contra

succo fœniculi contra incipientes hidropises mire ꝓficere. Itē contra anginas rutæ & melle. Excitari eisdē lethargicos. Varro quæ sale aut aceto pisa est arefactaq; uermiculis non infestari auctor est.

De porro sectiuo & capitato: & de allio. Cap. vi.

p Orro sectiuo profluuia sanguinis sisti in maribus contrito eo obturatis: uel gallæ mixto: aut mentæ. Item ex abortu ꝓfluuia poto succo cum lacte mulierum. Tussi etiā ueteri: ac pectoris & pulmonis etiam uitiis medetur. Illitis foliis sanātur ambustæ epinyctides: ita uocatur ulcus aciem hebetans: & in angulo oculi perpetim humor emanans. Quidā eodē noīe appellāt pustulas liuētes: ac noctibus inquietantes. Et alia ulcera cum melle trito. Vel bestiarum morsus ex aceto. Itē serpētiū Alioꝝ uero uitia cū felle caprino uel pari mensura mulsi. Stridores cū lacte mulieris Capitis dolores: si in nares fundatur. Dormiturisue ī aurē duobus succi coclearibus: uno mellis. Succus & ad serpētiū scorpionumq; ictus in potum bibitur cū mero: & ad lumboꝝ dolores cū uino hemina potus. Saguinē uero excreantibus & phthisicis distillationibus lōgis uel succus: uel ex ipso cibus prodest. Itē morbo regio uel hydropicis. Et ad renū dolores cum ptisanæ succo acetabuli mensura. Idē modus cū melle uuluas purgat. Tostus uero editur & cōtra fungorū uenena. Imponitur & uulneribus. Venerē stimulat. Siti sedat. Ebrietates discutit. Sed oculorū aciē hebetare traditur. Inflationes quoq; facere: quæ tamē stomacho nō noceat: Ventremq; mollit. Voci splendorē affert. Capitato maior est ad eadē effectus. Sanguinē reiiciētibus succus cum caule aut thuris farina uel acacia datur. Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet. Vuluasq; contractas aperiri putat. Fœcūditatē etiam fœminaꝝ hoc cibo augeri. Contritū ex melle ulcera purgare. Tussi & distillationes thoracis. Pulmonis & arteriæ sanat uitia datum in sorbitione ptisanæ. Vel crudum præter capita sine pane ita ut alternis diebus sūmatꝰ. Vel si purulenta excreentꝰ. sic & uoci uel ueneri somnoq; multum confert. Capita bis aqua mutata cocta aluum sistunt: & inflatiōes ueteres. Cortex decoctus illitusq; inficit canos. Allio magna uis: manæ etiam utilitates contra aquarū & quorūlibet locorum mutationes: serpentes abigit et scorpiones odore. Atq; ut aliqui tradidere et bestiaꝝ omniū ictibus medetur. Potu uel cibo uel illitu priuatim cōtra hemorrhodias prodest. Cum uino reddit uomitum. Ac ne contra araneorum murum uenenatum morsum ualere miremur: aconitū quod alio nomīe pardaliāches uocatur depellit. Item hyoscyamū contra canū morsus. Inq; uulnera cū melle īponitꝰ. Ad serpētium qdē ictus potum cum restibus suis. Efficacissime ex oleo illinitꝰ. Atritisq; corpoꝝ ptibus. Vel si uesica intumuerit. Quin et suffitu eo secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorum cum oleo capitis ulcera manantia sanitati restituens. Suspiriosis coctū. aliqui crudum id dedere. Diocles hydropicis cum centaurea aut in fico duplici ad euacuādam aluū. Quod efficatius præstat uiride cū coriandro ī mero potū. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & cōtra morbū regiū uino miscuit. Et contra ileū in oleo & pulte sic illinēs. Strumis quoq;. Antiqui & insanientibus dabant crudum. Diocles phreneticis elixū. Contra anginas tritū īponi & gargarizare ꝓdest. Dentiū dolorē tribus capitibus in aceto tritis īminuit. Vel si decocta aqua colluantur: addaturq; ipsum in caua dētium. Auribus etiam instillatus succus cum adipe anserino. Phthiriases & prurigines potum. Tusum item cū aceto & nitro. Cōpescit et distillationes cū lacte coctū uel tritū ꝑmixtūue caseo molli. Quo genere & raucitatem extenuat. Vel phthisin ī fabæ sorbitione. In totum autē coctū utilius est crudo: elixumq; tosto. Sic & uoci plus confert. Tineas & reliqua aīalia interaneorū pellit in aceto mulso coctū. Tenasmo in pulte medetur. Tempoꝝ doloribus illitum elixum & pustulis coctū cum melle: deinde tritū. Tussi cum adipe uetusto decoctū uel cum lacte. Aut si sanguis etiam excreetur: uel purulenta sint. Et pituitæ sub pruna coctum potum & cum mellis pari modo sumptum. Conuulsis & ruptis cum sale & oleo. Nam cum adipe tumores suspectos sanat. Extrait fistulis uitia cum sulphure & resina etiam harundines cum pice. Lepras: lichenas: lentigines exulcerat: sanatq; cum origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorem reducit. Combustum ex melle credunt & comitialē morbum sanare: si quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoq; excutere potum caput unum cum laserpitii obolo In uino austero: tussi: & alio modo acceptum. Suppurationes quantaslibet sanat: fractæ incoctum fabæ atq; in cibo sumptum donec sanitatem restituat. Facit & somnos: atq; ī totum rubicundiora corpora Venerem quoq; stimulat cum coriandro uiridi tritum potumq; e mero. Vitia eius sunt ꝙ oculos hebetat. Inflationes facit. stomachum lædit copiosius sumptum. sitim gignit. Cæteꝝ cōtra pituitam et gallinæ et galinaceis prodest. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atq; non torqueri tradunt: si eo trito natura tangatur.

redditum uomitu

De lactuca siluatica siue caprina: & esopo: et isati: & lactuca siluestri. Cap. vii.

l Actucæ sponte nascentis primum est genus eius quā caprinam uocant. Quā pisces in mare deiecta ꝓtinus necantꝰ qui sunt in proximo. Huius lac expissatum mox in aceto pondere obolorum duum adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur. Caule et foliis cōtusis aspso sale nerui incisi sanantur. Eadē trita ex aceto colluta matutinis bis e mense dentium dolorē ꝓhibet. Alteꝝ ē genus

quod græci esopon uocant. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medent. Hæc in aruis nasci
Siluatim isatin tur. Tertium genus est in siluis nascens isatin uocant. Huius folia trita cũ polenta uulneribus prosunt. Quarto infectores lanarum utuntur: quod glastum uocant. simile erat lapato siluestri foliis nisi q plura habet: & nigriora. sanguinem sistit. Phagedenas & putrescentia ulcera quæ serpunt sanat. Item tumores ante suppurationem. Contra ignem sacrum radice uel foliis prodest uel ad lyenes pota. Hæc ꝓpria singulis. Cõia autem sponte nascentibus: candor caulis: interdum cubitali lõgitudine: thyrso & foliis scabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentem sunt qui hieraciam uocent: quoniã accipitres scalpendo eam: succoq; oculos tingendo obscuritatẽ cum sensere discutiant. Succus oĩbus candidus: uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Cõditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat oĩa oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas: cicatrices adustionesq; omnes præcipue caligies. Imponitur etiam oculis in lana cõtra epiphoras. Item succus aluum purgat in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medet in uino potus. Et folia tosta thyrsusq; triti ex aceto bibunt. Vulneri illinunt maxime cõtra scorpionũ ictus. Verum cõtra longiã cõmixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis resistunt: exceptis quæ strangulando necant: aut iis quæ uesicæ nocent. Itẽ psimythio excepto. imponunt & uentri ex melle atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateias eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet. Quidã & e satiuis colligunt succo minus efficaci. Peculiares earum uires partim iam dictæ sunt. Somnũ faciendi: uenereq; inhibendi: æstum refrigerandi stomachum purgandi: sanguinẽ augendi. Nunc non paucæ restant quoniã & inflationes discutiũt ructusq; lenes faciunt. Concoctiones adiuuant. Cruditatẽ ipsæ nequaq̃ faciunt: nec ulla res maiorem ĩ cibis auiditatẽ incitat inhibetq;. Eadẽ in cã alterutrimq; modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt. Modicæ sistunt. Lentitiam pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt: sensum purgant. Stomachos dissolutos utilissime adiuuant. Vrinæ eo usu adiuuãt: & oxyporoboli asperitatẽ adito dulci acrementũ aceti tẽperantes. Si crassior pituita sit: scyllite aut uino absinthite. si & tussis sentiatur hysopite admixto. Dantur cœliacis cũ in tubo erratico. & ad duritiã præcordioꝝ. Dant & melancholicis candidæ copiosiores: & ad uesicæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; ꝓsunt recentibus prius q̃ pustulæ fiant cũ sale illitæ. Vlcera etiã quæ serpunt coercent initio cum asso nitro. Mox in uino tritæ. Igni sacro illinũtur. Cõuulsa & luxata causibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papulaꝝ ex uino & polẽta. In colera quoq; coctas patellis dederunt. Ad quod utilissimæ q̃ maximæ caule: sed amaræ Quidã lacte infundũt. Deferuecti ii caules & stomacho utilissimi tradunt. Sicut somno & satiua maxime lactuca & amara lactensq;: quã miconidẽ uocauimus. Hoc lac & oculoꝝ claritati cũ muliebri lacte utilissimum esse præcipitur: dum tẽpestiue capiti inungũtur. Oculorum quoq; uitiis quæ frigore ĩ iis facta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiã uitiis prodesse non secus q̃ ambrotonũ cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex uino poto & libidinum imaginationes in somno compescit. Tentantes aquas nõ nocere lactucã edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

Vti ne eo usu obluãtur oxypori obolis ad ĩtinctũ

De generibus betæ & intubis & cichorio & seri genera duo. Cap. viii.

n Ec beta sine remedio est utraq;. Siue cãdidæ siue nigræ radix recens & madefacta suspensã funiculo contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Cãdida beta cocta & cũ allio crudo sumpta cõtra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginem tollunt. Atq; in totũ efficatior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Item sonitum auriũ sedat ĩfusus iis. Ciet urinã. Medetur dysentericis iniecta & morbo regio. Dolores quoq; dentium sedat illitus succus. Et cõtra serpentiũ ictus ualet: sed huic radici dũtaxat expressus. Ipsa uero decocta pernionibus occurrit. Albæ succus epiphoras sedat fronte illita. A luminis paruo admixto ignẽ sacrũ. sine oleo trita licet adustis medet. Et cõtra eruptiões papularum cocta. Eadẽ cõtra ulcera quæ serpunt. Illinit & alopeciis cruda. Et ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquit & cum lẽticula addito aceto: ut uentrem molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uẽtris. Est & beta siluestris quã limonion uocant. Alii neuroides: multum minoribus tenuioribusq; ac dẽsioribus foliis Vndecim sæpe caulium. Huius folia ambustis utilia: guttãtia astringunt. Semen acetabuli mensura dysentericis prodest. Aquæ e radice coctæ maculas uestium eluere dicũtur: itemq; membranarum. Intubi quoq; nõ extra remedia sunt. Succus eoꝝ cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Ideq; cum uino potus iocineribus & uesicæ & epiphoris imponit. Erraticũ apud nos quidam ambubeiam appellauere. In ægypto cichorium uocãt quod siluestre sit. Satiuum autem serin: quod est minus & uenosius. Cichoriũ refrigerat. Inde cibum sumptum & illitũ collectiões: succusq; decocti uentrẽ soluit. Iocineri & renibus & stomacho prodest. Itẽ si in aceto decoquat: urinæ tormina discutit. itẽ morbũ regium e mulso si sine febre sit. Vesicã adiuuat. Mulierũ purgationibus quidẽ decoctũ in aqua adeo ꝓdest: ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi succo totius cũ oleo perunctos fauorabiliores fieri: & quę uelint facilius ĩpetrare.

Quod quidem

Quod quidē pp singularē salubritatē aliqui chrestō appellant: alii pancration. Et siluestre genus alii edypnoida uocāt: latioris folii. Stomachū dissolutum astringit cocta. Crudaq; sistit aluum. Et dysentericis pdest magis cū lente. Rupta & cōuulsa utroq; genere iuuātur. itē quibus genitura ualitudinis morbo effluat. seris & ipsa lactucæ simillima duū generū est. siluestris melior. Nigra ista & æstiua. Deterior hyberna: & candidior. Vtraq; tamē stomacho utilissima: præcipue quē humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant uel illitæ: discutiuntq; & alios q̄ stomachi. Cū polenta siluestriū radices stomachi cā sorbent. Et cardiacis illinūtur super sinistrā māmam ex aceto. Oēs hæ & podagricis utiles. & sanguinē reiicientibus. item quibus genitura fluit alterno dierū potu. Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit in totū dānauit: serin multis modis arguens. Sed aliorum oium opinio resistit.

De brassica & lapsana: & de brassica marina & scylla & de bulbis & bulbine. Cap. ix.

b Rassicæ laudes longū est exequi: cum & Crisyppus medicus priuatim uolumen ei dicauerit p singula mēbra hoīs digestum & dieuches. Ante oēs aūt pythagoras & Cato nō pcius celebrarint. Cuius sententiā uel eo diligentius persequi par est: ut noscat qua medicina usus sit annis sexcentis. In tres species diuisere eam græci antiquissimi: Crispam: quā selinada uocauerunt a similitudie apii folior; stomacho utilē: aluum modice mollientē. Alteram leam latis foliis e caule exeuntibus. Vnde cauloden quidā uocauere: nullius in medicina momenti. Tertia est pprie appellata crambe: tenuioribus foliis: & simplicibus: densissimisq; amarior: sed efficacissima. Cato crispā maxime probat: dein læuē grādibus foliis: caule magno. Prodesse tradit capitis doloribus: oculorum caligini: scintillatiōibusq;: uel stomachi præcordiis. Crudam ex aceto & melle: coriandro: ruta: menta. Laseris radicula sumpta acetabulis duobus matutino. Tantamq; esse uim: ut qui terant hæc ualidiores fieri se sentiant. Ergo uel cum uino tritam sorbendam: uel ex olei intinctu summendam. Podagræ autem morbisq; articulariis illini cum rutæ coriandri & salis mica hordei farina. Aqua quoq; eius decocta neruos articulosq; mire iuuari. Si foueantur uulnera & recentia & uetera. Etiam carcinomata quæ nullis aliis medicamentis sanari possint. Foueri prius aqua calida iubet: & bis die tritam imponi. sic etiam fistulas eluxatas & tumores reuocari: quæq; discuti opus sit. insomnia etiā uigiliasq; tollere decoctam si ieiuni edant q̄ plurimam ex oleo & sale. Tormina si decocta iterum decoquatur: addito oleo & sale cumino polenta. si ita sumatur sine pane magis profuturam. inter reliqua bilem detrahit per uinum nigrum pota. Quin & urinam eius qui brassicam esitauerit: asseruari iubet calefactamq; neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam ad exprimendā sententiam. Pueros pusillos si laues illa urina: nunquā debiles fieri. Auribus quoq; ex uino succum brassicæ tepidum instillari suadet. Idq; etiam tarditati audientium prodesse asseuerat. Et impetigines eadem sanare sine ulcere. Græcorum quoq; opiniones iam & Catonis causa poni cōuenit in iis dūtaxat quæ ille prætermisit. Biles detrahere nō percoctam putant. item aluum soluere. Eademq; bis coctam sistere. Vino aduersari: ut inimicam uitibus. Antecedente i cibis caueri ebrietatem. Postea sumpta crapulam discuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multum. succo uero crudæ angulis uel tantum tactis cū attico melle plurimū. Facillime cōcoqui. Ciboq; eo sensum purgari. Erasistrati schola clamat: nihil eē utilius stomacho neruisq;. ideo paralyticis & tremulis dari iubet. & sanguinem excreantibus. Hippocrates cœliacis dysentericis bis coctam cum sale. Item ad tenasmon & renum causas. Lactis quoq; ubertatē puerperis hoc cibo fieri iudicans. et purgationē fœminis. Crudus quidē caulis si edatur: partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungor; uenena semen aut succum bibendum censet. Philistion opistotonicis succum ex lacte caprino cum sale & melle. Inuenio & a podagra liberatus edendo eā decoctæq; ius bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito sale. Item spleneticis in uino albo p dies. xl. ictericis necnon & phreneticis radicis crudæ succum gargarizandum bibendūq; demonstrat. Cōtra uero singultus cum coriandro & aneto & melle ac pipere & aceto. Illitam quoq; prodesse iflationib9 stomachi. Item serpentium ictibus. et sordidis ulceribus ac uetustis: uel ipsa aqua cum hordeacea farina. Succum ex aceto uel cum fœnograæco. Sic aliqui & articulis podagris imponunt. Epinyctidas ac qcqd aliud serpit in corpore imposita leuat. itē repentinas caligines. Has & si māditur ex aceto. Sugillata uero uero & alios liuores pura illita: lepras & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epichamus testium & genitalium malis hanc utilissime imponi asserit. Efficacius eādem cum faba trita. item conuulsis cū ruta. Contra ardorē febrium & stomachi uitia cum rutæ semine & ad secūdas Et muris aranei morsus: foliorum aridor; farina alterutra parte exinaniuit. Ex oibus brassicæ generibus suauissima est quyma & si inutilis habetur: difficilis in coquendo: & renibus contraria. illud quoq; nō est omittendū: aquam decoctæ ad tot usus laudatam fetere humi effusam. Stirpium brassicæ aridorum cinis inter caustica intelligitur. Ad coxendicum dolores cum adipe uetusto. At cum lasere & aceto inuicē psilotri euulsis illitus pilis nasci alios prohibet. Bibitur & cum oleo subferuefactus uel per se elixus ad cōuulsa & rupta intus lapsumq; ex alto. Nulla ergo sunt crimia brassicæ: immo uero apud eosdem animæ grauitatem facere. Dentibus & gingiuis nocere: & in ægypto ppter amaritudinem non estur. Siluestris

siue erratice imenso plus effectus laudat Cato: adeo ut aridæ quoq; farinã in olfactorio collectã uel odore tantum naribus rapto uitia earum graueolentiãq; sanare affirmet. Hanc alii petreã uocant: inimicissimam uino: quã præcipue uitis fugiat. Aut si nõ possit fugere: moriat. Folia habet bina parua: rotunda: læuia: plãtis oleris similior: cãdidior satiua & hirsutior. Hanc inflationibus mederi. Melãcholicis quoq; ac uulneribus recentibus cũ melle ita ne soluãtur ante diẽ septimũ. Strumis fistulis in aqua cõtritã Chrysippo auctore. Et alii cõpescere mala corporis quæ serpunt: nomas uocant. Itẽ excrescentia absumere. Cicatrices ad planũ reducere. Oris ulcera & tonsillas mãducatã & coctã succo gargarizato cum melle tollere. Item psoras & lepras ueteres ipsius tribus partibus cũ duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra canis rabiosi morsum imponi. Melius si cum lasere & aceto acri. Necari quoq; canes ea si detur ex carne. Semen eius tostum auxiliatur contra serpentes fungorumq; uenena. In tauri sanguine folia cocta spleneticisq; in cibo data & cruda illita cum sulphure & nitro prosunt. Item mãmarum duriciæ. Radicum cinis uuæ in faucibus tumẽti tactu medetur & parotidas cum melle illitus reprimit. serpentium morsus sanat. Virium brassicæ unum & magnum argumentum addemus & mirabile. Crustæ si occupẽt intus uasa oĩa in quibus aquæ feruent in tm̃ ut non sit eas auellere: si brassica i iis decoquatur abscedũt. Inter siluestres brassicas & lapsana est pedalis altitudinis: hirsutis foliis: napi simillimis nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Marina brassica uehementissime ex oĩbus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne: stomacho inimicissima. Scyllarum in medicina alba est quæ masculus: fœminæ nigræ. scylla quæ cãdidissima fuerit utilissima erit. Huic aridis tunicis direptis quod reliquum e uiuo est consectum suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frusta in cadum aceti q̃ asperrimi pendentia imerguntur: ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante solstitium diebus. xlviii. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis totius diei solem accipientibus Post eum numerum dierum tollitur uas. Scylla eximitur. Acetum transfunditur. Hoc clariorem oculorum aciem facit. Salutare est stomachi laterumq; doloribus parum sumptum binis diebus. Sed tanta uis est: ut auidius haustum extinctæ aĩæ momento aliquo speciem præbeat. Prodest & gingiuis & dentibus uel per se cõmanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoq; recens subiecta præstat ne hydropici sitim sentiant. Coquitur pluribus modis in olla quæ conicitur in clibanum aut furnum: uel adipe aut luto illita: aut frustatim in patinis. Et cruda siccatur: deĩde cõciditur. Coquiturq; in aceto. Tum serpentium ictibus iponitur. Tosta quoq; purgatur & mediũ eius iterum in aqua coquitur. Vsus sic coctæ ad hydropicos: urinam ciendã tribus obolis cũ melle & aceto potæ. itẽ spleneticos & stomachicos si non sentiant ulcus: quibus inatet cibus. Ad tormina: regios morbos tussim ueterem cũ suspirio. Discutit & ex foliis strumas: quadrinis diebus soluta. Furfures capitis ad ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia: maxime uti coctionem facias. Sic & iteriora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta resinæ. Semen eius lumborũ dolori ex melle imponitur. pythagoras scyllam in limine quoq; ianuæ suspensam malorũ medicamentorum introitum pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & sulphure uulneribus in facie medentur. Per se uero triti neruorũ contractionẽ. Et ex uino porrigines. Succum cũ melle canum morsibus. Erasistrato placet cum pice. Sãguinem idẽ eos sistere tradit illitos cum melle. Alii si e naribus fluat coriandrũ & farinã adiiciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Erumpẽtia in capite cum uino austero aut ouo. & bulbos epiphoris idem illinit: & sic lippitudini medet: æque uitia quæ sunt in facie eorum rubẽtes maxime in sole illitis cum melle & nitro emendant. Lentiginem cũ uino aut cũ cumino coctis. Vulneribus quoq; mire ꝓsunt per se. Aut ut Damion ex mulso: si quinto die soluant. Iisdem & auriculas fractas curat: & testium pituitas. In articulorum doloribus miscent farinã. In uino cocti illiti uentri duritiã præcordiorum emolliunt. Dysentericis in uino ex aqua cælesti tẽperato dant. Ad conuulsa intus cũ silphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorem tusi illinũtur. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissime sanant cũ melle & sale. Venerem maxime magarici stimulant. Hortensii partum cũ sapa aut passo sumpti. Siluestres interaneorũ plagas & uitia cũ silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorũ semen contra phalãgia bibitur in uino. ipsi ex aceto illinuntur cõtra serpentiũ ictus. semen antiqui bibendũ insaniẽtibus dabant. Flos bulborũ tritus crurum maculas uarietatesq; igne factas emẽdat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus utiles adiiciũt esse: & difficile concoqui ex ui uniuscuiusq; naturæ. Bulbinẽ græci uocãt hærbã paracæ foliis: rubicũdo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis dũtaxat recẽtibus. Bulbus quẽ uomitorium uocant ab effectu folia habet nigra: cæteris longiora.

paruis uel porraceis

De asparagis & corruda & libyco & horminio. Cap. x.

Tilissimus stomacho cibus. Asparagi (ut traditur) cumino quidem addito inflatiões stomachi coliq; discutiunt. iidem oculis claritatem afferunt. Ventrem leniter molliunt. Pectoris & spinæ doloribus intestinorumq; uitiis prosunt. Vino cum coquuntur addito ad lumborum: & renum dolores. semen trium obolorum pondere parte cumini bibitur. Venerem stimulant. Vrinam

u

cient utilissime:

cient utilissime: præterq̄ q̄ uesicam exulcerāt. Radix quoq; plurimoꝝ prædicatione trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumboꝝ & renum dolores sedat. Quidam ad uuluæ dolorē radicē cū uino dulci propinant. Eadē in aceto decocta contra elephantiā proficit. Aspago trito cum oleo perūctum pungi ab apibus negant. Siluestrē aspagum aliqui corrudā: aliqui libycum uocant: attici horminiū. Huius ad supradicta oīa efficacior uis: & candidiori maior. Regium morbū extenuant. Veneris cā aquā eorum decoctam bibi iubent ad heminā. Ad idē & semen ualet cum aneto tritum. Ternis utrūq; obolis datur. Et ad serpentium ictus succus decoctus. Radix quoq; miscet̄ radici maratri inter efficacissima auxilia. Si sanguis per urinam reddatur: semen asparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium esse q̄uis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicæ quoq; nisi coctū aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis succus si ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiastro: & heliosselino: & oreoselino. Cap. xi.

Pio gratia uulgo est. Nāq; rami largis portionibus per iura innatant: & in cōdimentis peculiarem gratiā habent. Præterea oculis illitum cū melle: ita ut subinde foueantur feruēti succo decoctī: aliisq; mēbroꝝ. Epiphoris per se tritū aut cum pane aut polenta īpositum mire auxiliat̄. Pisces quoq; si ægrotent in piscinis apio uiridi recreant̄. Verum apud eruditos nō aliud erutū terra ī maiore sententiaꝝ auctoritate est. Distinguit̄ sexu. Chrysippus fœminā esse dicit crispioribus foliis & duris crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marē nigriorē: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendū imo oīo nefas. Nā id defunctoꝝ epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicū. Caulæ fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos qui ederint sterilescere mares fœminasue. In puerperiis uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocētiorē tamen esse marem. Eaq; cā est ne inter nefastos frutices dānetur. Māmaꝝ duriciam impositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctum præstat. Succo maxime radicis cum uino lumborū dolores mitigat. Eodē iure instillato grauitatē auriū. Semine urinā ciet: menstrua ac secūdos partus. Et si foueant̄ semine decocto sugillata reddit colori: cū oui albo illitū. Aut ex aqua coctū potūq; renibus medet̄. In frigida tritū oris ulceribus. Semen cū uino uel radix cum ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrū Higinus quidē melissophylon appellat. Sed in confessa dānatoē est uenenatū in sardinia. Contexenda. n. sunt oīa ex eodē noīe: apud græcos pendētia. Olusatrū quod hipposelinū uocāt aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medet̄. Itemq; difficultatibus urinæ semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius ī uino decocta calculos pellit & lumboꝝ ac lateris dolores Canis rabiosi morsibus potum & illitū medet̄. Succus eius algentes calefacit potus. Quartū genus ex eodem faciunt aliqui oreoselinon palmū alto frutice ac recto semine cumino simile. Vrinæ & menstruis efficax. Heliosselino uis priuata cōtra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgantur e uino.

De petroselino & ocimo. Cap. xii.

Lio genere petroselinon quidā appellant in saxis natum. Præcipuū ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathū marrubii succi: atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidā buselinō differens breuitate caulis a satiuo & radicis colore ruffo eiusdem effectus. Præualere cōtra serpentes potū & litū. Ocimum quoq; Chrysippus grauiter increpuit. Inutile esse dicēs stomacho urinæ. oculorum quoq; claritati. Præterea insaniā facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari hoībus quoq; fugiendum censet. Adiiciunt quidā tritū si operiatur lapide: scorpionem gignere. Cōmanducatum & in sole positū uermes afferre. Alii uero si eo die feriat̄ quispiam a scorpione q edérit ocimū sanari non posse. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cū cancris. x. marinis uel fluuiatilibus trito: conuenire ad eū scorpiōes a proximo oēs Diodorus in emitericis etiā pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras. Nec minus q̄ mentā & rutam scorpionū terrestrium ictibus marinorūq; uenenis mederi cum uino addito aceto exiguo. Vsu quoq; cōpertum deficientibus ex aceto odoratu salutarē eē. Item lethargicis & inflāmatis refrigerationi: illitum capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto. itē oculoꝝ epiphoris īpositum ex uino. Stomacho quoq; esse utile īflationes & ructū ex aceto dissoluere sumptū. Aluū sistere impositum. Vrinā ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodesse etiā colericis. Distillationes eo coli & stomachi inhiberi. Ergo etiā cœliacis Philistio dedit: & coctum dysentericis: & cōtra plistonicū. Aliqui & in tenasmo: & sanguinem excreātibus in uino Duriciamq; præcordioꝝ: illinitur māmis: Extinguit quoq; lactis ꝓuentum. Auribus utilissimū: īfantiū præcipue cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus sternutamenta: & distillationes capitis quoq; illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramento sutorio tollit. Venerē stimulat. Ideoq; & equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur.

hemitritæis alii empericis.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio: & ruta. Cap. xiii.

Ilueſtri ocimo uis efficatior ad eadem oīa. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris con-

trahunť. Vomicisq; uuluæ: contraq; bestiarũ morsus radix in uino est efficacissima. Erucæ semẽ scorpionũ uenenis & muris aranei medetur. Bestiolas oẽs inascẽtes corpori arcet. Vitia cutis in facie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potũ ex uino duritiam quandam contra sensum induere: in cõdiendis obsoniis tãta est suauitas: ut græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi: claritatẽ restitui. Tussim infãtiũ sedari. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahere. Nam de uenere stimulanda diximus tria folia siluestri erucæ sinistra manu decerpta & trita in aqua mulsa si bibãtur. E contrario nasturtium uenerem inhibet. Animum exacuit. Vt diximus duo eius genera aluum purgat. Detrahit bilem potum in aqua. x. denarioꝝ põdo. Cum lomẽto strumis illitum opertumq; brassica præclare medetur. Alteꝝ est nigrius: quod capitis uitia purgat. Visum clarificat. Cõmotas mentes sedat ex aceto sumptum. Lyenem ex uino potum uel cum fico. Tussim ex melle: si quotidie ieiuni summant. Semen ex uino omnia intestinorum animalia expellit. Efficatius addito mentastro. Prodest & contra suspiria & tussim cum origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos discutit cum pice: extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lyenibus illinitur ex aceto. Infantibus uero e melle utilissime. Sestius adiicit hoc serpentes fugare: scorpionibus resistere. Capitis dolores contritum: & alopetias emendare addito Sinapi grauitatem auriũ trito imposito auribus cum fico. Dentium dolores infuso in auris succo. Pruriginem & ulcera capitis cum adipe anserino. Furũculos concoquit cum fermento. Carbunculos ad suppurationem perducit: & rumpit. Phagedenas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur. Item licheni. Item unguibus scabris. Quippe natura eius caustica est. Optimum aũt babylonium. Siluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis autem medicamĩbus ruta est. Latiora satiuæ folia. Rami fruticosiores: Siluestri horrida ad effectum est: & ad omnia acrior. Succus exprimitur tusa ea & aspera modice aqua. Et in pyxide cypria asseruatur. Hic copiosior datus ueneni noxiam obtinet. Macedonia maxime iuxta flumen anacimum. Mirumq; cicutæ succo extiguitur: adeo etiam uenenorum uenena sunt. Quãdo cicutæ succus prodest manibus colligentium rutam. Cæterũ ĩter prima ĩmiscetur antitotis præcipuæq; galaciæ. Quæcunq; aũt ruta aut per se aut ꝓ antidoto ualet foliis tritis & ex uino sumptis. Contra aconitũ maxime & uiscũ. Item fungos siue in potu detur: siue in cibo. Simili modo cõtra serpentiũ ictus: utpote cũ mustellæ dimicaturæ cũ iis rutam prius edẽdo se muniant. Sed ualẽt & cõtra scorpionũ ictus: & araneoꝝ: apum: crabronũ: uespaꝝ aculeos. Et cantaridas: ac salamandras: canisue rabiosi morsus: acetabuli mẽsura si succus e uino bibitur. Et folia trita uel cõmanducata ĩponunť cũ melle & sale uel cũ aceto & pice decocta. Succo uero perunctos aut ẽt habentes negãt feriri ab iis maleficiis. Serpentesq; si uratur ruta nidorẽ fugere. Efficacissima tñ est siluestris radix cũ uino sumpta. eandem adiiciunt efficaciorẽ eẽ sub diuo potã. pythagoras & in hac marẽ minoribus hærbaceiq; coloris foliis a fœmina discreuit: etiã latioribus foliis & colore. Ideq; oculis noxiã putauit falso: quoniã sculptores & pictores hoc cibo utunť oculorum causa. Cum pane quoq; uel nasturtio satiuæ atq; siluestris pp uisum. Vt aiũt multi: succo eius cũ melle atrito inuncti discusserunt caligines: uel cum lacte mulieris puerum enixæ: uel puro succo angulis oculorum tactis. Epiphoras cũ polenta imposita. Lenit ãt capitis dolores pota cum uino aut cũ aceto: & rosaceo illita. Si uero sint cephalea: cũ farina hordeacea uel aceto. Eadem cruditates discutit: mox ĩflationes: dolores stomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitq; cõuersas illita in melle toto uẽtre & pectore. Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaq; ex uino. sic bibiť & ad pectoris dolores laterũq; & lũboꝝ. Tusses: suspiria: pulmonũ: iocinerum: renũ uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines: Decoquũtur folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta conditaue prodest. Item torminibus ĩ hysopo decocta. Et cũ uino. Sic & sanguinem sistit interiorẽ: & nariũ indita. sic & collutis dẽtibus ꝓdest. Auribus quoq; in dolore succus infundiť: custodito ut diximus modo. E siluestri uero contra tarditatẽ & sonitum cũ rosaceo uel cũ laureo oleo aut cumino & melle. succus & phreneticis ex aceto tritæ instillatur in tpa & cerebrũ. Adiecerunt aliqui & serpillum & laurũ illinẽtes capita & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendum decoctæ succũ in cyathis quattuor ante accessiones: quarũ frigus intollerabile est. Alphiosisq; cruda dari in cibo. Vrinã quoq; uel cruentã pellit. Fœminaꝝ etiã purgatiões: secũdasq;: etiã emortuos partus: ut Hippocrati uideť: ex uino dulci nigro pota: itaq; illitã & uuluarum cã etiã suffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & contra purulentas excreationes siccæ drachmas duas sulphuris unam & dimidiam sumi censent. Et contra cruentas ramos tres in uino decoctos. Datur & dysentericis cum caseo in uino contrita. Dederunt & cum bitumine infrictam potioni propter anhelitum. Ex alto lapsis seminis tres uncias: olei libra: uiniq; sextario illinitur. Cum oleo coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uideť) mirũ est quosdã dare uelut inhibentẽ potui cõtra incontinentiã urinæ. Psoras & lepras cum melle & alumine illita

Album

Haliacmũ

Alsiosis

mine illita emẽdat. Item uitiligines uel rugas: strumas & similia cum hircino & adipe suillo ac taurino se uo. Ignẽ sacrũ ex aceto & oleo: uel psimythio. Carbunculũ ex aceto. Nõnulli laserpitium una illini iubẽt sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponunt & mãmis turgẽtibus decoctã & pituitæ eruptionibus cũ cæra: Testium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris: adeo peculiari in uisceribus his effectu: ut sil uestri ruta cũ axungia ueteri illitos ramices sanari prodant. Fracta quoq; mẽbra simine trito cum cæta ĩ posito. Radix rutæ sanguinẽ oculis suffusum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emẽdat. Ex reliquis quoq; quæ tradũtur: mirũ est: cum feruentẽ rutæ natura esse conueniat. Fasciculũ eius in rosaceo decoctum addita uncia aloes perunctis sudorẽ reprimere. Itẽq; generationes ĩpediri hoc cibo. ideo ꝓflu uio genitali datur: & uenerem crebro per somnia imaginãtibus. Præcauendũ est grauidis abstineant hoc cibo. Necari enim partus inuenio. Eadẽ ex oĩbus satis quadrupedũ quoq; morbis in maximo usu est: si ue difficile spirantibus: siue contra maleficorum aĩalium ictus ĩfusa per nares ex uino: aut si sanguisugã exhauserit ex aceto: & quocũq; in simili morborum genere: ut in homine temperato.

De mentastro & menta & pulegio: & nepeta & de cumino. Cap. xiiii.

m Entastrum siluestris menta est: differens specie folioꝝ quasi figura ocimi: pulegii colore. Propter quod quidam siluestre pulegium uocant. Iis cõmanducatis & impositis sanari elephantiam: sicut magni Pompeii ætate fortuito cuiusdam experimento propter pudorem in facie illita compertum est. Eadem illinuntur bibunturq; aduersus scolopendras & serpentium ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduersus scorpionũ ictus cum sale oleo & aceto. item aduersus scolopãdras ius decocti. Aduersusq; omnia uenena seruantur folia arida ad farinæ modum. Substratum uel accensum fugat scorpiones: Potum fœminas purgat a partu: sed partus necat. Orthopnoicis: torminibus colericis efficacissimum. item lumbis. Podagris impositum. Succus auribus uermiosis instillatur. In regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Omnia ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Contra pruriginem ex aceto infunditur capiti in sole. Mentæ ipsius odor animum excitat: & sapor auiditatem ĩ cibis ideo in mãmarum mixtura familiares ipsæ accessere: ut coire denseriq; lac nõ patiañt. Quare lactis potionibus additur: ne huius coagulati potu strangulentur. Data in aqua & mulso eadẽ ui resistere & generationi creditur: cohibendo genitalia densari. Aeque maribus ac fœminis sistit sanguinem & purgationes fœminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacorum impetus. Syriation & uomicas uuluæ cura uit: ille & iocinerum uitia ternis obolis ex mulso datis. item sanguinẽ excreantibus in sorbitionem. Vlcera in capite infantiũ mire sanat. Arterias hũidas siccat. Siccas astringit. Pituitas corruptas purgat ĩ mul so & aqua. Voci succus sub certamine utilis dũtaxat: & qui gargarizatur uua tumente adiecta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & contra tonsillas cum alumine linguæ asperæ cum melle. Et conuulsa intus per se uitiisq; pulmonis Singultus & uomitiones sistit cum succo granati ut Democritus monstrat. Recentis succus nariũ uitia. Spiritus subductos emendat. Ipsa trita coleras in aceto quidẽ pota. Sanguinis fluctiones intus. Ileum etiam imposita cum polenta: & si mãmæ tendañt. Illinitur & tpibus in capitis dolore. Sumitur & cõtra scolopandras: & scorpiones marinos & ad serpentes. Epiphoris illinitur & oĩbus ĩ capite eruptionibus. item sedis uitiis. Impetigines quoq; uel si teneañ tantũ prohibet. Auribus cũ mulso instillatur. Aiunt & lyeni mederi eã in horto gustatã ita ne uellañ: si is qui momorderit dicat se lyeni mederi per dies nouẽ. Aridæ quoq; farinæ tribus digytis apprehensam & stomachi dolorẽ sedare in aqua: & similiter aspersa in potionẽ uentris aĩalia expellere. Magna societas cũ hac ad recreandos defectos aĩo pulegio cum surculis suis in ampullas uitreas aceti utrisq; deiectis. Qua de causa dignior e pulegio corona uertigini q̃ e rosis cubiculis nostris pronunciata est. Nam & capitis dolores ĩposita dicitur leuare. Quin & olfatu capita tueri cõtra frigoꝝ æstusq; iniuriã: & ab siti traditur. Neq; æstuare eos qui duos e pulegio surculos impositos auribus in sole habeant. Illinitur etiã in doloribus cum polenta & aceto. Fœmina efficacior. Est aũt hæc flore purpureo. Mas candidum habet. Nauseas cum sale & polenta ĩ frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uentris dolorem. Stomachi ãt ex aqua intercisiones sistit: & uomitiones cũ aceto & polenta. Intestinoꝝ uitia melle decocta & nitro sanat. Vrinam pellit ex uino: & si amineũ sit: & calculos & interiores omnes dolores. Ex melle & aceto sedat mẽstrua: & secundas. Vuluas cõuersas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmutescentibus olfatu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi mensura datur. Si aquæ insalubres bibendæ sunt: tritum inspergiñ. Salsitudines corporis si cũ uino tradatur minuit. Neruoꝝ cã & in cõtractione cum sale & aceto & melle cõfricatur opisthothono. Imbibiñ ad serpentium ictus decoctum. Ad scorpionum in uino tritum: maxime quod in siccis nasciñ. Ad oris exulcerationes: ad tussim efficax habetur. Flos recentis incẽsus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramũ lana inuolutum in tertianis ante accessionẽ olfactandũ dari: aut stragulis subiici: & ita collocari ægrum inter remedia tradit. Siluestri ad eadẽ uis efficacior est: quod simile est origano minoribus foliis q̃ satiuũ & a quibusdã dictamus uocañ. Gustatum a pecore caprisq; balatum concitat. Vnde quidã græci litteras mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens est: ut illitas partes exulceret. Tussi inter frictiones in tussi ĩ p frictione

fricari ante balnea cõuenit & ante accessionum horrorem conuulsis & torminibus. Podagris mire pdest Epaticis cum melle & sale bibendum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenẽ cum sale utile est: & uesicæ & suspiriis & inflationibus decoctum succo æqualiter: & uuluas corrigit: & contra scolopẽdram terrestrem uel marinã. item scorpiones. Priuatimue ualet cõtra oẽm morsum. Radix cõtra increscẽtia ulcera recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Itẽ pulegio est nepetæq; societas. Decocta enim in aqua ad tertias discutiunt frigora. Mulierũq; mẽstruis prosunt. Et æstate sedãt calores Nepeta quoq; uires contra serpentes habet. Fumum ex ea nidorẽq; fugiunt: quã & substernere ĩ metu obdormituris utile est. Tusa egilopis ĩponitur: & capitis doloribus recens cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. Succus eius instillatus naribus supinis profluuium sanguinis sistit. Item radix cũ myrti semine in passo tepido gargarizata anginis medetur. Cuminum siluestre est prætenue quaternis aut q̃nis foliis ueluti serratis. Et in satiuo magnus usus in stomachi præcipue remediis. Discutit pituitas & inflationes. Tritum & cum pane sumptum uel potũ ex aqua uinoq; tormina quoq; & intestinoꝝ dolores. Veruntamẽ oẽm pallorẽ bibentibus gignit. ita certe ferunt. Portii latronis clari iter magistros dicendi adsectores similitudinem coloris studiis cõtra æmulos imitatos: & pauloante Iulium Vindicẽ ad sertorem illum a Nerone libertatis captatione testamentis sic lenocinatum. Narium sanguinẽ pastillis ĩditum uel ex aceto recens sistit. Et oculoꝝ epiphoris per se impositum tumẽtibus cum melle prodest. Infantibus ĩponi in uentre satis est. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

De cumino æthiopico: quod urinam stringit: & de cappari: & de ligustico: siue panace: & cunila bubula. Cap.xv.

Ethiopicum maxime in posca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ incontinẽtiam co-
a hiberi putant. Satiuum datur & ad iocineris uitia tostum tritum in aceto. Item ad uertiginem Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino. ad uuluarum uitia in uino. Præterq; impostis uellere foliis testium tumoribus tostum tritũq; cum melle aut rosaceo & cæra. Siluestre ad oĩa eadem efficacius. Præterea ad serpentes cum oleo: ad scorpiões: ad scolopẽdras. sistit & uomitionem nauseasq; ex uino: quantũ apprehẽderint tres digyti. Propter colum quoq; bibitur. Illiniturq; uel penicillis feruens: uel astringitur fasciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis ĩ tribus cyathis uini. Auribus instillatur ad sonitus atq; tinnitus cum seuo uitulino uel melle. Sugillatis illinitur cum melle & uua passa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimum quod græci uocant ammi. Quidã uero æthiopicum cuminũ id esse existimant. Hippocrates regium appellat: uidelicet quia efficacius in ægypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totum putãt: qm̃ sit exilius & candidius. Similis aũt & huic usus. Nam & panibus alexãdrinis subigit̃: & cũ alimentis interponitur. Inflationes & tormina discutit. Vrinã & menstra ciet. Sugillata & oculoꝝ epiphoras mitigat. Cum lini semine scorpionum ictus in uino potum drachmis duabus. Priuatimq; cerastaꝝ cum pari portione myrrhæ. Colorem quoq; bibentium similiter mutat in pallorẽ. Suffitum cum uua passa aut resina uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas quæ odorent̃ id per coitum. De cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Nõ utendum transmarino. Innocentius italicum est. Ferunt eos qui quottidie id edunt paralysi nõ periclitari nec lyenis doloribus. Radix eius uitiligines albas tollit: si tritæ in sole fricetur. Spleneticis pdest in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dẽpto balneaꝝ usu. Ferũtq; trigintaq;nq; diebus per urinã & aluũ totum lyenem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralysi. Dentium dolores sedat tritum ex aceto semen decoctum: uel manducata radix. Infundit̃ aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phagedenas uocant folia & radix recens cum melle sanãt. sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq; cocta in aqua iocineris quoq; malis medet̃. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulceratiões in aceto decocta tollit. stomacho inutiles esse inter auctores conuenit. Ligusticum aliqui panacem uocant: stomacho utile est. Itẽ cõuulsionibus & inflationibus. Sunt & q̃dã qui cunilã bubulã appellauerunt uti diximus falso. Cunilæ præter satiuam plura sunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur: semen pulegii habet: utile ad uulnera cõmanducatum impositũq;: ut quinto post die soluat̃. Contra serpẽtes quoq; in uino bibitur: ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta pfricantur. Item testudines cum serpẽtibus pugnaturæ hac se muniunt. Quidãq; in hunc usum panacen uocant. Sedat & tumores & uiriliũ malasicca uel foliis tritis in omni usu mire congruens ex uino.

Item de cunila: siue origano: & de cunilagine: & cunilla molli: & libanotide: & de cunila satiua. Cap.xvi.

St alia cunila gallinacea appellata a nostris: a græcis origanum heracleoticũ. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emendat & iocineꝝ uitia. Lateꝝ dolores cum farina oleo & aceto in sorbitiõem tẽperata. Præcipue uero serpentium morsus. Tertium genus ẽ eius: quæ a græcis mascula a nostris cunilago uocatur: odoris fœdi: radicis lignosæ: folio aspero. Vires eius uehemẽtissimas ĩ oĩbus iis generibus earum tradũt. Manipulo quoq; eius abiecto oẽs etiam a tota domo blattascõ

uenire ad eam

uenire ad eam. priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus foliis ex oleo peruncto hoīe fugari serpentes. econtrario quæ mollis uocaṫ. piloſioribus foliis ac ramis & aculeatis. Trita mellis odorē habet digytis tactu eius cohærentibus. Altera thuris quā libanotidē appellamus. Medetur utraq; cōtra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam contritæ cū aqua sparsæ necant. Satiua quoq; suos usus hēt. Succus eius cū rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. Fit & ex ea mōtana serpillo similis efficax cōtra serpentes. Vrinam mouet. purgat & a partu mulieres. Cōcoctionē mire adiuuat: & ad cibos auiditatem Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potiōe aspera. Luxatis quoq; utilis. Cōtra uesparum & similes ictus ex farina hordeacea & posca utilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

De piperiti & origano: & oniti: prasio: & tragorigano: & heraclio: & lepidio: & de gith: siue melanthio: & aniso. Cap. xvii.

p Iperitis quam & siliquastrū appellauimus contra morbos comitiales bibitur Castore taliter demonstrante. Caule rubro & longo: densis geniculis: foliis lauri semine albo: tenui: gustu piperis. Vtilis gingiuis: dentibus: oris suauitati: et ructibus. Origanum quod ī sapore cunilā æmulaṫ (ut diximus) plura genera in medicina habet: & onitin uel prasion appellant: non dissimile hysopo. ormehin Priuatim eius usus contra torsiones stomachi in tepida aqua: & cruditates. Contra araneos scorpiōesq; in uino albo. Luxata & īcussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganō similis est serpillo siluestri. Vrinā ciet Tumores discutit cōtra uiscum potum uiperæq; ictum efficassimum: stomachoq; acida ructāti & præcordiis. Tussientibus quoq; cum melle datur: & pleureticis: & peripneumonicis. Heraclium quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alterum exilioribus mollibusq; sansuco nō dissimile: quod aliq prasion uocare malunt. Tertiū est inter hæc mediū: minus q̄ cætera efficax. Optimum aūt creticū. Nā & iucunde olet. Proximum smyrneū. Deinde heracleoticū ad potum utilius: quod othimin uocant. Cōis autē usus serpentes fugare. Percussis esui dare decoctū. Potu urinā ciere. Ruptis cōuulsis mederi cum panacis radice. Hidropicis cum fico aut cum hysopo acetabuli mensuris decoctū ad sextā. Itē scabiē: pruriginem psoras in descessione balnearum. Succus auribus īfundiṫ cum lacte mulieris. Tōsillis quoq; & uuis medeṫ. Capitis ulceribus Venena opii & gypsi extiguit decoctū: si cū cinere & uino bibaṫ. Aluū mollit acetabuli mensura. Sugillatis illiniṫ. Itē dentiū dolori: qbus etiā & candorē facit cum melle et nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquiṫ cū hordeacea farina. Ad arterias asperas cum galla & melle teriṫ. Ad lyenē folia cū melle et sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctū cū aceto & sale sumptū paulatim. Regio morbo tritū cū oleo ī nares funditur. Lassi perunguntṫ ex eo. ita ut ne uēter attingaṫ. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos apit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cum ficco illitum. Fluctiōes sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitum. Reliquas purgationum a partu. Lepidium inter urentia intelligitur. Sic & in facie cutē emendat exulcerando: ut tamen cæra & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semper facile: & cicatricū ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat: cōpescere dolorem. Gith ex græcis alii melāthion: alii melaspmon uocant. Optimum q̄ excitatissimi odoris: & q̄ nigerrimū. Medeṫ serpentium plagis & scorpionū. Illini ex aceto & melle reperio. Incensoq; serpētes fugari. Bibitur drachma una contra araneos. Distilationē nariū descutit tusum in liteolo olfatum. Capitis dolores illitū ex aceto & infusum naribus. Cū Irino occulorum epiphoras & tumores. Dentium dolores coctū cum aceto. Vlcera oris tritum aut cōmaducatū: Itē lepras & lentigines ex aceto. Difficultates spirandi addito uino potum. Duritias tumoresq; ueteres & suppurationes illitū. Lac mulierum auget continuis diebus sumptū. Colligitur succus eius ut hyoscyami. Similiter largius uenenum est quod miremur. cū semen gratissime panes ēt cōdiat. Oculos quoq; purgat. Vrinā & mēsura ciet. Quinimo lintheolo illigatis tantū granis. xxx. secūdas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum ī urina. Culices suffitu necare. itē muscas. Et anisum aduersus scorpiōes ex uino bibiṫ a pythagora īter pauca laudatum siue crudū siue decoctum itē uiride aridūue oībus quæ cōdiuntur: quæq; intinguntur desideratū. Panis ēt crustis inferioribus subditum. Saccis quoq; additur. Cum amaris nucibus uina cōmendat. Quin ipsum oris halitum iucundiorē facit. Fetorēq; tollit manducatum matutinis cum smyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultū iuniorē præstat. insomnia leuat suspensum in puluino ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborū pręstat: quādo id quoq; inter artificia deliciæ fecere: ex quo labor desiit cibos poscere. Ob has causas quidam anicetum id uocauere. Laudatissimum est creticum. Proximum ægyptium. Hoc ligustici uicem præstat in cōdimentis. Dolores capitis leuigat suffitum naribus. Epiphoris oculoꝝ radicē eius tusam īponit Iollas. ipsum cum croco pari modo & uino: & per se tritum cum polenta ad magnas fluctiones: extrahendaq; siqua in oculis inciderint. Narium quoq; cardines consumit illitum ex aqua: Sedat anginas cum melle & hysopo ex aceto gargarizatum. Auribus infunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostum: cum melle sumptum melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tussim. Facillime uero anisi drachmæ tres: papaueris duæ miscentur melle ad fabæ magnitudinem: & ternis

diebus sumũtur. Præcipuum autem est ad ructus: ideo inflationibus stomachi & intestinorum torminibus & cœliacis medetur. Singultus & olfactum decoctum potumq; inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates succus decocti. ipsum cum apio olfatum stertunamẽta inhibet. Potũ somnum cõcitat. Calculos pellit. Vomitiones cohibet: & præcordiorum tumorꝶ & pectorꝶ uitiis. Neruis quoq; quibus succinctum est corpus utilissimum. Prodest eius & capitis doloribus instilari succum cũ oleo decocti. Non alius utilius uentri & intestinis putant. ideo dysentericis & ternasmis datur tostũ. Aliqui addunt & opiũ pilulis ĩ die ternis lupini magnitudĩe & ĩ uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lũborꝶ dolores succo usus est. Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes. Dalion hærbarius parturiẽtibus ex eo cataplasma ĩposuit cum opio. Itẽ uuluarꝶ dolori. Deditq; bibendum cum aneto parturiẽtib9 Phreneticis quoq; illinunt recens cũ polenta. Sic & infantibus comitiale uitium aut contractiones sentiẽtibus. Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoq; quãplurimũ domi serendum. Parere quoq; facilius olfactantes. Et statim a partu dandum potui polenta aspersa. Sosimenes contra oẽs duricias ex aceto usus est. Eo & contra lassitudines in oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto lassitudinis auxiliũ uiatoribus spospõdit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digytis cũ castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad uentris aut intestinorꝶ inflationes. Et orthopnoicis quod ternis digytis prehẽderit seminis: tantũdem hyoscyami cũ lacte asinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decẽ trita in aqua bibenda ĩter cœnã suadent. Strangulationes uuluæ si manducet & linatur calidũ: uel si bibatur cũ castoreo in aceto & melle sedat. Vertigines a partu cũ semine cucumeris & lini pari mẽsura trinũ digytorum uini albi tribus cyathis discutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digytis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illitum. Sunt & qui aspidũ uenenis aduersari naturã eius putent. Vrinã ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum uino sudorem leniter præstat. Vestes quoq; a tineis defendit. Efficacius semp recens & quo nigrius. Stomaco tamen inutile est præterq̃ inflato.

De aneto sagapenio: & de papauere albo & nigro: & qũo succ9 hærbarꝶ colligẽdus ẽ: & de opio. ca. xviii.

Netum quoq; ructus mouet: & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinuntur ex a aqua url uel uino. Singultus cohibet semen feruens olfatum. Sumptum ex aqua sedat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat. Oculos & genituram hebetat. sacopeniũ quod apud nos gignitur in totum transmarino alienatur. Illud enim ammoniaci lachrymæ simile sagapenion uocatur. Prodest laterum & pectoris doloribus: conuulsis: tussibus ueteribus: excreationibusq;: præcordiorꝶ tumoribus. Sanat & uertigines: tremulos: opistothonicos: lyenes: lumbos: perfrictiones. Datur & olfactandum ex aceto in strangulatu uuluæ. Cæteris & potu datur: & cũ oleo ĩfricatur. Prodest & cõtra mala medicamenta. Papaueris satiui diximus genera: & sponte nascentis alia promisimus. Sed satiui albi calix ipse teritur & bibitur somni causa. Semen elephantiis medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso: ut Diagoras suadet cum turgescit: ut Iollas cum deflorescit hora diei sereni: hoc est cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calice. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic: & hærbæ cuiusq; lana excipitur. Aut si exiguus est: ungue pollicis aut lactucis: & postero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus densatur: & in pastillos tritus in umbram siccatur non uĩ saporifera modo: uerum si copiosior hauriatur: etiam mortifera per somnum: opion uocant. Sic scimus interemptum Licinii Cecinnæ prætorii uiri patrem in hispania baiulicum quoniam ualitudo impatibilis odium uitæ fecisset. Item plerosq; alios. Qua de causa magna concertatio extitit Diagoras & erasistratus in totum dãnauere: ut mortiferum infundi uetantes. Præterea quoniam uisui noceret. Addidit Andron: ideo nõ protinus excecari eo: quoniam adulteratur elexandriæ. Sed postea usus eius non improbatus est medicamẽto nobili: quod diacodion uocant. Semine quoq; eius trito in pastillos e lacte utuntur ad somnum. Item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum his aurium dolori instillatum. Podagris illinitur cum lacte mulierum: Sic & foliis ipsis utuntur ad sacros ignes. Item uulnera cum aceto. Ego tñ dãnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocãt lexipyretas & quasq; pepticas cœliacas. Nigrũ tñ ĩ cœliacis uino dat. Satiuum omne magis rotundat capita. At siluestri longum ac pusillum: & ad omnes effectus ualentius. Decoquitur & bibitur contra uigilias: eademq; aqua fouent ora. Optimis in siccis: & ubi raro pluit. Cũ capita ipsa & folia decoquuntur: succus meconium uocatur: multum opio ignauior. Experimẽtum opii est primum odore. Sincerum enim perpeti non mos est. Dein in lucernis: ut pura luceat flamma: aut extinctum demum oleat. Quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius: & crebro extinguitur Est sinceri experimentum & in aqua quia nebula innatat. Fictum in posca coit. sed maxime mirum æstiuo sole deprehẽdi. sincerum enim sudat: & se diluit: donec succo recenti simile fiat. Mnesides optime seruari putat hyosciami semine adiecto. Alii in faba.

Andreas

postulas

De emplastico & ceratico: & glaucio siue paralio: & heraclio: siue aphro: & de diacodio. Cap. xix.

inter satiua

Nter satiua est et siluestria medium genus:quod nisi in aruis esset:spõte nasceretur. Rhiam uo
i cauimus & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calice mandunt. Aliũ exina
niunt capita quinq; decocta. In uini tribus heminis pota somnum faciũt. siluestrium unum ge
nus ceraticum uocant:nigrum:cubitali:altitudine:radice crassa:& corticosa:caliculo īflexo ut cornicula. Ceratitin
Folia minora et tenuiora q̃ cæteris siluestribus:semen exile. Tempestiuum est messisius. Aluum purgat
dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo argẽmas iumentorum sanant. Radix acetabuli men-
sura cocta in duobus sextariis ad dimidias datur ad lumborum uitia et iocineris. Carbunculis medẽtur
ex melle folia. Quidam hoc genus glaution uocant alii paralion. Nascitur enim in afflatu maris: aut ni-
troso loco. Alterũ est in siluestribus generibus heraclion:uocatur ab aliis aphron. Foliis si procul intuea
ris speciem passerum præsentãtibus:radice in summa terræ cute:semine spumeo. Ex hoc lina splẽdorem
trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli mensura seminis in uino albo:uomitio-
nes enim facit. Medicamento quod diacodion & asteriace uocatur utilissimum. Fit aũt huius papaueris
aut cuiuscunq; siluestris capitibus.cxx.in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis:ī eademq; deco
ctis:deinde siccatis:iterũq; cum melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere postea drach
mas senas croci:hypocistidis:turis:acaciæ & passi cretici sextarium. Hac ostentatiõe simplex quidem &
antiqua illa salubritas papauere & melle constat.

De titymalo & archelio:& portulaca siue peplio:& coriandro & de atriplici. Cap.xx.

Ertium genus est titymalon:mecona uocant:alii archalion:folio leui:albo: capite magnitudis
t fabæ. Colligitur uua florẽte. Siccatur in umbra. Semen potum purgat alluum dimidio aceta-
lo in mulso. Cuiuscunq; autem papaueris caput uiride uel siccum illitum epiphoras oculorum
lenit. Opium ex uino meraculo si protinus det̃ scorpionũ ictibus resistit. Aliqui hoc tãtũ nigro tribuũt:
si capita eius uel folia terãtur. Est & portulaca quã peplion uocant:non multum satiua efficacior. Cuius
memorabiles usus traduntur. Sagittarum uenena & serpẽtium hemorroidum & præsigrũ restringi: p ci præsterũ
bo sumpta et plagis imposita extrahit. Item hyoscyamo poto e passoq; expresso succo. Cum ipsa nõ est:
semen eius simili effectu ꝓdest. Resistit et aquarum uitiis:capitis dolori:ulceribusq; in uino tusa et īpo-
sita. Reliqua ulcera cõmanducata cum melle sanat. Sic et infantium cerebro imponitur: umbilicoq; pro
ciduo. In epiphoris uero omnium fronte temporibusq; cum polẽta. Sed ipsis oculis e lacte et melle. Ea
dem si procident ꝓdest oculis: foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta et sale & aceto ac
cæra. Et ulcera oris tumoremq; gingiuarum cõmanducata cruda sedat. Item dentium dolores. Tonsilla
rum ulcera succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam et mobiles dentes stabilit commã
ducata. Cruditates sedat:uocemq; firmat:et sitim arcet Ceruicis dolores cum galla & lini semĩe pari mẽ
sura sedat. Mammarum uita cum melle aut cimolia creta. Salutaris & suspiriosis semine cum melle ha
ustro. Stomachum ī acetariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus īponitur cũ polenta. Et alias mã
ducata refrigerat etiam intestina. Vomitiões sistit. Dysenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum
cumino. Tenasmis autem cocta & comitialibus cibo uel potu ꝓdest. Purgationibus mulierum aceta-
buli mensura in sapa. Podagris calidis cum sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac uesi-
cas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polẽta īponitur. Neruoꝝ duricias emol
lit. Metrodorus q epitomen:ton:rhizotomumemon scripsit:purgationibus a partu dandã censuit. Ve
nerem inhibet:ueneris q; somnia. Prætorii uiri pater est hispaniæ priceps:quem scio ꝓpter īpatibiles uuæ
morbos radicem eius filo suspensam e collo gerere:prætetq̃ in balneis:& ita liberatũ incommodo omni.
Quinetiam inueni apud auctores: caput inde litũ distillationẽ toto anno nõ sentire. Oculos tamẽ hebe
tare putatur. Coriandrũ inter siluestria non inuenitur. Precipuũ tamẽ esse constat statī ægyptiũ. Valet
contra serpentiũ genus unũ:quod amphisbenas uocant. potũ impositũq;. Sanat & alia uulnera. Epiycti
das pustulas tritum. Sic & oẽs tumores collectionesq; cum melle aut uua passa. Panos uero ex aceto tri
tum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessiõem. Vel plura illini fronti. Sunt
qui & ante solis ortum ceruicialibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerãdos ardores uiridi.
Vlcera quoq; quæ serpunt sanat cũ melle uel uua passa. Itẽ testes:ambusta: carbunculos:aures cũ lacte
mulieris:epiphoras oculorum:uẽtris & intestinorum fluctiones. Semẽ ex aqua potum bibit̃ ī choleris
cum ruta. Pellit aĩalia interaneorum cum mali punici succo & oleo semẽ potum. Xenocrates tradit rem
miram:si uera est. Menstrua contineri uno die:si unum granũ biberint fœminæ:biduo si duo:& totidẽ
diebus quot grana sumpserint. M. Varro coriandro subtrito cum aceto carnẽ īcorruptã æstatæ seruari
putat. Atriplex & siluestre est & satiuũ accusatum a Pythagora tanq̃ faceret hydropicos morbosq; regi
os & pallorem. Coquit̃ difficillime:ac ne in hortis quidem iuxta id nasci qcq̃ nisi lãguidũ culpauit. Ad-
didere Dionysius & Diocles plurios gigni ex eo morbos. Nec nisi mutata sæpius aqua coquendũ. Sto
macho contrariũ esse. Lentigines & pabulas gignere. Miror quare difficulter in italia id nasci tradiderit
Solon Smyrneus. Hippocrates uuluaꝝ uitiis id infundi cũ beta. Lycus neapolitanus cõtra cãtharidas

bibendum dedit. Panos furunculos incipientes: duricias oēs uel cocto uel crudo utiliter illini putāt. Item ignē sacrū cum melle aceto nitroq; similiter podagris. Vngues scabros detrahere dicit sine ulcere. Sunt qui in morbo regio dent semē eius cū melle. Arterias & tonsillas nitro addito perfricēt. Aluū moueant. Cocto aut per se aut cū malua aut lenticula cōcitātes uomitiones. Siluestri capillos tingunt: & ad supradicta utuntur medicina.

De malua malope: & althea: & lapatio: & oxylapato: & hydrolapato: & hippolapato: & bubalapato. Cap. xxi.

e Contrario i magnis laudibus malua est utraq; & satiua & siluestris. Duo genera eaꝝ amplitudine folii discernūtur. Maiorē græci malopen uocāt in satiuis. Alterā ab emolliēdo uētre dictā putant malachē. E siluestribus cui grāde foliū & radices albæ althea uocat ab excellentia effectus a quibusdā aristalthea. Omne solū in quo serunt pinguius faciunt. Huic contra oēs aculeatos ictus efficatior uis: præcipue scorpionū: uespaꝝ: similiumq; & muris aranei. Quin & trita cū oleo qualibet earum peruncti ante uel habentes eas nō feriunt. Folium īpositum scorpionibus torporē affert. Valent & contra uenena. Aculeos ois extrahunt illitæ crudæ aut cū aneto potæ. Decoctæ uero cū radice sua leporis marini uenena restringunt. Et ut quidam dicunt si uomat. De eisdē mira & alia traduntur. Sed maxime si quotidie quis succi ex qualibet eaꝝ sorbeat cyathum dimidiū oibus morbis carituꝝ. Vlcera manātia in capite sanant. in urina putrefactæ lichenas. Et ulcera oris cum melle. Radix decocta furfures capitis & dentium mobilitates. Eius quæ unum caulem habet radice circa dentem qui doleat perunge: donec desinat dolor. Eadem strumas & parotidas panosq; addita hois saliua purgat citra uulnus. Semen i uino nigro potum a pituita & nauseis liberat. Radix mammarum uitiis occurrit ad alligata in luna nigra. Tussim in lacte cocta & sorbitionis modo sumpta quinis diebus emendat. Stomacho iutiles sex. Niger dicit. Olympiades thebanus abortiuas esse cum adipe anseris. Aliqui purgari fœminas foliis earum manus plenæ mensura in oleo & uino sumptis. Vtiq; cōstat parturientes foliis substratis celerius solui. Protinus a partu reuocanda: ne uulua sequatur. Dat & succum bibendum parturientibus ieiuniis in uino decocta hemina. Quin & semē tritū adalligant brachio genitale non continentium. Adeoq; ex ueneri nascuntur: ut semen unicaulis aspersum cubitali fœminarum auiditates augere ad īfinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta ad alligatas. Tenasmo & disentericis utilissime infundi. Item fœdis uitiis: uel si foueant. Melācholicis quoq; succus datur cyathis ternis tepidus. Et insanientibus quaternis. Decoctę comitialibus heminæ succi. Hic & calculosis & inflatione & torminibus aut opistotonico laborātibus tepidus illinitur. Et sacris ignibus & ambustis decocta in oleum folia imponuntur. Et ad uulnerum impetus cruda cū pane. succus decoctæ neruis: ꝓdest & uesicæ: & ītestinoꝝ rosionib9. Vuluas & cibo & īfusione mollit in oleo. succus decoctæ pori meatus suaues facit. Artheæ in oibus supradictis efficacior radix: præcipue conuulsis ruptisq;. Cocta in aqua aluū sistit. Ex uino albo strumas & parotidas & mā marum inflāmationes: & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadē arida in lacte decocta q̄libet perniciosæ tussi citissime medentur. Hippocrates uulneratis sitientibusq; defectu sanguinis radicis decoctę succū bibendum dedit. Et eā uulneribus cū melle & resina. Itē cōuulsis: luxatis: tumentibus: & musculis neruis articulis īposuit. Et asmaticis ac dysentericis in uino bibēdum dedit. Mirum aquā radice ea addita addēsari sub diuo: atq; elactescere. Efficacior aūt quo recentior. Nec lapatiū dissimiles effectus habet. Est aūt siluestre: quod alii oxalidē appellant: satiuo proximum: foliis aquosis: colore betæ candidæ: radice minima. Nostri uero rumicē: alii lapatium cantherinum ad strumas cū axungia efficacissimum. Est & alteꝝ genus fere oxylapaton uocant. Satiuo idem similius: & acutiora habet folia ac rubriora: nō nisi i palustribus nascens. Sunt qui hydrolapaton tradunt in aqua natū. Est & aliud hippolapaton maius satiuo: candidiusq; ac spissius. Siluestria scorpionum ictibus medent: & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta si colletur succus dentibus auxiliat. Si uero bibatur morbo regio. semen stomachi inextricabilia uitia sanat. Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahunt. Dysentericos semen duabus drachmis in uino potum biberat. Oxylapati semen lotū in aqua cælesti sanguinē ꝓdest reiicientibus. Adiecta acacia lentis magnitudine prodest. Præstantissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & iure exiguo. In usu aceto diluunt. Sed satiuum in epiphoris oculoꝝ illinunt frōtibus. Radice melicerias &

Ceria lepras curāt. In uino uero decocta strumas & potidas & calculos. Poto uino & lienes. Cœliacos æque & dysentericos & tenasmos. Ex eademq; oia efficatius. ius lapati & ructus facit: & urinā ciet: & caliginem oculorum discutit. Item pruritum corporis in solia balnearum additum: aut prius ipsum illitū sine oleo Firmat & cōmanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino sistit aluum. Folia soluunt adiecto sale. Adiecit Solon neq; ut omittamus bulapaton: radicis tantum altitudine differens est: & erga dysentericos efficacis effectus potum ex uino.

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo: & sisymbrio: siue thymbræo: & de lini semine: & blito. Cap. xxii.

s Inapis cuius in satiuis tria genera diximus: Pythagoras principatum habere ex iis quorū sublime uis ferat

lime uis feratur iudicauit:quoniã nõ aliud magis in nares & cerebrũ penetret. Ad serbentiũ ictus & scorpionum tritũ cũ aceto illinitur. Fungorũ uenena discutit. Cõtra pituitã tenetur in ore donec liquescat: aut gargarizat cum aqua mulsa. Ad dẽtium dolorem manditur. Ad uuam gargarizat cum aceto & melle: Stomacho utilissimum contra omnia uitia pulmonibusq;. Excreatiões faciles facit in cibo sumptũ. Dat & suspiriosis. Item comitialibus tepidum cũ succo cucumerũ. Sensus atq; sternutamenta capitis purgat: Aluum mollit. Mẽstrua & urinam ciet. Et hydropicis imponitur. Cum fico & cumio tusum ternis partibus comitiali morbo: Et uuluarũ conuersionẽ suffitum excitat odore aceto mixto. Itẽ lethargicos. Adiicitur tordylion. Est autẽ id semen ex sili. Et si uehementior sonmnus letargicos premat: cruribus aut etiam capiti illinitur cũ fico & aceto. Veteres dolores thoracis: lumborum: coxendicũ humerum & in quacunq; parte corporis ex alto uitia extrahenda sunt: illitum caustica ui emendat pustulas faciendo. At in magna duricia sine fico ĩpositũ: uel si uehementior urigo timeatur per duplices pãnos. Vtunt ad alopetias cum rubrica. psoras: lepras: phthiriases: lithannicos: opisthotonicos. Inungunt quoq; scabras genas aut caligantes oculos cum melle. Succusq; tribus modis exprimitur in fictili: calescitq; in eo in sole modice. Exit & e cauliculo succus lacteus: qui ita cum induruit: dentium dolori medetur. Semẽ ac radix cũ immaduere: musto conteruntur. Manusq; plenæ mensura sorbent ad firmandas fauces: stomacum: oculos: caput: sensusq; oẽs. Mulierum etiam lassitudíes saluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; discutit potũ ex aceto. Illinunt & liuoribus sugillatisq; cum melle & adipe anserino aut cæra cypria. Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoq;: quo utuntur ad neruorũ rigores: lumborũq; & coxẽdicũ pfrictiones. Sinapis naturã effectusq; eosdẽ habere traditur adarca inter siluas tacta in cortice calamorũ sub ipsa coma nascens. Marrubiũ pleriq; inter primas hærbas commendauere: quẽ græci prasion uocant: alii linostrophon: non nulli philopeda. aut philocares: notius q̃ ut indicandum sit. Huius folia semenq; contrita prosunt contra serpentes: pectorũ & lateris dolores: tussim ueterẽ. Et iis qui sanguinẽ eiiciũt eximie utile: scapis eius cũ panico aqua decoctis: ut asperitas succis mitiget. Imponit strumis cũ adipe. Sũt q uiridis semen quantũ duobus digytis capiant cũ farris pugillo decoctũ addito exiguo olei & salis sorbere ieiunos ad tussim iubeant. Alii nihil compant. In eadem cã marrubii & fœniculi succis ad sextarios ternos expressis decoctisq; ad sextarios duos: cum addito mellis sextario rursus decocto ad sextarios duos: si coclearii mensura in die sorbeatur in aquæ cyatho. Et uirilium uitiis tusum cum melle mire prodest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis cõuulsis spasmatum neruis salutare. Potum aluum soluit cum sale & aceto. Itẽ mẽstrua & secũdas mulierum. Arida farina cum melle ad tussim siccã efficacissima ẽ. Itẽ ad cãcrenas & pterygia. Succus uero articulis enaribus morbo regio: minuẽdæq; bili cum melle pdest. Item cõtra uenena inter pauca potẽs. Ipsa hærba stomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet. Cauenda tamen exulceratæ uesicæ & renum uitiis. Dicitur succus claritatem oculorũ adiuuare. Castor marrubii duo genera tradit. Nigrum: & quod magis pbat candidũ. In ouum inane succũ adiicit his: ipsumq; ouũ infundit melle æquis portionibus tepefactum: uomicas rumpere: purgare: persanare pmittẽs. Illitis etiam uulneribus a cane factis tusa cũ axungia ueteri. Serpillũ a serpendo putant dictum. Quod in siluestri euenit: in petris maxime. Satiuũ nõ serpit: sed ad palmi altitudinẽ increscit. Pinguius uoluntariũ & cãdidioribus foliis & ramis: aduersus serpentes efficax maxíe cenchrin & scolopendras terrestres ac marinas. Et scorpiões decoctis in uino ramis foliisq;. Fugat & odore: cominus si urat. Et contra marinorũ uenena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctum ĩ aceto illinit tpibus ac fronticũ rosaceo. Item phreneticis: lethargicis: contra tormina: & urinæ difficultatẽ: anginas: uomitiones drachmis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores. Folia obolis quattuor dant ad lyenem ex aceto. Ad cruẽtas excreatiões terit ĩ cyathis duobus aceti & mellis. Sisymbriũ siluestre a qbusdã thymbræũ appellatum: pedali nõ amplius altitudine: quod in riguis nascit simle nasturtio est. Vtrũq; efficax aduersus aculeata aĩalia: ut sunt crabrones & similia. Quod ĩ sicco ortũ odoratum est. inseritur coronis angustiore folio. Sedãt utraq; capitis dolorẽ. Itẽ epiphoras: ut Pilinus tradit. Alii panẽ addunt. Alii per se decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas: cutisq; uitia infacie mulierũ intra quartũ diẽ noctibus imposítũ diebusq; detractũ. Vomitiones: singultus: tormía: stomachi dissolutiões cohibet siue ĩ cibo sumptũ: siue ĩ succo potũ. Nõ edendũ grauidis: nisi mortuo cõceptu. Quippe etiam ĩpositũ eiicit. Mouet urinã cum uino potum. Siluestre & calculos. Quos uigilare opus sit excitat infusum capiti cum aceto. Lini semen cum aliis quidem in usu est. Et per se mulierum cutis uitia emendat in facie. Oculorũ aciẽ succo adiuuat Epiphoras cum thure & aqua aut cum myrrha. Cum uino sedat potidas. Cũ melle aut adipe aut cæra stomachi solutiones insparsum polentæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum: & cum aniso illitum. Torretur ut aluum sistat. Cœliacis & dysentericis ĩponitur ex aceto. Ad iocineris dolores estur cũ uua passa. Et ad phthisin utilissime. Semine fiunt & eligmata. Musculorũ: neruorum: atriculorũ: ceruicũ duricias. Cerebri mẽbranas mitigat farina seminis nitro aut sale aut cinere additis. Eadem cum fico itẽ concoquit ac maturat. Cum redice uero cucumeris siluestris extrahit quæcunq; corpori inhærent. Sic &

Lienum

philophares

fracta ossa. serpere ulcus in uino decocta ꝓhibet. Eruptiones pituitæ cum melle emendat. Vngues scabros cum pari modo nasturtii. & testium uitia & ramices cum resina & murra: & cācrenas ex aqua. Stomachi dolores cum fœnograeco sextariis utrisq; decoctis in aqua mulsa. Intestinoꝝ & thoracis perniciosa uitia clystere in oleo & melle. Blitum ines uidet̃ ac sine sapore aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrē adeo turbat: ut cholerā faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum e uino ꝓdesse: & clauibus pedū illini. Itē lyenis & tēporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

De meu. & fœniculo: & hippomaratro uel myrseneo: & canabi: & de furula: & carduis. Ca.xxiii.

bicubitali m Eu in italia nō nisi a medicis serit̃: & iis admodū paucis. Duo genera eius. Nobilius athamanticum uocāt̃ illi ab athamāte inuentū. Hi quoniā laudatissimū in athamante reperiat̃: foliis aniso simile: & caule aliquando bipedali: radicibus multis & obnigris: quibusdā altissimis. Minus rufum q̃ illud alterū. Ciet urinā in aqua potum radice trita uel decocta. Inflationes stomachi mire discutit. item tormina & uesicæ uitia Vuluarumq;: articulis cū melle. Infantibus cū apio illitum imo uētri urinas mouet. Fœniculum nobilitauere serpentes: gustatu ut diximus senectā exuendo: oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde itellectum est hoīem quoq; caliginē præcipue eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur. inungitur in melle. Vbique hoc est. Laudatissimum tamen in hiberia e lachrymis fit & ex semine recenti. Fit etiā e radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere siluestre: quod alii hippomarathron: alii myrseneum uocant: foliis maioribus: gustu acriore: ꝓcerius. brachiali crassitudine: radice candida. Nascitur in calidis: sed saxosis: Diocles & aliud hippomarathri genus tradit: longo & angusto folio: semine coriandri. Medicinæ in satiuo ad scrorpionum ictus & serpentium semine in uino poto. Succus & auribus instillatur: uermiculosq; in his necat. Id ipsum condimentis prope oibus inseritur. Oxyporis etiam aptissime. Quin & crustis subditur panis. Semen stomachum dissolutum astringit uel in febribus sumptum. Nauseam ex aqua tritum sedat. Pulmōibus & iocineribus laudatissimum. Ventrē sistit cū modice sumitur. Vrinam excitat. & tormina mitigat totum decoctum: Lactisq; defectu potum māmas replet. Radix cum ptisana sumpta renes purgat siue decocto succo: siue semine sumpto. Prodest & hydropicis radix ex uino cocta. itē conuulsis iilinūtur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos uesicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquomō haustum facit. Verendis amicissimum: siue ad fouendum radice cum uino cocta: siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & sugillatis cum cæra illinunt. et radice in succo uel cum melle contra canis morsum utuntur. et contra multipedem ex uino. Hippomarathron ad oīa uehementius. Calculos præcipue pellit. Prodest uesicæ cum uino leui: & fœminarum menstruis. efficacius in eo semen q̃ radix. Modus in utroq; quod duobus digytis trito additur in potionem. Petriclius q ophiaca scripsit & Micon qui rhizitomumena aduersus serpētes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane & Nicander non in nouissimis posuit. Canabis in siluis primum nata est: nigriore folio & asperiore: . Semē eius extinguere genituram uirorum dicit̃. Succus ex eo uermiculos aurium & quodcūq; intrauerit eiicit: sed cum dolore capitis. Tantaq; uis ei est: ut aquæ infusa coagulare eam dicat̃. Et ideo iumentoꝝ aluo succurrit̃ pota in aqua. Radix cōtractos articulos emollit in aqua cocta. Itē podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinitur: sed sæpius mutatur: priusq̃ arescat. Ferula semen simile aneto habet. Quæ ab imo caule diuiditur a cacumine fœmina putatur Caules eduntur decocti. Cōmendanturq; musto ac melle. Stomacho utiles. Sin plures sumpti: capitis dolores faciunt. Radix denarii pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpentes. Et ipsa radix imponitur. Sic & torminibus medet̃. Ex oleo aūt & aceto contra sudores īmodicos uel in febribus ꝓficit. Succus ferulæ aluum sistit fabæ magnitudine deuoratusq;. E uiridi ferula musculus utilis est ad oīa ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana feminis bibunt̃ in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quarta: sexta: septima ligulæ mensura. Natura ferularum murenis infestissima est. Tactæ siquidem ea moriunt̃. Castor radicis succum & oculorum claritati conferre multum putauit. & de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinā ex iis non differamus. Siluestrium genera sunt duo. Vnum fructicosius a terra statim. Alterū unicaule crassius. Vtriq; folia pauca: spinosa: muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter canescentem: & abeuntem cum aura. Scolimon græci uocant. Hic antequā floreat contusus atq; expressus illito succo alopecias replet. Radix cuiusq; ex aqua decocta potatoribus sitim facere narratur. Stomachū corroborat. & uuluis si credimus etiam conferre aliquid traditur: ut mares gignantur. Ita enim Cherias atheniensis scripsit: & Glaucias qui circa carduos diligentissimus uidetur. Manducatus carduus hic odorem commendat oris.

Confectio tyriacæ compositio medicaminis Antiochi. Cap.xxiiii.

s Ed ante discessum ab hortensibus unam cōpositionem ex iis clarissimam subtexemus aduersus uenenata animalia: icisam lapide uersibus in limine ædis Aesculapii. Serpilli duū denariorum pondus.

tum pondus. Opoponacis & milii tantūdem singulorum. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi semi nis & anisi & amii & apii denariorū senum ex singulis generibus: erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribra taq; uino quantū possit excellēti digerunt' in pastillos: uictoriati pondere. Ex iis singuli dant' ex uini mix ti cyathis ternis. Hæc thiriaca magnus rex Anthiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXI.

PROOEMIVM.

De natura florum & coronamentorum. De mira florum uarietate. Cap. i.

i N hortis seri & coronamenta iussit Cato inenarrabili florum maxime subtilitate quando nulli potest facilius esse loqui q̄ rerum naturæ pingere: lasciuienti præser tim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliqua usus ali mentiq; gratia genuit. Ideoq; sæcula annosq; tribuit iis. Flores uero odoresque de die in diem gignit. Magna ut palam est admonitione hominum: quæ spectatissi me floreant celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ: mixtu ramq; uarietati siue alterni atque multiplices inter se nectantur: siue priuatis generum funiculis in orbē: in obliquum in ambitum: quædam coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto: & qui primum flores miscere cœperit: & quando primum corolla inuenta uel appellata & quare. Cap. ii.

t Enuioribus utebantur antiqui: strophia appellantes: unde nata strophiola. Quin & uocabu lum ipsum tarde inde cōmunicatum est inter sacra tantum & bellicos honores coronis suum nomen uindicantibus. Cum uero a floribns fierent serta a serendo seruiæ appellabant'. Quod apud græcos quoq; non adeo antiquitus placuit. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus mos erat primum. Postea uariari cœptum mixtura uersicolores. Florumq; inuicem odores coloresq; ac cendere sicyonii ex ingenio Pausiæ pictoris atq; Glyceræ coronariæ dilectæ admodum illi cū opera eius pictura imitaretur: & illa prouocans uariaret: essetq; certamen artis ac naturæ. Quales etiam nunc ex tant artificis illius tabellæ: atque in primis appellata stephanoplocos qua pinxit ipsam. Idq; factum est post olympiadem centesimam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox subire quæ uocantur ægyptię ac deinde hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimq; & romæ subre psit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: postquā e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit & de honore coronarum apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta. Cap. iii.

c Rassus diues primus argēto auroq; folia imitatus ludis suis coronas dedit. Accesserūt quoq; & lemnisci: quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter hetruscas quibus iungi nisi au rei non debebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primum instituit. P. Claudius Pulcher: bratthe asq; etiam phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæsitarum fuit. Nāq; ad certamina ī cir cum per ludos & ipsi descendebant: & seruos suos quosq; mittebant. Inde illa. xii. tabularum lex. Qui co ronam parit. Ipse pecuniamue eius. Virtutis ergo arguitur: quam serui equiue meruissent. Pecuniam par tam lege dicit nemo dubitauit. Quis ergo honos? ut ipsi mortuo parentibusq; eius dū intus positus esset foris ue ferretur: sine fraude esset imposita. Alias in usu promiscuo ne ludicræ quidem erant: ingēsq; & iis seueritas. L. Fuluius argentarius bello punico secundo cum corona rosacea interdiu e pergula sua in forum prospexisse dictus: ex auctoritate senatus in carcerem adductus non ante finem belli emissus est. P. Mu tianus cum demptam Marsyæ coronam e floribus capiti suo imposuisset: atq; ob id duci eum in uincu la triumuiri iussissent: appellauit Tri. Pleb. nec intercessere illi aliter q̄ athenis: ubi comessabundi iuuenes ante meridiem conuentus sapientium quoq; doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ hu ius non est aliud q̄ filia Diui Augusti. Cuius luxuria noctibus coronatum Marsiam litteræ illius descri bunt. Florum quidem populus ro. honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario cognominabatur: pro pter similitudinem Suarii cuiusdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus: di gnusq; africanorum familia. Nec ei fuit in bonis funeris impensa. Asses ergo contulit populus: ac funus elocauit: quaq; parte ferebatur: flores e prospectu omni sparsit. Et iam tunc coronæ deorum honos erāt Et larium publicorum priuatorumq; & sepulchrorum & manium. Sūmaq; auctoritas pactili coronæ. Sutiles saliorum sacris inuenimus & solēnes cœnis. Transiere deinde ad rosaria. Eoq; luxuria processit: ut non esset gratia nisi mero folio. Sutilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatissimum quidē habet' e nardi folio eas dari aut ueste serica uersicolores unguentis madidas. Hunc habet nouissime exi tum luxuria fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim scripsere. Mnesteus atq; Callima chus medici: q; nocerent capiti: qm̄ & in hoc est aliqua ualitudinis portio. In potu atq; hylaritate præci pue odorum ui surripiēte fallaciter solertiam. Namq; scelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratifica

tionem ipsius reginæ Antonio timēte: nec nisi prægustatos cibos sumente: fert' ab ore eius iussisse extremis coronæ floribus ueneno illitis. Ipsaq; capiti imposita. Mox ꝓcedente hylaritate inuitauit Antoniū ut coronas biberent. Quis istas timeret īsidias? Ergo cōcerpta in scyphum incipiēti haurire opposita manu en ego sum inquit illa care Antoni: quā tu noua prægustantiū diligētia caues: adeo mihi si possim sine te uiuere occasio & rō adest. Inde eductā e custodia bibere iussit: illico expirantē. De coronis extra supradictos scripsit Theophrastus apud græcos. Ex nostris aūt' inscripsere aliqui libros anthologicon. Flores uero persecutus est nemo: ꝙ equidē inueniā. Nec nos nunc. s. coronas nectemus. Id enim friuolum est. Sed de floribus quæ uidebunt' digna memorabimus. Paucissima genera nostri coronamentorum inter hortēsia nouere: ac pene uiolas rosasq; tantum.

De rosa in coronis: & de generibus eius: & ubi seratur. Cap. iiii.

r Osa nascitur spina uerius q̄ frutice: in rubo quoq; ꝓueniens. Illic ēt iucundi odoris q̄uis angusti. Germinat oīs primo inclusa granato cortice. Quo mox intumescēte & ī uirides alabastros fastigato paulatim rubescens dehiscit: ac sese pādit in calicis medio sui stātis complexa luteos apices. Vsus eius in coronis prope nimius est. Oleo macerat'. idq; iam a troianis tpibus Homero teste. Præterea in unguēta trāsit ut diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atq; colyriis iponit' mordaci subtilitate. Mensaꝝ etiā delitiis inungēdis minime noxia. Contra genera eius nostri fecere celeberrīa: prenestinam & campanā. Addidere alii milesiam: cuius sit ardentissimus colos non excedentis duodena folia. Proximā ei trachiniā: minus rubentē. Mox alabandicā uiliorē: albicantibus foliis. Vtilissimam uero pluribus uel minutissimā spinosam. Differūt enim multitudine folioꝝ: asperitate: leuore: colore: odore. Paucissima quina folia ac deinde numerosiora. Cūm sit genus eius quam centifoliā uocant: quæ est in cāpania italiæ græciæ uero circa philippos. Sed ibi non suæ terræ prouentu. Pāgeus nāq; mons in uicino fere est numerosis foliis ac paruis. Vnde accolæ transferentes cōserunt. Ipsaq; plantatione proficiunt. Nō autem talis odoratissima est. Nec cui latissimū maximūq; folium. Breuiterq; indicium est odoris scabricia corticis. Cepio Tiberii Cæsaris principatu negauit centifoliā in coronis addi præterq̄ extremos uelut ad cardines: nec odore nec specie probabilē. Est & quæ græca appellatur a nostris a græcis lychnis: nō nisi in hūidis locis proueniens: nec unq̄ excedens qnq; folia: uiolæ magnitudine: odore nullo. est & alia grecula appellata: conuolutis folioꝝ paniculis: nec dehiscens nisi manu coacta: semperq; nascenti similis: latissimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo: folia oleacea habens. Musceton uocant. Atq; inter has media magnitudine autumnalis: quam coroneolam uocant omnes: sine odore præter coroneolam in rubo natam tot modis adulteratur. Et alias uera quoq; plurimum solo præualet. Cyrenis odoratissima est. Ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine hispaniæ hyeme quoq; tota præcox. Refert & cæli tēperies. Quibusdam enim annis minus odorata prouenit. præterea locis omnis siccis q̄ humidis odoratior. Seri nec pinguibus uult: nec argillosis locis: nec riguis contenta ruribus. Proprieq; ruderatum agrū amat. Præcox campana. Sera milesia. Nouissime tamen desinit prenestina. Fodiuntur altius q̄ fruges: leuius q̄ uites. Tardissime ꝓueniunt semine: quod in ipso cortice sub ē ipso flore opertum lanugine. Ob id potius caule conciso inseruntur & ocellis radicis: ut harundo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ lōgissimis uirgis quinque foliæ: quæ e græcula altera est. Omni autem recisione atq; ustione ꝑficit. Translatione quoq; ut uitis optime ocissimeq; ꝓuenit. Surculis quaternum digytorum longitudine aut amplio re post uergiliaꝝ occasum sata. Dein per fauonium translata: pedalibus interuallis: crebroq; circūfossa. Qui præcocē faciunt pedali circa radicē scrobe aqua calida infundūt: germinare incipiēte calice.

Sed minutissimis spinam uel spermoniā

Moscēton

Raris

De lilio tria genera: & ratiōe ea inserendi. Cap. v.

l Ilium rosæ nobilitate proximum est: & quadam cognatione unguenti oleiq;: quod liliō appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet medio ꝓuentu earum incipiens. Nec ullis florum excelsitas maior. Interdum cubitorum trium. Languido semper collo: & nō sufficiēte capitis oneri. Candor eius eximius. Foliis foris striatis: & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis per ambitum labris. Tenuiq; filo & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex. ut alius calicis: alius staminis: differentia angusta. In unguenti uero oleiq; usu folia nō spernuntur. Est flos nō dissimilis illi in hærba quam cōuoluulum uocant: nascens per fruteta: nullo odore: nec crocis intus: candorem tantum referens: ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere cōdiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur: quibus rosa. Et hoc amplius lachryma sua: ut hipposelinum. Nihilq; est fœcundius. Vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium: q̄d græci crinon uocant. Alii florem eius cynorhodō. Laudatissimum in anthiochia & laodicea syriæ: mox in phaselide. Quartum locum optinet in italia nascens. Sunt & purpurea lilia: aliquando gemino caule carnosiore tantum radice: maiorisq; bulbi: sed unius. Narcisum uocant huius alterum genus flore candido: calice purpureo. Differentia a liliis ē & hæc ꝙ narcisis folia in radice sunt probatissimis in lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calix hærbaceus: omnes serotini. Post arcturum enim florēt: ac per

æquinoctium

æquinoctium autumnum. Inuenta est in hiis & ratio inserendi monstrificis hominum ingeniis. Colligũtur namq; mense iulio scapi arescentes: liliaq; suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis in fæce nigri uini uel græci mense martio macerantur: ut colorem accipiant: atque ita in scrobiculis seruantur heminis fæcis circunfusis. Sic fiunt purpurea lilia mirumq; ita tingi aliquid ut nascatur infectum.

De uiolis & de calta: & de baccare: & combreto. Cap. vi.

u Iolis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plantis omnes ut olus satæ. Ex iis uero quæ sponte apricis & macris locis proueniunt purpureæ latiore folio statim ab radice carnoso exeunt: solæq; græco nomine a cæteris discernuntur: appellatæ ia: ut ab iis: Ianthina uestis. Sed satiuis maxima auctoritas luteis. Genera iis tusculana & quæ marina appellatur. Folio aliquanto latiore: sed minus odorato. In totum uero sine odore: minutoq; folio calathiana munus autumni: cæteris ueris. Proxima ei calta est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam quinq; folia non excedententem. eadem odore superatur. Est enim grauis calta. Non leuior ei quam scopam regiam appellant: quãquã folia eius oleant: non flores. Baccar quoq; radicis tantum odoratæ est: a quibusdam nardum rusticum appellatum. Vnguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos Aristophanes prisce comœdiæ poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinnamomo proximis. Gracili solo nec humido prouenit. Simillimum ei combretum appellatur foliorum exilitate usq; in fila extenuata: & procerius q̃ baccar. Nec hæc sunt tãtum: sed eorum quoq; error corrigendus est: qui baccar rusticum nardum appellauere. Est enim alia hærba sic cognominata. quam græci asaron uocant: cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio uocitari: quoniam in coronas non addatur. Crocum siluestre optimum serere in italia minime expedit: ad scrupula usq; ad singula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuum latius maiusq; & nitidius: sed multo leuius degenerans. Sec nec ubiq; fœcundum etiam cyrenis: ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio croco: & ibi corico monte. Dein lycio monte olympo. Mox centuripino siciliæ. Aliqui phlegræo secundum locum dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio sinceri imposita manu crepat ueluti fragile. Humidum enim: quod euenit adulteratione: sedet. Altera probatio si manu ꝓlata ad ora leniter faciem oculosque mordeat. et per se genus satiui blandissimum uulgo: cum sit medio candidum dialeucon uocant. Contra cyrenaico uitium: quod omni croco nigrius est: & celerrime marcescit. Optimum ubicunq; quod pinguissimum & breuibus capillis: Pessimum uero est quod situm redolet. Mutianus auctor est in lycia anno septimo: aut octauo transferri in locum subactum: atque ita degenerans renouari. Vsus eius in coronis nusquam. Hærba enim est folio angusto pene in capillamenti modum. Sed uino mire cõgruit: præcipue dulci tritum & ad theatra replenda. Floret uergiliarum occasu paucis diebus folioq; florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur umbra melius etiam hyberna. Carnosa & illi radix: uiuaciorq; q̃ cæteris. Gaudet calcari: & atteri pede: pereũdoq; melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum. Opacis

De floribus antiquis: & de odoramentorum diuersitate: saliunca: & polio. Cap. vii.

t Roianis tpibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat: lotõ: crocõ: hyacinthũ. Oĩum aũt odoramentoꝝ atq; adeo hærbaꝝ differẽtia est in colore: & odore: & succo. Odorato sapor uero ulli nõ amarus. e cõtrario dulcia raro odorata. Itaque & uina odoratiora mustis. Siluestria magis oĩa satiuis. Quorundã odor suauior e longinquo: ꝓprius est admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet: sicca ꝓpius. Omnis aut uerno tempore acrior: & matutinis. Quicqd ad meridianas horas diei uergit hebetat. Nouella quoq; uetustis minus odorata. Acerrim9 tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur: & omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tamen minĩe odorati flores: qa nebulosus roscidus & aer est a nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam cum uirent nõ olent ꝓpter humorem nimiũ: ut buceros quod est fœnogræcum. Acutus odor nõ oĩum sine succo ẽ: ut uiolæ: rosæ: croco. Quæ uero ex acutis succo carent: eorum oĩum odor grauis: ut in lilio utriusq; generis. Ambrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundã flos tantũ iucundus: reliquæ partes ignauæ. ut uiolæ ac rosæ. Hortẽsiũ odoratissima quæ sicca: ut ruta: menta: apiũ: & quæ in siccis nascũtur. Quædã uetustate odoratiora: ut cotonea: eadẽq; decerpta q̃ in suis radicibus. Quædã nõ. nisi defracta: aut ex attritu olent. Alia nõ nisi detracto cortice. Quædam uero nõ nisi usta: sicut thura myrrhæq;. Fores triti oẽs amariores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorẽ cõtinẽt ut melilotos. Quædã lucũ ipsum odoratiorẽ faciũt: ut iris. quin & arborẽ totã cuiuscũq; radices attingũt. Hespis noctu magis olet: inde noĩe inuẽto. Aĩaliũ nullũ odoratũ: nisi de pantheris qcq̃ dictũ est si credimus. Illa quoq; nõ omittẽda differẽtia: odoramentoꝝ multa nihil pertinere ad coronamenta: ut irin: atq; saliuncã: q̃q̃ nobilissimi sit odoris utraq;. Sed iris radice tantum cõmendatur unguentis aut medicinæ nascens. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoq; nõ maritimis sed in siluestribus drilonis & narone. Proxima in macedonia. Laudatissima hæc & candicans. Et ex illis tertium

locũ habet africana amplissima inter oẽs: gustuq; amarissima. Illyrica quoq; duoꝝ geneꝝ est. Raphani-
tis a similitudine: quæ & melior. Rhizothomos sub rufa. Optima quæ sternutamẽta tactu mouet. Cau
lẽ habet cubitalẽ: & rectũ. Floret diuersi coloris specie: sicut arquus celestis unde & nomẽ. Nõ iprobatur
& pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circũfusa hoc ueluti placamento terræ blandiunt
circũscriptã mucrone gladioue triplici: & cũ legerint eã protinus in cælũ attollunt. Natura est feruens.
Tractataq; pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante oĩa ut casti legant. Terredines nõ sicca mõ: ue
rum & in terra celerrime sentit. Optimũ antea irinũ leucade & elide serebat᷑. Iãpridẽ.n.& seritur. Nunc e
pãphilia. Sed cilicũ maxime laudat᷑: atq; e septẽtrionibus. Saliunca foliosa quidem est: sed breuis: & quæ
necti nõ possit. Radici numerosæ coheret. Hærba uerius q̃ flos: densa ueluti manu pressa breuiterq; ce-
Soliditatis spes sui generis. Pãnonia hanc gignit & norica: alpiumq; aprica urbiũ eporredia: tantæ suauitatis ut me-
tallũ esse cœperit. Vestibus interponi eã gratissimũ. Sic & apud græcos polion hærbã iclytam Musei &
Hesiodi laudibus: ad oĩa utilẽ prædicantiũ: Supq; cætera ad famã etiã dignitatis. Prorsusq; mirã: si mo-
do ut tradunt: folia eius mane candida: meridie purpurea: sole occidente cerulea aspiciunt᷑. Duo genera
eius campestre maius. Siluestre quod minus est. Quidã teuthriõ uocant. Folia canis hoĩs similia: a radi
ce ꝓtinus nunq̃ palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictũ: ĩ qbus unguẽta uicisse naturã gaudẽt.

De uestium æmulatione cum floribus & amaranto & chrysocome siue chrysiti. Cap.viii.

I Vxuria uestibus quoq; ꝓuocauit eos flores: qui colore cõmendantur. Hos animaduerto tres
esse principales. Vnum in cocco qui in rosis micat. Gratius nihil traditur aspectu: & in purpu
ras tyrias dibaphasq; ac laconicas. Alium amethyston: qui uiola: & ipse in purpureum: quẽq;
Ianthinum appellauimus. Genera enim tractamus in species multas sese spergentia. Tertius est qui pro
prie cõchilii intelligitur multis modis. Vnus in heliotropio & in aliquo ex iis plerunq; saturatior. Alius
in malua ad purpuram inclinans. Alius in uiola serotina conchyliorum uegetissima. Paria nunc compo
nuntur: & natura atq; luxuria depugnante. Lutei uideo honorem antiquissimum in nuptialibus flãmeis
totum fœminis concessum. Et fortassis ideo non numerari inter principales: hoc est cões maribus ac fœ-
minis: quoniam societas principatum dedit. Amarantho nõ dubie uincimur. Est autẽ spica purpurea ue-
rius q̃ flos aliquis: & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi: & lætius renasci. Prouenit augusto
mense. Durat in autumnum. Alexandrino palma: qui decerptus asseruatur. Mirumq; postq̃ defecere cũ
ĉti flores madefactus aqua reuiuiscit: & hybernas coronas facit. Summa eius natura in noĩe est appella-
to quoniã non marcescit. In noĩe est & cyani colos. Item holochrysi. Omnes aũt hi flores non fuere ĩ usu
Alexandri magni ætate: quoniã proximi a morte eius auctores siluere de illis. Quo manifestum est po-
stea placuisse. A græcis tamen repertos quis dubitet? nõ aliter italia usurpante noĩa illorum. At Hercu-
les ptilio ipsa nomẽ imposuit autumnali circaq; uepres nascenti. Et tantum colore cõmendatur qui est ro
sæ siluestri. Folia parua quina. Mirũq; in eo flore inflecti cacumen & nõ nisi intorto folia nasci paruo cali
ce ac uersicolori luteum semen includente. Luteus & bdellio pastillicantibus quinquagenisquinis barbu-
lis coronatur. Pratenses hi flores: ac sine usu: & ideo pleriq; sine noĩbus. Quin & his ipsis alia alii uocabu
la ĩponunt. Chrysocome siue chrysitis nõ habet latinam appellationẽ. Palmi altitudine est: comantibus
fulgore auri corimbis: radice nigra ex austero dulci. In petrosis opacisq; nascens.

De honore coronarum: & cyclamino & meliloto & trifolio tria genera eius. Cap.ix.

e T fere peractis colorum celeberrimus transeat ratio ad eas coronas quæ uarietate sola placẽt.
Duo earum genera quãdo aliæ floræ constant: aliæ folio. Florem esse dixerim genistas. Nãq;
& iis decerpitur luteus. Itẽ rhododendrõ. Itẽ zizipha: quæ & cappadocia uocãtur. Isq; odora-
tus similisq; oleaꝝ floribus. in uepribus nascit᷑ cyclaminũ: de quo plura alias. Flos eius colossinus in co-
ronas admittit᷑. Folias milacis & hederæ in coronamẽtum se dedere. Coronæq; eaꝝ optinẽt principatũ.
De quibus in fruticũ loco abunde diximus. Sunt & alia genera noĩbus græcis indicãda: quia nostris ma
iore ex parte nomẽ dare iis defuit cura. Et pleraq; eoꝝ in exteris terris nascunt᷑ nobis tamẽ cõsectata: qñ
Irygnon de natura sermo nõ de italia est. Ergo in coronamenta folio uenere melothron: spireõ: irriganõ: cneoron:
quod casiã Higinus uocat. Et quod cunilaginẽ: coniza: melisophyllon: quod apiastrũ: meliloton: quod
sertulã cãpanam uocãt. Est enim in cãpania italiæ laudatissima: a grecis in sunio: mox calcidica & cretica
ubicunq; uero asperis & siluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitas indicio est nomen sertulæ:
quod occupauit. Odor eius croco uicinus est & flos: ipsa cana. Placet maxime foliis breuissimis atq; pin
guissimis. Folio coronat & trifoliũ. Tria eius genera. Minyantes uocant græci. Alii asphaltion maiore fo
lio quo utũtur coronarii. Alterum acuto oxytriphillon. Tertium ex omnibus minutissimum. Inter hæc
neruosi cauliculi quibusdam: ut marathro: hippomarathro: myophono. Vtuntur e ferulis & corymbis:
& hederæ flore purpureo. Est & in alio genere earum siluestribus rosis similis. Et in iis quoq; colos tan-
tum delectat. Odor autem abest. Et cneori duo genera nigri atque candidi. Hoc & odoratum. Ramosa
ambo. Florent post æquinoctium autumni.

De origano

De origano & thymo & melle attico:& conyza:& Iouis flore:& helenio: & ambrotono: & leucantemo. Cap.x.

t Otidē & origano in coronamentis spēs. Alterius.n. nullū semen.id aūt cui odor est creticum uocat̄. Totidē & thymi:candidū ac nigricans. Floret aūt circa solstitia:cū & apes decerpūt. et auguriū mellis est. Prouentū.n. sperant apiarii large florēre eo . Læditur hymbribus amititq; florem. Semen thymi nō pōt deprehendi:cū origani perq̄ minutū nō tamen fallat. Sed qd interest id occultasse naturā? In flore ipso intelligit̄:satoq; eo nascitur. Quid nō tētauere hoīes? Mellis attici i toto orbe summa laus existimat̄. Ergo translatū est ex attica thymū:& uix flore(uti docemus)satum. Sed alia rō naturæ obstitit:nō durante attico thymo:nisi in afflatu maris seratur. Erat qdē hæc opinio antiqua in oī thymo. Ideoq; nō nasci in arcadia. Tunc oleā nō putabant gigni:nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis quidē nūc etiā lapideos campos in prouincia narbonēsi refertos scimus. Hoc pene solo redditu e lōginquis regionibus pecudū milibus cōuenientibus ut thymo uescantur. Et conizæ duo genera in coronamentis:mas & fœmina. Differētia in folio. Tenuius fœminæ & constrictius angustiusq;. Imbricatū maris & ramosius. Flos quoq; magis splēdet eius. Serotinus utriq; post arcturū. Mas odore grauior. Fœmina acrior. Et ideo cōtra bestiaӡ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent. Masculæ radix a q̄busdā libanotis appellatur:de qua diximus. Et tantū folio coronāt Iouis flos:amaracus : hermerocalles ambrotonum:helenium:sisymbriū:serpillum. Oīa surculosa rosæ modo. Colore tantūmodo placet Iouis flos. Odor abest sicut & illi qui græce phlox uocatur.et ramis aūt & folio odorata sunt excepta serpillo. Helenium e lachrymis Helenæ dicitur natum. Et ideo in helena insula laudatissimū. est aūt frutex humi se spergens dodrātalibus ramulis:folio simili serpillo. Abrotonum iucūdi odoris est & grauis. Floret æstate. Flos aurei coloris. Vacuū sponte ꝓuenit. Cacumine suo se ꝓpagat. Seritur aūt semine melius q̄ radice aut surculo. Semine quoq; non sine negocio plantaria transferūtur. Sic & adonium. Vtrūq; æstate. Alsiosa enim admodū sunt:& sole nimio lædunt̄. Sed ubi cōualuere ritu uitis fruticāt. Ambrotono simile odore leucanthemum est flore albo foliosum. Interlegit̄

De amaraco uel sansuco:& nyctegreto:& meliloto:& uiola alba:& codiamino & de siluestribus bulbis:& heliochryso:& lychnis:& de herbis citra mare. Cap.xi.

a Maracū Diocles medicus & sicula gens appellauere quod ægyptus & syria sansucum. Serit̄ utroq; genere & semine & ramo:uiuacius p̄dictis & odore melius. Copiosum amaraco æque q̄ ambrotono semen. Sed ambrotono radix una:& alte descendens:cæteris in summo terræ leuiter hærens. Reliquorum satio autumno fere incipiente:necnō & uere quibusdā locis quæ umbra gaudent & aqua ac fimo. Nyctegreton inter pauca miratus est Democritus:coloris ignei:foliis spinæ: nec a terra se attollentem:præcipuāq; in gedrosia narrat. Eruitur post æquinoctium uernum radicitus. Siccaturq; ad lunam.xxx.dies:ita lucens noctibus. Magos parthorumq; reges uti hac hærba ad uota suscipiēda. Eandem uocari chenamychon:quoniam anseres a primo conspectu eius expauescant. Ab aliis nyctilopa:quoniam e longinquo noctibus fulgeat. Melilotos ubiq; nascitur. Laudatissimū tamen in attica. Vbicunq; uero recens:nec candicans:& croco q̄ simillima. Quāquā in italia odoratior & candida. Florū prima uer nunciantium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emycat. Postea quæ appellat̄ & purpurea. Proxie flāmea:quæ & flox uocat̄:siluestris dūtaxat. Codiaminon bis anno:uere & autūno. Aestates hyemesq; fugit. Seriores supradictis aliquādo narcisus:& lilium trans maria. Et in italia quidē ut diximus per rosam. Nam in græcia tardius etiamnum anemone. Est autem hæc siluestrium bulborū flos:aliaq; q̄ quæ dicetur in medicinis. Sequitur oenanthe:melanion:ex siluestribus helichrysos. Deinde alterum genus anemones quæ limonia uocatur. post hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouissima rosa. Eadem prima deficit:excepta satiua: Cæterum hyacinthus maxime durat:& uiola alba: & oenāthe Sed hæc ita si deuulsa crebro prohibeatur in seminibus. Nascitur locis tepidis. Odor idem ei qui germinantibus uuis. Atq; inde nomen. Hyacinthum comitatur fabula duplex:luctum præferens eius : quem Apollo dilexerat:aut ex Aiacis cruore editi:ita discurrētibus uenis ut græcarum litterarum figura ea legatur inscripta. Helichrysos florem habet auro similem:folium tenue:cauliculum quoq; gracilem : sed durum. Hoc coronare se magi' si & unguenta summantur ex auro : quod apyron uocant : ad gratiam quoq; & uitæ gloriam pertinere arbitrantur. et uerni quidem flores hi sunt. Succedūt illis æstiui lychnis: & Iouis flos & alterum genus lilii. Item tiphyon & amaracus:quem phrygium cognoīant:sed maxime spectabilis pothos. Duo genera huius. Vnum cui flos hyacinthi est. Alterum candidius qui fere nascit̄ ad tumulos quonia m fortius durat. et iris æstate flprens. Abeunt & hi marcescuntq;. Alii rursus subeūt autumno. Tertium genus lilii:& crocus:& orisin in utroq; genere:unum hebes:alterum odoratum: primis omnia hymbribus emicantia. Coronarii quidem & spinæ flore utuntur. Quippe cū spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoq; condiantur. Hic est trans maria ordo florum. In italia uiolis succedit rosa. Huic interuenit lilium. Rosam cyanus excipit. Cyanum amarāthus. Nam uincaperuinca sem-

amarantū (margin, beside "Maracū Diocles")

phlogion (margin, beside "Codiaminon")

Iphyon (margin, beside "tiphyon")

per uiret i modum lineæ foliis geniculatim circũdata. Topiaria hærba inopiam tamen flo℞ aliquãdo supplet. Hæcq; a græcis chamedaphne uocatur. Vita longissima uiolæ albæ est trimatu. Ab eo tpe degenerat. Rosa & quinquẽnium perfert nõ recisa nec adusta. Illo.n.mõ iuuenescit. Diximus & terram referre plurimũ. Nam in ægypto sine odore hæc omnia. Tantũq; myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mensibus antecedit geminatio omnium. Rosaria a fauonio fossa oportet esse: iterũq; solstitio. Et id agendum ut intra id tempus purgata & pura sint.

De cura apum: pabulo & morbis earum: & remediis. Cap .xii.

u Erum hortis coronamentisq; maxime aluearia & apes cõueniunt: res præcipui quæstus cõpendiiq; cum fauit. Harum ergo cã oportet serere thymum: apiastrũ: rosam: uiolas: lilium: cytysum: fabã: eruilium: cunilã: papauer: conizã: casiam: melilotum: melissophyllũ: cerinthen. Est aũt cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite cõcauo: mellis succum habente. Ho℞ florum auidissimæ sunt atq; etiã sinapis: quod miremur cum oliuæ florẽ ab iis nõ attingi constet: Ideoq; hanc arborem procul esse melius sit: cum aliquas q̃ proxime seri cõueniat: quæ & euolãtium examina iuitent nec lõgius abire patiãtur. Cornum quoq; arborem caueri oportet. Nam flore eius degustato aluo concita moriuntur. Remediũ sorbam contusam e melle præbere iis uel urinam hoĩum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino conspersa. Et genistas circũseri aluearĩis gratissimum. Mirum est dignumq; memoratu de alimentis quod cõperi. Hostilia uicus abluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibusq; ad quina milia passuum contrario amne naues subueunt. Egressæ luce apes pastæq; ad naues quottidie remeant: mutãtes locum donec pondere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisq; eximuntur mella.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. Cap.xiii.

e T in hispania mulis ꝑuehunt simili de cã. Tantũq; pabulũ refert: ut mella quoq; uenenata fiant. Heracliæ in ponto quibusdam annis perniciosissima existunt: ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamen trademus quæ cõperimus. Hærba est alba. Vexatio quidem iumentorum est: sed præcipue caprarum appellata ægolethron. Huius flore concipiunt noxii in uirus aquoso uere marcescente. Ita fit ut nõ oĩbus annis sentiatur hoc malum. Venenati signa sunt ꝙ oĩno nõ densatur: ꝙ color magis rutilus est: odor alienus sternutamenta ꝑtinus mouens: quod ponderosius innoxio. Qui edere abiiciunt se humi refrigerationẽ quærentes. Nam & sudore diffluunt. Remedia sunt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsentari aliqua in tantis insidiis oportet: mulsum uetus e melle optimo & ruta: salsamenta etiã si reiiciantur sumpta crebro. Certum est id malum per excrementa ad canes etiã peruenire: similiterq; torqueri eos. Mulsum tamen ex eo inueteratũ ĩnocuum esse cõstat. Et fœminarum cutẽ nullo melius emendari cũ costo: sugillata & aloe. Aliud genus in eodẽ ponti situ uiget ex annona mellis: quod ab insania quã gignit mænomenõ uocant. Id existimatur cõtrahi flore rhododendri: quo scatent siluæ. Gensq; ea cũ cæram in tributa romanis præstet: mel quoniam exitiale est nõ uendit. Et in perside & in mauritania cæsariensis getulia cõtermina masyllis uenenati faui gignũtur. Quidãq; a parte: quo nihil eẽ facilius põt: nisi ꝙ liuore deprehendũtur. Quid sibi uoluisse naturã iis arbitremur insidiis? ut ab iisdem apibus: nec oĩbus annis fierent: aut nõ totis fauis. Parũ enim erat genuisse rem in qua uenenum facillime daretur. etiam ne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi uoluit? nisi ut cautiorẽ minusq; auidum faceret hoĩem. Non enim ipsi melli sed apibus iã cuspides dederat & quidem uenenatas. Remedium aduersus has utiq; nõ differendo. Ergo maluæ succo aut foliorum hederæ perungi salutare est. Vel percussos eas bibere. Mirum tamen est uenena portantes ore fingentesq; ipsas nõ mori. Nisi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiã apibus. Sicut contra serpentes psyllis: marsisq; inter homines.

Sale diosc.

De melle quod muscæ non attingunt: & aluearĩis: & cura eorum si famem sentiunt apes: & quomodo cæra fiat. Cap.xiiii.

a Liud in creta miraculum mellis. Mons est carina nouem milia passuũ ãbitu. Intra quod spatiũ muscæ non reperiuntur. Natumq; ibi mel nusq̃ attingunt. Hoc experimento singulare medicamẽtis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialem spectare conuenit: aquilonem euitẽt. Nec fauoniũ minus. Aluearia optima cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & speculari lapide fecere: ut operantes intus spectarent. Circũlini aluearia fimo bubulo utilissimum. Operculũ: a tergo esse ambulatoriũ: ut ꝑperatos intus sit ꝓsper. Si magnus sit uterus aluearĩis ꝑuẽtus aũt sterilis: ne operãdi desperatiõe curã abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremẽto. Aluearia hyeme stramẽto opiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innascẽtes bestiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apesq; ipsas excitat. Et araneo℞ quidem exitiũ facilius est. Papilionum maior pestis. Tollitur uero cum maturescit malua noctu interlunio cælo sereno accensis lucernis ante alueos. In eam flãmã sese ĩgerũt. Si cibus de esse sentiat. apibus uuas passas siccas ue ficosq; tusas ad fores ea℞ posuisse cõueniet. Item

ueniet. Item lanas tractas madentes passo: aut defruto: aut aqua mulsa. Gallinaꝝ etiam crudas carnes. Quibusdã etiam æstatibus iidem cibi præstandi: cum siccitas continua floꝝ alimenta negat. Alueoꝝ cũ mel eximit̃ illini oportet exitus melisophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut fauos lauari aqua præcipiunt. Hac decocta fieri saluberrimũ acetũ. Cæra fit ex expressis fauis. sed ante purificatis aqua: ac triduo ĩ tenebris siccatis: quarto die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegente: tunc sporta collatis. Rursus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua: ex cipiturq; alia frigida: uasis melle circunlitis. Optima quæ punica uocatur. Proxima q̃ maxime fulua odo risq; mellei pura: Natione autem pontica. Quam constare equidem miror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimum enim ex ꝓpoli habet: de qua diximus in natura apũ. Post has corsica: quoniã ex buxo fit & habere aliquantã uim medicaminis putat̃. Punica fit hoc mõ. Ventilat̃ sub diuo sæpius cæra fulua. Deinde feruet ĩ aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligunt florem: id est candidissima quæq; transfunduntq; in uas: quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rursus marina decoqunt separatim: dehinc uas ipsum refrigerant. Et cum hæc ter fecere: iuncea crate sub diuo siccant sole: lunaq;. Hoc enim candorẽ facit: si sic siccatur Et ne liquefaciant protegunt tenui lintheo. Candidissima uero fit post insolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cæra addito chartarum cinere. Sicut anchusa admixta rubet. Variosq; in colores pigmentis trahitur ad reddendas similitudines & ĩ numeros mortalium usus: parietumq; etiam & arborum tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura eaꝝ dicta sunt. Et ortorum quidem omnis fere ratio peracta est.

De hærbis sponte nascentibus & aculeatis. Cap. xv.

f Equũtur hærbæ spõte nascentes: quibus plæreq; gentium utuntur in cibis. Maximeq; ægyptus frugum fertillissima. Sed ut sola iis carere possit: tanta est ciborũ ex hærbis abundãtia. In italia paucissimas nouimus: fraga: tãnũ: ruscum: batin marinam: batin hortẽsianã: quã aliqui aspagũ gallicum uocãt. Præter has pastinacã pratensem: lupũ salictarium: eaq; uerius oblectamẽta q̃ cibos. In ægypto nobilissima est colocasia: quam cyamon uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule cum coctus ẽ harenoso in mãdendo. Thyrso aũt qui inter folia emicat: spectabilis foliis latissimis etiã si arbores comparent̃: ad similitudinẽ eorum: quæ persõnã in nostris amnibus uocamus. Adeoq; nili sui dotibus gaudent: ut ĩplexis collocassiæ foliis ĩ uariã speciem uasoꝝ potare gratissimũ habeãt. Seritur iam hæc ĩ italia et in ægypto. Proxima auctoritas cicorio est: quã diximus ĩtubum erraticũ. Nascitur post uergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta: quare etiã ad uincula utunt̃ illa. Anthaliũ longius a flumine nascit̃ mespili magnitudine & rotunditate: sine nucleo: sine cortice: folio cyperi. Mandũt igni patũ. Mandũt & oetum: cui pauca folia minimaq; ueꝝ radix magna. Arachidna quidẽ & aracos cũ habeãt radices ramosas ac multiplices: nec foliũ nec hærbã ullã: aut quicq̃ aliud supra terrã habẽt. Reliqua uulgariũ ĩ cibo apud eos hærbaꝝ noĩa: andriala: hypocheris: & caucalis anthriscũ: scandix: come ab aliis tragopogõ foliis croco simillimis: parthenium strychnum: corcorus. Et æquinoctio nascentes aphace: acinos: quam epipetron uocant: quæ nunquã floret. At e cõtrario aphace subinde marcescente flore emittit aliũ tota hyeme totoq; uere usq; in æstatẽ. Multas præterea ignobiles habent. Sed maxĩe celebrãt cnicõ italiæ ignotã: ipis aũt oleo nõ cibo gratã. Hoc faciũt ex semine eius. Differẽtia prĩa siluestris & satiuæ. Siluestriũ duæ spẽs. Vna mitior est simili caule tñ rigido. Itaq; & colu. antiquæ mulieres utebãtur. Exilis quã quidã atractylida uocant. Semẽ eius candidũ: & grãde: amarũ. Altera irsutior torosiore caule: & qui pene humi serpat minuto semine. Aculeataꝝ hæc est generis: qm̃ distinguẽda sunt & genera. Ergo quædã hærbaꝝ spinosa sunt: quædã sine spinis. Spinosaꝝ multæ spẽs. In totũ spina est asparagus scorpio: nullũ enim foliũ hẽt. Quædã spinosa foliata: ut carduus eryngion: glycyrrhizon: & urtica. Iis. n. omnibus foliis inest aculeata mordacitas. Aliqua & secundũ spinã habent foliũ: ut tribulus: & ononis. Quædam in folio habent & in caule ut phleos: quod aliqui stoeben appellauere. Hypophies spinis geniculatũ. Tributa ꝓprietas quod & fructum spinosum habet. Ex oĩbus iis generibus urtica maxime noscitur: acetabulis in flore purpureã lanuginem fundẽtibus sæpe altior quinis cubitis. Plures eius differentiæ. Siluestris quam fœminam uocant mitior. Et in siluestri quæ dicitur cania acrior. Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiã odorẽ fundit herculanea uocatur. Semen oĩbus copiosum: nigrum. Mirum sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam: & tactu tantũ leui pruritũ pustulasq; confestim adusto similes existere. Notum est & remediũ olei. Sed mordacitas non ꝑtinus cum ipsa hærba gignitur: nec nisi solibus roborata. Incipiens quidẽ ipsa nasci uere nõ ingrato: multis etiã religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos. Siluestrium quoq; radix oẽm carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia est morsu carens aononium uocatur. De scorpione dicemus inter medicas.

De carduo: & helxine: & tribulo: & anchusa. Cap. xvi.

c Arduus & folio & caule spinosas lanugines habet. Itẽ acorna: leucacãthos: chalceos: Cnidos: polycãthos: onopyxos: helxine: scolimos. Chameleõ in foliis nõ habet aculeos. Est & illa diffe

Marginal notes: Araneoso — Personatię uel psolatæ — Haud longi9. theop. — Aracoides — Chondrylla — Hippophyes — Lamium — Ixine

Caulem ramosum rentia q quædam in iis multicaulia ramosaq; sunt:ut carduus. Vno autem caule nec ramosum cnidos. Quædã cacumine tantũ spinosa sunt:ut eringiũ. Quædã æstate florent:ut tetralix & helxine. Scolimus quoq; floret sero & diu Acorna colore tantũ rufo distiguit̃: & pinguiore succo. Idẽ erat atractylis quoq; nisi candidior esset: & nisi sanguineum succum funderet. Qua de causa phonos uocatur a qbusdã:odore etiam grauis:sero maturescẽte semine:nec ante autũnũ:q̃q̃ id de oibus spinosis dici possit. Verũ omnia hæc & semine & radice nasci possunt. Scolimos carduorum generis ab iis distat:q radix eius uescẽdo est decocta. Mirum q sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere:aliud cõcipit:aliud parturit. Aculei arescente folio desinunt pungere ixine rara uisu est:neq; in omnibus terris est:radice foliosa:ex qua media ueluti malum extuberat. Contectum sua frõde. Huius uertex summus lachrimam continet iucundi saporis acanthicen masticem appellatam. Et cactos quoq; ĩ sicilia tantũ nascitur suæ proprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso:caulesq; uocant cactos. Nec fastidiunt in cibis inueteratos quoq;. Vnum caulem rectum habent:quem uocant pternica:eiusdem suauitatis:sed uetustatis impatientem. Semen ei lanuginis:quem pappon uocant:quo detracto ex cortice teneritas similis cerebro palmæ est:uocant ascaliam. Tribulus non nisi in palustribus nascitur. Dira res alibi. Iuxta nilum & strymonẽ amnes excipitur in cibis. Inclinatus ĩ uadum:folio ad effigiẽ ulmi:pediculo lõgo. At in reliquo orbe genera duo uni Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & serius floret. Magisq; septa obsidet uillarum. Semen ei rotõdius:nigrum in siliqua. Alteri harenaceum. Spinosorũ etiãnũ aliquid genus ouonis. In ramis.n. spinas habet apposito folio rutæ simili:toto caule foliatum in modum coronæ: sequitur a frugibus:aratro inimicum:uinaxq; pręcipue. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpũt:ut eius quã coronopon uocãt. Et ex diuerso stans anchusa inficiẽdo ligno cærisq; radice apta. Est autẽ mitior iis anthemis: & phylanthes:anemone: & aphace:caule foliato est: & crepis & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus breuitate pediculi ac longitudine:angustiis ipsis foliorum:amplitudine: angulis:icisuris:odore:flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo. Heliotropio:aphace:onocichle.

Differentia hærbarũ per folia: & quæ hærbæ toto anno floreant: & hastula regia: & pistana: & de gladiolo. Cap.xvii.

m Vltis inter hæc æterna folia:sicut quibusdã arborũ. In primisq; heliotropio:adianto. Aliud rursus spicatarũ genus:ex quo est Cynops:alopecuros:stelephuros:quã quidã ortygia uocãt. Alii plantaginẽ:de qua infra dicemus inter medicas. thryallis ex iis. Alopecuros spicã habet,mollẽ & lanuginem densam:nõ dissimilẽ uulpiũ caudis:unde ei & nomen. Proxima est ei & selepyros:nisi q illa particulatim floret. Cicorion & similia circa terram folia habẽt germinãtes ab radice post uergilias. Perditia quã & æoliæ gentes & ægyptii edunt:nomen dedit auis id maxime eruens. Crassas plurimasq; habet radices. Item ornithogale caule tenero:candido:semipedali radice bulbosa:molli tribus aut quattuor agnatis. Coquitur in pulte. Mirum loton hærbam & ægilopa nõ nisi post annum e semine suo nasci. Mira & anthemidis natura:q a summo flore incipit:cum cæteræ omnes quæ particulatim florent:ab ima sui parte incipiant. Notabile & in lappa quæ adhærescit:quoniam in ipsa flos nascitur.non euidens: sed intus occultus: & intra se germinat:uelut animalia quæ in se pariunt. Item circa opuntem opuntia est hærba etiã homini dulcis. Mirũq; e folio eius radicẽ fieri ac semina nasci. Iassione unum folium habet: sed ita iplicatum:ut plura uideãtur. Chondrylla amara est: & acri in radice succo. Amara & aphace: & quæ piccis nominatur: & ipsa toto anno florens:nomen ei amaritudo ĩposuit. Notabilis & scyllæ crociq; natura: quæ cum oẽs hærbæ folium primũ emittant: moxq; in caulẽ rotundent̃:in iis caulis prior intelligit̃ q̃ folium. Et in croco quidẽ flos impellitur caule. In scylla uero caulis exit:deinde flos ex eo emergit. Eadẽq; ter floret(ut diximus)tria tpa sationũ ostendens. Bulborũ generi quidã adnumerant: & cypiri hoc est gladioli radicem. Dulcis ea est: & quæ decocta panẽ etiam gratiorem faciat:ponderosiorẽq; simul subacta. Similis est & quæ thesion uocat̃:gustu aspera. Cæteræ eiusdẽ generis folio differunt. Asphodelus oblõgũ & angustum habet. Scylla latũ & tractabile. Gladiolo simile nomini. Asphodelus mandit̃ & semine tosto & bulbo. Sed hoc in cinere tosto:dein sale & oleo addito. Præterea tuso cum ficis præcipua uoluptate ut uidetur Hesiodo. Traditur & ante portas uillarũ satum remedio esse contra ueneficorũ noxã. Asphodeli mẽtionẽ & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est. Neq; alia numerosior:octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fere græci principesque Pythagoras caulem eius cubitalẽ & sæpe duum cubitorũ foliis porri siluestris anthericon uocauere. Radicẽ uero id est bulbos asphodelon: nostri illud albucũ uocant & asphodelum hastulã regiã. Ea est & caulis acinosi. Eius do genera faciũt. Albuco est scapus cubitalis: & amplius:purus:leuis. De quo Mago præcipit exitu mensis martii & initio aprilis cum floruerit:nondum semine eius intumescente demetendum:findendosq; scapos: & quarto die in solem proferendos. Ita siccatis manipulos faciendos. Itẽ pistanam dicit a græcis uocari quam iter uluas sagittam appellamus. Hanc ab idibus maii usq; ad finem octobris mensis decorticari: atq; leui sole siccari iubet. Idem & gladiolum alterum quem cypiron uocant: & ipsum palustrem iulio mense secari iubet ad radice m tertioq;

Conops

Apate

radicem: tertioq; die in sole siccari: donec candidus fiat. Quotidie autem ante solem occidentem in tectũ referri: quoniam palustribus desectis nocturni rores noceant.

De iunco genera sex: & de cypero: & de medicamentis eaꝝ & de cypiro: & odorato iunco. Ca.xviii.

f Imilia præcipit de iunco quẽ mariscon appellant: ad texendas tegetes: & ipsum iunio mẽse exi mi ante iulium medium præcipiẽs. Cætera desiccãdo eadẽ quæ de ulua suo loco diximus. Alterũ genus iuncoꝝ facit: quod marinũ & a græcis oxyschoenõ uocari inuenio. Tria genera ei⁹ acuti: sterilis: quẽ marem oxyn græci uocãt: reliqua fœmenini ferentis semen nigrũ: quẽ melancranin uocant. Crassior hic & fruticosior. Magisq; etiãnum tertius qui uocatur holoschoenos. Ex iis melancranis sine aliis generibus nascitur. Oxys autẽ & holoschoenos eodẽ cespite. Vtilissimus ad uitilia holoschenos quia mollis & carnosus est. Fert fructũ uuarum cohærentiũ mõ. Nascitur autem is quem marem appellamus ex semetipso: cacumine in terram defixo. Melancranis autem suo semine. Alioquin oĩum radices omnibus annis intermoriũtur. Vsus ad nassas marinas: uitilium nexus: elegantium lucernarum lumĩa præcipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciso uentre ĩpleant pene unciarum latitudinem. In ægypto uero cribrorum lõgitudinẽ nõ alias utiliorem. Quidã etiãnum unũ geous faciunt Iunci trianguli cyperon uocãt. Multi enim nõ discernunt a cypiro uicinitate nomis. Nos distinguemus utrũq;. Cypirus est gladiolus ut diximus radice bulbosa: laudatissimus in insulis creta: dein naxo: & postea phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acrior: phœnicio exiguum spirãs nullus ægyptio. Nam & ibi nascitur. Discutit duritias corpoꝝ. Iam enim remedia dicemus: quoniã & florum odorumq; generi est magnus usus in medicina. Quod ad cypiron attinet: Apollodorum quidẽ sequimur: q negabat bibendũ q̃q̃ ꝓfessus efficacissimum esse aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas quidem abort⁹ facere nõ dubitat. Mirumq; tradit barbaros suffitum huius hærbæ excipiẽtes ore lyenes cum sumere. Et nõ egredi domibus nisi ab hoc suffitu. Vegetiores enim firmioresq; sic etiam fieri. Intertriginũ & alarum uitiis perfrictionibusq; cum oleo illitum nõ dubie mederi. Cyperos iuncus est qualiter diximus angulosus iuxta terram candidus: cacumine niger: pinguisq;. Folia ima porraceis exiliora: in cacumine minuta: inter quæ est semen. Radix oliuæ nigræ similis: quã cum oblõga est cyperida uocant magni in medicina usus. Laus cypero prima hãmoniaco: secunda rhodio: tertia thracio: nouissima ægyptio: quæ & cõfundit intellectum: quoniam & cypiros ibi nascitur. Sed cyperos durissima uixq; spirans. Cæteris odor est ipsam nardum imitans. Est & per se indica hærba: quæ cyperis uocatur: gingiberis effigie: cõmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilothri. Illinitur pterigiis: ulceribusq; genitalium: & quæ ĩ humore sunt omnibus: sicut oris ulceribus. Radix aduersus serpentium ictus & scorpionum præsertim remedio est. Vuluas aperit pota. Largiori tanta uis: expellit eas: urinã ciet & calculos: ob id utilissima hydropicis. Illinitur & ulceribus quæ serpunt: sed iis præcipua quæ in stomacho sunt ex uino uel aceto illita Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tussi medetur. Semen tostum & in aqua potum sistit aluum: & fœminarum menses: capitisq; dolores facit. At qui uocatur holoschœnos eius quæ ꝓxima sunt radicis cõmanducantur aduersus araneorum morsus. Inuenio etiamnum unum iunci genus: quod tropicen uocant. Huius semĩe somnum allici. Sed modum seruãdum ne sopor fiat. Ob id & odorati iũci medicinæ dicenť: quoniã & ĩ syria cœle(ut suo loco rettulimus)nascit. Laudatissimus ex nabathea iũcus cognoĩe theucitis. Proximus babylonius. Pessimus ex africa ac sine odore. Est autẽ rotundus uinosæ mordacitatis ad linguam. Sincerus in cõfricando odorẽ rosæ emittit rubentibus fragmentis. Discutit inflationes. Ob id stomacho utilis: bilẽq; & sanguinẽ reiicientibus. Singultus sedat. Ructus mouet. Vrinã ciet. Vesicæ medeť. Ad muliebres usus decoquiť. Opisthothonicis cum resina arida imponiť. Excalfactoria & rosa uteros astringit: refrigerat. Vsus eius diuiditur in folia & flores. Capita folioꝝ partesq; cãdidæ ungues uocãtur. In flore aũt aliud est semen. aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Foliũ siccatur: aut tribus modis exprimitur. Per se cum ungues nõ detrahuntur: ibi. n. humoris plurimũ. Aut cũ detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino macerať in sole uasis uitreis. Quidã & salẽ admiscent: & anchusam nõnulli: aut asphaltũ: aut iuncũ odoratũ: quia talis maxime ꝓdest uuluæ ac dysentericis. Exprimũtur eadẽ folia detractis unguibus trita per lintheum spissum in æreum uas: leuiq; igni succus coquitur: donec fiat crassitudo mellis. ad hoc eligi oportet odoratissima quæq; folia.

Ex rosa medicinæ: & de lilio & de narciso & ex uiola: & de baccare: & cõbreto: & asaro. Cap.xix.

u Inum quõ fieret ex rosa diximus inter genera uini: Vsus succi ad aures: oris ulcera gingiuas: tõsillas gargarizatus. Stomachum: uuluas: sedis uitia: capitis dolores. In febre per se uel cum aceto sonos: nauseas. Folia uruntur in calliblepharum. E siccis fœmina asperguntť. Epiphoras quoq; aridis leniunt. Flos somnum facit. Inhibet fluctiões mulieꝝ maxime albas in posca potus. Et sanguinis excreatiões. Stomachi quoq; dolores quantũ in uini cyatis trib⁹. Semen iis optimum crocinum: nec anniculo uetustius & in umbra siccatur. Nigrum inutile. Dẽtium dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro nõ ueteri. Naribus subductum caput purgat. Capita pota uẽtrem &

Ouorum

Euripicen

Subditũ

sanguinem sistũt. Vngues rosæ eppihoris salubres sunt. Vlcera enim oculorum rosa sordescũt: præterq̃ i initiis epiphoræ ita ut arida cũ pane interponat̃. Folia quidẽ uitiis stomachi: rosionibus & uitiis uentris & intestinorum: & precordiis utilissima uel illita. Cibo quoq; lapati modo condiunt̃. Cauendus quoq; in iis situs celeriter insidẽs. Et aridis & expressis aliquis usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos: ita ut a balneis inarescant corpora: dein frigida abluantur. Siluestris cum adipe ursino alopecias mirifi ce emendat. Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere. Contra serpentium ictus ex uino potæ: & contra fungorũ uenena. Propter clauos pedum in uino decoquũt̃: triduoq; non soluunt̃. Cũ adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; adustis reddunt. E mulso potæ inutilem sanguinẽ cum aluo trahunt. Lyeniq; & ruptis uulsis ꝓsunt. Et mẽstrui fœminarum in uino decoctæ. Impositæq; cum melle neruis præcisis medentur. Contra lichenas & lepras & furfures in facie emendant. Erugant corpora. Folia i aceto cocta uulneribus imponuntur. Epiphoris testium in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semen illinitur igni sacro. Flos & folia ulcerum uetustati. Succus qui flore expressus est: ab aliis mel uocatur: ab aliis syrium ad emolliendas uuluas: sudoresq; feciendos: & suppurationes coquendas. Narcisi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore: & alterũ hærbaceum. Hunc stomacho iutilem: & ideo uomitorium: aluos quoq; soluentem: neruis inimicum: caput grauantẽ. Et a narce narcisum dictũ non a fabuloso puero. Vtriusq; radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit in polẽta tritus: oleoq; cõtusus. Medetur & lapide percussis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcisinũ oleum ad emolliendas duricias. Cal facienda quæ alserint. Auribus est utilissimus: sed capitis dolores facit. Violæ siluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. Oculorum priuatim epiphoris: & sede procidente uulua ue. Et contra suppurationes. Crapulã & grauedines capitis impositis coronis olfatuue discutiũt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureũ est ex iis comitialibus medetur: maxime pueris i aqua potum. Semen uiolæ scorpionibus aduersatur. Contra flos albæ suppurata aperit. Ipsa discutit. Et alba autem & lutea extenuant menstrua. Vrinam ciunt. Minor uis est recentibus. Ideoq; aridis post annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menses trahit. Radices eius cum aceto illitæ sedant lyenem. Item podagram. Oculorum inflationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis uulcera. Cum cæra rimas sedis. Et quæ in humidis sunt. Ex aceto uero collectiones sanant. Baccar in medicinæ usu est. Aliqui ex nostris perpensam uocant. Auxiliatur contra serpentes. Capitis dolores feruoresq;. Item epiphoras. Mammis tumentibus a partu & ægilopiis. Incipientibus ignibusq; sacris. Odor somnum gignit. Radicem decoctam bibere spasticis euersis conuulsis suspiriosis salutare est. In tussi uetere radices eius tres quattuorue decoquũtur ad tertias partes. Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat. Laterum compunctiones tollit & uesicæ calculos. Tondit̃ cũ diapasmate. Vestibus odoris gratia inseritur. Combretum quod simile ei⁹ diximus tritum cum axũgia uulnera mire sanat. Asarum iocineꝶ uitiis salutare esse traditur: uncia sumptum in hemina mulsi mixti. Aluum purgat hellebori modo. Hidropicis prodest & præcordiis uuluisq; ac morbo regio. In mustum si addatur facit uinum urinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

De nardo gallico: & de croco medicinæ: & croco magmate: & saliũca: & siri & holochryso & chrysocome & meliloto. Cap. xx.

e T quoniam quidam ut diximus nardum rusticum noiauere radicẽ baccaris: cõtexemus & gallici nardi remedia i hũc locum dilata cum disputaremus de pegrinis arboribus. Ergo aduersus serpentes duabus drachmis in uino succurrit. Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Itẽ iocineris & renum suffusisq; felle. Et hydropicis p se uel cum absinthio. Sistit purgationes mulierum. impetus uero eius quã phun eodem loco appellauimus. Radix datur potui trita uel decocta ad strangulationes uel pectoris dolores uel laterum. Menses quoq; cit. Bibitur cum uino. Crocũ cum melle non soluit̃: nulloq; dulci. Facillime autem uino aut aqua. Vtilissimum in medicina. Adseruat̃ cornea pyxide. Discutit iflãmatiões oẽs quidẽ. Sed oculoꝶ maxime ex ouo illitus. Vuluaꝶ quoq; strãgulatus. Stomachi exulcerationes: pectoris: & renum: iocinorum pulmonum: uesicaꝶq; peculiariter inflãmationi eaꝶ uehementer utile. item thussi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinam cit. Qui crocum prius biberint crapulã non sentient. Ebrietati eo restitunt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatẽ. Sõnũ facit. Caput leniter mouet. Venerem stimulat. Flos eius igni sacro illinitur cũ creta cimolia. ipsum plurimis medicaminib⁹ miscet̃. Collyrio uni nomẽ dedit. Ex eo quoq; expresso unguẽto crocino: quod crocomagma appellant. Habet suas utilitates cõtra suffusiões oculoꝶ. Vrinas magis excalfacit q̃ crocũ ipsũ. Optimũ quod gustatum saliuã dentesq; inficit. iris rufa melior q̃ candida. infantibus eã circunligari. salutare est. Dẽtiẽtib⁹ præcipua est & tussientibus: tinearũue uitio laborãtibus instillari. Cæteri effectus eius non multũ a melle differunt. Vlcera purgat capitis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluũ soluit duabus drachmis cum melle. Tussim

melle. Tussim: tormina: inflationes pota: Lienes ex aceto. Cōtra serpentium & araneorum morsus ex posca ualet. Contra scorpiones duaꝝ drachmarū pondere in pane uel aqua sumit̃. Contra canū mosus ex oleo īponitur. Et contra perfrictiōes. Sic & neruorum doloribus. Lumbis uero & coxēdicibus cū resina illinitur. Vis ei cōcalfactoria. Naribus subducta sternutamēta mouet: caputq; purgat. Dolori capitis cotoneis malis aut struteis illinit̃. Crapulas quoq; orthopnoeas discutit. Vomitōes cit duobus obolis sumpta. Ossa fracta extrahit imposita cū melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino ad clauos uel uerucas. Triduoq; non soluitur. Halitus oris cōmanducata abolet: alarumq; uitia. Succo duricias oēs emollit. Somnum conciliat. Sed genituras cōsumit. Sedis rimas & condilomata. Omniaq; in corpore excresentia sanat. Sūt q siluestrē xyrin uocēt. Strūas hæc uel pāos uel īguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu lecta ad hos usus seruetur: colligentesq; dicāt cuius homīs utiq; causa eximant. Scelus hærbariorum aperitur in hac mentione: partem eius seruantium: & quarūdam aliarum hærbarum sicuti plātaginis substituentium si parum mercedis tulisse sese arbitrantur. Rursusq; ut plus operis acquirant partem eam quam seruauere eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ sanauerint faciāt rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta sistit uomitiones. Corroborat stomachum. Polio Museus & Hesiodus perungi iubent dignationis gratia. Gloriæq; auidos polium tractare colere. Polium contra serpentes substernit̃ uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum: illinuntq; uel spleneticis propināt ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoq; sic illinunt. Secundas mulierum partusq; emortuos repellit. Itē dolores corporis. Vesicas ianit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia hærba conuenit medicamento quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile esse. Caputq; eo impleri: & abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addunt ubi inuentum sit: protinus ad alligandum contra oculorum suffusionem. Cauendumq; ne terram attigat. Hi & folia eius thymo similia tradunt: nisi q̄ molliora sunt: & lanatiore canicie. Cum ruta siluestri & si teratur ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. At nō secus atque ciamus astringit & coibet uulnera: prohibetq; serpere. Holochrysos medetur stranguriæ in uino pota: & oculorum epiphoris illita. Cum fecæ uero uini cremata in polenta lichemas emendat. Chrysocomes radix calfacit & stringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonem. Vuluæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua. Et si cruda detur: hydropicorum aquam sistit. Mellissophyllo siue melitena si perungantur aluearia non fugient apes. Nullo eni magis gaudent flore. Copia istius examina facillime continentur. Item præsentissimum est contra ictus earum: uesparumque & araneorum. Item scorpionum. item contra uuluarum strangulationes addito nitro. Contra tormina e uino. Folia eius strumis illinuntur: & sedis uitiis cum sale decocta. Succus fœminas purgat: & inflationes discutit: & ulcera sanat. Articularios morbos sedat. Canisque morsus. Prodest dysentericis ueteribus: & cœliacis: & ortopnoicis: lyenibus: ulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi eximium habetur. Melilotos quoq; oculis medetur cum lacte: aut cum lini semine. Maxillarum quoq; dolores lenit. Et capitis cum rosaceo. Item aurium e passo. Quæq; in manibus intumescunt uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda tritaq;. Idem effectus est ad uuluas. Testes uero & sedem prociduam: quæque ibi sunt uitia: recens ex aqua decocta uel ex passo. Adiecto rosaceo illinunt̃ ad carcinomata. Deferuescit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

Cyrmus

De trifolio & thymo & hemorocalle: & de helenio: & ambrotono. Cap. xxi.

t Rifolium scio credi præualere contra serpentium ictus & scorpionum ex uino aut posca seminis granis uiginti potis. Vel foliis: & tota hærba decocta. Serpentesq; nunquā in trifolio aspici. Præterea celebratis auctoribus cōtra omnia uenena pro antidoto sufficere. xxv. grana eius: quod minyanthes ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius ascribi. Sed me contra sententias eorum grauissimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quoq; medicus decocti aut contriti succum infusum corpori easdem uredines facere quasi percussis a serpente īponatur. Ergo nō aliter utendum eo q̄ cōtra uenena cōsuerunt. Fortassis enim & iis uenenis inter se contraria sit natura: sicut multis aliis. Item animaduerto semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiendā mulierū cutis gratiam in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore: & in umbra siccari Duo autem sunt genera eius. Candidū: radice lignosa: in collibus nascens: quod & præfert̃. Alterum nigrius florisq; nigri. Vtraq; oculoꝝ claritati multum conferre existimant̃. Et in cibo & in medicamentis. Item diutinæ tussi eligmate faciles excreationes facere cū aceto & sale. Sanguinē concrescere nō patitur e melle. Longas fauciū distillationes extra illita cū sinapi extenuare. Item stomachi & uentris uitia. Modice tamen utendum est. Cōdylomata excalfaciut: quāuis sistunt aluum: quæ si exulcerata sit denarii pondus in sextariū aceti & mellis addi oportet. Itē si lateralis dolor sit: aut inter scapulas aut ī thorace. Præcordiis medent̃ ex aceto cum melle. Quæ potio datur & in alienatione mentis ac melācholicis. Datur & comitialib9: quos correptos olfatus excitat thymi. Aiūt & dormire eos oportere ī molli thymo. Prodest

Superfluit uerbum īponatur

et legmate

& ortopnoicis & anhelationi. Mulierũq; mensibus retardatis. Vel si emortui sint ĩ utero partus decoctũ in aqua ad tertias. Viris uero contra inflationes cũ melle & aceto. Et si uenter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & ĩpetus tollit ĩpositum. Item cum aceto callũ & uerucas. Coxendicibus ĩponitur cũ uino articularibus morbis triũ obolo℞ pondere ĩ tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio tritum cũ sale. Hemorocalles pallidũ e uiridi & molle foliũ habet: radicẽ odoratã atq; bulbosam. Quæ cũ melle ĩposita uentri aquam pellit: & sanguinẽ etiã inutilem. Folia ephiphoris oculorũ: mãmarumq; post partũ doloribus illinunt. Heleniũ ab Helenæ lacrymis diximus natum. Fauere creditur formæ. Cutem mulierũ in facie reliquoq; corpore nutrire incorruptã. Præterea putant usu eius quandã datam gratiã iis: uenereq; conciliari. Attribuunt & hylaritatis effectum eidẽ potæ ĩ uino eumq; quẽ habuerit Nepenthes illud prædicatũ ab Homero. ꝙ ea tristitia oĩs aboleatur. Est aũt succi prædulcis. Prodest & ortopnoicis. Traditio radicis eius in aqua prodest ieiunis. Est autem candidus intus & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicitur necare. Abrotanum duorum traditur generum. Campestre ac montanum. Hoc fœminam: illud marem intelligi uolumus. Amaritudo absinthii in utroq;. Siculum laudatissimum. dein gallaticum. Vsus est & foliis. Sed maior semine ad calfaciendum. Ideo neruis utile: tussi: ortopnoicis: conuulsis: ruptis: lumbis: urinæ angustiis. Datur bibendũ manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & uuluæ. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculorum inflammationibus illinitur. Cotoneo malo concocto serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino: illiniturq;. Efficacissimum contra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt: ut scorpionum & phalangiorum: & contra uenena alia pota. Prodest & quoquomodo algentibus. et ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem stimulari aiunt. Efficacissimãq; esse hærbã contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

Ex leucanthemo & sansuco medicinæ. Cap. xxii.

l Eucanthemum suspiriosis medetur duabus partibus aceti permixtum. Sansucũ siue amaracum in cypro laudatissimum & odoratissimum. Scorpionibus aduersatur ex aceto & sale illitum. Menstruis quoq; multũ cõfert ĩpositum. Minor est eidẽ poto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cũ polenta. Succus decocti tormina discutit. et urinis & hydropicis utile. Mouet & nariũ sternũtamenta. Fit ex eo oleum quod sansucinũ uocatur aut amaracinum ad excalfaciendos emolliendosq; neruos: & uuluas calefacit. Et folia sugillatis cum melle & luxatis cum cæra prosunt.

De anemona medicinæ. Cap. xxiii.

a Nemonas coronarias tantũ diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui phernion uocẽt. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascens. Vtraq; sabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceum florẽ habet: quæ & copiosissima est: aut purpureũ: aut lacteũ. Ha℞ triũ folia apio similia. Nec temere semipedalẽ altitudinẽ excedunt: cacumine asparagi. Flos nunq̃ se aperit: nisi uẽto spirãte: unde & nomẽ accepit. Siluestri amplitudo maior: latioribusq; foliis: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonẽ putãt multi. Alii rursus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed distinctio magna: ꝙ utraq; hæc postea floret. Nec aut succũ illa℞ anemonæ reddunt: aut calices habẽt: nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonæ capitis: doloribus: & inflãmationibus: uuluis mulierum lacti quoq;. Et menstrua cient cũ ptisana sumptæ: aut uellere appositæ. Radix cõmanducata pituitam trahit. Dentes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multũ quidẽ iis tribuere. Quãprimũ aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciq; colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florẽ panno roseo: & ĩ umbra asseruari: ita cum opus sit alligari. Quæ ex iis phœniceum florem habet: radice contrita: cuicũq; aĩalium imposita ulcerum facit stipticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex oenathe medicinæ. Cap. xxiiii.

o Enanthe hærba nascitur in petris: folio pastinacæ: radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac uino nigro pota facillitatẽ pariendi præstant: secũdasq; purgãt. Tussim e melle tollunt. Vrinam cient. Radix e uesicæ uitiis medetur.

De heliochryso medicinæ. Cap. xxv.

h Eliochrysum quod alii chrysanthemon uocant ramulos habet candidos: folia subalbida: ambrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbẽ ueluti corimbis dependentibus: qui nunq̃ marcescunt. Qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissime obseruauit Ptolemæus rex ægypti. Nascitur in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & menses. Duricias & inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinẽ concretum uentris ac uesicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorum pondere sistunt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

Ex hyacintho medicinæ. Cap. xxvi.

Yacinthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi loco hisginũ tingit. Radix est bulbacea mangoni pro cocco
h cis uenalitiis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita pubertatẽ cohercet: & non patitur erũpere. Torminibus & araneoꝝ morsibus resistit. V rinã ĩpellit. Contra serpẽtes & scorpiões morbũq; regium semen eius cum ambrotono datur lychnis quoq; flãmea illa aduersus serpẽtes: scorpiões: crabrones: similiaq; bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahẽdam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cõtraria ut oĩno uisa ea torpescant. Radicem eius asiani boliten uocant. Qua alligata oculo albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuinca medicinæ. Cap. xxvii.

T uincaperuinca siue camedaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mẽsura. Celer
e rimeq; reddunt aquã. Eadẽ decocta ĩ cinere sparsa uino tumores siccat. Auribus succo medet̃
Aluinis imposita multũ prodesse dicitur. Rusci radix decocta bibitur alternis diebus in calcu Aluis
loꝝ ualitudine: & toruo fiore urina: uel cruenta. Radicẽ pridie erui oportet: postero mane decoqui. Ex eo sextario uini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudã radicẽ tritã ex aqua bibant. & in totum ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putant. Batis quoq; aluũ mollit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Acinum & coronaꝝ causa & ciborum ægyptii serunt. Eademq; erat quæ ocimum nisi hirsutior ramis ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

Ex colocasia medicinæ. Cap. xxviii.

c Olocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachum iuuari.

Ex anthalo medicinæ. Cap. xxix.

Nthalii quod ægyptii edunt nullũ aliũ repperi usum: est & hærba Anthillon quã alii anticel
a lum uocant duoꝝ geneꝝ: foliis & ramis lenticulę similis palmi altitudine: sabulosis apricis na
scens subsalsa gustanti. Altera chamepithyos similis breuior & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascẽs. Prior uulsis aptissima & ex rosaceo & lacte ĩposita etiam uulneribus. Bibitur ĩ stranguria renumq; doloribus tribus drachmis. Altera bibitur in duricia uuluaꝝ & in torminibus & in comitiali morbo cum melle & aceto quattuor dragmis.

De parthenio medicinæ. Cap. xxx.

Ontra partheniũ alii leucathen: alii thãnacum uocant. Celsus apud nos perditiũ & muralium Amaracũ
c Nascit̃ in hortorum sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad insedendum decoctũ ĩ D iosc.
duricia uuluaꝝ: & inflamationibus. Siccatum cum melle & aceto positum bilem trahit atrã. Ob hoc contra uertigines utilis: & calculosis. Illinitur & sacro igni. Item strumis cum axungia inueterata. Magi contra tertianas sinistra manu euelli eã iubent: diciq; cuius causa uellatur: nec respicere. Dein eius folium ægri linguæ subiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychne medicinæ. Cap. xxxxi.

Rychon quã quidã strychnon scripsere: utinam nec coronarii in ægypto uterẽtur: quos inuat
t hederæ folioꝝ similitudo in duobus eius generibus: Quoꝝ alterum: cui accini coccinei: gra- Florum
nosi folliculi. Halicacabum uocant & alii callion. Nostri autem uesicariam: quoniã uesicæ & calculis prodest. Frutex est surculosus uerius q̃ hærba: folliculis magnis latisq; & turbinatis: grãdi intus acino: qui maturescit nouẽbri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demõstranda. Remedia enim non uenena tractamus. Quippe insaniam facit paruo quoq; succo: q̃q̃ & græci auctores in iocum uertere. Drachmæ enim pondere luxum pudoris gigni dixerunt: species uanas imaginesq; conspicuas obuersari demonstrantes. Duplicatum hunc modum legitimam insaniam facere. Quicquid uero adiiciat̃ ponderi repræsentari mortem. Hoc est uenenum quod inocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere. Ab eo quod cuspides in præliis tingerentur illo: passim nascente: qui partius spectauerant: Manicon cognominare: qui nequiter occultabant erythron: aut naurita: ut nõnulli perissone cauẽdi quidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus quod halicaccabon uocant: soporiferum est: atq; etiã opio uelocius ad mortem: ab aliis morion: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a locro ad fruendum & thymaristo. Quidã etiam carmine minore obliuionem inducentes. Quippe præsentaneũ remedium ad dentium mobiles firmandos si colluerentur. Halicaccabo uni exceptionem addidere ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda remedia: quorum medicina maioris mali periculum afferat. Cõmendatur. n. cibis tertiũ: licet præferatur hortensis saporibus. Et nihil sit corporis malorum cui nõ salutare sit strychnos Xenocrates prædicet. Non tñ auxilia coꝝ tanti sunt: ut uel profutura nõ de iis cõmemorare nefas putem: præsertim tãta copia innoxioꝝ medicaminũ. Halicaccabi radicem bibunt qui sunt uaticinãdi callẽtes ꝗ furere ad confirmãdas superstitiones aspici se uolunt. Remedio est (id enim libentius rettulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud præteribo aspidum naturæ halicaccabũ in tantum aduersam: ut radice eius propius admota soporetur: illas sopore enecãs uis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corcoro. Cap.xxxii.

Orcorum alexandrini cibi hærba est conuolutis foliis ad similitudinem mori. Præcordiis (ut ferunt) utilis alopetiisq; & lentigini. Boum quoq; scabiē celerrime sanari ea inuenio apud Nicandrum quidē & serpentiū morsus anteq̄ floreat. Nec de cnico siue attractyllide uerbosius disputetur Aegyptia hærba est: & magnum cōtra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos. Constat a scorpione percussos q̄diu teneant eam hærbam non sentire cruciatum.

De persoluta. Cap.xxxiii.

T persolutā ægyptus in hortis serit coronaꝝ gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas. Vtraq; subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. Cap.xxxiiii.

T quoniā in mēsuris quoq; ac pōderibus crebro græcis noībus utendū est: interpretationē eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma attica fere. n. attica obseruatiōe medici utuntur: denarii argentei habet pōdus. Eadēq; sex obolos pōdere efficit. Obolus decem calcos. Cyathus pendet p se drachmas decē. Cum acetabuli mensura dicitur significat heminæ quartam partem: idest drachmas. xv. mna quam nostri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXII. PROOEMIVM.

Omplesse poterant miraculum sui natura: atq; tellus reputātium uel prioris tm̄ uoluminis dotes: totq; genera hærbaꝝ utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant: tāto quoq; mirabiliora inuentu. Illa. n. maiore parte cibi: aut odoris: decorisue cōmendatōe ad numerosa experimēta duxit. Reliquoꝝ potentia approbat nihil a rerum natura sine aliqua occultiore cā gigni.

De gentibus hærbis formæ gratia utentibus. Cap.i.

Quidem & formæ gratia ritusq; perpetui in corporibus suis aliquas exteraꝝ gentium uti hærbis quibusdam aduerto animo. Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum fœminę Maresq; etiam apud dacos & sarmatas corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in gallia uocatur. Quo britanorum coniuges nurusq; toto corpore oblitæ quibusdam in sacris nudæ incedunt & æthiopum colorem imitantes.

Quod hærbis uestes inficiantur. Cap.ii.

Am uero infici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut sileamus galatiæ: africæ: lusitaniæ granis coccū imperatoris dicatum paludamentis: transalpina gallia hærbis tyrium atq; cōchyliū tingit: oīsq; alios colores. Nec quærit in pfundis murices: seseq; obiiciēdo dum præripit escam beluis marinis: intacta etiam anchoris scrutatur uada: ut iueniat per quod facilius matrona adultero placeat: corruptor insidietur nuptę. Stans & in sicco carpit quo frugi mundos exculpat usu alioquin fulgentis. instrui poterat luxuria certe inocentius. Nunc propositum ista consectari: nec omittemus: ut subiiciēdo utiliora luxuriam uilitate circunscribamus dicturi & alias hærbis tingi lapides parieteśq;. Nec tingendi nec pingendi tamen ratiōem omisissemus: si unquam ea liberalium artium fuisset. Interim fortius augetur auctoritas quæ quanta debeatur etiam surdis: hoc est ignobilibus hærbis perhibebitur. Si quidem auctores imperii romani conditoresq; īmensum quidam & hinc sumpsere: quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis fuere: & in sacris legationibus: q̄ uerbenæ. Certe utroq; nomine idem significatur Hoc est gramen ex arce cum sua terra euulsum. Hac semper & legati cum ad hostes clarigatumq; mittentur usi: idest res raptas clare repetitum: unus utiq; Verbenarius uocabatur.

De corona graminea. Cap.iii.

Orona quidē nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarum principis præmiisq; gloriæ. Gemmatæ: & aureæ: uallares: murales: rostratæ: ciuicæ: triumphales post hanc fuere. Suntq; cunctæ magno interuallo: magnaq; differentia. Cæteras omnes singuli & duces ipsi imperatoresq; militibus aut aliquando collegiis dedere.

De raritate eius. Cap.iiii.

Ecreuit in triumphis senatus cura belli solutus & populus ociosus: Gramineam nunquā nisi in suprema desperatiōe. Contigitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc solam miles imperatori. Eadem uocatur obsidionalis: liberatis obsidione abhominandoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato præclarus sacerq; habetˀ. Quid tandē existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obsessos seruasset aliquis. Nāq; summum apud antiquos signum uictoriæ erat hærbam porrigere uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiam cedere.

tione etiam cedere. Quem morem etiam nunc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. Cap. v.

d Onatus est ea. L. Sicimus Dentatus semel: cum ciuicas quattuordecim meruisset: depugnassetq; .cxx. prœliis semp uictor. Tanto rarius est seruatorem unum a seruatis donari. Quidam ĩperatores & sepius donati sunt: ueluti. P. Decius Mus uidelicet Tribunus militũ ab exercitu. Altera ab iis qui in præsidio obsessi fuerant: quanta esset eius honoris auctoritas cõfessus religione si quidem donatus boue album Marti ĩmolauit & centũ fuluos: qui ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul & imperio & collegæ se pro uictoria deuouit. Data est & a senatu populoq; romano: qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco. Fabio illi qui rem omnẽ romanam restituit nõ pugnando. Nec data cum magistrum equitum & exercitum eius seruasset. Tunc satius fuit nomine nouo coronari appellatum patrem ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consensu honoratus est Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperii manibus ĩposita est. Et quod peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. Cap. vi.

p Ræter hos contingit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flãmæ Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunum suum dubitãtem per castra hostium erumpere interfecit: legionẽq; eduxit. Inuenio apud auctores eundem præter hunc honorem astantibus Mario & Catulo cõsulibus prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Sylla dictator ab exercitu se quoq; donatum apud nolam legatum bello marsico. Idq; etiã in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidem eam capiti suo proscriptione detraxit ipse tanto paucioribus ciuium seruatis: q̃ postea occisis. Addat etiamnum huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiam cessit. Aemilianum quoq; Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in africa. Manlio consule cohortibus seruatis totidẽq; ad seruandas eas eductis. Quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cum Mar. Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec præterea quemquã hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbæ fuere certæ in hoc honore: sed quæcunq; fuerant in periculi sede quãuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatusq; corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uidendi prætia deliciæ luxusque. Nunquam fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorum hanc operam esse credimus: ac ne mandato quidem nostro alios id agere: medicisque prouisum esse. Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisque ultro etiam in risu sumus ista commentantes atque friuoli operis arguimur. Magna quãquã immensi laboris solatia sperni cum rerum natura: quam certe non defuisse nobis docebimus: & inuisis quoq; hærbis inseruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restant ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentiam naturæ satis admirari amplectique non est. Dederat & quas diximus molles: cibisque gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuque ipso animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipsius fingentis illas: rationemque reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu uestigia obterant: ne insidens ales infringat. Has muniendo aculeis telisque armando remediis ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoq; quod in iis odimus hominum causa excogitatum est.

Da spatium uitæ, multos da J[...] Hoc recto uultu, solũ hoc et po[...]

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. Cap. vii.

e T clara in primis aculeatæ eryngæ est siue erygion contra serpentes & uenenata oĩa nascens. Aduersus ictus morsusq; radix eius bibit' drachmæ põdere in uino. Aut si plerũq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinit' plagis peculiariter efficax cõtra chrysodos ac ranas. Oĩbus uero cõtra toxica & aconita efficatiorẽ Heraclides medicus in iure anseris decoctam arbitrat'. Apollodorus aduersus toxica cũ rana decoquit: cæteri in aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquãdo. Alia albicãs: alia nigra: radice odorata. Et satiua quidẽ est: sed & spõte nascitur in asperis & saxosis & in littoribus maris: durior: nigriorq; folio apii.

Chrysopidas. Chrysaspidas. Chersaspidas. Chersydros. chelydros.

De hærba quam centumcapita uocant. Cap. viii.

e X iis candidam nostri centumcapita uocant Omnes eiusdem effectus caule & radice in cibos græcorum receptis utroq; modo siue coquere libeat: siue cruda uesci. Portentosum est quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre rara inuẽtu. Et si uiris cõ-

tigerit mas:amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectum a Sappho. Multaq; circa hanc non magorum solum uanitates: sed etiam pythagoricorum. Sed in medio usu præter supradicta auxiliatur inflationibus: torminibus: cordis uitiis. stomacho: iocineri: præcordiis in aqua mulsa. Lieni i posca. Item ex mulsa renibus: stranguriæ: opisthothonicis: spasmis: lumbis: hydropicis: comitialibus: mulierũ mensibus siue subsidant: siue abundent. uuluarum omnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cum melle: strumas parotidas. panos. Recedentes ab ossibus carnes sanat cum axungia salsa & cerato item fracturas. Crapulam præsumpta arcet: aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti imponi omnibus ceruicis uitiis. Oculorum quoq; albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza & stomatice: Cap. ix.

f Vnt qui achanon eryngio ascribant spinosam breuemq; ac latam hærbam spinisq; latioribus. Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryngem falso eandem putauerunt esse & glycyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est: foliis echinatis: pinguibus: tactuq; gummosis: fructicosa: binorum cubitorũ altitudine: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis. Præstãtissima in cicilia: ponto secunda: radice dulci. Et hæc tantũ in usu. Capiturq; ea uergiliarum occasu: longa ceu uitium: coloris buxei. Meliorq; nigra: quæq; lenta: q̃ quæ fragilis. Vsus in subditis decocta ad tertias: cætero ad mellis crassitudinem: aliquãdo & tusa. E quo genere & uulneribus ĩponitur & facium uitiis oĩbus. Itẽ uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: linguæ subdito. Item thoraci: iocineri. Hac diximus sitim famẽq; sedari. Ob id quidã adipson appellauere eam: & hydropicis dedere: ne sitirẽt. Ideo & cõmanducata stomatice est: & ulceribus oris inspersa sæpe & pterigiis. Sanat & uesicæ scabiem: renum dolores: condilomata: ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis drachmaꝝ duarum pondere & pipere: hemina aquæ. Cõmanducata sanguinem sistit. Sunt q & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius: & medicinis. Cap. x.

t Ribuli unum genus in hortis nascitur: alterũ in fluminibus tãtum. Succus ex iis colligitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ: & ideo utilis cõtra inflãmationes collectionesq;. Vlcera per se erumpentia & præcipue in ore cum melle sanat: item tonsillas. Potus calculos frãgit. Thraces qui ad strymona habitant foliis tribuli equos saginant. Ipsi nucleo uiuunt panẽ facientes prædulcem: & qui cõtrahit uentrem. Radix caste pureq; collecta discutit strumas. Semẽ adalligatum uaricum dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. Cap. xi.

s Toebe quam aliqui phleon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur. Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dysenteriæ infusa.

De hippophye & medicinis eius Cap. xii.

h Ippophyes in sabulosis maritimisq; nascit̃: spinis albis. Hederæ modo racemosa est: candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet: qui aut per se conditur: aut pastillis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis saluberrime cum mulso. Est altera hippope sine caule: sine flore: foliis tantũ minutis. Huius quoq; succus hydropicis mire ꝓdest. Debẽt accomodatæ eẽ equoꝝ naturæ: neq; ex aliis causis nomẽ accepisse. Quippe quædã animaliũ remediis nascũtur: locupleti diuinitate ad gerẽda præsidia: ut nõ sit mirari satis ingeniũ eius disponẽtis auxilia in genera: in cãs: in tempora: ut aliis prosit atq; aliis ab horis: diesq; nullus prope sine præsidiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. Cap. xiii.

u Rtica quid est inuisius põt? At illa præter oleum quod in ægypto ex ea fieri diximus uel plurimis scatet remediis. Semen eius cicutæ contrariũ esse Nicãder affirmat. Item fungis in argẽto uiuo. Apollodorus & salamãdris cũ iure decoctæ testitudinis. Item aduersari hyosciamo & serpentibus: & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax uuas in ore procidentesq; uuluas & ĩfantium sedes tactu resilire cogit. Lethargicos expergiscit tactis cruribus: magisque fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus ĩdita sistit & magis radice. Carcinomata & sordida ulcera sale admixta. Item luxata. Sanat & panos: parotidas: carnesq; ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa uuluas strangulantes aperit. Et profluuia narium sistit impositũ. Vomitiones in aqua mulsa sumptum a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino poto lassitudines recreat. Vuluæ uitiis tostum acetabuli mensura. Potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cum melle & thoracem purgat eodem eclegmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addũt hysopum & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uentrem tostum cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronunciat. Dolores leuari tosto acetabuli mensura dulci poto: & imposito cum succo maluæ. Intestinorum animalia pellit cum hydromelite & sale. Defluuia capitis semine illito cohonestari Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere: aut folia cum ursino adipe trita imponũt.

Ad eandem

ursino adipe trita imponunt. Ad eadē radix tusa cum aceto nō minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uino discutit panos cum axungia uetere salsa. Eadem psilothum exiccat. Condidit laudes eius Phanias phisicus: utilissimam cibis coctam cōditāue professus: arteriæ: tussi: uentris distillationi: stomacho: panis parotidis: pernionibus: cum oleo Sudorem: coctā cū cōculis ciere aluum: cū ptisana pectus purgare: mulierūq; menses cum sale. Vlcera quæ serpunt prohibere. Succus quoq; in usu est. Expressus illitusq; fronti sanguinē narium sistit. potus urinam ciet. Calculos rumpit. Vuā gargarizatus reprimit. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad oīa hæc. Et minores quidem teneræq; efficaces Sed præcipue siluestris illa & amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtum non admittant: urtica naturam fricandam monstrat.

De lamio & medicinis eius. Cap. xiiii.

e A nunc quoq; quam lamium inter genera earum appellauimus: mitissima & foliis non mordētibus: medet̄ cum mica salis contusis: incussisq;: inustis: & strumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus sacris medetur. Quidā e nostris tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cum eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Idem urticæ radice addito sale infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas discuti. Vel si suppurauerint erodi complerią.

De scorpione: generibusq; ac medicinis eius. Cap. xv.

e X argumento nomē accepit scorpius hærba. Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis: folia pauca. Valet & aduersus aīal nominis sui. Est & alia eiusdem nominis effectusq; sine foliis: asparagi caule: in cacumine aculeum habens: & inde nomen.

De leucacanthia: siue phinio: siue ischada: & medicinis eius. Cap. xvi.

l Eucacantha: quam alii phyllon alii ischiada: alii polyganaton appellant: radice cyperi: quæ cō manducata dentium dolorem sedat. Itē laterum & lumborum: ut Hicesius tradit semine poto drachmis octo: aut succo. Eademq; ruptis conuulsisq; medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: syderite: & medicinis eius. Cap. xvii.

h Elxinē aliqui perdicium uocant: quoniā perdices ea præcipue uescantur. Alii syderitē: nōnulli partheniū. Folia habet mixtæ similitudinis plantagini & marrubio: cauliculos densos: leuiter rubentes. Semina in capitibus lappaceis adhærentia uestibus: unde helxinē dictā uolunt. Sed nos qualis uera esset helxine diximus priore libro. Hæc aūt inficit lanas: sanat ignes sacros: & tumores: collectionesq; omnes: & adusta. Panos succus eius cum psimithio. Ignes sacros: tumores: collectionesq; & guttura incipientia turgescere. Item ueterem tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut tonsillas & uarices cum rosaceo. Imponitur & podagris cum caprino seuo cæraq; cypria. Perdicium siue parthenium (nam syderitis alia est) a nostris hærba urceolaris uocatur: ab aliis astericum: folio similis ocimo: nigrior tantum: nascens in tegulis: parietinisq;. Medetur cum mica salis trita iisdem oibus quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et contra ulcera rupta: lapsusq;: & præcipitia: aut uehiculorum euersiones singularis. Vernula carus pericli athenienfium principi cum is in arce tēplum ædificaret: repsissetq; super altitudinem fastigii: & inde cecidisset: hac hærba dicitur sanatus monstrata Pericli somno a Minerua. Quare parthenium uocari cœpta est: assignaturq; ei deæ. Hic est uernula: cuius effigies ex ære fusa est & nobilis ille Splachnoptes.

De chameleone generibusq; & medicinis eius. Cap. xviii.

c Hameleonē aliqui ixion uocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: serpit i terra echini modo: spinas erigens: radice dulci: odore grauissimo: quibusdam in locis uiscum gignit album sub alis foliorum: maxime circa canis ortum. Quo modo thura nasci dicūtur: unde & ixia appellatur. Hoc ut mastiche utuntur mulieres. Quare & chameleon uocetur a uarietate foliorum euenit. Mutat enim cum terra colores hic niger. illic uiridis: aliubi cyaneus: aliubi croceus: atq; aliis coloribus. ex iis candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis: facit ad difficultatem urinæ. Hic succus occidit canes suesq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in se mures: ac necat nisi protinus aquam sorbeant. Radicē eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem: decoquntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatismos uocāt. Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus esset: & fœminam cui uiolaceus. Vno nascuntur caule cubitali: crassitudine digytali. Radicibus earum lichenes curantur cum sulphure & bitumine una coctis. Cōmanducatis uero dentes mobiles aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanat. Et ricinos canum: necant. Iuuencas quoque anginæ modo. Quare a quibusdam ulophonon uocatur & cynorolon propter grauitatem odoris. Ferūt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum earum radices scorpioni-

bus aduersantur.

De coronopo: & medicinis eius. Cap.xix.

Oronopus oblonga hærba est cum fissuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere tosta.

c

De anchusa & pseudanchusa: & medicinis earum. Cap.xx.

T anchusæ radix in usu est: dygitali crassitudine.. Finditur papyri modo: manusq; inficit sanguineo colore: præparat lanas præciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præcipue senũ: itẽ adusta: Liquari nõ põt in aqua: oleo dissoluitur. Idq; sinceræ experimentũ est: & ad renũ dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerũ uitiis: & lyeni: & bile suffusis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cũ melle & farina luxatis iponunt̃. Et pota drachmis duabus in mulso aluum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Est & alia similis pseudanchusa ob id appellata: a quibusdã uero enchisa: aut doris: & multis aliis noibus: lanuginosior & minus pinguis: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleũ nõ fundit: sed rubentem succum. Et hoc ab anchuse discernitur. Contra serpenres efficacissima potu foliorum uel seminis. Folia ictibus iponuntur. Virus serpentium fugat. Bibitur & propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent magi: & cuius causa sumatur dici: tertianisq; febribus alligari.

c

De onichilo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. Cap.xxi.

Archibeliõ onocleam Diosco.

St alia hærba ꝓprio noie onochelos: quam aliqui anchusam uocãt: alii archelion: alii onochelim aliqui rhexiam: multi enchusam: paruo frutice: flore purpureo: asperis foliis & ramis: radice messibus sanguinea: cætero nigra. In sabulosis nascẽs: efficax cõtra serpentes: maxime uiperas & radice & foliis: æque cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorẽ cucumeris reddũt. Dat̃ in cyathis tribus uulua ꝓcidente. Pellit & tineas cũ hysopo: & in dolore renũ aut iocineris ex aqua mulsa si febris sit. Sin aliter ex uino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habẽtes eã a serpẽtibus feriri negantur. Est & alia huic similis flore rubro: minor: & ipsa ad eosdẽ usus. Traduntq; cõmanducata ea si inspuatur mori serpentem. Athemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leuchãthemida uocant. Alii leucanthemũ: alii eranthemon: quoniã uere floreat. Alii chamæmilon: quoniã odorẽ mali habeat. Nonnulli melanthion uocant. Genera eius tria flore tantũ distant: palmũ nõ excedentia paruisque floribus: ut rutæ candidis aut melinis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semitas colligit̃ uere: & in coronamenta reponitur. Eodem tempore & medici folia tusa in pastillos digerunt. Item florem & radicem. Dantur oĩa mixta drachmæ unius pondere cõtra serpentiũ ictus. Pellit mortuos partus. Item menstrua in potu: & urinam: calculosq; inflationes: iocinerum uitia: bilem suffusam: ægilopiã: cõmanducata ulcerum eruptiones manãtes sanat. Ex oĩbus iis generibus ad calculos efficacissima est: quæ florẽ purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuscula est. Hãc proprie quidam Eranthemõ uocãt. Loton qui arborem putant tantum esse uel homero auctore argui possunt. Is enim inter hærbas subnascentes deorum uoluptati loton primã nominauit. Folia eius cum melle oculorum cicatrices argemata: nubeculas discutiũt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. ex cuius semĩe simili milio fiunt panes i ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicquam illo pane salubrius esse: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitq; ponderosius. Constat eos qui illo uiuant nec dysenteria: nec tenasmo: neq; aliis morbis uentris infestari. Itaq; inter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculum sæpius diximus cum sole se circũagentis: etiam nubilo die: tantum syderis amor est. Noctu uelut desiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo. Tricocum: & heliostrophium. Hoc altius: quãquam utrunq; semipedalem altitudinem nõ excedat. Ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur non nisi in pingui solo: cultoq; maxime. Tricoccum ubiq;. Si decoquat̃ inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum molliri. et si decocti succus bibatur: efficacissime exinaniri. Maioris succus excipitur æstate: hora sexta: miscetur cum uino: sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo admixto. Verucas cum sale tollit succus e folio. Vnde nostri uerrucariã hærbã appellauere: aliis cognoiari effectibus digniorẽ. Nãq; & serpẽtibus & scorpionibus resistit ex uino & aqua mulsa: ut Apollophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium distillationibus quod siriasin uocãt illita medent̃. Itẽ contractionibus etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos saluberrimum est. Potum id pellit tineas: & renum harenas. Si cuminum adiiciatur: calculos frãgit. Decoqui cũ radice oportet. Quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus quod tricoccum appellauimus: & alio noie scorpiuron uocat̃: foliis nõ solũ minoribꝰ sedetiã in terrã uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare ei nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia: & contra scorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliostrophii circunscribat aliquis: negant scorpionem egredi. Imposita uero hærba aut inde omnino respersum protinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicuntur. Tria uero tertianis. Vel si hærba ter circunlata subiiciatur capiti. Semẽ & uenerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerrucas hoc utiq; heliostrophium radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus

Melanthemon

Argema

phalangas

tia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum sanguinem corruptum trahit: illitum semen & potum in iurei gallinacei decoctum: aut non beta & lente. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi heliostrophũ quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro: præcariq; eum: soliturum se nodos: & liberandum: & ita facere cum exempta herba. Aliud adianto miraculum: æstate uiret: bruma non marcescit: aquas respuit: perfusum mersumq; sicco simile est: tanta dissotiatio deprehenditur: unde & nomẽ a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon uocant: alii polytrichon. Vtrunq; est ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in uino cum semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum densumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius candidius: & nigrum breuiusq;. Id quod maius est polytrichon: aliud trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem cõtrariis pediculis dẽsa inter se ex aduerso radix nulla: umbrosas petras: parietumq; aspergines: ac fontium maxime specus sequitur & saxa manantia: quod miremur cum aquas nõ sentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitq;: utiq; nigrum. Qua de causa potius q̃ q; in saxis nasceretur: & a nostris saxifragum appellatum crediderim: Bibitur e uino quantum terni decerpsere digyti. Vrinam cient. Serpentium & araneoꝝ uenenis resistunt. In nino decocti aluũ sistunt. Capitis dolores corna ex iis sedat: Cõtra scolopendræ morsus illinuntur crebro auferendi ne pereant. Hoc & in alopecis. Strumas discutiunt: furfuresq; in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctum ex iis prodest suspiriosis: & iocineri: & lieni: & felle suffusis: & hydropicis. Strangurie illinũtur: & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguinem sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq; ulcerati punguntur ex iis cum rosaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis tritum quidem cum aphronitro & illitum uentri mulierum: ne rugosus fiat: præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant in cibum eorum additis: pecoriq; esse utilissimos.

De picride: thesio: & asphodelo: Halimo: & acantho: & buprestí: elaphobosco. Scandice: & asiona: & de caucalide: Sio: syllibo. Scolymo siue lymonio: soncho: condrylo siue condrili & boletis. Cap. xxii.

Icris ab isigni amaritudinis cognominatur: ut diximus rotundo folio. Tollit eximie uerrucas.

p Thesium quoq; non dissimili amaritudine est: sed purgat aluum: i quem usum teritur ex aqua.

Asphodelum de clarissimis herbarum: quam heroion aliqui appellauerunt. Hesiodus & in siluis nasci dixit. Dionysius marem ac fœminam esse. Defectis corporibus & ptysicis constat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissime mederi: panemq; ex iis cum farina subactum saluberrimum esse. Nicander & contra serpentes & scorpiones: uel caulem quem anthericon uocauimus: uel semen: uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Substrauitq; somno contra metus. Datur & contra uenenata marina: & cõtra scolopẽdras terrestres. Cochleæ mire i campania caulem eum persequuntur: & suggẽdo arefaciunt. Folia quoq; illinũtur uenenatorum uulneribus ex uino. Bulbi neruis articulisq; cum polẽta tusi illinunt. Prodest & concisis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putrescentibus ex aqua imponere. Mammarum quoq; & testium inflammationibus. Decocti in fæce uini oculorum epiphoris supposito lintheolo medentur. Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimasq; corporum quacunq; in parte farina arefactorum. Autumno autem colliguntur: cum plurimum ualent. Succus quoq; ex tusis expressus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. item odorem corporis iucundum affectantibus cum iri arida: & sale exiguo. Folia etiam supradictis medentur. Et strumis: panis: ulceribus in facie decocta cum uino. Cinis e radice alopecias emendat: & rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo succus perniones & ambusta. Et ad grauitatem aurium infunditur A contraria aure in dolore dentium. Prodest & urinæ pota modice radix: & menstruis: & lateris doloribus. Item ruptis conuulsis: tussibus drachmæ pondere in uino pota. Eadem & uomitiones adiuuat commanducata. Semine sumpto turbatur uẽter. Chrysermus & parotidas in uino decocta radice curauit. Item strumas ammixta cachry ex uino. Quidam aiunt: si imposita radice pars eius in fumo suspendatur & quarta die soluatur: una cum radice arescere strumam Sophocles ad podagras utroq; modo cocta crudaq; usus ẽ. Ad perniones decoctam ex oleo dedit: & suffusis felle in uino & hydropicis. Venerem quoq; concitari cum uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt. Xenocrates & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida: alarum quoq; & fœminum uitia Et capillum crispiorem fieri raso prius capite: si radice ea fricetur. Simus lapides renum in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates semen eius ad impetus lyenis dari censet. Iumẽtorum quoq; ulcera ac scabiem radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur. Cauerna præclusa moriuntur. Asphodelon ab Hesiodo quidam halimõ appellari existimauere: quod falsum arbitror. Est enim suo nomine halimon non parui & ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum. candidum sine spina: foliis oleæ: sed mollioribus. Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina discutit drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Item conuulsa rupta. Alii olus maritimum esse di

xere salsum: & inde nomen foliis in rotunditate longis laudatum in cibis. Duorum præterea generum sil uestre: & mitius: utrunq; prodesse dysentericis & exulceratis cum pane: stomacho uero ex aceto. Vlceribus uetustis illinitur crudum & uulnerum recentium impetus lenire perhibetur: & luxatorum pedum ac uæsicæ dolores. Siluestri tenuiora folia: sed in iisdem remediis effectus maiores: & in sananda hominum ac pecorum scabie. Præterea nitorem corpori fieri: dentibusq; candorem: si fricentur radice ea. Semine linguæ subdito sitim non sentiri. Hoc quoq; mādi. Et utraq; etiam condiri. Crateias etiam tertium genus tradidit longioribus foliis & hirsutioribus: odore cupressi: nasci sub hedera: maxime prodesse opisthothonicis:: contractionibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ. Acanthos est topiaria & urbana hærba: elato longoq; folio crepidines marginū adsurgentiūq; puluinoꝝ toros uestiens. Duo genea eius sunt aculeatum & crispum: quod breuius. Alterum lene quod aliqui pederoton uocant: alii melamphyllum. Huius radices ustis luxatisq; mire prosunt. Item ruptis conuulsis: ptysin metuentibus icoctæ cibo: maxime ptisana. Podagris quoq; illinuntur tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in sponte nascentium herbarum numero græci habent: caule cubitali: foliis multis: longisq; capite anethi: laudatum in cibis. Hippocrate in medicina. Glaucone: & Nicandro. Semen contra serpentes ualet. Folia ad secundas fœminarum uel succum ex uino illinunt. Et strumis folia cum sale & uino. Radix contra serpentes datur in uino & urinæ ciende. Buprestin magna in constantia græci i laudibus ciborum etiam habuere. Iidemq; remedia tanquam contra uenenum prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est boum esse uenenum: quos dissilire degustata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est uero causa quapropter uenena monstremus inter gramineas coronas: nisi libidinis causa expetenda alicui uidetur: quam non aliter magis accendi putant q̄ postea potu. Elaphoboschon ferulaceum est geniculatum digyti crassitudine: semine corimbis dependentibus: silis effigie: sed non amaris: foliis olusatri: & hoc lautum in cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam: lateris dolores sedandos: rupta conuulsa sananda: inflationes discutiendas: coli quoq; tormenta. Contra serpentium omniumq; aculeatorum ictus. Quippe fama est hoc pabulo ceruos resistere serpentibus. Fistulas quoq; radix nitro addito illita sanat. Siccanda autem in eos usus prius est ne succo eius madeat: qui contra serpentium ictus facit eam deteriorem. Scādix quoq; in olere siluestri a græcis ponitur: ut Opion & Erasistratus tradunt. Item decocta aluum sistit. Semine singultus cōfestim ex aceto sedat. Illinitur ambustis: urinas cit. Decoctæ succus prodest stomacho iocineri: renibus: uesicæ. Hæc est quædam Aristophanes Euripidi poetæ obiicit ioculariter matrem eius ne olus quidē legitimum uenditasse olim: sed scādicem. Eadē erat anthriscus: si tenuiora folia & odoratiora haberet. Peculiaris laus eius: q; fatigato uenere corpori succurrit: marcescentesq; senio iam coitus excitat. Sistit profluuia alba fœminarum. Et lasione olus siluestre habetur in terra repens cum lacte multo: florem fert candidū: concilium uocant. Et huius eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta mulieribus lactis ubertatē præstat. Salutaris est ptysin sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum: tenacioremq; eius cutem efficit. Est & caucalis feniculo similis: breui caule: flore candido: cordi utilis. Succus eius bibitur stomacho perq̄ comodatus & urinæ: calculisq; & harenis pellendis: & uesicæ prutitibus. Extenuat & lyenis iocineris renumq; pituitas. Semen mēses fœminarum adiuuat. bilemq; a partu siccat. Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chrysippus & conceptionibus eā putat conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum: sicut Petricus i carmine suo significat. His adnumerant sion latius apio in aqua nascens: pinguius: nigrius: copiosum semine: sapore nasturtii. Prodest urinis renibus: lyenibus: mulierumq; mensibus siue ipsum in cibo sumptū: siue ius decocti: siue semen e uino drachmis duabus. Calculos rumpit: aquisque quæ gignunt eos resistit Dysentericis prodest infusum. Item lentigini illitum: & mulierum uitiis in facie noctu illitum momento cutem emendat: & ramices lenit: & scabiem equorum. Sillybum chameleonti albo similem æque spinosam ne in cilicia quidem: aut syria: aut phœnice: ubi nascitur: Coquere tanti est: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum usum habet. Scolymon quoq; in cibos recipit oriens: & alio nomine limoniō appellat. Frutex est nūquam cubitali altior: cristisq; foliorum ac radice nigra: sed dulci. eratostheni quoq; laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue traditur Sanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem stimulari in uino. Hesiodo & Alceo testibus: qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse: & mulieres libidinis auidissimas: uirosque in coitum pigerrimos scripsere: uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualētissimo. Item graueolentiā alarum emendat: radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis tribus decocta ad tertias: & a balneo ieiuno. itemq; post cibum cyathis singulis pota. Mirum est quod Xenocrates promittit experimento uitium id ex alis per urinam effluere. Estur & sonchos: ut quē Theseo apud Callimachum apponat Hecale uterq; albus & niger: lactucæ similes ambo: nisi spinosi essent: caule cubitali anguloso: intus cauo: sed qui fractus copioso lacte manet. Albus qui e lacte nitor utilis orthopnoicis lactucarum modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat: & oris graueolentiā commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus: ita ut

Fenicula ceum

tus:ita a partu ambulent grauidæ. Datur & in scorpione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus: coloremq; meliorem infantium. Vtilissimus iis quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus: calidusq; in stranguria bibitur cyathi mensura: & in stomachi rosionibus cum semine cucumeris nucleisq; pineis. Illinitur et sedis collectionibus. Bibitur contra serpētes scorpionesq;: radix uero illinitur. Eademq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Cleomporus nigro prohibet uesci: ut morbos faciente: de albo consentiens. Agothocles etiam cōtra sanguinem tauri demonstrat succo eius uti. Refrigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro: et hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrilon siue condrile folia habet in tubi circunrosis similia: caulem minus pedali succo madentem amaro: radice fabæ: simili aliquando numerosam Habet proximam terræ mastiche tuberculo fabæ quæ apposita fœnarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos contra serpentes: argumento probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & concoctionibus utilem suis carnibus pronuntiauit. Aliqui fœminis & oculis generationique uirorum contrariamputauere. Inter ea quæ temere manduntur boletos merito posuerim. Optimus quidem est is cibus: sed imenso exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris uenenum alterum sibiq; ante omnes Neronem suum dedit. Quorundam ex iis facile noscuntur uenena: diluto robore. rancido aspectu: liuido intus colore: rimosa stria pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam: sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit: ipsum postea in uolua ceu ĩ ouo est luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantiis boleti. Rumpitur hoc primo nascente: mox crescente in pediculo corpus absumitur: raroq; unq̄ geminis ex uino pede. Origo prima causaq; limo: & acescente succo madētis: terræ: aut radicis ferme glandiferæ: initioq; spuma lentior. Dein corpus mēbranæ simile mox partus ut diximus illa penitialia prorsus improbanda. Si enim caligaris clauus: si ferri uel calybis aliqua rubigo: aut panni marcor affuerit: omnem ilico succum alienum saporemq; in uenenum decoquit: deprehendiscq; nisi agrestes possunt: atq; qui colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpentis cauerna iuxta fuerit: si patescentes primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Itaq; caueri conueniet prius q̄ se condant serpētes. Signa erunt tot hærbæ tot arbores fruticesq; ab emersu eaꝵ ad latebram usq; uernantes & uel fraxini tantum folia nec postea nascentia: nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.

De frugis & silphio: & de lasere medo. Cap.xxiii.

Fungorum lætior natura: & numerosa genera: sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi qui rubent callo minus diluto rubore q̄ boleti. Mox candidi: uelut apice flaminis insignibus pediculis. Tertium genus suillis uenenis accomodatissimum. Familias nuper interemere: & tota conuiuia. Anneum Serenum præfectum Neronis uigiliū & tribunos & centuriōes quosq;. Voluptas tanta ancipitis cibi. Quidem discreuere arborū generibus: fico ferula: & gummi ferentibus. Nos itē fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet ĩ uenalibus? Omnium colos liuidus. His aberit ueneni argumentum: quo similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc diximus remedia: dicemusq;: interim sunt aliqua & in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes suilli iunco trāsfixi: quales a bithinia ueniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatismos uocant. medētur: excrescētibusq; in sede carnibus: minuunt enim eas: & tempore absumunt. Item lentigines & mulierum uitia in facie leuant. Lauantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta. Sordidis ulceribus: & capitis eruptionibus: canum morsibus ex aqua illinuntur. Liber & coquendi dare aliquas comunes in omni eorum genere obseruationes: quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hunc cibum solum: & cogitatiōe ante pascuntur: succineis nouaculis aut argenteo apparatu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores: qui nitro addito coquentur: si utiq; percoquantur. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo pyri. Prosunt & pira cōfestim sumpta. Debellat eos & aceti natura cōtraria his: Hymbribus proueniunt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cyrenis: ut dictum est. Ex syria nunc hoc maxime importatur deterius pthicho: sed medio melius: extincto omni cyrenaico ut diximus. Vsus silphii in media. Nam folia ad expurgandas uuluas: pellendosq; emortuos partus decoquūtur in uino albo odorato: ut bibatur mensura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis: & collectionibus sanguinis illinitur. Sed & in cibis concoquitur ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugillatis cum uino & oleo amicissima: & cum cæra strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt. Laser e silphio profluens quo diximus modo: inter eximia est naturæ dona numeratum. Pluribus compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit: Potum neruorum uitia extenuat. Fœminis dat' in uino, Et lanis mollibus admouet' uuluæ ad menses ciēdos. Pedū clauos circūscarificatos ferro

mixtum ceræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andrias spondet copiosius sumptum inflationes facere: & concoctioni plurimum conferre senibus & fœminis. Item hyeme q̃ æstate utilius. Verũtamen aquam bibentibus: cauendumq; ne qua sit exulceratio intra. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiue enim datum cauterium optinet: assuetis etiam utilius q̃ expertibus. Extera corporum indubitatas confessiones habet. Venena telorum & serpentium extinguit potum ex aqua uulneribus iis circũlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero non maturescentibus cum farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculis cum ruta uel cum melle: uel per se uisco superlitum ut hæreat. Sic & ad canis morsus. Excrescentibus circa sedem cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum qui uulgo morticini appellantur nitro mixto. Ante subactum carnes replet cum uino & croco: aut pipere: aut murium fimo & aceto. Perniones ex uino fouet: & ex oleo coctum imponitur. Sic & callo. Clauis pedum superrasis præcipue utilitatis. Contra aquas malas: pestilentes tractus: uel dies. In tussi: uua: fellis ueteris effusione: hydropicis raucitatibus. Confestim enim purgat fauces: uocemq; reddit. Podagras in spongia dilutum postea lenit. Pleureticis in sorbitione uinum poturis datur: contractionibus: opisthotonicis: ciceris magnitudine cæræ circũlitum. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & ĩ tussi uetusta cum porro ex aceto datur: atq; ex aceto iis qui coagulum lactis sorbuerint. Præcordiorum uitiis: syntericis: comitialibus cum uino in aqua mulsa: linguæ paralysi. Coxendicibus lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim quod auctore suadent: cauernis dentium in dolore inditum cæra includi: magno experimẽto hominis: qui se eadem causa præcipitauit ex alto: quippe tauros

Inungi inflãmat naribus illitis serpentes auidissimas uini admixtum rumpit: ideo nec iungi suaserim cum attico melle: licet præcipiant. Quas habeat utilitates admixtũ aliis ĩmensum est referre: & nos simplicia tractamus. quoniam in iis naturam esse apparet: in illis coniecturam sæpe fallacẽ: nulli satis custodita ĩ mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis ex aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores immutentur: & de melitide & cæra. Cap. xxiiii.

n On esset mellis auctoritas in precio minor: q̃ laseris: ni ubiq; nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed & huic gignendo animal ut diximus innumeros ad usus si quotiẽs misceatur: æstimemus. Prima propolis alueorum de qua diximus: aculeos & omnia infixa corpori extrahit: tubera discutit: dura concoquit: dolores neruorum mulcet: ulceraq; iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est: ut putrescere corpora non sinat iucundo sapore atque non aspero. Alia q̃ salis natura faucibus: tonsillis: anginæ: omnibusq; oris desideriis utilissimum: arescentique ĩ febribus linguæ. Iam uero peripneumonicis pleureticis decoctum. Item uulneribus: a serpente percussis. Et contra uenena fungorum. Paralyticis in mulso: quãquam suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatum cum rosaceo prodest: lẽdes & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat: bilem auget: fastidium creat: & oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidã angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atq; differentias nationesq; & indicatiõem in apium ac deinde florum natura diximus: cum ratio operis diuidi cogeret miscẽda. Rursus naturam rerum pernoscere uolentibus. In mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ ac recentis. Alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium leui: hoc est alicæ elutæ: uiribus recreandis: ore stomachoq; mulcendo: ardore refrigerãdo. Frigidam eni utilius dari uentri molliendo. Inuenio & apud auctores hunc potum bibendum alsiosis. Item animi humilis & preparci: quos illi dixere micropsycos. Est & ratio subtilitatis immensæ a Platone descendens. Corpusculis rerum leuibus scabris angulosis rotundis magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiã & ĩ siti. Ergo & hæc animi asperitas seu potius animæ dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus: & molliores facit meatus: ne scindant euntem redeuntemq;. Experimenta in se cuique. Nullius non ira luctusque tristitiæ. Omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoq; obseruanda sunt: quæ non solum corporum medicinam: sed & moruum habent. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur calefacta incitat uomitiões. Contra uenenũ psimythii salutaris addito oleo. Item contra hyoscyamũ cum lacte maxime asinino: & cõtra halicaccabim ut diximus. Infunditur & auribus & genitalium fistulis. Vuluis imponitur cum pane molli. Subitis timoribus: luxatis: leniendisq; omnibus. Inueteratæ autem usum dãnauere posteri minus innocentem aqua: minusque uino firmum. Longa tamen uetustate transit in uinum: ut constat inter omnes stomacho inutilissimum: neruisque contrarium. Semper mulsum ex uetere uino utilissimum facillimeq; cum melle concorporatur: quod in dulci nunquã euenit. Ex austero factum non implet stomachum: neque ex decocto melle: minusque inflat: quod fere euenit. Appetendi quoq; reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido sistit. Corpora auget. Multi senectam lõgã mulsi tantum intinctu tolerauere: neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quẽ cẽtesimũ

annum excedentem

annum excedentem cum Diuus Augustus hospes interrogaret: quanam ratione maxime uigorem illũ animi corporisq; custodisset: ille respondit: Int us mulso: foris oleo. Varro regium cognominatum mor bum arquatum tradit: quoniam curetur mulso. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamen inueteratũ alui causa dari in febre. Item articulario morbo: & neruorũ infirmitate laborãtibus: & mulieribus uini abstemiis. Melius naturæ adnexa cæra & cuius origine & bonitate nationibusq; suis diximus locis. Omnis autem mollit: calfacit: explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis. Fauiq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aduersatur lactis naturæ: ac milii magnitudine decem grana cære hausta: nõ patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguem tumeat: albam cæram in pube fixisse remedio est. Nec huius usus: duos mixta aliis præstat: enumerare medicina possit: sicuti nec cæterorum quæ cum aliis pro sunt. Ista ut diximus ingeniis constant. Non fecit cærata: malagmata: emplastra: collyria: antidota Parens illa ac diuina rerum artifex. Officinarum immo uerius auaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex causa non ex coniectura rebus absumptis: ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere uires: non coniecturæ humanæ opus: sed impudentiæ est. Nos nec indicarum arabicarũq; mercium: aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe nascentia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidem: alioquin non uenderent. Odorum causa unguentorumq;: & deliciarum: si placet etiam superstitionis gratia emãtur: quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine iis posse constare: uel ob id probabimus: ut tãto magis sui delitias pudeat. Sed medicinas e floribus coronamentisq; & hortensiis: quæq; manduntur hærbis prosecuti: quo nam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

Contra compositiones medicorum: medicinæ ex frugibus. Cap. xxv.

In primis sapientissima animalium esse constat: quæ frugæ uescantur. Siliginis grana combusta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedant. Tritici uero ferro cõbusta iis: quæ frigus usserit: præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex acero cocta neruorum contractionib9 cum rosaceo uero & ficco sicca mixisq; decoctis. Furfures tonsillis faucibusq; gargarizatõe prosunt. Sex. Pompeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilandis præsideret: correptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua leuatusque siccatis pedibus mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis tanta est: ut cados plenos siccet. Paleam quoque tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubent: quaq; decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini similis: quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur: etiam si fricentur. Olyram arineã diximus uocant. Hac decocta fit medicamentum: quod ægypti atharam nocant: infantibus utilissimũ: sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetusque discutit: lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam in posca positam concoqui opus est aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendumq; cura est: tũc in aceto melius: aut in fecæ aceti: aut cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle: ad serpentium in aceto: & contra suppurantia. ad extrahendas suppurationes ex posca: addita resina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum: aut fico sicco: aut cinere. Ad neruorum inflamationes: aut intestinorum uel laterum: uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice: & impubis pueri urina. Cum oleo & fœnograeco contra tumores præcordiorum: uel in febribus cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lentigini. Zea ex qua aliquam fieri diximus efficacior etiam hordeacea uidetur: trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida: & sanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tussi cum caprino seuo aut butyro. Ex fœnograeco mollissima omnium. Vlcera manantia sanat: & furfures corporis: stomachi dolores: pedes & mammas cum uino & nitro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera: & grangrenas. Cum raphano & sale & aceto lichenas. Lepras cum sulphure uiuo. Et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo columbino & lini semine decocta in uino. De polentæ generibus in frugum loco satis diximus: locorum ratione: quæ a farina hordei distat eo q; torretur. Ad stomachum utilis: aluum sistit: impetusq; rubicũdi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum mẽta: aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & serpentium plagis. Itẽ ambustis ex uino inhibet quoq; pustulas. Farina in pollinem subacta uim extrahendi humoris habet. Ideo & cruore suffusis in fascias usque sanguinem perducit. Efficacius in sapa. imponitur & pedum callo clauisq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline condylomata: & alia omnia sedis uitia q̃ maxime calido mirabilem i modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur sanguinem excreantibus datur tepida sorbenda: efficaciter prodest. Halica res romana est; & non pridem excogitata: alioquin non ptisanæ po-

tius laudes scripsissent græci. Nondum arbritror Pompeii magni ætate in usu fuisse: & ideo uix quicq̃ de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat: siue eluta det' ex aqua mulsa: siue in sorbitiones decocta: siue in pulte. Eadem in aluo sistenda torretur: dein fauorum cæra coquit': ut supra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit: ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis: donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur sintexes Milio sistitur aluus. Discutiuntur tormina in quem usum torretur ante. Neruorum doloribus & aliis feruens in sacco ponitur. Neque aliud utilius quoniam leuissimum molissimumq; est: & caloris capacissimũ. Itaq; talis usus eius est ad omnia quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium & multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus melfrugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodest dysentericis. Similiter iis quæ uaporanda sunt excalfactum imponitur Sistit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die haustum. Sic prodest & ad tormina. Sesam trita in uino sumpta inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambustis. Eadem efficit & dum i herba est. Amplius hoc oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus: & anime grauitatem facit. Stellionum morsibus resistit. Item ulceribus quæ cacoethe uocant. Et auribus oleum quod ex ea fit: prodesse diximus. Sesamoides a similitudine nomen accipit: grano amaro: folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro. Discutit panos. Est etiamnum aliud sesamoides antycire nascens: quod ideo aliqui anticyricon uocant: cætera simile erigeronti herbæ: de qua suo dicemus loco. Granum sesamæ datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis dygitis capitur. Miscent hellebori albi unum & dimidium obolum. Purgationem eam adhibentes maxime insanæ melancholiæ: comitialibus: podagris. Et per se drachme pondere exinaniuit. Hordeum optimum quod cãdidissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos: ut infundatur exulceratis interaneis & uuluis. Cinis eius ambustis illinitur & carnibus: quæ recedunt ab ossibus: & eruptionibus pituitæ: muris aranei morsibus. Idem asperso sale ac melle candorem dentibus & suauitatem oris facit. eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedum tentari negant. Nouemq; granis si furunculum quis circundat: singulis ter manu sinistra & omnia in ignem abiiciat: confestim sanari aiunt. est & hærba phœnicea appellata a græcis: a nostris uero hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menses. Prisanæ quæ ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in halicam transeunt. Contra quanto innocentior est halica: Hippocrates tantum sorbitionis gratia laudauit: quoniam lubrica ex facili hauriretur: quoniam sitim arceret: quoniam in aluo non tumesceret: quoniam facile redderetur: & assuetis hic solus cibis in febribus die posset dari: tãtum remotus ab istis qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari totum uetuit. Aliudue q̃ succum ptisanæ. Item uetuit quamdiu pedes frigidi essent: tunc quidem nec potionem dandam fit ex tritico glutinosior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos: & gulæ inutile contra q̃ creditur. Item sistit aluum. epiphoras oculorum inhibet: & ulcera sanat. item pustulas & fluitiões sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis qui sanguinem reiecerint. In uesicæ uero dolore semuncia amyli cum ouo & passis tribus suffer uefacta a balneo. Quin & auenæ farina decocta in aceto tollit neruos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene continet medicinas: ex aqua enim & oleo aut rosaceo mollit collectiones: ex aqua mulsa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad discutienda ualens: aut quæ perstringitur opus sit: & si magis etiamnum ex aceto. Aduersus acutas pituitæ fluxiones: quas græci rheumatismos uocant. item ad percussa luxata. Ad omnia autem hæc fermentatus: qui uocatur autopyros: utilior. Illinitur & paronychiis: & callo pedũ in aceto ueteri. Nauticus panis tusus atq; iterum coctus sistit aluum. Vocis studiosis & contra distillationes siccum esse primo cibo utilissimum est. Sitanius hoc est trimestris incussa in facie: aut disquammata cum melle aptissime curat. Candidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuissimum cibum prebet. Oculorum tumori ex uino imponitur: sic & pustulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim a balneo demonstrant. Quin & grauitatem odorum in cubiculis ustus emẽdat: & uini in saccis addito. Auxiliatur & faba. Nanq; solida fricta feruensq; in acri aceto coniecta torminibus medet'. In cibo fressa & cum allio cocta contra deploratas tusses suppurationesq; pectorum quottidiano cibo sumitur: & commanducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturandos: discutiendo sue imponitur: & in uino decocta ad testium tumores & genitalium. Lomento quoque ex aceto decocto tumores maturat atque aperit. Item liuoribus combustis medetur. Voci eam prodesse auctor est. M. Varro. Fabaliũ etiam siliquarumq; cinis ad coxendices: & ad neruorum ueteres dolores cum adipis suilli uetustate prodest: & per se cortices decocti ad tertias sistũt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur: eaq; quæ maxime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit: & stomachum inflat: sed aluũ sistit in cibo: magisq; discocta cælesti aqua. eadẽ soluit minus percocta. Pustulas ulcerũ rũpit: eaq; quæ intra os: sunt
Crustas purgat & astrigit. Collectões oẽs ĩposita sedat: maxieq; exulceratas & rimosas. Oculorũ ãt epiphoras cũ

melliloto

meliloto aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur. Decoctæ succus ad oris exulceratio nes & genitalium adhibetur. Ad sedem cum rosaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exigũt cũ putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inarescat: adiiciunt & betæ folia. Imponitur & strumis panisq; uel maturis uel maturescentibus ex aceto discocta. Rimis ex aqua mulsa: & gangrenis cum punici germine: item podagris cum polenta: & uuluis & renibus: & pernionibus. Vlceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutionẽ stomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq; & dysenteria efficatior est in tribus aquis cocta. in quo usu melius semper eam torrere aut tũdere: ut quã tenuissima detur uel per se uel cum cotoneo malo: aut pyris: aut myrton: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni est inutilis: & capitis dolori: neruosisq; omnibus: & felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis: igniq; sacro & mammis in aqua marina decocta. in aceto autem duritias & strumas discutit. Stomachi quidem causa polentæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta aqua semicocta curat. Postea trita & per cribrum effuso furfure: mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est & palaustris lens & per se nascens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter quod collectionibus illinitur: & maxime podagris: & per se cum polenta glutinat & interanea procidentia. est siluestris & elelisphacos dicta a græcis: ab aliis phacos. ea est satiua lente leuior: & folio miore. Atq; sicciore & odoratiore. est & alterum genus eius siluestris: odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie: sed minora & candida: quæ cum ramis decoquuntur. Menses cit & urinas & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino eadem cõmorantes menses trahit. Abundantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba uulnerum sanguinem cohibet. Sanat & serpentinm morsus. Et si in uino decoquatur pruritus testium sedat. Nostri qui nũc sunt hærbarii elelisphacon græce: latine saluiã uocãt mentę similẽ canam odoratam: partus emortuos ea apposita extrahunt. Item uermes aurium ulcerumq;. Cicer & siluestre est: foliis satiuo simile: odore graui. Sed si largius sumatur: aluus soluitur: & inflatio contrahitur & tormina. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina utriusque ulcera manantia capitis sanat efficacius siluestris. Item comitiales & iocinerum tumores: & serpẽtiũ ictus. Cit menses & urinas grano maxime. Emendat & lichenas: & testium inflationes: regium morbum hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uesicam: & renes. Gangrenis utiliora cum melle & iis quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere prima luna singulis granis singulas tangunt. Eaq; grana in lintheolo deligata abiiciunt post se: ita fugari uitium arbitrantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere: ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pelli: morbumque regium. eiusdem foliis sarmentisque decoctis aqua quã maxime calida morbos pedum tolli: & ipsum calidum tritumque illitum. Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & de quartanæ minuere traditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex passo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem ueteres q̃ brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto ad crocodillorum hominumque morsum. Siquis eruũ quottidie ieiunus edat lyenem eius absumi certissimi auctores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emendat. Serpere uulnera non patitur. In mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex uino. Vrinę difficultates: inflationem: uitia iocineris: tenasmon quæ cibum non sentiant atropha appellata: tostum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratumque corrigit. Item impetigines ex aceto coctum & quarto die solutum. Panos in melle suppurare prohibet impositum. Aqua decoctum perniones & pruritus sanat fouendo. Quin & uniuerso corpori siquis quottidie ieiunus biberit: meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet. Aluum turbat. Capiti & stomacho onerosum. Genua quoque degrauat. Sed madefactum pluribus diebus mitescit. Bubus iumentisq; utilissimum. Siliquæ eius uirides priusquã indurescant: cum suo caule foliisque contritæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoque siluestres sunt omnimodo minores satiuis: præterquam amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur sicco nulli minus ponderis est: nec plus utilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calida. Discolorem hominem frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aspidas ualent. Vlcera atra aridi decorticatique triti supposito lintheolo ad uiuum corpus redigunt. Strumas parotidas in aceto cocti discutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere: uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus triginta annorum. Pueris uero etiam impositi in uentrem ieiunis prosunt. Et alio genere tosti: & in defruto poti uel ex melle sumpti. Iidem auiditatem cibi faciunt: fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta papulas prurituśq; in balneis illita cohibet: & per se siccat ulcera. Liuores emẽdat. Inflmmationes cum polenta sedat. Siluestrium efficacior uis est contra coxendicum: & lumborũ debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouẽtium cutem corrigunt. Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satiui: uitiligines nigras & lepras emendant. Satiui quoque rumpunt carbunculos impositi: panos & strumas minuunt: aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt.

Si uero cælesti aqua decoquantur: succus ille smegma fit: quo solent fouere gangrenas: eruptiones pituitæ: ulcera manantia utilissimum. Expedit ad lyenem bibere: & cum melle menstruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta urinas pellit. Medentur pecori cum chameleonte herba decocti: aqua in potum collata. Sanāt & scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti: utroq; liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus: & a græcis erysimon uocari. Galli uelarum appellant. Est autem fructicosum foliis erucæ angustioribus paulo: semine nasturtii. Vtilissimum tussientibus cum melle: & in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo: & lumborum uitiis pleureticis torminibus cæliacis Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua: alias cum melle. Infantibus quoq; utilissimum. Item sedis uitiis & articulariis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiā efficax potu. Medetur & suspiriosis. item fistulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminum semine (ut diximus) cymino simile est: cætero porro dodrantali altitudine. Duorum generum alteri semen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem stimulandam & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroq; tuso extrahuntur aculei ex corpore per se illitum ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cum melle discutiunt. item furunculos: prius q̃ capita faciant: omnesq; acrimonias. Quin & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. infœlix dictum est a Virgilio loliū. Hoc tamē molitum ex aceto coctum impositumq; sanat impetigines: celerius quo sępius mutatum est. Medetur & podagris: aliisq; doloribus cum oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti sexrario uno dilui: mellis uncias duas iustum est: ita temperatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus usq; ad crassitudinem: calidumq; ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur hærba quæ necat milium. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis hærbæ: nascitur inter uitia segetis auenæ græcæ genere: & folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchem appellauimus necantem eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellāt a similitudine camini genitalis: cuius cauliculus est sine foliis pinguis: rubens. Estur & per se & in patinis cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uanenatæ: quæ manus pungunt: & periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medētur: quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum in ægypto: cælia & cærea ī hispania: ceruisia & plura genera in gallia: aliisque prouintiis: quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet: præstat ad uini transire mentionem: atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIII. PROOEMIVM.

p

Eracta cærealium in medendo quoq; natura est: omniūq; quæ ciborum aut florum odorumque gratia proueniunt supina tellure: non cessit his pomona: partesque medicas pendentibus quoq; dedit: non contenta protegere: arborumq; alere umbra quæ diximus: immo uelut indignata plus auxilii inesse iis: quæ longius a cælo abessent: quæq; postea cœpissent. Primum enim homini cibum fuisse inde: & sic inductos cælum spectare: pasciq; & nūc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus: nō contenta delitias etiā & odores atq; unguenta omphacio & oenanthe ac massari: quæ suis locis diximus nobiliter instruxisse. Plurimum inquit homini uoluptatis ex me ē Ego succum uini: liquorem olei gigno. Ego palmas & poma totq; uarietates. Neq; ut tellus omnia per labores: aranda tauris: terenda areis: deīde saxis: ut quando quantoue opere cibi fiant. At ex me parata omnia: nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda: sed sese porrigentia ultro: & si pigeat attingere etiam cadentia. Certauit ipsa secum: plusq; utilitatis causa genuit etiam q̃ uoluptatis. Folio uitiū & pampino capitis dolores: inflāmationesq; corporū mitigantur cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impositi tumorem oēm siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gūmi est: lepras & lichenas & psoras nitro ante præparatas sanat. Eadē cum oleo sæpius pilis illitis psilothri effectum habet maximeq; aqua quā uirides ancisæ uites exudāt: qua & uerucæ tollūtur. Pampini sanguinē excreantibus: & mulierum a conceptu defectioni diluti potu prosunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum sanguinem sistunt: ipsumq; uulnus conglutiant. Vitis albæ uiridis tusæ succo & thure impetigines tollunt. Cinis sarmentorum uitiumq; & uinaceorum condylomatis & sedis uitiis medetur ex aceto. itē luxatis: & ambustis: & lyenis

ſtis:& lyenis tumori cum roſaceo & ruta & aceto. Item igni ſacro ex uino citra oleum aſpergitur: & in-
tertrigines et pilos abſumit. Dant et bibendum cinerem ſarmentorum ad lyenis remedia aceto conſper-
ſum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur: utq; qui biberit in lyenē iaceat. Clauiculæ ipſæ quibus re-
punt uites tritæ & ex aqua potæ ſiſtunt uomitionum conſuetudinē. Cinis uitium cum axungia uetere cō
tra tumores proficit: fiſtulas purgat: mox & perſanat: neruorum dolores frigore ortos: contractioneſq;:
contuſas uero partes cum oleo: carnes excreſcentes in oſſibus cum aceto & nitro: ſcorpionum & canum
plagas cum oleo. Corticis per ſe cinis combuſtus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipien-
tis uuæ pubertate in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia īdicabimus.
Sanat ea quæ in humido ſunt ulcera oris: tonſillarum: genitalium. Oculorum claritati plurimum con-
fert. Scabriciæ genarum: ulceribuſq; angulorum: nubeculis: ulceribus quacunq; in parte manantibus.
Cicatricibus marcidis. Oſſibus purulente limoſis. Frangitur uehementia eius melle aut paſſo. Prodeſt
dyſentericis: ſanguinem excreantibus: anginis. Omphacio coheret oenanthe: quam uites ſilueſtres ferūt
dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatiſſima in ſyria: maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes:
& ex alba uite refrigerat: aſtringit: uulneribus inſpergitur: ſtomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capi-
tis doloribus: diſentericis: cæliacis: cholericis. Contra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes ca-
pitis eruptiones: efficaciſſima ad uitia quæ ſunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & uerendis ac ſedi-
Cum melle & croco. aluum ſiſtit. Genarum ſcabiem emendat: oculorumq; lachrymationes. Ex uino
ſtomachi diſſolutionem. Ex aqua frigida pota ſanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera
purganda & paronythia: & pterygia probatur. Vritur ī furno: donec panis percoquatur. Maſſaris odo-
ribus tantum gignitur omniaq; ea auiditas humani ingenii nobilitauit rapere feſtinando.

De medicinis uuarum recentium: & ſarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua the
riace: & de uua paſſa: & aſtaphide: & aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de ui
te alba & nigra: & de muſtis: & uini generibus. Cap. i.

m Atureſcentium autem uuæ uehementiores nigræ: ideoq; uinum ex iis minus iucundum: ſua-
uiores albæ: quoniam e trāſlucido facilius accipitur aer. Recētes ſtomachum & ſpiritum īflāt:
aluumq; turbant. Itaq; in febri damnātur utiq; largiores. Grauedinem enim capiti: morbumq;
lethargicum faciunt. Innocentiores q̄ decerpte diu pependere: qua uentilatione etiam utiles fiunt ſtoma
cho ægriſq;. Nam & refrigerant leuiter: & faſtidium auferunt. Quæ autem in uino dulci conditæ fue
re: caput tentant. Proximæ ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. Nam & uinaceis ſeruatæ & caput & ueſi-
cam & ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum. ſanguinem excreantibus utiliſſimæ. Que uero in-
muſto fuere peiorem uim etiamnum habent: q̄ quæ in uinaceis. Sapa quoq; ſtomacho inutiles facit.
Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruatas: etiam ſi minime iucundas: ſed uoluptatem earum
in ſtomachi ardore ſentient: & in amaritudine iecoris felliſq; uomitione. In choleris hydropicis cum ar-
dore febrium ægrotantibus. At in ollis ſeruatæ & os & ſtomachum & auiditatem excitant. Paulo tamē
grauiores exiſtimantur fieri uinaceorū halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei uuas nō attingunt:
Sarmenta earum in quibus acini fuere aſtringendi uim optinent. efficatiora ex ollis. Nuclei acinorum eā
dem uim optinent. Hi ſunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Toſti tritique ſtomacho utiles ſunt. In-
ſpergitur farina eorum polentæ modo potionis dyſentericis: & cæliacis: & diſſolutis ſtomacho. Deco-
cto etiam eorum fouere pſoras: & pruritum utile eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut ueſicæ nocent q̄ nu
clei. Mammarum inflationi triti cum ſale utiles. Decoctura eorū ueteres dyſentericos & cæliacos iuuat
& potione & fœtu. Vua theriace de qua ſuo loco diximus: contra ſerpētium ictus ualet. Pāpinos quoq;
eius edendos cenſent: īponendoſq;: uinumq; & acetum ex iis factum auxiliarem contra eandem uim ha-
bent. Vua paſſa quam aſtaphida uocant: ſtomachum uentrē interanea tentaret: niſi pro remedio in ipſis
acinis nuclei eſſent. Iis exēptis ueſicæ utilis habetur: & tuſſi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibus: ſicut
ex iis paſſum priuatim e ſerpentibus Contra hemorrhoiam potens. Teſtium inflammationi cum farina
cumini aut coriandri imponuntur. item carbunculis: articularibus morbis ſine nucleis tritæ cum ruta fo
uere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dyſenteriam cum ſuis nucleis: & in oleo coctæ grā
grenis illinuntur cum cortice raphani & melle. Podagris & unguiū mobilibus cū panace: & per ſe ad pur
gandum eos caputq; cum pipere cōmanducantur. Aſtaphis agria ſiue ſtaphis quam uuam taminiam ali
qui uocāt falſo: ſuum enim genus habet: cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ: fert folliculos uerius q̄ aci
nos uirides ſimiles ciceri. In iis nucleum triangulum. Matureſcit cum uindemia nigreſcitq; cum taminię
rubentes norimus acinos: ſciamuſq; illam in apricis naſci: hanc nō niſi in opacis. His nucleis ad purgatio
nem uti nō cenſuerim pp ancipitē ſtrāgulationē: nec ad pituitā oris ſiccādā: fauces. n. ledūt. Phthiriaſi ca
put & reliquū corpus liberāt triti. Facilius admixta ſandaraca. Itē pruritu & pſoris. Ad dētiū dolores de
coquunt̄ ī aceto. Ad aurīū uitia rheumatiſmū cicatricū: ulcerū manātia. Flos tritus ī uino cōtra ſerpētes

bibitur. Semen enim abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocãt:& plagis serpentium utiq; illinunt. Labrusca quoq; oenanthem fert satis dictam. Quæ a græcis ampelos agria appellatur: spissis & candicantibus foliis geniculata rimoso cortice: fert uuas rubentes cocci modo: quæ cutem in facie mulierum purgant: & uariis coxendicum & lumborum uitiis tusæ cum foliis & succo prosunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorẽ alui ciet: ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse: quam uulgus uuã taminiam uocat. Vtuntur ea pro amuleto. & ad expiationem sanguinis quoq; adhibent nõ ultra gargarizationes: & ne quid deuoretur addito sale thymo aceto mulso Ideo & purgationibus ancipitem tentant. Est huic similis: sed in salictis nascens: ideo distinguitur nomine: cum eosdem usus habeat: & salicastrum uocatur: Scabiem & pruriginem hominum & quadrupedũ aceto mulso trita hæc efficatius tollit. Vitis alba quam greci ampeloleucen: alii ophio staphylon: alii melothron: alii psilothrum: alii archezostin: alii cedrostin: alii madon appellant. Huius sarmenta longis: & exilibus internodiis geniculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinem ederæ diuiduntur ut uitiũ. Radix alba grandis: raphano similis initio: ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & urinã cient. Folia & caules exulcerant corpus: utiq; ulcerum phagedenis & grãgrenis tibiarũq; tedio cum sale illinuntur. Semen in uua raris acinis dependet succo rubente postea croci. Nouere id qui coria perficiunt: illo enim utuntur. Psoris & lepris illinitur. Lactis abundantiam facit coctum cũ tritico potũq;. Radix numerosis utilitatibus nobilis contra serpẽtium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie uarosq; lentigines & sugillata emendat & cicatrices. Eadẽq; præstat decocta in oleo decocto: datur & in comitialibus potus. Item mente commotis: & uertigine laborantibus drachmæ pondere quottidie anno toto. Et ipsa autem largior aliquanto purgat sensus. Illa uis præclara q; ossa infracta extrahit in aqua imposita ut bryenia: quare quidam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra efficatior in eodem usu cum melle & thure. Suppurationes incipientes discutit: ueteres maturat & purgat. Cit menses & urinam. Elegma ex ea fit suspiriosis & cõtra lateris dolores uulsis ruptis. Splenem ternis obolis pota. xxx. diebus consumit. Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorum. Ex uino secundas fœminarum apposita trahit & pituitam drachma pota ex aqua mulsa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem seminis. Qui illitus per se & cum eruo lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Serpentes fugat. Tunditur ipsa radix cum pingui fico: erugatq; corpus: si statim bina stadia ambulentur: alias urit: nisi frigida statim abluatur. Iucundius hoc idem præstat nigra uitis: quoniam alba pruritum affert. Est ergo & nigra quam proprie etiam bryeniam uocant: alii chironiam: alii gynæcãthen aut aproniam: similem priori: præterquam colore. Huius enim colorem nigrum esse diximus: cuius asparagos similes. Diocles prætulit ueris asparagis in cibo urinæ ciende: lyeniq; minuendo. In frutetis & harundinetis maxime nascitur. Radix foris nigra: intus buxeo colore: ossa infracta efficatius extrahit q̃ supradicta. Cæterum eidem peculiare est quod iumentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt si quis in uilla eã extruxerit: fugere accipitres: tutasq; fieri aues uillaticas: aliter eadem i iumento hominẽq; flegma aut sanguinem qui screatur: talo circunligata sanat. Et hactenus de uitium generibus. Musta differentias habẽt naturales has: q; sunt candida aut nigra: aut inter utrunq; alia ex aliis ex quibus uinum fiat: alia ex qbus passum: curaque differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hoc dixisse conueniet. Mustum omne stomacho inutile: uenis iucundum. A balneis raptim & sine interspiratione potum necat. cantharidum naturæ aduersatur. Item serpentibus maximæ hemorrhoiæ & salamandræ. Capitis dolores facit: & gutturi inutile: Prodest renibus: iocineri: & interaneis uesicæ: colleuat enim ea. Priuatim cõtra buprestrin ualet. Contra meconium. lactis coagulationem. Cicutam: toxica: dorycnidium ex oleo potum redditumq; uomitionibus. Ad omnia infirmius album: iucundius passi mustum: & q; minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiasq; per quã multas exposuimus: & fere cuiusq; proprietates. Neque est ulla pars difficilior tractatu: aut numerosior. Quippe cum sit tardum dictu pluribus prosit an noceat. Præterea q̃ ancipiti euentu potu statim auxilium fit aut uenenum. Etenim de eius natura quę ad remedia tm̃ pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumen Asclepiades cõdidit: ab eo cognominatum: qui uero postea de uolumine illo disseruere innumeri. Nos ista romana grauitate artiumq; liberalium appetentia non ut medici: sed ut iudices salutis humanæ diligenter distinguemus. De generibus singulis disserere immensum & inexplicabile est discordibus medicorum sententiis. Surrentinum ueteres max. probauere sequens ætas albanum aut falernum. Deinde alia alii iniquissimo genere decreti: quod cuiq; gratissimum cæteris omnibus pronuntiando. Quin ut constarent sententiæ: quota portio tamẽ mortalium iis generibus posset uti? Iam uero nec proceres usquã sinceris. Eo uenere mores ut nomina cellarum modo ueneant: statimque in lacubus uindemiæ adulterentur. Ergo hercle mirum dictu: Innocentius iam est quodcunq; & ignobilius. Hæc tamen facere cõstantissime uidentur sententiæ uictoriam: quorum mentionem fecimus: siquis hoc quoq; discrimen exigat. Falernum nec in nouitate: nec in nimia uetustate corpori salubre est. Media eius ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc nõ rigido potu stomacho utile: non item in calido

Expuitio-nem

Temperãt

Talos

itē in calido. Et ī diutina tussi sorbet merū utiliter a ieiunis: item in quartanis. Nullo æque uenæ excitantur: aluum sistit: corpus alit. Creditum est obscuritatem uisus facere: nec prodest neruis: aut uesicæ. Albana neruis utiliora. Stomacho minus quæ sunt dulcia uel austera. Falerna ntiliora. Concoctionē minus adiuuant. Stomachum modice implent. At surrentina nullo modo: nec caput tentant: stomachi & intestinorum rheumatismos cohibēt. Cecubum iam non gignitur. At quæ supersunt setina cibos concoqui cogunt. Virium plus surrentino: austeritatis albano: uehementiæ minus falerno. Ab iis statana non longo interuallo absuerunt. Aluo citæ signum maxime conducere indubitatum est. Reliqua in commune dicitur. Vino aluntur uires: sanguis colosq; hominum. Hoc quoq; distat orbis medius & mitior plaga a circuniectis: quantum illis feritas facit roboris: tantum nobis hic succus. Lactis potus ossa alit. Frugum neruos: aquæ carnes. Ideo minus rubores est in corporibus illis & minus roboris: contraq; labores patiētiæ. Vino modico nerui iuuantur: copiosiore læduntur: sic & oculi. Stomachus recreatur. Appetentia ciborum inuitatur. Tristitiæ cura hebetatur: Vrina & algor expellitur. Somnus conciliatur. Præterea uomitionem sistit. Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem uini æquari uix deorum potentia posse pronuntiauit. Vetus copiosiore aqua miscetur. Magis nouum urinam expellit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat. sed stomacho innatat. Austerum facilius concoquitur. Leuissimum est: quod celerrime inueteratur. Minus infestat neruos quod uetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue nigrum: sed corpora magis alit: tenue & austerum minus alit: magis stomachum nutrit. Celerius per urinam transit: tantoq; magis capita tentat. Hoc & in omni alio succo semel dictum sit. Vinum si sit fumo inueteratum insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitauere. Iam & patressamilias ætate ademere iis: quæ per se cariem traxere. Quo certe uocabulo satis consilii dedere prisci: quoniam & in materiis cariem fumus erodit. At nos e diuerso fumi amaritudīe uetustatatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida hæc uetustate insalubria fiunt. Quo generosius uinum est: hoc magis uetustate crassescit: & in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condire eo aliud minus annosum insalubre est. Sua cuiq; uino saliua innocentissima. Sua cuiq; ætas gratissima: hoc est media. Corpus augere uolentibus: aut mollire aluum conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus: aluumq; cohibentibus sitire in edendo: postea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento: inutilissimum est. Curas uigoremq; animi impedit ad procinthum tendentibus. Somno uero ac commodatū ac securitatibus. Iamq; dudum hoc fuit: quod homerica illa Helena ante cibum ministrauit. Sic quoq; in prouerbium cessit: sapientiam uino obumbrari: uitio damus homini quod soli animalium non sitientes bibimus. Aquæ potum interponere utilissimum. Itemq; iugi superbibere ebrietati: quā quidem frigidæ potus ex templo discutit. Meracis potionibus per uiginti dies ante canis ortum totidēq; postea suadet Hesiodus uti. Merum quidem remedio est contra cicutas: coriandrum: aconita: uiscum: meconium: argentum uinum: apes: uespas: crabrones: phalangia: serpentum scorpionumq; ictus: contraq; omnia quæ refrigerando nocēt. Priuatim contra hemorrhoidas: presteras: fungos: item contra inflationes rosionesq; præcordiorum: & quorum stomachus in uomitiones effunditur. Et si uenter aut interanea rheumatismum sentiant. Dysentericis: sudatoribus: in longa tussi: in epiphoris meracum. At uero cardiacis in mamma leua merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inueterascens. Vtiliter etiam fouetur uino calido uirilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digyti sunt: negant crescere assuetas meri potu. Hūc circa ægritudines sermo de uinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcunq; tenuissimum. Vulgo uero quod quemq; maxime iuuerit ualidum. Vtilissimum omnibus sacco uiribus fractis. Meminerimus succum esse qui feruendo uires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibns inutile. Saluberrimum cui nihil in musto additum est: meliusq; si nec uasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut calice condita quis non etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina aqua factum inutile est. stomacho: neruis: uesicæ. Resina condita frigidis stomachis utilia sese existimantur. Non expedire uomitionibus: sicut neq; mustum: neq; sapa: neq; passum. Nouitium resinatum nulli conducit. Capitis dolorem & uertigines facit: ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo nominata prosunt. Item cæliacis: & dysentericis mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrumue magis constringit: magisq; calefacit. Innocentius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus non aliud esse quā combustæ resinæ fluxum. Hoc genus uini excalefacit: concoquit: purgat: pectori: uentri utile. Item uuluarum dolori si sine febre sint: ueteri rheumatismo: exulcerationi: ruptis: conuulsis: neruorum infirmitati: inflationibus: tussi: anhelationibns: luxatis in succida lana impositum. Ad omnia hæc utilius id quod sponte naturæ suæ picem resipit: picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamen nimio caput tentari cōueniet. Quod ad febrium ualitudines attinet: certum est non dandum ī febre: nisi ueteribus ægris uinū: nec nisi declinante morbo. In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant: & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi est noctu: hoc est spe somni bibentibus: nec a partu ab-

Vino debemus homines

ortuue:nec a libidine ægrotantibus:nec in capitis doloribus:nec quorum accessiones cum frigore extremitatum faciant:nec in febri tussientibus:nec in tremore neruorūq; doloribus uel fauciū:aut si uis morbi circa illa intelligatur:nec in duritia præcordiorum:uenarum uehementia:neq; in opisthotonio:tetano nec singultientibus:nec si cum febre dispnoea sit. Minime uero oculis rigentibus:& genis stantibus:aut defectis grauibusq;:nec quorum conniuentium perlucebunt oculi:neu palpebris non coeuntibus. Vel si dormientibus hoc idem eueniet. Aut si cruore suffunduntur oculi:uel si lemæ in oculis erūt. Minime lingua fungosa:nec graui:& subinde inperfecta loquentibus:nec si urina difficile reddetur. Neq; expauescētibus repente. Nec spasticis:aut rursus torpentibus:nec si per somnos genitura effundetur. Cardiacorū morbo unicam spem ī uino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent: alii in remissione. Illi ut sudorem coerceant. Hi quia tutius putant minuente se morbo:quamplurimum sententiam esse uideo. Dari utiq; non nisi in cibo debet:nec a somno:nec præcedente alio potu:hoc est utiq; sitienti:nec nisi in desperatiōe summa:& uiro facilius q̄ fœminæ:seni q̄ iuueni:iuueni q̄ puero: hyeme q̄ æstate:assueti potius q̄ expertibus. Modus dandi pro uehementia uini:item mixtura. Atque uulgo satis putant unum uini cyathum duobus aquæ misceri. Si dissolutio sit stomachi dandum : & si cibus non descēdat. Inter uini genera quæ fingi docuimus:nec fieri iam arbitror. Est & superuacaneus eorum usus cū ipsis rebus ex quibus fingitur doceamus uti:& alias modum excesserat medicorum in his ostentatio: ue luti e napis uinum utile esse ab armorum equitatus ue lassitudine præcipientium:atque ut reliqua omittamus:etiam in iunipero. Et si quis sacius censeat absinthite uino utendum potius q̄ absinthio ipso. In reliquis omittatur. Et palmeum capiti noxium uentriq; tantum molliendo & sanguinem excreantibus nō inutile. Fictitium non potest uideri:quod bion appellauimus:cum sit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto:aut cibus non perficiente:prægnantibus:defectis:paralyticis:tremulis: uertiginis:torminibus:ischiaticis. In pestilentia quoque ac peregrinationibus uim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam uitium transit in remedia. Aceto summa uis est in refrigerando:non tamen minor ī discutiendo. Ita fit ut infuso terræ spumet. Dictum est sæpius diceturq; quotiens cū aliis prosit. Per se haustum fastidia discutit. Singultus cohibet. Sternutamenta olfactu. Vim in balneis æstus arcet:si cōtineatur ore. Quin & cum aqua bibitur. Multorum stomacho utiliter gargarizatur. Cum eadem conualescē tium & a solis ardoribus. Oculis quoq; illo modo saluberrimum. Plurimum fotu medetur post uredines. item lepris:furfuribus:ulceribus manantibus:canis morsibus:scorpionumq; ictibus:scolopendraq; muris araneiq;. Contra omnium aculeatorum uenena & pruritus. Item contra multipedum morsum. Calidum in spongia appositum:aut adiecto sulphuris sextante sextarii tribus aceti aut hysopi fasciculo medetur sedis uitiis. In sanguinis fluxione post excisos calculos & omnes alias rosiones foris in spongias impositum intus potum cyathis binis q̄ acerrime. Conglobatum utique sanguinem discutit. Contra lichenas & bibitur & imponitur. Sistit aluos & rheumatismos interraneorum infusum. Item procidētia sedis uuluæq;: Tussim ueterem inhibet:& gutturis rheumatismos. Orthopnoeam dētium labefactionē Vesicæ nocet:neruorum infirmitatibus. Nesciere medici quantum contra aspidas polleret. Nup ab aspide calcata percussus utrem aceti ferens:quotiens deposuisset sentiebat ictum:alias illeso similis. Intellectum ibi remedium est:potuque succursum. Neq; altero os colluunt uenena exugeuntes. in totum uomitrix uis hæc non ciborum modo est:uerum & rerum plurimarum. Saxa rumpit infusum : quæ nō ru perit ignis antecedens. Cibos quidem & sapores non alius magis succus commendat aut excitat. in quo usu mitigatur tosto pane aut uino. Vel accenditur pipere ac lasere utiq; sale compescitur. Non est prætereundū ex eo exēplum ingens. Siquidē. M. Agrippa supremis suis annis conflictatur graui morbo pedū cum dolorē eum perpeti nequiret: unius medicorum portētosa scientia ignorante Diuo Augusto tanti putauit usu pedum sensuq; omni carere: dummodo & dolore illo careret: demersis in acetum calidū cruribus in acerrimo impetu morbi euasit.

De aceto scyllino:& oxymelle:& sapa & face uini:aceti:& sapæ. Cap. iii.

a Cetum scyllinum inueteratum magis probatur. Prodestq; super ea quæ diximus:acescentib9 cibis. Gustatum enim discutit pœnam eam:& iis qui ieiuni uomunt. Callum enim faucium facit:ac stomachi:odorem oris tollit:gingiuas adstringit: dentes firmat : colorem meliorem præstat. Tarditatem quoq; aurium gargarizatione purgat:& transitum auditus aperit. Oculorum aciē obiter exacuit:comitialibus:melancholicis:uertiginosis:uuluarum strangulatiōibus:percussis:aut præcipitatis. Et ob id sanguine conglobato. Neruis infirmis:renum uitiis perquā utile. Cauendum exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo temperabant. Mellis minas. x. aceti ueteris heminas quinque:salis marini pondo:thymbræ quadrantem:aquæ marinæ sextarios. v. pariter coquebant decies deferuescente cortina:atque diffundebant:inueterabantque. Sustulit totum id Asclepiades: coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuisse tamen fatentur contra serpentes : quos sepas uocant: & contra meconium:ac uiscum & anguinas calidum:gargarizatum:& auribus: & oris : gutturisq; desideriis: quæ nunc

quæ nunc omnia oxyhalme contingunt: id sale & aceto recente efficacius est. Vino cognata res sapa est: musto decocto: donec tertia pars superfit. Ex albo hoc melius. Vsus contra cantharidas: buprestin pinorum erucas: quas pityocampas uocant: salamandras: & contra mordentia uenenata. Secundas partusq mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor est: uenenum esse siquis ieiunus a balneis id bibat. Consequens horum est fæx uini: sui cuiusque generis. Ergo uini fæci tanta uis est: ut descendentes in cupas enecet. Experimentum demissa præbet lucerna quãdiu extinguatur descensionis periculum denuntians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et sicca uel madida contra phalangia: & testium mãmarumq inflammationes: uel in quacunq parte corporis. Item cum hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & siccatur. Indeq experimentum est legitimæ coctæ: ut refrigerata linguam tactu uideatur urere. Celerrime exanimatur non incluso condita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtilissima est ad compescendas lichenas: furfuresq cum fico decocta. Sic & lepris & ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria est pota: sed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta & lota miscetur. Medetur illita & testibus & genitalibus. In uino autem aduersus strangurias bibitur. Cum expirauerit quoq lauandis corporibus & uestibus utilis: tuncque usum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior sit necesse est: multoque magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum interanea: uentrem illita adiuuat. Sistit earum partiũ rheumatismos: & mulierum menses panos discutit nondum exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæra. Mammas lactis sui impatientes eadem extinguit. Vngues scabros aufert. E serpẽtibus contra cerastas ualidissima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morsus: & canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lentiscino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in lintheolo apposita: uuluas purgat. Sæpe fæce ambusta sanantur. Melius addita lanugine arundinis. Eadem quoq fæce decocta potaque tusses ueteres. Decoquitur in patinis cum sale & adipe: ad tumorem quoque maxillarum & ceruicum.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alba & nigra: & de amurca. Cap. iiii.

o Learum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementissime astringunt: purgant: sistunt. Itaque manducata imposita ulceribus medentur: & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici usserint. Gingiuarum inflammationibus: paronychiis sordidisq ulceribus excrescentibus. Cum melle profluuium sanguinis e neruosis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus excrescentibus circa oculos ulceribus: & pustulis: procidentiq pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymationes sanat: & genarum erosiones. Exprimitur autem succus tusis: affuso uino ex aqua cælesti. Siccatusque in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus uuluæ. Vtilis & saniẽ emanantibus. Item condylomatis: ignibus sacris: quæq serpunt ulcera: epinyctidi. Eosdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi florescentes ut spodii uicem cinis præstet. Vinoq infuso iterum uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo uel foliis tusis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillãs sanat lichenas: furfures: manantia ulcera. Nam lachrymam quæ ex arbore ipsa distillat æthiopicæ maxime oleæ: mirari satis non est. Reperti sunt qui dentium dolores illinendos censerent: uenenũ esse prædicantes: atq etiã in oleastro quærendam. E radicæ oleæ q̃ tenerrimæ cortex derasus: in melle crebro gustatu medetur sanguinem reiicientibus: & suppurata tussientibus. Ipsius oleæ cinis cum axungia tumores sanat: extrahitque fistulis uitia: & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho utiliores: uentri minus. Præclarum habent antequam condiantur usum: recentes per se cibi modo deuoratæ. Medentur enim harenosæ urinæ: itẽ dentibus: aut attritis: aut conuulsis. Nigra oliua stomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis nõ cõuenit. Vtraq ambustis prodest trita & illita. Sed nigra cõmanducatur: & protinus ex ore imposita pustulas gigni ꝓhibet. Colymbades sordida ulcera purgant. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri satis dixisse Catonem secuti: sed reddenda quoque medicinæ ratio est. Gingiuis & oris ulceribus dentiũ stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa: & iis quæ serpunt pernionibus: nigræ oliuæ amurca utilior: item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autẽ omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo uase ad crassitudinem mellis. Vsus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulso: ut quæq causa exigat in curatione oris dentium: auriũ: ulcerũ: manantiũ: genitaliũ: rhagadum. Vuulneribus in lintheolis imponitur: luxatis in lana. Ingens hic usus: utiq inueterato medicamento. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis genitaliũ: uuluæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinẽ: casuros dentes extrahit. Item iumẽtorum scabiẽ cum decocto lupino & chameleonte hærba mire sanat. Cruda amurca podagris foueri utilissimum.

De foliis oleastri:& oenanthino oleo:& cicino:& amygdalino:& laurino : & myrtheo chamemyrsi
no:& cupressino:& citreo caryno. Cap.v.

Leastri foliorum eadem natura. Spodiūq; e cauliculis uehemētius inhibet rheumatismos. Se
o dat inflāmationes oculorū. Purgat ulcera:alienata explet:excrescētia leniter erodit. Siccat : &
ad cicatricem perducit:cætera ut in oleis. In hoc aūt peculiare:q; folia decoquuntur ex melle:
danturq; coclearibus contra sanguinis excreationes. Oleum tamen acrius atq; efficacius: & os quoq; col
luitur illo. Ad dentiū infirmitatem ĩponuntur folia:& paronychiis:& carbūculis & cōtra oēm collectio
nem cum uino. Iis uero quæ purganda sint:cū melle. Miscentur oculorū medicamentis:& coctum folio
rum:& succus oleastri. Vtiliter etiā auribus instillatur cū melle:uel si pus effluat. Flore oleastri cōdylo
mata illinūtur & epinyctides. itē cum farina hordeacea uenter. in rheumatismo cum oleo capitis dolori
bus. Cutem in capite ab ossibus recedentē cauliculi decocti & cū melle ĩpositi comprimunt. Ex oleastro
maturi in cibo sumpti sistunt aluum. Tosti aūt & cum melle triti nomas repurgant. Carbunculos rum
punt. Olei naturam causasq; abunde diximus. Ad medicinā ex olei generibus hæc pertinent. Vtilissimū
est omphacium:proxime uiride. Præterea q̄ maxime recens:nisi cū uetustissimum quæritur:tenue: odo
ratum:quodq; nō mordeat:e diuerso q̄ in cibos eligitur. Omphacium prodest gingiuis. Si contineatur i
ore:colorem dentium custodit magis q̄ aliud sudores cohibet. Oenāthino idem est effectus qui rosaceo
Omni autem oleo mollitur corpus:uigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auget ulcerum i
cremēta. Fauces exasperat. Et uenena omnia cohibet:hebetatq;. Præcipue psimyptii & gypsi in aqua mul
sa. Aut ficorum siccarum decoctum potum cōtra meconium. Ex aqua contra cantharidas buprestin sa
lamādras pityocāpas Per se potū:redditūq; uomitionibus. Contra oīa supradicta laudatissimū:& lassi
tudinum perfrictionūq; refectio est tormina calidum potum ciathis.vi.magisq; ruta simul decocta pel
lit. Item uentris animalia. Soluit aluum heminæ mensura cum uino & calida aqua potum : aut ptisanæ
succo. Vulnerariis emplastris utile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares donec ructent:inflationem
sedat. Vetus autem magis excalfacit corpora magisq; discutit sudores. Duritias magis diffundit. Lethar
gicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis ac
opii. Capitis doloribus remedium est. Item ardoribus in febri cum aqua & si uetusti non sit occasio : de
coquitur:ut in uetustatem repræsentet. Oleum cicinum bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ
mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest & articulorum morbis:duritiis omnibus. uuluis
auribus:ambustis. Cum cinere uero muricum sedis inflammationibus:item psoræ. Colorem cutis com
mendat:capillumq; fertili natura euocat. Semen ex quo fit:nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiūt
claritatis præcipue. Ex oleo lumē obscurum propter nimiam pinguedinem. Folia igni sacro illinuntur ex
aceto. Per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum po
lenta & croco. Per se autem triduo imposita faciem purgant. Oleum amygdalinum purgat: mollit cor
pora:cutem erugat:nitorem commēdat:uaros cum melle tollit a facie. Prodest & auribus cum rosaceo:
& melle & mali punici germine decoctum. Vermiculosq; in his necat:& grauitatem auditus discutit:so
nos incertos:& tinnitus:obiter capitis dolores:& oculorum. Medetur furunculis:& a sole ustis cum cæ
ra. Vlcera manantia & furfures cum uino expurgat:condylomata cum meliloto. Per se uero capiti illitū
somnum allicit. Oleum laurinum utilius quo recentius:quoq; uiridius colore. Vis eius excalfactoria:&
ideo paralyticis:spasticis:ischiaticis:suggillatis:capitis doloribus inueteratis distillationibus auribus in
calice punici calfactum illinitur. Similis & myrthei olei ratio:astringit:indurat:medetur gingiuis denti
um dolori:dysenteriæ:uuluæ exulceratæ:uesicis:ulceribus uetustis uel manantibus cum squamma æris
& cæra. Itē eruptionibus:ambustiōibus. Attritas sanat & furfures rhagadas condylomata:articulos lu
xatos:odorem grauem corporis. Aduersatur cantharidi bupresti:aliisq; malis medicamentis: quæ exul
cerando nocent. Chamemyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura. Cupressinum oleum eosdem effectus
habet quos myrteum:item citreum. E nuce uero iuglandium quod caryinum appellauimus : alopeciis
utile est:& tarditati aurium infusum. Item capitis doloribus illitum. Cæterum iners & graue sapore cor
pori. Enim uero si quid in nucleo putridi fuerit:totus modus deperit. Ex cnidio grano factum eandem
uim habet quam cicinum. Ex lentisco factum utilissimum acopo est. Idemq; proficeret æque ut rosaceū
ni durius paulo intelligeretur. Vtuntur eo & contra nimio sudores:papulasq; sudorum. Scabiem iumē
torum efficacissime sanat. Balaninum oleum repurgat uaros:furunculos:lentigines : gingiuas. Cypros
qualis esset:& quemadmodum ex ea fieret oleum:docuimus. Natura eius excalfacit:mollit neruos. Fo
lia stomacho illinuntur:& uuluæ concitatæ succus quoq; eorum apponitur. Folia recentia commandu
cata:ulceribus in capite manantibus. Item oris medentur collectionibus condylomatis. Decoctum fo
liorum ambustis & luxatis prodest. Ipsa ruffant capillū tusa:adiecto strutei mali succo. Flos capitis do
lores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat : & putrescentia uulcera per se
uel cum melle. Odor floris olet:qui somnum facit. Astringit gleucinium & refrigerat eadem ratione qua

& oenanthinum

& oenanthinũ. Balſaminum longe precioſiſſimum omnium: ut in unguentis diximus: contra omnes ſerpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert: caliginem diſcutit. Item dyſpnoeas collectiones omnes duritiaſq; lenit. Sanguinem denſari prohibet: Vlcera purgat: auribus: capitis doloribus: tremulis: ſpaſticis ruptis perquã utile. Aduerſatur aconito ex lacte potum. Febres cum horrore uenientes perunctis leuiores facit. Vtendum tamen modice: quoniam adurit: augetq; uitia non ſeruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera expoſuimus. Vrinam cit. Oculorum epiphoris uino expreſſũ utiliſſime imponitur. Item frontibus dormire uolentibus. Efficacius ſi & nares illinantur: aut ſi ex aqua bibatur. Oris halitus & ſuauitatem cõmendat linguæ ſubditum folium: ſicut & ueſtium odorem interpoſitum Hyoſcyaminum emolliendo utilius eſt: neruis inutile. Potũ quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum roſaceo effectum habens. Narciſſinum dictum eſt cum ſuo flore. Rhaphaninum phthiriaſes longa ualitudine contractas tollit. Scabritiaſq; cutis in facie emendat. Seſaminum aurium dolores ſanat: & ulcerum quæ ſerpunt: & quæ cacoethe uocãt ulcera. Liliũ quod & phyllynum & ſyrium uocauimus: renibus utiliſſimum eſt: ſudoribuſq; euocandis: uuluæ molliendæ: concoquendoq; intus ſeleucicum neruis utile eſſe diximus: ſicut herbaceum quoq;: quod eugubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleomeli quod in ſyria ex ipſis oleis manare diximus: ſapore melleo non ſine nauſea aluum emollit: bilem præcipue detrahit: duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere torpeſcunt excitanturq; crebro. Pugnatores certaturi præſumunt ex eo cyathum unum. piſſino oleo uſus eſt paſſim ad quadrupedum ſcabiem. Eſt autem uitibus oleiſq; proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem afferunt minus ſiccæ. Nec quantum uidetur utiles ſtomacho: tuſſim exaſperant: corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas: ſitim ſedandam: in quem uſum præferebant thebaicas. Sanguinem quoq; excreantibus utiles: in cibo maxime. Illinuntur cariotæ ſtomacho: ueſicæ: uentri: inteſtinis. Cũ cotoneis & cæra & croco ſugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto ſpodii uicem efficiunt: miſcenturq; collyriis: & calliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma: & de palma elata. Cap. vi.

p Alma quæ fert myrobalanum probatiſſima in ægypto. Oſſa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menſes cit in uino auſtero: & uulnera conglutinat. Palma elate ſiue ſpathe medicinæ confert gramina folia corticem. Folia imponuntur præcordiis: ſtomacho: iocineri: ulceribus: quæ ſerpunt cicatrici repugnantia. pſoras cortex eius tenet cum reſina & cæra ſanat diebus. xx. Decoquitur & ad teſtium uitia. Capillum denigrat ſuffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renũ uitiis: & ueſicæ: & præcordiorum. Capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluctiõem ſiſtit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficaciſſimus. Siſtit dioſ.

Medicinæ ex ſingulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice: ligno: ſucco: radice: cinere. Cap. vii.

p Roximæ uarietates generum medicinarumq; quæ mala habẽt. Ex iis uerna acerba ſtomacho inutilia ſunt. Aluum ueſicam circũagit. Neruos lędunt cocta meliora. Cotonea cocta ſuauiora. Cruda tamen duntaxat matura proſunt ſanguinem excreantibus: ac dyſentericis: cholericis: cæliacis. Non idem poſſunt decocta: quoniam amittunt conſtringentem illam uim ſucci. Imponuntur & pectori in febris ardoribus: & tum decoquuntur in aqua cæleſti: ad eadem quæ ſupraſcripta ſunt. Ad ſtomachi autem dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos ſanat: cocta in uino & illita cum cæra. Alopeciis capillum reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur: aluum mouent. Mellis autem ſuauitati multum adiiciunt: ſtomachoque id utilius faciunt. Quæ uero in melle condiuntur cocta: quidam ad ſtomachi uitia trita cum roſaceo foliis decoctis dant pro cibo. Vrinam Dioſc. Succus crudorum lienibus: orthopnoicis: hydropicis prodeſt. Item mammis condylomatis: uaricibus. Flos & uiridis & ſuccus inflammationibus oculorum: excreationibus ſanguinis: menſibus mulierum. Fit & ſuccus ex iis mitis cum uino dulci tuſus: utilis & cæliacis & iocineri. Decocto quoq; eorum fouentur: ſi procidant uuluæ & interanea. Fit & oleum ex iis: quod melinum uocauimus quotiens non fuerint in humidis nata. ideo utiliſſima quæ ex ſicilia ueniunt. Minus utilia ſtruthia quãuis cognato. Radix eoꝝ circunſcripta terra manu ſiniſtra capitur: ita ut qui facit dicat quæ capiat: & cuius cã. Sic adalligata ſtrumis medetur. Melimela & reliqua dulcia ſtomachum & uentrem ſoluunt ſiticuloſa: æſtuoſa: ſed neruos non lædunt. Orbiculata ſiſtunt aluum: & uomitiões: & urinas ciunt. Silueſtria mala ſimilia ſunt uermis acerbis: aluumq; ſiſtunt. Sane in hunc uſum immatura opus ſunt. Citrea contra uenenum in uino bibũtur: uel ipſa uel ſemen. Faciunt oris ſuauitatem decocto eorum colluto aut ſucco expreſſo. Horum ſemẽ edendum præcipiunt in malacia pregnantibus. ipſa uero contra infirmitatem ſtomachi: & non niſi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare ſuperuacuum. Ex iis dulcia: quæ apyri-

na alio nomine appellauimus stomacho inutilia habentur: inflationes pariũt: dentes: gingiuasq; lædunt. Quæ uero sapore maxime uinosa diximus: parum nucleum habentia: utiliora paulo intelliguntur. Aluum sistunt & stomacho dumtaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime danda q̄q̄ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec succo. Cauentur aquæ uomitionibus: ac bilem reiicientibus. Vuam in iis ac ne mustum quidem: sed protinus uinum aperuit natura. Vtrunq; uero asperiore cortice. Hic ex acerbis in magno usu. Vulgus coria maxime perficere illo nouit: ob id malicorium appellãt medici. Vrinam cieri eodem monstrant: mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dentes stabilire. Expetitur in grauidarum malacia: & quoniam gustatu moueat infantem. Diuiditur malum: cælestiq; aqua madescit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cæliacis: & sanginem excreantibus. Ex acerbo fit medicamentum: stomatice uocatur: utilissimum oris uitiis: narium: aurium: oculorũ caligini: pterygiis: genitalibus: & iis quas nonas uocant: & quæ in ulceribus excrescunt. Contra leporẽ marinum hoc modo acinis detracto cortice tusis succoq; decocto ad tertias dein cũ croci: & aluminis scissi myrrhæ mellis attici selibris. Alii hoc modo faciũt. Punica acida multa tundunt. Succus ĩ cacabo nouo coquitur mellis crassitudine ad uirilitatis: & sedis uitia: & omnia quæ lycio curantur: aures purulẽtas: epiphoras incipientes rubras maculas. In manibus rami punicorũ serpentes fugant. Cortice punici ex uino decocti & ĩpositi perniones sanant. Contusum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminã: tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua operculo indito in furno tostum & contritũ potũq; in uino sistit aluũ: discutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipiẽtis cytinus uocatur a græcis: miræ obseruationis multoꝝ experimento. Si quis unum ex iis solutus uinculo oĩ cinctus & calciatus: atq; etiã annuli decerpserit duobus digytis pollice & quarto sinistræ manus: atq; ita lustratis leui tactu oculis: mox in os additum deuorauerit ne dente contingat: affirmatur nullã oculorum ĩbecillitatem passurũ eo anno. Idem cytini siccati tritiq; carnes excrescentes cohibent. Gingiuis & dentibus medẽtur. Vel si mobiles sint: decocto succo. Ipsa corpuscula trita ulceribus quæ serpunt putrescuntue: illinunt. Itẽ oculorum inflãmationi: intestinorũq; & fere ad omnia quæ cortices maloꝝ. Aduersatur scorpionibus. Nõ est satis mirari curã diligentiãq; priscorũ: qui omnia scrutati nihil intentatũ reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt: anteq̃ scilicet malum ipsum ꝓdeat: erũpentes: quos balaustium uocari diximus. Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses fœminarum: sanant oris ulcera: tonsillas: uuam: sanguinis excreationes: uentris: & stomachi solutiones: genitalia ulcera quacunq; in parte manantia. Siccauere etiã ut sic quoq; experirent. Inuenerũtq; tusorum farina dysentericos a morte reuocari. Aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorũ experiri nõ piguit. Tosti tusiq; stomachũ iuuant. Cibo aut potione inspersi bibuntur ex aqua cælesti ad sistendum aluum. Radix decocta succum emittit: qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem discocta in aqua quas lycium præstat utilitates. Est & siluestre punicum a similitudine appellatum. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciunt. Semine poto aquam quæ subierit cutem siccat. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum obseruarionibus: & de ficorum obseruatione: & caprifico: & erineo: & aliorum generibus medicinæ. Cap. viii.

P Yrorum omnium cibus etiã ualentibus onerosus: ægris quoq; uini modo negatur. Decocta eadem mire salubria & grata præcipue crustumina. Quæcunq; uero cum melle decocta stomachum adiuuant. Fiunt cataplasmata e pyris ad discutiẽda corporum uitia: & decocto eoꝝ ad duritias utuntur. Ipsa aduersantur boletis atq; fungis: pelluntq; pondere & pugnante succo. Pyrũ siluestre tardissime maturescit. Conciditur: suspensumq; siccatur ad sistendam aluum: quod & decoctum eius potum præstat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eosdem usus. Pyrorum ligni cinis contra fungos etiamnum efficacius proficit. Mala pyraq; portatu iumentis mire grauia sunt uel pauca. Remedio aiunt esse: si prius edenda dentur aliqua: aut utique ostendantur. Fici succus lacteus aceti naturam habet Itaq; coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi: & in umbra siccatur ad aperienda ulcera: cienda menstrua appositus cum luteo oui: aut potus cum amylo Podagris illinitur. Cum farina fœnigræci & aceto. Pilos quoq; detrahit: palpebrarumq; scabiem emendat. Item lichenas & psoras: aluũ soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum uesparumq; & similium uenenis: priuatim scorpionũ Idem cum axungia uerrucas tollit. Folia & quæ nõ maturuere fici: strumis illinuntur: oibusq; quæ emollienda sunt discutiendaue. Præstant hæc & per se folia. Et alii usus eorum tanquam infricando lichene & alopeciis: & quæcunq; exulcerari opus sit: & aduersus canis morsus. Ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocantur: illinuntur. Extrahunt infracta ossa cum papaueris foliis siluestris. Canum rabiosorum morsus folio trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furunculis: murisaranei morsibus cum cæra. Cinis earum e foliis gangrenis: consumendisque quæ excrescunt. Fici maturæ urinam ciunt: aluum soluunt: sudorem mouent: papulasque. Ob id

autumno insalubres: quoniam sudantia huius cibi opera corpora refrigescunt Nec stomacho utiles. Sed ad breue tempus. Et uoci contrariæ intelliguntur. Nouissimæ salubriores q̃ primæ. Medicatæ uero nonnunquã iuuenum uires augent. Senibus meliorem ualitudinem faciunt: minusq; rugarum. Sitim sedant Calorem refrigerant. Ob id nõ negandæ in febribus constrictis: quas stegnas uocant. Siccæ fici stomachum lædunt Gutturi & faucibus magnifice utiles. Natura iis excalfaciendi. Sitim afferunt. Aluum molliunt. Rheumatismis eius & stomacho contrariæ. Vesicæ semper utiles: & anhelatoribus: ac suspiriosis. Item iocinerum: renum: lyenum uitiis. Corpus & uires adiuuant: ob id ante athletæ hoc cibo pascebant Pythagoras exercitator primũ ad carnes eos transtulit. Recolligentibus se a longa ualitudine utilissimę. Item comitialibus & hydropicis. Omnibusq; quæ maturanda aut discutienda sunt: imponuntur. Efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ cum hysopo pectus purgant: pituitam: tussim ueterem. Cum uino autem ad sedem & tumorem maxillarum & furunculos: panos: parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earum fouere fœminas. Decoctæ quoq; eædem cum fœnograeco utiles sunt pleureticis: & peripneumonicis. Cum ruta coctæ torminibus prosunt tibiarũ ulceribus. Cum æris flore & spasticis & pterygiis. Cum punico malo ambustis: pernionibus. Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cum absinthio & farina hordeacea nitro addito. Aluum sistunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinuntur. Carbunculos extrahunt in uiuo coctæ & impositæ. Carcinomati si sine ulcere est: quam pinguissimã ficum imponi: pene singulare remedium est: item phagedene. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior: non conglutinat: replet: astringit. Bibitur & ad discutiendum sanguinem concretum. Item percussis præcipitatis. Conuulsis ruptis cineris cyathis singulis aquæ & olei datur tetanicis & spasticis. Item potus uel infusus cæliacis: dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur: excalfacit. Item cum cæra: & rosaceo subactus ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat: dẽtiumque uitia crebro fricatu. Produnt etiam siquis inclinata arbore supino ore aliquem nondum eius morsu abstulerit nullo uidente: atque in aluta illigatum licio e collo suspẽderit: strumas & parotidas discutit. Cortex tritus cum oleo uentris ulcera sanat. Crudæ grossi uerrucas & thymos nitro farinaque additis tollũt Spodiique uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimythio digeritur ĩ pastillos ad ulcera oculorum & scabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet. Surculo quoque eius lac coagulatur in caseo. Exceptum id coactumq; in duritiam suauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur exulceratoriis medicamentis. Aluum soluit: uuluam cum amylo aperit. Pota menses cit cum luteo oui. Podagris cum farina fœnograeci illinitur. Lepras: psoras: lichenas: lentigines expurgat. Item uenatorum ictus & canis morsus. Dentium quoque dolori hic succus appositus in lana prodest: aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia admixto eruo contra marinorũ uenena prosunt. Adiiciunt & uinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquunt Grossi illitæ strumas: & omnium collectionum emolliunt & discutiunt: aliquatenus & folia. Quæ mollissima sunt ex iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures sanant. Cum melle: item & foliis ceria sanant & canis morsus. Recentes cum uino phagedenas. Cum papaueris foliis ossa extrahũt. Grossi capfirici inflammatiões discutiũt suffitu. Resistunt & sanguini taurino poto: & psimythio & lacti coagulato potæ. Item aqua decoctæ atque illitæ parotidas sanant. Cauliculi aut grossi eius q̃ minutissimæ ad scorpionum ictus e uino bibuntur. Lac quoq; instillatur plagæ: & folia imponuntur. Item aduersus muremaraneum. Cauliculorum cinis uuam faucium sedat. Arboris ipsius cinis ex melle: rhagadia. Radix deferuefacta in uino dentium dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit. Illinuntur ramentarami sine cortice q̃ minutissima ad scobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius miraculum additur. Corticem eius impubescentem puer impubis si defracto ramo detrahat dẽtibus medullam ipsam adalligatam ante solis ortum prohibere strumas. Caprificus tauros quanlibet feroces collo eorum circundata in tantum mirabili natura compescit: ut immobiles præstet. Hærba quoq; quam græci erineon uocãt: reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est cauliculis quinis fere ocimi similitudine: flos candidus: semẽ nigrum: paruum: tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur: ut cum cyathi ut carptorum. Manat lacte multo & dulci. Hærba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. Pruni folia decocta tonsillis: gingiuis: uuæ prosunt in uino decocta: & subinde ore colluto. Ipsa pruna aluum molliunt: stomacho non utilissima: sed breui momẽto. Vtiliora persica succusq; eorum etiamnum in uino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocentior cibus. Nusquam minus odoris. Succi plus: qui tamen sitim stimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiam sistunt. Nuclei persicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinuntur. Siluestrium quidem prunorum baccæ: uel e radice cortex in uino austero si decoquantur ita ut triens ex hemina supersit aluum & tormina sistũt. Satis est singulis cyathos decocti sumi. Et ĩ iis & satiuis prunis est limus arborum: quẽ græci lichen appellant: rhagadis & condylomatis mire utilis. Mora in ægypto & cypro sui ge

.ii. drachmis cũ cyathis attici quattuor

neris (ut diximus) largo succo abundant. Summo cortice desquãmato altiore plaga sicca mirabili natura. Succus aduersatur ueneni serpentiũ. Prodest dysentericis. Discutit panos oẽsq; collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores sedat: item aurium. Splenicis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime teredinẽ sentit. Nec apud nos succo usus minor. Aduersatur aconito & araneis in uino potum. Aluum soluit. Pituitasq; ac tineas & similia uentris animalia extrahit. Hoc idem præstat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice simul coctis in aqua cælesti. Pomi ipsius succus aluum soluit protinus. Ipsa poma ad præsens stomacho utilia: refrigerant: sitim faciunt. Si nõ superueniat alius cibus: intumescunt. Ex immaturis succus sistit aluum: ueluti animalis alicuius in hac arbore obseruandis miraculis quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchrestos stomatice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres succi e pomo leui uapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci. xi. Sed hæc simul mixta uel trita miscetur decocto. Neq; est aliud oris arteriæ uuæ stomachi iucundius remedium. Fit & ex alio modo. Succi sextarii duo mellis attici decoquũtur ut supra diximus. Mira sunt præterea: quæ prodũtur. Mora germinatione prius q̃ in folia exeant: sinistra decerpi iubentur futura poma: rhicinos græci uocant. Hi terrã si nõ attigere: sanguinẽ sistunt adalligati: siue ex uulnere fluat: siue ore: siue naribus: siue hemorrhoidis. Ad hoc seruantur repositi. Idem præstare & ramus dicitur luna plena defractus: incipiẽs fructum habere. Si terram nõ attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundantiã mensium. Hoc & quocũq; tẽpore ab ipsis decerptum ita ut terram non attingat: adalligatũq; existimãt præstare. Folia mori trita: aut arida decocta serpentium ictus imponunt. Ad idemq; potu proficiscitur. Scorpionibus aduersatur e radice corticis succus ex uino aut posca potus. Reddenda est antiquorum compositio. Succum expressum pomi maturi imaturiq; mixtum coquebant in uase æreo ad mellis crassitudinẽ. Aliqui myrrha adiecta: & cupresso præduratum uas sole torrebant: permiscentes spatha ter die. Hæc erat stomatice: quæ e uulnere ad cicatricẽ perducebat. Alia ratio succum siccato exprimebant pomo multum sapori obsoniorum conferente. In medicina uero contra nomas & pectoris pituitas: & ubicunq; opus esset astringi uiscera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertium genus succi foliis & radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur & per se folia. Radix per messes incisa succum aptissimum dentium dolori collectiõibusq; & supputationibus habetur. Aluũ purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt. Cerasia aluũ molliunt: stomacho inutilia. Eadem siccata aluũ sistunt. Vrinã ciunt. Inuenio apud auctores si quis matutino roscida deuoret cum suis nucleis: in tantũ leuari aluũ: ut pedes morbo liberentur. Mespila exceptis setaniis: quæ malo propriorem uim habent: reliqua astringunt stomachum sistuntq; aluum. Item sorba sicca. Nam recentia stomacho & aluo citæ prosunt.

Põdus sextariorũ duorũ aut myrrhẽ sextarii unius croci unius.

uet9 codex Cytinos

De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & de pistaciis: & castaneis: & siliquis: cornu: & unedone: & lauro. Cap. ix.

n

Vces pineæ quæ resinam habent contusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ ad dimidiũ decoctæ sanguinis excreationi medentur: ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Cortex e pino in uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant: & achrimoniã stomachi rosionesq; & contrarios humores consistentes ibi: & infirmitatem uirilium roborãt: renibus & uesicæ utiles. Fauces uidentur exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua: aut uino: aut passo: aut balanorũ decocto. Miscetur iis contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portulacæ. Item ad uesicæ ulcera & renum: quoniam & urinam ciẽt. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menses ciunt. Capitis dolori illinuntur: maximeq; in febri: si ab ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sextario: & sanguinem sistunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibusque prosunt. Capite peruncto epinyctidas sanant e uino uetere ulcera putrescentia: Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante potu præparata Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ. Et sæpe ex eclegmate cũ resina terebinthina. Calculosis & difficili urinæ in passo: & ad purgandam cutem in aqua mulsa tritæ sunt efficaces. Prosunt eclegmate: iocineri: tussi & colo cũ elelisphaco modice addito. In melle sumitur nucis auellanæ magnitudine. Aiunt quoq; quinis fere præsumptis ebrietatem non sentire potores. Vulpesque si ederint eas nec contingat e uicino aquam lambere: mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ tamen purgant: & urinam ciunt. Recentes stomachum implent. Nucibus græcis cũ absinthii semine ex aceto sumptis morbus regius sanari dicitur. Item illitis per se uitia sedis. Et priuatim condylomata. Item tussi & sanguinis reiectioni prodest. Nuces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorumq; uires in cerebrum penetrant. Hocque minore momento: sed in cibis nuclei faciunt. Sunt autẽ recentes iucundiores. Siccæ unguinosiores: & stomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferentes: Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis aptæ tenasmo solo: trahunt enim pituitam. Eædem

Virium

præsumptæ

præsumptæ uenena hebetant. Item anginam cum ruta & oleo. Item aduersantur cepis: leniuntq; earum saporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item ruta mammis & luxatis. Cum cepa autem & sale & melle canis hominisq; morsui. Putam inenucis iuglandis dens cauus inuritur. Putamen combustum tritumq; in oleo aut uino infantium capitisperuncto nutrit capillum: & ad alopecias eo sic utuntur. Quo plures quis nuces ederit: hoc facilius tineas pellit. Et quæ per ueteres sunt nuces gangrenis & carbunculis medetur. Item sugillatis. Cortex iuglãdium lichenum uitio & dysentericis prodest. Folia trita cum aceto aurium dolori. In sanctuariis Mithridatis maximi regis deuicti. Cn. Põpeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti e duabus nucibus siccis. Item ficis totidem: & rutæ foliis uiginti simul tritis: addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat: nullum uenenum nociturum illo die. Cõtra rabiosi quoq; canis morsus nuclei a ieiuno homine commanducati illitiq; præsenti remedio esse dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt: inflammationem stomachi & unguendini corporis conferunt plusq̃ sit uerisimile. Tostæ & distillationi medentur. Tussi quoq; ueteri tritæ & in aqua mulsa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e passo bibunt. Pistacia eosdem usus & effectus habent: quos pinei nuclei: præterque: ad serpentium ictus: siue edantur: siue bibantur. Castaneæ uehementer sistunt stomachi & uentris fluctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus prosunt Carnes alunt. Siliquæ recentes stomacho inutiles. Aluum soluunt. Eædem siccatæ sistunt: stomachoq; utiliores fiunt. Vrinam ciunt. Syriacas in dolore stomachi ternas in aquæ sextariis decoqunt. Quidam ad dimidium: eumque succum bibunt. Sudor uirgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus: non contingente ligno illitaque indeferrugo incipientes lichenas sanat. Arbustus siue unedo fructum fert difficilem concoctioni: & stomacho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet: & foliis: & cortice: & baccis. Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodesse uuluis & uesicis conuenit. Illita uero uesparum crabronumq; & apium. Item serpẽtium uenenis restistunt: maxime sepis dypsadi & uiperæ. Prosũt & mensibus fœminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tenera sunt trita inflãmationes oculorum cum ruta: testium cum rosaceo. capitis dolores: aut cum irino. Quin manducata atq; deuorata per triduum terna: liberant a tussi. Eadem prosunt suspiriis trita. cum melle. Cortex radicis cauẽdus grauidis. Ipsa radix calculos rũpit: iocineri prodest: tribus obolis in uino odorat pota. Folia pota uomitiões mouent. Baccæ menses trahunt appositæ tritæ uel potæ. Tussim ueterem & ortopnoeam sanant binæ de tracto cortice in uino potæ. Si & febris sit: ex aqua: aut eclegmate ex aqua mulsa: aut ex passo decoctæ. Prosunt & phthisicis eodem modo & omnibus thoracis rheumatismis. Nam & excoquunt pituitam: & extrahunt. Aduersus scorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia: & ulcera oris: & furfures. Cutis pruriginem succus baccarum emendat & phthiriasin. Aurium dolori & grauitati instillantur cum uino uetere & rosaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodest & contra uenenatorum ictus potus. Maxime autem eius laurus: quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino serpentibus & scorpionibus & araneis resistunt. Ex oleo et aceto illinuntur et lyeni & iocineri. Gangrenis cum melle: & in fatigatione etiam aut perfictione succo eo perungi nitro adiecto prodest. Sunt qui celeritati partus multum conferre puteut radice acetabuli mẽsura pota in aqua. Efficacius recentem q̃ aridam. Quidam aduersus scorpionum ictus decem baccas dari iubent potui. Item & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo baccarum foliorumue decoqui in aquæ sextariis tribus ad tertias: eamque calidam gargarizare: & in capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere: & calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq; subinde pestilentie contagia prohibent tanto magis si & urãtur. Oleum ex delphica ad cærata acopumque ad perfrictiones discutiendas: neruos laxãdos: lateris dolores: febresque frigidas utile est. Item ad aurium dolorem: in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargarizatione: pota alui dolores: intestinorumque. Tenerrima ex iis trita ĩ uino papulas pruritusque illita noctibus proxime ualent. inter cætera lauri genera. Laurus alexandrina siue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit: mensesque eodem modo pota. Daphnoides siue iis nominibus: quæ diximus siluestris laurus prodest: aluum soluit: recenti folio uel arido drachmis tribus cum sale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæue purgationis causa sumuntur.

De myrto satiua & myrtidano: & de myrto siluestri. Cap. ix.

m Yrtus satiua candida minus utilis est medicinæ q̃ nigra. Semen eius medetur sanguinem excreantibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem eius commendat uel pridie commãducatum. item apud Menandrum synaristusin hoc edunt. Datur & dysentericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis sanat cum uino subseruefactum. imponitur lippitudini cum polenta: Et cardiacis in mamma sinistra. Et contra scorpionis ictus in mero: & ad uesicæ

nitia capitis dolores & ægilopas: ante q̄ suppurent. item tumoribus. Exēptisq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus seminis aluum sistit. Vrinas cit. Ad eruptiones pustulaꝵ pituitæque cum cærato illinitur: & contra phalangia capillū denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto & uinum: quo nunq̄ inebriatur. Inueteratūq; sistit aluum & stomachum: tormina sanat: fastigium abigit. Foliorum arentium farina sudores cohibet inspersa: uel in febri. Vtilis & cæliacis: & procidentiæ uuluarum sedis uitiis: ulceribus manantibus igni sacro fotu: capillis fluentibus: furfuribus. itē aliis eruptiōibus: ambustis. Additur quoq; in medicamento: quod liparas uocant: eadē de causa: qua oleum ex iis efficacissimum ad ea quæ in humore sunt: tanquā in ore & uulua. Folia ipsa fungis aduersantur trita ex uino: cum cæra uero articularibus morbis & collectionibus. Eadē in uino decocta dysentericis & hydropicis potui dantur. Siccantur in farina quæ inspergitur ulceribus: aut hemorrhoidæ. Purgant & lētigines pterigia & paronycia: & epinyctida: condylomata: testes: tetra ulcera. item ambusta cum cærato. Ad aures purulētas & foliis crematis utuntur & succo decocto. Comburuntur & in antidota. Itē cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno dein triti ex uino: & ambustis foliorum cinis medetur: inguen ne ītumescat ex ulcere satis est surculum tantum myrti habere secum non ferro nec terra contactum. Myrtidanum diximus quomodo fieret. Vuluæ prodest appositum fotu: & illitu. Multo efficacius: & cortice & folio & semine. Exprimitur & foliis succus molissimis ī pila tusis adfuso paulatim uino austero. Alias aqua cælesti: atq; etiam expresso utuntur ad oris sedisq; ulcera uuluæ: et uentris. Capillorum nigritiā malarum perfusiones purgationes lentiginum: & ubi constringendū aliquid est. Myrtus siluestris: siue oxymirsine: siue chamemyrsine baccis rubentibus: et breuitate a satiua distat. Radix eius in honore est: decocta uino ad renum dolores pota. Et difficili urinæ: præcipueq; crassæ et grauiter olenti. Morbo regio: & uuluarum purgationi trita cum uino. Cauliculi quoq; incipiētes asparagorum modo in cibo sumpti: & in cinere cocti. Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. item in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat: et potum morbum regium. Castor oxymirsinem myrti foliis acutis: ex qua fiunt ruri scopæ: ruscum uocauit: ad eosdem usus. Et hactenus habent se medicinæ urbanarum arborū. Transeamus ad siluestres.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIIII.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. Cap. i.

n E siluæ quidem horridiorq; naturæ facies medicinis carent: sacra illa parente rerū omnium nusquam non remedia disponente homini ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq; concordiæ miraculis occursantibus Quærcus & olea tam pertinaci odio dissident: ut altera ī alterius scrobe depactæ moriantur. Quercus uero & iuxta nucem iuglandem. Pernicialia et brassicę cum uite odia. ipsumq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamio & origano arescit. Quin et annosas iam et quæ sternantur arbores: difficilius cædi: ac cælerius inarescere tradūt: si prius manu q̄ ferro attingantur. Pomorū onera a iumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendantur iis: q̄uis pauca portent: sudare illico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt ī pabulo: cæteris uero iumentis præsentaneo ueneno. Qua de causa id animal Libero patri assignatur: cui et ferula. Surdis etiā rerum sui cuiq; sunt uenena: ac minimis quoq;. Phylira coci et poline nimium salem cibis eximunt. Prædulcium fastidium sal temperat Nitrosæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa et in saccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ et argillæ nostratis concordia ualentiū. Pix oleo extrahitur: quādo utrūq; pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur quādo utrūq; aquas odit Gūmi aceto facilius eluitur. Atramentum aqua. innumera præterea alia: quæ suis locis dicentur assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine īpendio: ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum & īgeniorū capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq; homini uenalis promittitur uita. Statim cōpositiones et mixturæ inexblicabiles decantant̄. Arabia atq; india in medio æstimantur. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari imputatur: cum remedia uera quottidie pauperrimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petatur hærba: uel frutex quæratur: nulla artium uilior fiet. ita est profecto: magnitudo populi romani perdidit ritus: uincēdoq; uicti sumus. Paremus externis. et una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura. Loton hęrbā: itēq; ægyptiam eodem nomine: alias & syrticam arborem diximus suis locis.

Lothos. Cap. ii.

h Aec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in uino prosunt dysentericis: menstruis: uertigini: comitialibus. Cohibēt & capillum. Mirum his ramentis

his ramentis nihil eẽ amarius: fructuq; dulcius. Fit & e scrobe eius medicamentũ: ex aqua myrti decocta subacta & diuisa in pastillos: dysentericis utilissimũ pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. Cap. iii.

g Lans intrita duritias quas cacoethe uocant cũ falsa axungia sanat: uehementioresq; lichenas. In omnibus cortex ipse: corticiq; tunica subiecta. Hæc decocta iuuat cæliacos. Dysentericis ẽt illinitur: uel ipsa glans. Eademq; resistit serpentium ictibus: rheumatismis: suppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uacci no serpẽtis plagæ. Datur ex uino dysentericis. Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla et uisco pilulis glande: & de cerri radice & subere. Cap. iiii.

c Ocum ilicis uulneribus ex aceto recentibus ĩponitur. Epiphoris ex aqua. et oculis suffusis sanguine instillatur. Est autem genus ex eo ĩ attica fere et asia nascens: celerrime ĩ uermiculum se mutans: quod ideo scolecion uocant: improbantque. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidam: perforatam. Item albam: nigram: maiorem: minorem. Vis omnium similis. Optima comagena. Excrescentia in corpore tollit. Prosunt gingiuis uuæ. Oris exulcerationi. Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle: & unguibus scabris: pterygiis: ulceribus manantibus condylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uacantur. In uino autem decoctæ auribus instillantur: oculis illinuntur. Aduersus eruptiones & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat. Item intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem consumunt. Eædem crematæ & aceto salso extinctæ menses sistunt: uuluasque procidentes fotu omnes capillos denigrant. Viscum e robore præcipuum diximus haberi: & quo conficeretur modo. Quidam in aqua contusum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam commanducantes acinos expuũt cortices. Optimum est: quod sine cortice est: quodque leuissimum: extra fuluum: intus porraceum: quo nihil est glutinosius: emollit: discutit: humore siccat. Strumas cum resina & cæra panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiiciunt pari pondere singulorum: eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expolit: si septenis diebus soluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionem efficacius fieri putant prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigerit comitialibus mederi. Conceptum fœminarum adiuuare: si omnino secum habeant. Vlcera commanducatu impositu q; efficacissime sanari. Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex & glãs siccat collectiones suppurationesq;: fluitiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum eius fotu. Cui & insidere expedit siccandis astringendisue partibus. Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinẽ fluentẽ ex utralibet parte sistit. Eiusdẽ cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso: & cædro magna: & de cedride: galbano. Cap. v.

f Agi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur. Item cum melle alopeciis. Cupressi folia trita serpentium ictibus imponũtur: & capiti cũ polenta si a sole doleat. Item ramici. Qua de causa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cærato illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis: & e uino amineo subacta pedum ac neruorum dolores sedant. Pilulæ aduersus serpentium ictus bibũtur. Aut si eiiciatur sanguis collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tusę cum axungia & lomento prosunt Bibuntur ex eadem causa. parotidi & strumę cum farina imponuntur. Exprimitur succus tusis cũ semie qui mixto oleo caliginem oculorum aufert. Itẽ uictoriati pondere in uino potus illitusq; cũ fico sicca pingui exemptis granis uitia testium sanat. Tumores discutit: & cũ fermento strumas. Radix cũ foliis trita potaq; uesicæ & stranguriæ medetur: & contra phalangia. Rameta pota menses ciunt. Scorpionũ ictib9 aduersantur. Cædrus magna quã cædrelaten uocant dat picem: quæ cædria uocatur dentium doloribus utilissimã. Frangit enim eos: & extrahit dolores sedat cædri succus ex ea quõ fieret diximus. Magni ad lumina usus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta conseruat. Viuentia corrumpit mira differentia: cũ uitam auferat spirantibus: defunctisq; pro uita sit. Vestes quoq; corrũpit: & aĩalia necat Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utendũ: neq; in cruditatibus: quod suasere aliqui. Gustu dẽtes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim: uel grauitati aut uermibus aurium instillare. Portentum est quod tradunt: abortiuũ fieri ĩuenere ante perfusa uirilitate. Ppthiriases perungere eo nõ dubitauerim itemq; porrigines. Suadent & cõtra uenenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantia: si illinant & ulcera sordida & excrescẽtia in iis. Auctores quidã & oculorum albugines caliginesq; inunxere eo Et cõtra pulmonis ulcera cyathum eius sorbere iusserunt. Itẽ aduersus tineas. Fit & ex ea oleũ: quod pisseleon uocãt: uehemẽtioris ad omnia eadẽ usus. Cædri scobe serpentes fugari certũ est. Item baccis tritis

cum oleo si qui perungantur. Cædrides hoc est fructus cædri tussim sanant:urinam ciunt:aluum sistūt: utiles ruptis:conuulsis:spasticis:stranguriæ:uuluis admoti. Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus supra inflammationibusque. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur:sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem:suspiria rupta conuulsa. Imponitur ischiaticis : lateris doloribus:panis:furunculis:corpori ab ossibus recedenti. Strumis:articulorum nodis : dentium quoq; doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit:& uuluæ in strangulatu:& stomachi defectu . Abortus non exeuntes trahit appositu uel suffitu. Item ramis hellebori circūlitum atq; subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medet̃:& a scorpione percussis. Bibit̃ & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho:uuluasq; conuersas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxicis cū myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. nocere urinæ existimatur.

De hāmoniaco & styrace:& spondylio:& sphano:& terebintho:& chamepite:& pityusa:& resinis:& picea:& lentisco. Cap. vi.

Similis hāmoniaci natura atq; lachrymæ probandæ:ut diximus mollit:calefacit:discutit : dissoluit. Claritati uisus in collyriis conuenit. Pruritum:cicatrices:albugines oculoꝶ tollit. Dentium dolores sedat:efficacius accensum. Prodest dispnoicis:pleureticis:pulmonibus: uesicis: urinæ cruentæ:lyeni:ischiaticis potum. Sic & aluū soluit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis: aut cæræ & rosaceo coctum. Maturat panos:extrahit clauos cū melle. Sic & duritias emollit . Lyeni cū aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime īponitur. Lassitudines perungi cum aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis naturam ī peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus: maxime pinguis:purus. albicantibus fragmentis. Medetur tussi:facibus:pectoris uitiis:uuluæ præclusæ duricia ue laboranti. Cit menses potu:appositaq; aluum mollit. Inuenio potu modico tristiciam animi resolui: largiore contrahi. Sonitus aurium emendat īfusu strumas illitu neruorumq; nodos. Aduersatur uenenis:quæ frigore nocent:ideo & cicutæ. Spondylion una demonstratum. Infunditur capitibus phreneticorum:& lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cum uetere oleo bibitur : & in iocinerum uitiis morbo regio:comitialibus:orthopnoicis:uuluarum strangulatione:quibus & suffitu prodest . Aluum mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter īfunditur. Sed succus cum exprimitur ītegendus est:quoniam mire appetitur a muscis & similibus. Radix de rasa & ī fistulas coniecta callum earum derodit. Auribus quoq; instillatur cum succo. Datur & ipsa contra morbum regium : ut in iocineris uitio & uuluarum. Capillos crispos facit peruncto capite. Splachnon siue sphacos siue bryon:& in gallia ut indicauimus nascitur uuluis insidentiū utilis. Item genibus & fœminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus. Cum uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus . Terebinti folia & radix colectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino: & contra difficultatē urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dētium dolori prosunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis. Potus aluum sistit. Vrinā mouet. Suffitu uuluas corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Siluas eas dūtaxat quæ picis resinæ quæ gratia radūtur utilissimas esse phthisicis:aut qui longa ægritudine non recolligūt uires satis cōstat. Et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationē ægyptiā proficere plus q̃ lactis herbidos per montium æstiua potus. Chamepitys latine a iuga appellatur:diciturq; ꝓpter abortus ab aliis thus terræ. Cubitalibus ramis:flore pinus & odore. Altera læuior & incuruæ similis. Tertia eodē odore & ideo noīe quoq;:paruula coliculo crassitudine digytali:foliis scabris:exilibus:albis:in petris nascens. Oēs hærbæ:sed propter cognationem nominis nō differendæ. Prosuut aduersus scorpionū ictus. Itē iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus & uesicæ decoctum earū cum farina hordeacea . Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibūtur. Nouissima contra serpētes ualet cū melle. Sic & apposita uuluas purgat. Sanguinē densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea. Peculiariter renibus utilis est. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cum ficu aluū trahentes. Lumborum quoq; dolorē uictoriati pondere in uino finit:& tussim recentē. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur. Cum honore & pityusa simili de causa dicetur:quā quidam in titymali genere numerāt. Frutex est similis piceæ flore paruo purpureo. Bilem & pituitā per aluum detrahit radix decocti hemina aut seminis lingulua in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendant. Mām̄as quoq; mixto rutæ decocto & tormina:& serpentium ictus:& in totū collectiones incipientes. Resinam e supradictis arboribus gigni docuimus:& genera eius & nationes in ratione uini ac postea in arboribus. Cuius sūmæ spēs duæ:sicca & liquida. Sicca quæ ī pinu & picea fit. Liquida e terebintho:larice:lentisco:cupresso. Nā & cæ

runt in asia & syria. Falluntur qui eandē putant esse e picea atq; larice. Picea enim pinguē & turis modo succosam fundit. Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolentē. Medici liquida raro utuntur & ī ouo fere: Larice propter tussim ulceraq; uiscerū. Nec pinea magnopere in usu. Cæteris nō nisi coctis. Et coquēdi genera satis demonstrauimus. In arborū differentia placet terebinthina odoratissima atq; leuissima nationum cypria & syriaca utraq; mellis attici colore. Sed cypria carnosior: sicciorq;. In sicco genere quærunt ut sit candida: pura: perlucida. In omni aūt ut montana potiusq̄ cāpestris. itē aquilonia q̄ ab alio uēto. Resoluitur resina ad uulnerū usus & malagmata oleo īpotiones amydalis amaris. Natura in medendo contrahere uulnera: purgare: discutere: collectiones: itē pectoris uitia. Terebinthina illinitur: & eadē callida membrorū doloribus spasticisq; illinitur in sole: totisq; corporibus. Māgonum maxime cura ad gracilitatē emendendā: spatiis ita laxantiū cutem per singula membra: capacioraq; ciborum facienda corpora. Proximum locum optinet e lentisco. Inest ei uis astringendi. Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt. Cruda concoquunt. Tussim ueterem sedant. Vuluæ onera extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos & similia cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissime replicat. Fractis quoq; utilissima: & auribus purulētibus: item in pruritu genitalium. Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice spissa & liquida: & palimpissa: & pissasphalcos: & zopissa: & tæda: & lentisco. Cap. vii.

Ix quoq; unde & quibus conficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spissum liquidumq;. Spissarum utilissima medicinæ est brutia: quoniā pinguissima & resinosissima utrasq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̄ cæteræ. Id enim quod in hoc adiiciunt ex mascula arbore meliorem esse non arbitror posse intelligi. Picis natura excalfacit: explet. Aduersatur priuatim cerastæ morsibus cum polenta. Item anginæ cum melle. Distillationibus & sternutamentis. Pituitis auribus infunditur cum rosaceo. illinitur cum cæra. Sanat lichenas. Aluum soluit. Excreatiōes pectoris adiuuat eclegmate aut illita. Tonsillis cum melle. Sic & ulcera purgat. Explet cum uua passa & axungia. Carbunculos purgat: & putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cum pineo cortice aut sulphure. Pthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt: & contra uterem tussim. Rhagadas sedis & pedum: panosque & ungues scabros emendat. Vuluæ duritias & conuersiones odore. item lethargicos: strumas. item cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utūtur. Ad mulierum mammas brutia ex uino subferuefacta cum poline farraceo quam calidissimis impositis. Liquida pix oleumq; quod pisseleon uocant queādmodum fieret diximus. Quidā iterū decoquūt: & uocant palimpissam. Liquida anginæ perunguntur intus & uua. Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris circūlitiones: suspiriosas: uuluas: tussim ueterem. Et crebras excreationes pectoris: spasmos: tremores: opisthotonos: paralyses: neruorū dolores præstantissimum ad canum & iumentorū scabiem. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex appolloniatarum agro. Quidā autē ipsi miscent præcipuum ad scabiē pecorū remediū. Aut si fœtus māmas læserit: naturale optimū ex eo quod cum feruet: innatat. Zopissam eradi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyro cinio nauium. Additur aūt in malagmata ad discutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentiū dolores efficaciter colluunt. Lentisci & arbores & semen & cortex & lachryma urinā ciunt: aluum sistunt. Decoctum eorum ulceribus quæ serpunt fotu. Illinitur in humidis & igni sacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atterūtur. Mobiles decocto colluuntur. Capillum tingūt. Lachryma sedis uitiis prodest: cum quid siccari excalfieriue opus sit. Decoctum & e lachryma stomacho utile ructum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflāmatis illinuntur. Itē mastiche lentisci replicandis palpebris: & ad exterendam cutem in facie & smegmata. Adhibetur & sanguinem reiicientibus: tussi ueteri: & ad oīa quæ hāmoniaci uis. Medetur & attritis paribus siue oleo e semie eius facto cæræq; mixto: siue foliis ex oleo decoctis: siue cum aqua uirilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine considiæ. M. Seruilii consularis filiæ oēm curationem austeram recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum: quas lentisco pascebat.

De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & sambuco & iunipero. Cap. viii.

p Latani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ. X. iiii. pondere omnibus serpentium: & scorpionum uenenis. Item ambustis tusæ: aut cum aceto acri magisque scyllitino sanguinem omnem sistunt: & lentiginem & carcinomata: melanias quoque ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus: & decoctum eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta oculorum Lanugo foliorum: & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex e uino scorpionum ictus restinguit. Fraxinus quam uim aduersus serpentes haberet indicauimus. Semē

foliis eius inest: quæ medentur iocineris et lateris doloribus in uino. Aquam quæ subit cutem extrahunt. Corpus obesum leuant onere sensim ad maciem reducentia: iisdem foliis cum uino tritis ad uirium portionem: ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur. Robustioribus septem folia quinq; cyathis uini. Non omittendum ramenta eius et scobem a quibusdam cauenda prædici. Aceris radix contusa iocineris doloribus utilissime imponitur. Populi albæ uuarum in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiaticis & stranguriæ prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficacissima habetur: quæ in creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa & resinam exiguam: qua utuntur ad malagmata. Eolia podagris in aceto decocta imponūtur. Humor e cauis populi nigræ efflues uerrucas pabulasq; ex attritu odoratus tollit. Populi ferunt in foliis guttam. ex aqua apes propolin faciunt. Gutta quoq; aquæ propolis ex aqua remedium q̃ efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami uim habēt spissandi & uulnera contrahēdi. Corticis utiq; interior tilia lepras sedat: & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat. Pituitasq; & aqnas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachrima. Et uulneribus ambustisq; decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit: faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant: extrahuntq; per fistulas. Idem præstant & tiliæ corticis. Multi corticem commanducatam uulneribus utilissimum putant. Folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoq; e medulla uti diximus castratæ arboris effluens: capillum reddit capiti illitus: defluentesq; continet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est: atq; oleaster. Folia autem tantum in usu: & ad infantium ulcera in ore: & commanducata & decocta urinam ciunt: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt. Sabucus habet alterum genus magis siluestre: quod græci chameacten: alii helion uocant multo breuius. Vtriusq; decoctum i uino ucteri foliorum uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est: aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem: maxime recētis ambusti. Et canis morsum cum polenta mollissimis folioꝝ illitis. Succus cerebri collectiones priuatimq; mēbranæ: quæ circa cerebrum est: lenit infusus. Acini eius infirmiores q̃ reliqua tingunt capillū poti acetabuli mēsura. Vrinā mouent. Foliorum molissima ex oleo & sale edunt ad pituitā bilemq; detrahendā. Ad oīa efficacior quæ minor. Radicis eius in uini decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniūt. Vuluas emolliunt. Has & folioꝝ decocto insidentiū. Caules teneri minoris sabuci in patinis cocti aluū soluunt. Resistunt folia & serpentiū ictibus in uino pota. Podagris cū seuo hircino uehementer prosunt cauliculi illiti. Iideq; in aqua macerantur: ut ea sparsa pulices necentur. Folioꝝ decocto si locus spargat: muscæ necantur. Boa appellatur morbus papulaꝝ cū rubent corpora: sabuci ramo uerberat. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluū soluit Iuniperus: uel ante cætera omnia excalfacit: extenuat cædro assimilis. Et eius duo genera. Altera maior: altera minor. Vtraq; accensa serpentes fugat. Semen stomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflationes l angoresq; discutit. Tusses cōcoquit & duritias. Illitū tumores sistit. itē aluum: baccis ex uino nigro potis. itē uentris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Vrinas cit. illinitur & oculis in epiphoris. Datur conuulsis: ruptis torminibus: uuluis: ischiaticis cum uino albo potum pilulis quaternis: aut decoctis uiginti in uino. Sunt qui & perungant corpus e semine eius in serpentium metu.

De salice: & amerina: & uitilibus: & erice. Cap. ix.

Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed si prius colligatur sanguinem reiicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emēdat: magis admixto succo suo. est autem hic trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi modo. Alterum manat in plaga cum floret exciso cortice trium digytorum magnitudine. Hic ad purganda quæ obstent oculis. Item ad spissanda quæ opus sunt: ciendamque urinam: & ad oēs collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum a falce distillans. Ex iis ergo aliquis cum rosaceo in calice punici calfactus auribus infunditur. Vel folia cocta: & cum cæra trita imponuntur item podagricis. Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utilissimum. Flos tritus cū foliis furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coercent: atque in totum auferunt usum sæpius sumpta. Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere a balneo illitum psilothrum est. Non multum a salice uitilium usu distat uitex: foliorum quoque aspectu: nisi odore gratior esset. Sed græci ligon uocant: alii agnon: quoniam matronæ in thesmophoriis atheniensium castitatem custodientes iis foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior in arborem salicis modo assurgit. Minor ramosa foliis candidioribus lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo: quæ & candida uocatur. Nigra: quæ tantū purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Semen potū uini quendam saporem habet: & dicitur febres soluere. Et cum ungantur oleo admixtum sudorem fecere: sic & lassitudines dissoluere. Vrinam ciunt & menses. Caput tentant uini modo: nam & odor similis est.

lis est. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum sistunt. Hydropicis & lyenibus perquã utiles. Lactis ubertatem faciunt. Aduersantur uenenis serpentium: maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpẽtes. Bibitur seminis drachma in uino uel posca: aut duabus foliorum tenerrimorũ. Illinũtur & utraq; aduersus araneorum morsus uel perunctis tantum. Suffitu quoq; aut substratu fugant uenenata. At uenereæ rei impetus inhibent. Eoq; maxime phalãgiis aduersantur: quoq; morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu. & uuluã etiam suffitu uel apposit. Purgat aluum cũ pullegio & melle potum. Vomicas panosq; difficile concoquẽtes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cũ aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptiões cum melle. Testium cum butyro & foliis uitiũ. Rhagadas sedis cum aqua illitum. Luxatis cum sale & nitro & cæra: & semine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi. Virgam q̃ in manu habeant aut cĩctu: negantur intertriginem sentire. hericen græci uocant froticẽ nõ multum a myrice differentẽ colore roris marini: & pene folio. Hoc aduersari serpentibus tradũt. Genista quoq; uinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quã græci auctores sparton appellauere: cũ ex ea linea piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hanc designauerit Homerus: cum dixit Nauium sparta dissoluta? Nondum enim fuisse africanum uel hispanũ spartum ĩ usu certum est. Et cum sutiles fierent naues: lino tamen non sparto unq̃ sutas. Semen eius quod græci eodẽ noĩe appellant: in folliculis passiolorum modo nascens purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quartuor ieiunis. Ramis similiter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiaticis utilem cyathi unius potu. Quidã marina aqua macerare malunt: & infundere clystere. Perunguntˀ eodẽ succo ischiatici addito oleo. Quidã ad stranguriã utuntur semine. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat. Myricẽ quã & tamaricẽ uocat Leneus similẽ scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq; melle illita. Arbitrantˀ quidã hanc esse tamaricã. Sed ad lyenẽ præcipua est: si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoq; mirabilem eius antipathiã contra solum hoc uiscerum faciũt: ut affirment: si ex ea alueis factis bibant sues sine lyene inueniri. Et ideo homini splenetico cibũq; dant in uasis ex ea factis. Grauis aũt auctor in medicina uirgam ex eadẽ fractam: ut neq; terrã neq; ferrum attingeret: sedare uentris dolores asseuerauit impositam: ita ut tunica cinctuq; corpori appimeretur. Vulgus infœlicem eam arborem appellat: ut diximus quoniam nihil ferat: nec feratur unquã. Corinthus & quæ circa est regio: brianeam uocat. Eiusq; duo genera facit. Siluestrem plane sterilẽ: alteram mitiorem. Hæc fert in ægypto syriaq; etiam abundanter lignosũ fructum: maiorem galla: asperum gustu: quo medici utuntur uice gallæ: & in cõpositionibus quas antheras uocant. Lignum autẽ & flos & folia & cortex in eosdem usus adhibentur q̃q̃ remissiora. Datur sanguinem reiiciẽtibus cortex tritus: & cõtra profluuia fœminarũ: cœliacis quoq;. Idem tusus impositusq; collectiones omnes ĩhibet. Foliis exprimitur succus. Ad hæc eadẽ & in uino decoquuntur. Ipsa uero adiecta melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorum in uino potum uel ĩpositum cum rosaceo & cæra sedat. Sic & epinictidas sanãt. Ad dentium dolorẽ auriũq; decoctum eorum salutare est: radix ad eadem: similiter folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt: imponũtur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangias & araneos bibitur. Cum altilium uero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentium ictus: præterq̃ aspidum. Necnõ morbo regio phthiriasi: lendibusque decoctum infusum prodest. Abundantiamq; mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest: si bouis castrati urinæ ĩmisceatur: uel in potu uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur. Idem cum libeat accendere: resoluitur. Magi & id ex spadonis fieri urina tradiderunt.

De uirga sanguinea: & silere: & ligustro: & alno: & hedera: & cystho: & cisso: & erythrano: & chamecisso: & smilace: & de clematida. Cap. x.

Ec uirga sanguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præsanauere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in oleo phthiriaces coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculumq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadem arbor est: quæ in oriente cypros: suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis argoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cum salis mica: & oris exulcerationis prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines: foliaue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Hederæ genera. xx. demonstrauimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat: & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem sedant: præcipue cerebro: continentique cerebrum membranæ utiliter mollibus impositis foliis cum aceto & rosaceo tritis & decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti & decocto eorum fo-

uetur os:caputq; perungitur. Lyeni et pota et illita prosunt. Decoquũtur et contra hortores febriũ:eruptionesq; pituitæ:aut in uino teruntur. Corymbi quoq; poti uel illiti lyenem sanant:iocinera autem illiti. Trahũt & menses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiamq; emendat præcipue albæ satiuæ. Idem infusus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infunditur etiam purulentis auribus:aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decorem facit:ad lyenes efficacios albæ est ferro calefactus. Satisq; est acinos sex uini cyathis duobus sumi. Acini quoq; ex eadem alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In uia curatione uentri quoq; imposuisse eos utile est. Hederæ:quam chrisocarpon appellauimus:baccis aurei coloris uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potentur: aquam quæ cutem subierit:per urinam educit. Erasistratus eiusdem acinos .v. tritos in rosaceo oleo:calefactosq; in cortice punico instillauit dentium dolori a contraria aure acini qui croci succum habens:præsumpti potu a acrapula tutos præstant. Item sanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigrę candidiores corimbi poti steriles etiam uiros faciunt. Illinitur decocta in uino omnium ulcerum generi:etiam si cacoetæ sint. Lachryma hederæ psilothrum est:phthirasinq; tollit. Flos cuiuscunq; generis trium digytorum carptu dysentericos & aluum citam emendat in uino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cæra. Denigrant capillum corymbi Radicis succus in aceto potus contra phalangia prodest. Huius quoq; ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt:moxq; comburunt & ita illinunt ambusta prius persusa aqua calida. Sunt qui & incidant succi gratia:eoq; utantur ad dentes erosos:frangiq; tradunt proximis cæra munitis:ne ledantur. Gummi etiam id hedera quærunt:quod ex aceto utilissimum dentibus promittunt. Græci uicino uocabulo ciston appellant fruticem maiorem tymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus:fœminæ albet. Ambo prosunt dysentericis & solutionibus uentris in uino austero trinis digytis flore capto:& similiter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambustis cum cæra:& per se oris ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocistos:quam inter hederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis hederæ:coxendicibus utilis e uino potus: item lumbis:tantamq; uim accipiunt:ut sanguinem urina detrahant. Item chamecisson appellant hederam non attolentem se a terra. Et hæc contusa in uino acetabuli mensura lyeni medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoq;:quæ nicophoros cognominatur. similitudinem hederæ habet:tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum conuallibus opacis scandentem arbores comantibus acinorum corymbis contra uenenata omnia efficacissimis:in tantum ut acinorum succo infantibus sepe instillato nulla postea uenena nocitura sint. Alterum genus culta amare:& in iis gigni nullius effectus. Illam esse smilacem priorem:cuius lignum ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellauerunt repentem per arbores geniculatam & ipsam. Folia eius lepram purgatur Semen aluum soluit acetabuli mensura in aquæ hemina ut aqua mulsa. Datur ex eadem causa & deoctum eius.

De harundine:& papyro:& hebeno:& rhododendro:de ruse:& erythro:& canchri: & sabina:& selagine:& samulo:et gummi medicinis. Cap.xi.

h Arundinis genera .xxix demonstrauimus non aliter euindentiore illa natura quam continuis iis uoluminibus tractamus. Si quidem harundinis radix contrita & imposita filicis stirpem corpore ex trahit. Item harundinem filicis radix. Ex quo pluta genera fecimus. Illaq; in india syriaq; nascitur odorum unguentorumq; causa urinam mouet cum gramine aut apii semine decocta. Cit & mẽstrua admotu. Medetur conuulsis duobus obolis pota:iocineri:renibus:hydropi:tussi etiã suffitu:magisq; cũ resina. Furfuribus ulceribusq; manantibus cũ myrrha radix decocta. Excipitur & succus eius:fitq; elaterio similis. Efficacissima autẽ in omni harundine quæ proxima radici. Efficacia & genicula Harundo cypria quæ donax uocatᷣ cortice cinere alopecias emendat. Itẽ putrescentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes sacros:collectionesq; oẽs. Vulgaris harundo extractoriam uim habet:& recens tusa:nõ in radice tantũ. Multum enim & ipsam harundinẽ ualere tradunt. Medetur & luxatis:& spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita & in uino pota uenerẽ concitat. Harundinum lanugo illita auribus obtundit auditũ. Cognata res est in ægypto harundini Papyrus præcipue utilitatis cũ inaruerit:ad laxandasq; fistulas:& in tumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus somnum facit. Ipsa ex aqua imposita callum sanat. Ne in ægypto quidem nascitur hebenus ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittetur tamẽ propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicũt. Lignoq; ad cotẽ trito cũ passo caliginẽ discutit. Ex aqua uero & radice albugines oculorũ. itẽ tussim pari modo dracũculi radicis cũ adiecto melle. Hebenum medici & inter erodentia assumunt Rhododendros ne nomẽ quidẽ apud nos inuenit latinũ. Rhododaphnen uocant aut nerium. Mirum folia eius quadrupedum uenenũ esse. Homini uero contra serpentes præsidiũ:ruta addita & e uino pota.

Pecus etiam

Pecus etiam & capræ si aquam biberint: in qua folia ea maduerit: mori dicuntur. Nec rhus latinum nomen habet: cum i usum pluribus modis ueniat. Nam & hærba est siluestris. foliis myrti: cauliculisq; breuibus: quæ uenena & tineas pellit: & frutex excoriarius appellatur: subrutilus: ciuitalis: crassitudine digitali. Cuius aridis foliis ut malicorio coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad contusa. Item cœliacos & sedis ulcera: aut quæ phagedenas uocant: trita cum melle & illita cum aceto. Decoctũ eorũ instillatur auribus purulentis. Fit & stomachice decoctis ramis ad eadem: quæ ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illiniturq; eadem hydropicorum tumoribus. Rhus quæ erythros apellatur frutex est & huius fruticis semen uim habet astringendi refrigerandiq;. Aspergitur pro sale obsonis. Aluos soluit: omnesq; carnes cum silphio suauiores facit. Vlceribus medetur manantibus cum melle. Asperitati lĩguæ percussis: liuidis: desquamatis eodem modo. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit: & fœminarum abundantiam sistit cibo. Erythrodanus quam aliqui eruthodanum uocant: nos rubiam: qua tingũtur lanæ pellesq; perficiuntur in medicina urinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa. Et lichenas ex aceto illita. Et ischiticos & paralyticos ita ut bibentes lauentur quottidie. Radix semenq; trahunt menses. Aluum sistunt: & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice: etiam si adalligatus spectetur tantum. Distat ab eo qui alisson uocatur foliis tantum & ramis minoribus. Quippe nomen accepit q a cane morbos rabiem sentire non patitur potus ex aceto adalligatusq;. Mirumq; est quod additur: insaniã cõspecto eo oĩno frutice sanari. Tingentibus & radicula ramos præparat quam struthion uocari diximus a græcis. medetur morbo regio ipsa decocta & ius potum: idem pectoris uitiis. Vrinam ciet: aluum soluit: & uuluas purgat. Quamobrem aurem poculum medici uocant. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim. Orthopnoe coclearis mensura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos discutit cum farina hordeacea & uino decocta. Misceẽ & malagmatis & collyriis claritatis causa. Ad sternutamenta utilis inter pauca. Lieni quoq; ac iocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua suspiriosos sanat. Sic & pleureticos: & omnes lateris dolores Apocyni semen ex aqua: frutex est: folio hederæ: molliore tamen & minus longis uiticulis: semine acuto: diuiso: lanuginoso: graui odore. Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum. Est & rosmarinum. Duo genera eius. Alterum sterile: alterum cui & caulis & semen resinaceũ: quod cachrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis imposita & sedis procidentia condylomata hæmorroidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium: & ea quæ repugnanda sunt. Oculorum aciem axacuit. Semen ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cũ uino & pipere. Menses adiuuat. Podagris illinitur cum erinea farina. Purgat & lentigines: & quæ ex calfacienda sunt: aut cũ sudor quærẽdus illitum. Item conuulsis. Auget & lac in uino potum. item radix. Ipsa hærba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cum melle prodest. Cachrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc quæ ex rore supradicto nascituẽ si fricetur: resinosa est. Aduersatur uenenis & uenenatis: præter anguibus. Sudorem mouet tormina discutit. Lactis ubertatem facit. Hærba sabina brathy appellata a græcis duorum generum est. Altera tamaracæ similis folio est: altera cupresso: Qua ex re quidã creticam cupressum dixerunt: utilis ĩ suffitus pro thure assumitur. In medicamentis uero duplicato pondere eosdẽ effectus habere quos cynnamum traditur. Collectiones minuit: & nomas cõpescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos appofita extrahit & suffitu. Illinitur igni sacro & carbunculis. Cũ melle & uino pota regio morbo medeẽ. Gallinacei generis pituitas fumo eius hærbæ sanari tradunt. Similis hærbæ huic sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu p tunicã: qua sinistra eruiẽ uelut furãte: cãdida ueste uestito pureq; lotis nudis pedibus sacro facto prius q̃ legatur: pane uino. Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere druidæ gallorum: & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Idem samolum hærbam nominauere nascentem in humidis. Et hanc sinistra manu legi a ieiunis contra morbos suum boumque nec respicere legentem: nec alibi q̃ in canali deponere: ubiq; conterere poturis. Gummi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiusq; erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant: & ideo reiicientibus sanguinem prosunt: item ambustis: arteriæ uitiis. Inutilem urinã ciunt: amaritudines heberant astrictis cæterisq;. Ex amygdala amara est spissandiq; uiribus efficacior. Habet excalfactorias uires. Preponũtur autem prunorũ & cerasorum ac uitium. Siccant illitæ & astringunt. Ex aceto uero infantium lichenas sanant. Prosunt & tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorẽ facere: ciborũq; appetentiam: & calculosis prodesse cũ passo potæ. Oculorum & uulnerum in utilitatibus maxime conueniunt ab spina ægyptia.

Saniem siccari

Tamaricę

De spina arabica & spina alba: & acantho: & acatia. Cap. xii.

ſ Pinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat: stringitque distillatiões omnes & sanguinis excreationes: mensiumque abundantiam: etiamnum radice ualentior spinæ al-

bæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa: quam græci acanthion uocant minoribus multo foliis aculeatis per extremitates: & araneosa lanugine obductis. Qua collecta etiam uestes quædam bombicinis similes fiunt in oriente. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est & acaciæ spina. Fit in ægypto alba nigraq; arbore item uiridi: sed longe melior est prioribus. Fit & in gallatia tenerrima spinosior arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantum & grano & foliculo. Colligitur autumno ante collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex foliculis aqua cælesti perfusis: mox in pila tusis exprimitur organis: tunc densatur in sole mortariis in pastillos. Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur item qui ualde rufus. Purpurea aut leucophea: & quæ facillime diluitur. Vis summa ad spissandum refrigerandumque est. Oculorum medicamentis ante alias utiles. Lauantur in eos usus pastilli: ab aliis torrentur: ab aliis capilli tinguntur. Sanant ignem sacrum. Vlcera quæ serpunt: & humida uitia corporis: collectiones articulos contusos: perniones pterygia. Abundantiam mensium fœminis sistunt: uuluamque & sedem procidentes: item oculos: oris uitia & genitalium.

De uulgari spina & siluestri: & de syrisceptro: & de apendice spina: & pyrachantho: & paliuro: aquifolia & taxo & rubis medicinæ. Cap. xiii.

u VIgaris quoq; hæc spina: ex aqua uenæ fulloniæ implentur: radicis usus habetur. Per hispanias quidem multi & inter odores & ad unguenta utuntur illa aspalatum uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina siluestris in oriente (ut diximus) candida magnitudine arboris iustæ. Sed & frutex humilior atque spinosus in nisyro & rhodiorum insulis: quam alii erisisceptrum: alii adiapsatheum siue dipsacon siue diaxylon uocant. Optimus qui minime ferulaceus: rubens: & in purpuram uergens detracto cortice: nascitur pluribus locis: sed non ubiq; odoratus. Quam uim haberet cælesti arquu in eum innixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: & ozenas genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare quoq; siluestrem putant. Spina est appendix appellata: quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæ crudæ per se & aridæ in uino decoctæ aluũ citant: ac tormina compescunt. Pyracanthi baccæ contra serpentiũ ictus bibuntur. Paliurus quoq; spinæ genus est. Semen eius afri zuram uocant: contra scorpiones efficacissimum. item calculosis & tussi. Folia astrictoriam uim habent. Radix discutit panos: collectiones: uomicas: urinas trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum sistit. Serpentibus aduersatur: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia contusa addito sale articulorum morbis imponunt. Prosunt baccæ purgationi fœminarum: cæliacis: dysentericis: ac cholericis. In uino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est & luxatis tumoribusque. Aquifolia arbor in domo: aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius aquam glaciari pythagoras tradit. Itemque baculum ex ea factum in quoduis animal emissum etiã si citra ceciderit defectu mittentis: ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura: ideoq; ex eis mora uel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi: astringendi. Gingiuis: tonsillis genitalibus accomodatissimi. Aduersantur serpentiũ sceleratissimis hæmorrhoidi & prẹsteri flos aut mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt. Vrinã ciunt. Caules eorum tonduntur teneri: exprimiturq; succus mox sole cogitur in crassitudinem mellis singulari remedio contra mala oris oculorumq; sanguinem excreantes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiam folia cõmanducata prosunt: & ulceribus manantibus: aut quibuscunq; in capite illinuntur cardiacis: uel sic per se imponuntur a mamma sinistra. Item stomachi doloribus: oculisque procidentibus. Instillatur succus eorũ & auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cærato. Calculorumue ex uino decoctum uel præsentaneũ remedium est. Itẽ per se in cibo sumpti cymæ modo: aut decocti in uino austero labantes dentes firmãt. Aluum sistunt & profluuia sanguinis dysentericis prosunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorũ uuã reprimat. Folia quoq; arefacta & contusa iumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in iis nascuntur uel efficaciorem stomachicem præbuere q̃ satiua morus. Eademq; compositione uel cum hypocistide tantum & melle bibuntur in cholera: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamenta quæ styptica uocant: nihil efficatius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes: ut colluantur eo oris ulcera & sedis foueantur. Tantaq; uis est: ut spongiæ ipsæ lapidescant. Alterum genus rubi est ĩ quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

Dipsacon ĩ uetustis codicibus nõ habetur.

Citam pyxacãthi

De cynobato & ideo rubo: & rhanno: & lycio: & sarcocolla: & oporice medicinæ. Cap. xiiii.

cynobaton

Ynobaton quam alii cynospaston alii neurospaston uocant folium habet uestigio hominis si-
c mile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruum habet: unde neruspassus dicitur. Alia est a cappari: quam medici cynos baton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastice chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus: item cœliacis. Radix ad tertias decocta aluum sistit & sanguinem: item dētes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atq; genitalium ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus est: quoniam in ida non alias nascitur. Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribusq; sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibēdus datur. Cætera eadem præstat que supradicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a græcis candidior & fruticosior. Is floret ramos spargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterum genus eius siluestre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentum: quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis refrigerat: collectionibus & uulneribus accomodatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius e spina fieri tradunt: quam & pyxacanthon chironiam uocant: quales in indiciis arboribus diximus: quoniam longe præstantissimum existimatur indicum. Coquuntur in aqua tusi rami: radicesq; summæ amaritudinis æreo uase fere per triduum. Iterumq; exempto ligno donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis: etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat: & psoras sanat: erosos angulos oculorum: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tonsillas: gingiuas: tussim: sanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratum. Aut si ex ulceribus fluat: illitum rhagadas. genitalium ulcera. Attritus ulcera recentia & serpentia ac putresentia. In naribus clauos: suppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. indici differentia glebis extrinsecus nigris ītus ruffis: cum fregeris: cito nigrescentibus. Astringit uehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utilis est: sed præcipue ad genitalia. Sunt qui & sarcocollam & spinæ lachrymam putent pollini turis similem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinitur infantibus. Vetustate & hæc maxime nigrescit. Melior quo candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum: quod oporicem uocant. Fit ad dysentericos stomachiq; uitia in congio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis seminibus: punicis totidem: sorborum sextario & pari mensura eius quodrhun syriacon uocant: croci semuncia. Coquitur usq; ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea quæ græci comunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum essent.

De camedrye & chamedaphne: & chamelea: & chamesyce: & camecisso: & chameleuce: & chamecyperisso: & ampeloprasso: & stachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide ægyptia medicinæ. Cap. xv.

Hamædrys hærba est. quæ latine trixago dicitur. Aliqui eā chamædropē: alii theucriā appella-
c uere. Folia habet magnitudine mētæ: colore & diuisura quercus. Alii serratā: & ab ea serrā iuentam eē dixere: flore pene purpureo. Carpitur prægnās succo. in petrosis aduersus serpentium uenena potu illituq; efficacissima. Itē stomacho tussi uetustæ pituitæ in gula cohærescenti: ruptis: cōuulsis: lateris doloribus. Lyenē consumit. Vrinam & menses cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax: manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos terentes eā ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera uel sordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitiis foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctiones. Chamædaphne unico ramulo est cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitū Menses succus eius & urinam cit potu: partusq; difficiles in lana appositus. Chamælea similitudinē foliorum oleæ habet. Sunt autem ei amara odorata: in petrosis nascens palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitā bileq; foliis in duabus partibus absinthii decoctis succoq; eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgātur. Aiunt si quis ante solis ortū capiat: dicatq; ad albugines oculorū se capere: adalligata discuti id uitium: Quoquo modo collectā iumentorum pecorūq; oculis salutarē esse. Chamæsyce lentis folia habet nihil se attollentia: in aridis petrosisq; nascēs. Claritati oculorū: & cōtra suffusiones utilissima: & cicatrices caligines muriculas nubeculas ī uino cocta: inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita ī linteolo. Tollit & uerucas oīum generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamæcissos spicata ē tritici modo ramulis qnis fere foliosa: cū floret existimari pōt alba uiola radice tenui. Cuius bibūt ischiatici folia tribus obolis: ī uini cyathis duobus septē diebus admodū amara potōe. Chamæ

&

leucem apud nos farranum siue farfugium uocãt. Nascitur secus fluuios: folio populi: sed ampliore. Radix eis imponitur carbonibus cupressi: atq; is nidor per infundibulum imbibitur in uetere tussi. Chamæpeuce laricis foliis similis lumborum & spinæ doloribus propitia est. Chamęcyparissos herba ex uino pota contra uenena serpentium omnium scorpionumque pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur: foliis porri: ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumq;. Datur & a partu mulieribus: & contra canis morsum. Ea quoq; quæ stachys uocatur porri similitudinem habet: longioribus foliis pluribusq;: & odoris iucundi: colorisq; in luteum inclinati. Pellit menstrua. Clinopodion: quod alii cleonicion: alii zopyron: alii ocimoides appellant: serpillo similem: surculosam palmi altitudine. Nascitur in petrosis: orbiculato foliorum ambitu: speciem lectipedum præbens. Bibitur ad conuulsa rupta stranguras: serpentium ictus: Item decoctæ lucus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem: sed minus claras: nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centunculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis: græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oximellite: aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarii unius pondere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci clamatidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii laginem nonnulli tenuem scamoniam: & pedales foliosos: nõ dissimiles scamoneæ ramos habet: nisi q; nigriora minoraq; sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq;. Estur usu ut olus cum oleo & sale. Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta: supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt: deinde axungia adiecta percurant: item hemorrhoidas cum oleo uiridi. Pthisicos iuuant cum melle. Lactis quoq; ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant. uenerem stimulant. Est & alia clematis ægyptia cognomine: quæ ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocatur folio lauri longa tenuisque: aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

Marrubi Zopyrotyron Florum

De aron: & dracunculo: & dracontio: & eri: & millefolio: & herba eiusdẽ nominis: & pseudounio: & myrrhi. & onobryce medicinæ. Cap. xvi.

e St & aron: de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidam enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit dracuntium siluestrem arum pronunciando. Aliqui radicem aron appellauerunt: caulem uero dracuntium: in totum alium. Si modo hic est: qui uocatur apud nos dracunculus. Nanq; aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet: multo quoq; maiorem: & qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam & draconis conuoluti modo: unde ei & nomen. Quin & ipsi græci immensam posuere differentiam Semen dracunculi feruens mordaxq; tradẽdo: tantumq; inesse ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum in cibis fœminarum præferentes: quoniam mas dulcior esset: & in coquendo lentior: pectorisq; uitia purgaret. Aridum impositione inspersum aut eclegmate: urinam & menses cieret. Sic & in oxymelite potum stomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte: ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis tonsillis. Ex oleo hemorrhoidum uitio infudere. lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenena pleureticis: peripneumonicis quoq; & tussientibus. Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieucles. Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle eclegmate & pulmonis uitiis: ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle. attico: oculorum caligines: ac stomachi uitia discutit: tussim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum siue phagedenæ sint: siue carcinomata: siue serpant: siue polypi in naribus: succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle prosunt. Item articulis podagricis com sale recentia uel sicca. Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle ĩposuit ad menses trahẽdos seminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio si a partu non purgantur: & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam apposuit. Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatẽ discutit. Serpentes nidore cum cremat priuatimq; aspides fugat: aut inebriat: ita ut torpẽtes inueniãtur. Perunctos quoq; areo aut laureo oleo fugiunt. Ideo & cõtra ictus dari potu in uino nigro putãt utile. In foliis ari caseus optime seruari traditur. Dracũculus quẽ dixi hordeo maturescente effodit luna crescente. O uino habentẽ serpentes fugiunt. Ideo pcussis prodesse in potu aiunt maiorẽ. ut & mẽses: si ferro nõ attingat: sistat. Succus eius & auriũ dolori prodest. Id aũt quod græci dracontion uocãt triplici effigie mihi demonstratum est foliis betæ: nõ sine thyrso: flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice longa ueluti

ga ueluti signata articulosaq; monstrauere tribus oino caliculis. Folia eius ex aceto decoqui contra serpẽtium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit folio maiore q̃ cornus radice harundinea: totidem ut affirmabant geniculata nodis: quot haberet annos: totidemq; esse folia. Hi ea ex uino uel aqua contra serpentes dabant. Est & eris quæ in eadem ægypto nascitur similis aro: minor tantũ minoribusq; foliis: & utiq; radice: quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Alba geminum caulem: altera unum tantum emittens. Medetur utraq; ulceribus manantibus: item combustis ac fistulis. Collyrio ĩmixta & nomas sistunt: decoctarum in aqua & postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miraculum ingens: cõtracto genitali cuiusq; fœminini sexus animal in perniciem agi. Myriophyllon quod nostri millefolium uocant caulis est tener. Similis fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascitur in palustribus: magnifici usus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & uesicæ: & suspiria: præcipitatisq; ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat hærbam in pratis tenuem: a lateribus capillamenti modo foliosam: eximii usus ad uulnera: boum neruos abscissos uomere solidari ea: rursusq; iungi addita axungia affirmãs. Pseudobunion napi folia habet: fruticans palmi altitudine. Laudatissima in creta. Contra tormina atq; stranguriam: laterũ præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius quini seniue. Myrrhis quam alii smyrrhizam alii myrrham uocant simillima est cicutæ. Caulæ foliisque & flore minor tantum & exilior: cibo non insuauis. Cit menstrua & partus cum uino. Aiunt quoq; eandem potã in pestilentia salutarem eẽ. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatem cibi facit. Vlcera facie aut capite succus eius in aqua triduo macerata sanat. Onobrychis folia habet lentis lõgiora paulo florem rubentẽ: radicẽ exiguã & gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata ĩ farinæ modum & inspersa uino albo strangurias finit. Aluum sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores mouet. Arisaros uel Aris

De coriacesia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis earum quas quidã magicas esse dicunt: & de considia: & de aprossi: & recidiuis morborum. Cap. xvii.

i N promisso hærbarum mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus consectati magos. Coriacesiam & calliciam Pythagoras qua aquam glaciari tradit: & quarum mentionem apud alios non reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadem cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpentium si foueantur dicit. Eundẽq; effusum ĩ hærba qui uestigio contigerint: aut forte respersi fuerint insanabiles perire: monstrifica prorsus natura ueneni præterquam contra uenena. Ab eodem pythagora aproxis appellatur hærba: cuius radix e longinquo concipiat ignes ut naptha: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi: quãuis sanatos admonitionem eorum sentire quotiens florere eam cõtigerit & frumentum: & cicutam: & uiolam similem conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumen eius a q̃busdam Cleemporo medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasque uendicant. Et id ipsum auctoritatem uoluminibus affert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignũ iudicauerit. Quod fecisse scimus Cleemporum: cũ & alia suo ex nomine ederet quis credet? Democriti certe chirocineta esse constat. At in iis ille post pythagoram magorũ studiosissimus quanto portentosiora tradit? Aglaophotin hærbam quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomẽ: in marmoribus arabiæ nascẽtem persico latere. Qua de causa & marmaritiden uocari. Magos utiq; ea uti: cum uelint deos euocare. Achemenidon colore est electri sine folio nascens in tardastilis indiæ cuius radix in pastillos digesta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hippophoruadem appellat: quoniam æque præcipue caueant eam. Theombrotiõ. xxx. schœnis a Choaspe nasci pauonis picturis similem odore eximio. Hanc autem a regibus persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda: stabilitatemq; mentis & iustitiæ uocari. Eandem denique semniona potentiæ maiestate appellari. Aliam deinde Adamantidem armeniæ cappadociæq; alũnam. Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse ꝗ conteri nequeat. Arianidem in arianis gigni igneam colore. Colligi cum sol in leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi: therionarca ĩ cappadocia & mysia nascente: omnes feras torpescere: nec nisi hyenæ urinæ aspersu recreari. Ethiopida in meroe nasci. Ob id & meroidẽ appellari folio lactucæ: hydropicis utilissimã e mulso potam. Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam: difficilemq; aspectu: qua pota terrorẽ minasque serpentium obuersari: ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum. Thalassegle circa indum amnem inueniri: quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obuersantibus miraculis. Theangelida in libano syriæ: dictæo cretæ montibus & babylone & susis persidis nasci: qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa borysthenem. Hæc si bibatur cum myrrha & uino: uarias obuersari species: ridendique finem non fieri in potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Systitieterida

a conuictu i perside nominari: quoniam hilarentur illa: eadem protomedia: qua primatū apud reges optineant. Casigneten: quoniam secum ipsa nascatur: nec cum ullis aliis hærbis. Eādem Dionysionymphadem: quoniam uino mire conueniat. Heliathen uocant in themiscyra regione & cilicię montibus maritimis: folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos & persarum reges: ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermesias ab eodē uocatur ad liberos generandos pulchros bonosq;. Non hærba: sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrha croco uino palmeo: postea admixto theombrotio & lacte bibere generaturos iubet: & a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellentes animo & forma: atq; bonos. Harum oīum magica quoq; uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus asſectator eius hærbam eschynomenem: quoniam appropinquāte manu folia contraheret. Aliā crocidem: cuius tactu phalangia morerētur. Crateias oenotheridem: cuius aspersu e uino feritas oīum aīalium mitigaretur. Anacāpserotem celeber arte grāmatica paulo ante cuius oīno tactu redirent amores uel cum odio depositi. Et habunde sit hactenus attigisse insignia magorum in iis herbis: alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia & lanaria & stratioti medicinæ. Cap. xviii.

Riphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet sursum deorsum decurrētem cū sono hedi: unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt. Hærba lanaria ouibus ieiunis data: lactis abundantiam facit. Aeq; nota lactoris uulgo est plena lactis qđ degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt: & alii similem illi: quam militarem uocant: quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; sanat ex oleo imposita. Celebratur autem a græcis stratiotes. Est ea in ægypto tantum: & inundatione nili nascitur aizoo similis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros ac suppurationes. Sanguinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure masculo mirifice sistit.

De herba quæ nascitur in capite statuæ: & de herba de fluminibus: & herba lingua: & cribro: & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa: & tordyle: & de gramine: & dactylo & fœno græco medicinæ. Cap. xix.

h Erba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno: & alligata in lino ruso capitis dolorem confestim sedare traditur. Herba quecūq; e riuis aut fluminibus ante solis ortum collecta ita: ut nemo colligentem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio. ita ut æger quid sit illud ignoret: tertianas arcere traditur. Lingua herba nascitur circa frontes. Radix eius combusta & trita cum adipe suis: adiiciunt ut nigra sit & sterilis: alopecias emendat unguentium in sole. Cribro in limite abiecto: herbæ intus extantes decerptæ: adalligataeq; grauidis: partus accelerant: Herba quæ gignitur supra fimeta ruris: contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinam fundunt euulsa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demōstrauimus inter arbusta. Iuxta hanc uiduam uite nascitur herba: quam galli rhodoram uocant: caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatam folia urtice in medio exalbida: eadem procedente tempore tota rubētia: florem argenteum: præcipua contra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tusa: ita ut ferro non attingatur: qui perunctus est: si despuat ad suam dexteram ter: efficacius remedium esse aiunt: si tres quoq; trium nationum homines perungant dextrorsus. Herba impia uocatur incana: roris maris aspectu thyrsi modo uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua capitella gerentes: ob id impiam appellauere: quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatam: q; nullum animal eam attingat: existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet: præcipuo aduersus anginas succo lacte & uino admixto: mirumq; traditur: nunq̄ ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaq; & suibus dari quæq; medicamentum id noluerint haurire: eo modo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent: atq; ita non strangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant a similitudine pectinum. Cuius radix cum malua tusa omnia corpori infixa extrahit. Veternosa curat: quæ exedū uocatur. Nodia herba coriariorum officinis etiam hilaris est: aliisue. Nomas curat. Efficacissimamq; aduersus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio. Philanthropon herbam græci appellant hirsutam: quoniam uestibus adhærescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur. Nam quæ canaria appellatur lappa cum plantagine & millefolio tria ex uino carcinomata sanat: ternis diebus soluta. Medetur & suibus hæc effossa sine ferro: & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Quidam adiiciunt & fodientem dicere oportere. hæc est hærba argemon: quam. Minerua repperit suibus iis remedium: qui de illa gustauerint. Cordylen alii semenisilis esse dixerunt. Alii hærbam per se quam & syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio q̄ in montibus nasci. Combustam potu ciere menses: & pectoris excreationes. Efficaciore etiamnum radice. Succo eius ternis obolis hausto renes sanari. Addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipsum est inter hærbas uulgatissimum. Geniculatis serpit inter nodiis: crebroq;

Rontoninum

nodiis:crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur. In parnaso tantum hederacea specie densius q̃ usquã fruticante: flore odorato candidoq;. Iumentis hærba non alia gratior siue uiridis siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoq; eius in parnaso excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarũ succedit decoctum ad uulnera conglutinanda: quod & ipsa hærba tusa præstat. Tueturq; & ab inflãmationibus placat. Decocto adiicitur uinum ac mel ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminib9 medetur & urinæ difficultatibus. Vlceribus uesicæ. Calculos frangit. Semen uehementius urinã impellit. Aluum uomitionesq; sistit. Priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Sũt qui genicula .ix. uel unius uel e duabus tribusue hærbis ad hũc articulorum numerum inuolui lana succida nigra iubeant ad remedia strumæ panorumue. Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire in domum absentis cui medeatur: supeuenientiq; ter dicere ieiuno ieiunum medicamentũ dare. Atq; ita adalligare: triduoq; id facere. Quod e graminum genere septem internodia habet: efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter uesicæ cruciatus decoctum ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum cum in cacumine aculei sint plurimum quini: dactylon uocãt: hos conuolutos naribus inserunt: extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aizoo simile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axungia. Ideo dactylon appellantes quia digytis medeatur. Tertium genus dactyli sed tenuis nascitur in pariẽnis aut tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum sanguinis e naribus fluctiones sistit. Camelos autem necare traditur in babylonis regiones id quod iuxta uias nascit᷑. Nec fœnogræco minor auctoritas: quod telin uocãt: alii carphos. Aliqui buceras: alii ægoceras: quoniam corniculis semen ẽ simile: nos siliciam: quod quomodo seretur suo loco diximus. Vis eius siccare: mollire: dissoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis subuenit: siue duricia: siue tumor: siue contractio sit uuluæ: fouẽtur: insidunt: infusum quoq; prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur: item ex aceto. Sic iocineri decoctum. Diocles difficile p̃ientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarentur. Et in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro somno auxilio. Farinam fœnogræci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit. Itẽq; imposuit imo uentri. Lepras lentigines sulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinens: perungiq; præcipiens. Theodorus fœnogræco miscuit quartam partẽ purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci semen acetabuli dimidia mensura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctum eius utilissimum sit uuluis interaneisq;: exulceratis sicuti semen articulis atq; p̃cordiis. Si uero cũ malua decoq̃tur: postea addito mulso potus ante cætera uuluis interaneisq; laudat᷑. Quippe cũ uapor quoq; decocti plurimũ p̃ sit. Alarumq; etiam grauæolentiam decoctum fœnogræci semen emendat. Farina prurigines capitis furfuresq; cum uino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: itẽ parotidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibusq; quæ recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata subacta ex uino purgat. Mox addito melle psanat. Sumitur & sorbitio e farina ad pectus exulceratum longãq; tussim. Diu decoquit᷑: donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas hærbarum dicetur.

Carpos: Siliculam

Sellarum

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXV. PROOEMIVM.

Natura hærbarum sponte nascentium. Cap. i.

Ipsa quæ nunc dicetur herbarum claritas medicinæ tantũ gratia gignente eas tellure: in admirationem curæ priscorum diligentiæq; animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumq; illis fuit. Nihil deinde occultatum quod nõ prodesse posteris uellent. At nos eleborata iis abscondere atq; supprimere cupimus: & fraudare uitã etiã alienis bonis. Ita certe recondunt qui pauca aliqua nouere: inuidentes aliis: & neminẽ docere in auctoritatem scientiæ ẽ. Tantũ ab excogitãdis nouis ac adiuuãda uita mores absunt. Summũq; opus ingeniorum diu in hoc fuit: ut intra unũquẽq; recte facta ueterũ perirent. At hercule singula quosdã inuenta deorum numero addidere: oĩumq; uitã clariorem fecere cognominibus hærbarum tam benigne gratiã memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira eẽt ĩ iis: quæ satu blandiuntur: aut cibo inuitant: sed culmina quoq; mentium inuia & solitudines abditas oisque

terræ fibras scrutati inuenere:quid quæq; radix polleret:ad quos usus hærbarum folia pertinerent: etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Qui latine usus hærbarum scripserint:& quando ad romanos noticia earum peruenerit:& qui primi græcorum de his composuerint:& de hærbarum inuentiōe:& antiqua medicina:& quare minus exerceantur earum remedia:& de cynorhodo:& de dracunculo medicinæ. Cap.ii.

m Inus hoc q̄ par erat:nostri celebrauere omnium utilitatum & uirtutum rapacissimi. Primusq; & diu solus idem ille.M.Cato omnium bonarum artium magister paucis dumtaxat attigit. Boum etiam medicamina non omissa.Post eum unus illustrium tentauit.C. Valgius eruditione spectatus:imperfecto uolumine ad Diuum Augustum:inchoata etiam præfatione religiosa: ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper medicetur maiestas. Ante condiderat solus apud nos:quod equidem īueni:pompeius Leneus Magni Pompeii libertus: quo primum tempore hāc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto.Nanq; Mithridates maximus sua ætate regum : quem debellauit.Pompeius:omnium ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse argumentis præterq̄ fama intelligitur. Vni ei excogitatum quottidie uenenum bibere:præsumptis remediis: ut consuetudine ipsa innoxium fieret.Primo inuenta genera antidoti:ex quibus unum etiam nomen eius retinet.Illius iuentum autumant sanguinem anatum ponticarum miscere antidotis:quoniam ueneno uiuerent.Ad illum Asclepiadis medēdi arte clari:uolumina composita extant:cum sollicitatus ex urbe roma præcepta pro se mitteret.Illum solum mortalium Mithridatem.xxii.linguis locutum certum est. Nec de subiectis gētibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis.lvi.quibus regnauit.Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curiosus ab hominibus subiectis:qui fuere pars magna terrarum:singula exquirens:scrinium commentationum harum & exemplaria effectusq; in arcanis suis reliquit.Pompeius autem omni regia præda potitus:transferre ea sermone nostro libertum suum Leneum gramaticæ artis doctissimum iussit. Vitæq; ita profuit non minus qua reipublicæ uictoria illa.Præter hos græci auctores medicinæ ꝑdidere:quos suis locis diximus.Ex iis.Crateias:Dionysius:Metrodorus ratiōe blādissima: sed qua nihil pene aliud q̄ rei difficultas intelligatur.Pinxere namq; effigies herbarum:atq; subscripsere effectus.Verum & pictura fallax est ex coloribus tam numerosis:præsertim in æmulatione naturæ: multumque degenerat transcribentium sors uaria. Præterea parum est singulas earum ætates pingi: cum quadripartitis uarietatibus anni faciem mutent.Quare cæteri sermone eas tradidere. Aliqui effigie quidem indicata:& nudis quidem plerunq; nominibus defuncti: quoniam satis uidebatur potestates uimq; demonstrare quærere uolentibus.Nec est difficile cognitu:Nobis certe: exceptis admodum paucis contigit reliquas contemplari scientia Antonii Castoris:cui summa auctoritas erat in ea arte nostro æuo. Visendo hortulo eius:in quo plurimas alebat:centesimum ætatis annum excedens nullum corporis malum expertus ac ne ætate quidem memoria aut uigore concussis.Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur.Inuenta iampridem ratio est prænuntians horas non modo dies ac noctes Solis lunæq; defectum.Durat tamen tradita persuasio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nanque fœminarum scientiam præualere.Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea:aliæque? In primisq; italica circe diis etiam adscripta?unde arbitror natum ut Aeschylus e uetussimis in poetica re refertam italiam hærbarum potentia proderet.Multique circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnum durante in marsis a filio eius orta gente: quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens: multus alias in admiratione Circes gloriam hærbarum ægypto tribuit:tum etiam cum rigaretur ægyptus illa non autem esset: postea fluminis limo inuecta.Herbas certe ægyptias a regis uxore traditas suæ Hælenæ plurimas narrat: ac nobile illud Nepenthes obliuionem tristitiæ ueniamq; afferens:& ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinandum.primus autem omnium: quos memoria nouit: Orpheus de iis herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Museus & Hesiodus polion herbam inquantum mirati sunt: diximus.Orpheus & Hesiodus suffitiones commendauere.Homerus & alias nominatim hærbas celebrat:quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia primus uolumen de earum effectu cōposuit:Apollini: Aesculapioq; & in totum diis immortalibus inuentione:& origine assignata. Composuit & Democritus: ambo peragatis persidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq; magis:Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret etiam incredibilia dictu Xanthus historiam auctor in prima earum tradidit occisum draconis catulum reuocatum ad uitam a parente herba:quam balin nominat. Eademq; tillonem quem draco occiderat: restitutum saluti.Et Iuba in arabia hærba reuocatum ad uitam hominem tradit.Dixit Democritus: credidit Theophrastus esse hærbam: cuius contactu illatæ ab alitæ: quam rettulimus: exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus. Quæ etiam si fide carent:admirationem tamen implet: coguntq; confiteri multum esse: quod uero supersit inde & plerosque uideo existimare: nihil non hærbarum ui effici posse.

Sed plurimarum

Sed plurimum uires eſſe incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferũt dictum quaſdam etiam fortaſſis calcatas prodeſſe. Obſeruatum certe eſt iflammari uulnera ac morbos ſuperuentu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc non plures noſcuntur cauſæ? niſi q; eas agreſtes litterarumq; ignari experiuntur: utpote qui ſoli inter illas uiuant. Præterea ſecuritas quærẽdi obuia medicoꝝ turba. Multis etiam inuentis nomina deſunt. ſicut illi quã rettulimus in frugum cura: ſcimuſq; defoſſam in angulis ſegetis præſtare ne qua uis intret. Turpiſſima cauſa raritatis: quod etiam qui ſciunt: demonſtrare nolunt: tanq̃ ipſis pariturum ſit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis: alias inuenit caſus: alias (ut uere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus: pauorem aquæ: potuſq; omnis afferens odium. Nuper cuiuſdã militantis in prætorio mater uidit in quiete ut radicem ſilueſtris roſæ: quã cynorhodon uocant: eblanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In luſitania res gerebatur hiſpaniæ proxima parte. Caſuq; accidit: ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueniret epiſtola orantis: ut pareret religioni. Seruatuſq; eſt ex inſpirato. Et poſtea quiſq; auxilium ſimile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat ſpongiolæ quæ ĩ mediis ſpinis eius naſcitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouintia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracũculum appellatum caulem pollicali craſſitudine uerſicoloribus uiperarum maculis: quã ferebant contra omnium morſus eſſe remedium: Alius eſt quem nos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali fere altitudine rurſuſq; cum iiſdem in terram ſe cõdentis: nec oĩno occultato eo apparet ſerpens: uel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere: ſi tantum præmoneret: tempuſq; formidinis demonſtraret.

De quodam peſtifero fonte germaniæ: & de britannia: & maximis morboꝝ doloribus. Cap. iii.

n

Ec beſtiarum ſolum ad nocendum ſcelera ſunt: ſed interim aquarum quoq; ac locorum. In germania trans rhenum caſtris a Germanico Cæſare ꝓmotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus: qua pota intra bienninm dentes deciderent. Compageſq; in genibus ſoluerentur. Stomaccacen medici uocabant & ſceletirben. Ei malo reperta auxilio eſt hærba: quæ uocatur britannica non neruis modo & oris malis ſalutaris: ſed contra anginas quoq; & ſerpentes. Folia habet oblonga nigra: radicem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocant: qui collectus prius q̃ tonitrua audiantur: & deuoratus ſecuros in totum reddit: Friſi qua caſtra erant noſtris demõſtrauere illam. Miror quidem quæ nominis eſſet cauſa: niſi forte confini occeano britanniæ ueluti propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam: quoniam ibi plurima naſceretur certum eſt. Etiam tum britannia libera fuit quidem: & hic quõdam ambitus nominibus ſuis eas adoptandi: ut docebimus feciſſe reges: ut res tanta debeatur: hærbam inuenire: uitam iuuare nõ fortaſſis credet aliquis: cum hæc noſtra friuola quoq; exiſtimentur: adeo deliciis ſordent: etiam quæ ad ſalutem pertinent. Auctores tamen quarum inueniuntur in primis celebrare par eſt: effectu earum digeſto in genera morborum. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit: & præter fortuita caſuſq; & noĩa quæ omnis hora excogitat ad milia morborum ſingulis mortalibus timenda. Qui grauiſſimi ex iis ſint diſcernere ſtultitia prope uideri poſſit: cũ ſuus cuiq; ad præſens quiſq; atrociſſimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento aſperimos cruciatus eſſe calculorum a ſtillicidio ueſicæ. Proximum ſtomachi tertium eorum qui in capite doleant. Non ob aliud fere morte conſcita græcis: & noxias hærbas demonſtratas miror equidem. Nec uenenorum tantum: quoniam ea conditio uitæ eſt: ut mori plerũq; etiam optimi portus ſit: tradatq; Varro Seruium Clodium equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura perunxiſſe: & poſtea caruiſſe ſenſu omni æque q̃ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monſtrandi qua mentes ſoluerentur? Partus eliderentur? multaq; ſimilia? Ego nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidem memoro. Lucullum imperatorem clariſſimum amatorio periiſſe. Nec alia magica portẽta: niſi ubi cauenda ſunt aut coarguenda in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeq; præſtitum uitæ ſalutares dixiſſe ac poſtea inuenta.

De moly: & dodecatheo: & pæonia uel pentorobo uel glycyſide: & panace uel aſclepio: & heracleo panace: chironio: & panace centaureo: uel pharmaceo: & heracleo ſiderio: & hyoſcyamo uel apollinari ſiue altercangeno. Cap. iiii.

l

Audatiſſima hærbarum eſt Homero teſte quam uocari ab diis putat moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſſignat. Contraq; ſumma ueneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa pheneũ & in cyllene arcadiæ tradunt. Specie illa homerica radice rotunda nigraque: magnitudine cepæ folio ſcyllæ: effodi autem difficulter. Græci auctores florem eius luteum pinxere: cum Homerus candidum ſcripſerit. Inueni e peritis hærbarum medicis: qui & ĩ italia naſci eam diceret: afferriq; campania mi

hi aliquot diebus effosam inter difficultates saxeas radicis triginta pedes longæ. Ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Ab ea maxima auctoritas hærbæ est: quã dodecatheon uocant. omnium deorum maiestatem cõmendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradũt. Folia eius septem lactucis simillima exeunt a lutea radice. Vetustissima inuentu pæonia est: Nomenq; auctoris retinet. Quã quidam pentorobon appellant: alii glycysiden. Hæc quoq; difficultas est: q eadem aliter alibi nuncupat. Nascitur opacis montibus caule inter folia digytorum quattuor ferẽte in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. In est iis semen copiosum: rubrum: nigrumq;. Hæc medetur et faunorum in quiete ludibriis. Precipiunt eruere noctu: quoniã si picus martius uideat: tuendo in oculos impetum faciat. Panaces ipso nomine omniũ morboꝶ remedia promittit: numerosum & diis inuentoribus adscriptum. Vnum quippe asclepion cognominatur: quoniã is filiam panaciam appellauit. Succus eius est coactus: ferulæ qualem diximus. Radix est multi corticis & salsi. Hac euulsa scrobem repleri uario genere frugum religio est: ac terræ piamentũ. Vbi: quonã & fieret modo: & quale maxime ꝓbaretur iter pegrina docuimus. Id quod e macedonia affertur bucolicon uocant: armẽtariis sponte erumpentẽ succũ excipientibus: hoc celerrime euanescit. Et in aliis autem generibus iprobatur maxime nigrum ac molle. Id. n. argumẽtũ est cæra adulterati. Alteꝶ genus heracleon uocant: & ab Hercule inuentum tradunt. Alii origanum heracleoticũ siluestre: quoniã est origano simile: radice inutili. De origano diximus. Tertiũ panaces chironeon cognominatur ab inuentore. Folium eius lappatu simile maius tamen & hirsutius. Flos aureus: radix parua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus eoq; amplius q̃ supradicta ꝓdest. Quartũ genus panaces ab eodem Chirone repertũ centaurion cognominat᷑. Sed & pharnaceon in cõtrouersia inuentionis a Pharnace rege deductũ. Serit᷑ hoc longioribus q̃ cætera foliis: & serratis. Radix odorata ĩ umbra siccat᷑: uinoq; gratiã adiicit: Huius genera duo fecere: alteꝶ leuioris folii: alteꝶ tenuioris. Heracleõ siderio & ipsum ab Hercule inuẽtũ est: caule tenui digytoꝶ quattuor altitudine. Flore puniceo: foliis coriãdri. Iuxta lacus & amnes inuenit᷑. Oĩaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat. Est Chironis inuentũ ampelos quæ uocat᷑ chironia: de qua diximus iter uites. Sicuti de herba cuius iuẽtio assignat᷑ Mineruæ Herculi quoq; eam adscribunt: que appollinaris adud arabas altercũ siue altercangenum: apud græcos uero hyoscyamus appellat᷑. Plura eius genera. Vnũ nigro semine foliis pene purpureis spinosum. Talis nascit᷑ ĩ galacia. Vulgare aũt cãdidius ẽ & fruticosius: altius papauere. Tertii semẽ irionis semini simile. & oĩa ĩsaniam gignentia: capitisq; uertigines. Quartũ genus molle: lãudinosum pinguius cæteris. Candidi seminis: in maritimis nascẽs: hoc recepere medici. Item rufi seminis nonnunq̃ ante candidum rufescit: si non e maturuit: improbaturq;. Et alioqn nullum nisi cũ inaruerit legit᷑: natura uini. Ideoq; mentem caputq; infestans. Vsus seminis & per se & succo expresso. Exprmitur separatim: & caulibus foliisq; utuntur & radice: temeraria in totũ (ut arbritror) medicina. Quippe etiam foliis constat mentem corrũpi: si plura q̃ quattuor bibant᷑. Etiam antiqui in uino febrem depelli arbitrabant᷑. Et oleum fit ex semine: ut diximus: quod ipsum auribus infusum tentat mentẽ: mireq; contra uenenum remedia prodidere iis: & ipsum pro remediis: deo nullo omnia experiendi fine: ut cogerentur etiam uenena prodesse.

Floribus Diosco.

De linozoste parthenio hermupoa siue potius mercuriali: & achillea: & panace heraclea sideriti millefolio. & de scopa regia: & hermineo teucrio splenio: de melampodio siue helleboro: quotue eorum genera: & de nigro helleboro & albo medicinæ: & quando detur: & quomodo sumendum: & quibus non dandum: & q mures necat. Cap. v.

hermubotanen

Linozostis siue parthenion a Mercurio inuentus est: ideo apud græcos hermupoan multi uocant. Eam apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera: masculus & fœmina quæ efficacior: caule cubitali interdum ramoso in cacumine: ocimo angustioribus foliis geniculis densis: alarum cauis multis: semine in geniculis dependente: fœminæ copioso: mari iuxta genicula stanti rariore ac breui: contortoq;. Fœminæ soluto & candido. Folia maribus nigriora: fœminis candidiora: radix superuacua: prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est quod de utroq; eorum genere proditur. Vt mares gignantur hunc facere: ut fœminæ illam. Hoc contingere si a conceptu succus protinus bibatur in passo: edanturue folia decocta ex oleo & sale: uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio: & dnabus aut tribus spicis donec decoquatur. Decoctũ dari iubent: & hærbam ipsam in cibo altero die purgationi: mulieribus per triduum: quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas. Easq; ad hunc modũ adhuc medicorũ nemo nouit. Ille eas uuluæ cũ melle uel rosaceo uel lilino uel irino admouit: item ad ciendos menses secundasque. Hoc idẽ præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit: epiphoris: stranguriæ & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidẽ soluendæ: uel in febri decoquatur quantũ manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias: bibitur sale & melle admixto: necnon cũ ungula suis aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranq; dandam: siue cum malua decoctum. Thoracem purgat. Bilem detrahũt. Sed stoma

chum lædunt

chum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & achilleon Achilles discipulus Chironis: qua uulneribus mederetur: quæ ob id achilleos uocatur. Hac sanasse Thelephum dicitur. Alii primum eruginem inuenisse utilissimam emplastris ideoq; depingitur ex cuspide decutiens eam gladio in uulnus Telephi. Alii utroq; usum medicamento uolunt. Aliqui & hanc panacē heracleon: alii sideriten. Hanc apud nos millefoliam uocant cubitali scapo ramosam: minutioribus q̄ fœniculi foliis uestitam ab imo. Alii fatentur quidem illam uulneribus utilem: sed ueram. achileō esse scapo cæruleo pedali: sine ramis ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter uestitam. Alii quadrato caule capitibus marrubii folio quercus. hanc etiam præcisos neruos glutinare faciunt. Alii sideriten in maceriis nascentem cum teritur fœdi odoris. Etiamnum aliam similem huic: sed candidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis nascentem. Aliam uero quinum cubitorum ramulis exilibus triangulis: folio filicis: pediculo longo betæ semine: omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissimo folio: scopam regiam uocant: Medetur anginis suum. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion quam quidam Hemionion uocant: spargentem iuncos tenues: folia curua asperis locis nascentem: austero sapore: nunquam florentem. Neq; semen gignit. Medetur lyenibus. Constatq; sic inuentam: cum exta super eā proiecta essent: fertur adhæsisse lyeni: eumq; exinanisse. Ob id a quibusdam splenion uocatur. Narrāt sues qui radicem eius edunt sine splene inueniri. Quidam ramis hysopi surculosam: folio fabæ. Eodem nomine appellant: & colligi florentem adhuc iubent adeo florere non dubitant: maximeq; ex ciliciis & pysidiæ montibus laudant. Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt: capras purgari pastore illo animaduertente datoque lacte earum sanasse prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima duo sunt candidum ac nigrum. Hoc radicibus tātum intelligi tradunt pleriq;. Alii folia nigri platani similia: sed minora nigrioraq;: & pluribus diuisuris scissa. Albi betæ incipientis. Hæc quoq; nigriora & canalium dorso rubescentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis conuoluto radice fibrata ceparum modo. Nigro equi boues sues necantur. Itaq; cauent id cum candido uescantur. Temdestiuum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in oeta monte. Et optimo uno eius loco pyram. Nigrū ubiq; prouenit: sed melius in helicone: qui mons & aliis laudatur hærbis. Candidum probatur oeteū. Secundum ponticū. Tertio loco heleaticū: quod in uitibus nasci ferunt. Quarto parnasium quod adulteratur etolico ex uicino. Nigrū ex iis melāpodion uocant: quo & domos suffiūt purgantq; aspergentes se & pecora. Cū precatione solenni hoc & religiosius colligitur. Primū. n. gladio circūscribitur. Deinde qui succisurus est ortū spectat. Et precatur ut id liceat sibi concedentibus diis facere. Obseruatq; aquilæ uolatus: fere enim secantibus interest. Et si prope aduolauerit: moriturum illo anno qui succidit augurium est. Nec album facile colligitur: caput aggrauās maxime: nisi præsummatur aliū: & subinde uinum sorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrū alii entomon uocant: alii polyrrhyzon: purgat per inferna. Cādidum autē uomitione. Causasq; morborum extrahit. Quondā terribile. Postea tam promiscuū: ut pleriq; studiorum gratia ad prouidenda acrius quæ cōmentabant̄: sæpius sumptitauerint. Carneadem responsurū Zenonis libris. Drusum quoq; apud nos tribunorū populariū clarissimū: cui ante omnes plebs adstās plausit: optimates uero bellum marsicum imputauere: cōstat hoc medicamento liberatū comitiali morbo in antycira insula. Ibi enim tutissime summit̄: quoniā (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia ueratrum uocat. Farina eorum per se & mixta radiculæ qua lanas diximus lauari sternutamētum facit. Amboq; somnum. Legunt̄ autē tenuissimæ radices breuesq; ac uelut decurtatæ etiā hæ. Nam summa quæ est crassissima cepis similis canibus tantum datur purgationis causa. Antiqui radicem corticemq; carnosissimum eligebant: quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongiis opertam turgescentemq; in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant iis utentes. Nūc ramulos ipsos ab radice sua grauissimi corticis ita dantes. Optimum quod acre gustu: feruensq; in frangēdo puluerem emittit. Durare uim eius. xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis insanientibus hydropicis dummodo citra tebrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluum & bilem pituitasq;. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma: modice quattuor obolis. Miscuere aliqui & scamoneā: sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert. Oculorum caliginem fotu discutit. Ob id quidam & inunxere. Tritū strumas suppurata duritias concoquit: & purgat. Item fistulas tertio die exēptum. Verrucas tollit cum squamis æris: & sandaraca. Hydropicorum uētri imponitur cum farina hordeacea & uino. Pecorum & iumētorum pituitas sanat surculo per aurem traiecto: & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedum cum ture & cera ac pice uel cum pisseleo. Album optimū: quod celerrime mouet sternutamenta: sed multum terribilius nigro: præcipue si quis apparatū poturo℞ apud antiquos legat: contra horrores strangulatus intempestiuas somni uires singultus infinitos aut sternutamenta: stomachi dissolutiones tardiores uomitus aut longinquiores: exiguo aut nimios. Quippe alia

binū. Dio. Hermion. Ari

dare soliti: quæ concitarent uomitiones ipsumq; helleborum extraherent medicamentis aut clysteribus: sæpe etiam sanguine uenis emisso. Iam uero & cum prospere cedat terribilius uisu in uariis coloribus uomitionum: & post uomitiones obseruatione alui: balnearum dispensatione: totius corporis cura antecedente: omnia hæc magno terrore & fama. Nāq; tradunt absumi carnē si coquatur una. Sed antiquorum uitium erat: q; propter hos metus parcius dabāt: cum celerius erumpat: quo largius sumitur. Themison binas nō amplius drachmas donauit: sequentes & quaternas dedere. Claro Herophili preconio qui helleborum fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis enim intus oībus ipsum i primis exire. Præterea mirum inuentū est: q; incisum forficulis ut diximus: cribrāt: cortex remanet. Hoc inanito medula cadit. Hæc in nimia purgatione data: uomitiones sistit: Cauendū est fœlici quoq; cura ne nubilo detur die: qppe impatibiles cruciatus existunt. Nam æstate potius q̄ hyeme dandū nō est in dubio. Corpus septē diebus præparandū cibis acribus: abstinentia uini: quarto & tertio de uomitionib9 pridie cœnæ abstinentia. Album e dulci datur: aptissime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenere dissectis raphanis inserere helleborum: rursusq; cōprimere raphanos: ut transeat ius: atq; eo lenimēto dare. Reddi post quattuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragit̃ horis. Medetur ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini: melancholicis: insanientibus: lymphaticis: elephantiæ albæ: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipientibusq; tympanicis: stomachicis: spasticis: clinicis: ischiaticis: quartanis quę aliter non desināt tussi ueteri inflammationibus: torminibus redeuntibus. Vetant dari senibus & pueris. Item mollibus ac fœminei corporis: animæue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̄ uiris. Item timidis: aut si exulcerata sint præcordia: uel tumeant: minimeue sanguinem excreantibus: causariis uel latere: uel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitum: item suppurationi ueteri. Mures polēta admixtum necat. Galli sagittas in uenatu helleboro tingunt: circūcisoq; uulnere teneriorē sentiri carnē affirmant. Muscæ quoq; necantur albo trito & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasis emendatur.

De mithridatia & scordoti siue scordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dynama: & eupatoria & centaurea siue chironia: & de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche medicinæ. Cap. vi.

i Psi Mithridati Crateias adscripsit unam mithridatiam uocatā. Huic folia duo a radice achanto similia. Caulis inter utraq; sustinens roseum florem. Alteram lenem scordotin siue scordion ipsius manu adscriptam: magnitudine cubitali: quadrangulo caule ramosam quernæ similitudine foliis lanuginosis. Reperitur in ponto campis pinguibus humidisq; gustus amari. Est & alterius generis: latioribus foliis: mentastro similis: plurimosq; utraq; ad usus per se & inter alia in antidotis. Polæmoniam alii philæteriam a certamine regum inuentionis appellant. Capadoces autem chiliodynamā radice crassa: exilibus ramis: quibus in summis corymbi depēdent: nigro semine cætero rutæ similis. Nascitur in montosis. Eupatorio quoq; regiam auctoritatem habet. Caulis lignosi nigricātis hirsuti: cubitalis aliquando: & amplioris: foliis per interualla. v. folii: aut canabis per ambitum incisis quinquepartito: nigris & ipsis plumosisq; radice superuacua. Semen dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Centauria curatus dicitur Chiron cum Herculis exceptus hospitio pertractanti arma: sagitta excidisset in pedem: quare aliqui chironium uocant. Folia sunt lata & oblonga: serrata ambitu densa ab radice: caules ternum cubitorum geniculati. In iis capita ceu papauerum Radix uasta rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita madida. Succo amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima arcadia: elide: messenia: pholoe & lycæo atq; in alpibus: pluribusq; locis in lycia. Quidam & ex ea lyciū faciunt. Vis in uulneribus tanta ut cohærescere etiam carnes tradantur: si coquantur simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda quibus dicetur: si febris sit: in aqua trita: cæteris in uino. Medetur & omnium morbis decocte succus. Est alterum centaurion cognomine lecton: minutis foliis: quod aliqui libadion uocant: quoniam secundum fontes nascitur: origani simile: angustioribus & longioribus foliis anguloso caule palmum alto fruticanti: flore lychnidis: radice tenui & superuacua succo efficax. Ipsa herba autumno legitur: succus e fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ uocant: propter amaritudinem summam. Galli exacum: quoniā omnia mala medicamenta potum e corpore exigat: per aluum. Tertia est centauris cognomine triorchis. Qui eam secat rarum est ut non uulneret sese. Hæc succū sanguinem mittit. Theophrastus defendi eam: impugnariq; colligentes tradit a triorche accipitrum genere: a quo & nomen accepit. Imperiti confundunt hæc omnia: & uni generi assignant.

De climeno & gentiana & lysimachia & parthenide & artemisia & ambrosia & nymphea heracleo & euphorbia medicinæ. Cap. vii.

c Limenos a rege hærba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcincta odore graui & semine hederæ: siluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur: dicemus.

ur:dicemus. Sed hic indicandum est dum medeatur: sterilitatem pota etiam in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt: caule quadrato: folliculis cum semine inter se implexis: uelut i polyporum cirris. Et succus autem in usu. Vis eius summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius rex illyriorum ubiq; nascentem: in illyrico tamen præstantissimam folio fraxini: sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudine: cauo & inani: ex interuallis foliato. triũ aliquando cubitorum: radice lenta: subnigra sine odore aquosa: montibus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radicis natura est excalfactoria: sed prægnantibus nõ bibenda. Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam: quæ ab eo nomen retinet: celebrata Erasistrato. Folia habet salicis uiridia: florem purpureum: fruticosa: ramulis erectis odore grauí: gignitur in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriam affectauere. In quibus artemisia uxor Mausoli adoptata hærba quę antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab artemide artemisiam cognominatã putent: quoniam priuatim medicatur fœminarũ malis. Absinthii autem modo fruticosa maioribus foliis píguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera tenuioribus: & nõ nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem noie appellant simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erumpentes: cum uua maturescit odore non in iucundo: quã quidam brotin alii ambrosiam uocant. Talis in cappadocia nascitur. Nymphea nata traditur a nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoq; eos qui bibant eã. xii. diebus coitu geniturаq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone Boeoti Madon uocant qui & semen edunt. Nascitur in aquosis: foliis magnis in summa aqua & aliis ex radice prodeuntibus flore lilio simili: & cũ defloruerit capiti papaueris. In caule secat' autũno. Radix nigra in sole siccatur. Aduersaturq; aluinis. Est & alia nymphea in thessalia amne peneo: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrum nostrorum ætate rex iuba quã appellauit euphorbiam medici sui nomine & fratris musæ: a quo Diuum Augustum conseruatum indicauimus. Iidẽ fratres instituere a balneis frigida multa corpora astringi. Antea nõ erat mos nisi calida tãtum lauari sicut apud Homerũ etiã inuenimus. Sed Iubæ uolumen quoq; extat de ea hærba: & clarum præconium. Inuenit eã in monte atlante: spectatur foliis acanthinis. Vis tanta est: ut uel e longinquo succus excipiatur incisæ conto. Suscipitur excipulis uentriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet. Qui colligunt clarius uident. Contra serpentes medet'. Quacũq; parte percussa uertice inciso & medicamento addito. Ibi getuli qui legunt: hedino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim quod sincerum nõ est fastidiendũ odorem habet. multũ infra hunc succum est qui in gallia fit ex hærba chamelea granum cocciferente. Fractus ammoniaco similis est: etiã leui gustu os accensum diu detinens: & magis ex interuallo donec fauces quoq; siccet.

Aureum Diosco.

Ei allium

De plantagine & buglosso: & cynoglosso: & buphthalmo: & scythica: & de spartania: & hippice: & ischæmone: & betonica: & cantabiaca: & cõsiligine: & hyberida: & chelidonia: & canaria & elaphobosco: & dictãno: & aristolochia: & quod eius delectatione iuoluant pisces: & statim capiantur: & medicinæ cõtra serpentium ictus ex hærbis quas superius nominauit. Cap. viii.

c Elebrauit & themison medicus uulgarem herbam plantaginem tanquam inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus: linguæ pecorum simillimis: caule anguloso in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterum modo inclusa: quæ quia septena sunt quidam eam heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est: & napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore cauterii uicem optinens. Nulla res æque sistit fluctiones: quas græci rheumatismos uocant. Iungitur huic Buglossos boum linguæ similis: cui præcipuum q; in uinum deiecta animi uoluptates auget: & uocatur euphrasinum. Iungitur & cynoglossos caninas imitans linguas topiariis operibus gratissima. Aiuntque quæ tres thyrsos seminis emittat: eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quattuor ad quartanas. Est alia similis ei: & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersatur. Est & buphthalmos similis boum oculis: folio fœniculi: circa oppida nascens fruticosa caulibus: qui & manduntur decocti. Quidam cochlam uocant. Hæc cum cæra steatomata discutit. Inuenere hærbas & uniuersæ gentes. Scythia eam primum: quæ scythice uocatur: circa boeotiam nascens prædulcis. Aliam quoque utilissimam quam spartaniam uocant. Magna & ea commendatio: q; in ore eam habentes famem sitimq; non sentiunt. Idem præstat apud eos hippice dicta: q; in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus hærbis scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitiq;. Ischemonem thracia inuenit: qua ferunt sanguinem sisti: non aperta modo uena: sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis: foliis asperis & lanuginosis farcitur in nares. Quæ in italia nascitur: & sanguinem eodem adalligata sistit. Vetones in hispania eam quæ betonica dicitur in gallia. In italia autem serratula a græcis cestron aut psychotrophon ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule cubito-

rum duum a radice spergens folia fere lappathi serrata stamine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetum stomacho & claritati oculorum. Tantumq; gloriæ habet: ut domus in qua sata sit tuta existimetur a piaculis omnibus. In eadem hispania inuenta est cantabrica per Diui Augusti tempora a cantabris reperta. Nascitur ubiq; caule iunceo pedali in quo sunt flosculi oblongi uelut calathi. In iis semen perquam minutum. Nec alias defuere hispaniæ hærbis exquirendis: ut in q̄bus etiamnum hodie in uirorum lætiore conuictu potionem e centũ hærbis mulso additis credidere saluberrimam suauissimamq;. Nec quisquam genera earum iam nouit aut multitudinem. Numerus tantum constat in nomine. Nostra ætas meminit hærbam in marsis repertam. Nascitur æquiculis circũuicum neruesiæ: uocatur consiligo. Prodest ut demonstrabimus suo loco deploratis in pthisi. Inuenit nup & Seruilius Democrates primus medentium quam appellauit hiberidam quaquã ficto nomine inuentioni eius assignato carmine. Nascitur maxime circa uetera monumenta parietinasq; & inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii: caule cubitali: semine tam paruo: ut uix aspici possit. Radici odor nasturtii. Vsus æstate efficatior: & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cũ axungia modica utilissima: uiris plurimis quaternis horis: fœminis minus dimidio adalligata: ut dein in balneum descendatur in calidam & postea oleo & uino corpus perungatur: diebusque uicenis interpositis idem fiat sicca admonitio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos. Imponitur non in ipsa inflammatione: sed imminuta. Animalia quoq; inuenere hærbas: in primisq; chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt uisum: ut quidam uolunt etiam erutis oculis. Genera eius duo. Maior fruticoso caule: folio pastinacæ erraticæ ampliore ipsa altitudine duum cubitorum. Colos albicãs: flos luteus. Minori folia hedere rotũdiora minus candida Succus croci mordax. Semen papaueris. Florent aduentu hirundinum. Discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur: & in æreo uase cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur: singulari remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per se succo in collyriis: quæ chelidonia appellantur ab ea. Inuenerunt & canes canariã: qua fastidium deducunt: eamque in nostro conspectu mandunt: sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit etenim depasta cernitur. Notata est autem hæc animalis huius malignitas i alia hærba maior. Percussus enim a serpente: mederi quadam sibi dicitur: sed illam homine inspectante nõ decerpit. Simplicius ceruæ monstrauere elaphoboscon: de qua diximus. Item seseli enixæ a partu dictamnum ostendere (ut indicauimus) uulneratæ eo pastæ statim decidentibus telis. Non est alibi q̃ in creta: ramis prætenue: pulegio simile: feruens & acre gustu: foliis tantum utuntur. Flos nullus ei est: aut semen aut caulis. Radix tenuis & superuacua. Et in creta autem non spatiose nascitur: mireq; a capris expetitur. Pro eo est & pseudodictãnum multis in terris nascens: folio simili: ramulis minoribus a quibusdam condris uocatum. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamum enim minima portiõe accẽdit os. Qui legere eam: in ferula uel arũdine condunt: præligantq;: ne potentia euanescat. Sunt qui dicant utranque nasci multifariam: sed deteriores in agris pinguibus: uerã quidam dictamum nõ nisi in asperis. Est & tertium genus dictamũ uocatum: sed neq; facie neq; effectu simile folio sisybri: ramis maioribus procedente persuasione illa: quicq̄d in creta nascitur: infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. Proxime quod in parnaso: alioq̄n herbiferum esse & pelium montẽ in thessalia. Et telethrium in euboea. Et totam arcadiam ac laconicam. Tradunt arcades quidem nõ medicaminibus uti: sed lacte circa uer: quoniam tunc maxime succis hærbę turgeant: medicenturq;: uberes pascuæ. Bibunt autem lac uaccinum: quoniam boues omniuoræ sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta fit. Circa abderã: & limitẽ: qui Diomedis uocatur equi pasti inflãmantur rabie: circa pothniam uero & asini. Inter nobilissimas aristolochiæ nomen dedisse grauide uidentur: q̃m esset ariste lechuses. Nostri malum terræ uocãt & quattuor genera eius seruant. Vnum tuberibus radicum rotundis foliis inter maluam & hederam nigrioribus pinguioribusq;. Alterum masculæ radice longa quattuor digitorum longitudine baculi crassitudine. Tertium lõgissimæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præcipua uis: quæ clematicis uocatur: ab aliis cretica. Omnes colore buxeo: caulibus paruis: flore purpureo. Ferunt bacculas paruas uelut cappari. Valent radice tantum. Est & quæ pistolochia uocatur quarti generis: tenuior q̃ proxime dicta: densis radicis capillamentis iunci plenioris crassitudine. Hanc quidã polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus. Sed oblonga radice tenuiorique gratior. Carnosi enim est corticis: unguẽtis quoq; nardinis cõueniens. Nascũtur pinguibus locis & cãpestribus. Effodere eas messibus tempestiuũ: ita desquãmato terreno seruantur. Maxie tñ laudatur pontica. Et in quocũq; genere põderosissima quæq; medicinis aptior. Rotunda cõtra serpentes. Oblonga in summa tamẽ gloria est etiam modo. A conceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut traditur. Piscatores campaniæ radicem eã: quæ rotunda est: uenenum terræ uocãt: coramq; nobis contusam imixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira: statimq; exanimati fluitãt. Quæ polyrrhizos cognoiatur: cõuulsis contusis ex alto præcipitatis radice pota

ex aqua

ex aqua utilissima esse traditur. Semine pleureticis & neruis confirmare excalfacere. Eadem satyrion est. Verum & effectus earum ususq; dicendi sunt. Ordiendumq; a malorum omnium pessimo: idest serpentium ictu. Medentur ergo britannica hærba. Panaces generum omnium radix e uino. Chironiæ & flos & semen potum illitumq; ex uino & oleo. Priuatimq; quæ cunila bubula appellatur. Polemonia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuatim ad angues potę & illitæ: siue succo siue folio siue decocto. Centauriæ maioris radice drachma i uini albi cyathis tribus. Gētiana præcipue aduersus angues duabus drachmis cum pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorem fugiūt serpentes. Datur ex uino percussis chelidonia. Morsibus imponitur betonica præcipue: cui uis tanta perhibetur: ut inclusæ circulo eius serpentes ipse sese interimat flagellando. Datur & ad ictus semen eius denarii pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cantabricæ: dictamni: aristolochiæ radicis drachma in uini hemina sæpius bibenda: prodest & illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

De argemonia: & agarico: & echyo: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: & lemonia: & quinq; folio: & dauco: & persolata: & arctio: & cyclamino: & peucedano. Cap. ix.

a Rrgemonia quoq; radice eius denarii pondere in uini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dici cæterisq; quæ primū nominabūtur. In eo autem genere medendi primum conuenit: quāquā nominari in quo maxime ualebit. Folia habet anemonæ æqualia diuisa apii modo: caput in cauliculo papaueris siluestris: item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt: & id demum probant cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus circa bosporum: colore candido. Datur obolis quattuor cōtritum cum binis cyathis aceti mulsi. Id quod in gallia nascitur infirmius habetur. Præterea mas spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis: mox in amaritudinē transit. Galatia
Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata: drachmis duabus ex uini cyathis quattuor datᷣ. Item altera quæ lanugine distinguitᷣ spinosa: cui & capitula uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidam arcion personatam uocant: cuius folio nullum est latius: grandes lappas ferentē. Huius radicē decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex uino datur peculiariter contra aspidas. Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̄ hierabotane. Aliqui paristereon: nostri uerbenacā uocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uerritur. Domus purgantur: lustrāturq;. Genera eius duo sunt. Folia quā fœminam putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriusque plures: tenues: cubitales: angulosi. Folia miora q̄ quercus: angustioraq;: diuisuris maioribus: colos glaucus: radix longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam nō distinguunt: sed unum omnino genus faciunt: quoniam utraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur galli: & præcinunt responsa. Sed magi utiq; circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint: febres abigere: amicitias conciliare nulliq; nō morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere: ita ut ne luna aut sol conspiciatur: fauis ante & melle terræ ad piamentum datis. Circūscriptā ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari in umbra separatim: folia: caulem: radicem. Aiūtq; si aqua spargatur triclinium: qua maduerit: lætiores cōuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur ex uino. Est similis Verbasco hærba: quæ sæpe fallit pro eo capta: foliis minus candidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit: ideoq; romæ blattariam uocant. Lemonium succum lacteum mittit: concrescentem gūmi modo humidis locis. Datur denarii pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum est: cū etiam fraga gignēdo cōmendetur. Pētapegis
Græci uocāt pentapentes siue chamezeleon siue pentaphyllon. Cum effoditur rubrā habet radicē. Hæc inarescens nigrescit & angulosa fit. Nomē a numero foliorum habet. Et ipsa hærba incipit & desinit cum uite. Adhibetur & purgādis domibus. Aduersus serpentes bibitur & eius radix quæ sparganion uocatur ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodotus quæ persequi nihil attinet: cum sint differentiæ duæ. Probatissimæ in creta mox in achaia & in siccis ubicūq; nati: fœniculi similitudine: cādidioribus foliis & minoribus hirsutisq;. Caule pedali recto: radice suauissimi gustus & odoris. Hoc genus ī saxosis nascitur meridianis. Reliqua genera ubiq; nascuntur terrenis collibus limitibusq; nec nisi pingui solo: foliis coriādri: caule cubitali: capitibus rotundis: sæpe pluribus q̄ ternis: radice lignosa: sed cū inaruerit superuacua. Semen eius cymino simile: prioris milio album acre odoratum omnibus & feruens: Secundum priore uehementius est: ideoq; parce summi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat est simile staphylino: quod pastinacā erraticam appellant: semine oblongo: radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æstate sunt itacta quadrupedi nisi post abortꝰ. Ex aliis usus seminis. Ex creta radicis dulcis: & magis ad serpētes est. Bibitᷣ e uino drachma una. Datᷣ & quadrupedibus pcussis. Therionarca alia q̄ magica & in nostro orbe nascitᷣ: fruticosa foliis subuiridibus: flore roseo. Serpētes necat cuicūq; admota fue

Arcion rit. Et hæc torporem affert. Persolatam quã nemo ignorat græci uero arction uocant folia habet maiora etiam cucurbitis & hirsutiora nigrioraq; & crassiora: radicem albam & grãdem. Hæc ex uino bibitur de nariorum duum pondere. Item cyclamini radix contra serpentes omnes. Folia habet minora q̃ hedera ni griora & tenuiora sine angulis in quibus albicant maculæ. Caule exiguo: inani: floribus purpureis: radi ce lata: ut rapum uideri possit: cortice nigro. Nascitur in umbrosis. A nostris tuber terræ uocatur. In oĩ bus serenda domibus. Si uerum est ubi sata sit nihil nocere mala medicamenta Amuletum uocant: nar rantq; ea ebrietatem repræsentari Addita in uinum radice: & siccata scyllæ modo conscisa reponitur: de coquiturq; eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen uenenum inest ei: traduntq; si prægnans radicẽ eam transgrediatur: abortũ fieri. Est & altera cyclaminos cognomine cyssãthemos geniculatis caulibus superuacuis a priore distans circa arbores se uoluẽs acinis hederæ: sed mollibus. Flore candido: specioso: radice superuacua. Acini tantum in usu: gustu acri: sed lenti. Siccantur in umbra: tusiq; diuiduntur in pa stillos. Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est: cognomine chamæcissos uno omnino folio: radice ra

Sardonia Diosco. mosa: qua pisces necabantur. Sed inter primas celebratur peucedanum: laudatissimum in arcadia: mox samothraciæ. Caulis est ei tenuis: longus: fœniculo similis: iuxta terram foliosus: radice nigra: crassa gra ui odore: succosa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni. Placent tenerrimæ & altissimæ radices. Hæ cõciduntur in quaternos digytos osseis cultellis: funduntq; succum ĩ umbra capite prius & naribus rosaceo perunctis: ne uertigo sentiatur. Et alius succus inuenitur caulibus adhærens incisisq; ma nat. Probatur crassitudine mellea: colore rufo odore suauiter graui feruens gustu. Et hic in usu & radix: & decoctum eius pluribus medicamẽtis. Succo tamen efficacissimo qui resoluitur amaris amygdalis: aut ruta. Bibiturque contra serpentes & ex oleo perunctos tuetur. Ebuli quoq; quem nemo ignorat: fumo fu gatur serpentes. Priuatim aduersatur scorpionibus polemoniæ radix uel alligata tantum. Item phalãgio ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus aristolochia: Agaricum obolis quattuor in uini mixti cya this totidem. Verbenaca & phalangio cum uino aut posca. Item quinquefoliũ daucũ. Verbascum græci plomõ uocant. Genera habet pria duo. Album in quo mas intelligitur. Alterum nigrum: ĩ quo fœmina. Tertium genus non nisi in siluis inuenitur. Sunt folia brassicæ latiora: pilosa: caulis erectus: cubitali am plior. Semen nigrum inutile. Radix una crassitudine digyti. Nascuntur & in campestribus. Siluestri fo lia elelisphaci: alta: ramis lignosis. Sunt & plomides duæ hirsutæ: rotundis foliis: humiles. Tertia lych nitis uocatur. Ab alis autem thryalis foliis ternis aut cũ plurimũ quaternis crassis pinguibusq;: ad lucer narum lumina aptis. Aiunt in foliis eius quam fœminam diximus: ficus omnino non putrescere. Distin gui genera hæc pene superuacuum est: cum sint omnia eiusdem effectus. Contra scorpiones bibitur ra dix cum ruta ex aqua: magna amaritudine: sed effectu pari. Telegonon hærba ab aliis scorpion uocatur propter similitudinem radicis: cuius tactu moriuntur scorpiones. Itaq; cõtra eorum ictus bibitur. Scor pionem mortuum si quis helleboro candido linat: reuiuiscere aiunt. Telegonon omnem quadrupedem necat ĩposita uerẽdis radice. Folio quidẽ intra eũdem diẽ quod est simile cyclomino: Ipsa geniculata na scitur in opacis. Scorpionibus aduersatur & betonicæ succus ac plantaginis. Sunt & ranis uenena rubeti nis maxime: uidimusq; psyllos in certamine patinis candefactas admittentes ociore etiam q̃ aspidum p nicie. Auxiliatur eis phrynion in uino pota. Aliqui neurada appellant: alii poterion floribus paruis: radi cibus multis neruosis bene olentibus. Item alisma quam alii damasonion: alii lyron appellãt. Folia ei plã taginis nisi angustiora essent: & magis laciniosa: conuexaq; in terram. Alias etiam uenosa similiter. Caule simplici & tenui: cubitali: capite thyrsi: radicibus densis: tenuibus: ut ueratri nigri: acribus odoratis: pin guibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in siluis nigrius maioribus foliis. Vsus ĩ radice utri usq; aduersus ranas & lepores marinos drachmæ pondere in uino potum. Lepori marino aduersatur: & cyclaminos. Veneni uim canis quoq; rabidi morsus habent: contra quos erit cynorhodum: de quo di ximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest. Betonica ex mero ueteri. Periste reos uocatur caule alto foliato cacumine in alios caules se spargens: columbis admodum familiaris. Vnde & nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus. Proxima ab his malis uenena sunt: quæ si bimetipsi homines excogitant. Cõtra hæc omnia magicasq; artes erit primum illud Homericum moly. Dein mithridatia & scordotis & centaurium. Pota omnia mala medicamenta exigit per aluum. Beto nicæ semen in mulso aut passo uel farinæ drachma in uini ueteris cyathis. iiii. uomere cogendi atq; iterum bibere: iis qui quottidie gustent eam nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto ueneno aristolo chia subuenit eadem mensura quã contra serpẽtes. Quinquefolii succus. Agaricum postq̃ uomuerint de

Aparinæ, Theoph Anagalli di Diosco. narii pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrhinon uocatur siue Anarrhinon siue lychnis agria si milis lino radice nulla: flore hyacinthi: semine uitulinarium.. Ex hoc perunctos uenustiores fieri: nec ullo malo medicamento lædi posse: aut ueneno: si quis in brachiali habeat: arbitrantur magi. Similiter eam quam eupleam uocant: traduntq; ea perunctos commendatioris esse famæ. Artemisiam quoq; se

cum habentibus

cum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiamue ullam: ne solem quidem. Bibitur & hæc ex uino aduersus opium. Alligata prinatim potēs traditur potaue aduersus ranas. Pericarpum bulbi genus est. Duæ eius species: cortice rubro alterū: alterum nigro papaueri simile. Sed uis maior q̄ priori: utriq; autem excalfaciendo. Ideo contra cicutam dantur: contra quā & thus & panaces & chironium pręcipue. Hoc uero & cōtra fungos. Verum & generatim membratimq; singulis corporum morbis remedia subtexemus. Orsi a capite. Alopecias emendat nymphea & cicutæ radix: si una tritæ illinantur. Polythricha distat a callitricha q̄ iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Frutice quoq; maior est: & defluentem capillum confirmat: & densat. Item lingu'aca circa fontes nascens: cuius radix admixta combusta terit cum adipe suis nigræ: id quoq; excipitur ut eius sit suis: quæ nunquam peperit. Sol subinde plurimū confert illitæ. Similis usus est cyclamini radicis. Pruriginem ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel diutius si pati possit comitāte balnei usu. Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos. Cacalia siue leontice uocatur semen margaritis minutis simile dependens inter folia grandia in montibus fere. Huius grana. xv. in oleo macerantur: atq; ita aduerso capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche sternutamētum. Folia sunt lēticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis: radice minima. Nascitur in opacis & humidis: gustatu feruēs. Hysopum in oleo contritum phthiriasi resistit & prurigini in capite. Est autem optimum cilicium e tauro monte. Dein pamphylium: & smyrnæum. Stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna: cum melle uomitionibus. Putant & serpentium ictibus aduersari tritum cum melle & sale & cumino. Lonchitis non (ut pleriq; existimauerunt) eadem est quæ xyphion: aut phasganion q̄q̄ cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem & pluraquam in caule capitula personis comicis similia paruam exerentibus linguam radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xiphion: & phasganion in humidis: cum primum exit: gladii præbet speciem caule duum cubitorū: radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata: quam effodi ante messes oportet: siccari i umbra. Superior pars eius cū thure trita æquo pondere admixto uino: ossa fracta e capite extrahit: aut si quid in corpore suppurat: uel si calcata sunt ossa. Serpentis eadem contra uenena efficax. Caput i dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi conuenit. Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidū hoc prodest & doloribus q plerunq; ex dimidia parte capitis sentiuntur: & uertigini. Perungunt & radice eius sudoris causa eliciēdi: quoniam caustica uis ei est. Psyllion alii cynoides: alii crystalion: alii sicelion: alii cynomyain appellant: radice tenui: superuacua: sarmentosum: fabæ granis in cacuminibus: foliis canino capiti nō dissimilibus: semine autem pullici: unde & nomen hoc in baccis. Ipsa hærba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandū & discutiendum ingens. Semen in usu. Fronti imponitur in dolore & temporibus: ex aceto & rosaceo: aut posca. Ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ densat ac contrahit. Tunc terere oportet: & crassitudinem illinere cuicunq; dolori & collectioni inflāmationiq;. Et uulneribus capitis medetur aristolochia: fracta extrahens ossa & in alia quidem parte corporis: sed maxime e capite. Similiter plystolochia.

Coronopodi. dios.

De thysselio: & centaurea: & chelidonia: & panace: & hyoscyamo: & euphorbio? Cap. x.

Hysselium est nō dissimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari: si addita aqua foueantur. Succo uero minoris cum melle culices nubeculas obscuritatem discuti: cicatrices extenuari. Albugines quidē etiam iumentorum siderite. Iam chelidonia supradictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semen bibunt obolo tantundem meconii adiiciētes: uinumq; ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succum: quem collyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium inūctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum quinq; folio epiphoras: & si qua in oculis uitia sunt: emendat. Verbascum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo uel aceto: Ad hypochysis & caliginem cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

Thryselinon

De anagallide siue acoro: & mandragora: siue circelo: & cicuta: & cremno agrio: & molibdena: & capno: & alia: & acoro: & iride: & cotiledo: & aizoo: & andrachne: & erigero: & de ephemero: & de labro Veneris: & de ramiculo medicinæ: & de oris uitiis. Cap. xi.

Nagallida aliqui corchoron uocant. Duo genera eius. Mas flore phœniceo: fœmina ceruleo: non altiores palmo: frutice tenero: foliis pusillis: rotundis: in terra iacentibus: nascuntur i hortis & aquosis. Prior floret cerulea. Vtriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle: & ex ictu cruorem & argema rubens: magis cum attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc in-

unguntur ante: quibus paracentesis fit. Iumentorum quoq; oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus: ita ut deinde uino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma i uino. Mirum q̄ foeminam pecora uitant. At si decepta similitudine (flore enim tantū distāt) degustauere statim eā quæ asyla uocatur in remedio quærunt. Ea a nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiunt aliqui effossuris ante solem ortum priusquā quicq̄ aliud loquātur ter salutare eam: tunc sublatā exprimere. Ita præcipuas esse uires. De euphorbio satis dictum est: cuius succus lippitudini si tumor erit. Item absinthium cum melle tritum. Itemq; betonicæ farina cōueniet. Et egilopas sanat hærba eodem nomine: quæ in hordeo nascitur tritici folio semine cōntrito cum farina permixta īpositaq; uel succo. Exprimitur hic e caulibus foliisq; prægnantibus dempta spica: & in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragora utebant̄. Postea abdicatus in hac curatione est Sed epiphoris quod certum est medetur: & oculorum dolori. Radix tusa cum rosaceo & uino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram alii circeium uocant. Duo eius genera. Candidus qui & mas: niger quæ foemina existimatur. Angustioribus foliis quā lactucæ. Hirsutis & caulibus: radicibus binis ternisue nigris foris. Intus albis: carnosis: teneris q; pene cubitalibus. Ferūt mala auellanarum nucum magnitudine. Et iis semen ceu pyrorum. Album hoc alii arsen: alii morion: alii hippoplomon uocant. Huius folia albaq̄ alterius latiora ut lappati satiuæ. Cauent effossuri contrarium uentum. Et tribus circulis ante gladio circūscribunt. Postea fodiūt ad occasum spectante.. Succus fit & e malis & e caule deciso cacumīe & radice. Punctis aperta aut decocta utilis hæc uel surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus nō ubiq; inuenitur: sed ubi potest: circa uindemias quæritur. Odor grauis eius sed radicis & mali grauior. Mala matura i umbra siccantur. Succus ex iis sole densatur. Itē radicis tusæ: uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruātur i muriis efficacius. Albus rori tantum succus pestis est. Sic quoq; noxiæ uires. Grauedinem afferunt etiam olfatu: q̄q̄ mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiā moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes: & ante sectiones punctionesq; ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleborum ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendam. Cicuta quoq; uenenum est: publica atheniensium pœna inuisa. Ad multa tamen usus nō omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem eius & uiridis: plerunq; & in patinis. Lenis hic & geniculatus ut calami īgricans. Altior sæpe binis cubitis: in cacuminibus ramosus. Folia coriādri tenuiora: graui odoratu. Semen aniso crassius: radice concaua nullius usus. Semini & foliis refrigeratoria uis. quæ si enecat: incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est: priusquā perueniat ad uitalia: uini natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusque: tūc enim maxime tempestiuus est & melior. Semine trito expressus & sole densatus in pastillos necat: sanguinem expissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus apparent. Ad dissoluēda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Præcipuus tamen est ad cohibendas epiphoras æstiuas oculorumque dolores sedandos circunlitum. Miscetur collyriis. Et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem doloremque & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est mammas a uirginitate illitas semper staturas. Quod certum est: lac puerperarū mammis imposita extinguit. Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibenda censetur: non equidem præcipuus. Maxima uis terræ parthorum: mox laconicæ: creticæ: asiaticæ. In græcia uero megaricæ: deinde atticæ. Cremnos agrios gremias tollit oculorum īpositus: tumorem quoque bolenta addita. Nascitur uulgo molibdena: idest plūbago etiam in aruo: folio lappati: crassa radice hispida. Hæc cōmanducata: si oculis subinde religatur: plumbū quod est genus uitii: ex oculis tollit. Capnos pria quā pedes gallinaceos uocant: nascens in parietinis: & sepibus ramis tenuissimis sparsisq;: flore purpureo uiridis: succo caliginē discutit. Itaq; in medicamenta oculoꝝ additur. Similis & noīe & effectu alia est capnos fruticosa prætenera foliis coriādri: cineracei coloris: flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatē facit inunctis oculis delachrymationēq; ceu fumus: unde nomē accepit. Eadē euulsas palpebras renasci ꝓhibet. Acoron iridis folia habet angustiora tamen & lōgiore pediculo: radices nigras: minusq; uenosas. Cætero & has similes iridis: gustu acres: odore nō īgratas: ructu faciles. Optimæ ponticæ: dein galaticæ: mox creticæ. Sed primæ i colchide iuxta phasin amnē: & ubicūq; i aquosis. Recētib9 uirus maius q̄ uetustis. Creticæ cādidiores pōticis. Siccātur utribus i umbra digytalibus frustis. Necnō inueniūtur qui oxymyrsinæ radicē acoron uocāt. Ideoq; quidā hanc acron agrion uocare malūt. Vis ei ad calfaciendū extenuandūq; efficax cōtra suffusiones & caligines oculoꝝ succo eiusdē poto: contraq; serpentes. Cotyledon paruula herba cauliculo tenero: pusillo pingui folio: & cōcauo ut coxendices. Nascitur in maritimis petrosisq; uiridis: radice oliuæ modo rotūda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdē sordidis foliis: latioribus: densioribusq; circa radicem uelut oculoꝝ cingētibus asperrimi gustus:

Alas rorātium uel recentium Vstiones. Diosco.

rimi gustus longiore caule: sed pergracili. Vsus eius ad eadē quæ iridis. Aizoi duo genera: maius in fictilibus uasculis seritur: quod aliqui buphthalmon uocāt: alii zoophthalmon alii stergeton: quod amatoriis conueniat. Alii hypogesson: quoniā in suggrūdis fere nascit. Sunt qui ambrosiam patius uocant: & qui amerimnon. Itali sedū magnum: aut oculum aut digitellū. Alterum minusculū: quod eritheles uocant: alii tritheles: quia ter floreat: alii chrysotheles: aliqui isoetes: sed alii itali sedum: alii aizoū. Vtrunq; quoniā uireat semp. Aliqui semperuiuū. Maius cubiti altitudinē excedit crassitudine plusquā pollicari. Aliud in cacumine linguæ simile carnosum. pingue: largo: succo latitudine pollicari. Alia in terrā conuexa: alia stantia: ita ut ambitu effigiem imittētur oculi. Quod minus est: in muris parietinisq; nascitur: & tegulis. Fruticosum a radice: & sursum usq; ad cacumen. Foliis angustis mucronatis: succosis: palmo alto caule: radix inutilis. Huic similis est: quam græci andrechnen agriam uocant. Itali illecebram pusillis latioribus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris: & colligitur cibi causa. Omnium harum uis eadem: perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita: uel succus inunctus. Purgant enim ulcera oculorum explentq;: & ad cicatricem perducunt palpebras deglutināt. Eædem capitis doloribus medentur: succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus. Aconito uero maius aizoum præcipue. A scorpionibus quoq; feriri id habentē negant. Medentur & aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modice. Item achileæ & minoris centaureæ & plantaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam infunditur purulentis cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ & succus linteo colatus: mox in sole densatus & cum opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbenaca quoq;: item plantago sanat: item sideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix commanducata: præcipue chironiæ: item collutis succo. Radix hyoscyami ex aceto manducata. Item polemoniæ commanducantur: & plantaginis radices: aut colluntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant: uel semen eiusdem apostemata: & collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentesue confirmat. Verbenaca cum radice mā ducata & decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Item quinquefolii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̄ decoquatur aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenēdum in ore. Quidam cinere quinquefolii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et hysopo colluuntur: & peucedani succo cum meconio uel radicum anagallidis magis fœminæ succo: ab altera nare qua doleat infuso. Erigeron a græcis: quæ a nostris uocatur senecio. Hanc si ferro circūscriptā effodiat aliquis: tangatq; ea dentem & alternis ter despuat ac reponat in eundem locum: ita ut uiuat hærba: aiunt dentem eum postea non doliturum. Hærba est therissagum specie & mollitia: cauliculis suprubicundis. Nascitur & in tegulis & in muris. Nomen hoc græci dederunt: quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine: qualis est spinæ inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus achantida appellat: alii pappum. Nec deinde græcis de ea constat. Alii erucæ foliis esse dixerunt: alii roboris: sed minoribus multo. Radice alii superuacua: alii neruis utili. alii potu strāgulante. E diuerso quidam regio morbo cum uino dederunt. Et contra omnia uesicæ uitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere. Ischiadicis drachmam cum oxymellite ab ambulatione propinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimam: præcordis etiam: cibo ex aceto eam prædicantes serentesque in hortis. Nec defuere qui & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarunt contra serpentes in aqua bibendam edendamq; comitialibus dantes. Nos eam romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemerō folia habet. Psyllii: sed minora: caulem parem: florem cæruleum: semen superuacuum: radicem unam digytali crassitudine: dentibus præcipuam concisam in aceto: decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipsa etiā radix mobiles sistit. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosis ueratrum nigrum imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firmātur. Labrum uenereum uocant in flumine nascentem. Est ei uermiculus qui circa dentes ligatur: aut cauis dentium cæra includitur. Cauendū ne euulsa hærba terram tangat. Ranunculum uocamus quam græci batrachion. Genera eius quattuor. Vnum pinguioribus q̄ coriandri foliis: & ad latitudinem maluæ accedentibus: colore liuido: caule albo: gracili: & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius pluribus foliorum incisuris: altis caulibus. Tertium minimum est: graui odore: flore aureo. Quartum simile huic flore luteo. Omnibus uis caustica si cruda folia imponantur: pustulasque ut iginis faciunt. Ideo ad lepras & psoras utuntur & ad tollenda stigmata. Causticisq; omnibus miscent. Alopecis imponunt: celeriter remouentes. Radix i dolore commanducata diutius rumpit dentes. Eadem sicca concisa sternutamentum facit. Nostri hærbarii strumeam uocant: quoniam medetur strumis & panis parte in fumo suspēsa. Credūtq; ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus

Erigenneton

Lilii. dios.

plantaginis emendat & folia radicesq; cõmanducata: uel si rheumatismo laboret os. Vlcera fetoremq; qnquefolium. Vlcera psyllium. Composita quoq; ad fetorem uel maxime pudendum uitiũ trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere gallæ syriacæ dimidiũ pondus simul terere in uino uetusto sparsa mãdere matutino optimum est. Vel hederæ baccas cum casia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utilissimum est dracõtii semen corticũ ex melle: etiã si carcinomata in iis sunt. Sugillata hysopo emendãtur. Stigmata in facie mãdragora illita delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVI. PROOEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene quid sit: & quãdo primũ in italia cœperint: & de carbunculo: & de elephantiasi: & coo. Cap. i.

Ensit & facies hominum nouos omniq; æuo priore incognitos non italiæ modo: uerum etiam uniuersæ prope europæ morbos. Tunc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliasue aut hispanias magnopere uagatos: aut alibi q̃ romæ circaque sine dolore quidem ullo: aut sine pernicie uitæ: sed tanta fœditate ut quæcunque mors præferenda esset. Grauissimum ex iis lichenas appellauere græco nomine: latine quoniam a mento fere oriebatur ioculari primum lasciuia: ut est procrax natura multorum in alienis miseriis. Mox & usurpato uocabulo mentagrã: occupãtem multis & intuitus: totosq; utiq; uultus oculis tãtum imunibus: descendentem uero & in colla pectusq; ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresq; nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in italia quodã Perusino equite romano quæstorio scriba cum in Asia apparuisset: inde cõtagionem eius importãte. Nec sensere id malum fœminæ: aut seruitia: plebesq; humilis aut media sed proceres ueloci trãsitu osculi: maxime fediore multorum: qui perpeti medicinam tolerauerãt cicatrice q̃ morbo. Causticis nãque curabatur: nec nisi usq; in ossa corpus exustum esset nõ rebellãte tedio. Adueneruntq; ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hãc solam operam afferentes magna sua præda. Siquidem certum est Manilium Cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouintiæ sestertia. cc. elocasse in eo morbo ad curãdum sese. Acciditq; sæpius: ut noua contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa: certisque membris hominum: uel ætatibus: aut etiã fortunis tanq̃ malo eligente: hæc in pueris grassari: illa in adultis: hæc proceres sentire: illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primum in italia carbũculum uenisse: annalibus conscriptũ est peculiare narbonensis prouinciæ malum: quo duo consulares obiere: condẽtibus hæc nobis. Eodem anno Iulius Rufus: &. Q. Locanius Bassus: ille medicorum ĩscitia sectus: hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tã paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus: & plerunq; sub lingua duricia rubens uariis modis: sed nigricãs capite alias liuida corpus intendens neq; intumescens: sine dolore: sine pruritu: sine alio q̃ somni indicio: quo grauatos in triduo aufert: aliquãdo & horrorem afferens circaq; pustulas paruas: rarius feriens stomachum. Faucesq; cum inuaserit ocissime exanimãs. Diximus elephantiasin ante Pompei magni ætatem nõ accidisse in italia: & ipsam a facie sæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualescente per totum corpus maculosa uariis coloribus & inæquali cute alibi crassa: alibi tenui dura ceu scabie aspera: ad posterum uero nigrescente: & ad ossa carnes apprimente intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malũ: & cum in reges incidisset: populis funebre. Quippe in balneis solia tẽperabãtur humano sanguine ad medicinã eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter restinctus est: sicut & ille quem gemursam appellauere prisci ĩter digitos pedũ nascentem etiã noĩe oblitterato. Idipsum mirabile: alios desinere in nobis morbos: alios durare: sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquã prior imperatore ipso sensit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinem legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dicemus: aut quas deoꝝ iras? Parum enim erant hõi cætera morboꝝ genera: cum supra. ccc. essent: nisi etiam noua timerent. Neq; ipsi homines pauciora sibi opere suo negocia importãt. Hæc apud priscos erant quæ memoramus remedia medicinã ipsa quodam modo rerum natura faciente & diu fuere.

Lichanius Diosco.

Laus Hippocratis. Cap. ii.

Ippocratis certe qui primus medendi præcepta clarissime condidit: referta hærbarum mentione inuenimus uolumina. Nec minus dioclis Caristii qui secũdus ætate famaq; extitit. Item Praxagoræ & Crysippi: ac deinde Erasistrati. Erophilo quidem q̃q̃ subtilioris sectæ conditori ante ante omnes celebratam rationem eam paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro peculiariter

h

utiq; medicinæ

utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemq; deſcendēte. Sedere nãq; in iis ſcholis auditioni occupatum gratius erat:q̃ ire per ſolitudines:& quærere hærbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina & Aſclepiade medico:& qua ratione ueterem medicinam mutauerit. Cap.iii.

Vrabat tamen antiquitas firma:magnaſq; cõfeſſæ rei uindicabat reliquias : donec Aſclepiades
d ætate magni Pompeii rhetoricæ magiſter:nec ſatis in ea arte quæſtuoſus ut ad alia ſagacis ingenii huc ſe repente conuertit:atq; ut neceſſe erat homini q̃ nec id egiſſet:nec remedia noſſet oculis uſuq; percipienda torrenti ac meditata quottidie oratione blandiens:omnia abdicauit:totamq; medicinam ad caſum reuocando coniecturam fecit. Quinq; res maxime cõmunium auxiliorum profeſſus. Abſtinentiam cibi:alias uini:fricationem corporis:ambulationem: geſtationeſq;:cum unuſquiſq; ſemet ipſum ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis ni eſſent uera:quæ facillima erant: uniuerſum prope humanum genus circũegit in ſe:non alio modo q̃ ſi cælo emiſſus aduениſſet. Trahebat præterea mentes artificio mirabili:uino promittendo ægris:dãdoq; tempeſtiue tum frigidam aquam. Et quoniã cauſas morborũ prior ſcrutari Herophilus inſtituerat:uini ratione illuſtrauerat. Cleophantus apud priſcos:ipſe cognominari ſe frigidam dando præferens:& ut auctor eſt. M. Varro:alia quoq; blandimenta excogitabat iam ſuſpẽdendo lectulos:quorum iactatu aut morbos extenuaret:aut ſomnos alliceret : iã balneas auidiſſima hominum cupidine inſtituendo:& alia multa dictu grata atq; iucũda magna auctoritate nec minore fama:cum occurriſſet ignoto funeri:relato homine ab rogo atq; ſeruato : neqs leuibus momentis tantam conuerſionem factam exiſtimet. Id ſolum poſſumus indignari unum hominem e leuiſſima gente ſine opibus ullis orſum uectigalis ſui cauſa repente leges ſalutis humano generi dediſſe: quas tamen poſtea abrogauere multi. Aſclepiadem uero adiuuere multi:quorum cura nimis anxia & rudi aut obruendi ægros ueſte ſudoreſq; omni modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo: ſoleſue aſſidue quærendo in urbe umbroſa:immo uero tota Italia imperatrice tum primum penſili balnearum uſu ad infinitum blandiente. Præterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit : ut in anginis quas curabant in fauces organo demiſſo. Damnauit merito & uomitiones tunc ſupra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos:quod eſt magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignemus.

Irriſio magicæ artis & de lichene:& tapſia. Cap.iiii.

Vper omnia adiuuere eum magicæ uanitates:in tantum euectæ ut abrogare hærbis fidem cũ
ſ ctis poſſent. Aethiopide hærba amnes ac ſtagna ſiccari coniectu. Tactu clauſa omnia aperiri. Achemenide coniecta ĩ aciem hoſtium trepidare agmina:ac terga uertere. Latacen dari ſolitam a perſarum rege legatis :ut quocunq; ueniſſent omnium rerum copia abundarent : ac multa ſimilia. Vbi nam iſte fuere:cum cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent? aut cum Lucullus tot reges magorum paucis legionibus ſterneret? Cur ue romani duces primam ſemper in bellis rationem commertiorum habuere? Cur Hercules Cæſaris miles ĩ pharſalia famem ſentit:ſi abũdantia omnis cõtingere unius hærbæ fœlicitate poterat? Non ſatius fuit Aemilanum Scipionem carthaginis portas hærba patefacere. q̃ machinis clauſtra per tot annos quatere? Siccentur æthiopidæ pontinæ paludes:tantunq; agri ſuburbanæ reddatur italiæ. Nanq; apud eundem Democritum inuenitur compoſitio medicamenti:quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi. Cur nunq; perſarum regi talis eſt dedita. Mirum eſt profecto huc uſq; prouectam credulitatem antiquorum ſaluberrimis ortam initiis:ſi in ulla re modum humana ingenia nouiſſent. Atqui nos hanc ipſam medicinam ab Aſclepiade repertam ſuo loco probaturi ceſſemus:euectam ultra magos etiam. Sed hæ eſt omni in re animorum conditio:ut a neceſſariis orſa primũ cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonſtratarum priore libro hærbarum reliquos effectus dicemus: adiiciemuſq; quas ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tam fœdo etiam malo plura undiq; aceruabimus:quamquam non paucis iam demonſtratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefoliom. Radix albuci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibiſci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice. & rumicis radix tria ex aceto illinitur. Et flos uiſci cum calce ſubactus. Laudatur & tithymalum cum reſina decoctum. Lichen uero hærba his omnibus præfer: inde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis folio uno ad radicem lato:caule uno: paruo: longis foliis dependentibus. Hæc delet & ſtigmata. Teritur cum melle. Eſt aliud genus lichenis petris : tantum adhærens ut muſcus:qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus:& collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle ſanat ore illito & lingua. Qui ita curantur:aqua ſalſa lauari iubentur:ungi oleo amygdalino:hortenſibus abſtinere. Ad lichenas & tapſiæ radice utuntur trita cum melle. Anginæ & argemonia medetur ſumpta ex uino. Et hyſopum cum uino decoctum & gargarizatum. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus. Proſerpinaca cum muria & ex oleo trita uel ſub lin-

gua habita. Item succus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium uitiis medetur gargarizatus. Verbascum priuatim tonsilis in aqua potum.

Ad strumas: & ad dygitos: & ad pectus: & ad tussim medicinæ. Cap.v.

Damasoniū quod Alisma uocant.

S Trumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefolium. Et radix persolatæ. Itē cum axungia operitur folio suo īposita. Item artemisia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo sinistra manu circūfossa adalligantur custodientia sanatis: ne rursus sata diro hærbariorum scelere ut in quibusdā rebellet. Quod & in iis quos artemisia sanauerit prædici reperio. itē I iis Quos plantago Damasconem quæ & caucalis uocatur sub solstitio collecta imponitur ex aqua cælesti folium tritū uel radix cum axungia tusa: ita ut īposita folio suo operiatur. Sic & ad oēs ceruicis dolores tumoresq; quacunq; in parte. Bellis in pratis nascitur: flore albo aliquatenus rubente. Hanc cū artemisia illatam efficaciorē produnt. Condurdon hærba solstitialis flore rubro suspensa in collo cōprimere dicitur strumas. Itē uerbenaca cum plātagine digitorū uitiis oībus: & priuatim pterigiis. Quinquefolium medetur pectoris uitiis. Vel quod grauissimū est tussis: huic medetur panacis radix ī uino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus. Nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio: & resina cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes. Item cētaurium maius & sanguinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas: contraq; cruentas excreationes. Persolatæ radix drachmæ pōderis cum pineis nucleis.xi. Peucedani succus pectoris doloribus & acorum subuenit. Et ideo antidotis miscet̄. Tussi daucum. Item scythiaca hærba. Ea demū oibus pectoris uitiis tussi & purulēta excreantibus obolis tribus in passo.

De uerbasco & chameleuce uel tussilagine: & becchio: & saluia. Cap.vi.

T Otidem obolis bibitur uerbascum: cuius flos aureus. Tanta huic uis est: ut iumentis etiā non tussientibus mō: sed illa quoq; trahentibus auxiliet̄ potus. Quod & de gentiana repio. Radix cacaliæ quæ tussilago dicit̄ cōmanducata & in uino madefacta non tussi tantū: sed & faucibus ꝓdest. hysopi quoq; quinq; ramis cū duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgant. Tussim sedat bechion: quæ & tussilago dicit̄. Duo eius genera. Siluestris ubi nascitur subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula q̄ hederæ.v. aut.vii. subalbida a terra superne pallida: sine caule: sine flore: sine semine radice tenui. Quidam eandem esse bechion: & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus aut deuoratus ueterem sanare dicitur tussim. Sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera a quibusdam saluia appellatur similis uerbasco conteritur ea & colata calefacit: atque ita ad tussim laterisq; dolores bibitur. Contra scorpiōes eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoq; ex oleo perungi ea prodest. Hysopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris: ad orthopnoeas ad iocinoris dolorē: cordis dolori pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus renibus epaticis: ad uomitiōes ad singultus pleureticis lateri. Cap.vii.

L Ateris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus: centaurium: gentiana ex aqua potæ. Plantago autem per se sumpta in cibo cum lente halicæue sorbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamen sanat pota uel foliis commanducata. Item aristolochia pota. Agaricum manducatum siccum ut ex interuallo merum sorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cum polenta: uel aizoum. Molon scapo est striato foliis mollibus paruis radice quattuor digitorum: in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron: ex uino stomacho & dispnoeæ medetur. Centaurium maius eclegmate. Plantago succo uel cibo. Betonicæ tusæ pondo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Aristolochia uel agaricō obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoeas bibitur. Item hysopum. Et asmaticis. Peucedani succus in iocinoris doloribus & pectoris laterisq; si febres non sunt. Sanguinem quoq; expuētibus subuenit agaricum uictoriati pondere tritum & in mulsi quinq; cyathis datum. Idem & amomon facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recēs drachmis quattuor in poscę hemina betonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinquefolii succus iocineris & pulmonis uitiis: sanguinemque reiicientibus & cuicunq; sanguinis uitio intus occurrit Iocineri anagalides mire prosunt. Capnion hærbam qui edere: bilem per urinam trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci quoq; & præcordiis. Daucum quæ & ephedra: ab aliis anabasis uocata nascitur uentoso fere tractu scandens arborem: & ex ramis propendens folio nullo: cirris numerosa qui sunt iunci geniculati: radice palida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim: suspiria tormina & sorbitione facta in quam uinum addi conuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in uini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: sed & cruditates

Daucum non legitur in uetustis codicibus.

discutit iucundo

discutit iucōdo sapore. Verbenaca uero omnibus uisceribus medetur lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab iis phthisis tentat. Radix uero hærbæ consiliginis: quam nuper inuētam diximus: suum quidem & pecorum omnium remedium præsens est. Pulmonum uitio uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore assidue sub lingua. Supficies huius hærbæ an sit in aliquo usu adhuc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus. Betonicæ potus. Agaricum potum ut in tussi. Tripolium in maritimis nascitur saxis: ubi allidit unda: neq; in mari neque in sicco folio satis crassiore: palmo alto in mucrone diuiso: radice alba odorata crassa calidi gustus. Dat̃ epaticis in farre cocta. Hæc herba eadem uidetur quibusdam quæ polium de qua suo loco diximus. Symphona uel cromphena alternis uiridibus roseisq; per caulem foliis in posca sanguinem reiicientibus medetur. Ioniceri autē herba melandryum nascēs in segete ac pratis flore albo odorata. Eius cauliculus cōteritur ex uino uetere. Item hærba chalcetum e uineis contrita imponitur. Faciles præstat uomitiones radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis in passo aut mulso. Hysopum tritum cū melle utilius præsumpto nasturtio aut irione. Molemonium denarii pondere. Est & psyllibus lacteus succus qui densatus in gummi sumitur cum melle supradicto pondere præcipueq; bilem trahit. Rursus sistūt uomitionem cyminum siluestre: betonicæ farina sumuntur ex aqua: absterguntq; fastidia: cruditatesque digerunt daucum betonicæ farina ex aqua mulsa: plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium sedat Item aristolochia. Suspiria dimenus. Pleureticis: & paripneumonicis centaurium maius. Item hysopum bibitur. Pleureticis peucedani succus. Halus autem: quam galli sic uocant: ueneti cotoneam: medetur lateri: item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & sitim sedat: raræ radicis alibi albæ: alibi nigræ. Eosdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caulem geminis foliis capitibus græculæ rosæ ex uino pota: ischiaticos dolores & spinæ leuat agaricū potum ut in tussi. Itē & sthoecadis aut betonicæ farina ex aqua mulsa.

De omnibus uitiis uentris & remediis: & eorum quæ circa uel intra sunt: & de aluo sistenda uel soluenda. Cap. viii.

P Lurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet: cuius causa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non transmittit: alias non continet: alias non capit: alias non cōficit. Eoq; mores uenere: ut hō maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas. Instat ut creditor: & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur: huic luxuria condit̃: huic nauigatur ad phasin: huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatem eius æstimat consumationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino trita uel decocta potu. Polemonia quoq;: & dysentericis ex uino datur. Verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine. Nympheæ heracliæ semen cum uino potum. Radix superior e xiphio drachmæ pōdere ex aceto. Semen plantaginis in uino tritum: uel ipsa ex aceto cocta: aut halica ex succo eius sumpta. Item cum lenticula cocta: uel aridæ farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito. Vel succus infusus aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino austero datur. Is & iberis imponitur ut dictum est. Tenasmo radix nympheæ heracliæ e uino bibitur. Psyllum ĩ aqua cum radicibus decoctum. Aizoi succus aluum sistit: & dysenterias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dysenteriam sistit. Item dauci. Aizoum foliis cōtritis ex uino torminibus resistit. Alcmeæ siccæ farina torminibus pota cum uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis: obliqua circa radices: caules. iii. aut. iiii. foliorum plenos: florem hyacinthi: radices uiollosas: implicatas: rubras: præduras. Nascitur in petrosis: apricis: & iisdem niualibus: sicut pheneo archadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix ĩ uino pota. quo fit ut moueat urinam repercusso liquore: sicut pleraq; quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumni cum folia amiserit. Siccatur in umbra. Et ladano sistitur aluus utroq;. Quod in segetibus nascitur contuso & cribrato bibitur ex aqua mulsa. item nobili e nino. Ledon appellatur hærba ex qua ladanum fit in cypro barbis caprarum adhærescens. Nobilius ĩ arabia. Fit iam etiam in syria atq; aftica: quod taxicon uocant. Neruos enim in arcu circundatos lanis trahūt adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc grauissimum honere est: durissimum tactu. Plurimum enĩ terræ colligit: cum probetur maxime purum. odoratum: molle: uiride: resinosum. Naturæ ei molliendi: siccandi: coquendi: somnum alliciendi. Capillum fluentem cohibet nigriciamq; custodit. Auribus cum hydromellite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat. Tussim ueterē cum storace sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chondris: siue pseudodictamum: hypocisthis: orobathion uel orobanche a quibusdam dictum malogranato immaturo similis. Nascitur ut diximus sub cistho: unde nomē hoc. Arefacta ĩ umbra sistit aluum ex uino austero nigroq; utraq;. Duo enim genera eius candida & rufa. Vsus ĩ succo spissat: siccat. Et rufa magis stomachi rheumatismos emē

dat.Pota tribus obolis ſanguinis excreationes.Cum amylo dyſenterias pota & infuſa.Item uerbenaca ex
aqua data:aut carentibus febre ex uino amineo coclearibus.v.additis in cyathis tribus uini. Lauer quoqꝫ
naſcens n riuis condita & cocta torminibus medetur.Potamogeton uero ex uino dyſentericis etiã & cœ-
liacis:ſimilis betæ:foliis minoribus tantum hirſutioribuſque paululum ſupereminens extra aquam pecu
liariter refrigerant:ſpiſſant. Vſus in foliis cruribus uitioſis utilia:& cõtra ulcerum nomas cum melle uel
aceto.Caſtor hanc aliter nouerat tenui folio uelut æquinis ſetis:thyrſo longo : & leui in aquoſis naſcẽtem
Radice ſanabat ſtrumas & duritias.Potamogeton aduerſatur& crocodilis:itaqꝫ ſecum habent eã qui ue
nãtur illos.Aluum ſiſtit & achillea.Eoſdem effectus præſtat & ſtatice.vii.caulibus ueluti roſæ capita ſu
ſtinens.Ceratia uno folio:radice nodoſa & magna in cibo cœliacis & dyſentericis medetur.Leontopodiõ
alii liceoton:alii doripetron:alii toruentoron uocant:cuius radix aluum ſiſtit:purgatqꝫ bilẽ in aqua mul-
ſa addito pondere denariorum duum.Naſcitur in campeſtri & gracili ſolo.Semen eius potum lympha-
tica ſomnia facere dicitur.Lagopus ſiſtit aluum e uino pota aut in febri ex aqua.Eadem inguini adalliga
tur in tumore.Naſcitur in ſegetibus.Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos quinqueſo
lium decoctis in lacte radicibus & potis & ariſtolochiam in uictoriati pondere in cyathis uini tribus.
Quæ ex ſupradictis calida ſumentur:hæc candente ferro temperari aptius erit. E diuerſo purgat aluum
ſuccus centaurii minoris drachma ĩ hemina aquæ cum exiguo ſalis & aceti:bilemqꝫ detrahit. Maiore tor
mina diſcutiuntur.Betonica aluum ſoluit drachmis quattuor:in hydromelitis cyathis nouem. Item eu-
phorbium uel agaricum drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua aut in mulſo obolis tribus.
Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balanis ſubditis.item chamæciſſi balanus.Hyſopi manipulus de
coctus ad tertias cum ſale pituitas trahit illitus:uel contritus cum oxymellite & ſale.Pellitqꝫ uentris ani-
malia.Pituitam & bilem detrahit peucedani radix.Aluum purgat anacallis ex aqua mulſa.Item epithy-
mon:qui eſt flos e thymo fatureiæ ſimilis.Differentiaqꝫ hic hærbaceus eſt:alterius thymi albus. Quidã
hypopheon uocant:ac ſtomacho minus utilis. Vomitiones mouet.Sedat tormina:& inflammatiões di
ſcutit.Summitur ex ea eclegmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquando iride.Aluum ſoluit a quat
tuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo ſaliſqꝫ & aceti.Quidam aliter epithymum trahunt ſine radice
naſci tenui ſimilitudine pallioli rubens:ſiccari in umbra.Bibi ex aqua acetabuli menſura : Dimidia detra-
here pituitam bilemqꝫ.Aluum leniter ſoluit & nymphea in uino auſtero.Soluit & pygmocomon erucæ
foliis craſſioribus & acrioribus:radice rotunda:lutei coloris:terram olente caule quadrangulo modico
tenui flore ocimi.Inuenitur in ſaxoſis locis. Radix eius in aqua mulſa.xii.põdere denariorum & aluum
& bilem & pituitam exinanit Semen ſomnia tumultuoſa facit una drachma in uino potum. Et capnos
ſtrumam diſcutit:detrahit bilem polypodion:quam noſtri filiculam uocãt:ſimilis enim eſt filici. Radix
in uſu piloſa:coloris intus herbacei:craſſitudine digyti minimi:acetabulis cauernoſa ceu polyporum cir-
ri ſubdulcis:& in petris naſcẽs:aut ſub arboribus uetuſtis.Exprimitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa cõ
ciſa inſpergitur oleri & betæ & maluæ uel ſalſamento:uel cum pulticula coquitur ad aluum leuiter ſoluẽ
dam:uel in febri.Detrahit bilem & pituitã.Stomachum offendit.Aridæ farina indita naribus polypum
conſumit.Floret:& ſemen non fert.Scamonium quoque diſſolutionem facit:bilem detrahit: aluum ſol
uit:præterquam ſi adiiciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus.Eſt autem ſuccus herbæ ab radi-
ce ramoſæ pinguibus foliis triangulis albis radice craſſa madida nauſeola. Naſcitur pingui & albo ſolo.
Radix circa canis ortum excauatur:ut in ipſa confluat ſuccus:qui ſole ſiccatus digeritur in paſtillos. Sic
catur & ipſa uel cortex.Laudatur natione colophonium myſium priennenſe.Specie autem nitidum: & q̃
ſimillimum taurino glutini fungoſum tenuiſſimis fiſtulis cito liqueſcens uirus redolens ſuminoſum lin-
guæ tactu lacteſcens:q̃ leuiſſimum cum diluitur albeſcens.Hoc euenit & adulterino:quod fit hærbæ ſa
tina & tithymalli marini ſucco in iudæa fere:quod etiã ſtrangulat ſumptum.Deprehenditur guſtu.Ti-
thymallus enim linguã excalfacit bulbi more:nec ante nec poſtea utile.Dedere & per ſe ex aqua uel mul
ſa & ſale quaternis obolis. Sed utiliſſime cum aloe:ita ut incipiente purgatione mulſum bibatur. Fit &
decoctum radicis in aceto ad craſſitudinem mellis:quo lepræ illinũtur.Et caput ungitur in dolore cum
oleo.Tithymallum noſtri hærbam lactariam uocant:alii lactucã caprinam.Narrãtqꝫ lacte eius inſcri-
pto corpore cum inaruerit ſi cinis inſpergatur apparere litteras & ita quidam adulteras alloqui malluere
q̃ codicillis.Genera eius multa.Primus cognominatur carachias:qui & maſculus exiſtimatur:ramis di-
gytali craſſitudine rubris rugoſis quinqꝫ aut ſex cubitali longitudine a radice foliis pendet: in cacumini-
bus coma iunci.Naſcitur in aſperis maritimis.Legitur ſemen autumno cum coma:ſiccatum ſole tundi-
tur:& reponitur.Succus uero incipiente pomorum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut
fici:ut cum iis areſcat.Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt.Traduntqꝫ etiam totiẽs purgari hy
dropicos fico ſumpta:quot guttas lactis excepit.Succus cum colligitur: ne attingat oculos cauendum
eſt.Foliis tuſis priore minus efficax.Fit & decoctum e ramis. Eſt & ſemen in uſu cum melle decoctum

ad catapocia

ad catapocia soluendæ alui gratia. Semen & dentium cauis cæra includitur. Colluuntur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinunt & lichenas succo. Bibuntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo soluta: alias stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in potu: bilem aphronito. Si per aluum purgari libeat in posca. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis constat. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruentis naturæ: ut per se extra corpori impositum pustulas ignium modo faciat: & pro caustico in usu sit. Alterum genus tithymalli myrsiniten uocāt: alii caryiten foliis myrti acutis & pungentibus: sed mollioribus: & ipsum etiam in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente: siccatæq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus non pariter maturescit: sed pars anno sequente: & nux uocatur. Inde cognomen græci dedere. Demetitur cum messium maturitate. Lauatum deinde siccatur: & datur cum papaueris nigri duabus partibus: ita ut sit totum acetabuli modo: minus hic uomitionibus q̄ superior cæteri iidem. Aliqui sic & folium eius dedere: nucem uero ipsam in mulso aut passo: uel cum sesama. Tradit bilem & pituitam per aluum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus est tithymalli: paralius uocatur siue tithymallis folio rotundo: caule palmum alto: ramis rubentibus semine albo: quod colligitur incipiente uua: & siccatum teritur: sumiturque acetabuli mensura ad purgationes. Quartum genus heliscopion appellant: foliis portulacæ: ramulis stantibus a radice quattuor aut quinq; rubentibus semipedali altitudine succi plenis. Hoc circa oppida nascitur: semīe albo: columbis gratissimo: quod colligitur incipiente uua. Nomen accepit: quoniam capita cum sole circūagit. Trahit bilem per inferna in oxymellite dimidio acetabulo: cæteri usus qui characiæ. Quintū cyparissian uocāt pp foliorꝫ similitudinē: caule gemino aut triplici nascētē ī cāpestribus: cui eadē uis quæ heliscopio aut characiæ. Sextū platyphyllon uocāt: alii corymbiten alii amygdaliten a similitudīe. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat: aluū soluit: radice: uel foliis: uel succo ī mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuatī aq̄s. Septimū dēdroides cognoīant: alii cobion: alii leptophyllon in petris nascens: comosissimum ex oībus maxime cauliculis rubentibus: & semine copiosissimum: eiusdem effectus: cuius characias. Apios ischas siue rhaphanosagria iuncos duos siue tres spargit in terra rubentes: foliis rutæ: radice cepe: sed amplior: quare quidam raphanum siluestre uocant. Intus habet mammam candidā extra cortices nigros. Nascitur in montuosis & asperis: aliquādo & herbosis. Effoditur uere: tusaque in fictili mergitur. Deiectoq; quod supernatat: reliquus succus purgat utraq; parte sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis daī acetabuli mensura. Inspergitur & aridę radicis farina potioni: aiuntq; superiorem partem eius uomitione biles extrahere: inferiorem per aluum. Tormina discutit: quodcunq; betonica & panaces præterquā a cruditate. Peucedani succus inflationes & ructus gignit. Acori radix daucumue si lactucæ modo sumatur. Ladanum cyprium potum interaneorum uitiis occurrit. Item gentianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago mane sumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini non ueteris cyathis. iiii. datur in somnum euntibus addito nitro seu polenta. Simul si post cibum detur. Colo infunditur hemina succi: uel in febri. Agaricum potum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medetur. E panace omnium generum radix in mulso: sed teucria præcipue pota arida & decocta quantum manus capiat in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadē cum aceto: aut si tolerari non possit ex ficu uel aqua. Pelemonia bibitur ex uino. Betonicæ drachma ī oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia contra serpentes. Argemonia. vii. diebus in cibo sumpta lienem consumere dicitur. Agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nympheæ heracliæ radix in uino pota & ipsa consumit. Cissanthemus drachma bis die sumpta in uini albi cyathis duobus per dies. xl. lienem dicitur paulatim emittere per urinam. Prodest & hysopum cum ficu decoctum. Lōchitidis radix decocta prius q̄ semen emittat. Peucedani quoq; radix decocta & lieni & renibus. Lien acoro poto consumitur. Præcordiis & ilibus utilissimæ radices. Climeni semen potum diebus. xxx. pondere denarii in uino albo. Betonicæ farina ex melle & aceto scyllite pota. Radix lonchitidis in aqua & teucrium illinitur. Item scordium cum cæra: agaricum cum farina fœnograeci uesicæ malis: contra calculos grauissimis cruciatibus: ut diximus: auxilio est. Polemonia ex uino pota: item agaricum. Plantago radice uel foliis potis ex passo. Et betonica ut in iocinere diximus. Item ramici pota atq; illita. Eadem ad stranguriās efficacissima ad calculos quidam betonicam & uerbenacam & millefolium æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discutere & dictamum certum est. Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino ictericis dari atque illini utilissimum est. Xiphii quoq; radix superior urinam ciet infantibus. Enterocœlicis datur ex aqua: & illinitur uesicæ uitiis. Peucedani succus infantium ramici: & umbilicis eminentibus psyllion illinitur. Vrinam cient anagallides: achoriq; radicis decoctum: uel ipsa trita potaq;: & omnia uesicæ uitia sanat: & calculos hærba & radix cotelidonis. Itemq; genitalium inflammationem pari pondere: & caulis & seminis & myrrhæ. Ebulom tenerum cum foliis tritum ex uino potum calculos pellit. Impositum testes sanat. Erigeton quoq; cum farina thuris & uino dulci: testium inflammationes

Quattuor Theophr.

sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: aufert & genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex uino dulci: ad stranguriam. Dolores uesicæ sedat ex uino nymphææ heracliæ radix. Eadem uis crethmo ad Hippocrate admodum laudata. Est autem inter eas quæ edũtur siluestrium hærbarum. Hancq̧ certe apud Callimachum apponit rustica illa hecale. Speciesq̧ elatæ hortensis. Caulis palmum unum altus. Semen feruens odoratum ceu libanotidis rotundum. Siccatum rũpitur. Habet intus nucleum candidum: quem aliqui cachryn uocant: folio pingui: albicante: ueluti oliuæ crassiore: & salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quattuor. Nascit in maritimis petrosis. Estur crudum coctumue cum olere odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipueq̧ eius usus ad stranguriam folio uel caule aut radice ex uino. Colorem quoque corporis gratiorem facit. Verum largior quoque inflationes. Aluum soluit decocto. Vrinamque: & a renibus dolorem trahit. Sic & alcmeæ siccæ farine in uino pota stranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lieni quoque utilis. Aduersus serpẽtes bibitur. Iumentis quoque in pituita aut strangurie hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lẽti simillima: quæ in uino pota uesicas uitiis liberat. Sanguinem sistit. Altera est anthylis chamæ pityos similis: flore purpureo: odoris grauis: radice intubi: uel magis cepea: similis portulacæ: nigriore radice: sed inutili: nascens in littoribus harenosis: gustu amara. In uino cum asparagi radice uesicæ plurimum prodest. Eadem præstat hypericon: quam alii chamæpityn: alii coricon appellant: oleraceo frutice: tenui: cubitali rubente: folio rutæ: odore acri: semine siliquæ: nigro maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi. Aluum sistit. Vrinam cit. Ad calculos uesicæ cum uino bibitur. Est aliud hypericon: quod alii corin appellant: folio tamarici: & sub ea nascitur: sed pinguioribus foliis & minus rubentibus: odoratum palmo altius: leniter suaue: aculeatum. Vis semini excalfactoria: & ideo inflationem facit enterocœlicis: sed stomacho non inutile: præcipuum ad stranguriam si exulcerata non sit uesica. Medetur & pleuriticis ex uino potum. Vesicæ autem callitrichon trita similis cumino medetur: & data ex uino albo. Verbenaca quoque foliis decocta ad tertias: uel radix eius e mulso calido calculos eiicit. Itemque perpressa: quæ arretii & in illyrico nascitur: i aqua decocta e tribus heminis ad unum & pota. Trifolium ex uino sumptum & chrysanthemum primum. Anthemum quoq̧ calculos eiicit paruis e radice foliis quinis: caulibus longis duobus: flore roseo: radices tritæ per se: ceu lauer crudum. Silaus nascitur glareosis & perennibus riuis: cubitalis: apii: similitudine. Coquitur ut olus accidum: magna utilitate uesicæ. Quæ si scabiem sentiat: panacis radice sanatur Aliter inutili uesicis. Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini cõgio decocta ad dimidias. Inde hemine sumuntur per triduum. Reliquum ex uino cum zio: & urtica marina: & daucum: & plantaginis semen ex uino. Et hærba fuluiana trita ex uino: quæ & nomen inuentoris habet nota tractantibus urinas cit. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus medetur. Peucedani succus ex melle & semen stranguriæ. Agaricum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno. Trifolii radix drachmis duabus in uino: dauci una drachma uel seminis. Ischiadici & semine & foliis erythridani tritis sanantur panace pota. Et i fricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidem & neruus qui platys appellatur: atq̧ humerorum dolor sanatur obolis tribus in uini ueteris cyatho uno poto. Quinquefolium ischiadicis: & bibitur & imponitur. Item scamonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriusque bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime sanat plantago. Condylomata uero quinquefolium. Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea procidentia sedis retro agit. E diuerso rubens proritat. Cotelydon cõdylomata & hemorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in uino tritaq̧ & illita. Intertrigines negat fieri Cato absinthium ponticũ secum habentibus.

Spcciesq̧ ẽ Batis hortensis

Corion. Dios. in siliqua. minoribu ac rubẽtibus paralyticis Diosc.

Lau et

Conyza

De pulegio & argemone. Cap. x.

a Lii adiiciunt: & pulegium: quod ieiunus quis legerit: si post se alliget Inguinis dolores prohibet: aut sedat cœptos inguinaria: quam quidam argemonem uocant: passim in uepribus nascens. Vt prosit inguinibus in manu tantum habenda est. Panas sanat panaces cum melle. Plantago cum sale. Quinquefolium. Persolatæ radix ut in strumis. Item damasonium. Verbascum cũ sua radice tusum uino aspersum folioque inuolutum: & ita in cinere calfactum: ut imponatur calidum Expertique affirmauere plurimum remedium esse: uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu supina tangens dicat. Negat Apollo pestem posse crescere: quam nuda uirgo restinguat: atque ita retrorsa manu ter dicat: totiensque dispuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis scamoniæ decoctum cum melle. Sideritis cum adipe ueteri: uel chrysippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuẽtore habet nomen.

De nymphea & abstinentia & appetentia ueneris: & de satyrio erythrococo: & crategi: & sideriti. Cap. xi.

Venerem in totum

u Enerem in totum adimit(ut diximus)nymphea heraclia:eadem semel poto in.xl.dies insomnia quo ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet non solum uenerem: sed affluentiam geniturae: ob id corpus alere uocemq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio superior data potu in uino. Item quam cremon agrion appellant. Et orminos agrios cū polenta contritus. Sed iter pauca mirabilis est orchis herba: siue sarapias: foliis porri: caule palmeo flore purpureo: gemina radice: testiculis simili: ita ut maior: siue(ut aliqui dicunt)tenuior: ex aqua pota excitet libidinē: minor siue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidā folio scyllae esse dicūt leuiori ac minori: caule spinoso. Eiusq; radices sanant oris ulcera: thoracis pituitas aluum sistunt e uino potae. Concitatricem uim habet satyrion. Duo eius genera: una longioribus foliis q̄ oleae: caule quattuor digytorū flore purpureo: radice gemina ad formam hominis testium alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur: & foemina esse creditur. Distinguitur internodiis & ramose frutice: radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare. Haec tumores & uitia partiū earum erumpentia cum polenta illita sedat: uel per se trita. Superioris radix in lacte ouis colonicae data: neruos intendit. Eadem ex aqua remittit. Graeci satyrion: foliis lilii rubri minoribus & tribus nō amplius e terra exeuntibus tradunt: caule leui cubitali nudo radice gemina: cuius iferior pars & maior mares gignit: superior ac minor foeminas. Est & aliud genus satyrion erythrococcon appellāt: semine uiticis: maiore: leui: durae radicis: cortice rubro: intus album includitur: sapore subdulci. Fertur in mōtosis inueniri. Venerem etiam si omnino manu teneatur radix stimulat. Magis adeo si bibatur in uino austero. Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et a sarmatis equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu: quod uitium prosedamū uocant. Vim eius restinguit aqua mulsa aut lactuca sumpta. In totum quidē graeci cum cōcitationē hāc uolunt significare: satyrion appellant. Sic & crategin cognominātes & teliconon: quarum semen testium simile est. Tithymalli quoq; ramorum medullam habentes ad uenerem proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt quae circa hoc tradit Theophrastus auctor alioquin grauis: septuageno coitu durare libidinem contactu haerbae cuiusdā: cuius nomen speciemq; nō posuit. Sideritis adalligata uarices minuit: & sine dolore praestat. Podagrae morbus rarior solebat esse non modo patrum auorūq; memoria: uerū etiam nostra Peregrinus & ipse. Nam si italiae fuisset antiquitus: latinum nomen inuenisset. Insanabilis non est credendus. Quippe quoniā in multis & sponte desinit: & in pluribus curatur. Medentur panacis radices cum uua passa: succus hyoscyami cum farina: uel semē scordion ex aceto: Iberis uti dictum est. Verbenaca cū axungia trita cyclamini radix: cuius decoctum & pernionibus ꝓdest. Podagras refrigerat radix e xiphio Semen e psyllio. Cicuta cū lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo impetu podagrae rubentis: hoc ē calide. Vtrilibet uero conuenit erigeron cum axungia. Plantaginis folia trita addito sale modico. Argemonia tusa ex melle. Medetur & uerbenaca illita: aut si pedes macerent in eius decocto. Est & lappago similis anagallidi: nisi esset ramosior ac pluribus foliis: aspera: rugosa: asperioris succi: grauis odoris: quae talis est mollugo uocatur. Similis & asperioribus foliis asparago. Superioris succus expressus pondere .xi. denariorum in uini cyathis duobus quottidie sumitur. Praecipue uero liberat eo malo phycos thalassion: idest fucus marinus lactucae similis: qui conchyliis substernitur: non podagrae modo: sed omnibus articulorum morbis ipositus priusq̄ exarefiat. Tria autē genera eius. Latum. Et alterum lōgius: quadantenus rubens. Tertium crispis foliis: quo in creta uestes tinguntur: omnia eiusdem usus. Nicander eam & aduersus serpentes in uino dedit. Salutare est & semen eius haerbae: quam psyllion appellauimus: madefactum aqua admixtis in heminam seminis resinae colophoniae coclearibus duobus: thuris uno. Laudantur & mandragorae folia cum polenta tusa.

Medicinae generales de pedibus: talis: articulis: neruis: & remedia contra morbos qui totū corpus occupat: & de myrtido. & uigiliis: & paralysi: & de febribus frigidis: & febre iumentorū & freneticis: & chameacta: & aizoo: & igne sacro. Cap. xii.

t Alis uero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest. Articulis succus e centaurio minore. Idem neruis utilissimus. Item centaurium. Betonica neruis discurrentibus per scapulas humeris: spinae: lumbis pota ut in iocinere. Articulis quinquefolium impositū. Mandragorae folia cum polenta: uel radix recens tusa cum cucumere siluestri: uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cum axūgia. Amomi succus cum decocto. Item centūculus decocta: uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat. Item lappae boariae radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat: omniaq; alia frigoris uitia. Perniunculos curat & cotelydon cum axungia. Folia ex batrachio. Epictymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo. Verbenaca ex uino. Nunc peractis malis quae membratim sentiuntur: dicemus de iis quae totis corporibus grassantur. Remedia autem haec communia inuenio. Ante omnes pota dodecatheum de qua diximus. Deinde panacis omnium generum radices peculiariter longinquis

morbis. Et semen interaneorum uitiis. Ad omnes uero corporis dolores succum e scordio. Item betonicæ: quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emẽdat: gratioremq; reducit. Geranion aliqui myrrhin: alii myrthida appellant. Similis est cicutæ foliis minutioribus: & caule breuiori rotũdo: saporis & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus pauloq̃ maluæ: caulibus tenuioribus & pilosis: ramosam & interuallis binum palmorum & in iis foliis: ĩter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus foliis anemones: diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda: dulci: reficientibus se ab imbecillitate utilissima: & fere talis uera est. Bibitur contra phthisin drachma ĩ uini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes: quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur: Opisthotonicis semẽ drachmis quattuor cum pipere & myrrha potum phthisin sanat: & plantaginis succus: si bibatur. Et ipsa decocta in uino cum sale & oleo a somno matutino refrigerat. Eadem datur iis: quos atrophos uocant interpositis diebus. Betonica phthisicis eclegmate cum melle fabæ magnitudine. Agaricum potum duobus obolis in passo uel dauco cum centaurio maiore in uino. Phagedenis quod nomen sine modo esurientium est: & alias ulcerum: tithymalli medentur cum sesamis sumpti. Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisq;. Harum remedio monstratur panaces: clymenos aristolochia: & odore: & peruncto capite. Aizoum siue sedum si inuolutum panno nigro ignorantis puluino subiiciatur: oenothera siue onuris hylaritatem afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa: longa radice: & cum siccata est uinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates quæ nauseam faciunt digerit betonica. Eadem pota a cœna concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ põdere: & crapulam discutit. Item agaricum post cibos in aqua calida potum. Paralysin betonica sanare dicitur. Item iberis ut dictum est. Eadem & torpentibus membris prodest. Item argemonia omniaq; quæ periclitentur secari discutiendo. Comitiales sanantur panacis: quam heracleam diximus: radice pota cum coagulo uituli marini: ita ut sint panacis tres partes. Plantago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quinquefolii ex aqua. Sanat & archezostis: sed cũ amineo pota. Sanat & bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro in aqua calida. Et centũculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota. Hysopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus sexdecim. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis portionibus potum. Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta diebus. xxx. ĩ betonicæ farinæ pondo denariorum. xiii. cum aceti scyllitici ciatho mellis attici uncia. Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua. Tertianas sideritis cum oleo. Item ladanum: quod in segetibus nascitur contusum. Plantago ex aqua mulsa duabus horis ante accessiõem pota binis drachmis. Vel succus radicis madefactæ uel tusæ. Vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidamque terñas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso inarescente si quis medullam e caule eximat: dicatq; ad quem liberandum febre id faciat: & alliget ei septem folia ante accessionem aiunt a febre liberari. Itemque betonicæ drachmam in aquæ mulsæ cyathis tribus uel agaricum maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniunt. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cęteris: aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem & iumentorum febribus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo ĩcisa: quartanis a quarto. Bibitur & semen hyperici utriusq; in quartanis: & horroribus betonicæ farina: quæ omnes horrores coercet. Item panaces adeo ex calfactoria natura ut per niuem ituris bibere: id ac perungi eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreniticos somnus sanat: qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidum succo. E diuerso lethargicos excitari labor est. Hoc præstat euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias betonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat betonicæ farina ex aqua aut brassica cum thure frequenti potu calidæ: uel e carbone in conspectu extincto fauilla digito sublata & illita: uel plantago tusa. Tithymallus characites hydropicos sanat. Panaces: plantago in cibo: cum prius panem siccum commederint sine potu. Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi. Vel agaricum: uel semen Ionchitidis duabus linguis ex aqua potum. Psyllium ex uino. Anagallidum succus. Cotelydonis radix ex mulso. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digyti comprehendant: ex uini ueteris calidi hemina. Trifolii radix drachmis duabus in uino. Tithymallum: platyphyllon cognomine. Semẽ hyperici: quod coris appellatur. Actæ quam quidã esse ebulum putant radice contrita in uini cyathis tribus si febris absit: uel semine ex uino nigro. Itẽ uerbenaca fasciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias. Præcipue tamen chamæactæ succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitasque emendat plantago. Cyclamini radix cum melle. Ebuli folia contrita & e uetere uino imposita etiam boam sanant: id est rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus. Igni sacro medetur aizoum. Folia trita cicutæ. Mandracoræ radix. Siccatur in aere ut cucumis: primoq; super mustũ suspendit̃: mox in fumo: dein tũditur in uino

ditur in uino aut aceto. Prodest & uino myrteo fouere mētæ sextans: uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera. Inter quæ medium hoīem ambiens: qui zoster appella tur: & enecat: si cinxerit. Medetur plantago cum creta cymolia & peristereos p se. Radix persolatæ. Aliis quæ serpunt cotelydonis radix cum mulso. Aizoum. Succus linozostis ex aceto.

Ad luxata mēbra: & contra morbū regium: & cōtra furunculos & fistulas & inflationes & ambustio nem: & contra alios morbos ad neruos & sanguinem. Cap. xiii.

r Adix polypodii illita luxatis medetur. Doloremq; & tumores tollunt semen psyllii. Folia plā taginis tusa: sale modico addito. Verbasci semen ex uino decoctum & contritum. Cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atq; tumoribus. Illinūturq; etiam: dum discuti possunt. Morbū regium in oculis præcipue mirari est tenuitatem illam densitatemq; tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die ī febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit uero & circa febres: īpugnanturq; centario maiore (ut diximus) poto. Betonica aga rici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatri duo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido: & perfrictionibus tuto: sudores enim felleos mouet. Folia tussila ginis ex aqua. Semen linozostis utriusq; inspersum potioni: uel cum absinthio aut cicere decoctum. Hy sopi baccæ cum aqua potæ. Lichen herba si cum sumitur: cætero olere abstineatur. Polytrix in uino data Struthiō in mulso. Passim & in quacunq; parte ac maximo incōmodo nascūtur: qui furunculi uocantur: mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pignocomi folia trita cum polenta si nondum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita. Fistulæ quoq; in omni parte serpunt: medi corum uitio malefectis corporibus. Auxilio est centaurium minus: collyriis cum melle decocto additis. Plantaginis succus infusus. Quinquefolium cum sale & melle. Ladanum cum castoreo. Cotelydon cum medulla ceruina calefacta imposita. Verbasci radicis medulla collyrii tenuitate in fistulam additur. Vel aristolochiæ radix. Vel succus tithymalli. Collectiones inflāmationesq; sanant argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel quinquefolium: decoctumq; in aceto uerbasci folia uel ra dix. Hysopum e uino impositum. Acori radix decocto eius hærbæ fouentibus. Aizoum. Itē quæ contu sa sint: duritiasq; & sinus corporis & tela omnia infixa corpori extrahunt. folia tussilaginis. Daucum. Se men leontopodi tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponūtur pignocomi folia trita cū po lenta: uel semen. Item orchis. Vitia quæ sunt in ossibus satyrii radice imposita efficacissime sanari dicunt Nomæ & collectiones omnes fuco maris priusquā inarescat. Et alcmeæ radix collectiones discutit. Am busta sanant plātagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & cōtrita illinunt. Radices cyclamini cū aizoo. Hærba ipsa hyperici: quod corissum appellauimus. Neruis & articulis conuenit plā tago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici: tetanici. Neruorum duriciæ egilopis succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis & opisthotonicis perun gi: semine hyperici: quod coris uocatur. Idemq; bibere prodest. Phrynion dicitur etiā abscissos sanare ner uos si confestim īponatur trita uel māsa. Spasticis tremulis opisthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium sistit hærbæ peoniæ semen rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiiciatur: siue e naribus: siue aluo fluat: siue fœminarum ute ro. Item lysimachia pota uel illita: uel naribus indita. Item plantaginis semen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ semen in nares si inde fluat tritum ex aqua & inditum. Aizoum. Astragali radix sistit. Et ischemon. Et achillea. Corion

De hærba equiseto: & stephanomeli: & erisitale: & contra uermes. Cap. xiiii.

e Quisetum hippuris a græcis dicta & ī pratis nascēs uituperata a nobis. Est aūt pullulus terræ equinæ setæ similis lieneis cursoꝝ extinguit decocta fictili nouo ad tertias quātum uas capiat: & per triduū heminis pota: unctis esculentis ante diē unum īterdicit. Græcoꝝ uaria circa hāc opinio. Alii pini foliis similē nigricantē eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: q̄ et sanguis ꝓfluuia uel tacto eo tantū homine sistat: alii hippurin: alii ephydron: alii anabasin uocant. Tra duntque iuxta arbores nasci & scandentem eas depēdere comis iunceis multis nigris ut est equorum cau da geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: semen rotundum: simile coriandro: radice li gnosa: nasci in arbustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem in naribus fluentem in clusus sistit. Item aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinam cit. Tussim orthopnoeam sanat. Item rupta: & quæ serpunt. Intestinis & uesicæ folia bibuntur. Enterocœlen co hibet. Faciunt & aliam hippurin breuioribus & mollioribus comis candidioribusq; per q̄ utilem ischia dicis: & uulneribus ex aceto impositam: propter sanguinem sistendum. Et nymphea trita plagis impo nitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur: si sanguis per os redditus est: fluit que ab internis. S. Pilus uel capillus

dentis tantam uim habet: ut q̃uis recenti gladiatoris uulneri illigata sanguinem claudatur. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fũgus uero etiam efficatius: qui secundum radicem eius nascitur. Per nares autem fluenti & cicutæ semen tritum ex aqua inditumq; efficax habetur. Item stephanomelis ex aqua. Betonicæ farina e lacte caprino pota sistit ex ubere fluentem. Plãtagoq; contusa. Eiusdem succus uomentib9 sanguinem datur. Ad erraticum autem radix persolatæ cum axungia uetere illita. Potatur a ruptis conuulsis & ex alto deiectis cẽtaurium maius. Gentianæ radix trita uel decocta uel succus betonicæ. Et hoc amplius addo: iocineris aut lateris contortionibus: panaces scordion aristologia pota cum agarico. Item contusis & euersis potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus. Aut si febris sit in aqua mulsa uerbascum: cuius flos similis auro ẽ. Acori radix. Aizoum omne. Sed e maiori succus efficacissime. Item symphyti radices uel decoctum. Daucum crudum. Erysithale est flore luteo foliis achanti. Bibitur e uino. Item chamerops: & in sorbitiones irio uel plantago omnibus modis. Item phthiriasi: quo Sylla dictator consumptus est. Nascuntur quoq; ĩ sanguine ipso hominis animalia exesura corpus. Resistitur uuæ taminiæ succo aut ueratri cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta etiam uestes eo tedio liberat.

De ulceribus: & ad plagas: & de polycnemo. Cap. xv.

u Lcera multorum sunt generum: ac multis modis curantur. Panacis oĩum generum radix ex uino calido illinitur manantibus. Siccat priuatim quam chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit: ulceribusq; quæ serpunt. Deploratis auxilio est cum æris flore uino temperata oĩb9 modis uel flore uel semine uel radice. Eadem cum polẽta uetustis uulneribus prodest. Heracleon quoq; sidereon. Apollinaris. Psyllium. Tragacãtha. Scordotis cum melle purgat. Farina eius carnis excrescentes per se insparsa consumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocant sanant. Centaurium maius insparsum uel illitum. Item minoris coma decocta uel trita uetera quoq; ulcera purgat & persanat. Foliculi climeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ serpũt radice tusa uel decocta in aqua ad melis crassitudinem: uel succo uulneribus: Ex ea factum lichiũ. Lysimachia recẽtibus plagis medetur. Plantago omnium generum ulceribus: peculiariter fœminarum senum & infantiũ. Igne mollita melior: & cum cæroto crassa ulcerum labra purgat. Nomas sistit. Et tritam suis foliis integere oportet. Suppurationes: collectiones: sinus ulcerum. Chelidonia quoq; siccãtur ulcera adeo: ut etiam pro spodio utanť eadẽ iam desperatis cum axũgia imponitur. Dictamũ pota sagittas pellit: & alia tæla extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxime pseudodictamum. Vtraq; etiam suppurationes discutit. Aristolochia quoq; putrida ulcera exest. Sordida expurgat cum melle: uermesq; extrahit. Itemq; clauos in ulceribus natos. Et infixa corpori omnia: precipue sagittas & ossa fracta cum resina. Caua uero ulcera explet per se. Et cum iride recẽtia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca quinquefolium cum sale & melle. Radices persolatæ uulneribus ferro illatis recentibus ĩponunť: folia ueteribus. Cum axungia utraq; & suo folio operitur. Damasonium autem & ĩ struma. Folia uerbasci ex aceto aut uino. Peristerios ad omnia genera uel callosorum putresentiumq; ulcerum facit. Manãtia nymphææ heracliæ radix sanat. Item cyclamini radix uel per se: uel ex aceto: & cum melle. Eadem & contra steatomata efficax: sicut ad ulcera manãtia hysopum. Itẽ peucedanũ cui ad recenia uulnera tãta uis est: ut saniẽ ossibus extrahat. Præstant hoc & anagalides: cohibẽtq; quas uocant nomas: & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis: sed præcipue senum corpori. Cum cæroto apostemata & ulcera tetra folia mãdragoræ recentia. Radix uulnera cũ melle aut oleo. Cicuta cõsiligini mixta mero. Aizoum herpetas quoq; & nomas ac putrescẽtia: sicut erigeron uermiosa. Recentia autem uulnera astragali radix: & uetera quoq; ulcera purgat hypocistis utraq;. Leontopodii semen tritum in aqua & cũ polenta illitũ spicula sagittarioꝝ extrahit. Item pycnocomi semen: tithymallus. Characites succo gangrenas phagedenas putria: uel decocto ramorum cũ polenta & oleo. Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cũ melle siccæ & recẽtes. Per se uulnera onothera efferentia sese sanat. Scythæ uulnera scythica curãt. Ad carcinomata argemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus præsanatis asphodeli radix decocta ut diximus: trita cũ polenta & illita. Quibuscũq; uero apollinaris. Astragali radix in puluerẽ trita humidis ulceribus prodest. Item callitrix decocta in aqua. Priuatim uero iis quæ calciamento facta sint uerbenaca. Necnõ & lysimachia cõtrita. Ac nymphea arida infricata. Polytrix inueteratis iisdem utilior. Policnemon cunilæ bubulæ similis est semine pulegii surculosas multis geniculis corymbo odorata acri & dulci odore: quæ ferro factis uulneribus cõmanducata imponitur: quinto die soluiť. Symphyton ad cicatricẽ celerrime perducit. Itẽ syderitis. Hæc ĩponitur ex melle. Verbasci semĩe ac foliis ex uino decoctis ac tritis oĩa corpori ĩfixa extrahũtur. itẽ mãdracoræ foliis cũ polẽta. Cyclamini radicibus cũ melle. Trisaginis folia ĩ oleo cõtrita iis maxime adhibenť ulceribus: quæ serpunt. Et alga ĩ melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melãdria: ac ueteres addito sale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix: quæ & ungues scabros aufert

Personatis

Linozostidis

Linozostidis utriusq; folia uel succus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucarum omnium: item oia pterygia: uarosq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos: & partus eiiciendos & continẽdos & aliarum remedia. Cap. xvi.

a Rtemisiã & elelisphacum alligata qui habet uiator: negatur lassitudinem sentire. Mulieribus morbis medet̃ maxime in uniuersum peoniæ hærbe semen nigrum ex aqua mulsa. Eadem & i radice uis menses cit. Panacis semen cum absinthio menses & sudores. Scordotis potu & illitu. Betonica drachma in uini cyhatis tribus bibitur contra omnia uuluarum uitia. Aut quæ a partu fiunt. Menses nimios sistit achillea imposita: & decoctum eius insidentibus. Mãmis iponit̃ hyoscyami semẽ ex uino. Loti radix e cataplasmate. Et mammis etiam chelidonia. Secũdas morantes uel partus emortuos radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum panacis semen e uino potum uuluas purgat: appositũq; cũ melle. Polemonia pota ex uino secundas pellit. Nidore purgat uuluas eentaurii minoris succus potus: fotuq; menses cit. Item maioris radix in uulue doloribus iisdem modis prodest. Derasa uero & apposita extrahit partus emortuos. Plantago imponitur in lana in dolore uuluæ. In strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno uis est. Menses cit. Partus emortuos uel transuersos eiicit. Bibitur ex aqua foliorum obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculum quidem prægnantiũ inferatur. Nec potu tantũ: sed & illitu & suffitu ualet. Proxime pseudodictamnũ. Sed menses cit cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamen molochis & aristolochia prodest: nam & menses & secundas cit. Et emortuos ꝑtus extrahit: myrrha & pipere additis pota uel subdita. Vuluas quoq; procidentes inhibet potu uel suffitu uel subiectu maxime tenuis. Strangulatum ab iis mensiumq; difficultatem agaricum tribus obolis tritũ in uini ueteris cyatho potum emendat. Peristeros apposita in adipe suillo recenti. Antirrinon cũ rosaceo & melle. Item apposita nymphea thessalæ radix pota dolori medetur. In uino pota nigro ꝓfluuia ĩhibet. E diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et uesicæ insidentium decocto medetur. Secũdas pota cissanthemos pellit. Vuluam sanat. Et xiphii radix superior menses cit drachma ex aceto pota. Peucedanum strãgulatus uulue nidore ustum recreat. Menses aluuosq; præcipue psyllium drachma in cyatis tribus aquæ mulsæ. Semen quoq; mãdragoræ potum uul uam purgat. Menses cit succus appositus: & emortuos partus. Nimia rursus profluuia sistit semen cum uino & sulphure. Alui profluuia sistit & contrahit batrachion potu: uel cibo ardens: alias ut diximus cruda. Sed cocta cõmendantur sale & oleo & cymino. Daucum & menses & secundas potum facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit uuluas: dolori earum exulceratisq; imponitur. E mortua scamonium pellit potum uel appositum. Menses ciet hypericum: utrunq; appositum. Ante alia uero ut Hippocrati uidetur erysimon e uino semine uel radice. Cortice trahit & secundis succurrit & strangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiar iter secundis inflamationibusq; uuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & apposita uuluas. Polygonas pota menses cit. Et alcmeæ radix. Folia plantaginis pellũt. Item agaricum ex aqua mulla. Artemisia uuluæ medetur trita ex oleo irino aut fico: aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota ĩ tãtum purgat: ut partus enectos extrahat. Menses & secundas cit ramorum decoctũ insidentibus: itẽ folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt uel imposita uentri imo cum farina hordeacea. Achoron quoq; utile est ĩterioribus fœminarum morbis. Et coniza utraq;. Et crethmos. Et anthyllides duæ uuluis utilissimæ. Torminibusq; & secundarum more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur. Albugines in capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Ceranion in uino albo potum: & hypocisthis in rubro profluuium sistunt. Hysopum suffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aqua ad omnia in partu aut ex partu mala pręstantissima est. Peucedano quidam miscent in uino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii deferuefactum in aqua cũ intepuerit: epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritum in uino nigro euocat menses. Partus accelerat scordotis pota drachma succi in aqua mulsa cyathis quattuor. Dictamni folia præclare dantur ex aqua. Constat unius oboli pondere: uel si mortui sint in utero infantes: ꝓtinus reddi sine uexatione puerperæ. Similiter ꝓdest pseudodictamnũ: sed tardius. Cyclaminos adalligata. Cissanthemos pota. Itẽ betonicæ farina ex aqua mulsa. Arsenogonõ & thelygonon hærbæ sunt habentes uuas floribus oleæ similes: pallidiores tamen. Semen album: papaueris modo. Theligoni potu fœminam cõcipi narrãt. Arsenogonon ab ea semine oleæ nec alio distat. Huius potu mares generari ꝑhibent̃: si credimus: alii utranq; ocimo similẽ tradunt. Arsenogoni aũt semen geminum esse testibus simile. Mammarum uitiis aizoum: quod digytellum appellauimus unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberiores facit. Sonchum in farre coctũ. Quæ uero mastos uocatur indita pilos mãmarum e partu nascentiũ: & tineas aufert in facie: aliaq; cutis uitia emendat. Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix maculas omnes. Cacaliæ grana mixta cæræ liquidæ extundunt cutem in facie: erugantq;. Vitia omnia acori radix emendat. Capillum lisimachia flauum facit. Denigrat hypericon: quod & corion uocatur. Item

uel op hryon ophrys hærba dẽticulato oleri ſimilis: foliis duobus. Nigritiam dat & polemonia in oleo decocta. Pſilothrum nos quidẽ in muliebribus medicamentis tractamus: uerum etiam uiris in uſu eſt. Efficaciſſimum autem habetur archezoſtis. Itẽ tithymalli ſucco uel in ſole cum oleo illito crebro: uel euulſis pilis. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſideritis. Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVII. PROOEMIVM.

Reliqua hærbarum genera. Cap.i.

e Reſcit apud me certe tractatu ipſo admiratio antiquitatis. Quãtoq; maior copia hærbarum dicenda reſtat: tãto magis adorare priſcoꝝ in inueniendo curã: in tradendo benignitatẽ ſubit. Nec dubie ſuperata hoc modo poſſet uideri etiã rerum naturæ ipſius munificentia: ſi humani corporis eſſet inuẽtio. Nunc uero deorum fuiſſe eã apparet: aut certe diuinã: etiã cũ homo inuenerit. Eandẽq; omnium parẽtem genuiſſe hæc & oſtendiſſe: nullo uitæ miraculo maiore: ſi uerum fateri uolumus. Scythicã hærbã a mæotidis paludibus & euphorbiã e monte atlante: ultraq; Herculis colũnas: & ipſo rerum naturæ defectu. Parte alia britãnicã ex oceani inſulis extra terras poſitis: itẽq; æthiopidem ab exuſto ſyderibus axe. Alias præterea aliunde ultro citroq; hũanæ ſaluti in toto orbe terraꝝ portare imenſa romanæ pacis maieſtate nõ hoĩes modo diuerſis inter ſe terris gentibuſq;: ueꝝ etiã montes & excedẽtia in nubibus iuga: paſtuſq; pecoꝝ & hærbas quoq; inuicẽ oſtentant. Aeternũ quæſo deoꝝ ſit munus iſtud Adeo romanos uelut alteram lucem dediſſe rebus humanis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. Cap.ii.

ſ Ed antiquoꝝ curam diligentiãq; quis poſſit ſatis uenerari: cũ conſtet oĩum uenenorum ociſſimum eſſe aconitũ: & tactis quoq; genitalibus fœminini ſexus aĩalium eodẽ die inferre mortẽ. Hoc fuit ueuenum quo interẽptas dormientes a Calfurnio Beſtia uxores. M. Cecilius accuſator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digito eas mortuas. Fabulæ narrauere e ſpumis Cerberi caniſ extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud eracleam ponticã ubi monſtratur eius ad inferos aditus gigni Hoc quoq; tamẽ in uſus humanæ ſalutis uertere. Scorpionũ ictibus aduerſari experiendo aconitũ datũ ĩ uino calido. Ea eſt natura ut hoĩem occidat: niſi inuenerit quod in hoĩe perimat. Cum eo ſolo colluctatᷣ: uelut pari intus inuento ſolo. Hæc pugna eſt cum uenenũ in uiſceribus repererit. Mirũq; exitialia per ſe ambo cũ fuerint duo uenena in hoĩe cõmoriuntur: ut homo ſuperſit. Immo uero etiã ferarũ remedia antiqui prodiderunt: demõſtrando quõ uenenata quoq; ipſa ſananᷣ. Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu: ſtupentq; pallentes: & uinci ſe confitẽtur. Auxiliatur eis helleborũ album tactu reſoluente. Ceditq; aconitum duobus malis ſuo & oĩum. Quod ſi quis illa forte ab homine excogitari potuiſſe credit: igrate deorum intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq; guſtatu earũ pantheras: niſi hoc fieret repletu ras illos ſitus. Ob id quidã pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorũ hominis guſtu demonſtratum. Quod certe caſu repertum quis dubitetᷣ & quotiens fiat etiãnum ut nouũ naſci quoniam feris ratio & uſus inter ſe tradi non poſſit.

Quod omnium creaturarum conditor ſit deus. Cap.iii.

h Ic ergo caſus hic eſt ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomen: per quem intelligitur eadem & parens rerum oĩum & magiſtra natura utraq; coniectura pari ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendũq; rurſus oĩa animalia quæ ſint ſalutaria ipſis noſſe ipſa præter hoĩem. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum miſceri ſaluberrime promulgauere: aperta profeſſione: malum quidem nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit qui nulla diximus uenenata: nunc demonſtrare quale ſit aconitum uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta. Radicẽ modicam cã-

Lycoctonon maro ſimilem marino. Quare quidam cãmaron appellauere. Alii thelıophonon ex ea qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulum ſcorpionum modo: quare & ſcorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: quoniam procul & e longinquo odore mures necat. Naſciᷣ in nudis cautibus: quas aconas uocant. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerẽ quidem nutriente. Hãc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte eſſet: quæ cotibus ad ferri aciem deterendam ſtatimq; admota uelocitas ſentiretur.

De æthiopide: & amarãto: & aloe: & alcea: & alipho: & alſina: & androſace: & androſemo: & ambroſia: & anconi: & anagyro: & anonymo. Cap.iiii.

aethiopis radix

a Ethiopis radix folia habet phlomo similia: magna & multa: & hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum scabrum: similem arctio: multis concauum alis: semẽ eruo simile candidum geminum: radices numerosas longas. Plenas molles glutinosas gustu siccæ nigrescunt duranturq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascuntur: & in ida monte troadis: & in messenia. Colligũtur autumno: siccantur in sole aliquot diebus: ne situm sentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: ischiadicis: pleureticis: faucibus scabris: decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia est: atq; illico prodest. Amaranthon ferulacea est duorum palmorum altitudine: origano similis flore: bulbis aureis. Huius ustæ nidor urinam cit. uuluamq; purgat: tanto magis insidentibus. Causa Nominis non hęc sed quoniam diutissime non marcescit. Aloe Scylle similitudinem habet maior & pinguioribus foliis ex bliquo striata. Caulis eius tener est rubens medius: non dissimilis antherico. Radice una ceu palo in terra dimissa: graui odore: gustu amara. Laudatissima ex india affertur: sed nascitur & in asia: non tamen ea utuntur: nisi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat: uel succu: ob id inturbinibus cadorũ eam serunt ut aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per se lachryma adhærẽs. Ergo pauimentandum ubi sata sit censent ut lachryma nõ absorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa super ierosolymam metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est: neq; alia nigrior est: aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida rufi coloris friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liquescens. Improbanda nigra & dura: harenosa quoq; quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare: densare: & leuiter calfacere. Vsus in multis & principalis aluum soluere: cum pene sit sola medicamentorum: quæ per se id præstant. Confirmat etiã stomachum: adeo ut non infestet ulla uis contraria: bibitur drachma. Ad stomachi uero dissolutionem in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mensura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluẽtem continet cum uino austero capite in sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat tempori bus & fronti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa: oculorum uitia omnia sanari ea conuenit. Priuatim prurigines & scabiem genarum. Item insignita ac liuida illita cum melle: maxime pontico. Tõsillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes si modicæ sint: drachmæ pondere ex aqua: si minus ex aceto pota. Vulnerum quoque sanguinem & undecunq; fluentem sistit per se uel ex aceto. Alias etiã est uulneribus utilissima ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus uirorum: condylomatis: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo: alias sicca per se: ut exigit mitiganda curatio: aut coercenda. Hemorroidum quoq; abundantiam leniter sistit. Dysenteriæ infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi: bibitur a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua Deuorantur pilulæ cum mellis decocto aut resina terebinthina ad purganda interiora. Digytorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur: ut quod sit harenosissimum subsidat. Aut torretur in testa: pennaque subinde uersatur: ut possit æqualiter torreri. Alcea folia habet similia uerbenacæ: quæ & peristereon cognominatur. Caules tres aut quattuor foliorum plenos: florem rosæ: radices albas cũ plurimum sexcubitales: obliquas. Nascitur in pingui solo: nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo cita: & ruptis conuulsis. Alypon cauliculus est molli capite non dissimilis betæ acre gustatu ac lentum: mordensq; uehementer & accedens. Aluum soluit in aqua mulsa addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum: media quattuor: maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure. Alsine: quam quidam myosoton appellant: nascitur in lucis: unde & alsine dicta est. Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cum prorepit: musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus eẽ quæ iustius myosotis uocetur. Hæc eadem erat quæ. Helxinæ: nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis & maxime in parietibus. Cum teritur: odorem cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones inflammationesq;. Quin emendat omnia quæ Helxine sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Itẽ uerẽdis: ulceribusq; cum farina hordeacea. Succus eius auribus ĩfunditur. Androsaces hærba est alba amara sine foliis: folliculos in cirris habens: & in iis semen. Nascitur in maritimis Histrie maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer enim urinas cit. Datur & podagris: illiniturq;. Idẽ effectus est & seminis. Androsemon: siue (ut alii appellauere) ascyron nõ absimile est hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant Odor ei resinosus. Gignitur in uineis. Fere medio autũno effoditur: suspenditurq;. Vsus ad purgandã aluum tusæ cum semine potæq; matutino uel a cœna duabus drachmis ĩ aqua mulsa uel uino uel aqua pura: totius potiõis sextario. Trahit bilẽ prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicẽ resinę permixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Iterũq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autẽ ipsa robustiores uinũ bibere: infirmiores aquã. Imponitẽ & podagris & ambustis & uulneribus cohibẽs sanguinẽ.

Syriæ.
Diosco.

Ambrosia uagi nominis est:& circa alias hærbas fluctuans:fruticem unum habens densum ramosum: tenuem:trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore:foliis rutæ:circa imum caulem in ramulis semen est uuis dependentibus:odore uinoso:qua de causa botrys a quibusdam uocatur ab aliis artemisia. Coronãtur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anonin quidam ononida malunt uocare ramosam:similẽ fœnogræco:nisi fruticosior hirsutiorq; esset:odore iucundo. Post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentiũ. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros quã aliqui acopon uocant:fruticosa est:grauis odore:flore oleris:semen in corniculis nõ breuibus gignit simile renibus:quod durescit per messes. Folia collectionibus imponuntur:difficulterq; parientibus adalligantur:ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat:& secundæ mensesq; morent̃: drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur:& in uino uetere ad phalangiorũ morsus. Radix discutiẽdis concoquendisq; adhibetur. Semen cõmanducatũ uomitiones facit. Anonymos,a nõ inueniendo noĩe nomen inuenit. Affertur e scythia celebrata Hicesio non paruæ auctoritatis medico. Item aristogeton in uulneribus præclara ex aqua tusa & imposita. Pota uero mãmis præcordiisq; percussis. Item sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosa arbitror quæ adiiciunt̃ recente ea si uratur:ferrum aut æs ferruminari.

De aparine:& arctio:& aspleno:& asclepiade:& astere:uel bubonio:& ascyro:uel ascyroide: & phace:& de alcibiox:& alectorolopho. Cap.v.

Ompha-locarpon Diosc. a Parinen aliqui omphacocarpon:alii philantropon uocant:ramosam:hirsutam:quinis senisue in orbẽ circa ramos foliis per interualla:semen rotundũ:durũ:concauũ:subdulce. Nascitur in frumẽtario agro:aut hortis:pratisue:asperitatẽ etiã uestiũ tenaci. Efficax cõtra serpẽtes semine poto ex uino drachma: & cõtra phalangia. Sãguinis abũdantiã ex uulneribus ĩprimunt folia ĩposita. succus auribus infunditur. Arction aliqui potius arcturũ uocant:similis est uerbasco foliis:nisi q; hirsutiora sunt:caule lõgo molli:semine cymini. Nascitur in petrosis:radice tenera:alba:dulciq;. Decoquitur in uino ad dentiũ dolorem:ita ut cõtineatur ore decoctũ. Bibitur ꝓpter ischiada & strãguriã e uino:ambustis ĩponitur & pernionibus. Fouentur eadẽ cum radice semine trito in uino. Asplenũ sunt qui hemionon uocant:foliis trientalibus multis:radice limosa:cauernosa:sicut filicis candida:hirsuta:nec caulẽ nec florẽ nec semen habet. Nascitur in petris:parietibus opacis:humidis laudatissima in creta. Huius foliorũ iure in aceto decocto per dies.xl.poto lyenem absumi aiunt. Et illinuntur. Eadẽ aũt sedãt singultus nõ danda fœminis:quoniã sterilitatẽ facit. Asclepias folia hederæ habet:ramos longos:radices numerosas: tenues odoratas:floris uirus:graue:semen secundace. Nascit̃ in montibus. Radices torminibus medẽtur:& cõtra serpentiũ ictus nõ solum potum sed etiã illitũ. Aster ab aliquibus bubonion appellatur:quoniã inguinum præsentaneum remediũ est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpẽtes. Sed & ad inguinũ medicinã:sinistra manu decerpi iubent:& iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides similia sunt inter se & Hyperico:sed ascyron maiores habet ramos:qui ascyroides uocantur ferulaceos oĩno rubentes: capitulis paruis:luteis. Semen in caliculis pusillũ:nigrum:resinosum. Comæ tritæ uelut cruentatæ. Qua de causa quidam hãc androsemon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluum soluit. Bilẽ detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert:in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Nascitur ĩ aruis. Natura ei ad spissandũ efficacior q̃ lenti. Reliquo usu eosdẽ effectus habet stomachi aluiq; fluctiones sistit semen decoctũ. Alcibion qualis esset hærba apud auctores nõ repperi. Sed radicẽ eius & folia trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Folia quantũ manus capiat trita cũ uini meri cyathis tribus:aut radicẽ drachmarũ trium pondere cum uini eadẽ mensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur:folia habet similia gallinaceæ cristæ plura: caulem tenuem & semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fressa melle addito:& caligini oculorum. Solidum semen coniicitur in oculum:nec turbat:sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem:sed ex nigra albicare incipit: & intumescit:ac per se exit.

De Alo. Cap.vi.

a Lum nos uocamus:græci symphyton petreum:simile cunilæ bubulæ:foliis paruis:ramis tribus aut quattuor a radice:cacuminibus thymi:surculosum odoratum: gustu dulce: saliuam ciens:longa radice:rutila. Nascitur ĩ petris: ideoq; petreum cognominatum. Vtilissimum lateribus:lyenibus:renibus:torminibus:pectoribus:pulmonibus: sanguinem reiicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & in uino decocta:& aliquando superlinitur. Quin & commãducata sitim sedat: præcipueq; pulmonem refrigerat. Luxatis quoq; imponitur & conuulsis: lyeni:interaneis. Aluum sistit coacta in cineres.

cocta in cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nomen granis & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est: ut carnes quoq; cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomen imposuere. Ossibus quoq; fractis medetur.

De alga & actea & de ampeloagria & absinthio. Cap.vii.

a Lga rusa & scorpionum ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus anisi geniculatis: semine nigro ut hederæ: baccis mollibus. Nascitur in opacis & asperis & aquosis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba foliis duris cineracei coloris: qualem in satis diximus: uiticulis longis callosis rubentibus: qualiter flos quem Iouis flãmam appellauimus in uiolis fert semen punici mali simile acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini coi cyathis duobus aluum soluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mulierum emẽdat. Ischiadicos quoq; uti hac herba prodest tusa cum foliis & illita cum succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicum appellatur a galliæ ciuitate. Ponticum a ponto: ubi pecora pinguescunt illo: & ob id sine felle reperiuntur. Neq; aliquod præstantius. Multoq; italico amarius sed medulla pontici dulcis. De usu eius conuenit dicere herbæ facillimæ atq; inter paucas utilissimæ. Præterea sacris Populi Ro. celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certant in capitolio: uictorq; absinthium bibit. Credo sanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat. & ob hoc sapor eius in uina transfertur ut diximus. Bibitur & decoctum aqua ac postea nocte & die refrigeratum sub diuo decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus. Oportet & salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduum. Tritum raro i usu est: sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum semen turgescit madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo uase ad tertias. x. heminis in aquæ sextariis. xlv. Iterumq; percolatum. Herba lente coquitur ad crassitudinem mellis qualiter ex minore centaurio quæritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitiq; est: cum sit ille decoctus saluberrimus. Namq; astringit stomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore sanat Ventris animalia pellit. Malaciam stomachi & inflammationes discutit cum sile & nardo gallico: aceto exiguo addito. Fastidia absterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & sale. Antiqui purgationis causa dabant: cum marinæ aquæ ueteris sextario seminis sex drachmis cum tribus salis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supradictum pondus: addito pulegio. alii contra paralysim. alii pueris folia in fico: sic ut amaritudinem fallerent. Facile thoracem purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum appio aut adianto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua. Iocineris causam cum gallico nardo. Lyenis cum aceto aut pulte aut fico sumitur. Aduersatur fungis ex aceto. Item uisco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morsibus. Draconi marino. Scorpionibus. Oculoꝝ claritati multũ confert. Epiphoris cũ passo iponitur. Sugillatis cum melle. Aures eius decoctum uaporis suffitu sanat. Aut si manat sanies cum melle tritum. Vrinam ac menses ciunt tres quattuorue ramuli cũ gallici nardi radice una cyathis aquæ. vi. Menses priuatim cum melle sumptum: & in uellere appositum. Anginis subuenit cũ melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulnera recentia prius q̃ aqua tangantur impositum. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cũ cypria cæra: aut cum fico. Sanat & pruritus.

De absinthio: & ballote: & botrye fruticosa: & brauylla: & brio: & bupleuri: & catanance: & calla: & circæa: & circesio: & crategono: & theligo: & crocodilo: & cynosorchi: & chrysollachano: & cuculo: & conserua. Cap.viii.

n On est dandum in febri. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinũ tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: & fumo si uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a musculis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoq; permixtus. Est & absinthium marinum: quod quidam seriphium uocãt: probatissimum in taposiri ægypti. Huius ramum isiaci præferre solẽne habẽt. Angustius priore. minusq; amarum: stomacho inimicũ. Aluum mollit. Pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale: aut in farinę trimestris sorbitiõe dilutum. Coquitur quantum manus capiat in aqua sextario ad dimidias. Balloten alio nomine porrum nigrum græci uocant: hærbam fruticosam angulosis caulibus: nigris: hirsutis: foliis uestientibus: maioribus q̃ marrubii: & nigrioribus: graue olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus: ex sale foliis tritis imposita. Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle. Botrys fructicosa hærba est luteis ramulis. Semẽ circa totam nascitur: folia cicorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocãt: alii artemisiam. Brabylla spis

sandi uim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores. Brion marina herba sine dubitatione lactucæ foliis similis rugosa ueluti cõtracta: sine caule ab ima radice exeuntibus foliis. Nascit̃ in scopulis maxime testisq; terra cõprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; uis & collectiones oẽs inflammationesq; cohibendi: præcipue podagræ: & quicquid refrigerare opus sit. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio: fouerique plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origani. Catannachen thessalam hærbã qualis sit: a nobis describi superuacuum est: cũ sit usus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas magicas uanitates electam ad hunc usum coniectura: quoniã arescẽs contraheret se ad speciẽ unguium milui exanimati. Eadẽ ex causa & cemos silebitur a nobis. Calla duorũ generum est. Vna similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur anteq̃ inarescat. Vsusq; eosdẽ hẽt quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos: mensesq; mulierum. Item caules cum foliis in leguminibus decocti sanant tenasmon. Alterum genus eius quidam anchusam uocant. alii rinoclisiam. Folia lactucæ longiora: plumosa: radice rubra: quæ ignes sacros cum folio polentæ sanat imposita. Iocineris autem uitia in uino albo pota. Circea strychnõ satiuo similis est: flore nigro pusillo. Paruo semine: ut milii nascentis in quibusdã corniculis: radice semipedali: triplici ferme aut quadruplici: alba odorata: gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur ĩ uino. Bibiturq; ad dolorẽ uuluæ & uitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ per noctem & diẽ. Trahit eadẽ potiõe secundas semie. Lac minuit ĩ uino aut mulsa aqua pota. Cirsion cauliculus est tener duum cubitorũ: triangulo similis: foliis spinosis circundatus. Spinæ molles sunt. Folia bouis linguæ similia: minora: subcandida: & in cacumine capitula: purpurea quæ soluũtur in lanugines. Hanc hærbam radicẽue eius adalligatam dolores uaricũ sanare tradunt. Cratæogonon spice tritici simile est: multis calamis ex una radice emicantibus multorũq; geniculorum. Nascitur in opacis: semine milii: uehementer aspero gustu. Quod si bibant ex uino ante cenam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante conceptũ diebus. xl. uirilis sexus partũ futurum aiunt. Est & alia cratæogonos: quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra. xl. diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cũ melle: explent sinus ulcerum. Et atropha carnosiora faciunt. Purulenta expurgãt. Panos discutiunt Podagras collectionesq; omnes leniũt peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi uoluit cratæogonon siue crateogona: quam italia aquifolium uocat. Crocodilon chamæleontis hærbe nigræ figuram habet: radice longa: æqualiter crassa: odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumq;. Atque ita lyenem consumere dicitur. Cynosorchin aliqui orchin uocant: foliis oleæ: mollibus: ternis: paruisq; semipedis longitudinis in terra stratis: radice bulbosa: oblonga: duplici ordine superiore quæ durior est: & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in uineis fere inuenti. Ex iis radicibus si maiorẽ edant uiri mares generari dicuntur. Si minorem fœminæ alterum sexum. In thessalia molliorem in lacte caprino uiri bibunt ad stimulandos coitus: duriorem uero ad inhibendos. Aduersat̃ alter alteri. Chrysolachanum in pineto lactucæ simile nascit̃. Sanat neruos incisos si confestim imponat̃. Et alibi genus chrysolachani tradit̃: flore aureo: foliis oleris. Coctum estur: ut olus molle. Hærba hæc alligata morbum regiũ habentibus: ita ut spectari ab iis possint: sanare id malum tradit̃. De chrysolachano nec satis dici scio: nec plura reperio. Nãq; & hoc uitio laborauere ꝓximi utiq; hærbarii nostri: quod ipsi notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicaue. e: tanq̃ coagulo terræ aluum sisti: stranguriam dissolui si bibatur ex uino aut aqua. Cacubali folia trita cũ aceto serpentium ictibus & scorpionum mederi. Quidam alio hanc nomine strumum appellant: alii græcæ strignon: acinos habet nig. os. Ex iis cyathus succi cum mulsi duobus medet̃ lumbis. Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanandis peculiaris est: alpinis maxime fluminibus. Conferua appellata a conferruminando: spongia aquaꝶ dulcium uerius q̃ muscus aut hærba uillosæ densitatis atque fistulosæ. Curatum ea scio omnibus fere ossibus confractis ꝓlapsum ex arbore alta putatorem: circũdata uniuerso corpo. i: aquam suam inspergentibus quotiens inarescat: raroq; nec nisi deficientẽ hærbã mutationis causa resoluentibus conualuisse uix credibili celeritate.

Crision

Melãpyrō. Diosc.

De cocco gnidio & dryopteris: & dryphono: & elatine: & emptro siue calcifraga: & epicacti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphylo: & filicepteri: & de femore bubulo. Cap. ix.

Occo gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: uis ardens. Itaq; ĩ pane deuoratur: ne adurat cum gulam transit. Huic uis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum. Dipsacos folia habet lactucæ: bullas spinosas in dorsi medio: caulem duorum cubitorum: iisdem spinis horridiorum genicula eius binis foliis amplectentibus: concauo alarum sinu: in quo subsistit ros salsus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in uino radice usq; dum sit crassitudo ceræ: ut possit in fistula collyrium mitti. Item uerrucas omnium generum

generum. Quidam & alarum quas supra diximus succum illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascitur: tenui foliorum: subdulcium icisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psylotrum est radix tusa. Illinitur enim usq; dum sudores euocet. Iterumq; & tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonon similis hærba est: cauliculis tenuibus: cubitalibus: circũdatis utrinq; foliis: pollicari amplitudine: & qualibus oxymyrsine. Sed candidioribus mollioribusq;: flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helxinæ: pusilla: pilosa: rotunda: semipedalibus ramulis quinis senisue a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus. Acerba gustu & ideo oculorum fluctionibus efficax: foliis cum polenta tritis & impositis: subdito lintheolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu ad dysenteria liberat. Empetron quam nostri calcifragam uocant: nascit᷑ in montibus maritimis fere in saxo: quo propius mari fuerit minus salsa est: potaq; bilem trahit ac pituitas: quo lõgius magisq; terrena: amarior sentit᷑. Trahit aquã. Sumit᷑ autem in iure aliquo aut in hydromelite. Vetustate uires perdit. Recens urinas cit decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promisso huic q̃runt: affirmant lapillos: qui sufferuefiant una rumpi. Epipactis ab aliis heleborine uocatur: parua hærba: exiguis foliis iocinoris uitiis utilissima: & cõtra uenena pota. Epimedion caulis nõ est magnus hedere foliis denis atq; duodenis: nunq̃ florens: radice tenui nigra subgraui odore. Nascit᷑ in humidis: & huic spissandi refrigerandiq; natura. Fœminis cauenda. Falia in uino trita uirginum mãmas cohibent. Enneaphyllon longa folia nona habet: causticæ naturæ. Imponitur lana circũdata: ne urat latus: continuo enim pustulas excitat: lũborum doloribus & coxẽdicum utilissimũ. Filicis duo genera nec florẽ habent: nec semẽ Pterin græci uocant: alii blachnon cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices: bina etiã cubita excedentes longitudine: non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelipterin græci uocant: alii Hymphæam pterin. Est aũt singularis atq; nõ fruticosa breuior molliorq; & densior foliis ad radicem caniculata. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata: unde nomen græci imposuere Radices utriq; longæ in obliquum: nigræ: præcipue cũ inaruere. Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq;: sed maxime frigido solo. Effodi debent uergiliis occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantum neq; ante neq; postea. Pellunt interaneorum animalia. Ex iis tineas cũ melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; stomacho inutilissima. Aluum soluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cũ scamonii pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur: melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda fœminis: quoniam grauidis abortum: cæteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspergitur. Iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant. Serpentem non recipiunt. Ideo susterni utile est in locis suspectis. Vstæ etiam fugant nidore Fecere medici huius quoq; hærbæ discrimen. Optima macedonica est. Secunda cassiopica. Femur bubulum appellatur hærba neruis & ipsa utilis: recens in aceto ac sale trita. Galeopsis: aut ut alii Galeobdolon uel gallion. Caulem & folia habet urticæ leuiora: & quæ grauem odorem trita reddant. Flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubiq;. Folia caulesq; duritias & carcinomata sanant ex aceto trita & imposita. Item strumas. Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescentia quoq; & grangrenas sanat cum sale. Glaux antiquitus eugalacton uocabatur cythiso & lenticulæ foliis similis auersa candidiora. Rami in terrã serpunt quini seniue admodũ tenues ab radice. Flosculi purpurei exeũt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in sorbitiõe similaginis ad excitandam ubertatem lactis: eamq; qui hauserint balneis uti conuenit.

Est aũt nõ singularis atq; fruticosa. Canaliculata

De glaucio: & glycyside: & glaphalio siue chamezelo: & galedrago: & holco: & hyosiri: & holosteo: & hypopesto. Cap. x.

g Laucion in syria parthia nascitur humilis hærba densis foliis fere papaueris: minoribus tamen sordidioribusque: odoris tetri: gustus amari cum astrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciunt: deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Vsus est & succi & foliorum si terantur aduersus epiphoras: quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium: quod medici diaglaucion uocant. Lactis quoq; ubertas intermissa restituit᷑. Sumitur eius rei causa ex aqua. Glycyside: quam aliqui peoniam aut pentorobon uocãt: caulem habet duum palmorum: comitantibus duobus aut tribus subrutilum cute lauri folia: qualia nucis pinguiora rotundioraq; & minora. Semen in siliquis aliud grano rubente: aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex inhærent. Mas plures habet: quoniam non una radice nixus est: palmi altitudine: candidaq;. Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrham redolent: & densiora sunt. Nascuntur in siluis. Tradunt noctu effodiendas: quoniam pico martio impetum in oculos faciente interdiu periculosum sit. Radix uero cum offodiatur: periculum esse ne sedes procidat. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Vsus in iis diuersus. Rubra enim grana rubentis menses sistunt. xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medentur ex passo:

aut uino totidem pota. Radix omnes uentris dolores sedat in uino: aluumq; purgat. Sanat opisthotonum morbum regium: renes: uesicam. Matricem autem & stomachum decocta i uino. Aluumq; sistit. Estur etiam contra malum mentis: sed in medendo. iiii. drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur & suppressionibus nocturnis in uino pota quo dictum est numero. Stomacho uero & rosionibus & esse ea & illinire prodest. Suppurationes quoq; discutiuntur. Recentes nigro semine: ueteres rubro. Vtrunq; auxiliatur a serpente percussis. Et pueris cõtra calculos incipiente stranguria. Gnaphalion alii chamezelon uocant: cuius foliis albis mollibusq; pro Tomẽto utuntur. Sane & similia sunt. Datur i uino austero ad dysenteriam: uentris solutiones. mensesq; mulierum sistit. infunditur autem tenasmo. Illinitur & putresentibus ulcerum Galedragon uocat Xenocrates leucacantho similem palustrem & spinosam: caule ferulaceo alto: cui summo capite inhæreat simile ouo. In hoc excrescente ætate uermiculos nasci tradunt: pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat: mireq; illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues culmo quale ordeum restibile. Hæc circa caput adalligata. uel circa lacertum educit e corpore aristas. Hanc quidam ob id aristidam uocant. Hyosiris in tumo similis: sed minor: & tactu asperior. Vulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duricia hærba ex aduerso appellata a græcis: sicut fel dulce: tenuis usq; capilamenti speciem: longitudine quattuor digytorum ceu gramen foliis angustis astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad conuulsa rupta in uino pota. Vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes concoquuntur addita. Hypophæston nascitur in spinis: ex quibus fiunt æneæ fulloniæ: sine cauliculo: sine flore: capitulis tantum inanibus: & foliis paruis. multis: hærbacei coloris: radiculas habens albas: molles. Succus earum exprimitur æstate ad soluendam aluum tribus obolis: maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropicis. Contra uertigines: orthopnoeas: paralyseis incipientes.

Tenui radice: Dios.

Vel hippophæston Cortinæ

De hypoglossa: & hypeco: idæa: isosphyro: latyri: leontopetalo lirapso: litospermo: lapide uulgari: de limeo leuco. Cap. xi.

h

Ypoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecoon in segetibus nascitur: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Ideæ hærbe folia sunt quæ oxymyrsinæ ad hærent his uelut pampini in quibus flos ipsa. Aluum mensesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi coibendiq; naturã habet. Isopyron uocãt aliqui phasiolum: quoniam foliũ quod est aniso simile in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia: plena seminis melanthii. Cõtra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulsa. itẽ iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa lactucæ similia tenuiora germina multa: in quibus semen tuniculis continet ut capparis: quæ cũ inaruere eximũtur grana: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanãt. Trahunt & bilẽ. Qui uehementius purgari uolunt: cum folliculis ipsis sumunt eã: stomachũ lædunt. Itaq; inuentum est ut cũ pisce aut iure gallinacei sumerent. Leontopetalon alii rhapeion uocant folio brassicæ: caule semipedali: alæ multæ semen in cacumine in siliquis ciceris modo. Radix rapæ similis: grandis: nigra. Nascitur in aruis. Radix aduersatur omniũ serpentium generibus ex uino pota: nec alia res celerius proficit. Datur & ischiadicis. Lycopsis lõgioribus q̃ lactuca est foliis crassioribusq;. Caule longo hirsutis: adnatis multis cubitalibus: flore paruo: purpureo. Nascit in cãpestribus. Illinitur cũ farina hordeacea igni sacro. Sudorẽ in febribus mouet succo aquæ calidæ admixto. Inter omnes hærbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui hegonichon uocant: alii dispyron: alii heraclion. Hærba quincũcialis fere foliis duplo maioribus q̃ rutæ: ramulis surculosis crasitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas: & earum in cacuminibus lapillos candore: & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris. Duritia uero lapidea. Ipsi qua pediculis adhæreãt cauernulas habẽt & intus semen. Nascitur & in italia: sed laudatissimum in cræta. Nec quicq̃ inter hærbas maiore quidem miraculo aspexi. Tantus est decor uelut aurificum arte alternis iter folia candicantibus margaritis tã exquisita difficultas lapidis ex hærba nascentis. Iacere atq; humi serpere auctores tradunt. Ego uulsam nõ hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis uino albo calculos frangi: pelliq; cõstat: & strãguriã discuti. Neq; in alia hærbarum fides est. Visus statim adquãcunq; medicinã nata sit: est autẽ eius species ut etiam sine auctore usus statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum canum Hic fricatur altero lapide addita hominis saliua. illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit. Pheuge te cantharides lychos agrios hymas dioci. Limeum hærba appellatur a gallis: qua sagittas in uenatu tingunt medicamento: quod uenenũ ceruarium uocant. Ex hac in tres modios salinati additur quantum in una sagitta addi solet: ita offa dimittitur in boum faucibus i morbis. Alligari postea ad præsepia oportet donec purgent. Insanire enim solent. Si sudor insequit aqua frigida perfundi. Leuci mercuriali similis nomen ex causa

Saliuati uel saluiati

men ex causa accepit per medium folium candida linea transcurrente. Quare mesoleucon quidã uocant. Succus eius fistulas sanat. Ipsa contrita carcinomata. Fortassis eadem sit quæ leucas appellatur. Contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud q̃ siluestrem latioribus foliis esse efficaciorem hanc semine acriore. Leucographis qualis esset scriptum nõ repperi. Quod & magis mi ror: quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Itẽ cœliacis trita ex aqua & apposita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoq; medicamẽtis. Et explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio: & myosota: & myagro: & natrice: & othone: & onosma: & onopordo: & oxyri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: & phellãdrio: & phuleri: & polyrrhi zo: & proserpinaca: & de rhecoma: de reseda & stoechade. Cap. xii.

m Edion folia habet iridis satiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandem purpureum rotũ dum semine minuto: radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis. ii. cum melle menses fœminarum sistit eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen quoq; in uino tritum contra abundantiam fœminarum datur. Myosota siue myosotis leuis hærba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus concauis ab imo: foliis angustis oblongis: dorso acuto nigris per inter ualla assidue geminantis & tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus: flore cæruleo. Radix digytali crassitudine multis capillamentis fibrata. Vis ei styptica & exulceratrix: ideoq; ægilopas sanat. Tradunt ægy ptii mensis quẽ thiatin uocant: die. xxvii. fere in augusto mense incurrente: si quis huius hærbæ succo inun gatur mane priusq; loquatur nõ lippiturum eo anno. Myagros hærba ferulacea est foliis similis rubiæ tri pedanea. Semen oleosum: quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. Hærba quæ uo catur nigina tribus foliis longis intubaceis illita: cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocatur hærba cu ius radix euulsa uirus hirci redolet. Hac in piceno a fœminis abigunt: quos mira persuasione fatuos uo cant. Ergo species lymphantium hoc modo animorum esse credimus: qui tali medicamento iuuentur. Odonties inter fœni genera est: cauliculis densis ab eadem radice geniculatis triãgulis nigris geniculis fo lia parua habet longiora tamen q̃ polygonon. Semen in alis hordeo simile. florem purpureum: pusillũ. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino austero quantum manus capiat: dentium dolo ri medetur: ita ut contineatur ore. Othone in syria nascitur: similis erucæ perforatis crebro foliis flore cro ci: quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & excalfacit astringitq; siccando. Purgat cicatrices & nubeculas: & quicquid obstat. Quidam tra dunt lauari: atq; ita siccatam digeri in pastillos. Onosma longa folia habet fere ad tres digitos in terra ia centia tria ad similitudinem ancusæ incisa sine caule sine flore sine semine. Prægnans si edat eam aut super gradiatur: abortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini: crepitus reddere dicuntur. Trahit uri nas & menses. Aluum sistit suppurationes & collectiones discutit. Osiris ramulos fert nigros tenues len tos: & in iis folia nigra ceu lini. Semenq; in ramulis nigrum initio: dein colore mutato rubescens. Smeg mata mulieribus faciunt ex iis radicum decoctum potum sanat arquatos. Eædem priusquã maturescat semen: concisæ & sole siccatæ aluum sistunt. Post maturitatẽ uero collectæ & in sorbitione decoctæ rheu matismis uentris medentur: & per se tritæ ex aqua cælesti bibũtur. Oxis folia terna habet. Datur ad sto machum dissolutum. Edunt & qui enterocelon habent. Polyanthemum: quam quidam batrachion ap pellant: caustica ui exulcerat cicatrices: & ad colorem reducit. Eademq; uitiligines concorporat polygo non græci uocant quã nos sanguinariã: non attollitur a terra foliis rutæ similis gramini. Succus eius ĩfu sus naribus supprimit sanguinem: & potus cũ uino cuiuslibet partis profluuiũ excreationesq; cruentas ĩ hibet. Qui plura genera polygoni faciunt: hanc marẽ intelligi uolunt: appellariq; a multitudine seminis: aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonon a frequentia geniculorum. alii athalida: alii carcinothrõ alii clema: multi myrtopetalon. Nec nõ inueniuntur qui hanc fœminam esse dicant. Marẽ autẽ maiorem minusq; nigram & geniculis densiorem: semine sub oĩbus foliis turgescentẽ. Quocũq; hæc modo se ha beant: uis earum est spissare ac refrigerare. Semine aluum soluunt largius sumpto. Vrinã ciẽt. Rheuma tismos cohibent. Qui si nõ fuere: nõ prosunt. Stomachi feruori folia imponunt. Vesicæ dolori illinũtur & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillat: & oculorũ dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis quaternisue præcipue. Item cholericis dysentericis: & in solu tione stomachi. Tertium genus oreon uocatur in montibus nascens: arundini teneræ simile: uno caule: densis geniculis: & in se fractis. Foliis aũt piceæ: radicis superuacuæ: inefficacius q̃ superiora: peculiare is chiadicis. Quartũ genus siluestre appellatur pene arboris frutice radice lignosa stirpe cedri rubicundo. Ramis sparti binũ palmorũ nigris geniculorum ternis quaternisq; articulis. Huic quoq; spissandi natura. Sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertia: aut aridi farina inspergit: & oris ulceribus: & attritis partibus. Propter gingiuarũ uero uitia ipsa cõmanducat. Nomas sistit: oĩaq; quæ serpunt aut difficilem

Seridis. Diosco.

Polygona ton

cicatricem habent. Priuatim uero sanat a niue facta ulcera. Hærbarii & ad anginas utuntur illa. Et in capitis dolore coronam ex ea imponunt. Et contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidem sinistra manu euulsam adalligant: adeo contra profluuia sanguinis. Nec ullam magis aridam q̃ polygonum seruant. Pancration aliqui scyllam pusillam appellare malunt: foliis albi lilii longioribus crassioribusq;. Radice bulbi magni colore ruso. Aluum soluit succo cum farina erui sumpto. Vlcera purgat. Hydropicis spleniciscq; cum melle datur. Alii decoquunt eam donec aqua dulcis fiat. Eaq; effusa radicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos: & postea utuntur ad capitis ulcera: & cætera quæ repurganda sunt. Item ad tussim quantum tribus digytis apprehenderint: in uino dantes. Et ad lateris dolores aut pipneumonicis eclegma dantes. Propter ischiada in uino bibendum. Et propter tormina mensesq; ciendos. Peplos: quam aliqui sychen: alii meconion aphrodes uocant ex una radice tenui fruticat: foliis rutæ paulo latioribus semine sub foliis rotundo: minorus candido q̃ papaueris. Inter uites fere colligitur messibus. Siccaturq; cum fructu suo subiectis aquis: in quas excidant. Hoc poto aluus soluitur. Bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mẽsura i aquæ mulsæ heminis tribus & cibis inspergitur obsoniisq; ad moliendam aluum Periclymenos fruticat & ipsa ex interuallo duo folia habens subcandida mollia. In cacumine autem semen inter folia durum: & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus con uoluens se adminiculis quibuscunq;. Semen eius in umbra siccatum tunditur: & in pastillos digeritur. Ii resoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenem: eumq; urina cruẽta aut per aluum absumit: quod intelligitur a decimo statim die. Vrinam cient & folia decocta: quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoq; adiuuant: secundasq; pellunt pota simili modo Pelecinum in segetibus diximus nasci fruticosam: cauliculis foliis ciceris. Semen in siliquis fert corniculorum modo aduncis ternis quaternisue: quale git nouimus amarum stomacho utilem. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit: in caule summo foliis lenticulæ: gustu astricto. quæ pota lactis abundantiam facit. Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas large fruticat: spinis retorrida: lanugine spissa: foliis paruis: rotundis: ramulis: longis: mollibus: lentis: tenuibus: flore longo: herbacei coloris: seminis nulli usus. sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres binum cubitorum in altitudine neruosas candidas firmas. Circunfoditur autunno & præciso frutice. Dat succum gummi similem. Radix mira uulneribus sanandis traditur: præcipueq; neruis uel præcisis illita. Decoctũ quoq; eius cum melle potum dissolutiones neruorum & firmitates & incisuras iuuat. Phalãgites a quibusdam phalangion uocatur: ab aliis leucanthemon: uel ut in quibusdam exemplaribus inuenio leucacatha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus in diuersa tendentes. Flos candidus lilio rubro similis: semine nigro: lato: ad lenticulæ dimidiæ figuram multo tenuiore: radice hærbacei coloris. Huius folio uel flore uel semine auxiliantur contra scorpionũ phalangiorũq; & serpentium ictus. Item contra tormina. Phyteuma qualis sit describere asuperuacuũ habeo: cum sit usus eius tantũ ad amatoria. Phyllon a græcis uocat' hærba in saxosis montibus fœmina magis hærbacei coloris: caule tenui radice parua: semine rotũdo. Papaueri simili. Hæc sui sexus facit partus. Mares aũt semine tantũ differunt: quod est incipiẽte oliua. Vtrũq; bibit' in uino. Phellandrion nascitur in palustribus: folio apii. Bibitur semen eius ꝓpter calculos & uesicæ incõmoda. Phalaris thyrsum habet longũ tenuem ceucalamũ in summo flore inclinatũ Semẽ. simile Sesame. Et hoc calculos frangit potũ ex uino uel aceto uel cũ melle & lacte. Itẽ etiã uitia uesicæ sanat. Polyrrhizon folia habet myrti: radices multas. Hæ tusæ dantur in uino contra serpẽtes. Prosũt & quadrupedibus. Proserpinaca herba uulgaris est eximi aduersus scorpiones remedii. Eadem cõtrita addita muria & oleo anginã eximie curari tradunt. Præterea in quãtalibet lassitudine recreari defessos: etiã cũ obmutuerint: si subiiciatur lĩguæ. Si deuoretur: uomitionẽ sequi salutarem. Rhecoma affertur ex iis quæ supra potum sunt regionibus. Radix costo nigro similis minor & rufior paulo sine odore: calfaciẽs gustu & astringens Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinãtem. Illita collectiones inflãmationesq; sedat. Vulnera sanat. Epiphoras oculorum sedat ex passo illita. Insignita cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe & sanguinem reiicientes drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis si febri careant in uino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta conuulsa contusis ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores additur piperis aliquid & myrrhæ. Si dissolutio stomachi ex frigida aqua sumitur: siue intus siue extra purulentis excreationibus. Item epaticis:: spleneticis: ischiadicis ad renum uitia: suspiria orthopneas. Arteriæ scabricias sanat ex passo tribus obolis potius trita: aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes: & perfricationes: febres frigidas: singultus tormina: asperitates: capitis grauitates: melãcholicas uertigines: lassitudinẽ: dolores: & conuulsiones. Circa ariminum nota est hærba: quã resedã uocant. Discutit collectiones: ĩflãmationesq; omnes. Qui curant ea: addunt hæc uerba. Reseda morbos reseda: scisne scisne quis hic pullos gerit? radices nec

Minore q̃ candidi papaueris Dios.

Quod est simili incipiẽti oliuę Milio. Diosco

dices nec caput nec pedes habeant. Hæc ter dicunt: totiensq; despuunt. Stoecas in isulis tantum eiusdem nominis gignitur odorata hærba: coma hysopi: amara gustu. Menses cit potu: pectoris dolores leuat. Antidotis quoq; miscetur.

De solano: & smyrnio: & thelephio: & thrichomanæ: & thalietro: & tlaspe: & tragonia: & trogoni: & trago: & tragologo: & spodile. Et q͂ quidā morbi in quibusdam non sunt gentibus. Cap. xiii.

SOlanum græci strychnon uocant: ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandiq;. Smyrnion caulem habet apii: folia latiora: & maxime circa stolones multos: quorum a sinu exiliunt pinguia ad terram infracta: odore medicato cum quadam acrimonia iucunda colore: in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis ut apii semine rotundo: nigro: qui arescit inci Ancthi.
piente æstate. Radix quoq; odorata: gustu acri mordet: succosa: mollis. Cortex eius foris niger. intus pal Diosco.
lidus. Odor myrrhæ habet qualitatē: unde & nomen. Nascitur & in saxosis collibus i terrenis. Vsus eius excalfacere: extenuare. Vrinam & menses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit. Radix collectiones & suppurationes non ueteres. Item duricias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpētes admixto cachry aut polline aut mellyssophyllo in uino pota: sed particulatim: quoniam uniuersa uomitionē mouet. Qua de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi & orthopnoeæ semen uel radix. Item thoracis aut lyenis & renum & uesicæ uitiis. Radix autem ruptis conuulsis. Partus quoq; adiuuat: & secūdas pellit. Datur ischiadicis cum crethmo in uino. Sudores ciet & ructus. Ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem pducit. Exprimitur succus radicis utilis & fœminis & thoracis: præcordiorūq; desideriis. Calfacit enim & concoquit & purgat. Semē peculiariter hydropicis datur potu: quibus & succus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso & oleo & garo maxime in elixis carnibus simul. Concoctiones facit. Sapore simillima piperi. Eadem in dolore stomacho efficax. Telephion portulacæ similis & caule & foliis. Rami a radice septeni octoniq; fruticant: foliis crassis: carnosis. Nascitur in cultis & maxime iter uites. Illinitur lentigini: & cum inaruit: teritur. Illinitur & uitiligini: ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur & uulneribus: & fistulis. Thricomanes adiantho similis est: exilius modo: nigriusq;: foliis lenticulæ densis: amaris: aduersis in se. Decoctum eius strangurias sanat in uino albo potum: addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes: aut si effluxerint reparat. Alopeciasq; densat tritum & in oleo illitum. Sternutamenta quoq; gustatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet: pinguiora paulo: caulem papaueris. Nascitur ubiq;: pręcipue in campestribus. Medētur ulceribus folia cum melle. Thilaspe duum generum est Thlaspi
angustis foliis digytali longitudine & latitudine in terram uersis in cacumine diuisis: cauliculo semipedali: non sine ramis peltarum specie: semine incluso lenticulæ effigie: nisi q͂ infringitur: unde nomen. Flos albicat. Nascitur in semitis & sepibus. Semen asperi gustus. Bilem & pituitam utrinq; extrahit. Modus sumendi acetabuli: mensura. Prodest & ischiadicis infusum: donec sanguinem extrahat. Mēses quoque cit sed partus necat. Alterum thlaspen aliqui persicum napy uocant latis foliis: radicibus magnis. Et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest & inguinibus utrunq;. Præcipitur ut qui colligit: dicat sumere se cōtra inguina: & contra omnes collectiones: & contra uulnera: unaq; manu tollat. Tragonia hærba qualis sit non traditur. Credo & falsum esse promissum. Democriti. Portentosum enim est adalligatam triduo absumere lyenes. Tragonis: siue tragion nascitur in creta tantum isula in maritimis: iunipero similis: & semine & folio ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus uel semē impositione spicula e corpore eiicit. Tunditur recens: & cum uino illinitur aut siccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammisq; unice medetur. Est & alia hærba tragos: quam aliqui scorpion uocant: semipede alta fruticosa: sine foliis: pusillis racemis rubentibus grano tritici acuto cacumine: & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum. x. aut. xii. cacumina trita ex uino pota cæliacis dysentericis: sanguinem excreantibus mensiumq; abundantiæ auxiliantur. Est & tragopogon: quem alii comen uocant. Caulem habet paruum: foliis croci: radice longa: dulci: super caulem calice lato: nigro. Nascitur in asperis sine usu. Et de hærbis quidem memoria digna hactenus: aut accepimus: aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus: aliis alias uirium ætates esse. Longissimo tempore durat elaterium: ut diximus. Chameleon niger. xl. annis. Centaurium non ultra duodecim. Peucedanum & aristolochia ac uitis siluestris anno i um Aristolo-
bra seruantur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta chia. v. aut
spondile: quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quidem dubitatur: omnium radicum vi. uitis.
uim effectusq; minui: si fructus prius maturescant. Item seminum ante radice propter succum incisa. Resoluitur autem omnium uis consuetudine. Et desinunt prodesse cum opus est: quæ quottidie in usu fuere: æque q̄ nocere. Omnes uero hærbæ uehementiores effectu uiribusque sunt in frigidis locis: & in aquilonis. Item siccis. Sunt & gentium differentiæ non mediocres. Sicut accepimus de tineis lumbricisq; inesse ægypti Arabiæ syriæ Ciliciæ populis. E diuerso græciæ phrygiæ omnino non nasci. Minus id mirum Thraciæ.
Theophr.

q̄ ꝙ in confinio atticæ boeotiæq; thebanis innafcuntur:cū abſint athenienſibus. Quæ cōtemplatio aufert nos ad ipſorum animalium naturas. Ingenitaſq; iis uel certiores morborum omnium medicinas rurſus. Enimuero rerum omnium parens nullum animal ad hoc tantum ut paſceretur:aut alia ſatiaret:naſci uoluit. Quin artes ſalutares iſeruit & uiſceribus. Quippe cum ſurdis etiam rebus inſeruerit. Tum uero illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima alia eſſe uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXVIII. PROOEMIVM.

De Medicinis ex animalibus. Cap.i.

d Ictæ erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram naſcentium : reſtabantq; quæ ex ipſa tellure fodiuntur : ſi non hærbarum ac fruticum tracta remedia auferrent tranſuerſos ex ipſis animalibus quæ ſanātur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus hærbas & florum imagines:ac pleraq; inuentu rara ac difficilia . iidem tacebimus:quid in ipſo homine proſit homini?cæteraq; genera remediorum inter nos uiuentia?cum præſertim niſi carenti doloribus morbiſq;:uita ipſa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem inſumemus operam:licet faſtidii periculum urgeat: quando ita decretum eſt minorem gratiæ q̄ utilitatem uitæ reſpectum habere. Quinimmo externa quoq; & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quamquam & ipſi conſenſu proprii iudicii ita eligere laborauimus:potiuſq; curæ rerum:quam copiæ inſtitimus. Illud admonuiſſe perq̄ neceſſarium eſt: dictas iam a nobis naturas animalium:& quæ cuiuſq; eſſent inuenta . Neq; enim minus profuere medicinas reperiendo:quam proſunt præbendo. Nunc quæ in ipſis auxilientur indicari:neq; illic in totū omiſſa. Itaq; hæc eſſe quædam alia:illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine:ipſum ſibi exquirētes: immenſa ſtatim difficultate obuia. Sanguinem namq; gladiatorum bibunt:ut bibentibus populis procul ſint comitiales morbi. Quod ſpectare facientes eadem harena feras quoq; horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putāt calidum:ſpirantemq;. & una ipſam animam ex oſculo uulnerum cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas ſit humano. Alii medullas crurum quærūt & cerebrum iſantium. Nec pauci apud græcos ſingulorum uiſcerum membrorumq; etiam ſapores dixere. Omnia perſecuti uſq; ad reſegmina unguium. Quaſi uero ſanitas uideri poſſit feram ex homne fieri. Quin morbo dignum non ipſa medicinæ gratia. Egregia hercule fruſtratione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur: quātomagis mandi? Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſor iuris humani:monſtrorūq; artifex:qui primus ea condidiſti. Feciſti credo ne uita tui obliuiſceretur. Quis inuenit ſingula mēbra humana mandere? Qua coniectura inductus? Quā poteſt medicina iſta originē habuiſſe? Quis ueneficia innocenciora effecit q̄ remedia? Eſto barbari externiq; ritus inuenerint? Etiam ne græci ſuas fecere has artes? Democriti extant comentationes ad alia noxii hominis & ex capite oſſa plus ꝓdeſſe:ad alia amici & hoſpitis. Iam uero ui interēpti dente gingiuas in dolore ſcarificari. Apollonius efficaciſſimum ſcripſit. Miletus oculorum ſuffuſiones felle hoīs ſanari. Artemon calua īterfecti:igneq; cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit contra canis rabidi morſus Antheus. Atq; etiā quadrupedes homines ſanauere:contra inflatiōes boū perforatis cornibus inſerentes oſſa humana. Vbi homo occiſus eſſet aut crematus ſiliginem quæ pernoctaſſet:ſuū morbis dando. Procul a nobis noſtriſq; litteris abſint iſta. Nos auxilia dicemus non piacula. Sicubi lactis puerperarum uſus mederi poterit:ſicubi ſaliua tactuſue corporis cæteraq; ſimilia . Vitam quidem non adeo extendendam cenſemus:ut quoquomodo pertrahenda ſit. Quiſquis es talis æque mo riere etiā cum obſcenus uixeris aut nefandus. Quapropter hoc primū quiſq; i remediis animi ſui habeat: ex oībus bonis quæ homini tribuit natura:nullum mellius eſſe tēpeſtiua morte. In eaq; id optimū quod illam ſibi quiſq; præſtare poterit.

Caluaria

An ſit in medendo aliqua uis uerborū & ſanari & depelli. Cap.ii.

e X homine remediorum primum maxime quæſtionis & ſemper incertæ eſt: ualeāt ne aliquid uerba & incantamenta carminum. Quod ſi uerum eſt homini acceptum fieri oportere conueniet. Sed uirium ſapientiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſum uero omnibus horis hominis credit uita:nec ſentit. Quippe uictimas cædi ſine præcatione non uidetur referre : nec deos rite conſuli. Præterea alia ſunt uerba impetrantis:alia depulſoris:alia cōmentationis. Vidimuſq; certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus. Et ne quid uerborum prætereatur aut præpoſterum dicatur: de ſcripto præire aliquem. Rurſuſq; alium cuſtodem dari qui attendat:alium uero præponi : qui faueri linguis iubeat. Tibicinem cauere:nequid aliud exaudiatur. Vtraque memoria inſigni : quotiens ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint

Incantatio nis uel cō mēdatiōis

pentes nocuerint: quotiensue præcatio errauerit. Sic repente extis adimi capita uel corda: aut geminari uictima stante acciderit Duratq; immenso exemplo Deciorum patris filiiq; quo se deuouare carmen. Extat. Tuciæ uestalis incestæ precatio: qua usa aquã tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcum græcamq; defossos aut aliarum gentium: cum quibus tum res esset: etiam nostra ętas uidit. Cuius sacri precationem qua solet præire quindecemuirum collegii magister: siquis legat ꝑfecto uim carminum fateatur. Et omnia approbantibus octingentorum. xxx. annorum euẽtibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod si semel recipiatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ullis moueri uerbis. confitendum sit de tota coniectatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere. Difficillimumq; ex iis etiam fulmina elici ut suo loco docuimus. L. Piso primo annalium auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodẽ quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniam parum ritæ quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inuenissent: missis ob id a senatu legatis hetruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernens: interrogatione in suam gentem transferre tentauit: scipione prius determinata templi imagine in solo ante se. Hoc ergo dicitis romani hic templũ Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus. Constantissima annalium affirmatione transiturum fuisse fatum in æthruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respondissent: non plane hic sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum hic accidisse tradunt cum in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum simili modo retentum auguriũ. Hæc satis sint exemplis: ut appareat ostentorum uires & in nostra potestate esse: ac prout quæq; accepta sunt ita ualere. In auguriũ certe disciplina constat: neq; diras aues: neq; ulla auspicia pertinere ad eos: qui quãq; rem ingredientes obseruare se ea nauigauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quin etiam & legum ipsarum. in. xii. tabulis uerba sunt: qui fruges excantasset. Et alibi. Quin malum carmen incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit: quibus credat: in oppugnationibus ante omnia solitum a romanis sacerdotibus euocari deum: cuius in tutela id oppidum esset: promittiq; illi eũdem aut ampliorem locum apud romanos cultumue. Durat in pontificum disciplina id sacrum. Cõstatq; ideo occultatum: in cuius dei tutela roma esset: ne qui hostium simili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ouorum: ut exorbuerit quisq; calices cochlearumq; protinus frangi: aut eosdẽ cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq; Virgilii incantamẽtorũ amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo. Non pauci etiam serpentes ipsos recãtari. Et hunc unum esse ipsis intellectum: contrahiq; marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Etiã parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neq; est facile dictu: externa uerba atq; ineffabilia derogent fidem Validius an latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus semper aliquid imensum expectans ac dignũ deo mouẽdo: immo uero qđ numini imperet. Dixit Homerus profluuium sanguinis uulnerato fœmine Vlyxem inhibuisse carmine. Theophrastus ischiadicos sanari. Cato ꝓdidit luxatis membris carmen auxiliari. M. Varro podagris Cæsarem dictatorem post unum ancipitem uehiculi casum ferunt semper ut primum consedisset (id quod plerosq; nunc facere scimus) carmine ter repetito securitatem itinerũ aucupari solitum. Licet hanc in partẽ singulorum quoq; conscientiã coarguere. Cur enim primum anni incipientis diẽ lætis præcationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiã nomina uictimas ducentium prospere legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus Alii græcam Nemesim inuocantes: cuius ob id romæ simulacrum in capitolio est: quãuis latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum testamur memoriã eorum a nobis non sollicitari? Cur ĩpares numeros ad omnia uehementiores credimus? Idq; in febribus dierum obseruatione intelligit᷑. Cur ad primitias pomorũ hæc uetera eẽ dicimus: alia noua optamus? Cur sternutamẽtis salutamus? Quod etiam Tyberium Cæsarem tristissimum (ut constat) hominum in uehiculo exegisse tradunt. Et aliq nomine quoq; consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermões de se receptum est. Attalus affirmat scorpione uiso si quis dicat duo: cohiberi nec uibrare ictus. et quoniam scorpio admonuit in africa nemo destinat aliquid: nisi præfatus africam. In cæteris uero gentibus deos ante obtestatur ut uelint. Nam si mens assit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiã pollere religiones manifestũ est. Alius saliua post aurem digyto relata: sollicitudinem animi propitiat. Pollices cũ faueamus: premere etiã prouerbio iubemur. In adorãdo dexterã ad osculum referimus: totũq; corpus circũagimus. Quod in leuũ fecisse galliæ religiosius credũt. Fulgetras poppysmis adorare cõsensus gentiũ est. Incẽdio inter epulas noiato aquã sub mẽsa ꝓfundi abominat᷑. recedẽte aliquo ab epulis: simul uerri solũ. Aut bibente cõuiua mẽsam uel repositorium tolli inauspicatissimũ iudicatur. Seruii Sulpitii principis uiri cõmentatio est: quãobrem mensa linquẽda nõ sit. Nondũ enim plures q̃ conuiuæ

prospera eligimus

Tribus

numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensamue: si non postea gustetur aliquid inter dira habetur. Omnino autẽ esse hæc instituere illi: qui omnibus negociis horisq; interesse credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatum ẽ: non nisi in pari præsentium numero: qua in re famæ labor est: ad quẽcunq; eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapsus reddebatur. Atque per mensas uetabantur mundiciarũ causa deflare. Et sunt condita auguria quid loquenti cogitanti ue id acciderit: inter execratissima. Si pontifici accidat ditis causa epulanti: in mensa utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio est. Medicamenta prius q̃ adhibeantur in mensa forte deposita negantur prodesse. Vngues resecari nundinis romanis tacenti atq; a digyto indice: multorũ pecuniæ religiosum est. Capillum uero contractari cõtra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atq;. xxix. Pagana lege in plerisq; italiæ prædiis cauetur ne mulieres per itinera ambulãtes torqueant fusos: aut oio detectos ferant: quoniam aduersatur id omnium spei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̃ eam ipsam nominaret: aliusue ei prædiceret: duabus litteris græcis. P & A chartam inscriptã circũligatam lino subnectabat collo. Mutianus ter consul eadem obseruatione uiuentem muscam in linteolo albo: his remediis carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quædam extant contra grandines. Contraq; morborum genera. Cõtra ambusta. Quidam etiam in partus. Sed in prodendo obstat ingens uerecundia in tanta animorum uarietate. Qua propter de his ut libitum cuiq; fuerit opinetur.

Remedia ex homine contra magos. Cap. iii.

h Ominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portentis gentium: & multas animalium proprietates: quæ repeti superuacuum est. Quorundam hominũ tota corpora prosunt: ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpentibus: tactu ipso leuant percussos suctu ue medico. Quorum e genere sunt psylli marsiq;: & qui oblongenes uocantur in insula cypro. Ex qua familia legatus Hexagon nomine a consulibus romæ in dolium serpentium coniectus experimenti causa circũmulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est si modo adhuc durat uernis tẽporibus odoris uirus. Atq; eorum sudor quoq; medebatur: non modo saliua. Nam in insula nili tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorum fugiant. Horum omnium generum i sua repugnantia interuentum quoq; mederi constat. Sicuti aggrauari uulnera introitu eorum: qui unquam fuerint serpentium canisue dente læsi. Iidem gallinarum incubitus: pecorum fœtus abortu uitiant. Tantum remanet uirus excepto semel malo: ut uenefici fiant uenena passi: remedio est ablui prius manus eorum: aquaq; illa eos quibus medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquãdo percussi nunq̃ postea a crabronibus: uespis apibusue feriuntur. Minus miretur hoc qui sciat: uestẽ a tineis non attingi: quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterq̃ leua manu extrahi.

De quibusdam sortilegiis & saliua hominis. Cap. iiii.

p Ythagoræ inuentis non temere fallere: impositiuorum nominum imparem uocalium numerũ clauditates: oculorumue orbitatem ac similes casus dextris assignare partibus: parem leuis. Ferunt difficiles partus statim solui: cum quis tectum in quo sit grauida transmiserit lapide: uel missili ex iis quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint: hominem: aprum: ursam. Probabilius id facit hasta uelitaris: euulsa a corpore hominis: si terram nõ attigerit. Eosdem enim illita effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas si terram non attigerint subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus & archelaus scribunt. Quin & comitialem morbum sanari cibo e carne feræ occisæ eodem ferro quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicæ sunt sicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide solebat ostẽdi Pelopis hasta: quam eburneam affirmabant. Neuos in facie tondere religiosum habent etiam nũc multi. Omnium uero in primis ieiunam saliuam contra serpentes præsidio esse docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus comitiales morbos: hoc est contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus sinistræ dextræque clauditatis occursu. Veniam quoq; a deis spei alicuius audacioris petimus in sinum spuendo. Etiam eadem ratione terna despuere deprecatione in omni medicina mos est: atque effectus adiuuare. Incipientes furunculos ter præsignare ieiuna saliua. Nunc mirum dicemus: sed experimento facile. Si quem pœniteat ictus eminus cominusue illati: & statim expuat mediam in manum qua percussit: leuatur illico percussus a pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur: statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam uero aggrauant ictus ante conatum simili modo saliua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiuno illitu assiduo arceri. Item lippitudines matutina quottidie uelut inunctione. Carcinomata malo terræ subacto. Ceruicis dolorem saliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua ad sinistrum. Si quod animal aurem intrauerit: & inspuatur exire. Inter amuleta est editæ quẽq; urinæ expuere. Similiter in calciamentum dextri pedis antequã induatur. Item cum quis transeat locum in quo aliquod periculum adierit. Martion

Hostilia. uetus lectio. costilla uel ossicula: quæ eburnea

uel percussis poena

Smyrneus

Smyrneus qui de simplicibus effectibus scripsit rumpi scolopēdrars marinas sputo tradit. Item rubetas aliasq; ranas. Ophilius serpentes siquis in hiatu earum expuat. Salpe torporem sedari quocunq; mēbro instupente si quis in sinum expuat. Aut si superior palpebra saliua tangatur. Nos si hæc & illa credamus rite fieri. Extranei interuentu: aut si dormiens expectetur infans a nutrice terna expui quāquam religione mutatur & fascinus: Imperatorum quoque non solum infantium custos: qui deus inter sacra romana a uestalibus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendens defendit medicus inuidiæ: iubetque eosdem recipere. Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. Medetur sordes ex auribus. Ac ne quis miretur etiam scorpionū ictibus serpentiumque statim impositæ. Melius e percussi auribus prosunt. Ita & Redimias sanari serpentium uero ictum contusi dentis humani farina. Capillus puero qui primum decisus est podagræ impetus dicitur leuare circunligatus. Et in totum impubium impositus. Virorum quoq; capillus canis morsibus medetur ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis. Combustis æquæ capillus carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens: ut terram non attingat inclusus in armillam & assidue in brachio habitus muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digyto tumores unguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colligati distillationes atq; lippitudines arcent. Quin & eiectus capillus calculoso alligatus qui supra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celerritatem partus facere. Addidit Granius efficaciorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat uicinos ex quo quæq; conceperit si cinctu suo soluto fœminā cinxerit: dein soluerit: adiecta precatione se uinxisse eandem & soluturum: atq; abierit. Sāguine ipsius hominis ex quacunq; parte emisso efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & archelaus. Item ora comitiali morbo lapsorum exurgere enim protinus. Quidam si pollices pedum pungantur. Exque iis guttæ referantur in faciem. Aut si uirgo dextro pollice attingat. Hac coniectura cēsentes uirgines carnes edēdas. Eschines atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur & tonsillis: uuisq;: & carcinomatis. Hoc medicamentum uocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu soluuntur: primoq; fœminarum mense. Aut si non id contingat: longinqua fiunt: maximeq; comitiales. Quin & a serpente ac scorpione percussos coitu leuari produnt. Verum fœminas uenere ea lædi. Oculorum uitia fieri negant: nec lippire eos qui cum pedes lauant aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptorū manu strumas parotidas guttura tactu sanari affirmāt. Quidam uero cuiusq; defuncti dūtaxat sui sexus leua manu auersa. Et e ligno fulgure icto reiectis post terga manibus demorderi aliquid ad dētem qui doleat admoueri: remedio esse produnt. Sunt qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus. Et eum q caninus uocetur in sepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria psilothrum esse palpebrarum tradūt Hærba uero siqua ibi genita sit commanducata dentes cadere. Vlcera non serpere ex osse hominis circū scripta. Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent: & prolibant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum claui a cruce inuolutum lana collo subnectunt. Aut spartum e cruce: liberatoq; condunt cauerna quam sol non attingat. Magorum hæc commenta sunt. Vt cotem qua ferramenta sæpe exacuta sint: subiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficientes euocare. Indicium ut ipse dicat: quid sibi datum sit: & ubi: & quo tempore: auctorem tamen non nominare. Fulmine utiq; percusso circūactum in uulnus hominem loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligantes nouenis septenisue nodis ad singulos nominantes uiduam aliquam: atque ita inguina adalligantes licio. Et clauum: aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipsos iubent gerete: ne sit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uicesima luna in limitibus supini ipsam intuentes ultra caput manibus porrectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat stella si quis distringat: uel cito sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affusis lutum fronti illitum capitis dolorem sedare. Item laqueum suspendiosi circūdatum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus in aquam demissis frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis ossibus: impositis capiti ex eodem uase ossiculis. Si panis hæreat: ex eodē in utranq; aurem addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia græcorum: quippe ea strigmenta molliunt: calfaciunt: discutiunt: cōplent sudore & oleo medicinā facientibus. Vuluis inflāmatis contractisq; admouentur. Sic & mēses cient. Sedis inflāmationes & cōdylomata leniunt. Item neruorum dolores: luxata: articulorum nodos. Efficaciora ad eadem strigmenta a balneis: & ideo miscentur suppuratoriis medicamētis. Nam illa quæ sunt e cæromate permixto cœno: articulos tm̄ molliunt: calefaciūt: discutiunt efficacius: sed ad cętera minus ualent. Excedit fidē impudens cura: qua sordes uirilitatis contra scorpionū ictus singularibus remediis celeberrimi auctores clamāt. Rursus in fœminis quas infantiū aluo editas in utero ipso cōtra sterilitatē subdi cēsent: meconiū uocāt. Immo ēt ipsos gymnasioꝝ rasere parietes. Et ille quoq; sordes excalfactoriam uim habere dicuntur. Panos discutiunt. Vlceribus senū puerorumq; & desquammatis ambu

Expectet: prior lectio: item qq̄ religione mutat & fascias.

Ex eiectis

ſtiſue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pẽdentes medicinas. Eæ ſunt. Abſtinere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantum aut carne: alias balneis cum quid eorũ poſtulet ualitudo: in præſentiſſimis remediis habetur. His remediis adnumeratur exercitatio: intentio uocis: ungue fricari cum ratione: uehemens enim fricatio ſpiſſat: lenis: mollit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodeſt ambulatio: geſtatio: & ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſima. Phthiſi nanauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi: aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt: at proni tuſſibus. In latera aduerſum diſtillationes. Ariſtoteles & Fabianus plurimum ſomniari circa uernum & autumnum tradunt: magiſq; ſupino cubitu: at prono nihil. Theophraſtus celerius concoqui dextri lateris in cubitu: difficilius in ſupinis. Solum quoq; remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt: ſicuti linteorum ſtrigiliumq; uehementia. Perfundere caput aqua calida ante balnearum uaporationem & poſtea frigida: ſaluberrimum ĩtelligitur. Item præſumere cibos: & interponere frigidam eiuſdẽq; potu ſomnos antecedere: & ſi libeat interrumpere. Notandum nullum aliud animal præter hoĩem calidos potus: ideoq; nõ eẽ naturales. Mero ante ſomnos colluere ora: pp alitus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum. Cap. v.

Item poſca oculos contra lippitudines. Certa ſunt experimẽta totius corporis ualitudinis uarietate uictus inobſeruata. Hippocrates tradit nõ prãdentiũ exta celerius ſeneſcere. Verum id remediis cecinit: nõ epulis. Quippe multo utiliſſima eſt tẽperantia in cibis. L. Lucullus hanc de ſe præfecturã ſeruo dederat. Vltimoq; probro maius in cibis triumphalibus ſedenti dicebatur uel ĩ capitolio epulanti pudenda re: Seruo ſuo facilius parere ꝗ ſibi.

Inciſiis

De ſternutamento & uenere & cæteris remediis. Cap. vi.

Si qs manu: nares ut tradunt & oculos attingat

Sternutamenta pinna grauedinem emendant. Et ſi quis muris nares (ut tradunt) oſculo attingat. Sernutamenta & ſingultum. Ob hoc Varro ſuadet palmam altera manu ſcalpere. Pleriq; annulum e ſiniſtra in longiſſimum dextræ digytum transferre. Aut in aquam ſeruentẽ manus immergere. Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit. Venerem damnauit Democritus: ut in ꝗ hõ alius exiliret ex homine. Eſt hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes reſtituuntur Venere uox reuocatur: cum ea candida declinat in fuſcam. Medetur & lumborum dolori: Oculorum hebetationi. Mentecaptis ac melancholicis. Adſidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeatur digitis pectinatim inter ſeſe amplexis ueneficiũeſt. Idque compertum tradunt. Alcmena Herculem pariente. Peius ſi circa unum amboue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in cõſiliis ducum poteſtatumue fieri uetuere maiores uelut omnem actum impedientia. Vetuere uero & ſacris uotiſue ſimili modo intereſſe. capita autem aperiri aſpectu magiſtratuum nõ uenerationis cauſa iuſſere: ſed ut Varro auctor eſt ualitudinis: quo firmiora conſuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit: alterum comprimi prodeſt. Cum aquæ dextræ auriculæ ſiniſtro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo inuicem e diuerſa aure. Si tuſſis concitet: ſaliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morſu alterius ſuſpendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem poplitum. Pedes in humero deponi ſi nerui in his cruribus ue tendantur in lectulo. At ſi in leua parte id accidat: ſiniſtræ plantæ pollicẽ dextra manu apprehendi. Item e diuerſo. Extremitates corporis uel aurium uelicatibus perſtringi contra horrores corporis ſanguinẽue narium ĩmodicum. Lino uel papyro principia genitalium: femur mediũ ad cohibẽda urinæ profluuia. In ſtomachi ſolutione pedes præſtare: aut manus in feruentẽm aquam dimittere. Iã & ſermoni parci multis de cauſis ſalutare eſt. Triennio Mœcenatem Meliſſium accepimus ſilentium ſibi imparauiſſe a cõuulſione reddito ſanguine. Nam e diuerſo ſcandenteſq; ac iacentes: ſi quid ingruat cõtraq; ictus ſpiritum cohibere ſingularis præſidii eſt. Quod inuentum eſſe animalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primũ caput defixerit corruens morbo comitiali abſolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumboꝝ ueſicæq; cruciatus in balnearum ſoliis pronos urinã reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirũ quantum ocior medicina eſt. Atq; etiã quottidiani cinctus tali modo uim quandam habere utilem dicitur. Quippe cũ Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Democritus condito uolumine & quare quaterni cyathi ſextariiue nõ eẽnt potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodeſt: & lachrymoſis oculis frontẽ. Augurium ex homine ipſo non eſt timendi mortẽ in ægritudine: quãdiu oculorum pupillæ imaginem reddãt. Magna & urinæ non ratio ſolum: ſed etiã religio apud auctores inuenitur digeſta in genera. Spadonũ quoq; ad fœcunditatis beneficia. Verum ex iis quæ referre fas ſit: impubium puerorum contra ſaliuas aſpidum quas ptyadas uocant: quoniã uenena in oculos hominũ expuant. Cõtra oculoꝝ albugines: obſcuritates: cicatricẽ: argema: palpebras: & cũ erui farina cõtra aduſtiones cõtra auriũ pituitas uermiculoſq; ſi decoquaẽ ad dimidias partes cũ porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea mẽſes fœminarum cit. Scalpa fouet illa cum

uet illa cum oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficacius struthiocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum: aduersus eruptiones in corpore infantium & oĩa ulcera manantia. Ea exesis ambustis: sedis uitiis: rhagadiis: & scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: præcipue genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest. Confestim perfuso canis morsu echinorumq; spinis inhærentibus & in spongia lanisue imposita aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Contraq; serpentium ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea tradunt. Si mane candida dein rufa sit. Illo modo concoquere: hoc concoxisse significatur. Mala signa rubræ. Pessima nigræ. Mala bullantis & crassæ. In qua quod subsidit si album est: significet circa articulos aut uiscera dolorem iminere. Eadem uiridis morbũ uiscerum: pallida bilis: rubẽs sanguinis. Mala & in aqua ueluti fur fures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoq; alba uitiosa est. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solẽ lunamq; nudari: aut umbrã cuiusq; ab ipsa respergi. Hesiodus iuxta obstãtia reddi suadet: ne deũ aliquem nudatio offendat. Ostanes contra mala medicamenta oĩa promisit auxiliari matutinis horis suam cuiq; instillatam in pedem.

De remediis mulieribus. Cap. vii.

q Væ ex mulierum corporibus traduntur ad portentorum miracula accedunt: ut sileamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæque alia non obstetrices modo: uerum etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpentes fugari. Eodem odore uuluæ morbo strangulatus respirare. Cinere eo quidem si intesta sunt cremati: uel cum spuma argenti scabricias oculorum ac prurigines emendari. Itẽ uerrucas & infantium ulcera cũ melle. Capitis quoq; uulnera & oĩum ulcerum sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo Sacrũ ignẽ sanguinẽ sisti illico: & informicationes corpoꝝ. De lactis usu conuenit esse dulcissimũ molissimumq;. Quare & in lõga febre cœliacis utilissimũ: maxime eius quæ iam ifantem remouerit. Et in malacia stomachi: in febribus: torsionibus efficacissimũ experiunt. Itẽ mãmarum collectionibus cum thure oculo ab ictu cruore suffuso & in dolore aut epiphoris si emulgeatur plurimũ prodest. Magisq; cũ melle & narcisi succo aut thuris polline. Sẽperq; in omni usu efficacius esse eius quæ marẽ enixa sit: multoq; efficacissimũ eius quæ geminos peperit mares. Et si uina ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspendit. Nam si rana saliua sua oculum asperserit præcipuum est remedium. Et contra morsum eiusdẽ bibitur stillaturq; Qui simul matris filiæq; lacte inunctus sit: liberari oculorum metu in totam uitam affirmant. Aurium quoq; uitiis medetur modice admixto oleo. Aut si ab ictu dolent. Anserino adipe tepefactum. Si odor grauior sit (ut plerunq; fit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum contra uenena quæ data sunt cum marino lepore bupestriq; ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et contra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque iubent illini cum cicuta. Alii cum hysopo & adipe anserino: qualiter etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam sistit potum ut Rabirius scribit Et menses ciet. Eius uero quæ fœminam enixa sit ad uitia tantum in facie sananda præualet. Pulmonum quoq; incommoda lacte mulieris sanantur: cui admisceatur impubis pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum coclearium mensura. Marmora quoq; aurium eiici inuenio. Eius quæ marem peperit lacte gustato canes rabiosos fieri negant. Mulieris quoque saliuam ieiunæ potentem diiudicat oculis cruentatis. Et si contra epiphoras feruentes anguli oculorum subinde madeficentur. Efficacius si cibo uinoque se pridie ea abstinuerit. Inuenio & fascia mulieris alligato capite dolores minui. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grãdines turbinesque contra fulgura ipsa in mense connudata: sic auerti uiolentiam cæli. In nauigando quidem tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus mõstrificis alia (uti suo loco idicauimus) dira & infanda uaticinantur. E quibus dixisse non pudeat: si in defectu lunæ solisue congruat uis illa: irremediabilem fieri. Non segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab iis eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocunq; autem alio mẽstruo: si nudatæ segetem ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosq; ac noxia alia decidere. Metredorus Sceptius in cappadocia inuentum prodit ob multitudinem cantharidum illas ire per media arua retectis super clunes uestibus. Alibi seruatur ut nudis pedibus eant capillo cinctuq; dissoluto. Cauendum uero ne id oriente sole faciant: sementem enim arescere. Item Nouella utis eius tactu in perpetuum læditur. Vt ad noxiam res medicatissima transferatur rutam & hederas illico mori. Multa diximus de hac uiolentia Sed præter hæc certum est tactis aluearíis apes fugere, Linaq; cum coquãtur nigrescere. Aciem in cultris

tonsorum hebetari. Aes contactũ graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis si decrescente luna id accidat. Equas si sint grauidæ tactas arborum pati. Quin & aspectu omnino quãuis procul uisas: si purgatio illa post uirginitatem prima sit: aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in iudæa nascẽs sola hac ui sponte superari. Et fila uestis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincuntur quo cuncta. Cinisq; etiam ille si quis aspergat eum lauãdis uestibus purpuras mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipsis quidem fœminis malo suo immunibus. Abortum facit illitus: aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ. Lais & Cleophantus inter se contraria prodidere de abortiuis carbone e radice brassicæ uel myticę uel tamaricis in eo sanguine extincto. Itẽ asinas non concipere tot annis: quot grana hordei contacta ederint. Quæq; alia nuncupauere monstrifica aut inter se pugnantia: cum hic fœcunditatẽ fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronunciaret: melius est nõ credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu speculornm nitorem. Iisdem aduersa rursus contuentibus omnem talem uim resolui: si multum piscem habeant secum. Multi uero inesse etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: strumas: & parotidas: panos: sacros ignes: furunculos epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus & tertianas quartanasq; febres menstruo in lana arietis nigri argẽto brachiali incluso. Diothymus thebanus uestis oĩo ita infectæ portiuncula acu: uel pelliceo brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisq; efficacissimum dixit. Plãtas ægri subterlini. Multoq; efficacius ab ipsa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosq; sanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipientibus dũtaxat menstruis spopondit. Inter omnes uero conuenit: si aqua potusq; formidetur a morsu canis supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali: statim metum eum discuti uidelicet præualente sympathia illa græcorum. Cum rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere diximus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari certum est. Addita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueste eas non nisi eiusdem farina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum fœminarum præcipue capitis sedare dolores illitum fronti. Asperimãq; uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoq; cõuenit: quo nihil equidem libentium crediderim: tactis omnino menstruo postibus: irritas fieri magorum artes generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam enim uel modestissimum e promissis eorum. Ex hoĩe siquidẽ resegmina unguium e pedibus manibusque cæra permixta: ita ut dicat tertianæ uel quottidianæ uel quartanæ febri remedium quæri: ante solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta uanitate si falsum est: quantaue noxa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis oĩum digytorũ resegmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent: eamq; quæ prima cœperit trahere correptam subnecti collo: & ita discuti morbum.

Licio

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & crocodillo: & chameleonte: & stinco: & hippopotamo: & lyncibus. Cap. viii.

h Aec sunt quæ rettulisse fas sit: ac pleraq; ex iis nõ sine honore dicto. Reliqua intestabilia & infanda: ut festinet oratio ab hoĩe fugere. In cæteris claritates animalium aut operum sequemur Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatismos uocant: sistit ramẽtis eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tollunt: efficacius si extenuata. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur efficacius si & sternutet. Dextra pars ꝓboscidis cũ lemnia rubrica adalligata impetus libidinũ stimulat. Sanguis & ischiadicis prodest: iecurq; comitialibus morbis. Leonis adeps cũ rosaceo cutẽ in facie custodit a uitiis: candoreq; seruat: & sanat adusta niuibus articulorumq; tumores. Magoꝝ uanitates perunctis eo adipe faciliorẽ gratiã apud reges populosue promittũt. Præcipue tamen eo pingui quod sit inter supercilia: ubi esse nullũ põt. Similiter dentis maxime ad dexteram parte: uillisq; e rostro inferiori ꝓmissa sunt. Fel aqua addita claritatẽ oculis inunctis facit. Et cum adipe eiusdẽ comitiales morbos discutit leui gustu: & ut ꝓtinus qui sũpsere cursu id digerãt. Cor in cibo sumptum quartanis medet. Adest cum rosaceo quottidianis febribus. Perunctos eo bestiæ fugiunt. Resistere ẽt insidiis uidet. Cameli cerebrum arefactũ potũq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Itẽ fel cum melle potum hoc & anginæ. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cinere crispari capillum cũ oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis potusq; quantũ trinis digytis capitur: ẽt comitialibus morbis. Urinã fullonibus utilissimam esse tradunt. Itẽq; ulceribus manãtibus. Barbaros eã seruare quinquẽnio: & heminis pota ciere aluum. Setas e cauda contortas & sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenam magi ex omnibus animalibus in maxĩa admiratione posuerunt: ut pote cui & ipsi magicas artes dederunt: uimq; qua alliciat ad se homines mente alienatos. Permutationes sexus ex iis annua uice diximus: cæteraq; mõstrifica naturæ eius. Nunc persequamur quæcunq; medicinis produntur. Præcipue pantheris esse in metu hyenæ dicuntur: ut ne conentur quidem resistere. Et aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumq; dictu si pelles utriusq; contrariæ suspendantur decidere pilos pantheræ. Cum fugiunt uenantem declinant ad dextram: ut prægressi hominis uestigia occupent. Quod si successerit: alienari mente uel ex equo

uel ex equo hominem decidere. At ſi in leuam detorſerit: deficientis argumentum eſſe: celeremq; captu-
ram. Facilius autem capi ſi cinctus ſuos uenator flagellumq; & ipſos equos ſeptenis alligauerit nodis.
Mox autem ut eſt ſollers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminorum ſignum tranſeunte luna
ſinguloſq; prope pilos ſeruari. Capitis dolori alligatam cutem prodeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitu
dini fel illitum frōtibus. Aut ne omnino lippiatur: decoctum cum mellis attici cyathis tribus & croci un
cia illitum. Sic & caligines diſcuti & ſuffuſiones. Claritatem excitari: melius inueterato medicamento.
Aſſeruari autem in cypria pyxide. Eodem ſanari argema: ſcabricias: excreſcētia in oculis: item cicatri-
ces. Glaucomata uero iocineris recentis inaſſati ſanie cum deſpumato melle inunctis. Dentes eius den-
tium doloribus tactu prodeſſe uel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorum doloribus.
Eiuſdem dētes ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint illigatos pecoris aut capri pelle ſtomachi cruciatibus.
Pulmones in cibo ſumptos cœliacis. Ventriculis cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas e dorſo cū iliacis ue-
oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur deguſtatum ante acceſſiones. Podagris ſpinæ cinerem cum tus lectio
lingua & dextro pede uituli marini addito felle taurino omnia pariter cocta atq; illita hyenæ pelle. In
eodem morbo prodeſſe & fel cum lapide aſio. Tremulis: ſpaſticis: exilientibus: & quibus cor palpitet ali
quid ex corde mandendum: ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri
hac compoſitione illita: aut per ſe felle euulſis: prius quos renaſci non libeat. Sic & palpebris inutiles tol
li. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas: illinendaſq; cum oleo. Sterilitatem mulierum emen
dari oculo cum glycyrrhiza & aneto ſumpto in cibo: promiſſo in triduum conceptu. contra nocturnos
pauores umbrarumq; terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus prodeſt. Suffiri furentes eodem
& circumligari ante pectus ſuum cum adipe renum aut iocinere aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnāti
a pectore hyenæ caro: & pili ſeptem & genitale a ceruice ſi alligentur dorcadis pelle collo ſuſpenſa cōtine
ri partus promittuntur. Venerem ſtimulari genitali ad ſexus ſuos in melle ſumpto. etiam ſi uiri mulie-
rum coitus oderint. Quinimmo totius domus concordiam eodem genitali & articulo ſpinæ cū adhærē
te corio conſeruatis conſtare: quem ſpinæ articulum ſiue nodum atlantion uocant. Eſt autem primus. In
comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accenſo ſerpentes fugari dicunt. Maxillæ parte commi-
nuta ī aniſo & in cibo ſumpta horrores ſedari. Eodem ſuffitu mulieribus mēſtrua euocari. Tantumq; eſt
uanitatis: ut ſi ad brachium aligetur ſuperioris roſtri dextræ partis dens: iaculantium ictus deerraturos
negent. Palato eiuſdem arefacto & cum alumine ægyptio calefacto ac ter in ore permutato fetores & ul
cera oris emendari: Eos uero qui linguam in calciamento ſub pede habeant: non latrari a canibus.
Siniſtra parte cerebri naribus illita: morbos pernicioſos mitigari: ſiue hominum: ſiue quadrupedum.
Frontis corium faſcinationibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue mandantur ſiue bibantur arefactæ lum-
borum medentur doloribus. Neruis a dorſo armiſq; ſuffiendos neruorum dolores. Pilos roſtri admo-
tos mulierum labris amatorium eſſe. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo po-
tuue ſumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omentum ulcerum inflam
mationibus cum oleo. Medullas doloribus ſpinæ & neruorum laſſitudini renum. Neruos potos ī uino
cum thure fœcunditatem reſtituere ademptam ueneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice in po
tu datam prodeſſe mulierum uuluæ. Adipe e lumbis ſuffiri difficulter parientes & ſtatim parere. E dor-
ſo medullā adalligatā cōtra uanas ſpecies opitulari. Spaſticis genitale e maribus ſuffitu. Itē lippiētibus:
ruptis: & cōtra inflationes ſeruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dexteros leuis. Siniſtrum pedem
ſuperlatū parturienti lœtalē eſſe. Dextra illato facile eniti. Mēbranam quæ fel cōtinuerat a cardiciacis po
tam in uino uel in cibo ſumptā ſuccurrere. Veſicā in uino potā contra urinæ incōtinentiā. Quæ aūt ī ue-
ſica inuēta ſit urina additis oleo & ſeſamo & melle aſiano hauſtā ꝓdeſſe agrimoniæ ueteri. Coſtarū pri- Acrimōiæ
mam & octauā ſuffitu ruptis ſalutarē eſſe. Ex ſpina uero parturiētibus oſſa. Sanguinē cum polenta ſum Argemo.
ptum torminibus. Eodē tactis poſtibus ubicunq; magorū infeſtari artes. Non elici deos: nec colloqui: ſi ægrimōię.
ue lucernis: ſiue uiſu: ſiue pluuiis: ſiue aqua: ſiue pila: ſiue quo alio genere tentētur. Carnes ſi edant: con-
tra canis rabidi morſus efficaces eſſe. Etiānum iecur efficacius. Carnes uel oſſa hoīs ſiquæ in uentriculo
occiſæ inueniātur ſuffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniātur in iis: mortem alicuius capientium ſi
gnificari. Excrementa ſiue oſſa reddita cum interimitur: contra magicas inſidias pollere. Fimum qui in in
teſtinis inuētus ſit: arefactum ad dyſentericos ualere potum. Illitūq; cū adipe anſerino opitulari toto cor
pore læſis malo medicamēto. A cane uero morſis adipem illitum. Et corium ſi ſit ſubſtractum. Rurſus
tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtellæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo de-
cocto. Super oīa eſt: ꝙ extremā fiſtulam inteſtini contra ducū ac poteſtatū iniquitates cōminiſtrant: &
ad ſucceſſus petitionum: iudiciorūq; ac litium euentus: ſi omnino aliquantulum quis ſecum habeat. At
eiuſdem cauerna ſiniſtro lacerto religata ſiquis mulierem reſpiciat: amatorium eſſe: tam præſens ut ilico
ſequat. eiuſdem loci pilorum cinere ex oleo illitum uiris qui ſit ꝓbroſæ molicici non modo pudicos: ſed

& seueros mores induere. Proxime fabulosus est crocodilus ingenio quoq; illo: cui uita in aqua terraque cōmunis Duo enim genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (si credimus) stimulant. Canini eius dentes febres statas arcent repleti. Sunt enim caui ita ne diebus quinque ab ægro cernantur qui adalligauere. Idem pollere & uētre exemptos lapillos aduersus febrium horrores uenientes tradunt. Hac etiā de causa ægyptii perungunt adipe ægros suos. Alter illis similis multum infra magnitudinē in terra tantum: odoratissimisq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquirūtur iu
Farcta. Refercta. Arefacta. cundo nidore refracta crocodileam uocant oculorum uitiis utilissimam cū porri succo inunctā & contra suffusiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprio: molestias in facie enascētes tollit. Ex aqua uero morbos omnes: quorum natura serpit in facie: nitoremq; reddit. Lentigines tollit ac uaros: omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optimaque est quæ candidissima & friabilis: minimeque ponderosa: cum teratur inter digytos fermentescens. Lauatur ut cærusa. Adulterant amylo aut cymolia: sed maxime sui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis
Sturni quos oculis ex melle contra suffusiones nihil utilius prædicant. Intestinis & reliquo corpore eius suffiri uulua laboranteis salutare tradunt. Item uelleribus circundari uapore eius infectis. Corii utriusque cinis ex aceto illitus iis partibus quas secari opus sit: aut nidor cremati sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatē uisus inunctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusq; elixum manditur ischiadicis. Tussim ueterem emendat: præcipue in pueris. Item lumborum dolores. Et adipem habent: quo tactus pilus defluit. Hic perunctos a crocodilis tuetur. Defluit instillaturq; morsibus. Cor annexum in lana ouis nigræ: cui nullus alius color incursauerit: & primo partu genita sit quartanas abigere dicitur. Iungemus illis simillima & peregrina æque animalia. Priusq; chame
Desecratū leontē peculiari uolumine dignum existimatum Democrito. Et per singula membra dissecatum nō sine magna uoluptate nostra cognitis proditisq; mendaciis græcæ uanitatis. Similis est magnitudine supradicto crocodilo: spinæ tantum acutiore curuatura: & caude amplitudine distans. Nullum animal pauidius esse existimatur: & ideo uersicoloris eē demutationis. Vis eius maxima contra accipitrū genus. Detrahere enim supra uolantem ad se traditur: & uoluntariū præbere lacerandum cæteris animalibus. Caput eius & guttur si roboreis lignis accendātur hymbrium & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit: q̄q̄ falsa existimātes omittemus: præterq̄ in risu coarguentium. Dextro oculo: si uiuenti eruatur: albugines oculorum cū lacte caprino tolli. Lingua adalligata: pericula puerperii. Eundē salutarem esse parturiētibus circa domū. Sin uero domibus inferatur perniciosissimum. Linguam si uiuenti exempta sit: ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ tonsuræ. Pedem e prioribus dextrum genæ pelle illigatum sinistro brachio contra latrocinia terroresq; nocturnos pollere. Item dextram mamillā contra formidines pauoresq;. Sinistrum uero pedem torreri in furno cum herba: quæ etiam chameleon uocatur Additoq; unguento in pastillos digeri. Eos in ligno uase conditos: præstare (si credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad uincendos aduersarios uel hostes ualere utiq; si abiectos eiusdem neruos calcauerint. Sinistrum mirum quibus monstris consecret qualiter somnia quæ uelis: & quibus uelis mittantur: putet referre: Omnia ea dextro pede resolui: sicut sinistro latere lethargos: quos fecerit dextrum. Capitis dolores insperso uino in quo latus alterutrum maceratum sit: sanari fœminis. Si sinistri pedis cineri misceatur lac suillum podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi ꝑpe creditur tridui inunctione. Serpentes fugari liene instillato. Mustellas contrahi in aquam coniecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant iecur cum ranæ rupetæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria dissolui. Melancholicos autem sanari si ex corio chamæleontis hærbæ succus habēte bibatur. Intestina & fimum eorum cum id animal nullo cibo uiuat cum simiarum urina illita inimicorum īmane odium & omnium hominum iis conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus sisti. Serpētes soporari. Eadem medicata cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percussam aquam discuti: ut quæ intus sint omnia appareant. Atq; utinam eo ramo cōtactus esset Democritus: quoniam ita loquacitates īmodicas promisit inhiberi. Palamq; est uirum alias sagacem & uitæ utilissimum nimio iuuādi mortales studio prolapsum. Ex eadem similitudine est scincus: quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt. Candidiore autem & tenuiore cute. Præcipua tamen differētia dinoscitur a crocodilo aquatico squāmarū serie a cauda ad caput uersa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferuntur salsi. Rostrū eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accēdunt. Vtiq; cum satyrio & erucæ semine singulis drachmis omnium ac piperis duabus admixtis: ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest contra sagittas uenenatas: ut Apelles tradit postea sumptus. In antidota quoque nobilia additur. Sestius plusquā drachmæ pondere in uini hemina potum perniciem afferre tradit. Præterea eiusdem decoctum cum

coctum cum melle sumptum uenerem inhibere. Est crocodilo cognatio quædam affinitasq; amnis eiusdem geminiq; uictus cum hippopotamo repertore trahendi sanguinis ut diximus. Plurimi autem sup saiticam inter ægypti præfacturas. Huius corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres Item fimus suffitu. Dentes parte leua dolores dentium scarificatis gingiuis. Pellis eius e sinistra parte frõtis in inguina adalligata uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur. Peregrinæ sunt & lynces: quæ clarissime oĩum quadrupedum cernunt. Vngues earum oẽs cum corio exuri efficacissime in carpato insula tradunt. Hoc cinere poto propudia uirorum: eiusdem aspersu fœminarum libidines ĩhiberi. Item pruritias corporum. Vrina stillicidia uesicæ. Itaq; eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & ungularũ aurium dolori monstratur in remedio hactenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem. Primumq; cõmunia animalium remedia atq; eximia dicemus.

Medicinæ cõmunes ex feris animalibus: aut eiusdem generibus placidis. Lactis usus & obseruationes & caseis: butyro: & adipe. Cap. ix.

s Icuti e lactis usu utilissimũ cuiq; maternũ concipere: nutricis exitiosum est. Hi sunt enim infantes qui colostrati appellantur: densato lacte in casei speciẽ. Est aũt colastra prima a partu spõgiosa densitas lactis. Maxime aũt alit quodcunq; humanũ: mox caprinũ. Vnde fortassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimũ ab hoĩs camelinum. Efficacissimũ ex asinis. Magnorũ animalium & corporum facilius redditur. Stomacho accomodatissimũ caprinum: quoniã fronde magis q̃ herba uescuntur. Bubulum medicacius. Ouillum dulcius: & magis alit. Stomacho minus utile: quoniã est pinguius. Omne autem uernum aquatius æstiuo. Et de nouellis. Probatissimum uero quod in ungue hęret: nec defluit. Innocencius decoctum: præcipue cum calculis marinis. Aluus maxime soluitur bubulo. Minus ĩflat quodcunq; decoctum. Sanat uuas lichenas. Ad omnia utile contusa aut luxata. Maxime renes: uesicam: interanea: fauces: pulmones. Foris pruritum cutis eruptiones pituitæ cibi aut potus abstinẽtia. Nam ut in achaia bubulum biberẽt phthisici sinctericiq; & chachectæ diximus in ratione hærbarum. Arcadia Sunt inter exempla qui asininũ bibendo liberati sunt podagra chiragraue. Medici speciem unã addidere lactis generibus: quod schiston appellauere. Id fit hoc modo. Fictili nouo feruet maxĩe caprinũ: ramisq; ficulneis recentibus miscetur: additis totidem cyathis ne mulsi quot sint heminæ lactis. Cum feruet circunfundatur: præstat cyathis argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid infundat. Deinde igni dẽptum refrigeratione diuiditur & discedit serum a lacte. Quidam & ipsum serum iam multo potẽtissimũ decoquunt ad tertias partes: & sub diuo refrigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per interualla sanis diebus. v. a potu illius solitis gestari. Datur comitialibus: melancholicis: paraliticis: in lepris: elephantiis: articularibus morbis. Infunditur quoq; lac contra rosiones a medicamentis factas: Et si urat dysenteria decoctum cum marinis lapillis: aut cum ptisana hordeacea. Item contra rosiones intestinorum bubulum aut ouillum utilius. Recens quoq; dysentericis infunditur. Ad colum aũt crudum. Item uuluæ: & contra serpentium ictus phthisicis cantharidum: aut salamandræ: aut buprestis: aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum iis qui colchicon biberint aut cicutam aut dorychnium aut leporem marinum: sicut asinum contra gypsum & cærusam: & surphur & argentum uiuum. Itẽ duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab ĩbecillitate uires recolligẽtibus: quos atrophos uocant. In febri etiã quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini heminã dari conuenit. Aut si in exitu cibi rosiones sentiant. Antiqui in arcanis habuerunt. Sed hoc si non esset: habuerunt e caprino bubuli serum orthopnoicis prodest ante cætera addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi in lactis heminis sesami additis drachmis quattuor tritis in lippitudine. Caprino lyenes sanantur post bidui inediã tertia die hedera pastis capris per triduum poto sine alio cibo. Lactis usus alias cõtrarius capitis doloribus Epaticis splenicis neruorum uitio febres habentibus: uertigini præterquã purgatiõis gratia grauedini tussientibus lippis. Suillum utilissimum tenasmo dysenteriæ: necnon phthisicis. Hũc etiam mulieribus qui dicerent saluberrimum fuerunt. De generibus caseorum diximus: cum de uberibus singulisque animalium membris doceremus. Sextius eosdem effectus equino quos bubulo tradit. Hos uocat hippacem. Stomacho utiles: qui non sunt salsi: idest recentes. Veteres aluum sistunt: corpusque minuunt: stomacho utiliores. In totum salsa minuunt corpus: alunt mollia. Caseus recens cum melle sugillata emendat. Mollis aluum sistit. Sedat tormina pastillis in uino austero decoctis: rursusq; in pastina tostis cum melle. Saprum uocant: qui cum sale & sorbis siccis e uino tritus potusque medetur cœliacis. Genitalium carbunculus caprinus tritus & impositus. item accidus cum oxymelle. Maculis in balineo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrũ barbararum gentium laudatissimus cibus: & qui diuites a plebe discernat. Plurimum e bubulo: & inde nomen. Pinguissimum ex ouibus. Fit & ex caprino: sed hyeme calefacto lacte æstate expræsso tantum: crebro iactatu in longis uasis angusto foramine: spiritum accipientibus sub

aceti mulsi Diosco.

Singulis usq; ad quinas. Dios.

ipso ore alias præligato. Additur paulum aquæ ut acescat. Quod est maxime coactum in summo fluit
at id exemptum addito sale oxygala appellant. Reliqua decoquunt in ollis. Ibi quod supernatat: butyrū
est oleosum natura. Quod magis uirus respuit: hoc præstantius iudicatur. Pluribus compositiōibus mi
scetur inueteratum. Natura eius astringere: mollire: replere: purgare. Oxygala fit & alio modo accido la
cte addito in recens: quod dum acescit utilissimum est stomacho. Effectus dicemus suis locis. Proxima
in cōmunibus laus est adipi: sed maxime suillo. Apud antiquos etiam religiosus erat. Certe nouæ nuptæ
intrantes etiānum solēne habent postes eo attingere. Inueteratur duobus modis: aut cum sale: aut since-
rus: tanto utilior: quanto sit uetustior. Axungiam etiam græci appellauere in uoluminibus suis. Neq; est
occulta uirium causa: quoniam id animal herbarum radicibus uescitur. Itaq; etiam fimo innumeri usus.
Quāobrem non de alia loquemur sue multo efficaciore fœmina: & quæ non peperit. Multo uero præ-
stantior in apris est. Vsus igitur axungiæ est ad mollienda: excalfacienda: discutienda: purgandaq;. Medi
corum aliqui admixto anseris adipe taurorumq; seuo & hysopo ad podagras uti iubent. Si uero perma-
net dolor cum cæra: myrto: resina: pice. Sincera axungia medetur ambustis uel niue. Pernionibus āt cū
hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confricatis membris. Itinerumq; lassitudines & fatigationes
leuat. Ad tussim ueterem recens decoquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Ve
tus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat: quæ sine sale inueterata est. Oīno enin non nisi ad ea quæ pur-
ganda sint: aut quæ nō sint exulcerata & calida recipitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in uini
cyathis tribus decoquunt contra tussim: qntoq; die picē liquidam in ouo sumi iubent circūligatis lateri-
bus & pectoribus & scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaq; est uis ut genibus etiam adalligata re
deat in os sapor: eamq; expuere uideantur. E sue quæ nō peperit aptissime utuntur ad cutē mulieres. Con
tra scabiem uero quāuis admixto iumentoꝝ seuo pro parte tertia & pice pariterq; subferuefactis. Sincer-
ra partus in abortū uergentes nutrit collyrii modo subdita. Cicatrices cōcolores facit cærusa admixta uel
argenti spuma. At cum sulphure unguium scabritias emendat. Medetur & capillo fluenti. Et ulceribus i
capite mulieꝝ cū gallæ parte quarta. Et infumata pilis oculorum. Datur & phthisicis unciatim cum uini
ueteris hemina decocta: donec tres unciæ e toto residant. Alii & mellis exiguum adiiciūt. Panos sanat il-
lita cum calce. Itē furunculos: duritieēq; mãmarū. Rupta & conuulsa & spasmata & luxata sanat. Clauos
& rimas colliq; uitia cū helleboro albo. Parotidas ammixta farina e salsamentaria testa. Quo genere pro
ficit ad strumas. pruritus ad papulas in balneo perunctis tollit. Alioq; etiānum modo. Podagricis pro-
dest mixto oleo uetere: cōtrito una sarcophago lapide & quinquefolio tusa in uino: uel calce: uel cū cinere
Facit & peculiare emplastrum. lxxxv. pondere. C. spumæ argēteæ mixtis: utilissimū cōtra inflāmationes
ulcerum adipe uerrino cōfici. Et inungi putant utile. Iisq; quæ serpant illinire cū resina. Antiqui maxīe axi
bus uehiculorum perungēdis ad faciliorē circūactum rotaꝝ utebant̄: unde nomen. Sic quoq; utili medi
cina cū illa ferug ne rotarum ad sedis uitia uirilitatisq;. Et per se axungiā medici antiqui maxime ꝓbabāt
renibus detractā: & exemptis uenis aqua cælesti fricabant crebro: decoquebātq; fictili nouo sæpius: tum
demum asseruantes. Cōuenitq; salsam magis mollire: excalfacere: discutere: utilioremq; esse uino lotam.
Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas
ne quid mali medicamēti inferretur. Quæ ratio adipis eadē in iis quæ ruminant: seui est: aliis modis non
minoris potentiæ. Perficitur omne exemptis uenis aqua marina uel salsa lotum: mox ī pila tusum: asper-
sum marina. Crebro postea coquitur: donec omnis aboleatur odor. Mox assiduo sole ad candorē reduci
tur. A renibus aūt oē laudatissimum est. Si uero uetus reuocet̄ ad curā: liquefieri prius iubēt. Mox frigi-
da aqua lauari sæpius: dein liquefacere affuso uino q̄ odoratissimo. Eodēq; modo iterū ac sæpius cogūt:
donec uirus euanescant. Multi priuatim sic tauroꝝ leonū pantherarū ac cameloꝝ pinguia curari iubent.
Vsus dicet̄ suis locis. Cōmunis & ratio medullarū est. Omnes molliunt: explent: siccant: excalfaciunt.
Laudatissima ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curant̄ ante autūnū recentes lotæ: siccatæq;
in umbra per cribrum. Dein liquate per linthea exprimunt̄: ac reponūtur in fictili locis frigidis. inter oīa
aūt cōia animalium fel præstantius in effectu. Est enim uis eius excalfacere: mordere: scindere: extrahere:
discutere. Minorum animalium subtilius intelligitur. Et ideo ad oculoꝝ medicamenta utilius existimat̄
Tauri nō præcipua potentia etiā in ære pellibusq; colore aureo ducēdis. Omne aūt curat̄ recens præliga-
to ore lino crasso demissum in feruentē aquā semihora: mox siccatū sine sole: atq; in melle conditū. Dāna
Flamini tur equinū tantū inter uenena. ideo flaminio sacroꝝ equū tāgere non licet cū romæ publicis sacris equus
etiam īmoletur. Quin & sanguis eoꝝ septicam uim habet. itē equarum præterq̄ uirginum erodit: emargi
nat: ulcerat. Taurinus quidem recens inter uenena est excepta egyra. ibi enim sacerdos terræ uaticinatura
tauri sanguinē bibit priusq̄ descendat in specus. Tantū pōt sympathia illa de qua loquūtur: ut aliquando
religione uel loco fiat. Drusus tribunus plebis tradit̄ caprinum bibisse cum pallore & inuidia ueneni sibi
dati insimulari. Q. Cepionem inimicum uellet. Hircorum sanguini tanta uis est: ut ferramentorū subti-
litas non

litas non aliter acuatur aut induretur aut scabricia poliatur: uehementiusq; q̃ lima. Non igitur & sanguis aĩalium inter cõmunia dici potest: & ideo suis quæq; dicentur effectibus. Digeremus enim ĩ animalia singula usus: plurimumq; contra serpentes. Exitio iis esse ceruos nemo ignorat: ut si quæ sunt extractas cauernis mandant. Nec uero ipsis spirãtes tantum aduersantur: sed mẽbratim quoq; fugari eos nidore cornus eorum si uratur dictum est. At e summo gutture ustis ossibus congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substractæ securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoq; ex aceto potum ab ictu: & si oĩo tractum sit: eo die nõ ferit serpens. Testes quoq; eius inueterati: uel genitale maris: salutariter dantur in uino. Item uentres qui centipeliones uocantur fugiunt. Et omnino aliquid cerui habentes: aut medulla perunctos seuoue cerui aut hinuli. Summis aũt remediis præfertur hinuli coagulum in matris utero execti ut indicauimus. Sanguine quoq; ceruino si una urantur dracontion & cunilago & anchusa lentisci ligno contrahi serpentes dicunt. Dissipari deinde si sanguine detracto adiiciatur pyretrum. Inuenio apud auctores græcos animal ceruo minus: & pilo demum ac dente simile quod ophion uocatur. Sardiniam eum tantum ferre solitam. Hoc interiisse arbitror. Et ideo medicinas ex ea omitto. Vern Cẽtip

Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia & bestiis contra omnes morbos. Cap. x.

Pri quoq; cerebrum contra eos laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum potum cum a ruta & uino. Item adeps cum melle resinaq;. Simili modo uerrinũ iecur exemptis dũtaxat fibris quattuor obolo℞ pondere: uel cerebrum in uino potum. Capra℞ cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt. Cineremq; eo℞ potum uel illitũ contra ictus ualere. Item lactis haustus cũ uua aminea. Vel urinæ cum aceto scyllitico. Caseum caprinum cum origano impositum uel seuum cum cæra. Milia præterea remediorũ ex eo animali demonstrantur: sicut apparebit. Quod quidem miror: cum febri negetur carere. Amplior potẽtia feris eiusdem generis quod numerosissimum esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiãnum effectus auget eius qui singularis natus sit. Fimus quoq; caprarum in aceto decoctus & illitus in ictus serpentium placet: & recentis cinis in uino. Atq; in toto difficilius se recolligentes a serpentium ictu: in caprilibus optime conualescunt. Qui medicari efficacius uolunt: occisæ capræ aluum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hædorum pilo suffiunt: eodemq; nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eo℞ recente ad plagas: carne & fimo equi in agro pasti. Coagulo leporis ex aceto cõtra scorpionem & murem araneum. Aiunt autem nõ feriri leporis coagulo perunctos. Percussis a scorpione fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur. Lardum iusq; decocti potum iis qui buprestim hauserint. Quinetiam siquis asino in aurem dixerit percussum se a scorpione transire malum protinus tradunt. Venenataque omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri percussis a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circũcidunt ad uiuas usque carnes: quidam carnemq; uituli admouent: & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui: aut axungiam cũ calce tusam. Laudant hirci iecur: quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitum aut melle. Mellis & cuculi & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum: caseum siccum cum origano imponunt: & bibi iubent. Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam. Efficacius uituli si non ante quintum diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt. Ob idque uillarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica existimatur: quippe tãtas uis est animalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporem. Iis qui argentum uiuum biberint lardum remedio est. Asinino lacte poto uenena restringuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit: aut uiscum: aut cicuta: aut lepus marinus aut opocarpathum: aut pharicon: aut dorycnidium. Et si coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenum est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recẽti utendum: aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoq; asini cõfracta & decocta contra leporis marini uenenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserunt græci: quoniam terræ illæ non gignebant. Verũtamen fortiora eadem q̃ in equis intelligi debent. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes græci in experimentis habent quãquam boue fero refertis indiæ siluis portione tamen eadem efficaciora omnia ex iis credi par est. Sic quoq; lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt: maxime supradicta: & si ephemerũ impactum sit: aut si cantharides datæ uomitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant: seuum uitulinum seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est cum aceto ferro calefacto. Quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleum non sit: uicem eius repræsentat. Multipedum morsus cum melle sanat. Omnia sesami quoq; iure poto uenena supradicta expurgari putant. Priuatim uero aconita & cicutas. Itemq; uitulino seuo. Caprinus caseus recens iis qui uiscum biberint. Lac uero contra cantharidas remedio est: & contra ephemerum po-

tum cũ taminia uua. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla: cõtra toxica uenena sumitur. Hædinus cõtra reliqua. Coagulum hædi contra uiscum: & chamæleontem album: sanguinem taurinum: contra quẽ & leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis: uel hædi: uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena additur antidotis. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamẽta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum: sicut fel ueneficiis ex mustella rustica factis. Hinc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia ursinus adeps mixto ladano & adiantho continet. Alopeciasq; emẽdat & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cũ uino prodest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utq; non tedia animalium capillis increscant. Item fel caprinum cum creta cymolia & aceto sic ut paululum capilli inarescant. Item fel hircinum cum uri, urina tauri. Si uero uetus sit: etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari capillum putat & e canitie uindicari si rasis illinatur. Plumboq; tritis cum oleo densari: & asinini pulli cum urina: admiscentq; nardum: fastidii gratia. Alopecia felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat. Item hominis uetus: si cyclaminum adiiciatur & sulphur. Efficatius tamen uitulinum fel. Quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes. Seuum uitulinum cum sale tritum capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpinum adeps: sed præcipue fel & fimum cum sinapi pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hircini addito nitro & tamarici semine: & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluentem capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt. Fimo cum melle alopecias expleri. Item ungularum cinere cum pice fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cũ oleo myrtheo capitis dolores sedat. Item aqua pota quæ de bouis aut asini potu relicta est. Et si credimus uulpis masculæ genitali circunligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculorum epiphoras. Easq; bubulo seuo cum oleo cocto illinunt. Ceruini cornus cinis scabricias eodem unguine sanat. Mucrones autem ipsos efficatiores putant. Lupi excrementis circunlini suffusiones prodest. Cinere eorũ cum atico melle inungi obscuritates. Item felle ursino. Epinyctidas adipe aprino cum rosaceo. Vngulæ asininæ cinis inunctus e suo lactre cicatrices oculorum sanat & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fulgine pilis & palpebram uitiis angulorumq; occurit. Calliblephariq; modo fuligo in hoc usu temperatur. Optime ellychnio papyreaceo: Oleoque sesamino. Fuligine in nouo uase pennis detersa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cum oui albumine collyria fiunt: aquaq; dissoluta inunguntur per quatriduum. Seuum uituli cum anseris adipe & ocimi succo genarum uitiis aptissimum est. Eiusdem medullæ cum pari pondere ceræ & olei uel rosacei addito ouo duritiæ genarum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedãtur. Si tumor sit ex melle. Vtrumq; uero sero calido fouendum. Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atq; contritis & impositis tollitur. Capras negant lippire: q̃m eæ quasdam hærbas edant. Item dorcades. Et ob id fimum earum cæra circundatum noua luna deuorari iubent: quoniam noctu equæ quoq; cernant. Sanguine hircino sanari lusciosos putant nyctilopas appellant græci. Capræ uero iocinere in uino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inũgũt. Aut felle capræ: carnesq; eas uesci: & dũ coquãtur oculos uaporari his præcipiunt. Id quoq; referre arbitrantur. si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri iocinere in ollis decocto. Quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt cum melle contra caligines Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata. Cum uino contra cicatrices: & albugines: & caligines: & pterygia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cũ succo oleris: ita ut uncto inarescat. Contra ruptas Tuniculas cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata fel efficatius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris. Contraq; dolores medullam. Item pulmonem leporis. Sedat caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla suum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam uulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant. Aurium dolori & uitiis

Cicino medetur urina apri in uitro seruata. Fel apri uel suis uel bubulum cum oleo citreo & rosaceo æquis portionibus. Præcipue uero taurinum cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurent. Contraq; odorem grauem per se tepefactum in mali corio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. quidam etiam in grauitate aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas. Et si maior si grauitas aurium fel cum myrrha & ruta in mali corio excalfactum infundunt. Lardum quoq; pingue. Item fimum asini recens: cui rosaceum instillatur. Omniaq; ea tepefacta. Vtilior equi spuma: uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubulum cum adipe anserino. Butyrum recens: Vrina capri: uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum subeunte. Admiscent & aceti tertiam partem. Et aliquid, urinæ uituli qui nondum hærbam gustauerit. Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem quam reliquunt angues: excalfactis prius auribus. Lana au

tem medicamina

autem medicamina ea includuntur. Prodest & seuum uituli cum anseris adipe: & ocimi succo cum eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus uerrinum e scropha ex coitu exceptum priusquā terrā attingat contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis uitulorum factum & in aqua liquatū. Aliis uitiis adeps uulpium. Item fel caprinum cum rosaceo tepido aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua e lacte mulieris. Si grauitas sit audiendi: fel bubulum cum urina capræ: uel hirci uel si pus sit. In quocunq autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies. xx. infumata. Laudant & coagulum leporis tertia denarii parte dimidia quoq sagapeni in amineo uino. Parotidas ursinus adeps comprimit pari pōdere cæræ & taurini seui. Addūt quidam hippocistidem: & per se butirum illitum: si prius foueant̄ fœno græci decocti succo. Efficacius cum strychno. Prosunt & uulpium testes: & taurinus sanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta instillata auribus. Fimūq eiusdem cum axungia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis: doloresq eorum mitigat: siue infricentur siue colluātur. Quidā efficaciorem ad oēs eosdem usus crudi cornus farinam arbitrātur. Dentifricia utroq modo fiunt. Magnum remediū est & in luporū capitis cinere. Certumq est in excrementis eo℞ pleræq inueniri ossa. Hæc adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores. Et capitis eo℞ cinis dentifricium est. Adiectoq nardo mulcet grauiolentiam oris. Aliqui murinorum capitū cinerē miscuisse malunt. Reperitur in latere leporis acui os simile: hoc scarificari dentes in dolore suadant. Talus bubulus accensus eos qui labant cū dolore admotus confirmat. Eiusdē cinis cū myrrha dentifriciū est. Ossa quoque ex ungulis suum cōbusta eundem usum præbent. Item ossa ex acetabulis pernarū circa quæ coxendices uertuntur. Iisdem sanari dimissis in fauces iumento℞ uerminationes notum est. Sed & corruptos dentes confirmari. Asinæ quoq lacte percussu uexatos: aut dentium eiusdem cinere. Lichene item equi cū oleo ī fuso per aurem. Est aūt hoc non hippomanes: quod alioquin noxium omitto. Sed in equo℞ genibus ac super ungulas: præterea in corde equorum inuenit̄ os dentibus caninis maxime simile. Hoc scarificari dolorem. Aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonstrant. Equarū uirus a coitu in lychnis accensum: Anaxilaus prodidit equino℞ capitum uisus repræsentare monstrifice. Similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet. ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus & fabrile glutinū ī aqua decoctū illitūq & mox paulo detractum: ita ut confestim colluantur uino: in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Talo℞ capræ recentiū cinis dentifricio placet. Et omnium fere uillaticorum quadrupedū: ne sæpius eadem dicātur. Cutem ī facie erugari & tenerescere: & candorē custodiri lacte asinino putant. Notūq est quasdā quottidie. dcc. custodito numero fouere. Poppeāq hoc uxor Neronis principis instituit. Balnea℞ quoq sic solio temperato: asinorum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cum cærusa. Sincero uero ea uitia quæ serpunt insuper imposita farina hordeacea. Vlcera in facie mēbrana e partu bouis madida. Friuolum licet uideatur non tamen omittendū propter desideria mulierū. Talum candidi iuuenci. xl. diebus noctibusq donec resoluatur in liquorem decoctum & illitum linteolo candorem cutisq erugationem pręstare. Fimo taurino malas rubescere aiunt. nō ut crocodileam illini melius: sed foueri frigida & ante & postea iubent. Aestates & quæ discolorem faciūt cutem fimum uituli cū oleo & gūmi manu subactū emendat. Vlcera oris & rimas seuū uituli uel bouis cum adipe anseris & ocimi succo. Est & alia mixtura seuo uituli cum medulla cerui: & albæ spinæ foliis una tritis. Idem præstat: & medulla cum resina: uel si uaccina sit: iusq e carne uaccina. Lichenas oris præstantissime uincit glutinū factum e genitalibus uitulorum liquatum aceto cum sulphure uino ramo ficulneo permixtum: ita ut bis die recens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur hirci calidum illitum tollit: sicut elephantiasin fel caprinum. Etiānum lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina asini circa canis ortum maculas in facie. Fel utriusq per sese aqua infractum: euitatisq solibus ac uentis post detractā cutem. Similis effectus & in taurino seuo uitulinoue felle cum semine cunilæ ac cinere e cornu ceruino: si canicula exoriente comburatur. Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisq maxime color reddit̄. Hirci fel lintigines tollit admixto caseo & uino sulphure spongiæq cinere: ut mellis sit crassitudo. Aliquii eueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere obolis unius quattuorque mellis prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cum melanthio & sulphure & iride. Labrorum scissuris cum adipe anserino ac medulla ceruina resinaq & calce. Inuenio apud auctores iis qui lentiginem habeant negari magicæ sacrificiorum usum. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & alterię exulceratæ leuantur. Gargarizatur tepidum ut est expressum aut calefactū. Caprinum utilius cum malua decoctū & sale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriarum ꝓdest ius omasi si gargarizatur. Tonsillis autem priuatim tenes uulpiū aridi cum melle triti illitiq. Anginæ fel taurinum uel caprinū cū melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatē. Vleraq butyrum citissime sanat. Spinā aliudue quid faucibus adhærens felis sextrinsecus fimo perfri-

catis aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nã coagulum leporis e uino in linteolo exulceratis dũtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua illit9 & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ex aqua. Fimum quoq; feruens ex aceto decoctũ testesq; uulpini. Prodest & sapo: gallorum hoc inuentum: rutilandis capillis ex seuo & cinere. Optimus fagino & caprino duobus modis spissus ac liquidus. Vterq; apud germanos maiore in usu uiris q̃ fœminis. Ceruicum dolores butyro aut adipe ursino perfricantur. Rigores bubulo seuo: quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem opisthotono uocant: leuat urina capræ auribus infusa: aut fimũ cũ bulbis illitum. Vngues contusos fel uniuscuiusq; animalis circumligatum. Pterygia digitorum fel taurinum aridum aqua calida dissolutum. Quidam adiiciunt sulphur & alumẽ: pari põdere omniũ. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli sũmis partibus cinis. Vel saliua equi: triduo potu eã mori tradunt. Pulmo ceruinus cũ gula sua arefactus in fumo: dein tusus: ex melle quottidiano eclegmate. Efficacior est ad id subulo ceruorũ generis. Sanguinẽ expuentes ceruini cornus cinis. Coagulum leporis tertia parte denarii cũ terra samia & uino myrteo potum sanat. Eiusdẽ fimi cinis in uino uesperi potus nocturnas tussis. Pili quoq; leporis sufliti extrahũt pulmonibus difficiles excreationes. Purulentas ãt exulceratiões pectoris pulmonisq; & a pulmone graueolentiã halius butyrũ efficacissime iuuat cum pari modo mellis attici decoctum donec rufescat: & matutinis sumptum ad mẽsuram ligule. Quidã pro melle laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis reiiciatur: efficacem tradũt bubulum sanguinem modice & cum aceto sumptum. Nam de taurino credere temerariũ est. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur ĩ uentre sanguinis excreatione. Stomacũ exulceratum lactis asinini potus reficit. Item bubuli. Rosiones eius caro bubula ad mixto aceto & uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus sanguis recẽs ad cyathos ternos: cum aceto acri pari modo feruens potus. Coagulum tertia parte ex aceto potum. Iocineris dolores lupi iecur aridũ ex uulso Asininum iecur aridum cum petroselini partibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritum & in cibo sumptũ. Sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equi ferorum sanguis. Proxime lactis asini tepidi cum bulbis decocti: ita ut serum ex eo bibatur: addito ĩ tres heminas cyatho nasturtii albi perfusi aqua: deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinum aut pulmo ĩ uino nigro: aut fel ursinum in aqua laxat meatus spirandi. Lumborum dolores & quæcunq; alia mollire opus sit ursino adipe perfricari cõuenit. Cinerem aprini aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini. Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum: si mulceatur barba mitigari. eadem præcisa non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent fimum caprinum: & subdito linteolo uncto caua manu quantum pati possit feruens: sustineri iubent: ita ut si leua pars doleat. Hæc medicina ĩ dextra manu fiat: aut econtrario. Fimum quoq; ad eum usum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis ẽ: donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt. Item lumbos ipso fimo cum melle. Suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis renes crudos deuorari iubent: aut certe coctos ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lienem sedat fel apri uel suis potum: uel ceruini cornus cinis in aceto. efficacissime tamẽ inueteratus lien asini: ita ut in triduo sentiatur utilitas. Asinini pulli fimum quod primum edidit: poleam uocant syrii: datur in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino præsentaneo medicamento: ut didicisse se ex barbaris Celicius & Bion tradidit & lien bubulus simili modo. Recens autem assus uel elixus in cibo. In uesica quoque bouis allii capita. xx. tusa cum aceti sextario imponuntur ad lienis dolorem. eadem ex causa emi lienem uituli quanti indicatus sit: iubent magi nulla pretii contatione: quoniam hoc quoque religiose pertineat. Diuisumq; per longitudinem annecti tunice utrinq; & induentem pati decidere ad pedes. Dein collectum iu umbra arefacere. Cum hoc fiat simul residere lienem ægri uitiatum: liberarique eum morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium cinere siccatus atque in aqua potus. Item hædorum lien impositus. Aluum sistit ceruinus sanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra salem: recensque. Item assum: suillum uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine. Aut si febris sit ex aqua. Aliqui & gallã adiiciunt. Alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum suo pilo decoctum succo epoto. Coagulum equi & sanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum uel lactis equini potus. item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum cœliacis & dysentericis medetur: iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem detrahunt in

Polion. Aristo.

trahunt in polenta. Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ uini. Vituli quo qꝫ ius uulgariter datum inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt. Lactis asini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriqꝫ uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum quod aliqui hippacen uocant etiã si sanguinem detrahant: uel fimi cinis dentiumqꝫ eiusdem tusorum farina salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt. et si tormina sint cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cymino mixtum. et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens uaccinus immittitur ad utrunqꝫ uitium. Item butyrum heminis quattuor cum resinæ terebinthinæ sextante: aut cum malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina & cæra exiguoqꝫ oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigitur Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina: additur protropum. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel semel arbitrantur aliqui. Cautiores e sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caseum mollẽ suadent. Veterem autem in farina tritum cœliacis & dysentericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum capræ cœliacis subuenit: magisque etiam hirci cum uino austero decoctum: potumqꝫ: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidã uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminam addita ruta. Vtuntur & lyene asso capræ hircíue & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit: capræ a renibus maxime ut per se auriatur: protinusque modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino & aneto acetoqꝫ. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunqꝫ uitium & coagulo hædi in uino myrteo magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum. intestinorum uitiis magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaqꝫ: atque ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulum addatur maioribus emolumentis fiet. Eademqꝫ uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. item fœminum hædi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum & quottidie, fabæ magnitudine sumptum ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenasmos idest crebra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte asinino. Item bubulo Tenearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terram non attingerint: colo medentur adalligata brachio. Polea quoqꝫ supradicta magnopere prodest i sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino i aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cum testis suis mixtus in uini potione. Vesicæ calculorumqꝫ cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipsa uesica pro cibo sumpta. Efficacius si prius fumo maceratur utrunqꝫ. Vexicam elixam mandi oporret & a muliere fœminæ suis. Inueniuntur & in iocineribus corũ lapilli aut duricie lapillis similes candidi sicuti in uulgari sue: quibus contritis atqꝫ potis in uino pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua urina est: ut nisi egesta fugæ non sufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati i uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus: quorum decoctum ius facit urinæ utilius. Asinini renes inueterati tritiqꝫ & in uino mero dati uesicæ medẽtur. Calculos expellũt lienes equini ex uino aut mulso poti diebus. xl. Prodest & ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulso: efficacius siluestrium. Pili quoqꝫ caprini cinis. Verendorum carbunculis cerebrum apri uel suis sanguisqꝫ. Vitia uero quæ in eadem parte serpunt: iecur eorum combustũ maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat. Fimi cinis uel bubulum cum alumĩe ægyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum. insuper beta ex uino cocta imposita. caro quoqꝫ. Manantia uero ulcera seuũ cum medulla uituli in uino decoctum: uel caprinum cũ melle rubiqꝫ succo. Vel si serpant fimum etiam prodesse cum melle dicunt aut cum aceto: & per se butyrum. Testium tumor cum seuo uituli addito nitro cohibetur. Vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Vrinæ incõtinentiam cohibet uesica aprina si assa mãdatur. Vngularum apri uel suis cinis potioni inspersus. Vesica fœminæ suis combusta ac pota. Item hædi. Vel pulmo. Cerebrum leporis in uino. Eiusdem testiculi tosti uel coagulum cum anserino adipe i polenta. Renes asinini in mero triti potique. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubiculo: ac uerba adiicere. ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubiculo. Rursus ciet urinam uesica suis: si terram nõ attigerit: imposita pubi. Sedis uitiis præclare prodest fel ursinum cũ adipe. Quidam adiiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modũ ipsæ res statuunt: ut sint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel in linteolis conceptis. Rimasque perducit ad cicatricem. inflationibus in ea parte seuum uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteris uitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lu

Et arreni-co uetus lectio.

pinum ex uino. Panos & apostemata in quacunq; parte sanguis ursinus discutit. Item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quē dicunt cum interficiatur reddere urinam liquidiorem in initio: sed in terra spissantem se. Hic adalligatus fœmini omnes ipetus discutit: omniq; suppuratione liberat. Est autē rarus inuentu: nec ex omni onagro: sed celebri remedio. Potest & urina asini cum melanthio. Et ungulæ equinæ cinis cum oleo & aquæ illitus. Sanguis equi præcipue admissarii. Et sanguis bubulus. Item fel. Caro quoq; eosdē effectus habet calida imposita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq; carnes i aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cum melle decoctum. Fel ursinum siue uerrinum. Vrina suum in lana imposita. Fœmina atteri aduriq; equitatu notum est. Vtilissimum est ad omnes inde causas spumam equi ex ore inguinibusq; illinire. Inguina & ex ulcerū causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres totidem nodis & cestros herba adalligatæ intra ulcus. Podagris medetur ursinus adeps: taurinumq; seuum pari pondere & cæræ. Addunt quidam hippocistidam & gallam. Alii hircinum præferunt seuum cum fimo capræ & croco sinapi cum caulibus ederæ tritis ac perdicio uel flore cucumeris siluestris. Item bouis fimum cum aceti fæce. Magnificant & uituli qui nondum hærbam gustauerit fimum. Aut per se sanguinem tauri. Vulpem decoctam uiuam donec ossa tantum restent. Lupumue uinum oleo cærati modo icoctum. Seuum hircinum cū helxines partæ æqua sinapis tertia. Fimi caprini cinerem cum axungia. Quin & ischiadicos uri sum pollicibus pedum eo fimo feruēte utilissime tradūt. Articulorumq; uitiis fel ursinum utilissimum esse & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis absciso siquis secum assidue habeat. Perniones ursinus adeps: rimasq; pedum omnes arcet. Efficatius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina. Aprinum uel suillum fel. Cum adipe pulmo impositus. Et si subtriti sint contusiue: offensatione. Si uero adusti frigore: leporini pili cinis. Eiusdem pulmo contusus dissectus: aut pulmonis cinis. Sole adusta seuo asinino aptissime curantur. Item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas callique uitia fimum apri uel suis recens illitum ac tercio die solutum sanat. Talorum cinis pulmo aprinus aut suillus: aut ceruinus. Attritus calcimētorum urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium combustum. Melius si ex uetere calciamento. iniurias a calceatu ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico. itemq; omnia inflāmata ac suppurationes minantia. Eadem res & podagris prodest & articulariis morbis e maribus præcipue uitulis articulorum attritis fel aprorū uel suum linteo calefacto impositum. Vitulique qui nondū hærbam gustauerit fimum. itē caprinū cum melle & aceto decoctum. Vngues scabros seuū uituli emendat. itē caprinū admixta sandaraca. Verrucas uero aufert uitulini fimi cineris ex aceto. Asini urinæ lutum. Comitiali morbo testes ursinos edisse pdest: uel aprinos bibisse ex lacte eqno aut ex aqua. Item aprinam urinā ex aceto mulso. Efficacius quæ maruerit in uesica sua. Dantur & suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte præcedente uini abstinētia & sequente continuis diebus. Dātur & leporis sale custoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies. xxx. Item coagula. Eiusdem asini cerebrū ex aqua mulsa infumatum prius in foliis semūcia per dies. Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale asseruati & aspersi potioni i asinarum maxime lacte uex ex aqua. Mēbrana partus earum præcipue si marem peperint: olfacta accedente morbo comitialium resistit. Sunt qe mare nigroq; cor edendū cum pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carnem: aliq sanguinem aceto dilutū per dies. xl. bibendum. Quidam urinā equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent. Eadē potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus lichenq; in aceto mulso bibendum. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi. Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum: & in folliculo fellis reconditum: ita ne terram attingat. Potum uero sublime ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus uel ceruini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asinini pulli ex uino. Item fimum asinini pulli: quod primum edidit a partu datum fabæ magnitudine e uino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterque uis est. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis uel suis. item lardum elixum atque circunligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere: aperit: extrahit: persanat. Febres arcet ceruorum caro: ut diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt: oculus lupi dexter salsus adalligatusque: si credimus magis. Est genus febrium: quod amphimerion uocant. Hoc liberari tradunt: siquis e uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent: & ne recidant: non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso iuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digitus bubonis potissimum electus est? Modestiores iecur fellis decrescente luna occisæ inueteratum sale ex uino bibendum: ante accessiones quartanæ dixere. idem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum:

ni recedāt

manibusq;

manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionē propinant. Datur & caseus caprinus recens cum melle diligenter sero impresso. Melancholicis fimum uituli in uino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut pilorq; iecur aprinū. Itaq; & uē ternosis datur. Phthisicis medentur iecur lupi ex uino. Macræ suis fœminæ hærbis pastæ lardum. Carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maxime in achaia curāt id malum. Fimi quoq; aridi: sed pabulo uiridi pasto boue fumum harundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronem exustum duorum coclearium mensura addito melle pillulis deuoratis. Capræ seuo in pulte halicacia & phthisin: & tussim sanari. Vel recenti cum mulso liquefacto: ita ut uncia in cyathum addatur: rutæq; ramo permisceatur: non pauci tradunt. Lupi & capræ seui cyatho uel lactis pari mensura deploratum phthisicum cō ualuisse certus auctor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo. Et cerui pulmonem maxime subulonis siccatum in fumo: tritumq; in uino. Hydropicis uxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacius quæ inaruerit cum uesica sua. Fimi taurini maxime subulōis: sed & bubuli: de armentinis liquor. Quidam bolbiton uocant. Cinis cochleariorum tritum in mulsi hemina boui fœminæ in mulieribus: et ex altero sexu in uiris: quod ueluti mysterium occultarunt magi. Fimum uituli masculi illitum. Fimi uituli cinis cum semine staphylini æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putant hircorum utiq; si lentisco pascantur. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime qui est ad renes. Vitulinum fimum recens uel bubulum. Caseus caprinus siccus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ desecta punice ex aceto trita. Ruborem cum prurigine equi spuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balneis oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus. uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum uel suillum. Item uitulinum. Verris spuma recens cum aceto fimum caprinum cū melle. Bubula caro imposita tumorem sanat fimum suillum in testa calefactum tritumq; cum oleo duricias corporum omnes tollit optime adeps e lupis illitus in iis quæ rumpere opus est plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere calefactum oleo liquefactum sine sale. Similiq; modo caprinum: in ambustis Prodest ursinus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut suillum fimum ueteratum. Setarum ex iis e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus. Tali bubuli cinis cum cæra & medulla ceruina. Fel tauri. Fimū leporis. Sed caprarum fimum sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus. Nec quicquā efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æque qbusuis pellibus inueteratis calciamentisq; etiā decoctis. Rhodiacum uero fidelissimū. Eoq; pictores & medici utūtur. Id quoq; quo candidius: eo probatius. Nigrum & lignosum dānatur. Neruorū doloribus fimū caprinum decoctū in aceto cum melle utilissimum putant: uel putrescēte neruo. Spasmata & percussu uitiata fimo aprino curant uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos: rotaue uulneratos. Et quoquo modo sanguine contuso: uel si recens illinatᷣ. Sunt qui id coxisse aceto utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisq; & euersis ex aceto salutarē promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibūt.. Feruntq; & Neronē principem hac potione recreari solitū: cum sic quoq; se trigario approbare uellet. Proximā suillo fimo uim putant. Sanguinē sistit coagulum ceruinum ex aceto. Item leporis. Huius quidē & pilorum cinis: item ex fimo asinino cinis. Et pilorū quidē cinis illitus. efficacior uis e maribus aceto admixto. Et in lana ad omne profluuiū imposito. Similiter ex equino capite & fœminæ. Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto. itē caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris dissecti sanies efficacior. Et cinis utriusq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoq; utris uinarii dūtaxat cinis cum pari pondere resinæ. Quo genere sistitur sanguis: & uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulum ex aceto: & fœminum eius combustorum cinis similiter pollere traduntur. Vlcera sanat in tibiis cruribusq; adeps ursinus admixta rubrica: Quæ uero serpunt fel aprinum cū resina & cærusa. Maxillarum apri uel suum cinis. Fimū suum illitum siccum. item caprinum ex aceto subferuefactum. Cætera purganᷣ & explentur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel medulla cerui. Felle e taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens suum. Vel inueterati farina illinitᷣ uulneribus ferro factis. Phagedenis in fistulis imittitur fel tauri cum succo porri aut lacte mulierū. Vel sanguis aridus cū cotyledone hærba. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis aspersum cum uino. Gangrenas ursinum fel penna illitum. Asini ungularum cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes stiptica ui. Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerū genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera nō patitᷣ intumescere. Fimū bubulū cum melle. Fœminū uituli cinis sordida ulcera: & quæ cacoethe uocāt e lacte mulieris sanat. Recētes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactū tertio die solutū. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero serpunt cohibet seuū cum cæra. Item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte mulieris. Et aduersus

Capræ. Diosco.

carbũculos suis fœminæ cerebrum tostum illitumq;. Scabiem hominis asininæ medullæ maxime abolẽt Vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam quo in iumentis proficit cum resina calida. Glutinũ taurinum ĩ aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: Iterumq; cum inarescat illito: & postero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac similia corpori extrauntur fellis excrementis. Item capræ ex uino. Coagulo quocunq;: sed maxime leporis cum thuris polline & oleo: aut cum musci pari pondere: aut cum propoli. Cicatrices nigras seuum asininum reducit ad colorem. Fel uituli etenuat calefactum Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum: æreaq; pyxide condunt. Aliqui & florem æris miscẽt. Mulierum purgationes adiuuant fel taurinum lana succida appositum. Olympias thebana addidit hysopũ & nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitum quoq; & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas & pillo ceruino suffiri prodest. Tradunt ceruas: cum senserint se grauidas: lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodie partus adalligatum. Inueniuntur & ossicula in corde & uulua perquam utilia grauidis parturientibusq;. Nam de punice qui in uaccarum uetero simili modo reperitur ut diximus in natura boum. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores earum iecur. Carnesq; lupi edisse parituris prodest. Aut si incipientibus parturire sit iusta qui ederit. Adeo ut etiam contra illita noxia ualeat. Eundem uero superuenire pernitiosum est. Magnus & leporis usus mulieribus. Vulua adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cũ samia terra ex aqua potum. Secundas coagulum. cauẽtur pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri succo: uellere appositum abortus mortuos expellit. Si uuluæ leporum in cibis sumantur: mares concipi putãt. Hoc & testiculis eorum & coagulo profici. Conceptũ leporis utero exemptum iis quæ parere desierint: restibilem fœcunditatem afferre. Sed & pro conceptu leporis saniem & uiro magi propinant. Item uirgini nomen grana fimi ut stent perpetuo mammæ. Coagulo quoq;. Ob id cum melle linunt sanguinem ubi euulso pilo renasci nolunt. Inflationi uuluæ fimum aprinum suillumue cum oleo illini prodest. Efficatius sistit farina aridi aut spergatur potioni: uel si grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte suis poto cum mulso adiuuantur partus mulierum. Per se uero potum deficiẽtia ubera puerperarum replet. Eadẽ circunlita sanguine fœminæ suis minus crescunt. Si dolent lactis asinini potu mulcentur. Quod addito melle sumptũ & purgatiões eaꝝ adiuuat. Sanat & uuluaꝝ exulcerationes eiusdem animalis seuũ ĩuetera tũ: & in uellere appositũ duritiam uuluarum emollit. Per se uero recens uel inueteratum ex aqua illitum psilothri uim optinet. Eiusdem animalis lien inueteratus ex aqua illitus mammis abundantiã facit. Vuluas suffitu corrigit. Vngulæ asininæ suffitæ partũ maturant: ut uel abortus euocet: nec aliter adhibet: qm̃ uiuentẽ partũ necãt. Eiusdẽ aialis fimum si recens ĩponat: ꝓfluuia sanguinis mire sedare dicit. Nec non & cinis eiusdem fimi: & uuluæ ꝓdest impositus. Equi spuma illita per dies. xl. prius q̃ nascat primũ pili restringunt. itẽ cornus ceruini decocto. Melius si recentia sint cornua. Lacte eq̃no iuuãtur uuluæ col lutæ. Quod si mortuus partus sentiat lien ex aqua dulci potus eiicit. Itẽ ungulæ suffitu aut fimũ aridũ. Vuluas ꝓcidẽtes butyrũ infusum sistit. Induratã uuluã aperit fel bubulũ rosaceo admixto: foris uellere cũ resina terebinthina ĩposita. Aiũt & suffitu fimi e mare boue ꝓcidentes uuluas reprimi: partus adiuuari Cõceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatẽ ob partus uexationẽ fieri certũ est. Hanc emẽdari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe serpentiũ & erugine addito melle medicatis locis ante coitus Vitulinũ quoq; fel si in purgatiõibus fuerit sub coitu asꝑsum uuluæ etiã duritiã uentris emollit: & profluuium minuit umbilico peruncto adq; ĩ totum uuluæ prodest. Modum statuũt fellis pondere denari ad apii tertiã ammixto amygdalino oleo: quantum esse satis appareat hoc in uelere imponũt. Masculi fel uituli cum mellis dimidio tritum seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cũ aristolochia inassatam edant circa conceptum: mares parituras promittunt: Medulla uituli in uino & ex aqua decocta seuo exulcerationibus uuluarum imposita prodest. Item adeps uulpinũ: excrementũq; feliũ cum resina & rosaceo ĩpositũ. Caprino cornu suffiri uuluam utilissimũ putant. Siluestriũ caprarũ sanguis cũ palma marina pilos trahit. Cæterarum uero fel callum uuluarum emollit inspersum & a purgatiõe cõceptus facit. Sic quoq; psilothri uis efficitur euulsis pilis triduo seruatur illitũ. Profluuiũ quãuis ĩmensum urina capræ pota sisti obstetrices ꝓmittunt: & si fimum illinatur. Membrana caprarũ in aqua partu edito inueterata potuq; sumpta in uino: secũdas pellit. Hædoꝝ pilis suffiri uuluas utile putant. Et in ꝓfluuio sanguinis coagulũ bibi aut hyoscyami semine imponi. E boue siluestri nigro si sanguine ricini lũbi perungãtur mulieri tediũ ueneris fieri dicit Eschines. Idem amoris pota hirci urina ammixto ꝓpter fastigiũ nardo. Infantibus nihil butyro utilius per se & cũ melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas: & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantium pauores ꝓhibet: dentientiq; morbos. Quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi eq̃s quoq; adalligati infatigabilẽ cursum præstare dicũtur. Leporũ coagulo illito ubere sistit infantiũ aluus. Iecur asini ãmixta modice panace ĩstillatum in os a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur

tes tuetur. Hoc.xl.diebus fieri præcipiunt. Et pellis asinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum candunt: facilem dentititionem præstant infantibus adalligati. Efficatius si terram non attigere. Lienem bubulus in melle editur. Et illinitur ad lienis dolores. Ad ulcera. manantia cum melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum traiectum prius quam lac detur infantibus instillatnr contra comitiales: ceterosq; isantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum pãno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco. Cui tamen aliqua debeat sub esse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificatæ duutaxat illito oculis uel sub puluino posito sonnum allicii dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis myrteo oleo perunctis. Coitus autem stimulat fel aprinum illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininum anseris masculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni interseri possint: dexterue asini testis in uino potus pro portione: uel adalligtus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoq; perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri a coitu urinam: luteoq; ipso illini pubem. At e diuerso muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus a ieiuno cibo præsumptus eo die. Item hædinus.

Sõniosos. vii. Mart.

Mira de animalibus. Cap.xi.

m Ira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumq;) siquis collectum reponat singultus remedium esse recordantibus quo nam loco id reposuerũt. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rumpi equos qui uestigia luporum sub equite sequantur. Talisq; suum discordia e quandã inesse. In incẽdiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues bouesque. Hircorum carnes uirus non recipere: si panem hordeaceũ eo die quo interficiantur ederint: lasserue dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire luna decrescente induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium uero medicina. Si sanguis profluat iumentis: suillum fimum ex uino infundendum. Boum ãt morbis seuum sulphur uiuum allium siluestre ouũ coctũ. Omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipẽ. Carnem caballinam discoctam potu suum morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos nõ attingi uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo inducta galli inierint. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere: si capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut si uomerem quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus larium quo familia cõuenit absumat. Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quãdiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placita non sunt: aut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIX. PROOEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quando primum clinice: & qñado primum iatraliptice: & de Chrysippo & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliqs illustribus medicis: & quotiens ratio medicinæ mutata sit: & qui primus romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui romani iudicauerint: & uitia medicinæ. Cap.i.

Atura remediorum atq; multitudo instantium ac præteritorum plura de ipsa medendi arte cogũt dicere q̃q̃ nõ ignarus si nullis ante hæc latino sermone cõdita: ancepsq; ac lubricum esse rerum oĩum nouarꝝ principium: nec aliud utiq; gratiæ q̃ sterilis difficultatis in ꝓmendo. Sed quoniã occurrere uerisimile est oĩum q hæc noscãt cogitationi: quo nã modo exoluerint in medicinæ usu quæ tã parata atque ptinentia erãt. Mirũq; & indignũ protinus subit: nullã artiũ inconstantiorẽ fuisse Et etiamnum sæpius ĩmutari contigerit cum sit fruticosior nulla. Diis primum inuentores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnõ & hodie multifariã ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiã crimine: ictum fulmine Aesculapium fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera suæ clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnerum dũtaxat remediis. Sequentia eius mirum dictu in nocte densissima latuere usq; ad pelopõnesiacũ bellum.

Et tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates genitus in insula co:in primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is cum fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius dei:qui auxiliatus esset:ut postea simi litudo proficeret exscripsisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituis se medicinam hanc quæ clinice uocatur. Nec fuit postea quæstus modus:quoniam prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset quam uocant iatralepticen. Reunctoribus quoq; medicorum ac medi cis in eis uictigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centum talen tis donatus est a rege Ptolemæo filio eius:ut incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experi mentis se cognominans Empiricen cœpit in sicilia a Creonte agrigẽtino Empedoclis physici auctoritate cõmendato. Dissideruntq; eæ scholæ:& omnes eas dãnauit. Erophilus in musicos pedes uenarum pulsu discreto per ætatum gradus. Deserta deinde & hæc secta est:quoniam necesse erat in ea litteras scire. Mu
Seq; inter tata & quã postea Asclepiades (ut rettulimus) inuenerant. Auditor eius Themison fuit. Sed quæ inter
initia ascri initia scripsit. Illo mox recedente a uita ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius musa eiusdem aucto
psit : illo ritate diui Augusti:quem cõtraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeber
mox rece- rimosq; ex iis cassios carpitanos aruncios albucios rubrios.cc.l. sestertia annua mercede iis fuere apud prĩ
dẽte a uita cipes. Q. uero Stertinius imputauit principibus: ꝙ sestertiis quingenis annuis cõtentus esset. Sexcena.n.
sua placita sibi quæstu urbis fuisse numeratis dominus ostendebat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæsare infu
mutauit. sa est:census q̃q̃ exhaustis opibus neapoli exornata ut hæredi. IIs.ccc. relinqueret:quadragena idem Arũ
ex antiquo cius solus. Exortus deinde est Vectius ualẽs adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus: pariterq;
exemplari. eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus nouam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principa
Prtæereo tu ad Thessalum transiliuit delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam ĩ oẽs æui medicos pero rantem. Quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumento abunde potest cum nocumento suo : quod est appia uia:iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum par:ex quo trigario comitatu regressus
Critias in publico erat. Tum Crinas massiliensis arte geminata:ut cautior religiosiorque ad syderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando:orasq; obseruando auctoritate eum præcessit. Nuperq; sestertia. c. reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene non minori summa extructis. Hi regebant fata:cũ re pẽte ciuitatem Carmis ex eadem massilia inuasit:damnatis nõ solum prioribus medicis:uerũ & balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes consulares usq; in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Annei Senecæ astipulatio. Nec dubium est omnes istos famam nouitate aliqua aucupantes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes:nullo idem censente ne uideatur assertatio alterius. Hinc illa infœlicis mo numenti inscriptio:turba se medicorũ perisse. Mutatur ars quotidie totiens interpollis. Et ingeniorũ græ ciæ flatu impellimur. Palamq; est:ut quisquis inter istos loquendo polleat:imperatorem illico uitæ no stræ necisq; fieri. ceu uero non milia gentium sine medicis degant:nec tamen sine medicina. Sicut popu lus Romanus ultra sexcentesimum annũ:neq; ipse in accipiendis artibus lentus:medicinæ uero etiã aui dus donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorũ in his moribus cõuenit. Cassius He mina ex antiquis auctor est primum e medicis uenisse romã peloponẽsem Archagathũ Lysaniæ filium. L. Aemilio. M. Liuio coss. anno urbis. d. xxxv. Eiq; ius quiritium datũ & tabernam in compito acilio em ptam. Ob id publice uulnerariũ fuisse eũ tradunt uocatum. Mireq; gratũ aduentum eius initio. Mox a sæuitia secandi urendiq; transisse nomen in carnificẽ & in tedium artis. Oẽsq; medicos quod clarissime in telligi potest ex. M. Catone:cuius auctoritati triũphus atq; censura minimũ conferunt:tanto plus ĩ ipso est. Quãobrem uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græcis suo loco Marce fili quid athenis exquisitũ ha beam. et quod bonum sit eorum litteras inspicere non perdiscere. Vincam nequissimũ & indocile genus illorum : & hoc puta uatem dixisse. Quandocunq; ista gens suas litteras dabit:omnia corrumpet. Tunc etiam magis:si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare oẽs medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt:ut fides iis sit:& facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros: & spurcius nosque & alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de medicis. Atq; hic Cato. dc. v. ãno urbis nostræ obiit
experiẽdũ octogesimoquinto suo:ne quis illi defuisse publice tempora: aut priuatim uitæ spatia ad expediendum
uel. expen- arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercule. Subiicit enim qua
dendum. medicina usus & se coniugem usq; ad longam senectam perduxerit:iis. ipsis scilicet quæ nunc nos trade mus. Profiteturque esse etiam cõmentarium sibi quo medeatur filio:seruis familiaribus:quæ nos per ge nera usus sui disserimus. Non rem antiqui damnabant:sed artem. Maxime uero quæstum esse immani precio uitæ recusabant. Ideo templum Aesculapii etiam cum reciperetur is deus:extra urbem fecisse: ite rumq; in insula tradunt. Et cum græcos italia pellerent:diu etiam post Catonẽ excepisse medicos. Auge bo prouidentiã illorũ. Solam hanc artiũ græcarũ nondũ exercet romana grauitas. In tanto fructu pau

cissimi quiritiũ

cissimi quiritium attigere: & ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter q̄ græce eam tractantibus etiam apud imperitos expertesq; linguæ non est. Ac minus credunt: quæ ad salutem suam pertinenti: si intelligunt. Itaq; hercule in hac artium sola euenit: ut cuicunq; medicum se profitenti statim credatur: cum sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda est spirandi per se cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem. Nullum exemplum uindictæ. Discunt periculis nostris. Et per experimenta mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est. Quinimo transit inconuitium. Et intemperantia culpatur. Vtroq; q perire arguunt. Sed & decuriæ pro more censuris principū examinant. Inquisitio per parietes agitur. Et qui de nummo iudicet a gradibus columnnisq; Herculis accersitur. De exilio uero nō nisi die. xlv. Quinq; electtis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilio eunt: statim occasuri? Merito dū memini nostrum libet scire: quod saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus. Alienis oculis agnosimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ pretia: & uitæ argumenta Nichil aliud pro nostro habemns quam delicias. Non deseram Catonem tam ambitiosæ artis inuidia a me obiectum: & a senatu illum qui ita censebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius: aut unde testamentorum plures insidiæ. Iam uero & adulteria etiam in principum domibus: ut eudemi in Liuia Drusi Cæsaris. Item Valentis in aqua dictum est regina. Non sunt artis ista sed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo quam reginas. Ne auaritiam quidem arguam rapacesq; nūdinas pendentibus fatis & dolorum indicaturam: ac mortis arram aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius quam extrahendam. Per quæ effectum est ut nihil magis prodesse uideretur quam multitudo grassantium. Neq; eni pudoris æmuli pretia summittunt. Notum est ab eodem charmide unum ægrum ex prouintialibus sestertiis ducentis conductum Archontio uulnerum medico LIs. C. condēnato ademisse Claudium principem. Eidemq; ī gallia exulanti & deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et hæc personis imputentur. Ne fæcem quidem aut insitiam eius turbæ arguamus: ipsorumq; intemperantiam in morbis aquarum calidarum diuerticulis imperiosam inediam. Et ab iisdem deficientibus cibo sæpius die igesto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarum etiam præceptis & unguentorum mixturis: quando nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces cōciliariq; externa pretia displicuisse maioribus crediderim quidem. non tamen hoc Catonem prodidisse: cum damnaret artem. Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura: quæ singula sufficerent. Mithridaticū antidotum ex rebus. liiii. componitur. Interim nullo pondere æquali: & quarumdam rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tāta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ uenditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperiq; uulgo procinabari indica in medicamenta minium addi inscitia nominis: quod esse uenenum docebimus inter pigmenta. Verum & hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autem quæ timuit Cato: atq; prouidit: innocentiora multo & parua opinatu: quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa prodidere imperii mores: Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis causa instituta. Balneæ ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo nō minus ualidus exiret. Obedientissimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones: & rursus perpotationes: ac pilorum euiratio instituta resinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita eo profecto: lues morum: nec aliunde maior quam e medicina. Vatem prorsus quottidie facit Catonem eius oraculum. Satis esse ingenia græcorum inspicere. Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisq; populi romani annis aduersus artem: in aqua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul cōtra attonitas quorundam persuasiones qui prodesse: nisi prætiosa non putant. Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura: quæ dicentur animalia. At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla necessitate: & gurguliones ac lucifugis congesta cubilia blattis. Non Homero inter prœlia deorum improbitatem muscæ describere. Non naturæ gignere ista: cum gignat hominem. Proinde causas quisq; & effectus non res æstimet. Ordiemur autem a confessis: hoc est lanis ouibusq: Vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam si alienis locis: tamen obiter dici nenesse erit. Nec deesset materiæ pompa: sic quicquam aliud intueri liberet: quam fidem operis? Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uere id certum esset: atq; non fabulosum. Irridere est uitæ remedia post milesimū annū reditura monstrare.

De medicina lanarum. Cap. ii.

l Anis auctoritatem ueteris romani etiam religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora. Succidæ plurima præstāt remedia ex oleo uinoq; : aut aceto: prout quæq; mulceri morderiq; opus sit: & astringi laxariue: luxatis membris dolentibusq; neruis impositæ: & crebro suffusæ. Quidam etiam salē admiscent luxatis. Alii cū lana

rutam tritam adipēq; imponunt. Itē contusis tumentibusq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur confricatis dētibus atq; gingiuis admixto melle. Prodest & phreniticis suffitu. Sanguinē in naribus sistit cum oleo rosaceo: & allio indita modico auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis imponit̃ cum melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat. Arietis uellera lotu frigidaq; ex oleo madefacta in muliebribus malis inflammationes uuluæ sedant. Et si procidant suffitu reprimūt. Succida lana imposita subditaq; mortuos partus euocat. Sistit etiam profluuia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum soluitur. Reduuias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro sulphure oleo aceto pice liquida feruentibus tincta q̃ calidissima imposita bis die lumborum dolores sedat. Sāguinemq; sistit ex ariete succida: articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis e collo. Natione uero galatica: tarentina: attica: milesia. Succidam imponunt & desquamatis: percussis: liuidis: contusis: collisis: contritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambustis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fistulas: auresq; suppuratas. Ad hæc dentosam eam alii uero euulsam decisis summis partibus siccant. Carpūtque: & in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrunq;. Alii hastulis tedæ subiectis: & subinde inter stratis: oleo aspersam accendunt. Cineremq; in labellis aqua addita confricant manu: & considerare patiuntur: idq; sæpius mutantes aquam donec linguam astringat leniter: nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis eius stiptica est: efficacissimeq; genas purgat. Quin ipsæ sordes pecudum sudorq; fœminum et alarum adhærentes lanis: oesypum uocant. Innumeros prope usus habet. In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed probatissimum lana ab iis partibus recenti concerpta: aut quibuscunq; sordibus succidis primum collectis: ac lento igni in æneo uase sufferuefactis & refrigeratis: pinguiq; quod supernatat: collecto in fictili uase: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur & in linteo siccatur: ac sole torretur: donec candida fiat ac translucida. Tum in stagnia pyxide conditur. Probatio autem ut sordium uirus oleat: & manu fricante ex aqua nō liquet̃: sed albescat ut cærusa. Oculis utilissimum contra inflāmationes genarūq; callum. Quidam in testa torrent: donec pinguedinē amittat: utile tale existimantes erosis & duris genis: angulis scabiosis & lachrymantibus. Vlcera non oculorum modo sanat: sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe. Medetur & uuluæ inflāmationibus: & sedis rhagadis: & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digeremus. Sordes quoq; caudarum cōcretæ in pilulas ac siccate per se tusæq; farina & illitæ dētibus mire prosunt etiam labentibus: gingiuisq; si carcinoma serpat. Iā uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus: aut accepto sulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantūq; pollent: ut medicamētis quoq; superponantur. Medētur ante omnia & pecori ipsi: si fastidio non pascat̃. Cauda enim q̃ arctissime præligata euulsa inde lana statim uescuntur. Tradūtq; quod extra nodum sit e cauda præmori.

De ouorum natura. Cap. iii.

Anæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus ē eas in hoc usu radiculis esse curatas. Neq; aliud q̃ candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris.

Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent: urentesq; refrigerant. Quidam cum croco præferunt: & pro aqua miscent collyriis. Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remedium est: butyro ammixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt: betæ foliis super illigatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinantur hammoniaco trito ammixtoq;. Et Vari in facie cum pineis nucleis ac melle medico. Ipsa facies illita sole non aduritur. Ambusta aquis si statim ouo occupentur: pustulas non sentiunt. Quidam ammiscent farinam hordeaceam: & salis parum. Vulceribus uero ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeum: & suillo adipe mire prodest. Eadem curatione ad sedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum cærusæ denariorum duorum pondere pari spumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem sacrū candido ouorum trito cum amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculosq; pelli. Lutea ouorum cocta ut indurescant: admixto croco modice: item melle & lacte mulieris̃ illita dolores oculorum mitigant. Vel cum rosaceo & mulso lana oculis imposita: uel cum trito apii semine ac polenta in mulso illita. Prodest & tussientibus per se luteum deuoratum liquidum: ita ut dentibus non attingatur. Thoracis distillationibus. Faucium scabriciæ. Priuatim contra hemorrhoidum morsum illinit̃: sorbeturq; crudū. Prodest & renibus: uesicæ: rosionibus: exulcerationibusq;: & cruenta excreantibus. Quinq; ouorum lutea in uini hemina cruda sorbentur dysentericis: cum iure puraminis sui & papaueris succo: aut uino. Dantur cœliacis cum uuæ passæ pinguis pari pondere: & malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & mellis quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis: & cum opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyenicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus

cyathis mixti

cyathis mixti. Vtuntur iisdem ad liuentia si uetustiora sint: cum bulbis ac melle. Sistunt & menses mulierum cocta & ex uino pota. Inflationes quoq; uuluæ cruda cũ oleo ac uino illita. Vtiliora sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiam uitiis durata igni: ut calore quoque prosint. Et condilomatis cum rosaceo: Item ambustis durata in aqua mox in pruna putaminibus exustiatum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea: quæ uocant Sicista: cum triduo incubata tolluntur. Stomacũ dissolutum confirmãt pulli ouorum cum gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos ammixta uini austeri hemina: & pari modo olei polentæque. Membrana putaminis detracta siue crudo siue decocto: labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in uino potus sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet. Sic fit & dentifricum. Idẽ cinis & mulierum menses cum mirrha illitus sistit. Firmitas putaminum tanta est: ut recta nec ui nec põdere ullo frangantur: nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cum ruta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & sanguinis excreatiões ouum crudum cum porri sectiui succo: parique mensura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle: & cruda cum passo oleique pari modo. Infunduntur & uirilitatis uitiis singula cum ternis passi amyliq; semuncia a balneis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinuntur. Cibos quot modis iuuent: notum est: cum transmittant faucium tumorem calfactuq; obiter foueant. Nullus est alius cibus qui in ægritudine alat: neq; oneret. Simulq; uini usum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane subactis: cœliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri putant. Quo genere non aluos tantum sed & menses fœminarum sistunt: aut si maior sit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta rursum in aceto donec indurescant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad coibendas aluos. Fit & dysentericis remedium singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdemq; oui mensura ut paria sint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confusis crebroq; permixtis. Quo fuerint ea excellentiora: hoc præsentaneum remedium erit. Alii eadem mensura pro oleo & aceto resinam adiiciunt rubentem uinumq; : & alio modo temperant olei tãtum mensura pari pineique corticis duabus sexagesimis denariorum. Vua eius quod rhum diximus mellis obolis quinq; simul decoctis ita ut cibus alius post quattuor horas sumatur. Torminibus quoq; multi medentur oua bina cum alis piscis quattuor una atterendo uiniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ: candidum ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est ut lignum perfusum ouo non ardeat. Ac ne uestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti sumus: cum & reliquarum alitum restant magnæ utilitates sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorum genus in magna galliarum fama omissum a græcis. Angues ea numerus est ouorum conuoluti saliuis faucium corporumq; spumis at artifici complexu glomerantur: ãguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari: sagoq; oportere intercipi ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo. Serpentes enim insequi: donec arceantur amnis alicuius interuẽtu. Experimentum eius esse si cõtra aquas fluitet: uel auro cinctũ. Atq; (ut est magnorũ solertia occultandis fraudibus sagax) cera luna capiendum censent tanq̃ construere operationẽ eã serpentium hũani sit arbitrii. Vidi equidẽ id ouum mali orbiculatim modici magnitudine. Crusta carthilaginis uelut acetabulis brachio℞ polypi crebris: insigne drudis. At uictorias litium ac regũ aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habentẽ id in lite in sinu equitẽ romanũ euocatũ a Diuo Claudio principe iter emptũ nõ ob aliud sciam. Hic tamẽ cõplexus anguiũ & efferato℞ cõcordia cã uidetur esse: quare exteræ gentes caduceũ in pacis argumẽtis circũdata effigie anguiũ fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserũ ouis magnæ utilitatis. ipsoq; anseri dicturi hoc uolumine debemus honorẽ comageno℞ clarissime rei. Fit ex adipe anserum. Alioq̃n celeberrimi usus est. At hoc ĩ comage syriæ cũ cynnamo casia pipere albo hærba quæ comagine uocat̃: obrutis niue uasis: odore iucũdo: utilissimũ ad perfructiones: cõuulsiones: cæcos ac subditos colores: oiaq; quæ acopis curant̃. Vnguentũq; pariter & medicamẽtum est. Fit & in syria alio modo. Adipe auiũ curato ut diximus: additis erisisceptro xylobalsamo phœniceo elatæ: itẽ calamo singulorum pondere qui sit adipis cũ uino bis aut ter subferuefactis. Fit aũt hyeme: quoniã æstate nõ glatiat nisi accepta cæra. Multa præterea remedia sunt ex ansere: quod miror æque q̃ in coruis. Nãq; cum ansere coruus ab æstate in autũnum morbo cõflictari dicit̃. De anse℞ honore quẽ meruere gallorum in capitolium ascensu deprehenso diximus.

Schista

Angues innumeri æstate

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placita non sunt sed fera & ex uolucribus: & contra morsus phalangiorum. Cap. iiii.

e Adem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summanii uiui in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos

lactentes adeo puros existimabant ad cibum: ut etiam placandis numinibus hostiarū uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit: & i cœnis deorum etiamnum ponitur. Catulina adiicialibus quidem epulis celebrem fuisse. Plauti fabulæ sunt indicio. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal monstrasse uidetur. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis. Nunc ad statutum ordinem pergemus. aduersus serpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Mures dissecti & inpositi quoq; natura nō est spernenda præcipue in ascensu syderum ut diximus: cum lumine lunæ fibrarum numero crescente atq; decrescente. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico sequi dantem id animal: In homine quoq; similiter ualere: sed resolui cyatho olei poto. Mustellarum duo genera. Alteq; siluestre. Distant magnitudine. Græci uocant ictides. Harū fel contra aspides dicitur efficax: cætero uenenū. Hæc aūt quæ in domibus nostris oberrat: & catulos suos (ut auctor est Cicero) quottidie transfert: mutatq; sedem: serpentes prosequitur. Ex ea inueterata sale denarii pondus in cyathis tribus datur percussis aut uentriculis coriandro farctus inueteratusq; & in uino potus. Et catulus mustellæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta auctorum asseueratione cōmendantur ut præterire fas non sit. Siquidem illa concordia rerū: aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicū animalis fetidissimi: & dictu quoq; fastidiendi natura cōtra serpētiū morsus & præcipue aspidum ualere dicitur. Item contra uenena oīa. Argumēto q dicūt gallinas quo die id ederint nō interfici ab aspide. Carnes quoq; eaq; percussis plurimum prodesse. Ex iis quæ tradūt humanissimum illinere morsibus cum sanguine testudinis. Item suffitu eorum abigere sanguisugas adhærētes haustasq; ab aialibus restinguere ī potu datos. Quāq̄ & oculos quidā iis inungūt tritis cum sale & lacte mulieq;. Auresq; cū melle & rosaceo ammixtis. Eos qui agrestes sint: & in malua nascant crematos cinere permixto rosaceo infundūt auribus. Cætera quæ de iis tradūt: uomicæ & quartanaq; remedia: aliorūq; morboq; q̄q̄ ouo aut cæra aut faba inclusos censeant deuorandos falsa nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cū argumento adhibent: quoniā uincatur aspidum somnifica uis septenos in cyatho aquę dantes: puerilibus annis quaternos. Et strāguriæ fistulæq; imposuere: adeo nihil illa req; oīum parēs sine ingentibus causis ingenuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana subrepta pastoribus resistere nocturnis febribus prodiderunt: diurnis in rosaceo panno. Rursus iis aduersatur scolopendra suffituque necat. Aspides percussos torpere & somno necant: oīum serpentium minime sanabiles. Sed & uenenum eaq; si sanguis attingit: aut recens uulnus statim interimit. Inueteratum ulcus tardius. De cætero potum quātalibet copia: nō nocet. Non enim est tabifica uis: itaq; occisa morsu earum animalia cibis īnoxia sunt Contarer in proferendo ex iis remedia: nisi. M. Varronē scirem. lxxxiii. uitæ anno prodidisse aspidū ictus efficacissime curari hausta a percussis ipsorum urina. Basilisci: quē etiam serpentes ipsi fugiunt alios olfactu necantem: qui hoīem uel si aspiciat tantū: dicitur īterimere: sanguinem magi miris laudibus celebrāt coeuntem picis modo & colore dilutū cinnabari clariorē fieri. Tribuunt ei & successus petitionum a potestatibus: & a diis etiā precum: morborum remedia beneficioq; munere. Quidam id saturni sanguinem appellant. Draco nō habet uenena. Caput eius limini ianuarum subditum propitiatis oratione diis fortunatam domū facere promittunt. Oculis eius īueteratis & cum melle tritis inunctos non pauescere ad nocturnas imagines etiā pauidos cordis. Pingue in melle dorcadū neruis ceruinis adalligatum in lacerto cōferre iudiciorum uictoriam. Primū spondilum aditus potestatum mulcere. Dentes eius illigatos pellib9 caprearum ceruinis neruis: mites præstare dominos: potestatesq; exorabiles. Sed super oīa est compositio: qua inuictos faciunt magorū mendacia. Cauda draconis & capite illis leonis e fronte & medulla eiusdem equi uictoris spuma canis unguibus adalligatis ceruino corio: neruisq; cerui alternatis & dorcadis.

Veneficia Quæ arguisse non minus refert: q̄ contra serpentes remedia demonstrasse: quoniam hæc morborum beneficia sunt. Draconum adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonum. Et cutis cinere in aceto perunctos. Viperæ caput impositum uel alterius q̄ quæ percusserit: sine fine prodest. Item si quis eā ipsam in uapore baculo substineat: aiunt eum futura præcinere. Item si quis exustæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percussum serpentem necessitate naturæ Nigidius auctor est. Caput quidem dissecant scythæ: interque aures eximunt lapillum quem aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utuntur.

quaternis Fiunt & ex uipera pastilli qui theriaci uocantur a græcis: ternis digytis utrinq; amputatis: exemptisq; interaneis & liuore spinæ adhærente: reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto: spinisque exemptis & addita similagine: atq; ita in umbra siccatis pastillis: quibus ad multas medicamenta utuntur. Significandum uidetur e uipera tantū hoc fieri. Quidā purgatæ ut supradictum est adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo cum opus sit ternis stillis additis in oleum perungūtur: ut omnes bestiæ fugiant eos. Præterea constat contra omnium serpentium ictus quāuis insanabiles ipsarū serpentiū exta imposita auxiliari. Eosq; qui aliquando uiperæ iecur coctum auserint: nunq̄ postea feriri a serpente. Neque anguis uenenatus est nisi per mensem luna instigatus. Sed prodest unius comprehensus: & in aqua contusus:

aqua contusus. si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia multa creduntur: ut dicemus. Et ideo Aesculapio dicatur. Democritus quidem monstrat quedam ex iis confici. ut possint auium sermones intelligi. Atqui anguis æsculapius epidauro romam ad aduectus est: uulgoq; pascitur & i domibus. Ac nisi incendiis semina exurerentur non esset fœcunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherimum anguium genus est: quod in aqua uiuit: hydri uocantur: nullis serpẽtium inferiores ueneno. Hoꝝ iecur seruatum aduersus percussos ab iis auxilium est. Et scorpio tritus stellionum ueneno aduersaṫ. Fit enim & e stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus est in uino faciem eorum qui biberint lentigine obducit. Ob hoc inunguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remediumq; est ouiluteum & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua: mustellas congregare dicitur. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cætera. n. singulos feriunt: nec plures pariter interimunt ut omittam: ꝙ perire conscientia dicuntur homine percusso: neq; amplius admitti ad tertias. Salamandra populos pariter necare improuidos potes: Nam si arbori irrepserit: omnia poma inficit ueneno: & eos qui ederint necat frigida ui nihil aconito distans. Quinimmo si contacto ab ea ligno uel pede crusta panis incoquatur idem ueneficium est: uel si in puteum cadat. Quippe cum saliua eius quacunq; parte corporis: uel in pede imo respersa omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis & tanta uis ueneni a quibusdã animalium ut suibus manditur. dominante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius extingui primũ omnium ab iis quæ uescantur illa: uerisimile est. His uero similia sunt: quæ produntur cãtharidũ potu: aut lacerta in cibo sumpta. Cætera aduersantia diximus: dicemusq; suis locis. Ex ipsis quæ magi tradunt contra incendia: quoniam ignes sola animalium extinguat: si forent uera iam esset experta roma. Sestius uenerem accendi cibo earũ si detractis interaneis & pedibus & capite in melle seruenṫ tradit: negatq; restingui ignem ab iis. Ex uolucribus in auxilio contra serpentes primũ uultur est. Annotandũ quoq; minus uirium esse nigris pennaꝝ. Ex iis enim si urãtur: nidore fugari eas dicũt. Itẽ cor eius alitis habẽtes tutos esse ab impetu non solũ serpentiũ: sed etiã feraꝝ: & latronum ac regum ira. Carnibus gallinaceorum ita ut tepebũt auulsæ appositis uenena serpentiũ domanṫ. Item cerebro i uino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrũ plagis imponere. Ius quoq; ex iis potum præclare medeṫ: & in multis aliis usibus mirabile Pantheræ leonesq; nõ attingũt perunctos eo: præcipue si & alliũ fuerit incoctum. Aluum solu;t. Validius e uetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres: & torpentibus mẽbris tremulisq;: & articulariis morbis: & capitis doloribus. Epiphoris: inflationibus: fastidiis incipienti tenasmo: iocineri renibus uesicæ. Contra cruditates suspiria. Itaq; etiã faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere marino: aut cibio: aut cappari: aut apio: aut herba mercuriali: aut polypodio: aut anheto. Vtilissime autem in cõgiis tribus aquæ ad tres heminas cum supradictis herbis: & refrigeratum sub diuo dari tẽpestiuis antecedente uomitione. Nõ præteribo miraculum quãq̃ ad medicinã nõ pertinens. Si auro liquescenti gallinaꝝ mẽbra misceanṫ: consumũt illud in se. Ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo e sarmentis addito collo non canunt. Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recẽs cõscerpta & hirũdinum. Bubonis pedes usti cum plũbagine hærba. Nec omittam in hac alite quoq; exẽplum magicæ uanitatis. Quippe præter reliqua portentosa mendacia. Cor bubonis impositum mammæ mulieris dormientis sinistræ tradunt efficere: ut oĩa secreta ꝓnunciet. Præterea in pugnã ferentes idẽ fortiores fieri Eiusdem ouo ad capillos remedia demõstrant. Quis aũt quæso ouum bubonis uidere potuit: cum tam ipsam auem uidisse prodigiũ sit? quis utiq; experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidẽ pulli bubonis etiã crispari promittunt capillum. Huius generis prope uideri possunt quæ tradunt & e uespertilione: ꝙ si sit circũlatus domui uiuus & per se fenestrã inuerso capite ĩfigatur amuletũ esse. Priuatimq; ouillibus circũlatum totiens & pedibus suspensum sursum in superliminare. Sanguinẽ quoq; eius cum carduo cõtra serpentium ictus inter præcipua laudãt. Phalangiũ est italiæ ignotũ & plurimũ geneꝝ. Vnum simile formicæ: sed multo maius: rufo capite: reliqua parte corporis nigra: albis itercursantibus respersus guttis. Acerbior huius q̃ uespæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio est: siquis eiusdẽ generis alterũ pcusso ostendat. Et hoc seruantur cũ mortui iueniũtur. Et cortices eorũ contriti & poti medentur. Et mustellæ catuli ut diximus supra. Aequæ phalãgion græci uocant iter genera araneoꝝ: sed distingunt lupi noĩe. Tertium genus est eodẽ phalãgii nomine araneus lanuginosus: grãdissimo capite. Quo dissecto inueniri dicũtur intus uermiculi duo: adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortum præstant ne cõcipiant: ut Cecilius in cõmentariis reliquit. Vis ea annua est. quã solã ex omni atocio dixisse fas sit: quoniã aliquaꝝ fœcunditas plena liberis tali uenia ĩdiget. Vocaṫ & rhagio acino nigro similis ore minimo sub aluo pedibus breuissimis: tanq̃ ĩperfectis. Dolor a morsu eius qualis a scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat asiortion: nisi distingueręṫ uirgulis albis. Huius morsu genua labefactãtur. Asterior.
Peior utroq; ẽ cæruleus: lanugine nigra: caliginẽ concitans: & uomitus araneosos: etiãnũ deterior a crabrone pẽna tñ differẽs. Hic & ad maciẽ perducit. Myrmecion formicæ similis capite: aluo nigra: guttis Nicander.

albis distinguentibus. Vesparũ dolore torquet. Tetragnathii duo genera habent: peior mediũ caput distinguente linea alba & transuersum altera Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans lentior. Minime autem noxius eodem colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omnium morsus remedium est galinaceum cerebrꝫ cum piperis exiguo potum in posca. Item formicæ quinqꝫ potæ. Pecudum fimi cinis illitus ex aceto. Et ipsi aranei quicunqꝫ in oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in uino poto. Vngulæ arietinæ cinere cum melle: Mustellæ catulo ut in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit: mus recens cũ sale imponitur: aut fel uespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est diuulsus & impositus. Nam si prægnans momorderit protinus dissilit. Optimum si is imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc usum seruãt ĩ oleo aut luto circũlinitos. Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim nõ transiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem stellio tradit̃: ut uisu quoque pauorem iis afferat: & torporem frigidi sudoris. Itaqꝫ in oleo putrefaciunt eum: & ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteã decoquunt ad emplastri genus atqꝫ illa illinunt. Hunc græci colotem uocant & ascalabotẽ & galeotem. In italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine: stridoris acerbi. Et uescit̃ quæ omnia a nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinaꝝ fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulsa. Mus diuulsus. Scorpio & ipsæ suæ plagæ impositus aut assus cibo sumptus aut potus in meri cyathis duobus. Propriũ est scorpionum ꝙ manus palmã nõ feriunt: nec nisi pilos attigere. Lapillus qualiscũqꝫ ab ea parte qua in terra erat appositus plagæ lenit dolorẽ. Item testa sicut erat terra operta ex aliqua parte sicut erat imposita liberare dicitur. Nõ debent respicere qui imponunt. Et cauere ne sol aspiciat: Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa & alia ex his remedia sunt: propter quæ in melle seruãtur. Noctua apibus contraria & uespis crabronibusqꝫ & sanguisugis. pici quoqꝫ martii rostrum secum habentes nõ feriuntur ab iis. Aduersantur & locustaꝝ minimæ sine pennis: quas atelabos uocant. Est & formicarum genus uenenatũ. Non eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfugas betica. Iis cor uespertilionis contrariũ omnibusqꝫ formicis & salamandris resistit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæstio: quoniã ipsæ uenena sunt potæ uesicæ cũ cruciatu præcipuo. Cossinum equitẽ romanũ amicitia Neronis principis notũ: cum is lichene correptus esset: uocatus ex ægypto medicus ad hanc ualitudinẽ eius a Cæsare: cũ cantharidũ potum præparare uoluisset: interemit. Verum illitas prodesse nõ dubium est cũ succo taminiæ uuæ: & seuo ouis uel capræ. Ipsarũ cantharidũ uenenum in qua parte sit: non constat inter auctores. Alii in pedibus & capite existimant esse. Alii negant. Conuenit tamen pennas eaꝝ auxiliari in quacunqꝫ parte sit uenenũ. Ipsæ nascuntur ex uermiculo in spongia maxie cynhorodi: quæ fit in caule. Sed fœcundissime in fraxino. Cæteræqꝫ in alba rosa minns efficaces. Potẽtissime inter omnes uariæ luteis lineis: quas in pennis transuersas habent. Multũ pingues inertiores minimæ latæ pilosæ. Inutilissime uero unius coloris macræqꝫ. Condunt̃ in calice fictili non picato & linteo colligato congestæ rosa matura: & suspendũtur super acetum cũ sale feruens: donec per linteolum uaporentur: postea reponuntur. Vis eaꝝ adurere corpus: crustas obducere. Eadem pityocãpis in picea nascentibus. Eadem buprestis: similiterqꝫ præparãtur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasqꝫ dicũtur. Menses cit: & urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt Catoni uticensi: ceu uenenum uendidisset in auctione regia: quoniam eas sestertiis. lx. addixerat.

Coloton. Aristo.

De seuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anseribus: & columbis: & mustelis remedia. Cap. v.

T seuum autem strutho camelinum tunc uenisse sestertiis. lxxx. obiter dictum sit: efficacioris ad omnia uisus ꝗ est adeps anserinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utuntur melle: in quo apes sint mortuæ. Idem potum in uino remedium est uitiorum: quæ cibo piscium gignuntur. in canis rabidi morsu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodẽ modo: ut semel diximus: in uase fictili nouo argilla circũlito: atqꝫ ita in furnũ indito. idem in potione proficit. Quidam ob id edendum dederũt. Aliqui in uermem e cadauere canino adalligauere. Menstruaue canis in panno subdidere calici aut intus. ipsius caudæ pilos combustos ĩsuere uulneri. Cor caninnm habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamento subdita pollici. Aut caudam mustellæ quæ abscisa dimissa sit habentes. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis qui datus in potu fieri hydrophanos non patitur. Multo tamen utilissime iecur eius qui in rabie momorderit datur. Si possit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carnibus. Est uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytta: quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt: nec fastidium sentiunt. idem ter igni circunlatus datur morsis a rabioso: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodest. Aiunt & cristam galli contritam efficaciter imponi. Et anseris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum: qui rabidi fuerunt ad

eadem remedia

eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli statim in aqua ad sexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodest & fimum galliuaceum dumtaxat rufum: ex aceto impositũ. Et muris aranei caudæ cinis ita ut ipse cui abscissa sit: uiuus dimittatur. Glebula ex hirundinum nido illita ex aceto: uel pulli hirundinis combusti. Memoria siue senectus anguium uernatione exuta cum cancro masculo trita. Nam etiã per se reposita i arcis armariisq; tineas necat. Tanta uis mali est urina quoq; calcata rabiosi canis noceat maxime ulcus habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morsum: usq; in prouerbium discordiæ uenisse. Qui in urinam canis suam egesserit: torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta quam sepa alii chalcidem uocant i uino pota: morsus suos sanat. Veneficiis ex mustella silluestri factis contrarium est iis gallinacei ueteres large haustumpeculiariter contra aconitum addi parum salis oportet. Gallinarum fimum dumtaxat candidum in hysopo decoctum aut mulso: uenena fungorũ bolentorumq; astringit. Item in flammationes ac strãgulatiões: quod miremur: cum si aliud animal gustauerit id fimum torminibus & inflationes afficiatur. Sanguis anserinus contra leporis marinos ualet: cum olei æqua portione. Item cõtra medicamenta mala omnia asseruatur cum lemina rubrica & spinæ albæ succo pastillorum drahmis quinq; in cyathis ternis aquæ bibantur. Item mustelæ catulus ut supra diximus præparatus. Coagulum quoq; agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet. Item sanguis anatum ponticarum. Itaq; & spissatus seruatur: uinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficatiorem putant. Simili modo contra uenena omnia ciconiarum uentriculus ualet. Coagulum pecoris. Caulis uis ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas. Item ac ouium calidum: præter quam iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum siluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica mustella uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollendas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia Cap. vi.

a Lopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item ungularum muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noster tradit) murinũ fimum quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia prius folio ficulneo asperatis. Alii sanguine muscarum utuntur. Alii decẽ diebus cinerẽ eaꝝ illinunt cum cinere chartæ uel nucum: ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subiiciunt: quidam mel tantum. Nullum animal minus docile existimatᷣ minoris ue intellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nubes earũ imolato tauro deo quẽ Myoden uocãt extra territoriũ id abire. Alopecias einis emurium capitibus caudisq; & totius muris emendat: præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Itẽ herinacei cinis cũ melle: aut corium cõbustũ cũ pice liquida. Caput quidẽ eius ustum per se etiã cicatricibus pilos reddit. Alopecias aũt in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidã ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicũtur oĩa tanto magis ualebunt in hystrice. Lacertæ quoq; ut diximus cõbustæ cum radice recentis harundinis: quæ ut una cremari possit minutatim findẽda est. Itẽq; myrteo oleo permixto cineres capilloꝝ defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ oĩa eadem præstant. Etiãnũ utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidã denas uirides in. x. sextariis olei ueteris discoquũt contẽti semel in mẽse ungere. Pellium uiperinarũ cinis alopecias celerime explet. Itẽ gallinaꝝ fimũ recens illitum. Corui ouum i æreo uase permixtum illitumq; deraso capite nigriciã capillis affert. Sed donec inarescat: oleum in ore habendũ est: ne & dentes simul nigrescant. Idq; in umbra faciendũ est: neq; ante triduum abluendũ. Alii sanguine & cerebro eius utuntur cum uino nigro. Alii excoquunt ipsum: & nocte cõcubia i plũbeum uas cõdunt. Aliqui alopecias cãtharide trita illinunt cũ pice liquida: nitro præparata cute. Caustica uis earum: cauendumq; ne exulcerẽt alte. Postea ad ulcera ita facta capita muriũ & fel muriũ & fimũ cum helleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino: uel anguibus in cibo sumptis anguillaꝝ modo: aut uernatione earum quã exuunt pota. Porrigines felle ouillo cum creta cimolia illita capiti donec inarescat Capitis doloribus remedio sunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniunᷣ nondũ peractæ ablato capite: & iis lapidea duritia exẽpta. Est ãt ea calculi latitudine: quæ alligatur: & minutæ fronti illinũtur tritæ. Itẽ eripũ ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebrum cum oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum in cibo sumptum uel noctuæ idem præstat. Gallinaceusq; si inclusus abstineatur die ac nocte pari inedia eius qui doleat euulsis collo plumis circũligatisq; uel cristis. Mustellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cum ebore traiectum: uel in pellicula canina adalligatum quod remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita non nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus tõstrinaꝝ sanguinem sistit. A cerebro uero profluentem anseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsq; earundem alitum cum rosaceo coctus. Ma-

Aegyptii ossa e capite aut uulturis. uel oesypum.

tutino pascentis harundine caput præcisum maxime luna plena lineo panno adalligāt capitis doloribus
licio. Aut cæra alba fronti illinũt: & pilos caninos pãno adalligant. Cerebrũ cornicis in cibo sumptũ pal-
pebras gignere dicit. Oesypum cum myrrha calidũ penicillo illitũ. Idem præstare muscaꝝ fimi quoque
murini cinerẽ æquis portionibus: ut efficiatur dimidium pondus denari ꝓmittitur additis duabus sextis
Oesypo denarii sextiui ut oĩa hysopo illinantur. Item murini catuli triti in uino uetere ad crassitudinẽ acopi. Pilos
in iis incõmodos euulsos renasci nõ patitur fel herinacei. Ouorum stellionis liquor. Salamãdræ cinis. Ci
nis lacertæ uiridis: uel in uino albo sole coactus ad crassitudinem mellis in æreo uase. Hirundinis pulloꝝ
cinis cum lacte titymalli spumaq; cochleaꝝ. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septẽ dierum emen
dari specillo dimisso in dextrã partẽ si dexter oculus curetur: in sinistram si sinister. Aut melle recẽti asio-
nis. Noctuarum est id genus maximũ: quibus pluma auri modo emicat. Suffusionẽ oculoꝝ canino fel
Aurium le malebat q̃ hyenæ curari Apollonius putaneus cum melle. Item albugines oculoꝝ. Murium capitum
emicat pi caudarũq; cinere ex melle iũctis claritatem uisus restitui dicũt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris
tanæus uel cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cum attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus. Lachrymosis
tyanæus oculis plurimũ confert stibi. Quod quid sit dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusionibus. Itẽ lacer-
tæ hirundinis ue cerebrum. Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras sedant: siue per se siue cum
polline siue cum thure. Sic & solatis idest sole correptis prosunt. Viuas quoq; cremare: & cinerẽ eaꝝ cũ
melle cretico iungi caligines utilissimũ est. Iumentoꝝ oculis mẽbrana aspidis quã exuerit cum adipe eius
dem claritatẽ inunctis facit. Viperã uiuam in fictili nouo comburere addito fœniculi succo ad cyathum
Manna unum & thuris mãma uua: atq; ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimũ est. Medicamẽ
entheon tum id echion uocatur. Fit & collyrium e uipera in olla putrefacta uermiculisq; enatis cum croco tritis.
Eruitur in olla cum sale quẽ lingendo claritatem oculorum consequuntur: & stomachi totiusq; corporis
tempestiuitates. Hic etiam sal pecori datur salubritati causa: & in antidothũ contra serpentes additur. Et
ad totidem Quidã & uiperis utuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi iubent:
donec liquescat humor quattuor digytorum mensura utrinq; præcisa: exemptisque interaneis discoquũt
in aqua aut oleo sale anetho: & omnibus aut statim uescuntur: aut a pane colligunt ut sæpius utantur.
Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: pruritusq; etiam summæ cutis. Effectum osten
dit & per se capitis uiperini cinis. Vtilissime oculos inungunt. Item adeps uiperinus. De felle non auda-
cter suaserim quæ præcipiunt: quoniam ut solo loco docuimus: non aliud est serpentium uenenum. An-
guium adeps erugini mixtus ruptas oculorum partes sanat: & membrana siue earum senectus uernatio
ne exuta si adfricetar claritatẽ oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines suffusiones cali-
gines. Adeps similiter ad claritatem. Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendum solem experiri mix
to felle cum melle attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionesq; oculorum. Eadem uis & in
uulturino felle est cum porri succo & melle exiguo. Item in gallinacei felle alligato ad argema: & ad al-
bugines ex aqua diluto. Item ad suffusiones oculorum maxime candidi gallinacei. Fimum quoque gal-
linaceorum dũtaxat rubrum luuosis illinendum monstrant. Laudant & gallinæ fel: sed præcipue adi-
pem contra pustulas in pupillis. Hoc scilicet eius rei gratia saginant. Adiuuat mirifice eruptas oculorũ
tuniculas ammixtis schisto & hematite lapidibus. Fimum quoque earum dũtaxat candidum oleo in ue-
tere corneisq; pyxidibus adseruant ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est pauo-
nes fimum suum resorbere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo effica-
cissimus ad inunctiones omnium uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur &
milui iecur. Fimũ columbaꝝ ex aceto ad ægylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices. Fel anserinum
sanguis anatũ cõtusis oculis ita ut postea hysopo & melle inungantur. Fel perdicũ cum mellis æquo pon
dere: per se uero ad claritatem Dorcados Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur: quod in argentea
pyxide adseruari iubent. Oua perdicum in uase æreo decocta cum melle: ulceribus oculorum & glauco
matis medent colũbarum turturum palumbium perdicum sanguis oculis cruore suffusis eximie ꝓdest:
In columbis masculæ efficaciorem putant. Vena autem sub ala ad hunc usum indicitur: quoniam suo ca
lore utilior est. Super imponi oportet splenium e melle decoctum: lanamq; succidam ex oleo aut uino.
Earũdem auium sanguis nyctilopas sanat. Et iecur ouium. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ.
Decocto quoq; eius oculos abluere suadent: & medulla dolores humoresq; illinunt. Bubonis oculorum
cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimũ albugines extenuat. Item co-
chlearũ cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciũt. Argema ex melle omnibusq; quæ
supra scripta sunt sanantur. Mel utilissimum oculis in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum q̃ ede
rit: negatur annis continuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiusq; adipe & melle cũ oleo
uetere incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant: restitutaq; eorum
acie capita comburuntur. Hoc cinere cum melle utuntur ad claritatẽ & dolore ac lippitudines & ictus.
Lacertas quoq;

Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac lapillos qui uocantur cenidia: quæ & inguinum tumoribus adalligari solent: nouem singulos signis signantes: & singulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam. Lapillos seruant ad oculorum dolores. Alii terram substernunt lacertæ uiridi excecatæ: & una in uitreo uase annulos includunt e ferro solido uel auro: cum recepisse uisum lacertam apparuerit per uitrum emissa ea annulis contra lippitudinem utuntur. Alii capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam uiridem longo collo in sabulosis nascentem comburunt: & incipientem epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Mustelæ etiam oculis pūctu erutis aiunt uisum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculorum dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse si serpens uiua dimittatur. Lachrymantibus sine fine oculis cinis stellionis capitis cum stibio eximie medetur. Aranei muscarii tela: & præcipue spelunca ipsa imposita fronti ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiatur & imponatur. Nec is triduo se ostendat ei cui medeatur neue alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicuntur. Albugines quoq; dicitur tollere inunctione araneus candidus longissimis ac tenuissimis pedibus contritus in oleo uetere. Sed is etiam cuius crassissimum textum est in contignationibus fere adalligatus pāno epiphoras sanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentium uisum exacuit. Itaq; gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle. Caniniq; lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidam adiiciunt succū cepæ & allii pari modo. Vtuntur & per se ouis formicarum. Nanq; & huic animali est medicina: constatq; ursos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoq; & omnium auium adeps præparatur: exemptisq; uenis oībus patina noua fictili operta in sole: subdita aqua feruenti liquatur. Siccaturq; lineis saccis in fictili nouo repositus loco frigido minus putrescit: addito melle. Murium cinis cum melle instillatus: aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium ē murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit: adeps anserinus cum cepæ succo. Gliris detracta pelle: intestinisq; exemptis decoquit̄ melle in uase nouo. Sed medici malunt nardo decoqui usq; ad tertias: atq; ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale contusi & ab ictu læsas aures sanant. Efficacissime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiam per caudam distincte. Millepeda: ab aliis centipeda aut multipeda dicta: animal est e uermibus terræ pilosum multis pedibus arcuatim repens tactuque contrahens se: oniscon græci uocant: alii tilon. Efficaciter sanat aurium dolores in cortice punici mali decoctum & porri succo. Addunt & rosaceum & in alteram aurem infundunt illam autem quæ non arcuatur sepa græci uocant: alii scolopendram minorem perniciosamq; Cochleæ quæ sunt in usu cibi cum myrrha aut thuris polline appositæ. Item minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpentium feruente testa usta instillatur rosaceo ammixto contra omnia quidem uitia efficax: sed contra grauiolentiam præcipue. Aut si purulentæ sunt ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo: aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem membrana non prodest: nec hymbre perfusa: ut aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo: aut per se in lana uel cum croco. Auribus prodest grillus cum sua terra effossus & illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius: maiorem magi: quoniam retro ambulet: terramq; terebret: stridat noctibus. Venatur eū formicæ circunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne sese condat: & ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici solet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur. Gallinarum quoq; adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ si caput auellatur. Hanc tritam una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt. Sed lanam qua incluserint post paulū extrahendam. Celerrime enim id pingue transire in animal: fieriue uermiculum. Alii binas ternasue ī oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt: & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoq; animal inter pudenda est. Sed propter ammirationem naturæ priscorumq; curam totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus Myloecon appellauere circa molas fere nascens. Has capite detracto attritas lepras sanasse Musa & picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio inuisum exacuta clune cū pisseleo sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas panos diebus. xxi. impositas: percussa: contusa: cacoethe: scabiem: furunculosq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam auditu fastidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis restitisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis habet ars ea pro medicamento dandi quicquid uelit. Humanissimi eorum cinerem crematorum reseruandum ad hos usus in cornea pyxide censuere. Aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis: aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque est in quo apes

zonidia. uetus lectio. her. Cinædia.

Vel mylacris

emortuæ sunt. Parotidas comprimi columbinũ stercus uel per se: uel cum farina hordeacea aut auenacea Noctuæq; cerebrum uel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resina tertia illita. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morborum genera mediciasq; ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX.

PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. Cap. I.

m Agicas uanitates sæpius quidem antecedentis operis parte ubicunq; causæ locusq; poscebant: coarguimus. Detegemus etiam nunc in paucis. Tamen digna res est de qua plura dicantur uel eo ipso quo fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur: quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis cõplexa in unam se redegit. Natam primũ e medicina nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorem sanctioreq; q̃ medicinã ita blandissimis desiderantissimisq; ꝓmissis addidisse uires religionis: ad quas maxime etiãnum caligat humanũ genus. Atq; ut hoc quoq; suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo non auido futura de sese sciendi: atque ea e cælo uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantũ fastigii adoleuit: ut hodieq; etiã in magna parte gentium præualeat: & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in perside a Zoroastre ut inter auctores conuenit. Sed utrũ unus hic tantum fuerit: an postea & alius non satis constat. Eudoxus qui inter sapientiæ sectas clarissimã utilissimãq; eam intelligi uoluit. zoroastrem hunc sex milibus annoꝝ ante platonis mortẽ fuisse prodidit Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scribit: & uicies centum milia uersuum a Zoroastre condita indicibus quoq; uoluminũ eius positis explanauit. Etiam præceptorem a quo institutũ diceret tradidit Agonacem. Ipsum uero qnq; milibus annoꝝ ante troianum bellum fuisse. Mirũ hoc ĩ primis: durasse memoriã arteq; tam longo æuo cõmentariis non intercedentibus: præterea nec claris nec continuis successionibus custoditã. Istos enim quisq; cõi auditu saltem cognitos habet: qui soli cognominantur. Apuscorum & zaratum medos: babyloniumq; Marmaridium: & arabem. Hippocum: assirium uero zarmocenidam: quorum nulla extant monumenta maxime tamẽ mirum est in bello troiano tantũ de ea arte silentium fuisse Homero: tantumq; operis ex eadem in Vlyxis erroribus: adeo ut totum opus nõ aliunde constet. Siquidem prothea & sirenum cantus apud eũ non aliter intelligi uolunt. Circen utiq; & inferorũ euocationem solum hac agi. Nec postea quisquã dixit: quoniã modo uẽnisset telmessum religiosissimã urbem quando transisset ad thessalas urbes: quaꝝ cognomen diu optinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; tẽporibus quom Chironis medicinis contenta esset solo Marte fulminante. Miror equidem illis populis famã eius in tantum adhæsisse ut Menander quoq; litterarũ subtilitatibus peritus in eadẽ telmesso genitus thessalam cognominarit fabulam complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propinquo primum intulisse ad uicinas usq; superstitiones ac medicinæ profectum: si nõ ex persis esset uis tota: in thraciãq; magice delata fuisset. Primus ꝙ extet: ut equidẽ inuenio cõmentatus de ea erat Hosthanes. Xersem regem persarum bello: quod is gratiæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portentosæ aspersisse obiter interfecto quacunq; cõmeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt zoroastrem alium procõnesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad rabiem nõ auiditatem modo scientiæ eius græcoꝝ populos egit. Quãquã animaduertam summã litteraꝝ claritatem gloriamq; ex ea scientia antiquitus & pene semper petitam. Certe pythagoras. Empedocles: Democritus Plato ad hanc discendam nauigauere: exiliis uerius q̃ peregrinationibus susceptis. Hanc reuersi prædicauere: hanc in archanis habuere. Democritus Apollonicen Captidenem & Dardanum e phœnice illustrauit uoluminibus Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplina eoꝝ editis. Quæ recepta ab aliis hoĩum atq; transisse per memoriam æque ac nihil in uita mirandũ est. In tãtum fides istis fasq; omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc eius opera esse inficientur. Sed frustra. Hunc enim maxime affixisse animis eã dulcedinẽ constat. Plerũq; miraculi & hoc pariter utrasq; artes effloruisse. medicinam dico: magicenq;: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illustrantibus circa peloponnesiacum græciæ bellum: quod gestum est a trecentesimo urbis nostræ anno. Est & alia magices factio a Mose etiamnum: & Lotopea iudæis pendens: sed multis milibus annorum post zoroastrem. Tanto recentio est cypria. Non leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatem addidit professione

Quõdam trãsissetq; prior lectõ

Iochapela Io chabela Iotopata

didit professione secundus Hosthanes comitatu eius exornatus. Planeq; quod nemo dubitet orbē terrarum peragrauit. Extant itaq; & apud italas gentes uestigia eius in.xii.tabulis nostris aliisq; argumentis: quæ priori uolumine exposui. Dc.lvii. demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo. P. Licinio Crasso coss. senatusconsultū factū est: ne homo imolaretur: palamq; in tēpus siluit sacri ꝓdigiosi celebratio. Gallias utiq; possedit & quidē ad nostrā memoriā. Nāq; Tiberii Cæsaris principatus sustulit druidas eorum: & hoc genus uatum medicorūq;. Quid ipse ego hāc memorem artē occeanū quoq; transgressam: & ad naturæ inane peruectam in britāniam: quæ hodie eam attonite celebrat tantis cerimoniis: ut dedisse persis uideri possit. Adeo ista toto mundo consensere q̄q̄ discordi & sibi ignoto. Non satis extimari potest quātum romanis debeatur: qui sustulere monstra: in quibus hoīem occidere religiosissimum erat: mandi uero etiam saluberrimum. Vt narrauit Hosthanes: species eius plures sunt.

Vituperatio Neronis Cæsaris. Cap.ii.

n Anq; & ex aqua sphæris & ex aere & stellis & lucernis ac peluibus securibusque & multis aliis modis diuina ꝓmittit: præterea umbrarum: inferorumq; colloquia. Quæ omnia ætate nostra princeps Nero uana falsaq; cōperit. Quippe non citharæ tragiciq; cantus libido illi maior fuit Fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi uitiis: primūq; imperare diis concupiuit: nec quicquā generosius uoluit. Nemo unq̄ ulli artium ualidius fauit. Ad hæc nō opes illi defuere: nō uires: nō discēdi ingenium aliaq; non patiente mundo. Immensum & indubitatū exēplum est falsæ artis: quam dereliquit Nero: utināq; inferos potius & quoscunq; de suspitionibus suis deos consuluisset q̄ lupanaribus atq; prostitutis mandasset inquisitiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet feriq; ritus nō mitiora q̄ cogitationes eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sūt quædam magis perfugia ueluti lētiginem habentibus non obsequi numina ut cerni nō possint. Forte hoc in illo? Nihil mēbris defuit. Nam dies eligere certos liberū erat. Pecudes uero quibus nō nisi ater colos esset: facile. Nam hoīem imolare ēt gratissimum. Magus ad eum Tiridates uenerat: armeniacum de se triumphum afferens: & ideo prouintiis grauis. Nauigare noluerat: quoniā expuere in maria: aliisq; mortalium necessitatibus uiolare naturā eam fas nō putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Nō tamen cū regnū ei daret hanc ab eo accipere artem ualuit. Proinde autem ita persuasum sit intestabilem irritam inanē esse habentem tamen quasdam ueritatis umbras: sed in iis ueneficas artes pollere: nō magicas. Quærat aliq̄s quæ sint mētiri ueteres magi cū adolescentibus nobis uisus. Appion grāmaticæ artis prodiderit cynocephaliā hærbā quæ in ægypto uocaretur osirites diuinā & cōtra oīa ueneficia. Sed si ea erueretur: statim eū qui eruisset: mori. Seq; euocasse umbras ad percontandū. Homerus qua patria quibusq; parentibus ganitus esset. Non tamē ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus: quorum genera placida sunt aut fera. Cap.iii.

p Eculiare uanitatis sit argumentum: ꝙ animalium cunctorū talpas maxime mirantur: tot modis a rerum natura dānatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiānum aliis defossas sepultisq; similes. Nullis æque credunt extis. Nullū religionis capacius iudicant animal. Vt si quis cor eius recens palpitansq; deuorarit: diuinationis & reꝝ efficiendarum euentus promittant. Dēte talpæ uiuæ exēpto sanari dentium dolores adalligato affirmant. Cætera ex eo animali placita eorum suis reddemus locis. Nec quicquā probabilius inuenietur q̄ muris aranei morsibus aduersari eas: quoniam & terram ut diximus orbitis depressam auersatur. Cæterum dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum q̄ rabiem præferunt: capitum crematorum cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e parte doleant. Caninus dens sinister maximus circūscarificato eo qui doleat: aut draconis os e spina. Item enydridis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circunscarificant. At in superiore dolore duos superiores adalligant: e diuerso inferiores. Huius adipe punguntur qui crocodillum captāt Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena exēptis: ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dentifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo iditus: uel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur efficax habetur. Suntq; inter eos qui murem bis in mense iubeant mandi: doloresq; ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infusiq; auriculæ: cuius e parte doleant præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dētibus coniectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolent illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti ita ut colluantur dentes. Is quoq; uermiculus qui in hærba quæ Veneris labrum appellatur inuenitur canis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dētium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum mura gingiuis prodest. Serpentis cum sale in olla

exustæ cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ neruationis membra cum oleo tædæq; resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliqui thus & rosaceũ. Eademq; cauis indita ut sine molestia cadant præstat. Vanũ esse arbitror canis ortu angues cauda membranam exuere: quoniam neutrũ in italia uisum est. Multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem uel inueteratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captum tritumq; in rosacco: & in aurem infusum: cuius a parte doleat prodesse arbitrentur. Ossiculis gallinarum in pariete seruatis fistula salua adacto dente uel gingiua scarificata proiectoq; ossiculo statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato: uel passerum cum oleo calefacto & proximæ auriculæ infuso pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo utilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris saporem emendari affirmant murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna uulturis. si scalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem histricis pinna fecisse ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & labrorum hirundines in mulso decoctæ sananr. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypũ cum galla araneorum telæ candidæ: & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserint: lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie. Oesypum cum melle corsico quod asperimum habetur extenuat. Item scobem curis in facie cum rosaceo impositum uellere: Quidam & butyrum addunt. Si uero utiligines sint: fel caninum prius acu cõpunctas. Liuentia & suggilata pulmones arietũ pecudũq; in tenues consecti membranas calidi impositi: uel columbinum fimũ. Cutem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro exaceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ lactæ & minutæ passim i ueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat calfacit smectica ui. Et ideo causticis commiscetur psorisq; & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia: similimum scarabeo longipedi. Fallit inter hærbas bouem maxime: unde & nomen inuenit deuoratũq; tacto felle ita inflãmat: ut rumpat. Hæc cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui: ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chamæleonis albæ: quam hærbam esse diximus: radice & cedria tritus contentusq; brassica lepras sanat. itẽ pedes locustarum cum seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cũ cepa tritus & subactus utilissimum & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ. Præcipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri: si quis nares murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum priusq̃ hærbã gustauerint in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle. Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & faces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum passo gargarizatum etiam cum fico arida ac nitro ipositum extra asperitatem faucium & distillationes leniunt. Cochleæ coqui debent in lacte. demptoq; tãtũ terreno conteri: & in passo dari potui. Sunt qui astypaleicas efficacissimas putent: & in iis smegma earũ. Lenit & gryllus infricatus. Aut si quis manibus quibus eum contriuerit: tonsillas attingat. Anginis felle anserino cum elaterio & melle citissime succurritur. Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrãtur: pulli siluestrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamen efficacissime ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censent: ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine comburunt i uase: & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustella cineres pari modo amiscent. Sic & ad strumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In sale quoq; seruatæ hirundines ad anginam una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimũ putãt. Alii. xxi. tritas i aquæ mulsæ hemina dari p harundinẽ: quoniam dentibus tactis nihil prosunt. Tradunt & murẽ cũ uerbenaca excoctum: si bibatur is liquor. remedio esse. Et corrigiam caninã ter collo circundatã. Fimũ columbinũ uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opysthotono ex milui nido surculus uitis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis mustellæ sanguis. Ipsa decocta in uino: non tamen sectis admouetur. Aiunt & i cibo sumptã idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combustæ miscetur axungia. Lacertus uiridis adalligat᷑. Post dies xxx. oportet alium adalligari. Quidã cor eius in argento uasculo seruãt. Ad fœminarum strumas ueteres cochleæ cum testa sua tusæ illinunt᷑: maxime quæ frutetis adhærẽt. Itẽ cinis aspidũ cũ seuo taurino imponit᷑. Anguinus adeps mixtus oleo. Itẽ ãguiũ cinis ex oleo illitus: uel cũ cæra. Edisse quoq; eos medios abscisis utrinq; extremis artubus aduersus strumas ꝓdest. Vel cinerẽ bibisse in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo iter duas orbitas occisorum. Et gryllũ illinire cũ sua terra defossum suadẽt. Itẽ fimũ colũbarum per sese cum farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpę cinere ex melle illinire. Alii

illinire. Alii iecur eiuſdem contritum inter manus illinunt: & triduo non abluunt. Dextrum quoque pe-
dem eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alii præcidunt caput: & cum terra a talpis excitata tuſum dige
runt in paſtillos pyxide ſtagnea: & utuntur ad omnia quæ intumeſcũt: & quæ apoſtemata uocãt: quæqꝫ
in ceruice ſunt. Veſcique ſuilla tunc uetant. Tauri uocantur ſcarabei terreſtres Ricino ſimiles: nomen cor
nicula dedere. Alii pediculos terræ uocant. Ab iis quoqꝫ terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus ui-
tiis: & podagris. Triduo non abluunt: prodeſtqꝫ hæc medicina in annum. Omniaque his aſcribunt: quæ
nos in grillis rettulimus. Quidam & a formicis terra egeſta ſic utũtur. Alii uermes terrenos totidẽ quot
ſunt ſtrumæ adalligant: pariterqꝫ cum iis areſcunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidunt: ut dixi-
mus. Dein mediam comburunt Dein cinerem eum dant bibendum ter ſeptenis diebus quantum præhẽ
ditur ternis digitis. Sic ſtrumis medentur Aliqui uero circunligant eas lino: quo præligata infra caput ui
pera pependerat: donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita reſinæ terebinthinæ parte quarta.
Quo medicamento omnia apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus muſtelæ cinis cum cæra mede
tur. Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua pueris infricata præſtant. Item mangonibus: ut lanugo tar-
dior ſit pubeſcentium ſanguine e teſticulis agnorum qui caſtrantur. Qui euulſis pilis illitus & contra ui-
rus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorum & dolore cuiuſcunqꝫ partis ſi ca-
tulus lactens admoueatur: apprimaturqꝫ iis partibus: tranſire in eum morbus dicitur. Idqꝫ exenterato ꝑ Hæ quoqꝫ
fuſoqꝫ uino deprehendi uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis & obrui aliis religio eſt. Ii quoqꝫ quos Quas me
meliteos uocamus: ſtomachi dolorem ſedant applicati ſæpius. Tranſireqꝫ morbos ægritudine eorum in lolonthas
telligitur: plærunqꝫ & morte. Pulmonum uitiis medentur & mures: maxime africani detracta cute ĩ oleo prior lectõ
& ſale decocti: atque in cibo ſumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur. Præci
pue uero cochlearum cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto corpore earum oportet: mox in
pruna torreri nihil addito: atqꝫ ita e uino garoque ſumi: præcipue africanas. Nuper hoc compertum plu
rimis prodeſſe. Id quoqꝫ obſeruant: ut numero impari ſumant. Virus tamen earum grauitatem halitus
facit. Proſunt & ſanguinem excreantibus dempta teſta tritæ aquæ potu. Laudatiſſime autem ſunt africa-
næ ex iis ſolitanæ. Ex iis olitanæ aſtypaleicæ. Siculæ modicæ: quoniam magnitudo duras facit: & ſine ſuc
co. Balearicæ quas cauaticas uocant: quoniam in ſpeluncis naſcuntur. Laudatæ & ex inſulis caprearum.
Nullæ earum autem cibis gratæ: neqꝫ ueteres: neqꝫ recentes. Fluuiales & albæ uirus habent: necnon ſilue-
ſtres: ſtomacho inutiles: aluum ſoluunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ ſtomacho utiliores. Effica
ciſſimæ tamen in dolore ſtomachi. Laudatiores traduntur: quæcunqꝫ uiuæ cum aceto deuoratæ. Præte-
rea ſunt quæ aceratæ uocantur late multifariamqꝫ naſcentes: de quarum uſu ſuis dicemus locis. Gallina-
ceorum uentris membrana inueterata & inſperſa potioni diſtillationes pectoris & humidam tuſſim: uel
recens toſta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſorbeantur: tuſſim ſedant. Di-
ſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet digyto circundata. Iure pecudum ſtomachus recreatur. Iocine-
rum doloribus medetur muſtela ſilueſtris in cibo ſumpta uel iocinera eius. Item uipera porcelli modo ĩ-
aſſata. Suſpirioſis multipedæ ita ut ter ſeptenæ in attico melle diluantur: & per harundinem bibantur.
Omne enim uas earum nigreſcit contacta. Quidam torrent ex iis ſextarium in patina donec candidæ fi-
ant. Tunc mel immiſcent. Alii centipedam necant: & ex aqua calida dari iubent. Cochleæ ĩ cibos iis quos
linquit animus: aut quorum alienatur mens: aut quibus uertigines fiunt: ex paſſi cyathis tribus ſingulæ
contritæ cum ſua teſta & calefactæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui ſingulas primo die de
dere: ſequenti binas: tertio ternas: quarto duas: quinto unam. Sic & ſuſpiria emendant & uomicas. Eſſe
animal locuſtæ ſimile ſine pennis: quod tryxalis græce uocatur: latinum nomẽ nõ habet. Aliqui arbitran Troxalis.
tur auctores nec pauciores hoc eſſe quod gryllus uocetur. Ex iis uiginti torreri iubent: ac bibi emulſa cõ Aelian.
tra orthopnoeneas: ſanguineqꝫ expuentibus. Eſt qui cochleis illotis quibuſdam ꝓtropũ infundat: uel ma
rinam aquã ita decoquat: & in cibo ſumat: aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumantur cũ protropo. Sic & tuſſi
medentur ac uomicas priuatim ſanãt melle in quo apes ſint emortuæ. Sanguinem reiicientibus pulmo
uulturinus uitigineis lignis combuſtus adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneoꝝ lilio-
rũqꝫ iiſdem portionibus potus mane atqꝫ ueſperi in uino ſi febris abſit. Si minus: ex aqua in qua cotonea
decocta ſunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis ſuper dolentem lyenem extendit: dicente eo q me-
deatur lyeni ſe remedium facere. Poſt hæc iubent eum in pariete dormitorii eius tectoue includi & obſi-
gnari anulo ter: nouieſqꝫ carnẽ dici. Caninus ſi uiuenti exprimat᷑ & in cibo ſumatur: liberat eo uitio. Qui
dam recentẽ ſuperilligant. Alii duoꝝ dierum catuli ex aceto ſcyllitico dant ignoranti fel: uel herinacei lye
nem: Item cochlearum cinerem cum ſemine lini & urticæ addito melle donec perſanet. Eliberat & lacerta
uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medet᷑ ſuſpenſa: ut egrediens reuertẽſqꝫ
attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel in quo apes ſunt emortuæ. Araneus & maxi
me qui lycos uocatur. Vpupæ cor. in lateris doloribus laudatur & cochlearum cinis in ptiſana decocta

rum: quæ & per se illinuntur. Canis rabiosi caluariæ cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus capite ablato & intestinus decoctus in uino cum papaueris nigri denarii pondere dimidio eo succo bibitur. Lacertæ uirides decisis pedibus & capite in cibo sumuntur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis atq; in uino decoctæ cum piperis granis. xv. Aquilæ pedes euellunt in aduersum a suffragine ita: ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur: sinister leuæ. Multipeda quoq; etiam oniscos appellauimus medetur denarii pondere ex uino cyathis duobus pota. Vermem terranum catillo ligneo ante fisso & ferro uincto impositum aqua excepta perfundere & defodere unde effoderis magui iubent: mox aquam bibere catillo: mire id prodesse ischiadicis. affirmantes. Dysentericos recreant fœmina pecudum decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ouillus uetus. Seuum ouium decoctum ĩ uino austero. Hoc & ileo medetur. Et tussi ueteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis & capite pedibusq; ac cute decoctusq; & in cibo sumptus Cochleæ duæ cum ouo utraq; cum putamine contritæ: atq; ĩ uase nouo addito sale & passi cyathis duobus: aut palmarum succo & aquæ cyathis tribus subferuefactis & ĩ potu datis. Prosunt & combustæ ut cinis earum bibatur in uino addito resinæ momento. Cochleæ nudæ de quibus diximus in africa maxime inueniuntur: utilissimæ dysentericis. Quinæ cumbustæ cum denarii põdere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur coclearia bina in uino myrtite: aut quolibet austero cum pari modo calidæ. Quidam omnibus africanis ita utuntur. Alii totidem africanas: uel latas ĩfundunt potius. Et si maior fluctio sit addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dysentericis & tanasmis in stagneo uase decoquitur cum rosaceo. Vel si ĩ alio cum stagno illinitur. Ius e gallinaceo iisdem medetur sed ueteris gallinacei uehementius. Salsum ius aluum cit. Membrana gallinarum tosta & data in oleo ac sale cœliacorum dolores mulcet. Abstinere autem frugibus ante & gallinarum & hominem oportet. Fimum columbinum tostum potumq;. Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & cœliacis medetur. Turdus inassatus cum myrti baccis dysentericis. Item merulæ. Item medetur mel in quo sint immortuæ apes decoctum. Grauissimum uitium Apuleios appellatur. Huic resisti aiunt discerpti uespertilionis sanguine. Etiã illito uentre subuenire. Resistit & cochlea sicut diximus in suspiriosis temperata. Item cinis earum quæ uiuæ crematæ sint potus ex uino austero. Gallinaceorum iecur assum cum uentriculi membrana: quæ abiici solet inueterata: ammixto papaueris succo. Alii recẽtem torrent ex uino bibẽdam. Ius perdicum & per se uentriculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus & e posca decoctus. Lyen pecudis tostus & in fimo tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Ossifragi uenter arefactus & potus iis qui cibos non conficiunt utilissimus: uel si manu tantum teneant capientes cibum. Quidamq; adalligant ex hac causa sed continuare non debent. Maciem enim facit. Sistit et anatum masculorum sanguis. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormina sanat lyen ouium tostus: atque e uino potus. Palumbus ferus ex posca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis sine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus mirum est ante apposita uentri transire morbum: anatemque emori. Tormina et melle curãtur in quo sunt apes immortuæ decocto. Coli uitium efficacissime sanatur ab aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cum plumis exuri iubent: conterique in cinerem: bibique ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor eius adalligari fœmini. Alii recensque repensque adhuc deuorari. Consularis aspernatum domus est: in qua alter e fratribus colo liberatus est aue hac in cibo sumpta: & corde eius armilla aurea incluso: alter sacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini: atque ut sacrum peractum erat obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinum mirabili natura omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodesse contra colum constat. Sunt occulti interaneorum morbi: de quibus mirum proditur. Si catuli priusquã uideant applicentur triduo stomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri suctum lactis accipiant transire uim morbi: postremo exanimari: dissectisque palam fieri ægri causas. Mori & humari dedere eos obrutos terra. Magi quidem uespertilionis sanguine contacto uentre in totum annum caueri dolorem tradunt. Aut in dolore siquis aquam per pedes fluentem haurire sustineat. Murino fimo contra calculos illinire uentrem prodest. Herinacei carnem iucundam esse aiunt: si capite percusso uno ictu interficiatur priusq̃ in se urinam reddat. Eos qui carnem ederint stranguriæ morbum contrahere minie posse. Hæc caro ad hunc modum occisa stillicidia uesicæ emendat. Item suffitus ex eodem. Quod si urinam in se reddiderint: eos qui carnem ederint: stranguriæ morbum contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad cõminuendos calculos: uel cochleas decoctas uti suspiriosis. Easdem exemptis testis tritisq; tres in uini cyathis bibi: sequenti die duas: tertia die unam: ut stillicidia urinæ emendent. Testarum uero inanium cinere ad calculos pellẽdos. Item hydri iecur bibi. Vel cinerem scorpionũ aut pane sumi. Vel si quis cum locusta edit. Lapillos qui ĩ gallinaceorum uesica: aut in palumbiũ uentriculo inueniantur conteri: & potioni inspergi. Item membranam e uentriculo gallinacei aridam: uel si recens sit tostam. Fimum quoq; palumbium in faba sumi contra calculos & alias difficultates uesicæ. Similiter plurimarũ cinerem-

Ileos

Vetus lectio atipsodis

marum cinerem palumbinum ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex iis cinerem cochlearibus tri-
bus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi uentrem arefactum. Turturis fimum
in mulso decoctum: uel ipsius decoctæ ius. Turdos quoq; edisse cum baccis myrti prodest urinæ. Cica-
das tostas in patellis. Millepedam oniscon bibisse. Et in uesicæ doloribus decoctum agninorum pedum
Aluum cit & gallinaceorum decoctum ius: & acria mollit. Cit & hirundinum fimum adiecto melle sub
ditum. Sedis uitiis efficacissima sunt oesypum. Quidam adiiciunt pompholigen: & rosaceum. Canini
capitis cinis senecta serpentis ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo. Aiuntque
inuentum Aesculapii esse. Et eodem uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps
bouis. Procidentia alui. Succus cochlearum punctis euocatus illita depellit. Attritis medetur cinis mu-
ris siluatici cum melle uel herinacei uel uespertilionis. Et anserinus cum cerebro & alumine & oesypo. Fi-
mum columbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibusq; ifricatus. Ne
acria perurant adeps anserinus cum cæra punica cærusa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas sa-
nare dicuntur Ischiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodesse dicunt. Lacer-
tam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & stellionem adiectis huic papaueris nigri obo
lis tribus. Ruptis conuulsis fel ouium cũ lacte mulierum. Verendorum formicationibus uerrucisq; me
detur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiis uellerum eius uel sordidorum cinis ex aqua. Seuũ
ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere pumicis ex sale. Lana succida ex aqua frigida.
Carnes pecudis combustæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis. Dentis caballini contusi farina insperfa. Te
stibus uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testium alter: spumam cochlearum
illitam remedio esse tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cine-
res. Cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes sunt emortuæ cum resina. Co-
chleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxxq;. die resoluunt.
Aliqui pro thure bulbum ammiscent. Hydrocelicis stelliones mire prodesse traduntur capite pedibus i-
teraneisq; demptis: reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur. Sicut ad urinæ incontinẽtiam.
Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas africanas cum sua carne & testa cre-
matas poto cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo huius rei auctor est Anaxilaus. Panos ape-
rit seuum pecudum cum sale tosto. Murinum fimum ammixto thuris polline: sandaraca imposita discu
tit. Lacertæ cinis: & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contrita: ammixta resina terebinthina ex parte
tertia. Quidam & sinopidem ammiscent cochleæ contusæ & per se cinis inanium cochlearum cæræ mix-
tus discussoriam uim habet. Fimum columbarum per sese: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitũ
Cantharides mixta calce panos scalpelli uice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle
illitæ leniunt. Varices ne nascantur: lacertæ sanguĩe pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras le-
nit oesypum cum lacte mulieris & cærussa. Fimum pecudum quod liquidum reddunt. Pulmones pecu
dum. Fel arietis cum seuo muris dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plantagine illitus & uiuæ com
bustæ cinis ex aceto & rosaceo si penna illinatur. Vel si cæra & rosaceum ammisceatur fel caninum ita ne
manu attingatur: sed penna illinatur. Fimum gallinarũ uermium terrenorum cinis cum melle: ita ut ter-
tio die soluantur. Alii ex aqua illinire malunt. Alii ipso aceto mensura cum mellis cyathis tribus pedibus
ante rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibũtur aũt
binæ in uino tritæ. Eædem illinũtur cum helsines hærbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt
sale. Quidam sale cum uipera crematis in olla noua & sæpius sumptis aiunt podagra liberari. Vtile esse
& adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: si inueterato tritoq; quantum tres digyti capiãt
bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinem cum urtica uel pennis eorum cum primum nascentur tritis cũ
urtica. Quin & fimus eorum articularibus doloribus illinitur. Item cinis mustellæ aut cochlearum & cũ
amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ cõmodissime curant. Sunt qui cinere earũ uti ma-
lint sicut fimi columbini cinere: cum polenta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum
pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoq; imponitur seuum pecudum cum alumine.
Canini capitis cinis aut fimũ murium. Quod si putrida sint ulcera cæra ad cicatricẽ perducunt: uel gryl
lorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris siluatici cum melle. Vermiũ quoq; terrenorum cũ oleo
uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum sanat cinis earum quæ uiuæ combustæ
sint. Fimiq; gallinacei cinis exulcerationes columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiã calciamentorum ue
teris soleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis sanant. Dentis caballini contusi farina priuatim sub-
leuat. Lacertæ uiridis sanguis subtritus & hominum & iumentorum pedes sublitus sanat. Clauos pedum
urina muli mulæue cũ luto suo illita. Fimũ ouium. Iecur lacertæ uiridis: uel sanguis floccoĩpositus. Ver
mes terreni ex oleo. Stellionis caput cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum colũbinum decoctũ
ex aceto. Verrucas uero omnium generũ urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cæ

ra. Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipse mus diuulsus. Herinacei fel. Caput lacertæ
uel sanguis uel cinis totius. Membrana senectutis anguium. Fimum gallinaceum cum oleo & nitro. Cã-
tharides uua taminia intritæ exedunt. Sed ita erosas aliis quæ ad præsananda ulcera monstrauimus cura
oportet. Nũc autem reuertemur ad ea quæ totis corporibus medẽda sunt. Fel canis nigri masculi amur
letum esse magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificateue contra omnia mala medicamenta. Item
sanguine canis respersis parietibus gẽitaliq; eius sub limine ianuæ defosso. Minus mirentur hæc qui sciũt
fœdissimum animalium quantum magnificent ricinum: quoniam uni nullus sit exitus saginæ nec finis
alia quam morte: diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus durasse tradunt. At ĩ facietate paucioribus
dehiscere. Sunt qui hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Funditum in augurio
Eundem uitalium habent. Nam si æger ei respondeat qui intulerit a pedibus stanti: ĩterrogantiq; de morbo spem
uitæ certam esse. Morriturum nihil respondere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis: cui non sit alius
quam niger color. Nigidus fugere tota die canes conspectum eius qui e sue id animal euellerit scriptum
reliquit. Rursus magi tradunt lymphatos sanguinis talpę aspersura resipiscere. Eos uero qui a nocturnis
diis faunisq; agitentur: draconis lingua & oculis & felle: intestinisq; in uino & oleo decoctis: ac sub diuo
noctu refrigeratis perunctos matutinis uespertinisq; liberari perfrictionibus. Remedio esse tradit. Nican
der amphysbenam mortuam adalligatam uel pellem tantum eius. Quinimo arbori quæ cædatur adal-
ligata non algere cædentes: faciliusq; succidere. Itaque sola serpentium frigori se committit prima omni-
um procedens & ante cuculi cantum. Aliud est cuculo miraculum: quo quis loco primum audiat alitẽ
illam si dexter pes circunscribatur: ac uestigium id defodiatur: non gigni pulices ubicunq; spargatur. Pa-
ralysis cauentibus pinguia glirium decoctorum & soricum utilissima tradunt esse. Millepedas aut in an
ginis diximus potas. phthisin sentientibus lacertam uiridem decoctam in uini sextariis tribus ad cyathũ
unum singulis cochlearibus sumptis per dies donec conualescant. Cochlearum cinerem potum in uino.
Comitialibus morbis oesypum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magnitudine
nucis auellanæ a balneo potum. Testiculos arietinos inueteratos tritosq; dimidio denarii pondere ĩ aqua
uel lactis asini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea. Magnifice laudatur & san-
guis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue agninum. Catulus lactens sumptus absciso capite pe
dibusque ex uino & myrrha. Lyen multæ potus in oxymelite cyatis tribus. Stellionis transmarini cinis
potus in aceto. Tunicula stellionis quam eodem modo ut anguis exuit pota. Quidam & ipsum harũdi
ne exenteratum inueteratumque bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inassatum. Operæpre
tium quomodo præcipiatur scire cum exuitur membrana hyberna alias deuorati eam: quoniam nullũ
animal fraudulentus inuidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in maledictum trãslatum.
Obseruant cubile eius æstatibus. Est autem ĩ locis hostiorum fenestrarumque aut cameris sepulchrisue.
Ibi uere incipiente fissis harundinis textas opponunt casas quarum angustiis etiam gaudet: eo facilius
exuens circundatum torporem. Sed eo derelicto non potest remanere. Nihil ei remedio in comitialibus
morbis præferetur Prodest & cerebrum mustelæ inueteratum potumq;: & iecur eius. Testiculi. uuluæ
que aut nentriculus inueteratus cum coriandro: ut diximus: item cinis. siluestris uero tota in cibo sum-
pta. Eadem omnia prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum condimentis quæ fastidium abstergant:
ablatis pedibus & capite. Cochlearũ cinis addito semine lini & urticæ cum melle inunctos sanat. Magis
placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre pullorũ hirundinum
sinistro lacerto annexi. Dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. Quod si pullus is detur incipienti in
cibo: quem primum peperit: cum quis primũ tentatus sit: liberatur eo malo. Postea medetur hirundinũ
sanguis cum thure: uel cor recens deuoratum. Quin & e nido earum lapillus ĩpositus recreare dicitur cõ
festim: & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum: & senectus serpentium. Ie-
cur uulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum. Cor pulli uulturini adalligatum. Sed
& ipsum uulturem in cibo dari iubent: & quidem satiatum humano cadauere. Quidam pectus ei bi-
bendum censent: & in cerrino calice. Aut testes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinque dierum
abstinentia uini ob id inueteratos. Fuere & qui. xx. unam muscas ruffas: & quidem emortuas in po-
tu darent: infirmioribus pauciores. Morbo resistunt regio sordes aurium: aut mammarum pecudis de
narii pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulso. Multipeda
in uini hemina. Vermes terreni in aceto mulso cum myrrha Gallina si sit luteis pedibus prius aqua puri
ficatis: dein collutis uino quod bibatur. Cerebrum perdicis aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plu-
marum aut ĩteraneorũ palumbi: sed in mulso ad cochlearia tria. Passerum cinis sarmentis crematorum
cochlearibus duobus in aqua mulsa. Auis icterus uocatur a colore: quæ si spectetur: sanari id malum
tradunt & auem mori. Hanc puto latine uocari galgulum. Phreniticis prodesse uidetur pulmo pecu-
dum calidus circa caput alligatus. Nam non modo muris cerebrum dari potui ex aqua: aut cinerẽ mu-
stelæ: uerum

stellæ. uerum etiam inueteratas herinacei carnes quis possit furenti etiam si certa sit medicina? Bubonis quidem oculorum cinerem inter ea quibus prodigiose uitam ludificantur: acceperim. Præcipueq; febriũ medicina placitis eorum renunciat. Namq; & in. xii. signa digessere eam sole transmeante: iterumq; luna: quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidem crematis tritisque cum oleo perungi iubent ægros: cum geminos transit sol: cristis: & auribus & unguibus gallinaceorum. Si luna rasis barbis eorum. Si uirginem alteruter hordei granis. Si sagittarium uespertilionis alis. Si leonem luna tamaricis fronde: & adiiciunt satiuæ. Si aquarium e buxi carbonibus tritis. Ex istis confessa aut certe uerisimilia ponemus: sicut & lethargum olfactoriis excitari. Inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis: aut iocinere usto. his quoq; pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicinæ clinice prope modum nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus. Primumq; eũ quem adalligari iubent puluerem: in quo se accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentem longissimum. Pseudophecen uocant uespam: quæ singularis uolitat. Hanc sinistra manu apprehensam subnectũt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam. Viperæ caput abscisum in linteolo: uel cor uiuentis exemptum. Muris rostellum auriculasq; summas roseo panno: ipsumq; dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculum effosum mox cum capite suo deciso in pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uoluit. Propter hunc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiosa. Appionis interpretatõe qua colligit solis operum similitudinem huic animali esse ad excusandos gentis suæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectum. Tertiũ qui uocatur fullo albis guttis dissectum utriq; lacerto adalligant. Cætera sinistro: cor anguium sinistra manu exemptũ uiuentibus. Scorpionis caudæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro: ita ut nec scorpionem dimissum: nec eum qui alligauerit: uideat æger triduo: Post tertium circũitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circundant totidem modis ad singulos dicentes: quare faciant: qui medebũtur. Limacem in pelliculam uel quattuor limacum capita præcisa harundine. Multipedam lana inuolutã. Vermiculos ex quibus tabani fiunt: ante q̃ pennas germinẽt. Alios e spinosis frutetis lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleasq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem inclusum capsulis subiiciunt capiti: & sub dicessu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum: inueteratumq; conteri: & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cũ melle. Alii fimum drachma una in lactis caprini: uel ouilli: uel passo cyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeant deuorandas. Aspidis cutem pondere sexta parte denarii cum pipere pari modo parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chrysippus philosophus tradididit phryganion adalligatum remedio esse quartanis. Quod eẽt animal: nec ille descripsit: nec nos inuenimus qui nouisset. Demonstrandum tamen fuit a tam graui auctore dictum: si cuiusquam cura efficacior esset ad inquirendum. Cornicis carnes esse: & nidum illinire in longissimis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi: quoniã miseria copia spei deiecta: anne aranei quem lycum uocant tela: cum ipso specu toto resina cæraq; imposita utrisq; temporibus & fronti prosit. Aut ipse calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodesse traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase quo cibum capiat. Quo genere & recidiuas frequenter abigi affirmãt Hydropicis oesypum ex uino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anserinum adipem & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri aquam trahere promittitur. Igni sacro medetur oesypum cum pompholyde & rosaceo. Ricini sanguis. Vermes terreni ex aceto illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere p̃stat: ut qui id fecerit anteq̃ incipiat uitium: toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Viperæ caput aridum asseruatum & combustum: dein ex aceto impositum. Senectus serpentium ex aqua illita a balneo cũ bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo colũbino deletur per se illito: uel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus quæ in melle sunt imortuæ ipositis. Polentaq; iposita inspersa. Si in uerendis sit: cæterisq; ibi ulceribus occurrit e melle oesypum cum plũbi squamis. Item fimum pecudũ incipientibus carbunculis. Tubera & quæcunq; molliri opus sit efficacissime anserino adipe curantur. Idem præstat & gruum adeps. Furunculis mederi dicitur araneus si priusquã nominetur sit impositus & tertia die solutus. Mus araneus pendens enecatus sic ut terram nec postea attingat: ter circundatus furunculo toties expuẽtibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est rufum maxime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muscæ ipari numero infricatæ digyto medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punici & salis pari pondere. Ambustis capitum canis cinis medetur. Item gliriũ cum oleo. Fimum ouium cum cera cõmixtum. Murium cinis & cochlearum. Eoq; sic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps uiperinus. Fimi colũbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus.

Eius erit copia spei detecto

Pumicis

Terreni uermis cinis cum melle illitus etiam dolores tollit. Item amphisbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uentre arefactus contritusq; cum adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cum lilii radice: si magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodest & inueterata. Herinacei spasticis. item mustellæ cinis. Serpentiũ senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthotonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potũ Reduuias & quæ in digytis nascuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo super illito butyro ouillo cum melle. item folliculus cuiuslibet animalis fellis. Vnguium scabriciã canthari des cum pice tertio die solutæ: aut locustæ frictæ cum seuo hircino. Pecudũ seuum. Aliqui miscent uiscũ & portulacam: uel æris florem. ita ut tertio die soluant. Sanguinem sistit e naribus seuum ex omento pecudum illitum. item coagulum ex aqua maxime agninum subditum uel infusum etiam si alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed & ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem sanguinem sistunt cochleæ contritæ frõti illitæ. Aranei telæ suppositæ. Gallinacei cerebellum: uel sanguis profluuia a cerebro. item columbinus sanguis ob id seruatus concretusq;. Si uero ex uulnere immodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis ĩpositus mire sistit. Et uulneribus medentur oesypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus. Ad carcinomata ac serpentia quoq; ualet. Erodit & ulcerum margines. Carnesq; quæ excrescunt ad æqualitatem redigit. Explet quoq;: & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro: aut cinere ex ossibus fœminum agninorum: maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoq; ipso ouium sub testa calefacto & subacto tumor uulnerum sedatur. Fistulæ purgantur sananturq;. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere. Excrescentia oĩa spodii uice erodit ac persanat. item murino fimo eroduntur. itemq; mustellæ fimi cinere. Duricias etiã in alto ulcerum & carcinomata persequitur multipeda trita: admixta resina terebinthina & sinopide. Eadẽq; utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsorum genera mirandos usus habet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omnia. Nomas uero combusti cum pari pondere anisi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni: adeo ut neruos quoq; abscissos illitis solidari infra septimum diem. Democritus persuaserit. Itaque in melle seruandos censet. Cinis eorum margines ulcerum duriores absumit cum pice liquida uel simblio melle. Quidã arefactis in sole ad uulnera ex aceto utuntur: nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadem ratio & terrenarum cochlearum est: quæ tusæ & ĩpositæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistunt: quæ non adhærent. Herpes quoque animal a græcis uocatur: quo præcipue sanantur quæcunque serpunt. Cochleæ quoque prosunt cum testis suis tusæ cum myrrha quidem & thuræ etiam præcisos neruos sanare dicuntur. Draconum quoque adeps siccatus in sole magnopere prodest. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis sale uiperino in cibo sumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: & sanari celerius. Antonius musa medicus cum incidisset insanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraque celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle. Item fimus columbinus cum arsenico & melle ea quæ erodenda sunt. Bubonis cerebro cum adipe anserino mire uulnera dicuntur glutinari. quæ uocantur cacoethe. Cinis etiam fœminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis sanat. Vlula quoque auis cocta in oleo cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera sanãda ualet. Vlcerum labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustelæ. Verberum uulnera atque uibices pellibus ouium recentibus impositis oblitterantur. Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cæra. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis: cornuq; ceruino: & cæra mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis: quæ subinde subfundantur fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardius cinis siluestris muris cum melle: aut cum uermium terrenorum cinere. Qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudũ pulmo præcipue ex ariete seuum ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino. Ad uitiliginem & cãtharides cum rutæ foliorum duabus partibus in sole: donec formicet cutis: tolerandæ sunt. Postea fouere: oleoque perungere necessarium: iterumq; illinire: idq; diebus pluribus facere cauentes exulcerationem multam. Ad easdem uitiligines: & muscas illini iubent cum radice lapathorum. Gallinarum fimum candidum seruatum in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubonis cerebrum cum aphronitro. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq; alia extrahenda sunt corpori: euocat mus dissectus ipositus. Præcipue uero lacerta dissecta: & uel caput eius tantum contusum cum sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectantur contusæ ipositæq; cũ testis: & eæ quæ manduntur exemptæ testis. Sed cum leporis coagulo efficacissimæ.

ficacissimæ. Ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscunq; quadrupedis intra tertium diem approbãt effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. Cap.iiii.

Audantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis membranæ a partu
I ouiũ proficiunt: sicut in capris rettulimus. Fimũ quoq; pecudum eodẽ usus habet. Locustarũ suffitu stranguriæ maxime mulieꝝ iuuatur. Gallinaceoꝝ testes subinde si a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninũ lac epotum. Euocat mẽbrana e canum secundis: si terram nõ attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimũ murinum aqua pluuia dilutum mãmas mulierum a partu tumescentes reficit. Cinis herinaceorũ cum oleo perunctaꝝ custodit partus contra abortus. Facilius enituntur quæ fimum anserinũ cum aquę cyathis duobus sorbuere. Aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti ĩ ceruices & scapulas: ne nerui doleant: præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Iidem per se impositi: mãmarũ suppurationes concoquunt & aperiunt extrahuntq;: & ad cicatricẽ perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniũtur & in gramine uermiculi qui adalligati collo continẽt partũ. Detrahũtur aũt sub partu: alias eniti nõ patiuntur. Cauendũ etiã ne in terrã ponant. Conceptus quoq; causa dantur ĩ potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant partũ. Item conceptum impositæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacãtho illitæ profluuia sistunt. Prosunt & purgationibus sumptæ ĩ cibo: & uuluam auersam corrigunt cũ medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cypri. Inflationes quoq; uuluarum discutiunt exemptæ testis: tritæq; cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eliguntur. Alio modo africanæ binæ cum fœnogræco quod tribus digytis capiatur additis mellis cochlearibus quattuor. Illinuntur aluo prius irino succo perunctæ. Sunt & minutæ longæq; cãdidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq; in farina miscentur lomento æquis portionibus. Cãdoremq; & leuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperã mulier prægnans si transcenderit: abortum faciet. Item amphisbenam mortuã dũtaxat. Nam uiuam habentes in pyxide impune trãseunt: etiam si mortua sit. Atq; adseruata partus faciles præstat uel mortua. Mirum si non adseruatam transcenderit grauida: innoxiam fieri: si protinus transcẽdat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguium senectus adalligata lumbis faciliores partus facit protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendum cum thure. Aliter sumpta abortum facit. Baculus quo angui rana excussa sit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item araneus qui filum deducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod si redeuntẽ prehenderit. inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ repertus nido custodit partus cõtra omnes abortuum insidias. Penna uulturina subiecta pedibus adiuuãt parturientes. Ouum corui grauidis cauẽdum constat: quoniam transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso potum uidetur fœcundas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anserinus aut cygni emollit. Mammas a partu custodit adeps anseris cũ rosaceo & araneo. Phryges & lycaones mammis puerperio uexatis ĩuenere otidum adipem utilem esse & in iis quæ uulua strangulentur: & blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ stantes mammas seruat. Putant & ter circundatas ouo perdicis nõ inclinari. Et si sorbeantur eadem: fœcunditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anserino adipe perũctis mammis dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarum sedare si cum cimice trito illinant. Vespertilionum sanguis psilothri uim habet: sed malis puerorum illitus non satis proficit nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur. Sic enim aut in totum tollũtur pili: aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Est autem duplex: rubens utiq; & cãdidum. Aliq sanguine & iecur eius ammiscent. Quidam in tribus heminis olei discoquunt uiperam exemptis ossibus & psilothri uice utuntur: euulsis prius pilis: quos renasci nolũt. Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte caprino. Item per se cinis cum lacte. Canis primi partus euulsis pilis quos renasci nolunt: uel nõdum natis perunctis partibus: alii non surgunt. Idem euenire traditur sanguine ricini euulsi cani. Itẽ hirũdinino sanguine uel felle.

Promiscuæ medicinæ. Cap.v.

Vis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt. Si uero oculi nigri nascentiũ
o placeant: soricem prægnanti edendum. Capilli ne canescant: uermium terrenorum cinere præstari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur præsidium est anguinum coagulum ex aqua potum. Aut si uitium coagulato lacte acciderit: discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimum est. Ossibus in canino fimo inuentis adustio infantium: quæ uocatur siriasis adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morsu emendantur. Postea harundini adalligatæ suspenduntur in fumo. Traduntque pariter cum ea expi-

rante sanari infantem. Cochlearum saliua illita infantium oculis: palpebras corrigit gignitq;. Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies .xxx. medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearum harenaceæ duriciæ. Eæ dētitionem facilem præstant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus ceræ procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniē punctis emissam e cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix ē serio complecti quædam non omittenda tamen: quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quod sub cauda unam cauernam habeat. Id agendum ut per aurum aut argētum aut ostrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illagatur. & in fimo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam obtinent. Bouis capiti lapillum tradūt inesse: quem ab eo expui si necem timeat inopinatis præciso capite exemptum adalligatumq; mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent. Et limacis lapillum siue officulum quod inuenitur in dorso. Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt uermiculi in spinosis hærbis asperi: lanuginosi. Hos adalligatos protinus mederi tradūt infantibus: si qd ex cibo hæreat. Somnos allicit oesypum cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutum: uel cū adipe anserino & uino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Putant & per se rostrum eiusdem effectus esse uino collutum. E diuerso somnum arcet uespertilionis caput aridum adalligatum. In urina uirili lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohibet. Nam inter amatoria esse magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dextrę partes uenerem concitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex ouis quinq; columbarum admixta adipis suilli denarii pondere ex melle sorbeantur. Passeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibicum cineres cum adipe anseris & irino p unctis si conceptus sit: partus continere. Contra īhibere uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisq; pelle arietina tradunt. itē cuiuscūq; galli gallinacei si cū sanguine gallinacei lecto subiiciātur. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ si iunctis inter se colligentur in coitu. Qui i urinam canis suam ingesserit: dicit' ad uenerem pigrior fieri. Mirum & de stellionis cinere (si uerum est) in linamento inuolutum in sinistra manu uenerem stimulare. Si transferatur in dextram inhibere. Itē uespertiliōis sanguinem collectum flocco suppositumq; capiti mulierum libidinem mouere: aut anseris linguā in cibo uel potione sumptam. Phthiriasen a toto corpore pota membrana senectutis anguinum triduo inhibet. Ac serum exempto caseo potum cum exiguo sale. Caseos in cerebrum mustellæ coagulo addat': negant corrūpi uetustate: aut a muribus attingi. Eiusdēq; mustellæ cinis si detur in offa gallinaceis pullis & columbinis tutos esse a mustellis. Iumentorum urinæ tormina uespertilione adalligato finiunt'. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo mirum dictu palumbis emissus moritur: iumentumq; liberat' confestim. Ebriosis oua noctuæ per triduum data in uino: tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur īspersus: securos præstabit a temulentia. Inuenit hoc Horus assyriorū Rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphenam auem in sardinia narrant grui similem ignotam iam etiam sardis: ut existimo. In eadem prouincia est ophion ceruis tantum pilo similis: nec alibi nascēs. Idē auctores nominauere sirulugum. Quod nec quale esset animal: nec ubi nasceretur tradiderūt. Fuisse quidem non dubito: cum & medicinæ ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui uites in campania rodant.

De miraculis quarundam bestiarum. Cap. vi.

r Eliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex secundis canis habentem: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius quā uno die uiuere. Eosq; qui arborarii pici rostrum habeant: & mella eximant: ab apibus nō attingi. Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem in quo se mula uolutauerit corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari: si unus castratus emittatur. Anguina pelle & sale & farre cum serpillo contritis uno die: deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturescente: toto anno eos ualere. Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e uestigio anguiū collecto: sparsas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tantum gigni. Non lassescere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Multas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas tantum mularum repertas: neq; aliam ullam materiam quæ non perroderetur a ueneno stygis aquæ: cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret memoria dignum est: magna Aristotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXI.
PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. Cap. i.

a Quatilium sequuntur in medicina beneficia: opifice natura ne in illis quidẽ cessanter: & pe undas fluctusq; ac reciprocos æstus amniumq; rapidos cursus improbas exerente uires. Nusq̃ potẽtia moiore: si uerum fateri uolumus. Quippe hoc elemẽtum cæteris oibus imperat. Terras deuorant aquæ. Flammas necant. Scandunt in sublime: & cælum quoq; sibi uendicant. Ac nubium obtentu uitalẽ spiritũ strangulant. Quæ cã fulmina edidit: ipso secũ discordante mũdo. Quid esse mirabilius põt aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum sit in tantam peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiã lapides subeunt portantes aliena pondera. Eædem cadentes oium terra nascentium causa fiunt: prorsus mirabili natura. Si quis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticesq; uiuant i cælum migrare aquas animãq; etiam hærbis uitalem inde deferre uicta confessione. Omnis quoq; terræ uires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiæ exẽpla ponemus. Cũctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obseruationibus. cc. lxvi. Cap. ii.

e Micant benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi inunctæ: sicut in tarbellis aquitanica gente. Exin in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morboꝝ conferentes. Et e cunctis animaliũ hoium tantum causa erũpentes. Augent numerũ deorum noibus uariis urbesq; condunt: sicut puteolos in cãpania: Statielas in liguria: Sestias in narbonensi ꝓuincia. Nusq̃ tamen largius q̃ in baiano sinu: nec pluribus auxiliandi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nõnulla etiam acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliquæ prosunt. Tantaq; eis est uis ut balneas calefaciant: ac frigidã etiã in solis feruore cogant quæ in baiano possideanæ uocantur noie accepto a Claudii Cæsaris libero. Obsonia quoq; percoquunt. Vaporant & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare. Iam generatim neruis prosunt pedibusue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractisue. Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusq; priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendentibus imposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & uocabat. M. Cicero academiam ab exẽplo athenaꝝ: ibi cõpositis uoluminibus eisdem noibus. In qua & monumentũ sibi instaurauerat. Ceu uero nõ & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitũ ipsius. Antistio uetere possidente erumperunt fontes calidi perquã salubres oculis celebrati carmine Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius. Vt protinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate. Ponam enim ipsum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ
Silua loco melius surgere iussa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & uirorum insaniam abolere produntur. In ænaria isula calculosis mederi. Et quæ uocatur acidula ab teano sidicino quattuor milibus passuum frigida. Item in stabiano quæ dimidia uocatur: & in uenafrano ex fonte acidulo. Idem contingit in uelino lacu potantibus. item in syriæ fonte iuxta taurum montem. Auctor est. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberint Ctesias scribit. iuxta romam albulæ aquæ uulneribus medent̃. Prægelidæ eæ. Sed subcutilæ in sabinis gelidissimæ suctu quodam corpora inuadunt: ut prope morsus uideri possit. Aptissimæ stomacho: neruis: uniuerso corpori. Thespieorum fons conceptus mulieribus repræsentat. Item in arcadia flumen elatum. Custodit autem partum linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patitur. E diuerso in pyrrha flumen quod aphrodisium uocatur: sterilis facit. Lacus Amphion Amphrysum

uitiligines tollit. Varro auctor eſt Titium quendam prætura functum marmorei ſigni faciem habuiſſe propter id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur: ſicut apparet in epiſtola Caſſii Parmēſis ad M. Antonium. Contra aquarum culpa in troezene omnium pedes uitia ſentiunt. Tungri ciuitas galliæ fontem habet inſignem plurimis bullis ſtillantem: ferruginei ſaporis quod ipſum non niſi in fine potus itelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres diſcutit: calculorumq; uitia. Eadē aqua igne admoto turbida fit. Ad poſterum rubeſcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medentur. Cicero in admirandis poſuit reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus in heſtiæa euthice fontes duos tradit eſſe: ceronem: ex quo bibentes oues nigras fieri: mellem ex quo albas: ex utroq; autem uarias. Theophraſtus in thuriis crathin cādorem facere: ſybarim nigriciam bobus ac pecoribus. Quin & homines ſentire differentiam eam. Nam qui ſabyrim bibant: nigriores eſſe: durioreſque & criſpo capillo. Qui ex cratide candidos: mollioreſque ac porrecta coma. Item i macedonia quæ uelint ſibi candida naſci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fuſca ad axium. Idem omnia fuſca quibuſdam in locis tradit naſci: & fruges quoq;: ſicut in meſſapiis. At in luſis archadiæ quodam fonte mures terreſtres bibere & conuerſari. Erythris aloes amnis pilos gignit in corporibus. In boeotia ad trophonium deum iuxta flumen orchomenon duo ſunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde numinibus inuentis. In cicilia apud oppidum iuſgum riuus fluit unus: ex quo bibentium ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit. In cea inſula fontem eſſe qui habetes facit. Zame in africa ex quo canoras uoces. Vinū tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quo diximus aſſerunt. Mutianus andrie fonte Liberi patris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdem dei uinum fluere. Si au feratur e conſpectu templi ſapore in aquam tranſeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta ſolos ciliciæ fontem. Throphraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdem uirtutis fonte lycos in indiæ terris fontem eſſe cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis traditur. Theopompus in ſcotuſis lacum eſſe dicit: qui uulneribus medetur. iuba in troglodytis lacum inſanum malefica ui appellatum: ter die fieri amarum ſalſumque: ac deinde dulcem: totienſque etiam noctu ſcatentem albis ſerpentibus uicenum cubitorum. idē in arabia quoque fontem exilıere tanta ui ut nullum non pondus impactum reſpuat. Theophraſtus marſyæ fontem in phrygia ad celenarum oppidum ſaxa egere. Nō procul ab eo duo ſunt fontes claeon & gelon ab effectu græcorum nominum dicti. Cyzice fons Cupidinis uocatur: ex quo potantes amorem deponere Mutianus credit. Crānone eſt fons calidus citra ſummum feruorem qui i uinum additus triduo calorem potionis cuſtodit in uaſis. Sunt & mattiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quorū hauſtus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciunt aquæ. Quod ſi quis fide carere ex iis aliqua arbitratur: diſcat in nulla parte naturæ maiora eſſe miracula: q̄q̄ inter initia operis abūde multa rettulimus

Silian. Cteſias tradit ſiderim uocari ſtagnū i idis in quo nihil innatet: ſed oīa mergantur. Celius apud nos i auer

ſtrab. no ait etiam folia ſubſidere. Varro aues quæ euolauerit emori. Contra in africæ lacu apuſcidamo omnia fluitant: nihil immergitur. Item in ſiciliæ fonte ephintia: ut Appion tradit. Et in medorum lacu puteoq;. Saturni Neptunni fons limire tranſire ſolet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoq; eſt q; cum piſcibus tranſit. Reſponſa ab iis petunt incolæ cibo: quem rapiunt annuentes. Si uero euentum negent:

Aleos caudis abigunt. Amnis olachas in bithinia Brietium alluit: hoc eſt & templo & deo nomen: cuius gurgi-

Briazim te periuri notantur pati uelut flammam urentem. In cantabria fontes tamarici in aurio habentur. Tres ſunt octonis pedibus diſtantes. In unum alueum coeunt uaſto amne. Singulis ſiccantur duodecies diebus: aliquando uicies citra ſuſpitionem ullam aquæ: cum ſit illis uicinus fons ſine intermiſſione largus. Dirumque eſt non profluere eos aſpicere uolentibus: ſicut proxime Lartio Licinio legato poſt præturā: poſt ſeptem dies accidit. In iudæa riuus ſabbatis omnibus ſiccatur. E diuerſo miracula alia dira Cteſias i armenia ſcribit eſſe fontem: ex quo nigros piſces ilico mortem afferre i cibis. Quod ex citra danubii exortum audiui: donec ueniatur ad fontem alueo appoſitum: ubi finitur id genus piſcium. Ideoque ibi caput eius amnis intelligit fama. Hoc idem & in lydia in ſtagno nympharum tradunt. In arcadia ad pheneum aqua profluit e ſaxis ſtyx appellata: quæ illico necat: ut diximus. Sed eſſe piſces paruos i ea tradit Theophraſtus lœtales & ipſos: quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus

Chytros & in trechea apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die ſi quiſquam biberit. Varro ad ſoracten ſcripſit eſſe fontem: cuius ſit latitudo quattuor pedum: ſole oriente eum exundare feruenti ſimilem: aueſque quæ guſtauerint: iuxta mortuas iacere. Nanque & hæc inſidioſa conditio q; quædam etiam blandiuntur aſpectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: ſed hanc putant nimio frigore eſſe noxiam: utpote cum profluens ipſa lapideſcat. Aliter circa theſſalica tempe quoniam uiſus omnibus terrori eſt. Traduntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui ſpatio. Mirūq; ſiliqua ſilueſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur ſemper florens purpura. Et quædam ſui generis hærba in labris fontis uiret. In macedonia non procul ab Euripidis poetæ ſepulchro duo riui confluunt:

alter ſaluberrimi

alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons est qui quacunq; rigat lapideam facit terram. Item calidæ aquæ in euboea. Lebedon nanq; alluit riuus: in quo saxa in altitudinem crescunt. in eurymenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In collosis flumen est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluuntur saxa fiunt cũ ramis. Distillantes quoq; guttæ in lapides durescunt. in antris coryciis. nam miæze in macedonia etiã pendentes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis utroq; modo columnas faciunt: ut in phausia chersonnesi rhodo in antro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exẽplis. Rhodiorũ

De qualitate aquarum in salubritate uel cõmoditate earum. Cap. iii.

Væritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasq; merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuque ipso extenuari atque proficere. Eoque miror cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferunt: quoniam leuissima sit hymbrium aqua: ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. ideoque & niues præferunt imbribus: niuibusque etiam glatiem uelut ad infinitum coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse & glaciẽ multo leuiorem aqua. Horum sentẽtiã refellere interest uitæ. in primis enim leuitas illa depræhẽdi aliter quam sensu uix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in cælum: cum etiam lapides subire appareat: cadensque inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ sordium inesse plurimum sentiatur: citissimeq; ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemque subtilissimum elementi eius uideri miror: apposito grandinum argumẽto e quibus pestilentissimum potum esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario: ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant: quoniam exactum sit inde: quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatiõe deprehenditur: & rore nimio scabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis causis. Pluuias quidem aquas celerrime putrescere conuenit: minimeque durare in nauigatione. Epigenes autem aquam quæ septies putrefacta purgata sit perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici confitentur inutiles aluo duricias facienres facibusq; etiam limi non aliis inesse plus: aut animalium quæ faciunt tedium confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse: sicuti nec torrentium ullius: lacusque plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex coaspe & euleo tantum bibunt. Eæ quãuis in longinqua comitantur illos. Et horũ placere potum non quia sint amnes apparet. quoniam nec e tigri nec euphrate: nec e multis aliis bibunt. Limus aquarum uitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat salubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnantur amaræ: & quæ scobem statim implent: quod euenit troezene. Nam nitrosas atque salmacidas & fæculentas in desertis rubrum mare petentes addita polenta utiles intra duas horas faciunt: ipsaque uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnũ faciunt: quinq; malum colorem bibentibus referunt: & si uasa ære inficiunt: aut si legumina tarde percoquunt. Si liquatæ leniter terram reliquunt: decoctæque crassis obducunt uasa crustis. Est etiamnum uitium non fetidæ modo uerum omnino quicquam recipientis iucundum, sit illud licet gratumque: & ut sæpe ad uicina lactis accendens. Aquam salubrem aeri quã simillimam esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in mesapotamia cabure. Fabulæ rationem afferunt: quoniam eo iuno perfusa sit. De cætero aquarum salubrium sapor odorue nullus esse debet. Quidam statera iudicant de salubritate: frustrante diligentia: quando perrarum est ut leuior sit aliqua. Certior subtilitas inter pares meliorem esse quæ calefiat refrigereturq; celerius. Quin exhaustam uasis ne manus pendeant depositisq; in humum tepescere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum ut in oppidis constare uideo. Sed iis quibus exercitationis ratio crebro haustu cõtingit: & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria. Vt quæ cælum uideant super omnia obseruatio una. Eadem & ad perennitatem pertinet: ut illa uado exiliat uena non e lateribus. Nam ut tactu gelida sit: etiam arte contingit. Si etiam expressa in altum: aut e sublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur: Eadem Neronis principis inuentum est decoquere aquã: uitroq; demissam in niueis refrigerare. Ita uoluptas frigoris cõtingit sine uitiis niuis. Omnem utique decoctam utiliorem esse conuenit. Item calefactam magis refrigerari subtilissimo inuento. Vitiosæ aquæ remedium est si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistitur sanguis. Aestus in balneis arcetur si quis ore teneat: Quæ sunt haustu frigidissimæ: non perinde & tactu esse alternante hoc bono multi familiari exemplo colligunt. Clarissima aquarum omnium toto orbe frigoris salubritatisque palma præconio urbis martia est: inter reliqua deum munera urbi tributa. Vocabatur hæc quõdam aufeia. Fons autem ipse piconia. Oritur in ultimis montibus pelignorum. Transit marsos & fucinum lacum romam non dubie petens. Mox specu mersa in tyburtina se aperit nouem milibus passuũ fornicibus structis perducta. Primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Martius unus e regi-

bus. Postea Q. Martius rex in prætura. Rursusq; restituit. M. Agrippa. Idem & uirginē adduxit ab octaui lapidis diuerticulo duo milia passuū prenestina uia. Iuxta est herculaneus riuus: quem refugiens uirginis nomen obtinuit. Horum amniū comparatione differentia supradicta deprehenditur cum quantum uirgo tactu præstet martia haustu. Quanqam utriusq; iampridem urbi periit uoluptas ambitione auaritiaque in uillas ac suburbana detorquentibus publicam salutem. Non abre sit querendi aquas iunxisse rationem. Reperiuntur in conuallibus maxime: & quodam conuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi septentrionales ubique partes aquosas existimauere. Qua in re uarietatem naturæ aperuisse conuenit. In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo siluigeri ab aquilonis tantum parte sunt. At olympus ossa parnasus appenninus alpes undiq; uestiuntur: amnibusq; perfunduntur. Aliqui ab austro sicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obseruationis indicabitur. Aquarum sunt notæ iuncus aut harundo: aut hærba de qua dictum est. Multumq; alicui loco pectore incubans rana. Salix. n. erratica & alnus aut uitex aut hedera sponte proueniunt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e superioribus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est ante ortum solis longius intuentibus. Quod ex edito quidam speculantur proni terram mento attingēte. Est & peculiaris æstimatio peritis tantum notata: quam feruentissimo æstu sequuntur dieiq; horis ardētissimis: qualis ex quoq; loco repercussus splendeat. Nam si terra sitiente humidior est ille: indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus est ut indolescat. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco inaltitudinem pedum quinq; defosso. Ollisq; e figulino opere crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto lucernaq; ardente concamerata frondibus: dein terra. Si figulinū humidum ruptumue: aut ī ære sudor uel lucerna sine defectu olei restincta: aut etiā uellus lanæ madidum reperiatur: non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excolunt locum: tanto efficatiore uasorum argumento. Terra uero ipsa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci coloris. In nigra enī scaturigines non fere sunt perennes. Figularis creta semper adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obseruantes: ut a nigra descendat ordo supradictus. Aqua semper dulcis ī argillosa terra frigidior ī tofo: Namq; & hic probatur. Dulces enim leuesq; facit: & colando continet sordes. Sabulum exiles limosasq; promittit. Glarea incertas uenas: sed boni saporis. Sabulum masculum & harena carbunculosa certas stabilesq; & salubres. Rubra saxa optimas speiq; certissimæ. Radices montium saxosæ: & silex: hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas: faciliusq; ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata uel aluminosa ocurrentia putearios necant. Experimentū huius periculi est demissa ardens lucerna si extinguatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur æstuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & sine his uitiis altitudine ipsa grauior aer: quam emendant assiduo linteorum iactatu euentilando cum ad aquam euentum est sine harenato opus surgit ne uenæ obstruantur. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt: quarum non in altum origo est: hybernis enim constant hymbribus. Quædam canis ortu sicut in macedonia apparet. Vtrunque ante oppidum pellam. Incipiente enim æstate frigida est palustris: dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit. Simili ratione portus & oppidi Athenis enneacrunos nymbosa æstate frigidior est: quam puteus in Iouis ortu. At ille siccitatibus riget.

Decoquentibus prior lectio.

Aquarum subito nascentium: aut desinentium. Cap. iiii.

m Axime autem putei circa arcturum. Nam ipsa æstate deficiunt: omnesq; quatriduo eo subsidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primum aquis redeuntibus. in sicilia quidem circa messanam & mylas hyeme in totum inarescant fontes. Aestate exundant amnemque faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æstate tantum superfluit: & maxime canis ortu: parcius si frigidior sit æstas. Quædam terræ hymbribus sicciores fiunt: uelut in narniensi agro: quod admirandis: suis inseruit. M. Cicero: siccitate lutum fieri prodens: hymbre autem puluerem. Omnis aqua hyeme dulcior est. Aestate autem minus. Autumno minime. Minusq; per siccitates. Neque æqualis amnium plerunq; gustus est. Magna aluei differentia. Quippe tales sunt aquæ qualis terra per quam fluunt. Qualesque hærbarum quas lauant succi. Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur īsalubres. Mutant saporem & influentes riui ut borysthenem uictique diluuntur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in bosphoro: ut salsi deciderent: necarentque frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna pestilentia ægypti. Nascuntur fontes decisis plerunque siluis: quos arborum alimenta consumebāt. Sicut in hemo obsidente gallos Cassandro: cū ualli gratia siluas cecidissent. Plerunq; uero dānosi torrentes corriuantur detracta collibus silua continere nymbos ac digerere consueta. Et coli mouerīq; terram callumq; summæ cutis solui aquarū interest. Proditur certe in creta expugnato oppido quod uocabatur arcadia: cessasse fontes: amnesq; q in eo situ multi erant. Rursus condito post sex annos emersisse uti quæque cœpissent partes coli.

Obseruatio historica. Cap.v.

Terræ quoque motus profundunt sorbentq; aquas: sicut circa pheneum arcadiæ quinquies accidisse constat. Sicut & in corico monte amnis erupit: postea quam cœptus est coli. Illa mutatio mirabilis nulla euidēte causa apparet: sicut in magnesia calidas factas frigidas alias nō mutato sapore. Et in caria ubi Neptunni templum est amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in salem. Est & illa miraculi plena arethusam syracusis fimum redolere per olympia: uerique simile: quoniam alpheus in ea insula sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cheronneso nono anno purgamenta egerit. Mutātur & colores aquarum: sicut babyloniæ lacus æstate rubras habet diebus undecim. Et borysthenes æstatis temporibus cæruleus fertur: quāquam omniū aquaꝝ tenuissimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile. Austris flantibus superiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum: & aliud est: quod nullum halitum non modo nebulam emittit Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauiores post brumam fieri.

Ratio quæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid prosit nauigatio & medicinæ aquæ marinæ. Cap.vi.

Aeterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum est: crassitudine binum digytorum cōmissuris pixidatis ita ut superior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes sursum elici: minimum erit si uno cuniculo uenit in binos actus: laminæ esse debebunt ꝑ quas surgere in sublime opus fuerit e plumbo: subit altitudinem exortus sui: ut si longiore tractu ueniat subeat crebra: descendatque libramenta ne pereant. Fistulas denum pedum longitudinis esse legitimum est. Et si quinariæ erunt sexagena pondo pendere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiōes. Denaria appellatur: cuius laminæ latitudo antequam curuetur digytorum decem est dimidioque eius quinaria. In omni anfractu enim collis quinariam fieri ubi dometur impetus: necessarium est. Item castella prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror: cum alioquin lauari calida frequenter indicæret: uidelicet quia medicina tunc non erat hæc: quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyticis: aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo: atque purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt: plurimis horis perpeti calorem earum: quod est inimicissimum. Namque paulo diutius q̄ balneis uti oportet. Ac postea frigida dulci sine oleo discedentibus: quod uulgus alienum arbitratur. Idcirco nō alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uastitate odoris capita replentur: & frigore infestantur sudātia: reliqua corporum parte mersa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidique iam turgidos bibendo: in tantū ut annuli integerentur cute: cum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine crebro salis gustu. Vtuntur & cœno fontium ipsorum utiliter: sed ita si illitū sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatas esse credendum: sicut in egesta siciliæ: larissa troadæ magnesia: melo: lipara. Nec decolor species æris argentiue (ut multi existimauere) medicaminū argumentum est. Quando nihil eorum in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus. Item & in marinis erit: quæ calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata & fracturas ossaque contusa. idem ad corpora siccanda. Qua de causa & frigido mari utuntur. Præterea ē alius usus multiplex. Principalis uero nauigandi phthisi effectis ut diximus: aut sanguinem egerentibus sicuti proxime Anneum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neq; enim ægyptus propter se petitur: sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipsæ instabili uolutatione commotæ pluribus modis capitis oculorum pectoris medentur. Omnibusque propter quæ helleborum bibitur. Aquam uero maris per sese efficatiorem discutiendis tumoribus putant medici: si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiam maxime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoque quāuis non sine iniuria stomachi ad purganda corpora bilemque atram: aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenasmis articularibusque morbis asseruatam: & in hoc uetustate uirus deponentem. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustam: nullaque dulcium mixtura corruptam. In quo usu præcedere uomitum uolunt Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent. Qui puram dedere raphanos super mandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Testiū quidem tumori fouendo: non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera. Simili modo pruritibus: psoris: & lichenum curationi. Lendes quoque & tetra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur: ut phalangiorum & scorpionum: & ptyadi aspide respersis. Calida autem in iis assumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & colerā calida infusa clysteribus sedant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammas rigentes præcordia

maciemque corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores: capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant: lanasq; emolliũt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verum & hæc cura præuidit inuenta ratione qua sibi quisque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum si plus quam sextariis salis cum quattuor aquæ sextariis mergatur: uinci aquam: salemq; nõ liquari. Cætero sextarius salis cum quattuor aquæ sextariis salsissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putant supradictam aquæ mẽsuram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inueteratur quod uocatur thalassomeli æquis portionibus maris: mellis hymbris ex alto: & ad hunc usum aduehunt: fictiliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxine sine stomachi uexatione & sapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cum melle temperabatur quondam quod daretur appetentibus uinum ægris: ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitiis quibus uinum: nec iisdem utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq; subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aquam facillime in artus ardeũt. Est & in metu peregrinantium: ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ. Hoc cauent a balneis egressi statim frigidam suspectã hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo admixto talorum dolori tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non harena littorum maris: præcipue tenuis & solibus candens in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hactenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autẽ ut in reliquis a principalibus eorum: quæ sunt sal & spongia.

De generibus salis: & confecturis: & medicinis & obseruationibus. Cap. vii.

Al omnis aut fit: aut gignitur: Vtrũq; pluribus modis: sed causa gemina coacto humore uel siccato. Siccatur in lacu tarentino æstiuis solibus: to tumq; stagnum in salem abiit modicum alioquin altitudine genua non excedens. Item in sicilia in lacu qui cocanicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tantum inarescunt. sicut in phrygia cappadocia. Aspendi ubi largius coquitur & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantũdem noctu subuenit: quantum die auferas. Omnis est alius sal minutus: atq; non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Hæc enim omnis rore densatur. Et est acrior quæ in scopulis inuenitur. Sunt etiam naturales differentiæ tres. Nanq; in bactris duo lacus uasti: alter ad scythas uersus: alter ad Darios sale æstuant. Sicut ad citticium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein sole siccant. Sed & summa flum inũ densantur in sale: amne reliquo ueluti sub gelu fluente: ut apud caspias portas: quæ salis flumina appellantur. Itẽ circa mardos & armenios. Prætera apud bactros amnis ochus & oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in africa lacus & quidem turbidi salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes sicut pegasei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarũ modo cæditur renascens: maiusq; regum uectigal ex eo est q̃ ex auro atque margaritis. Effoditur & e terra: ut palam est hũore densato in cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis: quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros domosq; massis salis faciunt: aqua ferruminantes: Inuenit & iuxta pelusium Ptolemæus rex cum castra faceret. Quo exemplo postea inter ægyptum & arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri detractis harenis. Qualiter & per africæ sitientia usq; ad Hãmonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitantur hãmoniaco & ipso quia sub harenis his inueniatur appellato. Similis est colore alumini: quod schiston uocant: longis glebis: neq; perlucidis ingratus sapore: sed medicinæ utilis. Probatur quam maxime perspicuus rectis scissuris. insigne: De quo proditur: quod leuissimus intra specus suos in lucem uniuersam ꝓlatus: uix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidens cuniculorum spiritu madido sic adiuuãte molientes ut adiuuat aquæ. Adulteratur siculo: quem cocanicum appellauimus: necnon & cyprio mire simili. In hispania quoq; citeriore egelaste cæditur glebis pene transl ucentibus. Cui iampridem palma a plerisq; medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur sal sterilis est: nihilq; gignit: & in totum sponte nascens. Inter hæc sunt factitii uaria genera. Vulgaris pluribusque in salinis mari adfuso: non sine aquæ dulcis riguis: sed hymbre maxime iuuante: ac super omnia sole multo: nõ aliter inarescens. Africa circa uticam construit aceruos salis ad collium speciem. Qui uero sole lunaq; indurue re. nullo humore liquescunt: uixq; etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in creta sine riguis in salinas mare infundentibus. Et circa ægyptum ipso mari influente in solum ut credo nilo succosum. Fit & e puteis in salinas ingestis.

Ad Arios

Vel iaxartes uel iaxartes.

salinas ingestis. Prima desatio babyloniæ in bitumen liquidum cogitur: oleo simile: quo & i lucernis utū tur. hoc detracto subest sal. & in cappadociæ puteis ac fonte quem in salinas ingerunt. In chaonia excoquunt aquam ex fonte: refrigerandoque salem faciunt inertem nec candidum. Galliæ germaniæque ardētibus lignis aquam salsam infundunt. Hispaniæ quadam sui parte e puteis hauriunt muriam appellātes Et illi quidem etiam lignum referre arbitrant. Quærcus omnia ut quæ per se cinere sincero uim salis red dat. Alibi corylus laudatur. Ita infuso liquore salso. Carbo etiā in salem uertitur. Quicunq; ligno conficitur sal niger est. Apud Theophrastū inuenio imbrios harūdinis & iunci cinerem decoquere aqua solitos: donec exiguum supesset humoris. Quin e muria salsamentorum recoquitur: iterumq; consumpto liquore ad naturam suam redit uulgo e menis iocundissimus. Marinorum maxime laudatur cyprius a salamine. At e stagnis tarentinus: Ac phrygius qui tattæus uocatur. Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui laterculis affertur cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extēdit is quem cittieum appellauimus. Itaque a partu uentrem eo quem melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus suauissimus omniū tarentinus atque candidissimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos uero salis non fit: nisi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaseus: neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ullius spuma: aut ramentum aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiæ. Rubet memphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem sicilia tāti splendoris: uti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ usus antiqui tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcūq; e marinis ex genere eo: præcipue spumeum. Iumentorū uero & boum oculis trageseum & beticum. Ad obsoniū & cibū utilior q̄sq̄s facile liquescit. Itē humidior minorem enim amaritudinem habent: ut atticus & euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & siccus: ut megaricus. Conditur etiam odoribus additis: & pulmentarii uicem implet excitans auiditatem: inuitansque in omnibus cibis: ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera cō dimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armentaq; & iumenta sale maxime solicitantur ad pastum: multo largiores lacte: multoq; gratiore etiam in caseo dote. Ergo hercule uita humanior sine sale nequit degere: adeoque necessarium elementum est: ut transierit intellectus ad uoluptates animi quoque. Nam ita sales appellantur: omnisque uitæ lepos & summa hylaritas laborumque requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiā militiæq; īterponitur salariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex nomine salariæ uiæ: quoniam illa sal in sabinos portari consuerat. Ancus Martius rex salis modia sex milia in congiario dedit populis: & salinas primus instituit. Varro ēt pulmentarii uice usos ueteres auctor est. Esitasse enim salem cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen in sacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum syn ceritas summam fecit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis: quæ leuissima ex eo est & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisque naturæ & croci coloris aut ruffi ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato ceu gari dissentiens a sole non modo a spuma. In ægypto inuenitur uideturque nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim i sale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica: aut plerunq; testa trita. Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille non nisi oleo resoluatur: & unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uasis summa est. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aspera excalfactoria stomacho inutilis Sudorem cit. Aluum soluit in uino & aqua acopicis & smegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ concutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo: ab aliis salsilago tota liquida marina aqua salsior ui distans. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus quod garon uocauere intestinis piscinm cæterisque quæ abiicienda essent: sale maceratis: ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce quem græci garon uocabant. Capite eius usto suffitu extrahi secundas morantes.

Vmbros. Vetusta Exēplaria.

Animi quoq; sam nia sales

De scombro pisce & muria. & alece. Cap. viii.

Vnc e scombro pisce laudatissimum in finibus carthaginis spartarie & cetariis: sociotum appellatur singulis milibus nummum permutantibus congios pene binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in precio esse cœpit: nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidē & mauritania beticaque & carteia ex occeano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiq; & leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero in dalmatia. Vitium huius est alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoque confici. Apuam nostri aphyen græci uocant: quoniam is pisciculus e pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum appellant. Transit deinde in luxuriam creueruntque genera ad infinitum: sicuti garum ad colorē

mulsi ueteris:adeoq; dilutam suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniarum superstitionem: etiam sacris iudæis dicatum:quod fit e piscibus squamma carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas echinos urticas cammaros mullorum iocinera. Innumerisq; generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desideriis uitæ:& ipsa tamen nonnulli usus in medendo. Nanq; & al ece scabies pectoris sanatur infusa per cutem incisam. Et contra canis morsus draconisq; marini prodest. In linteolis autem conceptis imponitur. Et garo ambusta recentia sanantur: si quis infundat ac nõ nominet garum Contra canum quoq; morsus prodest: maximeq; crocodili:& ulceribus quæ serpunt: aut sordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoq; siue illa salsugo spissat: mordet: extenuat: siccat. Dysentericis utilis est etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus ĩfunditur. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

De natura salis & eius medicinis. Cap. ix.

s Alis natura est per se ignea & inimica ignibus fugiens eos: oĩa erodẽs. Corpora uero astringẽs siccans alligans. Defuncta autem ac putrescentia ita uendicans ut durent ea per secula. In medendo uero mordens: adurens: repugnans: extenuans: dissoluens. Stomacho tantum inutilis præterquã ad excitandam auiditatem. Aduersus serpentium morsus cum origano melle hysopo. Contra cerastem cum origano aut cædria aut pice aut melle. Auxiliatur contra scolopendras ex aceto potus. Aduersus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis: ex oleo uel aceto illitus. Aduersus crabrones uero uel uespas similiaq; ex aceto. Ad heterocranas capitisque ulcera & pustulas papulasue & incipientes uerrucas cum seuo uitulino. Item oculorum remediis: &ad excrescentes ibi carnes totiusq; corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplastrisque additur. Ad hoc maxime ꝓbatur tragasæus aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruore oculis suggillatisque cum myrrhæ pari pondere ac melle: aut cum hysopo ex aqua calida: utq; foueantur salsugine. Ad hæc hispaniensis eligitur: contraq; suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim sugillationibus in linteolo inuolutus crebroq; ex aqua ferenti impositus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concepto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra scabritiem linguæ frictus cõminutusque. Aiunt dentes non erodi neq; putrescere si quis quottidiẽ mane ieiunus salem cõtineat sub lingua: donec liquescat. Lepras idem: & furunculos: & lichenas: & psoras emendat cũ passa uua exemplo eius ligno: & seuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane: maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tonsillis & uuis cum melle prodest. Quicũq; ad anginas. Hic amplius cum oleo & aceto. Eodem tempore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia: & tinearum genera pellit in uino potus. Aestus balnearum conualescentes ut tolerari possint: linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem maxime usurpanda obseruatione circa humeros & renes in saccis aqua feruẽti crebro madefactus leuat. Colum torminaq; & coxarum dolores potus & in iisdem siccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus. Ibi maxime obseruanda usurpatione qua quidem totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicũt. Itaq; cornea uidemus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedum. Item perniões. Ambustis ex oleo imponitur: aut cõmanducatus: pustulasq; reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusq; quæ serpũt ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cum uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cum farina hordei super imposito linteolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignem contra pruritus quos sentiunt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere: feruoresq; febrium cum oleo perunxere: & tussim ueterem linctu eius discussere. Clysteribus ĩfudere ischiadicis. Vlceribus excrescentibus uel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis: ita ut batuerentur ante ictum ulcera. Bibitur & contra oppium ex aceto mulso. Luxatis imponit᷑ cũ farina & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto potus & illitus cum resina ꝓdest. Ad omnia autem spuma salis iucundior utiliorq;. Sed quicũq; sal acopis additur ad excalfactiones. itẽ smegmaticis ad extrahendam cutem leuandãq;. Pecorum quoq; scabiem & boum illitus tollit. Datusq; lingẽdus: & oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

Tattæus

Vt astringant᷑ arcte uinctu loca. Diosc.

De nitri generibus: & confecturis: & medicinis: & obseruationibus. Cap. x.

n On est differentia & nitri natura non multum a sale distans: & eo diligentius dicenda: quia palam est & medicos qui de eo scripsere ignorasse naturam. Nec quẽquam Theophrasto diligentius tradisse. Exiguũ fit apud medos canescentibus siccitate conuallibus: quod uocãt halmiraga. Minus etiam in thracia iuxta philippos sordidum terra: quod appellant agrium. Nam quercu cremata nunquam multum factitatum est: & iampridem in totum omissum. Aquæ uero nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in clicis macedoniæ: quod uocant calestricum: candidum: purumq;: proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit

Cliætis uel letis

nitrum circa

nitrum circa canis ortum nouenis diebus:totidemq; cessat:ac rursus innatat:& deinde cessat. Quo appa ret soli naturam esse quæ gignat:quoniam compertum est nec soles proficere quicquã cũ cesset:nec hym bres. Mirum est & illud scatebra fonticuli semper emicante:lacum nec augeri nec effluere. Iis autem die- bus quibus gignitur si fuere hymbres:salsius nitrum faciunt:aquilones deterius:quia ualidius cõmouẽt limum. Et hic quidem nascitur. In ægypto autem conficitur multo abundantius:sed deterius. Nam fu- scum lapidosumq; est. Fit pene eodem modo quo sal:nisi q; salinis mare infundunt. Nilum autem nitra- riis. Excedente nilo siccantur:decedente madẽt succo nitri. xl. diebus cõtinuis. non ut in macedonia statis. Si autem hymbres affuerint:minus de flumine addũt: statimq; ut densari est cœptum:rapitur ne resol- uatur in nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditũ in aceruis durat. Mirum in lacu ascanio & quibusdam circa chalcida fontibus summas aquas dulces esse: potarique:inferiores nitrosas. In nitro optimum quod tenuissimum & ideo spuma melior. Ad aliqua tan tum sordidum tanquã ad inficiendas purpuras tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ ægyptiis. Nam circa naucratin & memphi tantum solebant esse. Circa memphin deteriores. Nam & lapidescit ibi in aceruis:multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis uasa. Nec non frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ:in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ maxime lau- datur:antiqui negabant fieri:nisi cum ros cecidisset:prægnantibus nitrariis:sed nondum pariẽtibus. Itaq; non fieri incitatis etiam si caderet:alii operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medi corum aphronitrum tradidit in asia colligi in speluncis mollibus distillans. Specus eos colligas uocant. Dein siccant sole. Optimum putatur lydium. Probatio ut sit minime ponderosum & maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc in pastillis affertur. ægyptium in uasis picatis: ne liquescat. Vasa quoq; ea so le inarescentia perficiuntur. Nitri probatio: ut sit tenuissimum & quam maxime spongiosum fistulosũq; adulteratur in ægypto calce. Deprehenditur gustu. Sincerum enim facile resoluitur. Adulteratum pun- git. Calce aspersum reddit odorem uehementer. Vritur in testa opertum ne exiliat:alias igni non exilit ni trum:nihilq; gignit aut alit. Cum in salinis hærbæ gignantur:& in mari tot animalia: tantum algæ. Sed maiorem esse acrimoniam nitro apparet:non hoc tantum argumento: sed & illo q; nitrariæ calciamenta protinus consumunt. Alias salubres:oculorumque claritati utiles. In nitrariis non lippiunt. Vlcera alla- ta eo celerrime sanantur. Ibi facta tarde. Cit & sudorem cum oleo perunctis:corpusque emollit. In pane salis uice utuntur calastrico. Ad raphanos ægyptio:teneriores eos facit. Sed obsonia alba & deteriora: olera uiridiora. In medicina autem calfacit:extenuet:mordet:spissat:siccat:exulcerat. Vtile iis quæ euo- canda sint aut discutienda: & lenius mordenda atque extenuanda: sicut in papulis pustulisque. Quidam in hoc usu accẽsum uino austero restingunt:atque ita trito in balneis utuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cum arida iride adiecto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculorum & scabricias genarum cum fi co illitum aut decoctum in passo ad dimidias partes. Item contra argemas oculorum. Vngues decoctũ cum passo in mali punici calice adiuuat nitrum. Claritatemque uisus cum melle inunctum. Prodest den- tium dolori ex uino si cum pipere colluantur. Item cum porro decoctũ. Nigrescente sdentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia: & lendes necat cum samia terra illitum ex oleo. Auri- bus purulentis uino liquatum infunditur. Sordes eiusdem partes erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus di scutit siccum additum. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pondere ex aceto in sole illitum emen- dat. Furunculos admixtum resinæ extrahit aut cum uua alba passa:nucleis eius simul tritis. Testium in- flammationi occurrit. item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Contraque canis morsus addita resina initiis cum aceto illinitur. Sic & serpentium morsibus:phagedenis:& ulceribus quæ serpũt aut putrescunt cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tusum datur illiniturque. Discutit & tormina si decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto perunctorum: & contra algores horroresque prodest manibus pedibusq; confricatis cum oleo. Cõ primit & pruritus suffusorum felle: maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex posca potum. Aut si buprestis pasta sit ex aqua:uomitionesque euocat. iis qui sanguinem tauri biberint cum la sere datur. In facie quoq; exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec nigre scat tritumque illinitur. infunditur urceis & renum doloribus:aut rigori corporum neruorumque dolo- ribus. Paralysi lingua cum pane imponitur: Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim ueterem sanat flore mixto galbani: resinæ terebinthinæ pari pondere omnium: ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur dilutumque postea cum pice liquida sorbẽdum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio articulorum doloribus in sole iucundus est. Regium quoque morbum in uino exterminat potum. Et inflationes di- scutit. Sanguinis profluuium sistit e naribus ex feruenti aqua uapore naribus rapto. Pruriginem alumi- ne permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quottidiano fotu. Vlcera ex pituita nata cæra permixtum.

Quo genere neruis quoque prodest. Cœliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras lentigines. podagricis in balneis uti solia nitri pdest: atrophis opisthotonis: tetanis. Sal & nitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur.

Solio

De spongiarum natura. Cap. xi.

S Pongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresq; persorbentes: & quæ tinguntur in deliciis aliquando & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac perpetuis. E maribus duriores Alias quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis. Candidæ cura fiunt: e mollissimis recẽtes per æstatem tinctæ salis spuma: ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ: hoc est qua parte adhæsere: ut candorem bibant. Animal esse docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrãt: & auditu regi eas: cõtrahiq; ad sonum: exprimentes abundantiã humoris: nec auelli petris posse: ideo abscindi & saniem emittere. Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ præferunt cæteris. Nec usquã diutius durare spiritum medici affirmant. Sic & prodesse corporibus: quia nostro suum misceant: & ideo magis recentes: magisque humidas. Sed minus in calida aqua minusq; unctas: aut unctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicelli oculorum tumores leuant ex mulso impositi. Item abstergendæ lippitudini utilissimi. Eam quæ tenuissima est mollissimam quoq; esse oportet. Imponunt spõgiæ ipsæ epiphoris ex posca: & ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discutiunt: molliũt: mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vsus earum ad abstergenda: fouenda: operiẽda a fotu dũ aliud imponatur. Vlcera quoq; humida & senilia impositæ siccant. Fracturæ & uulnera spongiis utilissime fouentur. Sanguis rapitur insecando ut curatio perspici possit. Et ipsæ uulnerum inflãmationibus imponũtur: nunc siccæ: nunc ex aceto inspersæ: nunc e uino: nũc ex aqua frigida. Ex aqua uero cælesti impositæ secta. Recentia nõ patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus & fluctione occulta laborantibus quæ discutienda sunt: & iis quæ apostemata uocant melle decocto perunctis. Item articulariis alias aceto salso madidæ: alias e posca. Si ferueat impetus ex aqua eandem callo salsa madidæ. At contra scorpinnum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & succidæ lanæ uicem implent. Nũc ex uino & oleo: nũc ex eadem. Differentia hæc q̃ lanæ emolliunt spongiæ coercent rapiuntq; uitia ulcerum. Circũligantur & hydropicis siccæ: uel ex aqua tepida poscaue utcunq; blandioribus opus est opeririue aut siccare cutem. imponuntur & iis morbis: quos uaporari oporteat: feruenti ex aqua perfusæ expressæq; inter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho prosunt: & in febri contra nimios ardores. Sed spleniticis e posca. ignibus sacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet: sit ut sanas quoq; partes spatiose operiant. Sanguinis profluuium sistunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sæpius mutata. Tolluntq; testium tumorem doloremq; ex posca. Ad canum morsus utiliter concisæ imponuntur: ex aceto aut frigida: aut melle abunde subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. idem cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit uulnerum. Aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis: plurimum proficiente eo cinere contra scabricias genarum excrescentesq; carnes: & quicquid opus sit ibi destringere: spissare: explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilum uicem lintheorũq; affectis corporibus. Et contra solem apte protegunt capita. Medici inscitia ad duo nõia eas redegere Africanas: quarum firmius sit robur. Rhodiacasq; ad fouendum molliores. Nunc autem molissimæ circa muros antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est circa lyciã penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spongiæ. Polybius super ægrum suspensos quietiores facere noctes Nunc præuertemur ad marina animalia & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXII. PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

u Entum est ad summa naturæ exemplorumq; per rerũ ordinem: & ipsum sua sponte occurrit immensum potentiæ occultæ documentum: ut prorsus necaliud ultra quæri debeat: nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincente natura: & quidẽ numerosis modis declarãte. Quid enim uiolentius mari uentisue: & turbinibus ac procellis: quo maiore hoĩum ingenio in nulla sui parte adiuta est: q̃ uelis remisq;? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uersumq; totum mare in flumen.

De echenide

De echeneide pisce: & mirabili eius proprietate: & torpedine: & marino lepore: & mirabilia rubri maris. Cap.i.

t Amē omnia hæc paritérq; eodem impellentia: unus ac paruus admodum pisciculus echeneis appellatus in se tenet. Ruant uenti licet: & sæuiant procellæ: imperat furori: uiresq; tantas compescit &: cogit stare nauigia: quod non uincula ulla. nōanchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat impetus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore: non retinendo: aut alio modo quam adhærendo. Hæc tantilla est satis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula: ut in mari quoque pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humana cum rostra illa ære ferroq; ad ictus armata semipedalis inhibere possit: ac tenere deuincta pisciculus. Fertur acciaco marte tenuisse prœtoriam nauim Antonii properantis circumire & exhortari suos: donec transiret in aliam. Ideoque cæsariana classis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab astura antium remigantis ut res est etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbem reuersus ille imperator: suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio statim causa intellecta: cum e tota classe quinqueremis sola non proficeret: & exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo: ostenderuntq; Caio indignanti hoc fuisse quod se reuocaret: quadringentorūq; remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc postea quam uidere: eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos plurimorum opiniones posuimus in natura aquatilium: cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera cū celebri & consecrato etiam exemplo apud gnidiam Venerem conchas quoque eiusdem potentiæ credi necesse sit. E nostris quidam latinis remoram appellauere eum. Mirumq; e græcis: alii lubricos partus atq; procidentes cōtineri ad maturitatem alligato eo (ut diximus) prodiderunt. Alii sale adseruatum adalligatumq; grauidis partus soluere: ob id alio nomine odinolyontem appellauere. Quocunq; modo ista se habeant: quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atq; effectu in remediis sponte nascentium rerum dubitare debeant? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset. Ex eodem mari torpedo etiam procul & e longinquo: uel si hasta uirga ue attingatur quanuis prælualidos lacertos torpescere: quamlibetq; ad cursum ueloces alligari pedes proditur. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam quæ odore tantum & quadam aura sui corporis afficiat membrana: quid non de remediorum omnium momētis sperandum est? Non sunt minus mira quæ e lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu: aut in cibo datus: aliis etiam uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminam ab eo genere dumtaxat statim nausea & redundatione stomachi uitium fatentur: ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas ob id induratus sale ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animalium: ut non intereat Mullus piscis: & tenerescit tantum: & ingratior uiliorque fit. Homines quibus in pastu est: piscem olent hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficium id esse auctor est Licinius macer. In india affirmant non capi uiuentem. Inuicemque ibi hominem ibi pro ueneno esse: ac uel digyto omnino in mari tactum mori. Esse autem ampliorem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de arabia: tradit uitulos marinos ternas heminas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen arabiæ intrasse: pinguique eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ: ut asilos ab iis fugent odore.

De ingeniis: & mansuetudine quorundam piscium & ibi ex manu edant: & ubi responsa dantur ex piscibus. Cap.ii.

m Ihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia in eo uolumine quod halieuticon inscribitur. Scarum inclusum nassis non fronte erumpere: nec infestis uiminibus caput inserere: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores: atq; retrorsum ita erumpere. Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehensa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis Lupum piscem rete circundatum harenas arare cauda: atque ita conditum transire rete. Murenam maculas appetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxare: donec euadat. Polypum hamos appetere brachiisque complecti: non morsu nec prius dimittere q̃ escam circunroserit: aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil esse in esca hamum: insidiasque non ignorat: auiditas tamen tāta est: ut cauda uerberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus sollertiæ habet: sed magnū robur in pœnitendo. Nam ut hæserit in hamo: tumultuoso discursu laxat uulnera: donec excidant insidiæ .. Murenæ amplius deuorant hamum: admouentq; dentibus lineas: atque erodunt. Pytheas id tradit. Idem infixam hamo inuertere se: quoniam sit dorso cultellato: spinaque lineam præsecare. Licinius

Macer murenas tantum fœminini sexus esse tradit: & concipere e serpentibus: ut diximus ob id sibilo a piscatoribus tanquam serpentibus euocari & capi pinguescere iactatu. Fuste non interimi. Easdem feru la protinus. Animam in cauda habere certum est: eaq; icta celerrime exanimari: & capitis ictu difficulter Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt: olent. Durissimum esse pisciũ constat qui orchis uocetur: rotũ dus est: & sine squammis: totusque capite constat. Miluago quotiens cernatur extra aquam uolitans: tẽ pestates mutari Trebrius Niger auctor est. Xiphiam idest gladium rostro mucronato eẽ: ab hoc naues perfossas mergi in oceano ad locum mauritaniæ qui cotta uocetur: non procul a lyxo flumine. Idem Lo ligines euolare aqua tradit: tanta multitudine ut nauigia demergant. Et manu uescuntur pisces in pluri bus quidem Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis nos in piscinis ammirati in eloro siciliæ castello non procul syracusis. Item in labra Cnidii Iouis fonte Anguillas. Et eæ in aures additas gerunt. Similiter in chio iuxta senum delubrum. in mesopotamiæ quoque fonte cabura de quo diximus pisce. Nam in lyciæ lymira fonte Apollinis: quem dinum appellant ter fistula euocati ueniunt ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætum est consultantibus: caudis abigere dirum hierapoli syriæ in lacu Ve neris æditorum uocibus parent uocati: exornati auro ueniunt adulantes. Scalpuntur ora hiantia mani bus inserendis præbent. In stabiano campaniæ ad Herculis petram: melanuri in mari panem abiectum rapiunt. Iidemq; ad nullũ cibum in quo hamus sit: accedunt. Nec illa in nouissimis mira: amararissimos esse pisces ad pelen insulam & ad clazomenas. Contra ad scopulum siciliæ: ac leptin africæ & euboeã & dyrrhachium. Rursus ita salsos: ut possint salsamenta existimari. Circa cephaleniam & ampeloñ paron: & deli petras in portu eiusdem insulæ dulces. Quam differentiam pabulo constare: non est dubium. Ap pion maximum piscium esse tradit porcum: quem lacædemonii orthragoriscum uocant. Grunire eum cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidentiam quod magis miremur etiam in locis quibusdam: ap posito occurrit exemplo. Siquidem salsamenta omnium generum in italia beneuenti recentia effici con stat. Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita roma: auctor est Cassius Hemina: Cuius uerba de ea re hic subiiciam. Numa constituit: ut pisces qui squamosi non essent ni pollincerent patrimonia com mentus ut conuiuia publica: & priuata cœnæque ad puluinaria facilius compararentur: ni qui ad pollin ctum emerent: precio minus parcerent: eaque præmercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis pretium est: de quibus suo loco satis diximus tantum apud indos in chorallio. Namque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari: sed nigrius. Item in persico uacatur iace. Laudatissi mum in gallico sinu: circa orchadas insulas. Et in siculo circa heliam & drepanum. Nascitur apud graui scas: & ante neapolin campaniæ: maximeque rubens: sed molle: & ideo utilissimum erythris. Forma ẽ ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles. Exemptæ confestim durantur & rubescũt: quasi corna satiua specie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere: si uiuat. Itaque occupari euelliq; retibus. aut acri ferramento præcidi. Hac de causa ceralium uocitatum interpretantur. Probatissi mum quam maxime rubent: & quam ramosissimum: nec scabrosum: aut lapideum: uel rursus inane: aut concauũ. Auctoritas baccarũ eius nõ minus indoꝝ uiris quoq; præciosa est: q̃ fœminis nostris uniones ĩ dici. Aurispices eorum uatesq; in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudent. Priusquã hæc notescerent: galli gladios: scuta galeas adornabant eos. Nunc tanta penuria est uendibili merce: ut per quam raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati: tute lam habere creduntur. Contraq; torminũ ac uesicæ & calculorum mala: in puluerem igne redacti: potiq; cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti: aut si febris sit: ex aqua somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius poto tradunt lyenem quoque absumi. Sanguinem reiicienti bus excreantibusue medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim: ac refrigerat Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnãtiam rerum attinet: quam græci antipathiã uocant: nihil est uenenatius usquam: q̃ in mari pastinaca: utpote cum radio eius arbores necari dixerimus Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios quidem pisces: sed pastinacas præcipue. Sicut in terra ser pentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem: sed & mul lus ac lasser.

Pisce uaca re uidetur.

Ciraliũ uel Curallium Scabiosũ. Diosco.

De his quibus in terris & in aquis uictus est: & de castoreis medicinæ: & obseruationes. Cap. iii.

Pectabilis naturæ potentia in iis quoque quibus & in terris: & in aqua uictus est: sicut & fi bris quos castores uocant & castorea testes eorum. amputari hos ab ipsis cum capiuntur ne gat Sestius diligentissimus medicinæ. Quinimmo paruos esse substrictosque & adhærentes spinæ: nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes: cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse cum sint geminæ: quot nulli ani malium. In iis foliculis inueniri liquorem: & asseruari sale. Itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos

geminos ex uno nexu dependentes: quod ipsum corrũpi fraude cõiicietibus gummi cũ. Sanguine: aut hammoniacum: quoniam hammoniaci coloris esse debeant tunicis circundati liquore ueluti mellis cærosi: odoris grauis: gustu amaro & acri friabiles. Efficacissime e ponto galaciæ: mox africæ. Sternutamẽta olfactu mouẽt. Somnum conciliant cũ rosaceo: & peucedano peruncto capite. Et per se poti in aqua. Ob id phreniticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitãt. Vuluarumq; exanimatiões uel subditi: & menses ac secundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medentur & uertigini: opisthotonis: tremulis: spasticis: neuorum uitiis: ischiadicis: stomachicis: paralyticis perunctis omnibus. Vel triti ad crassitudinem mellis cum semie uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & cõtra comitiales sumpti poti uero contra inflationes: tormina: uenena. Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpiones ex uino bibuntur. Aduersus phalangia & araneos ex mulso: ita ut uomitione reddantur. Aut ut retineãtur cum ruta. Aduersus chalcidas cum myrtice. Aduersus cerasten & præsteras com panace: aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cum uino. Dari binas drachmas satis est: eorum quæ adiiciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitũ ex lacte: aut aqua Aduersus helleborum album ex aqua mulsa nitroq;. Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurẽ a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle attico inuncti cohibent singultus ex aceto. Vrina quoq; fibri resistit uenenis: & ob id in antidota additur. Adseruatur autem optime in sua uesica: ut aliqui existimant. Chalcidicas.

De testudine: & multorum piscium medicinæ: & obseruationes. Cap. iiii.

g Eminus similiter uictus in aquis terraq; & testudinum effectus quoq; pari honore habẽdi uel propter excellens in usu pretium figuræq; ueræ proprietatem. Sunt ergo testudinum genera: terrestres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidam e græcis emydas appellant Terrestrium carnes suffusionibus proprie: magicisque artibus refutandis: & contra uenena salutares produntur. Plurimæ in africa. Hæ ibi amputato capite pedibusque pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptæ. Strumas discutere ac lyenes tollere. Itẽ comitiales morbos. Sanguis earum claritatẽ uisus facit: suffusionesque oculorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & similium: & ranarum uenena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cum opus sit in uino datis. Felle testudinum cum attico melle glaucomata inungi prodest. Et scorpionum plagæ instillari. Tegumenti cinis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraque sanat. Squammæ e summa parte derasæ: & in potu datæ uenerem cohibent. Eo magis hoc mirum: quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem Vrinam earum aliter q̃ in uesica dissectarum: inueniri posse non arbitror: & intra eam esse. Hæc quoque portentosa magis demonstratur aduersus aspidum ictus singulare remediũ. Efficacior est tamen ut aiũt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur strumis & ulceribus frigore: aut adustione factis. Sorbẽtur in stomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra salamandras præclare auxiliatur. Neq; est testudine aliud salamãdræ aduersius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo oĩaq; capitis ulcera curantur. Inarescere autem eum oportet: lenteq; ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumẽti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis: & cum hordeacea farina: aceto quoq; admixto: ut sit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & uespertina dantur: dein post aliquot dies uespera. Comitialibus instillatur ore deductis labris iis: qui modice corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annum colluuntur testudinum sanguine immunes a dolore fiunt. Et anhelitus discutit: quasque orthopnoes uocant: ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatẽ oculorum facit. Cicatrices extenuat. Tonsillas sedat: & anginas & omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Itẽ ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit: attollitque. Idem cum uernatione anguium aceto ammixto: unice purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel ammiscẽt: decoctarumq; carnium testudinis succum addita æquæ uernatione anguium. Sed diu in uino testudinem excoquunt. Oculorũ quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffusiones etiam marinæ felle: uel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra salamandras: uel succum decoctum bibisse: satis est. Testudinum est tertium genus in ceno & paludibus uiuentium. Latitudo iis in dorso pectori similis nec conuexo incurua calice: ingrata uisu. Ex hac quoq; aliqua contingunt auxilia. Tres nãq; in succensa sarmenta coniectæ & diuidentibus se tegumẽtis rapiunt. Tũ euulsæ carnes earũ coquuntur ĩ aquæ cõgio sale modice addito. Ita decoctarum ad tertias partes succus paralysin & articularios morbos sentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas sanguinemque uitiatum. Sistitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere testudinum quæ sunt in amnibus diuulsarum pinguia cum aizoo herba tusa ammixto unguento & semine lilii ante accessiones perunguntur ægri: præter caput mox conuoluti: calidam aquam bibunt: quartanis liberari dicuntur. Hanc testudinem quintadecima luna capi opor-

Naturæq; pprietatẽ

tere:ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sexta decima luna perungi tradunt. Ex eodem genere testudinum sanguis instillatus crebo capitis dolores sedat. Item strumas. Sunt qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarum capitibus præcisis excipi nouo fictili iubeant. Ignem sacrum cuiuscūq; generis sanguine illini. Item capitis ulcera manantia: & uerrucas. idem promitunt testudinum omnium fimo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit: aliqui tradunt: tardius ire nauigia: testudinis pedem dextrum uehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia. non quia ignoremus gratiorem esse uniuersitatem animalium: maiorisq; miraculi: Sed hoc utilius est uitæ cōtributa habere remedia: cū aliud alii ꝓsit. Aliud alibi facilius inueniatur. Venenatum mel diximus ubi nasceretur. Auxilio est piscis aurata in cibo. Vel si ex melle sincero fastidium cruditasue quæ sit grauissima incidat. Testudinem circuncisis pedibus: capite cauda decoctam anidotū esse auctor est Pelops Scincoq; Appelles. Qui esset Scincus. diximus. Sæpius uero quantum ueneficium prestaret menstruis mulierum. Contra omnia ea auxilatur: ut diximus: mullus. Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosq;: & dracones & phalangia illitus sumptusue in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis contra omnia uenena: priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse: aut certe nocere stella marina uulpino sanguine illita: & affixa limini superiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini scorpionumq; ictus carnibus earum impositus: item araneorum morsus sanantur. In summa contra omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel morsu noxia. Succus earum ex iure decoctam: efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ. Salsamentorumq; cibus prodest a serpente percussis & contra bestiarum ictus mero subinde haustero: ita ut ad elape uesperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide ceraste: aut quas sepas uocant: aut elope dipsade ue percussis. Contra scorpiones largius sumi. Sed non euomi salsamenta prodest: ita ut sitis toleretur: & imponere e adem plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra præsteris morsum sarda prodest. Imponitur salsamenta & contra morsum canis rabiosi: uel si non sint ferro ustæ plagæ corporaq; clysteribus exinanita. Hæc per se sufficit. Er cōtra draconum marinum ex aceto imponitur. Iidem & ex cybio profectus. Draco enim marinus ad spinæ suæ qua fuerit uenenum ipse impositus: uel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenum: & contra salamandras. Fluuitiales si carnes edantur iusue decoctarum sorbeatur: prosunt: & contra leporem marinum: & contra serpentes supradictas. Contra scorpiones ex uino: Democritus quidem tradit: siquis extrahat ranæ uiuenti linguam nulla alia corporis parte adhærente: ipsaq; dimissa in aqua imponat supra cordis palpitationem mulieri dormiemti: quæcunque interrogaueris: uera responsuram. Addunt etiamnum alia magi: quæ si uera sunt: multo utiliores uitæ existimantur ranæ quā leges. Namque harundine transfixa natura per os: si surculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tedium fieri. Carnibus earum uel hamo additis: præcipue purpuras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt: obiicique formicis oportere eam partem quam appetant contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarum nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grandissimæ cunctarū: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum silentium fieri. Officulo quod sit in dextro latere in aquam feruentem deiecto refrigerari uas: nec po-
Id inueniri stea feruere nisi exempto. Adinueniri obiecta rana formicis: carnibusque erosis singula insolium addi. Et aliud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agnina recenti: aliasque febres. Amorem inhiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena: quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur mire adiuuari produntur: nihil contra bælua audente. Efficacius etiamnum si hærba potamogeton misceatur. Cancri fluuitiales triti potiq; ex aqua recentes seu cinere adseruato: contra uenena omnia prosunt: priuatim contra scorpionū ictus cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocūq;. Addi & uinū oportet. Neeant eos triti cum ocimo admoti. Eadē uis contra uenenatorum oīum morsus: priuatim scytalen & angues: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iā pauor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipsos cinerēue eorum percussis imponunt. Minus in omnibus iis marini prosunt: ut Trasillus auctor est. Nihil autem æque aduersari serpentibus q̄ cancros. Suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi. Cū sol sit in cancro: torqueri serpentes. Ictus scorpionum carnes fluuitialium cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id salsas quoque adseruant. Imponunt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidem peculiares

dem peculiares sunt. Sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositæ. Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso cruciatu magno læsorum: remediũ est limus ex reliquo piscium eorum corpore. Canis rabidi morsu potum expauescentibus faciem perungunt adipe uituli marini. Efficacius si medulla lyene & oleũ e lentisco & cæra misceatur. Murenæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius quicquid simile est croco: caputque totum. Et hanc autem & oĩa testacea modice collui in cibis: quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restringũt poti hippocampi. Contra dorycnium echini maxime prosunt. Et iis qui succum carpathi biberint: præcipue eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uidetur: nec potest uideri satis dictum esse de iis: cum palma mensarũ diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influũt amnes. ideo pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis: carentibusque aquarum dulcium aduentu: sicut circa grynum & myrinam. Grandescunt syderis quidem ratione maxime: ut in natura aquatilium diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia: atque ubi sol penetret in uada. Hæc uidetur causa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim prohibet incrementum: & tristitia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Rufa in hispania. Fusca in illyrico. Nigra & carne & testa circeis. Præcipua uero habentur in quacunque gente spissa: nec saliua sua lubrica. Crassitudine potius spectanda q̃ latitudine. Neque in luto capta: neque in harenosis. Sed solido uado spondylo breui atque non carnoso: nec fibris lacinioso: ac tota in aluo. Addunt petitiores notam: ambiente purpureo crine fibras: eoque argumento generosa interpretãtur calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione transferrique in ignotas aquas. Sic brundusina in auerno. Compasta & suum retinere succum: & a Lucrino adoptare creduntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus: ne fraudentur gloria sua littora. Sed dicemus aliena lingua: quæque perissima huius censura in nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani uerba quæ subiiciam. Cyzicena maiora lucrinis: dulciora britannicis: suauiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucẽsibus: sicciora coryphantenis: teneriora istriois: candidiora circeiensibus. Sed iis neque dulciora: neque teneriora esse ulla compertum est. In indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens ut ter mordenda essent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachum unice reficiunt. Fastidiis medentur. Addiditque luxuria frigus obrutis niue: summa montium & maris ima miscens Molliunt aluum leniter. Eadem cocta cum mulso tenasmo: qui sine exulceratione sit: liberant. Vesicarum ulcera quoque repurgant. In conchis suis cocta siue uti clausa uenerint: mire distillatiõibus prosunt Testæ ostreorum cinis uuam sedat & tonsillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos mãmarumque duricias: capitum ulcera ex aqua: cutemque mulierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tondatur strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoque contra uenena prosunt. Et algam maris theriacen esse Nicander tradit. Plura eius genera uti diximus. Longo folio & latiore: rubente: aliaue crispo. Laudatissima: quæ in creta insula iuxta terram in petris nascitur. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans: ut elui postea non possit. E uino iubet eam dari. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus: aut sincerus ex aceto. Præparant cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo. Item echini cum carnibus suis cremati cinis. Fel scorpionis marini. Ranarum quoque trium si oliuæ in olla concrementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillum denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. computruere. Alii in aceti sextariis duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebus: mox illini in sole. Sornatius tantam uim habere tradit: ut nisi oleum ore contineant qui tingunt: dentes quoque eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum: uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum: uel si non urantur farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuitialium marinorumque adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum confert. Item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius: ut existimauit Menander quoque in comœdiis. idem piscis & uranoscopos uocatur ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat uisum. Et marini scorpionis ruffi cum oleo uetere: aut melle attico incipientes suffusiones discutit. inungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. Mulorum cibo aciẽ oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse quidem uenenatus est: sed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissimi minimi. Item pectunculi salsi triti cum cædria. Ranæ quas dryphytas & calamitas uocant: sanguis earum cum lachryma uitis si euulso pilo palpebris illinatur. Oculoꝝ tumorem ruboremq; sepiæ cortex

cum lacte mulieris illitus sedat:& per se scabritias emendat. Inuertunt itaq; genas id agentes: & medicamentum auferunt post paulum: rosaceoq; inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & squammas eius cinis. Cicatrices oculorũ cum melle sanat pterygia cum sale: & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumẽ torum. Adiiciunt & ossiculis eius genas si terantur sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant eundem cõburi cum uiperinis pellibus ranisq;: & cinerem aspergi potioni iubent magi: claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis: cui glutinosum est corium. Idemq; nomen glutino eius. Hic epinictidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica candida: & carens uenis squammisq;: & quæ celerrime liquescit. Madescere autem debet concisa in aqua aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus: ut facilius liquescat. Vtilem eam in capitis doloribus affirmant: & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuus suspensi e collo natiui coloris panno lippitudines sanant. Quod si per coitum ranæ eruantur: albuginem quoq;. Alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ sugillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in arundinetis & hærbis: maxime uiuens muta: ac sine uoce uiridis si forte hauriatur: uentres boum distens huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipsasque carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam succum earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ: quæ ex alba uite emanat: atque ita palpebras emanant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hũc
Mecenas succum in uestigia euulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes: & hoc utebatur in multis uariisque per aquationes autumni nascentibus. Idem præstare sanguisugarum
Channæ cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet nouo uase. Idem tæniæ iecur siccatum põdere. xiii. cũ oleo cædrino perunctis pilis nouem mensibus. Auribus utilissimum bati piscis fel recens: sed inueteratũ
Myxinon uino. Item banchi quem quidam myxona uocant. Item callionymi cum rosaceo infusum. Vel castoreũ cum papaueris succo. Vocant & in mari pediculos eosque tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntq; qui præcipue
Sociorum contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis succum cyathis mellis dimidio amplius aceti cyathũ in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis detersa: & postquam desierit spumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps instillatus statim dolores tollit. Cancrorum fluuitalium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle: uel conchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoque: ut ex eo dentes semel anno colluantur. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas: & in dolore utilissimum. Conteriturq; iis: & cum helleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase combustorum cinis: addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetera eluta in nouo uase: deinde trita prosunt doloribus. Atque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæque & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis: ut dentes ita colluantur: contineaturq; in ore succus. Si fastidium obstaret: suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius: ut ex ore uirus deflueret in acetum feruens: idque e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresq; ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradicto aceto stabiliri. Ad hæc quidam ranarum corpora binarum præcisis pedibus in uini hemina macerant: & ita collui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes: ut mobiles dentium stabilirent. Necnon. xxxvi. ranarum corda in olei ueteris sextario sub æreo testo discoxere: ut infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctum & tritum cum melle imposuere dentibus. Omnia suprascripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt centum in furno arefieri per noctem præcipiunt. Postea tantundem salis addi atque fricari. Enydris uocatur a græcis coluber in aquis uiuens. Huius quattuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant: inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Vtuntur & cancrorum cinere: nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cum mellis obolis ternis. iecur pastinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent: donec pinguitudo similitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus: cutemq; erugat: extenditq; septenis
Corycia diebus illitus: ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricum generis sunt quæ uocant græci colycia: alii corythia: turbinata æque. Sed minora multo: efficaciora etiã & horis halitũ custodiẽtia. Ichthyocolla erugat cutem: extenditque: in aqua decocta horis quattuor: dein contusa: colluta: & subacta ad liquorem usq;

quorem usq; mellis. Ita præparata in uase nouo conditur: & usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidē: octo spumæ argenteæ adduntur: aspersaq; aqua terũtur una. Sic illita facies post quatuor horas abluitur.

Promiscue medicinæ. Cap. v.

Edentur & lentigini cæterisq; uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excrescentes tollit: m & humida ulcera. Psoras tollit rana decocta in heminis quinq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec fit crassitudo mellis. Fit & in mari halcyoneum appellatum ex nidis (ut aliqui existimant) halcyonum & cæicum: alii e sordibus spumarum crassescentibus. Alii e limo: uel quadam maris lanugine. Quattuor eius genera. Cinereum spissum odoris asperi. Alterũ molle lenius odore fere algæ. Tertium candidioris uermiculi Quartum pumicosius: spongiæq; putri simile pene purpureum. Quod optimum: id & milesium uocatur. Quo candidius autem hoc minus probabile est. Vis eorum: ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire lepras: lichenas: lentigines tollunt cum lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut non uulneret: potest. Id faciēdum quottidie: donec procurentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepore marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marine e melle. Cancri fluuiatiles contriti: uel combusti ex melle Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum axungia uetere contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamentarii tusis cum axungia uetere: muricumque cinere ex oleo ad parotidas struinasq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: qui pediculi uocantur drachma pota. Castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut: sorbeatur succus. Sic & opistotono medentur: tetano: spasticis uero pipere adiecto. Anginas menarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: Ranarumque decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ: anginis medētur gargarizati aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes si ue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritique in potione concitant suspiriosis castoreo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctæ in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus: cum distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborum scandens & ex ea uociferans. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta. Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocãpi tosti sumpti. Tethyaq; similia ostreæ in cibo sumpta. Ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies quindecim. Aluum emollit silurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo stomacho inimicũ aluum facillime purgat. Sed propter acrimoniã cum pingui carne coquitur. Et oĩum piscium ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e scorpionibus & iulide: & saxatilibus: nec uirus recipientibus. Coqui debent cum anetho: apio: coriandro: porro: additis oleo & sale. Purgant & cybia uetera: priuatimq; cruditates pituitas bilemq; trahunt. Purgant & myaces: quorum natura tota ĩ hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo: uiuuntq; in algosis: gratissimi autumno: & ubi multa dulcis aqua miscetur mari: ob id in ægypto laudatissimi. Procedente hyeme: amaritudinem trahunt: coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluum & uesicas exinanire. Interanea distringere. Omnia adaperire. Renes purgare. Sanguinem adipemq; minuere. itaq; utilissimi sunt hydropicis mulierum purgationibus: morbo regio: articulari: inflationibus. item prodesse felli pituitæq; pulmonis: iocineris splenis uitiis: rheumatismis. Fauces tantum uexant: uocesque obtundunt. Vlceraq; quæ serpant: aut sint purganda: sanant. itē carcinomata Cremati autem ut murices & morsus canum hominumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines. Gingiuarum & dentium uitia: eruptiones pituitæ: & cōtra doricniũ aut opocarpathon antidoti uicem obtinent. Degenerant in duas species in mytulos: qui salem uirusq; recipiunt: myiscasque. Quæ rotunditate differunt: minores aliquanto atque hyrtæ tenuioribus testis: carne duriores. Mytuli quoque ut murices cinere causticam uim habent: & ad lepras: lentigines: maculas. Lauantur quoq; plumbi modo ad genarum crassitudines: & oculorum albugines: caliginesque. Atq; in aliis partibus sordida ulcera: capitisque pustulas. Carnes uero eorum ad canis morsus imponũtur. Et pelorides emolliunt aluum. Item castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: addunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmam: & aphronitri duas. Tethya torminibus & ĩflatiõibus suc- Tethe

currũt:inueniuntur hæ in foliis marinis ſuggentis:fungorum uerius generis q̃ piſcium. Eædem & tenaſmum diſſoluunt:renumq; uitia. Naſcitur & in mari abſinthium:quod aliqui ſeriphum uocant: circa taphoſyrin maxime ægypti:exilius terreſtri. Aluum ſoluit: & noxiis animalibus inteſtina liberat. Soluunt & ſepiæ. In cibo dantur cum oleo & ſale: & farina decoctæ. Menæ ſalſæ cum felle taurino illitæ umbilico, aluum ſoluunt. Ius piſcium in patina coctorum cum lactucis tenaſmum diſcutit. Cancri fluuitiales triti ex aqua poti.aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt.in uino aluum. Ademptis branchiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrhæ tritæ ſingularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreũ cum dauci ſemine & petroſelini quantum ternis digytis ſumatur ex mulſi calidi cyathis quattuor. Tormina uero cum aceto uino mixto. Erythini in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Dyſentericis medentur ranæ cum ſcylla decoctæ: ita ut paſtilli fiant. Fel ſiue cor earum cum melle tritum: ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentum cum pipere: ita ut reliqua carne abſtineatur. Lyeni medetur ſola piſcis impoſitus.item torpedo. Itẽ rhombus uiuus: dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: ueſicæ uitia & calculos ſanat. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enydridis iecur. Blenniorum cinis cũ ruta. Inueniuntur & in branchii piſcis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medẽtur. Aiuntq; & urticam marinam in uino potam prodeſſe.item pulmonem marinum decoctũ in aqua. Oua ſepiæ urinam mouent: renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulſa cancri fluuitiales triti in aſinino lacte maxime ſanant. Echini uero cum ſpinis ſuis contuſi: & uino poti calculos. Modus ſingulis hemina bibitur: donec proſit: & alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur ueſica & pectinum cibo. Ex iis mares alii donacas alii aulos uocant fœminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ ſunt & unicolores. Sepiæ quoq; oua urinam mouent: renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle.iecur quoq; aquatici colubri.item hydri tritum potumq; calculoſis prodeſt. iſchiadicos autem liberant ſalſamẽta ex ſiluro infuſa clyſtere euacuata prius aluo. Sed attritis cinis e capite mugillum mulorumq;. Comburuntur autem in fictili uaſe. Illini cum melle debent.item capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad condylomata utilis: ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis: uel cybiorum cum melle. Torpedo appoſita procidentis interanei morborum ibi cohercet. Cancrorum fluuitialium cinis ex oleo & cæra: rimas in eadem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos ſalſamenta coracini diſcutiunt. Sciænæ iteranea & ſquammæ combuſtæ. Scorpio in uino decoctus: ita ut foueantur ex illo. At echinorum teſtæ contuſæ & ex aqua illitæ incipientibus panis reſiſtunt. Muricum uel purpurarum cinis utroq; modo: ſiue diſcutere opus ſit incipientes: ſiue concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum: cæræ & thuris drachmas.xx. Spumæ argenti.xl. Cineris muricum.x. Olei ueteris heminam. Proſunt per ſe ſalſamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti uerendorum puſtulas diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ & impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle adito. Pelamidum capitis cinis aut ſquatinæ piſcis cutis cõbuſta. Hæc eſt qua diximus lignũ poliri: quia & e mari fabriles uſus exeũt. Proſunt & ſmarides illitæ. Item muricum uel purpurarum teſtæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cũ carnibus ſuis Carbunculus uerendorum priuatim ſalſamenta cocta cum melle reſtringuunt. At teſtem ſi deſcenderit: cochlearum ſpuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi toſti: & in cibo ſæpius ſumpti emẽdant.item opidion piſciculus gongro ſimilis cum lilii radice. Piſciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eorũ bibatur ex aqua. iubent & cochleas africanas cum ſua carne cõburi: cineremq; ex uino ſignino dari. Podagris articularibuſque morbis utile eſt oleum: ĩ quo decocta eſt rana: & ipſarum inteſtina: & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt: trium rerum æquo pondere. iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calciari maxime pontici fibri.item uituli marini. Cuius & adeps prodeſt.item & bryon de quo diximus lactucæ ſimile: rugoſioribus foliis: ſine caule. Natura eſt ei ſtiptica. impoſitum lenit impetus podagræ.item alga: de qua ſupra dictum eſt. Obſeruaturq; in ea: ne arida imponatur. Perniones emendant pulmo marinus. Cancrique marini cinis ex oleo.item fluuiatiles triti ſicq; cinere & oleo ſubacti: & ſiluri adeps. Et in articulis morborum impetus ſedant ranæ ſubinde recentes impoſitæ: quas quidam diſſectas iubent imponi. Morbos abigit ius Mytulorum: & concharum comitiales: & ut diximus: coagulũ uituli marini bibunt cum lacte equino aſininoue: aut cum punici ſucco. Quidam ex aceto mulſo. Necnon aliqui per ſe pilulas deuorant. Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur: iis uero qui ſæpius corripiuntur: clyſtere infuſum mirifice prodeſt. Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt: mellis & olei ſextarius: & aquæ tantundem. Ad præſens uero correptis olfactu ſubuenit cum aceto. Datur & muſtelæ marinæ iecur. itẽ muris uel teſtudinum ſanguis.

[Margin: Blennorũ — Banchi — Scombro. — prior lectõ]

Ad febrem omnium generum: & contra diuerſas infirmitates. Cap.vi.

f Ebrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocampi necantur in roſaceo: ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalligantur ægris: item ex aſello piſce lapilli

sce lapilli qui plena luna inueniuntur: in capite alligantur in linteolo. Pagri fluuitialis longissimus dens capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit: non cernat æger: Ranæ uero in triuo decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent: oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo in testina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & alligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligatur in panno leucophæo. Cancri fluuitiales triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt. Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere sua dent in quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante solis ortum adalligatis ægro: ita ut cæcas dimittant in aquam: tertianas abigi promittunt. Eosdemq; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos præstare uigiliam: somno fugato tradunt. In lethargumq; uergentibus coagulo balenæ: aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui sanguinem testudinum: lethargicis illiniunt. Tertianis mederi dicitur: & spōdylus per se adalligatus. Quartanis cochleæ fluuitiales in cibo recentes. Quidam ob id aseruant sale: ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Prosunt & in cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Tethya utilia sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus. & cum uino potus. Grauitati saporis occuritur tactis naribus unguento: aut odoribus: uel quoquo modo obturatis. Strumbi quoq; carnes tritæ: & in mulsi tribus heminis pari modo aquæ: aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ proficiunt. Item Succus cancrorum fluuitialium cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo sumptæ: ita ut bibatur ex eodem uase. Vel testudo decisis pedibus capite cauda & intestinis exemptis: reliqua carne ita condita ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuitiales ex iure sumpti & phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini uel fluuitialis cinere. Et ea quæ feruenti aqua combusta sint. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluuitialium cinere. Putantq; utendum cum cæra & adipe ursino. Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restiguunt ranarum uiuentium uentres īpositi: pedibusq; posterioribus pronas adalligari iubent: ut crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silurorum capitum cinere salsamentorum ex aceto. Pruritum scabiemq; nō hominum modo: sed & quadrupedum afficassime sedat iecur pastinacæ decoctum in oleo. Neruos præcisos purpurarum cauum quo se operiunt tusum glutinat. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocollæ. Tremulos iuuat castoreum si ex oleo peruugantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piscium putant cibo sisti polipo tuso illitoq;. De quo & hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere: & ideo non debere addi. In coquendo secari harundine: ferro enim intingi uitiumq; trahere natura deserente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant: quoniam inter harundines fruticesque uiuat: minima omnium & uiridissima. Cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est: in calice nouo combustarum cinerum si per nares fluat inficiēdum. Diuersus hirudinum quas sanguisugas uocant ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadē ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spiramenta laxanda iudicātur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciūt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinæ. Multi podagris quoq; admittenda censuere. Decidunt sacietate & pondere ipso sanguinis detractæ aut sale aspersæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita quæ causa uulnera insanabilia facit: & multos interimit: sicut Messalinum e consularibus patriciis cū ad genua admisisset. Inuehunt uirus remedio uerso: maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo suggētia ora forficibus præcidunt: ac ueluti siphonibus defluit sanguis: paulatimq; morientium capita se contrahunt: nec relinquuntur. Natura earum aduersatur cimicibus: & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis narium profluuia sistit succo porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum testæ ex aqua salsamentorū carnes Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis qui & alibi q̄ in nilo nascitur carnes impositæ recentes siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicem spodii præbet. Vlcera quæ serpunt & quæ ex iis excrescunt ex capite menarum cinis uel siluri coercet. Carcinomata per earum capita salsarum: efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capita: oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumē melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato: & cum sandaraca trito. Cachothæ & nomæ & putrescētia cybio uetere sanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur: siccanturq; salsamentis cum lintheolo immissis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt: & putrescentia ulcerū quæq; serpunt emplastri modo subacta & illita. Et salpes expurgat ulcera in lintheolis concerptis. Item echinorum testæ cinis. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum melle: uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tu

percæ prius scribebatur rhōbi. uel scōbri antiqui codices.

callum

Inueniunt legunt alii

mores tollit. Cicatrices fel scorpionis marini. Verrucas tollit glani iecur tritum. Capitis menarum cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur fel scorpionis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguium scabriciã cinisq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure sumptus: & smarides cum ptisana sumptæ: uel cũ fœniculo decoctæ. Mammas ipsas muricum uel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mãma: uel muricũ carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mammas nõ patiuntur. Delphini adipe linamẽta accensa excitant uuluæ strangulatu oppressas. Item scombri in aceto putrefacti. Percarum uel menaꝝ capitis cinis ammixto sale & cunila oleoq; uuluæ medetur. Suffitione quoq; secũdas extrahit. Item uituli marini adeps instillatur igni naribus ĩtermortuarum uuluæ uitio: & cum coagulo eiusdem in uellere impositus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuentes tusi & in uino dulci poti. Sistunt & cancri fluuiatiles triti in uino potique. Item siluri suffitu præcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia sistere. Ex hysopo purgare. Et si partus stranguletur: similiter poti auxiliantur. Eosdem recentes uel arido bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuosq; partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulso datis potui. Itẽ ĩ iure cocti cum lappato & appio mẽstruas purgatões expediunt. Lactisq; ubertatẽ faciunt. Item ĩ febri quæ fit cũ capitis doloribus & oculoꝝ palpitatõe. Mulieribus ĩ uino austero poti ꝓdesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgatiõibus prodest. Contraq; uuluã olfactum cum aceto & pice: aut subditum pastillis. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace ĩ quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrũue superegrediatur grauida: abortum facere dicitur: & periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine ĩuenio. Si capiatur cum luna ĩ libra fuerit. triduoq; asseruetur sub diuo: faciles partus facere: postea quotiens ĩferatur adiuuare. Et pastinacæ radius adalligatus umbilico existimatur idem facere si uiuenti ablatus sit: ipsaq; denuo ĩ mare dimissa. Inuenio apud quosdã ostracium uocari: quod aliqui onychen uocant: hoc suffitum uuluæ pœnis mire resistere. Odorem esse castorei: meliusq; cum eo ustum proficere. Vetera quoq; ulcera & cacoethæ eiusdem cinere sanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro fœmina cum salis flore cõtuso post plenam lunam: & ex aqua illita. Psilothrũ est cynni sanguis: fel: iecur siue recentia siue seruata. Iecur etiam tritum mixtoq; cædrio plumbea pyxide asseruatũ Ita pueros pubescere negauit. Mango salpe obstetrix. Eadem uis est pulmõis marini. Leporis marini sanguine & felle: uel si ĩ oleo lepus hic necetur. Cancri scolopendræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto scyllite. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum. xvi. luna. Ranæ paruæ quã in oculorum curatione descripsimus sanies efficacissime psilothrum est: si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa: mox decocta tribus heminis ad tertias: uel in oleo decocta æreis uasis. Eadem mensura alii ex quindecim ranis conficiunt psilothrum: sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoque tostæ in uase fictili: & ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoq; cum melle pro psilothro uisi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro uellẽdi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusque multum confert delphini cum melle dentium cinis: & si ipso dente gingiuæ tangantur. Adalligatusq; idem pauores repentinos tollit. idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. Siriasisque infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat: quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus: uel piscis rubellio: uel anguillæ duæ. item uua marina in uino putrefacta iis qui inde biberint tedium uini affert. Venerem inhibet. Echeneis & hippopotami frontis e sinistra parte pellis in agnina adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes sale adseruatæ: & in potu ex uino datæ. Erythini in cibo sumpti. Iecur ranæ dryophytes & calamitæ in pellicula gruis alligatum: uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant: donec illini possit. Aiuntque ita curatos non repeti postea. Et salpe negat canes latrare: quibus in offa rana uiua data sit. Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Nascitur circa harundines tenues e spuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi se miscent. Vim habet causticam. ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phragmitis radix recens tusa luxatis medetur: & spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprii uero qui & donax uocatur cortex alopeciis medetur ustus: & ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixa sunt corpori & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit exsurdat. Sepiæ atramento tanta uis est: ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data suum morbis medetur: uel cuiuscunq; ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum: ardere uidetur

Dryopetes

dere uidetur:adeo ut faculam ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium.clxxvi.
genera esse. Capi.vii.

Eracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uasta & tot milibus
p passuum terræ infusa:extraq; circundata mensura pene ipsius mundi quæ intelligantur anima-
lia centum septuagintasex omnium generum esse:eaq; nominatimcomplecti.Quod in terrestri
bus uolucribusq; fieri non quit. Neq; enim omnis indiæ athiopiæq; aut scythiæ desertorumue n ouimus
feras aut uolucres cum hominum ipsorum multo plurimæ sint differentiæ quas inuenire potuimus. Ac
cedat his taprobane insulæq; aliæ oceani fabulose narratæ. Profecto conueniet: non posse omnia genera
in contemplationem uniuersam uocari At hercule in tanto mari oceano quæq; nascuntur certa sunt:no- Quæ na-
tioraq; quod miremur quæ profundo natura mersit. Vt a beluis ordiamur:arbores physeteres: balneæ: scuntur uel
pristes:tritones::nereides:elephanti:homines qui marini uocantur:rotæ:orcæ:arietes:musculi: & alii pi quot quot
scium forma arietes delphini:celebresq; Homero uituli. Luxuriæ uero testudines:& medicis fibri:quorũ
e genere lutras nusquam mari accepimus mergi:tantum marina dicentes. iam caniculæ:dromones:cor- Lytras
nutæ:gladii:serræ:communesque mari terræ amni hippopotami:crocodili. Et amni tãtum ac mari thyn Drymo-
ni:thynnides:siluri:coracini:percæ. Peculiaris autem maris accipenser:aurata:asellus:acarne:aphia:Alo nes alii co-
pecias:anguilla:araneus:box:batis:banchus:batrachus:belonæ:quos aculeatos uocamus:balanus: cor dices.
uus:citharus. Chromborum genera pessimus chalcis cobio. Callarias asellorũ generis ni minor esset:Co boca uetus
lias Siue parianus siue saxitanus a patria bætica:lacertorũ minima:ab iis mæotici: cybium. Ita uocatur lectio
concisa pelamis:quæ post.xl.dies a ponto in mæotin reuertitur. Cordilla & hæc pelamis pusilla: cum in Caraborũ
pontum e mæotide exit hoc nomen habet:cantharus:callyonimus:siue uranoscopus:cinædi: soli pisciũ siue cãma
lutei Cnide quã nos urticam uocamus. Cancrorum genera chame trachea:chame leos:chame pelorides: rorum.
generis uarietate distantes:& rotunditate:chame glyciamerides:quæ sunt maiores q̃ pelorides:Glycia si Cyprinus.
ue corophia. Concharũ genera inter quæ & margaritiferæ cochleæ: quarum generis pẽtadactyles:melicẽ- Colycia si
bales:echinophoræ.dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotũdæ in oleario usu cochleæ:cucumis: cy ue Cory-
nopus:cammarus:cynosdexia:draco. Quidam aliud uolunt esse dracũculum. Est autem graculo simi- phia.
lis. Aculeos in branchiis habet ad caudam spectantis. Sic & scorpio lædit dum manu tollitur: erythinus uel cynops
echeneis:echinus. Elephanti locustarum generis nigri:pedibus quaternis:bisulcis. Præterea brachia duo:
binis articulis:singulisq; forficulis denticulatis. Fabri siue zeus Glaucisci:glanius:gonger:gerres:galeos:
garus:hippus:hippuros hirundo:halipleumon:hippocampos: Heparcotinos: Sunt lacertorum genera Hepar:
lolligo uo itans:locustæ:lucernæ:liparis:lamyrus:lepus:leones:quorum brachia cancris similia sunt. Helacate-
Reliq̃ ps locustæ:mullus:merula inter saxatiles laudata:mugil:melanurus:mena:metis:murena:Mys nes.
myllus:mystus murex:oculata:ophidion:ostria:otia:orcynõ. Hic est pelamidũ generis maximus. Neq; Meryx
redit in mæotin:similis tritoni:uetustate melior. Orphus orthragoriscus:phager:phycus saxatilium:pe- Mythus.
lamis earum generis maxima apolectũ Durius tritone:phorcus:phitharus:passer: pastinaca Polyporũ
genera:pectines maximi & nigerrimi æstate. Laudatissimi mitylenis:tyndaride salonis:altini:antii:in in-
sula alexãdriæ in ægypto. pectũculi:purpuræ:percides. pinna:pinnotheræ:rhina quẽ squatinã uocamus.
Rhombus:scarus principalis hodie. Solea:sargus:scylla:sarda. Ita uocatur pelamis longa ex oceano ue
niens. Scomber:salpa:horus:scorpena:scorpios:sciadeus sciæna:scolopendra:smyrus:scepini:strombus Saurus ul'
solen siue aulos siue donax siue onix siue dactylus spondylus:smarides:stella:spongia. Turdus inter sa- Sparus
xatiles nobilis. Tomus:taurianus:quem alii xiphiam uocant. Thessa: torpedo:tethea:Triton. Pelami- Sepiæ
dum generis magni:ex eo serena cybia fiunt. Vrenæ:uua xiphiæ. His adiiciemus apud Ouidium posita Vræa siue
nomina:quæ apud neminem alium reperiuntur. Sed fortassis in ponto nascuntur:ubi id uolumen supre horæa
mis suis temporibus inchoauit. Bopgyrum in scopulis uiuentem. Orphum rubentem:rhacinumq; pul-
lum:pictas mormyras:aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum: & placentem cauda labrum
Epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit:channem ex seipsa concipere. Glaucum æstate nũ
quam apparere. Pomphilum qui semper comitetur nauigiorum cursus. Chromin qui nidificet in aquis. Pompiũ.
Helopen quoq; dicit esse nostris incognitum undis. Ex quo apparet falli eos qui eundem accipenserẽ exi- Pompilũ.
stimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt præterea a nullo auctore noĩati su-
dis latine appellata:a græcis sphyræna rostro similis noĩe magnitudine ĩter amplissimos rarus:sed tñ nõ
degener:& pernæ concharum generis circa pontias insulas frequentissimæ. Stãt uelut suillo crure longo
cuharena defixæ hiantesque quã limpitudo est:pedali non minus spatio. Cibum uenantur. Dentes in cir-
in itu marginum habent pectinatim spissatos. Intus prospondylo grandis caro est. Et hyenam piscem ui
di in oenaria insula captum caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna: & algis po-
tius annumeranda q̃ animalibus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIII.

PROOEMIVM.

Metallorum naturæ.

m Etalla nunc ipſæq; opes : & rerum pretia dicentur: tellurem intus exquirente cura multiplici. Modo quippe alibi diuitiis foditur quærente uita aurum argentum æs electrum . Alibi deliciis gemmas : & parietum digitorumq; pigmenta . Alibi temeritati ferrum auro etiam gratius inter bella cædeſq;. Perſequimur omnes eius fibras uidemuſq; ſuper excauatos montes mirantes dehiſcere aliquando aut intremiſcere illam. Ceu uero non hoc etiam exemplum indignationis ſacræ parẽtis exprimi poſſit. Imus ĩ uiſcera eius: & in ſede manium opes quærimus: tãquam parum benigna fertiliſq; quaſecetur. Inter hæc minimum remediorum gratia ſcrutamur. Cui enim fodiendi cauſa medicina eſt? Quã quam & hæc ſumma ſui parte tribuit ut minime parca: faciliſq; in omnibus quæ proſunt. Illa nos premũt illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atq; demerſit. Illa quæ non naſcuntur: ut repente mens ad inane euolans reputet quis deinde futurus finis eſt: ſæculis omnibus exhauriendi eam quouſq; penetret auaritia Quam innocens q̃ beata: immo uero & delicata eſſet uita. ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras concupiſceret: haberetq; non niſi quod ſecum eſt? Eruitur: quidem aurum & chryſocolla iuxta: ut pretioſior uideatur nomen ex auro cuſtodiens. Parum enim erat naturæ unam inueniſſe uitæ peſtem : niſi in pretio etiam eſſet ſanies auri. Quærebat argentum auaritia. Boni conſuluit interim inueniſſe minium: rubentiſque terræ excogitauit uſum. Heu prodigioſa ingenia quot modis auximus precia rerum? Acceſſit ars pi cturæ: & aurum argumentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturã prouocare. Auxere & artem uitiorum irritamẽta. In poculis libidines cælare iuuit: ac per obſenitates bibere. Abiecta ſunt deinde hæc: & ſordere cœpere: & auri argẽti nimiũq; fuit. Murrhina & cryſtallina ex eadẽ terra effodimus: quibꝰ precium faceret ipſa fragilitas hoc argumentum opum: hæc uera luxuriæ æſtimata ẽ gloria: habere quod poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis turba gemmarum potamus: & ſmaragdis teximus calices ac temulentiæ cauſã tenere indiam iuuat: & aurum iam acceſſio eſt.

Quæ prima commendatio metallorum auri: & de origine annulorum aureorum: & modo auri apud antiquos & equeſtri ordine: & de iure annulorum aureorum. Cap. i.

u Vtinamq; poſſet e uita in totum abdicari aurum ſacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: ꝓſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq;: & ad perniciem uitæ repertum. Quantum fœliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe: ſicut & troianis temporibus factitatum Homero credi cõuenit. Ita enim (ut opinor) commercia uictus gratia inuenta: alios coriis boum : alios ferro captiuiſq; rebus emptitaſſe tradit: q̃q̃ & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit: ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legũ antiquarum pecore conſtat etiam romæ. Peſſimum uitæ ſcelus fecit: qui annulum primus induit digytis Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de prometheo omnia fabuloſa arbitror: q̃q̃ illi quoq; ferreum annulũ dederit antiquitas: uinculumq; id non geſtamen intelligi uoluerit. Midæ quidam annulũ quo circũacto habentem nemo cerneret: quis nõ etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorſus ſiniſtræ maximam auctoritatem conciliauere auro: non quidem Romani quorum more ferendũ erat bellicæ uirtutis inſignæ. De regibus romanis nõ facile dixerim. Nullum habet Romuli in capitolio ſtatua: nec præter Nummæ Seruiq; Tullii alia. Nec. L. quidẽ bruti. Hoc in Tarquinis maxime miror: quorum egregia fuit origo: unde hic annulorum uſus uenit: quãquã etiam nunc lacedæmone ferreo utantur . Sed a Priſco Tarquinio oĩum primo filium cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem bulla aurea donatũ conſtat: unde mox bullæ durau it : ut eorum qui equo meruiſſet filii id inſigne haberent : cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius ſtatuam ſine annulo eſſe. Quãquam & de nomine ipſo ambigitur. Id græci a digitis appellauere. Apud nos priſci ungulum uocabãt. Poſtea & græci & noſtri ſymbolum . Longo certo tẽpore ne ſenatũ quidem Romanum habuiſſe aureos: manifeſtum eſt. Siquidẽ iis tantum qui legati ad exteras gẽtes ituri eſſent: annuli publice dabantur credo: quoniã ita exterorũ honoratiſſimi intelligebantur. Neque aliis uti mos fuit: q̃ qui ex ea cauſa publice accepiſſet: uulgoq; ſic triumphabãt. Et cum corona ex auro etruſca ſuſtineretur a tergo: annulus tamen in digyto ferreus erat: æqua fortuna triumphantis & ſerui coronam ſuſtinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum non ante tertium conſulatum ſumpſiſſe traditur. Ii quoq; qui ob legationẽ acceperãt: aureo in publico tm̃ utebantur: ĩtra domos uero ferreis . Quo argumẽto etiã nunc ſponſæ annulus ferreus mittitur. Iſq; ſine gẽma. Nec iliacis tpibus ullos fuiſſe annulos uideo: nuſq̃ certe Homerus dicit: cum & codicillos miſſitatos epiſtolarũ gratia indicet: & cõditas arte ueſtes:

te uestes: ac uasa aurea argenteaq;: & ea colligata nodi non annuli nota Sortiri quoq; contra prouocationem duces nō annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & aliam mulieribus cultus: sicut inaures in primordio factitasse sine mentione annulorum. Et qui primus instituit contanter id fecit: leuisq; manibus ac latentibus induit cum si honos securus fuisset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi: etiam consertoris usu argumentum est maius in leua fuisse qua scutum rapitur. Est quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum. Ideo nescio an prior usus a fœminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum: nisi admodum exiguum longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur: non plus quam mille pondo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo: & Pompeii tertio consulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi condita: & ideo a plerisq; existimari duo milia pondo collata. Sed quod accessit: est gallorum præda fuit: detractumq; ab his in parte captæ urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo gallorum templorumq; tantundem nec amplius fuisse. Quod quidem in augurio intellectum est: cum capitolinus duplum reddidisset. Illud quoq; obiter indicari conuenit: quoniam de annulis sermonem repetimus: æditum custodiæ eius deprehensum fracta in ore annuli gemma statim expirasse: & indicium ita extintum. Ergo ut maxime duo tantum milia pondo cum capta est. Roma anno trecentesimo. lxiiii. fuere: cū iā capitum liberorum censa essent. c. lii. milia quingenti. lxxxiii. Eadem post annos. ccc. vii. quod ex capitolinæ ædis incendio cæterisq; omnibus delubris. C. Marius filius prenestе detulerat tredecim milia pondo: sub eo titulo in triumpho transtulit Sylla. Et argenti. vii. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pride transtulerat auri pondo. xv. milia: argenti pondo. c. xv. milia. Frequentior autem usus annulorum non ante. Cn. Flauium Annii filium deprehēditur. Hic nanq; publicatis diebus fastis: quos populus a paucis principum quottidie petebat: tantam gratiam plebis adeptus est: alioquin libertino patre genitus: & ipse Apii Cæci scriba: cuius hortatu ex ceperat eos dies: consultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq;: ut ædilis curulis crearetur cum. Q. Anitio prenestino: quam paucis ante annis hostis fuerat: preteritis. C. Petilio & Domitio: quorum patres consules fuerant. Additum Flauio ut simul Tribunus plebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit: ut annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosq; qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur: Etenim abiectum hoc quoq;. Sed & phaleræ posita proprer quæ nomen equitum adiectū est. Annulos quoq;. depositos a nobilitate in annales relatum est: non a senatu uniuerso. Hoc actum. P. Sempronio Longo. L. Suspitio cons. Flauius uouit ædem concordiæ: si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur: ex mulctaticia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcostasi: quæ tunc supra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem. ccc. quattuor annis post capitolinam dedicatam. Ita quadringentis. xlviii. a condita urbe gestum est: & primum annulorum uestigium extat. Promiscui autem usus alterum secundo punico bello. Neq; enim aliter potuissent trimodia illa annulorum carthaginem ab Hannibale mitti. Inter cepionem quoq; & Drusum ex annulo in auctiōe nauali inimicitiæ cœpere. Vnde origo socialis belli: & exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerunt: utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo consenuerint: sicut Calphurnium & Manilium: qui legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello Fenestella tradit. Et multi. Fufidium illum quem Scaurus in uita sua scribit. In Quintiorum uero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerit. Nullosq; omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habeat. Non signet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta solis. Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquisiti fulgoris: censuq; opimo digytos onerando: sicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & affigies uarias cælando: ut alibi ars: alibi materia esset in pretio. Alias deinde gēmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signandi causam in annulis esse intelligeret: solidas induit. Quasdam uero neq; ab ea parte quæ digito occultatur: auro clusit aurumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gēmas: auroq; ipso signant ut Claudii Cæsaris principatu repertum. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt: alia per sese mero: auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipso in samothracia id institutum declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic in Nummæ & Seruii Tulli statuis uidemus. Postea pollici proximo īduere etiam deorum simulacris. Dein iuuit & minimo dare Galliæ brithaniæq; medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unum tantum: quo signāda signēt. Conditurq; ille ut res rara & ad iniuriæ usus indigna: uelut e sacrario promitur. Et unū in minimo digyto habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorum ostentāt. Aliis plures q̄ unum gestare labor est. Alii bratteas inserunt leuiore materia: & propter casum gēmarum totā sollicitudinem putant. Alii sub gemmis uenena cludūt: sicut Demostenes summus oratorum gratiæ: an

Græcostasio

Amputāt

nulosq; mortis gratia habent. Demũq; ut plurimum opum ita scelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priscorum uita: qualis innocentia in qua nihil signabatur? At nunc cibi quoq; ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones: & in domo turba externa acta. Seruorum quoq; causa nomenculator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marcipores lucipores ue dominorum gentiles omnem uictum in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiẽdæ comparantur epulæ: pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoq; ipsas signare non est satis: grauatis somno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorq; uitæ ratio circa hoc ĩstrumentũ eẽ cœpit: incertum a quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem sami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimũ xxx. annum urbis nostræ interfecto. Celebratiorem quidem usum cum fœnore cœpisse argumento ẽ consuetudo uulgi ad sponsiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nondum erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus: nummos ante apud nos cœpisse: mox annulos. De nummis paulopost dicetur. Annuli destinxere alterum ordinem a plebe: ut semel cœperãt esse celebres: sicut tunica ab annulis senatum tantum: q̃q̃ et hoc sero: uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus etiam præcones: sicut patrem. L. Helii. Stilonis. Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumq; plebi & patribus inseruere. Ac quod antea militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum. Diuo. n. Augusto decurias ordinante: maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. Iiq; non equites: sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoq; non nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; milia singula in decuriis inuenta sunt: nondum prouinciis ad hoc munus admissis. Seruatumq; in hodiernum diem est: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicum: & quotiens nomina equestris ordinis immutata: & donis militaribus & quando primum corona aurea. Cap. ii.

d Ecuriæ quoq; ipsæ pluribus discrete noĩbus fuere Tribunorũ æris & Selectorum & iudicũ pp hoc etiãnum Nongẽti uocabant' ex noĩbus Selecti ad custodiẽda suffragiorũ scita in comitiis. Et diuisus hic quoq; ordo erat superba usurpatiõe noĩum cũ alius se Nongentũ alius Selectũ: alius Tribunũ appellaret. Tyberii demũ pricipatus nono anno ĩ unitatẽ uenit equester ordo annulorũq; auctoritati forma constituta est. C. Asinino Pollione. C. Antistito Vetere coss. anno urbis conditæ. dcc. septuagesimoquinto. Quod miremur futili pene de causa: cum. C. Sulpitius Galba iuuenalem famam apud principem popinarũ pœnis aucuparetur: occupatusq; in his esset quæstus in senatu uulgo institores eius culpæ defendi annulis. Hac de cã constitutũ: ne cui ius eius esset: nisi cui ingenuo ipsi patri auoq; paterno sestertia. cccc. censusfuisset: & lege iulia theatrali in. xiiii. ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti cœptũ. Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriã quintã adiecit: tantũq; natum est fastis: ut quæ sub Diuo Augusto ĩpleri nõ potuerant decuriæ nõ capiãt eũ ordinẽ passimq; ad ornamenta ea etiam seruitute liberati trãsiliant: quod antea nunq̃ erat factum: quoniam in ferreo annulo equites iudicesq; intelligebãtur: adeoq; promiscuum id esse cœpit: ut apud Claudium Cæsarẽ in cẽsura eius unus ex equitibus Flauuius Proclus. cccc. ex ea causa reos postularet. Ita dum separat' ordo ab ingenuis: cõicatus est cũ seruitiis. iudicum aũt appellatione separari eum ordinem primi oĩum instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam senatus mox ea debellata: auctoritas noĩs uario seditionum euentu circa publicanos substitit: & aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere. M. Cicero demum stabiliuit equestre nomen in consulatu suo ei senatum concilians: ex eo se ordine prouectũ esse celebrans: & eius uires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in republica factum est. Cœpitq; adiici senatui populoque Ro. equester ordo. Qua de causa & nũc post populum scribitum: quia nouissime cœptus est adiici. Quin etiam ipsum equitum nomen sæpe uariatum est: in iis quoq; qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo regibusque appellati sunt. Deinde flexumines. Postea trossuli: cum oppidum in thuscis citra uolsinios hoc nomine passuum. ix. milia sine ullo adiumento peditũ cœpissent. Eius uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchum: iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus ẽ scriptum reliquit iis uerbis. Quod ad equestrem ordinem pertinet antea trossulos uocabant: nũc equites uocant. ideoq; quia non intelligunt trossulos nomẽ quid ualeat: multosq; pudet eo nomine appellari: & causam quæ supradicta est: exponit. Inuitosq; etiãnum tamen tossulos uocari. Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere: at ciues nõ nisi argẽteis. Præterq; armillas ciuibus dedere: quas nõ habẽt externi. Iidẽ quod magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus sit ea nõ ĩueni. sed qs primũ donauerit a. L. Pisone tradit'. A postumius dictator apud lacũ regillũ castris latinorũ expugnatis ei cuius maxime opera capta eẽnt: hãc coronã ex præda dedit. Itẽ. L. Lentulus consul Seruilio Cornelio merẽdæ samnitum oppido capto. Sed qnq; librarum corona

libraꝝ corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit: eaq; coronã testamento reipublicæ legauit.

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus: & de nũmo aureo: & quando primum signatum est æs argentum & aurum: & ante q̃ signaretur qui mos in ære: & quæ maxima pecunia primo censu: & quotiens & quibus temporibus auctoritas auri. Cap. iii.

Eorum uero honori in sacris nihil aliud excogitatum est: q̃ ut auratis cornibus hostiæ maiores d dumtaxat immolarentur. Sed in militia quoq; in tantum adoleuit hæc luxuria: ut. M. Bruti in philippicis campis epistolæ reperiantur frementes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum gestari tacuisti. Cuius sceleris nos coarguimus illum primum qui auro dignitatem per annulos fecit: ut habeant in lacertis iam quidem & uiri quod e dardanis uenit itaque & dardanium uocabatur. Viriæ celticæ dicuntur. Viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digytisque totis collo auribus. Per has discurrãt catenæ circa latera: & inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant: ut in somno quoque unionum conscientia adsit. Etiamnum pedibus induitur: atque inter stolam plebemque hunc medium fœminarum equestrem ordinem facit Honestius uiri pedagogis id damus: balneasque diues puerorum forma conuertit. iam uero etiam Harpocratem statuasque ægyptiorum numinum in digytis uiri quoq; portare icipiunt. Fuit & alii Claudii principatu differentia insolens iis quibus admissionem liberti eius dedissent: imaginem principis in annulo ex auro gerendi: magna criminum occasione quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit: æqualiter publicãdo principem. De annulis aureis eorumque usu hactenus dictum sit proximum scelus fecit: qui primns ex auro denarium signauit: quod & ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne quidem argento signato ante Pyrrhum regem deuictum usus est. Libralis unde etiam nunc libella dicitur: & dipondius appendebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expensa in orationibus dicuntur. Item impendia & pondera. Quin & militum stipendiorum: hoc est stipis ponderandæ pensatores libri pendes dicuntur. Qua consuetudine in iis emptionibus quæ mancupi sunt: etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi usos romæ. Tumeus tradit. Signatum est nota pecudum: unde & pecunia appellata. Maximus census. c. x. milia assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argentum signatum est anno urbis quingentesimooctogesimoquinto. Q. Fabio consule quinq; annis ante primum bellum punicum. Et placuit denarius pro decem libris æris: quinarius pro quinq; sestertium pro dipondio ac semisse. Libræ autem pondus æris immunitum bello punico primo cum impensis respublica non sufficeret. Constitutumq; ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinq; pars factæ lucri dissotutumq; æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus: ex altera rostrum nauis. In triente uero & quadrante rates: quadrans antea triuncis uocatus a tribus unciis. Postea Hannibale urgẽte. Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti. Placuitq; denarium. xvi. assibus permutari. quinarium octonis: sestertium quaternis. Ita respub. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Nota argenti fuere bigæ: atq; quadrigæ: & inde bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege papyriana semunciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis: octauam partem æris argento miscuit. Qui nunc uictoriatus appellatur: lege clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex illyrico aduectus mercis loco habebatur. Est autem signatus uictoria: & inde nomen. Aureus nummus post annum. lxii. percussus est quam argenteus: ita ut scrupulũ ualeret sestertiis uicenis: quod efficit in libras ratione sestertii: qui tunc erant sestertios nongentos. Post hæc placuit. xl. milia. Sed signari ex auri libris: paulatimq; principes imminuere põdus: minutissimus uero ad. xlv. milia. Sed a nummo prima est origo auaritiæ excogitata fœnore quæstuosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadam non iam auaritia: sed fames auri: utpote cum Septimuleius. C. Gracchi familiaris auro repensum caput eius excisum ad Opimium tulerit: plumboque in os addito parcidio suo rempublicam etiam circunscripserit. Nec iam quiritium aliquo: sed uniuerso nomine Romano infami Rex Mithridates Aquillo duci capto aurum in os infudit. Hæc parit habendi cupido. Pudet intuentem tantum omnia ista quæ subinde noua græco sermone excogitantur expresso argenteis uasis auro aut incluso: quibus deliciis ueneunt tam aurea q̃ aurata: cum sciamus interdixisse castris suis spartacum ne quis aurum haberet: aut argentum. Tanto fuit plus animini fugitiuis nostris. Messala orator prodidit Antonium triũuirum aureis usum uasis in omnibus obscenis desideriis: pudendo etiam crimine Cleopatræ. Sũmæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo puluino subdito Philippum regem dormire solitum Agonẽ teium Alexandri Magni præfectum aureis clauis suffigere crepidas Antonius Sopus in contumeliam naturæ uilitatem auro fecit opus proscriptione dignum: Sed spartici equidem miror Populum Roma. uictis gentibus in tributo semper argentum imperitasse: non aurum sicut carthagini cum Hannibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri. Nec potest uideri penuria mundi id uenisse. Nam Mida: sed & Crœsus: infinitum possederant. Iam Cyrus deuictæ asia pondo. xxxiiii. milia inuenerat: præter uasa aurea

Viriolæ. alii peris.

Assis antiquus liber.

Sopus exẽplaria non habet

aurumq; factum: & in eo folia ac platanum uitemq;. Qua uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit: & craterem Semiramidis: cuius pondus. xv. talentorum colligebat. Talentum autem ægyptium pondo. lxxx. patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes qui terram uirginem nactus plurimum argenti auriq; eruisse dicitur in suanorum gente: & alioquin uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ: & cameræ & argenteæ trabes narrãtur: & columnæ atq; parastate: uicto Sesostri ægypti rege tam superbo: ut prodatur annis quibusque forte reges singulos e subiectis iungere ad currum solitus sicq; triumphare. Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrẽtur. Cæsar qui postea dictator fuit: primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu harenæ argenteo usus est: ferasque argenteis uasis incessere tum primum uisum. Mox quod etiam in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos scœna argentea fecit. Item. L. Murena: & Caius princeps in circo pecma duxit. In quo fuere argenti pondo. c. xxiiii. Claudius successor eius: cum de britãnia triumpharet: inter coronas aureas unam vii. pondo habuit: quam contulisset hispania citerior. alteram. ix. quam gallia comata sicut titulus indicauit. Huius deinde successor Nero Pompeii theatrum operuit auro in unum diem quo Tyridati regi armeniæ ostenderat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem: Auri in ærario Populi Roma. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio coss. septem annis ante bellum punicum tertium pondo. dcc. xxvi. argenti nonagintaduo milia & extra numerum. ccc. &. lxxv. milia. Item Sex. Iulio. L. Martio cons. hoc ẽ belli sotialis initio: octingenta. xlvi. auri pondo. C. Cæsar primo introitu urbis in ciuili bello suo & ærario protulit laterum aureum. xxvi. milia: & numero pondo. ccc. Nec fuit aliis temporibus respu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus perseo rege macedonico deuicto prædam pondo trium milium: a quo tempore populus Roma. tributum pendere desiit. Laquearia quæ nunc & in priuatis domibus auro tenguntur: post Carthaginem euersam primo inaurata sunt in capitolio censura. L. Mummii. Inde transiere cameras. In parietes quoque: qui iam & ipsi tanquam uasa inaurantur: cum sua ætas uaria de Catulo existimauerit: ꝗ tegulas æreas capitolii inaurasset primus. Inuentores auri sicut metallorum fere omnium: septimo uolumine diximus præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror: nõ colore qui in argento clarior est: magisq; diei similis: & ideo militaribus signis familiarior: quoniam is longius fulget: manifesto errore eorum qui colorem syderum placuisse in auro arbitrantur: cum in gemmis aliisq; rebus nõ sit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum est: cæteris metallis: cum cedat per utrunq; plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit: tuto etiam ĩ incendiis rogisq; durãte materia. Quinimmo quo sepius arsit: proficit ad bonitatem. Auriq; experimento ignis est: ut simili colore rubeat ignis. Atq; ipsum obryzum uocant. Primum autem bonitatis argumentum est ꝙ difficillime accendi. Præterea mirum prunæ uiolentissimæ ligni indomitum: palea citissime ardescere: atq; ut purgentur cum plumbo coqui. Altera causa precii maior ꝗ minimum usus deterit. cum argento ære plumbo lineæ preducãtur: manusq; sordescant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numerosius diuiditur: utpote cuius unciæ in septuagenas & quinquagenas pluresq; bratteas quaternum utroq; digytorum spargantur. Crassissimæ ex iis prenestinæ uocantur: etiãnum retinentes nomen fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima brattea quæstoria appellatur. Hispania strigiles uocat auri paruulas massas: quod super omnia solum in massa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficiantur hoc statim aurum est: consumatamq; materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis est. Alia quã dicemus coacta. Sup cætera non rubigo ulla: nõ erugo: non aliud ex ipso quod consumat bonitatem: minuatue pondus. Iam contra salis & aceti succos domitores rerum constantia superq; omnia netur: ac texitur lanæ modo: & sine lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinũ priscum Verrius tradit. Nos uidimus Agrippinam Claudii principis edente eo naualis prœlii spectaculum assidentem ei: indutam paludamẽto: auro textili sine alia materiæ. Attalicis uero iampridem intexitur inuento regum asiæ. Marmori & iis quæ candefieri non possunt oui candido illinitur: ligno glutini ratione composita: leucoporon uocant. Quid sit hoc: aut quemadmodum fiat: suo loco docebimus. Aes iaurari argento uiuo: aut certe hydrargyro legitimum erat: de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes: excogitata fraus est. Nanq; æs cruciatur in primis accensumq; restinguitur sale aceto alumine. Postea exarenatur: an satis recoctum sit: splendore deprehendente: iterumq; exhalatur igni: ut possit edomitum mixtis punice alumine argẽto uiuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim habet talem: qualem esse diximus plumbo.

Incessiuere tum primum uetus lectio.

Ratio naturalis inueniendi auri: & quando primum aurea statua: & medicinæ ex auro. Cap. iiii.

a Vrum inuenitur in nostro orbe: ut omittamus indicum: atq; a formicis: aut gryphibus apud scythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis: ut in tago hispaniæ: pado italiæ: hebro thraciæ: Pactolo asiæ Gange indiæ. Nec ullum absolutius aurum est: ut cursu ipo tritu que perpolitum. Alio modo puteorũ scrobibus effoditur: aut in ruina montium. Quare utraq; ratio dicetur. Aurũ qui quærunt: ante omnia segullũ tollunt: ita uocatur indicium: alueus ubi id est: arenæq; lauantur:

uantur: atq; ex eo quod resedit: coniectura capitur: ut inueniatur aliquando in summa tellure protinus ra ra fœlicitate: ut nuper in dalmatia principatu Neronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens cum iam inuentum est in summo cespite. Alutationem uocant si & auro ea tellus subest. Cæterum mõtes hispaniæ aridi sterilesq;: & in quibus nihil aliud gignatur: huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur: canalitium uocant: alii canaliense marmoris glareæ inhærens: non illo modo quo in oriente sapphyro atq; thebaico aliisq; in gemmis scintillat. Sed micas amplexum marmoris hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum & huc illuc inde nomine inuento: tellusq; ligneis columnis suspenditur. Quod effossum ē tunditur: lauatur: uritur: molitur in farinam. Nam quod ad pilas cudunt apilascudem uocant: Argentum quod exit a fornacis sudore quæ e camino iactatur. Spurcitia in omni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neq; enim alia afflatum ignemq; & ardentem materiam colerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum. Cuniculis per magna spatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura uigiliarum est: multisq; mensibuus non cernitur dies. Arrugias id genus uocant: sidũt q; rimæ subito: & opprimunt operarios: ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaq; fornices crebri montibus sustinendis. Occursant in utroq; genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sepius uero: quoniam in cuniculis uapor & fumus strangulat: cædunt fracturis. c. l. libras ferri terram agentibus. Egeruntq; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si longior uidetur silex: latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilior existimatur opera. Est namq; terra exquodam argillæ genere glareæ mixta: candidam uocant: prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur: & iisdem malleis: nihilq; durius putant: nisi q; inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere ceruices fornicum ab ultimo cædunt: dantq; signum rima. Eamq; solus intelligit in cacumine montis eius peruigil. Hic uoce ictuue repente reuocari operarios iubet: pariterq; ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese lõgo fragore: qui concipi humana mente non possit: & flatu incredibili. Spectant uictores ruinam naturæ Nec tamen adhuc aurum est, Nec sciere esse cum fodere. Tãtaq; ad pericula euincẽda fuit satis causæ sperare quod cuperent. Alius par est labor uel hoc maioris impendii flumina ad lauandam hanc ruinam iugis montium duxere obiter a centesimo plerunq; lapide. Corrugos uocãt a corriuatione credo: nimirum & hoc labor est. Præcepisse libramento oportet ut fruaris quando influat: itaque altissimis partibus ducitur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuiæ cæduntur: sedemque trabibus cauatis præbere coguntur. Is qui cædit: funibus pendet: ut procul intuentibus species nefaria quidem: sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librant: & lineas itineri præfigunt. Itaque insistentis uestigiis hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines ut uitium importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo per silices calculosue ducuntur: & urium euitant. Ad capita deiectus in superciliis montium piscinæ cauantur: ducenos pedes in quasque partes: & in altitudinẽ denos. Emissaria in iis quina pedum quadratorum ternum fere linquuntur: & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta ui ut saxa peruolant. Alius etiamnum in plano labor. Fossæ in quas profluat cauantur agogas uocant: eæ sternuntur gradatim. Frutex est ulex roris marini similis asper aurumque retinens. Latera cluduntur tabulis: ac per prærupta suspenduntur: canali ita profluente de terra in mare. His de causis iam ꝓmouit hispania in priore genere: quæ exhauriuntur immenso labore ne occupent puteos in hoc rigantur. Aurum arrugia quæsitum non coquitur: sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. Palacas hispani: alii palacranas: idem quod minutum est: balucem uocãt. Vlex sic catus nritur: & cinis eius lauatur sustrato cespite herboso ut sidat aurũ. Vicena milia pondo ad hunc modum annis singulis astutiam atque galletiam & lusitaniam præstare quidam trapiderunt: ita ut plurimũ astruria gignat. Neq; in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum est uetere iterdicto patrum: ut diximus alioquin nulla fœcundior metallorum quoq; erat tellus. Extat lex censoria uici uicti miliarum aurifodinæ: qua in uercellensi agro cauabatur: ne plus quinq; hominum in opere publicani haberent. Aurum faciendi est etiam una ratio ex auri pigmento: quod in syria foditur pictoribus in summa tellure auri colore: sed fragili lapidum specularium modo. Inuitaueratq; spes Caium principem auidissimum auri: quãobrem iussit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens: sed ita parui ponderis ut detrimentum sentiret. illud propter auaritiam expertus: q̃q̃ auripigmenti libræ. xiiii. permutarentur: nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argento uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua parte. In uno tantũ galliæ metellæ loco: quod uocant albicrarense. xxxvi. portio ĩuenitur: ideo cæteris præest. Vbicunq; quinta argenti portio est: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi. Fit & cura electrum argẽto addito. Quod si quintam portionẽ excessit: incudibus nõ resistit. Est electro auctoritas Homero teste qui Menelai regiã auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ tẽplũ

Gũmi antiq. lectio.

Gaianas uetusti codices.

Ictimaliarũ uel icti mulorum Strabo.

habet lindos insulæ rhodiorum: in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historiam mammæ suæ mensura. Electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est natiuum & uenena deprehendit. Nanq; discurrunt in calicibus arquus cælestibus similes cum igneo stridore: & gem i na ratione prædicunt. Aurea statua prima omnium nulla inanitate: & antequam ex ære aliqua illo modo fieret: quam uocant holosphyraton in templo Anæitidis posita dicitur. Quod in situ terrarum nomine hoc significauimus: numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est antonii parthicis rebus. Scitumq; narratur dictum unius ueteranoꝝ bononiæ hospitali diui Augusti cœna cum interrogaretur: esset ne uerum eum qui primus uiolasset hoc numen: oculis membrisq; captum expirasse: respondit enim tum maxime Augustum de cruore eius cœnare: seq; illum esse: totumq; sibi cēsum ex ea rapina esse. Hominum prim9 & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus delphis in templo sibi posuit. lxx. circiter olypiade. Tātus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum pluribus modis pollet in remediis. Vulneratisq; & infantibus applicatur: ut minus noceant: quæ inferantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinarum quoq; & pecorum fœturis. Remedium est abluere illatum & spargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum salis grummo pondere triplici misso: & rursum cum duabus salis portionibus & una lapidis quem schiston uocant: ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uase ipsum purum & incorruptū Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie sanat. Lomento id conuenit ablui. Fistulas etiam sanat: & quæ uocantur hemorrhoides. Quod si trito spuma adiiciatur putria ulcera & tetri odrris emēdat. Ex melle uero decoctum cum melanthio & illitum umbilico leuiter soluit aluum. Verrucas curari eo. M. Varro est auctor.

Anaitidis. Sti

De chrysocolla & medicinæ ex chrysocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter se perficiendisq; metallis. Cap. v.

c Hrysocolla humor est in puteis quos diximus: per uenam auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis usq; in duriciam pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis: & proximā in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum īfra naturalem illam: immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota usq; in Iunium mensem. Dein siccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chrysocolla q̄ uena putris. Natiua duritia maxime distat: uuam uocant. Et tamen illa quoq; hærba: quam luteam appellant: tinguitur. Natura est quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila: deinde tenui cribro secernitur: postea molitur: ac deīde tenuius sic cribatur. Qucquid non transmeat: reperitur in pilla: dein molitur. Puluis semper ī catinos digeritur: & ex aceto maceratur: ut omnis duricia soluatur. Ac rursus tunditur: dein lauatur in conchis: : siccaturq;. Tunc tingitur alumine schisto: & hærba supradicta pingiturq; antequam pingat. Refert q̄ bibula docilisq; sit. Nam nisi rapuit colorem adduntur & schythanū atq; turbystum: ita uocant medicamenta sorbere cogentia. Cum tinxere pictores orobitin uocant. Eiusq; duo genera faciunt: luteam que seruantur in lomenta. Et liquidam globulis sudore resolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiunt. Laudatissima in armenia. Secunda in macedonia. Largissima in hispania. Summa commendationis est: ut colorem hærbe segetis lætæ uirentis quamsimillime reddat. Visumque est iam Neronis principis spectaculis harenam cyrci chrysocolla sterni: cum ipse concolori panno aurigaturus esset: introducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt. Asperam quæ taxatur in libras vii. Mediam quæ denariis quinis. Attritam quam & hærbaceam uocant: quæ. xiii. Sublinunt autem harenosam priusquam inducant atramento: & paretonio. Hæc sunt tenacia eius in colore blanda. Paretonium quoniam est natura pinguissimum: & propter læuorem tenacissimum atramento aspergitur: ne paretoni candor pallorem chrysocollæ afferat. Luteam putant a lutea hærba dictam: quam ipsam cæruleo subtritam sed pro chrysocolla inducunt uilissimo genere atq; fallacissimo. Vsus chrysocollæ & in medicina est ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem per se arida siccat: & contrahit. Datur & in angina orthopnea ue miscenda cum melle. Concitat uomitiones: miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac uiridibus emplastris. Ad colores mitigandos: & cicatrices trahendas. Hanc chrysocollam medici acesin appellant: quæ non est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi uendicant agglutinādo auro: & inde oēs appellatam similiter utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria ærugine: & pueri impubis urina: addito nitro. Teritur cyprio ære in cypriis mortariis: santernam uocant nostri. Ita ferruminatur aurum: quod argentosum uocant. Signumq; est si addita santerna nitescit. E diuerso erosum contrahit se: hebetaturque: & difficulter ferruminatur aurum. Ad id glutinum fit auro & septima parte argenti ad supradicta additis: unaq; contritis. Contexi par est reliqua circa hoc: ut uniuersa naturæ contingat ammiratio. Auri glutinum est tale. Argilla ferro. Cadmia æris massis. Alumen laminis. Resina plumbo & marmori. Sed plumbum nigrum albo iungitur. Ipsumq; album sibi oleo. Item stagnum æramētis stagno argentum. Pineis optime lignis æs ferrūq; funditur: Sed & ægyptia papyro. paleis aurum. Calx aqua accēdit:

& thracius

& thracius lapis. Idemque oleo restinguitur. Ignis autem aceto maxime & uisco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exusta. Iterumq; flagranti.

De argento: & argento uiuo: & stibia siue alabastro: & scoria argenti: & de spuma argenti. Cap. vi.

B his argenti metalla dicantur: quæ sequens insania est. Non nisi in puteis reperitur: nullaq; sui
a spe nascitur: nullis ut in auro lucentibus scintillis. Terra est alia ruffa: alia cineracea. Excoqui non potest nisi cum plumbo nigro: aut cum uena plumbi. Galenam uocant: quæ iuxta argenti uenas plerunque repetitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum: argentum autem superne innatat: ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pene prouinciis: sed in hispania pulcherrimum. Id quoq; in sterili solo atque etiam in montibus. Et ubicunq; una inuenta uena est: nõ procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia: unde metalla græci uidentur dixisse. Mirum adhuc per Hispanias ab Hannibale olim inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur: hodieque qui. ccc. pondo Hannibali subministrauit in dies. Ad mille quingentos iam passus cauato monte per quod spatium aquitani stantes diebus: noctibusque egerunt aquas lucernarum mensura: amnemque faciunt. Argenti uena quæ in summo reperta est: crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris uena infra alumẽ alba nullum finem spei fecit. Odor ex argentifodinis inimicus omnibus animalibus: sed maxime canibus. Aurũ argentumque quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argento nigras fieri producique miramur. Est & lapis in iis uenis: cuius uomica liquoris æterni argentum uiuum appellatur. Venenum rerum omnium est. Exedit ac perrumpit uasa permanãs tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum. Id unum ad se trahit. Ideo & optime purgat cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in uasis ita uitiis abiectis: ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas efunditur: perque eas sudoris uice defluens purum reliquit aurum. Ergo & cum æra inaurantur: sublitum bratteis pertinacissime retinet. Verum pallore detegit simplices: aut prætenues bratteas. Quapropter id furtum quærentes oui liquore candido usum eum adulterauere. Mox & hydrargyro: de quo suo dicemus loco. Et alias argentum uiuum non largum inuentũ est. In iisdem argenti metallis inuenitur: ut proprie dicamus: spumæ lapis candidæ nitentisque: non tamẽ translucentis: stimmi appellant: alii stibiam: alii alabastrum: aliqui larbason. Duo eius genera: mas & fœmina. Magis probant fœminam. Horridior est mas: scabriorque & minus ponderosus: minusque radians & harenosior. Fœmina contra nitet friabilis fissurisque non globis dehiscens. Vis eius astringere ac refrigerare. Principalis autem circa oculos. Nanq; ideo etiam platyophthalmon id appellauere: quoniam in callibus mulierumque epiphoris dilatet oculos & fluctiones inhibeat oculorum: exulcerationesque. Farina eius & thuris gummi ammixto sistit & sanguinem e cerebro profluentem. Efficacior & contra recentia uulnera. Et contra ueteres canum morsus inspersa farina. Et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argenti cærussaque & cæra. Vritur autem offis bubuli fimi circũlitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum lacte. Teriturque in mortariis ammixta aqua pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas. Et mundatur nitro. Fex eius intelligitur plumbosissima quæq; subsedit in mortario abigiturq;. Dein uas in quo turbida transfusa sunt: opertum linteo per noctem relinquitur: & postero die quicquid innatat effunditur: spongiaqne aqua tollitur. Quod ibi subsedit: flos intelligitur: ac linteolo interposito in sole siccatur: non ut perarescat. Iterumque in mortario teritur: & in pastillos diuiditur. Ante omnia autem urendi modus necessarius est: ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquentes: sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant: fecemque abiiciunt. Idque quod defluxerit transfundunt. Ac quicquid subsidet id colligentes: emplastris collyriisque miscent. Scoriam in argento græci uocant helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris: ut molibdena. de qua dicemus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinandis: & contra tenasmos: dysenteriasque infusa clysteribus cũ myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas ad excrescẽtia ulcerum: aut ex attritu facta: aut in capite manantia. Fit & iin iisdem metallis: & quæ uocatur spuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chrysitin uocãt. Secunda quã argyritin. Tertia: quam molibditin. Et plerunq; omnes hi colores ĩ eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est attica. Secũda hispaniẽsis. Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argẽto. Molibditis plũbi ipsius fusura: quæ fit puteolis: & inde habet nomẽ. Omnis aũt fit excocta sua materia ex supiori catino defluẽs in iferiorẽ. Ex eo sublata ueruculis ferreis: atq; ĩ ipsa flãma cõuoluit̃ ueruculo: ut sit modici teporis. Est aũt ut ex noĩe ipso intelligi põt feruescentis & futuræ materiæ spuma. Distat a scoria quo põt spuma a fece distare. Alterũ purgantis se materiæ. alterũ purgatæ uitiũ est. Quidam duo genera faciunt spumæ quæ uocãt stelerytida & peumenen. Tertiũ molibdenã in plumbo dicendã. Spuma ut sit utilis: iterũ coquit̃: cõfractis tabulis ad magnitudinẽ annulorum ita accẽsa follibus: ad separãdos carbones cinerẽq; abluitur aceto aut uino. Simulq; restinguit̃. Quod si sit argyritis: ut cãdor

Tubulis auellanarũ

ei detur magnitudine fabæ,confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico: & hordeo nouis:donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cũ desinant calida:addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die condunt in plumbeo uase. Alii cum faba candida & ptisana coquunt:& in sole siccant. Alii in faba candida cum lana donec lanam nõ denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt:subinde aqua mutata:siccantque diebus.xl.calidissimis æstatis. Necnon in uentre suillo in aqua coquunt exemptamque nitro fricant: & ut supra terunt in mortariis cũ sale. Sunt qui non coquant:sed cum sale terant: & adiecta aqua abluant. Vsus eius ad collyria: & litu ad muliebrum cicatricum fœditates tollendas maculasque:& abluẽdum capillum. Vis autem:siccare: mollire:refrigerare:temperare:purgare:explere. Vlcerum tumores lenire. Talibusque emplastris supradictis ignes etiam sacros tollit cum ruta:myrtoq; & aceto. Itẽq; perniones cum myrto & cæra & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos:& origine ac inuentione eius:& cinnabaris ratione in picturis:& medicinæ de generibus minii:& ratiõe eius in picturis. Cap.vii.

iNnuenitur in argentariis metallis minium quoq;:& nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis & quondam apud romanos non solum maximæ:sed etiam sacræ religionis:ut auctor est Verrius:& cuius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam triumphantumq; corpora. Sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis:& accensoribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem causam miror:q̃q̃ & hodie id expeti constat æthiopum populis totosque eo tingi proceres: huncq; ibi deorũ simulacris colorem esse. Quapropter diligentius prosequemur omnia de eo. Theophrastus.xc.annos ante Praxibulum atheniensium magistrum:quod tempus exit in urbis nostræ ducentesimum quadragesimum.ix.annum tradidit inuentum minium a Callia atheniense initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti. Hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in hispaniis: sed durum & harenosum. Item apud colchos in rupe quadam inacessa ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uero supra ephesum. Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere. Hanc teri. Dein lauari farinam. Et quod subsidat iterum lauari. Differentiam artis esse:q; alii minium faciunt prima lotura. Apud alios id esse dilutius. Sequens autem loturæ optimum. Auctoritatem colori fuisse non miror. Iam enim troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste: qui naueis ea cõmendat. Alias circa picturas pigmentaque rarus. Milton uocant græci minium:quidam cinnabarim. Vnde natus error indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum moriẽtium pondere permixto utriusque animalis sanguine:ut diximus. Neque alius est color qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant pro ea utuntur hoc minio:quod uenenum esse paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monocromata:pingebant. Pinxerunt & ephesio minio:quod derelictum est: quia cu ratio magni operis erat:prætereaque utrunque nimis acre existimatur. Ideoque transire ad rubricam: & sinopidem:de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguĩe caprino:aut sorbis tritis. Precium sinceræ nummi quinquaginta. Iuba minium nasci & in carmania tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos:nec fere aliundeq̃ ex hispania. Celeberrimum ex sisaponensi regione in betica miniario metallo uectigalibus Populi romani nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur uena signata ad dena milia fere põdo annua. Romæ autem lauatur. In uendendo precio statuta lege ne modum excederet.lxx.in libras. Sed adulteratur multis modis:unde præda societati. Nãq; est alterum genus i omnibus fere argentariis:itemq; plumbariis metallis: quod fit exusto lapide uenis permixto:non ex illo cuius uomicam argentũ uiuum appellauimus(is.n.& ipse i argentum excoquitur)sed aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehendũtur solo colore:nec nisi in fornacibus rubescentes:exustique tunduntur in farinam. Et hoc est secundariũ minium per quam paucis notum:multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum. Item scyrico:quonãmodo scyricum fiat suo loco dicemus. Sublini autem syrico minium compendii ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum est plenos subinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua:constatq; furantibus. Sincero cocci nitor esse debet. Secundarii autem splendor in parietibus sentit imaginem. Quãq̃ hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis suæ uenæ harena sine argento excoquitur. Auri modo probat̃. Auro candẽte fucatum nigrescit. Sincerũ retinet colorẽ. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candẽtis lamina:si nõ sit aurũ:deprehendendi ilico. Solis atq; lunæ cõtactus inimicus remediũ ut parieti siccato cæra punica cum oleo liquefacta candẽs setis iducatur. Iterũq; admotis gallæ carbonibus aduratur ad sudorẽ usq;. Postea candelis subigatur:ac deinde linteis puris sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt: faciẽ laxis uesicis illigãt ne in respirando

Magistratum aliubi Plinius

Tyrico' uetusti codices

ne in respirando pernicialem puluerem trahant: & tamen per illas spectent. Minimũ in uoluminũ quoq; scriptura usurpatur. Clarioresq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro: de argento inaurando: de coticulis in argenti generibus & experimentis. Cap. viii.

e X secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui pauloante dilatum. Fit autẽ duobus modis: æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto: aut patinis fictilibus impositũ ferrea concha calice coopertum argilla superillata. Dein sub patinis accensum follibus cõtinuo igni: atque ita calicis sudore deterso: qui fit argenti colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore confluere. Quod cum uenenum esse conueniat omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur: temeraria arbitror: præter q̃ fortasse q; illitum capiti uentriue sanguinem sistit: dum ne quid prætereat in uiscera: ac uulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam. Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope: cum & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus quæ i omni uitæ parte ingeniosissima est: uiliorem excogitauit materiam: ut docuimus. Auri argentique mentionem comitatur lapis quem coticulam appellant: quondam non solitus inueniri nisi in flumine Tmolo: ut auctor est Theophrastus. Nunc uero passim quem alii heraclium: alii lydium uocant. Sunt autem modici: quaternas uncias longitudinis: binasque latitudinis non excedentes. Quod a sole fuit in iis melius q̃ q; a terra. Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerint experimentum: protinus dicunt quantum auri sit in ea: quãtum argenti uel æris scrupulari differentia mirabili ratione non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento imposito: quod candidum permaneat: probatur. Proxima bonitas rufo: nulla nigro. Sed experimento quo fraus interuenit: seruatis enim in uirorum urina batillis inficitur ita ramẽtum obiter dum uritur: candoremque mentitur. Est aliquod experimentum politi: & in halitu hominis: si sudet protinus: nubemq; discutiat.

De speculis & ægyptio argento. Cap. ix.

l Am nas duci: & specula fieri non nisi ex optimo posse creditũ fuerat. Id quod iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi: quod repercusso aere: atque in oculos regesto fieri conuenit. Eadem ui in speculis usu polita crassitudine: paulumq; propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest: repercussum illum respuat: an accipiat. Quinetiã pocula ita figurantur: exculptis intus crebris seu speculis: ut uel uno intuente populus totidem imaginũ fiat. Excogitatur & monstrifica: ut in templo smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumq; refert concaua sint & poculi modo an media depressa: an elata: an auersa: an obliqua supina: an festa qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras. Neq; enim est aliud illa imago: q̃ digesta claritate materiæ excipientis umbram. Atq; ut omnia de speculis peragantur hoc loco optima apud maiores fiebãt brũdusina: stagno & ære mixtis. Prælata sunt argẽtea. Primus fecit praxiteles magni Pompei ætate. Nupq; credi cœptum: certiorẽ imaginem reddi auro apposito auersis. Tingit & ægyptus argentum: ut in uasis Anubem suũ spectet: pingitq; non cælat argentum. Transit inde materia & ad triumphales statuas: mirumq; crescit precium fulgoris excecati. Id autem fit hoc modo. Miscetur argento tertia pars æris cyprii tenuissimi: quod coronarium uocant: & sulphuris uiui quantum argenti. Conflatur in fictili circunlito argilla: Modus coquendi donec seipsa opercula aperiant. Increscit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta detereatur. Miscuit denario triũuir Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pondere subtrahunt: cum sit iustum. lxxxiiii. e libris signari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario gratidiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirumq; in hac artium sola uitia discuntur: & falsum denarii spectatur exemplar: pluribusq; ueris denariis adulterinus emitur.

Pasiteles uet9 lectio

De immodica pecunia: & quorum maximæ opes fuerint: & quando primum Populus Ro. stipem sparserit. Cap. x.

n On erat apud antiquos numerus ultra centum milia. Itaque hic & hodie multiplicatur: ut decies centena milia: aut sepius dicantur. Fœnus hoc fecit nummusque percussus: & sic quoq; æs alienum etiamnum appellatur. Postea diuites cognominati: dũmodo notum sit: eum qui primus acceperit hoc nomen: decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente. M. Crassus negabat diuitem esse: nisi qui reddituu annuo regionem tueri posset. In agris suis sestertium. xx. milia possedit. Quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis nisi totum parthorum esurisset aurum. Atq; ut nouem quidem optimi occupauerit. Iuuat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem. Multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores pariterque tres. Claudii principatu Pallantem Callistum & Narcissum. Atque ut hii omittantur: tanquã adhuc rerum potiãtur. C. Asinio Gallo. C. Martio Cyrino coss. ad. vi. Kal. febru. C. Cecilius Claudius Isidorus testamento suo dixit: quãuis multa ciuili bello perdidisset: tamen relinquere seruorum quattuor milia: centum. xvi. Iuga boum tria milia sexcẽta. Reliqui pecoris. cc.

aniopimi.

quinquaginta ſeptem milia. In numerato pondo ſexcenta milia. Qui funerari ſe iuſſit ſeſtertiis. xi. mili-
Cẽtum. x. bus. Congregatæ & excedentes numerum opes. Quota tamen portio erunt Ptolemæi: quem Varro tra
alii codiceſ dit Pompeio res gerente circa iudæam octona milia equitum ſua pecunia toleraui∬e. Mille conuiuas to
tidem aureis potoriis mutantem uaſa cum ferculis ſagina∬e. Quota uero illæ ipſæ (neque enim de regi-
bus loquor) portio fuerit Pythii bythinni qui platanum auream: uitemque nobilem illam Dario regi do
nauit: Xerxis copias: hoc eſt ſepties. lxxxviii. Milia hominum excepit epulo. Stipendium quinque men-
ſium frumentumque pollicitus: ut e quinq; liberis ſenectuti ſuæ in delectu unus ſaltem concederetur.
Hunc quoque ipſum aliquis comparet Crœſo regi. Quæ malum amentia eſt: id i uita cupere: quod aut
etiam ſeruis contigerit: aut ne in regibus quidem inuenerit finem? Populus Roma. ſtipem ſpargere cœ-
p t. Sp. Poſtumio. Q. Martio conſ. Tanta pecunia erat: ut eam conferret. L. Scipioni: ex qua is ludos fe-
cit. Nam ꝗ Agrippæ Menenio ſeſtantes æris in funus contulit: honoris id neceſſitatiſq; propter pauper-
tatem Agrippæ: non largitionis eſſe dixerim.

De luxuria & frugalitate in uaſis & lectis argenteis: & quando lances immodicæ factæ. Cap. xi.

u Aſa ex argento mira inconſtantia humani ingenii uariat: nullum genus officinæ diu proban-
do: nunc furniana: nunc clodiana: nunc gratiana. Etenim tabernas menſis adoptauimus: nunc
anaglypha: in aſperitatemq; exciſa circa linearum picturas quærimus. Iam uero & menſas re-
poſitoriis imponimus: & ad ſuſtinenda obſonia interradimus altera: & intereſt q̄plurimum lima perdide
rit. Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur. At nos carrucas ex argento cælare iuenimus
Noſtraq; ætate Poppea coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro quoq; in-
duere ſolebat. Libras. xxxii. argenti. Africanus ſequens hæredi reliquit. Idemq; cum de pœnis triumpha-
ret: quattuor milia. cccc. lxx. pondo tranſtulit Hoc argentum tota Carthago habuit illa terrarum æmu-
la: quod nunc in menſarum eſt apparatu. Poſtea uicta numantia & deleta: idem Africanus in triumpho
militibus. xvii. milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos: quibus hoc ſatis fuit. Frater eius allo-
brogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Druſus in tribunatu plebis. xi. milia. Nam ꝑ-
pter quinq; pondo notatum a cenſoribus triumphalem ſenem: iam fabuloſum uidetur. Item Catũ Eliciũ
cum legati ætolorum in conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent miſſa ab iis uaſa argentea nõ accepiſ
ſe: neq; aliud habui∬e argenti ad ſupremum uitæ diem q̄ duo pocula: quæ. L. Paulus ſocer ei ob uirtutem
deuicto Perſeo rege donaſſet. Inuenimus legatos Carthaginienſium dixi∬e: nullos hominum benignius
inter ſeſe uiuere q̄ Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitaui∬e ſeipſos. At hercules Pom-
peium Paulini equitis arelatenſis filiũ: paterna quoq; gente pulſum: ꝗ. xii. pondo argenti habuiſſet apud
exercitum ferociſſimis gentibus oppoſitum ſcimus. Lectos uero mulierum iampridem totos operiri ar-
gento & triclinia quædam quibus argentum addidi∬e primus traditur: Caruillius Pollio eques roma-
nus: non ut operiret: aut deliaca ſpecie faceret: ſed punica idem & aureos fecit. Nec multo poſt argẽtei de
liacos imitati ſunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile ſyllanum. Paulo enim ante hæc facta ſunt. Lãceſq;
e centenis libris argenti: quas tunc ſuper quingentas numero romæ fui∬e conſtat: multoſq; ob eas ꝓſcri-
ptos dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales qui bellum ciuile talibus uitiis imputauere. Noſtra ætas
fortior fuit. Claudii principatu Seruus eius Druſillanus nomine. Rotundus: diſpenſator hiſpaniæ citerio
ris quinquagenariam lancẽ habuit: cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Et comites eius octin
gentas quinquagintaocto librarum. Quare quæſo? niſi ut q̄ multi eas conſerui inferrent: aut quibus cœ-
nantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia romæ fui∬e argentea. Re
poſitoriis argentum addi ſua memoria cœptũ Feneſtella dicit: qui obiit nouiſſimo Tyberii Cæſaris prin
cipatu. Sed & teſtudinea tum in uſum ueni∬e. Ante ſe autẽ paulo lignea rotunda ſolida nec multo maio
ra q̄ menſas fui∬e. Se quidem puero: quadrata & cõpacta aut acere operta. citro cœpi∬e. Mox additũ ar
climateras gentum in angulis lineaſq; per cõmiſſuras. Tympana uero ſe iuuene appellata ſtateras & lances quas an
uel clema- tiqui magidas appellauerant. Nec copia tantũ argenti fuerat uitæ: ſed ualidius pœnæ metu pretiũ. Idq;
teras. iampridẽ ut ignoſcamus nobis. Delphinos quinis milibus ſeſtertiis i libras emptos. C. Gracchus habuit
L. uero Craſſus orator duos ſcyphos Mentoris artificis manu cælatos ſeſtertiis centum. Cõfeſſus eſt ta
men nunquã ſe iis uti propter uerecundiã auſum. Sicut eundem. vi. milia ſeſtertiis in ſingulas libras uaſa
empta habui∬e. Aſia primum deuicta luxuriã miſit in italiam. Siquidẽ. L. Scipio trãſtulit in triũpho ar
genti cælati pondo milia quadringenta. l. Et uaſorum aureoꝝ pondo. c. milia. anno conditæ urbis quin-
genteſimo ſexageſimoquinto. Eadem aſia domita: multo etiam grauius afflixit mores: inutiliorq; uicto
ria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum. n. hæc emẽdi romæ i auctiõibus regiis uerecũdia exẽpta
eſt: urbis anno. dc. xxvi. mediis. lvi. annis erudita ciuitate amare etiã & nõ ſolũ ãmirari opulentiã externã.
Immenſo & achaicæ uictoriæ momẽto ad ĩpellẽdos mores: quæ & ipſa hoc ĩteruallo anno urbis. dc. viii.

parthica ſigna

parthica signa & tabulas pictas inuexit: ne quid deesset. Pariterque luxuria nata est: & carthago sublata: ita congruentibus fatis: ut liberet amplecti uitia: & liceret pecare ex dignatione. Hinc aliqui ueterum: ut C. Marius post uictoriam cimbricam cantharis potasse. Liberi patris exemplo traditur: ille orator rapinas & manipularis imperator.

De statuis argenteis & cælatura argenti: & cæteris quibusdam. Cap. xii.

Rgenti usum in statuas primum ad honorem Diui Augusti in adulationem temporum transisse falso existimatur. Iam enim triumpho magni Pompei reperimus translatam Pharnacis: q primus regnauit in ponto argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosq;. Argentum succedit ex re aliquando & auro luxu: fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium quas induere aureas mos tristior uetat. Vidimus & ipsi Valerium Fuscum motum equestri ordine ob insignem cum celebritate assectationem adolescentium scholæ ex argento annulos habentem. Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore etiam fastidio cælarentur argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitent. Iam uero a pedagogis ad transitum uirilitatis custodiantur. Argento fœmine lauentur & nisi argentea solia fastidiant: eademq; materia & cibis & probris seruiat. Videret hæc Fabritius & stratas argento mulierum balineas: ita ut uestigio locus non sit cum uiris lauantium. Fabritius inquã qui bellicosos imperatores plusquam pateram & salinum ex argento habere uetabat. Videret hinc dona fortium fieri: aut in hæc frangi. Heu mores Fabritii nos pudet. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem: argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor: de quo supra diximus. Quattuor paria deniq; ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur: Ephesiæ Dianæ templum iacet. Capitolium incendiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo ammiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorum boeti apud lyndiam Mineruam in tẽplo. Acragantis in templo liberi patris in ipsa Rhodo bacchæ centauriq; cælati in scyphis. Myos in eadẽ æde & Silenus & Cupido & uenatio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater: quique satyrum in phiala grauatum somno collocauisse uerius q̃ cælasse dictus ẽ Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Ariston & Onychus Mithylene laudatur. Et Hecateus: & circa magni Pompei ætatem Praxiteles Posidonius Ephesius: Lædus Stratites: qui prœlia armatosq; cælauit Zopyrus qui areopagitas & iudiciũ Orestis in duobus scyphis põdo. xii. æstimatis. Fuit dein Pytheas: cuius duæ unciæ uiginti uenierũt. Vlyxes & Diomedes erãt in phialæ emblemate palladium surripiẽtes. Fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potoriis. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer Crustarius famam. Subitoq; hæc ars ita exoleuit: ut sola iã uetustate censeatur usque adeo attritis cælaturis ne figura discerni possit: auctoritas constet. Argentũ medicatis aquis inficitur atque etiam afflatu salso: sicut in mediterraneis hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiam nunc pigmenta. Sic & cæruleum: quod proprie limus est. Optimum ex eo quod atticũ uocatur. Precium in. p. libras. xxxii. Proximum marmorosom sub dimidio attici pretio. Tertium genus est pressum: quod alii scyricum uocant ex insula scyro. Iam quidem & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Pretium in libras huius. Lls. bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocant e gallia ueniens. Hoc aũt & attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nisi marmoroso: quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effodit̃ & ad. xx. ab urbe lapidem in montibus. Postea uritur pressum appellantibus qui adulterãt. Sed esse falsum adustumq; amaritudine apparet: quoniã resolutũ in puluerem est.

Valeriũ uł Laberium

Sil & ceruleum. Sil proprie.

De sile: & ceruleo: & chrysocolla: & nestoriano: & cilono: & q; non omni anno æqualiter species uendantur. Cap. xiii.

s Ile primi instituere pingere: Polygnotus & Mycon attico dũtaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem scyrico & lydio. Lydium sardibus emebatur: quod nunc obmutuit. Ceruleum harena est. Huius genera tria. Antiquius ægyptium: quod maxime probatur scythicum hoc diluitur facile. Cumq; teritur: in quattuor colores mutatur: candidiorẽ nigrioremue: crassiorem: tenuioremue. Prefertur huic etiamnum cyprium. Accessit his puteolanum & hispaniense: harena ibi confici cœpta. Tinguitur autem omne: & in in sua coquitur hærba: bibitq; succum. Reliqua confectura eadem quæ chrysocollæ. Ex ceruleo fit: quod uocatur lomentum. perficitur id lauando terendoue: & hoc est ceruleo candidius. precia eius. xxiii. in libra. Cærulei. xviii. Vsus ĩ creta calcis impatiees. Nuper accessit & nestorianum ab auctore appellatum. Fit ex ægyptii leuissima parte. precium eius. xl. in libras. Idem & puteolani usus: præter q̃ ad fenestras. Vocant cœlon. Non pridem apportari & indicum est cœptum. Cuius precium. xvii. in libras. Ratio in pictura ad incisuras hoc est umbras diuidendas ab lumine Est & subtilissimum genus lomenti: quidam tritum uocant quinis assibus æstimatum. Cærulei sinceri experimentum in carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; per linteum expresso in eretam erethriam. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaque & emplastris adiiciunt, item causticis.

Antiqtus

Vestorianum antiq codices

Teritur difficillime sile. In medendo leuiter mordet: astringitq; & explet ulcera. Vritur in fictilibus ut ꝑ sit. Pretia rerum quæ usquã disposuimus: nõ ignoramus alia in aliis locis esse: & omnibus pene annis mu tari prout nauigationes constiterint: aut ut quisq; mercatus sit: aut aliquis præualens manceps annonam flagellet: non obliti Demetrium tota hellade Neronis principatu accusatum apud consulem. poni tamẽ necessarium fuit: quæ plerunq; erant romæ: ut exprimeretur auctoritatis rerum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIIII.
PROOEMIVM.

Aeris metalla. Cap. i.

P Roxima dicantur aeris metalla: cui & in usu proximum est pretium. immo uero ante argentum: ac pene etiam ante aurum corinthio. Stipis quoq; auctoritas: ut diximus. Hinc æra militum tribuni ærarii & ærarium: & obærati ab ære dicti. Do cuimus quãdiu Populus Ro. ære signato tantum usus esset: & alia quæ uetustas tradidit: cum æqualem urbi auctoritatẽ eius declararet a rege Numa collegio ter tio fabrum ærariorũ instituto. Vena quo dictum est modo effodit̃: igniq; perfici tur. Fit & e lapide eroso: quem uocant Cadmiam Celebritas in asia: & quondam in campania: nunc in ber gomatiũ agro: extrema parte italiæ. Feruntq; nuper in germania etiam prouintia repertum.

Genus æris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ æginetica. Cap. ii.

S It & ex alio lapide: quem calcitem uocant in cypro: ubi prima fuit æris inuentio. Mox uilitas præcipua reperto in aliis terris præstantiore: maxime aurichalco. quod præcipuam bonitatem ammiratione diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore effœta tellure. Proximum boni tate fuit salustianum in centronum alpino tractu non longi & ipsum æui. Successit & liuianum in gallia. Vtrunq; a metallorum dominis appellatũ: illud ab amico diui Augusti: hoc a coniuge: uelocis defectus Liuianum quoq; certe admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in marianum conuersa: quod & cordubense dicitur. Hoc a liuiano cadmiam maxime sorbet: & aurichalci bonitatem imitatur in sester tiis dupondiariisq; cyprio suo assibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant: quæ suis locis reddentur: summa claritate ante omnia indicata. Quondã æs con fuse auro argentoque miscebatur: & tamen ars praeciosior erat. Nunc incertum est peior hæc sit an mate ria. Mirumq; cum ad infinitum operum pretia hæc creuerint: auctoritas artis extincta ẽ. Quæstus enim causa: ut omnia: exerceri cœpta est: quæ gloriæ solebat. Ideo etiam deorum adscripta operi cum proceres gentium claritatem & hac uia quærerent: adeoq; exoleuit fundendi æris præciosi ratio: ut iam diu ne for tuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria corinthium maxime laudatur: hoc ca sus miscuit. Corintho cum caperetur incensa: mireq; circa id multorum affectatio fuit. Quippe cum tra datur non aliena de causa Verrem quem Cicero damnauerat proscriptum esse ab Antonio: quãq; corin thiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam uidetur: ad segregan dos se a cæteris magis q̃ intelligere aliquid subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est olympia dis centesimæ quinquacesimæ sextæ anno tertio: nostræ urbis sexcentesimooctauo: cum ante in sæculo fi ctore: nobiles esse desissent: quorum isti omnia signa hodie corinthia appellant. Quapropter ad coargu endos eos ponemus artificum ætates: nam urbis nostræ annos ex supradicta comparatione olypiadum colligere facile erit. Sunt ergo uasa tantum corinthia quæ isti elegantiores nunc æs sculpendo transferunt modo in lucernas: modo in trullas: nullo mũditiarum respectu. Eius tria genera. Candidum argento ni tore q̃ proxime accedens: in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertiũ in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est: cuius ratio non potest reddi: quãquam hominis manu facta dederit fortuna temperamentum simulacro signisque. illud suo colore pretiosum ad iocineris ima ginem uergens: quod ideo epatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante ægineticum atque deliacum: quæ diu obtinuere principatum. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo conce lebrante toto orbe: & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcrisq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum simulacra: effigiemque hominum: & aliorum animalium. proxima laus eginetico fuit. Insula ipsa est nec gignens: sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus: inde captus in foro boa rio est Romæ. Hic est exemplar æginetici æris. Deliaci autem iubiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illoque ære Myron usus est. Hoc polycletus æqualis atque condiscipulus. Aemulatio autem & in ma teria fuit.

Ceutronũ Stra.

De candelabris: & templorum ornamentis. Cap. iii.

P Riuatimq; ægina cãdelabrorum superficiem dũtaxat elaborauit: sicut tarentum scapos: in iis ergo iuncta

ergo iuncta cōmendatio officinarum est. Nec pudet tribunorum militariū salariis emere cum ipsum nomen a candelarum lumine impositū appareat. Accensi candelabri talis fuit: ut auctor est Dion iussu praeconis Clesippus fullo gibbere & praeterea alio foedus aspectu fabricatus est: emente id Gegania sestertiis .L. eodemq; ostentante in conuiuio emptum ludibrii causa nudatus: atq; impudentia libidinis receptus in torum mox in testamentum prediues minimū uice illud candelabrum coluit: & hanc corintiis fabulā adiecit: uindicatis tamē moribus nobili sepulchro: per quod aeterna supra terras Geganiae dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla corinthia candelabra constet: nomen id praecipue in iis celebratur: quoniā Mummii uictoria corinthum quidem diruit: sed compluribus achaiae oppidis simul aera dispersit. Prisci limina etiam ac ualuas in templis ex aere factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio qui de perseo rege naualē triumphum egit factam porticum duplicem ad cyrcum flaminium: quae corinthia sit appellata a capitulis aereis columnarum. Vestae quoq; aedem ipsam syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum a. M. Agrippa posita. Quin etiam priuata opulentia eo modo usurpata ē. Camillo enim crimini obiecit. Sp. Caruillius quaestor: q; aerata hostia haberet ī domo. Nam triclinia aerata abacosq; & monopodia Cn. Manilium asia deuicta primum inuexisse triumpho suo: quem duxit urbis anno quingentesimo sexagesimoseptimo. L. Piso auctor est. Antias quidem. L. Crassum haeredem. L. Crassi oratoris multa etiam triclinia aerata uendidisse. Ex aere factitauere & cortinas tripodum nomiē delphicas: quoniam donis maxime Apollinis delphici dicebatur. Placuere & lychni pensiles in delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis est in templo Apollinis palatini: quem Alexander Thebarum expugnatione captū in cyma dicauerat eidē deo. Transit deinde ars ubiq; uulgo ad effigiē deorū.

Tribunatū militarem. Auctio

Lychini chi ex anti quis exemplaribus.

Quando primum simulacrum Romae factum: & de origine statuarum & honore statuarum: & generibus: & figuris. Cap. iiii.

r Omae simulacrum ex aere factum Cereris primum reperio ex peculio. Sp. Cassii: quem regnū affectantem pater ipsius interemerat. Transiit & ab diis ad hominum statuas: atq; imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine: quo magis mirum est: placuisse auro integere Hoc nescio an romanum fuerit inuentum. Certe etiam romae non habet uetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium: & primo sacrorum certaminū uictoria: maximeq; olympiae ubi omnium qui uicissent: statuas dicari mos erat. Eorum uero qui ter ibi superauissent: ex membris ipsorum similitudine expressa: quas iconas uocant. Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno: quo & reges Romae pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Et iam omnium municipiorum & fori statuae ornamentum esse coepere: prorogarique memoria hominum & honores legi aeuo & basibus inscribi: ne in sepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis. Honos clientium instituit sic colere patronos.

De statuis & quibusdam aliis: & quibus primum in columna: & quando rostra: & quando primum publice: & quae primum statuae romae. Cap. v.

t Ogata effigie antiquitus statuae dicabantur. Placuere & nudae tenentes hastam ab epheborum gymnicis exemplaribus: quas achilleas uocant. Graeca res est nihil uelare. At econtra romana ac militaris thoracas addere. Caesar quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. Nam lupercorum habitu factae tam nouiciae sunt: q̄ quae nuper prodidere penulis indutae. Mancinus eodem habitu sibi instituit quo deditus est. Notatum ab auctoribus &. L. actium poetam in camoenarum aede maxima forma statuam sibi posuisse: cum breuis admodū fuisset. Equestres uero statuae modo romanam celebrationem habent: orto sine dubio a graecis exemplo. Sed illi celatas tantum dicabant in sacris uictores. Postea uero & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostri currus nati in iis qui triumphauissent. Serum hoc in iis non nisi a Diui Augusto seiuges: sicut & elephanti. Non uetus & bigarū celebratio in iis qui praetura functi curru uecti essent per cytrum. Antiquior columnarum: sicut. C. Menio qui deuicerat priscos latinos: quibus ex foedere tertias predae Popul. Ro. praestabat. Eodemq; in consulatu in suggestu rostra deuictis antiatibus fixerat anno urbis. cccccxvi. Item. C. Duilo qui primus nauale triumphum egit de poenis: quae est etiam nunc in foro. Item. P. Minutio praefecto annonae extra portam trigeminam unciaria stipe collata. Nescio an primo honor talis a populo. Antea enim a senatu erat praeclara res: nisi friuolis coepisset initiis. Nanq; & acti Naui statua fuit ante curiam: cuius basis conflagrauit curia incensa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori ephesii in comitio legum: quas decemuiri scribebant: iter pretis publice dicata. Alia causa & alia auctoritas maior in Oratii Coclitis statua: quae durat hodieque: cum hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidem & Sybillae tres iuxta rostra sunt: minores sint licet. Vna quam Pacuuius Taurus aedilis plebis instituit. Duae quas. M. Messalla. Primas putarē has & Atti Naui positas aetate Tarquinii Prisci: nisi regum antecedentium essent in capitolio.

De statuis sine tunicis & quibusdam aliis: & quæ prima Romæ statua equestris: & quando omnes statuæ priuatim & publicæ sublatæ: & quibus Romæ mulieribus: & quæ primæ ab exteris publice positæ. Cap.vi.

e X iis Romuli est sine tunica: sicut & Camilli in rostris & ante ædem Castorum fuit. M. Tremellii equestris togata: qui sanites bis deuicerat. Captaq; anagnia populum stipendio liberauerat. Inter antiquissimas sunt & Tullii Celii. L. Roscii. Et Sp. Matici Fulcini in rostris a fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc a Romano Populo tribui solebat iniuria cæsis: sicut. P. Iunio & T. Coruncano: qui ab Teuca illiricorum regina interfecti erant. Non omittendum: quod annotauere annales tripedaneas iis statuas in foro statuas. Hæc uidelicet mensura honorata tunc erat. Non præteribo. C. Octauium ob unum uerbum quo regem Antiochum dilaturum se responsum dicētem uirga quā tenebat forte circū scripsit: & priusquā egrederetur circulo illo: responsum dare coegit. In qua legatione i terfecto senatus statuam poni iussit q̄ oculatissimo loco in rostris. Inuenitur & statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffeciæ uirgini uestali: ut poneretur ubi uellet. quod adiectum nō minus honoris habet. q̄ q; fœminæ est decreta. Miretum eius ipsis ponam annalium uerbis. Quod campum tyberinum gratificata ea esset populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii posita cum bello sannatico Apollo pythius fortissimo græcorum gentis iussisset & alteri sapientissimo simulacra celebri loco dicari: donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; est illos patres Socrati cunctis ab eodem deo sapiētia prælato Pythagoram prætulisse: aut tot aliis uirtute Alcibiadem: aut quēquam utroq; Themistocli. Columnarū ratio erat: attolli supra cæteros mortales: q; & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit a græcis. Nulliq; arbitror plures statuas dicatas q̄ phalerio Demetrio athenis. Siquidē. ccc. lx. statuere: quas mox lacerauerunt: nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus uicis. C. Mario Gratidiano tribus ut diximus: easdemq; subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo per quam uetus est cum fœminis etiam honore cōicato. Cloeliæ enim statua est equestris: ceu parum esset toga eā cingi: cum nec Lucretiæ: nec Bruto qui expulerant reges: propter quos Cloelia inter obsides fuerat: decernerentur: Hanc primam & Oratii Coclitis publice dicatam crediderim. Ante enim sibi ac Sybillæ Tarquinium & reges ipsos posuisse uerisimile est: nisi Clœliæ positam eē Piso traderet ab iis qui una obsides fuerant redditis a Porsenna in honorem eius: habuit e diuerso Annius fæcialis equestrem statuam cōtra Iouis Statoris ædem i uestibulo superiore domus ualeriæ fuisse Publicolæ consulis filiæ: eamq; solam fugisse. Tyberimq; transnatauisse: cæteris obsidibus qui porsennæ mittebantur: interemptis Tarquinii insidiis. L. Piso prodidit. M. Aemilio &. C. Popilio. ii. coss. a censoribus. P. Cornelio Scipione &. M. Popilio statuas circa forum eorum qui magistratus gesserant sublatas omnes: præter eas quæ populi aut senatus sententia statutæ essent. Eam uero quæ apud ædem Telluris statuisset sibi. Sp. cassius qui regnum affectauerat: etiam conflatam a censoribus. Nimirū in ea quoq; re ambitioni prouidebant illi uiri. Extāt Catonis in censura uociferationes: mulieribus romanis in prouinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere: quo minus Romæ ponerentur: sicuti Corneliæ Gracchorum matri: quæ fuit Africani prioris filia. Sedens enim huic posita: soleisq; sine amento insignis in Metalli publica porticu. Quæ statua nunc ē in Octauiæ operibus. Publice aūt ab exteris posita est romæ. C. Aemilio tribuno plebis lege plata in Septimium Statilium Lucanum: qui thurinos bis infestauerat. Et ob id. C. Aelium thurini statua & corona aurea donarunt. Iidem postea Fabritium donauere statua liberati obsidione. Passimq; statuæ in clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatum: ut Hānibalis etiam statuæ tribus locis uisantur i ea urbe: intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

Coruncanis

Cn. popilium. Reliqua

Ea'cā credo ne sylla uetusti codices.

Superbi domus antiqui libri.

De antiquis statuariis & pretiis signorum imodicis: & colossis in urbe celeberrimis. Cap.vii.

f Visse autem statuariam artem familiarem italiæ quoq; & uetustam indicāt Hercules ab Euādro sacratus: ut produnt: in foro boario: qui triūphalis uocatur: atq; per triūphos uestitur habitu triūphali. Præterea Ianus geminus a Nūma rege dicatus: qui pacis belliq; argumento colitur. Digytis ita figuratis: ut trecentorum quinquagintaquinq; dierum nota per significationem anni tēporis & æui se deum indicaret. Signa quoq; tuscanica per terras dispersa: quæ in etruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem esse: ni Metrodorus Sceptius cui cognomē romani nominis Odioso inditum est. Vulsinios pulsatos propter cētum & decem statuarum signa obiecerit. Mirumque mihi uidetur cum statuarum in italia tam uetus origo sit: potius lignea aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata usque ad deuictam asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo: in ea quam plasticen græci uocant dici conuenientius erit. Etenim prior quam statuaria fuit. Sed hæc ad infinitum effloruit multorum uoluminum opere si quis plures persequi uelit. Omnia enim quis possit? In. M. Scauri ædilitate tria milia signorum in scæna tantum fuere temporario theatro.

Mummius

Mummius deuicta achaia repleuit urbem. Ipse excessit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnum. lxxiii. milia signorum esse Mutianus ter consul prodidit: nec pauciora athenis & olympiæ. Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamen maxime & aliqua de causa notata: uoluptarium sit attigisse: artificesq; celebratos nominauisse singulorum quoq; inexplicabili multitudine cum Lysippus ad sexcentena. x. opera fecisse tradatur. Ante omnia ut arti claritatem possent dare uel singula. Numerum apparuisse. defuncto eo cum thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex inani pretio cuiusq; signi denarios se ponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu: mox etiam audacia. In argumentum successus unum exemplum afferam: nec deorum nec hominum similitudinis expressæ. Aetas nostra uidit in capitolio: priusquam id nouissime conflagraret a Vitellianis incensum in cella Iunonis canem ex ære uulnus suum lambentem. Cuius eximium miraculum & indiscreta uerisimilitudo non ex eo solum intelligitur: q ibi dicatus fuerat: uerum & noua satisdatione: nam summa nulla pars uidebatur: capite tutelarios cauere pro eo istitui publici fuit. Innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuarum quas colossos uocant turribus pares. Talis est in capitolio Apollo translatus a. M. Lucullo ex apollonia ponti urbe. xxx. cubitorum. c. l. talentis factus. Talis in campo martio Iupiter A Claudio Cæsare dicatus: qui ideo uocatur pompeianus a uicinitate theatri. Talis & tarenti factus a Lysippo. xl. cubitorum. Mirum in eo q manu ut ferunt mobilis ea ratio liberamēti est: ut nullius conuellatur procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatum frangi opposita columna. Itaq; propter magnitudinem difficultatemq; moliendi: non attigit eum Fabius uerrucosus: cum Herculem qui est in capitolio: inde transferret. Ante omnes autem in ammiratione fuit Solis colossus rhodi quem fecerat Chares Lyndius Lysippi supracti discipulus. Septuaginta cubitorū altutidinis fuit. Hoc simulacrū post quinquagesimū sextū annū terremotu prostratum. Sed iacēs quoq; miraculo est. Pauci pollicē eius amplectunt̃. Maiores sunt digyti q̄ pleræq; statuæ. Vasti specus hiant de fractis mēbris. Spectant̃ intus magnæ molis saxa: quorū pōdere illud stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii relicto moræ tedio. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero. Sed ubicunq; singuli fuissent nobilitaturi locum. Præterq; hos deorum quinq; quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & italia. Videmusq; certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscanicum. l. pedū a pollice: dubium ære mirabiliorum an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius. Iouem qui est in capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnātibus e pectoralibus eorum ocreisq; & galeis. Amplitudo tāta est: ut conspiciatur a Latiario Ioue. Reliquiisq; limæ suam statuam eam fecit: quæ ē ante pedes simulacri eius: Habent in eodem capitolio ammirationem & capita duo: quæ. P. Lentulus consul dicatur. Alterum a Charete supradicto factum. Alterum fecit Decius comparatione in tantum uictus: ut artificium minime pbabilis artificis uideatur. Verum omnem amplitudiuem eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos. x. sestertiis. cccc. immani pretio. Is postq̄ satis ibi artem approbauerat: romam accitus est a Nerone: ubi destinatum illius principis simulacrum colossum fecit centū. x. pedum longitudine: qui dicatus Solis ueneratiōi est dānatis sceleribus illius principis. Mirabantur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem: uerum & de paruis admodū surculis quod primum operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiam: cū & Nero largiri aurum argentūq; paratus esset: & Zenodorus scientia fingendi cælandiq; nulli ueterū posponeret̃ Statuam aruernorū cum faceret pⱱinciæ Vibio Auito præsidēte duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat æmulatus est ut uix ulla differētia esset artis. Quātoq; maior in zenodoro pstantia fuit: tāto magis deprehēdi æris oblitteratio pōt.

Nobilitate ex ære operum & artificum. ccclxvi. Cap. viii.

[S]ignis quæ uocant corinthia pleriq; in tantum capiuntur: ut secum circūferant: sicut Hortēsius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam cicero illo iudicio in altercatione negāti ei se ænigmata intelligere: respondit debere: quoniam spingem domi haberet. Circūtulit & Nero princeps amazonem: de qua dicemus. Et pauloante. C. Cestius consularis signum quod secum etiam in prœlio habuit. Alexandri quoq; magni tabernacluum sustinere tradunt̃ solitæ statuæ: ex quibus duæ ante Martis ultoris ædem dicatæ sunt: totidem ante regiam. Minoribus simulacris signisq; innumera pⱱe artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias atheniensis Ioue olympiæ facto ex ebore quidem. Sed ex ære signa fecit. Floruit aūt olympiade octogesimatertia circiter. ccc. nostræ urbis anno Quo eodem tempore æmulis eius fuere Alcamenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deinde olympiade octogesimaseptima Agelades. Callon: Polycletus Phragmon: Gorgias: Lacor: Mycon: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiū: Asopodorum: Alexim: Aristidem: phry-

nonem:Dinonem:Athenodorum:Dameam Clitorium Myronem Lycium. Nonagesimaquinta olympiade floruere Naucydes:Dinomedes:Canachus:Patrocles. Centesimasecunda Polycles: Cephisiodotus: Leochares:Epatodorus. Cẽtesimaquarta Praxiteles:Euphranor:Centesimaseptima Echion:Theromachus:Centesima quartadecima Lysippus fuit:& cum eo Alexander magnus. Itẽ Lysistratus & frater eius Sthennis:Euphronides. Sostratus Ion:Syllaniõ. In hoc mirabile:ꝙ nullo doctore nobilis fuit ipse.

Zeuxim: alii zeuxiadem. Discipulosque habuit Theusin & Iadem. Centesima.xx. Eutychides:Eutycrates:Lahippus:Cephisiodotus. Timarcus. Pyromachus. Cessauit deinde ars:ac rursus olympiade centesimaquinquagesimaquinta reuixit:cum fuere longe quidem infra prædictos probati tamen Antheus:callistratus:Polycles:Atheneus:callixenus:pytocles:pythias Tomylos. Ita distinctis celeberrimorum ætatibus: rapti transcurram reliquam multitudinem & passim dispersam. Venere autem & in certamen laudatissimi: quamquam diuersis ætatibus geniti:quoniam fecerant:amazonas:quæ cum in tẽplo Ephesiæ Diane dicaretur: placuit eligi probatissimam:ipsorum artificum qui præsentes erãt iudicio:cum apparuit eam esse: quam omnes secundam sua quisq; iudicassent. Hæc est polycleti:proxima ab ea phidiæ. Tertia chressillæ. Quarta cy-

phragmonis pausf. Cledicum clonis. Quinta phradmonis:phidias præter Iouem olypiũ quem nemo æmulatur. fecit & ex ebore æque Mineruam athenis:quæ est in parthenone astans. Ex ære uero præter amazonem supradictam Mineruam tam eximiæ pulchritudinis ut a forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchũ & aliam Mineruam: quam romæ ad ædem Fortunæ aemilius paulus dedicauit:item duo signa quæ catulus in eadem æde posuit palliata. Et alterum collossicon nudum. primusq; artem toreuticẽ aperuisse atq; demonstrasse merito iudicatur:polycletus sicyonius ageladis discipulus. Diadumenum fecit molliter iuuenem.c.talentis nobilitatum:item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam. solusq; hominum artem ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit & distringentem se. Et nudum talo incessentem. Duosq; pueros item talis nudos ludentes: qui uocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius pleriq; iudicant. item Mercurium qui fuit lisymachiæ. Herculem qui romæ antheum a terra sustinentem:artemona qui periphoretos appellatus est. Hic consumasse hanc scientiam iudicatur:& toreuticen sic erudisse: ut phydias aperuisse: ꝓprium eiusdem:ut uno crure insisterent signa excogitasse:ut ait Varro:& pene ad unũ exemplum Myronem eleuteris natũ:& ipsum Ageladis discipulũ bucula maxime nobilitauit celebratis uersibus laudata:quãdo alieno pleriq; ingenio magis q̃ suo cõmẽdant. Fecit & canẽ:& discobolon:& Persea:& pristas:& satyrum admirantem tibias:& Mineruam:delphicos pentathlos Pancratiastas. Herculem etiam qui est apud circum maximum in æde Pompei magni. Fecit & cicadæ monumentum & locustæ: sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Apollinem quem a triumuiro Antonio sublatum restituit ephesiis diuus Augustus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatem uidetur: numerosior in arte q̃ Polycletus:& simetria diligentior. Et ipse tamen corporum tenus curiosus:animi sensus non expresse. Capillum quoq; & pubem non emendatius fecisse q̃ rudis antiquitas instituisset. Vicit eum pythagoras ex italia Rheginus Pancratiaste delphis posito. Eundem uicit & Leontius qui fecit stadiodromon astylon:qui olymphiæ ostenditur. Et lybin puerum tenentem tabellas eodem loco:& mala ferentẽ nudum. Syracusis autem claudicantem:cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidentur. Item apollinem citharedum:serpẽtemq; eius confici sagittis:qui Dicæus appellatus est:quoniã cum thebæ ab Alexandro caperentur:aurum a fugiente cõditum sinu eius cælatum esset. Hic primus neruos & uenas expressit capillumq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras samius initio pictor:cuius signa ad ædem for-

Deæ.vii. nuda uetus lectio tunæ huiusce deæ sunt seminuda:unde & laudata sũt. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuisse traditur. Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse traditur. Sostratii lysippus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrum. Audẽdi rationem cœpisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum quem sequeretur antecedentium:dixisse demonstrata hominum multitudine:naturam ipsam imitanda esse:non artificem. plurima ex omnibus signa fecit: & ut diximus fœcundissimæ artis:inter quæ distringuentem se:quem. M. Agrippa ante thermas suas dicauit:mire gratum Tyberio principi:qui non quiuit tẽperare sibi in eo:q̃q̃ imperiosus sui inter initia principatus trãstulitq; in cubiculum:alio ibi signo substituto:cũ qdem tanta populi Roma. cõtumacia fuit: ut magnis theathri clamoribus reponi Apoxyomenon cõflagitauerit:princepsq; q̃q̃ adamatũ reposuerit Nobilitatur lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cũ sole rhodiorꝫ. Fecit & Alexandrum magnum multis operibus:a pueritia eius orsus. Quã statuam inaurari iussit Nero princeps delectatus admodũ illa. Dein cum pretio perisset gratia artis:detractũ est aurꝫ pretiosiorq; talis existimatur etiam cicatricibus opis atq; cõscissuris:in quibus aurꝫ hæserat remanentibus. idem fecit Ephestionem Alexandri magni amicum:quem quidam polycleto ascribunt: cum is centum prope annis ante fuerit. idem Alexandri uenationem quæ delphis sacrata est. athenis satyrorũ turmam. alexan-

drum amicorumq;

drum amicorumq; eius imagines summa omniū similitudine expressit. Has Metellus macedonia sub-
acta transtulit romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Staturiæ arti plurimum traditur contu
lisse capillum exprimendo Capita minora faciēdo ꝗ̄ antiqui. Corpora graciliora siccioraq;: per quæ pro-
ceritas signorum maior uideretur. Non habet latinum nomē symmetria: quam diligētissime custodiuit no
ua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas ꝑmutando: uulgoq; dicebat: ab illis factos quales eēnt
homines a se quales uiderentur esse. Huius propriæ uidentur esse argutiæ operum custoditæ in minimis
quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices Lahippum & Bedam: sed ante omnes Euty-
chratem: q̄q̄ is constantiam patris potius æmulatus ꝗ̄ elegantiam austero maluit genere ꝗ̄ iucūdo place
re. Itaq; optime expressit Herculem delphis & alexādrum Thespin uenatorem & thespiadum prœlium
equestre. Simulachrū trophonii ad oraculū. Quadrigas Medeæ cōplures. Equum cū fiscinis. Canes ue-
nantiū. Huius porro discipulus fuit Thysicrates & ipse Sicyonius: sed Lysippi sectæ propior ut uix di-
scernantur complura signa: ceu Senex Thebanus Demetrius rex: Peucestes alexandri magni seruator.
Digni tāta gloria artifices. Qui compositis uoluminibus cōdidere hæc miris laudibus celebrant: & The
laphanem Phœceum ignotum alias: quoniam ī thessalia ubi habitauerit: latuerit opera eius alioquin suf-
fragiis ipsorum æquatur. Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius. Larissam: & Spirarchum. Pen-
tathlon: & apollinem. alii non hanc ignobilitatis fuisse causam sed quoniam se regumi Xerxis & Darii of
ficinis dediderit existimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen ex ære pul-
cherrima opera. Proserpinæ raptum. Item Catagusam & ebrietatem & liberum patrem: nobilemq; una
satyrum: quem græci periboeton cognominant. Signa etiam quæ ante fœlicitatis ædem fuere. Venereq;
quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudii principatu: marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem
Item stephusam. Spelumen: Oenophorum: Harmodium & aristogytonem tyrānicidas: quos a Xerse
persarum rege captos uicta perside atheniensibus remisit. Magnus alexander. Fecit & puberem apllomē
subrepenti lacertæ comminus sagitta insidiantem: quē Sauroctonon uocant. Spectantur & duo signa
eius diuersos affectus exprimentia flentis matronæ & meretricis gaudētis. Hanc putāt phrynem fuisse:
deprehenduntq; in ea amorem artificis: & mercedem in uultu meretricis. Habet simulacrum & benigni-
tas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit. ne melior in equorum effigie in homine de-
fecisse crederetur ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit: equis semper sine æmulo expressis. Sed ne
uideatur in hominum effigie inferior: alcmena nullius est nobilior: alcamenes Phidiæ discipulus & mar-
morea fecit: & æreum pentathlon: qui uocatur encrinomēos: at Polycleti discipulus aristides quadrigas
& bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiaris. Harmodio & aristogytoni
consilia eorum de tyrannicidio usq; ad mortem excruciata a tyrannis non prodidit. Quamobrem athe-
nienses eam honorē habere uolentes: ne tamen scortum celebrasse uiderētur: animal nominis eius fecere:
atq; ut intelligeretur causa honoris in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Bryaxis aesculapium &
Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton apollinem & Iunonem: qui sunt Romæ in templo Concor-
diæ. Cresilas uulneratum deficientem: in quo possit intelligi: quantum restat animæ. Et Olympium Peri
clem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte ē: ꝙ nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Miner-
uam mirabilem ī portu atheniensium. Et aram ad templum Iouis seruatoris in eodem portu cui pauca
comparantur. Canachus apollinem nudum: qui Philesius cognominatur ī Didymeo æginetici æris tem
peratum. Ceruumq; una ita uestigiis suspendit: ut linum subter pedes trahatur alterno morsu calceq; di-
gytis retinētibus solum: ita uertebrato dēte utriusq; in partibus: ut a repulsu per uices resiliat. Idem cel-
tizontas pueros. fecit. Chereas Alexandrum magnum. Et Philippum patrem eius fecit. Ctesilaus Dory
phoron: & amazonē uulneratā. Demetrius Lysimachen: quæ sacerdos Mineruæ fuit ānis. lxiiii. Idem &
Mineruā quæ musica appellatur: quoniā dracones ī gorgone eius ad ictus cithare tinnitu resonant. idē
equitē sarmenem: qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos
distringentes se fecit. Dynomenes Protesilaum & pythodemū luctatorem. Euphranoris Alexander pa-
ris est: in quo laudatur: ꝙ omnia simul intelligantur. iudex dearum: amator Helenæ: & tamen achillis īter-
fector. Huius est Minerua Romæ: quæ dicitur Catuleana infra capitolium a. Q. Luctatio Catulo dica
ta. Et simulacrum boni euentus dextra paterā: sinistra spicā ac papauer tenens: itē latona puerpera apol-
linem & Dianam infantes sustinens in æde Cōcordiæ. Fecit quadrigas bigasq;. Et cliducon eximia forma
Et uirtutē egregiam: utrasq; collostreas. Mulierē ministrantē & adorantē: item Alexādrum & Philippū
in quadrigis. Eutychides eurotā fecit: in quo artē ipsam amne liquidiorē plurimi dixere. Hegiæ Minerua
Pyrrhusq; rex laudat̃. Et celetizontes pueri: & Castor ac pollux ante ædem Iouis tonātis agesiæ in pario
colonia Herculis isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit: qui fecit dignū præceptore puerū
sufflantem languidos ignes & argonautas: leocras: aquilam sentientem quid rapiat in Ganymede: & qd
ferat: parcentē unguibus etiam per uestem. Puerum autolycon Pancratio uictorem: propter quem Xe-

Spintharū

catachlisin

Spilume-
nen:
psilumenē

Encrime-
nos.

Colosseas
Agesiæ in
scriptis co
dicibus nō
legit̃ alio-
qui hegesie
scribentur.

nophon symposium scripsit. Iouemq; illum Tonantẽ in capitolio ante cuncta laudabilẽ: item Apollinẽ diadematum: luciscus lagonem puerum subdole ac fucatæ uernilitatis. Lycius & ipse puerum suffitorẽ. Menæchini uitulus genu præmit: replicata ceruice. Ipseq; Menæchinus scripsit de sua arte naucides Mercurio & discobolo immolante arietẽ censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit: Niceratus Aesculapiũ & Hygiam qui sunt in cõcordiæ tẽplo romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditum nobilẽ fecit. Pyrrhus Hygiam & Mineruam Phœnix Lysippi discipulus Epithersen Stypax Cyprius uno celebratur signo Splachnopte periclis Olympii uernula. Hic fuit exta torrẽs ignẽ oris pleni spiritu accedens. Syllanion Apollodoꝝ fecit fictorẽ & ipsum: sed inter cũctos diligentissimũ artis: & inimicũ sui iudicem crebro perfecta signa frãgentẽ: dum satiaret cupiditatem nequit artis: & ideo insanũ cognominatum. Hoc in eo expressit. Nec hoĩem ex ære fecit: sed iracundiam. Et Achillem nobilẽ. Item epistatem exercentẽ atletas. Strongilion amazonem: quã ab excellẽtia crurum Eucnemon appellãt Ob id in comitatu Neronis principis circũlatam. Item fecit puerum: quẽ amando Brutus philippẽsis cognomine suo illustrauit. Theodorus qui labyrinthum fecit sami: ipse se ex ære fudit præter similitudinem nobilem: fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet: leua tribus digytis quadrigulã tenuit translatam preneste: tantæ paruitatis: ut totam eam currũq; & aurigam integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tisicratis discipulus: aut ut alii Eucycratis: uicit utrosq; copia signoꝝ: & de sua arte composuit uolumĩa. plures artifices fecere Attali & eumenis aduersus gallos prœlia. Isigonus: phyromacus: Stratonicus: Antigonus: qui cõdidit uolumina de sua arte. Boeti q̃q̃ argento melior infans eximie anserẽ strangulat. Atq; ex omnibus quæ rettuli clarissima quæq; in urbe iam sunt dicata a Vespasiano principe ĩ templo pacis: aliisq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem conuecta: & in sellariis domus aureæ disposita. præterea sunt æqualitate celebrati artifices: sed nullius operum suorum præcipui. Ariston qui &

Clesias argentũ cælare solitus est. Callases: Desias: Cantharus Sicyonius: Dionysiodorus Critiæ discipulus Deliades: Euphorion: Eunicus & Hecatæus. Argenti cælatores: Lesbocles: prodorus pythodicus: polygnotus. Idem pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus: Stratonicus: Scymnus qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percensebo eos: qui eiusdem generis opera fecerũt: ut Apollodorus: Androbolus: Asclepiodorus:

Anhelas: aut plebeas — Aleuas philosophus: apellas: & adorantes fœminas Antigonus. Et luctatores perixyomenon. Tyranicidasq; supradictos: Antimachus: Athenodorus. Fœminas nobiles Aristodemus: & luctatores bigasq; cũ auriga. Philosophos Anus Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiã Doryphorus. Cephisodori duo fuere. E priore est Mercurius liberum patrem in infantiam nutriens. Fecit & concionantem manu elata.

Sequens philosophos: Cleocta Perixyomenon — Persona in incerto est. Sequens philosophus fecit celatas qui cum phidia Iouem olympium fecerat. Philosophus item Creon & Cenchramis & callicles & Cephis & Chalcosthenes & comœdos & athletas: Dahippus Pella: Iomenon Daiphron: & Democritus: & Dæmon. philosophus Epigenon omnia fere prædicta imitatus præcessit in tubicine & matri interfectæ infantem miserabiliter blandientem: Eubolides digitis cõputans. Mycon atletis spectatus. Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggressus: repræsentauit Alcibiadem: lampadeq; accensa matrem eius Demareten sacrificãtem. Pisicrates bigæ. pisto mulierem ĩposuit. Idemq; fecit Martem & Mercurium qui sunt in Concordiæ tẽplo Romæ: perillum nemo laudat sæuiorem phalaride Tyranno: cui taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne subdito: & primus eum expertus est cruciatum iustiore sæuitia. In hoc a simulacris deum hominũq; deuocauerat humanissimam artem: ideo ne tot conditores eius elaborauerant: ut ex ea tormenta fierent: itaque una de causa seruantur opera eius: ut quisquis illa uideat: oderit manus. Sthenis Cererem: Iouem: Mineruam fecit: qui sunt Romæ in Concordiæ templo idem flentes matronas: & adorantes sacrificantesque.

Philosophos. utraque. Polydor9 Pythodorus. — Simon canem & sagittarium fecit: Stratonicus cælator ille philosophus. Scopas utrosq;. Athletas autem & armatos & uenatores: sacrificantesq; Batton. Euchir: Glaucides: Heliodorus: Hycanas: Lophon: Lyson: Leon: Menodorus: Myagrus: polycrates: & pythocrius: protogenes. Iidẽq; pictura clarissimi: ut dicemus. patrocles po'is possidonius qui & argentum cælauit nobiliter natione ephesius. periclimenus: phylon: Simenus: Thimotheus: Theomnestus: Thimarchides: Thimon: Thysias: Trason. Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus semper calumniator sui: nec finem habens diligentiæ ob id texitechnos appellatus: Memorabilis exemplo adhibendæ curæ modum. Huius sunt saltantes lacænæ emendatum opus. Sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Quem quidem & pictorem fuisse tradunt. Non ære captus: nec arte unam solummodo Zenonis cypriam statuam in expeditione non uendit Cato. Sed quia philosophi erat. Vt obiter hoc quoq; noscatur tam inane exemplum in mentione statuarum est: & una non prætereunda: licet auctoris incerti iuxta rostra Herculis tunicati. eleo habitu Romæ: torua facie sentienteque suprema in tunica: in hac tres sunt tituli. Vnus. L. Luculli imperatoris: de manubiis. Alter pupillum luculli filium ex. S.C. dedicasse. Tertius. T. Septimum Sabinum ædilem curulem ex priuato in publicum restituisse. Tot certaminum tatæque dignationis simulacrum

mulacrum id fuit: nunc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In cyprio coronarium & regulare est utrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas: taurorumque felle tinctum speciem auri in coronis histrionum præbet. Idemque in uncias additis auri scrupulis senis prætenui pyropi brattea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis. Idemque chaldariorum differentia: q; chaldarium funditur tantum malleis fragile: quibus regulare obsequitur: ab aliis ductile appellatum: quale omne cyprium est. Sed & in cæteris metallis cura distat a chaldario. Omne enim purgatis diligentius igni uitiis excoctisque regulare est. In reliquis generibus palma campano. Simile in multis partibus italiæ prouinciisque. Sed octonas plumbi libras addunt & bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat in gallia maxime sentitur: ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura nigrum atque fragile conficitur. Præterea semel recoquunt: quod sæpius fecisse bonitati plurimum confert. Id quod notasse: non ab re est.

Differentiæ æris & mixturæ: & de seruando ære. Cap. ix.

a Es omne frigore magno melius fundi. Sequensque temperatura statuaria est: Eademque tabularis hoc modo. Massa proflatur in primis: mox i proflatum additur tertia portio æris collectanei: hoc est ex usu coempti. Peculiareque in eo condimentum attritu domiti & consuetudine nitoris ueluti mansuefacti. Miscetur & plumbi argentarii pondo duodena: ac selibra centenis proflati. Appellatur etiam nunc a formalis temperatura æris tenerrimi: quoniam nigri plumbi decima portio additur: & argentarii uigesima: maximeque ita colorem bibit: quem græcanicum uocant. Nouissima est quæ uocatur ollaria: uase nomen hoc dante. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum: colos purpuræ fit in statuarum prætextis. Aera extersa rubiginem celerius trahunt: quã neglecta nisi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum iampridem translatus est. Tabulis æreis in quibus publicæ constitutiones inciduntur.

De cadmia medicinæ. Cap. x.

m Etalla æris multis modis instruunt medicinam: utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur. Maxime tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus candidior ac minus ponderosa: sed nequaq̃ comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Namq; ipse lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fusuris necessarius: medicine inutilis: Sic rursus in fornacibus existit: aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flamis. atq; flatu tenuissima parte materiæ: & cameris lateribus ue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore: qua flãmæ eluctantur: appellata capnitis: exusta: & nimia leuitate similis fauillæ: Interior optima cameris dependẽs & ab eo argumento botryitis cognominata ponderosior hæc priore. Leuior porro secuturis. Duo eius colores. Deterior cinereus. Puniceus melior: friabilis oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium: quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis: & ipsa ab argumento crusta uerius q̃ pumex intus: uarias ad psoras utilior: & ad cicatrices trahẽdas. Fluũt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula: intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum fortissima: uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in cypri fornacibus optima: iterumq; a medicis coquitur carbone puro atq; ubi in cinerem rediit: extinguitur uino amineo: quæ ad emplastra præparatur: quæ uero ad psoras aceto. Quidã i ollis fictilibus tusam urunt: ac lauant i mortariis: postea siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam grauissimum spissumq; urit pruna & exustum chio uino restringuit: tunditq;: mox linteo cribrat: atq; in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterumq; terit quod subsedit: donec cerusæ similis fiat: nulla dentium offensa. Eadem iollæ actio: sed quam purissimu m lapidem eligit. Cadmiæ effectus: siccare: sanare: sistere fluctiones: pterygia: sordes oculoꝝ purgare: scabricem extenuare: & quicquid in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad omnia eadem urtur: præter quam albugines oculorum & cicatrices. Vlcera quoq; oculorum cum lacte sanat. Idq; ægyptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit & uomitiones e melle sumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari põdere: uase circũlito spiramento i caminis: donec uasa ipsa pcoquãt. Quidã & salẽ addunt. Alii alumẽ pro sulphure. Alii nihil sed aceto tantũ aspergũt. Vstũ terit mortario thebaico: aqua pluuia lauatur: minor effectu: iterumq; adiecta largiore teritur: & dum considat relinquitur: hoc sæpius: donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatum in sole: in ærea pyxide seruatur.

De scoria & flore & squama æris & stomace & æruginæ & hyeratio. Cap. xi.

e T scoria æris simili modo lauatur: minor effectu quam æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ utilis est. Fit ære fuso: & i alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutiunt uelut milii squame: quas uocant florem cadunt autem cum panes æris aqua refrigerantur rubentque similiter ex eis fit: quam uocant lepida: & sic adulteratur flos: ut squama ueneat pro eo. Est autem squama hæc

decussa ui clauis: in quos panes aerei feruminantur. In cypriis maxime officinis omnia. Differentia haec est: q squāma excutit ictibus iisdempanibus. Flos cadit sponte. Squamae est alterum genus subtilius ex summa scilicet lanugine decussum: quod uocant stomoma. Atque haec omnia medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant. Pars maior & nomina: in tantum a conficiendis iis medicaminibus absunt: quod esse proprium medicinae solebat. Nunc quotiens incidere in libellos: cōponere ex iis uolentes aliqua: hoc est impendio miserorū experiri cōmentaria: credunt seplasiae ea omnibus quidem fraudibus corrūpenti: factaq; iampridem emplastra & collyria mercātur: tabesq; mercium: fraus seplasiae sic exteritur. Et squāma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut aereis deinde lauatur ut supra ad eosdem usus. Et amplius narium carnosa uitia. Itēq; sedis: & grauitates aurium: per fistulas ī eas flatu impulsa. Et ulcera oris farina admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido aere squāma cypria lōge inefficacior. Necnon urina pueri prius macerant clauos panesq;. Quidam uero excussam squāmam terunt: & aqua pluuia lauant. Dant & hydropicis duabus drachmis in mulsi hemina. & illinūt cū polline. Aeruginis quoq; magnus usus. Sed pluribus fit e modis. Nanq; & e lapide excoquitus aes deraditur: & aere candido perforato: atq; in cadis super acetum suspenso aereo: obturatumq; operculo: multo pbatiore q̄ si hoc idē squāmis fiat. Quidam uasa ipsa candidi aeris fictilibus condunt in aceto radūtq;. x. die. Alii uinaceis contegūt totidem post dies radunt. Alii delimatam aeris scobem aceto spargunt: uersantq; spatis saepius die donec absumatur. Eandemq; scobem alii terere in mortareis aereis ex aceto malunt. Ocissime uero contrahit coronarium eruginem recisamentis in acetum additis. Adulterāt marmore trito maxime rhodiam erugīnē Alii pumice aut gummi. Praecipue aūt fallit atramento sutorio adulterata. Caetera enim dente deprehenduntur: stridentia ī frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quae sincera est suum colorem retinet: quae mixta atramento rubescit. Deprehenditur & papyro galla prius macerato. Nigrescit enim statim aerugine illita. Deprehenditur & uisu maligne uirens. Sed siue sinceram siue adulteram aptissimum est eius siccatam in patina noua uri & uersari: donec ut fauilla fiat. Postea teritur: & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinum percoquatur. Nōnulli & tus masculum ammiscent. Lauatur aūt erugo sicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptissima & delachrymationibus mordendo proficiēs. Sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat. Hieratiū uocatur collyrium quod ita maxime constat. Temperatur autem idem hammoniaci unciis quattuor: eruginis cypriae duabus: atramenti sutorii: quod chalcanthum uocant: totidem. Mysi uero una: croci. vi. Haec omnia trita aceto thasio colliguntur in pillulas: excellentiis remedii contra glaucomatum initia & suffusionū. Cōtra calligines & scabricias & albugines ac genarum uitia. Cruda aūt erugo: uulnerariis emplastris miscetur. Oris etiā & gingiuarumq; exulcerationem mirifice emendat: & labiorum ulcera cum oleo. Quod & si caera addat̃ purgat & ad cicatricem perducit. Erugo & callum fistularum erodit. uitiorumque quae circa sedem: siue per se siue cum ammoniaco illita: uel collyrii modo in fistulas adacta. Eadēq; cū resinae terebinthinae tertia parte subacta lepras tollit.

Exturbationem. Diosco.

psorico

De scolecia & calciti & sori & chalcantho. Cap. xii.

St & alterum genus eruginis: quam uocant scoleciam in cyprio aere. Hoc trito alumine & sale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̄ acerrimo. Non fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa canis ortum. Teritur autem: donec uiride fiat: contrahatq; se in uermiculorum speciem: unde & nomen. Quod uitium ut emendetur: duae partes q̄ fuere aceti miscentur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & santerna efficit qua diximus aurum ferruminari. Vsusque utriusq; qui eruginis. Scolecia fit & per se rasa ab aerario lapide: de quo nunc dicemus. Chalcitim uocant lapidem: ex quo & ipsum aes coquitur. Distat a cadmia: q illa super terram ex subdialibus petris caeditur: haec ex obrutis. Item q chalcitis friat se statim mollis natura: ut uideat̃ lanugo concreta. Est & alia distinctio: q chalcitis tria genera continet aeris & mysios & sorios: de quibus singulis dicemus suis locis. Habet aūt aeris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum discursu friabilis: nec lapidosa: Putāt & recentē utiliorem esse: quoniā īueterata sori fiat. Vis eius ad excrescentia ī ulceribus sanguinē sistere: gingiuas uuā tonsillas farina compescere. Vuluae quoq; uitiis in uellere imponitur. Cum succo uero porri uerendorum addit̃ emplastris. Maceratur autē in fictili ex aceto circūlito fimo diebus. xl. Et colorem croci trahit. Tunc ammixto cadmiae pari pondere medicamentū efficit psoricon dictū. Quod si duae partes chalcitidis tertiae cadmiae tēperentur: acrius hoc idem fiet. Acrius etiānum & uehemētius factū si aceto q̄ uino tēperentur. Tosta uero efficacior fit ad eadem oīa. Sori aegyptium maxime laudatur: multū superato cyprio hispaniēsi & africo q̄q̄ oculorum quoq; curationi quidā utilius cyprium putāt. Sed in quacūq; natione optimū: cui maximū uirus olfactu: tritumq; pinguiter nigrescens: & spongiosum. Stomaco res cōtraria in tantū: ut quibusdam olfactu mō uomitiones moueat. Et aegyptium quidē tale. Alterius nationis contrariū splendescit. Et mysi est lapidosius. Prodest autē & dentiū dolori: si contineatur: atq; colluat̃. Et oris ulceribus grauibus: quaeq;

grauibus:quæq; serpunt. Vritur carbonibus ut chalcitis. Mysi aliqui tradiderũt fieri ex usto lapide i scrobibus flore eius luteo miscente se ligni pinea fauilla. Reuera autem e supradicto fit lapide concretum natura, discretumq; & optimum in cypriorum officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ: & cum terat harenosa natura siue terra chalcitidi similis. Hoc autem miscent: qui aurum purgãt. Vtilitas autem eius infusi cum rosaceo auribus purulentis: & lana impositi capitis ulceribus. Extenuat etiam scabricias oculorum ueteratas. Præcipue utile tonsillis: contraq; anginas & suppurata. Ratio ut.xvi. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle: donec lentescat. Sic ad supradicta utile est. Quotiens opus sit mollliri uim eius: mel aspergitur. Erodit & callum fistularum ex aceto fouẽtium: & collyriis additur. Sistit & sanguinẽ: ulceraq; quæ serpant: quæue putrescant. Absumit & excrescentes carnes. Peculiariter uirilitatis uitiis utile: & fœminarum profluuium sistit. Græci cognationem æris fecerunt nomine & atramento sutorio. Appellãt enim chalcanthum. Nec ullius æque mira natura est. Fit & in hispania e puteis stagnisue habentibus id genus aquæ. Decoquitur ea ammixta dulci pari mensura: & in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentæ: quibus adhærescens limus: uitreis acinis imaginem quandam uuæ reddit. Exemptum ita siccatur diebus.xxx. Coriis est cæruleus: per quã spectabili nitori: uitrumq; esse creditur. Diluendo fit atramentum tinguendis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in scrobe cauato. Quarum e lateribus distillantes hyberno gelu styrias stalagmiam uocant: neq; est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem uiolam leucoion appellant. Fit & in saxorum catinis pluuia aqua corriuato limo gelante. Fit & salis mõ flagrãtissimo sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia fossile aut facticium appellant. Hoc pallidius: & quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxime cyprium in medicinæ usu. Sumitur ad depellenda uentris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum: ac naribus ĩstillatum. Item stomachum cum melle aqua mulsa sumptum. Medetur & oculorum scabriciei doloriq; : 'nection & caligini & oris ulceribus. Sistit & sanguinem narium. Item hemorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda uulnera: & excrescentia ulcerum. Tollit & uuas uel si decocto tangãtur. Cum lini quoq; semine superponitur emplastris ad dolores tollendos. Quoq; ex eo candicat in eo usu præfertur uiolaceis. Et grauitati aurium p fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat: sed tinguit cicatrices. Nuperq; inuentum ursorum in harena & leonum ora aspergere illo: tantaq; est uis in astringendo: ut non queat mordere.

Do pompholige & spodio & antispodio & diphryge & triente seruilio. Cap.xiii.

e Tiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem & spodion. Differentia: q; pompholyx lotura paratur. Spodios illota est. Aliqui id quod fit candidum leuissimumque pompholygem dixere: & esse æris & cadmiæ fauillam. Spodion nigriorem ponderosioremque esse derasam parietibus fornacium mixtis scintillis aliquando & carbonibus. Hæc aceto acepto odorem æris præstat & si tangatur lingua saporem horridum. Conuenitque oculorum medicamentis quibuscunque uitiis occurrens: & ad omnia quæ spodion. Hoc solum distat q; huius elutior uis est. Additur & in emplastra: quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia quæ uino lota ẽ. Spodios cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia ærario lapide. Leuissime hæc effiatur & ocius: uolatq; e fornacibus: & tectis adhærescit. A fuligine distans candore. Quod minus candidum ex ea. ĩmaturæ fornacis argumentum est. Hoc quidam pompholygem uocant. Quod uero rubicundius ex iis inuenitur: acriorem uim habet: exulcerat adeo: ut cum lauatur si oculos attingat excæcet. Est & melli coloris spodios: in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcũq; genus lauando fit utilius. Purgatur ante pinna: dein crassiore lotura. Digytis scabriciem exterunt. Media uis eius est quæ uino lauatur. Est & aliqua in genere uini differentia. Leni. n. lota collyriis oculorum nimium uigiliis fatigatorum apta putatur. Eadem efficacior ulceribus quæ manant: uel oris: quæ madent: & omnibus medicamentis quæ parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios: quam uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis cõfirmatur quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis est uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus: utilitates eadem excogitauit. Antispodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici: uel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus: uel oleastri uel cytonii mali: uel lentisci. Item ex moris immaturis: idest candidis in sole arefactis: uel e buxi coma: uel pseudocyperii: aut rubi: aut terebinthi: uel oenantis. Taurini quoq; glutinis: aut linteorum cinerem similiter pollere inuentum est. Vruntur omnia ea crudoficti i i fornacibus: donec figlina percoquatur. In ærariis officinis & smegma fit: iam liquato ære atque percocto: additis etiamnum carbonibus: paulatimque accensis: ac repente uehementiori flatu expuitur æris pala quædam. Solum quo excipiatur: stratum esse debet: facile ab ea discernitur aqua in iisdem officinis. Diphryga uocant græci ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide piryte cremato in caminis: donec excoquatur in rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiusdam

Psegma: omnes alii auctores.

specus arefacto prius: mox paulatim circũdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fece subsidente. Differẽtia est quidem: qꝫ æs ipsum in catino defluit: scoria extra fornaces: flos supernatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapis qui coquantur: ferruminari circa hunc æs feruere. Ipsum uero non percoqui: nisi translatũ in alias fornaces: & esse nodum quẽdam materiæ. Id quod excocto supersit: diphrygia uocant. Ratio eius in medicina similis supradictis. Siccare & excrescentia cõsumere: & perpurgare. Probatur lingua: ut eam siccet tactu statim: saporemqꝫ æris reddat. Vnum etiãnum æris miraculũ non omittemus. Seruilia familia illustris in fastis trientem æreum pascit auro & argento: consumentem utrunqꝫ. Origo atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messallæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacrũ. Cui summa cũ cura magnificẽtiaqꝫ sacra quot annis faciunt: quem ferunt alias creuisse alias decreuisse uideri: & ex eo aut diminutionem: aut honorem familiæ significari.

De ferro & ferreis metallis & differentiæ ferri. Cap. xiiii.

Proxime indicari debent metalla ferri: optimo uitæ pessimoqꝫ instrumento. Siquidem hoc tellurem scidimus: serimus arbusta: ponimus pomaria: uites squalore deciso annis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta: cædimus saxa: omnesqꝫ ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella cædes latrocinia non cõminus solum: sed etiam missili uolucriqꝫ: nunc tormentis excusso nunc lacertis: nũc uero pennato quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidẽ: ut ocius mors perueniret ad hominem: alitem illam fecimus: pennasqꝫ ferro dedimus. Quãobrem culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est posse innocens esse ferrum. In fœdere quod expulsis regibus populo Ro. dedit Porsenna: nominatim comprehensum inuenimus: ne ferro nisi in agricultura uterentur. Et cum stilo scribere intutum: ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Põpei in tertio consulatu extat edictum: in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum esse in urbe. Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoqꝫ. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem Chlearcum filium præcipitare uolentis: & præcipitato illo residentis penitentiã ferrum & æs miscuit: ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc signum extat hodierno die. Est in eadem urbe & ferreus Hercules: quẽ fecit Alcon laborum dei patientia ĩductus. Videmus & Romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis Victoris. Obstitit eadem naturæ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine: eademqꝫ prouidentia nihil in rebus mortalibus faciẽte q̃ quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla ubiqꝫ propemodum reperiuntur. Quippe ĩsula etiam Italiæ ilua gignente: minimaqꝫ difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadẽ excoquendis uenenis. In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniã perfusa certo fluuio terra neqꝫ aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cœliue. Alias enim molle tantum plumboqꝫ uicinius subministrant. Alias fragile & erosum rotarũqꝫ usibus & clauis maxime fugiendũ: cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet: clauisqꝫ caligariis. Aliud rubiginem celerius sentit. Stricturæqꝫ uocantur eæ omnes: quod non in aliis metallis a stringẽda acie uocabulo imposito: ex fornacium maxima differentia est. In iis quidem nucleus ferri excoquitur ad indurãdam aciem. Aliquæ modo sunt ad densandas incudes malleorũue rostra. Summa aũt differẽtia in aqua est: cui subinde candens immergitur. Hæc aqua alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: sicuti bilbilin ĩ hispania & turriassonem. Comum in Italia cum ferraria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus aũt generibus palma serico ferro est. Seres hoc cum uestibus suis pellibusqꝫ mittunt. Secunda partico: neqꝫ alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscentur. Mollior complexus ĩ nostro orbe. Aliubi uena bonitatem hanc præstat: ut in noricis. Aliubi factura: ut sulmone aqua uti diximus. Quippe cum ĩ exacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differant: & oleo delicatior fiat acies. Mirumqꝫ cum excoquatur uena: aquæ modo liquari ferrum: postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est: ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum nanqꝫ eo celerius subinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: concordiaqꝫ quam cum ferro habet. Sola hæc materia uires ab eo lapide accipit: retinetqꝫ longo tempore. Aliud apprehendens ferrum: ut annulorum cathena spectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuum: uulneraque ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur: non ille magnes uerus caute continua: sed sparsa bubbatione ita appellant: nescio an uitro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisquã: ferri utique inficit aciem: ut magnes. De magnete lapide Chirocrates architectus Alixãdriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat: ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors: & ipsius & Ptolemæi: qui id sorori suæ iusserat fieri metallorum omniũ uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte: quam occeanus alluit: mons præruptæ altus: incredibile dictu: totus ex ea materiæ est: ut in ambitu oceani diximus.

Mitiorem uetusti codices.

Extat Thebis hodie.

Bullatione antiqui codi.

De temperatura

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugine: & rubigine & ſquamma fer-
ri: & hygremplaſtro. Cap.xv.

Errum accenſum igni: niſi duretur ictibus: corrumpitur. Rubens nō eſt habile tundendo: neq̧
f anteq̄ albeſcere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri ſimile. A rubigine uindicatur cærusſa
& gypſo & liquida pice. Hæc eſt temperatura a græcis antipathia dicta. Ferunt quidam & reli
gione quadam id fieri. Et extare ferream cathenam apud euphratem amnem in urbe quæ zeugma appel
latur: qua Alexander magnus ibi uinxerit pontem: cuius annulos qui refecti ſunt rubigine infeſtari caren
tibus ea prioribus. Medicina e ferro eſt: & alia q̄ ſecandi. Nāq̧ circūſcribi circulo terue circūlato mucro-
ne & adultis & infantibus prodeſt contra noxia medicamenta & præfixos in limine e ſepulchro euulſos
clauos: aduerſus nocturnas lymphationes. Pungiq̧ leuiter mucrone quo percuſſus homo ſit: contra do
lores laterum pectorumq̧ ſubitos qui punctionem afferant. Quædam uſtione ſanantur. Priuatim uero
canis rabidi morſus. Quippe etiam præualente morbo expauenteſq̧ potum uſta plaga ilico liberantur.
Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimq̧ dyſentericis. Eſt & rubigo ipſa in remediis:
& ſic Thelephum proditur ſanaſſe Achilles ſiue id ærea ſiue ferrea cuſpide fecit. Ita certe depingitur ex ea
decutiens gladio. Sed rubigo ferri detrahitur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare: ſiccare: re-
ſtringere. Emēdat alopecias illita. Vtuntur & ad ſcabricias genarum puſtulaſq̧ totius corporis cum cæ
ra & oleo myrteo. Ad ignes uero ſacros ex aceto. Item ad ſcabiem. Paronychia digytorum & pterygia ī
linteolis. Siſtit & fœminarum profluuia impoſita uelleribus. Plagis quoq̧ recētibus uino diluta & cum
myrrha ſubacta. Et condylomatis ex aceto prodeſt. Podagras quoq̧ illita lenit. Squamma quoq̧ ferri ī
uſu eſt ex acie aut mucronibus maxime ſimili: ſed acriore ui q̄ rubigo. Quamobrem & contra Epipho-
ras oculorum aſſumitur. Sanguinemq̧ ſiſtit: cum uulnera maxime ferro fiant. Siſtit & fœminarum pro
fluuia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemorrhoidas compeſcit ulcerumq̧ ſerpentia. Et genis pro-
deſt farinæ modo aſperſa pauliſper. Præcipua tamen commendatio eius in Hygremplaſtro ad purgan-
da uulnera fiſtulaſq̧: & omnem callum erodendum & raſis oſſibus carnes recreandas. Componitur hoc
modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis ſex ex ære: totidem ex ſquāma ferri: totidem cæræ: ex
oleo ſextarius: His adiicitur cum ſunt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro. Cap.xvi.

Equitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum atq̧ candidum: precioſiſſimum candidum
ſ a græcis appellatum caſſiterium: fabuloſeq̧ narratum in inſulas atlantici maris peti utilibuſq̧
nauigii circūſutis corio aduehi. Nunc certum eſt in luſitania gigni & in gallecia ſumma tellure
harenoſa & coloris nigri. Pondere tantum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi: maxime tor
rentibus ſiccatis. Lauant eas harenas metallici: & quod ſubſedit coquūt in fornacibus. Inuenitur & in au
rariis metallis quæ alutia uocant. Aqua immiſſa eluente calculos nigros paulum candore uariatos: qui- Elutia
bus eadem grauitas quæ auro. Et ideo in calatis in quibus aurū colligitur remanēt cū eo: poſtea caminis
ſeparantur. Conflatiq̧ in album plumbum reſoluuntur. Non fit in gallecia nigrum: cum uicina cātabria
nigro tantum abundet. Nec ex albo argentum: cū fiat ex nigro. Iungi inter ſe plumbū nigrum ſine albo
non pōt. Nec hoc ei ſine oleo. Ac ne albū quidē ſecum ſine nigro. Album habuit auctoritatem & iliacis
temporibus teſte Homero caſſiriton ab eo dictum. Plumbi nigri origo duplex eſt. Aut enim ſua proue cattiteron:
nit uena: nec quicq̄ aliud ex ſe parit: aut cum argento naſcitur: mixtiſq̧ uenis conflatur. Eius qui primus caſſiteron:
fluit in fornacibus liquor: ſtagnum appellatur. Qui ſecundus argentū. Qui remanſit in fornacibus: ga-
lena quæ portio eſt tertia addita uenæ. Hæc rurſus conflata dat nigrū plumbū deductis ptibus duabus.

De ſtagno plumbo argentario: & quibuſdam aliis. Cap.xvii.

Tagnum illitum æris uaſis ſaporem gratiorem facit: & compeſcit eruginis uirus: mirūq̧ pon-
dus non auget. Specula quoq̧ ex eo laudatiſſima (ut diximus) brūduſii temperabantur: donec
argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur ſtagnum addita æris tertia portione candidi
in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigrique libris: Hoc nunc aliqui argentariū
appellant. Idem & tertiarium uocant in quo duæ nigri portiones ſunt: & tertia albi. Precium eius in li-
bras.xxx. Et hoc fiſtulæ ſolidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi: argentarium
uocant & eo quæ uolunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo.cxxx. In libras albo per ſe ſincero
precia ſunt.xxx. nigro.xvii. Albi natura plus aridi habet. Contraque nigri tota humida eſt. Ideo album
nulli rei ſine mixtura utile eſt. Neque argentum ex eo plumbatur: quoniam prius liqueſcit argentum. Cō
firmantque ſi minus albo nigri q̄ ſatis ſit miſceatur: erodi ab eo argentum. Album incoquitur æris ope-
ribus galliarum inuento: ita ut uix diſcerni queat ab argento: eaq̧ incoctilia uocant. Deinde & argen-
tum incoquere ſimili modo cœpere: equorum maxime ornamentis iumentorumque iugis. In alexia op-
pido reliqua gloria biturigum fuit. Cœpere deinde & eſſeda & uehicula & petorita exornare. Similique

modo ad aurea quoq; & argentea staticula manis luxuria peruenit: quæque in scyphis cerni prodigum erat: hæc in uehiculis atteri cultus uocatur. Plumbi albi experimentum in charta est: ut liquefactum pon dere uideatur nõ calore rupisse. India neq; æs neq; plumbum habet: gemmisq; suis ac margaritis hæc per mutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasq; utuntur laboriosius in hispania eruto: totasq; per gallias. Sed in britannia summo terræ corio adeo large: ut lex ultro dicatur: ne plus certo modo fiat. Nigri gene ribus hæc sunt nomina. Iouetanum: caprariense: oleastrense. Nec differentia ulla scoriæ modo sit exco cta diligenter. Mirumq; in iis solis metallis q; derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxa tis spiramentis ad satietatem infusus aer: æque ut fœminas quasdam fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in betica santarensi metallo quod locari solitum. x. libris per ducentos ante annos: postquã obliteratum extat. lv. locatum est. Simili modo antonianum. In eadem prouincia pari locatiõe peruenit ad pondo. cccc. uectigalis: Et mirum aqua addita non liquescere uasa e plumbo constat. Eadem in aqua calculus æreusue quadrans si addatur uas peruri.

Medicinæ de plũbo: & scoria plũbi: de molienda siue galena: de psymythio: & sandaraca. Cap. xviii.

In medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere: adalligatisq; lumborum & renum parti laminis frigore natura inhiberi impetus ueneris. Visaq; in quiete ueneria sponte naturæ erum pentia usq; in morbi genus his laminis Caluus orator cohibuisse tradit: uiresq; corporis studio rum labore custodisse. Nero quoniam ita diis placuit: princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans alendis uocibus demõstrauit rationem. Coquitur ad medicinæ usus patinis fictilibus substra to sulphure minuto laminis impositis tenuibus opertisq; sulphure & ferro mixtis. Cum coquitur muniẽ da in eo opere foramina spiritus conuenit: alioquin plumbi e fornacibus halitus noxius sentitur & pesti lens: & canibus ocissime. Omnium uero metallorum muscis & culicibus. Quamobrem non sunt ea tæ dia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscent. Alii cærussam potius quam sulphur. Fit & lotura plurimi usus in medicina: cum seipso teritur in mortariis plumbeis: addita aqua cælesti: donec crassescat. Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimum fuit siccatum diuiditur in pastillos. Quidam limatum plumbum sic terunt. Quidam etiam plumbaginem ammiscent. Alii uero acetum: alii uinum: alii adipem: alii rosam. Quidam in mortario lapideo & maxi me thebaico plumbeo pistillo terere malunt. Candidiusq; fit ita medicamentum. Id autem quod ustum est plumbum lauatur ut stibi & cadmia potest astringere: sistere: contrahere cicatrices. Vsus enim ex eo dem & in oculorum medicamentis: & maxime contra procidentiam eorum inanitatem & ulcerum ex crescentia: rimasq; sedis aut hemorrhoidas & condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis autem usti ad ulcera serpentia aut sordita. Eademq; quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cum sulphure uersatum rudibus ferreis aut ferulaceis donec liquor mutetur in cine rem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii elimatam scobem in fictili crudo coquunt in caminis: do nec percoquatur figlinum. Aliq cærusam miscent pari mensura: aut hordeum: teruntq; ut in crudo dictũ est: & præferunt sic tritum plumbi spodio cyprio. Scoria quoq; plumbi in usu est. Optimaq; quæ ad lu teum maxime colorem accidit sine plumbi reliquis: aut sulphuris specie & terra carens. Lauatur hæc in mortariis minutum fracta: donec aqua luteum colorem trahat: & transfunditur in uas: purum: idq; sæ pius: usq; dum subsidat: quod utilissimum est. Eosdemq; effectus habet quos plumbum: sed acriores. Mirari succurit experientiam uitæ: ne fæce quidem rerum excrementorumque fœditate ĩtentata tot mo dis. Fit & spodium ex plumbo eodem quo ex cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cæle sti: separaturq; terrenum transfusione: cribratumq; teritur. Quidam puluerem cum pennis detergere ma lunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quam alibi galenam uocauimus: plumbi & argenti ue na cõmunis. Melior hæc: quãdo magis aurei coloris: quantoq; minus plũbosa friabilis & modice grauis. Cocta cum oleo iocineris colorem trahit. Adhæresit & auri & argenti fornacibus. Et hanc mettallicam uocant. Laudatissima quæ in zephyrio fiat. Probantur minime terrenæ minimæq; lapidiosæ. Coquũtur lauanturq; scoriæ modo. Vsus in lippara ad lenienda refrigerandaq; ulcera. Emplastrisq; quæ non alli gantur sed illita ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisq; patribus. Composito eius est libris tribus: & cæræ libra una: olei tribus heminis. Quod in senili corpore cum fracibus additur. Temperatur & cum spuma argenti & scoria plumbi: ad dysenteriam & tenasmum fouendo calida. Pym mythium quoquẽ hoc est cærussam plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in rhodo. Fit autem ra mentis plumbi tenuissimis super uas aceti asperrimi impositis atque ita distillantibus. Quod ex eo ce cidit in ipsam acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumq; aceto mixto in pastillos diuiditur & in sole siccatur æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceto plumbo obturatos per dies. x. derasoque ceu situ ac rursus deiecto: donec deficiat materia. Quod derasum est teritur & cribratur: & coquitur ĩ pa tinis: misceturque rudiculis; donec rufescat: & simile sandaracæ fiat. Dein lauatur dulci aqua: donec nu beculæ omnes

beculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea: & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supra dictis. Leuissima tantum ex omnibus præterq̃ ad cādorem fœminarum adhibetur. Est autem letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coquat̃ rufescit. Sādaracæ quoq; propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis rufa: quoq; magis uirus redolens ac pura friabilisq;. Valet purgare: sistere: excalfacere: prodere. Summa eius dos stiptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamētis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocē lympidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusq; iucunde medetur cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cum cædro: ipso nidore eis medetur. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimum: coloris etiam in auro excellētius. Quod uero pallidius aut sandaracæ similius est: deterius existimatur. Est & tertium genus quo miscetur aureus color sandaracæ. Vtraq; hæc squammosa. Illud uero siccum purumq; gracili uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ supra: sed acrior. Itaq; & casticis addit̃: & psilotris. Tollit & pterygia digytorum carnesq; narium: & condylomata: & quicquid excrescit. Torretur: ut ualidius prosit in noua testa: donec mutet colorem.

CAII PLIMII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXV.

PROOEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

m Etallorum quibus opes constant adnascentium quoq; eis natura indicata propemodum est ita connexis rebus ut immensa medicinæ silua: & officinarum tenebræ & morosa cælandi pingendique ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidumque: uel numerosiores arariæ: plurimis singula a græcis præcipue luminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur utilem instituti modo: nihil necessarium aut naturale omittentes.

Honos picturæ. Cap. i.

p Rimumq; dicemus quæ restant de pictura arte quondam nobili: tunc cum expeteretur a regibus populisq;: & alios nobilitate quos esset dignata posteris tradere. Nūc uero in totum marmoribus pulsa tum quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiantur: uerum & interraso marmore: uermiculatisq; ad effigies rerum & animaliū crustis. Non placent iam abaci: nec spatia mōtis in cubiculo delitentia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem uariare: ut ouatus esset. Numidicus: ut purpura distingueretur Sinnadicus inuenit: qualiter illos nasci optarent delitiæ: montium hæc subsidia deficientium. Nec cessat luxuria id agere ut quāplurimum incendiis perdat.

Honos imaginum. Cap. ii.

i Maginum quidem pictura q̃ maxime similes in æuum propagabātur fuguræ: quod in totum exoleuit Aereique ponuntur clypei: argentea facies: surdo figurarum discrimine statuarum capita permutantur. Vulgatis iampridem salibus etiam carminum: adeo materiam malunt cōspici omnes q̃ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis consuunt: alienasque effigies colūt: ipsi honorem non nisi in pretio ducentes: ut frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ non suas relinquunt. idem palæstras athletarum imaginibus: & ceromata sua exornant: & uultus Epicuri per cubicula gestant: ac circunferunt secum. Natali eius uicesima luna sacrificant: feriasque omni mense custodiunt: quas ichadas uocant: ii maxime qui se ne uiuentes quidem nosci uolunt. Ita est profecto: artes desidia perdidit: & quoniam animorum imagines non sunt: negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant: quæ spectarentur non signa externorum artificum: nec æra aut marmora. Expressa cæra uultus singulis disponebantur armariis: ut essent imagines: quæ comitarentur gentilicia funera. Semperque defuncto aliquo: totus aderat familiæ eius qui nūquam fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ in foribus: & circa limina animorum ingētium imagines erant: affixis hostium spoliis: quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiam dominis mutatis: domus ornamēta erant. Eratq; hæc stimulatio summa & ingens exprobrantibus tectis quottidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messalæ oratoris indignatio: quæ prohibuit inseri genti suæ bleuinorum alienam imaginem. Similis causa Messalæ seni expressit uolumina illa: quæ de familiis condidit: cum Scipionis Pomponiani transisset atriū: uidissetque adoptione testamentaria Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomen. Africanorum dedecore notam irripentem Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat etiam mentiri clarorum imagines: erat aliquis uirtutum amor: multoque honestius q̃ mereri: ne quis suas expeteret. Non est prætereundum & nouitium inuentum. Siqui

Talibus ēt Numinū.

Leuinorū. Africani.

dem non solum ex auro argentoue aut certe ex ære in bibliothecis dicātur illi: quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur: quinimmo etiam quæ non sunt finguntur: pariuntq; desideria non traditi uultus: sicut in Homero euenit: quo magis (ut equidem arbitror) nullum est fœlicitatis specimē quā semper omnes scire cupere qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc romæ inuentum: qui primus bibliothecam dicando: ingenia hominum rempublicam fecit. An priores cœperint alexandriæ & pergami reges: qui bibliothecas magno certamine instituere: non facile dixerim. Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt: & Atticus ille Ciceronis: edito de iis uolumine: &. M. Varro benignissimo inuento insertis uoluminum suorum fœcunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium: sed & aliquo modo imaginibus non passus intercidere figuras: aut uetustatem æui contra homines ualere inuentione muneris. Etiam diis inuidiosus: quando immortalitatem non solum dedit: uerum etiam in omnes terras misit: ut præsentes esse ubiq; & claudi possent.

Quando primum clypei imaginum publice: quando indomibus p ositi: & de picturæ initiis: & monochromaton: & primis pictoribus: & antiquitatæ picturarum in italia. Cap. iii.

T hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum uero clypeos in sacro uel publico priuatim di-
e care primus instituit (ut reperio) Ap. Claudius qui consul cum seruilio fuit anno urbis. cc. lix. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos: placuitq; in excelso spectari & titulos honorum legi. Decora res utiq; si liberorum turbæ paruulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostēdāt. Quales clypeos nemo non gaudens fauensq; aspicit. Post eum. M. Aemilius collega in consolatu. Q. Luctatii non in basilica modo æmilia uerum & domi suæ posuit: id quoq; martio exemplo. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum est: continebantur imagines. Vnde & nomen habuere clypeorū: non ut peruersa grāmaticorum subtilitas uoluit a cluendo. Origo plenam uirtutis faciē reddi in scuto cuiusque qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos & imagines: secumq; in castris tulere. Certe captis eis talem. Asdrubalis inuenit. Q. Martius Scipionū in hispania ultor. Isq; clypeus supra fores capitolinæ ædis usq; ad incendium primū fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotatur ut. L. Manlio. Q. Fuluio coss. anno urbis quingentesimo. lxxv. M. Aufidius tutelæ capitolii redemptor docuerit patres argenteos esse clypeos: qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabātur. De picturæ initiis incerta nec instituti operis quæstio est. Aegyptii sex milibus annorū apud ipsos inuentā prius q̄ in græciam transiret: affirmant. Vana prædicatione ut palam est. Græci āt alii apud sicyonem: alii apud corinthios repertam: omnes ab umbra hominis lineis circunducta. Itaq; talem primam fuisse. Secundā singulis coloribus & monochromaton dictam: postq̄ operosior inuenta erat: durated; talis etiānum. Inuentam linearē dicunt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio Primi exercuere Ardices corinthius: & Telephanes sicyonius sine ullo etiamnū colore. Iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent ascribere institutum. Primus inuenit eos colores: teste ut ferunt Arato: Cleophātus corinthius. Hūc autem eodē noīe alium fuisse: quem tradit Cornelius Nepos secutum ī italia Demaratum Tarquinii prisci romani regis patrem fugiētem a corinthio iniurias Cypseli tyranni: ut mox docebimus. Iam enim absoluta erat pictura etiā in italia. Extant certe hodieq; antiquiores urbe picturæ. ardeæ in ædibus sacris: q̄bus equidem nullas æque miror tam longo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recentes. Similiter lanuuii ubi atalanta & Helena cōminus pictæ sunt nudæ: ab eodē artifice: utraq; excellentissima forma: sed altera ut uirgo: ne ruinis quidē tēpli concussæ. Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est libidīe accensus: si tectorii natura permisisset. Durauere & cæteræ antiqores & ipsæ. Fatebiturq; quisquis eas diligēter estimauerit: nullam artius celerius consumatā: cum iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus romanis: & quando primum dignitas picturæ: & qui uictorias suas pictura proposuerunt: & quando externis picturis dignitas romæ. Cap. iiii.

Pud romanos quoq; honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea pictoꝝ tra-
a xerunt Fabii clarissime gentis princepsq; eius cognominis. ipse ædē salutis pinxit anno urbis cōditæ. ccccl. quæ pictura durauit ad nostram memoriam: æde Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuuii poetæ: pictura. Enni sorore genitus hic fuit: clarioremque eam artem romæ fecit gloria scænæ. postea non est spectata honestis manibus: nisi forte quis Turpilium equitem romanum e Venetia nostræ ætatis belle referat: hodieq; bulchris eius operibus Veronæ extantibus. Leua is manu pinxit: quod de nullo ante memoratur. Paruis gloriabatur tabellis: extinctus nuper in longa senecta. Aterius Labeo prætorius etiam proconsulatu prouinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu: & iam contumelia erat. Fuit & principum uirorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q. Pedius nepos. Q. Pedii consularis triumphalisque a Cæsare dictatore cohæredis Augusto dati cum natura mutus esset: eum Messalla orator: ex cuius familia pueri auia erat picturam docendum

ram docemdum censuit. Idq; etiam diuus Augustus comprobauit. Puer magni profectus i ea arte obiit. Dignatio autem præcipua romæ increuit (ut existimo) a. M. Valerio Maximo consule: cum Messalla princeps tabulam picturæ prœlii: quo carthaginenses & Hieronem in sicilia deuicerat proposuit in latere curiæ hostiliæ: anno ab urbe condita quadringentesimononagesimo. Fecit hoc quidem &. L. Scipio. Tabulamq; uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrem Africanum tradunt iratum haud immerito: quoniam filius eius. in illo prœlio captus fuerat. Non dissimilem offensionem &. Aemiliani sibiit: L. Hostilius mancinus qui primus carthaginem irruperat: situm eius expugnationemq; depictas proponendo in foro: & ipse assistens populo spectancti singula enarrando. Qua comitate proximis comitiis consulatum adeptus est. Habuit et scæna ludis. Claudii. Pulchri magnā ammirationem picturæ: cum ad tegularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis au ctoritatem romæ fecit primus omnium. L. Mummius: cui cognomē Achaici uictoria dedit. Nam cum in præda uendenda res distraxisset: & rex Atthalus sex milibus sestertium emisset Aristidis tabulam Liberum patrem continentem: pretium miratus suspicatusq; aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret: reuocauit tabulam Attalo multum querente: & in cereris delubro posuit. Quam primum arbitror picturam externam romæ publicatam. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc. M. Crasi oratoris ille lepos agentis subueteribus cum testis compellatus instaret: dic ergo Crasse qualem mereris? Talem inquit: ostendens in tabula pictum inficetissime gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cū baculo: de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æstimaret: respondit sibi donari nolle talem uiuum uerumq;. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Post eum. M. Agrippa uir rusticitati quam delitiis proprior. Extat certe eius oratio magnifica & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisq; publicādis. Quod fieri satius fuisset: quam in uillarum exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata est a cizicenis. xiii. milia pondo. In thermarum quoq; calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas: paulo ante cum restringerentur sublatas. Super omnes diuus Augustus in foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas: quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac uictoriam posuit: & quas dicemus sub artificum mentione in templos Cæsaris patris. Idem in curia quoq;: quam in comitio consecrabat duas tabulas impressit parieti. Nemeam sedentem supra leonem. Palmigeram ipsam astante cum baculo sene. Cuius supra caput tabula bigæ dependet: quam Nicias scripsit se inuississe: tali enim usus est uerbo Alterius tabulæ admiratio est puberem filium seni patri similem esse: salua ætatis differentia: superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse: testatus est. Immensa uel unam si quis tantum hanc tabulam æstimet: potentia artis: cum propter Philocarem ignobilissimos alioquin Glauconem filiumq; eius Aristippum senatus populusq; Ro. tot sæculis spectet. Posuit & Tyberius Cæsar minime comis imperator in templo ipsius Augusti quas mox indicabimus.

Ratio pingendi de pigmentis. Cap. v.

h Actenus dictum sit de dignitate artis morientibus. Quibus coloribus singulis primi pinxissent: diximus cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ uocauerint: qui deinde & quæ & quibus temporibus inuenerint: dicemus in mentione artificum: quoniam indicare naturas colorum causa institui operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit: & inuenit lumen atq; umbras differentia colorum alterna uice sese excitante. Deinde adiectus est splendor: alius hic quam lumen quem quia inter hoc & umbram esset: appellauerunt tonon. Commisuras uero colorum & transitus: armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. Cap. vi.

s Vnt autē colores austeri aut floridi. Vtrūq; natura aut mixtura euēit. Floridi sūt quos domin9 fingenti præstat: minium: armenium: cynabaris: chrysocolla: indicum: purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alii nascuntur. Alii fiunt. Nascuntur sinopis: rubrica: parethonium: melinum: eretia: auripigmentum: Cæteri finguntur. Primumq; quos in metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra: cærussa usta: sandaraca: sandix: syricum: atramentum. Sinopis inuenta est primum in ponto inde nomen a sinope urbe. Nascitur & in ægypto: balearibus: africa: sed optima in lemno & in cappadocia. Effossa & in speluncis. Quæ saxis adhæsit: excellit. Glebis suus colos: extra maculosus. Hacq; usi sūt ueteres ad splendoren. Species sinopidis tres: rubra: & minus rubens: & iter has media. Precium optimæ in libras. xiii. denariis. Vsus ad penicillum: aut si lignū colorare libeat. Eius quæ ex africa uenit: octoni asses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem pretiū eius: quæ pressior uocat̄ & est maxime fusca. Vsus eius ad bases abacorū. In medicina uero blandus: emplastrisq; & malagmatis siue sicca compositione eius siue liquida. Facilis cōtra ulcera in humore sita: uelut oris sedis. Aluum sistit

infusa. Fœminarum profluuia pota denarii pondere. Eadē adusta: siccat scabricias oculoꝝ: uino maxime Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidā secūdæ auctoritatis. Palmā enim lemniæ dabant: minio proximam. Hæc est antiquis multum celebrata cum insula in qua nascitur. Nec nisi signata uenundabatur: unde & sphragidē appellauere. Hac miniū sublinunt: adulterātq;. In medicina præclara res habetur. Epiphoras. n. oculoꝝ mitigat & dolores circūlita. Egylopias manare prohibet. Sanguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & cōtra lienum rhenumq; uitia & purgationes fœminarum. Item & cōtra uenena & serpentium ictus terrestrium marinorūq;. Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus: fabris utilissima ægyptia & africana: quoniā maxime sorbentur. Picturis aūt apta nascitur & in ferariis metallis. Ex ea fit ochra: exusta rubrica in ollis nouis luto circūlitis. Quo magis arsit in caminis hoc melior. Omnis aūt rubrica siccat. Ideoq; & emplastris conuenit: igni etiā sacro. Sinopidis pōticæ selibra silis lucidi libris. x. & melini gręciensis duabus mixtis: tritisq; una per dies. xii. leucophorū fit: hoc est glutinum auri cum inducitur ligno. Parethonion nomen loci habet ex ægypto: spumā maris esse dicunt solidatam cū limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & increta insula atq; cyrenis. Adulteratur Romæ creta cimolia decocta conspissataq;. Pretium optimo in pondo sex libraꝝ e candidis coloribus pinguissimum: & tectoriis tenacissimum: propter leuorem. Melinum candidum & ipsum est. Optimū in melo insula. In samo quoq; nascitur. Sed eo non utuntur pictores propter nimiā pinguedinem. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes. In medicina eundem usum habet quē eretria creta. Præterea linguā tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Pretium in libra sestertiis singulis. Est & colos tertius e candidis cærussæ: cuius rationem in plumbi metallis diximus. Fuit & terra per se in theodoti fundo inuenta smyrnæ: qua ueteres ad nauium picturas utebantur. Nunc oīs ex plūbo & aceto fit: ut diximus. Vsta casu reperta incendio pyræ: cerussa i orcis cremata. Hac primus usus est Nicias suprapictus. Optima nunc asiatica habetur: quæ & purpurea appellatur. precium eius i libras æris. v. Fit & Romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto. Sine usta non fiunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomē. Hac Nicomachus & parrhasius usi refrigerat emollitq;. Explet uulnera si coquatur: ad siccanda præcipue utilis: & capitis doloribus: & ad deprehendēda pura. Subesse enim ea intelligit̄: si ex aqua illita non arescat. Sādaracam & ochram Iuba tradit in insula rubri maris topazo nasci. Sed inde non peruehuntur ad nos. Sādaraca quo mō fieret: diximus. Fit adulterina & cærussa non in fornace cocta Colos esse debet flāmeus. pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur: æqua parte rubrica ammixta sandycem facit. Quanq̄ animaduerto Virgilium existimasse hærbam id esse: illo uersu.

Ea fit & ochra exusta i rubricam ollis. Diosco.

Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.

Pretium in libras dimidium eius quod sandaracæ. Nec sunt alii colores maioris ponderis. Inter facticios est & syricum: quo minium sublini diximus. Fit autem sinopide & sandyce mixtis. Atramentum quoq; inter facticios erit: q̄q̄ est & terra geminæ originis. Aut. n. salsuginis modo emanat: aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderent. Sed īportuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis: resina uel pice exustis. Propter quod officinas etiam ædificauere: fumum eum non emittentes. Laudatissimum eodem modo fit e tædis. Adulteratur fornacium balnearumq; fuligine: quo ad uolumina scribenda utuntur. Sunt & qui uini fecem siccatam excoquant: affirmantq; si ex bono uino fex fuerit: indici speciem id atramentum præbere Polygnotus & Mycon celeberrimi pictura athenis e uinaceis fecere: tryginon appellant. Apelles cōmentus est ex ebore combusto facere: quod elephantium uocant. Apportatur & indicum ex india: inexploratæ adhuc iuentionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro: qui adhæreſcit æreis cortinis. Fit & e tædis ligno combusto tritisq; in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura: sed ex iis non fit. Omne aūt atramentum sole perficitur. Librarium & tectorium glutino ammixto. Quod autem aceto liquefactum est: ægre eluitur. E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus propter magnitudinem pretii ante omnes est purpurissum e creta argentaria cum purpuris pariter tinguitur: bibitque eum colorem celerius lanis. Præcipuum est primum: feruenti aheno rudibus medicamentis inebriatum. Proximum egesto eo addita creta in ius idem. Et quotiēs id factum est: leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie. Quare puteolanum potius laudatur q̄ tyrium aut getulicum uel laconicum: unde præciosissimæ purpuræ. Causa est ꝙ hysgino maxime inficitur: rubramq; cogitur sorbere. Vilissimum a canusio. Precium huic a singulis denariis in libras ad. xxx. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissum fulgorem minii faciunt. Si purpuram facere malunt: cæruleum sublinunt: mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex india uenit arundinum spumæ adhærescente limo cum teritur nigrum. At in diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilem reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis & est purpuræ spuma. Qui adulterant uero indicum tingunt stercora colūbina aut cretam selinusiam uel anulariam uitro inficiunt. probatur carbone. Reddit enim quod sincerum est flammam excellentis

mam excellentis

mam excellentis purpuræ: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam e scopulis id colligi putant. Precium indico denarii.xx.in libras. In medicina indicum rigores & impetus sedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoq; chrysocollæ modo infectus. Optimumq; est quod maxime uiride est: communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nummis taxari. Inuenta per hispanias harena est similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos uilitas rediit. Distat a cæruleo candore modico: qui teneriorem hunc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantum alendos habet: maximeque in palpebris. Sunt etiamnum nouitii duo colores e uilissimis uiride quod appianum uocatur: & quod chrysocollam luteam mentitur. Ceu parum multa sint mendacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatum sestertiis in libras. Anulare quod uocant candidum est: quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta anmixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis: unde & anulare dictum.

Tumores Diosco.

Qui colores udo non inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt: & quando primum gladiatorum pugnæ præpositæ sunt. Cap.vii.

e X omnibus coloribus cretulam amare: udoque illini recusant purpurissum indicum cæruleũ melinum auripigmentum appianum. Cærussa ceræ tinguntur iisdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere: sed classibus familiari. Iam uero & onerariis nauibus: quoniam & pericula expingimus: ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq; pugnaturos ad mortẽ aut certe cædem speciose uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate subit antiquitatem mirari. Quattuor coloribus solis immortalia opera illa fecere: ex albis melino: ex silaceis attico: ex rubris sinopide pontica: ex nigris atramento. Apelles Echion Melanthius Nicomachus clarissimi pictores: cum tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus & india conferente fluminum suorum limum & draconum & elephantorum saniem nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere: cum minor copia. Ita est quoniam (ut supra diximus) rerum non animi pretiis excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittam. Nero princeps iusserat colosseum se epingi.cxx.pedum in linteo incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in lamianis hortis: accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daturus esset Antii munus gladiatorium publicas porticus inuestiuit pictura ut cõstat: gladiatorum ministrorumq; omnium ueris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera: atq; in publico exponi cœpta a.C. Terentio Lucano. Isq; auo suo a quo adoptatus fuerat.xxx.paria in foro triduum dedit. Tabulamq; pictam in nemore Dianæ posuit.

Marianis. uetus lectio.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates.cccv. Cap.viii.

n Vnc celebres in ea arte q̃ maxima breuitate percurram: neque enim instituti operis est talis executio. Itaque & quosdam uelut in transcursu & in aliorum mẽtione obiter nominasse satis erit exceptis operum claritatibus: quæ & ipsa conueniet attingi: siue extant: siue intercidere. Non constat sibi in hac parte græcorum diligentia q̃ multas post olympiadas celebrãdo pictores q̃ statuarios auctores. Primumq; olympiade nonagesima: cum & phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur: clypeumque athenis ab eo pictum præterea in confesso sit octogesimatertia fuisse Panæum fratrem eius: q clypeum intus pinxit Elide Mineruæ: quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus: & in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q; in confesso perinde est Bularchi pictoris tabula: in qua erat magnetum prœlium: a Cãdaule rege lydiæ heraclidarum nouissimo: qui & Myrsilus uocitatus est: repensam auro? Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo enim de uicesima olympiade interiit Candaules: aut ut quidam tradunt eodem anno: quo Romulus nisi fallor: manifesta iam tum claritate artis adeo absolutiore. Quod si præcipitur: necesse est simul appareat multo uetustiora principia esse: eosque qui monochromata pinxerunt: quorum ætas non traditur. Aliquanto ergo ante fuisse Hygiemonem Monochromadam: qui primus in pictura marem fœminamque discreuit. Eum.rum atheniensem figuras omnes imitari ausum. Quique inuẽta eius excoluerit Cimonem Cleoneum. Hic Catagrapha inuenit: hoc est obliquas imagines & uarie formare uultus respicientes suspicientesue: & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit: præterque in ueste rugas & sinus inuenit. Panæus quidem frater phidiæ etiã prœlium atheniensium aduersus persas apud marathonem factũ pinxit. Adeo iam colorum usus increbruerat: adeo ars perfecta erat: ut in eo prœlio iconicos duces pinxisse tradatur atheniensium Milciadem: Callimachum. Cynegyrum Barbarorum Darium. Thyssaphernem.

Aegide.

Panænus. pãdænus.

Primum picturæ certamen: & qui primi penicillo pinxerunt. Cap.ix.

q Vin immo certamen picturæ etiam florente eo institutum est corinthi ac delphis. Primusque omnium certauit cum Timagora chalcidense: superatusque est ab eo pythis: quod & ipsius Timagoræ carmine uetusto apparet: chronicorum errore non dubio. Alii quoq; post hos clari fuere nonagesima olympiade: sicut Polignotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit: ca-

pita earum mitris uersicoloribus operuit: plurimumq; picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire. dentes ostendere: uultum ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu Pompeii: quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitatur ascendentem cum clypeo pinxerit: an descendentem. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poecile uocatur gratuito: cum partem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictiones: quod est publicum græciæ concilium: hospitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon: qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem olympiade fuere Aglaophon Cephisodorus Phrylus Euenor pater parrhasii & præceptor maximi pictoris: de quo suis annis dicemus. Omnes hi iam illustres nō tamen in quibus hærere expositio debeat festinans ad lumina artis: in quibus primus refulsit. Apollodorus atheniensis nonacesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit: primusq; gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans: & Aiax fulmine incensus qui pergami spectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius ostenditur: quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeusis heracleotes intrauit olypiadis nonacesimæquintæ anno quarto: audentemq; iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit. A quibusdam falso in octocesimanona olympiade positus: cum fuisse necesse est Demophilum hymereum: & Neseam thasium. Quoniam utrius eorum discipulus fuerit: ambigitur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit: Artem ipsis ablatam. Zeusin ferre secum. Opes quoq; tantas acquisiuit: ut in ostentatione earum olympiæ aureis litteris in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit: q ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret: sicuti Alcmenam agrigentinis: pana Archelao. Fecit & penolopem: in qua amores pinxisse uidetur: & Athletam. Adeoq; sibi in illo placuit: ut uersum subscriberet celebrem ex eo inuisurum aliquem facilius q̄ imitaturum. Magnificus est Iupiter eius ĩ throno astantibus diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram p[illegible] & amphytrione. Deprehenditur tamen zeusis grandior in capitibus articulisq;: alioquin tantus d[illegible]: ut agrigentinis facturus tabulam: quam ĩ templo Iunonis laciniæ publice dicarent inspexerit uirgines eorum nudas: & quinque elegerit: ut quod in quaq; laudatissimum esset: pictura redderet. pinxit & monachromata ex albo: æquales eius & æmuli fuere Timanthes: androcydes: Eupompus. parrhasius.

mores alii

De auibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. Cap. x.

d Escendisse hic cum zeuside in certamen traditur. Et cum ille detulisset uuas pictas tanto successu: ut in scenam aues aduolaret: ipse detulisse linteum pictum traditur: ita ueritate repræsentata: ut zeusis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam: atq; intellecto errore cōcederet palmam ingenuo pudore: quoniam ipse aues fefellisset: parrhasius autem se artificem. Fertur & postea zeusis pinxisse puerum uuas ferentem: ad quas cum aduolarent aues: eadem ingenuitate processit iratus operi: & dixit: uuas melius pinxi q̄ puerum. Nam & si hoc consumassem: aues timere debuerant. Fecit & figlina opera: quæ sola in ambracia relicta sunt: cum inde musas Fuluius nobilior romam transferret. zeusidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus. Et in cōcordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus: & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturæ dedit Primus argutias uultus: elegantiam capilli: uenustatem oris confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum: est quidem magni operis: sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere: & desinentis picturæ modū includere: rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa: & sic desinere: ut ꝓmittat alia posse: ostendatque etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam cōcessere Antigonus & Xenocrates: qui de picturis scripsere prædicantes quoq; non solum confitentes. Alia multa Graphidis uestigia extant in tabulis ac membranis: ex quibus proficere dicunt artifices. Minor tamen uidetur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & dæmonem atheniensium argumento quoque ingenioso. Volebat nanque uarium iracundum: iniustum: inconstantem. Eundem uero exorabilem: clementem: misericordē excelsum: gloriosum: humilem: ferocem: fugacemq;: & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea qui Romæ in capitolio fuit. Et Nauarchum thoracatum. Et in una tabula quæ est rhodi: Meleagrum: Herculem: Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta: ne oblitterata hoc ipso miraculum auget. Pinxit & Archigallum: quam picturam amauit Tiberius princeps: atq; ut auctor est Decius eculeo. lx. sestertiis æstimatam cubiculo suo inclusit. pinxit & Cressam nutricem: infantemq; in manibus eius. Et philiscum & Liberum patrem astante uirtute: & pueros duos: in quibus spectatur securitas & simplicitas ætatis. Item sacerdotem astante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens: ut sudare uideatur. Alter arma deponens ut anhelare sentiatur. Laudatur & Aeneas Castorque ac pollux in eadem tabula. Item Thelephus Achilles: Agamēnon: Vlixes fœcundus artifex. Sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Nam & cognomina usurpauit abrodiætum

rodiætum

rodiacrū se appellando: aliisq; uerbis principem artis & eam ab se cōsumatam. Super omnia Apollinis se radice ortum: & Herculem quem lyndi fecerat talem a se pictū: qualem sæpe in quiete uidisset. Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe est sami in Aiace: armorum quoq; iudicio Herois nomine id se moleste ferre dicebat: q̄ iterum ab indigno uictus esset. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus iocis se reficiens. Nam Timanthi uel plurimum affuit ingenii. Eius enim est Iphigenia oratorum laudibus celebrata. Qua stante ad aras peritura cum mœstos pinxisset omnes: præcipue patruū cum tristiciæ omnem imaginem consumpsisset patris ipsius uultum uelauit: quem digne non poterat ostendere. Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula. Cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicem eius metientes: atq; in omnibus eius operibus intelligitur plus semper q̄ pingitur. Et cum ars summa sit: ingenium tamen ultra artem ē. Pinxit & heroa absolutissimi operis: arte ipsa complexus uires pingendi: quod opus nunc romæ in templo Pacis est. Euxinidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem. Eupompus pamphilum apellis præceptorem. Est eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fuerit ut diuiserit picturam in genera tria: quæ ante eum duo fuere helladicū & asiaticū: asiaticaū ppellabāt pp hunc qui erat sycionius. Dimisso helladico tria facta sunt. Ionicum: sycionium: atticum. Pamphili pictura est cognatio & prœlium ad phliuntem & uictoria atheniensium. Item Vlixes in rate. Ipse macedo natione: sed primus in pictura omnibus litteris eruditus. præcipue arithmetice & geometrice: sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talento annis decem: quam mercedem & Apelles & Melantius ei dedere. Et huius auctoritate effectum est sicyone primum: deinde & in tota græcia: ut pueri ingenui ante omnia graphicem: hoc est picturam in buxo docerētur: reciperēturq; ars ea in primū gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit: ut ingenui eam exercerent: mox ut honesti perpetuo interdicto: ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice ullius qui seruierit opera celebrantur. Clari etiam centesimaseptima olympiade extitere Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater: item tragœdia & comædia. S[illegible]mis ex ancilla adipiscēs regnum: anus lampadas præferens: & noua nupta uerecundia notabilis. Verum & omnes prius genitos futurosq; postea superauit apelles eo usq; olympiade centesima. xii. in pictura prouectus: ut plura solus prope q̄ cæteri omnes contulerit: uoluminibus editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte uenustas fuit: cum eadē ætate maximi pictores essent: quorum opera cum ammiraretur: collaudatis omnibus: deesse iis unam illam uenerem dicebat: quam græci charita uocant. Cætera omnia contigisse. Sed hac soli sibi neminem parem. Et aliam gloriam usurpauit: cum Prothogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse: aut illi meliora: sed uno se præstare: q̄ manū ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto: nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris simplicitatis q̄ artis. Nam cedebat amphioni de dispositione: & Asclepiodoro de mensuris: hoc est quanto quid a quo distare deberet. Scitum est inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat.

Quo cum apelles 'annauigasset: auidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti: continuo officinam petiit. Aberat ipse: sed tabulam magnæ amplitudinis ī machinam aptatam picturæ anus una custodiebat. Hæc prothogenem foris esse respondit: interrogauitq; a quo quæsitum diceret. Ab hoc inquit Apelles arreptoq; peniculo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem dixisse. Apellem uenisse. Non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsus tunc alio colore tenuiorem lineam ī ipsa illa duxisse: præcepisseq; abeuntem si redisset ille: ostenderet: adiiceretq; hunc esse quem quæreret: atque ita euenit. Reuertitur enim Apelles: sed uinci erubescens: tertio colore lineas secuit: nullum relinquēs amplius subtilitati locum: at Prothogenes uictum se confessus in portum deuolauit: hospitem quærens.

Placuitq; sic eam tabulam posteris tradi: omnium quidem: sed artificum præcipue miraculo. Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine: nihil aliud continentem q̄ lineas uisum effugientes. Inter egregia multorum opera inani similem & eo ipso allicientem omniq; opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo nunq̄ tam occupatam diem agendi: ut non lineam ducendo exerceret artem: quod ab eo in prouerbium uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus: atq; post ipsam tabulam latens: uitia quæ notarentur ascultabat: uulgum diligentiorem iudicem q̄ se præferens. Feruntq; a sutore reprehensum q̄ ī crepidis una intus pauciores fecisset ansas. Eodem postero die superbe emendationem pristinæ ammonitionis cauillante circa crus indignatum prospexisse: denuntiantem ne supra crepidā sutor iudicaret: quod & ipsum in prouerbium uenit. Fuit enim & comitas illi: propter quam & gratior Alexādro magno erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus: ab alio pingi se uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperite multa differenti silentium comiter suadebat: rideri eum dicens a pueris qui colores

De megabyzo hoc referunt.

tererent. Tantum auctoritatis & iuris erat et in regem alioquin iracundum. Quãquam Alexãder & honorem clarissimo præbuit exemplo. Nanq; cum dilectæ sibi ex pallacis suis præcipue nomine Cãpaspen nudã pingi ob ãmirationem formæ ab Apelle iussisset: eũq; cum pareт captum amore sensisset: dono dedit eam. Magnus animo maior imperio sui: nec minor hoc facto q̃ uictoria aliqua. Quippe se uicit: nec thoꝝ tantum suum: sed etiã affectum donauit artifici: ne dilectæ quidẽ respectu motus ut quæ mõ regis fuisset modo pictoris esset. Sunt qui uenerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & ĩ æmulis benignus Prothogeni dignationẽ primus rhodi cõstituit. Sordebat ille suis: ut plerunq; domestica. Percõtantiq; quanti licitaretur opera effecta: paruum nescio quid dixerat. at ille quinquagenis talentis poposcit famãq; dispersit se emere: ut pro suis uenderet. Ea res concitauit rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi augentibus pretium cessit. Imaginum ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut incredibile dictu appion grãmaticus scriptum reliquerit: quendam ex facie hominum ad diuinantẽ: quos Metoposcopos uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cũ Ptolomæo: quo regnante alexandriam ui tempestatis expulsus subornato fraude æmulorum Plano regio inuitatus ad regis cœnam uenit. Indignantiq; Ptolomæo: & uocatores suos ostendenti ut diceret a quo eorum inuitatus esset: arepto carbone extincto e foculo: imaginem in pariete deliniauit: agnoscente uultum Plani Rege ex inchoato protinus. pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbã primus excogitata ratione uitia condendi: obliquam nanq; fecit: ut quod corpori deerat picturæ potius deesse uideretur. Laniumq; ea in parte a facie ostendit: quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius expirantium imagines. Quæ autem nobilissima sint: non est facile dictu. Venerem exeuntem e mari diuus augustus dicauit in delubro patris Cæsaris: quæ anadyomene uocatur: uersibus græcis tali opere dum laudatur uicto: sed illustrato. Huius enim inferiorem partem corruptam qui reficeret: non poterat inueniri. Verum ipsa iniuria cessit in gloriam artificis cõsenuit hæc tabula cariæ: Aliamq; pro ea Nero principatu substituit suo Dorothei manu: Apelles inchoauerat aliam Venerem cois: superaturus etiam suã illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta liniamenta inuentus ẽ. pinxit & Alexandrum magnum fulmen tenentem in templo ephesiæ Dianæ. xx. talẽtis auri. Digiti eminere uidentur: & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint: omnia ea constare quattuor coloribus. Immane tabulæ pretium accepit aureos mensura non numero. pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ ephesiæ pompam: Clitum Equo ad bellum festinantem: & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippum quotiens pinxerit enumerare superuacuum est. Mirantur eius Abronẽ samii & Menandrum regem cariæ rhodii. Item anceum. Alexandriæ Gorgosthenem Tragœdum. Romæ Castorem & pollucem cum uictoria & Alexandro magno. Item belli imaginẽ restrictis a tergo manibus Alexandro in curru triumphante. Quas utrasq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris existimauit. In utrisq; excisa facie Alexandri diui augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in antoniæ templo Herculem auersum: ut quod est difficillimum faciem eius ostẽdat uerius pictura quam promittat. Pinxit & Heroa nudum: eaq; pictura naturam ipsam prouocauit. Est & equus eius sine fuit pictus in certamine quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanque ambitu æmulos præualere sentiens singulorum picturas inductis equis ostendit: apellis tantum equo adhinniuere: idq; postea semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus persas: Archelaum cum uxore & filia: Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Dianam sacrificantium uirginum choro mixtam: quibus uicisse Homeri uersus uidetur idipsum scribentis. Pinxit & q̃ pingi nõ possunt tonitrua: fulgetra: fulguraq;: brõten: astrapen: ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit: quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut idipsum repercussu claritates oculorum excitaret: custodiretque a puluere & sordibus: ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna: ne colorum claritas oculorum aciem offenderet ueluti per lapidem specularem intuentibus e lõginquo. Et eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret: Aequalis eius fuit aristides tebanus. Is omnium primus animum pinxit & sensus omneis expressit: quos uocant græci ethe. item perturbationes: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido capto ad matris moriẽtis ex uulnere mãmam adrepens infans. intelligiturq; sentire mater: & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander magnus transtulerat pellam in patriam suam. idem pinxerat prœlium cum persis centum homines ea tabula complexus pactusque in singulos mnas denas a tyranno elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Anapauomenon propter fratris amorem morientem. item Liberum patrem & ariadnen spectatos Romæ ĩ æde Cereris. Tragœdum & puerum apollinis. Cuius tabulæ gratia interiit

Megalobyzi Cledicum

Sine fine dictus.

pictoris

pictoris inscitia: cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludorum appollinariũ. Spectata est in æde fidei in capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse tradatur. Simul ut dictum est & Protogenes floruit patria ei caunus gentis rhodiis subiectæ. Summa eius pauerpertas initio artisq; summa intentio: & ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit: non putant constare. Quidam & naues pinxisse usq; ad annum quinquagesimum. Argumentũ esse: q cũ athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro Propyleon pingeret ubi fecit nobilem Paralum & Hemionida: quam quidã nausicam uocant: adiecerit paruulas naues longas in iis: quæ pictores parerga appellant: ut apperet a quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Palmam habent tabular eius Ialysus: qui est usque hodie Romæ dicatus in templo Pacis: quem cum pingeret: traditur madidis lupinis uixisse: quoniam simul famẽ sustinerent & sitim: ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis: ut decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mire factus: ut quem pariter casus & ars pinxerit. Nõ iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis cum ĩ reliqua omni parte quod difficillimum erat: sibi ipse satisfecisset. Displicebat autẽ ars ipsa: nec minui poterat: & uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere: spumaq; illa pingi non nasci ex ore anxio animi cruciatu cum pictura uerum esse non uerisimile uellet: absterserat sæpius: mutaueratq; penicillum: nullo modo sibi approbans. Postremo iratus arti quod intelligeretur: spongiam eam impegit inuiso loco tabulæ: ex illaq; reposuit ablatos colores: qualiter cura optauerat: fecitq; in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealtem successus in spuma equi similiter spõgia impacta secutus dicitur cum pingeret popizonta retinentẽ equum. Cum ita prothogenes monstrauit & fortuna. propter hunc Ialysum ne cremaret tabulas Demetrius Rex: cum ab ea parte sola posset rhodũ capere: non incendit: & parcẽtemq; picturæ fugit occasio uictoriæ. Erat nũc pthogenes in suburbano hortulo suo hoc est Demetrii castris. Neque interpellatus prœliis inchoata opera intermisit omnino: sed accitus a rege interrogatusq; qua fiducia extra muros ageret: respõdit: scire se illi cũ rhodiis bellũ esse nõ cũ artibus. Disposuit ergo rex in tutelã eius stationes: gaudens q posset manus seruare qbus iã pepcerat: & ne sæpius auocaret: ultro ad eũ uenit hostis. Relictisq; uictoriæ suæ uotis inter arma & murorum ictus spectauit artificem. Sequiturq; tabulam eius temporis hæc fama: q eam prothogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est: quem Anapauomenõ uocant: ne quid desit temporis eius securitati tibias tenens. Fecit & Cydippen Triptolemum: Cyliscum tragœdiarum scriptorem meditantem & Athletam: & antigonum regem: & imaginem matris Aristotelis philosophi: qui ei etiam suadebat: ut Alexandri magni opera pingeret: propter æternitatem rerum. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potius tulere: Nouissime pinxit Alexãdrum ac pana. Fecit & signa ex ære: ut diximus. Eadem ætate Asclepiodorus fuit: quem in symmetria mirabatur. Apelles Huic Mnason tyrannus pro. xii. diis dedit in singulos mnas tricenas. Idemq; Theomnesto in singulos heroas mnas cẽtenas. His annumerari debet Nicomachus Aristodemi filius: ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpinæ. Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculam iuuentutis. Et in eodem capitolio alia quam Plancus imperator posuerat uictoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Vlixi addidit pileum. Pinxit & apollinem & Dianam: Deumq; matrem in leone sedentem. Et item nobiles bacchas arreptantibus satyris. Scyllamq; quæ nunc est romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt nãq; conductum eum ab aristrato sicyoniorum tyranno ad pingendum: quod is faciebat Telesti poetæ monumentũ: præfinito die intra quẽ pageretur: nec multo ante uenisse: accẽso ĩ pœnã tyranno: paucisq; diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit aristidem fratrẽ & aristoclem filiũ & Philoxenum eretriũ. Cuius tabula nullis postferẽda Cassandro regi picta: cũtinuit alexãdri prœlium cum Dario. Item pinxit & lasciuiam: ĩ qua tres Sileni comesant. Hic celeritatẽ præceptoris secutus: breuiores etiãnũ quasdã picturæ uias & compẽdiarias inuenit: annumeratur his & Nicophanes elagans & concinus: ita ut uetusta opera pingeret propter æternitatem rer impetuosi animi: & cui pauci comparentur. Coturnus ei & grauitas artis. Multum a Zeuside & apelle abest apellis discipulus Perseus ad quem de hac arte scripsit: qui huius fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerunt: & filii Niceros & aristippus: cuius est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt antorides & Euphranor: de quibus mox dicemus. Nanq; subtexi par est: minoris picturæ celebres ĩ penicillo e quibus fuit Pyreicus: arte paucis postferendus. Proposito nescio an destruxerit se: quoniam humilia quidem secutus humilitatis tamen summam adeptus est gloriã. Tonstrinas sutrinasq; pinxit & asellos & obsonia ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparographos. In iis cõsummatæ uoluptatis. Quippe eæ pluris uenere q̃ maximæ multorum. E diuerso mediana ut inquit Varro omnia operiebat. Serapionis tabula sub ueteribus Hic scœnas maxime pinxit: sed hominem pingere non potuit. Contra Dionysius nihil aliud q̃ homines pinxit: ob hoc anthropographus cognoĩatus. parua & Calicles fecit. Item calaces comicis tabellis. Vtraq;

Subsidio ĩiuriæ & uetustatis ul' subsidio cõtra iniuriã uetustatis.

Thlepolemum uetusti cod.

Ariston.

Meniana

Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit: & Alexandrum ac philippum cum Minerua: qui sunt in schola in octauiæ porticibus & philippi. Liberum patrem: alexādrū puerū: Hippolytum taure emisso expauescentem i pompeia uero Cadmum & Europē. Idemq; iocoso nomine & gryllum ridiculi habit9 pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocatur. Ipse in ægypto natus didicit a Ctesidemo. Decet non si leri & ardeatis tēpli pictorē præserti ciuitate donatū. Ibi & carmine quod est in ipsa pictura his uersibus,

Dignu loco

Dignis digna loco picturis condecorauit.

Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum.

Marcus ludius elotas ætolia oriundus:

Quem nunc & post semper ob artem hanc ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis litteris latinis. Non fraudando & Ludio & diui Augusti ætate: qui primus instituit amœnissimam parietum picturam uillas: & porticus: ac topiaria opera: lucos: nemora: colles: piscinas euripos: amnes: littora: qualia quis optarat: uarias ibi obambulātium specie: aut nauigātium: terraq; uillas adeuntium asellis aut uehiculis. Iam piscantes: aucupantesq;: aut uenantes: aut etiam uindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plaustri accessu uillæ: sub collium sponsione mulieres labentes trepidæq; feruntur. plurimæ. Præterea faciles argutiæ: facetissimi sales. Idemq; subdialibus maritimas urbes pingere instituit blandissimo aspectu minimoq; impendio. Sed nulla gloria artificum est: nisi eorum qui tabulas pinxere eoque uenerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum: nec domos uno in loco mansuras: quæ ex incendiis rapi non possent. Casula Prothegenes contētus erat in ortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorū ars urbibus excubabat: pictorq; res communis terram erat. Fuit & Arellius romæ celebris paulo ante diuum Augustum: nisi flagitio insigni corrupisset artem semp alicuius amore fœminæ flagrans: & ob id deas pingens: sed dilectarum imagine: itaq; in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus: idemq; floridas: humilis rei pictor Amulius Huius erat Minerua spectantem aspectans quacunq; aspiceretur. Paucis diei oris pingebat: id quoq; cum grauitate: q̄ semper rogatus q̄q̄ i machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in auctoritare Cornelius pinus & Actius priscus: qui Honoris & uirtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituendi pinxerunt. Sed priscus antiquis similior.

Palustri
Subcollantium specie

De auium cantu compescendo: & qui encausto & penicillo primus lacunaria: & cameras pinxerit: sparsimq; precia mirabilia picturarum. Cap. xi.

n On est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in triūuiratu quodā loco deductus a magistratibus ī nemorosum hospitiū: minaciter cū iis postero die expostulauit: somnum adēptū sibi uolucrū cōcentu. At illi draconē in lōgissima mēbrana depictū circūdedere loco. Eoq; terrore aues tunc siluisse narrantur: & postea cognitū est ita posse cōpesci. Cæris pingere ac picturā inurere quis primus excogitauerit: non constat. Quidam Aristidis iuentū putāt: postea cōsumatam a Praxitele. Sed aliquādo uetustiores encausticæ picturæ extitere: ut Polygnoti & Nicanoris & Archesilai pariorum. Lysippus quoq; eginæ picturæ suæ inscripsit Enetem: quid profecto nō fecisset: nisi encaustica iuēta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor nō pinxisse tm̄ encaustica: sed etiā docuisse traditur pausiā sicyoniū primū i hoc genere nobilē Brietis filius hic fuit: eiusdē primo discipulus. pinxit & ipse penicullo parietes thebis cū reficerent̄ quondā a polygnoto picti: multūq; cōparatione superatus existimabat̄: qm̄ non suo genere certasset. Idē & lacunaria primus pingere instituit. Nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eū interpretabāt̄ facere: qm̄ tarda picturæ ratio eēt illa. Quamobrē daturus celeritatis famā: absoluit uno die tabellā: quæ uocata est hemeresios puero picto. Amauit i iuuenta Glyceram municipē suā iuentricē coronaq; certādoq; imitatione eius ad numerosissimā florū uarietatē perduxit artē illā: postremo pinxit illā sedentem cū corona. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos: ab aliis stephanopolis: quoniā Glycera coronas uenditando substinuerat paupertatem. Huius tabulæ exēplar: quod apographon uocāt. L. Lucullus duobus talentis emit athenis: pauxias autem fecit & glandes tabulas: sicut spectatam i pompeii porticibus boum immo lationē. Eam enim picturam primus iuenit: quam postea imitati sunt multi: æquauit autem nemo. Ante omnia cum longitudinem bouis ostendere uellet: aduersum eum pinxit: nō trāsuersum. Vnde & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes quæ uolunt eminentia uideri: candicantia faciant: coloremq; cōdiant nigro. Hic totum bouē atri coloris fecit: umbræq; corpus ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo extanta ostendens: & in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitam egit: diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas Scauri ædilitas romā trāstulit: post eū emicuit lōge āte omnes Euphranor isthmius olympiade. c. cētesima. iiii. Is est q iter fictores dictus est a nobis. Fecit & colossos & marmora ac scyphos sculpsit. Docilis

Eucauten. aut encausen
Thespiis

ac laboriosus

ac laboriosus ante omnes: & in quocūq; genere excellens ac sibi æqualis. Hic primus uidetur & expressis se dignitates insignia heroum: & usurpasse symmetriam. Sed fuit in uniuersitate corporum exilior: capitibus articulisq; grandior. Volumina quoq; composuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt: equestre prœlium. xii. dii. Theseus: in quo dixit: eūdem apud parrhasium rosa pastum esse: suum uero carne. Nobilis eius est tabula ephesi. Vlixes simulata uesania bouem cum equo iungens: & Palamedes dux fasce gladium condens. Eodem tempore fuit & Cyclias: cuius tabulam Argonautas. IIs. c. xliiii. Hortēsius orator mercatus est: eiq; ædem fecit in thusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Huius est clypeo dimicans & luctator: tibicemq; inter pauca laudatus. Ipse diligentior q̄ numerosior: & in coloribus seuerus. Maxime inclaruit discipulo Nicia atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodiuit: atq; ut eminerent e tabulis picturæ maxime curauit. Opera eius nemea aducta ex asia romam a syllano: quam ī curia diximus positam. Item Liber pater in æde Concordiæ. Hiacynthus: quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit alexandria capta: Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulam Dianæ. Ephesi uero est Megabyzi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrum. Athenis necromantia Homeri. Hanc uendere noluit Attatalo regi talētis. lx. potiusq; patriæ suæ donauit: abundans opibus. Fecit & grandes picturas: in quibus sunt Calypso & Io: & Andromeda Alexander quoq; in Pompei porticibus præcellens: & Calypso sedens. Huic quidem ascribuntur quadrupedes. Prosperrimæ canes expressit. Hic est Nicias: de quo dicebat Praxiteles interrogatus: quæ maxime opera sua probaret in marmoribus: quibus Nicias manum admouisset. Tantum circūlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur alius eodem nomine. at hunc eundem quidam faciunt olympiade cētesima. xii Niciæ comparatur: & aliquanto præfertur athenion Maronites Glautionis corinthii discipulus: & austerior colore: & in austeritate iucundior: ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleusinæ Philarchum: athenis frequentiam quam uocauere polygemneron. Item achillem uirginis habitu ocultatum Vlyxe deprehendente. Et in una tabula quaq; maxime inclaruit: agosonem cum equo. Quod nisi iuuenta obiisset: nemo ei compararetur. Est & nomē Heracliti macedoni. Initio naues pinxit. Captoq; rege perseo athenas commigrauit. ubi eodem tempore erat Metrodorus pictor. Idemq; philosophus magnæ in utraq; scientia auctoritatis. Itaq; cum. L. paulus deuicto perseo petisset ab atheniensibus ut q̄ probatissimum philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos: itemq; pictorem ad triumphum excolendum: athenienses Metrodorum elegerunt: professi eundem in utroq; desiderio præstantissimum: quod edicto quoq; Paulus indicauit. Timomachus bizantinus Cæsaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam ab eo in Veneris genetricis æde positas: octoginta talentis uenundatas. Talentum autem atticum ut ait Varro. xvi. sestertiis taxatur. Timomachi æque laudantur Orestes. Iphigenia in tauris & Lecythion agilitatis exercitator: cognatio nobilium: palliati: quos dicturos pinxit: alterum stantem: alterum sedentem præcipue tamen ars ei fauisse in Gorgone uisa est. Pausiæ filius & discipulus Aristolaus e seuerissimis pictoribus fuit: cuius sunt Epaminundas: pericles: Medea: Virtus: Theseus. Imago atticæ plebis: boū immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem pausiæ discipulus placeat diligentia. quam intelligant soli artifices. Alias durus in coloribus sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Talesq; sunt eius picturæ. Cū Aesculapio filiæ Hygia Aegle: panacea Iaso: & piger qui appellatur Ocnos spartū torquēs q̄ asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq; proceribus: non silebuntur & primis ꝓximi. Aristoclides: qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignem conflante laudatur: ac pulchre alias domo splendescente: ipsiusq; pueri ore. Item lanificio: in quo properant omniū mulierꝝ pensa: ptolæmeo uenante. Sed & nobilissimo satvro cū pelle pātherina: quē Aposcopenōta appellāt. aristophō anchalo uulnerato ab apro cū socia doloris astipale. Numerosa æque tabula: in qua sunt priamus: Helena Credulitas: Vlyxes: Deiphabus: Dolus: androbius pinxit Scyllin ancoras pscicæ classis præcidentē arte mō Danen mirātibus eā prædonibus. Reginā Stratonicē: Herculē & Deianirā. Nobilissimas āt q̄ sunt ī porticibus Octauiæ operibus. Herculem ab oeta mōte Doridos exusta mortalitate cōsensu deorum in cælū euntē. Laumedōtis circa Herculē & neptūnū historiam: alcimachus Dioxippū: q pācratio olympiæ citra pulueris iactū: q̄ uocāt aconiti: uicit Coneti Nemea. Ctesilochus apellis discipulus petulātipictura inotuit Ioue Liberū parturiēte depicto mitrato & muliebriter igemiscente iter obstetrices & deaꝝ clamorē. Ctesidemus oecaliæ expugnatiōe & Laodamia. Clesides reginæ Stratonices iiuria: nullo. n. honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatē cū piscatore: quē reginā amare sermo erat. Eāq; tabulā ī portu ephesi ꝓposuit: ipse uelis rapt9 ē: Regia tolli uetuit: utriusq; similitudie mire exp̄ssa Cratinus comœdus athenis In pōpio pinxit. Eurchides bigā regis cū uictoria. Eudorus scaena spectatur. Idē & ex ære signa fecit. Iphis Neptūno & Victoria. Habrō amicitiā & cōcordiā pinxit: & deoꝝ simulachra Leōtiscus aratū uictorē cū tropheo psalthriā Leon Sapho. Nicæarchus Venerē inter Gratias & cupidinē. Herculē tristem insaniæ pœnitentia. Nealces Venerē solers in arte igenioso opi suppinxit. Siquidem cum prœlium nauale

Cydias

Gynæconitin uetus lectio.

tactum

Sollers hic arte igenio se operi sup pinxit o

ægyptiorum & persaꝝ pinxisset: quod in nilo: cuius aqua est mari similis: factũ uolebat ĩtelligi: argumẽ toq; declarauit: quod arte nõ poterat: asellum enim in littore bibentẽ pinxit: & crocodillum insidiantem ei. Oenias Syngenicon. Philiscus officinã pictoris: ignem conflante puero. Phalerion Scyllam. Simonides Agatarchum & Mnemosinem. Simus iuuenem requiescentẽ: officinã fullonis: quinquatrus celebrã tem. Idemq; Nemesin egregiam. Theodorus uero emungentẽ. idem ab Oreste matrem & Aegistum interfici. Bellumq; iliacum pluribus tabulis: quod est Romæ in Pphilippi porticibus: & Cassandram quæ ĩ concordie delubro. Theontius Epicurum cogitãtem Demetrium regem. Theon Orestis insaniam Thamyram cytharedũ. Tauriscus Dioscobolum: Clytẽnestram: Paniscum: polynicem regnũ repetentẽ: & Capanea. Non omittetur inter hos insigne exemplum. Nãq; erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris ĩ tantum ipse profecit: ut celebrem etiam discipulum ipse reliquerit Pasiam fratrem Egenitæ fictoris. Illud uero per quã rarum ac memoria dignum etiam suprema opera artificum imperfectasq; tabulas: sicut Irin Aristidis: Tindaridas Nicomachi: Medeam Thimomachi: & quam diximus Venerẽ Apellis in maiori ammiratione esse: q̃ perfecta. Quippe in iis liniamenta reliqua: ipsæq; cogitationes artificum spectantur: atq; in lenocinio cõmendationis dolor est. Manus cum id agerent extinctæ desiderantur. Sunt etiãnum nõ ignobiles quidẽ in transcursu tamen dicendi: Aristonides: Anaxãder: aristobolus syrus: arehesilas Tisicratis filius: Coribas Nicomachi discipulus: Carmanides Euphranoris: Dionysiodorus colophonius: Diogenes qui cum demetrio rege uixit. Eurymedes: Heraclides macedo: Mydon solus Philomachi statuarii discipulus: Mnasitheus sicyonius: Mnasidemus aristonidis filius & discipulus: Nessus Habronis filius Polemnon alexandrinus. Theodorus samius & Tadius Nicosthenis discipuli. Xenon Neoclis discipulus sicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianam in tabula: quæ ephesi est in antiquissimis picturæ. Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est eleusinæ. Calypso senẽ & præstigiatorem Theodorum alcisthene saltatorem. Aristarete Nearchi filia & discipula æsculapium. Lala cyzena perpetua uirgo Martia. M. Varronis iuuenta romæ & penicillo pinxit: & castro in ebore imagines mulierum maxime: & Neapolitanum in grãdi tabula. Suam quoq; imaginem ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. artis uero tãtum ut multum immanitate precii antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores. Sopylon & Dionysium quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc solum memoratur: discipulum eius fuisse Antobolum. In encaustice pingendi duo fuisse antiquitus genera constat: cæra & ebore cestro idest uiriculo: donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit: resolutis igni cæris penicillo utendi: quæ pictura in nauibus nec sole nec sale uẽtisque corrumpitur. Pingunt & uestes in ægypto inter pauca mirabili genere. Candida uela postq̃ attriuere illinentes non coloribus: sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere non apparet in uelis sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentum extrahũtur picta. Mirumq; cum sit unus in cortina colos: ex illo alius atq; alius fit in ueste accipientis medicaminis qualitate mutatus. Nec postea ablui potest: ita cortina non dubiæ confusura colores si pictos acciperet. Degerit eos ex uino: pingitq; dũ coquit. Et adustæ uestes firmiores fiunt: q̃ si non urerentur.

Teleclius.

Martia in antiqs lib. nõ legitur.

Plastices primi inuentores: de simulacris & uasis fictilibus & pretio eorum. Cap. xii.

d E pictura satis superq;. Contexuisse his & plasticẽ conueniat: eiusdem operæ terræ fingere ex argilla similitudines. Dibutades sicyonius figulus primus inuenit corinthi filiæ opera: quæ capta amore iuuenis: illo abeunte peregre: umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circũscripsit. Quibus pater eius impressa argilla typum fecit: & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit: eumque seruatum in nympheo: donec corinthum Mummius euerteret: tradunt. Sunt qui in samo primos omnium plasticen inuenisse Rhoecum & Theodorum tradant multo ante Battiadas corintho pulsos. Demarathum uero ex eadem urbe profugum qui in etruria Tarquinium priscum regem populi Roma. genuit: comitatos fictores Euchirapum & Eugrammum: ab iis italiæ traditam plasticen. Dibutadis inuentum est rubricã addere: aut ex rubia cretam fingere. Primusq; personas tegularum extremis ĩbricibus imposuit: quæ inter initia protypa uocauit. Postea idem ectypa fecit. Hic & fastigia templorum orta: propter hunc plastæ appellati. Hominis aũt imaginem gypso e facie ipsa primus omniũ expressit: cæraq; in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus sicyonius frater Lysippi: de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit. ante eum quã pulcherrimas facere studebatur. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creuitque res in tantum: ut nulla signa statuæ ue sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam q̃ fundendi æris. Plastæ laudatissimi fuere Dimophilus & Gorgasus. Idemque pictores qui cereris ædem Romæ ad circum maximum utroq; genere artis suæ excoluerunt: uersibus inscriptis græcie: quibus significarũt a dextra opera Dimophili esse: a parte leua Gorgasi. Ante hanc ædem tuscanica omnia in ædibus fuisse auctor est. M. Varro. Ex hac cum reficerentur: crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse. Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Calcosthenes cruda

Euchinon

sthenes cruda

sthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum romæ: Possunium nomine: a quo factas romæ tubas. Item pisces: quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idem magnificat archesilaum. L. Luculli familiarem: cuius proplasticem pluris uenire solitã ab artificibus ipsis quam aliorum opera. Ab hoc factam Venerem genetricem in foro Cæsaris: & priusq̃ absolueretur: festinatione dedicandi positam. Deinde ei a Lucullo sestertiis. lx. signum fœlicitatis locatũ: cui mors utriusq; inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uolenti exemplar e gypso factum talento. Laudat & Pasitelem qui plasticem matrem statuariæ sculpturæq; & cælaturæ esse dixit: & cum esset in omnibus his summus nihil unq̃ fecit: anteq̃ finxit. Præterea elaboratã hãc italiæ artem & maxime etruriæ. Turianumq; a fregellis accitum: cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem in capitolio dicãdam. Fictilem eam fuisse: & ideo mirari solere. Fictiles in fastigio templi eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem: qui hodieq; materiæ nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne diis quidem conficiebant. Durant etiamnum plerisque in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui santiora auro certe innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes non murinis crystallinisue: sed fictilibus prolibatur sympulis. Inenarrabili terræ benignitate: si quis singula æstimet: etiam ut omittantur in frugum uini pomorum herbarum fruticum medicamẽtorum metallorum generibus beneficia eius: quæq; adhuc diximus: uel quæ assiduitate faciant. Figlinarum opera: imbricibus tubulis tegulisq; ad balneas mammatis: uel ad tecta coctilibus laterculis fundamentisq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter quæ Numma rex septimum collegium figulorum instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere: sicut. M. Varro pythagorico modo in myrti & oleæ atque nigræ populi foliis. Maior quoq; pars hominum terrenis utitur uasis. Samia etiamnum in esculentis laudãtur. Retinet hanc nobilitatem & Arretium in italia & calicum tantum surrentum: asta pollentia in hispania & saguntum: in asia pergamum. Habẽt & trallis opera sua: & utinam in italia: quoniam & sic gẽtes nobilitantur. Et hæc per maria terrasq; ultro citroq; portantur. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; in templo monstrantur duæ amphoræ propter tenuitatem consecratæ discipuli magistrisq; certamine uter tenuiorem humum circunduceret. Cois laus maxima: hadrianis firmitas. Nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus dammatum: quia uini amphoram dedisset dono ei: cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; auctoritas contingat figlinis tripatinum inquit Fenestella appellabat᷑ summa cœnaꝝ lauticia. Vna erat murenarum: altera lupoꝝ: tertia myxonis piscis. Inclinatis iam scilicet moribus ut tamen eos præferre græciæ etiam philosophis possimus. Siquidẽ in Aristotelis hæredum auctione. lx. patinas uenisse traditur. Nam nos cũ unam Aesopi tragœdiarũ histrionis in natura auiũ diceremus sestertiis. dc. stetisse: nõ dubito indignatos legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo. cc. sestertiis condidit patinam Cui faciendæ fornax in campis ex ædificata erat: q̃m eo peruenit luxuria: ut etiã fictilia pluris constẽt: q̃ murrhina. Propter hãc Mutianus altero cõsulatu suo in cõquæstione exprobrauit patinaꝝ paludes Vitellio. Memoria non illa fœdiore: cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse. cxxx. conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoq;: ut regium: & cumæ Samia testa matris deum sacerdotes: qui galli uocantur: uirilitatem amputãt. Nec aliter citra perniciem: si. M. Celio credamus qui linguã sic amputandã obiecit graui ꝓbro: tanq̃ & ipse iam tũc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis utendo sic ut firmius durẽt tusis calce addita: quæ uocant signina. Quo genere etiã pauimenta excogitauit.

Hamatis frontatisq;

Vt astam et pollentiam

Talẽtis. x. uetus lect.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidẽ uertuntur. Cap. xiii.

u Erum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miret᷑ pessimã eius partem medioq; puluerẽ appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: mersumq; ꝓtinus fieri lapide unũ expugnabilẽ undis: & fortiorẽ quottidie: utiq; si cumano misceatur cemento. Eadem est terræ natura in cyzicena regione: sed ibi nõ puluis: ueꝝ ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahitu. Hoc idẽ circa cassandreã ꝓdunt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo mẽses terram lapidescere. Ab oropo quidẽ aulidẽ usq; quicquid terræ attingitur mari: mutat᷑ in saxa: nõ multum puluere puteolano distat e nilo harena tenuissima sui parte nõ ad sustinenda maria fluctusq; frangẽdos: sed ad bellanda corpora palæstræ studiis. Inde certe patrobio. Neronis principis liberto aduehebat᷑. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexandri magni ducibus sabulum hoc portari cum reliquis militaribus cõmertiis teperio. Plura de hac parte non sum dicturus: non hercules magis q̃ de terræ usu in ceromatis: quibus exercendo iuuentus nostra corpora uires animorum perdidit.

De parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione. Cap. xiiii.

q Vid? non & in africa hispaniaq; ex terra parietes: quos appellãt fornaceos (quoniã fornacũ mo

do circundati utrinq; duabus tabulis infarciuntur uerius quam istruuntur (æuis durant: incorrupti hym bribus: uentis: ignibus: omniq; cemento firmiores. Spectat etiam nunc speculas Hannibalis hispania terrenasq; turres iugis montiũ impositas. Hinc & cespitum natura castroȝ uallis accõmodata cõtra flu minum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto: & lateribus crudis extrui quis ignorat? Lateres non sunt e sabuloso. neq; harenoso: multoq; minus calculoso ducendi solo sed e cretoso & albicã te: aut ex rubrica. Vel si iam ex sabulo e masculo certe. Fingũtur optime uere. Nam solstitio rimosi fiũt: quos ædificiis non idoneos probant. Quin & intritũ ipsum eoȝ prius q̃ fingant̃: macerari oportet. Ge

Didoron. nera eoȝ tria. Lidoron quo utimur: longũ sesquipede: latũ pede. Alterum tetradoron. Tertiũ pẽtadorõ: Græci enim antiqui doron palmũ uocabãt: & ideo dora munera: quia manu darẽtur. Ergo a quattuor & quinq; palmis prout sunt: nominantur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus: maiore ĩ publi

Massia uel maxilia cis utuntur In græcia: pithane In asia & in ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiũt lateres: qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicosa: cum subigi potest utilissima. Græci: præ terquam ubi e silice fieri poterat structura: parietes latericios prætulere Sunt enim æterni: si ad perpendi cuulm fiant. Ideo & ad pubilca opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum athenis: qui ad montem hymetũ spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quanuis lapideas colũnas & epistylia cir cundarent. Domum regiam Attali trallibus. Item sardibus Crœsi: quam gerusia fecere. Halicarnasi ma usolea: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum lateritiis parietibus opus tectorium pro pter excellentiã picturæ ligneis formis inclusum romam deportauere in ædilitatæ ad cõmitiũ exornãdũ Murena & uarro. Quod opus cũ per se mirum esset: translatum tamẽ magis mirabãtur. In italia quoq; latericius murus areti & meuaniæ est. Romæ non fiunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries: nõ plusq̃ unam contignationem tolerat. Cautumq; est: ne communis crassior fiat: nec intergerinorum ratio patiẽ.

De sulphure: alumine: & generibus eorum: & medicinæ. Cap. xv.

h Aec sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime natura mira est sul phuris: quo plurima domantur. Nascitur in insulis æoliis inter siciliam & italiam: quas ardere diximus. Sed nobilissimum in melo insula. In italia quoq; inuenitur in neapolitano cãpanoq; agro collibus: qui uocantur leucogrei: quod est cuniculis effosum perficit̃ igni. Genera quattuor. Viuũ: quod græci apyron uocant: nascitur solidum hoc glebosum. Eo solo ex oĩbus generibus medici utuntur. Cætera .n. liquore constat: & conficiuntur oleo incocta. Viuũ autem effoditur: translucetq;: & uiret. Al teȝ genus appellant glebam fullonũ tantũ officinis familiare. Tertio quoq; generi unus tãtũ est usus ad sufficiendas lanas: quoniam candorem tantum molliciemq; confert. Egula uocatur hoc genus. Quarto aũt ad ellychnia maxime cõficiendas. Cætero tanta uis est: ut morbos comitiales deprahẽdat nidore: im positum igni. Lusit & Anaxialus eo candens in calice nouo prunaq; subdita circunferens: exardescentis re percussu pallorem dirum uelut defunctoȝ effundẽte conuiuiis. Natura eius calfacit: cõcoquit. Sed & di scutit collectiones corpoȝ: ob hoc talibus emplastris malagmatibusq; miscetur. Renibus quoq; & lum bis in dolore cum adipe mire prodest impositum. Aufert & lichenas a facie cum terrebinthi resina: & le pras: Harpaxita uocatur a celeritate auellendi: auelli enim subide debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulenta quoq; ex tussientibus: & contra scorpionũ ictus. Vtiligines uiuũ nitro mixtum: atq; ex aceto tritũ & illitum tollit. Item lendes in palpebris: aceto sandaracato ammixto. Habet & ĩ religionibus locũ ad expiandas suffitu domos. Sentitur uis eius & in aquis feruentibus. Neq; alia res facilius accenditur: quo apparet: ignium uim magnam etiã ei inesse. Fulmina & fulgura quoq; sulphuris odorem habent: ac lux ipsa eoȝ sulphurea est. Et butuminis uitia est natura: alibi limus: alibi terra. Limus a iudeæ lacu ut diximus emergens. Tertia in syria circa sydonem oppidum maritimũ. Spissant̃ hæc utraq;: & in dẽsita tẽ coeũt. Est uero liquidum bitumẽ sicut zacynthium & quod a babilone inueitur. Ibi quidem & cãdidũ gignitur. Liquidum est & apolloniaticum: quæ omnia græci pissasphalton appellant ex argumento picis & bituminis. Gignitur & pingue liquorisq; oleaci in sicilia: agragantino fonte ĩficiens riuũ. Incolæ id aurũ diuum panniculis colligunt citissime sic adhærescens. Vtunturq; eo ad lucernaȝ lumina olei uice. Item ad scabiem iumentoȝ. Sunt qui & naphten de qua in secundo diximus uolumine: bituminis generi ascri bunt. Verum ardens eius uis ignium naturæ cognata procul abest ab omni usu. Bituminis prabatio ut quam maxime splendeat: sitq; ponderosum ac graue. Leue autem modice: quoniam adulterat̃ pice. Vis bituminis quæ sulphuris: sistit discutit: attrahit: glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusio nes oculorum & albugines babylonium efficax traditur: item ad lepras lichenas pruritusq; corporum. Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicãt. Dentium dolo ribus medentur simul cum nitro illita. Tussim ueterem & anhelitus cum uino potum emendat. Discen tericis etiã datur eodem modo. Sistitq; aluũ. Cum aceto uero potũ discutit cõcretũ sanguinẽ: & detrahit. Mitigat lumboȝ dolores, item articulorum, Cum farina hordeacea impositum: emplastrũ peculiare fa cit sui nominis

cit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyosini pari pondere cum myrrhæ obolo subacti Comitiales morbos ustum deprehendit. Vuluarum strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo Procidentia sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminarum in uino potum elicit. In reliquo usu æramentis illinitur: firmatq; ea contra ignes. Diximus & tingi solidas ex eo statuas & illini. Calcis quoq; usum præbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferraris fabrorum officinis tingendo ferro: clauorumq; capitibus: & multis aliis usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera quod intelligitur salsugo terræ. Plura & eius genera. In cypro candidum & nigrum: exigua coloris differentia: cum sit usus magni: quoniam inficiendis claro colore lanis cādidū liquidumq; utilissimum est. Contraq; fuscis aut obscuris nigrum. Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoq; hoc est terræ exudantis natura. Corriuatum hyeme æstiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox: candidum fit. Gignitur autem in hispania: ægypto: armenia: macedonia: ponto: africa. Insulis sardinia melo: lipara: strongyle. Laudatissimum ægypto: proximum in melo. Huius quoq; duæ species: liquidum: spissumq;. Liquidi probatio: ut sit lympidum lacteumq; sine offensis fricandi: cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimō uocāt. An sit adulteratum: deprehēditur succo punici mali. Sincerum enim mixtura ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & scabræ naturæ & quod inficitur galla. Ideoq; hoc uocant paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere: indurare: rodere. Melle ammixto sanat oris ulcera: papulas: pruritusq;. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus: tertia aluminis. Virus alarum sudoresq; sedat. Sumitur pilulis contra lyenis uitia. Pellendūq; pruritum: ac per urinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus schiston appellant græci in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hoc quoq; fit ex lapide: ex quo & in chalcitin uocant: ut sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus aluminis siccat: minusq; sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum: uel illitum: uel oris ulceribus: dentibusq; si saliua cum eo contineatur. Et oculorum medicamentis inseritur apte: uerendisq; sexus. Coquitur in patinis: donec liquari desinat. Inertioris est & alterum genus quod strigilin uocant. Duæ eius species: fungosum atq; omnium ore delui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicosum: & foraminum fistulis spongiæ simile: rotundumq; natura: candido propius: cum quadam pinguedine sine harenis friabile: nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris: donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum uocant: ab insula melo: ut diximus. Nulli uis maior neq; astringendi: neq; denigrandi: neq; indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabricias extenuat. Combustum utilius epiphoris inhibēdis. Sic & ad pruritus corporibus. Sanguinem quoq; sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum: renascentem mollit lanuginem summam. Omnium generum uis in astringendo. Vnde nomē græcis. Ob id oculorum uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. Sic & īfantium ulcera putrescentia ulcerū compescit cum adipe. Et hydropicorum eruptiones siccat. Et auriū uitia cum succo punici mali. Et unguium scabricias: cicatricumq; duritias: & pterigia ac perniones. Phagedenas ulcerū ex aceto: aut cū galla pari pondere cremata. Lepras cū succo olerum. Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpūt. Lendes & alia capillorū animalia permixtum aquæ. Sic & ambustis ꝓdest: & furfuribus corporū cum sero pice. Infundit̃ & disentericis. Vuam quoq; ī ore comprimit: ac tonsillas. Ad omnia quæ ī cæteris generibus diximus efficatius ītelligit̃ ex melo aduectū. Nam ad reliquos usus uitæ in coriis lanisq; ꝑficiēdis: quāti sit momenti: significatū est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinētia terre genera tactabimus.

Strongylen. Diosc.

Cum cæra & pice. Diosco.

De terra samia & eretria & chia & selinusia & pnigiti & ampeliti medicinæ. Cap. xvi.

Samiæ duæ sunt: quæ syropicon: & quæ aster appellantur. prioris laus: ut recēs sit: & leuis: linguæq; glutinosa. Altera globiosior: candida. Vtraq; uritur: ac lauat̃. Sunt qui præferāt priorem. prosunt sanguinē expuentibus. Emplastrisq; quæ siccandi causa cōponuntur. Oculorum quoq; medicamētis miscent̃. Eretria totidē differentias habet. Nāq; & alba est: & cinerea: quæ præfert̃ in medicina. Probat̃ mollicie: & quod si ære præducatur: uiolaceū reddit colorem. Vis & ratio eius ī medēdo dicta est inter pigmēta. Lauatur oīs terra. In hoc enim loco dicemus: perfusa aqua siccataq; solibus: iterum ex aqua trita ac reposita: donec considat: & digeri possit in pastillos. Coquitur in calcibus crebro concussu est in medicaminibus & chia terra candicās. Effectus eius qui samiæ. Vsus ad mulierū maxime cutem. Idē & selinusiæ. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eadēq; lacte diluta: & tectoriorū albaria interpolantur. Pnigitis eretriæ simillima est grandioribus tantum glebis & glutinosa: cui effectus idē qui cymoliæ: infirmior tamen. Bitumini simillima est ampelitis. Experimētum eius: si cæræ modo accepto oleo liquescat. Et si nigricans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum discutiendumq;. Ad hæc medicamentis additur: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Collyrion uet. cod. & Diosc.

Aera prædecantur.

Cretæ genera ad uestium usus cymolia: sarda: umbrica: saxum: argentariam. Cap. xvii.

c Retæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos pertinentia. Candidum & ad purpurissum inclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistendas fluctiones aceto assumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasq;. Si uero aphronitrum & cyprium ad misceatur & acetum: pedum tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluatur. Testium uero tumoribus cypria cæra addita prodest & refrigerandi quoq; natura cretæ est: sudoresq; imodicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sumpta in balneis: laudatur maxime thessalica. Nascitur & in lycia circa buboně: est & alius cimoliæ usus in uestibus. Nā sarda quæ affertur de sardania: candidis tantū assumitur. Inutilis uersicoloribus: est & utilissima oīum cimoliæ generum: preciosior umbrica: & quam uocant saxū. Proprietasq; saxi: q̄ crescit in macerando: atq; pondere emitur: illa mensura. Vmbrica nō nisi poliendis uestibus assumitur. Neq;. n. pigebit hanc quoq; partē attingere: cū lex metella extet fullonibus dicta: quā. C. Flāminius &. L. Aemilius cēsores dedere ad populum ferendā. Adeo omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est. Primum abluitur uestis sarda: dein sulphure suffit̄: mox desquāmatur cimolia: quæ est coloris ueri. Fucatus enim deprehenditur: nigrescitq;: & effunditur sulphure. Veros autem & præciosos colores emollit cymolia: & quodam nitore exhilarat contristatos sulphure candidis uestibus saxum utilius a sulphure. Inimicum coloribus. Græcia ꝑ cimolia tympano utitur gypso. Alia creta argentaria appellatur: nitorem argenteum reddens. Est & uilissima qua circum præducere ad uictoriæ notam: pedesq; uenalium trans mare aduectorum donare instituerunt maiores. Talemque Plocium mimicæ scœnæ conditorem & astrologiæ consobrinum eius Maulium anthiochum: item grāmaticæ Taberium Erotem Eadem naue aduectos uidere proaui.

[Margin: Tymphaico uel timphetico. Theoph.]

Qui & quorum liberti præpositi. Cap. xviii.

s Ed quid hos refero aliquo litterarum honore cōmendatos? Talē in catasta uidere Chrysogonum Syllæ: Amphionem. Q. Catuli interfectorem: Heronē. L. Luculli: Demetriū Pompeii: augēq; demetrii. q̄q̄ & ipsa Pompeii credita est & Hiparchum. M. Antonii Menam & Menecratem Sex. Pōpeii: aliosq; deinceps: quos enumerare iam nō est: e sanguine quiritiū & proscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliciis gregibus: opprobriūq; insolētis fortunæ: q̄ & nos adeo potiri rerum uidimus: ut prætoria quoq; ornamenta decerni a senatu iubente aggrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tantumq; non cum laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus aduenissent.

[Margin: Amphionem uetus lectio non habet. Menedoꝝ]

Terra gelata: terra clupea: terra balearica. terra ebusitana. Cap. xix.

p Ræterea sunt genera terræ proprietatis suæ: de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Et galata insula & circa clupeam africæ scorpiones necat: balearis & ebusana serpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXVI.

PROOEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. Cap. i.

l Apidum natura restat: hoc est præcipua morum insania: etiam ut gemmæ cum succinis atq; cristalli cum murrinis sileantur. Omnia nāq; quæ usq; ad hoc uolumen tractauimus homini aliqua ex causa genita uideri possunt. Montes natura sibi fecerat ad quasdam compages telluris uisceribus densandis: simul ad impetus fluminum domandos: fluctusq; frangendos: ac minime quietas partes coercēdas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq; nulla alia q̄ deliciaꝝ causa: quos transcendisse quoq; mirum fuit. In portento prope habuere maiores alpeis ab Hānibale exuperatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmoꝝ. Promontoria aperiuntur mari: & rerum natura agitur in planum Euehimus ea quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauesque marmorum causa fiunt: ac per fluctus sæuissimam rerum naturæ partem: huc illucque portantur iuga montium. maiore etiamnum uesania: q̄ cum ad frigidos potus uas petitur in nubila Cæloq; proximæ rupes cauant̄: ut bibatur glacie. Secum quisq; cogitet quæ pretia hoꝝ audiat: quas uehi trahiq; moles uideat. Sed & q̄ sine his multoꝝ fuerit beatior uita: ad q̄q; multorum neces sit necesse ista fecere: immo uerius pati mortaleis: quos ad usus: quasue ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidū iaceant: ceu uero nō tenebris noctiū dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferētibus. Ingēs ista reputantē subit etiā antiquitatis rubor. Extant censoriæ leges glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes. Marmora inuehi: & maria huius rei causa transiri: quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostenderit. Cap. ii.

d Icat fortassis aliquis: non enim inuehebantur. Id quidē falso. ccclx. colūnas. M. Scauri ædilitate ad scœnam theatri tēporarii & uix uno mense futuri in usu uiderunt portari silentio legum.

Sed publicis

Sed publicis nimirum indulgentes uoluptatibus.id ipsum cur:aut qua magis uia irrepunt uitia q̃ publica:Enimuero non alio modo in priuatos usus illa uenere:ebora:aurum:gemmæ: aut quid omnino diis reliquimus:Verum esto indulserint publicis uoluptatibus:etiamne tacuerunt maximas eaꝝ atque adeo duodequadragenum pedum luculleí marmoris in atrio Scauri collocari: nec clam illud occulteque factum est.Satisdari sibi damni infecti egit redemdtor cloacarum cum in palatio extraherentur.Non ergo in tam malo exemplo moribus caueri utilius fuerat:q̃ tacere tantas moles in priuatamdomũ trahi præter fictilia deorum fastidia.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ. Cap.iii.

n Ec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepisse quodam uitæ rudimento.Iam enim.L.Crassum oratorem illum:qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodẽ atrio:hymetias tamẽ nec plures sex aut longiores duodenum pedum:quem .M. Bruttus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat.Nimiꝝ ista omisere moribus uictis:frustraq; interdicta quæ uetuerant:cernentes:nullas potius q̃ irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequuntur meliores non esse probabunt.Quis enim tantarum hodie columnaꝝ atrium habet:Sed prius q̃ de marmoribus dicamus hominum in iis præferenda iudicamus pretia.Ante igitur artifices censebimus.

Qui primum laudati in marmore scalpendo:& quibus temporibus. Cap.iiii.

m Armore scalpendo primi oĩum inclaruerunt Dipoenus & Scyllis geniti increta ĩsula etiãnum medis ĩperantibus:priusq; q̃ Cyrus in persis regnare inciperet:hoc est olympiade circiter quinquagesima.Ii sicyonẽ se contulere:quæ diu fuit officinaꝝ oĩum metalloꝝ pría.Deorum quorundam simulacra publice simul locauerant sicyonii:quæ prius q̃ absoluerentur:artifices iniuriam questi abierunt in ætolos.Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas:mœrorq; dirus:Remedium petentibus Apollo pythius affuturum respondit:si Dipoenus & Scyllis deorum simulacra perfecissent.Quod magnis mercedibus obsequiisque impetratum est.Fuere autem simulacra ea Apollinis:Dianæ: Herculis:Mineruæ:quod e cœlo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore.cxxvi.de marmore pario & mausoleo. Cap.v.

c Vm ii essent:iam fuerant in chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micciades: ac deinde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere Hipponactis poetæ ætate:quẽ certum est.lx.olympiade fuisse.Quod si quis hoꝝ familiam ad proauum usq; retro agat.inueniet artis eius originẽ cum olympiadũ origine cœpisse.Hipponacti notabilis fœditas uultu erat:quamobrẽ imaginem eius lasciuia iocoꝝ ii ꝓposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus:amaritudine carminũ distrinxit eos in tm̃:ut credatur aliquos ex iis ad laqueũ cõpulisse: quod falsum est.Cõplura.n. in finitimis insulis simulacra postea facere:sicut in delo:quibus subiecerũt carmen nõ uitibus tantũ censeri chium:sed & operibus Anthermi filioꝝ.Ostendunt & lasii Dianã manibus eoꝝ factam.Et in ipso chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita:cuius uultũ intrantes tristem:abeuntes exhylaratũ putant Romæ signa eoꝝ sunt in palatina æde Apollinis in fastigio . Et oĩbus fere quæ Diuus Augustus fecit.Patris quoq; eorum & deli fuere opera:& ĩ lebedo ĩsula.Dipoeni quidem ambratia:argos:cleone:operibus refertæ fuere.Omnes aũt tantũ candido marmore usi sunt e paro insula:quẽ lapidẽ cœpere lychnitem appellare:quoniã ad lucernas in cuniculis cæderetur:ut auctor est Varro:multis postea candidioribus repertis.Nuper etiã in lunensium lapidicinis.Sed in pariorũ mirabile ꝓdibus:gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta imaginẽ sileni intus extitisse. Non omittendũ hanc artem tanto uetustiorẽ fuisse q̃ picturam aut statuariam:quaꝝ utraq; cum phidia cœpit octogesimatertia olympiade:post annos circiter.cccxxxii.Et ipsum phidiam tradunt sculpsisse marmora.Veneremque eius esse Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis.Alcamenẽ atheniensem(quod certum est) docuit in primis nobilẽ:cuius opera atheniẽses complura in ædibus sacris posuere.Præclaramq; Veneris imaginem extra muros quæ appellatur aphrodite exopolis . Huic summã manum ipse phidias ĩposuisse dicitur.Ipsius discipulus fuit Agoracritus parius ei ætate gratus.Itaq; e suis operibus pleraq; noĩ eius donasse fertur.Certauere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda.Vicitq; Alchamenes nõ opere:sed ciuitatis suffragiis cõtra peregrinũ suo fauentis.Quare Agoracritus ea lege signum suũ uendidisse traditur:ne athenis esset:& appellasse nemesim.Id positum est rhanunte pago atticæ : quod.M . Varro omnibus signis prætulit.Est & in matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus . Phidiam clarissimum esse per omnes gentes quæ Iouis olympii famam intelligunt:nemo dubitat . Sed ut & merito laudari sciant etiam qui opera eius non uiderunt proferemus argumento paruo & ingenii tantum. Neque ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur: nõ Mineruæ athenis factæ amplitudine:cum sit ea cubitorum.xxvi.Ebore hæc & auro constat : sed in scuto eius in quo amazonum prœlium cælauit intumescente ambitu palmæ eiusdem concaua parte deorum & gigantum dimicationem:in soleis uero lapi-

En cepis. pauf.et ue. lectio.

tharum & centaurorum:adeo momenta omnia compacta artis illi fuere. In base autem quod cælatum est Pandoras genesin appellauit. Ibi dii sunt.xx.numero nascentes.uictoria præcipue mirabili periti. Mirantur & septem:& sub ipsa cuspide æream spingem. Hæc licet sint obiter dicta de artifice nunquã satis laudato simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatem inter statuarios diximus:qui marmoris gloria superauit etiam semet. Opera eius sunt athenis ĩ ceramico:sed ante omnia & non solum praxitelis:uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderent multi nauigauerunt gnidum.duas fecerat:simulq; uendebat.alteram uelata specie quam ob id quidem prætulerũt optione:quorum conditio erat coi:cum alteram etiam eodem pretio detulisset:seuerum id ac pudicũ arbitrantes. Reiectam gnidii emerunt:immensa differentia famæ. Voluit eam postea a gnidiis mercari rex Nicomedes:totum æs ciuitatis alienum:quod erat ingens:dissoluturum repromittens. Omnia perpeti maluere:nec ĩmerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitauerat gnidum.aedicula eius tota aperit̃:ut conspici possit undiq; effigies deæ:fauente ipsa ut creditur facto. Nec minor ex quacunq; parte ammiratio ẽ. Ferunt amore captum quendã:cum delituisset noctu simulacro cohæsisse:eiusq; cupiditatis esse indicem maculam. Sunt in gnido & alia signa marmorea illustriũ artificum. Liber pater Bryaxidis:& alter Scopæ:& Minerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ specimen q̃ quod inter hæc sola memoratur. Eiusdem est Cupido obiectus a Cicerone Verri ille propter quẽ thespiæ uisebantur. Nunc in Octauiæ scholis positus. Eiusdẽ & alter nudus in pario colonia ꝓpontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas rhodius:atq; in eo quoq; simile amoris uestigium reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt:Flora:Triptolemus:Cæres in hortis seruilianis. Boni euentus & bonæ fortune simulacra ĩ capitolio. Item Menades:& quas Thyiadas uocant:& Caryatidas & sileni Asinii Pollionis monumentis:& Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephisodorus & artis hæres fuit. Cuius laudatum est pergami symplega signum nobile:digytis corpori uerius q̃ marmori impressis. Romæ eius opera sunt Latona in palatii delubro. Venus in Asinii Pollionis monumentis: & intra octauiæ porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ uero laus cum his certãtis. Fecit Venerem & poton & phatehontem: qui samothraciæ sanctissimis in cærimoniis coluntur. Item Apollinem palatinũ. Vestam sedentẽ laudatam in seruilianis hortis:duasq; chameteras circa eam:quoꝝ pares in Asinii monumentis sunt. Vbi & Canephorus eiusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in cyrco flamminio Neptunus ipse & Thetis atq; Achilles Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item tritones:chorusq; phorci & pristes:ac multa alia marina. Eiusdem manus omnia magnũ & præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset. Nunc uero præter supradicta quæq; nescimus. Mars est etiam sedens: Colossus eiusdẽ in templo Bruti Callaici apud circum eũdem ad lauicanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda praxitelica illam gnidiam antecedentes:& quæcunq; alium locum nobilitãt. Romæ quidem magnitudo operum est iam oblitterata a magnis officioꝝ negociorumq; aceruis:quæ omnes a contẽplatione talium abducunt:quoniã ociosorum: & in magni loci silentio apta ammiratio talis est. Qua de causa ignoratur artifex eius quoq; Veneris quã Vespasianus imperator ĩ operibus pacis suæ dicauit antiquorum dignã fama. Parhæsitatio est in templo apollinis sosiani Nioben cum liberis morientem Scopas an praxiteles fecerit. Item Ianus pater in suo templo dicatus ab augusto:ex ægypto aduectus: utrius manu sit: iam quidẽ & auro occultatus. Similiter in curia octauiæ quæritur de Cupidine fulmen tenẽte. Id demum affirmatur: Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multa in eadẽ schola sine auctoribus placent. Satyri quattuor:ex quibus unus liberum patrem palla uelatum Veneri præfert:alter liberam similiter. Tertius ploratum infantis cohibet. Quartus cratere alterius sitim sedat:duæq; nymphæ uelificãtes sua ueste. Nec minor quæstio est in septis. Olympum & pana chironemq; cum Achille qui fecerint: præsertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin: & Thimotheum:& Locarem:de quibus simul dicẽdum est:quoniam pariter cælauere mausoleum hoc est sepulchrum ab uxore artemisia factum Mausolo cariæ regulo:qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula:ii maxime artifices fecere:patet ab austro & septentriõe sexagenos ternos pedes. Breuius a frontibus toto circuitu pedes quadringentos.xi. attollitur in altitudinem.xxv.cubitis. Cingitur colũnis.xxxvi.ab oriente cælauit Scopas a septentrione Bryax: a meridie Timotheus ab occasu Leocares. Priusq; q̃ peragerẽt:regina artemisia:quæ mariti mẽoriæ id opus extrui iusserat:obiit. Non tamen recesserunt:nisi absoluto iam. Id gloriæ ipsorum artisq; monumentum iudicantes:hodieq; certant manus accessit & quintus artifex. Nanq; supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquauit.xxiiii.gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea: quam fecit pythis. Hæc adiecta.cxl.pedum altitudine:totum opus includit. Timothei manu Diana Romæ est in palatio Apollinis delubro:cui signo caput reposuit aulanius Euander. In magna ammiratiõe est & Hercules Menestrati. Et Hecate ephesi in templo Dianæ post ædem in cuius contemplationẽ ammonent æditui parcere

Chlora

Sympleg ma

æditui parcere oculis: tanta marmoris radiatio est. Non postferuntur & charites in propylæis atheniensium: quas Socrates fecit: alius ille q̃ pictor: idem ut aliqui putant. Nam Myronis illius: qui ære laudatur: anus ebria est smyrnæ in primis inclyta. Pollio Asinius ut fuit acris uehemntiæ: sic quoq; spectari: monumenta sua uoluit. In iis sunt centauri nymphas gerentes Archesitæ: Thespiades. Cleomenis: Oceanus & Iupiter. Enthochii hippiades Hermerotes Taurisci nõ cælatoris illius: sed Tralliani. Iuppiter hospitalis. Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & dirce & Taurus: uinculumq; ex eodem lapide. Arhodo aduecta opera apollonii & Taurisci parentum. Ii certamen de se fecere Menecraten uideri professi: sed esse naturalem artemidorum. Eodem loco Liber pater Eutychidis manu laudatur. ad Octauiæ uero porticum Apollo Philisci rhodii in delubro suo. Itẽ Latona & diana: & musæ nouem: & alter apollo nudus. Eum qui citharam in eodem templo tenet. Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in æde Iunonis ipsam deam dionysius & Polycles. aliam uenerem eodem loco Philiscus. Cætera signa praxiteles. Itẽ Polycles & dionisius Timarchidis filii Iouem qui est in proxima æde fecerunt. Pana & Olympum luctantes. Eodem loco Heliodorus: quod est alterum in terris symplega nobile. Venerem lauantem sese. dædalum astantem Polycharmus Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum Lysiæ opus: quod in palatio super arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædicula columnis adornata. Idest quadriga currusq; & apollo ac diana ex uno lapide. In hortis seruilianis reperio laudatos Calamidis apollinem illius cælatoris. dactylidis Pythias. amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem. deinde multorum obscurior fama est: quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum: quoniam nec unus occupat gloriam: nec plures pariter nuncupari possunt: sicuti in Laocoonte. qui est in Titi imperatoris domo: opus omnibus & picturæ & statuariæ artis preponendum Ex uno lapide eum & liberos: draconumq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices agesander & Polydorus & athenodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæsarum repleuere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro. Polydectes cum Hermolao: Pythodorus alius cum Artemone. Et singularis aphrodisius trallianis. agrippæ Pantheum decorauit diogenes atheniẽsis. & Caryatides In columinis templi eius probantur inter pauca operum sicut in fastigio posita signa: sed propter altitudinem loci minus celebrata. In honore est et in templo illo Herculea ad quem pœni omnibus annis humana sacrificauerunt uictima humi stans ante aditum porticus agnationes sitæ. Fuere & Thespiades ad ædem Fœlilitatis: quarum unam amauit eques romanus Iunius Pisciculus: ut tradit Varro ammiratur & Praxiteles. qui etiam quinq; scripsit uolumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic in græcia Italiæ ora & ciuitate romana donatus cum iis oppidis. Iouem fecit eburneum in Metelli æde: qua campus petitur. Accidit uero ei: ut cum in nauallibus ubi feræ africanæ erant per caueam intuens leonem cælaret: ut ex alia cauea panthera erumperet non leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera complura dicitur: sed quæ fecerit nominatim non refertur. Archesilaum quoq; magnificat Varro cuius se marmoream habuisse leænam tradit aligerosq; ludentes cum ea Cupidines quorum alii religatam tenerent: alii e cornu cogerent bibere: alii calciarent soccos: & omnes ex uno lapide idem & a Coponio. xiii. natiões quæ sunt circa pompeium factas auctor est: inuenio & Canacum laudatum inter statuarios: fecisse marmorea. Nec minus Sauron atq; Bathracum oblitterari conuenit. qui fecere templa Octauiæ porticibus inclusa: natione et ipsi lacones. Quidam et opibus præpotentes fuisse eos putant: ac sua impensa construxisse: inscriptionem sperantes. Qua negata: hoc tamen alio loco et modo usurpasse. Sunt certe etiamnũ in colũnarum epystiliis insculpta nominum eorum argumenta rana atq; lacerta: in iouis æde extitisse picturam cultusq; reliquos omnes fœmineis argumentis constat: et enim facta iunonis æde cum inferrentur signa: permutasse geruli traduntur: et id religioni custoditum: uelut ipsis diis sedem ita partitis. Ergo et in iunonis æde cultus est: qui iouis esse debebat. Sunt et in paruis marmoreis famam consecuti Myrmecides: cuius quadrigam cum agitatore cooperuit aliis musca. Et Callicrates: cuius formicarum pedes atq; alia membra peruidere non est.

Pappi

spiris uet. I.

Eboreis.

Quãdo primũ mamorꝝ in ædificiis usus: et quis primus romæ crustauerit parietes: et qbus ætatibus quæq; marmora ĩ usum uenerit: et qs primus marmora secuerit: et ratio sacãdi de harena Cap. vi.

h Aec sint dicta de marmorum sculptoribus: summaq; claritate artificum: quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori: quam fecere thaso cycladum insularum una: æque & e lesbio: liuidius hoc paulo uersicolores quidem maculas habens. Et in totum marmorum apparatum Menander etiam diligentissimus luxuriæ interpres primus et raro attigit. Colunnis demum utebantur in templis: nec læticiæ causa: nondum enim ista intelligebantur: sed qa firmiores aliter statui non poterant. Sic est inchoatum athenis templum Iouis olympii: ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atq; marmor differẽtiam iam apud Homerum: dicit enim Paridem ꝓs marmoreo saxo percussum. Sed hactenus Regias quoq; domos laudatissime tum præter æs: aurum: electrum: argentum: ebore tantum adornaus. Primum (ut arbitror) uer-

ſicolores iſtas maculas chiorum lapidicinæ oſtenderunt: cum extruerunt muros: faceto in id. M. Ciceronis ſale omnibus enim oſtendebant ut magnificum. Multo inquit magis mira res eſſet: ſi tiburtyno lapide feciſſetis. Et hercules nõ fuiſſet picturæ honos ullus non modo tantus: aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in cruſtas neſcio an cariæ fuerit inuentum. Antiquiſſima quod equidem inueniam: Haliacarnaſi Mauſoli domus proconneſo marmore exculpta eſt: lateritiis parietibus. Is obiit olympiadis centeſimæſextæ anno ſecundo. Vrbis romæ anno. ccc. ſecundo. Primum romæ pariet es cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurram formiis natum equitem romanum præfectum fabrorum. C. Cæſaris in gallia. Neq; indignatio ſit tali auctore iuentare. Hic nãq; eſt Mamurra Catuli ueronenſis carbonibus proſciſſus: quem ut res eſt: domus ipſius clarius q̃ Catullus dixit habere: quicquid habuiſſe comata gallia. Nanq; adiecit idem Nepos eum primum totis ædibus nullam niſi e marmore columnam habuiſſe: omnes ſolidas e cariſtio aut lunenſi. Deniq;. M. Lepidus Catuli in conſulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore i domo poſuit magna reprehenſione. Is fuit conſul anno urbis. dc. lxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris ueſtigium inuenio: non in columnis tantum cruſtiſue ut Mamurra cariſtium poſuit: ſed in maſſa & uiliſſimo liminum uſu. Poſt hunc Lepidum ferme quadriennio. L. Lucullus conſul fuit: qui nomen (ut apparet ex re) lucullec marmori dedit: admodum delectatus illo primuſq; romam inuexit atrum alioquin cum cætera maculis aut coloribus commendentur. Naſcitur autem in nilo inſula: ſolumq; pene horum marmorum ab amatore nomen accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreo ſparietes habuit ſcena. M. Scauri: non facile dixerim ſectos an ſolidis glebis politos: ſicuti eſt hodie Iouis tonantis ædes in capitolio. Nondum enim ſecti marmoris ueſtigia inuenerat italia. Sed quiſquis primum inuenit ſecare luxuriamq; diuidere: importuni ingenii fuit. Harena hoc fit: & ferro uidetur fieri ſerra in prætenui linea premente harenas uerſando tractuq; ipſo ſecante. Aethiopica ad hoc maxime probatur. Nam id quoq; acceſſit: ut ad æthiopas uſq; peteretur: quod faceret marmora. Immo uero etiam in indos unde margaritas quoq; peti ſeueris moribus indignum erat Hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex æthiopia. Illa enim nulla ſcabricie ſecat: Indica õn æque leuigat: ſed ea combuſta polientesmarmora fricare iubentur. Simile & naxiæ uitium eſt & coptidi: quæ uocatur ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus ſecandis. Poſtea reperta eſt ars: non minus probanda: ex quodam hadriatici maris uodo æſtu nudante obſeruatione non facili. Iam quidem quacunq; harena ſecare e fluuiis omnibus fraus artificum auſa eſt: quod diſpendium admodum pauci intelligunt. Craſſior enim harena laxioribus ſegmentis terit: & plus erodit marmoris: maiuſq; opus ſcabricia poliruræ relinquit. Ita ſectæ attenuantur cruſtæ. Rurſuſq; thebaica polituris accommodatur. Et quæ fit e Poro lapide aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gemmiſq; etiam ſcalpendis atq; limandis.

Sine aliqua uet. le. *Meſſe*

De naxio & harmonio: & de generibus marmorum. Ca. vii.

n Axium diu placuit ante alia: ita uocantur cotes in inſula cypro genitæ. Vicere poſtea ex armenia uectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta noticia. Nec facile eſt enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoq; loco non ſuum marmor inuenitur. Et tamẽ celeberrimi generis dicta ſunt in ambitu terrarum cum gentibus ſuis. Non omnia tam inlapidicinis giguũtur. Sed multa & ſub terra ſparſa. Precioſiſſimi quidem generis lacædemonium uiride: cunctiſq; hylarius. Sic & auguſtum: ac deinde tiberim: in ægypto Auguſti ac Tiberii primum principatu reperta. Differentiaq; eorum eſt ab ophite: cum ſit illud ſerpentium maculis ſimile unde & nomen accepit. q; hæ maculas diuerſo modo colligunt. Auguſt um undatim criſpum in uertices. Tiberium ſparſim conuota canicie. Neq; ex ophite columnæ: niſi paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera: molle candidũ nigricansduꝝ. Dicũtur ambo capitis dolores ſedare adalligati: & ſerpẽtiũ ictus. Quidã phreniticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem a quibuſdam laudatur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris. Vocatur & memphites a loco gemmatis naturæ Cuius uſus conuenit iis quæ urenda aut ſecanda ſunt: ex aceto illitus. Obſtupeſcit. n. ita corpus ut non ſent cruciatum. Rubet porphyrites in egypto ex eo candidis inter uenientibus punctis: leucoſtyctos uocatur. Quantiſlibet molibus cædendis ſufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæſari procurator eius in urbemex ægypto aduexit tris: Aſinius Pollio non admodum ꝓbata nouitate. Nemo poſtea certe imitatus eſt. Inuenit eadẽ ægyptus i æthiopia quẽ uocant baſaltẽ: ferrei coloris atq; duritiæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq̃ is autẽ maior repertus eſt q̃ in templo Pacis ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus. Argumẽto ipſe laboris circa ludẽtibus: ꝑ quos totidẽ cubiti ſummi icremẽti augẽtes ſe ãnis eius itelligũtur. Non abſimilis illi narratur i thebis delubro Serapis ut putant Memnonis ſtatua dicatus: quẽ quotidião ſolis ortu cõtractũ radiis crepare dicunt Onycen etiã tũ in arabiæ mõtibus nec uſq̃ alibi naſci putauere noſtri ueteres. Sed & in germania potoriis uaſis inde factis primũ dein pedibus lectoꝝ ſelliſq; Cornelius nepos

Argumento. vxi. liberis circa ludentibus ꝑ quos totidem cubiti ſummi incrementi arguentes annos eius uet. le.

nelius nepos tradit magno fuisse miraculo: cum .P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magni- ex eo chio
tudine cadorum ostendisset. Post. quinquennium deinde triginta deorum pedũ longitudine colũnas uidisse. rum mag.
Variatũ i hoc lapide postea est. Namq; pro miraculo insigni quattuor modicas in theatro suo Corneli- ue.le. uel
us Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in scæna: quam Calistus Cæsaris Claudii libertorum Antiochi-
potentissimus exædificauerat. corum.

De alabastrite & lygdino alabandico. Cap.viii.

h Anc aliqui lapidem alabastriten uocant quem cauant ad uasa unguentaria: quoniam optime ea incorrupta seruare dicitur. Idemq; etiam exustus: emplastris cõuenit. Nascitur circa thebas ægyptias: & damascum syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uero i carmania: mox i in dia. Iam quidem & in syria asyaq;. Vilissimus autem & sine ullo nitore in cappadocia. Probantur quam maxime mellei coloris in uertice maculosi atq; non translucidi. Vitia uero in iis corneus color aut cãdidus: & quicquid simile uitro est. Paulum distat ab eo ad unguentorum fidem: uti existimant Lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lauces craterasq; non excedat. Antea tantum ex arabia aduehi solitus candoris eximii. Magnus & contrariæ inter se naturæ duobus honos. Coralitico in asia reperto: mensuræ non ultra bina cubita: candore proximo ebori & quadam similitudine. E diuerso niger est alabandicus terræ suæ nomine: q̃q̃ & mileti nascens: ad purpuram tamẽ magis aspectu declinante. Idemq; liquat̃ igni: ac funditur ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inuenitur i africæ parte ægypto ascriptæ coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturæ alia conueniens. Circa syenem uero thebaidis simi- Syenites
tes: quem ante pyrrhopœcilon uocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliscos uocãtes uel stigmi
solis numini sacratos. Radiorum eius argumentum in effigie est: & ita significatur nomine ægyptio. Pri- tes.
mus omnium id instituit Mitres: qui in solis urbe regnabat somnio iussus: & hoc ipsum inscriptum est i eo. Et enim sculpturæ illæ effigiesq; quas uidemus: ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii regũ i supradicta urbe Sochis quattuor numere: quadragenorum & octonum cubitorum lõgitudine. Ramises autem is quo regnante illum captum est: quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde: ubi fuit Mneuidis regia posuit alium longitudine. undecenis pedibus: per latera cubitis quattuor.

De obelisco & thebaico & alexandro: & de illo qui est i circo magno. Cap.ix.

o Pus id fecisse dicuntur uiginti milia hominum: Ipse rex cum subrecturus esset: uererenturq; ne machinæ ponderi non sufficerent: quo maius periculum curæ artificum denuntiaret filium suum adalligauit cacumini: ut salus eius apud molientes ꝓdesset lapidi. Hanc ãmiratione opus effectum est: ut cum oppidum id expugnaret Cambyses rex uentumq; esset incendio ad crepidines obelisci: extinti ignem iuberet molis reuerẽtia qui urbis nullam haberat. Sunt & alii duo. Vnus a Smarre po- Marre uel
situs: alter ab Eraphio sine notis quadragintaocto cubitorum. Alexandriæ statuit unum octoginta cu- Menophi.
bitorum Ptolomæus philadelphus: quem exciderat Nectabis rex purum. Maiusq; opus fuit in deuehendo statuendo multo q̃ in excidẽdo. A. Satyro Architecto aliqui deuectũ tradunt. Rate ut Callixenus dixit a pœnice fossa perducta usq; adiacentem obeliscum e nilo. Nauesq; duas in latitudinem patulas: pedalibus spatiis ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mẽsuram ponderis oneratas ita ut subissent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinq;: postea e gestis laterculis alleuata naue excepisse onus statutum. Excisos autem sex talis in monte eodem artificem donatum talentis quinguaginta. Hic autem obeliscus fuit in arsinoe positus a rege supradicto: munus amoris in cõiuge: eadẽq; sorore. Arsinoe. Inde eum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus ægypti transtulit in forum reciso cacumime dum uult fastigium addere auratum: quod postea amisit. Et alii duo sunt alexãdriæ ad portum in Cæsaris templo: quos excidit Mesphees rex quadragenum binum cubitorum. Super omnia accesit difficultas mari romam deuehendi spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat miraculi gratia: puteolisq; naualibus ꝑpetuis dicauerat. Sed icendio cõsumptus est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatam eam qua Caius Cæsar importauerat: omnibus quæ unq̃ in mari uisa sunt: mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exædificatus perductam ostiam portus gratia mersit: alia ex hoc cura nauium quæ tyberi subuehebant. Quo experimento palam fuit: non minus aquarum huic animi esse quam nilo. Is autem obeliscus quem Diuus Augustus in circo magno cõstituit: excisus a rege Semneferteo: quo regnante Pythagoras in ægypto fuit: centum uigintiquinq; pedum est: & dodrãtis: præter basim eiusdem lapidis. Is uero qui est in campo martio nouem pedum minor est a Sesostride. ambo rerũ
Inscriptam ambo rerum naturæ interpretationem ægyptiorum opere & philosophiæ continent. interpreta

De illo qui est in campo martio pro gnomone. Cap.x. tionẽ ægy

e I qui est i campo Diuus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendas solis umbras die- priorum
rumq; ac noctium magnitudines: strato lapide ad obelisci magnitudinem: cui par fieret um- philoso-
bra romæ cõfecto die sexta hora paulatimq; per regulas quæ sunt ex ære iclusæ singulis diebus phiæ conti
decresceret: ac rursus augesceret: digna cognitu res & ingenio fœcũdo. Mãlius mathematicus apici aura nent.v.l.

tam pilam addidit:cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam 'alia atq; alia icremata iaculātem api
ce:ratione ut ferunt:a capite hominis intellecta. Hec dierum obseruatio triginta iam fere annis non con
gruit:siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua ratiōe mutato:siue uniuersa tellure aliquid a cētro suo
dimota:ut deprehendi & in aliis locis accipio:siue urbis tremoribus bii tantum gnomone intorto : siue
inundationibus tyberis sedimento molis facto. q̄q̄ ad altitudinem impositæ rei in terram quoq; dicantur
iacta fundamenta.

De tertio obelisco romæ in uaticano. Cap.xi.

t Ertius est in uaticano Caii & Neronis principum cyrco:ex omnibus unus omnio fractus in
molitudine eius:quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius cētum
cubitorum quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus ægyptiis & sphinge. Cap.xii.

d Icantur obiter et pyramides & in eadem ægypto regum pecuniæ ociosa.ac stulta ostentatio.
Quippe cum faciendi eas causa a plerisq; tradatur:ne pecuniam successoribus aut æmulis insi
diantibus præberent:aut ne plebis esset ociosa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fu
it: uestigiaq; complurium incoatarum extant. Vna est in Arsionite nomo.due in memphi non procul a
labyrintho:de quo & ipso dicemus. Totidem ubi fuit meridis lacus:hoc est:fossa grandis. Sed ægyptus
inter mira ac memoranda narrat horam cacumina extrema:que eminere dicuntur. Reliquæ tres:quæ or
bem terrarum impleuere fama:sane conspicuæ undiq; annauigantibus : sitæ sunt in parte africæ monte
saxeo sterilīq; inter memphin oppidum:& quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus
passuum memphi septem.d.pass.a uico apposito quem uocant busirin. In quo sunt assueti scandere il
las. Ante has est sphinx : uel magis miranda : qua siluestria sunt accolentium. Anasin regem putant i
Lubrica ea conditum:& uolunt iuectam uideri. Est autem saxo naturali elaborata:& rubrica. Capitis mōstri am
ue.le.an bitus per frontem centum duos pedes colligit:longitudo pedum cētum quadragintatrium est: altitudo
obliqua? a uentre ad summā aspidē i capite sexagintaduū. Sed pyramis amplissima ex arabicis lapidicinis cōstat.
Apicē ue Trecēta sexaginta hoīum milia annis.xx.eā cōstruxisse ꝓdunt. Tres uero factæ ānis septuagintaocto &
absidem. mensibus quattuor. Nempe qui de iis scripserunt : sunt Herodotus : Euhemerus : Duris samius Arista
goras. Dionysius:Artemidorus:Alexander Polyhistor:Butarides:Antisthenes:Demetrius Demoteles
Appion:Inter omnes uero eos non constat a quibus factæ sint iustissimo casu oblitteratis tante uanitatis
auctoribus. Aliqui ex iis prodiderunt in raphanos & allium ac cepas mille octingenta talenta eroga
Vet.ant. ta. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor anguloꝝ ptibus iteruallis p octogentos octogintatres
cod. pedes singulorum laterum altitudo:a cacumime pedes.xxv. alterius interualla singula per quattuor an
gulos pares.dcc.trigintaseptem comprehendunt. Tertia minor prædictis.sed multo spectatior. athio
picis lapidibus consurgit.ccc.sexagitatribus pedibus iter angulos. Vestigia ædificationum nulla extant.
Harena late pura circū lentis similitudine:qualis in maiori parte africæ. Quæstionū summa est quanam
ratione in tantā altitudinē subuecta sint cemēta. alii enim nitro ac sale adaggeratis concrescente opere. ac
extracto cō peracto fluminis irrigatione dilutis. alii lateribus e luto factis extructos pontes in priuatas domos distri
tis.hero.di butos. Niliū enim non putant rigare petuisse multo humiliorem. In primitate maxima est intus puteus
stributo. octogintasex cubitorum:flumen illo admissum arbitrantur. Mensuram altitudinis earum omniumq; si
milium deprehendere inuenit Thales milesius umbram metiendo:qua hora par esse corpori solet. Hæc
sunt pyramidum miracula. Supremumq; illud:ne quis regum opes miretur:minimam extitisse lauda
tissimam a Rhodope meretricula factam:æsopi fabulaꝝ philosophi conserua quondam & cōtubernalis
hæc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas quæstu. Magnificatur & alia turris a re
ge facta in insula pharo portū optinente alexandriæ:quā constitisse.d.ccc. talentis tradunt : magno ani
Sostrati mo ne quid ommittamus Ptolomei regis:ꝙ in ea permiserit Sostrati cassidis architecti structuræ ipsius
Gnidii Ar nomen inscribi. Vsus eius nocturno nautaꝝ cursui ignes ostēdere ad prænuntiāda uada portusq; itroitū.
chitecti Sicut iam tales compluribus locis flagrāt:ut potneosicæ ac rauennæ ad uitandum periculū etiā in corri
structura uatione. Flagrant cum eo sita ea crassienne. Periculum in corriuatione ignium ne sydus existimetur quo
ipsa.n.i. niam e longinquo similis Flammaꝝ aspectus est. Hic idē architectus primus omniū penisilē ambulatio
Vt puteo nē gnidi fecisse traditur. De labyrinthis ægyptio:lemnio:italico. Cap.xiii.
lis ac.R. Icamus & labyrinthos:uel protentosissimum humani ingenii opus. Sed nō ut existimari pos
a.u.p.e.i. d sit falsum Durat etiam nūc in ægypto in heracleopolite nomo:qui primus factus est ante an
c.q̄q̄ peri nos(ut tradūt)tria milia sexcētos a Petesuco rege:siue Tithoe. Quaq̄ Herodotus totū opus
culum in esse dicat:nouissimeq; Psammetichi. Causa faciendi uarie interpretantur. Demoteles regiam Motheru
continua dis fuisse. Lycias sepulchrum Meridis. plures soli sacrum id extructum: quod maxime creditur. Hinc
tiōe igniū. utiq; sumpsisse Dædalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in creta:non est dubium:sed centesimam
tantum portionem eius imitatam:quæ itinerum ambages occursusq; ac recursus inexplicabiles continet

Non ut i pauimentis puerorumue ludicris campestribus uidemus breui lacinia milia passuũ plura ambulationis continentem: sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus: redeundumq; in errores eosdẽ. Secũdus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: Tertius in lemno. Quartus in italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror equidem ĩ introitu lapideis e paro columnis. Reliquæ erãt syenitæ: molibus compositis quas dissoluere: ne sæcula quidẽ possint adiuuantibus Heracleopolitis: qui id opus inuisu mire infestauere. Positionem operis eius singulasq; partes enarrare non est: cum sit in regiones diuisum atq; in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim: nominibus eorum totidem uastis domibus attributis. Præterea templa omnium ægypti deorum continet: superq; Nemeses quindecim ædiculis inclusæ: Sunt pyramides complures quadragenarum ulnuarũ senos radice muros optinentes. Fessi iam eundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa: porticusq; ascẽduntur nonagenis gradibus omnes intus columnæ de porphyrite lapide: deorũ simulacra: regũ statuæ: monstrificæ effigies. Quarumdam autem domorum talis est situs: ut adaperientibus fores tonitruum intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæq; rursus extra murum labyrinthi ædificioꝝ moles pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phado Thebis rex ante alexandrum magnum annis quingẽtis. Id quoq; traditur fulsisse trabibus spinæ oleo incocte dum fornices quadrati lapidis assurgerẽt. De ægyptio & cretico labyrinthis satis dictum est. Lemnius similis illis columnis tantum centum quinquaginta memorabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt: ut puero circunagente tornarentur. Architecti illũ fecere. Zmilus & Rholus & Theodorus idigena Extantq; adhuc reliquiæ eius: cũ cretici italiciq; nulla uestigia extent. Nanq; & italicũ dici cõuenit: quem fecit sibi porsenna rex hetruriæ sepulchri causa simul ut & externoꝝ regũ uanitas quoq; ab italis superaretur. Sed cũ excedat omnia fabulositas: utemur ipsius. M. Varronis in expositione eius uerbis. Sepultus est inquit sub urbe clusio: in quo loco monumẽtum reliquit lapide quadrato. Singula latera pedum lata tricẽum: alta quinquagenum. Inq; basi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: Quo si quis improperet sine glomere lini: exitum iuenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinq;. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedũ septuagenumquinũ: altæ centũ quinquagenum: ita fastigatæ: ut in summo orbis æneus & Pegasus unus omnibus sit impositus: ex quo pendeãt excepta cathenis tintinnabula: quæ uento agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quem orbem quattuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenum. Supra quas uno solo quinq; pyramides: quarum altitudinem Varronẽ puduit adiicere. Fabulæ hetruscæ tradunt eandem fuisse: quã totius operis: adeo uesana dementia quæsisse gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni uires: ut tamen laus maior artificis esset.

Inuisum

De pensili horto & oppido: & templo Dianæ. ephesiæ. Cap. xiiii.

I

Eguntur & pensiles: hortos: immo uero totum oppidum fecisse ægyptiæ thebæ: exercitus armatos subito educere solitis regibus nullo oppidanorum sentiente. Etiamnum hoc minus mirum: quã q; flumine medium oppidum interfluẽte: quæ si fuissent: non dubium est dicturum Homerum fuisse: cum centum portas ibi prædicaret. Grecæ magnificentiæ uera ammiratio extat templum ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota asia. In solo id palustri fecere: ne terræmotus sentiret: aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tante molis locarentur: ante calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lanæ Vniuerso templo longitudo est quadringentorum uigintiquinque pedum: latitudo ducentorum uiginti. Columnæ centum uigintiseptem a singulis regibus factæ: sexaginta pedum altitudine. Ex iis trigintasex cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Ctæsiphon architectus. Summa miracula epistilya tante molis atolli potuisse. Id consecutus est ille beronibus harena plenis molli puluino super capita colunnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totum in colle sederet. Difficillime hoc contingit in limine ipso. quod foribus imponebat. Etenim ea maxima coles fuit: nec sedit. In cubili anxio artifici mortis destinatione suprema. Traduntque in ea cognitatione fessum nocturno tempore in quiete uidisse præsentem deam: cui templum fiebat: hortantem ut uiueret: se composuisse lapidem: atq; ita postero die apparuit: pondereque ipso correctus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar optinent: nihil ad specimẽ naturæ pertinentia.

Cliuo. uet. le. Cubilli.

De delubro Cyzici & lapide fugitiuo: & de echo septies resonante: & ædificio sine clauo: & mirabilia ædificiorum romæ. Cap. xv.

d

Vrat & Cyzici delubrum: in quo filum aureum comissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex eburneum Iouem dicaturus intus coronante eum marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturæ tenuissimis cappillamentis: leniq; afflatu simulacra refouente: præter ingenium artificis ipsa materia quamuis occulta in pretio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis: fugitiuus ppellatus. Argonautæ eo pro ancora usi ibi reliquerant. Hunc e prytaneo (ita uocatur locus) sæpe profu

gum fixere plumbo. Eadem in urbe iuxta portam quæ thracia uocatur turres. vii. acceptas uoces nu me
roſiore repercuſſu multiplicant. Nomenq; huic miraculo echo eſt a græcis datum. Et hoc quidem natu
ra locorum euenit. Et plerumq; conuallium: ibi caſu accidit. Olympiæ autem arte mirabili modo in por
ticu quã oppidani heptaphonon appellant: quoniam ſepties eadem uox redditur. Cyzici & buleuterion
uocant ædificiũ amplum ſine ferreo clauo ita diſpoſita cõtignatione ut eximantur trabes ſine fulturis ac
reponantur. Quod itẽ romæ in ponte ſublicio religioſum eſt: poſtea q̃ Coclite Horatio defendente ægre
reuulſus eſt. Verum & ad urbis noſtræ miracula: tranſire cõuenit: nõgentorũq; annorum dociles ſcrutari
uiros: & ſic quoq; terrarum orbem uictum oſtendere: quod accidiſſe totiens pene: quot referrentur mira
Nec ut an cula: apparebit. Vniuerſitate uero aceruata & in quendam unum cumulum coniecta non alia magnitu
tiqui cod. do exurget: q̃ ſi mundus alius quidam in uno loco narretur. Nam uti cyrcum maximum a Cæſare di
ctatore extructũ lõgitudine ſtadiorũ trium: latitudine unius: ſed cũ ædeficiis iugerum quaternũ ad ſedẽ
ducentorũ. lx. milium inter magna opera dicamus. Nõne inter magnifica baſilicã Pauli columnis e phry
gibus mirabilem: forumq; diui Auguſti: templum Pacis diui Veſpaſiani imperatoris auguſti: pulcher
rima operũ quæ unq̃? Pantheon Ioui ultori ab agrippa factũ: cum theatrum ante texerit romæ Valerius
oſtienſis architectus ludis Libonis. Pyramidas regum miramur opera: cum ſolũ tantũ foro extruendo
ſeſtertiis mille ducentis Cæſar dictator emerit. Et ſiquidem impenſæ mouent captis auaritia animus. P.
Clodius quẽ Milio occidit: ſeſtertiis. c. xlvii. milibus domo empta habitauerit. Quod equidẽ non ſecus
ac regũ inſaniã miror: Itaq; & ipſum Milonem ſeſtertia ſeptingenta milia æris alieni debuiſſe inter ꝓdiga
Capitoliũ animi humani duco. Sed tunc ſenes aggeris uaſtum ſpatiũ & ſubſtructiones iſanas captioſi mirabant᷑.
Præterea cloacas operum omnium dictu maximum: ſuffoſſis montibus: atq; ut paulo ante rettulimus:
urbe penſili: ſubterq; nauigata. Id. M. ag[illegible] in ædilitate poſt conſulatũ p meatus corriuatis ſeptẽ
amnibus curſu præcipiti torrentium modo [illegible]e: atq; auferre omnia coactis. Inſuper mole hymbrium
concitati uada ac littora quatiunt. Aliquando tyberis retro iſuſi recipiũt fluctus. Pugnãtq; diuerſi aqua
rũ impetus intus: & tamen obnixa firmitas reſiſtit. Trahuntur moles iternæ tãtæ nõ ſuccũbẽtibus cauſis
operis. Pulſant ruinæ ſponte præcipites: aut impactæ incendiis. Quatitur ſolum terræmotibus. Durant
tamen a Tarquino priſco annis octingentis prope inexpugnabiles. Non ommittẽdo memorabili exem
plo uel eo magis: quoniam celeberrimis rerum conditoribus omiſſum eſt. Cum id opus Tarquiniuus
Priſcus plebis manibus faceret: eſſetq; labor incertum longior an periculoſior: paſſim conſcita nece quiri
tibus tedium fugientibus. Nouum & inexcogitatum ante poſteaq; remedium inuenit ille rex: ut omniũ
ita defunctorũ figeret crucibus corpora ſpectanda ciuibus: ſimul & feris uolucribuſq; laceranda. Quã
obrem pudor romani nominis proprius qui ſæpe res perditas ſeruauit in prœliis: tunc quoq; ſubuenit.
Sed illo tempore impoſuit iam erubeſcens cum puderet uiuos tãquam puditurum eſſet extinctos. Am
plitudinẽ cauis eam feciſſe proditur ut uehem fœni large onuſtam tranſmitteret. parua ſunt cuncta quæ
diximus: & omnia uni comparanda miraculo: anteq̃ noua attingam. M. Lepido. Q. Catulo coss. ut con
ſtat inter diligentiſſimos auctores domus pulchrior non fuit romæ: q̃ Lepidi ipſius. At Hercule ĩtra an
nos. xxxv. eadem centeſimum locum non optinuit. Computet in hac æſtimatione qui uolet: marmorũ
molem: opera pictorum: impendia regalia. Et cum pulcherrima laudatiſſimaq; certãtes contũ domos:
poſteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hũc diem uictas. Profecto incendia puniunt luxum: nec tamen
effici poteſt: ut mores aliquid ipſo homine mortalius eſſe intelligant. Sed eas omnes duæ domus uice
runt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum: Caii & Neronis. Et huius qdem ne quid de
eſſet aurea. Nimirum ſic habitarũt illi qui hoc imperium fecere: tantas ad uincendas gentes triumphoſq;
referendos ab aratro aut foco exeuntes: quorum agri quoq; minorem modum obtinuere quam cellaria
iſtorum. Subit uero cognitatio quota portio harum fuerint areæ illæ: quas inuictis imperatoribus de
cernebant publice ad exedificandas domos. Summuſq; illarum honos erat. ſicut in. L. Valerio Publico
la: qui primus conſul fuit cum. L. Bruto poſt tot merita: & fratre eius qui bis in eodem magiſtratu ſa
binos deuicerat: adiici decreto ut domus eorum fores extra aperirentur: & ianua ĩ publicum reiiceretur.
Hoc erat clariſſimum inſigne inter triumphales quoq; domos. Non patiemur duos Caios uel duos Ne
rones ne hac quidem gloria famæ frui. Docebimuſq; etiam inſaniam eorum uictam priuatis operibus
M. Scauri: cuius neſcio an ædilitas maxime proſtrauerit mores ciuiles: maiuſq; ſit Syllæ malum tanta
priuigni potentia: q̃ proſcriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum omnium que unq̃
fuere humana manu facta non temporaria mora: uerumetiam æternitatis deſtinatione. Theatrum hoc
fuit. Scœna ei triplex altitudine. ccc. lx. columnarum in ea ciuitate quæ ſex hymetias non tulerat ſine pro
xl. milib. bro ciuis ampliſſimi. Iam pars ſcœnæ e marmore fuit. Media e uitro inaudito etiam poſtea genere luxu
Sedere uel riæ. Summæ tabulis inauratis columnæ ut diximus. imæ duodequadragenum pedũ. Signa ærea inter
xl. milium columnas ut ĩdicauimus fuerunt tria milia numero. Cauea ipſa cœpit hominum. lxxx. milia cum Pom
Sedi. pei amphiteatri totienſ multiplicata urbe tantoq; maiore populo ſufficiat large. xl. milia. Sed & reliquus
apparatus

apparatus tantus attalica ueste: tabulis pictis: cæteraq; cura fuit: ut in tusculanam uillam reportatis quæ superfluebant quottidiani usus deliciis incensa uilla ab iratis seruis concremarentur ad sestertia. M. Aufert animum & a destinatio itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis: aliamq; cōnecti maiorem insaniam. E ligno. C. Curio. qui bello ciuili in cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cum opibus apparatuq; non posset superare Scaurum. Vnde enim illi uictricus Sylla? & Metella mater proscriptionum sectrix? Vnde. M. Scaurus pater totiens priceps ciuitatis: & marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus? cum iam ne ipse quidem comparari sibi posset. Quando hoc certe icendii illius premium habuit conuectis ex orbe terrarū rebus: ut nemo postea par esset insaniæ illi. Ingenio ergo suo erat utendum Curioni eiq; aliud excogitandum fuit. Operepretium est scire quid inuenerit: & gaudere moribus nostris: ac nostro modo nos uocare maiores Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno cardinum singulorum uersatili suspensa libramento: in quibus utrisq; ante meridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scœnæ: & repente circunactis ut cōstiterant. Postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum: & gladiatorum spectacula edebat: ipsum magis auctoritatum populum Roma. circunferens: Quid enim miretur quisq; in hoc primū? inuētorē? an iuentū? artificē? an auctorē? ausum aliquē hoc excogitare? an suscipe pere? an iubere? Super omnia erit populi furor sedere ausi tam infida instabiliq; sede. En hic est ille terrarum uictor & totius dominator orbis: qui gentes & regna diriperet: iura externis mitteretur: & quosdam in numero deorum immortalium generis humani portio in machina pendens: & ad periculum suum plaudens. Quæ uilitas animarum ista? aut quæ querela de cannis: aut quantum mali potuit accidere? Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortalium dolor est. Ecce Po. Romanus uniuersus uelut duobus nauigiis impositus binis cardinibus sustinentur: & seipsum depugnantem spectat: periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur in tribunitiis concionibus gratia: ut pensiles tribus faceret. Qualia hic in rostris. Quidnon ausurus apud eos quibus hoc persuaserit. Vera nanq; confitentibus Po. R. funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuersus. Variauit hanc magnificentiam suam fessis turbatisq; cardinibus: & amphitheatri forma cuctodita nouissimo die diuersis duabus per medium scœnis athlætas edit: raptisq; e contrario repente pulpitis eodem die uictores e gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium imperatos nō opibus insignis: uti qui nihil in censu habuerit: præter discordiam principum. Sed dicantur uera æstimatione inuicta miracula: quæ. Q. Martius rex fecit. Is iussus a senatu aquarum appiæ & anienis tegula ductus reficere: nouam a nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa uero in ædilitate sua: adiecta uirginea aqua. cæterisq; corriuatis atq; emendatis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. castella. cxxx. cō plura etiam cultu magnifica & operibus. Is signa. ccc. ærea aut marmorea imposuit: & columnas ex marmore quadringentas: eaq; omnia annuo spatio: adiecitq; ipse in ædilitatis suæ commemoratione & ludos unde sexaginta diebus factos: & gratuita præbuit balnea centum. lxx. quæ nōc romæ ad ifinitum auxere numerm. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati a Coio Cæsare & peracti a Claudio Quippe alapide. xl. ad eam excelsitatem. ut in omnibus urbis montes leuarentur: influxere curtius atq; cæruleus fontes. Erogata in id opus sestertia quingenta. lv. milia. Quod siquis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioq; aduenientis extructosq; arcus montes perfossos: conualles æquatas: fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudii inter maximam equidem ac memoranda duxerim: quanuis destitutum successoris odio montem perfossum ad lacum fucinum emittemdum: inenarrabili profecto impendio: & operariorum multitudine per tot annos: cum aut corriuatio aquarū: qua terrenus mons erat egereretur in uertice machinis: aut silex cæderetur. Omniaq; intus in tenebris fierent: quæ neq; concipi animo nisi ab iis qui uidere: neq; humano sermone enarrari possunt. Nam portus hostiensis opus prætereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenum a lucrino molibus seclusum. Tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia italiæ miracula: ipsa marmora i lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus. Exemptores quoq; affirmant cōpleri spōte illa montium ulcera. Quæ si uera sunt: spes est: nunq̄ defuturam luxuriam.

Bina. M. Ils. uet. le.

Contra sta rent icedē tib. lignis

Et quæ nā munere. d.

De magnetis generibus & medicinis. Cap. xvi.

Maioribus digredienti ad reliquorum lapidem insignes naturas: quis dubitet in primis magnetem occurrere? Quid enim mirabilium? aut qua in parte naturæ maior improbitas? dederat uocem saxis: ut diximus: respondentem homini: immo uero & obloquētem? quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusq; tribuit illi. Quid ferri duricia pugnatius? Sed cedit & patit mores: trahitur nanq; a magnete lapide. Domitrixq; illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit: atq; ut propius uenit assistit: teneturq;: & complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant: quidam heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore: ut auctor est Nicander in india repertus. Nanq;

a

& passim inuenitur: ut in hispania quoq; inuenisse autem fertur clauis crepidarum & baculi cuspide hærentibus: cum armenta pasceret. Quinq; genera magnetis Sotacus demonstrat. æthiopicum: & magnesiacum e macedonia ei contermina Boebeida lacum petentibus dextra. Tertium in echio boeotiæ. Quartum circa alexandriam troadem: Quintum ĩ magnesia asiæ. Differentia prima mas sit an fœmina. Proxima in colore. Nam qui in macedonia & magnesia reperiuntur: rufi nigriq; sunt. Boeotius uero rufi coloris plus habet q̃ nigri. Is qui in troade inuenitur: niger est & fœminei sexus: ideoq; sine uiribus. Deterrimus autem in magnesia asiæ candidus: neq; attrahens ferrum similisq; pumici. Compertum tanto meliores esse quanto sunt magis cærulei: ætheopicis laus summa datur: pondusq; argento rependitur. Inuenitur hic in ætiopiam zimiri: ita uocatur regio harenosa. Ibi & hematites magnes sanguinei coloris: sanguinemq; reddens si terratur: Sed & crocum. In attrahendo ferrum non eadem quæ magneti hematite natura. Aethiopici argumentum est: q; magnetem quoq; alium ad se trahit. Omnes autem ii oculorum medicamentis prosunt ad suam quisq; portionem. Maximeq; epiphoras sistunt Sanant & adusta crema ti tritiq;. Alius rursus in eadem æthiopia non procul mons gignit lapidem theameden: qui ferrum omne abigit: respuitq;. De utraq; natura eius sæpius diximus.

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita: & de his qui diu seruant & de Asio lapide: & medicinis eius. Cap.xvii.

I Apidem e scyro insula integrum fluctuare tradunt: eũdem comminutum mergi. In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra.xl.diem: exceptis dentibus. Mutianus specula quoq; & strigiles & uestes & calciamẽta illata mortuis lapidea fieri auctor est. Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriẽte quæ uiuẽtibus quoq; adalligata: erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus ac absumendis chernites ebori simillimus: in quo Darium conditum ferunt. Parioq; similis candore & duritia: minus tamen põderosus qui porus uocatur. Theophrastus auctor est & translucidos lapides in ægypto inueniri: quos ophitæ similes ait: q^d^ fortassis tũc fuerit: quoniã & ii desinũt & noui reperiũt̃. Eius gustu salsus podagras lenit pedibus ĩ uase ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis sanantur: cum in metallis omnibus crura uitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur: in farinam redigendam mollis ad quædam perinde efficax. Est autem similis pumici ruso. Ammixtus æri cyprio mammarum uitia emendat. Pici autem resinæue strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit. Excresentia erodit. Et ad bestiarum morsus utilis. Repugnantia curationi ac suppurata siccat. Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

Redigi. uel saliua ex eo q̃dã mollis pin de. c.uet.l.

De ebore fossili & lapidibus osseis & palmatis & aliorũ generibus. Cap.xviii.

i Dem Theophrastus & mutianus esse aliquos lapides: qui pariant: credunt Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri: & ossa e terra nasci: inueniriq; lapides osseos Palmati circa mundam in hispania: ubi Cæsar dictator Pompeium uicit: reperiuntur: idq; quotiens fregeris. Sunt & nigri: quorum auctoritas uenit in marmora: sicut tenarius. Varro nigros ex africa firmiores esse tradit: q̃ in italia. E diuerso albos coranos duriores: q̃ parios. Idem lunensem silicem serra secari. At thusculanum dissilire igni. Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere. Idem molas uersatiles uolsine inuentas. Aliquas & sponte motas inuenimus ĩ prodigiis. Nusquam autem hic utilior q̃ in italia gignitur: lapisq; non saxum est. In quibusdam uero prouinciis omnino non inuenitur. Sunt qui dam in eo genere molliores: qui & cote leuigantur: ut procul intuentibus ophitæ uideri possint. Neq; est alius firmior: quando & lapidis natura ut lignum similiter hymbres solesq; aut hyemes non patitur. In aliis atq; aliis generibus. Sunt qui & lunam non tollerent: & qui uetustate rubiginem trahant: coloremue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite: & medicinis eius: & ostracite: de amantho lapide & medicinis eius & militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius: de spongiis: de phrygio lapide & natura eius. Cap.xix.

e Orallium lapidem quidam pyriten uocãt: quoniam sit plurimus ignis illi. Sed est alius etiam num pyrites similitudine æris. In cypro eum reperiri uolunt: & in metallis quæ sunt circa acamaniam: unum argento colore: alterum aureo. Coquuntur uariæ. Ab aliis iterum tertioq; in melle: donec consumatur liquor. Ab aliis pruna prius: dein melle: & postea lauantur ut æs. Vsusq; eorũ in medicina excalfacere: siccare discutere: humorem extenuare: & duricias nimias mollire. Vtuntur & crudis tusisq;: ad strumas atq; furunculos. Pyritarum etiamnũ aliqui genus unũ faciunt plurimũ habens ignis: quos uiuos appellamus: & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii: qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edunt: quæ exceptæ sulphure aut fungis aridis uel foliis. dicto celerius ignem trahunt. Ostracitæ similitudidem testæ habent. Vsus eorum pro pumice ad leuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt: & illiti cum melle ulcera doloresq; mammarum sanant Amiantus alumini

tus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis resistit omnibus: priuatim magorum. Gæoden ex argumento appellant: quoniam amplexus est terram: oculorum medicamentis utilissimus. Item mammarum & testium uitiis. Melitites lapis succum remittit dulcem: mellitumq; tusus. Et ceræ mixtus eruptionibus pituitæ maculisq; corporis medetur: & faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit: & uuluarũ dolores impositus uelleri. Gagates lapis nomen loci & annis habet gagis lyciæ. Aiunt & in leucola expelli mari: atq; infra duodecim stadia colligi. Niger est: planus: pumicosus: nõ multum a ligno differens leuis: fragilis: odore si teratur grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cũ uritur odorem sulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua: oleo restinguitur: Fugat serpentes ita recreatq; uuluæ strãgulationes. Deprehendit sonticum morbum & uirginitatem suffitus. Item ex uino decoctus: dẽtibus medetur. Strumisq; ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant axinomantiam. Id peruri negant: si euenturum sit: quod aliquis optet. Spongiæ lapides iueniuntur in spongiis: & sunt natiui. Quidam eos cysteolithos uocant: quoniã uesicæ medentur. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Est autẽ gleba pumicosa. Vritur ante uino perfusus: flaturq; follibus: donec rufescat: ac rursus dulci uino restinguitur: & hoc trinis uicibus: tingendis uestibus tantum utilis.

De hæmatite & quinq; generibus eius: & schisto. Cap. xx.

Chistos & hæmatites cognationem habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vstus minii colorẽ imitat̃. Vrit̃ & phrygius: sed nõ restinguit̃ uino. Adulterat̃ schisto. Hematiten discernũt uænæ rubentes: & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mire conuenit sistit profluuium mulieꝝ potus. Bibunt eũ & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali. Et in uesicæ uitiis efficax. Bibit̃ & in uino contra serpentium ictus. Infirmior ad omnia eadem est: quem schiston appellant. Sed in iis cõmodior croco similis: pe culiarius splendte. Proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri. Procidentesque oculos præclare cohihet. Hæc est sententia eorum qui nuperrime scripsere. Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinq; genera hæmatitaꝝ tradit præter magnetẽ principatũ dat ex iis æthiopico: oculorum medicamentis utilissimo. Ex iis quæ panchresta appellant. Itẽ ambustis. Alterũ atrodamanta dicit uocari: colore nigro pondere ac duricia insignem: & inde nomen traxisse: præcipueq; in africa repertum. Trahere autem in se argentum æs ferrum. Experimentũ eius esse in cote ex lapide basanite Reddere enim succum sanguineũ: & esse ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertium genus arabici facit: simili duricia uix reddentis succum ad cotẽ aquariã aliquãdo croco similẽ. Quarti generis elatiten uocari quãdiu crudus sit: coctũ uero miltẽ: utilẽ ambustis. Ad oĩa utiliorẽ rubrica. Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis sumendos. ad uitia sanguinis. Idem auctore schistõ alterius generis q̃ hæmatiten tradit: quem uocant Anthracitin. Nasci in africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculorum medicamentis. Androdamanta ue tu. cod.

De quattuor generibus aetitis: & calamo: & samio: & arabo: & pumicibus. Cap. xxi.

Etites lapis etiam argumento noĩs magnam famã habet. Reperit̃ in nidis aquilaꝝ: sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri: marẽ & fœminã. Nec sine iis parere quas diximus aquilas: & ideo binos tm̃. Genera eoꝝ quattuor. In africa nascentem pusillum & mollem intra se ac uelut in aluo habentem argillã suauẽ: candidam. Ipsum friabilem quẽ fœminei sexus putant. Marem aũt q in arabia nascitur durum gallæ similem: aut subrutilũ in aluo habentẽ durum lapidem. Tertius in cypro inuenitur: colore illis in africa nascentibus similis: amplior tamen atq; dilatatus Cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenam iucundã & lapilos. ipse tam mollis ut etiã digitis fricetur. Quarti generis Taphiusius appellatur: nascens iuxta leucadem in taphiusa: qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad leucadẽ. Inuenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic ẽ in aluo lapis: qui uocat̃ callimus: nec quicq̃ tenerius. Aetitæ omnes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis sacrificati uteri aĩalium continent partus: non nisi pturiant: remouendi: alioquin uuluæ excidium fit. Sed nisi pturientibus auferantur: oĩo non pariunt. Est & lapis samius in eadem ĩsula: ubi terram laudauimus: polien do auro utilis. Vtilis & ĩ medicĩa oculorum ulceribus cum lacte quo supradictum est modo contra ueteres lachrymationes Prodest & contra uitia stomachi potus Vertigines sedat. Mentesq; commotas restituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant. Et ad urinæ difficultates: acopis etiam miscetur. Probatur grauitate & candore. Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori similis: dentifriciis accommodatur crematus. Priuatim hemorrhoidas sanat cum lanugine linteorum linteolis insuper impositis. Non prætermittenda est & pumicum natura: siquidem ita appellantur q dam lapides erosi amne: in ædificiis musea uocant dependentia ad imaginem specus arte reddendã. Sed & ii pumices qui sunt in usu corpoꝝ leuigandoꝝ fœminis iam quidem & uiris atq; ut ait Catullus libris: laudatissimi sunt in melo scylo & æoliis insulis. Probatio in cãdore & in minimo põdere: & ut q̃ maxime spõgiosi aridiq; sint: ac teri faciles: nec harenosi in fricãdo. Vis eoꝝ ĩ medicĩa: extenuare: siccare. In ustrina

Taphiussa

Appellantur qdem ita & cætera saxa erosa annis.

ter ſiccantur:ita ut torreantur carbone puro:ac totiens uino reſtinguantur albo. Lauantur deinde ut cad mia:& ſiccati conduntur q̄ minimum uliginoſo loco. Vſus farinæ eius oculorum maxime medicamentis. Vlcera purgant eorum leuiter:explentq; cicatrices:& emandant. Quidam tertia uſtione refrigeratos potiuſquam reſtinctos terere malunt ex uino. Adduntur etiam ad malagmata capitum uerēdorumque ulceribus. Vtiliſſima fiunt ex iis dentifricia. Theophraſtus autem auctor eſt potores in certamine biben di præſumere farinam eius:ſed niſi uniuerſo potu impleantur periclitari. Tantāq; refrigerandi naturā eſſe ut muſta feruere deſinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium:& mollibus lapidibus:& ſpeculari lapide & ſilicibus:& phengite:& cotibus:& reliquis ad ſtruturam lapidibus igni &tempeſtatibus reſiſtentibus. Cap.xxii.

Vctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoq; nec medicinalium tantum aut ad pigmenta
a ptinentium. Etheſiumq; lapidem ī iis prætulere cæteris:mox & thebaicum:quem pyrrhopoecilon appellauimus. Aliqui pſaronium uocāt. Tertium ex calazio chryſiten. Medici autem & baſaniten. Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii autem lapides qui ſuccum reddunt oculorum medicamentis utiles exiſtimantur. Ideoq; æthipici maxime ad ea probātur. Tænarium uero lapidem & pœnicum & hæmatiten iis medicamentis prodeſſe tradunt:quæ ex croco componantur. Ex alio tænario qui niger eſt:& ex pario lapide non æque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabaſtrite ægyptio:uel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis:ex quo uaſa &etiam cados faciunt. In ſyphno lapis eſt qui cauatur: tornaturque in uaſa coquendis cibis utilia:uel ad eſculentorum uſus. Quod in comenſi italiæ lapide accidere ſcimus:ſed in ſphno ſingulare q; excalfactus oleo nigreſcit:dureſcitq;. Natura molliſſimus tanta qualitatū differentia eſt. Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſunt exempla. In belgica prouincia candidum lapidē ſerra qua lignum:faciliuſq; etiam ſecant ad tegularum & imbricum uicem. Vel ſi libeat: ad quæ uocant pauonacea tegendi genera:& igne quidem durati iidem ſectiles ſunt. Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet:faciliore multo natura finditur in qualibet tenues cruſtas. Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota: ſed intra centum milia paſſuum circa ſegobricam urbem. Iam & cypros & cappadocia & Sicilia: & nuper inuentum africa. Poſtferendoſo mnes tamen Hiſpaniæ: & cappadociæ molliſſimis & ampliſſimæ magnitudinis: ſed obſcuris. Sunt & in bononienſi italiæ parte breues maculoſi complexu ſilicis alligati: quorum tamen appareat natura ſimilis eis qui in hiſpania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & ſaxo incluſus ſub terra inuenitur:extrahiturq;:aut exciditur. Sed maiori parte foſſili natura abſolutus ſegmenti modo nunquam adhuc quinq; pedum longitudine amplior. Humore hunc terræ quidam autumant quadam animam cryſtalli modo glaciari. Et in lapidem concreſcere manifeſto apparet:q; cum feræ decidere in puteos tales & medullæ ex oſſibus earum in eadem lapidis natura poſt unam hyemē figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira cum ſit mollicia nota perpetiendi ſolis rigoriſq;:nec ſeneſcit ſi modo iniuria abſit: cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenire & alium uſum in ramentis quoq; cyrcum maximum ludis cyrcenſibus ſternendi:ut ſit in commendatione candor. Nerone principe in cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris candidus atq; tranſlucens:etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ædem fortunæ:quam ſeiani appellatione dicebat a Seruio rege ſacratā aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat haud alio q̄ ſpecularium modo. tanquam incluſa luce:nō trāſmiſſa:in arabia quoq; eſſe lapidē uitri modo tranſlucidum: quo utuntur pro ſpecularibus: Iuba auctor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe conueniat: primūq; cotes ferro acuendo. Multa eaꝝ genera. Creticæ diu maximā laudā habere. Secundā laconicæ ex taygeto monte:utræq; oleo indigētes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit:mos armeniacæ:de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollēt:ex aqua arſinoeticæ. Repertæ ſunt in italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & tranſalpes:quas paſcernices uocant. Quarta rō eſt ſaliua hoīs proficientium.

Quæ in tonſtrinaꝝ officinis inutilis eſt:fragili mollicia. Flamminitanæ ex hiſpania citeriore in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis eſt moroſitate. Quædam tamen loca morem illum habent:ſicut carthago in africa exercetur halitu maris:fricatur uento:& uerberatꝰ hymbri. Sed cura tuentur picādo parietes:quoniam & tectoria calx roditur. Sciteq; dictum eſt:ad tecta eos pice ad uinum calce uti:quoniam ſic muſta condiunt. Alia mollicia circa romam fidēnati & albano. In liguria quoq; umbria & uenetia albus lapis dentata ſerra ſeccatur. Hi tractabiles in opere laborem quoq; tolerant ſub tecto dūtaxat. Aſpergine & gelu pruiniſq; rūpuntꝰ in teſtas. Nec cōtra humores &aurā maris robuſti. Tyburtini ad reliqua fortes: uapore diſſiliūt. Nigri ſilices optimi qbuſdā in locis & rubētes. Nō nuſquam uero & albi:ſicut in tarquinienſi Anitianis lapidicinis circa lacum uolſinienſem. Et in ſtatonenſi ſunt:quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumenta ſculpti contra uetuſtatem quoq; incorrupti pmanent. Exq; iis forme fiunt:in quibus æra funduntur. Eſt & uiridis lapis uehemēter igni reſiſtens

ſed nuſq;

sed nusq copiosus. Et ubi inuenitur lapis non saxum est. E reliquis pallidus in cemento raro utilis. Globosus contra iniurias fortis: sed ad structuram infidelis: nisi multa suffrenatione deuinctus. Nec certior fluuitialis semper ueluti madens. Remedium est in lapide dubio æstate eum eximere: nec anre biennium eum inserere tecto: domitum tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint: in subterranea structura aptantur utilius. Quæ restiterint: tutum est uel cælo committere. Græci e lapide duro ac silice æquo construunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fecerint: isodomos uocant genus structuræ. At cum in æquali crassitudine structa sunt pseudisodomon. Tertium est emplecton tantummodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri: ut commissuras antecedentium medii lapides optineant necessarium est: in medio quoque pariete si res patiatur. Si minus: utiq a lateribus. Medios parietes sarcire fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulatam structuram: quam frequentissime romæ struũt rimis oportunam. Structuram ad normam & libellam fieri & ad perpendiculum respondere oportet.

De Cisternis & calce & harenæ generibus: & mixtura calcis: & harenæ: & uitiis structuræ: & tectoris columnis. Cap. xxiii.

C T Cisternas harena pura & aspera quinque partibus: calcis quam uehementissimæ duabus construi conuenit: fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari solum parietesq similiter. Vtilius geminos esse: ut in priore uitia considant aquæ: atq per collum in proximas transeat maxime pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Censoriis improbat. Ex albo melior q̃ ex duro & structuræ utilior. Quæ ex fistuloso tectoriis. Ad utrumq damnatur ex silice. Vtilior eadem ex efosso lapide q̃ ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari: quia est quædam pinguior natura eius. Mirum aliquid postquam arserit accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuitiali aut marinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab a pennino ad padũ non inuenitur fossicia: nec marina. Ruinatum urbis ea maxime causa: q furto calcis sine ferrumine suo cementa componuntur. Intrita quoq quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquarum ædium legibus inuenitur ne recentiore trima uteret redẽptor quisquam. Ideoq nulla tectoria eorum rimæ fedauere. Tectoriumque: quod nisi ter harenato & bis marmorato inductum est: non satis splendoris habet. Vliginosa & ubi salsugo uitiat testateo sublini utilius. In græcia tectoriis etiam harenatum quod inducturi sunt: prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo: donec rutro non cohæreat. Contra in albario opere: ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruæ: in qua frater Phidiæ paneus tectorium ĩduxit lacte & croco subactum: ut ferunt: ideoq si teratur ĩ ea hodieq saliua pollice: odorem croci saporemq reddere traditur. Columnæ in æde densius positæ: crassiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent: doricæ uocantur: quæ nonam ionicæ: quæ septimam thuscanicæ. Corinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differẽtia: quoniam capitularis corinthiarum eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima: ideoque graciliores uidentur. Ionici.n. capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri: in ephesi Dianæ æde: de qua prius fuit sermo. primum columnis spiræ subditæ: & capitella addita. Placuitq altitudinis octaua pars in crassitudine: & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimæque partis detrahẽtibus summarum crassitudini. Præter has sunt quæ uocantur atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo. Septimã eius partis

De medicinis calcis: & maltha & gypso. Cap. xxiiii.

C Alcis & in medicina magnus usus. Eligitur enim recens: nec aspersa aquis urit: discutit: extrahit incipientesq serpere ulcerum impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoq cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur. Eadem compositione & strumis. Maltha e calce fit recenti: gleba uino restinguitur. Mox tunditur cum adipe suillo & & ficu duplici linamento. Quæ res omnium tenacissima: & duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur oleo perficitur ante. Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut in syria ac thuriis. Et e terra fodit ut in cypro ac perthebie summa tellure: & hymeticũ est. Qui coquitur lapis non dissimilis alabastrite esse debet: aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligunt: coquuntq fimo bubulo ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est e lapide speculari squammam uitalem habente. Gypso madido statim utendum est: quoniam celerrime coit: ac siccatur. Tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplumq illustre. C. Proculeum Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consciuisse sibi mortem. Tymphe-ticum mar mori eto- so Theo.

De pauimentis: & quando primum Romæ: & subdialibus pauimentis: & græcanicis: & quando primum cameræ. Cap. xxv.

Zenodorus. P Auimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione: donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere sosus: qui pergami strauit quem uocant Asaroton. Oecon. quoniam purgamenta cœnæ in pauimento quæ conuerti solent: ueluti relicta Fecerat paruis e testulis tinctisq; in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens: & aquam umbra capitis infuscãs abripiente alia escam. Ludentes uideres in canthari labro. Apricantur aliæ scabentes sese. Pauimẽta credo primum facta: quæ nunc uocamus barbarica: atq; subtegulanea. In italia e festucis cannea: hoc aperte ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalpturatum in Iouis capitolini æde primum factum est post tertium punicum bellum initum. Frequentata uero pauimenta ante cimbricum magna gratia animorum indicio est lucillianus ille uersus. Arte pauimenta atq; emblemata uermiculata. Subdialia græci inuenere talibus domos contegentes facili tractu & repente. Sed fallax ubicunq; hymbres gelant. Necessarium binas per diuersum taxationes substerni. Capita earum præfigi ne torqueãtur. Et ruderi nouo tertiã partẽ testæ tusæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis misceãtur pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sex digitos induci & e testa grandi nõ minus alta duos digitos strui. Fastigium uero seruari in pedes denos sesquũcem. Ac diligenter cote despumare uernisq; axibus contribulare. Quæ torquentur inutilia putant. Immo & silice aut palea substerni melius esse quo minor uis calcis perueniat. Necessarium & globosum lapidem subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligendum etiamnũ unum genus græcanicum. Solo festucato inicitur rudus aut testaceum pauimentum. Dein spisse calcatis carbonibus inducitur sabulo calce ac fauilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam & libellã exigitur: & est forma terrena. Si uero cote depolitum est: nigri pauimẽti usum optinet. Lithostrota cœptauere iam sub Sylla paruulis certe crustis. Extatq; hodie quod in Fortunæ delubro preneste fecit. Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere: ut pronum uitium. Et hoc certe iuentũ ab Agrippa in thermis quas romæ fecit. Figlinum opus encausto pinxit. In reliquis albaria adornauit. Non dubie uitreas facturus cameras: si prius id iuentũ fuisset: aut a parietib9 scœnæ ut diximus. Scauri peruenissent ĩ cameras. Quamobrem originem uitri dicemus.

Coassationes uitr. Ex tessera Id.

De origine uitri & ratione faciendi: et de obsiano uitro: et generibus multiformibus uitri. Cap. xxvi.

P Ars est syriæ: quæ Phœnice uocatur finitima iudeæ intra montis carmeli radices paludem habens: quæ uocatur candebea. Ex ea creditur nasci belus amnis quinq; milium. p. spacio in mare profluens iuxta ptolemaidem coloniam. Lentus hic currit: insalubris potu: sed cerimoniis sacer: limosus uado profundus. Non nisi reuso mari harenas fatetur. Fluctibus enim uolutatæ nitescũt detritis sordibus. Nunc et a marino creduntur astringi morsu: non prius utiles. Quingentorum est passuum nõ amplius littoris spatium: Idq; tantum multa per sæcula gignendo fuit uitro. Fama est appulsa naue mercatorum nitri cum sparsi per littus epulas pararẽt: nec esset cortinis attollẽdis lapidum occasio: glebas nitri e naue subdidisse. Quibus accensis pmixta harena littoris translucentes nobilis liquoris fluxisse riuos: & hanc fuisse originem uitri. Mox ut est astuta & ingeniosa solertia non fuit contenta nitrum miscuisse: cœptus addi & magnes lapis qm̃ ĩ se liquorẽ uitri quoq; ut ferꝝ trahere creditur. Simili mõ & calculi splẽdẽtes multifariã cœpti uri: deinde cõchiæ & fossiles harenæ. Auctores sunt ĩ india e crystallo fracta fieri: & ob id nullũ cõparari ĩdico. Leuib9ãt aridisq; lignis cogt̃ addito cyprio ac nitro maxĩe ophirio. Cõtinuis fornacibus ut æs liquat̃ massæq; fiũt colore pingui nigricãtes. Acies tãta ẽ q̃cunq;: ut citra ullũ sensum ad ossa cõsecet qcqd afflauerit corporis. Ex massis rursus fundit̃ ĩ officinis tingit̃ q;. Et aliud flatu figuratur. Aliud tornoteritur. Aliud argenti modo cælatur. Sidone quondam iis officinis nobili: siquidẽ etiã specula excogitauerat. Hæc fuit ãtiqua ratio uitri. Iam uero & ĩ uulturno mari italiæ harena alba nascens sex milium passuum a littore inter cumas atq; lucrinum: quæ mollissima est: pila molaque teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pondere uel mensura: ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa quæ uocatur hammonitrum. Atq; hoc recoquitur: & fit uitrum purum ac massa uitri candidi. Iam uero & per gallias hispaniasq; simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri temperamentum ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam: ne æris: argenti: auri: metallis precia detraherentur. Eaq; fama diu crebrior q̃ certior fuit. Sed quid refert. Neronis principatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos: quos appellabant petrotos. hs. sex milibus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerantur ad similitudinem lapidis quem in æthiopia inuenit Obsidius nigerrimi coloris: aliquando & translucidi: crassiore uisu atque in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt. Videmusq; & solidas imagines diui Augusti capti materia huius crassitudinis. Dicauitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quattuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi ĩ hæreditatæ eius qui præfuerat ægypto: obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc uitri similitudine ĩterpolata. Xenocrates obsidianum lapidem in india & in Sãnio italiæ & ad oceanum in hispania

Pterotos aut Apyrotos.

n hispania nasci tradit. Fit & in tincturæ genere obsidianum ad escaria uasa totum rubens uitrum atque non translucens: hæmatinon appellatum. Fit & album & murrhinum aut Hyacinthos saphirosq; imitatum: & omnibus aliis coloribus. Nec est alia nũc materia sequacior: aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in candido translucente q̃ proxima crystalli similitudine. Vsus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Est autem coloris impatiens: ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua uitreæ pilæ sole ac uerso in tantum excandescant: ut uestes exurant fragmenta teporata agglutinantur tm̃ rursus tota fundi non queunt præterquã abropta sibi nec tingui ueluti cum calculi fiũt: quos quidam abaculos appellant aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Vitrum sulphuri concoctũ ferruminatur in lapidem. At peractis omnibus quæ constant ingenio artem natura faciente: succurrit mirari nihil pene igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Cap. xxvii.

i Gnis accipit harenas: ex quibus alibi uitrum: alibi argentum: alibi minium: alibi plumbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluũtur. Igne ferrum gignitur ac donatur. Igne cremato lapide cementa in tectis alligantur. Alia sæpius uri prodest. Eadẽq; materia aliud gignitur primis ignibus: aliud secundis: aliud tertiis. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus: atq; interisse creditus: maioris fit uirtutis. Immensa & improba rerum naturæ portio. Et in qua dubium sit plura absumat: an pariat. Est & ipsius ignibus medica uis. Pestilentiæ quæ solis obscuratione contrahitur ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad conuulsa uiscera aut contusa ut. M. Varro auctor est. Ipsis enim uerbis eius utar. Lix cinis est ĩquit foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur. Vt licet uidere gladiatores cum deluserint hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi: quo duos consulares nuper absumptos ĩdicauimus: querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoq; ac iã nullis sunt aliqua remedia: ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & unum foci exemplum romanis litteris clarum. Tarquinio prisco regnante tradunt repente in foco comparuisse genitale e cinere masculini sexus. Eãque: quæ insederat ibi: Tanaquilis reginæ ancillam Ocrisiam captiuam consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullium natum qui regno successit. Inde & in regiaæ cubanti puero caput arsisse uisum: creditũq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXVII. ET VLTI. PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

u T nihil instituto operi desit: Gemmæ supersunt: & in arctum coacta rerum naturæ maiestas a multis nulla sui parte mirabilior: Tantum tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violari etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas uero extra pretia ulla taxationemq; humanarum opum arbitrãtes ut plerisq; ad summã absolutamque rerum naturæ contemplationem satis sit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum & quibus initiis in tantum hæc ammiratio exarserit diximus quodam tenus in mentione auri annulorumque. Fabulæ primordium a rupe Caucasea tradunt. Promethei uinculorum interpretatione fatali. Primumque saxi fragmentũ inclusum ferro ac digyto circundatum hoc fuisse annulum & hoc gemmam.

De gemma Polyclatis tyranni & Pyrrhi regis: & qui sculptores optimi: & nobilitates artificum: & qui primus dactylothecam romæ habuit. Cap. i.

h Is initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero samio insularum ac littorum tyranno fœlicitatis suæ: quam nimiam fatebatur esse ipse: satis piamenti in unius gemmæ uoluntario damno uideretur: si cum fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeque ab inuidia eius abunde se redimi putaret: si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus prouectus nauigio in altum: annulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptum ut faceret ostentum: in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonicem eam gemmam fuisse constat: ostenduntq; Romæ (si credimus) in Cõcordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusam: & nouissimum prope locum tot prælatis optinentem. Post hunc annulum regia fama est gemmæ pyrrhi illius qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanq; habuisse traditur achaten: in qua nouem musæ & Apollo citharam tenens spectaretur: non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis: ut musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud auctores: præterq̃ Ismeniam Choraulem multis fulgentibusq; uti solitũ comitã

te fabula uanitatem eius indicato in cypro: sex aureis denariis smaragdo in qua fuerat sculpta Amymōe iussisse enumerari. Et cum duo relati essent: imminuto precio: male me Hercules curatum dixisse. Multum enim detractum erat gemmæ dignitati. Hic uidetur istituisse ut omnes musicæ artis hac quoq; ostētatione censerentur: ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoq; par uideretur. Tertius q eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gemmas habuisse traditur: sed nulla peritia electas: sed sortem quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos qui sibi hanc ostentationem arrogant: ut palam sit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in Polycratis gemma quæ demonstratur illibata intactaq; ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi etiā smaragdos solitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri magni: quo uetuit in gemma se ab alio scalpi q̄ a pyrgotele non dubie clarissimo artis eius. Post cum Apollonides & cronius i gloria fuere. Quiq; diui Augusti imaginem similem expressit: qua postea principes signabant Dioscorides. Sylla dictator traditione Iugurtæ semper signauit. Est apud auctores & intercatiensem illum cuius patrem Scipio Aemylianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius effigie signasse uulgato Stilionis Præconini sale. Quidnam fuisse auctu rum eum si Scipio a patre eius interemptus esset? Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas āt in matris annulis iam indiscrete similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia absente eo amici signauere epistolas & edicta. Quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat: non infaceto lepore accipientium enigmata afferre eam sphingem. Quin etiam Mœcenatis rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitanda conuitia sphingis Alexandri magni imagine signauit.
Gemmas plures: quod peregrino appellant nomine dactylothecam: primus omnium habuit romæ priuignus Sylle Scaurus. Diuq; nulla alia fuit: donec Pompeius magnus eam quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro aliiq; eiusdem ætatis auctores confirmant: multum prælatā Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictrator sex dactylothecas in æde. Veneris genitricis cōsecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unā. Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gēmasq; mores inclinauit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argētum & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pōpeii: & natura crystalli & medicinis: & luxuria circa eam: & quando primum inuenta myrrhina: & luxuria circa ea & natura myrrhinorū quæ mentiti sunt auctores de succino. Cap. ii.

1 D uti planius noscatur: uerba ex ipsis Pompeii triumphorū actis subiiciā. Ergo tertio triūpho quem de piratis: asia: ponto: gentibusq; & regibus in septimo operis huius uolumine indicatis M. Pisone. M. Messala cons. pridie Kalendas octobris: die natalis sui egit: trāstulit alueum cū tesseris lusorium e gemmis duabus latum pedes tres: longum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedēte. In quo fuit luna aurea pōdo. xxx. milium. Lectos tricliniares tres. Vasa ex auro & gemmis abacorum nouem. Signa aurea tria. Mineruæ Martis: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circundata uite aurea. Musæum ex margaritis i cuius fastigio horologium erat. Imago. Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius probi oris uenerandiq; p cunctas gentes: illa inquam ex margaritis: seueritate uicta & ueriore luxuria q̄ triumpho. Quod profecto inter illos uiros durasset cognomē Magni: si prima uictoria sic triumphasses de margaritis Magne: tam prodiga re & fœminis reperta: quam habere gerereq; fas non sit. Hinc sic fieri tuus uultus? sic te preciosum uideri? Nonne illa similior tui est imago: quam pyrenei iugis imposuisti? Graue profecto fœdūq; probrum erat: ni uerius sit eum deorum ostentum credi oportere. Clareq; itelligi posset iam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triumphi eiusdem q̄ uerissime subiiciam Reip. datum mille talentum. Legatis & quæstoribus: qui oras maris defendissent sestertia bina milia. Cō militibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caii principis qui super omnia muliebria oculos induebat e margaritis. Et Neronis principis qui septra personis histrionum & cubicula uiatoria unionibus consternebat. Quinimmo etiam ius uidemur perdidisse corripiēdi gemmata potoria & uarie supellectilis genera annulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit? Eadem uictoria primum in urbem murrina inuexit. Primusq; Pompeius sex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit. Quæ protinus ad hominum usum transiere: abacis etiam escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei luxus. Murrino. lxxx. sestertiis empto capaci plane ad sestarios tres. Calice: potauit ex eo ante hos annos consularis ob amorem abraso eius margine ut tamen iniuria illa precium augeret. Neq; est hodie murrini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit licet æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit: ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans tyberim ore is exposita occuparent. Quod a populo ipleri canente se. Et dum pōpeianis poppeanas præludit: etiam Neroni satis erat: qui uidit tunc annumerari unius scyphi fracta membra: quæ in dolorē credo sæculi

credo sæculi inuidiamq; fortunæ tanquam Alexandri magni corpus in conditorio seruari ut ostentaren tur:placebat. T. Petronius consularis moriturus inuidia Neronis principis. ut mensam eius exhæredaret trullam murrinam.ccc. sestertiis emptam fregit. Sed nero ut par erat principem uicit omnes .ccc. sestertiis capedinem unã parando. Memorãda res tanti imperatorẽ patreq; patriæ bibisse. Oriẽs murrina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec insignibus: parthici regni. Præcipue tamẽ in carmania. Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos. Crassitudine rara quanta dictum est uasi potorio. Splendor iis sine uiribus : nitorque uerius q̃ splendor. Sed in pretio uarietas colorum: subinde circũagentibus se maculis in purpuram candoremque: & tertium ex utroque ignescente ueluti per transitum coloris purpura rubescente: aut lacte candescente. Sunt qui maxime ĩ iis laudent extremitates: & quosdam colorum repercussus: quales in cælesti arquu spectantur. Hic maculæ pingues placent. Translucere quicquam aut pallere uitium est. Item sales uerrucæq; non eminentes : sed ut in corpore etiam plerumq; sessiles. Aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit : gelu uehementiore concreto. Nec alíubi certe reperitur: q̃ ubi maxime hybernæ niues rigent: glaciemq; esse certum est: unde & nomen græci dedere. Oriens & hanc mittit. Sed idicæ nulla præfertur. Nascitur & in asia: uilissima circa alabandam & hortosiam montibus: item in cypro. Sed laudata in europæ alpium iugis. Iuba auctor est: & in quadam insula rubri maris ante arabiam sita nasci quæ neron uocetur. Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemque efossam a Pythagora Prolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in lusitania perquam mirandi ponderis immensis iugis depressis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod xenocrates tradit ephesius aratro asia & cypro excitari. Nõ eĩm inueniri in terreno: nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius ueri est quod idẽ xenocrates tradit torrentibus sæpe deportari. Sudines uero negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci. Quod certum ẽ non enim repetitur in aquosis: quãquã in regione prægelida: uel si ad uada usq; glacientur amnes: Cælesti humore paruaq; niue id fieri necesse est. ideo caloris impatiens nisi in frigido potu abdicatur. Quare sexangulis nascatur lateribus: non facile ratio inueniri potest: eo magis q; neq; mucronibus eadem species ẽ & ita absolutus est laterũ leuor: ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc uisa nobis erat: quam in capitolio Liuia augusta dicauerat: librarum circiter. l. idem Xenocrates auctor est: uas amphorale uisum. Et aliqui ex india crystallum sextariorum quattuor. Nos liquido affirmare possumus in cautibus alpium nasci adeo inuiis ut plerumq; fune pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. Infestantur plurimis uitiis: scabro: ferrugine maculosa nube: occulta aliquando uomica: praeduro fragiliq; centro & sale appellato. Est & rufa aliquibus rubigo. Aliis capillamentum rimæ simile. Hoc artifices litura occultant. Quæ uero sine uitio sunt: puras esse malunt. Aconteta appellantes : nec spumei coloris lympidæq;. Postremo uero auctoritas in pondere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corporũ non aliter utilius id fieri putare q̃ crystallina pila aduersis apposita solis radiis. Alius hic furor. IIs. cẽtum l. millibus trullam unam non ante multos annos mercatam a matrefamilias nec diuite. Item Nero amissarum rerum nũtio accepto duos calices crystalinos in suprema ira fregit illisos. Hæc fuit ratio sæculum suum punientis : ne quis alius ex iis biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mireq; ad similitudinem accessere uitrea : sed prodigii modo ut suum pretium auxerint : crystalli non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum succina optinent: eandemque omnia hæc quã gemmæ auctoritatem. Sane maiorem aliquibus de causis crystallina & murrina. Rigidi potus utraq;. In succininis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas græcorum diligentiæ. Legentes modo æque perpetiantur me de ortu eorum: cum hoc quoque intersit uitæ scire posteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaetontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta eridanum amnem quem padum uocamus. Et electrum appellatum: quoniam sol uotitatus sit clectros: plurimi poetæ dixere: primiq; ut arbitror : Eschylus: Philoxenus: Nicander: Euripides: Satyrus. Quod esse falsum Italiæ testimonio patet. Diligentiores eorum electridas insulas in mari hadriatico esse dixerunt: ad quas dilaberetur padus. Qua appellatione nullas unquam ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse in quas quicquam cursu padi deuehi possit. Nam q; Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanum esse dixit: eundemq; appellari rhodanum. Euripides rursus & Apollonius ĩ hadriatico littore confluere rhodanum & padum: faciliorem ueniam facit ignorati succini: in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æque falsum prodidere in extremis hadriatici sinus rupibus inuiis arbores stare : quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in liguria effodi dixit. Phaetontem in æthiopia Hammonis obisse. Ob id delubrrum ibi esse atque oraculum. Electrumq; gigni. Philemon fossile esse : & in scythia erui duobus locis. Candidum atque cærei coloris quod uocaretur electrum. In alio loco fuluum quod appellaretur sualternicum. Demonstratus

in frigidũ potum adicatur.

ponere ue. se.

helios.

lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncum bestiarum. E maribus fuluum & igneum: e feminis languidius atq; candidum. Alii dixere langurium: & esse in italia bestias langurias. zenothenis langas uocat easdem: & circa padum iis uitam affirmat sudines arborem quæ gignat in liguria. In eadem sentētia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britānia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis æstuarium mentonomon nomine ab oceano spatio stadiorum sexmilium. Ab hoc diei nauigatione insulam abesse abalum. Illo uere fluctibus aduehi: & esse concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo: proximisq; teutonis uendere. Huic & Timæus credidit: sed insulam basiliam uocauit Philemon negauit flāmam ab electro reddi. Nicias solis radiorum succum intelligi uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terram actos pinguem sudorē in ea parte oceani relinquere: deinde æstatibus in germanorum littora eiici. Et ægypto nasci simili modo: & uocari sacal. Item in india: gratiusq; thure esse indis. In syria quoq; fœminas uerticillos inde facere: & uocare harpaga quia folia & paleas: uestiumq; fimbras rapiat. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrrenei promontorium eiici. Quod & Xenocrates credidit: qui de iis nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asa rubas: qui tradidit iuxta atlanticum mare esse lacum cæphisida: quem mauri uocant electrum. Hūc sole excalfactum e limo dare electrum fluitans. Mnesias africæ locum sycionem appellatum: & crathin amnem ī oceanū effluente e lacu: in quo aues quas meleagridas & penelopas uocat uiuere. Ibi nasci rōne eadem qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnam hortum hesperidum esse: ex quo in stagnum cadat. Colligi uero a uirginibus hesperidum. Ctesias indis flumen esse hypobarum: quo uocabulo significetur omnia uasa ferre bona: fluere a septenirione in exortum oceanum iuxta mōtem siluestrē arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras uocari. qua appellatione significetur prædulcis suauitas. Mithridates in germaniæ littoribus esse īsulam: uocariq; eam cædron. cædri genere siluosam inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantum in italia: uerum etiam thieum uocari: a schytis uero sacrium: quoniam & ibi nascatur. Alios putare in numidia gigni. Super omnes est Sophocles tragicus poeta: quod equidem miror tanta grauitate cothurni: & præterea uitæ fama alias principe loco genitus athenis rebus gestis exercitu ducto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium meleagrum deflentium. Quod & credidisse eum: uel sperasse aliis persuaderi posse quis non miretur quamue pueritiam tam imperitam posse reperiri quæ auium ploratus annuos eredat. lachrymas ue tam grandesq; auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratum isse in indos? Quid ergo? Non multa æque fabulosa produnt poetæ? Sed hoc ea in re quæ quottidie inuehatur: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat serio quēquam dixisse: summa hominum contemptio est: & intoleranda mendaciorum impunitas.

Obsericta uet. lec.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum: & lyncurio & medicinæ. Cap. iii.

C Ertum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a germanis appellari glessum: itaq; & a nostris unam insularum ob id glessariam appelatam: Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente austrauiā a barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus: ut gummi ī cerasis: resina pineis erumpit humoris abundantia: densatur rigore uel tepore aut mari autumnali. Cum intumescens æstus rapuit ex insulis: certe ī littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur atq; considere in uado. Quod arboris succum etiam prisci nostri: credidere ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in atritu odor: & q; accensum tædæ modo ac nidore fagret. Affertur a germanis in pannoniam: mox per prouinciam. Inde ueneti primum quos græci enetos uocant rei famam fecere. Proximæ pānoniæ id accipientes circa mare hadriaticum. Pado uero ad nexa fabulæ uidetur causa hodieq; transpadanorum agrestibus fœminis: monilium uice succina gestātibus maxime decoris gratia. Sed & medicinæ. quando tonsillis creditur resistere: & faucium uitiis uario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. Centum fere. M. passuum abest a carnunto littus pannoniæ: quo id a germaniæ inuehitur percognitum nuper. Vidit enim eques romanus missus ad id comparandum a iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc commertia & littora pagrauit tanta copia enuecta: aut retia arcendis feris podium protegentia succinis nudarentur. Arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus esset e succino. Maximum pondus iis glebæ attulit. xiii. librarum. Nascit & in india certum est. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: polirią; adipe suis lactentis incoctum. Liquidum primo destillare argumēto sunt quædā intus trāslucentia: ut fornicæ aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo: non est dubium: & inclusas indurescenti Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec tetris pretium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis etiamnum amplior translucentibus: præterquam si nimio ardore flagrēt: imaginemq; igneam inesse: non ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorum seuo & anchusæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum accepta ui caloris attrahunt ī se paleas & folia arida, ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; succini oleo addito flagtant

Maxime prouinciā uet. lec.

nec Cereis ant. lec.

addito flagrant dilucidius diutiusq; q̄ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hominis quanuis parua effigies uiuorum hominum uigentiumq; prætia superet: prorsus ut castigatio una non sit satis. In corinthiis æs placet auro argentoq; mixtum: in cælatis ars et ingenia. Murrinorum et crystallinorum diximus gratiam. Vniones ꝙ capite circunferuntur: gemmæ digitis. In omnibus deniq; aliis uitiis ostentatio aut usus placet. In succinis deliciarum tantum conscientia. Domitius Nero in cæteris uicæ suæ portentis capillos quoq; coniugis suæ Poppeæ ī hoc nomē adoptauerat quodam etiā carmine succinos appellando. Et quoniam nullis uitiis desunt pretiosa nomina ex eo tertius hic quidem colos cœpit expeti a matronis. Vsus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus alligari Amuleti ratione prodest. Callistratus & cuicunq; ætati contra lymphationes prodesse tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit appellando chrysolectrum quasi coloris aurei: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimum ignium: et si iuxta fuerint celerrime ardescens. Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac rosaceo aurium uitiis. Et si cum melle attico conteratur: oculorum quoq; obscuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per se farina eius sumpta: uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiam gēmis quæ sunt translucidæ: adulterandi magnum habent locum: maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tingātur. De lyncurio proxime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egestam terra protinus bestia operiente eam: quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem scalpiq;. Nec folia tātum aut stramenta ad se rapere: sed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidem et Theophrastus credidit. Ergo falsum id totum arbitror. Nec uisam in æuo nostro gemmam ullā ea appellatione. Et quod de medicina simul proditur calculos uesicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibatur: aut si portetᷓ. Et tamen nunc gemmarum cōfessa dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus: sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magoꝝ infanda uanitas: quādo illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis. Cap. iiii.

m Aximum in rebus humanis non solum inter gemmas pretium habet adamas: diu non nisi regibus & iis admodū paucis cognitus: unus modo ī metallis repertus: perq̄ raro comes auri: nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in æthiopum tantum metallis inueniri existimauere: inter delubrum Mercurii atq; insulā meroen dixeruntq; non ampliorē cucumeris semine aut colore dissimilem inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis: sed quadam crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt. Et laterum sexangulo leuore turbinatus in mucronem: aut duabus contrariis partibus quo magis miremur: ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabibcus: minor tantum. Similiter & nascens cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehēduntur: ita respuentes ictum: ut ferrū utrinq; dissultet: incudesq; etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est: simulq; ignium uictrix natura: et nunq̄ incalescens. Vnde et nomen indomita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: quod est mili magnitudine. Alterum macedonicum in philippico auro repertum: & hic est cucumi semine par. Post hos cyprius uocatur in cypro repertus uergēs in æreū colorē. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hūc est siderites ferrei splendoris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur: & alio adamante perforari potest. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nominis tantum auctoritatem habent. Idq; quod totis uoluminibus his docere & mandare conati sumus de discordia rerum concordiaq;: quā antipathiā ac sympathiam appellauere græci non aliter clarius intelligi potest. Siquidem illa inuicta uis duarū uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; contemptrix hircino rumpitur sanguine: ac ne aliter q̄ recenti calidoque macerata: & sic quoq; multis ictibus: tunc etiam præterquam eximias incudes malleosq; ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentum. Quoue casu repertum. Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti: & in fœdissimo animalium omnium? Profecto muneris talis inuentio hominis ē. Nec quærenda in ulla parte naturæ ratio: sed uoluntas. Vt cum fœliciter rumpere contingit: in tam paruas frangantur crustas: ut cerni uix possint. Expetuntur a scalptoribus: ferroq; includuntur: nullam non duriciam ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum: ut iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehēderit: rapiat: atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit: & lymphationes abigit: metusq; natos expellit a mēte: ob id quidam eum anchiten uocauere. Metrodorus Scepsius: in eadem germania in baltia insula nasci in qua & succinum quod equidem legerim: solus dicit: & præfert arabicis. Quod falsum esse quis dubitet? Proximum apud nos indicis arabicisq; margaritis pretium est: de quibus in nouo diximus uolumine inter res marinas.

noctis.
Anachitē.
Anacitin
basilia.

De smaragdi generibus: & gemmis uiridibus & translucidis. Cap. v.

t Ertia auctoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis: nullius coloris aspectus iucundior est. Nam hærbas quoq; uirentes frondesq; haud despectamus. Smaragdos uero tanto libenti us: quoniam nihil omnino uiridius comparatum illis uiret. præterea soli gemmarum contuitu oculos implent: nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata aspectu smaragdi recreatur acies. Scal pentibusq; gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita uiridi lenitate lassitudinem mulcent. Præ terea longinquo amplificantur uisu: inficientes circa se repercussum aera non sole mutati: non umbra: non lucernis: semperq; sensim radiantes: & uisum admittentes: ad crassitudinē sui facilitate translucida. Quod etiam in aquis non fit. Iidem plerumq; & concaui ut uisum colligant. Quapropter decreto homi nū iis parcitur scalpi uetitis. Quanq̄ scythicorum ægyptiorūq; tanta durities est: ut nequeant uulnerari. Quo℞ uero corpus extensum est: eadē qua specula ratione supini imagines re℞ reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eo℞ duodecim nobilissimi scythici ab ea gente ī qua reperiunť: appellati. Nullis maior austeritas: nec minus uitii. Et quantum smaragdi a gemmis distāt: tātum scythici a cæteris smaragdis. Proximā laudem habent sicut & sedem bactriani: quos in cōmissuris saxorum colligere dicuntur etesiis flantibus. Tunc enī tellure internitent: quia iis uētis maxime harenæ mouentur. Sed hos minores multo scythicis esse tradunt. Tertium locum ægyptii habent qui eruunť circa copton oppidum thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniuntur. Quapropter principatum ex iis ægyptii optinent: dosq; eorum & ut in colore liquido nec diluto: uerum ex humido pinguiq; quaq; respiciatur imitante translucidum mare: pariterq; translucet & nitet: hoc est co lorem expellit: & aciē recipit. Ferunt & in ea insula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis ita radiantibus etiā in gurgitem ut teriti instrumēta refugerēt thinni: diu mirantibus nouitatem piscatoribus: donec mutauere oculis gemmas. Sed & uitia demonstrari opor tet reperta. Sunt quidem omnium eadem Quædam tamen nationum peculiaria: sicut in homine. Ergo cyprii uarie glauci: magisq; ac minus in eodem smaragdo aliis partibus tenorem illum scythicæ austerita tis non semper custodiunt. Ad hoc quibusdam intercurrit umbra surdusq; fit colos qui improbatur: eti am dilutior Hincq; genera distinguuntur. Et sunt aliqui obscuri: quos uocant cæcos. Alii densi nec e liq do translucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud est hoc quam umbra de qua diximus. Nube cula enim albicantis est uitium cum uiridis non pertrāsit aspectus: sed aut intus occurrit: aut excipit in fine uisum candor. Hæc coloris uitia: ista corporis capillamentum sal plumbago. Ab iis æthiopici laudā tur a copto dierum trium itinere: ut auctor est Iuba: acriter uirides: sed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere posuit hermieos & persicos. Illos extumescentes pinguiter: persicos uero nō translucidos: sed iucundi tenoris. Visum implere quem non admittant. Felium pantherarumq; oculis si miles. Nanq; & illos radiare nec perspici. Eosdem in sole hebetari: umbris refulgere: & lōgius q̄ cæteros nitere. Omnium horum etiamnum uitium ꝙ felis colorem aut aeris habent. In sole dilucidi quidem ac liquidi: sed non uirides: Hæc uitia & atticis maxime sentiuntur in argentariis metallis repertis: in loco q thoricos uocatur: semper minus pingues et e longinquo speciosiores. Frequens et iis plumbago: hoc est ut in sole plumbei uideantur. Illudq; peculiare: ꝙ quidam ex iis senescunt: paulatim uiriditate euanida: & sole læduntur. Post hos medici plurimum uiriditatis habent interdum & e saphyro. Ii sunt fluctuosi: & rerum imagines complexi ut uerbi gratia papauerum aut auium pinnarumq; uel catulorum aut simili um. Qui non omnino uirides nascuntur: uino & oleo meliores fiunt. Neq; est aliorum magnitudo am plior. Carchedonii nescio an in totum exoleuerint: postq̄ metalla æris ibi defecerunt: & semper tamen ui lissimi fuere minimiq;. Iidem fragiles sed colore incerti & uirentium in caudis pauonum columbarumq; collo plumis similes: ad inclinationem magis aut minus lucidi. Venosi quidem: squāmosiq;. Peculiare erat in his uitium sarcion appellatum. Hoc est quædam gemmæ caro. Mox iuxta carchedonem in qua legebatur: smaragdites uocatus est. Iuba est auctor smaragdum quem cholan uocāt: in arabia ædificio℞ ornamentis īcludi. Et lapidē quē alabastritē ægyptii uocāt. Cōplures uero e proximo laconicos ī taygeto monte erui medicis similes: & alios in sicilia. Inseritur smaragdis et quæ uocatur tanos: e persis ueniens gemma ingrate uiridis: atq; intus sordida. Item chalcosmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theo phractus tradit: ægyptio℞ cōmentariis reperiri: regi eorum a rege babylonio missum smaragdum mu nere. iiii. cubitorū lōgitudine et triū latitudine. Et fuisse apud eos ī Iouis delubro obeliscū e quattuor sma ragdis. xl. cubito℞ lōgitudine. Latitudine uero in una parte quattuor: et ī altera parte duorum. Se autē scribente esse in tyro Herculis templo stantē Pilam e smaragdo: nisi potius pseudo smaragdus sit. Nam et hoc genus reperiri: et in cypro inuentum ex dimidia parte smaragdum: ex dimidia iaspidem: nondum humore in totum transfigurato. Appion cognominatus Plistonices: paulo ante scriptum reliquit: esse etiamnūc in labyrintho ægypti colosseum Serapin e smaragdo nouem cubitorum. Eandem multis na turā aut certe similē habere berylli uidentur: ī india originē habētes: raro alibi repertos. Poliunť omnes sexangula figura artificū ingeniis: quoniā hebescunt: ni color surdus repercussu angulo℞ excitetur. Aliter

enim politi

enim politi non habent fulgorem eundem. Probatissimi sunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitātur. Proximi qui uocantur chrysoberylli: et sunt paulo pallidiores: sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius: et a quibusdam proprii generis existimatur: uocaturq; chrysoprasus. Quarto loco numerantur hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocāt. Post eos autem cerini. Ac deinde oleagini: hoc est colore olei. Postremi chrystallis fere similes. Hi capillamenta habent: sordesq; alioquin euanidi: quæ sunt omnium uitia. Indi mire gaudēt longitudine eorum: solosq; gemmarum esse prædicant: qui carere auro malint: et ob id perforatos elephantorum setis religant. Et alios cōuenit non oportere perforari quorum sit absoluta bonitas umbilicis statim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̄ gemmas: quoniam est summa commendatio in longitudine. Quidam et angulosos putant statim nasci: et perforatos gratiores fieri medulla candoris exemplā: additoq; auro repercussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in smaragdis et pterygia. In nostro orbe aliquando circa pontum inueniri putantur. Indi et alias quidem gemmas crystallo inuento adulterare reppererunt: sed præcipue beryllos. Crystallū tingendo adúl. ant. ex.

De opali generibus et uitiis et experimentis: et uariis gemmis. Cap. vi

m Inimum: iidemq; plurimum ab iis differunt opali smaragdis tantum cedentes. India solum et horum est mater. Atq; ideo eis preciosissimam gloriam compositores gemmarum et maxime inenarrabilē difficultatem dederunt. Est enim in iis carbunculi tenuior ignis. Est amethysti fulgens purpura. Est smaragdi uirens mare: et cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii summo fulgoris augumento colores pigmentorum æquauere. Alii sulphuris ardentem flammam: aut etiā ignis oleo accensi. Magnitudo nucem auellanam æquat: insigni apud nos hystoria. Siquidem extat hodieq; huius generis gemma: propter quam ab Antonio proscriptus Nonius senator est filius Strumæ Nonii eius: quem Catullus poeta in sella curuli uisum indigne tulit. Auusq; Seruilii Noniani quem consulem uidimus. Illeq; proscriptus fugiens hunc e fortunis suis omnibus annulum abstulit secum. Quem certum est sestertiis. xx. milibus æstimatū. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmam proscribentis. Nec minor Nonii contumacia proscriptionem suam amantis cum etiam feræ abrosas partes corporis relinquant bestiæ propter quas se periclitari sciant. Vitia opali: si color in flore herbæ quæ uocatur heliotropium exeat aut crystallum: aut grandinem. Si sal interueniat aut scabricia: aut cuncta oculis occursantia: nullosq; magis india similitudine discreta uitro adulterat. Experimentum in sole tātum. Falsis enim contra radios libratis digyto a police: unus atq; idem translucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde uariat: et plus huc illucq; spargit: et fulgor lucis in digytos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam pleriq; appellauere pæderota. Sunt et qui priuatum eius genus faciunt: sangenonq; ab indis uocari dicunt. Tradunt̄ nasci & in ægypto et in arabia: et uilissimi in ponto. Item in galatia ac thaso et cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet: raro non scaber. Summa coloris ex aere & purpura constat. Viriditas smaragdi deest. Constatq; mellior ille color: cuius fulgor uini colore fuscatur: q̄ qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit mulierum maxime senatuscon. Minus certa sunt de quibus & uiri iudicant. Singulorum enim libido singulis pretia facit: & præcipue regū. Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonycas. Primus autem romanorum sardonycæ usus est prior. Africans: ut tradit Demostratus. Et inde romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyces olim ut ex nomine ipso apparet intelligebantur candore in sarda: hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito & utroq; translucido. Talesque esse indicas tradunt Ismenias. Demonstratus: Xenothemis: Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ traluceant cæcas appellantes: quæ nunc nomē abstulere. Nullo sardarum uestigio arabicæ sunt cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitante: & unguem: creditum enim candido pingi. Nec sine quadam spe purpuræ candore in minium transeunte. Has indis nō habitas in honore Zenothemis scribit tantæ alias magnitudinis: ut inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio quoniam solæ prope gemmarum scalptæ ceram non auferrent. Persuasimus deinde & indis ut ipsi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantum in collo. Et hoc est nunc indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atq; non gracili: neq; in recessu gemmæ aut in deiectu renitente: sed in ipsis umbonibus nitente. Præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc in indicis cæreum: aut corneum inuenitur: etiam circuli albi: quædam in iis cælestis arquus anhelatio est. Superficies uero locustarum maris crustis rubentior. Iam mellæ aut feculentæ (hoc enim nomen est uitio) improbantur: & si zona alba fundat se nō colligat. Simili modo si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt & armeniacæ ut cæteræ improbandæ: sed pallida zona. Exponenda est & onycis ipsius natura propter nominis societatem hoc in gemmam transilit: & a lapide ex carmania. Sudines dicit ī gemma esse candorem unguis humani similitudine. Item chrysolithi colorem & sarde & iaspidis Zenothe-

Argumento

Quæ non tral.

Vngue minium ue. lec.

mis indicam onycem plures habere uarietates: igneam: nigram corneam: cingentibus candidis uenis oculi modo interuenientibus: quarundam oculis obliquis uenis. Sotacus & arabicam onycē tradit. Sed eam a cæteris distare q indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusue: aliter q̄ in sardonyce indica. Illic enim momentum esse: hic circulum. Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnosas eē īdicas: parte carbūculi: pte chrysolithi & amethysti. Totūq; id genus abdicat. Verā autē onycem plurimas uariasq; cum lacteis zonis habere uenas omnium in transitu colore inenarrabili: & in unum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differenda est diuiduæ ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gemmarum ardentium natura indicanda.

De generibus carbunculorum: & uitiis & experimentis: & gemmis ardentibus. Cap.vii.

Apiroti uel acausti — Principatum habent carbunculi: a similitudine ignium appellati: cum ipsi non sentiant ignes: ob id a quibusdam apyrustæ uocati. Horum genera: indici & garamātici: quos & carchedonios uocauere: propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabandicos in orthosiaca caute nascentes. Sed qui perficiantur Alabandes. Præterea in omni genere masculi appellantur acriores: at fœminæ languidius refulgentes. In masculis quoq; obseruāt liquidioris alios flammæ: nigrioris alios: & quosdam lucidius: ac magis cæteris in sole flagrantes. Optimos uero amethystizontas: hoc est quorum extremus igniculus in amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syrtitas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq; maxime solis repercussu. Satyrus indicos non esse claros dicit: ac plerumq; sordidos: ac semper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucemq; non emittentes: sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorē carbunculi debere candidū esse posuit extremo uisu nubilantem: & si ita attollatur: exardescentem: ob id a plerisq; hunc carbunculum candidum uocari.

Liuicōtas. — Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse. Indicos etiam minus sexrarii unius mensura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse: sed igne uel sole & inclinatione acrius q̄ cæteros excitari. Eosdem umbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flammeos. Contra radios solis & scintillare. Cæras signantibus iis liquescere quanuis in opaco. Multi indicos carchedonis candidiores esse: & e diuerso inclinatione hebetari scripsere. Etiamnum in carchedoniis maribus stellas intus ardere. Fœminas uniuersum fulgorem fundere extra se. Abandicos cæteris nigriores esse scabrosq;. Nascuntur & in thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophrastus auctor est & in orchomeno archadiæ inueniri & in chio. Illos nigriores: e quibus & specula fieri. Esse

Corithios theo. — & troezenios uarios interuenientibus maculis albis. Item corynthios ex pallidiore candidos Massilia quoq; importari. Bocchus & Vlyxippone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius: q̄ discernere hæc genera: tanta est in iis occasio artis: subditis p quæ transflucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere: totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur uitro simillimæ. Sed cote deprehenduntur: sicut aliæ gemmæ factitiæ. Mollior enim materia & fragilis & centrosa scobe deprehenduntur & pondere: quod mnius est uitreis: aliquando & pustulis argenti modo relucentibus. Est & anthracitis appellata: in thesprotia fossilis: carbonibus similis. Falsum arbitror quod & in lyguria nasci tradiderunt: nisi forte tunc nascebantur. Esse in iis & præcincti candida uena traduntur: horumq; igneus color ut superiorum est. Peculiare quidē q iactati in ignem uelut itermortui extinguntur. Contra aquis perfusi exardescunt. Cognata est huic sandastros: quam aliqui garamantiten uocant nascitur in india loco eiusdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uersa. Commendatio summa q uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ: semper in corpore nunq̄ in cute. Accidit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus: quoniam fere stellarum hyadum & numero & dispositione stellantur. Ob hoc chaldeis in cerimoniis habitæ & hic mares austeritas distinguit quodam uigore apposita tyngens. Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma: alliciens magis q̄ accendens. Sunt qui præferant arabicas indicis. Tumidæq; chrysolito illas similes dicunt. Ismenias uero negat polliri sandastros propter teneritatem: & ob id in magno errore sunt: qui sandareson uocant. Inter omnes constat: quantum numero stellarum accedat: tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis. Sandaser quod Nicanor sandaserion uocauit: alii sandaseron. Quidam uero hanc sandastron: illam sandareson: in india nascentem illam quoq; & loci nomen custodientem. Mali coloreaut olei uiridis: omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lichnites appellata a lucernarum accensarum præcipua gratia. Nascitur circa orthosiam totaq; caria ac uicinis locis. Sed probatissima in indis. Quam quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radies. Alteram quæ cocco: a sole excalfactas: aut digytorum attritu: paleas & cartharum fila ad se rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur: q̄q̄ multo uilior prædictis. Nasciturr apud nasamonas in montibus: ut incolæ putant: hymbre diuino. Inuenitur ad

uenitur ad repercussum lunæ: maxime plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in ægypto circa thebas nasci tradidit: fragiles: uenenosas: morienti carboni similes. Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt: partemq; ceræ i signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima: quæ nomen cum sardonyce communicauit. Ipsa gemma uulgaris: et primum sardibus reperta. Sed laudatissima circa babyloniam cum lapidicinæ quædam aperirentur: hærens in saxi corde. Hocq; modo metallum apud persas defecisse traditur. Sed i ueniunt cōpluribus aliis locis: sicut in epiphyra et asso in india triū generū rubrū: & quod demium uocant a pinguedine: tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ prelucent crassiores sunt arabicæ. Inueniuntur & circa leucada epiri: & circa ægyptum quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent. Fœminæ pinguiores sunt: & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menandrum & philemonem fabulæ superbiunt. Nec ullæ translucenti tardius suffuso humore hebetantur: oleoq; magis q̄ alio liquore. Damnātur ex iis melleæ & ualidius testaceæ.

In epiri asso uel in epiro et asso: in ida.

De generibus topatii & callaite: & de gemmis uiridibus non translucentibus. Cap. viii.

Gregia etiamnum topatio gloria est: suo uirenti genere: & cum reperta est prælatæ omnibus. Id accidit in arabiæ insula: quæ chytis uocatur. In qua troglodytæ prædones: cum diutius fame & tempestate pressi hærbas radicesq; effoderent: eruerunt topation. Hæc Archelai sententia est. Iuba topation insulam in rubro mari a cōtinente stadiis. ccc. abesse tradit: nebulosam: & ideo quæsitam sæpe a nauigantibus: ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim troglodytarum lingua significationem habere quærendi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ: quæ fuit mater sequentis Ptolemæi a Philemone præfecto regis ac mire placuisse: & inde factam statuam Arsinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quattuor cubitorum sacratam in delubro quod aureum cognominabatur. Recentissimi auctores & circa thebaidis alabastre oppidū nasci dicūt. Et duo eius genera faciūt prasoidē: atq; chrysopterō similē chrysoprasio: eius enī tota similitudo ad sucū porri dirigitur. Est autē āplissima gēmarū. Eadē sola nobilium limam sentit. Cæteræ saxo & cote poliuntur. Hæc & usu atteritur. Comitatur eam similitudine propior: q̄ auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post auersa indiæ apud icolas caucasi mōtis phicaros ac asdathas amplitudine conspicua: sed fistulosa ac sordium plena. Sincærior multo præstantiorq; in germania. Vtrobiq; autem in rupibus inuiis & gelidis: oculi figura extuberans: leuiterq; adhærens: nec ut annata petris: sed ut apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedum equestres populos tædet: simul et periculum terret. Ergo euntes e longinquo incessunt: & cum toto musco excutiunt. Hoc uectigal hocq; gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt. Is census: hæc gloria a pueritia deiectorum numerum prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras. Multi in secundo nullas. Et quidem callaides tali sectura formantur: alias fragiles. Optimus color smaragdi ut tamen apparet ex alieno est q̄ placeant. Inclusæ decorantur auro. Aurumq; nullæ magis decēt. Quæ sunt earum pulchriores: oleo: unguento: et etiam mero colorem deperdunt. Viliores constantius repræsentant: neq; est mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicunt in nidis auium quas melanchoryphos uocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Viliori est turbæ prasius. Cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium uirgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasius porri sucum & ipsa referente: sed & paulum declinans a topatio in aurum. Huic & amplitudo ea est: ut cymbia etiam ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat & nilion fulgoris si ante habeas breuis: et cum intueare fallacis. Sudines uero dicit & in syuero atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topatii: aut aliquando melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit: & in littoribus amnis quem nilum uocauimus: & inde nomen trahere. Non translucet molochites spissius uirens: a colore maluæ nomine accepto: reddendis laudata signis: & infantium custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret: & sæpe translucet iaspis: etiam si uictus a multis antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes Smaragdo similem indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguemq;. Persæ aeri similē ob id uocatur aerizusa talis. Et iaspis est cærulea circa thermodoontē amnem. In phyrgia purpurea. In cappadocia ex purpurea cærulea: atq; non refulgens. Thracia indicæ similem mittit. Chalcidia turbidā. Sed minus refert nationes q̄ bonitates distinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicq̄ habet secunda quæ rosæ: tertia quæ smaragdi. Singulis autem græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocat boria cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa: quæ uocatur aerizusa. Similis est & sardæ imitata & uiolas. Non minus multæ species reliquæ: sed oēs i uitio: ceruleæ aut crystallo similes: aut myxis. Itē terebynthizusa in ꝓprio uti arbitror cognomine: uelut e multis eiusdē generis composita gēmis. Quāobrem præstantiores funda clauduntur: idest patētes nec præterq̄ margines auro amplectēte. Vitium est & breuis in iis nitor & longe splendēs: & sal: & omnia quæ in cæteris.

Charmania. pius.

phlegmati Dios.

Et uitro adulterantur: quod manifestum fit: cum extra fulgorem spargunt: atq; non in se continent: nec i diuersa quæ sphragidas uocant. Publico gēmarum dominio in iis tātum dato: quoniam optime signēt.

De Iaspidum generibus. Cap. ix.

Otus uero oriens pro amuletis traditur gestare eam: quæ ex iis smaragdo similis est: e petra p t trāsuersum linea alba præcingitur: & grammatias uocatur. Quæ pluribus polygrāmos. Libet obiter uanitatē magicā hic quoq; coarguere: qm̄ hanc concionātibus utilē esse ꝓdiderunt. Est & onychipūcta. quæ iaspōyx uocat᷑: & nubē cōplexa: & niues imitata: quæ stellata rutilis pūctis ē: & sali megarico similis: & ueluti fumo īfecta: quæ capnias uocatur Magnitudinē iaspidis. xi. unciaꝝ uidimus: formatāq; inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per se cyaneo gratia accomodato paulo ante iaspidis nomine: colore cæruleo. Optima scythica: dein cypria: postremo ægyptia. Adulteratur maxime tinctura: idq; in gloria regis ægyptii adscribitur: qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hæc ī mares fœminasq;. Inest aliquando & aureus puluis nō qualis in sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis col lucet. Ceruleæ & sapphiri raroq; cum purpura. Optimæ apud medos: nusq̄ tamen perlucidæ. Præterea inutiles scalpturæ interuenientibus crystallinis centris. Quæ uero sunt ex iis cyanei coloris: mares existimātur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur: & ab his discedentibus. Principatum amethysti indicæ tenēt. Sed in arabia ex ea quoq; parte quæ finitima syriæ petræa uocatur: & in armenia minore. & in ægypto: & in galatia reperiuntur. Sordidissimæ autem atq; uilissimæ in tharso & cypro. Causam nominis afferūt ꝙ usq; ad uini colorem accedens: prius q̄ eum digustet: in uiolam desinit. Fulgorq; quidam in illa purpuræ non ex toto igneus: sed in uini colorem deficiens. Perlucent autem omnes uiolaceo colore: scalpturis faciles. Indicæ absolutum purpuræ colorem habent. Ad hancq; tingentium officinæ dirigunt uota. Fundit autem eum aspectu leniter blandum: neq; ī oculos ut carbunculi uibrat. Alterum earum genus descēdit ad hyacinthos. Hūc colorem indi sacron uocant: talem gemmam sacodion. Dilutior uero ex eodem sapinos uocatur. Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ. Quartum genus colorem uini habet. Quintum ad uiciniam crystalli descendit albicante purpuræ deiectu Hoc & minime probatur: quando præcellens debet esse in suspectu uelut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmam: quod maxime uidetur decere & spetie & colore extremo gemmæ. Magorum uanitas resistere ebrietati eas promittit: & inde appellatas. Et præterea si lunæ nomen ac solis scribatur in iis: atq; ita suspendantur collo e capillis cynocephali uel plumis hirundinis: resistere ueneficiis. Iam uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinē auertere quoq; ac similia prospere & locustas: præcatione addita: quam demonstrant. Nam e smaragdis quoq; similia ꝓmisere: si aquilæ scalperent᷑: aut scarabei. Quæ quidē scripsisse eos nō sine cōtēptu & irrisu generis humani arbitror. Multū ab ea distat hyacinthos: tamē e uicino descēdens. Differētia hæc ꝙ ille emicans in amethysto fulgor uiolaceus dilut9 est ī hyacintho. Primo quoq; aspectu gratus: euanescit anteq̄ satiet: adeoq; non implet oculos: ut pene nō attingat: marcescens celerius nois sui flore. Hyacinthos æthiopia mittit & chrysolitos: aureo colore translucentes. Preferuntur iis indicæ. Et si uarie non sint: bactrianæ. Deterrimæ autem arabicæ: quoniam turbidæ sunt & uariæ: & fulgoris interpellati nubilo maculaꝝ: etiam quæ lympidis contigere: ueluti scobe sua refertæ. Optimæ uero sunt: quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur aurichalchum. Tametsi iam expertes gēmarū usu appellantur aliq & chryselectri in colorem electri declinantes: matutinus aspectus iucundior. Ponticas deprehendit leuitas. Quædam ī iis duræ sunt ruffæq;: quædam molles & sordidæ. Boccus auctor est & in hispania repertas: quo in loco crystallū dicit ad libramentum aquæ puteis defossis inde erutam Et chrysoliton. xii. pondo a se uisam. Fiunt & leucochrysi: interueniēte cādida uena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & uitreis similes: ueluti croco refulgentes. Vitreæ uero in uisu discerni non possint. Tactus autē deprehendit tepidior in uitreis. In eodem genere sunt melichrysi: ueluti p auꝝ sincæro melle translucente quas india mittit: q̄q̄ ad iniuriam fragiles. Eadem & xystion parit plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pæderos: q̄q̄ potest quæri: an in colore numerari debeat totiēs iactari per alienas pulchritudines nominis: adeo decoris prærogatiua in uocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt enim in translucidā crystallum uiridis suo modo aer simulq; purpura: & quidā uini aureus nitor: semper extremus in uisu sed purpura coronatus madere singulis uidet᷑ his & pariter omnibus. Nec gēmaꝝ ulla est liqdior capiti iucūda: suauis & oculis. Laudatissima est ī idis: apud quos argenō uocat᷑. Proxima apud ægyptios: ubi senites. Tertia ī arabia: ueꝝ scabra Mollius radiat pōtica & asiatica. Ipsæ uero molliores sunt: callatica: & tragica: & cypria. Vitia eaꝝ langor: aut alienis turbari coloribus: & quæ cæterarum. Proxima candicantiū est asteria principatū habens ꝓprietate naturæ: ꝙ inclusam lucē pupillæ modo quādā cōtinet: ac transfundit cū inclinatione uelut intus ābulantē ex alio atq; alio loco reddēs: eadēq; cōtraria soli regerēs cādicātis radios: unde & nomē accepit difficilis ad cælādū. Indicæ præfert᷑ ī carmania nata. Similiter cādida est quæ uocat᷑ astrios crystallo

propinquans

Theo. hæc ipsa de cyano luto nō gemma.

propinquãs in india nascens: & in pallenes littoribus: intus a centro cui stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam causa nominis reddunt ꝙ astris opposita fulgorem rapiat: ac regerat. Optima in carmania gigni nullãq; minus obnoxiam uitio. Cerauniam enim uocari quæ sit deterior: Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroiten: mirasq; laudes eius in magicis Zoroastrem cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse: & radiare cãdido ut solẽ. Est inter candidas & quæ ceraunia uocatur: fulgorem syderum rapiens. Ipsa crystallina splendoris cærulei in carmania nascens. Albam esse zenothemis fatetur: sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam eam: quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ: nigras: rubentesq;. Ac similes eas eẽ securibus. Per illas quæ nigræ sunt & rotundæ urbes expugnari & classes. easq; betulos uocari. Quæ uero longe sunt cerauneas. Faciunt & aliam raram admodum: & parthorum magis quæsitam: quoniam non alibi inueniatur: q̃ in loco fulmine icto. Proximum cerauniæ nomen apud eos habet: quæ appellatur iris. Effoditur ĩ quadã insula rubri maris: quæ distat a beronice urbe. lx. milia passuum: cætera sui parte crystallus. Itaq; quidam radicem crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nam sub tecto percussa sole: species & colores arquus cælestis in proximos parietes eiaculatur: subinde mutans magnaque uarietate ammirationem sui augens. Sexangulam esse ut crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inequalibus dicũt. In sole aperto proiectas: radios in se recãdentes discutere: Aliquas uero ante se proiecto nitore: adiacẽtia illustrare. Colores uero nõ nisi ex opaco reddunt: nec ut ipsæ habeant: sed ut repercussu parietem illidant: optimaq; quæ maximos arquus facit: simillimosq; cælestibus. Est & alia iris ceræ similis: & prædura. Quam Horus crematam tusamq; ad ichneumonum morsus remedio esse. Nasci autem in perside tradit. Similis est aspectu: sed non eiusdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq; macula in transuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorũ principalium gemmis: reliquas litterarum ordinem explicabimus. Cætera.

De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem. Cap. x.

a Chates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum in sicilia iuxta flumen eiusdem nominis: postea plurimis locis: excedens amplitudine numerosa: uarietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phaspachates. cerachates: sardachates: hæmachates: leucachates: dendrachates: uelut arbuscula insignis. Antachates cum uritur myrrham redolens. Coraloachates guttis aureis sapphiri modo distincta: qualis copiosissima in creta sacra appellata. Putãteam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in siculis utiq; crediderim: quoniam primũ eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt enim species fluminum nemorũ & iumẽtorum: etiam ederæ & staticula: & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitimq; sedant in os additæ. Phrigiæ uiridia non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis: & albis. Et hæ quoq; contra serpentes ualidæ. Eademq; auctoritas & cypriis est. Sunt etiam qui maxime probent uitream perspicuitatem in his. Reperiuntur & in thracia circa oetham. Et in parnaso: & lesbo: ac messenæ: similes limitũ floribus & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli similes potentiã habere contra scorpiones dicuntur. In persis uero suffitu earum tempestates auerti: & præterea flumina sisti. Argumẽtum esse si inferuentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut prosint leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli similem abhominantur: discordialem domibus. Eam uero quæ unius coloris sit inuictam athletis esse. Argumentum eius ꝙ in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta: unum colorem ex omnibus faciat minii. Acopis nitro similis est: pumicosa aureis guttis stellata. Cum hac oleũ subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit Alabastrites nascitur in alabastro ægypti: & in syriæ damasco candore intercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum fossili sale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias uocant in uentriculis gallinaceorum inuentas cristallina specie: magnitudine fabæ. Quibus Milonem trotoniensem usum in certaminibus inuictum fuisse: uideri uolunt. Androdamas argenti nitorẽ habet ut adamas: quadrata: & semp tessellis similis magnis: putantq; nomẽ impositũ ab eo: ꝙ impetus hominũ: & iracundias domet. Eadẽ sit an alia argyrodamas: auctores non explicant. Antipathes nigra nõ trãslucet. Experimentũ eius si coquat̃ ĩ lacte facit enim hoc myrrhæ simile immissa. Eamq; cõtra effascinationes auxiliari magi uolũt. Arabica ebori simillima ẽ & hoc uideret̃: nisi abnueret duricia. Quãq; putãt cõtra dolores neruoꝝ ꝓdesse habentibus. Aromaticis & ipsa ĩ arabia tradit̃ gigni. Sed & ĩ ægypto circa pisas ubiq; lapidosa: & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Asbestos in arcadiæ montibus nascitur: coloris ferrei: Aspilatẽ: Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eã oportere cameli fimo plenicis alligari. Inueniriq; ĩ nido arabicaꝝ alitum. Et aliã eodẽ Etiam esse da & staticula.

nomine ibi in leucopetra nasci argentei coloris contra lymphatum habendā. Atizoem in india & persidis
acidiæ monte nasci tradit argenteo nitore fulgētem: magnitudine trium digitoꝝ ad lenticulæ figurā odo
ris iucūdi: necessariam magis regē constituentibus. Augites multis nō alia uidet̃ esse q̃ quæ calais. Am-
phitane alio noīe appellat̃ chrysocolla in indiæ parte: ubi formicæ eruūt auꝝ: in qua inuenitur auro simi
lis: quadrata figura: affirmaturq; natura eius quæ magnetis: nisi ꝙ augere quoq; aurum traditur. Aphro

Agere.

disiace ex candida rufa est. Apistos septenis diebus calorem tenet excalfacta igni nigra ac ponderosa disti
guentibus eam uenis rubentibus. putant prodesse contra frigora. Agyptillam Iacchus intelligit ꝑ album
sarda: nigraq; uena transeunte. Vulgus aūt in nigra radice cæruleā facit. Balanitæ genera duo habent sub
uirides: & corinthii æris similitudine. Illa a copto. Hæc ex troglodytica regione ueniunt medias secante
flammea uena. Batracchitas mittit & coptos. Vnam ranæ similē colore. Alterā ebori. Tertiā rubētis e ni
gro. Baptes mollis: alioquin odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram e medio aureo
fulgore lucentem. Hæc pp suam speciem: sacratissimo assyriorum deo dicatur. Aliam autem quam be-
lum uocant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine uitrea specie. Baroptenus:
siue botrypes nigra: sanguineis & albis nodis alligata dicit̃: ueluti portētosa. Botrytes alia nigra ē: alia pā
pinea incipienti uuæ similis Bostrychitem Zoroastres uocat crinibus mulieꝝ similiorē. Bucardia bubu-
lo cordi similis: babylone tantum nascitur. Brontia capitibus testudinū similis: & cū tonitruis cadit (ut

Calamites uet. lec.

putāt) & fulmine tacta restinguit: si credimus. Bolæ nimbo īueniuntur glebæ similitudīe. Cheramydes
eadem esset quam ostracitem uocant: nisi ꝙ hanc cæruleæ interdum bullæ cingunt. Calais saphirum imi
tatur: candidior & littoroso mari similis. Capnites quibusdam uidetur suum genus habere plurimis spi-

Calaites in turbido calaino feruntq; plures calaitas. f.

ris fumida: ut suo loco diximus. Cappadocia & in phrygia nascitur ebori similis. Calamites a calamo: fe
runtq; plures simul coniunctos inueniri. Catochites corsicæ lapis est cæteris maior mirabilis: si uera tra-
dunt̃: impositā manū ueluti gūmi retinēs. Catopyrites e cappadocia ꝓuenit. Cepites: siue cepocapites
cādida ē uenaꝝ nodis coeuntibus candore imaginē regerens. Ceramites testæ colorē habet. Cynedianæ i
ueniuntur ī cerebro piscis eiusdem noīs candidæ & oblongæ euentuq; mirandæ si modo est fides: præsa
gare eas habitū maris nubilo colore aut trāquillitate. Cærites ceræ similis est. Circos piris. Corsoides ca
niciei hominis. Coralloachates corallo aureis guttis distinctæ. Corallis minio gigniturq; in īdia & syene.

Cerasum uet. cod.

Craterites inter chrysolithum & electrum colorem habet preduræ naturæ. Crocallis ceras repræsentat.
Cissites circa copton nascitur cādida: & uidetur intus habere partū: q̃ sentiatur etiam strepitu. Chalcopho

Cyssopetra uel cryptopetra.

nos nigra est: sed illisa æris tinnitum reddit tragœdis ut suadent gestanda. Chelidoniæ duorum sunt gene
rum: hirundinum colore: & alia parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus est in-
dicæ testudinis: uel portentosissima magorum mendaciis: melle enim colluto ore impositam linguæ fu-
turorum diuinationem præstare promittunt quintadecima luna & silente tota die: decrescente uero ante
solis ortum. Cæteris diebus a prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes: ex qui
bus ad tempestates sedandas multa uaticinātur. Eam uero quæ sit aureis guttis cum scarabeo deiectā i
aquā feruentē tempestates tueri. Chlorites hærbacei coloris est: quam dicunt magi eam inueniri in scyllæ
auis uentre cōgenitā ei: ferroq; includi iubent ad quædā ꝓdigiosa moris sui. Coaspites a flumine dicta est
uiridis fulgoris aurei. Chrysolampis ī æthiopia nascitur pallidi coloris die: & noctu ignei. Chrysophis au

Ad dardanum nunc pagum.

rum uidetur esse Cepionides æolide nunc ad arneum pagū quondā oppidū nascuntur multis coloribus
translucentes: alias uitreæ: alias crystallinæ: alias iaspideæ. Sed & sordidis tātus ē nitor: ut imagines red-
dant ceu specula. Daphniam Zoroastres & orchastres morbis comitialibus demōstrant. Diadochos be
ryllo similis est. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriusq; sexus distinguente li-
nea: Dionysias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita saporem uini facit: & ebrie-
tati resistere putat̃. Draconites siue dracontias e cerebro fit draconum: sed nisi uiuentibus abscisso: nunq̃
gēmascit: inuidia aīalis mori se sentientis. Igitur mos est: ut dormientibus aīalibus caput amputent. So-
tacus qui uisam eam gemmam sibi apud regē scripsit: bigis uehi quærentes tradit: & uiso dracone sparge
re somnifica medicamēta: atq; ita precidere. Esse aūt candore translucido nec postea poliri: aut artē admit
tere. Encardia cognominatur & Cardisce. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodē noīe uiri-
di colore: cordis speciem repræsentat. Tertia nigrū cor ostendit reliqua sui parte candida. Enorchis candi
da ē: diuisaq; fragmētis testium effigiē repræsentat. Exhebenū Zoroastres speciosam & cādidā tradit: qua
aurifices auꝝ poliūt. Eristalis cū sit cādida: ad īclinatiōes rubescere uidet̃. Erotylos eadē quæ mepicoros
& hieronnemon a Democrito laudat̃ in argumētis diuinationū. Eumetris ī bactris nascit̃: silici similis:
& capiti supposita uisa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Beli gemmā sanctissimi deoꝝ sibi assy
rii appellant porracei coloris superstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habent cæruleū igne

Striata.

um: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis est: strictæ concharum modo non adeo candida. Eu-
rotias situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est: ex quo traditur Tyri in Herculis tem-
plo facta sedes, ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cum in candida gemma superne nigricat co-
los. Galaxiam

los. Galaxiam aliqui galactiten uocãt: similẽ proxime dictis: sed intercurrentibus sanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucogageam & leucographiam appellãt: & synephiten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem infantiũ quoque alligata collo saliuam facere dicitur. In ore autem liquescere. Eãdem memoriam adimere dicũt. Mittit eam & achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis uenis circumligatum galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti similis est: paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ uel ternæ. Gasidanem medi mittunt coloris olorini ueluti floribus sparsam. Nascitur & in arbellis. Hæc quoque gemma concipere dicitur: & intra se partum fateri concussa. Concipere autem trimestri spatio. Glosso petra linguæ similis humanæ in terra nõ nascitur: sed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus promissi quoque uanitas facit. Ventos enim comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est q̃ corallium: nominis causa: q᷑ induritiam lapidis mutatur: emollit marina fulminibus: & tyhponi resistere affirmant. Genianen eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium nascitur in æthiopia: africa cypro porracei coloris: sanguineis uenis distincta. Causa nominis: quoniã deiecta in uas aquæ fulgorem solis accedentẽ percussu sanguineo mutat: maxime æthiopica: eadẽ extra aquam speculi modo solem accipit: deprehẽditq᷑ defectus subeuntem lunam ostendens. Magorum impudẽtiæ ue manifestissimum hoc quoq᷑ exemplum est: quoniam ammixta hærba heliotropio: quibusdam quoq᷑ additis precationibus gerentem conspici negent. Hephestites quoq᷑ speculi naturã habet in reddendis imaginibus: quãquam rutila. experimentum est si feruentem aquam addita statim refrigeret: aut si in solem addita aridam materiam accedẽt. Nascitur in coryco. Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gemma uel nigra: & aliquando palida: ambiente circulo aurei coloris appellatur. Hexeconthalithos in parua magnitudine multicolor: hoc sibi nomẽ adoptauit. Reperitur in troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricans ueluti plumis. Hammitis ouis pisciũ similis est: & alia uelut nitro composita prædura alioqui. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gẽmas aureo colore arietini cornus effigiem: reddens promittitur prædiuina somnia repræsentare. Hormesion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyeniæ ex oculis hyenæ & ob id in uase inueniri dicuntur: & si credimus: linguæ hominis subditæ futura prædicere. Hæmatites in æthiopia quidẽ principalis: sed & in arabia & africa inuenitur sanguineo colore: non omittenda pro missis ad coarguendas barbarorum insidias. Zachalias babylonius in his libris quos scripsit ad regẽ Mitridatem humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse. A rege etiam aliquid petituris dedit: & litibus iudiciisq᷑ interposuit in prœliis etiam eas salutares pronuntiauit. Est & alia eiusdem generis: quæ uocatur henui ab indis: xanthos appellata græcis e fuluo cãdicãs. Idæi dactyli in creta ferreo collore pollicem humanum exprimunt. Icterias mali cute lurido similis: ideo existimatur salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio uiridi similis latior prioribus: pene sine pondere: uenis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris uenis descendẽtibus. Iouis gemma candida est: non ponderosa: tenera. Indica gentium suarum habet nomẽ: sub rufo colore: in atritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida: puluereo aspectu. Ion apud indos uiolacea est: sed raro saturo colore lucet. Lepidotes squãmas piscium uariis coloribus imitatur. Lesbias lesbi patriæ nomen habens inuenitur & in india. Leucophthalmos rutila alias oculi speciem cãdidã nigramque continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit: sed ad succum mellis. Limoniates eadem uidetur quæ smaragdus. De lipare hoc tantum traditur: suffita ea omnes bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis ẽ aureis uenis: politur ex marmore: amplitudine in angustias coeunte: ut inutilia exterantur. Leucochrysos fit chrysolito interalbicante. Memnonia qualis sit non traditur. Media nigra est a Medea illa fabulosa iuenta: habet uenas aurei coloris: sudorem reddi croci: saporem autem uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a persis accepta ẽ & rubri maris montibus: multicolor: contra solem uarie refulgens. Meroctes porracea lacte sudat. Morion indica quæ nigerrimo colore translucet uocatur pramnion: in qua miscetur & carbunculi colos Alexandrinum: ubi sardæ cyprium. Nascitur & in tyro & in galatia. Xenocrates & sub alpibus nasci tradit: Hæ sunt gemmæ quæ ad æctypas scalpturas aptãtur Myrites myrrhæ colorem habet: faciemq᷑ minimæ gemmæ: unguenti odorem attrita etiam nardi. Myrmetias nigra habet eminentias similes uerrucis. Myrsinites melleum colorem habet: myrrhæ odorem. Mesoleucos est mediam gemmam candida distinguente linea. Mesomelas nigra uena quemlibet colorem secante per medium. Nasomonites ẽ sanguinea nigris uenis. Nebrides Libero patri sacra nomen traxit a nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena urbis & gentis persicæ nomen habet: similis hippopotami dentibus. Orca barbari nominis e nigro fuluoq᷑ ac uiridi & candido placet. Ombria quam aliqui notiam uocant sicut cærauina & Brontia cadere cum hymbribus & fulminibus dicitur: eundẽq᷑ effectũ habere quẽ Brontia narratur. Præterea i aras addita ea traditur libamenta non amburi. Orites globosa specie a qui-

Morochthos.

Similis hephestitæ.

busdam & syderites uocatur ignem non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior altera achatæ similis: nisi q achates politura pinguescit duriori: tanta inest uis: ut aliæ gēmæ scalpantur fragmentis eius. Ostracidi ostrea nomē & similitudinē dedere. Ophicardelon barbari uocant nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gēmæ eodem nomine ac colore non solum in æthiopia indiaq: sed etiā in samo ut aliq putant. & in littoribus hispaniensis oceani. Panchros fere ex omnibus coloribus constat. Pangonis nō longior digito: ne crystallus uideatur: numero pluriū angulo cauet. Paneros qualis sit a Metrodoro non dicit: sed carmē Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri nō inelegans ponit: ex quo intelligit additā ei fœcunditatem. Quidā hāc pansebaston uocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis nunc atris guttis quæ inter sacras habet. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium cōualliūq effigies. Philoginos quem & chrysiten uocant ostreæ atticæ assimilata: inuenit in ægypto. Phoenicites ex balani similitudine appellatur. Phycites algæ. Perileucos filo ab ore gēmæ ad radicem usq candido descendente. Pæantides quas quidam gemonidas uocant pregnantes fieri: & parere dicuntur: mederiq parturientibus. Nam tales in macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur: speciesq est eis aquæ glaciatæ. Solis gemma candida est: & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam chaldei adherescentem nauibus habent: inuenitur prasini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemmā dat nigram: ac sine pondere ligno similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine desecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore: imaginem lunæ continens: redditq eam in dies singulos crescentis minuētisq numero: nasciq putatur in arabia. Syderites ferro similis & litigio illata discordias facit: quæq nascitur in æthiopia. Syderopœcilos ex ea fit uariantibus guttis. Spongites spongiæ nomen repræsentat. Synodōtites e cerebro piscium est: qui synodōtes uocantur. Syrtitæ in littore syrtium iamquidem lucania inueniuntur melleo colore croco refulgentes. Intus autem stellas continet languidas. Syringites stipulæ internodio similis: perpetua fistula cauatur. Trichrus ex africa niger est: sed tres succos reddit: a radice nigrum: medio sanguineum: summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi cādidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis persas apud quos gignitur magnope delectat. Maculāq appellāt Thracia triū generū ē: uiridis aut pallidior tertia sanguīeis guttis. Tephritis nouæ lunæ speciem habet curuatæ in cornua quanuis cinerei coloris Thecolithos oleæ nucleo similis uidetur: neq est gemmæ honos: sed lingentium calculos frangit: pellitq. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem rufi crinis. Veientana italica gemma est: ueiis reperta nigram materiam distinguente limito albo. Zathenen in media nasci Democritus tradit electri colore: & si quis terat in uino palmeo & croco cæræ modo lentescere: odore magnæ suauitatis. Zmilaces in euphrate nascitur proconneso marmori similis: medio colore glauco: zoronysios in indo flomine nascitur: magorum gemma esse narratur: neq aliud amplius de ea.

Ostraciæ.

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur: & quæ ab animalibus: & de iis quæ a cæteris rebus. Cap. xi.

e St etiānum alia distinctio: quā equidem fecerim subinde uariata expositione. Si qdem a mēbris corporum habent nomina. Hepatites a iocinere. Steatites singulo aīalium adipe numerosa. Adu nephros eiusdē Theudactylus hic & asyris colit: Triophthalmos ionice nascit tres hoīs simul oculos exprimēs: Ab aīalibus cognominant. Carcinias marini cācri colore. Echites uiperæ. Scorpites scorpiōis aut colore aut effigie. Scarites scari piscis. Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo. Item alia suillo. Et a gruis collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore aquilæ candicāte cauda. Myrmecites innatā repentis formicæ effigiē habet. Scarabeo cantharias. Lycophthalmos quattuor est colo ex rutilo & sanguineo in medio nigrū cādido cingitur: ut lupo oculi: illis p oīa similis Thaos pauoni est similis: itē aspidi: quā uocari Timoloniā iuenio. Arena similitudo est i hāmochryso uelut auro harenis mixto. Cenchrites milii granis uelut sparsis. Dryites e trunicis arbo: hæc & ligni mō ardet. Cissites i cādido collucet ederæ foliis quæ totā tenent. Narcissites uenis ēt edere distiguit. Cyamea nigra est: sed fracta ex se fabæ similitudinē parit. Pyrenæ ab oliuæ nucleo dicta ē: huic aliquando inesse pisciū spinæ uidentur. Chalazias grandinū & colorē & figurā habet adamantinæ duritiæ. Narrāt ēt i ignē additæ manere suū frigus. Pyrites nigra qdē: sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis cādicat. Astrapiæ i cādido aut cyaneo discurrūt e medio fulmīs radii. In phlegonti de ītus ardere quædā uidetur flāma: quæ nō exeat. In anthracitide scitillæ discurrere aliquando uidētur. Enhydros semp rotunditatis absolutæ i candore est leuis: sed ad motum fluctuat ītus i ea ueluti i ouis liquor. Polytryx i uiridi capillatur. sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios pardalios. Colos appellauit chrysolithum aureus. Chrysoprasum hærbaceus. Melleus melichrota: quanuis plura eius genera sint. Melychloron est geminus parte flauus: parte melleus. Crociam croci. Polia canitiem quandam sparti inducit: eandem duriorem. Nigra spartopolia. Rhodites a r[illegible] est. Melites mali coloris.

Chelido- niam.

Indicat.

Spartopolios pollux.

Chalcites

Chalcites æreí. Sicites fici. Ratio nominum non est in borsycite in nigro: ramosa candidis aut sanguineis frondibus. Nec gemite uelut in petra candidis manibus inter se complexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deorum. Synochitide umbras iferorum euocatas teneri. Dendritide alba defossa sub arbore quæ cædatur securis aciem non ebetari. Et sunt multo plures: magisq; monstrificæ: quibus barbari dedere nomina confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

De geminis nascentibus & factitiis: & figuris gemmarum. Cap. xii.

g Emmæ nascuntur repente nouæ ac sine nominibus: ut lampasci in metallis aurariis una inuenta quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit: ut auctor est Theophrastus. Coclides quoq; nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̃ nascuntur: in arabia reptis ingentibus glebis Melle excoq tradũt septenis diebus noctibusq; sine intermissione. Ita omni terreno uitiosoq; puluere decusso purgatã glebam artificum ingenio uarie distribui in uenas: ductusq; macularum q̃ maxime uendibili ratione sectantiũ. Quõdamq; tantæ magnitudinis fecere: ut equis regũ in oriente frontalia atq; ꝓ phaleris pensilia facerent. Et alias oẽs gemmæ mellis decoctu nitescunt: præcipue corsici. In omni alio usu acrimonia abhorrentis. Quæ uariæ sunt: & ad nouitatem accedere caliditate ingenioꝝ contingit ut nomẽ usitatũ non habeant. Physes appellant uelut ipsius naturæ admirationẽ in iis uendicantes cũ finis nominũ nõ sit: quæ ꝑsequi non eqdem cogito: innumera ex græca uanitate conficta. Indicatis nobilibus gẽmis etiam plebeis raroꝝ generum dictu dignas distrinxisse satis erat. Illud mõ meminisse conuenit increscẽtibus uarie maculis atq; uerrucis lineaꝝ: que interueniunt multiplici ductu: & colore mutata sæpius nomina i eadem plerũq; materia. Nunc cõmuniter ad omnium gẽmarum obseruationẽ ꝑtinentia dicemus opiniões secuti auctorum. Cauæ aut extuberantes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxíe probatur: deinde quæ uocatur lenticula: postea clipeidos & rotunda: angulosis minima gratia. Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cum inuentum sit ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyces e cerauniis glutinantur gemmis ita ut deprehendi ars non possit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde minio sumptis: omnibus in suo genere probatissimis. Quinimmo etiam extant commentarii auctorum: quos non equidem demonstrarim: quibus modis ex crystallo tingantur smaragdi: alæq; translucentes. Sardonyx e sarda. Item cæteræ ex aliis. Neq; est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum. Cap. xiii.

n Os contra rationem deprehendendi falsas demonstrabimus: quando etiam luxuriam aduersu fraudem muniri decet. Præter illa quæ in principalibus quibusq; generibus priuatim diximus.

Translucentes matutino probari censent: aut si necesse est in quartam horam: postea uetant. Experimẽta pluribus modis cõstant. Primũ pondere: si grauiores sentiuntur: post hæc corpore. Fictitiis pustulæ in ꝓfundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento folgoris inconstantia: prius q̃ ad oculos ꝑueniat desinens nitor: Decussi fragmenti paulũ: quod i lamina ferrea terat̃ efficacissimũ exꝑimento excusant mangones gemmaꝝ. Recusant similiter & limæ probationẽ. Obsidianæ fragmenta ueras gẽmas non scarificant. Fictitiæ scarificationis candicantiã fugiũt. Tantaq; differentia ẽ: ut aliæ ferro scalpi nõ possint: aliæ non nisi retuso: ueꝝ omnes adamante: Plurimũ aũt in his terebraꝝ proficit feruor. Gẽmiferi amnes sunt aoaxis: mater: ganges. Terraꝝ aũt omnium maxime india. Et iã pactis omnibus naturæ opibus discrimẽ quoddã reꝝ ipsaꝝ facere cõueniat. Ergo in toto orbe & in quacũq; cæli cõuexitas uergit: pulcherrima est oĩum rebus meritoq; principatũ naturæ optinens Italia rectrix parensq; mũdi altera: uiris fœminis: ducibus: militibus: seruitiis: artiũ præstantia ingeniorũ claritatibus. Iam situ ac salubritate cæli atque tẽperie: accessu cunctarũ gentiũ facili: littoribus portuosis: benigno uentoꝝ afflatu. Etenim cõtingit recurrentis positio in partẽ utilissimã: & iter ortus occasusq; mediã: aquaꝝ copia: nemorum salubritate mõtium articulis: feroꝝ: aíaliũ innocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicqd est quo carere uita non debeat: nusquã est præstantius: fruges: uinũ: olea: uellera: lina: uestes iuuenci. Ne equos quidem in trigariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri: quandiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida pro omni dote uarios succos: & frugum pomorumq; sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis proxime quidem duxerim hispaniam quecunq; ambitur mari.

FINIS.

Registrum huius operis.
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z &
A B C D E F G H I K
Omnes sunt quaterni preter f et K qui sunt terni.
C. Plynii Secundi de naturali historia libri. xxxvii. Ex castigationibus Hermolai Barbari diligentissime Recogniti. Impressi Venetiis ꝑ Bernardinũ Benaliũ anno a Natali Christião. M.CCCCLXXXXVII.
Cum gratia & priuilegio ut in eo.